Jay achete ce Liure a paris le 20 Iuillet 1668. 6 tt.

C. Seron. D. m.

HIERONYMI MERCVRIALIS FOROLIVIENSIS

SVI SECVLI ARCHIATRI.

In omnes Hippocratis Aphorismorum libros Prælectiones Patauinæ.

In quibus innumeri penè ipsius Hippocr. obscuriores loci, ac sententiæ elucidantur, problemataq; permulta obstrusiora facili methodo enodantur.

OPVS VARIA DOCTRINA REFERTVM, PHILOSOPHIS, MEDICIS, ac studiosis omnibus vsui, ac iucundum futurum.

INDICE RERVM, AC VERBORVM, DITISSIMO ORNATVM.

Nunc primum à MAXIMILIANO ipsius Auctoris filio publici iuris factum.

AD ILLVSTRISSIMVM, ET REVERENDISSIMVM

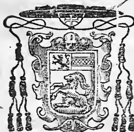
D. D. MARCVM SITTICVM

EX COMITIBVS IN ALTAEMPS ARCHIEPISCOPVM, & Principem Salisburgensem, Sedis Apostolicæ Legatum natum.

CVM PRIVILEGIO SVMMI PONT. AC MAGNI DVCIS HETRVRIÆ.

Carolus Jeron D. m.

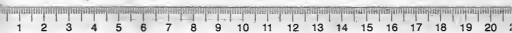

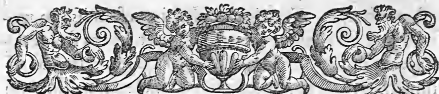

BONONIÆ, M. DC. XIX.

Apud Hieronymum Tamburinum.

SVPERIORVM PERMISSV.

ILLVSTRISS. ET REVERENDISS.
D. D. MARCO SITTICO
EX COMITITIBVS
In Altaemps Archiepiſcopo, & Principi Salusburgenſi, Sedis Apoſtolicæ Legato nato.

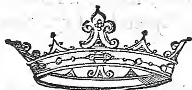

MAXIMILLIANVS MERCVRIALIS S. D.

VLCISSIMI Parentis labores, Princeps Illuſtriſs. in omnium peritiſsimorum publicam vtilitatem excuſsi, vt communi hominum luce fruerentur cum decernerem: Illud multas depoſcebat manus, ſub cuius munimine ac patrocinio, ſecurè in lucem prodire poſſent: opus enim viri planè admirabilis, non cuique dicandum eſt, ſed Mecenati Ampliſsimo: quod nomen ſingulari tua benignitate, & mira quadam beneuolentia, qua omnes virtute prędитos protegis, & tueris, iure optimo tibi peperiſti: Accedunt inſignes dotes quibus excellis, ac animi tui ornamenta quibus incedis, quæ omnes admirantur, illa enim ſapientiam, literarum eruditionem, quibus ſacrum tuum pectus excultum

eſt prædicant. Tibi igitur Heroi præſtantiſsimo munera parentis libentiſsimè voueo: quæ ſerena fronte ſuſcipe, cum tuo dicantur nomini, illaque tanquam certiſſima amoris, & gratitudinis ſigna amplectere: Interim ego pro celſitudine tua, vota faciam, & preces ad Deum fundam. Viue tu fœlix, viue, vt patria viuat. Vale.

In Editionem Commentarij

HIERONYMI MERCVRIALIS

in Hippocratis Aphorismos.

AVDAX è Diuum Templis Donaria Cous
Sustulerat, sacras depopulatus opes:
Reddiderátq́; suum, quod Apollinis ante fuisset
Sic furto, patria nomen in Vrbe tulit.
Sed crepera, & tenebris Anathemata condita densis,
Nec benè nota graui delituere situ:
Admouit dextram dum MERCVRIALIS amicam,
Omnia eunt ipso lucidiora die:
Mercurio duce, rem sacram hic malè sustulit at qui
Rem sacram reddat MERCVRIALIS adest.

Thomas Dempsterus à Muresk Scotus.

AD LECTOREM.

RÆLO tandem dedimus præsens hoc opus, quod summa cum diligentia per longum tempus apparauerat Hieronymus Mercurialis, magno literarum detrimento, omnibus præreptus, quod qua sit ingenij subtilitate elaboratum, qua claritate conspicuum, quantum denique ex eo, medicam profitentibus artem, constare possit emolumenti te lectorem Iudicem facio. Illud igitur hilari fronte, accipe, dum ego tres alios Tomos eiusdem in apertum proferam primum in secundum Epidemiorum Hippocratis, secundum de natura humana, & salubri dieta, tertium denique in aliqua Aristotelis Problemata, singulos ab ipso Authore omnes absolutos, & ad tectum, vt aiunt, fastigiumque perductos. Vale.

PAVLVS PP. V.

AD FVTVRAM REI MEMORIAM. Exponi sanè nobis nuper fecit dilectus filius Maximilianus Mercurialis clericus, seu laicus Foroliuien. Quod cum ipse exponens quendam librum Prælectiones Patauinæ inscriptum opera quon. Hironymi etiam Mercurialis prædicti exponentis patris super Aphorismo Hippocritis conscriptum ad publicam communemque vtilitatem in lucem dare decreuerit; sed quia plurimum vereretur ne aliqui qui ex alieno labore lucrum querunt eundem librum imprimi curent in ipsius exponentis præiudicium Nobis propterea humiliter supplicari fecit dictus exponens quatenus eius indemnitati in præmissis opportunè prouidere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur eundem exponentem specialis gratiæ fauore prosequi volẽtes, necnon à quibusuis Excommunicationis, suspẽsionis, & interdictis, alijsq; Ecclesiasticis sententijs, cen. & pœnis à iure, vel ab homine quauis occasione, vel causa latis si quibus quomodolibet innodatus existit ad effectũ præsentium dumtaxat consequendum harum serie absoluentes, & absolutum fore censentes huiusmodi supplicationibus inclinati eidem exponenti, vt si vel postquam liber prædictus iuxta formam Cõcilij Tridentini examinatus, & approbatus, ac etiam per ordinarium loci, & Inquisitores hæreticæ prauitatis illarum partium visus, & etiam approbatus fuerit viginti annis à prima dicti libri iam recogniti, & approbati impressione computan. duran. nemo tam in Vrbe, & in vniuerso statu nostro Ecclesiastico mediatè, vel immediatè Nobis, & Sedi Apostolicæ subiecto, quam extra, illum librum prædictum sine speciali dicti exponentis, aut eius hæredum, vel successorum, vel ab eo, vel eis causam habentium licentia imprimere, seu imprimi facere, aut illum ab alijs sine huiusmodi licentia impressum, vel imprimendum vendere, seu venalem habere, aut proponere, vel in officinis, aut alibi retinere possit Apostolica auctoritate tenore præsentium concedimus, & indulgemus, nec non vniuersis, & singulis vtriusq. sexus personis præsertim librorum impressoribus, & bibliopolis, ac typographis in Vrbe, videlicet, & statu Ecclesiastico prædictis sub quingentorum ducatorum auri de Camera, & amissionis librorum, & typorum omnium pro vna Cameræ Apostolicæ, & & pro alia eidem exponenti, seu eius hæredibus, & successoribus, aut causam ab eis habentibus, & pro reliqua tertijs partibus accusatori, & Iudici exequenti irremissibiliter applicare: extra statum verò Ecclesiasticũ sub EXCOMMVNICATIONIS incurrendæ pœnis toties quoties contrauẽtum fuerit, ne per dictos viginti annos prædictum librum, aut aliquam eius partem sub quacunq. forma, vel mutatione, vel inuersione, vel etiam cũ quibusuis additionibus, scholijs, summarijs, glossis, aut interpretationibus, etiam ad instantiam cuiusuis alterius personæ, cuiuscunq. dignitatis, status, gradus, ordinis, nobilitatis, præminentiæ, & conditionis existen. quouis quæsito, colore, vel ingenio alicubi, absq. expressa licentia prædicti exponentis, vel successorum prædictorum imprimere, seu imprimi facere, aut etiam alibi etiam in quauis orbis terrarum parte, & per quosuis alios, præterquam de licentia, & assensu huiusmodi impressum vendere, seu venalem exponere audeant, seu præsumant, nisi ad hoc exponẽtis, vel successorum prædictorum expressus accesserit assensus, de quo per cedulam eius, vel eorum manu propria subscriptam cõstare debeat: districtius inhibemus, & nihilominus vniuersis, & singulis Patriarchis, Archiepiscopis, & Episcopis, ac nostris, & dictæ Sedis Apostolicæ, & de latere Legatis, seu eorum Vicelegatis, aut Præsidentibus, Gubernatoribus, aut alijs Iustitiæ Ministris prouinciarum Ciuitatum, terrarum, & locorum quorumcunq. contractus dicto exponenti eiusque hæredibus, & successoribus, seu ab eis causam habentibus huiusmodi in præmissis efficacis defensionis præsidio assistentes quandocunq. ab eodem exponente, aut alijs prædictis fuerint requisiti pœnas prædictas contra quoscunque inobedientes exequantur præcipimus, & mandamus. Irritum quoque, & inane decernimus si secus super his à quoquam quauis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari. Non obstan. Apostolicis, ac in vniuersalibus Prouincialibusq. & Synodalibus Concilijs editis, & eden. specialibus, vel generalibus constitutionibus, & ordinationibus, cæterisq. contrarijs quibuscunq. Dat. Romæ apud S. Mariam Maiorem sub Annulo Piscatoris die 21. Martij M. DC. XIX. Pontificatus Nostri Anno XIV.

Locus Sigilli

C. Maffeus.

D.Homob. Pœnitent. pro Illustriss. & Reuerendiss. Card. Archiepiscop. Bonon.

Imprimatur

Inquisit. Bonon.

HIERONYMI MERCVRIALIS FOROLIVIENSIS,

PRAELECTIONES PATAVINAE,

IN PRIMVM LIBRVM APHORISMORVM HIPPOCRATIS.

VOD hoc tempore, atq, hoc anno, Hippoctatis Aphorismorum librum primum susceperim vobis interpretandum, causæ quidem complures, sed potissimum duæ, effecerunt; quarum altera fuit, quia cum triginta quattuor annorum spacio, quibus ad publicè, atque in primo medicinæ gradu profitendi munus sum à Deo vocatus, nunquam hunc librum (qui passim, tamquam totius medicinę initium, censetur) sim interpretatus, vix hanc vitam mihi iucundam esse duxissem, ni totius artis nostræ fundamentum etiam quandoque explicuissem. Altera fuit, quod cum (vt scribit suidas) aphorismorum liber omnem humanum intellectum transcendat, quod feci in alijs auctoris huius libris interpretandis (nec sine aliqua laude, & fructu) vt in hoc quoque ingenij mei vires, si quid possunt, in vestram commoditatem, & delectationem tentarem. Itaque Magni Hippocratis magnum opus interpretaturus, magnum quoque apparatum aliquem faciam cogi videor. Erit autem vniuersus huiusmodi apparatus à me quinque capitibus comprehensus. In primis quis sit auctor, nam ad reddendum auditorem attentum, & beneuolũ, quantum possit perspecta auctoris interpretandi auctoritas, facile intelligunt, quicumque apud Aristotelem legerũt, nihil esse, quod æquè populo persuadeat, eumque in optatam sententiam ducat, atque cognitam hominis persuadẽtis peritiam, ac bonitatem. Secundum caput erit, quod nam sit illud Hipp. opus, quod expositurі sumus, vbi de inscriptione & titulo necesse erit, loquamur. Tertium erit, quem ordinem inter medicinæ libros, Hippoc. aphorismi habeant. Quartũ, qua methodo, & quo ordine in componendo hoc vtilissimo, & nobilissimo libro sit vsus. Quintum, & postremũ, quæ sit futura ratio, & quis modus, quibus

Auctoris in hoc l b. interpretando apparatus.

nos in explicando hoc diuino auctore, sumus vsuri. Vt ergo incipiamus; Hipp. vitam non est vt ab ouo ordiamur, tum quia auctoris antiquissimi pauca habemus, ob eius temporis scriptorum paucitatem, quando scilicet vix vnus Herodotus historicus, atq; is alio intentus fuerit; tum quia si quid haberi potuit, totum fere à Sorano (quem habemus) posteritati relictum est. id autem dicemus, virum hunc fuisse nobilissimum, quia ab Hercule ex matre, & ab Aesculapio ex patre, originem habuit. Fuerunt illi Praeceptores egregij: in rhetorica Gorgias Leontinus, in philosophia vero Democritus, qui vt Ælianus scribit 4. de varia Hist. c. 20. impulit eum ad scribendum Ionicè, cum esset Doricus. In medicina verò patrē Heraclidem, ex genere Asclepiadarum, praeceptorem habuit, atque Herodicum Selybrianum à Platone laudatum, vt maximè temperatum, atque etiam ab Aristor. & quod prouerbio dicebatur de filijs Hipp. qui vt stulti à Comicis traducebantur, (vt quoq. Gal. lib. quod an: mor. memorat,) haud quaquā huius, sed alterius fuerunt filij: cum Thesalus multa scripserit praeclarè, & in honore fuerit apud Archelaum Macedoniae Regem, & Draco similiter optimus fuerit medicus; Iuramentum vero illud sanctissimum eundem fuisse testatur, quòd etsi forsan ab Hippo. non sit aeditum, haud tamen vero dissimile est potuisse ab eo, vel ore, vel scripto sequacibus, & auditoribus suis proponi, quòd deinde per manus traditum, vt pleraq. alia rara, tādem ad nos peruenit, proq. ipsius Germano feru passim nunc censetur. Eundem verò liberalissimum monstrant, non modo singulatia benefitia prouintijs, atq. regnis ab ipso collata, sed & ingentes opes spretae, ac praesertim factum illud Artexersis inter ipsius epistolas relatum, cuius munera, ac maxima praemia, non quia Hostis grecorū esset, vt quidam dixere, sed ob animi magnitudinem potius respuisse, credendū est. Quę verò fuerit ipsius apud omnes, auctoritas praeter Abderitarū ad curandum Democritum uocatio, Athenien siū, aliarumq. Graeciae rerū publ. testimonia, sacrificia praesertim, Arae, tēpla, sibi ab ipsis seruatis, erecta, palā ostendunt. Nec minus est id, quod scriptum inuenitur in lib. Gal. attributo de catharticis, Erasistratum scilicet illum magnum medicum consueuisse dum per urbes, & prouincias ambularet, Homeri atque Hippocr. libros decantare. Porrò quę fuerit Hippocr. doctrina, atq; in medendo consumata peritia, illius scripta celebratissima testātur, quae ab omnibus posteris cuiusq. professionis ita sunt aestimata, ut aliqui (ueluti Celsus,) eum medicinę cōditorem, alij medicorum principem, vt Plinius, alij Diuinum, pleriq. magnum nuncuparint, eiusquè scripta tamquam pura, & uera oracula putarint. Vnus Aristor. & ipsius pronepos, ab eo plurima bona mutuatus, Hippocratis nuspiam, nisi semel, atque Ieiunè satis lib. Polit. 7. mentionē fecit; quod aūt Varro, Strabo, Plinius, atque alij memoriae prodiderunt, Hippocratem, ex tabulis tēplo Æsculapij Pergami appositis, medicinam suam conflasse, atque post (concremato templo) eam diuulgasse, purum flagitium, & scelus est, de tanto uiro ea comminisci, & existimare, nisi forsan id egerint, ut docerēt doctrinam Hipp. non posse non ueram, indubitatam, ac diuinam esse, postquam ipsi fuit ope numinum suppeditata: sic etiam fabulam puto, quod scribit Celius lib. 12. cap. 16. scilicet ipsum gustasse excrementa corporis, ut medicinam addisceret, & forsan id sibi confinxit ex Aristophane, apud quem medici uocantur σκατοφάγοι.

De Hippocrate nonnulla. *Nobilitas illius.* *Praeceptores.* *De hoc cōsule Marsil. cagnat. lib. 4. obser. cap. 1.* *Sāctitas.* *Liberalitas.* *Eius apud omnes auctoritas.* *Doctrina.*

Opus

Opus hoc (quod fuit 2. loco propositū) nobis interpretandum propositum, (vt audiuistis ex Suida) omnem humanum intellectum trāscendit, atq; tanti omni tempore, & apud quoscumque scriptores est æstimatum, vt ueluti in prouerbium abierit, vbi de veritate alicuius est asserendum, vt dicatur esse Hippocr. aphorismum. quādoquidem nihil est in ipsis, quod non sit naturę consentaneū, longaque, & certa experientia cōfirmatum; cum etenim in postrema ætate post magnas, & diuturnas peregrinationes, post infinita propemodum corpora ab omni morborum genere curata, post certas disputationes, hoc opus condiderit haud est dubitandum quin absolutissimum, omnisq; ἀκριβείας refertum fecerit, vt minimè mirandum sit, quod nullus ferè scriptor inueniatur, qui aphorismorum testimonio, non modo ad res medicas confirmandas, verumetiam ad cuiusque artis præcepta, vel probanda, vel ditanda, non vtatur. Cæterum quæ ratio Hipp. impulerit, ad ipsum sic appellādum, varia apud varios scriptores tradita reperitur. Alij enim sic vocasse putant, quòd sint veluti sententiæ quædam inter se separatæ, alij quòd sint breues, & dilucidæ sententiæ, veluti finitiones, & ressolutiones rerum ad artem pertinentium. Galen. autem existimauit aphoristicū doctrinę genus, nil aliud esse, quam breuissimis uerbis, oēs rei proprietates deffinire. Nam idem Galen. 3. in 6. Epid. dicebat Hipp. aphorismos esse ab ipso longo tempore dijudicatos, & deinde in cōmunes sententias redactos, & firmatos: vt ex his facile sit colligere aphorismos sic appellatos, quasi sint breues, quędam separatę sententię, longo usu, & ratione, ut ueræ dijudicatæ, & approbatæ. nec valet, quòd interdum, atque etiam in hoc ipso 1. libro, imò verò statim, sint aliquæ sententiæ satis profusę: quoniā paucissimæ illæ sunt, si vniuersim spectētur, atque illę paucæ, planè haud perueniunt ad diexodicum interpretandi genus. Iam verò Arist. 2. Rhet. cap. 21. de sententijs tractans, alias cum ratione esse, alias sine ratione, scribit; atque non quidem de particularibus, sed de vniuersalibus, ad actionesq; pertinentibus esse: quemadmodum etiam aphorismi, quorum alij (vt suo loco videbitur) habent coniunctam rationem, alij vero non habent: atque illud etiam hoc loco est adijciendum quòd Seneca, & omnis stoicorum schola proddidit, huiusmodi antedictas sententias, alias esse puta dogmata, alias esse præcepta; id quod maximè elucet quoque in ipsis aphorismis, quorum aliqui sunt ueluti dogmata, vtilia ad medendum, alia vero sunt præcepta, etenim, ut rectè scripsit idem Seneca Epist. 95. artes pleræque, imò etiam liberalissimę habent sua pręcepta, & dogmata (ut medicina) cum alia sit secta Hipp. alia Asclepiadis, alia Themisonis: etenim quę Greci dicunt δόγματα, latini decreta uocant, seu placita. Præcepta uerò sunt (ut ait Seneca epist. 38.) ueluti semina, quę ut pauca mole sunt, uires tñ habent ingentes, ob quas amplissimos fructus producunt, sic & pręcepta, seu aphorismi: unde prestat habere eā potius, licet pauca, in promptu, quàm multa, sed non in promptu. Hic autem docendi, & loquēdi modus preterquamquod maximè omnium ad grauissimos magneq; auctoritatis uiros (cuiusmodi fuit Hip. in medicina & Ptolomeus in Astrologia qui & ipse fecit aphorismos,) ad Senes etiam (ut ait Arist. loco citato) spectat; habet & alios praclarissimos usus, atque commoditates, ut Galen. luculenter disputat primo Aphoris. comm. primo, etenim ij, qui recenter in arte in-

Aphorismorum dignitas.

Aphorismi cur ita nūcupati.

Aphoristicę doctrinæ usus, ac commoditates.

stitui cupiunt, ex hoc doctrinæ genere, mirum in modum proficiunt: siquidem cum (vt scribit Arist. 3. rhet. x.) discere facile, omni naturæ sit iocundū, breuitas discendi, cum facilitatem pariat, fit, vt sit cunctis gratissima. Deinde ad complectendum, & retinendum memoria hoc genus docendi magnopere iuuat: siquidem, quę cum iocunditate, & facilitate cōprehenduntur in memoria admodum firmantur, vt ob hoc pueri (quēadmodum scribit Plato in Timęo) magnoperè valeant memoria, quia, quæcumque discunt, cum voluptate comprehendunt: & quæ breuius discūtur ab omnibus, etiam tenacius retineri consueuerūt. Postremò valdè conuenit ad reducenda in memoriam quæcumque sunt oblitterata; cum etenim reminiscentia sit opus quoddam animæ, quo per aliqua pauca, multorum recordationem sibi comparat, sanè aphoristicus docendi modus ad hoc maximè conducit, & ob hoc Gal. 4. in 6. Epid. 19. dicebat Hipp. sextum Epid. cōposuisse reminiscentiæ caussa, ex quo libro, atq; alijs Epidemicis magna ex parte captos fuisse aphorismos scimus. De ordine huius libri ad alios, seu in qua parte medicinę comprehendantur scio multos fuisse, qui putarunt inter Theoriticos debere censeri, imò hac ratione obtinuit vetustissimus usus, vt qui theoricam vocatam profitentur, antè cætera aphorismorum librum exponendum sumant. Alij contra esse puram praxim, quòd omnia, aut certè plurima quæ hic tradduntur in vsum artis tendant. verùm hanc sententiam libentius sequor, quòd aphorismorum liber sit veluti totius medicinæ promptuarium, vel potius thesaurus, ac propterea non vnum genus, sed cuncta artis genera breuibus sententijs complectatur: proptereaque non modò futuris medicis, antè omnes alios proponatur, ut in ipso, quasi in tabula quadam totā artem spectent, verumetiam, ijmemoria totum mandent, & quòd faciebat Erasistratus ubiq; cantent; etenim vt scribit Arist. 3. ethic. capit. 5. & 19. sec. prob. 28. cum omnes teneantur leges scire, iure ab antiquis vt à Therpandro Antiscæo, qui (secundum Clementem primo stromatum) eos carminibus dedit, institutum fuit, vt passim vulgo cantarentur, ne facile obliuioni mandarentur, quòd multò magis in arte ea faciendum est, cuius leges non tranquillitatem populorum, sed ipsam salutem continent. Circa ordinem, & methodum qua vsus sit Hippoc. in componendo hoc libro, non minus curiosa, atque sollicita fuerunt pleraq. interpretum ingenia, alijs compositiuam, alijs diffinitiuā, alijs ressolutiuam methodum faciētibus: Fuit etiam Hispanus quidam, nomine Benedictus Bustamantes, qui professus est sese vnam inuenisse methodum, qua sit vsus Hippocrates in aphorismis, sed Dij boni, quas inæptias, & quas confusiones peperit, dum ordinem in re inordinata nimis sollicitè quæsiuit. Ego autem libentius sequor illorum sententiam, qui putarunt doctrinam aphoristicam, nullum ordinem, nullamquè methodum requirere, quòd sint veluti separatæ quædam sententię, multa breuitèr complectentes: Et quæ me ad hoc arbitrandum impulerunt, multa sunt, & primum est auctoritas Galeni, qui cum præclarissima omnium in hosce libros ediderit commentaria, aut nihil tamen, aut omninò parum laborauit in docenda vlla ipsorum methodo, quòd (alioqui studiosissimus methodi) certè non omisisset, si, quem parentem, & ducem artis habuit, eo usum fuisse putasset; quinimò in libro de fracturis, Hippoc. & veteres exquisitum ordinem rerum tractandarum

Apho. an Theor. an verò prac.

Auct. opi.

De ordine an compos. an deffini. an resolut.

Opi. prop.

Ratio.

aut non-

aut nondum nouisse, aut contempsisse, asseruit. Præterea si res ipsa consideretur, in vnoquoq; libro conspiciuntur aphorismi toto genere diuersi, parum aut nihil coniuncti: Etsi enim aliqui videantur inter sese connexionem habere, sunt tamen pauci, atque id casu potius, quã arte factum uidetur: siquidem cùm Hippo. ex multis suis aduersarijs, ea, quæ ratione, & lõgo usu probatissima habebat colligeret, ut unum hoc uolumen faceret, ac prout hæc, uel illa approbabat, notaret, haudquaquam poterat, eum exquisitum ordinem, ac methodum seruare, quem imaginati sunt multi, Galeno alicubi dicente, nemine antè se doctrinã à notione finis inchoãtem, ex qua constituantur artes, secũdum methodum, tradidisse: quamquam non is sum, qui etiam singula absque ullo ordine faciam: cum primus liber præsertim, aliquod lumẽ methodi (ut suo loco dicetur) præseferat. Non tamen quia aphorismi careant ordine, sunt aspernandi, quòd una breuitas illa succulenta utilissima per se sit, nec ita ordine egere uideantur, quemadmodum longa oratione tradita, quæ nisi ordine aliquo, & methodo tradantur, nec facile intelligentia comprehẽduntur, nec memoria seruantur: ut propterea dixerit Arist. μαθήματα, esse ὠμνημόνευτα, quia habent ordinem. Quòd pertinet ad me ipsum, cum Gal. scripserit primo in tertiũ de morbis vulg. in principio, c. 10. lib. de Frac. 3. de diff. resp. præcipuum interpretis munus esse, auctoris mentem perspicuam facere, eiusq; dogmatibus semper consentaneã dicere, necnon quicquid ipse dicit demonstrare, ac postremò, ut idem Gal. 2. ad Glauc. scribit, si opus est ad maiorem claritatem uerba etiam sua adijcere: Quantum in me erit, strenuam dabo operam, ut mentem Hippocratis diligenter & perspicuè aperiam: si quæ autem ab ipso sine ratione erunt proposita, conabor proprijs demonstrationibus confirmare: nunquàm interim ab eâ Hippocr. doctrina recedens, quam in suis commentarijs scriptam reliquit: & quoniam sæpe dubia occurrunt, ut sæpe in Hipp. quem ob obscuritatem à veteribus paleo rectum caput, depictum fuisse narrat Soranus, & (vt sunt res omnẽs humanæ in æterna caligine, & obscuritate sepultæ) ea dissoluere enitar, simulquè ad usum artis, quicquid reduci, & ueluti digito monstrari poterit, propter utilitatem uestram, omni industria, & fidelitate conabor docere: incipiamus igitur.

Altera ratio.

Interpretis mun⁹.

1 *Vita breuis, ars longa, occasio præceps, experimentum periculosum, iudicium difficile. Nec solum seipsum præstare oportet opportuna facientem, sed & ægrum, assidentes, & exteriora.*

VTRVM hic sit unus aphorismus, an duo, plerique interpretes disputarunt, veruntamen semper fuit huius sententiæ, aut esse duos coniunctos, aut vnũ duas partes habentẽ. Etenim cum à plerisq; scriptoribus præsens sententia citetur, vt quę omnibus artibus, imò omnibus tractationibus inchoandis sit accõmodatissima, semper ferè posterior pars omittitur, quasi seiuncta esse debet à priore. At tamẽ cum Galenus (qui cõmentarios in hũc librũ Romæ fecit, ut aliorũ malas interpretationes cõfutaret, queadmodũ ipsemet in lib. de lib. propr. est testatus) vnum tantum fecerit aphorismum, ego quoque libentius unum esse duas partes habentem statuo, atque totum esse ueluti prohemium quoddam

ipsius

ipsius artis; etenim prior pars est, *Vita breuis.* secunda. *Non solum oportet &c.* Quòd autẽ spectat ad prohemiũ: Aris. 3. rhet. c. 14. scribit, maximè propriũ illud esse prohemio, ut in eo dicatur breuiter, quid dicendũ, & faciendũ sit: ac propterea ubi res tractanda, uel nota est, uel parui momenti, nõ esse opus prohemio. Eã ꝑpter Hipp. facturus prohemium ipsi medicinę, nõ modo uoluit dicere, de quo sit ipsi tractãdum, nẽpe de arte medica, uerumetiã de re magni momẽti, scilicet in qua iudiciũ difficile, experimẽtum fallax, & occasio pręceps: quasi dicat Hipp. tractaturus sum de arte, quæ longa est, si breuitas vitæ æstimetur, & in qua occasio pręceps, iudiciũ difficile, & experimentum fallax; neq; Gal. malè cẽsuit eos interpretes, cæteris esse ꝑferendos, qui dixerunt Hipp. in hoc prohemio causã reddere scriptionis aphoristicę, ac præsentis libri, quasi uerò, ob artis longitudinem, & vitæ breuitatem, eo modo sit scribendum, vt in tanta breuitate temporis, ac artis lõgitudine possit ars addisci; quod fit si breuiter, multa (vt in aphorismis) doceantur: sed uidendum est, cur Hip. hæc quinque tantum, & non plura posuerit. Nam lib. de locis in homine, plura dixit de artis medicę difficultate, deq; occasionis, & vitę breuitate. Verum quòd nec plura, nec pauciora uoluerit prędicere de arte medica, summo artificio fecit, siquidem breuitatem aphoristicã sibi seruandam proposuerat, ita ut nil necessarium omitteret, nil superfluum apponeret, arte itaq; longã, (de qua tractare debebat,) opus erat ut diceret: & cũ longũ sit correlatiuum, atque ad aliud dicatur (vt Arist. in prędicamentis) cogebatur uno posito & alterum ponere, scilicet breuitatem uitæ: ob quam ars medica potissimũ longa dicitur: & ante posuit breuitatem uitę, longitudini artis, quòd hoc sit apud omnes maximè confessum, & clarum, cum enim cuncti homines sint viuendi cupidissimi, nemo est, qui ubi ad senectam peruenerit, non uideatur sibi exiguũ tempus uixisse, etiam si Arist. in fine lib. de long. & breu. vitæ, homine, & elephãte, nullum aliud animal diutius viuere scripserit: quamquam Seneca in initio lib. de breuir. vitæ, (vbi hanc Hipp. medicorum maximi exclamationem quandam esse dicit,) haudquaquam ita breuem esse suaptè natura uitam nostrã monstrat, sed potius à nobis eam breuem fieri, qui uitam ad res maximas agendas, nobis datam, in luxibus, ac nullius momenti rebus, profusè nimis consumimus.

Hip. artificium in pri. aph.

Quæsit. *Ars Longa*: Consideratione dignum est, cur Hippocr. tractaturus de Arte medica, non dixerit eam esse longã, sed simpliciter artẽ protulerit; pro cuius rei intellectione dupliciter responderi potest: uno modo sic locutum esse Hipp. quoniam facturus prohemium quasi ad omnes artes, debebat uniuersaliter loqui, nam illud uerissimũ est, omnem artem lõgo tempore acquiri; Vnde Aristoteles initio libri methaphisicorum, artem fieri ex pluribus memorijs, & experimẽtis, ait, quæ fieri nequeunt nisi longo tẽpore; alio modo responderi potest, veteres illos medicinam, per excellentiam, consueuisse appellare artem, vnde Hip. duos libros inscripsit de arte, & de arte uetere, in quibus tractat de medicina, & Virgilius noster uocauit medicinam artem mutã; & certè si in medicina cõsiderentur particularia, est lõga, si vniuersales regulæ breuis, quam nescio quis pollicetur se docturum eam sex mensibus ut Gal. ait. Porrò de tribus alijs propositis, scilicet occasione, experientia, & iudicio, Galenus putat esse addita tamquam cãm lõgitudinis Artis, quasi dicat Hippoc. artem medicam esse longam, quoniam occasio præ-

Resp.

Altera responsio.

sio præ-

sio præceps, experiẽtia fallax, & iudiciũ difficile: sed quamquã hoc non damnem placet tamen magis, qđ dixi, hæc uerba oĩa esse veluti exclamationem, vt dicebat Seneca: quod totum summa ẽt cum ratione a diuinissimo hoc scriptore, factum est: quandoquidem tria sunt dumtaxat, quibus omnes humanæ actiones, & artes diriguntur; nempè occasio, & mens ipsa, vt à Platone scriptum est, Mentis autem duæ maximæ operationes, experientia, quæ est mater memoriæ, (ut ait Arist. primo physicorum,) & iudicium, quod est ueluti conclusio quædam ipsius discursus; (Vt ob hoc omnes philosophi, & præsertim septici dixerint duo esse κριτήρια, omnium artium, rationem scilicet, & experientiam, quę Gal. in medicina appellare consueuit ipsius cura;) Cum itaque medicina tota constituatur ex occasione, experientia, & iudicio, seu ratione, sapientissimè Hippocrates monstraturus artem de qua proposuit agere, esse magni momenti, (vt natura prohemij postulat) probauit ex ijs tribus solis, non autem pluribus, neque paucioribus. Nunc autem uideamus: An verum sit, occasionem esse præcipitem, experientiam periculosam, & iudicium difficile. Quod ad occasionem, quæ hic ab Hipp. καιρὸς, vocatur, idest tempus, seu opportunitas, certissimum est ipso tempore nihil esse fugacius, adeò ut interdum bene agendi tota uis in momento sit collocata, vt & ueteres hãc occasionis celeritatem significaturi pinxerint iuuenculã nudam currentem, habentemq́. capillos fusos ante faciem, posteriori uerò parte depilatã, quasi fugacissima sit, captu difficilis, & q̃ nisi, ubi offertur statim comprehendatur, semel elapsa, manibus haud amplius præhendi queat: & hoc est quod Hipp. ẽt in lib. de ornatu, & de locis in homine innuit dicens, occasionẽ esse modo uelocissimam, modo uelocem, & qui eã cognoscit omnia bona eum cognoscere, monẽs, ut Medici in exercenda arte, sint maximè prompti, & prudentes, in arripiẽda operandi occasione, atq; opportunitate, siue medicus sit medicamentum daturus, siue alimentum, siue quippiam aliud remedium adhibiturus: quod quoque significare uoluit elegantissimus Celsus, ubi tertio lib. capit. primo dixit, in medicina facienda nihil minus fortunam sibi, quam artem uindicare. Experimentũ pariter esse periculosum satis docet, & ait Gal. τῦλης ἀξίωμα, medicus enim uersatur circa corpus humanum, ꝙ cunctis alijs præ dignitate antecellit, & cuius uita ad fęlicitatẽ æternã, resque maximas agendas destinata, magnopere æstimari debet, uerũ constat ex materia admodũ caduca, & labili, adeò ut ipsius salus semper in summo periculo uersetur, facileq́. conspiciatur ex quolibet, uel minimò interdum casu, statim concidere. Vnde experiri in ipso remedia, cuius status intimus, non ità certò cognosci potest, nil aliud est, nisi de nece & uita summum periculũ facere, ut propterea latini sæpe, uolentes experimentũ significare, dicant, periculum facere; quòd si est in alijs rebus, quæ haud comparandæ sunt dignitati, corporis humani, multò magis debemus existimare in ipso esse; ignoratio ẽt proprietatum rerum est caussa fallacię experimentorum. Atqui dubitandum, an uerè experientia sit fallax, & periculosa. Nàm fit à sensu, qui est certissimus iudex, & sceptici unũ criteriũ faciebant: ad hęc dici solet experientiam esse rerum magistram. Respondendum, dupliciter considerari experientiam, uel in fieri, uel in facto esse, hoc modo certa, illo incerta est. Haud secus de iudicij difficultate censendum est, quoniam (ut ait Galenus) siue pro iu-

De occasione.

De experimento.

Dubit.

Respõsio.

De iuditij difficultate.

pro iudicio intelligamus ipsum discursum & rationē, scimus quàm difficilimū sit, & quàm usq; in hodiernam diem sit disputatum, de cūctis medicinę dogmatibus: quæ quot fuere, tot quoque ferè esse excitatas sectas nouimus: siue autem intelligamus discretionem accidentium ex experientia, nō est obscurum, quàm sit arduum à recto tramite nō discedere: siue intelligamus caussarum, morborū, & symptomatum notitiam, necnon futurorum circa ægrotātes præsensionem, id quoque manifestum est, nihil esse laboriosius, & difficilius, quàm vetas huiusmodi causas reperire, & quid futurum sit sane, & secure iudicare. Atque hæc prior est aphorismi pars, post quam, quæ sequuntur omnibus interpretibus miram quandam sententiarum varietatem attulerunt, quomodo scilicet, superioribus sint connectenda. Alij enim voluerunt hæc esse initium totius prohemij, scilicet debere medicum, non solum facere opportuna, sed & ægrum, &c. eo quia, vita sit breuis, ars longa, occasio, præceps, &c. Alijs contra magis placuit, hæc verba esse veluti illationem quandam ex prioribus, perinde ac si diceret Hipp. cum vita sit breuis, ars longa, &c. ideo oportere non solum, vt medicus ex sese faciat, quæ necessaria sunt, sed æger, assid. & exteriora, quasi verò aduersus tot in medicina facienda difficultates superādas, industria medici, & ministrorū maximè valeat. Sed vtrumuis dicatur, idē perinde esse puto, cū nec quicquā huiusmodi cōtentiones ad vsum artis cōducant. illud certè constituēdum est, eum qui medicus futurus est, debere considerare totam artem, ex parte contemplatiua, & practica constare, quæ partes cum vastę sint, ac vita humana, si rectè examinetur, breuissima sit, illi qui ipsam comparare cupit, necesse esse, vt breuem aliquam rationem discendi (cuiusmodi est aphoristica) ineat; quam etiā, vbi aliqua ex parte, fuerit adeptus, haud hic sistendum est, sed ad vsum ipsius descendere, atq; pro ea tutò, ac sapienter exercenda, nō modò ipse medicus debet opportuna facere, sed æger, & assidentes, simulq; exteriora omnia debent esse accommodata; medicus inquam debet esse diligens, & prudens, tum in cognoscendis morbis, & symptomatibus, tum in perscrutandis causis, tum demum in iudicio ferendo, atque auxilijs præstandis opportunè; Aeger pariter debet obsequens esse, & confidens, quoniam ut ipsemet Hipp. dicebat initio lib. progn. ille plures sanat, cui plures confidunt, & confidendo obediunt. Assidentes, & ministri solliciti, vigilantes, & periti quoque sint oportet; ac tanti refert sedulitas ministrantium, vt de huiusmodi medico assidente interdum loquens Cornelius Celsus dixerit, vnum tantum ægrum, vix ab uno medico, curari posse. Quæ uero exteriora dicuntur, nempè aer, remedia, cibus, potus, & alia, quæ extrinsecus corpus humanum afficiunt, nisi quoque, & ipsa sint, qualia requirunt ægrotantium natura, & morbus, ars prudenter exerceri non potest; vt ob id, omnia hęc in limine artis constituenda sibi proposuerit Hippocrates, tamquam maximè scitu necessaria ipsi medico. Sed circa hæc nonnulla discussione, & contemplatione digna sunt, vt huic primo aphorismo finis imponatur. Primum est cur Hippocr. hoc diuinum opus inchoare voluerit, ab his verbis. *Vita breuis*. Id quòd à nemine alio factitatum esse animaduertimus. Secundum cur statim artis medicæ capescendæ difficultatem proposuerit; æquius enim uidebatur ad allicienda ingenia facilitatem potius, quàm difficultatem proponere: siquidem, vt aliàs dixi natura

Altera pars aphorismi.

Libro tertio cap. 4.

1. Dub.

2. Dub.

natura potiùs cupimus faciliter, quàm difficiliter discere, quemadmodum pueri demonstrãt, qui addiscere non ob aliud recusant, quamquod id cum difficultate comparatur. Tertiũ erit cur in secunda parte posuit hunc ordinem, vt primò medicũ, deinde ægrũ, tertiò assidẽtes, quarto exteriora collocarit. Circa primũ Gal. multus est in refellendis aliorum opinionibus, Iacobus quoq. conciuis meus disputationem instituit, an vita breuis sit. Sed vtinã huiusmodi res dubia esset, nec potiùs apud oẽs exploratissimũ haberetur, nimis breuem esse, q̃ vnusquisq; vellet, vt nec ẽt Gal. hac in re mihi plenè satisfaciat, qui purat Hippo. ex illis tribus seq. Occasio p̃ceps, experimentũ fallax, & iuditiũ difficile, voluisse demõstrare vitę breuitatem, & artis longitudinẽ; quinimò puto ego inter alias causas, quæ impullerũt Hip. vt statim hoc diceret, illud fuisse, quoniã, cum medici opus pręcipuum sit hanc vitam cunctis (vt dicebat Plinius) nimium optatissimam tueri, atquè (si fieri posset) prorogare, ad hortandos homines ad hanc artem haud segniter capescendam, & vt eos moneret, ne vitæ (vt rei fugacissimæ) amorem amplecterentur, statim voluit docere hanc vitam esse breuissimam, propterea q; non itâ magnifaciendam, vt illi postponamus uirtutum, atquè artium humanò generi vtilium, strenuam exercitationem; ac consequenter esse assiduo vigilandum ne temporis fuga delusi, medicinæ acquisitionem amittamus. Circa secundum dicunt pleriq; iccircò Hip. statim posuisse artis difficultatem, vt tarda, & hebetia ingenia ab hac arte capescenda deterreret, & vt feruida magis ad comprehendenda, atque retinenda medicinæ mysteria inflammaret, etenim à natura comparatũ est, vt animi validi rebusq; magnis destinati, quò magis in rebus arduis implicantur, eò fortiùs, atquè vehementius agant, contrà qui imbeciles, & frigidi sunt, difficilibus rebus minimè sese immisceãt; vndè narratur Pythagoram priusquàm discipulum aliquem erudiendum, & informandum susciperet, consueuisse ipsi aliquam rem faciendam difficilem proponere, ut facto illius ingenij, & uoluntatis periculo, melius de eo suscipiendo decerneret; quod, & si dicat Gal. faciendum esse potiùs in congressibus, quàm in libris, attamen etiam in libris facere quoquè solebant ueteres, ut dicitur Arist. scripsisse Metaphysicos, & Physicos libros itá obscurè, ne passim à quouis tractarentur. Sed præter hanc rationem (quæ potuit sanè Hipp. impulisse) fuit, & alia, scilicet, ut attentum maximè auditorem faceret, quem scribit Arist. 3. Rhet. 14. maximè tunc disponi ad attentionem quùm in exordio proponuntur sibi res magnæ, siue nouę, & iucũdæ; Magnã enim esse rem medicinam, satis monstrat dicens, eam esse longam &c. Ad tertiũ dicendum est, non sine rationem eum ordinẽ posuisse, quia cum tota artis fabrica sit collocata in medico, ægro, & morbo (ut alibi scrip sit Galen.) ad medicum, & ægrum pertinet, ut simul concordes sint aduersus morbum, si uictoria est comparanda, & propterea primò medicum, deinde ægrum oportet facere diligenter, quę ad ipsos pertinent. Assidentes etiam, & quæ exteriora uocantur, maximè requiritur, ut sint cum medico, ac ægrotantibus cõcordia, quasi uerò nequè sinè ipsis quicquàm boni queat præstari; at dignitate, & usu, uerè in medicinæ absolutione post cedunt medico, & ægro, ut qui ordo est in ipsa rei natura ab ipso integrè seruatus uideatur.

3. Dub. *Sol. 1.* *Ad secundam.* *Ad 3.*

2 *In perturbationibus ventris, & vomitibus spontinis, si talia purgentur, qualia purgari oportet; confert, & leuiter ferunt: sin minus, contrà. Sic & vasorum inanitio si talis fiat, qualis fieri debet: confert, & bene tolerant: sin minus, contrà. Inspicere itaque oportet & regionem, & tempus, & ætatem, & morbos, in quibus conueniat, aut non.*

Dub. POST prohemium sequitur narratio ipsius rei tractandæ cuius initium est presens aphorismus. Sed statim occurrit cōsiderandum, qua ratione Hip. voluerit auspicari ab eo medicine instrumento, quòd pharmacæuticum nuncupatur, siquidem si Homerum auctorē velimus, Chirurgia eius tempore primùm omnium exculta videtur, qui loquens de Podalyrio, & Machaone, medicumque alijs multis preponens de Chirurgia ipsum esse locutum facilè legentibus patet, sin autem Hipp. auctoritas magis placet, is in lib. de arte vetere, & lib. de arte mōstrat homines illos primos dum medicinam ignorarent, ac ægrotarent, consueuisse ad contrariam viuendi rationem sese conuertere; ex quibus verbis clarè indicat dieteticam partē medicinæ alijs cunctis origine antecessisse. *Sol.* Respondendū est iccircò hoc fecisse Hippocratem, quia etsi origine, pharmaceutum vtendorū disciplina sit posterior, vtilitate tamen, præstantia, & dignitate videtur esse anterior, quòd nihil est, quo medicus maiori cū gloria, & fructu versetur circa ęgrotos, quàm dum prudenter, & feliciter medicamentis quibusuis, & presertim purgatorijs vtitur; & Hipp. in lib. de natura hum. probaturus, quę sit propriè natura nostra, non aliam potiorem duxit haberi posse rationem, quam quæ ab exē plo medicamentorum purgantium capitur. *Scopus Hippoc. in præsenti aph.* Est igitur Hipp. verus scopus in hoc aphorismo tractare de ea medici operatione, quæ purgatorijs medicamentis fit, quæque purgatio propriè semper vocatur à medicis; & quia purgatio hæc nil aliud est, quam euacuatio humoris peccantis, vel qualitate, vel quantitate, vel motu, vel alijs huiusmodi, hic tantum de peccantis qualitate, qua etiam ipsius species comprehenditur, agit, docens medicū non alios succos secundū qualitatem vnquam debere euacuare, quam peccantes; adeò vt videatur hic aphorismus connecti cum superiori, & esse veluti quandam illationem, quasi dicat medicum se oportet præstare opportuna facientem; tunc autem opportuna facit, cum imitatur naturam purgatę; qualia debent purgari, & sic vtilitatem affert. Quod autem debeat medicus purgare qualia oportet, probat exemplo eius, quod facit natura, quæ quotiescumque purgat cum fructu, semper euacuat humores peccantes qualitate & specie. Ità enim ratiocinium Hippoc. *Ratio huius aphoris.* institui pōt; Natura vbi euacuat qualia oportet, semper iuuat; sed medicus debet imitari naturam, & semper iuuare; igitur debet medicus euacuare qualia oportet. Atquì potuisset aliquis sciscitari ab Hippocr. quomodo possint cognosci humores qualitate peccantes, & iccircò diuina sua breuitate docet quomodo hoc cognosci possit, scilicet ex regione, ætate, tēpore & morbo. Regione, quia lib. de aere aquis, & locis docet Hipp. alios humores cumulari in corporib. septentrion. alios orientalium &c. Aetate quoniam in iuuentute alij humores, alij in pueritia, alij in seneċt. exuberant, vt Gal. lib. de temperamentis copiosissimè docet; haud secus de tempore, cum Hipp. & Gal. citatis locis, atque etiam

Tertio aphor: probent in æstate, alios quàm hieme dominari, & autumno alios quàm vere abundare. Morbi quoque species, & idea satis monstrant, qui humores peccent, vt tertiana bilem, quartana melancholiam &c. Itaque tria præclara, & in facienda medicina maximè necessaria nos hoc in aphorismo docet Hipp. scilicet debere imitari naturam, debere purgare, & purgando iuuare, postremò, debere qualia sint ab ipso purganda cognoscere, ex regione, ætate, tempore, & morbo. Ceterum vt institutam nobis iam methodum non deseramus, videndum est qua ratione Hipp. hic appellat Alui motum, perturbationem, & non potius suo proprio nomine. Nam 23. aph. & 25. haud hac voce utitur, sed in eo libello, qui de Elleb. usu inscribitur. Secundum cur non cōtentus dixisse cōferre addidit, & leuiter ferre ægrotantes. Tertium erit cur Hippocrat. non contentus de euacuatione dixisse, *vasorum inanitionem*, addiderit χανεαγγύιν, Quartum erit quare cum multa sint alia, quæ medicus considerare potest ad dignoscendos peccantes humores, sola illa quatuor proposuerit, regionem, &c. Circa primum, Gal. 3. de uictu acut. 19. turbare, seu ταράττειν, & ταράττεσθαι turbationem significare apud Hipp. scribit, non quemlibet alui motum moderatum, sed potius illum, qui modum excedit; undè sæpè apud Hipp. ut in coacis prenor. & alibi dicuntur uentres ταραχώδεις illi, qui ualdè sunt turbari, & ad excretionem cum impetu moti. Itaquè cum huiusmodi motus sint illi, qui ualdè sollicitos habent tàm ægros, quàm medicos, & à quibus non rarò, uel salus, uel interitus pendet, Hippocrates duxit necessarium, ut medicus atque ipsi ægri in primis doceantur, quando hos motus formidare, & quādo charos habere debent. Id quod etiam consequenter potest esse ipsi medico certum documentnm eius, quod facere debet; quoniam si ubi euacuātur, etiam in uehementibus alui motibus qualia euacuari debent, conferunt, & leuiter ferunt ægrotantes, manifestum est medicum quoque esse conlaturum, & ęgros ipsos leuandos si qualia oportet euacuati, cum impetu euacuet. Etenim uix esset, qui existimaret uehementes illas, & concitatas alui motiones umquam esse profuturas, nisi Hipp. certa demonstratione id docuisset. Circà secundum dicendum est, neque id absquè ratione fecisse Hippocratem, quoniam interdum usu uenit in uehemētibus alui motibus atquè etiam uomitibus, licèt sint utiles, attamē ęgri lęsi, & hebetati admodū remanent. Verùm ubi qualia oportet euacuātur, secùs est, scilicet, & conferunt, & ægri exonetari ab humorib. grauantibus, & molestantibus, nō lęduntur; ut ob id non absquè ratione addiderit Hipp. particulam illam (*& leuiter ferunt.*) Etenim ut optimè notat cōciuis meus, hęc quatuor uera sunt in spōtaneis, seu naturalib. euacuationibus, scilicet conferre, & leuiter ferri, conferre, & non leuiter ferri, leuiter ferri, & non conferre, non conferre, nec leuiter ferri; ex quo etiam sequitur conferentiam attendi penès dispositionem præter naturalem, ac facilem tolerantiam attendi penes uirtutem, quę semper à medico respici debet, nè scilicet unà cum morbo uincatur. Atq; hinc patet etiam responsio ad tertium quęsitum, siquidem non modo in euacuatione humorum qualitate peccantium, sed etiā quantitate imò verò in omni uasorum inanitione, siuè facta sensibiliter per inædiam, siuè per motum, siuè quocumque alio modò id semper verissimum est, vbi euacuantur qualia debent, conferre, & leuiter ferre ægrotantes, sin autem

Monita tria in praxi maximè spectāda.

Dubitationes circa hunc aphorismum.

Solutio prioris.

Sol. 3.

Sol. 4. non euacuentur quæ debent, nocere. Circa quartum scire oportet, multa alia esse quorum cognitio magnopere dirigit medicum ad cognitionem peccantiũ humorum, vt exercitatio vitæ, consuetudo, forma, mores. Veruntamen nihil est, quòd æquè ducat medicum in prædictam cognitionem atque quatuor nunc ab Hippocrate commemorata, nam regio, & Anni tempus, vt præclare docet Hipp. lib. de aere, aq. & lo. maximè corpora humana alterant, quasique ipsorum non modò temperamenta, sed & mores fingunt, vt propterea Gal. lib. de temperam: & Arist. xiiij. sect. probl. dixerint alios esse mores habitantium Plagas Septentrionales, alios verò eorum qui incolũt regiones meridionales. Aetas quoquè maximè ad idem valet, quia hæc sequitur caloris natiui operationem, & statũ; ac propterea inter causas internas, licet mediatas recensetur humorum, dominij; nam hac ratione dicuntur alij humores in iuuentute, alij in senectute dominari, haud secus, & morbi ipsius idea efficaciter admodum docet humores peccantes, quales scilicet debent euacuari, & præsertim eius morbi qui fit ab humoribus; sicut enim semper tertiana febris à bile fit, & quartana à melancholia, sic Erysipilas ab ea, & cancer ab hac fiunt; ita vt hæc quatuor commemorata ab Hipp. maximè omnium aliarum rerum perducant medicum ad cognitionẽ peccantis humoris, ac propterea Hipp. breuitatis studiosus alia reliquerit, vt minus ad id conferentia.

Quid regio, & anni tempus in corp. hum. possint.

3 *Habitus exercitatorum, qui ad summum bonitatis attingunt, periculosi, si in extremo consisterint. neque enim possunt in eodem per manere, neque quiescere. Cum verò nõ quiescant, neque possint proficere in melius: reliquum est, vt decidant in deterius. His de causis, bonum habitum statim soluere expedit, Vt corpus rursus nutriri incipiat. Neque compressiones, ad extremum ducendæ (periculosum enim) sed qualis natura fuerit eius, qui debet perferre, ad hoc ducere conuenit, sic & euacuationes, quæ ad extremum deducunt, periculosæ, & rursus refectiones, cum extremæ fuerint, periculosæ.*

HANC sententiam ex ijs esse, quæ causam coniunctam habent, compertissimum est, nec Hipp. absque summa ratione caussam apponendam curauit, quoniam vix credibile esset summam sanitatem, summum robur malũ, & periculosum esse, nisi caussa, atque ratio fuisset apposita. Quomodo autem hic aphorismus superiori connectatur rationabiliter, non ita perspicuum est; quamquam Galenus, & qui eum sequuntur dixerint eam esse vtriusque connexionẽ, scilicet quod in superiori de qualitate euacuandorum, nunc de quantitate agat; & si enim prior sit natura, quantitas qualitate, ac propterea Arist. illius prædicamentum præposuerit, haud tamẽ Hip. in hisce ordinibus seruandis superstitiosus esse consueuit: sed puto etiam alium scopum in hac sententia habuisse Hippocratem nimirum docere axioma illud precipuum atque cũctis artibus maximè necessarium, vt dicit Gal. 12. meth. primo, scilicet μηδὲν ἄγαν (de qua etiam secũdo aph. 51.) potissimum in medicina facienda necessarium, quod probat precipuis illis tribus operationibus, quas faciunt medici tàm circa sanos, quàm circa ægros, scilicet repletione, euacuatione, & refectione. Tamquam

Cur Hipp. causam huic aph. apposuerit.

Connexio Gal. & sequac.

Auctoris.

hæc

hæc fit præcipua, quam tradere uoluit Hippocrates sententia, summam repletionem, summam euacuationem, & summam refectionem esse periculosas, & quoniam ex his tribus (vt etiam antea dicebam, de plenitudine nempe quæ sanitati eximiæ videtur esse coniuncta) maximè poterat dubitari, ea propter voluit exemplo primum athletarum tunc temporis vulgatissimo, deindè ratione illud docere, simulq; ad euitandum periculum documentũ afferre. Quod igitur dicit Hip. est, Habitus exercitat &c. Vt autem præsentis sententię exactam aliquam anatomem faciamus. Hæc sunt expendenda; quare Hippocrat. ad repletionis excessum damnandum potissimum assumpsit Athletarum exemplum. Secundo, cur non contentus dixisse, *Habbitum Athletarum, qui ad summum peruenerit, &c.* Addit *si in extremo sint*, nam videtur idem repletionem ad summum peruenientem, & in extremò existentẽ. Tertio quę sit vis rationis ab Hippocrat. allatæ. Quarto cur Hippocr. docet solummodò remedium prò summa repletione, non autem pro inanitione, & refectione Quinto; quæ sint ξυμπτώσιες, quas dicit Hippocr. non esse faciendas ad extremum, sed qualis natura fuerit facientis ad hoc ducendas. Sextò, quæ documẽta p arte facienda ex hac sentẽtia habeatur. Postremò cur loquens de euacuatione, & refectione simpliciter dixit esse periculosas, si ad summũ deueniant. Circa primum sciendum est, vt abundè satis docui in primo de gymnastica circa finẽ, eam artem vetustis temporibus in maxima existimatione fuisse, non modò propter militiam, & sanitatis tutellam, sed maximè propter populi delectationem, siquidem cum certamina illa quinque celebrata ob eam essent instituta, in quibus præmia victoribus satis prò ea tempestate gloriosa proponerentur, certatores robusti fieri studebant, vt vincerent, atquè pro robore comparando saginæ corporis valdè studebant tum cibis, tum somno, tum alijs, vt etiã docuit Gal. in pri. de alim. fac. & in exhortatoria ad bo. necnon in lib. quòd ars. gym. Erat autẽ sanitas, & habitus athletarum apud gentes in tanta existimatione, vt vbi quispiã rectissimam valetudinem habere significaretur, dicerent eum athleticè, & pugilicè valere, quemadmodum est apud Plautum. Itaquè Hippoc. tum ad detestandum, huiusmodi valetudinem, tum ad abducendos homines à simili studio falsaq; bonæ valetudinis opinione, in primis docere voluit huiusmodi athletarum habitum non esse verè bonum, sed potius periculosum, præsertim quando ad eam summitatem peruenerit, vt amplius proficere non liceat. Atquè id vt facilius crederetur, adiungendam putauit rationem, cur scilicet minimè tuta sit eiusmodi valetudo, nempe quia cum corpus nostrum sit in continuo motu, ac propterea necesse sit, vel ad bonum, vel ad malum moueri, vbi ad bonum amplius terminare non datur, (quod vltra præsens nullum aliud sit): necesse est ad deterius flectatur. sed est & altera porior ratio, quia vbi corpora nimium sunt repleta sanguine, & carne, vix fieri potest, vt calor natiuus, quemadmodum decet, perspiretur, vnde ab assiduis fuliginibus, & à coarctatione vasorum veluti compressus, & cohibitus aut strangulatur, aut impeditur, quo minus propria munia obeat; atque hoc est quod dicebat elegantissimus Celsus, vbi quis speciosior factus sit cum suspecta sua bona, debere habere, & D. Basilius lib. de leg. gentilium hunc ipsum Aphorismum citans narrat Platonem cum nimiam sanitatem

Quæsita septem, circa hunc aph.

De hac cõsule Valesium.

Ad primũ

corporis sui haberet suspectum, Accademiam in loco Athenarum pestilenti, sibi
Dub. 1. elegisse. Cæterùm dubitatio oritur an verum sit, quod scribit Gal. in comm. Athleticam habitudinem fuisse alioquin inculpatam atquè ipsos Athletas ἰσχύμους. Nam Hipp. lib. de alim. dicebat habitum athletarum haudquaquam
Dub. 2. naturalem fuisse. Preterea Plato 3. de repub. vocat Athletas somnolentos, segnes, ignauos, vertiginosos, morbosos. Arist. 4. de gener. animal. 3. Athletas sępè numero ob cibos varijs formis affici consueuisse scribit, qui etiam pallidiores fiebant post exercitium, eo quòd nimis laborarent, scribit Arist. vlt. partic. prob. 5. Galen. etiam in Suas. & lib. ad Thrasibulum scribit Athletas consueuisse pati repentinas obmutescētias, sensus amissiones, suffocationes, & alia mala, qua similiter ratione D. Hier. 2. ad Iouinianum dicebat Athletas diù viuere nō potuisse; vt ex his omnibus perspicuum fiat Athletarum valetudinem, eorumquè corpora non ità firma fuisse, quemadmodū Hipp. & Gal. dixerunt. Prò qua dubitatione
Sol. 1. dicendū est, Hipp. dixisse non omnes Athletas tales fuisse sed aliquos, quasi multi essent, quales dicebat Plato, & Arist. attamen aliqui etiam reperirentur summa sanitate, & summo robore præditi, quę tamen sanitas, & quod robur erant pòtius studio, & diligentia comparata, quàm natura, vt Hippoc. hac ratione dixerit
Sol. 2. habitum Athletarum haudquaquam esse secundum naturam. Ad secundum dicendum (quemadmodum audiuistis nuper) bonas Athletarum habitudines duos gradus habuisse, aut summum illum bonitatis, in quo tamen sani degebāt, ita vt nullus magis; aut excessum illius summi, in quo nimia illa valetudo haud firma erat, vt Hip. igitur distingueret hunc gradum ab altero non contentus dixisse bonas ad summum habitudines addidit si in extremo sint; hæ enim sunt periculosæ propter rationes ab Hippocrate allatas; illæ verò quæ non erant in extremo gradu, sed tamen ad summum bonæ, haudquaquā ità periculosæ sunt; & quamquam hodie ars illa athletica sit penitus abolita, minimè tamen est negandum, quin reperiantur corpora habitudinem Athleticam æmulantia, quæ morbos, pericula, & mortes ab Hipp. & Gal. commemoratas incurrant. Porrò ratio (quod 3. proponebam) allata ab Hipp. prò damnanda extrema Athletarum bona habitudine, ea sanè est irrefutabilis, vt solent esse, quę ab Hipp. proponūtur, qui cum obseruatione ab experientijs cōparata, aut ratione artem hanc illustrarit, cunctaquè dogmata fabricauerit, sanè rarò rationem afferre solet, atquì quando res ipsa postulat, maximè validā. Licet alij authoritate sapiētum etiā vtantur, q̄ Hip. haud umquàm, aut parcissimè facit, cū ante se paucos habuerit quos sequeretur. Certum est itaq; cuncta uiuentia tamdiù nutriri quamdiù uiuunt, ut non semel etiam Arist. dixit. Nutritionis autem opus fit per nutrimēti appositionem, atquè assimilationem, undè fit ut quando nil apponi, atquè assimilari amplius potest, nutritio non fiat, sicquè, & cibus assumptus abundans lędat, & ablata uiuētis pręcipua actione (quę est nutritio) homo insigniter labefactetur, tandemq; intereat: iàm uerò in corporibus Athletarum in extremo bonæ habitudinis constitutorum fieri non posse nutritionem certum est; quod cuncti meatus, cunctaquè spacia ita sint repleta, & compacta, ut continua disflatio, quæ merito ambientis semper fit in cunctis, haud sufficiat ità consumere, vt locus nouæ appositioni relinquatur. Quo etiam fit, vt caloris natiui duo

illi

illi motus quibus cuncta viuentia seruantur, impediantur, sicq́. subitaneæ extinctiones interdum sequantur; Sed dicet aliquis, si hoc verùm est, quomodò igitur possunt athletæ multa appetere, & propterea multum edere; nam *Dub.* fames cum sit perceptio suctionis venarũ oris vẽtriculi, facta à venis meseraicis attrahentibus, ob factam membrorum exinanitionem, vt Galen. 1. de sympt. caus. 7. vbi membra minimè sunt exinanita, vt in Athletis, haud possunt à meseraicis attrahere, neq; illæ à stomaco, &c. Vnde minimè deberent appetere, vt faciunt animalia hyemè latentia, cum tamen secus sit, scilicet quòd Athletæ multum appetebant, & multum edebant, vt præ ceteris relatum de Milone, de Biante, ac de alijs. Resp. est famem duplicem esse aliam naturalem, aliam præter naturalem, fames naturalis est quæ fit quinque illis motibus commemoratis à Gal. lib. artis med. atque hæc in Athletis reperiri non potest, quoniam ob summam vasorum repletionem haud quaquàm potest fieri tanta consumptio ab ambiente, ut egeant, ac propterea attrahant. Iàm uerò fames præternaturalis quæ fit ob quamlibet uentriculi exinanitionem, & corrugationem fieri potest in Athletis, quorum corpora cum calida sint, & humida, iecurq́. & uentriculum ampla habeant, facile fit, ut cibus somno, & motu quamuis magnus coquatur, sicq́. uentriculus inanis redditus, nouum cibum appetat; Etenim fieri appetitum ob stomachi inanitionem, demonstrat subita illius ex cibi assumptione cessatio, quæ non sequeretur stomaco repleto, nisi fieret fames illo inanito. Et hæc est causa cur aliqui uoracissimi sint, & graciles, quia scilicet citò uentres eorum exinaniuntur ob amplitudinem pylori, & lubricitatem, quemadmodum & aliqui sunt, qui ut possint continuò appetere, & edere, cibum assumptum continuò uomunt, ut Vitellium Imperatorem fecisse narrant historici, hic.n. uomitoria sumebat, ut Iuuenalis narrat de Vippa quàm sumebant, ut rabidam facerent orexim: Quartum erat cur Hipp. dicat habitum Athletarum summum, esse soluendum, quia plenitudo summa est, non autem de summa inanitione dicat, statim esse replendum, cum tamen dixerit, & ipsam esse periculosam. Cui Resp. propter tria fecisse Hipp. unum est, quia maius est periculum in summa replet. quàm inanitione; Alterũ, quia solutio plenitudinis statim fit, repletio minimè. Tertium quia in potestate medici situm est magis soluere plenitudinem quàm, vel eam facere, vel post euacuationem reficere. In his enim duobus etsi medicus vtatur debita ratione ad replendum, & reficiendum, potest tamen frustrari, multa ob impedimenta, quòd non contingit ubi per euacuationem nimis bonum habitum soluere sibi proponit. Ad Quintum ξυμπτώσιες, quas latinè dicere possumus concidentias, vt docet Gal. lib. de Opt. sect. sunt vasorum subsidentiæ, & cõtractiones, veluti ex euacuationibus, quibus opponuntur διογκώσεις, & idem penè est ξύμπτωσις, & κενεαγγεῖν, vt colligitur ex comm. aph. 2 lib. 1. vult igitur Hipp. dicere, etsi bonus habitus in extremò positus, soluendus sit, haud tamen ità soluere, & euacuare decet, ut uasa concidant, quòd signum est nimiæ euacuationis, sed semper uniuscuiusq́. soluendi, & euacuandi naturam spectare opportet, ut scilicet ad eundem statum reducatur per solutionem, in quo positus erat, priusquam ad tantam sanitatis bonitatem peruenisset, cur autem periculosum sit nimias euacuationes

Sol.

Fames duplex naturalis, & præter naturam.

Cur voracissimi interdũ graciles.

Ad 4. princip. sol.

Ad 5.

facere

facere, duas affert Gal. rationes, quarum vna est, quòd sic nimium corpora labefactantur, viresq. deteruntur, dissolutis scilicet spiritibus, & humoribus etiam probis eductis, tum quia difficilè est nimium euacuatos reficere; quia cum refectio sit opus caloris naturalis in vasorum concidentia, naturalis calor multũ hebetatur, ità ut nequeat deindè faciliter munera propria obire. Possumus ét adijcere illam rationem quam Erasistratus apud Agelium afferebat, quòd nimis ieiunantium intestina ità concidant, vt deindè cibũ non possint recipere. Haud secus.n. ubi vasa ab nimiam euacuationem conciderunt, haud amplius chylum & sanguinem possunt suscipere, vndè fit, vt interitus sequatur, vel detrimenta irreparabilia. Neque valet quòd aliqui post immensa ieiunia tamen superuiuant, & reficiantur, quia vt dicebat Hipp. lib. de alim. variæ sunt naturæ, & variæ corporum constitutiones, vndè fit, vt aliqui magis, aliqui minus patiantur. *Ad sextũ.* Ad sextum dicendum est, tàm euacuationes, quàm refectiones nimias esse periculosas, quoniam, vt dicit Hip. 2. aph. 51. omne nimium est periculosum, quòd natura cuiusq. in mediocritate conseruetur; veruntamen, quia de summa plenitudine minus credibile videtur, & magis refert, sermoni illius causam, atque alia adiunxit, his verò vt magis creditis, & confessis nil aliud putauit adiungendum. Neque verò idem est concidentia seu compressio vasorum, & euacuatio, quippè cum illa sit partium solidarum, hæc verò succorum. Iam verò euacuatio omnis nimia est periculosa, quia vires deijcit. Similiter refectio nimia post euacuationem periculosa est, quia vires euacuatione anteacta labefactatas obruit, ita vt nequeat sustinere nimiã refectionem, atque hæc est differentia inter plenitudinem, de qua loquitur initio, & refectionem post euacuationem, quia in illa vires alioquin validæ strangulantur, & impedita perspiratione putredinibus occasio præbetur, in hac verò vires fractæ antea opprimuntur. *Sol. 7.* De Septimo, & ultimo ità se habet, medicum doceri, ut non debeat summæ plenitudini studere, neque euacuationi, & refectionem esse faciendam paullatim, ἐκπροσαγωγῆς, atque prudenter, quia sicut corpora longo tempore extenuata, ut dicebat Hipp. 2. aph. lentè sunt reficienda, ob uires debiles, haud secus etiam quę sunt debilitata ab euacuatione, non statim, neque multum, sed maturè sunt reficienda.

---

4 *Victus tenuis, atque exquisitus, in passionibus quidem longis semper, in acutis verò, in quibus non conuenit, periculosus, & rursus, qui ad extremum deuenit tenuitatis, grauis est. Nam & repletiones, quæ ad extremum deueniunt graues sunt.*

De ordine huius partis videdᵒ est Carda nus i com. aph. xi.

QVOD ab hoc aphorismo usque ad 20. tractet Hipp. de uictu in uniuersum, tum ad sanos, tum maximè ad ægros pertinente, unicuiq. compertiss. esse potest; post quem iterum de euacuatione, & euacuandi ratione usque ad finem uerba facit; undè id ueríssimum esse apparet, quòd aliàs dixi huiusmodi aphorismos haud certa aliqua, & cõtinua methodo esse collectos & dispositos, sed interdum eam apparere, interdum nullum uideri ordinem, quamquàm possumus dicere Hipp. cum in postremis uerbis antecedẽtis aphorismi

rissimi mentionem fecisset inanitionis, & refectionis, (quæ fiunt detractione, & additione victus) quæ est diffinitio medicinæ allata ab Hipp. lib. de flatu, voluisse aphorismos ad victum (in quo maxima pars curationis morborum quæ in inanitione, & refectione sita est,) spectantes, statim collocare; Quoniam autem in victus contemplatione consideratur substantia, quantitas, qualitas, ordo, & tempus, de omnibus his ità agit, vt possit industrius lector suoptè ingenio, totam rem intellectu atq; memoria complecti: ac primum agit de substantia, secundum quàm victus dicitur Crassus, vel tenuis: etenim, etsi quoddam pacto hę differentię possint etiam pertinere ad quantitatem, modum etiam quemdam ipsius substantiæ videntur referre; Dicit igitur Hipp. *Victus, &c.* Videndum est autem quot sint differentiæ victus tenuis, quibus cognitis etiam quis sit victus plenus, vel crassus cognoscetur; Etenim Celso: Hipp. æmulatori lib. 2. cap. 18. placuit victus totius tria tantum genera facere, quorum vnum vocauit valentis materiæ, aliud mediæ, tertium imbecillimæ: quibus uocibus reperitur etiam vsus interdum Cælius Aurelianus. Gradus autem, seu differentiæ victus tenuis allatæ à Gal. sunt victus tenuis, exactè tenuis, tenuissimus, & exactè tenuissimus; Tenuis enim dicta est ptissanæ succus mediocriter datus, exactè tenuis est idem cremor in parua mensura acceptus; tenuissimus est melicratum, exactè tenuissimus est ἀσιτία; Cum autem victus tantummodò à viribus indicetur, manifestum est eas, vel conseruandas, vel augendas, vel diminuendas esse; in morbis nunquàm vires augendæ sunt, quoniam simul etiam augetur morbus, vt dicit Hipp. 7. aph. Cibus sicut sano robur, ità ægro morbus: sæpenumero uerò conseruantur, præterquàm in acutissimis, in quibus ẽt uires diminuuntur à medico, non quòd principaliter intendat uirium detritionẽ, (quia hoc nunquàm facit,) sed quia eius curationem sequitur necessariò virium diminutio: Vndè in exactè acutissimis morbis, conuenit exactè tenuissimus victus, ꝙ est nil dare, à quo uires minuũtur quidẽ, sed quia huiusmodi morbi nõ pertrãseunt quartã ferri ꝑt hmõi uiriũ imminutio, q̃ alioquin, si protraheretur, esset lęthalis, cũ Hip. tradat inædiã septem dierũ esse exitialem (q̃ quàm Plinius & alij secus:) in Acutissimis aũt simpliciter cõuenit uictus tenuissim⁹, vt in pleuirtide, q̃ septima terminat᷑ cuiusmodi est melicratũ: pariter in exactè acutis ꝗ quattuordecim dieb. finiũtur ptissanę modicũ cõuenit, sicut in ijs, qui paullò ulterius protrahũtur plus ptissanę conuenit dare: Verùm in longis morbis haud hic cõuenit vnquã, alioquin longitudine morbi uires derritæ, numq̃ conseruarentur, ꝙ tamen principaliter facere oportet. Imò etiam in aliquib. acutis haud semper conuenit, cum in ijs qui protrahuntur ultra 14. inutilis, & damnosus sæpè sit uictus tenuis in quibus potiùs plenus uictus, vt oua pisces, & alica exhibendus: Hæc est igitur uniuersa Hip. doctrina de victu ægrotantium acutè, & cronicę, ut, s. in cronicis, numquàm victu tenui ullo gradu, vel differentia vtamur; in acutis interdum abstineamus, Sed circa hęc sunt nonnulla consideranda. Primũ vtrum hæ Hip. regulę sint hoc tempore necessarię. Secundum cur Hip. dietas extremè tenues dicat esse difficiles, idq́. probet eo q̃d repletiones extremę sint difficiles. Postremò quomodo Gal. in comm. commemmorans uictum plenum, ἀδρανδίαιταν numerat oua, pisces, alicam; carnis, & panis non meminit, cum tamen Celsus oua dicat esse imbecillimę materiæ. Circa primum regulas, & præcepta Hipp. in arte exercenda semper,

Quæ spectanda in victus contemplatione

Differentiæ victus ex Celso.

Differentiæ victus tenuis ex Galeno.

Vires in morbis nusquam augendæ.

Inedia septem dierum Hippocrati læthalis.

In morbis quibusdã acutis victⁿ tenuis damnosus.

Dub. 1.

2.

3.

Ad Primum.

& vbiq; verissima esse puto, vt ipse met innuit in extremò prognost. verumtamē haud inficiandū est, quin & ipsę ob diuersitates regionū, & consuetudinū aliquā exceptionē patiantur; quis est. n. qui nesciat alia ratione hyberos, alia Germanos, alia Aetiopas esse in victu tractādos, siuè sint sani, siuè ægrotātes; hodie ēt apud Italos si quispiā medicus velit ægros, quatuor diebus sine vllo alimēto, sustinere, aut vsq; ad septimā solo melicrato, aut usq; ad quatuordecim sola ptissana, neq; obtēperabūt ministri, neq; ēt res bene vertetur, & in malo euentu medicum sic curantē, vocabūt carnificē: quare cū Hip. vbiq; pręcipiat in oībus rebus artis administrandis summā esse habendā rationē cōsuetudinis, regionis, & temporis id maximè faciēdū esse in victu instituēdo putauit, & ppea nō est damnādus noster vsus, ubi iuscula, panatellas, atquè etiam oua initio acutorum, atquè etiam acutissimorum præbemus: quemadmodum non damnamus, quod tempore Hipp. & Dioclis ut ēt notat Sextus Empiricus lib. 3. hypotyposeō carnes catulorū præberent ęgrotantibus, milleque alia eduliorum genera, quæ tempore, & regi- nibus nostris, nullus sumere sustineret. De secundo dicendum Hippoc. tenues diætas, & exactas uocasse periculosas, extremè uerò tenues non σφαλέρας idest periculosas, sed χάλεπας, idest difficiles uocasse, quoniam tenues dietæ feruntur ab ægrotantibus, sed cum periculo, extremè uerò tenues præterquàm quod periculosę sunt, habent etiam difficultatem magnam. Atque hoc probatur, quoniam etiā replectiones extremæ nō modo periculum afferūt, uerumetiam difficulter ab ęgris tolerantur, ut enim habetur, secundo de acutis ab eodē Hipp. grauia mala, & uentriculi, & capitis fiunt in ægrotantibus ubi ab inædia ad nimiā ciborum repletionē imprudenter transeunt. Nàm particula γὰρ non est hoc in loco caussatiua, sed expletiua, ut sæpè apud scriptores Græcos. Vera autem caussa cur extremè tenuis uictus sit periculosus & difficilis toleratu ē quia nimiū uires atterit, & à consuetudine longè est remotus, sic enim dicebat Hip. 4. aph. 5. ante canem, & sub canem purgationes esse αργώδεας idest difficiles, quia & periculum afferūt, & ab homnib. difficulter sustinētur; undè apud Euseb. 5. de prępar. Euāg. in fine lib. x. Oraculum Delphicum, Atheniensibus consuluit, ut uiginti diebus antè, & uiginti post canem uterentur solo Dyonisio medico in domo opaca. Ad tertium, & ultimum dicendum est ueteres medicos rarò ęgris carnes dare cōsueuisse, & præsertim febrientibus, qbus mirabilis ēt Auenzoar eas, ex toto amputabat; undè non est mirum si earū nihil meminit Gal. De pane uerò irā certū semper fuit apud omnes eum maximè omnium nutrire, atquè adeo ipsum solū, ut dicebat Arist. in probl. esse homini proprium, & naturale alimentum, ut de ipso hac ratione quicquā dicere noluerit, quinimo nec panem frequenter dedisse ęgrotantib. ueteres existimare soleo, ꝙ ipsius, & aliorū magnorū alimentorū corruptio facta in stomacho, ęgro multò sit deterior, q̃ alterius cuiusq; ut Hippo. & Celsus, & Auuic. perspicuis uerbis docuerūt. De ouis, quę Celsus imbecillimę materię facit, dicendū puto ea si summantur sorbilia minus nutrire, non tñ minimè omniū, ut uidetur Celsus malè credidisse: sin cocta summātur plenè alunt: & de ouorū uitellis loquens alicubi Plinius dicebat, nihil esse, ꝙ in aduersa ualetudine ęquè alat, nec oneret, simulq; uim cibi, & potus habeat, ut, & ob hoc, & ob uerba Gal. putē antiquos ubi paullò pleni⁹ infirmos alere cupiebāt, & cremorē ptisanę, & pisces, & alicam, & oua dedisse, secùs quā aliqui qui ita in ęgris abhorent oua.

In victu īstituendo quę spectāda pręcipuè.

Ad 2.

Cur vict⁹ extremè tenuis periculosus.

Ad 3. & vltimum.

Coruptio panis deterior oīum eduliorum coruptione.

De ouis.

In tenuit

In tenui victu ægri delinquunt: quo fit, vt magis lædantur. Quicunq; enim error cõmittitur, maior in hoc fit, quam in paulò pleniori victu. Propterea etiam sanis periculosus existit valde tenuis, & constitutus, & exquisitus victus, quoniam errores grauius ferunt; ob hoc igitur tenuis victus, atq; admodum exquisitus, eo, qui sit paulò plenior, magis periculosus.

IN hoc aphorismo interpretando, qui Galeno clarus satis visus est, interpretes posteriores admodum varij fuerũt; vt hac ratione putem nõ ita esse facilem intellectu; Sed nè in alienis cõfutandis tempus inutiliter conteram, interpretis boni munere fungi curabo, quem dicebat Gal. in id potissimum debere incũbere, ut mentem authoris aperiat. Itaque quod ad connexionem cum superiori aphorismo pertinet. Cum Hipp. superius de uictus tenuitate, & crassitie in morbis seruanda docuisset (quæ res est summi momenti in medicina facienda) nunc quia uix fieri potest quin, & ægri, & sani in uictu peccent, docere uoluit, utrum quando peccatur, sit minus malũ peccare in tenui quàm in crasso, & pleno uictu. Atque ait in tenui uictu magis peccare ægros, ac propterea magis lędi; eo qđ quicumq; error cõmittitur, est maior in tenui, quàm in paullò pleniori uictu: similiter etiam inquit euenire in sanis, ob uictum ualde tenuem, costitutũ & exquisitum, quoniã errores grauius ferunt, & magis lædũtur. Vnde fit, ut uniuersaliter loquẽdo tàm, si in ægris, quàm in sanis uictus tenuis semper sit periculosior, quàm paullò plenior, ità ut summa sententiæ totius Hipp. hæc sit, omnibus, & semper uictum tenuem, & exquisitum esse deteriorem, & magis periculosum; eo quod tam sani quã ægri, ubi delinquunt in uictu, grauius lęduntur à tenui, quàm à paullò pleniori; & notãdum est iure Hippoc non dixisse simpliciter pleniore, sed paullò pleniore, quoniam ubi nimium erratur in pleno, sæpè contingunt grauiora detrimenta, quia citius facultates corporis alioquin in ęgritudine fractæ, sub graui uictus onere ueluti obruuntur, ac serius atque difficilius exurgunt; & hoc est, qđ uoluit etiã Arist. Hip. ingratus sequax secundo Ethic. ad Eudem: cap. 5. quando scripsit, in uictu propiorem esse medio defectum, quàm excessum, q etsi de animi uirtutibus, uideatur à philosopho dictum, haud tamẽ dubitandum est, quin etiam de corpore sit intelligendum, & eò maximè quia idem fermè habet primo problem. 47. Iam uerò paullisper quędam circa præsentem aph. sunt examine, & cõtẽplatione digna. Primum est de contradictione manifesta, quæ apparet in Hippocrate, qui secundo de uictus ratione in morbis acutis contex. 49. & 38. cum dicat multo minus esse ad adiectionẽ accedẽdum, quod detractionẽ auferre sæpenumero conferat, Gal. in expos. illius aph. inquit id quod plus est, sæpè damna incorrigibilia facere: secus autem ab eo quòd minus est, detrimenta fieri facile emendabilia. Alterum est, quare adeò diligenter Hipp. de uictu tàm ęgrorum, quàm sanorum hoc docuit, ut etiam repetere, id q docet, uideatur. Tertium ut uideamus, quæ sint detrimenta à tenuiori, & quæ à pleniori uictu emanantia, ut scilicet his simul comparatis, sententiæ Hipp. ueritas magis appareat. Circa primum omnes fere interpretes tam illius quàm huius loci ingenijs certarunt, & fere quot interpretes, tot fuerunt modi contra-

Connexio huius aph. cum superiori.

Victus tenuis cum in egris tũ in sanis sẽper periculosior.

Dub. 1.

Altera dub.

3 Dub.

Ad primam.

dictionem soluendi. Vt autem ressolutam hanc ueritatem habeatis, illud oportet ad memoriam reuocare, uictum à uirtute proprie indicari per se, negari uerò à morbo, unde Hipp. 7. aph. ait Cibus ut sano robur, sic ægro morbus, scdm uerò qualitates per accidés à morbo indicari, quatenus scilicet morbus deprimit uires, contra quem, qualitatibus contrarijs uictus, est pugnandū: Et hoc est, quod Hip. dicet inferius uictum humidum febricitātibus omnibus conuenire, similiter etiā quantitas ipsius cibi, & tempus diffinitur propriè, & per se à quantitate ipsarum uirium, uel præsentium, uel futurarum; nam & si ab Hipp. & Gal. habeamus in morbis acutis tenuiter esse alendum, in initijs esse abstinendum, & quandoquē in paroxysmo esse nutriendum, in morbis longis plus esse nutriendum, id totum diffinitur habita consideratione, & indicatione ab ipsis viribus, prout scilicet magis, vel minùs à morbo deteruntur, adeò, vt semper id quòd per se, & principaliter indicet victum nil aliud sit quàm virtus, sicut id quòd indicat remedium nihil aliud est quàm morbus, Et si quandoq. virtus indicat remedium, est per accidens, quatenus scilicet, vel remedium est etiā alimentum, vt Hipp. lib. de alim. vel quatenus aufert causam, quæ uires diminuit (exēpli gratia) si ab calida intēperie vires prosternuntur, indicatur lactuca, tum quia est alimentum, tum quia sua frigiditate, tollit causam illam à qua vires minuuntur. Hoc constituto dico, varia indicatione habita, variè locutum esse Hippocratem; nā habita indicatione ad vires semper melius est in paullò pleniore errare, quàm in tenuiore; & ratio est, quia sic uires minus læduntur, quo pacto loquitur Hipp. hoc in loco, quāquam, ubi multùm plenum est, magis erretur, quia uires debiles, ab immenso alimento statim ueluti strangulantur; unde, quemadmodum dicebam, iure Hip. dixit paullò pleniore, & non multum pleniore. Sic habita indicatione à morbo, in secundo acut. dixit melius esse detrahere cibum, quàm augere; quia ubi respicitur solus morbus, uel nihil, uel parum, cibi est dandum, quia tametsi uires conseruentur, & augeantur ab alimento, attamen augetur etiam morbus, ut dicebam ex Hippocrate, qui auctus procul omni dubio uirtutem deterit. Ad secun- *Ad 2.* dum aliàs dixi, & ministros, & ægros maximè in cibo, & potu errare consueuisse, ea propter Hipp. iure multus fuit circà hoc, tum quia in omnibus penè morbis primas habet uictus obseruatio, uel inobseruatio, tum quia opus est sæpius ea inculcare, & diligenter monere, quæ maximi ad salutem sunt momenti. Imò uerò, ad ingenia etiam formanda, uictum non parum ualere, docuit Plato in Timeo, ut ob id Hipp. 1. de affect. inter ea de quibus interrogandus est æger à medico, ponat uictum, quemadmodum, & Celsus uictus temperantiam optimum omnium remediorum appellauit; neque enim alia ratione Hipp. in hoc aphorismo supponit ægros in uictū errare, nisi quia sibi erat compertum hoc quasi cunctis ægris in esse, ut & propter appetitus corruptionem, & propter discursus, atque iudicij defectum, haudquaquam intelligant quæ sibi utilia, & quæ in utilia sint; sic enim Aristotel. 8. Ethicorum dicebat incontinentes esse similes ægris qui dum positi sunt in ęgritudine haud quaquā intelligentes dulcia biliosis *Ad 3.* nocere, ea tum diligunt, tum persequuntur. Circa tertium ea sunt huc referenda quæ ab Hipp. sunt indicata secundo de uictus ratione in mor. acutis, in quo locò copiosè, & dissertè satis docet quæ mala eueniant ex uberiori; & quæ ex parciore

ciore uictu detrimenta oriantur; ubi etiam semper potius detractioni ciborum quàm adiectioni incumbendum præcipit, & ubi eos, qui dimittunt prandia, quiquè uberius aluntur, complura detrimenta pati monstrat; quæ omnia ibi sunt uidenda.

6 Extremis Morbis, extrema exquisitè remedi a optima sunt.

AVT nulla est connexio præsentis aphorismi cum superiore, aut si est, Galenus eam vel non cognouit, vel dissimulauit; possumus tamen dicere, cum Hipp. superius monstrasset ægros in victu tenui errare, ad eiusmodi errorem euitandum, hoc præceptum semper esse memoria habédum maximis morbis, maximas medicationes esse optimas; quasi verò eadem ratione paruis paruæ, & mediocribus mediocres conueniant; atque ità minimè erretur, si in morbis maximis victus tenuissimus, in mediocribus minus tenuis, in paruis autem adhuc minus tenuis adhibeatur; Sed cur Hipp. potius hoc totum præceptum voluit proferre de maximis morbis, quàm de mediocribus, & paruis, deinde cur dixit esse optimas, κράτιστα, potius quam vel conuenire, vel decere? Respondendũ est. Exemplũ potius attulisse de maximis quàm de alijs, quoniã de hisce magis videtur dubiũ, quàm de cæteris: siquidem maximę medicationes omnes periculosæ sunt, nec videntur tentandæ faciliter; aliarum autem vsus, & facilior, & minus periculosus est. vnde præceptum est in amplectendis morborum curationibus, semper esse à leuioribus inchoandum, quòd quidem Gal. 5. meth. 15. in morbis periculo vacantibus, aduersus Erasistratum monstrat verum esse, non autem grauibus, & periculosis, in quibus si occasio prætereatur, ægri vel extinguũtur, vel in irremediabiles ægritudines cadunt. Atq; hoc modo etiam intelligendus est Gal. 2. de med. Local. in fine cap. 21. vbi dicit semper medicamenta leniora esse adhibenda. Dixit autem esse optimas, quoniam id in more positum est apud Hippocratẽ, vt ferè semper vbi aliquid consulere medentibus cupit, id bonum esse dicat, quòd faciliùs amemus, & persequamur, id quòd bonum futurum speramus, quam quòd conuenire scimus; etenim quæ bona sunt, omnia cõueniunt; non vice versa, quæ conueniunt, ea semper bona sunt. Est autem hic aphorismus ad omnes artes accommodatus præsertim verò ad ciuilem, & militarem, in quibus id semper obseruatur, vt maximis malis maxima remedia opponantur.

Dub.

Sol.

7 Vbi igitur Morbus peracutus est, statim, & extremos habet labores, & extremè tenuissimo victu vtendum est. Vbi verò non, sed pleniorem victum contingit adhibere: tantum cibi indulgendum est: quantum morbus extremis est mollior.

ILLVD ipse quoque uerissimùm esse puto hunc aphorismum connecti posse cum superiori, quasi hic doceat Hipp. qui sint morbi illi extremi, & summi, quibus dixerat suprà extremas conuenire curationes, & diætas; Verùm haud

haud quaquã mihi placet eorum sententia, qui existimant hic agi de victus indicatione à morbo sumpta: quandoquidem nulla propriè victus indicatio sumitur à morbo, sed tantùm à uiribus, & si quid morbus in hoc genere facit est, quia vel suo motu, uel sua magnitudine præscribit tùm tempus, tùm mensuram ipsius victus, & qualitatem. diuiditur autẽ me iudice in tres particulas vna est *vbi morb. peracut, &c.* secunda est *victu ext. ten.* & tertia est *cum autem non, &c.* Inquit igitur Hippoc. in prima parte eos morbos esse summos, & extremos qui statim summos labores habent. Etenim, ut præclarè docet Galen. tum primò, tum tertiò lib. de cris. circà morbum consideratur Idea, Magnitudo, Motus, & Mos. Magnitudo eius mensuratur ex magnitudine symptomatum, quæ hoc in loco vocantur ab Hipp. labores: quia uerè laborem & molestiam corpori afferunt. Motus uerò ex celeritate, uel tarditate ipsorum: itaque ubi huiusmodi symptomata non modò magna sunt, uerùm etiam citò fiunt, morbus tunc dicitur magnus siue extremus, & peracutus, tantoq; maior & acutior est, quantò maiora, & celeriùs fiunt symptomata. Huiusmodi autem celeritas, ut optimè notat Gal. solet esse primis tribus, uel quatuor morbi diebus; in quibus solent fieri summi labores, & morbi acutissimi, ad statum deuenire: qui uigor, & summum alioquin ipsius nuncupatur. Secunda pars est *tunc summè tenui victu vti necesse est:* huius autem rei necessitas indè pendet, quòd ubi sunt summi labores aduersus quos natura certet, haudquaquã ea, ab illo certamine ad cibos auocanda est; uerumtamen Hipp. non dicit penitus uictum esse negandum, alioquin natura sub laboribus penitus euerteretur; sed summè tenui uictu, hoc est minimo esse utendum, & tanto, ut sufficere possit ad conseruandam naturam aduersus uim morbi. Porrò tertia pars est *cum non statim habet morbus labores, sed licet pleniorem victum adhibere, tunc tantum à summè tenui victu esse recedendum, quantum morbus à summo distat.* Certè si verum est, quod dictum fuit, ubi morbus statim (hoc est) circa primum quaternionem, vt exponit Galen. habet summos labores, extremè tenui victu esse vtendum; hoc quoque verissimum, vbi non habet summos labores licere vti victu pleniore, sique victus quantitas, & qualitas metienda est, à magnitudine morbi, & symptomatum, id quoque sequitur, vbi morbus, vel maiora, vel minora symptomata habet, modò maiorem, modò minorem victus tenuitatem oportere adhibere; etenim cum vigor morbi videatur præscribere uictum tenuem, ob summos labores quos habet, prout hic uel propior est, uel longinquior, sic tenuiori, aut crassiori utendum est, uictu. Atquè hæc quæ dicit Hipp. uerissima sunt, tam in inflammationibus, quàm in febribus, quæ sunt à morbis acutis inseparabiles. Etenim ubi uehementia sunt inflammationum incendia (ut in statu) ubi quoquè uehementes febrium insultus, haudquaquam, ut dicebam, natura est, circà cibos occupanda. Cæterum illud dubitatione dignum uidetur, quod nuper dixi, quodq; Gal. in com. dicit nùm scilicet uerum sit, à morbis acutis febres esse inseparabiles. Etenim sunt pleriq; morbi, ut epilepsia, apoplexia, qui prorsus febre carent, quinimò Hipp. multos morbos pestillentes recenset in Epidemicis libris, quos dicebat esse prorsus sine febre; neque tamen negandum est eos fuisse acutos, cum symptomata haberét magna uelociter mota, & quæ etiam citò in-

Morbus victus rationem nõ īdicat, sed vires.

Quattuor ī quolibet morbo spectanda.

Dubitatio.

terime-

terimeret. Dicendum ut Galen. 3. de diffic. respir. circa finem, propriè acutos morbos semper habere coniunctas febres, vel dic. quinque de causis fieri acutos morbos, vel ex intensione, vel ex velocitate motus materiæ, vel ex quantitate materiæ, vel ex situ seu loco, vel ex prauitate: Febres, semper coniūguntur acutis morbis primo, & secūdo modo, nō aūt alijs: quia multa materia frigida statim potest necare sine febre. Sicut pauca in cerebro facit mortem, sine febre. Sed de pestilenti non ita certum, nisi dicamus exiguas sæpe pestilentium, & ferè insensibiles esse febres, atq; has ab Hipp. non uocari febres, qui consueuit uocare febres ignē, quasi euidēs, & valdè sensibile sit ipsarū incēdiū. Faciūt hoc in loco interpretes magnas q̄stiones, s. an ægri sint tenuuius ante statū, uel in ipso statu cibādi; an ī morbis habētibus statū ualdè remotū sit in principio uictus crassior administrandus, aliaq. similia, sed non placet mihi hæc tractare, q̄n tyronum ingenia ab ipsis cōfundantur, atq; earū ressolutiones, cōmodiùs haberi possint ex pura, puta verborum Hippocratis intellectione: siquidem, ut dicebat Gal. is esse debet optimi interpretis scopus, vt mentem ipsius auctoris assequatur, atquè explanet.

Morbi acuti quib. de causis fiant.

Febres pestilētes ratione caloris sæpe mites, & exiguæ.

---

8 *Quando morbus in suo vigore consliterit, tunc victu tenuissimo vtendum est.*

CVM instituerit Hippocrates vniuersam victus rationem in morbis curandis obseruandam edocere, atq; de tempore cibationis, tàm vniuersalis, quàm peculiaris doctrina sit non minus necessaria, quā vtilis, nunc occasione nuper dictorum docet, pluribus aphorismis qui victus tàm in vniuersum, quàm particulariter (habito temporis respectu) sit præscribendus adeò, vt aphorismus præsens de tempore vniuersali hoc est de tota morbi constitutione sit, quæ cū habeat quatuor tempora ab uno uigore, de alijs more suo docet, eo quòd hic sit meta, & scopus in quem medicus mentem dirigens totam cibandi practicam determinat. Et iure à uigore hoc totum negocium est metiendum, quoniam in hóc tempore de uita, & morte ægrotantium fieri solet verum iudicium sicut enim de uictoria, uel de expugnatione tunc decernitur, cum acriter inter hostes pugnatur, haud secus in maximò naturæ, & morbi certamine fit de alterutrius victoria, uel extinctione deliberatio; Quòd igitur breuiter dicit, est, *quando morbus in summo vigore fuerit, tunc vtendum esse tenuissimo victu*, vocat autem victum tenuissimum, melicratum solùm, iuscula, & similia atq; hoc non semper intelligendum est simpliciter, sed respectu victus antecedentis: causa autē, cur hoc uictu sit utendum illa ē potissimum, quòd natura in statu à symptomatibus ualdè turbata est, totaq. incumbit in concoquendos morbificos humores, vndè nequaquàm est distrahenda ad ciborum confectionem; Sed dicetis tunc cibus est offerendus, cum maximè uiribus opus est, siquidem illius præcipua indicatio est à uiribus, atquì in statu opus est maximè uiribus, tùm ob pugnam, tum ob coctionis opus, quæ sine caloris opera non perficitur, ergo, tunc maximè opus est nutrimento. Dicendum vt inquit Galen. verè indicari cibum à viribus, & per se, verùm per accidens etiam à morbo, quatenus, s. uires in hoc, uel in illo tempore magis, uel minus frangit, sicut quantitas cibi ab illius té-

Continuatio cum superiori & intentio.

Cur à morbi vigore tota cibandi ratio metienda.

Cur in statu victus tenuissim⁹ conueniat.

Dubitatio

Sol.

poribus metitur. Verum vires cum non statim à cibo, vel reficiantur, uel augeantur, sed aliquo tempore opus habeant, ea propter antequam pugna fiat, nutrire expedit, ut in pugna uires sufficere queant, & ne inutiliter, ac cum damno in ipsa cibum importunum dare cogamur. illud tamen est à vobis diligenter animaduertendum, (qđ etiam aliqua ex parte adnotatum est, à Gal. in com.) scilicet uerum esse hunc aphorismum in morbis salubribus, & materialibus, qui pertranseunt omnia quattuor tempora; & in ijs quorum status non est longinquus, nec uires inualidæ. In his enim omnibus casibus, & præsertim, ubi uires sunt imbecilles perniciosum est ualdè, circà statum uti uictu tenuissimo nempè quod facilè fit, nisi cibo sustententur, ex toto eas concidere, & extingui. Verùm de hac re agitur etiam in tertio ab hoc aphorismo.

Quibus in morbis aphorismus præsēs verificetur.

9 *Coniectari autem oportet, an æger cum victu sufficiat perdurare ad morbi vigorem: & nunquid prius ille deficiat, nec possit, cum victu perdurare, vel morbus antea deficiat atque hebetescat.*

SVNT quædam regulæ, à ueteribus traditæ, quę si in omnibus ueræ putentur, maximorum errorum esse caussa possunt: Vnde eas qui tradunt opus est, prudentissimi sint, atquè ità edoceant, ut omnem errandi ansam ingenijs adimant. Id quòd modo facit Hipp. qui cum uideret antecedentem aphorismū uniuersaliter intellectum, posse magnorum errorum occasionem esse, ob id hūc subiunxit. Nam (ut dicebam antea) uictus tenuissimus in statu, si inueniat uires iam fractas, atquè debiles perdit: iccircò inquit diligenter considerare medicum debere, num uires sint suffecturæ usq; ad morbi uigorem, an ęger prius deficiat, cum tali uictu, an morbus. Si enim suffecturæ sunt uires, postulat omnis ratio, (quemadmodum antea dixi) ut in statu uictu tenuissimo utamur, sin minus sufficiat, damnosa est ea regula: sed si morbus deficiat prius & hebetetur, tunc multò magis augendus cibus, cum non sit morbus, qui illum prohibeat. Verùm hic duo sunt examinanda, cur Hipp. dicat examinandas esse uires, & morbum ante statum, non doceat autem, quid ijs examinatis deindè sit faciendum. Aliud est cum uictus debilis fiat per ressolutionem, & per oppressionem, an utroquè modo debili existente uirtute uera sit regula ab Hipp. tradita. Circa primum Hippo. in primo de acutis multa pręclara docuit, ex quibus intelligere liceт, quid agendum ubi uires ad statum suffecturæ sunt, & ubi non; similiter ubi natura est uictrix futura ante statum, uel ubi morbus: atque ea omnia eo tendunt, ut medicus debeat diligenter coniectari, tum de magnitudine uirtutis, tum de magnitudine morbi, atquè si uirtus magna sit cum magno morbo, utendum esse tenuissimo uictu, quippè quem fert uirtus, & morbus exposcit, sin morbus magnus, sed uirtus debilis, non ità tenuissimo uictu esse utendum: quemadmodum si uirtus ualida, & morbus non magnus, adhuc tenuis requiritur, & existente uirtute debili nec magno morbo, uberior cibus postulatur. Hoc itaquè est quod uult Hip. innuere, esse scilicet coniectandum nùm uires sufficere possint; non explicuit autem euidenter, quoniam ex dictis, & dicendis sagax ingeniū, id potest conijcere, & uerè dicit

Continuatio cum superiori.

Quæsitā duo.

Resp. ad primum.

dicit conijciendam, quoniam nostra signa, & argumēta coniecturæ potius sunt, quàm demonstrationes. Vires verò cum sint partim vitales, partim animales, vt Arist. placuit, vel etiam naturales, vt pleriq; medici sentiunt, modus earum va liditatem, & debilitatem cognoscendi varius est: nam naturalis vocata à medicis cognoscitur vrinis, alijsque excrementis coctionem, aut eruditatem significantibus, vt ait Aristo. 4. Meteor. vel etiam ex appetentia, & in appetentia vt Gal. 3. in tertium Epid. 72. vitalis pulsibus & anhelitu: quamquàm pulsibus etiam coctiones cognosci interdum scripserit Galenus 9. Meth. 5. Animalis verò cognoscitur motu, ac sensibus tàm externis, quàm internis; vbi enim coctio ad est, facultas naturalis bene valeat necesse est: sic ēt pulsus amplus, robustus, resistēs vitales vires bene valere indicat, vt motus agilis, mentis constantia, sensuum puritas, animalis sanitatem docent: ex his itaque Solers medicus coniectabit de statu uirium, quemadmodum de magnitudine morbi ex sympt. magnis, ut Galen. 4. & 6. Meth. 1. & 3. de crisib. q̃ sunt actiones læse, excrem. & qualitates. Ac prout eas repererit, sic victũ instituet, habita semper ea consideratione, melius esse, vt omnes bene valeant: sin minus, vt plures, vel saltem, vt vitalis; siquidem hæc est sine qua cæteræ vix quicquam valent, cum ipsius ministerio spiritus, & calor (vnde robur cunctis membris,) suppeditatur: & quamquàm Gal. facultatem naturalē multi facere videatur, haud tamen putandum est, tunc eam à vitali separare, quandoquidem coquere, separare, expellere, sunt opera caloris natiui & spirituũ, qui à facultate vitali benè valente subministrantur. Id verum est tamen, vix fieri posse, quin vna facultate insigniter læsa, aliæ remaneant offensæ, si diu illius læsio duret. Circa secundum, an scilicet æquè se debeat medicus gerere in cibando, vbi virtus debilis est per ressolutionem, atque per oppressionem, posset quoq; esse difficultas ex vna parte, quoniam facultas debilis per se, & substantialiter, videtur minus posse conficere cibos, quàm debilis per accidēs: contra facultas debilis per oppressionem, uidetur multo minus exigere alimenti, & sicut ignis, qui per defectum alimenti plus exigit, quam qui multitudine alimenti, & lignorum obruitur, sic facultas infirma ob defectum plus uidetur exigere, quā debilis, ob aggrauationem à copia humorum factam. In hac tamen controuersia graui, & difficili dicendum est Virtutem considerari à medico, secundũ seipsam, uel in comparatione ad morbum: secundũ seipsam semper indicat sui cōseruationem, quod cum fiat alimento, consequenter alimentum indicat. In comparatione autem ad morbum considerata: uel est ualde minor, uel parum minor morbo; si sit ualde minor morbo per ressolutionem, indicat alimentum, etiam in augumento & statu; sin parum, in statu alimentum non requirit, quoniam suffectura est: contra si per aggrauationem sit multo debilior morbo, non postulat alimentum in statu, ne magis obruatur, & suffocetur, similiter si parum: cum enim essentia uirtutis sit penè integra, putandum est non modo eam esse suffecturam, uerumetiam nisi diuertatur à pugna, & coctione copia cibi, esse superaturam.

Vires quo tuplices, ac quibus signis earum robur dignoscatur.

Ad secundum.

Virtus à medico dupliciter cōsiderari potest.

10 *Quibus igitur statim morbus in vigore consistit, ijs etiam statim tenuis victus adhibendus est: quibus verò posterius debet consistere, ijs & in ipso consistendi tempore, & parum antè illud, cibus subtrahendus: prius verò uberius victus adhibendus est, ut æger sufficiat.*

SENTENTIAM præsentis aphorismi, etiamsi non dixisset Gal. vt dicit, esse fere eandem cum superiori, quiuis tamen mediocriter ingeniosus posset, illud comprehendere uerum dixit hoc interesse qđ supra tãtum de acutis locutus est, nunc verò de omnibus: ego autem addo, illud etiam interesse inter hos aphorismos, quod superius vniuersaliter prolatum est, in vigore semper esse abstinendum, nunc verò peculiariter docet, non modo id esse agendum, verumetiã quomodo propter ipsum vigorem, medicus in reliquis temporibus sese gerere debeat: quasi scopus sit breuiter edocere, quomodo habita vigoris morborum ratione, debeat totam victus rationem instituere. Dico autem habita temporum ratione, quoniam secus est, si medicus symptomata morbi, atque ipsius speciem animo voluat. Etenim secundum temporum considerationem res hunc in modum se habet, vel enim principium, & status sunt inter se remota, vel propinqua; si sint remota, in principio uberius alendum, quo possit vsquè ad statum virtus sufficere, sicq; paullatim cibum subtrahẽdum, donec uigore pręsente, tenuissimus victus fiat. Ità namquè fiet, ut uirtute conseruata, non cogatur medicus præter rationem in statu nutrire; sed si status, & principium, non lõgè inter se recedant, ut in febre ardẽte, in febre sanguinea & angina, quas dicit Galen. 3. de crisi cap. 4. habere breuissima initium, & augumentum, etiam in principio tenuissimo victu vtendum tum quia virtus, nondum fracta à morbo poterit sustinere huiusmodi moram, tum quia natura circa solum morbum occupata robustior, & valentior erit ad eum expugnandum. Hæc vt dixi verissima, & vtilissima sunt præcepta, si tantummodo considerentur per se tempora morbi. Verùm si species morbi, aut accidentium magnitudo, aut mos considerentur possunt hæc variari. Siquidem si morbus sit inflammatio, vtpotè pleuritis, vel peripneumonia, aut vlcus aliquod recens, cum debeat medicus statim intercipere illius incrementum, atq; fluxionem arcere, cogitur cibo tenuissimo vti, etiã in principio. Vnde Hipp. 2. de acutis in pleuriticis non nutrit, priusquam sit, vel sectione venæ, vel purgatione, sedatus dolor; pariter si circà statum factus sit morb. deterior, ità vt prauitas, aut accidẽs ẽt aliqđ magnum, ueluti dolor, uel syncope, vehementer vires prosternat tunc seposita temporis consideratione cogitur medicus à tenuissimo uictu sese abstinere, atq. uires sustentare, alioquin unà cum virtute etiam vita perdetur. Sed uideo statim ingeniosum esse dubitaturũ quomodo hoc umquam tutò fieri possit, quoniam nullum est alimenti genus, ꝙ uires conseruare, aut augere queat, nisi nutriat, nutrire nequit, nisi coquatur, non coquitur uerò nisi calor natiuus, ꝗ est ipsa facultas, aut primũ (ut dixit sæpè Gal.) facultatis instrumentum, ualeat; ergo hoc imbecillo existente, & pœnè extincto superuacanea, & potius onerosa erit cuiusquè alimenti exhibitio. Hæc dubitatio certè apud me fuit summi momẽti, atq, ità ut putẽ ex incõsideratione huius rei ple-

Continuatio. — *Scopus huius aph.* — *Victus ratio quomodo istituenda, si tempora morbi spectentur.* — *Idea morbi, et mos accidẽtiũq; magnitudo, vivẽdi rationem variant.* — *Dub.* — *Sol.*

rei ple-

rei plerumquè committi errores exitialissimos à medicis, qui indiscriminatim ægrotantibus imbecillibus offerunt copiosos cibos, quasiq; illos suffocant. Quare dicendum naturam semper esse uitæ conseruandæ studiosam, adeo, ut sæpè pro ea uias nobis incognitas, (ut dicebat Hip.) sibi paret, licèt enim in magnis uirium ruinis ipsa, & natiuus calor langueant, ità tamen laborat eo pauco calore in percoquendo alimento, in reficiendis spiritibus & humoribus, ut uitam diu sustentet, modo tamen prudens medicus, & peritus sit, qui oportunè cibum ità paratum, ac penè coctum necnon in ea mensura exhibeat, quæ non opprimat facultatem, & calorem, sed potius quodam modo consoletur, & uiuificet: sic enim uidimus sæpè modico iuris, aut alterius cibi facilis coctu uitam prorogatam, & seruatam, quemadmodum narrant de Democrito, qui in extremo uitæ positus discrimine, petentibus id filiabus, concessit sibi solo odore recentis panis, uel (ut alij perhibent) mellis gustatu uitam per octiduum prorogari.

Natura uitæ conseruandæ studiosa.

---

11 *In accessionibus abstinere oportet: nam* [*cibum dare*] *nocuum est: et quibus per circuitum fiunt accessiones, in ipsa accessione abstinere oportet.*

SI uerum est quod supra dicebat Hip. in summo uigore utèdum esse tenuissimo uictu, quoniam tunc turbatur natura circà morbum, eadem ratione uerum est, in accessionibus similiter conuenire, quod tunc quoquè natura sollicita sit circà morbi insultum effugiendum, & propterea Hipp. iure nunc subiungit in accessionib. abstinere oportere, quando apponere noxium sit; similiter & in morbis qui per circuitus fiunt, in ipsis paroxysmis abstinere oportere; adeò, ut totus aphorismus cōmodè in duas partes secari queat, quarum prior est *in accessionibus abstinere oportere*, secūda est, *& quibus per circuitum fiunt accessiones, in ipsa accessione abstinere oportet.* Circa priorē partem videndum est quid sit paroxysmus siuè accessio, & cur cum supra dixerit in summo vigore vtendum esse tenuissimo victu, nunc loquens de paroxysmis dicit ὑποςέλλεσθαι χρὴ; idest subtrahere, oportet, quoniam apponere noxium est: nam inter substractionem & appositionem mediat, nil innouare: & æquè videtur hoc nocere, atq; etiam apponere. Paroxysmus, quem Celsus vocat accessionem, & alij exacerbationem, vt tradit Gal. in hisce commen. est totius circuitus deterior pars, quę à prima inuasione vsque ad vigorem extenditur, scilicet inclusiuè, adeò vt ex quatuor temporibus inuasionis febris, tria priora vocentur paroxysmus; inclinatio aūt non sit pars paroxysmi, & iute, siquidē παροξύνεσθαι, idem est ꝙ exacui, quæ res in declinatione haud quaquam reperitur; Sic Ætius lib. 5. cap. 8. diffiniuit paroxysmum esse motū morbi particularis à remissione ad deterius: etenim vt ait Gal. 3. de decr. dieb. c. 8. accessiones sunt stimuli quib. natura excitatur ad pugnā: vnde semper in accessionib. fit crisis; Sed vt cumq. sit, illud clarum, paroxysmum esse morbi exacerbationem, quæ licet euidentiùs in febribus appareat, sunt tamen, & alij morbi qui id habent, vt podagra, ac dolores pleriq. Iàm verò febrium immaterialium nulla sanè est exacerbatio, neque vllus paroxysmus, imò neque vlla compressionis pulsus adnotatio, sed tantummodo materialium, atque harum interpollata-

Cōtinuatio.

Diuisio.

Paroxismus quid Galeno.

Paroxismus ex Aetio.

Febres immateriales paroxismis, et exacerbationibus destitutę.

rum potissimum, nàm licet etiam continuæ aliquæ, vt proportionatæ vocatæ manifestas exacerbationes habeant, multo tamen id euidentius apparet in interpollatis, vt meritò videatur Ætius appellasse motum morbi particularis à remissione ad deterius. Hoc itaq; tempore dicit Hippoc. esse subtrahendum, hoc est, prohibendum cibum, quoniá damnosum est apponere, & exhibere; Sed cur Hipp. vt dicebã sic loquitur? & quæ nã sunt mala, & detrimenta quę affert cibi oblatio in paraxysmo? Alias Hip. dixit medicum in ijs sese exercere debere, vt si non iuuat saltem non lædat; Vnde quia aliquis forsan credere potuisset offerre cibum in accessione, esse ex ijs quæ nõ lædunt, ac propterea posse fieri: vt huius erroris occasio omnis adimatur addit, cibum nõ esse præbendum in accessione, qm̃ damnum affert; porrò quæ nam sint damna nascentia ex hac importuna cibi oblatione, etsi abundè doceat Hippocr. 4. de acutis hic tamen quoque explicandum est. Primũ ergo damnũ est submersio, & suffocatio caloris, cum. n. in initio accessionis semper calor intro cogatur, & ueluti à materia obruat multò magis id patitur, si cibus accedat. Secundum est paroxysmorum, atque adeò totius morbi productio: cum enim natura circa cibi coctionẽ occupatur, haud ità potest materiam morbificam cõsumere, & proinde ignis durat diutius. Tertium est quòd cum nec materia morbifica, nec cibus benè coquantur, excreméta necessariò cumulantur, quæ postmodum augẽtia materiam morbi effectricem, consequenter, & ipsum morbum auget. Quartum est inflammationis & æstus augumentum, nam sicut flamma ignis, addito oleo in immensum augeri solet; haud secus ignis febrilis longè, lateq. incrementum suscipit, ubi cibus tamquam oleum sibi affunditur. In accessionibus itaque cum hæc mala fiant iure abstinere oportet, scilicet in eo toto tempore, siuè sit initium, siuè augumentum, siuè status, quod esse deterius uidetur; nam interdum ægri peius habent in initio, interdum in augumento, interdum in statu; Circa secundam patrem primum dubitatur, quia Hipp. uideri posset nugari, atque inutiliter repetere, quòd antè dixerat, siquidẽ haud differre uidetur dicere, in accessionibus nõ dandum, atque dicere in ijs morbis, qui per circuitus affligunt, esse in ipso paroxysmo abstinendum. Sed res non ita se habet, uerum hæc posterior pars est ueluti confirmatio, cum emphasi quadam, superioris partis: quasi dicat non solum in accessionibus abstinere oportet in uniuersum, uerumetiam hoc maximè agẽdum est in paroxysmis, seu accessionibus eorũ morborũ, qui per circuitus affligunt; Ex quo loco scire primũ licet Periodos esse reditũ morbi ordinarũ, & ueluti p circulum quendã ab ijsdem ad eadem, ut Gal. lib. de tẽporibus morbi adeò, ut differat à paroxysmo, qui solùm exacerbationem continet: cum periodus etiam complectatur intermisionis tempus. uerum paroxysmi seu accessiones aliæ sunt in morbis continuis, aliæ in interpollatis; In utrisque autem fiunt, ut dicebam cum natura, uel copia, uel qualitate humoris morbifici stimulata eum mouere aggreditur: & licet in febribus interpollatis id maximè conspicuum fiat, siuè paucum, siue multum sit quietis, atque intermisionis tempus, attamen in cõtinuis (& præsertim illis quæ proportionatæ nuncupantur) sæpenumero etiam apparent quædam exacerbationum lumina, quæ fugere oportet in cibandis ægris. Ergo Hipp. atquè aliorum medicorum hæc est sententia, ut ubi in morbis nul-

Dub.

Resp.

Quæ dãna ægris contingat ex importuna cibi oblatione.

Dub.

Sol.

Periodus quid, & quomodo à paroxysmo differat.

bis nul-

bis nulla remiſsio, nec ulla paroxyſmi nota apparet, cibus præbeatur hora cõſueta tempore ſanitatis, uel ut dicebat Auuicen. hora diei frigidiore. In febribus autem, alijſque morbis, in quibus euidẽter fiunt acceſsiones, diligenter conſiderandum eſt, an intermiſsio ſit longa, an breuis: ſi longa ſit ea ſemper eſt expectanda, ſin breuis, in ipſa declinatione acceſsionis eſt offerendus cibus, ſcilicet, ut quãtum fieri põt, in illius oblatione recedatur ab initio futuri paroxyſmi, atque hoc eſt, quod Hippocr. 2. de acutis pręcipiebat, dandũ non eſſe unquã cibũ dum pedes frigent, & calẽt pectus, atq; caput, ſed cum calor ad pedes, & manus deſcendit, ſcilicet, relinquens interiora, quod quidem tempus eſt declinantis paroxyſmi, non autem tempus intermiſsionis, quo nuſpiam, in corpore caloris febrilis antecedentis ueſtigia apparent. Cęterum quæret aliquis num huiuſmodi regula ità ſit perpetua, vt numquam liceat, vel initio, vel augumento, uel ſtatu alimẽtum offerre, ſiquidem Gal. 10. Meth. cap. 3. cuiuſdam iuuenis hiſtoriam narrat, qui in æſtate tertiana laborans, niſi initio acceſsionis alebatur in ſyncopem incidebat. Dicendum cibum per ſe non ab alio requiri, niſi ab ipſis uiribus, quæ quotieſcumquè præcipites ruunt, ità ut periclitentur, ne pęnitus extinguantur, ſuccurrendum eſt cibo, non ut nutriatur tantum, (ſiquidem hoc fit longo tempore, quod in eiuſmodi caſibus expectari nequit,) ſed ut uaporibus illis, qui ſtatim è cibis optimè paratis in uentriculo attolluntur, atque diſtribuuntur, ſpiritus uitales, qui cõſumuntur regenerentur. Igitur ſiue in ſtatu, ſiue in initio, ſiue in augumento, ſyncope (quæ eſt præceps uirium ruina) contingat, tunc paullò antè, cibis pręmuniendum eſt: in qua re medici ſolertia, & iudicium magnopere ualent, qui ſi animaduerterit ægrum eſſe calidæ, & ſiccæ naturæ, ęſtus, iras, aliaq; huiuſmodi exiccantia paſſum fuiſſe, aut os uentriculi, ità læſum & imbecillũ habere, ut à quolibet ad ipſum affluente humore inſigniter offendatur, faciendeq; ſyncopes periculum ferat, hunc debebit (paullò antequam huiuſmodi periculum experiatur) nutrire ijs præſertim rebus, quæ ſimul etiam corroborandi os uentriculi poteſtatem habeant, ut panis cum ſucco granatorũ, uel limonum, uel citoniorum, ac ſimilium.

In morb... tum ſi... remiſſi... tum ... manif... acceſſio... b⁹ qua... ra cib... dus ſit... ger.

An lic... in init... augme... & sta... grum ... quãdo ... bare. Reſpo...

Medic... lertia ĩ... gro ciba... do, in ... maximè eluceat.

---

12 *Acceſſiones verò, & conſtitutiones, morbi indicabunt, & anni tempora, & circuituũ ſucceſſiua in crementa, ſiue quotidie, ſiue alternis diebus, ſiue per maiora interualla fiãt. Sed & ex ijs, quæ mox apparent, indicia ſumuntur: quemadmodum in morbo laterali, ſi circa initia ſtatim ſputum appareat, morbum breuiat: ſi verò poſtea appareat, producit. Et vrinæ, & alui excrementa, & ſudores, quęcunquè apparuerint, vel bonam morborum indicationem, vel malam: vel breues aut longos fore morbos oſtendunt.*

PERSPICVA cuiq; ſatis eſſe poteſt præſentis aphoriſmi cum antecedẽte connexio; ſiquidem cum antea docuiſſet, non dandum eſſe in acceſſionibus cibum, neque etiam immediatè antè acceſſiones, atque ad hoc prudenter faciendum, neceſſaria ſit ipſorum paroxyſmorum, totiuſq. morborum conſtitutionis præcognitio: nunc quomodo hæc præcognoſcere, ac ſubindè cibum rectè adminiſtrari oporteat, docet dicens, Paroxyſmos, & conſtitutiones medi-

Cõtinuatio hu⁹. ph. cũ ſuperiori.

Huius aph. diuisio. dicari medico à morbis, temporibus anni &c. Adeo vt in duas partes præsens aphorismus diuidi queat, in quarum priore docet cognoscere prædicta ex morb. anni temporibus, & circuitibus, in alia verò ab incrementis. Itaquè, vt sigillatim hęc res non exigui momenti edoceatur, cum iam exposuerimus, quid sit paroxysmus, opus est doceamus, quid sit in morbis κατάστασις, siue cōstitutio. Huiusmodi. n. vox sæpissime, atquè in diuersis rebus ab Hippocrate vsurpata inuenitur, sed vbi de morbo dicitur nil aliud significat, quam illius formam, & conditiones, per tempora vniuersalia circumscriptas, vt testatur Galen. tum hoc in loco, tum maximè in primo comment. ad lib. de hum. atq; etiam primo de crisibus: quo pacto etiam antiquus medicinæ auctor Aretæus cap. 1. lib. 2. de curat. acut. locutus est. Quod ergo dicit Hip. est; accessiones, & constitutiones morborum, ob quas dicũtur, vel acuti, vel chronici, atq. citò, aut tardè ad vigorem peruenientes, indicari ab ipsis morborum idæis, ab anni temporibus, necnon à circuituum inter sese incrementis, siue quotidie, siue altera quaquè die, siue longiori fiant interuallo: quod enim ipsa morbi species doceat paroxysmos, & constitutiones, satis manifestè colligitur ex ijs, quæ de plerisq; morbis tractat Hipp. 2. & 3. de morbis, quæquè Gal. in lib. de crisib. & progn. docet. Sic etiam dicit 2. aph. tertiana septem circuitib. terminatur. Pleuritis septę, angina, & tetanus quatuor, ac similia, adeo, vt hinc clarè perspiciatur paroxysmos futuros, & quando similiter, & quandiu morbi ipsi duraturi sint, ab ipsa morbi idea edoceri. Similiter quoquè & à temporibus anni, Æstiuæ quartanæ breues &c. Hyeme quilibet morbi semper diutius protrahuntur, longioresq́. paroxysmi fiunt, Æstate acutiores, quamquàm Arist. in probl. dicat febres ardentes hyeme fieri ardentiores. Et verissimè dixit Gal. hoc in loco ab Hip. sub anni temporibus complecti quoquè corporũ temperamēta, quippè quæ haud secus indicare possunt, & paroxysmos & constitutiones morborum, si vel acutiem, vel diuturnitatem atquè ipsa anni tempora, quoniam vt æstas breues morbos sic cōplexio calida, & sicca ipsi correspondens, qđ ēt intelligendũ de ætate, natura, & exercitatione vitæ, ac cōsuetudine, & regione in qua quis habitat, vt Arist. 14. prob. 3. dicit fieri magis feb. ardentes in regionibus frigidissimis. Quod autē postremo loco subiungit Hip. etiam indicari paroxysmos, & constitutiones ab incrementis accessionum inter se comparatarum, siue fiant quotidie, siue tertia die, siue longiori interuallo: ità interpretatur Gal. quasi senex loquatur de anticipatione, & postpositione, seu tardatione paroxysmorum; Nam illud verissimum est, vbi cęteris paribus anticipant paroxysmi longas indicari febres, sicut è contrario ubi tardant, fore breues; Sed utrum hoc voluerit dicere Hipp. nonnulli aduersus Galenum dubitarunt, quòd non de anticipatione, uel tarditate uideatur loqui Hippoc. sed de ipsa morbi idea, cum dicat, siue fiat quotidie, siue tertia die, siue quarta; Vnde putarunt sic esse interpretandum Hippocratem, tanquam dicat, ipsorum circuituũ hoc est tàm interualli, quàm accessionis productionē, significare ipsos paroxysmos, & constitutionem: sed vt libere dicam non possum horum sententiam probare, quia cum constitutio significet morborum formam, & conditiones ab vniuersalibus temporibus circumscriptas, esset veluti nugatio dicere has constitutiones, quę sunt tpa ēt cognosci per ipsarum accessionum tempora; Vnde multo

Morbi cōstitutio quid sit.

Accessiones & cōstitutiones morborum à quibus indicentur.

Temperamenta accessiones, & constitutiones etiā morb. indicant.

de multo magis arridet mihi Galeni interpretatio: nec obstat, quod uideatur diuersam esse anticipationem, à specie morbi significata ab Hippoc. sub illis uerbis, *siue quotidie*, *siue alternis diebus*, *siue longiori tempore*, *&c.* quoniam non uideo, quin hic sit accommodatus loquendi modus, cum dicitur anticipationes, & tarditates paroxysmorum, siue sint paroxysmi quotidiani, siue tertianarij, siue quartanarij, indicare futuros paroxymos, & morborum constitutiones, hoc est acutiem, uel diuturnitatem: nam ubi, ut dicebat, anticipant paroxysmi quartanarij, seruata proportione, potest sciri ex ijs, qua hora sit uéturus; quemadmodũ longa tardatio breuitatem, & celer anticipatio longitudinem, ceteris paribus significat. Iacobus conciuis meus haud malè sensit, per incrementa circuituum, posse apud Hipp. hoc in loco intelligi, uel quia paroxysmi prolongantur, uel quia fiunt uehementiores, & magis affligentes, uel quia minoratur quies inter paroxysmum, & paroxysmum, uel quia anticipant. Sed dicet aliquis nonne etiam per pulsum possunt cognosci, & futuri paroxysmi, & constitutiones. *Dub.*
Resp. posse quidem, cognosci, ueruntamen, id præteritum est ab Hipp. quoniam is, aut peritiam pulsuum non habuit, aut ipsam contempsit. Sequitur altera pars aphorismi, in qua Hip. dicit similiter cognosci paroxysmos, atq; constitutiones ex ijs, quę mox apparét, vt in pleuriticis sputum & quę sequũtur. Quę omnia, ut clarius, & facilius comprehendi queant, Primum sciendum quæ sint ἐπιφαινόμενα, seu mox apparẽtia ab Hippocrate vocata, deinde videbimus, quõ hæc quoq; doceant paroxysmos, & morborũ constitutiones. Ἐπιφαινόμενα, ut docet Gal. & hoc in loco, & primo de cris. dicũtur illa, quæ haud cũ morbo fiunt, sed post ipsum iam factũ apparẽt, quasi q; superueniũt, siue signa, siue symptom. sint, q̃ sunt assidẽtia, iudicialia, coctionis, cruditatis, & mortis. Pathognomonica sunt q̃ vnà cũ morbo inuadũt, ut in pleuritide febris acuta, dolor, tussis, difficultas anhelitus. Assidẽtia, q̃ non cõstituũt essentiã, nec semper cũ morbo inuadũt, sed faciunt differẽtiã morbi, ut dolor, uel ad clauiculam, uel ad hypocõdrium, ut decubitus facilior in unũ, uel alterũ latus, quorũ exempla proponit ipsemet Hip. in contextu, sed latè explicat Gal. ut in pleuritide sputum, qui si inchoante morbo appareat, morbum futurum breuem, sin autem post, lõgum significat, ut apparet in historia Anaxionis pleuritici, quam quoniam Gal. locupletissimè explicauit, & in hoc com. & in lib. de crisib. & in ipsis comment. lib. Epid. vbi eiusmodi historia describitur, non est opus eam inutiliter repetere; Sat est ex signis post apparentibus, siue sint assidentia, siue iudicialia, siue coctionis, siue cruditatis cognosci, tum paroxysmos, tum ipsorum morborum constitutiones. Nàm signa coctionis apparentia citò breuem, & salutarem morbum, sicuti exitialia citò, citàm etiam ægri mortem prænunciant signa autem cruditatis quantum sit ex se indifferentia sunt, quod ad salutem spectat, uerum semper morbum futurum longum significant. Sunt autem signa cruditatis, vt in pleurit. nil expuere, aut tenue & exiguũ: coctionis uerò statim expuere multum, mediocriter album, æquale, illud verò dubitationẽ facit, q cũ soleat Hipp. breuitatis amãtissimus sæpè uno tñ adnotato, multa simul cõplecti, ut in hoc eodẽ aphorismo, sub tpe tot diximus cõprehẽdisse, hic uerò secus fecerit, nominans sputum, urinam, egestiones, sudores, aliaq. similia, quæ & critica, & coctionis, atq;

Sol.

De huiusmodi signis consule Galenũ hoc loci.

crudi-

cruditatis signa vocantur dicens hæc omnia significare facilitatem, vel difficultatem iudicij, & longitudinem, vel breuitatem morbi, quoniã morbus difficilis iudicij, non modo dicitur, qui longus, & difficulter iudicatur, sed etiam qui malè iudicatur, ut iure Hipp. non contentus dixisse, δύσκριτα καὶ εὔκριτα, addiderit, μακρὰ, καὶ βραχέα. Alterum respon. est. Hippocrat. iccirco hoc in loco solita breuitate non fuisse vsum, quòd res non ita clara sit: vel dicendum maximè hæc omnia inter se differe ratione loci, & materiæ, ideo non posse ità simul comprehendi, maximè cum non parum referat ea omnia cognoscere. Aliud dubium est quomodo Hipp. dicat coctionis signa apparentia in principio breuem morbum indicare, cum certum sit, & ab Hipp. ac Gal. plerisq; in locis repetitum, signa coctionis in principio non posse apparere, quoniam cum coctio fiat materiæ, vt saltem aliqua eius portio, parti nutriendæ viniatur, & assimiletur, hoc non citò, sed post aliquot necessario dies, efficitur, &c. Dicendum per principiũ non accipere Hip. primũ illum insultũ, sed primos tres dies, aut tempus primũ morbi, atque pro coctione non intelligere perfectam, quæ initio numquam fit, sed aliqualem, hoc est inchoatam, & rudem.

Altera Resp. *Altera Dub.* *Resp.*

---

13 *Senes facilime ieiunium ferunt: secundo loco, qui ętatem consistentem habent: minus adolescentes. omnium minimè pueri, presertim qui inter ipsos sunt iuniores.*

SI prima facie superior, & hic aphorismus simul comparentur haud quaquam inter sese ullam similitudinem, aut coniunctionem gerere uidentur. Sin autem rei medullam, & Hippocratis diuinum ingenium æstimemus, haudquaquàm debemus putare, temerè hunc illi subiunxisse. Itaquè, dico Hippoc. sibi proposuisse de uictu ægrotantiũ tractare, ad quẽ instituendũ cũ multa spectẽtur, & nõ naturalia, & naturalia, præsertim tẽpora morborũ, tàm uniuersalia, q̃ particularia p̃ cæteris dixit in accessionib. nõ dandũ, quomodoq; accessiones, seu paroxysmi futuri cognosci queant, diligenter satis in antecedenti aphorismo docuit: & quia præter alia ad instituendum victum, etiam ætas est spectanda nimirũ a qua sæpe sumitur sua propria indicatio: ea propter in præsenti quomodo ipsa spectanda sit, docet. modus autem quo utitur est, ut ostendat, quomodo vnaquæq; ætas sese habeat ad tolerandam uictus tenuitatem, quàm appellat ieiuniũ, quasi hoc ritè percepto, quantum ad ætatem pertinet, medicus deinde possit, ubi quisque ægrotat, melius discernere ad quam victus rationem sit accommodandus. Quòd ergo dicit Hippoc. est *Senes. facil. ieiunium ferunt, &c.* Nec malè quantum ego puto, sensit Galen. qui existimauit aphorismum immediatè subsequentem posse huic copulari, quasi in eo huiusce caussa afferatur, perindè, ac si dicat, pueros minimè oium ieiunia longa ferre, quoniam quæ plurimum crescunt, plurimo egent nutrimento; Vt autẽ rectè intelligãtur documenta pro arte exercenda, quæ nobis ab Hippocrate in hoc aphorismo tradduntur operæpretium est uideamus, quot uerè secundum Hipp. sint ætates: cur Hipp. vtitur potius nomine νηστείας, siue ieiunij quàm, ὀλιγοσιτίας, uel, ἀσιτίας. Quòd pertinet ad ætates, librum habemus Hippoc. nomine editum, qui περὶ, αἰῶνος ταυτρατῆς

Conexio. *Scopus.*

siue

siue de ætatibus est inscriptus, atque ex libro de carnibus; seu potius de principijs totus est captus: in quo sacrosancto septennario numero, ætatē hominis totā contineri ea ratione probat, nempe, primam esse septem dierum, qua in vtero quandam rudem, neq; admodum discretam imaginem recipit: dico enim rudem, quoniam consumatam recipit masculus triginta, femina autem quadraginta duob. dieb. vt idem Hipp. testatur lib. de nat. pu. de genitura, ac de septim. partu: ceterum quum de principijs hominis, quæ in vtero fiunt, scilicet conceptu articulatione, & animatione diuersæ fuerint semper sententiæ, atque admodum sit incertum, quomodo res sese habeat, natiuitas, quæ omnibus fit conspicua primum hominis principium iure statui debere, atq; ab hac deinceps esse inchoandā ætatum hominis numerationē maximè videtur. vtrum verò q͂ ait Hipp. & à Gal. 1. de sympt. causis capit. 7. necnon à Varrone, apud Gellium est confirmatū ad probādum hominum ætatem septennario numero præfiniri, inediā scilicet septem dierum irreparabiliter, aut statim, aut paullò post interitum afferre, alia quæstio est; cum Plinius, Albertus, alijq; tam antiqui, quam recentiores scriptores secus asseuerent. Sed quæ Hipp. ibi dicit de ætate hominis, haud faciunt ad rem nostram, qui non de tempore hominis, quo viuit, & moritur quærimus, sed de numero, nomine, & natura ætatum, quæ non αἰωνεως, sed propriè magis ἡλικιας nuncupantur: ἡλικία enim, etsi interdum Hippocrati significet ipsius ætatis florem, vt secundo prorrhet. vbi παρθένες ἐν ἡλικίη, vocat virgines adultas, quæ sunt in flore ætatis: attamen propriè vocatur totius vitæ decursus certo quodam annorum spacio circumscriptus; quod spacium Dauid Propheta annis septuaginta videtur diffiniuisse; sicut Plinius lib. 11. capit. 37. ex Ægyptiorum sententia definiuit centum annis, argumento augumenti, atque decrementi ipsius cordis. Sed veritas est huiusmodi spacium verè non posse diffiniri, neque etiam cognosci, quod cum vitæ longitudo, ut scribit Aristot. lib. De longitud. & breuitate uitæ, posita sit in copia, puritate, atque visciditate ipsius humidi radicalis, diuersissimæ sunt, & penitus incognitę harum conditionum mensuræ, tum in ipso homine, tum etiam in brutis. Verum de Ætatibus maior pars, & potior scriptorum eas in septem diuiserunt, infantiam, pueritiam, adolescenntiam, iuuentutem, virilitatem, senectutem, atque decrepitatem; infantia terminatur septem annis: pueritia quattuordecim: adolescentia viginti uno: Iuuentus triginta quinque: virilitas quadraginta nouem: Senectus sexaginta tribus: reliquis autem quicumque sint ipsa decrepitas. Hæc enim est perseptennarios numeros ætatum partitio, quas Hippocr. in lib. supradicto septimanas vocauit: sed (vt dicebam) haud in omnibus est firma huiusmodi diuisio: quandoquidem aliqui reperiuntur quibus, siue corpora, siue animi æstimentur, aut maturius, aut serius desinunt pueritia, decrepitas, alia vè ætas. Sed si tot sunt ætates, cur ergo Hipp. solas quattuor comemmorat. senectutem, virilitatem, adolescentiā, atque pueritiam. Resp. has quatuor Ætates aliarū maximè in corporib. humanis insignes mutationes afferre, pp quas oportet vt victus quoq; ratio varietur; qui uictus, cum indicetur à viribus, atque hæ positę sint in caloris natiui temperamento, qui est instrumentū omniū actionum proutistud

Hominis ætas septenario dispensatur.

Hominis ætas ex Dauide.

Spatiū vitæ non ità facile diffiniri, ac cognosci posse.

Aetates quot, & quæ, quibusq; terminis clauduntur.

Dubitatio

Respōsio.

mutationes euidentes patitur; sic quoque uictus mensura uidetur esse metienda; Et primum, quòd pertinet ad senes, quos dicit omnium εὐφορώτατα ieiunium ferre; scire conuenit, non sine ratione dixisse γέροντες, quia licet ætas, quę dicitur propriè à Gręcis γῆρας, interdum decrepitā significet, ut adnotauit Galen. 3. aph. 31. & vsus est Arist. 7. polit. 2. quando dixit ἐστὶ δὲ ἀσπτιρ σώματ. καὶ τις διανοίας γῆρας: verumtamen etiam aliquando uiridem, & crudam senectutem denunciat, in qua tametsi incipiat calor natiuus diminui, & consequenter multi nutrimenti necessitas deficere, nihilominus haud tantus est defectus, quantus est in decrepitis: ut ob id opus habeant frequentiori saltem, & ualidiori, licet non maiori mole nutrimenti. Etenim νηστεύειν, & νήστειν, non tantum dicitur, de ijs, qui minus cibi sumunt; & aliàs ὀλιγοσιτεῖν dicuntur, uerumetiā de illis, qui unà uice tantum, aut saltem paucioribus uicibus solito, aluntur: quo pacto hoc in loco capiūtur senes crudi, qui ferunt quidem facillimè (respectu aliarū ætatum) & paucitatem, & raritatem cibi, non autem decrepiti, quibus licet non debeatur multus cibus, ob caloris paruitatem, debetur tamen refectio crebrior, eò quòd in dies cadunt magis ipsorum uires: atque de his loquebatur planè Galen. 5. de tu. valet quando præcipiebat, ut senes ter in die cibarentur, atque hoc totum intelligendum est in vniuersum: quandoquidem reperiuntur interdum aliqui etiam in extrema senectute constituti, adeò robusti, qui sicut ex sententia Corn. Celsi facilius ferunt sectionem uenæ iuuenibus infirmis, ità quoque possunt ieiunium ferre leuius. Secundò loco statuit Hippo. eos qui in consistenti ætate seu uirilitate positi sunt, quos iure ait minus posse ferre ieiunium quàm senes: uocat autem καθεστηκότας eos, qui positi sunt inter senes, & in uigore constitutos, quos ait minus posse ieiunare, propterea quod (ut innuit in sequenti aph.) plus habent caloris, & ideò plus consumunt, & coquūt: ut hac ratione ieiunantes nimium non modo corpus colliquent, uerumetiam infirmiores uires, imò & ingenia, & animos minus aptos contemplationibus, atque actionibus reddant: ut longò & admirabili discursu disputat D. Basilius (qui & medicus fuit) in aureo illo de Virginitate libello. Hac in re tamen plurimum ualere consuetudinem ubique; & præsertim primò, & secundò de uictu acutorum docet Hippocr. ut minimè mirum sit, quod de Esseis Hebræorum philosophis scriptum reliquit Eusebius Cæsariensis, qui dixit eos semel tantum in hebdomada edere, & semel aluum exonerare: consueuisse quòd non potest adscribi, nisi consuetudini cum alioquin Hippocrat. lib. de principijs (ut etiam testatus est Plin. libr. 11. capit. vlt.) dixerit septem dierum inediam lethum afferre: Nàm, & Erasistratus apud A. Gellium 3. capit. lib. decimisexti dicit, ieiunantibus nimium, ità cohærere intestina, ut nequeant deinde cibum recipere. Tertio loco μειράκια, idest adolescentes, ponit, quasi uerò post ætatem consistentem hæc minus idonea sit sustinendis ieiunijs, ob maioris caloris consumentis copiam: & certè si de vllis potest verum esse illud, quod scribit Plinius loco citato ex sententia Hippocr. nimirum non prandentium exta lædi, & animalia hyeme latentia, ob ieiunium intestina habere in sese ita coacta, vt opus habeant Archano cuiusdam herbæ remedio pro ijs dilatandis, planè conuenit ipsis adolescentibus, qui si

Senes alimento validiori, nō tamen quo ad molē, frequentius cibandi.

Essei Hebræorum Philosophi semel in hebdomada comedebant.

qui si interdum frustrentur debito nutrimento, statim consumi consueuerunt, ut propterea ipsis concedatur, ea ieiunia non obseruare, quæ alioquin Christiani quilibet exercere tenentur. Quarto loco ponit pueros, quos iure dicit omnium aliorum minimè tolerare posse ciborum paucitatem, & præsertim viuidiores, eò quod omnium, ut dicemus in sequenti, maximè augentur, atque calidissimi sunt. Etenim ad multam auctionem, opus est materia multa, quæ solum à cibis multis, beneq; coctis, & præparatis suppeditatur. Atque hęc est tota, & integra pręsentis aphorismi sententia: cuius usus est præclarus, tam in sanis ad cōseruandam ualetudinem, ac robur, quam in ægris: siquidem, ubi febricitat puer, haud ęquè alendus, & sub arcta dięta continendus est, ac senex, aut uir. Sed dubitabit aliquis cur Hippo. sicut uarietates indicationum pro nutriendis corporibus hominum accepit ab ætatibus, non ità quoq; accepit à sexu: quandoquidem uidetur rationi consentaneum, ut alio pacto nutriantur mulieres, alio uiri, quemadmodum aliter senes, & aliter pueri. Ad quam dubitationem multis modis licèt respondere, uno quod mulieres differunt à uiris, dumtaxat secundum instrumenta generationi, & fœtus nutritioni destinata: In reliquis instrumentis & operationib. naturę, haudquaquàm differunt: undè Plato non malè in lib. de repub. (ut etiam disputat ibi Proclus) sensit, mulieres ęquè, ac uiros debere inijsdē corporis & animi studijs exerceri, quod habeant eadem instrumenta, & easdem operandi facultates. Alio modo responderi potest, quòd etsi aliqua possit esse diuersitas in nutriēdis maribus, & fęminis, ea tamen ita exigua est, & adeo pauci momenti, ut non mereatur peculiarem, & discrepantem tractationem. Tertio modo respondere possumus Hippo. non tradidisse theoriam diuersitatis indicationum à sexu, quoniam si quæ differentia potest haberi, illa tota comprehendi potest à solertibus ingenijs, habita ętatum diligenti consideratione. Sicut enim docet Hipp. corpora puerorum esse plus alenda, quod calidiora sint, pariter colligere licet semper uiros, qui sunt calidiores fęminis, uberius esse nutriendos.

Pueri sebriètes nō ità arctè cibandi, ut Senes; & uiri.

Dubitatio.

Solutio 1.

Solutio altera.

Tertia responsio.

---

14 *Qui crescunt plurimum habent calidi innati: plurimo igitur egent alimento: alioquin corpus absumitur. Senibus verò parum calidi innati inest, paucis propterea fomitibus egent: quia à multis extinguuntur. Hanc etiam ob causam febres senibus non similiter acutę fiunt: frigidum enim eorum corpus.*

ET in duodecimo, & in præsenti aphorismo interpretandis satis profusus fuit Galenus: Sed excusatione dignus, tum quia etiam Hippoc. transit breuitatem aphoristicā, tum quia res grauissimæ sunt, & ob id lōga discussione dignæ; Nos verò quanto breuius fieri poterit, eos facere claros adnitemur: & primum, quòd pertinet ad connexionem cum superiori, satis ea manifesta est, siquidem, & hic maximè pertinet ad institutionem victus complendam ab ipsa ætate captam; & quamquam in tertio libro, atque etiam in antecedente aphorismo, plures ætatis gradus constituerit, hic tamen duos tantum accepit extremos nempe pueritiam, atque senectutem, tum quia dichotomiæ amantissimus Hip. nimirum caloris, & frigoris, has tantum duas ætates calidam, scilicet & frigidam

Connexio.

ptoponere voluit, tum quia extremorum intellecta ratione uiuendi facile est, mediorum quoque reperire, itaque scopus Hipp. in præsenti sententia idem est generaliter, qui & in antecedente, peculiariter uerò est; monstrare quomodo se debeat medicus gerere in præscribendo victu puerorum, quos plurimum augeri certū est; Est enim sententia tota curatoria, pertinēs ad partem diæteticam, quæ in tres partes diuiditur, quarum unaquæq; rationem coniunctam habet. Prima igitur pars est, *quæ plurimum crescunt, &c.* Circa quam tria sunt paullò diligenter considerāda primum erit, quæ sit vniuersa caloris natiui idea, siue natura; Secundum quomodo calor natiuus sit caussa augumēti omnium viuentium, & quomodo, vbi nō habet debitum alimentum, nō modo nō augeat, sed potius diminuat corpora; Tertium erit, vnde fiat, vt cum homo plus caloris natiui habeat, quam quoduis aliorum animalium, haud tamen excedit omnia in magnitudine totius corporis, sed complura habeatur, quæ multò maiora sunt ipso homine. Circa primum variæ fuerunt opiniones, atque disceptationes de numero calorum, qui ad generationem, & conseruationem animalium concurrunt, & qui quatuor effecerunt, non mihi uidentur aberrasse, siquidem rerum ipsarum naturam, atque ordinem considerantibus, unumquodq; animal primum fit corpus, quòd cum constituatur ex quatuor elementis, certissimum est elementalem calorem oportere in vno quoque corpore conseruari: factum corpus, deinceps, fit viuens, quòd cum sit diuersum à non uiuente corpore, atq; uita à calore pendeat, vitalem quoque calorem ipsi inesse oportet; Sed quis sit hic calor uitam præstans, haud ità compertum habetur: veruntamen, ne longius abeam, semper iudicaui statuendum, hunc calorem nullum alium esse, quàm celestem illum per omnia disseminatum, de quo loquebatur Aristot. 2. de gener. animalium cap. 3. & 2. physicorum quando dixit Solem, & hominem generare hominem, & de quo Virgilius 6. Æneidos loquebatur hoc uersu; *Igneus est ollis vigor, atque cælestis origo.* Hunc significasse puto Hippoc. in lib. de carnibus ubi dixit calidum quod vocamus immortale esse cuncta intelligere, uidere, audire, & scire omnia præsentia & futura, quasi huiusmodi celestis calor, sit instrumentum, quo animus humanus utitur ad operandum. Tertius calor est qui ἔμφυτον, siue implantatus uocatur, propterea quod cunctis partibus corporis tenacissimè inheret, & quamquā paullatim imminuatur donec uiuitur, vt primo de tu. valet. Gal. docet, attamen semper est, semperq; operā præstat corpori ad uiuendū, augendum & generandum. Nè verò properantius consumatur, à corde quod est fons illius, ob idq; à Pytagoricis ἑστία, & Iouis sedes vocatum est, assiduo quartus calor suppeditatur, qui influēs propterea uocatur à medicis, quoniam continuo à fonte influit omnibus partibus, ne implantatus perdatur citiùs quàm par est. Quid autem sit hoc postremum calidum natiuum scilicet, tam innatum, seu implantatum, quàm influens inter scriptores diu controuersum est; quòd autem putauit Galenus lib. aduersus lycum, (atque etiam ipse opinor) est, naturam & substantiam calidi innati, atque influentis nil aliud esse, quàm substantiam humidam, calidam, spiritibus plenam, quam naturam, atq; animam ipsam esse, idē Gal. lib. de trem. & rigore cap. 6. asseruit: dico enim substantiam calidam, atquè humidam, quoniam id totum, quòd calidum innatum uocamus fit ab initio ex

Scopus huius aph.

De calore natiuo q̄dam scitu digna.

Quattuor calores in quolibet animali.

Calor vitalis quis nam sit.

Calor implantatus.

Calor influens.

seminis, & sanguinis menstrui purioribus partibus: volebat autem mensuram huius caloris vnicuiq; tribui conceptionis principio, sed statim incipere minui, cōtrà Ægyp.(ut docuit Plinius) qui huius caloris domiciliū esse cor putabant, quod et augeri usq; ad quinquagesimū ætatis annū, atq; inde postmodum decrescere arbitrabātur. Sed rationi magis cōsentaneū uidetur, haud calidū innatum, quādo corpus est adeo pusillum, esse in ea mensura, qua est ubi corpus iam grande factum est, sed prout extendūtur viscera, & membra, sic calidum innatum extendi, donec incrementum naturale finiatur. An verò Crocodillus semper vsq; ad mortem augeatur, vt tradunt ex aliorum sententia Arist. 5. de Hist. animal. cap. 33. Nec non lib. 8. c. 25. & Plinius, difficile est creditu: cum omnibus viuentib. auctionis terminus sit datus; Nec dubitari oportet, quin augumentum sit caloris natiui opus qui non alio modo, (ut secundo loco considerandum proposui mus) operatur quam nouā materiā addendo, eamq; per preparationē, & coctionem disponendo, ità ut non solum extendi, verumetiam vniri, atque agglutinari, & adsimilari possit. fit autē huiusmodi additio, donec calor natiuus robustior est calore ambientis, ità vt plus apponat, atque assimilet, quam hic dissipet, & consumat: quo tempore per omnes dimensiones additionem faciens, consequēter augumenti caussa est: vbi verò infirmior, atque plus est quod detrahitur, aut æquale, uel nullum fit incrementum, uel etiam substantia diminuitur, propterea q. fit decrementum. Iam uerò cur aliqui celerius aliqui tardiùs augeantur eadem est, quę in plātis ratio: quarū enim humidum tenuius, & paucū est, celeriter, sed parum crescunt, quarum uerò humidum tenue, sed multum est, & citò, & multum augentur, ut salices & populus. Contrà quæ viscidum, & copiosum, illæ multum, sed tardò augentur, cuiusmodi resiniferæ omnes sunt, sic quę, & uiscidum, & paucum nō solum tardò, sed parum augentur. Idem contingit in homine, atque alijs animalibus, ut quæ plurimum humidi uiscidi habent plus augeantur, sed tardius, contrà, quę tenue, & exiguum, uel multum: parum, uel multum & celeriter crescūt. Sed grauis est dubitatio, si calor natiuus est caussa augumenti, & quæ crescunt, eum habent plurimū, qui fit vt belluę marinæ, & multæ fluuiatiles vsquè adeo crescunt atq; multo magis, quàm terestria: nā ea terrestribus, & presertim homine esse calidiora nemo dixerit. Respondendum id quod disputat Plutarcus 5. Sympos vlt. scilicet salem, & omnia salsa maximè ad fęcunditatem piscium conferre, quo fit vt etiam magnæ bellue in mari oriātur, quod ad venerem continuò salsuginis opera stimulentur. Magnitudinis autem ipsorū caussa est humidū copiosum atq; extensibile ex quo gignuntur & aluntur, neq; dubitandum est, caloris illius celestis copia abundare, cum assiduo à sole tractentur: etenim idem Plutarc. in quæst. naturalib. quærens cur alij humores motu, & agitatione refrigerentur, mare verò potius in calescat, Respondet cęteris humoribus calorem, qui inest peregrinum esse, & propterea motu excludi, mari verò quia calor natura inest, non expellitur, sed potius excitatur, signū verò, quod calor insit natura mari, dicit esse quia splendet & nunquam glaciatur. Erat tertiū propositū cur homo cum sit calidior, & humidior cęteris animalib. non tamen alijs quibusquè magis augetur, pro qua re dicendum est, verum esse multa animalia reperiri minus calida, & humida ipso homine, quæ tamen ma-

Cor vsque ad quinquagesimum annum augeri Aegyptij censebant.

Crocodillus an semper augeatur.

Auctio quomodo fiat.

Cur aliqui tardius aliqui verò celerius augeātur.

Dub.

Resp.

Auctio à quibus efficiatur. gis cresunt, & subinde proceriora euadunt. sed (vt dicebam) auctio cum efficiatur non tam à calore, quàm ab humido tenui, atque extensibili, fit, vt quæ habent hoc humidum extensibile copiosum, etiamsi non adeo calida sint, maius incrementũ suscipiãt, ijs qui viscidius humidũ, atq; illud minus copiosũ habẽt, cuiusmodi est homo, qui cũ deberet diutius viuere, quàm alia bruta, opus fuit humidũ haberet non tantum copiosum, & lentum, verumetiam purum: atquè hæc est ratio propterquam animalia maritima sunt terrestribus maiora, ut egregie disputauit Plutarchus in lib. vtrum prudentiora sint aquatilibus terrestria animalia; Itaquè modo patet, quid sit calidum innatum; cur verò quæ plurimum habent huiusmodi calidi, plurimum quoq; crescant, vt subiungit Hipp. non est arduum inuenire causam, quandoquidem si incrementum fit, eo quod plurimum materiæ singulis partibus adijciatur, & plurima materia tunc additur, cum id quod sumitur maxima ex parte in vtilem conuertitur, atq; hoc fit quotiescumque cibus qui sumitur, optimè coquitur, & ad nutriendum præparatur, certè hoc fit in ijs, qui multũ natiui caloris habent; quippe qui sit uerum instrumentum, imò uerus author omnium naturalium functionum, & præsertim coctionum, sine quibus nulla fit nutritio, neque auctio. Igitur uerissima est hæc propositio, & conuertibilis, *quæ plurimum crescunt plurimum habent caloris*, & è conuersò, *quæ habent plurimum caloris natiui plurimum crescunt*: subiungit Hippocrat. *Igitur pluri egent nutrimento, &c.* Verissimam esse hanc Hippocratis illationem haudquaquam debemus dubitare; Siquidem cum calor, vt sustẽtetur semper indigeat pabulo, atq; ob id eo priuatum, consumat quicquid humidi alimentalis inest partibus, fit ut quo maior est, eò plus pabuli requirat, ne cogatur à dictis trahere, atque illas consequenter absumere. iàm uerò corpora puerorum crescentia, si habẽt plus caloris, plus quoque pabuli requirunt, alioquin fit quod ait Hippoc. scilicet vt corpora ipsorum consumãtur, perinde ac lucerna deficiente oleo consumit elychnium: consumuntur etiam corpora deficiente alimento, quoniam impeditur augumentum, vt videmus illis catellis accidere, quas volumus paruas conseruare, quibus & cibus, & potus subtrahuntur. Atque hæc de priore parte: sequitur secunda quæ est *Senes, &c.* quæ & ipsa diuiditur in sententiam, & sententiæ rationem: Sententia est, *Senes habere parum caloris innati, & propterea paucis fomitibus egere*: Ratio verò est, *quoniam à multis extinguuntur*: De quibus senibus an intelligat Hippocrat. nonnulli dubitant; Verum ratio ipsa docet, de nullis alijs potuisse ipsum intelligere, quàm quibus minimum inest calidi innati, cuiusmodi sunt, qui in decrepita ætate sunt constituti; his enim quantum plus ciborum dederis, tanto magis pusillus ipsorum calor suffocabitur, perinde ac si paruo igni multa ligna superposueris: quamquam hoc quandoque fallere experientia, (vt retro etiam diximus) monstrat, cum interdum reperiantur decrepiti, qui si non multum edant, citius consumuntur, vel quia robustum calorem habent, vel quia multum edere sint assueti, qui tamen respectu suæ iuuentutis pauciore cibo egent: rursum sunt alij quos etiam primo senio si plusculum alas, pusillus eorum natiuus calor strãgulatur. Et Plutarchus sexto sympos. 1. quærens cur ieiunantes potiùs siti quàm fame vrgeantur, antecedentẽ aphorismũ citans inquit, pueros ob feruorem esse

Cur quæ plurimum habent caloris plurimũ crescant.

Secunda pars aphorismi.

voraces,

voraces; at senes facile ieiunum ferre, quod eorũ calor iam sit retusus, vt in exanguibus animalibus, quæ ob caloris inopiam, exiguum alimentum requirunt: & ieiunantes potius sitire scribit, quoniam calor debito alimento priuatus, sese vertit ad humidum, quo consumpto fit sitis. Tertia pars aphorismi est, veluti corrolarium quoddam cum sua ratione: senes propterea à febribus acutis non tentari, quoniam eorum corpora sunt frigida: nam quod rarò tententur febribus magnis, veluti ardentibus, & pestiferis experimento constat: ob quod etiam dicebat Plinius similia corpora haudquaquam peste tentari, & Auicennas quoq; dicebat senum febres esse sepultas, & ratio euidens est; quia quo magis corpora sunt imparata ad febres suscipiendas, eo minus illis capiuntur, atqui frigida corpora magis sunt imparata, quoniam magis resistunt caussis febrilibus, igitur minus tentantur; Atque hæc sunt, quæ ab Hippocrate in præsenti aphorismo traddũtur, & circa quæ sunt nonnulla paullò diligentius consideranda, vnum est, quomodo intelligatur, vnum plus calidi innati habere, quàm aliud. & vtrum huiusmodi calidum possit augeri aliqua ratione, aut saltem conseruari, ne indies minuatur. Alterum est, quæ sit vera caussa, propter quam senes ità paucis cibis egeant, & quomodo intelligatur egere pauco nutrimento, an scilicet mole, an vicibus; Tertium est, cur Hipp. dixit potius senes egere paucis fomitibus, scilicet ὑπεκκαυμάτων, quàm τροφῶν, siue alimentis, cum dixerit supra, quæ plurimum crescunt pluri egere nutrimento, non autem pluri fomite; Quartum, & postremum est, an verum sit minus acute febrire senes: siquidem cum calor natiuus sit, qui continet, & conseruat humores, ne à caussis externis lædantur, ac in senibus multi sint humores, ac paucus calor natiuus, videtur rationi consentaneum, vt in senibus possint facilius humores puttefieri & largius, atque consequenter sæuiores febres excitari. Circa primum dicendum est, aliquid dici alio calidius tripliciter: vel simpliciter, vel respectu alterius similiter calidi, vel respectu sui ipsius diuersis temporibus. Qui crescunt plurimum, non simpliciter dicuntur habere plus caloris, nec respectu aliorum animalium, sed respectu ipsorum in alia ætate acceptorum, nempè in ætate vigente, & senili: atque hoc fit, quia plus humidi substãtialis habẽt, quo sustentatur, aut (vt ità dicam) vigoratur calor, qui licet non verè augeatur, cũ vnumquodq; à natiuitate propriam habeat eius mẽsuram, attamen extendendo, coquendo, vniendo, & assimilando humidum, ꝙ quotidie suppeditatur ab alimento, est in caussa, vt corpus augeatur, absq; quo ipse augumentum vllum susciperet: nam si ipsius caloris substantia, & forma augeri posset, consequenter posset hominis vita longissimè protrahi, atque corpora fieri maximè procera; Verum licet calor natiuus non dicatur augeri simpliciter, dicitur tamen augeri quo ad effectum: quia plus coquit: vnde dicebat Auicen. pri. primi doct. 3. cap. 3. senibus non augeri calorem natiuum, quia coctiones omnes diminuuntur, nec suppeditatur debitum alimentum corpori, sicut è conuerso augentur coctiones, vt dicit Gal. 3. de temp. cap. 4. vel ob contractionem caloris ipsius ad viscera, vel ob remotionem impedimentorum, scilicet excrementorum, atque obstructionum, vel ob rerum adiuuantium appropinquationem; quare id verum est, nõ augeri simpliciter, & secundũ sui substantiam calidum innatum, sed augeri illius opera, & effectus, ob hocq. dici modo plus, modo

Cur ieiunantes potius sitiãt.

Cur febres senũ sint sepultæ.

Quæsitã aliquot.

Primum.

Secundũ.

Tertium.

Quartũ.

Ad primum aliquid dicitur calidius alio multipliciter.

Calor natiuus non augetur simpliciter sed quo ad effect.

modo minus illius inesse corpori. *Ad secundum.* Circa secundum dicendum puto veram caussam propter quam illi, qui sunt in primo, & secundo Senio, egent pauco alimento esse, quoniam potius decrescunt, quam crescant: & sicut verum est, crescentia plurimum, egere multo alimento, sic vicecuersa verum esse debet, decrescentibus minus deberi: quod verò Senes decrescant, ipse sensus monstrat, atq; hoc deberet tribui cordi, si verum esset, quod scribit Plinius existimasse Ægyptios, atque Pythagoricos, népe cor ipsũ augeri duabus dracmis, vsq; ad quinquagesimum ætatis annum, ac totidem vsq; ad centesimum minui: propereaque ætatem hominum haud vltra centesimum annum produci posse. *Aegyptij & Pytagorici q d de hois auctione sentirent.* Itaque caussa vera propterquam senes pauco cibo egent, est quia decrescunt, & decrementi caussa est paucitas natiui caloris, ob cordis magnitudinem imminutam, vt dicebat Ægyptij, vel potius ob illius refrigerationem: & cum dicitur paucus cibus, intelligendus est æquè paucus secundũ vim, atque secundum molem: siquidẽ multò plus laboris insumit calor natiuus in conficiendo magnæ virtutis alimento, quàm in paucæ, eo quod vt dicit Gal. 7. Meth. quę multum nutriunt, humidum habent renax, crassum, & consequenter superatu difficile. sed quia vires in senibus in dies magis dilabuntur, opus est eas sustentare non quidem multo cibo vna, uel duabus uicibus, sed pluribus accepto: sic enim meliorem quod capitur, coctionem assequitur, & plus vtilis nutrimẽti corpori accedit: vnde firmius redditur corpus, quàm si vna, vel duabus vicibus plus sumatur, quàm cõfici queat; dicebat enim Hipp. 1. de diæta, senes esse frigidos, atque humidos, quia ignis quidem recessus contigit, aquæ autem accessus. *Cibus senum qualis ex Hip.* Vnde lib. de salubri diæta dicebat seniores magna ex parte uictu sicciore esse nutriendos, sicut etiam dixit libro de alim. cibum senum debere esse ἀκροσαπὲς, idest ualde maceratum, quasiq. superficietenus putrefactum, quò scilicet possit facilius à calore natiuo, alioquin debili, confici; *Ad tertiũ.* Circa tertium non est existimandum absque ratione Hippocratem mutasse uocem τροφὰς, in uocem ὑπεκκαυμάτων; quoniam nutrimentum quod capiunt illi, quorum corpora adhuc augentur, uix ad quicquam aliud ipsis proficit, quàm ad sustentandum calorem illorum exiguum, ne citius dilabatur, quàm illius terminus præfixus à natura poscit, ultra nihil operatur, neque ad augumentum carnis, nec ad aliud quicquam: quæ est etiam caussa propter quam seniores semper magis extenuantur, atque nigrescunt, necnon paullatim sensus omnes amittunt, ut uerè dixerit Plautinus ille *malam mercem esse annos*. Circa quartum, & ultimum *Ad quartum.* dicendum est, morbos acutos fieri à bile ut etiam Arist. dixit 4. de partibus animalium 3. at in senib. dominatur pituita: ad hęc pusillus calor senum in materia frigida nõ potest multũ igniri, & quãquàm à pauco natiuo calore minus gubernentur humores, non tamen fit, ut tantam putredinem aquirant quemadmodũ in iuuene: unde fit etiam, ut quod ait Plinius, rationi consentiat corpora senilia minus à peste tentari. Est autem utilis aphorismus hic ad instituendum uictum, &c.

15 *Ventres hyeme, & verè natura calidissimi sunt, & somni longissimi, quare per ea tempora alimenta copiosiora sunt exhibenda. Etenim tunc calor innatus, plurimus est: unde & pluribus egent alimentis, indicio sunt ætates, & Athletæ.*

SI longitudinem huiusce sententiæ spectemus planè aphorismi terminos excedere uidetur; Si etiam rem ipsam, uidentur plures aphorismi simul coniuncti; Verum quia & Galenus, & alij ipsum tamquam vnum sunt interpretati, nos quoque idem faciemus, ordine nobis consueto seruato, scilicet ut primum connexionem cum superiori tradamus, deinde naturam ipsius speculemur, diuisionemq. afferamus, postremò singulas particulas paullò diligenter expendamus; Et quantum pertinet ad primum, diuersi diuersos modos continuandi proposuerunt; At mihi illa magis placet, quàm etiam Galeno placuisse uideo; scilicet cum Hippo. sibi proposuisset, partem diæteticam medicinæ primum omnium inuentam (ut lib. de arte Vet. ab ipso traditum est) necnon tempestate sua, aut neglectam, aut saltem parum excultam, absoluere (quantum tamen exigit aphoristica doctrina) atque in superiori aphorismo de ipsa (ætatis respectu habito) esset locutus, in præsenti de eadem tempestatis, & consequenter regionis (nàm utraq. sub vno capite solent comprehendi) respectu habito, sibi loquendum esse proposuit; Et quamquam huiusmodi contemplatio uideatur potius attinere ad uictum bene ualentium, attamen etiam ægrotantibus conuenire non est dubitandum; quandoquidem ubiq. Hippocrates præcepit, tum in iudicijs faciendis, tum in curandis ægris, rerum non naturalium, atq; etiam naturalium, magnam rationem haberi: Natura uero aphorismi est sententia multiplex cum ratione, atque pertinens ad partem medicinæ diæteticam: Diuidi autem potest in quinque particulas, quarum alia est sententia, alia conclusio, alia ratio conclusionis, alia ratio rationis, alia signa: Sententia autem principalis est. (*Ventres Hyeme, & verè calidissimi atq; somni longissimi.*) Quæ sententia licet nuspiam alibi ita explicata apud Hippocratem reperiatur, attamen à Galen. plerisq. in locis citatur: Quid autem per uocem αἱ κοιλίαι, idest ventres intelligat; Iacobus conciuis explicauit, dicens omnes cauitates corporis ab ipso complecti, cuius sententia tametsi nullam absurditatem habeat, magis tamen mihi placet, pro uentribus accipiendas esse tantum illas partes cauas, in quibus celebrantur coctiones, & de quibus Gal. 7. de vsu pretium, cap. 2. & lib. de inequali intep. cap. 1. & præsertim pectus, atquè hypochondria: in quibus viscera, tam naturalia, quàm spiritualia sunt collocata. *Hyeme, et uere,* Hæ duæ anni partes sæpè numero simul capiuntur ab Hipp. quemadmodum æstas, ac autumnus, quoniam naturam ferè eandem, aut saltem similem habent, qua etiam ratione factum est, ut ipse, qui maximè dilexit illam à Theophrasto etiam celebratam dichotomiam, sæpius annū in solam hyemem, atq; æstatē diuiserit. (*Calidissimi* Nō contentus Hipp. dicere calidos, uel calidiores esse uentres maluit dicere calidissimos, atque hoc non simlpiciter sed φύσει, idest natura. Quod autem uentres animalium ijs temporib. sint calidiores, quàm alijs uerissimum est, atquè facilè comprobatur operationibus ipsius naturę, quæ tunc multo meliores efficiuntur, quā æstate, & autumno: nam de æstate dicebat Arist. 2. probl. sec. 21. Æstate ma-

Continuatio.

Propositū.

Diuisio.

Quid per (Ventres) intelligat Hipp.

gis esse prouocandum sudorem, quoniam tunc deteriores fiunt coctiones, & plura excrementa, quæ opus est, ut per sudorem euacuentur. De autumno similiter dicebant Hippoc. Aristot. & Plutarchus in symposiacis eum, tum esse morbosissimum ferinumq́. tumq́. turbulentorum, & prauorum insomniorum authorem, ꝙ in illo naturalia opera non ità persiciantur, quemadmodum deceret, secus quã in hieme, & uere quãdo natura perfectiores edit actiones, quòd ipsius instrumentum nempè calor naturalis sit maior, atque uegetior; non tamen ob hoc dicere conuenit, esse maximum, & validissimum, nisi dicamus ab Hippocrate usurpari sæpe nomina superlatiua pro cõparatiuis. Atqui quomodo dixerit φύσει, idest natura, quasi uerò caliditas naturalis in hyeme augeatur non paruam dubitandi occasionem præbet: siquidem natiuus calor, hoc est substãtia illa spiritalis, & seminaria, haud quaquam incrementum suscipere valet, imò potius statim à natiuitate. vsq; ad interitũ diminuitur. nisi dicamus pro calore, eũ intelligere, quo opera cordis in dies cõmunicantur cunctis partib. internis, & præsertim cauis: quiq; frigore aeris ambientis intrò magis coactus, sese maiorem (quo ad operationes saltem) ostendit; & propterea natura maximus dicitur ab Hippocrate, quoniam hoc est à natura comparatũ, vt vbi calor eiusmodi magis retinetur ne expiret, & dissoluatur, eò etiam viuidior atq; fortior euadat: quãquam, (vt etiam optimè dicit Gal. in comm.) minimè hoc perpetuum est: quia, quæ natura habet pusillum hunc calorem natiuum, is potius à frigore vim & detrimentum patitur, quã vt augeatur. Vndè dicebat Arist. 4. sect. probl. ex Hesiodi sententia feminas minus hyeme ad veneris vsum sollicitari, quoniã exiguus earũ calor ab ambientis frigore, magis adhuc lęditur: & operatur secus q̃ in masculis, in quib. calor alioquin maior, potius à frigore coãctus, maior euadit: & hęc etiã ratio est, propter q̃ debilem calorem natiuum habentes, hyeme minus cibum appetunt, & minus coquunt. Dici etiam potest ab Hippocrate positam esse illam particulã φύσει, quoniã id quidem cõi natura est comparatũ, verum ob peculiares proprietates aliquorum, contrarium accidit, atq; id est, qđ voluit dicere Hippo. 3. aphorism. 2. vbi dixit naturarum aliæ bene, vel malè ad æstatem, aliæ ad hyemem se se habent: *Et somni longissimi;* Nec est dubiũ, quin hoc ẽt in loco vtatur Hipp. voce μακρότατοι, idest longissimi pro voce μακροὶ, idest lõgi, alioquin falsissima esset: si quidẽ somn⁹ hyemalis cõparatus cęteris, haudquaquã in omnib animalib. est longissimus, exceptis tamẽ vrsis, glirib. alijsq́; similib. quæ ab Arist. φωλεύοντα, & φωλεύοντα. nuncupantur) sed uel ęqualis, vel paullò longior. Verum hoc in loco oritur nõ leuis dubitatio qm̃, Alex. aphrodis. lib. 1. quęst. naturaliũ c. 20. quærens cur, si somnus sit, ob retrocessionẽ caloris natiui ad interiora, ęstate tamen somnolentiores sumus q̃ hyeme, vnde uidetur pro certo cõstituere somnos æstate longiores esse, contra quàm dixit non solum Hipp. hoc in loco, uerũetiam Arist. xj. sect. probl. 17. ubi quærens cur hyeme uoces fiant grauiores inter alias caussas, & illã affert, ꝙ homines tunc temporis somnolentiores sint, ac plus dormiant. Pro cuius dubitationis ressolutione dicendũ est, Alexandrum tres caussas attulisse sui problematis. Vnam, quæ est secunda in ordine, ꝙ somni æstate nõ sint uerè lõgiores, quã hyeme, sed ità appareant, pp noctiũ breuitatẽ, ob quã cũ hoĩes ẽt interdiu dormiãt, uidetur ob hoc ad somnũ propẽsiores. Alterã respõsionẽ (quę est prior in ordine) affert Alex. iccirco dormiri plus ęstate, qm̃ calor natiu⁹ debilior

Dubitat.

Solutio 1.

Quid per calorem hoc loci Hippoc. intelligat.

Fœminæ hyeme min⁹ falaces.

Altera responsio.

Dubitatio pulchra.

Solutio.

debilior cum sit circa pectus ob eius ad circumferentiam diffusionē, tardius dissoluit eam euaporationem, quę caussa est somni, sicut è contra hyeme idē calor robustior existens circa pectus, citius dissoluit eosdem halitus, vnde minus durat somnus. Tertia & vltima caussa quàm proponit Alexander, est æstate à calore exteriori exsiccari multo magis quā hyeme sensoria, ob idq. debiliora effecta minus posse proprias functiones exercere: atq; inde fieri somnum, quem dicere solebat Aristot. esse veluti sensuum ipsorum vinculum; Itaq; si primam accipiamus Alexandri responsionem facilè conciliari potest cum Hippo. Namq. Alex. secundum apparentiam locutus est, at Hipp. secundum veritatem: sin verò alias duas responsiones attendamus dicere licet, melius Hippocratem sensisse, quādoquidem, vt est calidum natiuum hyeme potens ad illas euaporationes dissipādas, ità potentius est ad eas attollendas, ex multa materia, quę suppeditatur, tum à copiosiore cibo, tum à materia pituitosa domināte, ac subinde ad somnum excitādum; Similiter etiam dicere possumus de postrema ipsius ratione, scilicet cū somnus fiat à blanda euaporatione humida, atq; æstate magis siccum dominetur, à quo fiunt vigiliæ, æquū est tunc minus dormiri, quàm hyeme. Nisi quoq; dicere placeat, aliud esse profundè dormire, aliud ad somnum inclinari, nam hyeme proculdubio profundiores, & longiores sunt somni, æstate verò magis inclinamur in somnum, & sæpius ob sensoriorum debilitatem, vt ait Alex. *In his igitur temporibus*: hæc est illatio, quā Hipp. ex præcedentibus facit, quasi ita argumentari voluerit; Tunc est plus cibi dandum quando melius & facilius coquitur, sed hyeme, quando calor internus maior est, & somni longiores cibi facilius & melius coquuntur, ergo tunc plus alimenti offerendum est: Maiorem enim propositionem videtur nonnullis reuocasse in dubium Galen. cum dixit tum pluri cibo opus esse, cum maior fit dissipatio, quæ certè maior fit æstate, quàm hyeme: vt propterea latentia animalia non edant hiberno tempore, quia nulla fiat ipsorum corporum dissipatio; At licet externa dissipatio sit maior æstate, maior tamen fit interior hyeme, ob copiam caloris natiui, qui cum in latentibus animalibus, à copia crudorum succorum ęstate cōgestorum, obruatur, haud ità dissipat, quemadmodum in ceteris animalib. ac ob id multo diutius dormiunt. somnum autem, & calidum auctum (scilicet id, quod influit) adiuuare coctionem, manifestissimum est, vt verè liceat dicere huiusmodi Hippocratis argumentationem esse verissimam; Sed si hoc uerum est, quo igitur in 3. de diæta vult Hip. hyeme & veris initio semel tātum esse cibādum, nisi aluus sit sicca, æstate verò, & autūno, bis. Nisi dicamus excepisse iure Authorē eos, qui habent aluū siccam, quoniā vt idem ait. In 2. de victu acutorum nō prādentiū exta magis siccantur, velutiq; appenduntur: ac quādo dicit semel, intelligere cibari vsq. ad saturitatē, sicut erat in vsu apud veteres, vt vnica vice multum cibū sumerēt, æstate verò, aut paullo minus, aut idem sed duabus uicib. Verum alia est dubitatio qm Plutarch. 2. sympos: 2. narrat Arist. dixisse homines autumno magis famelicos esse, ob q uideretur tūnc opus esse plurib. alimentis. Ad q respondendū est famē, quę excitatur autumno nō esse naturalē, sed ex fructib. appetentiam excitantibus, necnon ex alui lubricitate, quàm Theophrastus etiā pri. de causis plantarū c. 17. tūc maiorē esse scripsit *Signū sunt pueri & athletæ*: Quod hyeme & ueris initio sint calidiores

Dubitatio.
Solutio.
Altera Dub.
Responsio

ueteres, & ppea plus cibi nũc offerendũ pbar ẽt exẽplo ętatũ, seu puerorũ, at athletarum quorũ corpora cum sint valde calida; iccirco ipsis plures cibi omni tpe tradũtur. Quod. n. pueris plus alimenti offeratur, verissimũ est, quia siue lactationem, siue ablactationẽ respiciamus semper (habita proportione corporũ.) & magna quantitas ciborũ ipsis conceditur, & frequẽtiorib. vicibus exibetur. De athletis similiter in primo lib. gymnasticę nostræ, circa finem, monstrauimus eos, & crassis, & valde copiosis alimentis vti consueuisse, quòd semper in illud exercitij genus eligerentur corpora procera robusta, & consequenter calidiora ac sana, vt in prouerbium abierit Athleticè, & pugilicè valere. Hæc tamen omnia Hipp. dicta, sunt intelligenda, non tam de temporibus proprias naturas seruãtibus, quã de corporibus moderatè constitutis; non autem nimium debilibus, ac de ijs, qui praua viuendi ratione non vtuntur. Vtilis est aphorismus ad instituendam viuendi rationem tam in sanis, quàm etiam in ægris corporibus: siquidem etiã dũ ægri curantur à medicis, nisi habeatur ratio temporum, ætatis atque vitæ consuetudinis in ipsis alendis, errata magna committi solent.

16 *Victus humidus febricitantibus omnibus confert; maximè verò pueris: & alijs qui tali victu vti consueuerunt.*

CLARISSIMA est præsentis aphorismi cum superiore connexio, tum quia uterquè spectat ad partem medicinæ diætericam, tum quia vterquè de cibãdo tractat: licèt antecedens de sanis & ægris necnõ de quantitate alimenti hic tantum de ægris, nempe febricitantibus simulquè de qualitate ciborum agat imò uerò cum illi, qui nimio iocinoris, aut totius corporis calore exercentur, sint quodammodo febricitantibus similes, sub hisce posse illos quoquè complecti non dubito: maximè quod Hippocrates sexto Epid. scripsit calidis naturis conuenire quietem, atque aquæ potum. Est igitur hic aphorismus totus curatorius sine ratione, sed in duas partes diuisibilis. Iam primę partis contemplationem aggrediamur, in qua id primum est animaduertendum, diuersa esse exemplaria græca, & latina; Nam aliqua habent αἱ ὑγραὶ δίαιται; idest omnis victus humidus, &c. quàm lectionem, & hoc in loco sequitur Gal. & 8. meth. necnon lib. de salubri diæta, aliqua verò habent αἱ ὑγραὶ δίαιται πᾶσι, idest victus humidus omnibus, &c. quàm scriptionem maior pars sequitur: & certè est accommodatior, licet etiam altera retineri possit, & maximè quia videtur loquendi modus Hippocrati satis familiaris, qui etiam sexto Epid. lect. 4. 16. dixit αἱ διεταὶ ἀσθενεῖς ὑγραὶ, & sect. 5. tex. 20. τὰ ἀσθενέστερα σιτία ὀλιγοχρονιωτέρην ἔχει; Ceterum priusquam vlterius progrediamur dubium est, cur, cum febris sit affectus calidus & siccus, proptereaq; sibi debeantur frigida & humida, nihilominus Hippocrates solum meminit humidorum dicẽs; Victus humidus, &c. Quę res peperit magnas altercationes, atque opinionum varietates; Ceterum quod ego sentio est, altero duorum modorum posse Hippocratem intelligi, vel quod pro humido intelligat victum liquidum, & sorbilem, siquidem semper Hippocrates ità loqui consueuit, vt si febris adsit, ægri sorbitionibus quæ sunt victus humidus, alantur, sin minus febricitent, vt nutriantur σιτίοις, idest cibis; Et in lib.

Continuatio.

Scopus.

Diuisio.

Dubit.

Resp.

de arte

de arte sorbitiones omnibus prope ægris comendat: Vel intelligendum est humidum propriè, & simpliciter, quoniam febres omnes requirunt semper victũ humectantem, non omnes autem refrigerantem, cum febris à pituita, & à melancholia non postulet refrigerantia, imò verò Aristot. circa finem penultimi problematis primæ sect. dicebat victum quartanariorum debere esse qui partim ignem, partim rorem indat in corporibus, quod etiam docuit Hippocr. lib. de loc. in homine, sed maximè 1. lib. ad Galen. vbi pipere sinapi, diaspolitico, alijsq. similibus calorificis utendum consulit in quartana: tametsi hac in re ut in plerisq. alijs ab Alexandro Tralliano damnetur, iniustè: *Maximè autem pueris, &c.* Hæc est secunda aphorismi pars in qua Hippoc. docet etiam indicationem nutriendi ægros capiendam esse tum ab ætate, tum à consuetudine; Nàm ætas puerilis, virilis atque senilis, diuersas requirunt nutrimentorum facultates: non solum scdm quantitatem, verumetiam qualitatem: vt enim plus nutrimenti poscunt pueri, quia multum crescunt nec non liquidum, & humidum, quò habitus ipsorum humidus conseruetur, sic etiam assueti uictui humido, illum potius quàm siccum requirere videntur: quoniam à consuetudine facta est sibi veluti quædam natura, quàm conseruare necesse est, adeò vt tàm in morbis, quàm in sanitate, tum pueri, tum assueti victu humido sint alendi quantum scilicet sit ex sese; nam si morbis laborent valdè humidis, certè cibo exsiccante vti debent, non tamen valde, nec eo pacto, quo alendi essent senes natura sicci, vbi humido morbo tenerentur. Idem dicendum est de consuetudine, quàm Hipp. lib. 2. de victu acutorum dicebat tanti esse in valetudine conseruanda, vel recuperanda, ut etiam si deterior sit, haudquàm permutari debeat, uel si id facere oporteat, id sit agendum paullatim, & cum magna prouidentia. Sed hic dignum est consideratione, cur cum sint multa alia, quæ spectantur in medicina rectè facienda, nempe anni tempus, regio, corporis habitus, sexus, vitæ exercitatio, de qua etiam Martialis quasi loquens dixit *fabrorum prandia beta* attamen Hippocr. duntaxat mentionem facit ætatis, atque consuetudinis: Ad quòd respondendum, ad studiosos aphoristicę doctrinę pertinere ante alia breuitatis studium, ità ut ubi potest res paucis explicari, illud nequaquam multis agatur: unde cum omnia possint hisce duabus comprehendi, iure ab alijs recensendis abstinuit Hippocr. nam sub ętate quæ est res, & caussa interna mediata comprehenduntur etiam alię similes, ut sexus, atque habitus corporis, veluti ad consuetudinem reducuntur alię res externę, ut tempus anni, & regio, de qua loquens alicubi Plinius dicebat assuetos etiam in pestilenti aere durare, necnon uitę exercitatio, quàm esse ueluti ipsissimam assuetudinem haudquàquam dubitandum est. Vtilis est, &c.

Cibus in quartana qualis ex Aristot.

Secunda pars.

Cõsuetudo quanti facienda.

Dubitat.

Respons.

---

17 *Et quibus semel, aut bis: & quibus plura ne: an pauciora particulatim oporteat afferre: considerandum. Condonandum autem aliquid, tempori: ætati: & consuetudini.*

GALENVS connectens aphorismum præsentem cum superioribus dixit, non satis putasse Hippoc. docere, qui cibi quanti, & quales sint exhibendi,

bendi, vt fecit in superioribus, nisi etiam ordinem quendam quantitatis, tam discrete, quàm continuæ ijs utendi in præsenti docuisset, quod est, ut animaduertatur diligenter, quibus semel, aut bis dandum sit alimentum, & quibus plus minusuè, quod ait statuendum esse ex ætate perspecta anni tempore, regione, atque consuetudine; Alij diuersos connectendi modos excogitarunt; sed ut liberè dicam licet cuiq. ingenio in hac re proponere uaria modo sint ad rem pertinentia; nam certum est & hanc quoquè sententiam spectare ad diæteticam medicinæ partem, & scopum in ea Hippocratis esse monstrare, in quibus, & quantum tàm discrete, quàm continuè, sit alimẽtum prebendum: quę duę partes sunt potissimę administrationis rectæ, ipsarum rerum: est autem sententia sine ratione in duas partes diuisibilis, in quarum prima docet, quantitatem alimenti esse necessario, & prudenter decernendam: in secunda uerò monstrat vndè totum hoc sit perdiscendum. Itaq; quod primum ait est, considerandum esse quibus corporibus, siue febricitantibus, siue aliter ægris conueniat semel, aut bis, plus aut minus nutrimenti præbere. Et notandum licèt non adsit vox in græco cõtextu (considerandum) tamẽ eam intelligi oportere, atque Hippoc. sæpenumerò consueuisse ità concisè loqui: dicebat enim 6. Epid. sect. 8. tex. 48. victus rationẽ, quo ad eius fieri potest esse dignoscendam. Hanc enim non penitus perspectam habere, esse rem calamitatis plenam, *Et quibus semel*. Proculdubio haud omnes ægrotantes possunt vno modo nutriri. Sed cum nutrimentum non à morbo, sed à vita poscatur fit, vt prout salus huius, vel illius exigit, sic modo semel, modo bis in die, modo multum, modo parum sit exhibendum: atque id quod exhibetur, vel totum simul, vel particulatim: vt fit quando vires egent multo nutrimẽto, atque non possunt ferrè totum simul, vndè partitur, atque in pluribus vicibus datur, quod est apud Hippo. κατὰ μέρος. Hæc enim omnia non est dubium necessaria esse consideratu ad hoc vt nullus error committatur in victus ratione ægris prescribenda: qui errores non modo ægritudines longiores, & acerbiores efficiunt: verumetiam interdum afferunt exitium, vt contigit illi, quẽ scribit Hipp. interijsse cum intempestiue cenasset. *Dandum autem aliquid*. Hęc est secunda aphorismi pars, in qua monstrat Hippo. vnde nam possit comparari ratio vera administrandi alimenti, scilicet ab anni tempore, à loco, ab ætate, & à consuetudine; nam alio modo nutriendi sunt ęgri verè, alio æstate alio magnis æstibus alio magnis frigorib. Sic etiam dicẽdũ est de loco: siquidem in plaga occidẽtali, orientali, meridionali, & septentrionali sunt quoque variandę dietę: ob quod sæpe Auueroes solet tueri dubias Hipp. sententias, tamquam ea pręcepta essent vera in eius patria, non ità alibi. De ætate similiter, atque consuetudine est dicendum scilicet aliter pueros & senes, aliter suetos, atque insuetos cibari oportere. Cæterum circa hanc vtilem sententiam nonnulla sunt expendenda unum est cur Hipp. usus sit hac loquendi formula, (δοτέον δὲ τι καὶ γνώμη) dandum est & aliquid loco, qua formula usus est quoque alibi. Alterum est cur solas hasce quatuor enumerauerit nempe locum, tempus anni, ętatem, & consuetudinem. Tertium est, ut uideatur, quo nam pacto hoc Hippo. curatorium pręceptam compleri debeat. Ad primum dicendum est, pręcipuas, & maximas indicationes, quæ semper sunt magno studio spectandę, esse tantum duas, uel ad summũ tres

Connexio

Scopus.

Diuisio.

Prima pars.

Secunda pars.

Dub. prima.
Secunda.
Tertia.

Ad primam.

scilicet

scilicet morbum, seu caussam morbi, vires, atq; aerem ambientem: quemadmodum copiosè docuit Gal. lib. 9. Meth. ceterę autem indicationes haud ità considerandę, & magnifaciendę, ut ijs contraindicantibus debeat auerti studium medici à pręcipuis illis tribus: ac propterea Hipp. iure dixisse aliquid esse dandum, & alijs indicationibus: sed non ità ut non primò sit attendendum illis tribus. Nec ualet, quòd Gal. 9. meth. cap. 14. inter illas tres recenseat aerem ambientem, cui hic aliquid tantum esse tribuendum pręcipit Hipp. qui certè sub nomine tẽporis anni, & loci, non aliud intelligit, quàm ipsum aerem ambiẽtem, quoniam aer ambiens, uel potest comparari reliquis duobus indicantibus, scilicet uirtuti, & morbo, uel potest simpliciter, & per se, aut comparatus alijs cõsiderari: Primò modo si consideretur, est sibi aliquid dandum: & ità accipiendus est Hippoc. in presenti: sin autem secundò proculdubio habet locum aliquem cum præcipuis indicantibus; Ad secundum verò est respondendum, quòd disertissimè traditũ est ab eodem Gal. cap. 15. 9. methodi, scilicet quaslibet indicationes posse reduci ad vnã, ad plures, & ad pauciores, prout diuisionem earum facere placet; nam si primum, & communissimum indicatum summatur, illud est contrarium caussæ lędenti, vndæ oritur principalis, & veluti matrix aliarum indicationum, nempe contraria contrariorum esse remedia, vt primum omnium videtur docuisse Hipp. seu quispiam alius in libello de flatibus inscripto: si verò minus communes, sed præcipuas indicationes sumamus, illæ sunt duæ morbus, & vires, seu affectus naturalis, præternaturalis, atque aer ambiens: quod si has quoq; partiri placeat, exurgunt aliæ non ità principales, vt ab affectu naturali, sexus, ætas, habitus corporis ducuntur, à præternaturali morbo, & caussa morbi, ab aere ambiente, regio, anni tempus, vitæ exercitatio vita anteacta, & si quę sunt alia, adeo vt non sit mirandum, si Hippoc. varium numerum in varijs occasionibus proposuit nobis earum rerum, quas oportet spectare in recte constituenda morborum curatione. Circa tertium est dicendum quantitatem tam secundum molem, quàm secundnm vices indicari, tum à viribus tum ab ipsis humoribus in corpore dominantibus. Est vtilis aphorismus ad viuendi rationem instituendam, & in ægris, & in sanis corporibus.

Ad secundum.

Indicationes reduci ad vnam, ad plures & paucio res.

Ad tertiũ.

---

18 *Aestate, & autumno cibos difficillime ferunt: hyeme facillime: secundum locum ver habet.*

GAL. de connexione huiusce aphorismi cum antecedẽte in commentario loquitur, forsan quia retrò de ijsdem verba fecit. Nam potuisset quispiam non immeritò suspicari ne Hipp. nunc eadem repetat, quę nuper dixerat de hieme, scilicet uentres tunc esse calidiores; ac ob id esse opus alimentis pluribus; idcirco Gal. occurrens huic dubitationi, monstrare nititur, hanc esse diuersam ab illa sententiam: tum quia ibi de sanis, hic de ægris loquatur, tum quia ibi de ordinatione quantitatis cibi secundum tempora sit locutus, hic uero quasi probet, cur sic quantitas cibi sit ordinanda. Alij in continuando, & defendendo Hipp. sunt diuersum modum secutati; Egò quoque meam hac in re sententiam proponam

Continuatio ex Galen. sententia.

Ex mente Autorij.

ponam, quæ est Hippocr. in antecedenti docuisse in alendo semper habendam esse rationem consuetudinis, temporis, regionis, & ætatis, & quia omnium rationem afferre terminos aphoristicos excessisset, placuit sibi vnius tantum, scilicet temporis caussas proponere, vt hoc cognito posset quisq; de alijs similiter cogitare. Itaque in præsenti aphorismo scopus Hipp. est docere rationem quamobrem, sit temporis ratio habenda, in instituendo victu, tam ęgrorum, quàm sanorum; id quod etiam intelligendum est de regione, quippe quòd sese proportionabiliter habeant, & tempus, & regio: vt qui unum facit, idem etiam aliud agat. Est hic aphorismus practicus, ad diæteticam pertinens, sine ratione, sed qui potest diuidi in tres breuissimas particulas, prout tres continet conclusiones, quarum prior est *Æstate & Autumno*; Æstatis, & Autumni, quod sit tempus declarauit Gal. sæpè, scilicet æstatē ab ortu Virgiliarū usq; ad Arcturi exortū, & Autumnū à prædicto Arcturi exortu, vsq; ad Virgiliarū occasum extēdi. sed cum quodlibet horum temporum complectatur tres menses, nec in omnibus sit æquale, quandoquidem alię sunt eorum condiciones in principio, alię in medio, aliæ in fine, dubitari potest de qua præcipue Æstatis & autumni temporis parte loquatur, & an de omnibus intelligi debeat. Cui dubitationi, ut ante cætera satisfiat, sciendum est principium cuiuslibet partis semper naturam retinere antecedentis cōstitutionis, sicut finē subsequentis, quo fit, vt sola pars media cuiuslibet tempestatis, habeat proprias, & peculiares suæ naturę condiciones, & ideo licet, quando Hippoc. nominat Æstatem, & Autumnum, possit intelligi de totis ijs temporibus, attamen conuenientius videtur, vt eius verba capiātur de medio, quod quidem Æstatis est, & canicula, siue πρόκυον appellata, & canis de quibus cum alias dixerit Hipp. tunc molestè ferri medicationes ab ægrotantibus, nunc eadem ratione dicit dificillimè ferri cibos, non quidem (vt ego puto) simpliciter, sed in comparatione ad alia tempora. Quare paullisper examinandum est, quid intelligat Hipp. per difficilimè ferri cibos, & quæ sit caussa cur tam Æstate, quā Autumno potissimum difficilime ferantur cibi. Et vt primū de Æstate loquamur, sciri cupio, id quod scriptum inuenitur apud Eusebium lib. 5. de præp. Euāgelica cap. 9. Athenienses oraculum consuluisse, quid pro sanitate deberet æstate agere, atque responsum accepisse, vt Dionysio medico in domo opaca, vteretur. Iam verò difficilime ferri cibos puto ego significare duo, vnum est copiam ciborum astomaco minimè absque molestia sustineri, siquidem, vt homines debiles sub nimio onere fatiscunt, magnamq; molestiam percipere consueuerunt, haud secus stomachus debilis, quemadmodū est in æstate, ualde à ciborum pōdere oneratus, minimè illud citra molestiam sustinet; sed grauatus toti corpori δυσφορίαν quandā inducit, ob quam, ut ait Gal. in fine primi de motu muscul cogitur homo non quiescere, sed huc, atq; illuc sese vertere. Atque hinc etiam est quod, qui in uespere plusquàm consueuerunt, sunt pasti, vel dormire nequeunt; uel id agunt magna cum turbatione, quemadmodum etiam, si prandeāt largius, & lassitudine, & crebris eructationibus agitantur. atq; hoc est verè cibos difficilimè ferri. Alterum quod significat est difficiliter coqui cibos in æstate, si quidē tunc cū ob ambientis caloris immensitatē langueat calor natiuus, sicut lucerna in fornace, vel aliquo alio magno igne nō modo imminuitur, verumetiam extingui-

Scopus.

Diuisio.

Dubitat.

Responsio.

Difficilimè cibos ferri quid significet.

tingui-

tinguitur, indè fit, vt coctiones oēs, quæ opera caloris natiui, aut tāquā instru-
mēti, aut tamq̄ agētis principalis perficiūtur, omnino difficilius, & imperfectius obeantur; Hæ rationes etsi pariter valeant in autumno propterea, quàm habet cū æstate coniunctionē, sunt tamen aliæ caussæ quibus fit, vt autumnali tempore tàm ægri, quàm sani cibos difficillimè ferunt, de quibus præclarè disputatum est à Plutarco in sympofiacis, & quæ etiam colliguntur ex Hippocrate, & Galeno, qui cum de autumno loquentes uocent illum ferinum, morborum exitialium feracem, melancholiæ, & lumbricorum parentem, proculdubio significare voluerunt, natiuum calorē tunc quoque temporis esse magnopere violatum, ac propterea haud posse multos cibos sustinere, atque conficere. Quæ forsan etiam inter aliàs caussas referri potest, quamobrem autumno alui solnantur, scilicet ob ciborum incoctionem: quamquam non video, quomodo hinc rationabiliter Theophrastus collegerit, autumnum esse humidum. Circa alterum non est dubium sub anni temporibus comprehendi etiam regiones, quoniam, vt æstas se habet ad alteranda corpora, vel hyems: sic se habent regiones calidæ, & frigidæ; Vnde Corn. Celsus lib. 3. cap. 4. dicebat eo celo, quo magis digeritur, celerius cibū esse dandū: ob quā causām in nulla die ægri debet abstinere, & Hipp. lib. de aere, aquis & loc. nec nō Aristot. 14. prob. 5. scribunt regiones facere etiā ad ingenia, & qui viuunt in frigidis regionibus esse ueluti ebrios, qui verò in calidis sobrios, quod regiones etiam ad formanda ingenia, & mores maximè valeant, & præter Hippocratem, Aristotelem, etiam Plato affirmat in Timæo. *Hyeme verò facillimè.* Hæc est secunda aphorismi pars, siue conclusio, in qua Hippocrates docet de hyeme contrarium ei, quòd dixerat de æstate, scilicet tunc facilimè cibos ferti, scilicet melius coqui, & melius eorum copiā sustineri à stomaco, tum quia calor naturalis robustior est, tum quia vires vniuersæ corporis sunt fortiores: Sed dubitari posset de Hippocratis indiligentia quādoquidem de hyeme videtur iam idem statuisse, quando dixit retrò, ventres hyeme esse calidiores, proptereaque tunc plus cibi esse offerendum; neque valet, quod aliqui respondent hic Hippocratem loqui de ægris, ibi verò de sanis, quoniam Hippocratis institutum in præsenti libro est de uictus institutione in vniuersum tractare, & hæc forsan magis est in sanis, quàm ægris spectanda: quandoquidem ægra corpora à medicis aluntur, pro vt vires atque morbi constitutio requirunt, nulla, aut exigua admodum, habita temporis ratione; Itaque dicendum est, hic Hippocratem non absolutè fuisse locutum, sed potius habita comparatione ad æstatem, atque autumnum, de quibus cum esset locutus, iure quōdam videtur coactus esse de hyeme subiungere: & certè haud simpliciter æstate, atque autumno adeò difficiliter sustinentur cibi à stomaco, sed in comparatione ad hyemem, in qua non est dubitandum, quin ob caloris ad interna recessum facillimè copiosiores cibi ferantur, quemadmodum retrò dictum est. *Secundum locum ver habet.* In hac tertia parte videtur quoque Hippocrates idem quòd supra dixisse, quando scripsit ventres hyeme, & vere esse calidiores, proptereaque tunc temporis, non solum facillimè ferri copiosos cibos, verumetiam debere dari, vbi nullum discrimen uidetur fecisse veris, & hyemis; at hic discrimen quidem fecit, cum dixit primo faciliter ferri cibos hye-

Autumnus qualis ex Hippo. & Gal.

Regiones ad īgenia formanda haud parū conducūt.

Dubitat.

Respōsio.

me, secundario autem vere: quasi velit minuendos esse vere cibos, contra quàm dixit tertio libro de diæta, vbi scribit, quod sicuti arbores ratione carentes, tempore veris aduersus æstatis violentiam sese muniunt incremento, atquè folijs, ità quoquè debere homines sese carne munire; quasi tunc sit magis studendum carni generandæ, quàm hyeme, quod tamen fieri nequit absquè maiore ciborum copia. Sed hac in re dicendum est librum illum non esse ità Hippocratis germanum, quando ab eius authoritate liceat discedere: uel dici potest Hippocratem dicere, generandam quidem esse carnem, aduersum futuram æstatis consumptricem caliditatem, haud tamen negare quin id quoque sit agendum hyeme, atque etiam magis, quam vere, quod cùm sit medium inter æstatem, & hyemem, similiter medio modo debet medicus sese gerere in alendo. Cæterum pro veritate integra aphorismi nonnulla sunt animaduertenda; & primum illud est, si Hippocrates verum docere debet, oportere eius conclusioné intelligi cęteris paribus existentibus, nempè temperamento naturali; necnon dispositionibus præternaturalibus, alijsquè similibus. Aliud etiam animaduertere oportet, sæpenumero contingere, vt anni tempora, haud constitutionem propriam, atquè naturalem seruent, quo in casu haud necesse est, ut eadem quoquè ratio in alendo seruetur. Tertium obseruare oportet, quantitatem cibi metiri solere, uel secundum molem; uel secundum uices; si secundum molem, atque etiam facultatem alendi, proculdubio tempore hyemis plus dādum; at uere minus: id quod intellexit Polybus in libro de salubri diæta, quando scripsit uerè minuendos esse cibos: sin autem intelligamus de quantitatē secundum uices, certè plus æstate exhibere oportet, quia tunc facultas naturalis, quæ est ipsemet calor, languida est, ut ppea egeat, ut sustentetur: cūq; id fieri nō possit mole ciborum bene nutrientium, quam ferre nequit; expedit, ut saltem sæpius in die offerantur, quò simul necessitati suppleatur, neque uires nimio cibo onerentur. Atquè hoc est, quod uoluit intelligere Galenus in comm. quando dixit, hyeme non esse prandendum, sed ęstate: quod pariter quodammodo innuere uoluit Hippocrates in tertio libr. de dięta, scilicet etsi hyeme plus cibi sustineatur, & ęstate minus; attamen ęstate illud partiri debet, quod haud quaquàm necesse est fieri hyeme.

Quæ prò aphorismi huius veritate, sint animaduertenda.

---

19 *His qui per circuitus accessionem habent: nihil dare oportet: neque cogere: sed subtrahere adiectioni ante iudicationes.*

HIC est postremus aphorismus ex ijs, qui ad rationem uictus instituendam pertinent, & in quo, indicatione à tempore particulari capta, docet rem magni momenti, & in qua forsan tempore Hippocratis non parum peccabatur, quemadmodum & nostro, in quo pauci, uel medici, uel adstantes sunt, qui indiscriminatim non alant satis largè ægros, tam in accessione particulari, quā uniuersali, & tam in chronicis, quā in breuibus morbis. Itaq; scopus Hip. in pręsenti aphorismo est remouere hunc errorē, & docere etiam in interpollatis febribus

febribus maximam rationem esse habendam nutriendi ægros, atque in accessionibus illarũ esse potius detrahendum, quàm addendum ipsi alimento: est autem huiusmodi sententia purum præceptum practicum sine ratione, atq; sine ulla diuisione, nisi placeat in duas partes secare, quarum prior sit, *in accessionibus &c.* posterior verò, *Sed subtrahere &c.* Habetur hic aphorismus, etiam lib. de humoribus iisdem præcisè verbis, & videtur ferè idem cum superiore, vbi dixit Hipp. *in accessionibus abstinere oportet.* Vndè aliqui sunt suspicati, hunc ex eo libro esse hic adiectum: sed cum Gal. nihil hac de re dicat, qui tamen solet esse satis diligens in censendis Hippoc. aphor. fit, vt credam minimè esse adiectitium, sed germanum, & in eo ab antecedente distare, quod licet & hic loquatur de accessionibus, seu exacerbationibus interpollatarum, sicut & ibi: attamẽ hic nescio quid plus est, cum dicat non modo, non dandos cibos, verumetiam neq; cogẽdos ægros, vt sumãt, quasi eam sententiam ampliare magis voluerit. nam sæpe vsu venit, vt medici cogant, etiam nolentes ægros, vel abhorrentes cibum capere, præterquamquod hic meminit iudicationis, tamquàm velit præcipuè tempus immediatum antè illam esse vitandum, in nutriẽdis ægris. Quæ porrò sint periodi, & qui paroxysmi, seu exacerbationes, non est intellectu difficile, cum vtrique habeantur sæpius à Galeno deffiniti, qui præ cęteris in lib. de temp. morborum, & alibi dixit periodum esse quẽdam morbi ex iisdem, in eadem, per circuitum, redditum: quod quidem tempus intensione, & remissione perficitur: intensio autem vocatur aliàs paroxysmus, qui est propriè ea pars morbi, in qua acerbior euadit, interdum cum horrore, seu frigore, aut rigore, interdum verò sine. Itaq; hoc in loco tantũ de exacerbationibus eorum morborum, qui periodici vocantur, sermonem habet, atque de eorum exacerbationibus, quamquàm etiam hoc idem præceptum tradiderit retrò, vt visum est. *Nihil dare;* nil dare licet propriè dicatur de ciborum oblatione, attamen etiam, imò multo magis de medicamentorum oblatione intelligendum videtur, quorum administratio, & si interdum fiat etiam in ipsis paroxysmis, quemadmodum placuit Auicennæ fieri in curatione febris quartanæ, vt scilicet humor ille terrestris, motu difficilis duobus simul impulsibus naturali, atque artificiali ageretur, nihilominus id neque ab omnibus probatur, neque tutus medendi modus est: sicut & tutius multò, & probatius est, vt medicamenta quoquo modo corpus soluentia, illo tempore administrentur, quo minus natura à morbi ferocitate turbatur, ne scilicet illa duabus turbationibus agitata, magis lædatur, atque succumbat, cum prouerbio dicatur, neque vinum Herculem posse aduersus duos pugnare. Ratio verò propter quàm nullo tempore sit dandum alimentum in accessione est, quia tunc natura occupata in contentione aduersus morbum, conficiendo alimento minus potest attendere: quo fit, vt ille incoctus augeat morbi segetem; præterquam quod symptomata, & capiti, & alijs visceribus tunc temporis accidentia, multò sæuiora euadunt cibi adiectione: nisi tamen sint nonnulla, quę cogunt medicos etiam in initijs paroxysmorum cibos offerre, vt sunt cardiatgiæ, atque animi defectiones, de quibus monuit Galenus decimo meth. capit. quinto, vt offerantur cibi non modo paullò antè accessionem, verumetiam ipsa in accessione, atque initio, alioquin periclitantur ægri, ne sub uiolentia symptomatis extinguantur: & Hippocrates s.

Cur ægri in accessioni minimè cibandi.

 Epid.

Epid. mulieri illi cardialgicæ polentam cum succo granatorum exhibuit: quemadmodum, & Galen. ac alij in anxietate halicam cum uino offerendam consulunt: sed ut bene dicunt Arabes, hæc est cura coacta non autem regularis. *Neque cogere*. Certè dignum est consideratione, cur Hippoc. hanc uocem in præsenti aphorismo posuerit, quàm haud posuit in undecimo. & (ut dicebam) sentio in hac positam esse differentiam utriusq; aphorismi, quę differentia planè haud est exigui momenti. Etenim intermittentium febrium considerare licet, uel ipsam accessionem, uel interuallum. In accessione rari sunt, qui non auersentur omne genus alimenti, cum tunc uentriculus magnopere turbetur, unde fit, ut ubi postulat necessitas plerią; sint cogendi eum accipere: similiter etiam in interuallis, sæpenumero appetitus adeo violatur, vt necesse sit, vi ęgrotãtes ad accipiendum cibum cogere. Ad hoc itaque respiciens Hipp. voluit, neque in accessionibus (postulãte etiam necessitate) cogendos esse ægros, vt cibum capiant, propterea quod si cogantur, qui penitus abhorrent cibum, illũ sumere, eius molestia insigniter augetur, & ob id multò grauius symptoma euadit, propter quod datur cibus. Atque sic potest institui sententia, tanquàm Hippo. dicat, non esse cibum in accessionib. exhibendum ijs, qui libenter sumunt, neque item eos, qui illum abhorrent esse cogendos, etiam si aliqua necessitas illud exigeret. Porrò de interuallo, quod dicunt aliqui, non esse in eo simpliciter cogendos ægros cibum sumere, si illum abhorreant, haud semper verum existimo, quoniam interdum in paroxysmo vsque adeo vires atteruntur, vt nisi in quietiore tempore alantur probè, uix sufficere queant futuris alijs accessionibus. Vnde hi etiam cogẽdi sunt si non multum, saltem cibum aliquem caperent, atq; sic puto intelligi, & interpretari debere hanc uocem, non ità intellectu facilem. Sequitur secunda pars aphorismi, quæ est, *Sed adiectioni Subtrahendum est ante iudicationem*. Non est dubitandum quin Hipp. hic supponat factam esse cibi auctionem: siquidem alias præcepit, ut ubi proximè futura est iudicatio, medicus debeat paullulum augere cibum, ne cogatur id facere in ipsa crisi, sed potius detrahat. Vnde sententia ipsius hæc solida est, ut antè crisim aliquo tẽpore cibus augeatur, ubi uerò, uel proxima, uel præsens est ipsa crisis, tum non pęnitus cibus auferatur, sed illud quod fuerat adiectum, detrahatur. Sic enim natura ab antecedente cibo recreata, poterit sustinere abstinentiam in ipsa iudicatione, & tamen aduersus morbi uim, (quæ tum magna est) strenuè certare. Quę est intelligentia mentis Hippocratis. Ad quid autem sit utilis aphorismus manifestum satis est, iuuat enim ad docendum medicos, quomodo sese gerere debeant in eligendo tempore, tum uniuersali, tum particulari alendorum ægrorum, maximè in morbis, qui per circuitus exacerbantur.

Notandũ.

Ante crisim aliquo tempore cibus augendus, et cur.

20 *Quæ iudicantur: & iudicata sunt integre, neq; mouere neq; nouare aliquid: siue medicamentis: siue aliter irritando, sed sinere.*

CERTE uidetur, præsentem aphorismum haud rectè superiori posse cõnecti, cùm in illo, & alijs ipsum antecedentibus actum sit de instituenda

victus ratione, quæ est potissima pars, & curatoriæ, & præseruatoriæ partis medicinę, in hoc verò agatur de pharmaceutica. Et quamquam aliqui connexionē haud contemnendā afferant, nimirum, q. cum egerit Hipp. de purgatione, quando scilicet agenda sit; nunc doceat, quando non sit agenda. Attamen huiusmodi continuatio non pertinet ad aphorismum proximè & immediatè antecedentē, sed potius ad alios longè præcedentes. Vnde si placeat connectere cum eo, qui hunc immediatè antecedit, possumus dicere (preter id quod videtur innuere Galen.) nempè, quòd sicut Hippocrates ibi docuit non esse cibandum largè: vbi iudicatio instat, uel fit, sic in præsenti docet, neque etiam simili tempore esse purgandum: quasi & hic, & ibi spectetur tempus agendi, & quiescendi: nam (vt rectè monuit Hipp. 6. Epid.) debet medicus prudens, non modo cognoscere opportunum operandi tempus, verum etiam quiescendi: siquidem sæpenumero non minus iuuat nihil penitus agendo, quàm multa, atque sollicitè operando; Et puto consilium Hipp. fuisse à Medicis purgādi libidinem auferre: siquidem plerumq. id agūt sine ratione, & cum damno. Est sententia seu preceptum practicū absq; ratione, & absq; vlla diuisione, nisi tñ quis postrema illa verba. *Sed quiescere.* secundā partē faciat, *Quæ iudicantur, & iudicata sunt.* Solent medici, vt abundè docuit Gal. in libris de crisibus circa iudicationis negocium tria tempora considerare, scilicet quando futura est, quando fit, & quando iam facta, atque consummata est, quæ omnia tempora suis proprijs signis cognoscuntur; Nam vbi fieri debet, nox ipsam antecedens, (vt dicebat Hippo.) solet esse grauis: nam fiunt ingentes perturbationes, anxietates, deliria, atque alia multa, & grauia symptomata. Cognoscitur similiter iudicium quando fit, euacuatione aliqua indie critica, & apparente coctione: cognoscitur postremò perfecta & consumata iudicatio, quando præter iudicatorium diem, atque coctionem pregressam, morbus ex toto leuatus est, atq. æger multo leuior, atq. melior factus est: Iam vero quòd apparētibus signis mox futuræ iudicationis, medicus nihil debat moliri certum est, quia tunc valdè sollicitata natura ab humoribus iàm motis, & ferocientib. si simul à medicamento (quantumuis leui) adhuc sollicitetur, præterquam quod à pugna auocatur, quam habet cum morbo, etiam debilior fit, sicq. haud pugnare strenuè, & vincere potest. Pari pacto ipsa crisis dum fit, minimè quicquam, vel medicamentis, vel alio modo agere conuenit, quia tunc vigor est morbi, omniaquè vehementiora: quo tempore dicit 2. aphor. 29. nihil penitus esse mouendum, quia vel impeditur natura, vel nimia, & concitatior quàm par sit, efficitur euacuatio; Haud secus, imò multo magis abstinendum est, perfecta iam iudicatione, ab omni purgatione: tum quia finito morbo dimittendum est, vt natura sese recreet à labore, quem in ipsa pugna exantlauit, quia nullum est medicamentum purgans etiam leuissimum, quòd aliquam noxam non afferat naturæ, vnde à ratione alienum est, vbi non sit opus vllo auxilio, amplius ipsam facultatem sollicitare, quòd faciunt aliqui imprudentes medici, qui vt uideantur aliquid circa ægrum operari, et non postulante usu, præbent medicamenta, dedecus putantes nil agere. Quare summo iure Hipp. iubet vt vbi fit, vel facta est perfectè, (ità vt nulla condicio desit) iudicatio; nec quicq̄ mouendum, nec nouandum esse, vel medicamentis, vel incitamentis: sed sinendum esse, atque ita patet Cardanum

Connexio.

Scopus.

Circa crisim tria tēpora spectantur.

Imminente crisi nil molliēdū.

danum otio valdè abusum fuisse, vbi contendit multis uerbis, sententiam Hippocratis esse interpretandam, non de iudicatione facta integrè, sed nuper. Circa quòd præceptum quatuor sunt breuiter expendenda. Primum est, quomodo cognoscatur uerè integram esse factam iudicationem; Etenim sæpe uidetur usu uenire, ut reliquiæ nonnullæ remaneant, etiam post iudicationem, quę nisi medicamento tollantur, faciunt recidiuam (ut ait Hip.) quæ est deterior priore morbo; Alterum est, quid intersit inter mouere, & nouare: nam non est credendum Hippoc. tautologia esse usum. Tertium est, quæ sint illa alia incitamenta, præter medicamenta. Quartum, & postremum est; Cur Hippoc. postquam dixit nil esse mouendum, nec nouandum, addit sed esse quiescendum: nam hoc uidetur esse superuacaneum, siquidē quiescere nil aliud significat, quàm nil mouere, nec innouare; Circa primum Galenus in commentario sex conditiones perfectę & inculpatæ crisis proponit, quarum si uel una desit, cadit à uera perfectione; sin uerò non una, quanto plures desiderantur, tanto incertior, atque imperfectior iudicatur crisis. Prima itaq; conditio est, ut fiat per euacuationē, nō autem per abscessum; siue autem euacuatio sit per sanguinis è naribus fluxum; siue per aluum, siue per urinam, siue per sudorem, siue per sputum non multum refert, modo ceteræ conditiones haud desint; Cur uerò abscessus non faciat crisim perfectam, illa caussa est, quia nec extra corpus, nec tota materia morbifica per eum euacuari potest: Et quamquam Hipp. 6. Epid. dixerit suppuratum non reuerti, quoniam in ipso est crisis, abscessus, & coctio: attamen propter hoc non dicit crisim bonam fieri etiam abscessu, imò uidetur utrosque distinguere. Secunda est, ut illi succi euacuentur, qui morbum faciunt, uel fecerunt, uel facturi sunt: sic enim dicebat Hippoc. plerisq; locis, tunc conferre euacuationem, & leuiter ferri ab ægris, quando euacuantur qualia, & quanta debent euacuari. Tertia est, vt fiat per loca couenietia, hoc est remota à loco ubi est sedes, atq; occasio ipsius morbi. Quarta est, ut sit cum leuitate ipsius ægrotantis, ita vt statim sentiat sese leuiorem, atque meliorem factum. Quinta est, ut uera præcesserint concoctionis signa: etenim ut ait Hipp. 2. Epidemiorum quęcumq; disparēnt absq; signo infida sunt: Sexta est ut fiat in die critica; Etenim semper huiusmodi omnes conditiones sunt meliores, & laudatiores suis oppositis, siuè sint excessus, siuè defectus, nam utroque modo crisis solet à perfectione deficere, si vel plus, vel minus, quàm par sit, fiat euacuatio, & vbi minus fit, tunc medicum debere supplere, & Hipp. & Gal. in com. & horum sectator Auuic. 1. 4. cap. de putrida rū feb. curatione, præceperunt. Cognoscitur autē non esse perfectā euacuationem, vt docet Hipp. 6. Epid. si adhuc remaneat sitis, oris siccitas, fastidiū, inappetentia. Circa secundum scire oportet uocem κινεῖν, idest mouere vsurpatissimam ab Hippoc. Significare interdum quamlibet circa ægrum actionem, interdum verò solum purgationem per pharmaca; primo modo intelligebāt diatritarij atq; Ægyptij, apud quos dicit Aristot. 3. polit. xi. fuisse vetitum quicquā mouere circa ægros. At de hac motione, haud loquitur in præsenti Hip. sed de ea, quæ per medicamenta purgantia, quemadmodum etiam ubi dixit concocta medicari oportere, & non mouere cruda. Iam verò νεωτεροποιεῖν, idest nouare, nil aliud est, quàm actionem aliquam nouam, quoquo modo ægrotantis corpus alteran-

Quadam circa crisim notatu digna.

Conditiones optime crisis.

Circa secundum.

alterantem moliri, id quod etiam intelligi debet tum de caussis internis, tum etiā de externis, quas omnes prohibere debet, iuxta illud retrò dictum, scilicet debere non solum medicum sese præstare opportuna facientē, sed & ægrum, & assidentes, & exteriora. Ex quibus colligi potest etiam responsio ad tertium propositum, videlicet pro medicamentis esse accipienda, non solum quomodolibet purgantia, verumetiam alterantia; pro alijs vero incitamentis capienda esse quęcumque exterius adhibentur, vt lotiones, frictiones, vesicantia, aliaq. similia, nā refert Gal. 1. progn. com. 4. fuisse quendam, qui persuadens sibi nescio quem sese in iudicatione adiuturum, si eum in baleno posuisset, loco iuuamenti mortem attulit. Circa quartum dicendum est, non in cassum addidisse Hippocr. ἀλλ' ἐᾶν, idest sinendum esse, quia tametsi videtur totum hoc etiam complexum esse antecedentibus uocibus: attamen tantam uidebat Hippocrates esse tranquillitatis summę necessitatem, vbi natura in iudicatione facienda occupatur, ut non contentus dixisse nil mouendum, neque innouandum, uel medicamentis, uel alijs incitamentis, voluit ad maiorem manifestationem rei, quæ est singularis momenti in medicina facienda, etiam addere in vniuersum, vt prorsus æger in summa quarūlibet actionum cessatione, atq; tranquilitate detineatur, ne ulla ratione impediatur, aut auocetur natura, à tam graui, & salutari operatione. Vtilitas huius aphorismi in medicina facienda est maxima, & licet tempestate nostra rarissimæ fiant perfectæ crises, hoc tamen præceptum debet esse in oculis medicorum, vt etiam secundum sui proportionem in qualibet perfecta proxima iudicatione obseruetur.

Quid per irritamenta intelligendum.

---

21 *Quæ ducere oportet: quo maximè natura vergit per loca conferentia eo ducere.*

ILLVD quod Hippo. scripsit 6. Epid. μηδὲν εἰκῇ, μηδὲν ὑπερορᾶν, si vlla in operatione obseruandum est, certè in purgandis corporibus, maximè necessariū est ut obseruetur; scilicet vt nil temere agatur, nihilq. contemnatur, sed sūma prudentia purgatio semper administretur: quæ prudentia, cum in hoc potissimum collocata sit, vt diligenter spectetur, quid, vbi, quantum, quibus, & quando agendum est: pari pacto in purgatione prudenter efficienda, conuenit vt accuratè prospiciatur quis humor, quando, quantum, per quæ loca, & quibus purgandus; Id quod cum sibi proposuisset Hipp. in hoc libro aphoristicè præstare, secundo aphorismo docuit tantum, qui humores sint euacuandi. & certè par erat, vt prosequeretur reliqua de purgatione: uerum quemadmodum aliàs diximus cum Galeno, ueteres, illis rebus dumtaxat nuper inuentis integrè docendis, intenti, ordinem, elegantiam, aliasq. traddēdarum disciplinarum rationes neglexerūt, ut minimè mirari oporteat, si Hippocr. initio id tantum docuerit, reliqua uero usque ad præsentem locum reseruauerit; in quo nullum aliud consilium habuisse uidetur, quam breuiter totum purgationis negocium expedire, scilicet primū quo uel ubi, deinde quantum, & quando; quæ tractabit in sequentibus aphorismis: ob quod non ità euidens est præsentis aphorismi connexio cum superiore, nisi tamen dicere libeat (ut aliquibus placuit) in superiore monere uoluisse, quando

In purgatione recte instituenda, quę spectari debeat.

Connexio.

quando sit abstinendum à purgatione. Hic verò & insequentibus, de ea facienda loquutum esse; sed non admodum hoc refert decernere; illud certè verum est, in præsenti aphorismo Hippocratem sibi hoc proposuisse, vt monstraret quãdo deliberauerit medicus esse purgandum, per quas vias, & per quos locos id facere expediat (quod maximè interest scire) cum plures sint loci, quibus natura purgare sponte soleat, atque medicus ipsam naturam rectè operantem imitari teneatur. Est & hæc sententia præceptum practicum, sinè ratione, atque sinè vlla diuisione. *Quæ ducere oportet*. In lib. de humoribus habetur hic quoque aphorismus cum plerisque alijs, habetur quoq; 6. Epid. vbi egregiè docet si impetus humorum feratur quò oportet, eò ducendos esse, sin minus esse reuellendum, aperiendum, atq; omni industria ipsi naturæ operanti rectè auxiliandum. Iam verò quid Hippocrat. intelligat pro ἄγειν, siue *ducere*. Conciuis meus Iacobus appositè explicuit; eum scilicet intelligere quemlibet modum euacuationis; siuè per aluum, siuè per urinam, siuè per sanguinis fluxum, siuè per sputum, siuè per sudorem. *Oportet*, Prudenter, nec ociose apposuit hanc particulam Hippoc. quoniam medicus numquam debet, quicquam circa ægros mouere, nisi cum aliqua necessitas cogat, sic enim solet semper huiusmodi vocem vsurpare. *Quo maximè natura uergat*. Sententia ita mihi videtur in hac parte instituenda, quasi Hippoc. dicere uoluerit, quod medicus non debet semper imitari naturam, & ducere humores per eas partes, ad quas illa inclinat. Nam haud semper debet ducere, quo vergit natura, vt quando versus partes nobiles incitatur, aut uergit, tunc enim nõ est naturæ opitulandum, alioquin male agenti, sed potius contrarium faciẽdum secus autẽ vbi inclinat ad partem commodam, tunc enim ait Hippocrates eo ducere oportet, vtpote per loca conuenientia, & commoda. Quare ad hoc, vt fiat recta purgatio, quatuor in primis spectanda sunt. Vnum est, an oporteat ipsam facere. Alterum est, an natura sponte incitetur. Tertium est, uersus quàm partem incitetur. Quartum est, an loca, in quę natura inclinat, sint conuenientia. Nam vt de primo loquar oportet tunc euacuare, quando iam materia concocta est, vt dicetur infra, ità vt natura ipsa, uel ceperit iam sponte euacuare, vel euacuet, sed non pro ratione humorum peccantium; eo enim tempore debet medicus ipsi auxiliari, atq; diligenter cogitare in quam partẽ pronior feratur, quod si ea sit commoda, & conueniens, non aliam quærere debet; Lucullentam sanè huius præcepti praxim habemus primo libro de rat. uictus in acutis, ubi loquens de pleuritide dicebat, si dolor uergat ad clauiculam, euacuandum esse per sanguinis missionem à partibus superioribus: sin autem uergat ad inferiora, esse purgandum per intestina; Quòd verò ad secundum attinet certum est, magni esse momenti ad purgationem efficiendam ipsius naturæ motum, quandoquidem plus semper possunt duo motus, quàm unus, ut etiam in mechanicis patefit; in quibus quo plures per machinas fiunt motus, eò grauiora onera facilius attolluntur, præterquam quod natura ipsa cum sit uera medicatrix, vt ait Hipp. 6. Epid. multo melius medico, opportunitatem omnem intelligit, atq; obseruat. Verum quia natura quandoquè sponte, quandoquè coacta concitatur, atq; vbi cogitur, solet, ferarum more, huc, atque illuc ferri (quod dixit Hipp. ὀργᾶν, idest turgere) atque eo in casu sæpè in partes nobiliores ferri, ideo tertium necessarium, ut scilicet

Quæ spectãda sint prò recta purgatione efficiẽda.

ſcilicet motus ipſius naturæ in quã partem vergat, diligenter attendatur, vt ſcilicet, ſi verſus partes nobiliores, & vitę magis vtiles feratur, non per eaſdẽ, ſed per diuerſas, & interdũ cõtrarias partes euacuatio moliatur. Sin verò in partes ignobiliores vertatur, atq; ipſi purgationi faciũdæ cõmodas, tũc per eas ſimiliter naturam ipſam ſequi medicus debebit: atque id eſt quod ait Hip. quarto loco. *Per regiones conuenientes*. Nam hoc niſi fiat, ſed medicus per aliam euacuet, vtpotè natura vomitum moliente, ſi per aluum euacuare tentet medicus, vterq; ſeſe impedient, quo minus nulla bona purgatio ſequatur, aut ſi ſequatur: nimiæ purgationis periculum imminet, quam poſtmodum detrimenta magna ſequi conſueuerunt: & notandum eſt, per loca conuenientia, non tantum eſſe complexum Hippocratem vias ipſas, per quas, tamquam per canales ducũtur humores, verũ etiam locum à quo decidit materia, & locum in quem deſinit. exempli gratia. locus à quo facienda eſt purgatio conueniens, debet eſſe is, vbi materia peccans, atque morbum faciens latitat: ſi enim ab alia parte, vel natura, vel medicus, vel vterquè ducere nitantur, proculdubio materia morbifica non ducetur, & vtilis potius magno cum damno euacuabitur: locus verò ad quem motus eſt conueniens: primus quidẽ eſt extra corpus, ſecũdus uerò eſt ipſa cutis, tertius eſt emunctoriũ aliquod: hęc enim ſunt loca, per quę, cum commodè ſoleat natura peccãtes humores euacuare, debet medicus illam ſequi, quemadmodum etiam veſica, aluus, os, quæ ſunt loca euacuandis ipſis excremẽtis à natura deputata. De quib. tñ dubitandũ eſt nõnihil, primũ quia Hip. lib. de glãdulis dicit ſeptẽ loca deputata eſſe euacuãdis cerebri excremẽtis, inter quę numerat oculos, per quos numquã eſſe euacuandã materiã peccãtẽ certũ eſt. Pręterea ſepe cõtingit, ut rõne doloris, uel caloris ad partẽ ignobilẽ, materiæ impetus feratur, quo certè in caſu non aptè ſemper mouetur materia, etiã ſi locus ſit ignobilis. Itaq; de prima dicendũ haud Hipp. dixiſſe oẽs eas ſeptẽ regiones, in id fuiſſe factas, ut cerebrũ per eas expurgaretur, ſed dũtaxat per eas ſolere cerebrũ expurgari à natura, uel rectè, uel ſpontè, uel coacta, cuiuſmodi eſt cũ p oculos euacuat, id. n. facit ob aliquã uiolẽtiã ſemp. nec eſt rationi coueniẽs partẽ uſq; adeo nobilem, & tot alijs munimentis diligẽter cuſtoditã, fuiſſe deſtinatã euacuãdis ijs rebus, quę poſſint ipſi nocumentũ ingens afferre. Et hinc eſt, quod Hipp. in lib. de locis in homine, cauet ne in fluxionib. ad oculos uomitus ueratro albo excitetur, nè. ſ. materia magis ĩ oculos trahatur, ut fieri ſolet in uomitu ob quod ueteres, ut eſt apud Oribaſiũ 8. collect. dum uolebãt uomitũ mouere, oculos arctè cõſtrigebãt, nè reciperent humores. Circã ſecundũ animaduertere oportet, id quod antea indicauimus ad ueritatẽ aphoriſmi conſtituendam opus eſſe nonnullas conditiones ad eſſe, atque illã maximè, ut natura regulariter operetur, nõ autem coacta, uel à quantitate, uel qualitate peccantis humoris, uel à loco dolente, aut inflammato. Vtilis eſt aphoriſmus, &c.

Quæ loca expurgationi conuenientia.

Dubitatio

Altera dubit.

Ad primã.

Ad ſecundam.

---

22 *Concocta medicari, atque mouere non cruda: neque in principijs modo non turgeant, plurimum verò non turgent.*

SI quis eſt aphoriſmus, qui ſemper ſit in ore medicorum, & qui in medicina faciẽda ſit maximè neceſſarius, proculdubio eſt preſens, in quo de tem-

 pore,

pore,& qualitate purgationis faciendæ: vt non sit dubitandum, quin apte conectatur cum superiore; & quin scopus Hipp. sit monere medicos,ne ad purgandum temere,& properanter accedant,sed prius materiã disponant, quo facilius, atq; securius peccantes humores è corpore ducere queant. Est aphorismus precẽptum practicũ sine ratione,quod tamen in tres particulas diuidi potest,licet plures videantur esse propositiones. Prima particula est. *Concocta medicari, atque mouere non cruda*. Secunda est. *Neque in principio, nisi materia turgeat*. Tertia est. *Ut plurimum autem non turget*. Primum autem circà priorem paullò diligentius est discurrendum; Nam videre oportet,quid sit coctio de qua loquitur in præsenti Hippocr. deinde expendendum est, quid proprie sit φαρμακεύειν tertio, cur non contentus Hipp. dixisse μη φαρμακεύειν, idest non esse purgandũ, voluerit addere,& κινέειν,idest mouẽdũ esse. Postremò perspicere conuenit, cur addidit (non cruda, μη ὠμα,) nam videri potest aliquibus huiusmodi particula superuacanea, postquam iam dixit. *Concocta medicari & mouere opertere*. Circà primum,vox,qua vtitur Hippo. πέπονα, rarissimè etiã ab ipsomet vsurpata reperitur, & ab Homero vox πέπονες tribuitur hominibus insulsis & bardis. Verum hoc in loco omnium consensu, idem significat, quod πεπασμένα, & πεπεμένοι, concocta. Iam verò πεπασμὸς, qua voce crebrò vtitur Hippo. siuè πέπανσις, quemadmodum loquitur Arist. 4 meteorol. idem significat, quod latinis cõctio, siuè maturatio, & scribit Erotianus in Onomastico, huiusmodi vocem vsurpari etiam in humoribus, metaphora capta ab ipsis fructibus, dum maturescunt,vel iam maturuerunt; Capitur verò hæc vox interdum communiter, interdum verò propriè:atque hoc, uel secũdum Arist. vel secundum medicos πέπασμος,itaq; uel πέπανσις, communiter accepta nihil aliud est (vt accipitur à Gal. 6. Epid sect. 5. tex. 6.) quam deductio quædam ad cõmoderatam temperiem, quẽadmodum in maturescentib. fructibus. Hi etenim, vbi maturantur, ex asperis, duris,acerbis, & insuauibus, fiunt molles, dulces, & edendo gratiores: quod si excedant in maturescendo huiusmodi temperiem, solent latini, atque etiã vulgares appellare ea omnia genera, *Mitia*. Quamquam apud Virgilium,Horatiũ, Columellam,atque Pliniũ reperio, fructus maturos,vt poma, vocari *mitia*; quæ ita sunt concocta,vt iam gustum delectent, quod quidem non reperitur, in ijs, qui eam mediocritatem excesserunt, & insuauiores propterea habẽtur,licet alioquin *mitia*, vocentur,tam pyra, quam poma,atque alia. Porrò πέπανσις, siuè pepsis,aut πεπασμος,proprie accepta secundum Aristotelem, 4. meth. c. 2. nil aliud est,quàm perfectio quædam à calore naturali, & proprio in subiecta materia, hoc est in corporibus passibilibus; Quæ verò à medicis propriè uocatur coctio,& tam morbo,quam ipsi materię morbificæ tribui solet, nil aliud est(ut docet Gal. 5. Epid. com. 1. tex. 44. uer. 29.)quàm maturatio eorũ, quę sunt in morbo preter naturam; nam utraquè hęc coctio differũt primum inter sese ratione agentis, quoniam coctio philosophi, fit tantum à calore naturali, atque proprio, medicorum uerò fit, tum à naturali, tum à præternaturali calore, ut ex Galeno patet in fine primi prognost. & ex Auerroe in Collect. differunt etiam ratione subiectæ materiæ, quæ coquitur; quoniam secundum Aristotel. hæc est omne passibile, nam quæ concoquuntur, simul atque sunt concocta perfe-

Marginalia: *Scopus.* *Diuisio.* *Quæsita aliquot.* *Ad primũ.*

perfecta habentur, & id quod potentia erat statim actu obtinet: secundum medicos materia coctionis est humor morbificus. Differũt postremò ratione finis, quoniam quæ perfecta coctione coquuntur, id habent à natura, vt possint conuerti in substantiam partium nutriendarum. Quæ coquuntur alio modo sunt materię morbificę, quę ità parantur à natura, & à medico, vt possint extra corpus pelli, aut saltem à nobilioribus ad ignobiliora loca mitti: atque de his loquitur Hippocrates quando dicit πέπονα, idest concocta, quibus etiam conuenit coctionis vniuersaliter acceptę diffinitio, nuper ex Galeno tradita, scilicet quod redigantur ad quandam temperiem, de qua etiam loquebantur Arabes, quãdo dixerunt, per coctiones attenuari crassos humores, atque tenues incrassari. Φαρμακεύειν, idest *medicari*. Illud est verissimum, quod sæpe à Galeno, atque à nobis dictum est, hanc apud Hippocratem ferè semper significare eam purgationẽ, siuè euacuationem, quæ fit per medicamenta purgantia. Et dixi apud Hipp. propterea quod apud Poetas, atq; alios scriptores, tria alia solet significare, scilicet venenare, fascinare, atq. tingere. Καὶ κινέειν, idest *& mouere.*) Hanc vocem haud ociosam esse post purgationis vocem, aliàs monstraui. Nunc et reperio iccirco hanc esse additã, vt doceret nullã grauẽ operationẽ, circã ęgros debere esse aggrediendam, nisi prius debitæ, quæ requiruntur preparationes antecedãt. *Non cruda μὴ ὠμὰ*] Certum est cruditatẽ in materia, esse quid cõtrarium ipsi coctioni, quę sicut duplex est, vt docuim⁹, sic cruditas, huic opposita duplex est, altera, quę ἀπεψία, nuncupatur, altera verò, quę μόλυνσις, defœdatio ab Aristot. nuncupatur; de qua postrema non potest loqui hoc in loco Hipp. quoniã hoc, quod ità crudũ est, minimè in corpore retinendũ, cum sit corruptũ, sed statim pellendũ est, & Gal. lib. de cibis bo. & ma. suc. de simili cruditate loquẽs dicebat, vbi sic cibi crudi, & corrupti sũt, nisi spõte à natura è corpore ducãtur, debere medicũ sollicitũ esse in ijs euacuãdis, alioquin si remaneãt in corpore, solere perniciosas corruptiones, atq; febres inducere. Quare de priore cruditate, melius est Hipp. intelligatur, quippe cuius materię pars, reduci potest ad benignum, pars verò deterior cũ sit, huic permixta ab ea per coctionem separanda est, ità vt possit, vel naturæ, vel medicamẽtorum ope separari. *Neque in principio*. Si in principio semper materia est cruda, vt ratio, & Galeni authoritas docent, & cruda non sint, nec euacuanda, nec mouenda, certissimum est hoc multò minus in principijs morborum esse agẽdum, ad quid igitur voluit hoc Hipp. adijcere, quod minimè erat necessariũ: nisi dicamus ipsum addidisse illã vocẽ propter ea, quę sequũtur. s. vt doceret numquã etiã in principio euacuãdũ esse, nisi materia, uel turgeat, uel urgeat, seu (ut dicũt barbari) sit furiosa. Pro qua re intelligẽda uidendũ est, quid ὀργασμὸς sit, seu materiæ turgentia, & quare ubi materia turgeat tunc liceat medico purgare, etiam nõ expectata coctione, ὀργασμὸς itaq; siuè ὀργᾶν, quod transferunt nostri turgere, ut docet Gal. tum hoc in loco, tum primo & x. aph. libri quarti, tum alibi sæpe, necnon Hesychius, ac cæteri glossographi, dicitur propriè de animalib. quando præ copia seminis in maximam libidinẽ, & excernendi seminis cupiditatem efferantur: quo tẽpore, quia genitalia in tumorẽ quendã attollũtur, inde fit, ut huiusmodi passio, etiam ad terrã, ad arbores, ut inquit Theophrastus, à quo uocatur interdum λόπατος, qui alias ὀργασμος, atque ad ipsas quoq. uites transfertur, ut est

Qualis coctio competat materiæ morbificæ.

Cruditas duplex & de qua intelligat Hippoc. in præsenti.

Dubitat.

Solutio.

intelligere apud Virgilium, & alios poetas Latinos. Pari pacto ab Hippocr. alijsquè medicis facta est huius uocis translatio ad ipsos humores, siuè potius ad ipsam naturam humanam, quæ ubi à copia, uel etiam acrimonia, & calore humorum, ità lacessitur, ut ipsos deponere aueat, atque nitatur, tunc dicitur turgere: quamquam hoc etiam impropriè ab aliquibus tribuatur ipsi materiæ, quæ ubi inordinatè, atque impetu quodam ab una, in aliam partem fertur, haud secus titillat, atque proritat naturam ad sui met expulsionem, atque seminis copia stimulat, ac ad sui ipsius excretionem impellit. quemadmodum enim animalia cum præ libidine ferociunt, uspiam quiescere non possunt, sed huc, atque illuc sese uertunt, sic & humores quando naturam percellunt, ægri ipsi haud quiescere possunt, sed uarijs, & magnis symptomatibus agitati, loco stare nequeunt. Ex quibus omnibus iàm facilè comprehendi potest, cur præceperit Hippo. ubi sic natura, siue humores turgent, tunc eos esse purgandos, non expectata humorum ulla coctione. Nam propter tres rationes hoc agendum esse prudenter consulebat Hip. Vna est, quia hęc materia ità inordinatè mota, periculum est, ne in aliquam nobiliorem partem labatur, ibiq. exitiū, uel aliquod graue malum producat. Altera est ratio, quoniam tunc motui medicamenti suffragatur natura, quemadmodum, & ipsi naturę fatiscenti egregiè auxiliatur, ipsius medicamenti operatio. Tertia ratio est, quoniam materia adeò furiosa, nisi statim euacuetur, facilè contingit, ut amplius euacuari nequeat, iam alicubi firmata. Vnde iure dixit Hippocr. occasionem esse precipitem, ac ob id eam subitò esse arripiendā, nè elabatur. Et aduertendum est quod dixit concius meus, eam esse quoque turgentem materiam, quę si non copia, aut qualitate manifesta lædit, saltem id facit archana, & uenenata qualitate, unde placuit plerisq. doctis, & peritis medicis, ut in materia uenenosa, atque pestilentibus febribus, statim ad humorum purgationem, deueniatur; de qua altàs à nobis deliberabitur, & quæ propterea etiam est necessaria, quoniam nulla de ipsa materia, coctio, neque emendatio alia est expectanda. *Sed magna ex parte non turgent.* Hæc verba (ni fallor) sapientissimus senex addidit, vt commonefaceret medicos, ne sese decipi patiantur in iudicanda statim materia turgente, atque illa consequenter expurganda, tamquam hoc scite sit maximè necessarium, atque utile. Verum illud quoque, interest non parum, scire, quæ sit vera caussa, quamobrem rarò materia in principio turgeat, nam de principio, non de alijs morbi temporibus Hippocrat. dictum esse intelligendum, satis ipsamet dictio Hippocratica potest docere. Præterea uidendum est cur Hippo. adeò rarò hanc rem tractauerit, quæ est tanti momenti, nam Gal. in fine commentarij scribit, se nuspiam hunc aphorismū repperisse, nisi in lib. de humoribus. Quantum pertinet ad caussam, cur ut plurimum materia non turgeat initio, Galen. dixit hoc patere experimentis, quoniā est uidere rarò de mēbro, ad mēbra humores ferri, sed maximè in uno eodemq. membro quiescentes, ibiq. usque ad concoctionem, præparationem, morbiq. finem permanentes: nam ex verbis ipsius Gal. non uidetur ulla ratio posse afferri, nisi sola experientia: attamē puto licere dicere, propterea initio rarissimè materiā turgere, quoniam cum turgentia, siue turgor fiat à copioso, calido, atque acri humore, naturam ad sui expulsionem excitante, rarò contingit, ut inchoent morbi à simi-

Turgere propriè quid sit.

Cur natura, seu materia turgente purgandum.

Cur rarò materia turgeat in principio.

Turgētia à quo fiat.

à similibus humoribus, eò quod non statim tales fiant, sed aliquo habeant opus tempore ad sui generationem, & Hippocr. 4. de morbis dicebat, non fieri subitò morbos, sed subitò ἐκλάμπειν, idest elucere. Cur autem Hippoc. de augumento morbi non sit locutus, neque docuerit, an in ipso liceat vmquam purgare, puto rationem fuisse, quoniam verè ubi humores sunt aliqua ratione turgétes initio, si permittantur vsque ad augumentum, periculum est, ne ferantur in aliquod membrum nobile, ibiq; sistantur; quod vbi fit, non est amplius laborandum illos indè tollere, tum quia multò difficilius est, tum quia, cum in augumento inchoetur à natura coctio, omnis eius spes tolleretur, turbatione, à medicamento purgante, facta: quamquam non diffiteor, quandoq; etiam posse in augumēto purgari, si initio aliqua ratione sit prætermissa, atq; eo tempore turgentia perduret. Cur verò Hipp. adeò rarò hanc materiam tractauerit, cum tamen sibi occasio sæpe data sit, puto caussam fuisse, quoniam non putauit, eam satis compertam esse, quando alia scribebat, sed cum scriberet aphorismos in senectute, iam habebat omnia longo vsu explorata, ac confirmata, & propterea voluit posteris tradere. Vtilis est aphorismus. *In augumento aliquādo purgare licet.*

---

23 *Deiectiones non multitudine sunt æstimandæ, sed si talia deijciantur, qualia conueniunt, & ægri facilè tolerant. Atque vbi vsque ad animi defectionem expedit ducere, faciendum, si æger possit tolerare.*

CONTINVATIO præsentis aphorismi cum antecedente ea est; quod cum ibi tractauerit de tempore purgandi; scilicet quando materia, vel est concocta, vel turgens, nunc tractat de modo cognoscendi, quando purgatio rectè, & prudenter est facta, & est quando non pauca, vel multa educitur, sed quando purgantur qualia debent, hoc est succi morbifici, & ægri ipsi leuantur, facileq; purgationes tolerant: & quamquam hoc etiam ab ipso, in secundo huius libri aphorismo, videatur fuisse dictum, est tamen non exiguum discrimen inter hanc, atque illam sententiam, ac præsertim illud, quòd ibi locutus est de euacuationibus sponte à natura factis, hic verò de artificialibus: quasi dicere voluerit (vel potius illi dicto addere) quod sicuti rectè natura operatur, quādo purgat, quæ debent purgari, ac benè ferunt ægrotantes, sic medicum naturæ imitatorē, tunc rectè operari, quando concocta ducit, & qualia purganda sunt purgat, nec non leuiter ægrotantes ferunt. Hic itaque est Hipp. scopus in præsenti sententia, quæ est veluti præceptum quoddam ad signorum theoriam pertinens, cum scilicet præcipiat, vt non multitudo euacuatorum humorum spectetur, sed potius qualitas, ac ipsorum ęgrorum tolerantia, nempè quibus verè cognoscitur nū cocta, an cruda sint educta. Est quidem sententia absque ratione, verum quæ commodè in duas principales partes secatur, quarum prior est; *Deiectiones, &c.* posterior uerò est: *Atque vbi vsque ad animi defectum.* Super est modo, vt singula diligenter expendamus, quandoquidē sunt maximi in medicina facienda momenti; *Deiectiones.* Grææ est τὰ χωρέοντα, quæ vox propriè significat, ea quæ alui secedunt, siue spontè, siue medicamentorum purgātium opera: quo pacto intelligen- *Continuatio.* *Scopus.* *Diuisio.*

telligendus est Hippocrates: nam (vt dixi) aliàs de purgatione spontanea fuit locutus, nunc verò de artificiali; quam ait non debere medicum æstimare, atque iudicare τῷ πλήθει, idest multitudine; Circa cuius partis rectam intelligentiam debet sciri, omnem quantitatem tres partes habere defectum, medium, & excessum, quę proculdubio nisi considerentur in qualibet purgatione, nullum certum illius iudicium ferri potest; nam nisi sciatur, an plus, minusuè, an mediocriter sit humor eductus, vix quicquam boni sciri potest: ea propter, non est ita Hippocrates interpretandus, vt voluerit prorsus negligi quantitatem eductorum humorum; sed ne principaliter attendatur, aut mens dirigatur, & oculus ad copiam; sed vt potius (non neglecta tamen copia) qualitas, atque ægri tolerantia expendantur, Et Hippoc. 6. Epid. sectio. 8. narrans ea, quæ spectanda medico, in tabella quadam, fuerant proposita, vbi de prodeũtibus à corpore loquitur, non uidetur quantitatis meminisse; Sed illud hoc in loco operæprecium est examinare cur potius, qualitas, & tolerantia, quàm quantitas sint spectandæ; Et cur, cum sint plura alia signa, quib. cognoscitur bonitas purgationis, nempe tẽpus, locus, somnus, sitis: tamen Hipp. solum meminerit trium, scilicet quantitatis, qualitatis, & tolerantię; Dicendum est ad hæc omnia simul, licet sint tot alię conditiones, veram tamen, & certam regulam cunctarum esse tolerantiam, & conferentiam, quæ duæ vbi verè adsunt, alię quoque simul coniunguntur necesse est: vt propter id contentus fuerit Hippocr. eas dixisse, quibus tamen voluit etiam addere qualitatem, & quantitatem, quia sæpe decipiuntur medici, cum fucata quædam tolerantia fit, cum aliqua conferentia, cui tamen cum bona qualitas, & quantitas, non correspondeant, incertum iudicium reddit. Atq; istud est, quod voluit significare Hippoc. quando 2. Epid. dixit quæ disparent sine signo infida esse. Cur verò magis qualitas, quàm quantitas conferat ad significandam purgationis tàm bonæ, quàm malę naturam, ea est ratio, quia qualitas est ea, quę operatur siue sit prima, siue alia: quantitas autem in virtute qualitatis operatur: si quidem, vt dicunt passim philosophi, semper in maiori quantò maior est virtus, sicut in minori minor: quamquam etiam interdum contingit, vt in parua mole sit magna virtus, quemadmodum Hippocrates de semine testatur, quod & exiguum est, & efficacissimum: & quemadmodum etiam Galen. 5. de locis aff. scribit de ueneno scorpionis, & alij de quodam veneno apud Regem Affricę, quod vel sola vnius grani exhibitione, & statim, & multos interimit; Iam verò quæ debeat esse qualitas purgationis, hoc est materię quæ purgatur, non est obscurum, si quidem debet esse concocta, hoc est separata à bona, faciens morbum, & apta reddita ad exitum è venis, atque è corpore, neque refert an dicatur solum faciens actu morbum, an factura, quoniam utrumque necessarium est in bona purgatione, alioquin si quid materię iam contaminatę, & ob id morbum facturę relinquatur impurgatum, facit recidiuam (vt prudenter dixit Hippocr.) qui etiam dixit τὸ καταστραφὲν χεῖρον τῆς κατ' ἀρχήν, scilicet recidiuã esse deteriorẽ priore morbo, & 2. prognostic. docet etiam, quæ sint condiciones tum bonorum tum prauorum excrementorum, ex quibus cognoscitur, an materia purgata esset cocta, an minus. *Atque vbi vsque ad animi defectum*; Hęc est secunda principalis aphorismi pars, in qua rem tractat summi momenti in medicina facienda, & de

Dubitat.

Solutio.

Qualitates solum sũt actiuæ

Materia purganda qualis esse debeat.

& de qua acerrime disputauit Auerr. in collectaneis aduersus medicos, an scilicet vmquam liceat medico euacuare vsque ad animi defectum; quod autem Hippocr. dicit est, etiam expedire ad animi defectum purgare, modo æger id tolerare queat; Atque hoc pacto voluisse nos docere Hippocratem tanti esse in purgatione æstimanda ægri ipsius tolerantiam, vt etiam si purgatio ingens fiat ita ut ad animi defectum deueniat, non sit tamen metuendum quicquam, modo id bene ferat æger, quare circa hanc sententiam duo sunt breuiter uidenda, Vnum est, quid sit animi defectio, de qua sermonem habet Hippocrates; Alterū est, an cum Hippoc. hic loquatur de purgatione per aluum opera medicamentorum facta, quod dicit, etiam de sectione uenæ possit interpretari; Et circa primū scire oportet λειποθυμιαν, siue lypopsichian, esse uoces apud medicos vsitatissimas, ac licet videantur idem denotare, tamen etiam interdum accipiuntur tamquam differentes, tum inter se, tum etiam à syncope; Nam si spectatur etymon lypothymiæ uidetur ad uitalis facultatis dissolutionē pertinere, ut lypopsichia ad animalis. Syncope uerò nil aliud est, quàm præceps uirium omnium lapsus, ita ut hæc à duabus antecedentibus distet, tum quia omnes facultates in ipsa dilabantur, tum quia magis præcipitanter hoc in ea, quam in illis cōtingat: quādo igitur Hippocrates hic nominat animi defectum intelligit communiter tam de lypothymia quàm de lipopsichia. Ceterum illud est ualde dubium, an liceat umquam euacuare usque ad animi defectum, tam per medicamenta, quàm per sanguinis missionem, & sudorem: & si liceat quomodo id faciendum sit an (vt dicunt scholæ) inclusiuè, an exclusiuè; Et priusquam ulterius progrediamur, illud statuere oportet, quod in prima parte aphorismi dixit Hippoc. intelligendum esse de omni euacuatione, tam sponte, quam arte facta, scilicet per sanguinis missionem, sudorem, atq; aluū: siquidem in omnibus his, ubi euacuantur qualia debent, & leuiter ferunt ægrotantes, semper bonum est; Ceterum de euacuatione facienda, certum quoq; esse debet, id solum intelligi debere potissimū de sanguinis missione, ut uidetur quoque interpretatus Galen. nam cum medicamentorum tam purgantium, quam sudorem euocantium operationem sistere, augere, minuereue, non sit in potestate medici, ubi sumpta sunt, quemadmodum est permittere, ut incisa uena sanguis effluat, uel fluentem comprimere, propterea non est existimandum, uoluisse prudentissimum senem tam graue, atque periculosum præceptum dare; At de ipsa sanguinis missione est quod dubitatur, quoniam Auerroes 7. Coll 8. aduersus medicos disputauit numquam debere medicū mittere sanguinem usq; ad animi defectum, propterea quod natura bene operans (quam semper debet medicus imitari) numquam id facit; præterquam quod periculosum ualdè est, atque difficile metiri, quousque id faciendum sit. Verum quod consulit Hippoc. etiam quandoq; facit natura, ut quando febres ardentes, & magnas inflammationes largissima sanguinis biliosi è naribus profusione soluit, quę plerumque etiam in animi defectionem terminaret, nisi medicorum auxilia occurrerent: & quamquam aliquid periculi huiuscemodi operatio afferat, attamen si prudentes ministri, atque medici adhibeantur tuta operatio fieri potest, illo tamen semper obseruato, ut exclusiuè potius intelligatur ipsa facienda, scilicet, ut id fiat usque quò præludia tantum quędam appareant

Tolerantia maximi faciendā in purgatione.

Lypothymia, lypopsichia, et sincope ad quas facultates spectent.

Dubitat.

Responsio

An liceat sanguinē mittere usque ad animi deliquium.

pareant futuræ defectionis, quæ sunt oscitationes, suspiria, pallor uultus, extremorum refrigeratio, oculorũ calligatio, sed potissimum pulsus intermissio, uel occultatio, non autem pergatur, atq; in ea diu sistatur. Verum hoc pariter in casu necesse est, ut nonnulla obseruentur. Vnum est, ne hoc fiat, nisi in maxima necessitate, præterea, ut nõ fiat nisi in robustis corporibus, sic enim dicit Hipp. hoc agendum, modo æger possit perferre: demum, ut ubi opus est insigni euacuatione, potius in plures uices partiatur, quam ut tota simul una uice fiat: atq; sic intelligendus est Gal. ubi dicit præsentaneum remedium in magnis doloribus, magnisq; inflammationibus esse sanguinis missionem usq; ad animi defectum, quod item statuere oporter de magnis febribus, non quidem ardentibus à bile factis, in quibus frigidæ potus conuenit, sed illis quæ sequuntur magnas inflammationes, & in ijs corporibus, quæ sanguine abundant, & consequenter ualde sunt robusta. Est aphorismus utilissimus in medicina facienda, &c.

Quę sint obseruãda in missione sanguinis, usque ad animi defectum.

---

24 *In acutis passionibus raro, & in principijs medicinis purgantibus uti: & hoc cum præmeditatione faciendum.*

Continuatio.

CVR Hippocrates præsentem hunc aphorismum subiunxerit antecedenti animaduerterunt pauci, ego autem hoc fecisse eum puto, quia cũ supra dixisset, ac monuisset purganda esse concocta, idque cognoscatur, ubi purgantur qualia debent, atq; ab ægro facile toleratur, quasi illationem quandam faciens subiungit, propterea in acutis rarò purgandum esse, quod in ijs propter feruoré non bene coquatur materia, nec purgari possint qualia debent, nec ab ægro nimium æstuante possit sustineri; Er si purgandum est, id fieri oportere initio tantum, atque magna cum præmeditatione, & prudentia; Sed quicquid sit præsens sententia est pręceptum practicum sine ratione, quod potest in duas par res diuidi, quarum prior est in *acutis passionib. &c.* Posterior. *Atque hoc cum præmeditatione.* Circa primum queri posset, cur Hippocrat. potius sit vsus voce πάθεσιν, quàm νόσοις, ad quod responderi potest hanc uocem πάθος, apud medicos complura significare: si enim communiter accipiatur, significat quamlibet alterationẽ, quę ab alio in aliũ efficitur, vt enim disputat Gal. lib. 2. Meth. Veteres motus omnes, qui naturaliter se habent, neque actiui sunt πάθη, idest passiones uocarunt, sicut actiones ipsos motus, qui uerè sunt actiui: quomodo & Plato quaslibet sensuum alterationes vocauit πάθη. At iuniores addit solum vsurpasse eam uocem, tam prò motu pręter naturam, quam pro affectu, qui remanet post motum, qui affectus si recens sit, atque facile remouibilis dicitur διάθεσις siue dispositio, sin autem inueteratus sit, ac propterea difficiliter remoueatur, ἕξις, nuncupatur: qui certè haud passio dicitur, sicut neque morbus; Itaque si propriè loquendum est, ut Galenus libro de different. symptom. πάθος, est in motu, & alteratione, διάθεσις, siue dispositio est quid remanens post alterationem, sicut, & habitus. Verum ut in eodem 2. Meth. testatus est idem Gal. Veteres vsq; adeò uocẽ πάθος, dilatarunt, ut ẽt morbos sub ea comprehenderint, sicut & ἀσθένειαν, & ἀρρώστιαν, & M. Tullius libr. de finib. semper eam uocem transtulit morbum.

Scopus.

Diuisio.

Dub.

Resp.

Iam

Iam verò hoc in loco pro πάθεσιν, intelligere morbos tam acutos, quam diuturnos, non eſt vt dubitemus, quemadmodum etiam in lib. περί τῶν παθῶν, καί ὤντος παθῶν, *Et inter intia*. Principium cum ſit triplex apud veteres, ſcilicet primi tres dies, primus morbi inſultus, ac totum illud ſpacium, in quo nulla coctionis ſigna apparent, dubio procul hoc poſtremo modo accipiendum videtur; quamquam cũ vſus ſit voce plurali, potius videtur intellexiſſe quodlibet principij genus, *Medicamentis purgantibus*. Licet de medicamentis alterantibus, quin liceat ijs vti in initio, nunquam dubitatum ſit, verum de purgantibus, ea propter Hippocr. huiuſmodi dubium eximere volens, addidit *purgantibus* tanquam liceat etiam initio purgantia adhibere, modo ſeruentur duæ conditiones, vt ſcilicet id fiat raro, & quoties faciendum eſt, id ſemper agatur non temerè, ſed magna cum præmeditatione; Circa quam ſententiam paullisper examinandum eſt, cur Hippoc. voluerit raro in acutis eſſe purgandum, & quid voluerit ſignificare, dum præcepit id agendum eſſe cum præmeditatione; Nam quantum attinet ad primum, videtur natura acutorum maximè poſtulare uſum medicamẽtorum purgantium, q̃d fiant à ſuccis calidis, & bilioſis, ac tenuibus, qui vt dicebat Gal. lib. qu. & quan. purg. opor. ſemper ſunt parati ad expulſionem; Ex altera parte medicamẽta verè purgantia (de quibus loquitur Hippocrates) omnia ſunt valdè calida, morbi oẽs acuti, ſimiliter valdè ſunt calidi; itaque ſi ea adminiſtrentur, non eſt dubium caliditatem auctum iri debere, & conſequenter periculum augeri. Dicendum eſt, pro huius rei, quæ maximi eſt momenti tota reſſolutione, multo melius eſſe in morbis acutis penitus à verè purgantibus initio abſtinere, & vel clyſteribus aluum mouere, vel medicamentis blandioribus, quæ non ſint ità calida vti, ne ſcilicet magis corpus incaleſcat, atque exſiccetur, ſimulq. vniuerſum corpus turbetur, non euacuata, ſed commota cruda materia; Attamen duo ſunt caſus in quibus licet, ijs uti, ſcilicet, dum turget materia, aut dũ reuellenda eſt, ne fluat cum impetu in affectam, vel dolentem partem, & in hoc differentia apparet inter longos, & acutos morbos; quia in longis nunquam eſt purgandum electiuè niſi probè cocta materia, in acutis vero, niſi in declinatione perfecta, atque in principijs in quibus ſolet materia turgere, ſecuſquam in longis, in quibus numquam turget. Itaque iure dixit Hippocr. in acutis purgandum eſſe raro, atque in initijs in quib. turgent ſucci. Cur aũt in acutis, & preſertim ardẽtibus febribus adeò noceat purgantium uſus explicuit Hippocr. lib. de purgantib. med. ſcilicet quia carnes calidæ attrahũt medicamẽtũ, nec ſinunt operari: augent febrẽ, morbũ regium, & maraſmos faciunt, quę mala nõ ità in longis eueniũt. Porrò de præmeditatione, quam poſuit Hippocr. eſſe adhibendam, certè iudicandum eſt huiuſmodi verba fuiſſe addita, vt deterreret medicos à facili purgantium in acutis febribus vſu, quaſi non ſolum id agendum ſit raro, uerumetiam ut quando illud fiat, ſemper magna conſideratio, atque induſtria adhibeantur, quæ in hiſce potiſſimum conſiſtunt, vt materia turgeat, vt non ſit ductu multum difficilis; cuiuſmodi eſt, quãdo in partibus valde remotis ſtabulatur, necnõ viſcida, atq; craſſa exiſtit; quando corpus non eſt fluidum, ſed ſtrictum, & quando uires ſunt admodum imbecillæ, & demum quando aliqua inflammatio latet in uiſceribus, & vt ſummatim dicam, agere aliquid cum præmeditatione eſt apud Hippo-

Principij multiplex acceptio.

An in acutis raro ſit purgãdũ.

Solutio dubitationis.

Purgãtia cur in acutis ſuſpecta.

cratem prudenter agere; scilicet cum recta administratione nempè, ut diligenter medicus consideret, quid sit exhibendum pro purgatorio, quà hora, quantum, & quomodo: utilitas autem præsentis aphorismi quę, & quanta sit, facile potest unusquisq. intelligere.

25 *Si qualia oportet purgari, purgentur, confert, & facile ferunt; Si contra, difficulter.*

INITIO huius libri, dum Hippocrates tractaret de purgatione spontanea, & naturali, hanc eamdem sententiam habuit, ut uideri possit inutilis, & superuacanea illius hoc in loco repetitio: uerum non ità est, imò uerò cum Hipp. in antecedentibus de purgationibus artificialibus esset locutus, uidissetq. in facienda medicina nil forsan esse magis necessarium, quàm ut medici semper purgent quæ, & qualia debent, atq; id cũ tolerantia, & conferentia simul: propterea uoluit concludere librum cum hac sententia, quam etiam habuit in principio. & succurrit mihi dictum Arist. in politicis, ubi loquens de rebus ad bene, beateq; rempub. gubernandam necessarijs, dixit primam, & ultimam esse religionem: sic possumus dicere Hippocratem uoluisse nos monere primum, atque ultimum in negotio purgationum faciendarum, esse, ut purgentur qualia debent.

††††††

†††

FINIS PRIMI LIBRI.

HIERO-

HIERONYMI MERCVRIALIS FOROLIVIENSIS,

PRAELECTIONES PATAVINAE, IN SECVNDVM LIBRVM APHORISMORVM HIPPOCRATIS.

VID actum sit ab Hippocrate in primo libro, superius audiuistis; Nunc quid in hoc agendum sit, dicere aggredior. Et primum in vniuersum illud scire oportet (quod etiam retrò monui) Aphorismos omnes esse veluti sententias separatas: propterea maxima ex parte, nullam certam in ijs, aut certè exiguam continuationem reperiri: tanto minus libri, ad librum. Veruntamen siquid ingenio reperire licet, quod saltem verisimilem aliquam rationem habeat, dicendum est, Hippocr. in toto libro aphorismorum aliqua etiam ad theoricam medicinæ partem spectantia, tractare, præsertim in qua morborum naturæ, & caussæ quæruntur. Sed maximè partem simioticam, seu significatiuam, necnon curatiuam, atque ὑγιεινὴν, seu salubrem, ad conseruationē f. valetudinis sanorum pertinentē, docere; quas tamen haud seriatim, & ordine, quantū ego puto, tractat, sed cōfusè, & prout sibi, tū ex alijs, tū maximè ex Epid. & prognost. libris, aut magis ex quotidianis obseruationib. occurrebat; Itaq; si quid ordinatè, & cum aliqua methodi imagine fecit, hoc est quod in primo libro potissimum tractauit, de uictu instituendo, habita indicatione à diuersis rebus nempe, ætate, tempore, morborum constitutione: & illud forsan prius tractauit, tum quia, hæc est pars medicinæ, quæ omnibus prior inuenta est, tum quia in curandis ægris, ante omnia alia, medicus debet uictui instituendo operam dare, quippe qui à uiribus, & uita ipsa indicatur, ac sine quo (vt dicebat Gal. lib. de theriaca ad Pisonem) nullum auxilium (etiam potentissimum) quicquā boni operatur. In hoc autem secundo, non solum præcepta aliqua docet pertinentia ad victum, verum etiam complura alia, quæ partim simiotica partim

I libri aph. quam inter se continuationem, habeant.

Quæ in secundo lib. tradātur.

tim therapeutica, & cum dico significatiua, non solum intelligo dignostica propriè vocata, verumetiam prognostica (vt pedetentim uidebimus) quamquã, (vt dixi) nõ multa sint, quę certam inter sese, atque etiam ex methodo connexionem habeant: si quidem facti sunt aphorismi tantum, vt breuitate sua possint faciliter mente complecti. nam quòd dicebat Seneca præcepta esse seminibus similia, quæ in pauca mole facultatem eximiam possident, ac potius pauca esse debere, atque in promptu haberi, quàm multa, sed non in promptu esse, id quoque aphorismis accommodari maximè potest. Sed iam tempus est rem nobis propositam aggrediamur, scilicet, expositionem primi aphoris. 2. libri qui est

---

1 *In quo morbo somnus laborem facit, mortale: si vero iuuat, non mortale.*

CELSVS lib 2. capit. 6. Is (inquit) facile consumitur cui somnus laborem auget: hunc itaq; aphorismum esse potius dogma quoddam quã præceptum facile res ipsa declarat, quemadmodum dubitare non oportet, quin quoq; potius ad partẽ significatiuam, s. prognosticam, quàm ad aliam spectet; Cur verò secundi libri initium fecerit potius, à somno quàm ab aliquo alio, aut nulla fuit ratio, sed potius fortuna quædam; aut si ratio vlla est reddenda, hæc erit quia somnus est una ex præcipuis rebus, quæ cunctis animalibus ob salutem traditæ sunt: siquidem nisi animalia ab actionibus per somnum quiescerent, haud possent perdurare: præterquamquod manifestis experimentis quotidie animaduertitur, quæ obeuntur actiones à non dormientibus, multo deteriores esse; Et non absque ratione inter maxima tormenta à iudicibus reputatur, ipsos sontes euigilare; Sed hæc non multũ faciunt ad rem nostram. Sententia autem præsentis aphorismĩ perspicua est, & in duas partes diuiditur, quarum prior est, nimirum. *In quo morbo somnus laborem facit, mortale*: secunda autẽ, *si verò iuuat nõ mortale*. Nam solita iuuare, si non iuuant, certè pessimũ est, tum vt signum, tum, vt caussa: vt signum, quia significatur ingens esse malum; postquam à rationalibus, naturalibus, & conferentibus, vtilitatem nullam capit, imò verò noxam vt ob hoc sperandum parum fit in ceteris præsidijs. Vt caussa etiam est mortalis, quia somnus vires cum defatiget, planè caussa mala est: Contra si iuuat non est caussa praua, sed bona: neque signum mortale, quia hoc non est indiciũ mortis. Vt autem viua aliqua ipsius sententię anatomes à nobis fiat, singula sunt expendenda, nã dicebat D. Chrysost. res preciosas subtilibus lancibus, & pōderibus expendi, ità ut non solũ drachmæ, & scrupuli, verumetiam grana librẽtur, quod non fit in rebus uilioribus: sic faciendum esse duco in explicandis & examinandis Hippocratis aphorismis, vt scilicet singula, vel minima uerba ponderentur, cum sint veluti preciosissimi ipsius medicinæ thesauri; Quod itaque pertinet primo ad somnum: Certum est ipsum esse passionem quandam naturalem factam, (vt docet præ ceteris Alexand. 1. quæst natural 20.) ex dulcibus euaporationibus à pectore, atque naturalibus visceribus sublatis, quę donec durant, non modo spiritus torpidos reddunt, verum, & obstruentes cerebri meatus, impediunt, quominus actionibus animæ obeundis famulari possint, vt ob

Somni naturalis causæ.

hoc

hoc pueri fiunt somnolenti, ob copiam, atque crassitiem harum euaporationũ. Vbi autem ita sunt dissipatę, vt nullum incommodum amplius afferant, tunc ijs dissolutis somnus finitur, vigiliæq. succedunt; Atque hęc est uera naturalis somni generatio, quantũ ipse puto: tametsi non ignorẽ inter ipsosmet philosophos, atq; etiam medicos, aliquã varietatẽ extare, circa somni naturalis generationem, & naturam. Iam verò non naturalis, sed morbosi somni caussæ, atque generationis modi, sunt complures; Vel enim fiunt à caussis externis, vt Aere paludoso crasso, de quo Arist. 14. sect. probl. 11. vel lassitudinibus, vel ægritudinib. animi, vel alui adstrictione, vel cibo, & potu, ut uino, vel generoso, & crasso, vel medicamentis, vt Altereo, Opio, mandragora, lactuca, solatro, alijsq; similibus: fiũt etiam à caussis internis prętematuralibus, scilicet humoribus crassis, aut frigidis vt in morbis plerisq; nec non in accessionibus paroxismorum, scilicet quando frigus viget, aut rigor, in quibus, vt ait Galenus coactus intrò ad pectus & uiscera calor, euaporationes copiosas, atque crassas in caput attollit, donec illis consumptis, vigilia subsequatur.

Somni nõ naturalis causæ & generationis modi.

De somno naturali, haudquaquam hoc in loco Hippocratem loqui certum est, quandoquidem, quantum sit ex sese, semper iuuat, cũ sit veluti alimentum quoddam ipsis visceribus, vt dicebat Hipp. 6. Epid. sect. 5. tex. 10. At de præter naturali sermonem habet, alioquin non noceret, si naturalis esset, cum autem, vt dictum est, plura sint somni non naturalis genera, vnũquodq; maximè illud habet, ut nulla utilitatem afferat, sed quando, præter commoditatis carentiam, detrimentum quoque adferr, non solum est præternaturalis, verumetiam exitialis, quia est signum mortis futurę. Nam quòd vox πόνος detrimentum significet, iure credidit Galenus, quemadmodum etiam quod hic Hipp. loquatur potius de somno præternaturali, qui fit in alijs morbis, vt comate, lethargo, quàm de illo, qui fit in initio paroxysmorum febrium, qui tametsi non sit bonus, est tamen quodammodo naturali similis, quippe qui fiat & ipse ob retractionem caloris, ad interiora, atque euaporationes in cerebrum; ac propterea noceat potius (vt benè dicit Galenus) quia priuat beneficio uigiliarum, à quibus calor, extra tractus, dissipãdo confert, quàm quod insigne ullum damnũ afferat: quamquam uerè etiã detrimenta illa afferat, scilicet, quod si adsit inflãmatio vlla in uisceribus, maior fit; paroxismus ad statum tardius accedit, nec humores coquuntur: quemadmodũ si fiat alijs temporibus. Dicebat enim Hipp. de hoc somno loquens 6. Epid. sect. 8. tex. 5. & 4. aphor. 67. in huiusmodi somnis extrema refrigerari, mentem perturbari, fieri timores, conuulsiones, aliaque mala. Et quamquam initio paroxismorum somnus, ut dixi, non sit ità malus; etiam si laborem faciat: Est tamen talis pessimus in declinatione. [θανάσιμον, & θανατῶδες,] ut perhibet Gal. 5. aphor. 23. necnon lib. 6. aph. 18. duo significat, & quod necessario mortem, vt habetur primo de mor: de phrisi, hydrope hypos; peripneumonia grauidarum. & quod periculosum, perniciosumque est, ità ut frequenter, sed non necessario exitium afferat. Hoc in loco accipitur secundo modo, non autem primo: quandoquidem non est ex ijs signis, quæ in secundo progn. ponũtur inter uerè lethalia, & aliquos etiam sub hoc signo seruari, quotidie obseruamus. Verumtamen illud obseruare oportet, quod præclare scriptum est, à Corn. Celso lib. 2. cap. 16. scilicet multos etiam à medicis deser-

De quo somno loquatur Hipp. in presẽti.

tos

tos conualuisse: vereque Democritum scripsisse, nec finitæ quidem vitæ, certas esse notas: cum tamen è contra Plinius lib. 7. cap. 51. dixerit innumerabilia esse mortis signa, salutis verò nulla certa. *Sin verò.* Hæc est secunda pars aphor. *somnum*, vbi naturalis est, semper iuuare, non est dubitandum: quandoquidem eo vires ex vigilijs fractæ, recreantur, & coctiones naturæ multò meliores efficiuntur: vndè siue in morbis, siue in sanis, semper videtur prodesse, si sit naturalis. sed

Dub. quare maluit Hipp. dicere οὐ θανάσιμον, quam ἀγαθὸν? quoniam iuuante somno

Resp. certum est, periculum omne mortis abesse, verùm non ità certum est, quin morbus sit duraturus, aut quidpiam aliud malum, præter mortem, allaturus; præsertim quando sit damnum perseuerans, neque factum à caussa externa, tunc enim somnus in declinatione, licet non sit lethalis, non est tamen bonus Illud certè verum est, quod nocumentum declinationis, cæteris paribus semp. est deterius nocumento aliorũ temporum, & maximè principij. Porrò vsus huius aphorismi nõ modo est, pro iudicio futuri euentus asserendo, verumetiã pro curatione, vt. si vbi laborẽ aliaq; mala facit, ipsũ, quãtũ fieri licet, impediamus; q̃ fit in comate, lethargo, & alijs similib. affectib. & præsertim illud præceptũ acquiritur ex hoc loco, vt debeamus semper initio paroxismorum somnum prohibere, nisi tamẽ uiribus effractis, aliquid prodesse cõperiatur: sicut in declinatione permittendus est, nisi & in hac detrimentum potius, quàm iuuamentum afferat; quod in perniciosis morbis contingere, sæpenumero obseruatũ est: de vsu huius aphorismi dicebat Hipp. 6. Epid. sect. 8. 5. animaduertenda esse, quæ per somnos ingrauescunt, & quibus refrigerantur extrema, & mens perturbatur, cæteraq. idgenus, quæ per somnos eueniunt.

2 *Vbi somnus delirium sedat, bonum.*

CERTE præsens aphorism. videtur quasi illatio quædam ex præcedenti esse, perinde ac si diceret Hippocr. si vbi iuuat somnus, non est mortale, ergo vbi delirium sedat, est bonum; Vel possumus dicere Hippocratem ità loqui voluisse, non solum non est mortale, vbi somnus iuuat, verum si delirium sedat, bonum est. Vt cumq. autem sit, aliqua elucet connexio inter hunc, atq; antecedentem aphorismum, qui præceptum, atque decretum est, ad partem prognosticam spectans. Iam verò παραφροσύνη, quæ est vox Hipp. vsitatissima omnem mentis alienationem significat, siue sit cum febre, siue sine febre, sed potissimum eam, quæ fit à febre: aut saltem cum febre: si quidem signum est naturam esse morbo robustiore: præterquam quod, ea est bona caussa, quæ rationabiliter bona facit, cuiusmodi est somnus, qui vbi iuuat, non potest non esse naturalis. Iam verò παύει, quæ & ipsa est vox Hip. familiaris, perinde significat, ac cessare faciens, & in totum delens; Est igitur plena, & integra Hippocrat. hæc sententia, quod somnus vbi ex toto deleat delirium, est bonum, & ut signũ, & ut caussa, modo (inquam) ipsum faciat cessare, hoc est nõ turbare, queadmodũ ante faciebat. In vxore etenim Philini licet somnus sedaret deliriũ, tamẽ recurrebatur, & propterea mortua est, ex qua sententia possumus etiam utilissimum

præce-

præceptum pro facienda medicina colligere, nempè, ut quantum fieri tutò licet, ſemper prouocemus ſomnum, ſi iuuat, alioquin non eſt id temerè agẽdum, quoniam vi medicamentorum inductus ſomnus, ſi non iuuat delirantes certè lædit mirum in modum, cum omnia ſoporifera calorem natiuum iugulent, qui eſt author omnium bonorum, tàm in ſanis, quàm in ægris corporibus. Neque verò dubitandum, quin interdum ſomnus magis inſanire faciat, quòd retineantur ab eo cerebri uaporationes, ac fuligines, necnon multò maior fiat à uiſceribus ad cerebrum, exhalationum acrium, elatio: imò dicebant Ariſ. & Alexander eos, qui multum dormiunt, eſſe decoloratiores. Et hac in re illud eſt animaduertendum, non omnia ſopotifera conducere pro delirio ſedando: quandoquidem ſcimus, nonnulla ex his, ſua ſponte delirantes homines facere, ut de iuſquiamo certum eſt: quòd propterea dicunt eſſe à ueteribus Latinis uocatum Altercum, quòd mentem ipſam alteret. Itaque in prouocando ſomno prò delirantibus, primùm à blandioribus extrinſecis erit inchoandum, ut lenibus frictionibus, & titillationibus plantarum pedum (de quibus loquens Alex. 2. probl. 42. dicebat eas excitare ſomnum, propter duas cauſſas, unam, quia nerui coeunt ad eas partes, per quas, illa blanda tractatio, tranſmiſſa paullatim ad cerebrum, & animum, demulcet illum, & ad quietem traducit; Alteram, quia ex eo motu excitantur blandæ exhalationes, quæ ad cerebrum tranſmiſſæ, ſomnum inducunt) vinculis, lotionibus extremorum, tàm ſimplicibus, quàm lactuca, papauere, anethoque medicatis, ſimiliter, & odoribus, atq; ſuffumigationibus eiuſdem facultatis, nec non temporum illitionibus factis diapopuleone, Philonio modico ſucci limonum, vel citriorum eliquato, oleis violato, aut nenupharino (opij modico adiecto) quæ ſi non proſint, interna remedia adhibenda, ut ſeminũ papaueris ſuccus, panatella, aut amydalarum ſucco commixtus, ſuccus ipſe de papauere nuncupatus, philonium, pilulæ de cynogloſſa &c. Etenim interdum uſque adeo uehementer urget, ut niſi ſedetur, omnes uires facile magnis illis, tum membrorum, tum animi motibus atterantur; ut ſummo iure Gal. dixerit in commento, quòd, & ſi in omnibus propè morbis ſit bonum eos placari à ſomno, maluit tamen proponere exemplum delirij, vt grauiſſimi, atque periculoſiſſimi affectus: Eſſe uerò delirium (præſertim paulliſper confirmatum) inter affectus grauiſſimos connumerandum, non modo, quia læditur nobiliſſima omnium actionum hominis, verumetiam, quia læditur inſigniter cerebrum, quod dicebat Hippo. 4. de morbis eſſe viſcus omnium nobiliſſimum, & in Epiſtola ad Demetriũ Regem dicebat caput eſſe ῥίζα τῶν ἀνθρωπίνων νοημάτων, atque ab ipſo maximas ægritudines proficiſci.

Somn⁹ vi medicamẽtorum inductus aliquando lædit.

In prouocando ſomno quæ ſeruanda.

---

5 *Somnus, atque vigilia, vtraq; ſi modum exceſſerint, malum.*

CElſus lib. 2. c. 4. hũc aphor. trãſtulit ſic. Æquè uerò ſignũ malum eſt, etiam ſomno ultra debitũ urgeri. modus cõnectendi hũc aphoriſmũ cum ſuperiorib. (mea ſentẽtia) hic eſt quòd potuiſſet ex antecedẽti aphoriſmo inferri, ſi bonus eſt ſomnus, qui delirium ſedat, igitur ſemper bonũ eſſe. Vnde ne quiſpiam

Continuatio.

deci

decipiatur voluit admonere hoc dogmate, non semper somnum bonum esse, sicut nec uigiliam: quia si utraque modum excesserint, malum est. sed antequam ad alia deueniamus, tria occurrunt dubia unum est, uideri hunc aphorismum non ita dignum Hippocrate, quandoquidem tritissimum adagium est, mediocritatem in cunctis auream esse, ac ob id omne quod nimium est nocere, præterquam uirtutem, quamquam, ut scribit Hippocrates in Epist. ad Dionysium amicum, in virtute nullus sit excessus, sed ita iudicetur à vulgaribus, & imperitis, qui quod sibi deest, putant, atque dicunt excedere in alijs; Et 6. Epid. labor, cibus, potus, somnus, venus, omnia moderata; Alterum dubium est cur Hippoc. potius non dixerit somnum esse malum, si excedat, uel deficiat: siquidem uigilia nihil aliud esse uidetur, quam somni defectus; Tertium est, quia non uidetur uerum, semper immoderata esse mala, quoniam Aristot. 1 probl. 2. monstrat interdum medicos curare ægritudines per excessus, & defectus. Ad primum respondendum id quod dicit Galen. nempè fuisse aliquos, qui dixerunt, nullum somnum esse immoderatum, alios uerò, qui omnem uigiliã fecerunt immoderatam: unde pro his refellendis, Hippocrates protulit præsentem sententiam. Alio modo respondendum esse puto, quod tametsi cuncta immoderata sint mala, atque hoc à cunctis penè cognoscatur, ueruntamen sunt aliqua, quæ uel quod delectent, vel qđ aliquo pacto iuuare uideantur, non propterea mala esse existimantur: inter hæc autem potissimum recensentur somnus, & uigilia, nam somnus cum faciat cessare, aut saltem non sentiri molestias animi, & corporis, ob idquè placidissimus, & quasi mortis germanus uocetur, passim à Poetis, potest uideri semper bonus; Pariter & uigiliæ cum animum uegetem, quodam modo indicent, atque uiuere, & operari (quæ bona sunt,) hominem significent, possunt aliquibus non uideri semper malæ: unde Hippoc. qui neminem vult falli, ut huiusmodi errandi occasionem adimeret, uoluit docere quando somnus, & uigilia non sint bonæ, sed malę potius; scilicet quando fiunt μᾶλλον τ̃ μέτρȣ idest vltrà modum, & mensurã debitam. mensura autem, siue μέτρον somni est ille, qui naturalis est, & quem dicebat Hippoc. 2. prog. semper esse bonũ, hoc est si fiat noctu, uel summo mane, si duret, donec facta sit coctio, quæ septem, vel octo horis ad summum communiter perficitur, si leuiter excitetur ab eo dormiens, si recreet, atque reficiat uires: Vnde ubi somnus, uel diutius duret tempore dicto, uel si non fiat noctu, aut difficiliter quis ab ipso expergiscatur, à mensura discedere dicitur: quamquam nõ par sit omnium natura in dormiendo: cum alia sit, mensura somni puerorum, alia senum, & alia hieme, alia æstate: alia sobriorum, & temperatè uiuentium, alia ebriosorum, atque intemperantium: unde non rectius quantitas metiri potest, quam ab eo, quod vbi quis sese à somno leuari sentit, ea sit potior mensura quãtitatis ipsius. Et quod dicitur de somno, idem putandum est de uigilia, quæ non aliud est, quam ipsius somni priuatio. Ad secundum dubium respondere licet maluisse Hippocratem usurpare uocem uigiliarum, quam defectus somnii, quia somni carentia, seu defectus, quid minus uidetur significare, quam uigilare; & aliquem somnium, sed pusillum præsupponere uidetur, contra uigiliæ, omnem somnum arcent: licet Celsus lib. 2. capit. 1. ex Hippocrate lib. 3. aphorism. 24. ἀγρυπνίας, interpretetur nocturnas

Prima dubit. *Secunda dub.* *Tertia dubit.* *Solutio primæ dubitationis.* *Altera solutio.* *Coctio quot horis absoluatur.* *Ad secundam.*

nas vigilias, nisi dicere velimus prælegisse vocem (ἀγρυπνί,) quod hæc sit propria, & vsitatissima ad significandum somni ipsius defectum; nempè, quæ est propriè contraria τῷ ὕπνῳ. Causa porrò cur somnus, & vigiliæ immoderatæ noceant, est quia in eo nimis retinentur euaporationes, quo fit, ut etiam (quod dicebat Arist. in pb.) nimiū dormiētes, sint sēper decoloratiores; at in uigilijs nimia efficitur spirituū resolutio, hinc fit, ut cæteris parib. tā in sanitate q̄ in ægritudine deterius sit sēper, plus uigilare, q̄ dormire: quamq̄ in aliquib. casib. contrariū eueniat, ut.s. deterius sit plus dormire, quādo, s. morbi fiūt à nimio humido, aut cerebrū humidissimū sit, qđ pstat vigilijs et immoderatis exiccare; Ad Tert. dubiū respondendū est. Immoderātias posse cōsiderari dupliciter, vel scđm se, vel prout sūt cōtrarię caussis morbificis; si primo modo nunq̄ laudādę, & sic dicit Hip. esse malas: si autem scđo mō, sic uerū dicit Arist. q̄a excessus, alteri excessui morbifico opposito, adhibitus, eundem tum ad æqualitatem reducit, tum sanitatē procreat. *Ad tertiā.*

4 *Non repletio, non fames, neque aliud quicquam, quod modum naturæ excesserit, bonum.*

EA est præsentis aphorismi, cum antecedēti cōnexio, qđ cum immoderantiā esse semper prauam docuisset exemplo somni, & vigiliarum superius allato, mō idē quoq; confirmare vult exēplo repletionis, & euacuationis, q̄ intellexit sub voce κένωσις. Etenim, sicuti sanitas est ueluti habitus quidā cōmēsuratus oīum rerum, ità reb. cōmoderatis conseruatur, ab incōmoderatis uerò læditur; & verè hæc sentētia potiùs ad conseruationem q̄ ad curationē, videtur spectare; quippe q̄ non cōmoderatis, sed plerumq; cōtrarijs, atq; excessi.. recuperatur, vt et Arist. dixit 2. prob. lib. 1. Veruntamē si res estimetur, nō mō cōseruationi, verumet curōni utilis est hęc sentētia. Possumus itaq; sic ratiocinantē facere Hippoc. nihil est bonū, qđ naturę terminos excedat, vt in lib. de Alim. scriptū est ab Hip. igitur, nec repletio, nec fames, nec quicq̄ aliud, quod excedat naturā bonū est. Circa q̄ verba notādū est Hip. dixisse potius famē, q̄ inanitionē, qm, (vt antea dicebā) de causis sanitatem conseruantib. agit, inter quas primū locū tenet nutrimentū, qđ & ipsū esse moderatū necesse est; & in quo maximè peccari solet, psertim excessu, quē cū intēderet potissimū dānare (vtpotè vsitatissimū et suo tpe,) voluit sibi quoq; copulare defectum, nō illum q̄dem, qui vitio aliquo morboso fit, sed qui potiùs electione, & volūtate, & de quo loquēs disertissimè D. Basilius in lib. de Virginitate eos maximè dānabat, q̄ sese fame, & ieiunijs, ità macerāt, ut corpora obeūdis actionib. scđm uirtutē, atq; Dei pcepta, reddāt inepta: quamq̄ Hip. 2. Epid. cap. 5. dicat in laborib. seu corporis exercitationib. ppiorē esse medio excessu, cōtra uerò i alimētis ἀλλειψι, i. defectū. Aliud dignū adnotatione est Hip. nō dixisse malū esse, à naturali mēsura recedere in repletione, & fame, sed dixit nō esse bonū, tum q̄a (ut dicūt aliqui) uoluit Hip. docere et ea signa, q̄ nō sūt, neq; bona, neq; mala, sed media quodāmodo, ppa nō bona vocat: rū quia repletio & fames nunq̄ uerè bona simpliciter sunt; at nō semp mala, etenim ubi vētriculus repletus est crudis, & copiosis succis, multū ieiunare haud nocet, sic in stomacis biliosis, & siccis multū repleri, nō ita nocet, & forsan ille q̄ in Oeniade, sētiebat ex ieiunio dolorē, & magna sāguinis missione sanatus est apud Hip. 5. Epi. si plusculū ieiunasset cōtulisset, queādmodū cōtulit euacuatio, sectione uenę, facta; Et ijs, q̄ magna fame laborāt, & in animi deliquia, ex ea incidūt certum est cōferre, si uentriculum sem

Connexio. *Scopus.* *Not.* *Not.*

K per

Dubitat. per plenum, potius q̃ uacuum habeant: Sed quęret aliquis cum, neque repletio, neq; inanitio sit bona, utra tamē earū sit deterior. Praeterea cur Hipp. breuitatis amatiss. nō sat duxerit dicere nil immoderatū esse bonū, sed famē, & repletionē addiderit. Circa primū fuerunt, qui existimarunt hic Hip. loqui de fame, hoc est inanitione in uniuersū, atq; similiter de repletione tā scdm uasa, quam scdm uirtutē, sed cū loquatur de reb. nō naturalib. vocatis, cuiusmodi est cib. & potus, atq; id significet uox λῖμος, cui opponitur repletio: fit, ut iudicē repletionē, q̃ modū excedit minus dānosam esse, q̃ famē modū excedentē; & rō est, tū quia facilius est nimis repleta corpora euacuare, q̃ nimis euacuata replere, tū q̃a homines, ab īmoderata inedia magis lęduntur, q̃ ab īmoderata repletione. qđ si reperti sint, inter sāctos Patres, qui vsq; ad centesimū ętatis annum ieiunijs cōtinuis, atq; extrema cibi, & potus abstinētia, puenerint, id potius tribuēdum est miraculo, aut cōtinuatæ, atq; magnę cuidā consuetudini, q̃ vlli caussę naturali. Et qđ scribit Eusebius lib. de demōstr. Euāg. Essæos Hebræorū philosophos, & sacerdotes, nō nisi septima quali bet die edere, & aluū exonerare solitos, si verū est, consuetudini paullatim factæ est adscribendū: Sed dicet aliquis uideri multò uiuaciores esse famē tolerantes, q̃ *Dubitat.* *Solutio.* voraces, & gulosos, vnde fit, ut multo utilior esse uideatur nimia fames, quam nimia repletio. Dico id esse, quia non est par inanitio repletioni, quod semper homines multò plus excedant in copia, q̃ in indigentia: Sed data paritate utriusque in cunctis certè præeligenda est nimia repletio, nimiæ exinanitioni, tam in actu curatiuo, quam præseruatiuo; Et quod dicunt aliqui in curatione dolorum, atq; inflammationū sæpè cum singulari fructu, usurpari sanguinis euacuationē vsq; ad animi deliquiū (quicquid Auuer. contra hoc cōsilium disputauerit) respōdeo ubi iuuat, nō esse quid nimium, sed esse remediū à natura ęgritudinis indicatum, atq; postulatum: nam ea dicuntur preter modū, & methodū fieri, q̃ à nulla re indicātur. *Ad secundam.* Ad scdm dicere licet potuisset sola posteriora verba, s. nil im moderatum bonū esse, afferre, queadmodū et 6. Epid. dicebat μηδὲν εἴκῃ μηδὲν ὑπερωσάν, nihilominus voluit et afferre aliqđ peculiare; &c. sensatum exemplum ad maiorem instructionem, docens medicum nō debere esse vniuersalibus contentum, nisi etiā ad aliqua particularia, & sensata descendat, & præelegit repletionem, & famem; quasi in his duobus, minus quā in cęteris, tam excessus, quàm defectus noceant.

5 *Spontanee lassitudines, morbos prænunciant.*

PLVTARCHVS, quē Hip. studiosissimū fuisse, ejus scripta testātur, in pceptis ad sanitatem spectantib. citans hunc aphorismum, ita scribit. βαρυτητες, καί κοποι φησίν Ιπποκρατις αὐτόμαται πάσνόσες, φράζεσι, quasi verò particula βαρύτητες, in cōtextu Plutarchi fuerit, sicuti eodē in lib. sententię illi Hip. Exercitatio sanitatis, &c. addit aliā particulā συντηρησις σπερματ, Celsus lib. 2. cap. 2. videtur particulam eandē habuisse, cum scribat. Præter hæc timeri debet, si mēbra grauiora sint. Sed q̃cquid sit parum refert, cū inter genera lassitudinū, grauitas quoq; cōprehendatur, ut forsan ob id aliqui dilectā Hip. breuitatem spectantes, eam uocē adimendā esse iudicarint; Hic aphor. planè dogma est, ad partem prognosticam pertinēs, id. n. satis indicat uox φράζεσι, q̃ ut ait Gal. idē significat, atq; απαγγέλλωσιν, idest annunciant: Iam uerò quid significet uox κόποι, & αὐτόματοι, satis appositè docet Galenus in commentario, ubi scribit; eam uocem haud quaquam signifi-

significare immoderantiam ex motu, sed quandam dispositionem factā in ipsis corporibus, quę utrū in neruis, an in carnib. quoq; an in iuncturis, & uenis fiat, ut dubitat Theophr. initio lib. de lassitudinibus, haud hoc loco est disputandū, ego.n. magis inclino in eorum sententiā, qui totū corpus lassitudinis capax faciunt imò, & ipsa ossa, unde uox ēt ἀστεοκοπος, deducta est ab ipsa rē. Iam uerò hæc dispositio nil aliud est quàm imporentia, aut difficultas sese mouendi cum sensu aut tensionis, seu grauationis, aut caliditatis, aut ulcerationis, aut (quod proponit Auic. 3. fen. prim. Can. & Gal. quoquè. 3. de tu. valer, innuit.) arefactionis: hæc aūt dispositio, & imporentia seu difficultas mouendi, dubium est, an sit simptoma an morbus: Non morbus, quia morbum prenunciat, esset aūt uanum dicere morbum prænunciare morbum, non uidetur etiam symptoma, quia nec actio lęsa, quæ semper sequitur morbum, non antecedit, vt Gal. 4. cap. de differ. morb. non excrementum mutatum, nō qualitas mutata, quia nec uisibilis, nec tactilis, nec gustatilis, nec odoratilis. Dicendum est tamē esse symptoma in genere actionis motricis læsę diminutę: seu debilitę. Distinguitur autē à torpore quoniā licet hic sit quoq; symptoma in genere actionis motricis diminute, sequitur tamē morbum, quod non facit lassitudo, ob læsionis debilitatem, non enim omnis debilis actio uerē est symptoma, sed quæ morbum sequitur. Porrò huiusmodi lassitudo propterea dicitur ab Hip. αὐτόματος, hoc est spontanea, quia absq; motu, & calore, vel ulla alia occasione externa, oritur. Sic. n. à Mechanicis ea cōsueuerunt uocari αὐτόματα, quæ sponte sua, absque ullo externo impulsore agitatur. Hip. uerò uisitatissima uox est in uarijs rebus significandis. Verùtamen id ferè semper uidetur designare, qđ nulla ope medici, aut ministrorum, aut aliarū caussarum apparentium efficitur, ueluti quando 2. aphor. lib. 1. uocat spontaneas euacuationes, quę nullo externo irritamento, sed sponte fiunt, nō qđ fiant prorsus sine caussa, sed quod, ut ait Gal. 4. aph. 2. & 6. aph. 14. fiant citra operam medicam, natura, s. expurgante corpus, atq; irritata, uel à copia, uel à qualitate materię, qđ etiam dicit lib. 6. aph. 15. 17. Sic etiam spontaneos rigores 1. Epid. com. 3. uocat, qui absq; ulla externa caussa fiunt. Iam uerò uidendum quę sit uera ratio propter q̄ huiusmodi lassitudines, sine ulla caussa euidente, factę, morbos prænūcient; quę certè nulla alia est, quàm uel copia humorum, uel qualitas, s. aut caliditas, aut acrimonia: à copia. n. grauante uasa, & medio ipsorum, musculos, atq; articulos, fit lassitudo tēsiua, seu grauatiua, quę propterea indicat morbos articulares, aut alios, quoniā, uel ibi detinētur humores, & faciūt arthritidas uocatas, vel depellūtur ad uenas, vbi febres cōcitāt, uel ad intestina ubi colicam, sic. n. & Paulus, & experientia docent, nonunq̄ morbos articulares mutari in colicos, & è cōuersò. Si humor faciens lassitudinem sit calidus, portendit in flāmationes in partibus delassatis, aut febres, vbi illi humores in uasa pelluntur. Sic lassitudines vlcerosæ prenūciāt ipsa vlcera, à quibus uidemus sæpenumero profligari ipsas lassitudines. s. euacuatis per cutem ijs humoribus, à quibus fiebant lassitudines, & hoc est, quod non modo scripsit Hipp. lib. de ulceribus, uerum etiā Arist. 5. sect. probl. & Theoph. lib. de lassitudinibus nempè corporā impura si exerceātur fieri ijs ulcera, prius scilicet facta lassitudine, tum ulceribus; quamquàm uerè nō hæ dicantur lassitudines spontaneæ, sed potius factæ ab exercitatione, accedente tamen

Lassitudo in qua serie affectuum præter naturā locanda.

Cur lassitudines morbum prænuntient.

men corporis præparatione. Cuiusmodi lassitudines non tantum sunt symptomata, sed etiam caussæ futurorum morborum, atq; interdum exitialium, ut cōtigit adolescenti illi, qui in foro mendacij habitabat, & quem scribit Hippoc. 3. Epid. sec. 2. ęgro 5. ex laborib. & lassitudinibus, febre captū, septima die interijsse, siquidē vt dicit Arist. 5. probl. 27. Excremēta quę redūdant acria & calida à motu magis eliquantur, calefiunt, & acria euadūt, vnde carnes vlcerantur. Vtilis est huiusmodi aphorismus, nō modo ad prædictionem, verumetiam ad pręseruationē, quoniam vbi quispiā lassitudine tentatur, si se se medico cōmittat, potest futuros morbos euitare, in grauatiua quidē lassitudine à sanguinis copia, ipsius sanguinis missione, sicut & in phlegmonosa: in vlcerosa verò purgatione, atq; debita victus ratione: quēadmodū, & in quarta, (ab Auuic. introducta) humectatione: q̄ pręseruatio, & curatio licet mōstratę sint ab Hip. lib. 2. de dięta, & à Gal. lib. 3. de tu. valet. sunt tamen apud Aristot. quædā non inutilia documenta, in prædicta problemarū sect. 5. vbi probl. 6. docet, veteres post exercitationes validas cōsueuisse, tum ad pręcauēdas, tū ad tollēdas lassitudines oleo, & aqua sese inungere: quēadmodum probl. 7. narrat medicos etiam, vomitum delassatis corporibus adhibere consueuisse, pro ijs excrementis euacuandis, quæ lassitudinem pariunt, & fouent: sicuti etiam primo problematum. 39. & Theophrastus in fine libelli de lassitudinibus, monstrant lassitudines esse tollendas hieme oleo, Æstate vero balneo ex aqua: quo etiam in loco parcitatem cibi in uniuersū pro æstate, & copiam potus laudat, quam sub uoce *κωθωνισμῷ* intelligit, respectū scilicet aliorum temporum, perinde ac Hippoc. 2. lib. de diæta, monuit.

---

6. *Quicunque dolentes parte aliqua corporis: omnino dolorem non sentiunt. His mens ægrotat.*

DE huius aphorismi continuatione cū superiore, uaria sunt ab interpretibus proposita, quæ oīa ueri similitudinē aliquam habent. Verū illa mihi cōnexio magis placet, ut dicamus, in antecedēti dogma prognosticū, sed vniuersale, ex molestia dedisse, in hoc aūt, veluti exemplum particulare tradere, quō ex molestia, non solum in vniuersum morbos, verumetiam talē morbū præcognoscere, & pędicere liceat: quasi dicat Hippoc. non modo lassitudo, quæ est dolor quidam spontaneus, scilicet qui sine euidenti, & manifesta caussa efficitur, morbos futuros significat, uerū si eiusmodi, aut quispiā alius dolor adsit, nec ab ægro tamē percipiatur, morbum mentis adesse (addo ego,) vel mox adfuturū esse, indicat; Et Plutarchus, rerum medicarum non ignarus, lib. an morbi corpor. uel animi sint grauiores, dicebat eos morbos esse cūctis alijs deteriores, qui ab ipsismet ægrotantibus nō percipiuntur. Cornelius Celsus lib. 2. cap. 7. hunc in modū præsentem aphorismum fecit latinum, Quibus caussa doloris, neque sensus eius est: his mens labat, vbi notandum est, non malę dixisse, quibus caussa inest, quoniam, ut ait Gal. in commentario, Hip. pro dolore intelligit dipositionē illius effectricem, vt paullòpost palàm fiet; Iam uerò sequitur, vt diligenter uideamus quid boni, & speculatu vtile in hoc aphorismo contineatur; Primum enim uox *πονέειν*, qua utitur sæpenumero Hippoc. (vt optimè notat Gal.) solet ipsas præter

Præsentis aphorismi vtilitas.

Connexio.

Scopus.

Qui morbi cęteris deteriores ex Plutarco.

naturam dispositiones significare, vt 6. Epid. com. primo tex. 8. vbi ait πόνοι, idest labores antiqui frigidi sunt, recentes verò calidi: etenim haud quaquam vocaret ipsos met dolores calidos, uel frigidos: plerumque uerò nuncupat sic ipsum symptoma, hoc est effectum propriè indispositionis, qui alias ἄλγημα, & ὀδύνη, dicitur. Quomodo aũt hic usurpetur à Diuinô sene, Gal. voluit accipi pro ipsa dispositione, quæ fieri nata est cũ dolore, vt Erysipelate, inflãmatione, vulnere, ac similibus. Verum (vt liberè dicam) non possum comprehendere quomodo possit de sola caussa doloris Hippoc. intelligere: quandoquidem sæpenumero contingit, vt caussa ipsa non percipiatur, & tamen mens non ægrotet, veluti in dormientibus, in gangrænatis partibus, aut opera medicamentorum refrigerantium, stupefactis, in abstractis, aut ecstaticis; ad hæc dispositio, quæ est causa, non comprehenditur sensu, nisi per suum effectum, hoc est, per symptoma, quod est actio deprauata sensus tactus. Vnde multò melius mihi uidetur dicere, pro dolore intelligi ipsam actionem læsam, unà cum ipsa dispositione, quod forsan etiam voluit Gal. intelligere, quando dicit Hippocratem intelligere, seu uocare πόνους, hoc in loco διαθέσεις, quæ fiunt μετ' ὀδύνης; Iam verò quid per uocem illam γνώμη, intelligat Hip. etiam Galeno assentior, s. tam intellectum, quam discursiuam potentiam intelligere, non autem sensum etiam, vt Iacobus conciuis meus uidetur uoluisse, nisi tamen pro sensu, intellexerit, & ipse communem illum sensum, quem Æstimatiuam pleriq. barbari uocant; Etenim certum est ad omnes sensuum operationes perficiendas, & iudicandas, non posse ipsummet exteriorem sensum sufficere, sed illud opus esse superioris alicuius facultatis, quam siue dicamus γνώμην, idest potentiam cognoscitiuam, siue διάνοιαν, perinde esse, rectè iudicauit Galen. Nam illa est potentia attentiua de qua integrum, atque pulcherrimum libellum scripsit. D. Basilius phisicus, & medicus non vulgaris, & de qua etiam locutus est Io. Grammaticus, Basiliũ secutus: de hac etiam loquebatur poeta ille in Problem. ab Arist. & à Plinio citatus, qui dixit mentem uidere, & mentem audire; Cœterum dubitari põt, quæ sit illa uera ratio, quæ faciat, semper uerum celebratissimũ hoc Hipp. oraculum, scilicet vbi est in corpore dispositio, & actio læsa deprauati tactus, si ab ipso non percipiatur ægrotante, illi mentem ægrotare: Nam cum dolor nihil aliud sit, nisi ipsa actio læsa percepta, aut perceptio ipsius læsæ actionis, quando non percipitur, & adest, aut fit, quia ipsa actio læsa exigua est, uel sopita, & delera, aut quia ipsa vis attentiua non operatur circa ipsam; Vnde si sit actio læsa, & dispositio eam faciens insignis, proculdubio oportet, ut defectus sit in ipsa uirtute attentiua, quę aliò uersa est, scilicet uel quia sit immersa alicui speculationi nimis, vt dicunt contigisse Scoto, qui interdum adeò in Estasim rapiebatur, ut pũcturas etiam graues non perciperet, vel quia circà alia obiecta irrationalia versetur; quocumq; aũt modô hoc fiat, planè, mens & discursus, hoc est, ille potentiæ non bene habent, sed ægrotant: De ecstaticis certè non loquitur Hippocr. sed de ægris, quos cognoscere docet, hac ratione, dum delirant; quare necessarium omnino uidetur, vt quando quis habet, & læsam actionem, & dispositionem lędentem, nec eam percipit, esse quia mens, seu vis illa attentiua non conuenit ad percipiendam illam actionem; & non conuenit, quia ob errorem, & ægritudinem abducitur circà alia phantasmata non

Quid per [dolorem] intelligat Hipp. hoc loci.

Autoris sẽtentia.

Per mentẽ quid intel ligendum.

natu-

naturalia, quòd nihil aliud est, quàm delirare: Summa est, quòd si dolor præsens sit, & non sentiatur, fieri aut vitio obiecti, aut uitio mentis, seu potentiæ cognoscitricis, cumque vitium nullum, aut defectus sit in obiecto, necessariò esse in potentia, ac propterea significari ipsam mentem laborare.

7 *Quæ longo tempore extenuantur corpora, lentè reficere oportet: quæ verò breui, breuiter.*

DE connexione huiusce aphorismi cum antecedente nullum verbum habet Gal. quemadmodum nec de plerisq. alijs, vndè multò magis uerū esse puto (quod aliàs dixi) nimiū illos.s. lassiuire, qui in cunctis laborant, ut inueniant, aut saltem effingant ordinem, & connexionem, quā nunquam cogitauit Hippoc. quod etiam euenit in præsenti, in quo continuando valde diuersæ sunt scriptorum sententię, quas tamen inutiliter proponere omittam: illud unum dicens, quòd si vlla potest esse connectendi ratio, (ut mihi uidetur) hęc una sit, nempè omnes antecedẽtes aphorismos spectasse ad partem prognosticam, & dogma ta fuisse: præsentem autem aphorismum esse purū præceptum, nō modo ad curationem corporum neutrorum, (vt uoluerūt aliqui interpretes:) sed etiam infirmorū pertinens, quamquā etiā (ut dicit Conciuis meus) pōt quodammodo utilis esse ad prędicendū quādo corpora refecta, & recorporata, ut dicit Cęlius, & Tertullianus expectare conueniat, i. uel longo, uel breui tempore. Quòd uerò dicit sapientissimus senex est ea corpora, quæ longo tempore extenuantur, longo tempore, esse reficienda, & q̃ breui, breui. Adeo, ut uniuersa sententia in duas particulas diuidi queat, quarum unamquamq́. separatim explanare conabor, atque hoc diligenter, cum maximè referat in medicina facienda, atque adeo in ipsa uita sustentanda. Praxis huius præcepti habetur in lib. de loc. in homine, ubi Hippoc. docens curationem tabidorum, eos non confertim, sed paullatim esse alendos docet. Videamus modo quid Hipp. intelligat per λεπτυνόμενα, idest extenuata corpora, quid per multum tempus, quid per ἐπαναστρέφειν, idest superenutrire, ut uerbum uerbo reddam, & quid νωθρῶς, idest lentè. Dicuntur λεπτύνεσθαι, seu λεπτυνόμενοι, ut docet Galenus 6. Epid. com. 3. tex. 29. quicumque molem corporis detractam, collapsam atq; subsidentem habent, cum uerò moles corporis tota constet, ex spiritibus, humoribus, atq; solidis partibus, si detrahantur dumtaxat spiritus, fit insensensibilis corporū detractio, & extenuatio. Vnde minimū pōderis demitur corporibus subitò mortuis, aut interfectis, seu strangulatis quod ipsis desit tantūmodo spiritus, ob id Plinius lib. 22. c. 103. dicebat cadauera recentia demergi, uetusta uerò fluitare: sin autem etiam humores detrahantur, fit maior corporum diminutio, atque extenuatio, quo fit, ut post purgationem humorum non modo pondus corporibus detrahatur, uerum etiam moles corporis diminuatur, undè iure Hipp. initio prognosticorum, dum de facie consumpta tractaret, mandauit, ut priusquam iudicium de ea feratur, diligenter animaduertatur, an qui eam habent, ieiunarint, uel euacuati sint sponte, aut medicamentis, quasi, & ieiunia, & euacuationes, ualdè corpora extenuent, Sin uerò præter spiritus, & humo-

Connexio.

Propositū

Diuisio.

valde magna extenuatio, atque macies ſubſequitur, vel etiam partes ſeminariæ, & radicales, vt nerui, membranę, arterię, & ſimiles, atque tunc maxima fit extenuatio, qualem obſeruare experientia ſolemus in tabidis, & maraſmo laborantibus, Porro quod ait Hippoc. ἐν πολλῷ χρόνῳ, ideſt multo tempore, perinde eſt, ac ſi dicat multo dierum, hebdomadarum, atque etiam menſium interuallo: nam conſumptio ex ſpiritibus, atq; humoribus fit paucis diebus, imò fit etiam interdum paucis horis: extenuatio uerò, quæ fit ob defectum carnis, fit non ſolũ dierum, verumetiã hebdomadarum interuallo, Ceterum, quę ſequitur conſumptionẽ partium radicalium, non modo, ut fiat, opus eſt dierum, & hebdomadarum, verum etiam menſium, & interdum annorum interuallo: atque de hiſce duob. poſtremis generibus, Hippocratem habere ſermonem, haudquaquam eſt dubitandum. Porrò ἐπαναστρέφειν, ſiue ſupetrenutrire, idem eſt, atque renutrire, ſeu reficere, & cum ab Hippoc. opponatur extenuationi, certè à Gal. verè uidetur loco citato Epidemiorum uocari πάχυνσμός, ſeu εἰς ὄγκον ἐπίδοσις, hoc eſt craſſefactio, ſeu in tumorem ſublatio. Cælius Aurelianus (ut dicebam) uocat recorporationem plurib. in locis lib. de paſsio: diutu: vbi meminit Cycli Methodicorũ Metaſincriti ci, ideſt recorporatiui, ſic etiã libro de carnis reſurr. Tertullianus dixit de figulo recorporate; Gal. verò. 6. Epid. com. 2. tex. 3. vbi inquit λεπτύναι παχῦναι, τῦχος, ait non ratò contingere, medicum, craſſefacta extenuare, & extenuata craſsefacere; νωθρῶς autem interpretatur Galen. tenuiter, & longo tempore; poſſumus etiam interpretari lentè atq; tardè, quemadmodum Hipp. vocat pulſus νωθροὺς, ideſt tardos, & perinde eſt, ac ſi dicat Hippocr. eos, qui ſunt longo tempore extenuati, oportere lentè, hoc eſt maturè, & cum prudentia reficere, quoniam neque poſſibile, neq. utile eſt tentare eos citò reficere, non eſt enim poſſibile, quia ſubſtãtię ſolidę reficiuntur cibo, qui oportet vt ſit multi, & viſcidi ſucci: hic autẽ, ut coquatur, & aſſimiletur, ac in ſubſtantiã ſolidam conuertatur, eget multò calore, & viuido, qui ſanè, in longo tempore extenuatis, reperiri non poteſt: Non eſt etiam utile, quoniam uires horum, ualdè ſunt infirmæ, quæ copioſi, & potentis alimenti onus ſuſtinere nequeunt: vnde ſi tentetur plurimo alimento hæc citò reficere, planè uires ab eo obruentur: & propterea iure ſummo Hipp. citato lib. de loc. in homine, uolebat tabefactis exhibendum eſſe paullatim cibum, atq; potum. Sequitur ſecunda pars, quæ eſt corpora, quæ breui tempore extenuantur breui tempore eſſe recorporanda, ſeù reficienda: breue enim tempus vocat, quod ſpacio dierum, aut ad ſummum hebdomadarum complectitur. In hoc autem interuallo ſolent conſumi, ſi torrida febre, & colliquatiua occupentur, aut ſi calida cum ſint, cibo pęnitus deſtituantur. Etenim ſpacio dierum ſeptem plerumq́. homines, conſumi atque interire, & Hippocrates, & Eraſiſtratus dixerũt, quamquam Plinius (& verè) dixerit etiam undecimo uitam protrahi ſine cibo; quo tẽpote corpora tamen extenuari, non eſt dubitandum; Si itaque extenuẽtur, quia ſpiritus tantum, & humores abſumantur, breui quoque reſtaurare, & ſpiritus, & humores conuenit; Sed ſi ob febres, vel inędiam ſummam, membra ſolida etiam, breui ſint conſumpta, proculdubio regula, & præceptum Hippocrat. haudquaquam videtur conducere, quoniam viſum eſt nonnullos, qui afflicti, & demiſſi erant ob inædiã, aſſumpto ſtatim copioſo cibo, interijſſe, eo quod virtus

ſub

sub inedia, maximè labefactata, non potuit onus cibi sustinere, nec coquere, vnde suffocata est: Quare intelligenda uidetur Hipp. sententia de ijs, qui extenuati sunt solo defectu spirituum, & humorum, in hisce nam q. cum uirtus, quæ in spiritibus humoribus, & solidis, (vt dicit Hippoc. lib. de alim. & Gal. vbiq.) collocata est, insigniter patiatur, periculum est, ne magis violetur, nisi citò succurratur, quod fit, tum usu ciborum potabilium, seu (vt dicit Hippoc. sorbitionum, quæ citò, & faciliter nutriunt, vt dicebat ipsemet facilius esse impleri potu, quàm cibo,) tum cibi, & copiosioris, & frequentioris exhibitione: Etenim facultas coctrix, adhuc ualida existens, & ferre, & cibum paullo uberiorem coquere ualet: vnde sequitur tam spirituum, quàm humorum competens recreatio, atque ea breui tempore. Quod si fieri tentaretur in ijs extenuatis, quorum etiam solida sunt aliquantisper, uel plus consumpta, haudquaquam feliciter obtingere posset: Verum dubitatio est, quia non uidetur esse uera sententia Hipp., quandoquidem semper resumptio, (quęcumque sit caussa extenuationis,) necessariò est longior tempore, extenuatione: siquidem ad reficiendum multò plures exiguntur actiones, quàm ad consumendum, cum in refectione, requiratur coctio uentriculi, iocinoris, uenarum, roridi humoris appositio, assimilatio, unio, &c. Et est cōmune omnium dictum, ad construendū plura requiri, ad destruēdum unum sufficere. Præterea dubium est, an cibi abstinentia semper, & usus ciborum salsorum, & amarorum ad inducendam corporibus extenuationem, conferant: nam de fame Aristot. 1. sect. prob. 6. scribit præ fame, pedes tumidiores fieri, & Plutarchus in qst. naturalibus narrat Apollonum Herophili discipulum medicum, cōsueuisse corpora pinguefacere salitis alimentis, imò caprarij ad pinguefaciendas pecudes salē ipsum exhibent, ut copiosè docuit Arist. 8. hist. animal. c. 10. Ad primam dubitationem dicendum est, ad hoc ut uera, & æterna sit Hippo. sententia requiri nonnullas conditiones, primùm, vt extenuatio sit recuperabilis, nam qui laborāt, vel tortido, vel frigido marasmo, haudquaquam in ijs verificatur, quod ait Hip. siquidem nec citò reficiuntur corpora, sed vt sunt (vt quandoq. loquitur Hip.) κεκρατημένοι, i. victi, & desperati ità perpetuò remanent. Altera conditio est, vt cætera sint paria; vel dicendū comparationem longitudinis refectionis, vel fieri ad ipsam extenuationē, vel fieri ad alia corpora: si primo modo uerū est, (quęcumq. sit extenuationis caussa) semper illius refectionis esse longius tempus. si uerò secundo modò, non inconuenit, ut tempus refectionis alicuius corporis, uel in aliqua ægritudine, sit breuius, quā in altera: exempli gratia si extenuetur sanguineus, multò breuius reficietur, quàm melancholicus, aut biliosus, tum quia uis coctrix in illo minus est lęsa, tū q̄a plus materię sibi suppetit ad recuperandas partes amissas, quàm illis: Ad alteram dubitationem dicendum est, de fame, id quidē uerum esse, quod, & Arist. & multò ante ipsum Hesiodus dixerunt, pre fame pedes intumescere, uerum huiusmodi intumescentia, potius est quędam extenuatio, quàm secus; tum quia licet partes inferiores tumeant, ob colliquationem, seu colliquatam materiam eò decumbentem, attamen alię partes mirum in modum extenuantur: tum quia ille ipse tumor est, cum ipsius humidi alimentalis, atque radicalis eiusdem partis, consumptione, & consequenter cum extenuatione: sic enim corpora etiam laborantium anasarca, tumida quidem uidentur, ob ascitirium,

Dubit.

Altera dubitatio.

Ad primam.

Ad secundam.

tium, atque extraneum humorem, atque essentialiter, & radicaliter sunt extenuata: cuius signum est illud euidentissimum, quod statim atque euacuatur aqua, remanent illicò membra, quæ antea apparebant crassa, prorsus exsucca, & consumpta: quod uerò dicitur de sale, certè cum exiccandi magna vi polleat suaptè natura potiùs extenuandi vim habet, vt quotidiana, & frequentissima experimenta docent, at per accidens fit, vt etiam crassefacere videatur, tum quia appetitum excitat; quo fit, vt plus edant, ac bibant pecudes, sicq; pinguefiant, tum quia moderatè sumptus, vehit, atq; affigit partibus nutriendis alimentum; vndè postmodum sequitur crassefactio; De vtilitate aphorismi dicendum est maximè hoc præceptum iuuare medicos, ne præcipites sint in reficiendis corporibus valdè extenuatis. *Cur saltis animãtia pinguescant.*

---

8 *Si à morbo cibum aßumens quis non corroboratur, pluri alimento corpus vti significatur: quod si non aßumente cibum hoc accidat: scire oportet, quòd indiget euacuatione.*

VT aliàs dixi, Galenus maximè neglexit aphorismorum connexionem inuenire, & proponere: vt hinc liceat coarguere eorum nimiam curiositatem, qui in cunctis laborant eam afferre, & Deus scit, quanta sæpè cum ratione Gal. itaque huius aph. cum duobus sequẽtibus, rationi consentaneam connexionem proponit, sed quomodo hic cum superiori sit connectendus, nullum uerbum facit. Aliqui tamen existimant, ità posse continuari, quasi docere hic velit Hipp. quomodo vitandus sit error, qui committitur, vbi quispiam importunè corpora extenuata nititur reficere, scilicet, quando plus datur, quã conueniat, aut quando est aliquid in corpore, quod impediat refectionem: Quomodo verò hoc cognosci possit, ĩ hoc doceri volũt: & certè fatis speciosa est cõtinuatio, sed utcumque sit medullam ipsius aphorismi peruestigare conuenit, Est partim dogma dignosticum, partim præceptum ad curationem nutritionemque vtilissimum, & scopus Hippocratis in ipso, & duobus consequentibus est monstrare; quomodo cognoscenda sit caussa, cur corpora ex morbo non reficiantur, & quomodo ea sint tractanda; quod itaque dicit est. Si ægri cibum capiant, & non reficiantur, sciendum esse eos copiosiore uti alimento, quã cõueniat, si uerò utatur cibo moderato, & nihilominus uires non aquirant, significare, opus esse purgatione: ità ut totus aphorismus in duas partes secetur, quarũ ut primam explanemus sciendũ (quòd Gal. notat) morem fuisse Hippocrati quandoque vsurpare voces secundum Populi significatum, ac proprerea cum Populi Asiæ significare velint quempiam bene appetere, consueuisse dicere illum cibum capere, & è contra, cum non appetebant, dicere illum non capere cibum: qui vsus loquendi etiam hodie apud complures Italiæ gentes seruatur, vt ubi significare uelint quempiam non appetere dicant non capere cibum; & è contra: Igitur hic, *cibum capere*, est cibum sumere, atque illum cum appetitu, sicut ἰχύειν, est uiribus ualere, tàm naturalibus, quàm uitalibus, immò uerò etiam animalibus: nam uires, ut dicebat Galenus, sitæ sunt in solidis, humoribus, atq; spiritibus, hęc verò omnia, vt ait Hip. quarto de morbis, & lib. de loc: in homine, fiũt ex cibis &

Cõnexio. *Scopus.* *Diuisio.*

poribus, optimè concoctis, atque distributis, distribuuntur, & concoquuntur: si nec quantitate excedant, neque naturam, & qualitatem vllam contrarias habeant; sic enim intelligendus Hipp. quando in lib. de loc. in homine dicit corpus florere, vbi vincit cibos, contra autem vbi vincitur ab ijs; Vndè mihi quoq; placet, vt cibum capere hoc in loco sit, nō tantùm cum appetitu, sed & cibum in ēt qualitate cōmoderatum sumere; Etenim certissimū est, si æger vtatur herbis, alijsuè edulijs, quæ appetat, & sint uitiosi succi, haud quaquam uires esse recuperaturum, etiam si in quantitate non erret. Sed quæ nā est necessitas, cur medicus debeat cognoscere peccari in copia, si cibum cum appetitu sumat conualescens, nec robur aquirat? Est hæc, quoniam appetitus in conualescentia, aut est bonus, aut est vitiosus (hoc est) ob nimiam frigiditatem, ex succo aliquo impuro, & terro ortam. Si sit naturalis, cum ventriculus bene valeat, & corpus perpurgatum sit, signum est non præparari rectè alimentum, & consequenter non fieri bonas coctiones, atque hoc non uitio temperamenti stomachi, sed potius obiecti (hoc est) nutrimenti, quod sit improportionatū quantitate? Quod si appetitus non sit naturalis, sequitur id quòd dicitur in secunda parte aphorismi, vt scilicet corpus egeat euacuatione (hoc est) vt in corpore, atque adeò in ipso stomacho uitiosi reperiantur succi, qui nisi euacuentur, & appetitus naturalis euadat, haud fieri potest, ut optimæ coctiones fiāt, corpus nutriatur, tandemq; uires recreentur; Sed dicet aliquis, quomodo cognoscitur appetitus naturalis à vitioso? Cognoscitur quia est circa cibos familiares, & naturales, vt circa panē, & vinum, alio modo cognoscitur, quia durat, nec fastidium incurrit. Sic enim dicebat Aristoteles in probl. cętera edulia frequentius vsurpata generare fastidium panem autem non, quia hic est naturalis, non illa. Preterea cognoscitur, quia naturalis appetitus sedatur assumpto debito cibo, contrà viriosus nō sedatur, immò sæpè augetur. Cognoscitur etiam signis malè olentis stomachi, vt acetositate ponderis, nausea, &c. Quod uerò dicit Gal. de euacuatione duplici ab Hipp. frequenter commemorata, scilicet, vel per sanguinis missionem, vel per pharmaca purgantia, manifestum de hac postrema aphorismum esse intelligēdum, ob subsequentes aphorismos, huic coniunctos, in quibus certè colligitur de purgatione per pharmaca sermonē haberi: quamquā non inconuenit, quin etiam aliquo pacto intelligi possit de euacuatione p inediā, & sanguinis missionē. Sūmatim, vt uera sit præsentis aphorismi sententia, oportet, ut in primis qui morbo conualescit, eius conualescentia uera sit, non spuria, de qua loquitur Auicen. secunda quarti cap. de regim. conualesc. quod habeat naturalem, & uerum appetitum, non autem ob uitium alicuius humoris, aut nimiæ frigiditatis, & quòd cibum capiat, qualitate, & substantia proportionatum; nam si tunc, nec uires, nec robur vllum recuperet, signum est facultatem coctricem non posse cibum immutare, cumq. hoc nō contingat ratione qualitatis cibi incoctilis, necessariò cōtingere ob im pportionatā ipsius copiā coniectandū: Preterea, si nō recuperet uires, nec cibum capiat, signum est quod corpus eius indigeat euacuatione, eò quòd aliquæ prauæ materiæ sint relictæ, quæ simul & appetitum lædant, & prohibeant consequenter, ne uires recuperentur. Sed quæsitu dignum est utrum in uero conualescentere, reperiri possit appetitus mendosus: siquidem, ubi corpus est

Dubitat. *Responsio.* *Dub.* *Solut.* *Panis homini cibus naturalis.* *De qua euacuatione loquatur Hipp. in præsenti* *Quæsitū.*

pus est rectè perpurgatum, ità ut nihil reliquiarum in eo remanserit, rationi consonum uidetur, ut omnes uenę ex ratione inanitæ debeant attrahere, atque ab ore stomachi, ita exsugere, ut appetitus uerus consequatur: quemadmodum copiosè disputat Hippocrat. lib. 4. de morb. Ex altera parte uidetur posse fieri, vt euacuatio paullò maior fiat, ex qua etiam relicta sit ingens, & nimia attrahendi, atque sugendi cupiditas. Prò cuius quæsiti ressolutione dicendum est in primis, Hipp. in lib. de flatu scriptum reliquisse, omnem famem esse morbum, quod non est intelligendum simpliciter, sed quodam pacto, quoniam est desiderium cum molestia, cuius curatio, seu expletio est cum voluptate: non dicitur tamen uerè morbus, quia est naturale desiderium. iam verò hoc desiderium vitiari potest, vel secundum excessum, vel secundum defectum; secundum excessum, quando plus appetitur, quàm coqui possit, quod fit vel vitio temperamenti frigidi maximè cum materia frigida, & acida, coniuncti, vt in bulimo, vel ob nimiam euacuationem. Secundum verò defectum læditur, aut ob stomachi, & prȩsertim ipsius oris infirmitatem, vel ob multitudinem humorum, ipsi stomacho innatantium, aut ob attractricis Iocinoris debilitatem, aut ob totius corporis plenitudinem, aut ob caloris natiui paupertatem: In conualescenti verò potest deficere appetitus, quia sit aliqua copia humorum in ventriculo, atque etiam in toto relicta; potest uerò excedere, ob nimiam attractionem, ità vt vasa sint nimium exinanita, atque ob id fiat magna attractio, ab ipsis, & à iocinore: vnde appetitus maior, quàm coctrici facultati conueniat; Vsus aphorismi est in predic. & curando, &c.

Respon.

Famem quot modis vitiari contingat.

---

9 *Corpora cum quispiam purgare uoluerit: oportet fluida facere.*

VT dicebam Gal. in commentario antecedente visus est sentire, multò meliorem ordinem futurum, si sequens aphorismus antè hunc ponatur, perindè, ac si Hippocr. dicat, corpus egere purgatione, ac ob id non esse nutriendum priusquam purgetur, ne lædatur. Verum tamen, & si minimè inficias eā posse quoq; Galeni connexionem accōmodari, nihilominus, quia omnes antiqui contextus hunc ordinē habent, atq; is minimè dissentaneus, & aspernādus est, malo ipsum sequi quā alterum Galeni introducere. Est igitur apta connexio præsentis aphorismi cum antecedente, quoniam cum dixisset, ubi nec capiunt cibum, nec reficiuntur ægri, eos egere purgatione, nunc monet, ne tamen eiusmodi purgatio temerè fiat: sed prius corpora ipsa fluuida fiant. Celsus autem libro secundo cap. 13. dicit, quisquis veratrum daturus erit, id agere antè debet, vt accepturi corpus humidum sit. Adeò ut hæc sententia sit purum præceptum, pro medicina facienda, nec ullam obscuritatem habeat, id tantummodò Galenus putauit esse examinandum, quid apud Hippocratem significet purgare, & quid εὔροα τὰ σώματα ποιεῖν. Dicit primum σώματα, quia cum interdum purgetur totum corpus, interdum pars, hic loquitur de totius purgatione, in qua est necesse corpus fluidum facere, quod non in purga-

Connexio.

Scopus.

tione partis, καθαίρεσθαι, idest purgare; etenim purgationem significare euacuationem humorum, per ualida medicamenta, aut ore, aut aluo factam, præter præsentem commentarium, alijs quoque in locis docuit Galen. & licet dicat, sæpè etiam κάθαρσιν, siue purgationem ab Hipp. vsurpari, pro ea etiam prauorum humorum euacuatione, quæ sponte naturæ efficitur, nihilominus hoc in loco pro ea purgatione tantum accipitur, quæ fit ab arte, quod præ alijs satis testatum facit modus loquendi Hip. dum dicit, vbi quis vult purgare: & dixit vbi quis non ubi medicus, quoniam hoc præceptū est, non ad solos medicos, sed & ad quosuis alios: siquidem tempore Hipp. omnes sese purgabant spontè, ut est apud Herodotū, & omnes erant medici. *Voluerit.* Cur sic locutus sit Hipp. caussa fuit: quia medicus interdum purgat libera voluntate, interdum coactè: vbi voluntate libera purgat, semper debet fluidum facere corpus, non item vbi coactè. Porrò dictio illa εὔροα, ab interpretibus id significare putabatur, vt si uomendum sit, corpus medicamentis vomitorijs, præparetur; Sin aluus subducenda, idem agatur frequenter aluum ciendo, vel clysteribus, vel alijs mollientibus. Atqui Gal. haud ità populare præceptum proposuisse putat, sed aliquid grauius, & vtilius, quod quotidianis experimentis comprobetur, nimirum, vt viæ clausæ reserētur, crassi, & viscidi humores attenuentur, & detergeantur: sic enim multò faciliùs, & tutius purgationes, quantumuis graues, fiunt: atq; hæc est litteralis explicatio, tàm ipsius contextus, quàm commentarij Gal. superest, ut uideamus, quæ sit ratio rectè præparandi corpora, tum ad uomitum, tum ad alui subductionem, cum n. præparatio sit quædam operatio, & omni operationi perficiendæ quattuor necessario spectanda esse præceperit Arist. scilicet quando operari oportet, quantū, quibus, & quomodo. Iccircò cum hæc operatio maximi sit momenti in medicina facienda, de his omnibus breuiter, sed perspicuè tractabo. Verum illud primum solet in controuersia verti, an hæc operatio sit semper ante purgationem necessaria, nam nō defuerunt inter veteres, qui putarunt esse superfluam, sed solummodo oportere ipsam facultatem expulsiuam irritare, quæ postmodum per se expellit: sed ueritas est, duos esse casus in quibus non est expectanda humorum præparatio, unus est quando humores turgent, hoc est impetu à natura agitantur, quo in casu præsentaneum imminet periculum, ne materia ad nobiles partes lata ineuitabile exitium afferat, nisi extra corpus aliquo medicamento trahatur; id quod uoluit intelligere Hip. 5. aph. 22. quando dixit cocta esse medicanda, nisi materia turgeat, & 5. Epid. quando similiter dixit, esse purgandos uentres, si cocta sint, infra quidem si cognoscetur esse firmatam materiam, eo quod non adsint anxietates, uel capitis grauitates, calores mitissimi sint, febres desinant post accessiones: hæc enim materię, nec furentis, nec turgentis indicia sunt. Supra uerò in ipsis accessionibus, siquidem tunc, & spontè sursum humores tolluntur, quando adsunt anxietates, capitis grauitates, & inquietudines: Alter casus est quando materia tenuis, & serosa est suaprè natura, ità ut quolibet, uel minimo irritatorio sit prompta ad exeundum: Alioquin si medicus absq; præcedente ulla præparatione, humores tentet purgare, non pauca, nec parua detrimenta subsequūtur, inter quæ tria sunt præcipua. Vnum est, quod interdum plus boni, quā mali euacuatur, semper certè aliquid boni: Alterum est, quod lædens humor impe-

Præparatio, an antè purgationē semper necessaria.

impeditur quo minus coctionē assequi possit: Etenim facta imbecilliore, ex importuna euacuatione, natura, multò magis, boni æquè, ac praui humores simul cōfunduntur: Tertiū est, qđ materia, quæ ante erat benigna, malignitatē aquirit, præter hæc mala, sunt multa alia à Gal. cōmemorata in hoc cōmentario, f. uertigines, tormina, anxietates, pulsus abolitiones, dissolutiones, & aliç multę difficultates. Iam uerò tēpus pręparandi est, quando purgatio exigitur, & quādo intestina ac primę illę, & latiores uiæ sint à fœcibus, alijsq. promotis excrementis liberatę, si.n. ante hoc pręparationi studeatur, periculū imminet, ne inuenta ijs in ductib. excrementa à præparantibus, intro magis pellantur, sicq. augeantur obstructiones, & alia mala: Fit uerò prædicta euacuatio, non modò lenientibus pharmacis, & clysteribus emollientibus, uerumetiā sanguinis missione: Quantitas verò tam continua, quàm discreta præparationis, indicatur à copia, & natura ipsius materiæ peccantis, & euacuandę: quia si copiosa sit, crassa valde, & in profundioribus partibus latitans, planè opus est, & tempore in pręparatione, & maiori mensura; Sin autem è contra sese habeat materia, pauciori tempore, ac mensura præparantium opus est: Pleriq. practicantes putant sat esse, si syrupi vocati, ad summum sex vnciarum pondere sumantur, in eorumq. usu quinque uel septem diebus pergatur, & si necesse est, præparatio iterum, atque iterum repetatur. Verum ipse, & ratione & experientia didici, præstare semper si, & sirupi in maiori mensura capiantur (pro captu tamen, & proprietate ægri) & in ipsorum usu diutius pergatur; Sic enim uasa humidiora reddita, attractioni humorum melius obsequuntur, & ipsimet humores, magis præparati facilius exeunt; neque repetere purgationes adeò est necesse: Quæ uerò debeant esse medicamenta præparantia, accommodatissimè docet Galen. in com. uidelicet summam esse, vt vim habeant humectandi, detergendi, attenuandi, atque vias aperiendi: Cum enim peccantes humores sint plerumq. crassi, uiscidi, atq; bonis permixti, oportet incidantur, detergeātur, & à probis succis separentur; Cum etiam sint in profundis partib. atq; uiæ clausæ, & indurate sint, necesse est eas humectare, uel balneo vel cibis, atq; etiam aperire: & hoc est quod dicebat Hip. 4. aph. 13. 14. 15. scilicet humectandum esse, & quiescendum: & 5. in 6. Epid. 29. esse lauandum, Sed copiosius hac de re dixit Hippoc. 6. Epid. sect. 2. initio, ubi dicebat transitus aperiri, vt nares, & alia, quibus opus est, & ut conuenit, & qualia, & ubi, & quantum & sudores, & alia. Modus denique præparationis est, ut semper præparantia, stomaco uacuo sumantur, quò intimius penetrare queant calida hyeme, uere, & autumno: æstate egelida: vt ait Hip. de oxymele, scilicet, hieme calidum; æstate frigidum esse dandum; Hoc itaque totum apud Hippoc. est corpora εὔροα, idest fluuida facere; Sed dicet aliquis vestrum est ne hic aphorismus idem cum uigesimosecundo prioris, lib. si quidem idem uidetur esse, corpus ante purgationem, esse pręparandum, & materiam esse, priusquam euacuetur, coquendam; Sed quamquam uideantur parum diuersę utreq. sententię, Est tamen non nihil inter ipsas discriminis, non solum quia hęc uidetur magis uniuersalis, ut dicunt aliqui, sed quia hęc uidetur sola respicere corpora, illa uerò solam materiam, adeo ut ex utrisque possit componi, utilissima sententia, & doctrina securissima haberi pro ipsa medicina prudenter, ac feliciter exercenda.

10 *Non pura corpora, quantò plus nutries, tantò magis lædes.*

Connexio. ILLVD verum esse puto, quod alijs quoque interpretibus placuisse animaduerti, nempè præsentem aphorismum hic esse bene locatum, atque satis concinnam esse ipsius cum superioribus connexionem, quia cum Hippoc. suprà docuerit, qui sint purgandi, scilicet non appetentes cibum, & quomodo debeant præparari, ad hoc vt tutò, & faciliter purgentur: nunc quasi reddens rationem, cur purgari debeat, cibum cum appetitu non capientes, inquit, nisi purgentur, quantò plus à medico ipsis offertur, tantò magis lædi. Est enim hæc sententia, & dogma, & præceptum, quo scilicet monentur medici, ne inappetentes uitio prauorum humorum, alere (quod faciunt plerique) nitantur: quoniam præterquam quod uiribus nulla utilitas præstatur, nec alendo corpori quicquam conducit, illud etiam incommodum sequitur, vt corruptus nouus cibus, tantò magis prauorum succorũ molem augeat. Atq; hoc est summatim totũ illud, quod Gal. in commentario paucissimis uerbis docuit. Verũ sunt alia, quæ opus est paullò diligentiùs considerentur, atque examinentur. Atque illud in primis occurrit, quę propriè nuncupentur impura corpora, nam si Galen. mentem sequamur, is in commentario uidetur ea in præsenti statuere, quæ potissimùm in stomacho cachochymiam gestant, ex altera Hippoc. 6. Epid. sect. 5. tex. 33. dicens ἀκαθάρτες, idest impuros, nõ esse exercendos, ne fiant vlcera, utitur ea uoce (etiam secundum Galeni interpretationem) in cacochymia totius corporis, & presertim secundum cutem, (ut etiam Arist. 5. sect. prob. 27. & Theophrastus lib. de sudoribus docuerunt. Qui Aristot. reddens rationem, cur aliquibus fiant vlcera dum exercentur, respondet esse, quoniam crassi, amari, & salsi succi, qui in corpore repetiuntur, cum motu dissipari nequeant, per carnes distributi tumescunt, incalescunt, & consequenter exulcerant, ubi etiam ipse utitur uoce ἀκάθαρτον; Imò ipsemet Galen. 3. aph. 20. huic aphot. Hipp. annuens, similia dicit. Præterea uidetur admodum durum præsentem sententiam in medendo sequi, quoniam si corpora impura plus lædantur, quo plus nutriuntur, sequetur, in corruptione humorum ingenti non esse alendum, aut parcissimè, cum tamen in febribus prauis, in quibus uirium ingens fit ruina, plerique vberrimum alimentũ præbeant: & ex altera parte idem Hippocr. 7. aph. 65. dicebat: Si quis cibum febricitanti præbeat, sano quidem robur, laboranti autem morbus. Prò primo dicendum est, id quod scribit Hippoc. in lib. de salubri diæta, tria esse genera corporum, quæ ἀκάθαρτα, vocantur. Vnum genus est eorum, qui succos crudos, & prauos in uentriculo tantum habent, qui cognoscuntur ructibus, anxietatibus, & inappetentia; Secundum est cum bilis circa uentriculum redundat, quod cognoscitur siti, atque oris amarore; Tertium est eorum qui habent prauos humores in uisceribus, atque adeò in toto. De priore certè loquitur hoc in loco Hippoc. quem id modũ de tertio lib. 6. Epid. sect. 5. & cum eo Arist. atque Theophrastus loquuntur, siquidem motu à visceribus, & uenis, in carnes, & cutem propulsi humores salsi, amari, & acres vlcera faciunt. Ad secundum nonnulli putarunt hic, Hippocratem non loqui de omnibus indifferenter, sed tantummodo de ijs im-

Scopus. *Dubit.* *Altera dub.* *Ad primã.* *Corpora ĩpura, quæ dicantur.*

ijs impuris corporibus, quæ ita affectum habent, prauis succis, ventriculum, vt appetitum adimant: quasi verò in his tantum sit verum, quod quò plus nutriantur, eo magis lædantur: Sed contrà hoc est in primis authoritas Hipp. nuper citata septimo aphor. 67. quam licet Galenus non videatur acceptare, vt Hippocraticam, attamen vult illud verum esse, quod sicuti cibus sanis robur, & vires auget, sic ægris augere morbum, & verè cibus nunquam indicatur à morbo, sed à viribus, cum remedium, non cibum postulet morbus. Ad hęc certissimum est in uisceribus quoque, & in toto corpore, ab alimento suppeditari segetem putredinis, & cacochymię, quia vt alibi dicit Gal. quicquid tangitur à putrido, & corrupto putrescit, & corrumpitur, prętérquàm quod cum succi fiant in Iocinore, atque ibi sint uitiosi succi, certè non possunt fieri, ex alimento, boni, vnde necessariò, alijs prauis adiecti, augent malum, & consequenter, magis alimentum lædit quàm iuuat. Auuic. 3. Primi doc. 2. cap. 7. eam sententiam explicatissimam habuit, vt vbi humores sunt corrupti in corpore: æger rem bonam largiter comedat; Ad hæc videtur etiam hoc rationi consentaneum, quoniam primus Scopus medici est, custodire vitam, quod fit custodia virium, quæ alimento ipso sustentantur, & augentur: imò corpora leprosa, & scabiosa, quæ sunt maximè impura nisi nutrirentur, multò magis læderentur, sicut etiam qui laborant febribus malignis, & pestiferis, nisi sustententur citò occidunt. Alij itaque in hac non leui difficultate dicunt duplicem esse impuritatem, secundum quantum, & secundũ quale: & nutricationem duplicẽ esse, aliã purè resumptiuam, aliam quoque alteratiuam, de qua loquens Hippocr. lib. de alim. dicebat optimum in alimento medicamentum. His positis addunt corpora impura, ob quantitatem non esse nutriẽda cibo pure, & multũ nutriente, impura uerò secundũ quale nutriri debere cibo nutriẽte, & alteratiuo, idest cibo medicinali. quæ ressolutio non displicet, tametsi Hippocrates verè non uocet corpora impura, quæ sunt plethorica, sed tantum, quæ succis malis abundant, quemadmodum etiam uocant Arist. ac Theophrastus. Ego verò semper fui illius sententiæ, vbi uires labuntur, vel ob insignem, vel ob ingentem repletionem securius esse moderatè nutrire, quam liberaliter, vt faciunt plerique. nam certum est, si ob malignitatem hebetatus, & violatus calor natiuus non potest coquere, quantò plus cibi offertur, eò crudiores succos, qui deindè facile putrescunt, & naturam magis aggrauent, produci: quod etiam ex ingenti fœcum fœtore cognoscitur, vt multò satius sit paullò minorem, qui tamen coquatur, exhiberi, nec hoc est contemnere uitalem Scopum, sed potius ad eum omnes conatus dirigere, quando, nisi morbus, & morbi caussa, qui uires, & consequenter uitam inuadunt, compescantur, & superentur, quis non uidet, ali uitæ inimicum, & destructorem, dum putatur cibis nimijs occurri; Nec ualet, quod tertio in tertium Epid. dicebat Gal. in ea pestilenti constitutione fuisse seruatos, qui sibi ipsis uim inferentes cibum capiebant, quando aliud est, nil pęnitus alimenti capere, aliud capere, sed parum: sine cibo pęnitus uiui nequaquam potest: at modico uiuitur; quando scimus plerosq; etiam sanos minimo cibo diù uitã protraxisse; Atque in ea constitutione, usque adeò uis appetitrix erat oblæsa, & attrita, ut potius eligerent certum exitium, quam cibum capere, undè, si qui etiam ui aliqua cibum modicum capiebant seruabantur; quare ex

Obiectio.

Solutio aliorum.

Auctoris sol.

re ex eo loco non colligitur, cibum multum laborantibus febre pestifera, esse sumendum, sed si nullus sumatur, certam mortem sequi, cum uires duplicem hostem habeant, & morbum, & inædiam. Est itaque sententia Hippocratis æternæ veritatis, corpora impura quandò plus æquò, seu plusquam exigant vires infirmę, & pusillus calor natiuus nutriũtur, tunc multò plus lædi, quàm si vel pura essent, vel cibus esset proportionatus calori, qui coquere debet. vt ob id medici maximè hoc animaduertere debeant, ne se patiantur seduci à mulieribus, & ignaris adstantibus, qui semper metuũt, ne ęgri fame pereant; sed cibos offerãt, qui mole non multi sint, sed alant nec onerent, vt dicebat Plinius, quales sunt vitelli ouorum, quos nescio, cur tãtopere aliqui damnent; cum nihil sit, quod in aduersa valetudine æquè alat, nec oneret, simulq́. vim & cibi & potus habeat. Ptissanã ẽt cum carne pulli soleo curare, parari, quę vim medicamenti, & alimẽti ęgregiam possidet, imò si vmq̃ verum est illud Hippoc. quod habet in libro de alim. optimum esse medicamentum in alimẽto, certè in hoc casu veritatem habet: vndè laudo eos, qui ex carne, medicamentis cordialibus, & putredini resistentibus commixta, succum arte extrahunt, quem Auuicenas aquam carnis vocasse arbitror, & quem facilius à calore imminuto superari, ac simul vim cibi & remedij habere, non est dubitandum.

Ouorũ, ac Ptisanæ in ægris cibandis vtilitas.

11 *Facilius est impleri potu, quàm cibis.*

Connexio. MANIFESTISSIMA, & à Galeno etiam significata est, præsentis aphorismi, cum antecedente connexio: quandoquidem, cum dixisset, corpora impura quo plus nutriuntur, plus lædi, atque ex eo significasset debere quidem ali, sed modicè, & cibis superatu facilibus: statim quæ sunt huiusmodi alimẽta, subiungendum esse duxit, atque hæc dixit esse potus, quibus homines facilius aluntur, quam cibis: Sed licet sententia videatur perspicua, latius tamen explicanda est, eo maximè quod preceptum complectitur in medicina exercenda, non minus vtile, quàm necessarium: Sed priusquam ulterius progrediar, eximendus est scrupulus, quem à nemine cognitum, aut saltem propositum obseruaui, & est cur Hip. locuturus de facile reficiẽtib. dimisit odores, quos tamen lib. de alim. commemorauit, imò circà initium octauæ sect. sexti Epid. mandauit, vt in uictu instituendo magna ratio habeatur odorum. Ad q̃ dubitationem respondendũ est, qd quia uerè odores solũ spiritus recreant, sed nõ replẽt corpora exinanita, de qua repletione loquitur hic Hip. (ut ait Celius aurelianus) imò cum hos libros ex epidemicis conflarit eam partẽ dimisit, tamquam non ita vsu à se ipso adhuc compertã; Itaq; uidẽdum quid Hip. intelligat noĩe potus, quid nomine cibi, quid prò facilius repleri; ποτός, καὶ πῶμα, est generale, quoddam nomen significãs id quod adeò liquidum est, vt potari queat, & licet in lib. de Ver. med. uideatur distinxisse ῥοφήματα, idest sorbitiones à potibus, attamen multò frequentius sub nomine potus, ẽt sorbitiones complectitur; perindè àc in primo lib. aph. accepit, cum dixit febricitantibus conuenire uictum humidum, idest cibum sorbilem; Sic enim sæpè loqui solet Hip. ubi febris ad est, dandas esse sorbitiones, cibos

Scopus.

Dubit.

Respõsio.

uerè

verò vbi febris non est: Hoc itaque in loco non simpliciter Hippocrates dicit potum more vulgus, qui sic vocant vinum, aquam, iuscula; sed quidquid cibi nulla masticatione eget; sed solo sorptu, aut haustu capitur, cuiusmodi prisanæ genus omne, carnes contusæ, aliaquè fercula ità parata, vt bibi queant; hæc enim, tribus rationibus, in ægris, & præsertim febrientibus commendari solent: vna est, quia dum colantur, crassum excrementum, & alendo ineptum abijcitur; altera est, quòd si nil abijciatur, vt fit in pane trito, sic tamen paratum redditur facilius coctu, & distributu; quandoquidem ad hoc, vt fiat chylus necesse est opera ventriculi prius eliquetur, vndè si id fiat extrà uentriculum, certum est ipsi hunc laborem adimi, propterea què promprius chylum fieri. Tertia est, quia masticatio fit cum motu, motus cum labore: vndè cum febrientes consumata quiete egeant, certum est, subtracta masticatione multò quietius ipsos esse acturos. Iam verò de cibo, quem hic appellat σιτίον, sciendum est hoc nomen ab Hippocrate frequentissimè vsurpari, pro quolibet alimento solidiore, contradistincto à sorbitionibus, alijsquè liquidioribus edulijs, quemadmodum nunc accipiendum est: quod non modo sumitur cum omnibus recrementis, verumetiam ipsi uentriculo non exiguum laborem in eliquando, & dentibus in mandendo præbet; Porrò quid sit facilius repleri, seu ῥᾷον πληρέεσθαι, vt loquitur Hippocrates, videtur Galenus declarasse, cum de eo loquatur, tamquam de renutritione, & certè verum est, alimenta liquidiora, & minori negocio, & uelocius reficere atque renutrire corpora egena, solidioribus; Verum illud quoque non est à ueritate, atque à ratione alienum cibis liquidioribus homines ocyùs satiari, quam solidioribus, vt ubi fami nimiæ sit occurrendum, præstet id agere liquidioribus, quam solidioribus edulijs, de qua re suo loco aliàs agemus; Verum id sciendum est, quod Galenus copiosè satis explicat aphorismo decimooctauo huius lib. & de quo sine ulla necessitate longam disputationem instituit meus Conciuis; scilicet aliud esse multum nutrire, aliud citò nutrire: dicitur enim multum nutrire, cuius substantiæ maior pars in corporis nutriendi substantiam conuertitur, vt sunt oua sorbilia, & contusa, ac eliquata caro: Dicitur uerò celeriter nutrire, id quod pauciori tempore conuertitur in nutriti substantiam: Multum ergò nutrire, & paucum possunt, tam solidi, quam liquidi cibi, Ceterum liquidi semper celerius conuertuntur in substantiam quàm solidi, eò quòd minoribus, & paucioribus caloris natiui actionibus egent: & quamquam Auuicenna prima primi doct. 4. cap. 2. dicat, masticatione fieri aliqualem coctionem in ore, ob saliuam quæ cibo masticato immiscetur, haud tamen tanta est, quin uincatur à præparatione, quæ est in ipsis cibis eliquatis aut arte, aut natura: quemadmodum est de lacte, quod scribit Galenus sexto de Pl. Hippoc. & Pl. 6. nutrire absquè hoc quod à ventriculo quicquam immutetur, licet necessarium sit, ut & ipsum in iocinore alterationem suscipiat, atque in sanguinem conuertatur: Sed dubitari posset utrum quæ sunt liquida cæteris paribus possint plus nutrire, quam solida; nam ex una parte est sententia Galeni septimo method. capite sexto vbi scribit quæ multum nutriunt, habere succum crassum, & uiscidum, nec facile co-

Per potū quid hoc loci intelligēdum.

Sorbitiones cur febriētibus vtiles.

Notandū.

Dubitat.

qui, cuiusmodi est caro suilla, (quam cur Auicena dixerit esse facilis digestionis nō video nisi dicamus ipsum locutum esse ex sententia Christianorum, qui id sibi retulerint cum lege prohiberetur eam gustare,) & 18. huius dicebat liquida omnia parum nutrire quòd pars aquea ipsarū, quæ multa est dissipetur, atque per vrinam, vel sudorem exeat; uel per insensibilem transpirationem: pars uerò sola crassa, quæ est exigua in substantiam nutriti conuertatur. Ex altera parte est authoritas omnium penè medicorum, qui inter maximè nutrientia ponunt sorbilia oua, quæ sumuntur absque vlla masticatione, & inter liquida alimenta recensentur, similiter de iuribus videtur asserendū, quibus, & carnis succū adijciendū de quo Gal. tertio de alim. fac. Sed est, & altera difficultas, quoniā Gal. 8. de med. local. cap. 4. ex Archigene, inter ea quæ aceruatim nutriunt ponit cochleas, & bulbos, qui crassissimę sunt materię, quo in loco haud numerat vinum simpliciter, sed vinum cum pane.

Solut. dubitationis

Pro hac itaque difficultate confugiendum est, ad regulā nobis relictam à Gal. in primo de alim. facult. in fine cap. de lupinis, Vbi docet quod, quę humidiora sunt, minus quidem nutriunt, & facilè dissolubile nutrimentum afferunt, at celeriter alunt: contrà, quę sunt duræ, crassę, & uiscidę substantiæ, vt cochleæ, & bulbi, plus quidem nutriunt, & permanentius alimentum afferunt, at cum difficiliter coquantur, & tardius distribuantur, necessariò quoque haud citò reficere, & renutrire possunt: quod autem spectat ad oua sorbilia, dicendum est aliud esse molle nutrimentum, aliud liquidum, uel humidum: nam quę mollia sunt propriè, sunt veluti media inter humida fluida, atque solida, seu dura, & interdum magis ad hoc, vel ad illud declinant; Iam uerò oua sorbilia potius quodammodo ad solidum accedunt, si coquantur, vt decet, ac propterea nutrimentum afferunt multum, ac permanens, sed non ità citò reficiunt: quemadmodum uinum cum pane, cui meritò Archigenes primum locum dedit inter citò reficientia alimenta:

Vinum cū pane, citò, & multū nutrire.

Vnde notare soleo propterea voluisse Archigenem admiscere panem vino, quod vinum absque illo haud nutriat, quemadmodum dixit Alexander in problematib. quā de re copiosius in prælec. bonon. Vnde semper existimaui in loco Archig. apud Galenum mendosum esse contextum, & loco cochlearum, & bulborum esse legendum halicam cum vino, tum quia idem Galen. secundo aphorismorum decimooctauo & cochleas, & bulbos negat aceruatim nutrire, & primo ad Glauc. c. 4. sic loquitur, tum quia Ætius, vbi sermonem habet de Cardiacis, omnia ad uerbum transferens in suum tractatum ex loco illo 8. de med. loc. habet loco cochlearum, & bulborum, halicam. Vtilitas aphorismi manifesta est, scilicet, docemur, vbi reficere oporter quo genere cibi sit vtendum, scilicet liquido, aut saltem molli.

12 *Quæ relinquuntur in morbis post iudicium, recidiuas facere consueuerunt.*

HABETVR hic aphorismus etiam secundo Epidem. sect. 3. Vt verò connectendus sit superioribus Galenus satis apposite docet, quasi sit *Connexio ex Galeno*
ueluti quædam cōfirmatio, quòd vbi in conualescentia non reficiuntur ægri opus habeant purgatione, alioqui, si relinquatur aliquid post morbum sedatum, necesse est, vt morbum pariat. Sed nimis longinqua est hæc continuatio, *Authoris*
vndè præstat dicere ex ijs esse, qui nullam habent (saltem euidentem) connexionem. *sententia.* Ex hoc autem patet, hanc sententiam esse partim præceptum curatorium, partim dogma quoddam prognosticum: Est enim præceptum, quia vbi aliquid relinquitur humorum, qui morbum fecerunt, necesse est ut sit maculatū: cumq; corrigi neq̄at, sequitur ut facilè eius malitia progrediatur, sicq; morbū tandē pariat: est quoq; ꝑgnosticū dogma, si quidē ubi morbi abscedūt, non facta ꝑfecta peccantiū humorū euacuatione, nec ægro appetēte, aut uires recuperāte, prędicendū est, morbū esse reuersurū; Atq; hęc est sentētia breuiter à Gal. explicata: circa quā nōnulla sunt cōsiderāda non inutilia, nimirū, Quæ sint *Dub.*
quæ relinquuntur: & quæ caussa, propter quā interdum post iudicationes relinquantur aliqua. Secundum est quę nam sint uerę caussę recidiuæ, & quid ipsa recidiuatio. *Altera.* Circa primam duo sunt quę potissimum relicta, faciunt reuerti morbum, vt docet Galen. 6. Epid. 3. 11. Primum est materia morbifica (vt dicebam) *Ad primā*
contaminata, aut semiputrefacta, aut etiam putrefacta, atque veluti in cinerem conuersa: aut crassefacta, subtilibus partibus dissipatis: Alterum est mala qualitas seu vitium relictum, vel in aliquo uiscere, uel in parte ipsa ante affecta. Etenim etiam si quispiam hydropicus ab Aqua liberetur, vbi tamen remanet in Iocinore, vel liene uitium, facilè reuertitur, ut ex lib. 2. prorrhet. colligitur, vnde dicebat Celsus, Erasistratum optimè consuluisse, ut etiam si aqua educatur nihilominus Iocinori occurratur, quod idem etiam Areteus cap. 1. lib. 2. de diuturnis pass. monuit. Iam verò huiusmodi vitia in uisceribus possunt non solum mensibus uerumetiam annis in corporibus latitare, atque tandem recidiuam facere. Vti apud Hippocratem secundo de morbis atque libro de internis affect. ubi scribit uolulum etiam post secundum annum redire, & interdum morbos aliquos lienis post decimumquartum annum reuerti, quo pacto quoque hydrophobiam constat, post plures annos, renouari. Modo caussæ ob quas, uel materia, uel dispositio relinquantur post crisim, unica pæne est (scilicet) quia crisis non fuerit perfecta: Etenim in crisi perfecta nihil relinquitur, neque morbus reuertitur. Siquidem dicebat Hippocrates sexto Epid. quæ suppurantur, non reuerti, quia in ipsis est coctio, crisis, & abscessus; Cur autem crisis per- *Crisis imperfectæ*
fecta nō fiat, multæ possunt esse caussæ; materiæ acuties, & feruor qui stimulat *causæ.*
ante tempus naturam ad iudicandum, materię copia; atque eiusdem imptæparatio; nec non ipsius naturæ imbecillitas, ob quam nec expectare potest integram coctionem, nec sustinere incoctam materiam; Dimitto externas caussas, quæ & ipsæ non rarò solent crisium imperfectarum esse caussæ, ut errores in uictu, in aere, in medicamentis externis, & internis, nimis properè admini-

stratis, atque alijs plurimis. Εν τησι νουσοισι, idest in morbis; Videtur aliquibus doctissimis malè scribi in morbis, quia relinquuntur ἐκ τῶν νόσων, idest ex morbis, vndè putant corrigendum; Verum cum omnes contextus ità habeant, & in secundo, ac sexto Epidem. desit hæc uox, mihi uidetur antiqua lectio posse ferri: imò verò cum dicat *post crisim* satis est: nam uox *in morbis* posita est ad differentiam sanorum; Quomodo autem cognoscatur aliquid relinqui post crisim docet Hippocrat. 6. Epid. sect. 2. tex. 11. ex oris amarore, insuauitate siti, & cibi fastidio; Circa secundum, scilicet, Quid sit recidiuatio, & vndè fiat, sciendum est, quæ à nostris dicitur recidiua, siue recidiuatio, à Græcis dici ὑποστροφὴ, seu ὑποστροφάν, & est propriè reditus morbi eiusdem, si non numero, saltem specie; Vnde quando fiunt commutationes morborum in alios, ut multos commemorat Hip. primo de morbis, scilicet ex phrenitide in peripneumoniam; Ex peripneumonia, & pleuritide, in Empyema: haudquaquam propriè dicitur recidiuatio; Cuius caussæ sunt, aut (vt dixi) materia relicta, uel quia cruda, de qua loquens Hipp. 2. Epid. & alibi dicebat, quæ sine signo, hoc est, sine coctione disparent esse infida, uel quia inæqualis. Aut naturæ imbecillitas, aut errores commissi in sex rebus non naturalibus uocatis. Cæterum dubitare dignum est, utrum sit uerum semper sequi recidiuationem, si quidpiam relinquatur; Ex una parte sunt authoritates Hipp. & hic, & in Epid. lib. imò dicit Hipp. quibus aliquid intus relinquitur certissimas, & uelocissimas fieri recidiuas. Ex altera parte experientia monstrat sæpè non reuerti morbum, etiam si non fiat perfecta crisis, ut in historijs Hipp. aliquando usu venisse ijs ægrotantibus, monstrauimus. Præterea, quod relinquitur post crisim, solet esse ueluti cinis ineptus ad concipiendam putredinem, & uirtus expultrix multò robustior est quam antea; vndè si tunc expulit, quando erat debilior, sanè uidetur multò rationabilius, ut etiam quandò est robustior, debeat expellere, neque permittere, ut nouus morbus fiat; Breuiter dicendum pro ressolutione, Duplicem esse crisim perfectam, & imperfectam, similiter duplicem recidiuam ueram, & non ueram: Post crisim perfectam, fieri non potest uera recidiuatio, hoc est, fieri eadem species morbi, ut scilicet, post tertianę iudicationem ueram, non potest fieri iterum tertiana; Sed potest fieri quartana: quia licet sit euacuata tota materia coniuncta, potest tamen remansisse materia antecedens, quę & sua qualitate, & copia, accedente uirium imbecillitate, ex crisi acquisita, faciat nouum morbum, vt quotidianá ex tertiana, aut etiam quartanam: Iam uerò si loquamur de crisi imperfecta, non modò potest fieri spuria, verumetiam uera, & legitima recidiuatio, & hinc est quòd sæpe post iudicationes imperfectas, videmus fieri febres deteriores, atque malignas, quia cum relinquatur materia semicorrupta, & praua, ac facultas imbecilla, non est dubium, quin possit occasio præberi morbo eiusdem, atq; etiam multo deterioris naturæ, & qualitatis. Itaque illud potest ex hoc aphorismo disci pro facienda medicina; ut ubi non uidetur crisis perfecta esse facta, nihilo ratio uictus mutetur, sed corpus ægrum in summa custodia teneatur, atq; rursum præparationi, & euacuationi humorum peccantium studeatur.

Ad secundum.

Dubit.

Respons.

13 *Quibuscunque crisis, idest iudicatio fit, his nox grauis ante accessionem. Quæ uerò subsequitur, magna ex parte leuior existit.*

NEMO est qui non uideat euidentem huiusce aphorismi cum superiore connexionem, quando etiam sic coniuncti habeãtur 6. Epid. sect. 2. tex. 22. & 23. Vndè forsan huc sunt traducti. Nam cum in antecedente, mentio facta esset de crisi, atque ad intelligentiam, & practicam illius consequendam maximè referret præcognoscere ipsam iudicationem, & post etiam factam dignoscere: in præsenti docere intendit, quo pacto quis possit futurá proximè iudicationem, atq; etiam post factam mente assequi, ad hoc scilicet, ut ea præcognita, non modo posit, quid sequuturum sit (non sine gloria) prædicere, uerumetiam, ut posit, & uiuendi rationem debitam, & si quæ sunt necessaria aduersus impetum crisis, auxilia, uel ad eam facilitandam, oportuna adhibere, adeò vt hæc sententia non solum sit dogma prognosticum, uerumetiam quodammodo curatorium. Celsus autem lib. 3. cap. 5. inquit, [ferè uerò grauiorem accessionem leuior nox sequitur: quò fit, ut grauiorem accessionem nox quoq; tristior antecedat] Diuiditur uerò hic aph. in duas partes, in quarum prima docet quo pacto liceat præcognoscere crisim futuram, ex antecedēte ipsam nocte, in secunda uerò quomodo ipsam iam factam, ex nocte subsequente. Sed priusquam unamquamque partem examinemus uidendum est, cur Hippocr. potius à noctibus quàm à diebus subsequentibus, atque antecedentibus huiusmodi presensionem duxit esse accipiendam. Cui petitioni respondendum esse puto id, quod scribit Gal. hoc eodem lib. & hic. & aph. 43. & Auic. 2. quarti cap. 2. scilicet diem antecedentem solere esse molestum, sed omnes lęsiones, atque dolores magis sentiri nocte, quàm die, tum quia consueuerunt omnes nocte quiescere, tum quia sensus non sunt ità extrinsecus occupati, quemadmodum die, tum quia calor magis intrò tunc coactus, ac propterea uehementius aduersus morbificas caussas contendens, grauioribus symptomatibus occasionem præstat. imò hac ratione plures iudicationes videntur fieri nocte, q̃ die, & plures perire nocte (in crisi tamen mortali) ut ēt optimè Iacobus, animaduertit: ut ob hæc ēt antecedēs dies grauis iure esse soleat. Quamq̃ 6. Epid. com. 2. tex. 22. 23. vbi, & psens, & antecedens aphorismus habetur, non de omnibus morbis hoc dixerit Hip. sed tantummodo de ijs febribus, quæ sunt τριταιοφυεῖς, idest naturam tertianarum referunt, cuiusmodi dicit Gal. in eo comment. esse semitertianas, atque tertianas extensas, Sed dicet aliquis cur Hippoc. hanc diuersitatem fecit, vt aliter in Epidemicis libris, aliter hoc in loco loqueretur? præterea quę sunt τριταιοφυεῖς, de quibus loquitur Hippocrates, & quarum nox antecedens grauis sit? Ad primam respondendum est libros Epidem. fuisse conscriptos ante libros aph. imò illi erant tanquam aduersaria quædam, in quibus adnotabat, quæ quotidie sibi occurrebant obseruatu digna; cum autem ea pluribus experientijs, & rationibus iam probatissima haberet, tunc in libros aphor. referebat. Vnde puto, quando hanc sententiam scripsit in lib. Epid. id tantum habuisse exploratum in Tertianarijs, postquam autem usu cognouit, eam esse quoque in alijs morbis ueram, in aphorismos

Connexio. *Scopus.* *Diuisio.* *Dubit.* *Respons.* *Dub. prima.* *Secunda.* *Ad primam.*

rismos traduxit, inter quos, cuncta quæ sibi longa experientia, & ratione fuerant inuenta diligentissimè adnotabat. Ad aliud autem dicendum est, quod Galen. multis verbis eo in loco conclusisse uidetur, nimirum & tertianas exquisitas, & hemitritæos, qui sunt morbi acuti, atque etiam tertianas extensas, ab Hippocrate fuisse comprehensas: quamquam minus id verum in his postremis, quàm in alijs esse, statuat; Sed quod hoc in loco in uniuersum dicit Hipp. multò uerius esse uidetur, non quod in cunctis morbis fiant crises: quandoquidem etiam alio pacto soluuntur morbi, scilicet coctione, & abscessu, ut Hippo. eodem textu, & secundo Epid. dicit. sed quod in quibuscumque fit, semper antecedens nox est δύσφορος, seu molesta. Iam uerò uideamus primum quid sit Crisis; deinde cur antecedens dies, & nox sint graues, seu ut loquitur Hippoc. δύσφοροι. Circa primum Gal. in comm. inquit crisim esse præcipitem morbi mutationem ad sanitatē, uel mortem, quæ mutatio fit natura discernente bonos succos à malis, & ad excretionem præparante: dicitur enim Crisis iudicium, quia uerè ex ea mutatione fit iudicium, vel futuræ mox sanitatis, uel mortis; Dicitur præceps, seu ut loquitur Gal. ἐξύῤῥοπος, ad differentiam abscessus, & coctionis, quæ licet, & ipsæ sint mutationes ad sanitatem, uel mortem, nihilominus fiunt non celeriter, ut crisis, sed longo tēpore. Dicitur μεταβολὴ, quia uerè essentia ipsius crisis est mutatio, sed sic appellatur ēt ab effectu quē operatur, & quem ex ipsa mutatione iudicat medicus. Porrò quomodo sequatur mors, uel sanitas declarat idem Galen. Cum ait per hanc mutationem naturam discernere, & segregare utilia, ab inutilibus, atque ad hæc excernenda sese præparare: ex quo loco forsan aliquis colligere posset Galenum non negasse uirtutem illam naturalem discretiuam, quam proposuit Auerroes secundo collect. 7. 8. Cum autem dicitur ad sanitatem, uel mortem, intelligendum etiam, quod alibi dixit Galenus, uel ad melius, uel deterius: quoniam etsi non semper sequatur immediatè sanitas, aut mors, attamen necessariò, vel sequitur ad melius mutatio, quæ est uia & præparatio ad sanitatem; vel ad deterius, quod tandem ad mortem conducit; Et notandum est, quod licet hæc sententia etiam uera sit de accessionibus febrium, & præsertim tertianarum, (vt diximus ex Hipp. 6. Epid. sect. 2.) attamen nūc id tribuit potissimum ipsi iudicationi, tum quia multò euidentius in ipsa conspicitur, tum quia ubi iudicatio fit, semper in accessionibus (hoc est in sæuioribus morbi temporibus) efficitur, etenim sicuti multò maius opus, & labor est multos pellere inimicos, quàm paucos, sic multò grauius est pellere vniuersam materiam morbificam, vt contingit in iudicatione, quàm eius portionem, ut fit in accessionibus particularibus; Etenim, & vnà quæque accessio est ueluti quædam parua iudicatio, quoniam, vt rectè dixit Gal. 2. de diff. feb. in singulis accessionibus fit expulsio materiæ facientis paroxysmum, & simul tollitur febris, ac symptomata. Modo uideamus quæ sit caussa, propter quam nox, seu dies (idem enim est) antecedens accessionem, usque adeo grauis esse soleat; Etenim, ut uno uerbo dicam, potissima & continens caussa huius duplex est, tum pugna uehemens inter naturam, & morbum, tum conatus ipsius naturæ secernendi bonum à malo, atque malum ipsum expellendi; Auuerroes secundo collectaneorum 7. 8. r 4. (vt antea etiam dixi) alibi ciius fuit sententiæ, ut daretur peculiaris quædam facultas distincta ab

Ad secūd.

Crisis quid sit.

Cur nox antecedēs crisim molesta.

alijs quatuor naturalibus quæ vtilia, & bona, ab inutilibus, & malis segregaret; Sed longè deceptus est, quia & tractrix facultas, & retentrix id solæ agunt, & ab omni philosophia alienum est, entia absque ratione multiplicare; Sed excusari potest, quia ipsemet lib. 3. coll. cap. 39. fatetur sese non fuisse practicum in medicina. Quomodo autem fiat pugna naturæ ante accessionem, atque secernendi conatū, si dixero, facile postmodum intelligetur, quæ sit caussa turbationum, & quę nam sint illæ turbationes, quæ ante accessiones, potissimum verò ante illas, in quibus fit crisis, contingant; Etenim totum tempus, statusuè morbi, siue sit continuus, siue sit intermittens, nil aliud est nisi labor quidam, seu motus naturæ, non modo in obsistendo materiæ lædenti, & stimulanti, verum in ipsam superando, & è corpore pellendo, quod facit vel ipsam dissipando, & consumendo, vel præparando, seu coquendo. Quod opus, est secretio boni à malo, vel à nobiliori, in ignobiliorem locum deducendo, cuiusmodi sunt abscessus; atque hoc facit natura in ijs ægris, quos uario modo seruat: Vbi verò, aut nullum ex his consequitur, aut infeliciter, sequitur vel mors, vel deterior morbus, Iam in huiusmodi opere agendo fit, ut ex parte materiæ interdum magnam, interdum mediocrem, aut exiguam resistentiā inueniat, ex quo fit etiam, vt modo plus, modo minus laborat in illius agitatione laboret; minus quando iam uicit, aut ab ea non stimulatur, laborat verò plus, quando maximè angitur, necdum superare incipit; Itaque in huiusmodi motu, & conflictu multa contingunt ex parte loci, vbi pugna fit, ex parte materiæ, aduersus quam certatur, & ex parte ipsius naturę certantis. ex parte materiæ fiunt, quoniam ea agitata, & concalefacta vt uarij uapores efferantur in uarias partes corporis, simulquè, & ipsi humores interdum aliqua ex parte simul pellantur, dum boni à malis secernuntur; Ex parte loci, quoniam si vapores, aut humores ferantur in cerebrum, capitis dolores, vertigines, deliria, vigilia, surditates, somnolentię, aliaq; symptomata occurrunt, si in os uentriculi anxietates, dysphoriæ, cardialgiæ, tremores labiorum, si in cor, lypothymię, palpitationes: Ex parte uirtutis fiunt demum symptomata in pugna, quoniam ob debilitatem, cum frangitur in certamine, fiunt totius corporis lassitudines, pulsum intermissiones, anhelandi difficultates, atque alia similia. Ergo apparet cur antecedente nocte, uel die iudicationem, seu exacerbationem, fiant maiora symptomata; Et quæ sint illa, siquidem in ipsa iudicatione iam natura vicit, aut victa est, ante ipsam fit certamen, quo tempore, cum fiat secretio bonorum succorum à prauis, atque ad hanc efficiendam non concurrat sola facultas secretrix, quæ nulla est, quicquid dicat Auuerr. sed operationes attractricis, expultricis, atque retentricis, propterea fit, vt compluribus motibus concurrentibus, magna turbatio consequatur: atq; non minus verum est in continuis, quam interpollatis febribus: imò, & in ipsis apostematibus (licet secus dicat cōcius meus) siquidem, ut ait Hipp. dum pus conficitur febres, & dolores fiunt maiores, quam iam confecto. Atque hæc de prima Aphorismi parte: sequitur secunda, quæ est, noctem succedentem iudicationi esse leuiorem magna ex parte: In cuius explicatione examinandum est vnum quodque verbum, & primo pro nocte præcedente, non solum intelligenda est nox, quę immediatè sequitur, verumetiam aliæ subsequentes, imò hoc magis

Auerrois lapsus.

Tempus morbi laboriosum, & cur.

Quæ, in ipsa pugna naturæ cū morbo cōtingant.

Per noctē antecedentem quid intelligendum.

gis elucet in cęteris, quandoquidem non raro fit, ut quemadmodum, qui certarũt (etiam si vicerint,) nihilominus fracti, & confusi aliquandiu relinquuntur, sic etiam contingit nonnunquam naturæ, vt aliquantopost victoriam habitam remaneat confusa, ac fracta, proptereaquè nox subsequens haud ita leuior videatur: Particula autem illa (*leuior*) græcè εὐφορωτέρη cum sit comparatiua, atque referri possit, tam ad iudicationem, quam ad totum morbum, non defuerunt qui existimarint eam potius ad totum morbum esse referendam, quasi voluerit dicere Hippocrates, noctem post partam à natura victoriam esse leuiorem, quàm vllam aliam totius morbi: atque in hanc opinionem eo sunt adducti quod Hippocr. loquatur in aphorismo de morbis sanabilibus, in quibus non simpliciter & necessariò nox subsequens est leuior, sed respectu aliarum totius morbi noctium, & præsertim antecedentis. Verum licet hoc prorsus haud improbem, videtur tamen accommodatius, vt referatur principaliter ad noctem antecedentem tantum, quæ semper est grauior subsequente, sicuti sæpenumero contingit, vt pleræquè aliæ noctes totius morbi sint leuiores ipsa consequente: quemadmodum videre licet, in plerisque eorum ægrotantium qui referuntur in primo, & tertio Epid. Sed dubitare licet, cur Hipp. non dixerit semper hoc esse, sed ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, hoc est magna ex parte, quandoquidem videtur hoc esse necessarium, vt semper multò minores fiant labores hoste iam superato, quam dum adhuc contra ipsum contenditur: Ad quam dubitationem respōdent plerique (inter quos est Gal.) ita locutum esse Hippocratem propter morituros, in quibus verè nox post cedens iudicationem potius solet esse deterior, vt ferè in cunctis ægris ab Hipp. relatis, qui mortui sunt obseruare licet; Sed si Hippoc. in Aphorismo loquitur de sanandis duntaxat, vt multo æquius uidetur, non intelligo quid valeat huiusmodi responsio, ea propter quod dixi superius id quoque mihi in præsenti respondendum esse arbitror, nempè etiam in sanandis, aliquando succedentem noctem iudicationi non uideri leniorem antecedente, quoniam imbecilla, & fracta ex pugna natura languidior, & confusa magis remaneat, quàm dum acriter, & strenuè magisquè valens contendebat; Disputant hic Conciliator, Iacobus, & alij: Vtrum melior sit iudicatio, quæ fit noctu, an quę die, sed huius quęstionis puto ego hanc esse ueriorem ressolutionem, s. quo ad facilitatem tolerandi potiorē esse diurnam, quia cum tunc minus sensus, ad alia distracti, afficiantur, & corpus fit perspirabilius, atque uię latiores, tunc facilius fit expulsio per omnes partes. Cęterum, quo ad perfectionem & celeritatem pertinet, nocturna videtur optatior, quia tunc expultrix facultas, ob caloris natiui auxilium, magis viget, atq; potentius agit: quo fit, vt tunc etiam magis mulieres pariant, & abortiantur: neque valet, quod hyeme quæ proportione respondet nocti, (vt Hipp. 2. Epid.) magis moriantur ægri, quia vt Aristot. ait primo probl. 25. id fit alijs de causis. Vtilitas autem huius aphorismi est non modo ad prædicendum, verumetiam ad curandum, quia medici, qui hoc sciunt, multò minus timent quàm vulgares; & præscientes futura symptomata ante iudicationes, remedijs utuntur ad minuenda illa, atq; ipsam naturam protegendam, & ferè non uidebitur vlla sententia celebratior apud Galenum in libris de crisibus, atque alibi, hac ipsa.

Dubitat.

Solutio.

An diurna crisis, aut nocturna melior.

14 *In profluuijs alui, mutationes excrementorum iuuant, nisi ad mala mutatio fiat.*

GALENVS mira breuitate in explicando hoc aphorismo vsus est: quasi verò claior sit, quam vt fusius interpretandus sit; Verumtamen quantum ego iudico, & hic non caret aliqua speculatione vtili: maximè quod est dogma prognosticum, cum ex eo liceat prædicere ægrotantibus iuuamentum; & qui dicunt esse dumtaxat signum agnosticum, non prognosticum, decipi mihi videntur, quod licet bonum sit, vt caussa, habet tamen etiam respectum ad futurum, vt hac ratione inter prædictiones, atque præsensiones reponi queat. De continuatione cum præcedenti nõ nulli sentiunt, ità posse fieri, quod suprà locutus sit de iudicatione vniuersali quę fit in febribus, hic át loquatur de speciali, quę fit per alui fluxum; Sed nugæ sunt, quia tractat in præcedenti de præcognitione crisis, hic verò tractat de cognitione optimæ crisis, idest illius q̃ utilis est, Itaque illud habet commune ambo hi aphorismi; quod ad partem attinent prognosticam: sed vario modo, quemadmodum videtur postulare tractatio aphoristica; De alia verò continuatione non est sollicitudo vlla habenda; vt aliàs dixi; Iam verò diuidi posset in duas partes, sed accommodatius, & rationabilius uidetur, ut una tantum pars efficiatur, adeò, ut hæc integra sit sententia in fluxibus alui mutationes, quæ non fiunt ad malum, utiles esse; Cuius explicatio, ut integra habeatur primũ examinanda est, particula ἐ κοιλίης ῥύσεσιν, hoc est fluxus alui, cuius uis est, ut significet quamlibet alui fluxionem, non autem ut aliqui putarunt, de ea tantum quæ uocatur διάρροια, seu diarrhęa, tum quia id indicat dictio ipsa ῥύσεσιν, tum quia uerè cuilibet fluxui seu alui deiectioni, ut uertit Celsus competit hoc, ut mutatio excrementorum iuuet, dummodo non fiat ad deteriora: Siquidem, & in lienteria, & in dysenteria, & in quolibet alio fluxu alui, semper prodest huiusmodi mutatio. αἱ μεταβολαὶ mutationes: quæ mutatio cum fiat ad meliora, aut ad peiora, aut ad media, Iure Hippocrates tacuit utraque extrema, tamquam nimis popularia quis enim est qui ignoret mutationem ad meliora semper prodesse, & ad peiora obesse? proposuit uerò mediam, quia de hac boni ingenij est iudicare: Etenim potuisset alius forsan putare, ut est media huiuscemodi mutatio, sic ipsam, nec prodesse, nec nocere: Vnde solertissimus Hippocrates uoluit hoc diffinire, quòd etiam si mutatio huiuscemodi non fit ad meliora, iuuare tamen, modo non fit ad mala, hoc est (ut rectè interpretatur conciuis meus) modo non fit rerum utilium, ut pinguedinis unctuositatis, & sanguinis: hæc enim magis propriè dicitur mutatio ad mala, q̃ si fiat ad humores deteriores: siquidem euacuatio rei bonæ, & utilis naturæ est multo deterior, quàm euacuatio prauæ materiæ, & naturæ inimicæ: Ceterum uidere oportet, quæ sit caussa cur iuuet. Gal. inquit mutationes excrementorum complura genera succorum euacuare, & consequenter corpus exactius purgare, nisi tamẽ habuerint signa colliquationis, & ingentis putredinis, quæ σηπεδὼν,

Connexio aliorum.

Authoris opin.

Scopus.

Cur mutationes i alui fluxu iuuent.

dicitur, de quibus loquitur Hippoc. in prognost. vbi de pinguibus, & fœtentibus deiectionibus sermonem facit, atque de his non loquitur Hipp. quoniam hęc est mutatio ad deteriora: nisi tamen intelligamus Galenum tanquam loquatur de simili fluxu alui, in quo si mutatio non fit ad meliora, non iuuat, quoniam usq; adeò suaptè natura prauus est huiuscemodi fluxus, vt mutatio non iuuet, etiam si non fiat ad deteriora, Quare caussa uera cur iuuet est, quia corpus nostrum, & præsertim dum ægrotat, fieri nō potest, vt uno tantum genere humorum, abundet, propter quod si debet perfectè, & tutò euacuari, necesse est plures humores euacuentur; alioquin periculum est, ne uno tantum euacuato, alij contaminati denuò morbum reuocent, atque ita prior euacuatio euadet inutilis. Est ergo utile fieri mutationes excrementorum in alui fluxibus tam sponte naturæ, quā pharmacorum ui, non tantum ut caussa, quandoquidem huiusmodi euacuatio præseruat à recidiua, uerumetiā, ut signum, cum indicet omnes humores, & actu morbum facientes, & facturos euacuari. Verum tria sunt digna quæsitu, unum est an mutatio huiusmodi utilis sit omni tempore, scilicet initio, augumento, & alijs temporibus: Secundum est, an mutatio, & varietas excrementorum sit ęquè bona à medicamento, atque ab ipsa natura: Tertium est, an in suppurgationibus uerumetiam hoc sit, ubi fiunt excrementorum mutationes, melius esse. Circa primum, quod facit difficultatem est, quia initio uidetur malas esse huiusmodi mutationes in fluxibus spontaneis, tum quia certum signum est complures, & varios humores exuberare, tum quia non possunt omnes, qui euacuantur esse parati, & faciles ductu, undè necessariò detrimentum potiùs, quàm utilitas consequitur: prætereà est Hippocrates secundo prognost. 23. & circa finem coacarū ubi scribit, uarias deiectiones à natura factas esse malas, & quantò magis diuersæ sunt, eò esse deteriores, præterquam si fiant à pharmaco, quod etiam habetur, 4. aph. 21. sunt autē uarię deiectiones, ut ipsemet Hippocrates ait biliosæ, cruentę, porraceæ, nigræ, quę si à pharmaco ducantur, haud malum est. Pro ressolutione dicendum, semper initio, & augumento esse inutiles excrementorum uarietates, & mutationes si fiant spontè, eas uerò quę fiunt à medicamentis interdum esse utiles, interdum inutiles; Vtiles sunt, si sequatur conferentia, & purgatio non sit excedens. Inutiles uerò sunt, quę fiunt ob superpurgationem nempè quas minimè sequitur conferentia: imò quod dicit Hippocrates secundo Epid. sect. 3. circa initium uerum est, omni tempore deiectiones specie ęquales malas esse. Ad secundum dicere oppottet Hippocratem quidem locis citatis minimè damnare eas deiectionum varietates, atque mutationes, quæ fiunt ope medicamentorum, veruntamen ēt hac in re est quædam habenda discretio, quoniam si fiat purgatio uariorum excrementorū per medicamenta, & conferat, vtilis est, sin verò turbet, inutilis, quia signum est, in ea excrementorum uarietate, fuisse quoque aliqua vtilia educta, ac proptereà non sine incommodo, atque detrimento. Potest etiam dici deiectiones uarias tam spontè, quàm pharmaco dupliciter contingere posse, vel apparentibus signis concoctionis, vel non apparentibus: si primo modo verum est, bonas semper esse, quia coctio, vt ait Hippocrates semper ostendit securitatem, atque morbi celeritatem, sin verò se-

Quæsita tria.
1. 2. 3.
Ad primum.
Ad secundum.

rò secundo modo inutiles, & non bonæ sunt, quia omnes iudicationes factæ sine signo infidæ sunt, vt ait Hippocrat. secundo Epid. Etenim vbi fit excretio crudorum, ea semper est symptomatica, quòd natura stimulata prauitate, & copia humorum, eas minimè vincere queat, sed ante tempus depellere cogatur, Vndè & tamquam signum, & tamquam caussa est mala huiusmodi excretio; sicut vtroque modo bona est ea, quæ fit cum coctione. Ad tertiam: Dicendum in superpurgationibus mutationes excrementorum indifferetes esse: hoc est, bonas, & malas: bonę sunt si ad meliora mutentur, malę si ad peiora. Porrò non modo vtilis est hæc sententia ad prognosticandum, vt initio dicebam verum etiam prò curatione rectè facienda tum, quia ex varietate, & copia humorum discitur, quis modus sit in medendo tenendus, tam ex parte victus, quam ex vsu pharmacorum, Tum quia vbi spontè fiunt similes euacuationes, debet medicus, vel eas sistere, si nimium vires lædant, vel adiuuare si conferant, nec pro ratione exeant. *Ad tertiam.*

---

15 Vbi fauces ægrotant, aut tubercula nascuntur in corpore, excretiones inspicere oportet. Nam si biliosæ fuerint, corpus vna ægrotat: Si verò similes sanis, tutum est corpus nutrire.

NONNVLLI existimarunt hunc aphorismum esse continuandum octauo, vbi scriptum est, si à iudicatione æger non recuperet vires, esse, vel quia pluri vtitur alimento, vel quia eget euacuatione, quasi modo doceat quando verè post excretiones sit nutriendum; Sed mihi videtur absurdum, adeò longè petere continuationem, cum liceat multò propius eam accipere: *Connexio.* siquidem cum in antecedenti locutus sit de varietate excretionum, & dixisset, quando mutatio sit bona: in præsenti quasi continuans sermonem excretionũ; quoddam dogma, & præceptum ad cognoscendas, bonas excretiones proponit, tum etiam pro curatione examinandas; adeò, vt verè hic aphorismus tres partes habeat; Quarum prima est, *vbi fauces ægrotant, & tubercula in corpore exoriuntur, considerare oportere excretiones.* Secunda est, *si sint biliosę corpus simul ægrotat*, Tertia est, *sin similes sanis sint, tutum est corpus nutrire*; Prior pars, & posterior præcepta sunt: sed postrema ad curationem pertinet. Secunda verò est prognostica. De omnibus autem more nostro pedetentim est paullisper philosophandum; Itaque, vt à priore exordiar quæ est *Vbi fauces*; Videndum est quæ pars sit pharinx, quomodo in corpore fiant tumores, & cur velit spectandas esse excretiones, si quidem alienum uidetur à ratione, vt laborante capite attendantur quæ exeunt infrà; licet alioquin non ità uideatur absurdum, vbi fiunt in corpore tubercula: Φάρυγγξ, siue fauces, sunt spacium illud uniuersum, quod interiacet gulam, & laryngem, uel ut ait Galen. in 3. progn. 31. tota illa regio, quæ preiacet gulę, & gutturi, quæquè est uia potus, & cibi ad stomachum, quorum gustatus uidetur ea in parte primum fieri, vt propterea ille uoracissimus cupediuora Philoxenus, apud Aristotelem Ethic. tertio, & apud *Scopus.* *Diuisio.*

Athenæum nō ſine cauſſa optauit ſibi pharyngem, ſiue fauces, aut gulam gruis, vt diutius poſſet voluptate cibi, atque potus frui: Et Hippoc. in lib. de glandulis inter alias vias, quas nos docuit tenere naturam pro expurgando cerebro, poſuit fauces; quæ etiam videtur eſſe ipſi naturæ vſitatiſſima, propter amplitudinem, & facilitatem, quę forſan fuit etiam in cauſſa, vt nunc potius de hac parte, quā de vlla alia mentionem faciendam duxerit. Iam verò φύματα, ſunt tubercula, quæ ſponte naſcuntur in corpore, παρὰ τὸ φύεσθαι, ideſt à naſcendo ſic dicta, apud Hippoc. & præſertim hoc in loco ſignificant omnes huiuſmodi tumores ſponte naſcentes à quocumque humore fiant, modo abſque vlla cauſſa externa oriantur: id quod Galenus hoc etiam in loco, & alibi manifeſtè docet. hic autem de horum generatione loquens, ait naturam à ſuperuacaneis humoribus præcipuas partes corporis expurgare nitentem, aliqua per vrinas, aliqua per uomitum, aliqua per aluum excernere, quædam verò ad cutim propellere, quę cum ob craſſitiem euacuare nequeat, hęc ſcilicet in cute deponit, ſicq. φύματα, oboriuntur, quo tempore ſæpè contingit, ut fauces fluxionem à capite ſuſcipientes malè afficiantur; Ceterum, quia natura interdum ſic perfectè corpus expurgat, interdum uerò aliqua in reliquo corpore dimittit; ad curandum, & conſeruandum ipſum magnopere intereſt hoc diſcernere poſſe; quod certè melius conſequi non licet, quàm ex ipſis excretionibus, quas propterea ſpectandas eſſe nunc Hipp. præcepit: idquè non tantum in tuberculis, uerumetiam in ſcabie, pruritu, papulis, atque alijs cunctis affectibus curis faciendum eſt: Siquidem ea quæ excernuntur tam per urinam, quam per uomitum, & aluum, cū ſint pura excremēta, ex uitiatis coctionibus ſuccreſcentia pro quantitate, & qualitate ipſorum indicare ualent, ut ſeſe habeant uiſcera, aliæq. partes concoquentes, ex quarum poſtmodum comperto ſtatu, non eſt arduum cognoſcere, an in præſenti alia ſuperſint in corpore excrementa, an uerò etiam nouorum cumulatio ſit formidanda: atq; hoc eſt quod Ariſt. quoque cap. 2. quarti meteorol. dicebat medicos ſpectare excrementa, ut coctionis ſtatum intelligant quemadmodum etiam ob eādem rationem Romæ factionum gubernatores excrementa equorum conſiderare conſueuiſſe, narrat Gal. lib. 7. meth. Atque hæc pro prima aphoriſmi parte: ſequitur ſecunda quæ eſt, ſi excretiones ſint bilioſę corpus coægrotare. Circa quam illud eſt primo quærendum, cur cum poſſint eſſe, multorum generum excretiones, nihilominus bilioſarum dumtaxat, mentionem facit: deinde cur dixerit ξυννοσέει, ideſt cogrotat potius, & non νοσέει, ſimpliciter, quemadmodum plerumque loqui conſueuit. Circa primum nonnulli dicunt Hippocratem bilioſarum excretionum nomine, intelligere cūctas quoque alias ſuccorum putridorum redundantias, & id comprobant ex eo, quod opponit ipſis ſimiles ſanis, quaſi uerò bilioſę ſignificent, in uniuerſum diſſimiles ipſis ſanis, cuiuſmodi ſunt, quæcumque indicant quemlibet præternaturalem humorem. Verum licet, nec ipſe diffitear, ſic intelligi poſſe, Attamen puto, & aliam ob cauſam ſic Hip. fuiſſe locutum, ſcilicet quia ubi partes ad caput attinentes aliquo affectu inflammatorio uexantur, ſemper ſolent à ſucco, maxima ſaltem ex parte bilioſo id pati: quippe qui ſit ueluti uehiculum neceſſarium ad ferendos craſſiores ſuccos in partem ſuperiorem: Sic dicebat quarto aph. 28. Quibus bilioſæ deiectiones ſunt, ijs ſurditate ſuperuenien-

Per, Phimata, qd hoc loci intelligendum.

Secunda pars Aph.

Dubitatio prima ſecunda.

Ad primā aliorū reſpon.

Reſp. Auth.

te desinunt; Et quibus surditas est, ijs biliosis deiectionibus superuenientibus desinit, Sic enim Hippoc. initio lib. de affect: dicebat omnes morbos oriri ex pituita, & bile; Quod porrò utatur uerbo (coægrotare,) caussa fuit, quia docere uoluit morbum faucium, non solum esse proprium illius partis affectum, uerumetiam ipsi, totius corporis malam affectionem coniungi: imò uerò à mala ipsius dispositione, ipsarum faucium affectionem oriri: quemadmodum, & omnia cutis uitia necessariò semper habent bilem copulatam, ut etiam articulares morbi, eo quod necessarium sit uehiculum, quod in longinquam partem, ut est cutis, & caput abducat alios crassiores humores, imò uerò contingit rarò, quin ubi in corpore bilis redundat, partes superiores aliquid patiantur; Vt propterea uerè dixerit lib. de aer. a. & loc. biliosis fieri lippitudines, quemadmodù fiunt aliæ similes in capite affectiones, Sequitur pars tertia nempè sin excretiones sint sanis similes, corpus nutrire tutum esse: Cur Hipp. uoluerit potiùs dicere sin similes sint sanis, quam si non sint biliosæ, quod est propriè contrarium antedicto sermoni, caussa fuit: quia possunt excrementa esse pituitosa, & tamen negari nutrimentum; imò uerò sæpius usu uenit, ut corpora in quibus pituita, atque succi crudi exuberant, parcissimè sint nutrienda, quod ipsimet illi humores pro pabulo, atq; alimento sint: Vndè si dixisset, si excrementa non sint biliosa, haudquaquam complexus fuisset pituitosa, & propterea minimè fuisset uera oratio. Vndè cum dixerit similia sanis, excludit ab his non modo biliosas, uerumetiam pituitosas excretiones, quæ uerò sint excretiones optimæ, & similes sanis docet Hippocr. secundo progn. 13. vbi ait excrementum alui optimum esse, quod molle, & cohęrens est, & eo tempore deiectum, quo secunda valetudine assueuit; copia verò cibo ingesto proportione respondens. similiter de vrina loquens tex. 26. eiusdem lib. ait optimam esse cum sedimentum fuerit album, læue, & æquale; De sputo quoque, & alijs excrementis similia docet. Porrò quod vbi excretiones sint similes sanis, non autem biliosæ, nec pituitosæ tutum sit nutrire, ratio in promptu est, quandoquidem si corpora læduntur, quantò plus nutriuntur, eò quod plus materiæ impuritati, atque corruptioni sic suppeditatur: planè rationi consentaneum est lædi non facilè posse, vbi sunt pura; quod tunc etiam calor natiuus ad concoquendum valeat, ac propterea tutò nutriri queat, Quasi hæc sit in vniuersum sententia ubi corpora ab ægestionibus cognoscuntur esse sana, & pura, tunc tutò exhiberi posse alimenta, modò tamen ea mensura, & conditione adhibeantur, vt concoqui possint; Vbi verò impura, & male sana sunt, abstinendum esse ab alimento, non quidem penitus, sed tantum esse solummodo exhibendum, vt possint superuiuere; alioquin, vt habetur septimo aphor. vt sano cibus est robur, sic ægro morbus; Ceterum pro maiori huiusce aphorismi claritate uidendū est, an verè ex fęcibus biliosis liceat arguere corpus ægrotare, Nam Hipp. in lib. de aer. aq. & loc. probans quomodo habentes aluum lubricam nullis acutis morbis capiuntur, ait iccircò id contingere, quia bilis, quę est acutorum caussa in hisce expurgatur quotidie, ita vt aggregari nequeat, Vndè colligitur, ex biliosis excretionibus sanitatem potius præsentem, & futuram esse promittendam, & quod dicit Hipp. de morbis acutis, id de cunctis polliceri videtur Auenzoar, qui initio suæ medicinæ dixit in hoc conuenisse omnes medicos, quod ad sanitatem

Cutis, & articulorū morbi nūquam absque bile fiunt.

Tertia pars aph.

Dicti ratio.

Dubitatio.

tatem retinendam maximè faciat alui lubricitas. Præterea est sententia Hippoc. 2. progn. 13. & Gal. 1. de crisi. 11. ab ægestionibus significari dumtaxat intestinorum status, vt ab urinis venarum, igitur non uidetur ex ipsis de uniuerso corpore iudicari posse. id quod etiam confirmatur, quia excretiones sunt effectus primæ coctionis, & formam propriam non alibi aquirunt, quàm in ipsis intestinis. Ad primam dubitationem dicendum fęces seu excretiones alui, aut simplicia esse stercora, aut alijs humoribus commixta; atque hæc aut proprijs, aut peregrinis; appello proprios humores eam bilem, quæ quotidie pro excitanda intestinorum facultate expulsiua ad duodenum mittitur à iecinore, & folliculo bilis; voco autem peregrinos alios humores biliosos, qui à corpore toto in intestina truduntur; Si loquamur de puris stercoribus, aut mixtis bile sibi familiari sic verum est, quod aiunt Hippocr. loco citato, & Auuenzoar; sin autem loquamur de fęcibus mixtis humoribus peregrinis, uerissimum est, quod hoc in loco scribit Hippocr. s. ex ijs colligi corpus ægrotare, Ad secundam autem respondendum est, aliquod esse signum alterius posse dupliciter contingere, vel immediatè, & propriè, vel mediatè: fęces propriè & immediatè sunt significatiua status intestinorum, ut urina uenarum; at mediatè sicut urina indicat statum totius corporis, ut etiam in pleuritide dicit Galenus, ob id esse spectandam: sic etiam, & fœces mediatè indicant non modo primæ coctionis conditiones, uerumetiã omniũ corporis naturalium functionum: atq; hęc est ratio propter quam dicuntur à Gal. lib. de diff. sympr. excrementa secundaria symptomata; quia primo significant læsiones actionum propriorum instrumentorum, & per eas statum ipsarum facultatum aliorum instrumentorum, & propriorum, vt stomachi, iecinoris, intestinorum à quibus prodeunt functiones: Quod verò dicitur de fœcibus, scilicet eas aquirere propriam formam tantummodo in intestinis, fuit contradictio inter Galenum, & Auuicennam; Etenim Gal. 5. de usu partium cap. primo videtur voluisse in stomacho ubi fit chylus fabricari etiam fœces, quæ sunt crassiores partes, & recrementa chyli: Auuic. verò 16. 3. cap. 1. voluit formari fœces in ipsis intestinis, sed uterq; uerum dixit, quoniam si fœces cõsiderentur puræ, & figuratæ. planè in solis imò in postremis intestinis adipiscuntur propriam formam; id quod cognoscitur ipsa experientia, quia vbi secantur cadauera, ibi tantum reperiuntur stercora formata: sin considerentur ruditer, & imperfectè planè fiunt in stomacho, quia ibi inchoantur, & rudem quandam formam suscipiunt, quam postmodum perfectiorem reddunt intestina, dum partem alimentalem attrahunt, & distribuunt, tenuiorem autem, & excrementitiam dissipant: Et quia dixi initio utilem esse hunc aphorismum etiam prò facienda medicina, duo ex ipso videntur colligi posse præcepta, Vnum est quando fiunt excretiones biliosæ, & corpus impurum est, ita ut fauces, vel cutis afficiantur, tunc spectandum esse an illa euacuatio possit sufficere depurando corpori: Quia si non sufficit, mollienda est alia euacuatio, præmissis tamen debitis præparationibus, atque hæc, tam per pharmaca, quàm per sanguinis missionem; Sin uerò sufficere potest, ipsi naturæ permittendum opus, atque nonnihil attemperando, & aperiendo ipsi est auxiliandum. Scio ex hoc loco dubitari posse; an apparentibus in cute papulis, liceat euacuare, vel per sanguinis

Ad primam.

Ad secundam.

guinis missionem, vel per pharmaca: de qua re apposite videtur locutus Galenus sexto Epid. vbi loquitur de papulis Simonis. Verum, quia hæc disputatio alium locum postulat, eam paullisper seponemus, id tantum in præsenti commonentes, aliud esse loqui in materia benigna, aliud in maligna: quia vbi materia maligna, est omne studium in id adhiberi debet, vt lōgè à partibus pręcipuis, arceatur, & euacuetur; vbi verò est benigna: posse multò tutiùs quomodo libet euacuari: Nam frater Aristæi vxoris commemoratus ab Hip. 2. Epid. initio secundæ sect. habuit cum febre eruptiones in crure (terminthas vocatas,) à quibus tutò liberatus est sanguinis è dextera nare fluxu: vt videatur interdum conducere posse sanguinis missio in tuberculorum ex ortu: Secundum, quod colligere licet, est donec corpus impurum est, non debere medicum multum nutrire uero nutrimento, sed nutrimento medicamētoso id posse facere, de quo loquens Hip. in lib. de alim. dicebat medicamentum in alimento optimum: Cum uerò purum est, posse nutriri, atque hoc cognosci ex urinarum inspectione, quæ ubi similes sunt sanis indicant corpus benè habere, quod tamen haud quaquam intelligendum est in pestiferis constitutionibus, in quibus, licet corpus fœdis, & corruptis inquinamentis scateat, interdum tamen, vt animaduertunt Gal. & Auicennas vrinæ similes sunt sanis, licet non ità diù perseuerent, quin tandem prauitatem latentem ostendant.

---

16 *Vbi fames laborandum non est.*

CORN. Celsus quem soleo Hippocratem Romanum appellare, latinum reddens hunc aphorismum, ità scripsit lib. 1. cap. 2. Si quibus de caussis futura inędia est, labor omnis vitandus est. Iam verò de continuatione ipsius ad superiorem altum silentium, (vt plerumq́; solet,) Galenus habet, Alij putant connexionem habere cum eo, vbi dicitur corpora impura quantò magis nutriuntur, eò magis lędi, sed nimia subtilitas est hęc. Ego enim si vlla afferri pōt legitima cōiunctio hāc esse puto, qđ q̄a ex postremis antecedētib. verbis colligere quispiā potuisset, semper corpora sana esse nutriēda, & corpora impura inędia, & exercitatione euacuāda, ad tollēdam huiusmodi collectionē perniciosam, voluit præsens præceptū subiūgere, scilicet ut nunq̄ medicus pro euacuandis à corpore excremētis simul, & inędiam, & corporis immensas exercitationes iubeat. Est. n. tota sententia purum, atque singulare præceptum, quod etiam ante Hip. proposuit Hesiodus vbi in lib. ἔργα καὶ ἡμέραι, λιμὸς γάρ, τι παμπαν, αεργῷ σύμφορος, fames enim pœnitus ocioso vtilis, adeò, ut scopus Hipp. sit argumento à minori, demōstrare non faciendas esse simul duas euacuationes, quia si non est simul laborandum, & inędia utendum, ergo multo minus simul erit purgandum, & sanguis detrahendus iuxta id quod ait Galen. 1. ad Glauc. 14. scilicet sufficere unam euacuationem. Verum ut hæc etiam magis perspicua reddantur uidendum quid sit fames, & quid labor, de quibus Hippocr. sermonem habet: Gal. scribit Grecos consueuisse illos dicere λιμοκτονεῖν, idest famescere, qui ob inopiam cibi ad extremā famem rediguntur, & de quibus loquens Aristot. 1. prob. 5. dicebat ijs pedes intumescere

Connexio.

Scopus.

Per famē, & laborē, quid ī præsenti intelligat Hippocr.

tumescere, sicut etiam legitur apud Proclum in comm. ad Hesiodum Ephesios legem fecisse, ne cuiquã liceret pre fame filios exponere, nisi sibi pedes intumuissent, ob illam: Etenim etiam Hippoc. de hac sermonem habebat, cum in secundo Epid. dixit ob famem in Æno, qui leguminibus uescerentur crurum doloribus esse uexatos, Verum eiusmodi fames contingere solet, uel ob necessitatem, ut in extrema penuria: uel ob electionem, ut illis, qui sese uoluntarijs ieiunijs magnis obligant, uel alia ui externa, Hæc autem famis genera, uel considerari possunt in corporibus sanis, uel in caussarijs, atque his, qui uel crudo, &c. pituitoso succo abundant, de quibus postremis, haud est intelligenda Hippocrat. sententia, sed de alijs: Etenim cum in ijs opus sit succum inięctum coquere, ad id facit non parum fames: de qua re sermonem habens Hippocrat. 7. aphor. 59. dicebat carnes humidas habentibus, adhibendam esse famem, nempe quæ corpora exiccet: Iam uerò de labore: qui apud græcos uocatur πόνος, etsi plura significet, hoc tamen in loco, ut docet Gal. nil aliud significat, quàm uehemẽtem corporis motum, qui & ipse uim exiccandi insignem habet: Vnde tota aphorismi huius uis in eo est posita, quod cum uita nostra humido sustinetur, cauendum est, ne illius consumptio nimia committatur, quod planè fit ubi cum cibi exacta abstinentia, simul corpus labore maceratur: Siquidem, ut dicebat Hipp. lib. de Vet. med. fames magnam uim habet sanandi, debilitandi, atque occidendi: similiter in primo de dieta dicebat labores consumere, Etenim cum in fame omnes uenæ inaniantur, ac propterea spiritus exhausti, aliaque membra dissolutioni parata sint; si exercitiũ addatur, quod calefacere, atque exiccare ualeat, non est dubitandum, quin totius consumptionem multò magis acceleret, proptereaq; ad interitum certum deducat: quod cum in sanis verissimum sit, multò magis veritatem habere in ægrotantibus certum est: de quibus loquens Hipp. 6. Epid. sect. 3. tex. 27. damnabat Prodicum, quasi, febrientes corporis exercitationibus, & laboribus occideret, est enim, (ait) malum febrile fami inimicum, cursibus, frictionibus, &c. Ceterum hic dubitatur circa Galeni dictum in comment. vbi scribit συνάπτια, idest cum cibi abstinentia, neque phlebotomandum, neque purgandum, neque multum fricandum, neque in vniuersum vlla magna alteratione esse vtendum, atque hoc tam in sanis, quam in ægris verum esse; Atque de ægris maximè videtur dubitandum, quia est sententia Hippocr. 1. aph. 7. in morbis acutissimis conuenire extremam diætam, quæ est nihil dare, & tamen iubet etiam in ijs esse statim euacuãdum, vel purgatione, vel sanguinis missione, id quod etiam vsu quotidiano apud medentes compertum est, non modo vtile, verumetiam necessarium; Pro cuius solutione respondendum est dupliciter uno modo præsens præceptum dirigi præcipuè ad sanos, & ad eam medicinæ partem, quæ est de tu. san. vndè non valet id quod alias iussit Hip. pro ægris huic præcepto contrariari; Vel dicendum est, euacuationes, quas uetat Galen. fieri cum ἀσιτία etiam in ægris, eas esse, quæ cum vehementes sint, facultates corporis insigniter uiolare possunt, quas minimè unquam probaret Hippocra. qui licet præcipiat in acutis esse simul purgandum & abstinendum à cibo, id tamen vult fieri prudenter, atque initio, quando scilicet vires ità sunt robustę, vt minimè lædi queant. Porrò vsus huius præcepti est, tam in conseruandis sanis,

Dubit.

Solutio.

nis, quam in curandis ægris: In sanis quidem, quoniam haud vnquam debent vehementius exerceri, quam conueniat, eo quod semper præstat facere exercitium ieiuno corpore, sed nõ admodum famescente: cum in id potissimum inseruiat, vt fames naturalis comparetur, & quod dicebat Aristoteles in Eudemicis lib. 2. cap. 5. meliorem esse in exercitijs excessum, in cibo verò, & potu defectum, haudquaquam huic contrariatur, quoniam non id coniunctim dicit, quasi simul sit parum edendum, & immodicè exercendum, sed separatim vnumquodque probat, tamquam dicere velit, mediocritatem in cunctis quidem esse optandam, At vbi abscedendum est ab ea, in cibis melius esse deficere, In exercitationibus autem melius esse excedere. Similiter vtile est præceptum pro ægris curandis, à quibus omnis est cauendus labor, præsertim quando, aut propter inappetentiam, aut ob medici consilium, æger sine cibo tenetur, vt etiam hac ratione, ij medici non tutò consulant ægrotantibus, qui frictiones, vomitum, aliasuè alterationes præcipiunt: imò soleo, & ipse in huiusmodi casibus iubere, vt ægri numquam è lecto surgant, sed iacentes, naturæ seruitia cuncta obeant, cum ob hoc quotidie comprobetur damnosas lassitudines, animorum defectus, aliaquè mala obtingere.

Dubitatio.

17. *Vbi cibus præter naturam plus ingestus est, hic morbum facit, ostendit autem sanatio.*

IN præsenti aphorismo non est difficile reperire accommodatam connexionem; imò videtur hic, velut germen quoddam præcedentis, in quo cum damnarit labores factos cum fame, in hoc etiam damnat labores factos cum nimia cibi repletione, afferens tantum rationem damnationis; tamquam dicere voluerit, si minimè laborandum est vbi corpora famescunt, pariter sunt labores fugiendi, vbi corpora nimium nutrita sunt, eò quòd semper nocet importuna ciborum repletio. Etenim, quod ait Galenus hic, Hippocratem peculiariter probare, quod in vniuersum præcepit, quartò huius lib. aphorismo *non repletio, non fames, &c.* vt neque mihi placet, tum quia nimis distulisset id facere, tum quia ea sententia, ità est per se clara & probata, vt nulla alia amplificatione egeat, cum omnes illud intelligant μηδὲν ἄγαν, idest nihil nimis, bonum esse. Est enim hæc sententia veluti præceptum, quoddam in medicina facienda vtilissimum, cuius etiam rationem affert, ità vt in duas partes secari possit, in sententiam, & sententiæ rationem. Caussa verò propter quam uoluit afferre rationem sententiæ est: quia licet uera sit, & manifesta, tamen uidetur esse contra hominum sensum, qui facilè gula uincuntur, & quod placet, (nempè ciborum repletio,) utile quoque putant. Modò examinemus more nostro primam partem quæ est; *Vbi nutrimenti præter naturam plus ingestum est, hoc morbum facere* Galenus disertissimè, ut solet declarans, quomodo dicatur cibus copiosus præter naturam docet τό, plus cibi semper esse ad aliquid, atque in hoc proposito à medicis sumi, uel comparatiuè ad ipsa uasa, quando scilicet, ita replentur à cibo, & distenduntur, ut uix ipsum continere queant, uel ad ipsam facultatem rotum

Connexio.

Scopus.

Diuisio.

O corpus

corpus gubernantem, quando, scilicet tanta est, ut neque facultas coctrix ventriculi, neque iocinoris, venarum, neque partium nutriendarum ipsum coquere, & ad bonam frugem deducere queant: & quamquam sola copia prædictas actiones, ita lædere possit, ut morbum inducat, multò magis tamen id facit, quando copiæ iuncta est quoque praua aliqua qualitas: tunc enim cum à facultate nequeant cibi superari, & confici, corrumpuntur, multaque, & praua excrementa generant, quæ postmodum varios, atque diuersos morbos gignunt. Atque hoc est, quod etiam dicebat Hipp. 4. de mor. qui parum edit, & bibit, eũ nullis humoralibus morbis tentari. Ægiptij enim, (vt narrat Herodotus,) vbi quispiam mortuus erat eũ extenterabát, & stomachũ ad Solem percutiebant, tanquam is fuisset mortis caussa. Ceterum hoc in loco oritur dubitatio an sola quantitas cibi potens sit ad faciendum morbum. Nam ex vna parte non videtur verum: primum, quia ut narrat Athenęus, de Milone atq; alijs multiuoris, illi edebant incredibilem ciborum copiam, & tamen sani, atq; robusti degebant: imò uerò etiam nunc similes reperiuntur, qui tamen morbis nullis tentantur. Adhæc quantitas per se non habet vim agendi, nisi ratione qualitatis, & formæ, quam vehit, igitur neque potest morbum facere. Ex altera parte est Hippoc. in lib. de affect. vbi scribit cibos, etiam optimos, & potentissimos, cuiusmodi est panis, maza, caro, pisces, vinum, lædere, & morbos facere, si importunè, atque immodicè sumantur: imò dicebat, quantò melior est cibus, tantò deteriorem, & morbosiorem corruptionem contrahere, si præter modum sumatur, Et Auuic. etiam 3. primi doc. 11. cap. 7. in fine, dicebat impedimentum panis, cum non digeritur, esse multum. Pro ressolutione huius dubitationis, Dicunt aliqui solam copiam facere morbos, sed eam non esse omnibus nimiam, quandoquidem, quod vni plus est, alteri potest moderatum esse ob magnam naturę vim, vt de Athletis dicit Galenus, qui immensam ciborum copiam sine læsione, uel potius cum iuuamento capiebant, ob ingens naturæ, & coctricum facultatum, robur. Hæc responsio est quidem speciosa. Verum non tollit dubium, quia cibus, qui est præternaturam alicui, non uidetur sola quantitate, quæ per se non agit, posse facere morbum. Ideo dicendum est aliquid facere morbum intelligi posse dupliciter, uel mediatè, uel immediatè. Copia nimia sola, immediatè, nequaquã, sed mediatè facit morbum; quoniã quãtumcumq; cibi sumatur, nisi corrumpatur, & in malum succum conuertatur, haudquaquã morbum facit: benè uerum est nutrimẽtorũ copiã, posse corruptionis, & malę qualitatis acquisitæ, esse caussam, quando, si non superantur ab ipsa natura, sed potius eam debiliorem reddunt: Illud tamen hoc in loco minimè ignorandum est. (quod etiam à Galeno est indicatum,) nempè, etiam si cibus suapte natura, & qualitate sit contrà naturam ægrotantis, haudquaquam morbum facere, nisi aliqua debita mensura capiatur: quoniam si minima Euphorbij, papaueris, aut mandragoræ quantitas deuoretur, haudquaquam lædit, quinimò solet in nutrimentum conuerti, ut & de puella Napello nutrita, deq; plerisq; narratum est; qui exiguam ueneni portionem capientes, non modo nihil sunt læsi, uerumetiam ex frequentatis usibus illorum, sibi ipsis uenena familiaria effecerunt, & certè cum Augustino mirarer, cur Rachel, vt est in cap. 30. Genes

Dubitatio.

Solutio aliorum.

Solutio propria.

scos concupiuerit mandragoram prò concipiendo, nisi & Epiphanius in physiologo, & Vincentius in spec. natural. lib. 19. cap. 44. assererent Elephantos concubituros ad excitandam libidinem præmandere poma Mandragoræ, quemadmodum hodie Turcæ ad idem vtuntur opio frigidissimo: Igitur concludendum illud est, cibum præter naturam, hoc est, præter debitam rationem sumptum, semper morbum facere. Atque in debitam rationem primum in immodica quantitate esse positam, de qua hic potissimum loquitur Hippocrat. deindè in qualitate, in proprietate, in substantia, in tempore, & ordine. His etenim, vel separatim, vel coniunctim morbos iccircò generari constat, quoniam non concocti, sed corrupti vincunt naturam, vt ait Hipp. lib. de loc. in homine, & in vitiosos succos, morborum authores, conuertuntur: atque hoc verissimum esse ex multis ab Hippoc. relatis historijs colligitur, qui narrat de compluribus, qui in ægritudines graues, & exitiosas inciderunt, ob ciborum copiā, & ob qualitatem, vt 5. Epid. de filia Pausaniæ, quæ crudum fungum comedit: aut ob tempus, vt filia Philonis, quæ intempestiuè cenauit, & mortua est: Sed cum in particula preternaturā contineatur ét immodica quantitas, cur deinde addidit plus? Puto addidisse, quia cibus præternaturalis non lædit, nisi etiam adsit quantitas iuxtà id qđ hoc eodem lib. dicit parum deterior cibus, & potus, &c. Atque hęc de prima Aphorism. parte. Sequitur modo secunda, quæ est (*ostendit autem curatio*) Galen. & rectè, ait non solum in medicina uerumetiam in cunctis artibus verissimum argumentum caussatum sumi, ab ipsis effectis, hoc est, ab ipsa liberatione, seu euasione; Verum non hoc solum, sed etiam rei ipsius naturam esse attendendam, ac propterea multò melius esse, vt addatur particula copulatiua, *&*, perinde ac si dixisset, ostendit autem, & curatio; sic enim sententiam accommodatiorem videri, quod verè pręter alia, sanatio etiam indicet cibum præter naturam ingestum facere morbum: quando scilicet, per illius euacuationem tollitur morbus, Etenim facere non possum quin hanc Galeni cogitationem magnopere commendem, propterea quod si ad cognoscendam uetam morbi caussam, semper esset expectandus euentus, planè nunquā adhiberi remedia possent, quę iuuāt sicut, vbi caussa morbi explorata, & cōperta est ex ipsius rei naturæ contemplatione, exempli caussa, ad cognoscendum, quod copia cibi effecerit morbū aliquem, possumus cognoscere, primo ex ipso recente victu, tum ex symptomatibus, quæ solent sequi nimiam ciborum repletionē, vt grauitate, dolore, ructu, corporis inquietudine, decoloratione, quā etiā Arist. in prob. dicit cōsequi illos, qui nimio cibo utuntur. Demū ex ipsa sanatione, quę si fiat euacuato ipso cibo nimio, aut humorib. ex eo genitis, planè est confirmatio caussę, de qua sit habita suspicio; Vndè Gal. dicere solebat in lib. de cib. b &. m s. vbi, quispiā ex cruditate nimiorū ciborū laborat, vnicū præsidium esse statim deuenire ad illius vacuationem, si natura spōtè nō tentet illam; fit aūt euacuatio, vel secessu, uel urina, uel vomitu, vt Pausaniæ filiæ contingit, quæ postquam vomitu reiecit fungum crudum, quem deuorauerat, statim liberata est ab ea cardialgia, qua cruciabatur: uel etiam, vt ait Galen. fit phlebotomia crurum scarificatione, frictionibus, balneis, inędia: Sed dicet aliquis, cur potius Hippocrates dixit cognosci ubi cibus præter naturam ingestus est, ex curatione

Dubitatio.

Respōsio.

Secunda pars Aphorismi.

Dubitatio.

quàm ex alijs signis, Resp. si particula copulatiua, (vt voluit Gal.) adijciatur, etiã alias caussas ab eo comprehendi, verum hanc potissimum ab ipso proponi, quòd omnium aliarum maximam certitudinem secum habeat. Possumus etiam dicere, id fecisse, ut simul moneret, curationem morborum à cibi copia præternaturam ingesta citò esse faciẽdam, illorum euacuatione, & purgatione, non (vt putarunt aliqui) etiam coctione: quoniam vbi cibus morbum peperit, iam corruptus est, & quòd insigniter corruptum est, nequit amplius ad benignum reduci sed statim è corpore tollendũ, ne cętera contaminet, ac maiori morbo occasionẽ prębeat: quemadmodum vinum, qđ valdè exacuit nõ amplius ad pristinam naturam reuertitur, sed quod parum; Quo circa Aphorismum hunc ad curationem faciendam non parum esse vtilem hinc perspicitur: Sed non minus vtilis est quoque ad prognosim, & ad conseruationem; Ad illam quoniam ijs, qui cibum præternaturam, vel secundum quantitatem, vel secundum qualitatem ingerunt, facilè est prædicere eos forè ægrotaturos, exempli gratia, si stomaco imbecillo natus, nimium cibi capiat, planè ægrotabit tandem: sicuti si alter cibum sumat naturę suæ, secundum qualitatem manifestam, aut archanam contrarium, proculdubio morbum incurret, siquidem, vt dicebat Gal. 2. de alim. fac. cap. de cucum. ex usu frequenti prauorum ciborum cumulatur paullatim teter humor qui postmodum arrepta, uel exigua occasione morbos deterrimos inducit. Ad præseruationem similiter non est minus utilis aphorismus, quòd quicumque scit ex nimio nutrimento fieri morbos, non est arduum sese ab illis tueri, cùm scriptum reliquerit Hippoc. lib. 4. de morbis, eum, qui parum edit, & bibit à nullis morbis humoralibus tentari.

18 *Eorum quæ vniuersim, & velociter nutriunt, veloces quoque fiunt excretiones.*

QVI solent laborare in reperienda omnium aphorismorum cõtinuatione, nihil in huius (licet prolixa interpretatione) dixerunt, forsan, quia verè nulla est; Atqui ipse puto aliquam, nec forsan absurdam posse inueniri. Siquidem cum monuisset curationem indicare, quòd morbi fiant ab immensa ciborum copia, & sub curatione intellexisset, quæ fit euacuatione, & purgatione tempestiua, aut ab ipsa natura, aut ab arte; modo voluit monere quomodo eiusmodi vacuatio fiat à natura, vt indè postmodum ediscat medicus quãdo is debeat euacuare, & hoc docere voluit, ab ipsa ciborum sumptorum natura: Perindè, ac vniuersalis discursus sapientissimi senis hic sit, cùm cibi affatim, & citò nutrientes, citò quoque è corpore exeant: & consequenter tardè, quæ tardè nutriunt, vbi in alterutro horum generum sit peccatum, medicus debet in priori naturam expectare; in posteriori verò non expectata natura, statim euacuare, ne corruptus cibus diù in corpore tardans, morbum efficiat; Hæc est medulla verborum non modo utilis ad prædicendum, verum etiam ad curandum; quæ medulla cum sæpè obuelata sit paucissimis uerbis, neque satis claris: ad ingenia præstantia, & solertia spectat eam elicere: Sed primo videamus ipsum loquentem, & singula verba expendamus: Deindè circa nonnulla, quæ in commentario

Conuexio.

Scopus.

mentario, satis profuso, dicit Gal. paullisper immorabimur. Dicit itaque Hipp. Eorum quæ celeriter, ἀθρόως nutriunt, ueloces quoque fieri excretiones. Quæ sententia certè non est dissimilis admodum illi, quam habuit in lib. de Alimento, ubi scribit cibum, qui citò coquitur, citò dissipari: Galenus exponens, quid significet ταχέως, & ἀθρόως, ait uelociter dici nutrire, quæcumque pauco ab ijs acceptis tempore, in nutrimentum suaptæ natura conuertuntur: confertim uerò, quæ postquam cœperunt nutrire, in exiguo tempore totum ex ipsis nutrimentum corpori, exhibent: atque hoc examinandum, & dijudicandum esse, secundum eos, qui inculpata ualetudine fruuntur. Addit his, quantum pertinet ad naturam ipsorum alimentorum, ita sese rem habere, uerum si ipsi facultati, & substantiæ nutrienti iuncta sit, uel acrimonia, uel uiscididas, celerius, aut tardius fieri excretiones. Iam uerò, quæ caussa sit, huius rei per quam confertim & celeriter nutrientia, celeriter quoque excernantur, ut intelligatur, oportet prius decernere, quæ nam hoc in loco uocentur διαχωρήσεις, idest excretiones. Etenim aliqui interpretes existimantur significare eam euacuationem, quæ singulis horis à toto corpore efficitur, quasi hæc sit eadem sententia, cum illa, quam habuit lib. de Alim. ubi dixit, quod difficulter alteratur, difficulter absumi, & quod faciliter alteratur, faciliter apponi. Verum Galenus putauit non modo hanc significatę uerũ etiã eam, quæ fit ab aluo, & ὑποχώρησις nuncupatur, idest excretio, quasi uox excretio utrumque significet: Ego uerò puto etiam intelligi quę fit per urinam, ut 7 aph. 68. & 81. nam uina, quæ dicit Gal. plurimum, & citissime nutrire, dicit quoque primo de facul. nal. ult. tota excerni per urinam, excepto quodam exiguo, quod per sudorem, & insensibilem transpirationem exit. Igitur quę citò, & affatim nutriunt id habent, ut in stomaco, iocinore, & venis fiat ipsorum alteratio, & concoctio uelociter, ad quam sequitur semper utilis ab inutili separatio; vndè quę in uentriculo, & intestinis statim coquuntur, statim separato utili ab inutili excrementa ipsorum ab expulsiua ad sedem pelluntur, similiter in iocinore ad uessicam, & in uenis per insensibilem transpirationem. Ceterum hoc in loco illud in primis contemplatione dignum est, quo temporis interuallo metiatur hęc celeritas, uel tarditas tam nutritionis, quàm excretionis. Deindè an uerum sit, quod Gal. scribit adeò copiosè de uinis, nempè, illa, & multum, & uelociter nutrire. Nam reliqua ab ipso proposita de eduliorum uarijs generibus, quæ tardò nutriunt, haud ita sollicitos nos reddere debent, cum satis clara, & cõprobata etiam ab Hippocrate habeantur: nisi illud quoque in dubium uertatur, an celeriter nutriat, quę celeriter excernuntur: quandoquidem caro Cerui, vt ait Auic. lib. 2. cap. de carn. celeriter excernitur, & tamen tardò nutrit, vt panis furfuraceus. Circà primum quod pertinet ad celeritatē dicit Galen. videtur velle, temporis interuallum esse metiendum ex vehementia, & magnitudine pulsuum, necnõ ex augumento roboris in actionibus motricibus, quasi quando incipiat pulsus esse vehemens, & magnus, necnon corpus totum esse ualidius, tunc incipiat nutrire cibus, scilicet reficere spiritus, & solida, ac humores. Verum hæc explicatio nihil docet certum, preterquamquòd non videtur etiam consona ijs, quę habet idem Gal. 3. de causis puls. cap. 16. vbi disputans aduersus Archigenem, mõstrat interdum à cibo fieri pulsus magnos, interdum lãguidos, paruos

Quid per excretiones hoc loci intelligendum.

Celeritas, vel tarditas nutritionis, & excretionis quo tẽpore metienda.

Galeni sẽtentia.

Improbatio.

paruos,& inęquales, prout,ſ. facultas magis,uel minus ab ipſo cibo oneratur. Ad hęc ſępenumero uſu venit, ut hoĩes reficiantur,& cotroborentur, accepto aliquo liquore ſtatim, qđ tamen non eſt exiſtimandũ contingere ex nutritione, quę inſeruit humorum, & ſolidorum refectioni, quæq; propterea egeat multo tempore, quo,ſ. primum in ſtomacho cibus paretur, deindè in iecinore conuertatur in ſanguinem, mox per uniuerſum corpus diſtribuatur, tandemq́. apponatur, & in ſubſtantiam nutriti conuertatur: quas omnes operationes non adeò exiguo tpe perfici poſſe, quiuis ingenio aliquo præditus intelligere facile pōt: vt ob hoc ſimiliter etiam ſi ſtatim à cibo aſſumpto pulſus fiat uehemens & magnus, atque corpus uideatur eſſe robuſtius, non illud ſit adſcribendum nutritioni inchoatę, vt monſtrat Gal. ſed potius ſpirituum,(à quibus pendet magna pars roboris) refectioni: quę fit quidem celeriter, ſed minimè uera nutritio eſt: Hippocr. lib. 4. de morbis, longo diſcurſu monſtrat, cibum, & potum, qui ſumuntur haud quaquam poſſe excerni, eadem qua capiuntur die, ſed tertia tantum: quod ſi uel plus uel minus retineantur, corpus, uel non nutriri, nec ualere, ut par eſt, uel cibum, & humorem ex eo genitum diutius retentum corrumpi, & fœtere: quamquam Ariſtot. 13. prob. ſect. prima dicat, hoc quidem eſſe uerum de urina, non autem de ſtercore: quaſi hoc, quo plus retinetur in corpore, minus fœteat, ſicut ècontra fit urina fœtidior, quo diutius retinetur. Itaque in hac inſigni ipſius rei obſcuritate mihi uidetur dicendum eſſe, nulla naturę opera, dum fiunt, certò percipi poſſe; quemadmodum enim nullus ſentit quando fit attractio, uel expulſio, aut retentio, aut augumentum, uel decrementum, ſed hęc cognoſcuntur poſtquam iam ſunt conſummata: ſic non poteſt uerè ſciri quando fit nutritio, niſi poſtquã facta eſt. Dico autem omnium membrorum nutritionem: & certè dubitandum non eſt, quin aliqua celeriùs, aliqua ſeriùs in nutrimentum conuertantur; at nullum certum tempus afferri poteſt; cum & uarietas alimentorum, & uarietas corporum alendorum, omnem huiuſmodi certitudinem adimat. Si tamen vllum eſt ſignum quo poſſimus id intelligere, certè eſt, quod proponitur à Gal. nempè robur facultatis naturalis, & animalis, ſcilicet motricis, atque etiam intellectricis: Cum enim cibus ſit homini, & animalibus, ac plantis datus, vt uita, & vires prædictarum facultatum ſuſtentenetur, vbi horum ſenſus aliquis percipitur, conſequenter ſcitur, nutritionem eſſe factam: quæ certè ob rationes antedictas non adeò citò perfici poteſt, quemadmodum vulgo exiſtimatur; & ſi quod pertinet ad robur ex ſpirituum defectu citiſſimè interdum recupetetur, prout materia apta ad ipſos generandos ſuppeditatur, quæ eſt in odoribus, & potulentis, vt Hippoc. docuit in lib. de alim. Et quod dicit Hipp. 4. de morbis de tertia die: nec illud vſu compertum habetur, cum potus eadem die videatur excerni, & pleriſq; aluum excernere, vel poſt tertiam diem, vel ſæpius in eadem, & quod res, ità ſit oſtendunt vrinæ comedentium aſparagos, & allia, quæ vt dicit Hipp. ibidem & Ariſt. 13. ſect. prob 6. ſtatim penè commanſa, protinus vrinam reddunt fœtentem. Atque hæc de primo. Ad aliud autem de vino, iam diſputatio noſtra aduerſus receptiſſimam Galeni, atque aliorum ſententiam, eſt publicata. De quibus, &c. Et ad id quod dicitur de Ceruina carne, & pane furfuraceo dicendum eſt, quod dicit Gal. ſ. verum eſſe aphoriſmum de illis cibis, qui tales ſunt ſuapte

Authoris ſententia.

pte natura, absque vlla alia proprietate, seu specifica, & arcana, seu manifesta: vndè cum caro cerui, & furfur (preter substantiam ad nutriendum aptam) habeāt etalias proprietates, de his aphorismus nō est intelligēdus. Vsus aphorismi est pro curatione potissimū, vt scilicet quando opus est celeriter, & affatim reficere, tradamus ea, quæ celeriter quoque excernuntur, licet non semper, quæ citò excernuntur, citò alant: nam aliàs cogitur med. dare cibum, qui alat citò, & multum, interdum qui non citò euacuetur, sed nutrimentum solidum, & permanens tribuat: quarum omnium actionum, atque etiam aliarum similium rationem quandam breuiter, & obscurè nobis significauit Hippoc. sub hac sententia.

19 *Acutorum morborum non omninò sunt certæ prænunciationes, aut salutis, aut mortis.*

NEMO non uidet velle huius aphorismi continuationē cum superiori quærere, opus esse ingenij nimium ocio abutentis: illud tamen certum est, sententiā esse, quæ ad partem medicinæ prognosticam pertineat: imò si ulla est, quæ frequentissimè sit in ore medicorum, planè præsens est, nēpe, quę ad aberrationem ipsorum, in prædicēdis futuris, excussandam, maximè ualeat. Corn. Celsus lib. 2. cap. 6. in fine sic ipsam latinam fecit. *Neque tamen ignorare oportet in acutis morbis fallaces magis notas esse, & salutis, & mortis.* Quamquam Plinius lib. 7. capit. 51. dixerit innumerabilia esse mortis signa, securitatis uerò, & salutis, nullum prorsus haberi. Vt autem integra anatome huiusce aphorismi habeatur, circà ipsum nonnulla sunt quærenda. Primum est, qui nam sint morbi acuti, de quibus loquitur Hippocr. secundum est, quid uelit significare, particula; ὀ πάμπαν ἀσφαλέες αἱ προδιαγνώσιες, idest non omnino tutæ prædictiones. Tertium erit, quę sit uera caussa, cur Hippoc. tantum prædictiones acutorum dicat incertas, non item diuturnorum, quum tamen primo de morbis proponens tres classes morborum, scilicet eorum qui certò occidunt, eorum in quibus certò seruantur ægri, & dubiorum: in omnibus numeret tàm acutos, quàm diuturnos. Quartum, & postremum, quis possit esse in facienda medicina prędicti aphorismi usus. Quod igitur spectat ad primum, Galenus ubiquè uidetur duos facere proprios acutorum morborum characteres, scilicet celeritatem motus, atque periculum; etsi enim diariæ febres habeant celerrimos motus, non dicuntur tamen acuti morbi, quum omni periculo vacent: sicut & febris tertiana exquisita, quæ licet, & ipsa celerrimè moueatur, atque propter hanc vnam conditionem interdum sit à Galeno, & ab Auicenna inter acutos commemorata, haud tamen propriè acuta dicitur, quoniam ut ait Hippoc. est securissima, Iam uerò huiusmodi morbus acutus cum celerrimè moueatur, necessum est, ut à succis feruidis maximequè mobilibus efficiatur, qui ut ait Galenus in comm. interdum per uniuersum corpus, aut saltem per plures eius partes feruntur, interdum uerò in una dumtaxat parte continentur, quemadmodum in pleuritide, & peripneumonia contingit, quos uerè acutos facit Hippoc. ità ut in lib. de uictu acutorum

Quæsita aliquot pro maiori huiusce aph. intellectione.
Primum
2.
3.
4.
Ad primū

torum, de nullo alio pænè, quam de hiscè duobus loquatur: quod uerò pertinet ad secundum Galenus interpretatur eam particulam, τὸ πάμπαν, idest omninò perindè ac significet πάντων, idest omnium: quasi Hippocratis sententia sit, omnium acutorum morborum, non esse tutas prænunciationes salutis, aut mortis.

Cardani rationes, contra Galeni expositionem.

Verum Cardanus hanc Galeni expositionem damnare non dubitauit, primum quia Hip. nihil sic doceret, sed animum lectoris cōfunderet potius: deindè quia si id voluisset Hippoc. significare, poterat multò æquius scribere πάντων, idest omnium, & non πάμπαν. Postremò, quia res ipsa docet, non debere interpretari, omnium: siquidem si per omnes acutos, intelligit finem eorum, etiam baiuli hoc intelligunt: sin principium, experimētum docet, etiam in ægrotantibus ab Hippocrate relatis, id uerum esse, scilicet, non omninò certas esse, quando pleriq. & mortui, & seruati præter spem ab ipso referuntur. Sin augumentum intelligatur, id quoque verum esse contendit, quod scilicet, tunc materia existente adhuc cruda, sit meritò incertum an illa coquenda sit, an verò corrumpenda: Cęterum

Authoris in Cardanum.

vt liberè dicam, ignoro quo tēdant crimina in Galenū huiuscè impotentis ingenij: illud certè scio, quod dicit Galenus, esse uerissimum; nempè sicuti morbi acuti, quibus coniunguntur febres continuæ, fiunt ab humoribus feruidis, ac tenuibus, qui facilè hùc atque illùc feruntur, necnon à pestilentibus, & malignis, (quamquam, & ratione loci potest materia frigida, & crassa facere morbum acutum, vt apoplexiam, & symcopem:) sic diuturnos morbos fieri nunquam per sympathiam, vt ait Galenus, sed semper loco affecto essentialiter patientē ab humoribus crassis, lentis, & pigris; quo fit ut humores hi non moueantur, ac proptereà medicorum prædictiones non fallant; quemadmodum è contra illos ob mobilitatem, ac malignitatem occultam interdum decipiunt, ut ob hoc quoque verè dicat Gal. Hippoc. non tantum voluisse uoces πάντων, significare modum certitudinis in prędicendo in acutis, (quæ uerè interdum fallax est,) verum etiā paucitatem ipsorum acutorum, tamquam non omnium, sed tamen paucorum, non sint certè prænunciationes salutis, vel mortis: sic enim quando dicimus non omnes homines esse malos, volumus significare paucissimos esse bonos; de

Aristotelis sententia de bonis viris.

qua re loquens interdum Aristot. dicebat uiros bonos esse sicut numeros perfectos, quorum vnus tantum, in quolibet centenario, & in quolibet milliario habetur. Nam Hippoc. frustrà docuisset nos tot, & tanta in libris prognosticorum, prorrheticorum, & Coacarum, nisi in pluribus certissima esset illa doctrina, & in paucissimis fallax; & ipse eius sum sententię, potius uoluisse Hippocratem vti uoce πάμπαν, quam πάντων, vt simul complecteretur, (quemadmodum interpretatur Galenus,) & modum certitudinis, & numerum morborum; quod voluit quoque Celsus significare dicens in acutis esse minus certas mortis, aut salutis significationes, quàm in diuturnis; Et hoc est quod voluit innuere Hippoc. primo prognost. quando scripsit, eos morbos esse faciliores cognitu, qui breuissimis diebus iudicantur, intelligens eos etiam uti cognitu, ità prædictu, esse maxima ex parte faciles, & ob id minus fallaces; nam qui uerus est artifex in qua vis arte, aliquandò certè errat, sed rarò, alioquin non ex ratione sed casu, & fortuna operaretur. Itaque sit hæc veritas, prædictiones acutorum, esse plerumq. & in plurimis certas, aliquandò uerò, & in aliquibus incertas, nec tamen pre-

pterea esse damnandam, aut repudiandam præcognoscendi, & prædicendi artem: quod si medici aliqui in suis prædictionibus sæpius falluntur, est quia (vt idem Hippoc. docuit initio secundi lib. prorrhet.) haud veram, & medicis conuenientem prædicendi artem, sed potius vaticinationem quãdam fallacissimam sequuntur: si quidem ille tutissimas facit prędictiones, qui (sicut ait Hipp. in fine lib. de nat. hum.) de morbis ἐξ ὀλίγω factis, & quorũ causæ sunt cognitę prędicere tentat. *Cur Medici interdũ in prędicẽdo fallantur.* Modò ad tertium transeo nempè Hippocratem solum meminisse acutorum, quia ex his facilè comprehendi potest quid sit statuendum de diuturnis, Vndè Celsus adiunxit particulam comparatiuam (*magis*,) vt significaret, simul etiam de diuturnis esse exponendam Hippocratis sententiam: Præterea, quod Hippoc. scribit 1. lib. de morb. nullo pacto huic expositioni refragatur: quandoquidem etsi multos recenseat acutos inter eos, quos dicit esse dubios, non propter id tamen ait, quin ipsorum queat magna pars præcognosci, & saltem dubietas prædici, ét in principio, in quo cum cognoscatur pugna naturæ, & morbi, ac alterutrius victoria, ex qua pendet tota præcognoscendi, atq; prædicendi facultas, multò certius licet prædicere q̃ in morbis diuturnis, quorũ principia sunt quieta atq; sine pugna naturę: quamquam postmodum in statu secus sit, in quo de materia faciente morbum certiùs iudicari potest, ut hoc modo etiam intelligenda sit Hippocratis authoritas in progn. vbi scripsit morborum, qui citò iudicantur faciliores, esse prædictiones. *Ad tertium.* Porrò de usu aph. huius in facienda medicina certissimum est totum esse utile, aut saltem potissimum ad pręcognitionem, & prędictionem maturè, & prudenter faciendam; Dixi autem potissimum, quia, qui pręcognoscit, vel periculum, vel salutem, potest consequenter, & in remedijs adhibendis, & in uictu instituendo multò prudentiùs, & fructuosiùs sese gerere; nam vbi incertum est materiam esse mobilem, malignam, ac propterea incertum sit utrum coctione possit superari, Medicus non tantum illius attemperationi, quantum etiam euacuationi studere consueuit, ne scilicet, uel motu irruat in partem nobilem, uel sua prauitate proximum quemq́. humorem contaminet, id quod uoluit significare Hippocrates quando scripsit primo aph. initio mouendum esse quicquid moueri debet, quando scilicet materia turget, & vrget, uel ob malignitatem, vel ob ferocitatem.

---

20 *Quibus iuuenibus adhuc aluus humecta est, his scenescentibus exiccatur. Quibus verò iuuenibus adhuc aluus sicca est, his scenescentibus humectatur.*

LICET hæc quoque sententia, vt superior, tota videatur pertinere ad prognosticam partem, nil tamen aliud cum ipsa commune uidetur habere, quamquam non desint, qui nescio quo modo conantur ipsum connectere decimooctauo aphorismo. Partitur in duas partes aphorismus, quarum prior est, *Quibus iuuenibus adhuc aluus humecta est.* Posterior uerò, *Quibus verò iuuenibus adhuc aluus sicca est, &c.* Cornelius autem Celsus lib. 1. cap. 3. sic aph. pręsentem

fecit latinum: *Quibus iuuenibus fluxit aluus, plerumquè in senectute contrahitur. Quibus in adolescentia fuit adstricta, sæpe in senectute soluitur*; vnde colligo, uel contextum Hippocrat. ipsius Celsi habuisse illas duas voces, *plerumquè, & sæpe*, quæ nunc in cunctis codicibus desiderantur, uel ipsum existimasse, ita esse intelligendam Hippocratis mentem, cum ipsi rei, & euentui non respondeat, quod dicit Hippocr. quemadmodum etiam prudenter adnotauit Galenus in comm.

Prima dubitatio. Itaque circà primam partem videndum est primo cur senex sapientissimus uoluerit hanc sententiam inter aphorismos collocare, quæ in plerisquè, aut saltem in compluribus falsa reperitur, contrà quam aphoristica doctrina, & ipsiusmet

2. institutum exigere uidentur. Secundo cur solius iuuentutis, & senectutis meminerit, non item aliarum ætatũ, quas tamen putandum est in hisce operationibus

3. variare: Postremò quæ sit ratio, propter quam iuuenibus fiant humidæ, uel siccæ alui, de sanis enim loquor, de quibus quoque loqui Hippocratem non est dubitandum, quandoquidem non minus ad medicos pertinet etiam de sanis

Ad primā posse prognostica dare, quam de ipsis ægris, Circà primum puto Hippocratem duas porissimum ob caussas inductum esse ad hunc fallacem aphorismum nobis relinquendum, una fuit, quia ut tradit Auenzoar initio suæ medicinæ in hoc conuenerunt omnes sapientes medici, vt alui lubricitas (addo ego) uel adstrictio magnam uim habeant ad faciendam, & conseruandam sanitatem, Siquidem vt præclarè, & copiosè disseruit Hippoc. lib. 4. de morb. semper cibi per aluum postridie accedunt, & humor ad tertiam diem; quod nisi fiat, uix sanus potest esse homo; Altera caussa fuit, quia tametsi non sit hæc sententia perpetuò vera, ut saltem de senibus ipsemet Hippoc. testatur in penultimo huiuscè lib. aphorismo; Attamen utilissimum etiam est scire id, quod aliquando, & alicubi contingit; Dixi, aliquando, quoniam certè, experientia quotidiana probatur, magnam partẽ iuuenum adstrictas aluos, potius quã laxas, & humidas habere: quod ego soleo adscribere iecinoris nimiæ caliditati, fœces ipsas exiccanti, quæ malo quodam fato plerisq; à natura datur, malaquè viuendi ratione post modum egregiè augetur: vt forsan naturaliter debeat ætas iuuenilis facere aluos humidas, nisi aliquod accidens secùs faciat, ac propterea Hippoctares, quod ex natura debet esse, uoluisse monstrare, & si posteà non semper id, ob accidentia uaria contingat: Etenim si bilis missa ad intestina facit aluum lubricam, certè iuuenes, qui ea abundant esse deberent lubrici, contrà senes adstricti, ob uiscidam pituitam, & bilis paucitatem. quod si quandoquè senes aluum mollem habent est, uel ob indigestiones, uel ob materiã fluentem à capite in stomachum,

Ad secundam. ut perhibet Hipp. lib. de affect. Ad secundum respondere licet Hip. (vt aliàs dixisse memini) semper dilexisse dichotomiã sibi familiarẽ, scilicet secundùm calidũ & frigidum, vndè cum hæ, secundum has qualitates, maximè opponantur, iure eas solas accepit; quamquam etiam possumus dicere sub iuuẽtute comprehendisse aliàs ẽt antecedẽtes, & sub senectute eas, quę iuuẽtutẽ postcedunt: iuuentus enim triginta quinque annis terminatur, quod est dimidium uitæ, alijs uerò triginta quinque comprehenditur senium: etenim ab omnibus putatur communiter tota uita septuaginta annis finiri, quod etiam à Diuino Vate dictũ fuit. Hippoc. uerò ætates post iuuentutem, maluit appellare senectutem, quia maior pars

eorum annorum ab ipsa occupentur. Sed iam Tertium propositum examinemus, scilicet quæ sint caussæ, cur iuuenibus fiant alui humidæ. Ætius, vel potius apud Ætium Gal lib. 9. cap. 26. multas enumerans causas adstrictionis alui videtur omnia reducere ad duo genera, scilicet ad cibum, & potum, vel ad ventrem & intestina; & quamquã in hoc loco Gal. id explicitè non agat, potest tamen similis methodus inueniendi causas propositas, ex hoc commentario comparari. Itaque id prius statuendum (quod & ipse voluit) hic ab Hipp. sermonẽ haberi de naturalibus, tam iuuenum, quàm seniorum dispositionibus; quarum consideratio fit extra cuncta accidentia, quæ possunt contingere, præsertim, circà victum & medicamenta: quoniam si quispiam iuuenis, ob usum ciborum & potuum, vel pharmacorum, ipsum aluum lenientium, lubricus sit, haud necesse est, vt ipsi senescenti aluus adstringatur; & è conuerso: nam & copiam ciborum, vel inopiam facere ad alui mollitiem, vel duritiem inducendas, prẹter Hipp. 2. de acutis id significantem, testatur etiam Eusebius Cæsariensis lib. 9. de præp. Euangel. 1. & ante ipsum Porphyrius lib. de abstin. anima: qui scripserunt Essæos, ob victus parcitatem, consueuisse vix semel in hebdomada emittere alui purgamenta, & Hipp. 2. de acutis dicebat *Assuetis prandere, si illud dimittant, aluum adstringi*, Igitur constituto homine secundum naturam, & sano, id fit, quod Hippoc. scripsit: atque ipsius caussæ, vel pertinent ad ipsum obiectum, idest alimentum aut humorem, vel ad ipsam facultatem ventriculi, aut intestinorum. Fit aluus lubrica ob alimentum, quando scilicet chylus non distribuitur in corpus, vt par esset, sed restagnans ad intestina ea humectat, & lubricat: ob humorem quãdo vel à capite in stomacum defluit pituitosus succus, qui ad intestina demissus illa humectat (vt ait Hipp. lib. de affect.) vel bilis copiosa genita ob Hepatis incendium ad ipsa intestina fertur. Ratione facultatis ventriculi fit lubricitas, quando vel ab intẹperie frigida, vel calida, vel humida afficitur: à frigida quòd ab ea nimia appetentia excitetur, vndè plus cibi capitur, quam conueniat, aut si sit immoderata valdè destruitur: (nam verè dicit Gal. omnem actionem lædi à qualibet immensa intemperie) quemadmodum etiam à calida intemperie, vt habetur apud Gal. in lib. art. med. necnon ab humida. Porrò de facultate intestinorum, haud secus censendum est, quia siuè retentrix facultas exigua sit, siuè expultrix nimia, certũ est aluum lubricam reddi; fit autem retentrix imbecilla ob intemperiem humidam (quemadmodum scribit Hipp. 6. contingere balbis, quorum lingua cum sit humidissima, ab ipsa, & à cerebro communicatur stomacho, & intestinis humiditas, quæ lubricitatẹ inducit,) sicuti robusta ob siccam. Expultrix verò ob caliditatem plus augetur, quam par sit. Et quod dixi de caussis mollitiei alui, potest facile ingeniosos deducere etiam ad cognitionem adstrictionis, cum omnibus compertissimum habeatur, contrariorum effectuum, contrarias esse caussas. Iam verò hiscè constitutis non est arduum comprehendere, vt, cum iuuentuti pænè sit contraria senectus (ob contraria vtriusque ætatis temperamenta) sæpenumero ob mutationem ætatum, & consequenter temperamentorum, contrarios quoq; effectus subsequi, contingat; Nam quod iuuenes ob caliditatem, vel uẽtriculi, vel intestinorum, aluos habeant lubricas, iure fit, ut accedente senectute, quæ frigida est, tollatur ea caussa, & consequenter effectus, similiter qui ob bilis copiam

Ad 3.

De caussis lubricitatis alui.

lubrici sunt in iuuenture, cum eius prouentus desinat in senectute, desinit quoq; lubricitas, idq; de omnibus alijs caussis statuendum est, tam adstrictionis, quàm lubricitatis alui, s. ijs mutatis, mutatione ętatis, effectus similiter mutari, Atq; hęc

Secunda pars aph. de prima aphorismi parte. Circà secundã non est multum insistendum quoniã cum sit par ratio cõtrariorum, vt ẽt antè dicebam, vno explicato, aliud pariter liquet, Verũ illud cõtẽplatione dignũ videtur, cur in prima parte loquens de senectute dixit in ipsa fieri ζηράς, κοιλίας, i. ventres fieri siccos, in secũda verò de eadem sermonẽ habens, nõ ait aluos fieri ὑγράς, i. humidas, sed dixit ὑγραίνονται, i. humefiunt. Puto haud sine sale aliquo, ità fuisse locutũ Hipp., quãdoquidẽ senes verè, & substãtialiter fiũt sicci, ꝙ partes corporis ipsorũ solidiores magis indies ab humido natiuo deserãtur; Si verò dicuntur humectari, est quia, cũ ob incoctiones, succos cõplures crudos, & superuacaneos gignãt, ab ijs haudquaq̃ restituitur humidũ natiuum, sed dũtaxat partes solidiores irrigãtur, & superficietenus humectãtur, atq; hoc est, pp qđ & ab Hip. Platone, Aris. & Theophr. dicuntur corpora senilia mõ sicca, mõ humida, quod, s. substãtialiter sicca, accidẽtaliter uerò, & superficietenus humida sint,

Prima dubit. Cęterũ oriũtur nõnullę dubitationes, quarũ prima est nõ videri posse fieri qđ ait Gal. vt qui in iuuẽtute pp frigiditatem habent aluum humidã, ijs senescẽtibus fiat sicca, & è cõtrà: siquidẽ aucta caussa, augetur effectus, sed in senectute augetur frigiditas, ergò dẽt augeri ẽt effectus illius, siue fuerit adstrictio, siue laxitas alui.

Galeni authoritas pariter in contrariũ. Prætereà Gal. 6. Epid. sect. 5. tex. 6. declarans quõ Hipp. verè dicat morbos cõnutritos in senectute desinere p coctionem, & solutionem, & rarefactionẽ, increpat eos interpretes, qui putarũt eam sententiam de omnib. morbis esse intelligendã, cum de calidis q̃dẽ vera sit, non ãt de frigidis, quos dixit 3. aph: in valdè senibus nõ coqui:

Altera dubitatio. Altera dub. est de iuuenib: biliosis habentibus aluũ lubricam, qm̃ hi senescẽtes perseuerãt biliosi, respectu rẽperatorũ, licet minus q̃ in iuuentute erant: ad hęc retentiuę debilitas augetur, ob cruditates humectantes intestina,

Solutio primæ dub. Ad primam dubitationem dicendum est verũ esse, aucta caussã augeri effectũ, si modo sola augeatur, quæ antea producebat effectum; Cęterum si illi caussę aliquid ẽt aliud adijciatur, nõ est necesse, augeri effectũ, q̃a ab adiecto pr frãgi, & mutari ipsius caussę vis: Vndè cũ in senectute, simul cũ frigiditate, augeatur quoq; siccitas, q̃ facit ad augendũ robur retẽtricis, hinc fit, vt nõ succedat idẽ prior effectus, sed vel minor, vel siccitatis adiũctę, q̃ est adstrictio; Pari pacto dicere possumus, qđ vbi à frigido in iuuẽtute fit adstrictio, nõ necessariò illã augeri in senectute, sed potius eã cõuerti in laxitatẽ, licet augeatur frigiditas, qm̃ iũcta siccitas, uim coctricẽ admodũ debilitat; ob qđ cruda excrementa genita, & aquosa, aluũ ipsã emolliũt (hebetata, s. retentrice facultate,)

Ad Galeni authoritatem. Ad auctoritatẽ Gal. 6. Epi. dicendũ est Hip. & Gal: ibi loqui de morbis, hoc aũt in loco de sanis, aut saltẽ de intemperatis, haud quaq̃ extrà sanitatis latitudinem, existẽtib. Alia verò ratio est morborũ, alia affectionũ, q̃ in sanis corporib: inueniũtur;

Ad secundam dub. Porrò de scdã dubitatione dicere licet, ꝙ tametsi iuuenes biliosi, in senectute remaneãt quoq; biliosi; tñ q̃a bilis ipsorũ obtunditur à succis crassis, & frigidis, q in senectute ob indigestiones iugiter gignũtur, hinc fit, vt cessãte illius acrimonia, à qua uis expultrix solet excitari, cesset quoq; alui lubricitas, ità vt succedat, vel adstrictio, vel saltẽ multò minor laxitas, q̃ erat in iuuẽtute: Sed ut dixi nullũ, ex his q̃ dicta sunt, ità necessarium

fariũ eſt, q̃n poſſit ẽt cõtrariũ ſuccedere, vt vſu & quotidiana experiẽtia cõprobatur: Vſ⁹ ãt aph. eſt in primis prò pdictione, deidè p ſollicitudine uitãda, q̃ nõnulli iuuenes habẽt, dũ ſeſe uidẽt adſtricta aluo eſſe, q̃què facile deponũt, ſi ipſis pſuadeatur meli⁹ eſſe, ut ętatis mutatio expectet, à qua ſolet ẽt cõmutari alui diſpoſitio.

21 *Famem, orexis, idest, vini potio soluit.*

ETIAM illi, qui nimiũ diligentes fuerunt in indagãda aphoriſm. cunctorũ cõnexione, hac in parte q̃d afferrẽt, ignorarũt, vt ſtatuendũ uideatur, hanc eſſe uerè ſeparatã quandam ſententiã, vim hãbentẽ, partim dogmatis, partim pręcepti: dogmatis, dũ dicitur ſolui famẽ vini meri potione: niſi dicere libeat, poſſe coniungi cum eo vbi dicitur, cibum ſumentes, ſi nõ reficiãtur pluri cibo uti: hẽt aũt uim pręcepti curatorij, dũ cõſideratur famis ipſius remediũ. Itaq; cum tribus tãtũ uocib. uniuerſa ſentẽtia cõſtituatur, q̃ varios ſenſus, uariaſq; ſignificationes patiuntur, vniuſcuiuſq; uim, & ſignificatũ breuiter examinabo, ut uera mens Hip. clariùs elucere queat. λιμὸς ſeu famis nomẽ, ſimilis eſt pnuntiatione nomini peſtis, licet ſcriptura differẽs ſit, cũ illa ſcribat ſimplici iota, hęc vero omicrõ adiecta, q̃ facit diphtõgũ: niſi dicere placeat ẽt pnunciatione fuiſſe apud veteres has duas dictiones diuerſas, cũ proferrent diphtongã expreſsis litteris, & certè fuerũt ſimiles hę duæ uoces, quia ut ait Gal. lib. de cib. b. &. m. ſ. atq; alibi, ſępe uſu uenit, ut ex fame peſtis naſcatur. Iam uerò fames, ut colligere licet ex ipſo Gal. hoc in loco, & alibi multiplex eſt, alia naturalis, alia præternaturalis: fames naturalis nil aliud eſt q̃ ὄρεξις, ſiue appetitus ciborũ factus à ſuctione naturali oris uentriculi: Ad hãc. n. famem faciendã, (ut docet Gal. 1. de ſympt. cauſis c. 7.) cõcurrunt quinque ſymptomata, ut ipſe loquitur, ordine mutuo ſeſe cõſequentia, primũ eſt euacuatio, ſeu diſſipatio totius habitus corporis: ſcdm eſt, uacuatarũ partium naturalis, i. à natura factus appetitus. Tertium eſt uentriculi ipſius ſuctus, Quartum eſt pceptio ipſius ſuctus, Quintum ipſa ciborum appetẽtia, i. animale deſiderium cibi. Appetitus pternaturalis ſcdm Arabas triplex eſt Caninus, Bulimos, & appetitus ſyncopalis, ſ. in quo ægri laborãtes incidũt in animi defectum, ob ſyncopem, ut contigit Bruto dum obſideret Dyracchium, Verum, & Galen. & alij ſcriptores duos tãtũ morboſos, & pter naturã appetitus fecerũt, quos Gal. nomine πάθους vocauit, népè Caninum, & Bulimum. Caninus appetitus, (ut ſcribit Suidas) uocatus eſt ẽt φαγέδαινα à Gręcis, q̃d nomẽ eſt ulceris depaſcentis, imò antè ipſum ſic vocatũ teſtatur Cel. A ur. 3. diutur. c. 3. Plin. li. 6. c. 1 1. & Gal. 3. in 6. Epi. cõtex. 37. Bulimos, ut ſcribit Plut. 6. ſymp. 8. habuit ẽt & ipſe aliud nomẽ, q̃n A coles ipſum uocarunt παλίλιμον vndè latini noſtri grecos æmulati uocarũt magnã famẽ, q̃d apud illos uox βου ſignificet magnitudinem, ut notauit Alex. Trall. Diſcrimẽ uerò appetitus canini, & bulimi eſt, q̃ is uehemens ſit, atq; inſatiabilis ciborũ appetitus citrà tñ facultatis caſum, hic autem ſit magna quidem fames, ſed quã conſequitur animi deliquium, ut docuit Gal. 1. ad Glauc. cap. 14. præterea in appetitu canino reuomuntur cibi, vt faciunt Canes, in bulimo nullus fit vomitus. Veruntamen hoc in loco non eſt ignorandum vtroſque hos affectus differentes eſſe à polyphagia, qua Milo, Vitellius Imperator, alijq; plurimi afficiebantur, quoniam ea eſt vitium potius animi, & malę conſuetudinis, hic verò eſt corporea atque ea morboſa

Fames multiplex.

Morboſi appetitus quot.

Caninus appetitus qualis.

In quo differant bulimus, & canina appetentia.

morbosa affectio. Iam verò caussæ appetitus Canini, vt testatur Gal. 1. de sympt. causis 7. & Auuic. 1 3. 3. tract. 2. ad duo genera reducuntur. Ad intemperiem frigidam cum humoribus frigidis, atq; accidis coniunctam, necnon ad immodicã inanitionem: vndè quia humor melancholicus aciditate habet vim corrugandi, Arabes dixerunt illum à liene mitti in stomacum, prò facienda fame, non animaduertentes famem huiusmodi haud esse naturalem. Cęterùm de caussis Bulimi est nonnihil controuersiæ, nam Arist. 8. sect. probl. 4. (quem secutus uidetur Alex.) fuit eius sententiæ, caussam bulimi esse immoderatum calorem, qui genitus ab ambiente frigido, quod intrò repellit, simul & citò depascitur, & consumit alimentum, vndè suborta indigentia ingens, consequenter suboritur magna fames, & animi deliquium, Cleomenes medicus apud Plutarchũ, qui pulchram hac de re quæstionẽ habet lib. 6. sympos. 8. postquã demonstrauit bulimum propriè non esse famem, sed potius morbosum quemdam affectum, ex eo quod citò solo pane exiguo recreentur, & quòd iumenta etiam eodem affectu tenentur, ubi gestant caricas, aut poma, monstrat aduersus Aristotelem, & Sociarum, esse quoddam uitium; atque animi deliquium ex nimio calore stomachi, non ex indigentia, alioquin non ità citò, neque adeò exigua re, sicut modico pane, uel eius potius odore, recrearentur, Altimarus atque alij complures diuersam sunt sectati sententiam, quam putarunt esse Galeni, atque Ætij, nimirum fieri bulimum ex immodica refrigeratione oris uentriculi, q̃ sequitur ingens ipsius corrugatio, & corrugationem fames, unà cum animi deliquio, Hanc sententiam, (ut dixi) putarunt esse Galeni primo de sympt. causis cap. 7. necnon Ætij cap. proprio, Sed hęc opinio, neque rationi, neque Galen. consonat: non rationi, quia non curatur solis calefacientibus, quia sumentes opium, & gelidam non afficiuntur, quia frigus externum, non potest refrigerare tantum partes internas, & si refrigeraret, non posset panis actuari, & consequenter reficere non posset. Non Galeno, quia is primò ait fieri indigentiam, deindè famem, tum refrigerationem, secùs quàm isti putant, Itaque multò uerius est quod Aristot. & Alexander dixerunt fieri, quia ex immodico frigore statim collectus, & auctus calor, facit extremam & subitam inanitionem, ac proindè famem, & animi deliquium; quod deindè sequitur refrigeratio. Verum de qua fame loquatur Hipp. est uidendum; Quod de fame naturali nõ loquatur, certum est, quia remedium huius est cibus, non uinũ tantum, Vndè necesse est loquatur de fame prætèr naturali, & ipse sentio, tam famem caninã, quàm bulimum, ipsum intellexisse, quarum utraque ex ratione curatur remedio proposito, ut suo loco monstrabitur. Iam uerò de alia uoce θώρηξις, inuenio in hac quoq; aliquid cõsideratione dignum, Nã uaria habẽtur nomina similia, quorũ unũ est ἀκροθώραξ, q̃ uocem usurpauit Aris. 3. prob. 2. & Plut. 3. sympos. 8. examinãs diligẽter ipsius sentẽtiã uidetur idẽ sentire, scilicet ἀκροθώρακας, esse eos, q corpus nõ adeò dissolutũ ex ebrietate habent, quin secũdum ipsum, aliquatẽus operari, & moueri queãt, simulquè discernẽdi uim minimè liberã habent, cõtrà q̃ videtur credidisse Clemens Alex. 2. Pœdag. vbi voluit ἀκροθώρακας, neque memoriam, neque rationem offensas gerere, ac propriereà Christianis senibus indulgendũ vinum, modo nõ excedant terminos ἀκροθωράκων, hęc est itaq; ἀκροθώρηξις, Cęterũ θώρηξις, ut Gal. exponit in linguis Hip. duo significat

Appetitus canini caussæ.

De caussis bulimi opiniones variæ.

Sententia verior.

tum

tum simpliciter vini repletionem, tum ipsam ebrietatem; id quod etiam septimo Aph. 48. dixit. Erotianus similiter putauit eam vocem significare οἰνοποσίαν, idest vini potionem; id quod etiam dixit antiquissimus Nicandri scholiastes in Alexipharmacis, & Varinus voluit huiusmodi vocem indè esse deductam, quòd à vino, quando plus bibitur incalescat, & afficiatur pectus; quod Græci vocant θώρακα. Iam verò puto, & ipse ab Hippocrate hoc in loco ea voce significari vini, atque illius, & paullò copiosioris, & meracioris potum, non eum tamen; qui ad ebrietatem ducat: hic enim cum calefaciat pectus, & consequenter stomachum, non est dubitandum quin ratione similis calefactionis, eam tollat famem, quę à frigida caussa (siuè sit humor, siuè intemperies, siuè vterq.) originem habet; sic enim vox λύει, Hippocr. propriè significat perfectam, & integram malisolutionem, quemadmodum impropriè etiam dicitur de morbo superueniente, qui antecedentē soluat, vt varices maniam, fluxus alui, surditatem: atque hoc habetur à Gal. 6. aph. 26. Et si enim Hippo. lib. de Vet. med. dicat vinū meracum quodam pacto reddere corpora debilia, id tamen intelligendum est de immoderato; Neque enim solum vini potio famem sedat, quia calefaciat, sed etiam, quia vbi exoluuntur vires præ illa, statim ab ipso spiritus reficiuntur, & consequenter vires, quę ab ipsis spiritibus pendent recreantur: Itaque manifestè colligitur huiusmodi pręceptum in medicina facienda esse utilissimum, ut quando præ nimia fame siue canina, siue bulimo corpora turbantur, ad uini meri potionem, & in qualitate, & consueto maiorem, accedatur in mensura; quod etiam septimo aphorismorum commendabat in ijs, qui anxietate uexantur, licet in his uelit uinum debere æquali aquæ portione temperari. Vndè qui dicunt conuenire hunc aphorismum in omni affectu stomachi frigido, minimè aberrant: quamquam fallantur post in eo quod dicant solum pro fame intelligi caninum appetitum; Quod nā autē vinum cōueniat, potissimum in huiusmodi fame curanda, an dulce, an quippiam aliud; certum est nullum ex ijs conuenire, quę uim excitandi appetitum maiorem habent, sed potius quæ satiant, atque etiam simul calefaciunt, & exiccant; Vndè uinum modicè dulce, & crassiusculum, planè austero, acido, atque adstringenti erit semper anteferendum, & ut sit potius calidum actu, quam frigidum commendo; siquidem quæ calida sunt magis penetrant, magisq; calefaciunt, & exiccant: quodq; totius rei caput est, appetitum magis eneruant, præsertim si non multum calida, sed tepida sint.

---

22 *Quicunque morbi ex repletione fiunt, curat euacuatio. Et quicunque ex euacuatione, repletio, & aliorum contrarietas.*

NEQVE hunc aphorismum antecedenti posse continuari satis manifestum est. Imò verò videtur esse collocandus inter præcipua, & maximè vniuersalia dogmata, atque præcepta curatoria ipsius artis, cum sit quasi expositio quædam illius celebratissimę propositionis ab Hippoc. primum nobis in lib. de flatib. relictæ. *Contraria contrarijs curantur*; perindè ac si dicere uoluerit; Omnium aliorum curationem faciendam esse contrarijs, quia repletio curatur

ratur inanitione, ficut & inanitio repletione: non defunt tamen, qui fic continuari cum fuperiori ipfum velint, quafi illatio quędam fit hoc modo: fi famem vini potio tollit, ergo repletio tollit inanitionē, & cetera; Verum nugæ funt quia ex vno particulari numquam vniuerfale infertur; Poteft autem diuidi in tres particulas, vnam. *Morbi qui fiunt à repletione euacuatione curantur*: Alteram, *Qui ab euacuatione fiunt eos curat repletio*, Tertiam, *& aliorum fub contrarietas* καὶ τἄλλων ὑπεναντίωσις; Corn. Celfus lib 1. cap. 3. ait *tenuis verò homo implere fe debet, plenus extenuare, calidus refrigerare, &c.* Vbi uidetur hunc aphorifmum explanare uoluiffe, etfi non ità exprefsè; quandoquidem aliud eft apud Hippocratem euacuationem plenitudine fanare, & contrà; aliud quod dicit Celfus: quamquam id probatiffimum eft, atque huic loco ualdè accommodatum, quod ab eo traditum eft, qui diffiniuit in lib. de flat. medicinam, nil aliud effe, quàm adiectionem, & dettactionem; quam fententiam ueluti Hippocraticam citat Gal. 11. meth. cap. 12. & in lib. qui infcribitur, medicus, atque eadem ēt fignificatur in ea parte, quæ eft addita lib. de nat. hum. Sed examinemus breuiter unamquamque particulam, & circà primam quod fcilicet morbi, qui fiunt à repletione, fanentur euacuatione: Atquì repletionē antepofuit, nō abfque aliquo cōfilio Hippoc. quia omnium frequentiffimè cōtingit, ut homines ęgrotent ob repletionem, Etenim dum fani funt, maxima ex parte gulę, atque uentri dediti cum fint, facilè replentur, & dum ægrotant fimiliter, non modo ipfi à medico imperatam tenuem uiuendi rationem obferuare abnuunt, verum adftantes, & miniftri eos plus alunt quàm par fit, ut quàm rariffimè eueniat, quin potius in repletione, quam inanitione peccetur. Ceterum replendi modi funt duo potiffimum, unus eft quando, (ut Hipp. egtegiè docet lib. 4. de morb.) humor, & cibus, qui uel quotidie, uel altera quaquè die à natura folet extra mitti; uel etiam fingulo menfe, (ut menftrua mulieribus) non exit, quemadmodum exire deberet: alter eft quando plus cibi, & potus fumitur, quam conueniret: ab his enim cumulati quotidie humores, intufquè retenti, tandem morbos pariunt. Atque hoc eft, quod dicebat Hipp. loco citato, eum qui parum edit, & bibit nullis morbis humoralibus tentari, & quod dicebant Diuinus fenex lib. de aer. aq. & loc. necnon Auenzoar initio fuæ medicinę habentes lubricā aluū, fanos degere, nec ab acutis morbis ęgrotare: cęterū euacuatio, quæ curat repletionem, multò pluribus modis efficitur, quorum unus eft naturalis, & fpontaneus, alter uerò artificialis: atque hic multiplex, (ut colligitur ex lib. de nat. hu. vbi diffusè fatis docetur quomodo contraria cōtrarijs femper curētur) nēpè purgatio, uenæ fectio, inędia, labor, frictiones, balnea, quę tum in fanis, tum in ægris adhibētur, prout hæc, uel illa repletio poftulat, neq;.n. quælibet inanitio cuilibet repletioni debetur: Quamquam interdum etiam contingit, ut euacuationes fanentur alijs euacuationibus, quemadmodum Auuicen. quarta primi cap. 1. circà finem, & antè ipfum Hipp de uomitu dicit, & de alijs 2. Epid. 5. fed prę fertim lib. de loc. in homine, & Gal. 6. Epid. fect. 2. tex. 9 quo in cafu, licet apparenter non uideatur fieri curatio, contrariorum adminiftratione, ut uidetur effe æternum præceptum medicinę; habet tamen latenter, & id contrarietatem faltem ad caufam, quandoquidem fit per euacuationem illius humoris, qui replens nimium, faciebat illam euacuationem. Et quod aliqui dicunt de Caufonide

Aph. diuifio.

Cur repletionē euacuationi antepofuit Hipp.

qui

qui cum fiat à copia bilis putrescentis, curatur tamen exhibitione frigidæ, quę at tenuat: Dicendum est, vel frigidā attempare, euacuãdo etiam per sudorem, aut vomitum, aut aluum, vel si curar sine euacuatione id fit, quia bilis non tantum sua quantitate lædebat, quam qualitate. De secunda parte, quod scilicet morbi qui fiũt inanitione curētur repletione, nisi id sano modo intelligatur, haud quaquam verum est; quandoquidem si quis nimia fame exinanitus, & laborans velit repleri, planè interibit, aut magnum detrimentum patietur, quod vis ab inedia malè affecta, minimè possit onus plenitudinis sustinere, Vndè paullatim est nutriendus, citràq. repletionem reficiendus, quæ refectio vocatur ab Hippocrate repletio, quia habet uim exinanita replendi paullatim, & sine damno: potestquè sic, prò contraria ipsius euacuationis, haberi; quamquam secus repletio capiatur in prima aphorismi parte, s. prò nimia tam affatim, quàm paullatim facta repletione, Quod porrò dicit in tertia parte, καὶ τῶν ἄλλων ὑπεναντίωσις, i. & aliorũ sub contrarietas, nil aliud est, quàm dogma illud æternum, scilicet, cuncta mala contrarijs curari, uel affectibus, uel caussis; imò uerò qđ dicebat Hippoc. 2. Epid. sect. 4. id maximè ad hunc locum facit, nẽpè deueniendum semper esse ad occasionem, atq; occasionis initium. Cur autem uno solo exemplo particulari inanitionis & repletionis uniuersalẽ adeò fecerit illationem, puto caussam fuisse, quoniam illa contrarietas magnam morborum partem complectitur: quippè cum pleriq. morbi à repletione frequentissimè, ab inanitione frequenter oriantur, ità breuitatis amantissimus Hip. paucissimis uerbis magnam rerum molem comprehenderit: quasi sic argumentari uoluerit. quum morbi à repletione curentur ab euacuatione, & contrà, ergo & omnia alia curantur suis contrarijs. Quod porrò maluerit uti uoce ὑπεναντίωσις, quàm ἐναντίωσις, forsan fuit, vt denotaret, non integram illam contrarietatem semper requiri (de qua loquens Galenus 6. Epid. comm. 5. tex. 20. in fine dicebat, ea esse exquisitè contraria, quæ utrimque à medio, & temperie æquè discedunt) sed sufficere aliquam licet non ità euidentem. Insignem autem usum esse huius aphorismi in medicina facienda, nulli est dubiũ, modo cõcedat Hippocrati medicinã nil aliud esse, quàm additionem, & detractionem; Verum ingenti prudentia medici, atque dexteritate eget, quoniam ut antè dicebat, non est tutum quomodolibet euacuare, aut replere, siuè repletio accipiatur, ut caussa externa, (qualis cibus,) siuè ut antecedens (qualis humor nondum putridus respectu febris,) siuè ut coniuncta (qualis humor putrescens,) Etenim ægritudines, ab hiscè repletionibus dependentes, qualescumq; sint, siuè morbi, siuè affectus preter naturam, semper tollendi sunt aliqua euacuatione, aut sensibili, aut insensibili, sic enim factæ affectiones auferuntur, atque etiam non factæ, fieri prohibentur: Qui autem sit modus, & quæ ratio euacuandi recta, colligitur ex Auuic. quarta primi cap. de Euac: ubi scribit eum qui tutò euacuare cupit, debere tempus anni, præsentem constitutionem, mores animi, & cõsuetudinem, repletionis gradum, uitam anteactam, temperamẽtum corporis, habitum, ætatem, uires perpendere. Vtrum autem sit difficilius curare ægritudines à repletione, quam ab inanitione, Certè Galenus uidetur statuere difficilius esse euacuationis erroribus, quam repletionis occurrere, quandoquidem multò laboriosius est, quod fuit deperditum recuperare, & quasi

Resp.

Secunda pars aph. quomodo intelligenda.

renouare, quàm id quod superabundat detrahere; verumtamen dantur etiam quidam casus, in quibus videtur contrarium, vt in apoplexia animaduertitur, quæ quum fiat à plenitudine, de ea dicebat Hippoc. 2. aph. 42. fortem apoplexiam soluere est impossibile, debilem verò non facile.

---

23 *Acuti morbi, in quatuordecim diebus iudicantur.*

SVNT nonnulli, qui putant præsentem aphorismum esse connectendum illi, qui dicit, Acutorum morborum non omnino certas esse prenuntiationes salutis, aut mortis; quasi tota sententia sit hæc; Etiam si non habeantur in acutis certa præsagia salutis, aut mortis, nihilominus id constare, quod acuti quatuordecim terminantur diebus. Verum (vt alias dixi) multò melius est eos, qui proximè nequeūt cōnecti, ità sine continuatione dimittere, quàm continuationem adeò à longè petere. Esse verò hanc sententiam, non præceptum, sed dumtaxat dogma prognosticum, non est, vt probare laboremus: vtrum autem sit preponendus sequenti, an postponendus; (ut apud aliquos interpretes inuenitur) haud sum sollicitus: tamen quia ità ut plerisq. codicibus reperitur, nec vlla est necessitas, aut ratio melior, cur debeat postponi, sequar, & ipse cōmuniorem sententiā.

Acutorū morborū, characterismus, et diuisio. Quod aūt pertinet ad sententiā, Acutorū morborū, (ut sæpè dixit Gal.) sunt duo præcipui characteres, velocitas motus, necnon periculum: De periculo intellexit sen ex quādo dixit: ipsorum non esse certa signa salutis, De celeritate motus nunç intelligit, quādo dicit, acutos morbos terminari quatuordecim diebus: siquidē (ut ait Gal.) magni sunt morbi, citòq; ad statū properāt, vndè celeriter mutationes faciūt ad mortem, aut salutem, vel ad bonum, aut malum. Iam verò circà hoc, tria potissimū videnda, primū quot sint classes acutorū morborū, & de qua loquatur

Notāda. Hip. Secūdo quæ sit potissima ratio, propter q̄ quatuordecim diebus iudicantur, nam vt ait Celsus lib. 3. c. 4. vim magnam semper in 14. posuerunt veteres. Tertium erit, cur maluerit Hipp. dicere iudicantur, quàm finiuntur; Quantum pertinet ad Primum Arabes, & alij fecerunt plura acutorum genera; Sed veritas est, quam Galen. habet 2. de crisi cap. 12. duo tantum summatim esse, aliud quod acutorum simpliciter dicitur, aliud quod acutorum ex decidentia, sic appellatorum, quia ex vera acutie in non veram cadunt, & hos Hipp. in progn. & alibi dixit quadraginta diebus terminari, Iam verò acutorum simpliciter, alij sunt sic purè appellari, quorum terminum facit Hipp. vigesimam diem, alij verò acuti verè seu absolutè, de quibus loquitur nunc, dicēs, acutos terminari quatuordecim diebus. Alij dicuntur acutissimi, vt qui septem diebus finiuntur, inter quos Hipp. et & Gal. videtur connumerasse illos, qui et citius terminantur, vt Angina, & apoplexia, Arabes verò plerią. appellant perperacutos: sed de nominib. haudquaquā

Dubit. gerēda est cura, modo cōstet de ipsa re. Sed dubitatio hic oritur qūo quatuordecim diebus acuti possint terminari, seu confertas mutationes habere, si quidē est sentētia Hip. 4. de morbis, & Gal. in lib. de crisibus, mutationes, seu iudicationes morborū fieri in dieb. in quib. fiunt grauiores accessiones, sed hę fiūt in imparibus, nō aūt in parib. (cuiusmodi est dies decimaquarta:) imò dicit Hip. 2. Epid. in

Altera du bitatio. dieb. mensib. & annis imparibus, homines interire; Præterea dubitatur, qūo dicat Gal. in comm. post decimā quartā diē, acutos vocari ex decidentia, cū in sequēti com-

mētario videatur vocari acutos ex decidētia, qui sunt à vigesimo vsq; ad quadragesimā iuxtà sententiā Hip. 2. progn. vbi nominat acutos, qui ad quadragesimā perueniūt, & 3. progn. à sexta ad vigesimā nominat acutos. Dupliciter ad primā responderi pōt vno modo ꝙ licet, decimaquarta scdm sui totū uideatur dies par, ratione tamē duarū septimanarū, ex quibus disiunctim constituitur, quodāmodo impar reputatur; Alio mō respōdet Iacobus cōciuis meus, posse crisim cōsiderari, vel scdm principiū, & statū ipsius, vel scdm complementū: si primo modo, fit crisis in die impari, s. decimatertia, & hoc est qđ dicit Hipp. nocte antecedentē crisim semper esse grauiorem: sin autem cōsideretur scdm sui cōplementum, dicitur fieri in decimaquarta, quia tunc verè finitur iudicatio: tribuitur uerò crisis potius decimęquartę, quia tunc absoluta, & aquisita est integrè forma ipsius crisis (hoc est) facta est euidēs & consumata mutatio, uel ad salutem, aut mortem; vel ad bonū, aut malū: Ad secundam verò potest responderi ex Gal. 2. de Crisi cap. 12. Dupliciter accipi morbos ex decidentia, vel prò ijs qui exactè acuti sunt, uel ꝙ ex simpliciter acutis oriūtur. si primo modo, sic numerantur à decimaquarta die, si secundo modo, numerantur à vigesima. Cur autem (quod erat secundo propositum) potissimum quatuordecim diebus, dicantur iudicari acuti, Astrologi, (quos sequitur Petrus Aponensis in Conciliatore, & Iacobus noster) id tribuerunt Lunæ, quæ suo motu, necnon oppositione, & coniunctione (quæ fiunt circiter quatuordecim dies) gubernat humores, eosq. agitans naturam, & ipsam ad mouendū sese aduersus morbificā materiam, excitat: sicut enim videmus cęteta viuentia, vt plantas, atque ostreacea, à Lunæ prędictis affectibus, non obscuras mutationes suscipere, sic dicunt corpora humana, tum à lumine, tum à motu, tum ab adspectibus ipsius euidenter alterari, atque multò magis dum ægrotant, Verùm licet perspectum sit quod scribit Aristotel. initio Meteor: corpora sublunaria gubernari, & dirigi à Celestibus, nihilominus Ioannes Picus Mirandulanus in libris, quos edidit contrà Astrologos, pluribus rationibus aduersus hanc ab Astrologis receptam sententiam, disputauit; Quapropter dicendum primo, causam esse quod acuti celeriter moueantur, tum materiæ acutiem, scilicet caliditatem, & subtilitatem, tum ipsius virtutis fortitudinem; Etenim sicut debilis æquus, quantumuis calcaribus acutissimis stimuletur, haud currere celeriter potest, quod tamen facit validus; sic facultas debilis etiam si ab acri, & perniciosa materia percellatur, haudquaquam moueri potest uelociter: Atque hæc est etiam caussa propter quā citiùs interimūtur corpora robusta, quam debilia, tum à morbis pestiferis, tum etiam ab ipsismet venenis: siquidem maior fit pugna, inter morbum, & facultatem: cumque corpora fortia semper sint calidiora debilibus, fit, ut in cor uelocius trahatur pestis, ac uenenum, simulque ob latitudinem vasorum citiùs admittatur, Vndè dicunt hominem interimi cicuta, non autem capras, quoniam illæ debiliores, frigidiores, & adstrictioribus meatibus sunt, quàm homo, meritò quarum conditionum efficitur, vt tardò venenum, atque pestis in cor admittantur, atque interim tarditate, ipsorum potestas, atque vis frangatur, Cæterum cur potius quatuordecim diebus dicat Hippocrat. terminari quam septem, vel alijs, est, quia verè multò frequentiores obseruantur iudicationes in hiscè quam in alijs, eo quod materia plerumquè

Responsio Iacobi fer.

Ad secundam.

Cur morbi acuti 14. diebus iudicentur.

non est ità tenuis,& feruida, cũ virtute forti, vt possit citiùs mutari; Etenim licet in Epid. Historijs aliqui etiam referantur esse iudicati antè decimam quartam ex acutis; maiori tamen ex parte euenisse obseruatur, ꝙ in decima quarta aliquã, ex quatuor prædictis mutationibus, habuerint. Cur verò maluerit Hipp. vti voce κρίνεται, idest iudicantur quã λύονται, seu finiuntur, aliqui nimis curiosi dixerunt id fecisse, quia semper mutationes, quæ fiunt hiscè diebus solent consequi iudicationes, vel quia prò iudicare, intellexit febrem desinere: Ego autem in hac pauci momenti dubitatione, potius dicerem, voluisse uti uoce iudicationis, ut complecteretur omnes quatuor prædictas mutationes, scilicet ad mortem, salutem, bonum, & malum, quarũ aliqua ut dixi ferè semꝑ ostenditur in decimaquarta acutorum: licet non semper morbus in ipsa uideatur finitus; Vtilitas aphor. est non ad prædicendum uerum etiam ad instituendum, & medicamenta administranda: siquidem tempus iudicationis est canon, secundum quem dirigũtur actiones medici, qui quo propiùs ad illum acceditur, magis detrahit cibum, ex regula Hippoc. 1. aph. atque etiam minus pharmacis agitat ægros.

Dubit.

Resp. aliorum. Authoris.

24 *Septenorum quartus est index. Alterius septimanæ octauus principium. Est autem & vndecimus contemplabilis. Ipse enim quartus est alterius septimanæ. Rursus verò, & decimus septimus contemplabilis, ipse siquidem quartus est, à quarto decimo, septimus verò, ab vndecimo.*

Continuatio, & Scopus.

QVI negare uellet esse manifestam continuationem præsentis contextus cum superiore, planè negaret Soli lucem. Etenim cùm Acutos, iudicari decẽ quattuor diebus antea dixisset; Voluit quãdam breuẽ theoriam docere dierum eorum, qui iudicatorij uocantur, & nescio, an antè ipsum Hippocratem fuerint huiusmodi nomina, an uerò, sicut ipse mirabili sua obseruandi facultate totam penè disciplinam crisium inuenit, aut certè ornauit, auxit, & perfecit, sic & huiusmodi nomina inuenerit; sed utcumque sit, haud dubiè hæc sententia est, & ipsa, dogma prognosticum, in quo monstratur, & docetur quo pacto ex quarta indicetur septima, alieq́. dies iudicatrices cognosci possint, atque debeant ex cognitione dierum indicatoriorum; Vndè apparet potius postponendum hunc superiori, quàm anteponendum, ut fecerunt aliqui. Iam uerò, ut sententia Hippocratis magis aperiatur, intelligere necesse est qui propriè dies crisimi, idest κρίσιμοι dicantur, seu iudicatorij, uel decretorij, & qui dicantur ἐπίδηλοι, idest indicatorij, seu significatorij, de quibus omnibus cum amplissimos tractatus nobis reliquerit Gal. nempè libros de crisibus, atque de diebus decretorijs, tantum modò hic rem attingemus, quantum, scilicet, conferat prò intelligendo præsenti aphorismo. Igitur dies κρίσιμος, seu decretorius, aut iudicatorius propriè dicitur, in quo frequenter, & integrè morbi iudicantur, atque hoc, ut rectè intelligatur, illud est decernendum, morbos uerè acutos semper intrà uigesimam diem inclusiuè iudicari, Atque inter hos dies differentiam esse, quia in aliquibus multò frequentiùs, & perfectiùs fit iudicatio, ut in septima, & decima quarta, in aliquibus uerò minus ut undecima, decima quarta, & decima septima.

Dies critici quales.

Et

Et licet quandoq; etiam in alijs imparibus, atque paribus fiat, id tamen est raro, & sine securitate. Iam uerò, quia crises futuræ solent præsignificari, ut ab Hippoc. obseruatum est, hinc fit, ut illi dies in quibus obseruantur huiusmodi significationes, ut ait Galen uocentur indicatorij, atque ab Hippocrate contemplabiles θεωρητοί. Et quãquã ẽt, & cõtẽplabiles sint decretorij, ut qui ẽt ipsi à medico spectetur: attamẽ id magis uidetur Hip. tribuisse indicatorijs. Sunt autẽ hi, quaternarij quilibet, neq; enim antè fieri possunt præsignificationes, quoniã nimis distant, neque pòst, quoniam motus in ipsis non fiunt, sicut in quaternarijs, & hinc est, quod quartus dicitur index septimæ, undecimus decimæ quartæ. decimus septimus uigesimæ; neque uerò inconuenit, quin idem dies interdum possit esse simul, & decretorius, atque indicatorius, siuè contemplabilis. Illud certum est, euidentes significationes fieri intrà uigesimã, sicuti & iudicationes, post ipsam uerò, non adeò, quoniam iàm non sunt uerè acuti, sed ex decidentia Verùm hoc in loco oritur dubitatio, quia nõ uidetur undecima uerè quarta dies, à decima quarta, neque decimaseptima à uigesimã; nisi dicamus id quod aliàs docuimus, enumerationes dierum secundum Galenum, & Hipp. fieri interdum per coniunctiones septimanarũ, interdum per disiunctionem: coniunctionem appellant quando una, atque eadem dies est finis unius septimanæ, & alterius principium: Vndè uigesima dicitur per coniunctionem tertia hebdomada, quia decimaquarta est ipsius principium, & finis antecedentis; Decimaquarta verò est secunda hebdomada per disiunctionẽ, quoniã scilicet, ab octaua die, non à septima inchoatur; licet autem conati sint pleriq; horum omnium vim, atq; rationem ab astris deducere, nihilominus semper mihi placuit, potius hæc fuisse excogitata longis, & accuratis obseruationibus, quàm vlla alia ratione: ac propterea non malè forsan Ioannem Picum Mirandulanũ hac de re aduersus Astrologos contendisse; Sic enim possumus etiam dicere, de ijs, quæ prodidit Hippoc. in lib. de septimestri partu, quando scripsit conceptus, partus, & abortus fieri secundum ordinem dierum, mensium, & annorum, quibus fit sanitas, atque morbus, id quod etiam significauit lib. 4. de morbis. Nec refert quicquam, quod interdum Hip. in Epedimicis historijs narret ægros esse iudicatos in quinta, sexta, nona, & similibus, quoniam uel illę non fuerunt veræ, atq; securæ iudicationes, sed vel anticiparunt, vel post posuerunt, aut fuerunt rarissimi casus, ac propterea ob raritatem, & ab vsu diuersitatem ab Hipp. notati, & narrati. Hoc in loco solet à nonnullis quæri, quomodo hic, dies ab Hippocrate commemorati, sint numerandi, an initio Læsarum actionum, an potius à die decubitus, Sed putaui semper huiusmodi controuersiam, ità esse definiendam, quod multò securius sit computare dies ab hora euidentis lęsionis operationum, quoniam tunc incipit motus & pugna naturæ cum morbo, qui dies licet in nonnullis interdum coincidat, cum prima die decubitus, ob prudentiam, ob vitæ cupiditatem, uel ob virium infirmitatem, plerumquè tamen secùs contingit, eo quòd maior pars hominum cupientes quantum fieri potest effugere morbum, atque sperantes se se id consecuturos, si quàm maximè tardent in decumbendo, ad hoc faciendum omnia præstolantur nè decumbãt. Verũ sagax medicus, potest etiam ex diligenti permutatione aliquid venari de initio læsarum actionum, ita ut in uniuersum

Indicatorij seu cõtemplabiles, qui nã sint.

Dubitat.

Solutio.

Quid de criticorũ dierũ causis, sẽtiat Author.

Quę dies, morbi initiũ sit statuenda.

Authoris opinio.

certior, & tutior sit hic modus, quam hora decubitus; eò quod plerique non decumbunt nisi iam longè progresso morbo. Vtilitas itaque huiusce præcepti est tota in præcognoscenda ipsa crisi, secundum quam regulatur tota medici operatio, tàm in cibando, quàm etiam in aliorum remediorum usu.

25 *Aestiuæ quartanæ magna ex parte breues, autumnales longæ, & maximè quæ hyemem attingunt.*

CORNELIVS Celsus lib. 2. cap. 8. ità hunc aphorismum fecit latinum, Quartana æstiua breuis, autumnalis ferè longa est, maximeq. quæ cœpit hyeme appropinquate. Et hic aphorismus conuenit cum superiori in eo, quod uterque est dogma prognosticum, conuenit autem, & connectitur etiam ex eo quod cum in antecedentibus duobus non solum dixerit, morbos acutos iudicari, *Connexio.* uerum etiam in quibus diebus iudicentur: modo in hoc de longis, & diuturnis *Scopus.* morbis loquens, nec dicit q; iudicentur, nec quibus diebus: sed tantummodo, qui *Dubitat.* sint longiores, & qui breuiores, aut saltem minus longi. Sed percunctabitur aliquis, quare loquens de diuturnis morbis, exemplum quartanarum febrium accepit, & cur de iudicijs ipsorum, & de iudiciorum diebus nil docuit, eò magis, quod in Epidem. historijs nonnullos proposuit, qui octuagesimo, atque etiam centesimo uigesimo sunt iudicati, imò de quartana loquens 6. Epid. sect. 6. dicebat, eã nõ vltra annũ protrahi, quod tamen intelligendum est, nisi erretur: si quidem sæpe vsu venit, vt quartana etiam vltrà annum protrahatur, quòd ægri impatientes, & tædio longæ valetudinis affecti, minimè velint obseruare, quæ esset ne-*Resposio.* cesse. Cui respondendum est primo, nullum esse morbum, in quo continuata longitudo manifestior sit, ipsa quartana; quam propterea Hippoc. & in lib. de natura humana, & 6. Epid. 3. longissimam appellare consueuit: nec quicquam ualet, qd Gal. in comm. huiusce aph. dicat Hip. nomine quartanarum intellexisse quoslibet morbos lõgos, quoniam alij sæpenumero fiunt longi ob recidiuas, non autem ex natura propria; quo fit, vt etiam in quartana, sicut & in alijs morbis, uel non fiant, uel si fiunt, non aduertantur à medicis iudicationes, eo maximè, quòd (ut dicebat Plinius) medici Clinici non accersantur ad medendũ quartanarijs sed Magi, & superstitiosi: aut si interdũ adsciscũtur, nõ diù in curatione pergũt, & proptereà nec ipsi, naturæ motus obseruare possunt, nec illa rectè mouere ualet ob innumeros errores, qui quotidie à quartanarijs cõmittuntur. Iam ue-*Diuisio.* rò Diuiditur Aphorismus in tres particulas, quarũ vnaquaq; ut examinetur, uidendum est: Quare æstiuæ quartanæ breues, quare autumnales longæ, & quare potissimum sint longæ, quæ hiemem attingunt. De prima particula dicit Gal. in comm. hic Hipp. nomine quartanæ, intelligere quoslibet morbos æstiuos, qui cum fiant à bile, ut docuit Hipp. lib. de nat. humana, & biliosi citò moueantur, & faciliter dissipentur, iure sunt cæteris breuiores, uoluit autem potius nominare quartanas, quoniam de his magis esset dubitandum, cum suaptè natura semper sint longissimæ: sed præter hanc caussam uniuersalem, sunt aliæ caussæ particulares, cur morbi æstiui sint breues, & proindè etiam quartanæ: una est quia eo tempore

tempore corpora sunt perspiratiora, quo fit, vt magis pateat corporis dissipationi, atque euacuationi humorum quorumlibet, secunda ratio est quia bilis nigra, quæ tunc temporis oritur, est multò tenuior, & dissipabilior, quàm quæ fit autumno, vel alio tẽpore, Tertia est, quia tunc tẽporis homines vtuntur cibis humidioribus, vt ait etiam Arist. in prima prob. 25. quibus siccitas, & durities humoris melancholici obtunditur, & mitescit: vndè non modo quartanę ex ipsa minus sunt molestæ, verumetiam citiùs finiuntur, si tamen vires sint robustę, alioqui, si sint debiles, ipsa quartana, (vt & alij morbi) interimit citò: Vndè Plautus in trinummo, vocat morbũ solstitialẽ, qui citissimè interimit, & Arist. 1. prob. 26. dicebat ægros post solstitiũ vtrumque, per centum dierum spatiũ interire, ob excessum tàm caloris, quàm frigoris. Hæ itaque sunt rationes, ob quas Hipp. in prima parte aphoris. dixit Quartanas æstiuas magna ex parte esse breues; & dixit prudenter *magna ex parte*, quoniam interdum etiam fiunt aliquæ longæ; quando scilicet, non à principio inuadunt tales, sed alios antecedentes morbos sequũtur: nam sunt etiam aliqui ità habitu melancholico prædìti, atque cibis melancholicis, alioq; simili victu innutriti, vt necessariò febres quartanę in ipsis genitæ longiores euadant. Circa secundam partem Hipp. in secundo de nat. humana in fine dicit, quartanã esse longiorem cęteris autumno, tum quia fit à paucorebile, tum quia fit ab humore melancholico, qui difficiliter consumitur, tum quia plus habet temporis, quo refrigeratur, Addit, quicumque à quartana in alio tempore capiuntur, quàm autumno, eas fieri breuiores, nisi quid aliud peccet homo, Et sexto Epid. sect. 6. de huiusmodi quartana loquens dicebat, eam vsque ad annum protrahi, cum tamen dicat Auuic. etiam vsq; ad duodecimum annum interdum pertingere, quando ab ægrotantibus peccatur. De tertia parte dicit Gal. in commentario Hipp. sententiam ità esse accipiendam, quasi hiberna febris quartana sit omnium longissima, quod intelligendum est, non de facta in hyeme, cum rarissimè contingat, (vt ait Plinius,) sed de ea, quæ cœpit autumno, vel (vt ait Celsus) appropinquante hyeme, cuius rei ea potest assignari ratio, quod cum humor melancholicus ab humiditate hyemis, & frigore non superatur, sed magis inualescit, ità vt febrẽ inducat, signum est illum magnam crassitiem, atque viscideitatem habere, ac propterea diù durare, priusquàm superetur: sed hac de re est difficultas. Primo quia Hip. in Coacis prænotionibus scribit, quartanas hyemales conuerti in morbos acutos, vndè non est verum esse longissimas. Secundo quia Plinius lib. 7. cap. 50. scribit quartanam febrem numquam incipere bruma, nec hybernis mensibus. Tertio non videtur verum, quod ait Galen. in commentario hanc Hipp. sententiam intelligendam de omnibus morbis, scilicet, quod æstiui sint semper breuiores, quam hyemales, quoniã ęgritudines siccę facilius curantur in hyeme, & citius, vt febris hectica, cõuulsio, imò scribit Hippoc. in lib. de nat. hum. morbos, qui fiunt in vna cõstitutione, finiri in subsequenti, præsertim quando est illi contraria. Pro ressolutione dicendum est, Hipp. prò febribus, quæ attingunt hyemem nõ intelligere eas, quę incipiunt hyeme: quandoquidem rarissimè admodum accidit, ut à principio oriatur febris quartana in hyeme, quemadmodum bene scripsit Plinius; Sed illas tantum, quę cum incipiãt autumno, non desinunt hyeme: siquidem cum humor melancholicus autumno ge-

Dubitatio prima.

2.

3.

Respõsio.

no genitus, non mitescit hyeme, sed perseuerat, multò minus mitescit alijs temporibus, quæ sunt sibi magis familiaria, & hoc est illud quod dicebat Hipp. lib. de nat. hum. si morbi non finiantur à contraria, vel temporis constitutione, vel tempestatis, necessariò fieri longiores: nec quicquam obstat, quod dicatur in Coacis prænot. hybernas quartanas transire in acutas, quoniam dicit, ἐπιεικέως, quæ uox familiarissima Hippoc. multa significare solet, scilicet blandè, faciliter, fere, & eo in loco accipienda est, pro fere, seù nonnunquam, ut aliqui docti interpretes transtulerunt: & certè id non est à ratione alienum, ut tempore hyemis ob compactionem corporis, atq; ambientis aeris frigus, humor melancholicus magis exardescens, morbum acutum generet, quemadmodum dicebat Arist. 1. sect. probl. 28. 29. & 14. sect. 3. morbos hyemales, & febres ardentes esse perniciosiores, quàm æstiuas.

Ad 3. Ad tertium autem respondere oportet sententiam Galeni esse veram maxima ex parte, quòd licet aliqui citiùs terminentur hyeme, quia tunc etiam geniti sunt, veruntamen in pluribus secùs contingit. Nam ægritudines quæ pendent à caussa calida, & sicca, & præsertim benigna citiùs finiuntur hyeme, Sicut citiùs etiam pereunt apoplectici, & qui à conuulsionibus ex repletione tentantur. Vtilitas huius aphorismi est ad prædictionem faciendam de quartanis atque alijs morbis, quæ prædictio non parum valet, ad victum dirigendum, atque etiam remediorum administrationem, quæ debere esse pauca ex hoc aphor. admonemur, quod vt dicebat Plato in Timeo, morbi melancholici habeant suos terminos ad quos, antequam perueniant, si irritentur medicamentis fiunt multò acerbiores, & contumaciores.

---

26 *Febrem conuulsioni superuenire melius est, quam febri conuulsionem.*

DE quartana febre cum locutus sit supra Hipp. & nomine febris, (vt diximus ex Galeno) intellexerit omnem morbum, iure videtur quædam communis saltem connexio esse inter hunc, atque illum; Sed nec mihi displicet modus continuandi aliquorum, qui putant aphorismum septimum libri quinti huc esse referendum, vbi scribitur quartanarios non tentari conuulsione, & si tentantur, ea superueniente liberari, quasi verò dicat Hipp. si æstiuæ quartanæ breues, & autumnales longæ, ità ut neutræ sint periculosę, ergo febrem quartanam conuulsioni, satius est superuenire, quam è conuerso, & quia nomine quartanæ, etiam aliæ febres complectuntur, proindè infert febrem superuenire conuulsioni, melius esse, quàm contrà. Sed (ut dixi) licet aliquod ingenij lumen præseferat hic continuandi modus, Attamen admodum longinquus uidetur esse, Vnde forsan satius esset dicere Hippocratem qui in Aphorismos retulit casus

Continuatio & scopus. raros, & ratione, ac longo vsu sibi obseruatos, postquam de febribus, & morbis quibusquè docuit hanc inconcussam veritatem, quod ęstiui sint breuiores, & autumnales longi, similiter voluisse sibi adnectere & aliam, nempè quòd semper melius sit superuenire febrem conuulsioni, quàm conuulsionem febri (melius inquam) non solum, ut signum, uerum etiam, ut caussa: nam lib. 4. aphor. 57. febrem, ait superuenientem conuulsioni eam tollere, quem locum interpretans

Cellus

Celsus lib. 2. c. 8. dicit febris, neruorũ distensionẽ, & rigorem, si posteà fit, ex toto tollit, & Hip. qui 6. Epid. sect. 6. contex. 9. scripsit eos, qui quartana uexantur, nõ capi magno morbo, uel si anteà capiatur, ea succedente liberari; nomine magni morbi, (ut placuit plerisq.) intellexit epilepsiam, quę frequenter appellatur a medicis magnus morbus, & quæ est conuulsionis præcipua quędam species; quamquam si etiam eo in loco legere placeat, ut in aliquibus codicibus ὑπὸ τ. μεγάλης νόσου, idest ab ullo aliquo morbo magno, nõ minus uerum est, quartana laborantes, expertes esse cuiusuis magni morbi, scilicet, non modo epilepsiæ, uerumetiam alterius cuiusq. Iam uero, ut exactiùs hæc sententia examinetur primo uidendum breuiter quid sit conuulsio, deindè an uerum sit eam curari, præcaueriquè à quartana, uel alia febre. Postremò quę sit caussa propter quã, quartana pręcipuè ità iuuet, vt non solum præseruet à conuulsione, verum etiam curet: Conuulsio appellata à latinis, vocatur à Græcis σπασμὸς, quo nomine etiam vsi sæpè sunt latini, & præsertim barbari, quemadmodum, & Populus. Est autem conuulsio motus quidam præter naturalis, quo musculi uersus propriũ principium contrahuntur, quemadmodum in sanitate: fit autem hic motus dupliciter, aut in aliqua parte, aut in toto, atque hic uel fit in anticã partem, & vocatur emprostotonos, uel in posticam, & dicitur epistotonos, vel in neutram, aut potius in vtramque, & appellatur tetanos à Græcis iuxtà, atque Barbaris. Celsus uocauit rigorem, vbi etiam uidetur distinguere à spasmo, quòd non appareat motus: ex quo patet esse symptoma in genere functionum animalium deprauatarũ, quemadmodum clarissimè Galenus præ cæteris locis docuit secundo de sympt. causis cap. 1. Quis verò sit morbus à quo huiusmodi symptoma proficiscitur, non ità liquet, nisi dicamus diuersos posse esse morbos, à quibus pendet, nimirum morbum in via, cum scilicet fit, à repletione, uel ab intemperie, cum fit à siccitate, vel à solutione continui, cum scilicet, efficitur vel à punctura, vel à vulnere, vel ab aliquo alio simili genere morbi, aut à qualitate venefica, quod genus conuulsionis solet vocati non proportionatum ad materiam: Quod porrò sit motus præter naturam, explicatissimè habemus à Gal. loco citato, qui etiam primo de motu muscul: clarissimè dixit in cõuulsione eo pacto moueri musculos, quo mouentur in sanitate. Cęterum de Caussis conuulsionis in genere Galen. non solum in præsenti comm. verumetiam alibi ex Hippoc. 6. aph. 39. videtur duo tantum genera caussarum ipsius statuisse, nempè repletionem, atque inanitionem: Arist. autem 2. lib. metheorol. cap. 8. tractans de terræmotu scribit Tetanos, & σπασμοὺς, siue conuulsiones, fieri à spiritu, seu flatu, quod etiam habetur in libello de flatibus, siuè sit Hippocratis, siue alterius vetusti scriptoris. Atqui veritas est, quam omnes medici profitentur, nempè caussam continentem ipsius conuulsionis non esse intemperiem nudam siccam, (alioquin in marasmo fierent conuulsiones, quod experimento non correspondet,) sed coniunctam cum materia, quæ materia vbi copiosa est, potest etiam coniungi intemperiei humidæ. Nec valet quod dicit Gal. in comm. post febres urentes, conuulsiones quæ fiunt esse à siccitate neruorum, quoniam id ut contingat sępè, non tamen à sola siccitate, sed uel à materia uaporosa, & praua, uel ab humore bilioso, & exusto intemperiei copulato: Materia uerò non una est, sed uaporosa, & magna ex parte

Nonnulla de conuulsione.

Cõuulsionis species.

A quibus morbis fiat.

Causæ cõuulsionis ex Galeno, & Aristotile.

Communis sententia.

R pituitosa,

pituitosa, vel pura, vel coniuncta bili: nam cum dicat Hippocrates quartanarios non tentari morbo vllo magno, & propterea nec Epilepsia, quæ est magnus morbus: & conuulsio, non videtur posse fieri ab humore melancholico:

De secundo. Circa secundum propositum an scilicet conuulsio curetur, & præcaueatur quartanæ beneficio: ut audiuistis, id non semel dixit Hippocrat. quod etiam ipsum longo artis vsu obseruasse, non est dubitandum, & licet non rarò quartanarij corripiantur acerbissimis quibusdam crurum doloribus, qui emulantur conuulsiones, haud tamen uerę conuulsiones sunt, quemadmodum si interdũ contingat, ut ob flatus, qui copiosi exuberant in quartanarijs, fiant spasmi uocati populariter granfi: minimè tamen illi sunt uerę conuulsiones: quandoquidem musculi non contrahuntur ad proprium principium, sed nerui & musculi replentur tantum, ita ut ob nimiam & subitam extẽsionẽ, cruciatus illi penè intolerabiles exoriantur. Porrò de caussa propter quam à quartana correpti non

Cur quartanarij nullo graui morbo tentati soleant. tententur cõuulsione, nec alio magno morbo, imò si tentati sint, ea superuenien te liberentur, (ut Hippoc. 6. Epid. sect. 69. testatus est,) illud dicere oportet, quod Gal. in comm. nempè conuulsionem illicò superuenientem sanis, fieri ex eo qđ nerui replentur uiscidis, & crassis succis, atque ita replentur, ut cogantur uersus propriam originem contrahi; vnde si superueniat febris quę suo calore liquet, attenuet, ac dissipet prędictos succos, certum est ipsam conuulsionem finitum iri; ita ut ex hac Galeni oratione colligatur uerba Hippocratis in hoc aphorismo esse intelligenda, non de quauis conuulsione, sed de ea tantum, quę fit à repletione succorum, quod si uerum est de ipsa, multò magis putandum est de conuulsione à flatu, cum multò faciliùs sit uapores, quàm succos & pręsertim viscidos, & frigidos à febrili calore consumi. Iam uerò si hoc uerum est de omni febre, nempè quę superueniens, quamlibet conuulsionem superet, pariter dicendũ est de quartana, imò multò magis de ipsa, tum quia humor eã faciens tardus est, & in uenis, alijsque partibus naturalibus residens, ob quod nequit in neruos ferri, atque eos replendo, facere spasmum, tum quia magna illa diuturnitate, sudorum copia, atque rigore, apta est quartana consumere quicquid facit, atq; facturum est conuulsionem, aliumue morbum magnum: quòd porrò conuulsio superueniens febri sit mala, certissima est ratio, quoniam huiusmodi affectus necessario habet coniunctam, cum materia, ingentem intemperiem siccam, quæ quoniam uinci non potest, nisi longo tempore, & morbus atrocissimus atque vehementissimus est, fit ut prius facultas ui morbi superetur, quam ipsa materiã morbificam uincere queat. Vt autem dignoscatur conuulsio ex siccitate, ab ea quæ fit ex repletione, docet idem Galenus dum scribit, eam, quæ fit à repletione, subitaneam habere generationem, quę uerò à siccitate tardam, ac diuturnam. Verum hoc in loco dignũ est cõtemplatione, an facilior sit factu, & solutu cõuulsio, ex repletione, & humectatione, an ex siccitate, & inanitione, cum aũt neruus sit siccus, & quodlibet faciliùs labatur in similem intemperiem, uidetur æquum, ut faciliùs incurratur in spasmum siccum, quàm in humidum: pari pacto si uerum est quod scribit Hippocrates secundo aphorism. 34. minus periclitari, quorum habitibus, & temperamentis similes sunt morbi, quam quibus non: uidetur rationi consentaneum, ut minus exitiosus sit spasmus siccus, quàm

Causa cõuulsionis ex Galeno.

Conuulsio ex siccitate, & repletione quomodo cognoscantur.

alter: contrarium autem dicit Galenus in comm. & Hipp. qui dixerunt conuulsionem ex Elleboro esse lethalem, ac non solum eam, uerum etiam quemlibet alium morbum citiùs fieri à repletione, quam ab inanitione & siccitate. Pro qua controuersia finienda, illud est notandum febrem quæ conuulsionem comitem habet, plerumq; eam facere, quia ardore febris, colliquatus humor replet musculos, aut neruos, ob quam repletionem, atque etiam ob humoris acrimoniam, & prauitatem excitata facultas, prauè mouet, Dicendum est itaque, quod licet neruus sit siccus actualiter, est tamē secundum potentiam, & generationem humidus, ut Plato in Timæo, & ante ipsum Hipp. in lib. de principijs docuerunt: quo fit, ut æque sese habeat, tam ad morbos humidos, quam siccos contrahendos, quod enim aliqui dixerunt pueros facilius à sicco spasmo, quam humido tentari, licet ipsorum nerui sint humidi, falsissimum puto, quandoquidem experimēta quotidiana docent Epilepsiam puerorum frequentissimam, à nimia humiditate in ipsis oriri, quum sibi magis contingat, quò sunt principijs generationis proximiores, scilicet intra octauam diem, ut ait Aristot. circa finem septimi de hist. animalium. Quis verò sit difficilior, & exitiosus magis, an siccus, an humidus spasmus, certè utrumq; malum esse, non est dubitandum, veruntamen cum vniuersaliter sit multò difficiliùs exiccata humectare, quam è contrà, quod sit promptiùs detrahere, quam addere, & augere: dubitari non debet, quin difficilior sit curatu siccus spasmus, quàm humidus: quem etiam febribus interdum diarijs, sæpius autem putridis, & acutis solui, scriptum reliquit Hippoc. 4. aphorism. 57. Adhæc sæuiores cruciatus fieri cum nerui exiccantur nimis, quam dum humectantur, ex eo possumus intelligere, quia ut Galenus dixit secundo de med: loc: humiditas suapte natura, aut nullos, aut omnino exiguos dolores facit, contrà siccitas cum faciat velocissimas, & dirissimas musculorum ad sua principia contractiones, consequenter ingentes dolores producit, vt omnibus rationibus videatur execrabilibus esse conuelli à nimia siccitate, quam à nimia humiditate, ac propterea sapienter Hippocratem dixisse 5. aphorism. 1. & 4. ac septimo aph. 25. Conuulsionē ex Elleb. & purgante esse malam, atq; lethalem id quod in plerisque alijs aphorismis significauit Cęlius Aurelianus lib. tertio acutorum cap. 6. in fine quo loci scribit, Hanc sententiā Hipp. à plerisque fuisse damnatam, dicentibus, à febre ingeminari incommoda, ac à calore naturali & mediocri laxari tumorem, à febrili verò acri, & immodico vexari, proptereaque ex diminutione symptomatum plus spei accipi, Verum vno verbo responderi potest, licet febris quo ad symptomata videatur obesse, tamen aduersus caussam maximè facit. Iam verò vtilitas huius aphorismi est tā ad prędicendum, quā ad curandū, siquidem docemur, vbi fiunt conuulsiones à repletione, succurrendum esse remedijs calorificis, & exiccantibus, ità vt etiam febres liceat inducere, quemadmodum tradit Galenus in comm. quod tamen hauquaquam est intelligendum de qualibet febre, sed de aliquibus, & potissimum de diaria, in qua spiritus inflammati absque humorum corruptione, possunt humiditatem conuulsionis effectricem consumere: Quæ autem sint, quæ possunt in hisce casibus febrem inducere, & prodesse non est arduum reperire, nempè quod certum sit omnia multum calefacientia, atque ignem in corpus (ut ait Aristotelis in

Solutio dubitationis.

Conuulsio an ex siccitate, an uerò ex humiditate deterior.

fine primæ probl. inducentia, febrem facere, & humores dissoluere si non concoquere, vt sunt Anacardus, Theriaca vetusta, confectio Mithridatica, vinum potentissimum, ac inter externa ea, solent febrem inducere, quæ de Prodico scribit Galen. 6. Epid. sect. 3. 23. & Corn. Celsus, quæ tamen haudquaquam sunt temerè vsurpanda, Sed vbi conuulsio sit uniuersalis, non vnius membri, vbi non sit magna corporis repletio, nec morbus in principio, atque aliqua prius sit facta corporis expurgatio.

---

27 *His, qui non ex ratione leuius se habent, non oportet fidere, neque multum formidare mala, quę præter rationem eueniunt. Plurima enim talia stabilia non sunt, neque multum durare, & permanere consueuere.*

PRÆCEDENTI cum aphorismo, nullam sanè euidentem, imò nec obscuram habet continuationem: illud solum est verùm, cōuenire penè cum omnibus antecedentibus, quod sit aphorismus prognosticus: in eo tamen à reliquis differens, quod doceat, (vt sexto Epid. sect. 2. 17.) nihil temerè asserendum esse, præsertim in morbis acutis, quorum antea dicebat non esse certam salutis, aut mortis prænunciationem; Etenim cum sæpè eueniat medicis, ut contraria prædicant, atque postea contingant, illud fit, quoniam aut non uiderunt aut non considerarunt, aut non meminerunt huiusce aphorismi, cuius qui cupit lucullētiorem intelligentiam, potest videre libros Galeni de crisibus, quos ipsemet in comm. citat. Est enim hæc sententia ex ijs, quæ adnexam habent rationem, cuiusmodi aliæ quoque sunt in lib. Rhet. ab Aristotele propositæ, qua de re initio harum lectionū sumus vberius locuti. Diuiditur aphorismus in tres partes, quarum duæ priores sunt pura præcepta ad prognosim pertinentia: sed tertia est redditio caussæ earum. Itaque prima sententia hæc est *ijs quæ præter rationem alleuant, non esse fidendum*: hæc autem, potest hunc in modum reduci ad syllogismum, illis non est fidendum, quæ nullam habent certitudinem; Sed quæ contingunt circà ægrotantes præter rationem non habent vllam certitudinem, ergò illis non oportet fidem adhibere, Iam verò superest, vt videamus quæ sint illa, quæ *μὴ κατὰ λόγον* accidunt, nonnulli dubitarunt, vtrum particula relatiua *quæ* tam de auxilijs, quàm de signis intelligenda sit, quasi verò neque sit fidendum ijs præsidijs, quæ sine ratione iuuant. Ego autem licet non inficiar veritatem quoque habere sententiam hanc in auxilijs, attamen in præsenti, nequaquam dubitare licet, quandoquidem caussæ redditio, quę est tertia pars, satis manifestè docet Hippocratis mentem fuisse tantum de signis, non etiam de præsidijs sermonem facere: nam & in Coacis prænotionibus habetur morbos, qui leuantur sine signis, & cum bonis non diminuuntur difficiles esse, & Corn. Celsus lib. 2. cap. 7. dicebat febrem, quæ subito sine ratione, sine bonis signis finita est, ferè reuerti. Porrò signa, quæ contingunt sine ratione sunt, & ea quæ dicit Hippoc. 2. Epid. in fine sect. 3. de humoribus, & vulneribus loquens, & bona sunt similiter sine ratione, quando vel febris, vel inflammatio, uel dolor vel alius morbus ingens sedantur, absq; vlla excretione sanguinis, fecum, vrinæ sudo-

Diuisio.

sudoris, aut sine ulla coctione (vt ait Gal. s. & hic & scdo prorreht.) ad hoc. n. vt fides habeatur bonis signis (quemadmodum in prognosticis docuit Hipp.) opus est non solum, ut affectus, & symptomata leuentur, uerumetiam ut fiat alleuatio cum aliqua euacuatione materiæ morbificę, in die Critica, aut saltem cum signis coctionis, atque etiam cum permanentia. Hoc namque significare uoluit Hippocrates, quando lib. 2. Epid. sect. 3. dixit ea, quæ disparent sine signo infida esse, ut contingit Polemarchi Ancillæ laboranti Erysipilate; quamquam interdum etiam aliqua ueluti monstra contingant in medicina, ut fuit de illo seruo stygmatico relato in principio quarti Epid. quem nona die iudicatum, & à malo absolutum esse, dicit Hippocrates, absque sudoribus: nomine quotum intellexit etiam aliàs excretiones, cum tamen antea dirissimis symptomatibus fuisset turbatus. Quemadmodum altera parte Hermocrates ille, cuius historia habetur tertio Epid. comm. 1. æg. 2. uigesimaseptima die obijt, cum tamen antea aliquas iudicationes fucatas, & morbi remissiones habuisset, quę potuissent facilè medicorum vulgarium iudicia fallere, Summatim hæc est concors ubiquè tam Hippocratis, quàm Galeni doctrina, omnem χεφισμόν, vt appellabat Erasistratus, idest omnem alleuationem absque ratione, & signo uel solutionis, vel coctionis factam, esse infidam, seu mortem, aut recidiuam significare: atque hactenus de prima parte. Secunda autem est, *Neque timere valdè oportet praua, quæ fiunt præter rationem*. Timor ut describit Aristoteles secundo Rhet. est cogitatio quędam cum expectatione mali futuri corruptiui, & propinqui, undè Hippocrates non dicit simpliciter, non timenda esse mala, sed addit particulam λίαν, idest ualdè, quod non fecit in priore parte, quoniam uti nunquam fidendum est bonis, quę eueniunt præter rationem (quod semper fallant) Sic semper metuenda sunt mala, sed differenter, quia mala cum ratione accidentia, ualdè sunt formidanda, quæ uerò sine ratione, non sunt ualdè timenda: Sed dicet aliquis, quæ est caussa propter quam timere quoque oportet mala præter rationem contingentia, Respondendum est, quod etiam scripsit Hippocrates sexto Epid. sect. 22. μηδὲν εἰκῆ μηδὲν ὑπερωρᾶν, hoc est in medicina facienda nil esse temerè audendum, nihil negligendum: siquidem, & nimia confidentia facit medicum, atque ægrotos, & ministros desides, negligentesquè in adhibendis oportunè remedijs, haud secus, & cuncta negligere (etiam præter rationem accidentia) periculosum est, quod interdum mala latitent, quæ contempta augentur, & tandem sese ostendant: Vt enim dicit Gal. in comm. citati loci Hippocratis, etsi vnum, vel alterum malum neglectum haud noceat, tamē complura simul contempta (etiam exigua mala) possunt aliquod detrimētum ingens parere, Vndè etiam prudenter dixit eiusmodi sententiam non modo in doctrina signorum maximè valere, atque in ipsis veterum cogitationibus examinandis, uerumetiam in ipsa curatione facienda, vt scilicet, nihil temerè agatur, nihilquè negligatur penitus: quod dictum etiam in lib. de Ther. ad Pisonem celebrauit Galenus. Cæterum de Tertia aphorismi parte, quod scilicet tam bona, quam mala præter rationem euenientia (vt plurimum) sint instabilia, nec multum permanere, vel diù durare queant, est verissimum, atque vsu probatum: si quidem bona sine ratione habent secum plurima mala com-

Monstra etiā in medicina quā doq. fieri.

Dubitat.

Responsio.

Præceptū in medicina facienda maximè seruādum.

commixta, à quibus facilè superantur, & citò: sic etiam & mala pluribus bonis coniuncta, ijs & facilè, & velociter cedunt: Nam, quæ faciunt, vt hęc contingant, scilicet alleuiatio, vel in deterius lapsus sine ratione; sunt, vt dixi varietas materiæ, & coniunctio bonorum simul, & malorum, tum ipsius materiæ permutatio: quemadmodum, vbi facta crisi, pars materię mittitur in pectus vel in aliquem alium nobilem locum, vbi deteriora mala facit: Adhęc immensus naturæ conatus, postquem (licet vicerit) relinquuntur tamen vires admodum prostratæ, spiritusquè, & natiuus calor veluti ressoluti, & extincti; Præter alias caussas externas graues, quæ vbi contingunt, etiam optimos & securos ægrotantium status valdè perturbant, vt sunt accidentia animi, quæ ægros alioquin ferè morbo perfunctos, iterum in discrimen producunt, medicamenta adhibita veluti narcotica, & similia alia. Vtilitas aphorismi est, quod nos doceat, nunquam certi quicquam, vel boni, vel mali, esse promittendum, ubi res fiunt, absq; ratione. Adhęc monet, ne in medicina facięda, medici desinant rectè operari, etiam si mala appareant, ubi sunt præter rationem, Etenim sæpenumero exitia ægrotantibus contingunt, quod ipsi, uel medici, nimium sibi de bonis signis irrationabilibus promittentes, desinunt ea remedia adhibere, quæ alioquin possent latentes caussas superare, si opportunè adhibeantur, & quod in medicina uerum, atque utile probatur, id non minus quoque ualet in cunctis ferè actionibus humanis, ut scilicet bonis sine ratione apparentibus, nunquam fidatur, mala uerò cuncta (etiam præter rationem contingentia) timeantur. Est & quoddam apud Atheneum dictum nescio cuius κάμνασα πνδύε πίστανι πεπο, τ φρενῶν πίνυσι, Summatim Hipp. in hoc aph. uoluit à medico tollere, & nimiā confidentiam, & nimium timorem, quæ duę passiones non solum iuditium medici perturbant, uerumetiam à rectè, & audacter operando ipsum abducūt, undè fit ut sepè prætereat occasio adhibendi præsidia, quæ alioqui fugacissima est.

---

28 *Febricitantium non omnino leuiter, permanere corpus, & nihil minui, vel etiam plusquam ratio postulat, contabescere, malum. hoc enim morbi longitudinem. hoc verò imbecillitatem significat.*

ET, hæc sententia est ex ijs, quæ secum coniunctam rationem habet, quasi uerò nō sit suapte natura usq; adeò manifesta, & usu probata, quin de ipsius ueritate liceat aliquid ambigere. Itaq; in duas partes cōmodè secatur, in sententiam, & in sententiæ rationem: rursum sententia duas partes habet, quarum priusquam integram explicationem aggrediar, aliquid de ipsius cum superiori connexione dicendum est. Etenim sunt qui putent, hanc esse continuationem legitimam, quod cum Hipp. in superiori locutus sit de instabilibus, & infidis signis, modò uoluerit contrà opponere, atq; docere signum maximè solidū, atq; firmū: Sed non omninò placet mihi modus tum, quia hic tantum de signo malo loquitur, nō item de bono, ut fecit in superiori, tum quia (ut ostendemus) non adeò stabile, & securū est huiusmodi signū, quin et de ipso liceat dubitare. Itaq; si ulla est ponenda inter hos aphorismos connexio, illam planè constituerem,
Connexio. quod cum doctrina huius secundi libri sit magna ex parte prognostica, ac in

priore

priore dederit exemplũ de incertitudine aliquorũ signorum, sine ratione cõtingẽtiũ in uniuersis morbis, nũc peculiariter in febribus docet incertitudinẽ similiter aliquorũ signorum, & malorũ, & bonorum, quę eueniunt pręter rationem: Sunt autem hęc signa, ut, si quis in febribus nullo pacto deterior secundum adspectum factus, appareat: sed qualis antè febrem permaneat, neque corpus diminuatur. Vel si plus quam par sit consumetur, quemadmodum, ait Celsus lib. 2. cap 4. *mali morbi signum est, nimis celeriter emacrescere*: Etenim hæc omnia mala sunt: Vel potius dicere possumus in hoc aphorismo haberi confirmationem aphorismi antecedentis, scilicet, quod etiam mala præter rationem contingentia sint metuenda: quandoquidem consumptio corporis (etiam præter rationem eueniens in febribus) mala est, sicut pariter malum est, corpus præter rationem nullo modo consumi. At dimissa continuatione, quæ nullius penè momenti est: videamus reliqua vtiliora: quandoquidem Galenus satis accuratus fuit in explicatione huiusce aphorismi tamquàm obscurioris. & miror Cardanum adeò in ipsum contumeliosum esse, vt imputet quod minimè debet imputari: inquit enim, quinquies ab eo Hippocratem in commentario accussari, cum tamen multum absit, ut etiam semel id faciat, Certè ob breuitatis studium scibit aliqua uideri omissa, sed excussat potius, & explicat, quàm ut reprehendendi vllam libidinem pręseferat. Primum igitur docens quid Hipp. voluerit intelligere prò non omninò ἐπιπολαίως, idest superficialiter, seù leuiter febricitantibus, inquit eum ità esse locutum, quoniam si indifinitè *febricitantibus* esset locutus, haud quaquam verà fuisset ipsius oratio, cum contingat in febribus paruis, hyeme non diminui corpus, nec tamen sit malum: itaque non omnino leuiter febricitantes, ij sunt habendi pęnes Hippoc. qui neç insigniter valdè, nec debiliter febricitant, sicut enim raro ij consumuntur ratione febris, sic illi si citò consumantur, fit cum ratione, vt in febribus colliquatiuis vocatis, in quibus statim corpora colliquata contabescunt, sed cum ratione, ob scilicet, ignis colliquantis magnitudinem, proptereàquè ab omnibus intelligitur. Cæterum de eo quod *magis quam secundum rationem*, duo videnda, quid sit secundum rationem, & an ea particula sit referenda in ambas prioris partis particulas, an verò in postremam tantum. Gal. inquit, (& benè dicit) secundum rationem fieri aliquid, cum apparent manifestè caussæ, tum internę, tum externę, propter quas illud fit (exempli gratia,) si quis temperamento valdè calidus, & siccus, in regione, & tempestate, ac cõstitutione simili, citò in febre mediocri cõsumatur, dicitur esse secundum rationem, & propterea quantum spectat non est ità malum quemadmodũ est secundum rationẽ ꝙ dicit Alex. 1. prob. 77. scilicet Æthiopas, quia sunt calidi & sicci, facilè interire, ubi corripiuntur febribus: similiter dicit Galenus de alijs caussis externis, atque alijs, quæ sua sponte, non tàm febricitantes, quàm ipsosmet sanos extenuare, aptæ sunt: Vtrum uerò particula ὑπ κατὰ λόγον, sit applicanda etiam priori parti aphorismi, dubium est, nam Galenus, qui dicit Hippocratem eam nisi semel nominasse ob studium breuitatis, vult etiam de vtrisq; id esse pronunciandum, quasi Hip. sententia sit, febricitantes mediocriter, siue nõ diminuatur, & ꝑmaneat, ꝑter rationẽ, siue plus ꝗ rationi cõueniat extenuetur, malũ esse; At alij sunt, qui putant dũtaxat particulã scdm rationẽ esse

appli-

applicandam secundæ parti, eo quod loco ipsius, sufficiat particula *non febricitantibus omninò leuiter*, Ego uero puto, utroque modo posse intelligi, atque etiam uerum esse: quoniam febricitantes mediocriter, aut nihil diminui, propotione habita ipsius febris, aut magis extenuari, quam natura febris exigat, malum est, ut signum, scilicet, & forsan quoque ut caussa: quemadmodum etiam ex ipsius Galeni uerbis colligi potest. Cur uerò sit malum signum, subiungit Hipp. quia non extenuari, ut conueniret, morbi longitudinem, plus uero extenuari, debilitatem significat. Nam licet sint plures, (ut rectè docet Auicenna 7.4.trac.4.) caussæ extenuationis corporum, attamen potissimę sunt tres, nempè magnitudo resolutionis, debilitas uirtutis, ac aggregatum ex utrisque. In febribus mediocribus non potest esse nec prior, nec postrema caussa, undè sola secunda inuenitur, quæ est debilitas uirtutis. Iam uerò hæc debilitas, nil aliud est, q̃ ipsius temperamenti, atq; adeò caloris natiui perturbatio: quo fit, ut & spiritus & partes solidę, & humores: (quæ omnia dicebat Gal. esse fundamenta cunctarum uirtutum,) uiolentur: his enim de caussis solet fieri facies illa cadauerosa ab Hipp. initio lib. prognost. commemorata: & quamquam hæc extenuatio semper sit mala (modo à caussis, externis non proficiscatur, ut ibidem admonuit Hipp.) attamen in febribus mediocribus, in quibus esse non deberet, præcipuè uidetur esse mala; quia sicut in unoquoque morbo, uires ualere bonum signum, atque etiam bona caussa est, sic è conuerso vbi vires sunt imbecillæ, omnia sunt periculosa, ait Galen. Quod porrò vbi nil diminuitur corpus, morbi longitudo, quæ & ipsa mala est, significetur, valdè rationi consonat, quum in febricitantibus præter calorem, natiuum, sit & igneus, siuè ipsemet ignis, quem Euripides appellabat πάμφαγον, quod scilicet omnia edat, atque consumat, rationi consentaneum est, vt succi atque ipsę carnes consumantur, quod in plerisquè contingere quotidio videtur; Vndè si hoc non fiat, est quia materia nempè humores & solida, sunt ità dura, viscida, & constipata, vt etiam si ab igne tractentur nihilominus inconsumptibilia permaneant; quemadmodum enim vbi corpora humana cremantur, soli dentes non consumuntur, & tardiùs alijs, ipsum cor (presertim ueneno infectũ, ut ait Plinius) ob duritiem, sic, vbi ignis est in corpore, ea quæ dura, viscida & constipata sunt, aut non consumuntur, aut multo seriùs quam reliqua; Vndè fit, vt febris necessariò in habentibus humores similes, & corpora adstrictiora diuturnior euadat, perindè ac ignis diutiùs perdurat in lignis viridibus, atque duris, quàm in tenuibus, subtilibus, & aridis, Etenim nisi fuligines genitæ à febre quotidie, imò singulis horis sensibiliter, atq; etiã insensibiliter exinaniatur, certè ignis vix finitur, quemadmodum contrà, vbi corpora non constipata, sed aperta sunt, citò à febre liberantur, vt propterea hoc præcipuum semper sic prudentium medicorum consilium, ne corpora febricitantium à frigore, ullauè alia caussa constringantur, sed aperta semper, atque difflabilia permaneant. Itaque uerissima est præsens sententia nempè, quod in febribus non leuibus, malum sit corpora, uel nihil emaciari, vel plusquam exigat ratio consumi: quoniam hoc virium debilitatē consequatur, illud uerò materiæ crassitiem, copiam, & corporum adstrictionem, quibus febres prorogantur. Neque valet quod Hippocrates dixerit 1. progn. tex. 8. atque etiam initio lib. de

Caussæ extenuationis corporum.

Cur nil diminui corpus sit malum in febribus nõnullis.

ijs quæ fiunt in medicatrina, semper bonum esse, vt ægri sint similes secundum adspectum sibijpsis sanis, & sexto Epid. sect. 2. tex. 2 6. in magnis morbis faciem bonam, hoc est, similem sanitati esse bonum, eo quod hęc similitudo significet, & naturam esse robustam, & ipsa corpora nequaquam à vi morbi consumi, quoniam ea Hippocratis sententia non accipienda est de integra, & totali similitudine, sicut hoc in loco, sed de aliqua similitudine, hic uerò intelligit totalem similitudinem, & secundùm colorem, ac decorem & secundùm carnem: Et certè, vbi corpora, & facies præsertim, quæ tardiùs alijs partibus contabescit, vt ait Hippocrates, valdè dissimilis à sanis redditur, pessimum inter signa habetur; quoniam signum est, malum esse ingens, nempè quod non solum partes minus carnosas, & imbecilliores, verum etiam carnosiores (qualis est facies, vt dicebat Hippocrates lib. de locis in homine) nec non robustiores, ignis depascatur. Esse enim robustam faciem, ob copiam spirituum, qui ad ipsam confluunt, apertissimè dixit Galenus 6. Epid. in eo aphorism. *Oculi vt valent ità & totum corpus*, vt propterea adeò lethalis habeatur descripta ab Hippocrat. initio prognosticorum. Quare vtilis est huiusmodi sententia non modo ad firmum iudicium faciendum, futurosquè euentus præcognoscendos, atque pędicendos; verumetiam prò curatione rectà instituenda, cum doceatur medicus vbi corpora nihil contabescunt, esse remedijs aperientibus, incidentibus, & extenuantibus, aduersus humores crassos, duros, & aduersus obstructiones, certandum; Velut esse vires sustentandas, atque augendas, tum cibis accommodatis, tum præsidijs, caussas imbecillitatis, profligantibus, vbi corpora plus iustò emacientur, & contabescunt: quæ potissima est ratio, cur debeant medici in febribus pestiferis, & colliquantibus cibum sæpè dare, & copiosiorem, quam forsan & corporum ægrotantium impuritas, & morbi natura postularent.

Facies à naturali dissimilis, cur mala.

---

29 *Cum morbi inchoant: si quid mouendum videtur, moue, cum verò consistunt, ac vigent, melius est quietem habere.*

HANC sententiam esse purum præceptum curatorium nullus est, qui nesciat: sed an habeat vllam cum superiori continuationem, est illud, de quo iure dubitari potest: Et certè miror nonnullorum stuporem, qui putant sic esse continuandas has sententias quasi Hippocrates in superiori de communibus signis tractauerit, hic verò agat de proprijs: nam tantum abest, hoc verum esse, vt nullo pacto de signis tractet; & quamquam commemoret morborum tempora: hoc tamen non facit gratia cognoscendi, sed gratia operandi, prò ut scilicet indicatio *quando agendum*, sumitur ab ipsis morborum temporibus: nam, non omnibus temporibus, curare expedit morbos, sed circà initia, & fines, & licet Crantor, & Chrisyppus, quos Cicero Seneca, & Plutar-

chus secuti sunt, scriptum reliquerint, recentibus tumoribus non esse adhibendam medicinam; id tamen haud de cunctis morbis dixerunt, ut aliqui male existimarunt, sed propriè de tumoribus dolorificis, ac de ea medicina potissimum, quæ manu adhibetur; sic enim si recentes tumores, dum adhuc cum dolore sunt, tractentur, dubio procul dolor augetur. At veniamus ad sententiæ explicationem, quæ duas partes habet. Prior est: *Dum morbi inchoant, si quid videtur mouendum, moue.* Secunda est: *Vigentibus autem ijs, quiescere melius est*, quę vtrum sit redditio caussæ antecedentis, si quæratur, dicere possem, esse quodam pacto separatam quamdam partem; posse quoque esse, & caussæ redditionem arbitror: siquidem cum in morbis sit agendũ, necessariò videtur agi debere, circà principia, quoniam circà incrementum & vigorem, quando natura à morbo oppugnatur, quiescere melius est: uerum, vt dicit Galenus redditio caussę præsentis aphorismi, est subsequens, quicquid tamen hac de re sit, primum discurrendum est circà priorem partem, & primum videndum, de quo principio loquatur Hippocrates, quid sit mouere, & cur dixerit, *si quid mouendum*: Principium itaque tria apud medicos significare solet, vt Galenus docuit primo aphorism. 12. primo prognosticorum 10. & primo prorrhet. primo primum morbi insultum, primam partem totius morbi, nec non tres priores dies: De quo autem principio loquatur in præsenti Hippocrates, non ità certum est: nam in primo insultu, qui penè interdum est imperceptibilis, & quando nulla dum habetur morbi cognitio, haud videtur quicquam agi debere, prætereà de primis tribus diebus, vt scribit Aristoteles tertio polit. capit. 11. cautum erat apud Ægyptios medicinæ parentes, ne quispiam medicus antè tertiam diem, quicquam circà ægros moueret, alioquin si ij periclitarentur, ipsi plectebantur, quam Ægyptiorum legem, videntur imitari medici à Galeno Diatritarij vocati, qui prioribus tribus diebus nil agebant aliud, quàm quod ægros in consumata diæta detinebant, Superest, igitur vt hic prò principio capiatur prima pars morbi distincta ab augumento, statu, & declinatione: quæ pars potissimum cognoscitur cruditate, quasi velit nos docere, non semper expectandam esse coctionem; vt dictum est primo aphorismorum libro, sed etiam cruda materia existente, aliquando ipsam esse tractandam; Quid autem significet hoc in loco vox κινεῖν, vsurpata etiam apud Ægyptios, vt diximus, clarè satis explicuit Galenus in comm. qui dixit nil aliud denotare, quàm purgare, interdum medicamentis, maximè autem sanguinem ducere, cum enim hæc præcipua sint remedia, quibus vtuntur medici, de ijs potissimum voluit monere medicos Hippocrates, quod cætera præsidia, aut nil referat quo tempore adhibeantur, aut quod certum sit, quando sint administranda: nam nulli dubium est, quin ratio uictus primum omnium sit à medico instituenda, quippè quæ ad solam uitam dirigitur, quæ est præcipuus scopus à medico spectatus, vt scilicet uita sustenteтur: de balneis, fomentis, vnctionibus, alijsque, quæ circà ægrotantes administrantur, similiter constat, hæc sua determinata habere tempora, nempè quando, aut dolor quispiam vrget, aut iam corpus sit aliquo pacto euacuatum, Porrò quod Hippocrates dixerit, *si quid videtur mouendum* summa

Nomẽ principij quot modis usurpetur.

Aegiptiorum decretum circà morborũ principiũ.

Quid hoc loci nomine principij intelligendum.

ratione fecit, quoniã ut optimè discurrit Galenus, non semper imò rarò in principio, est purgandum, uel sectio ueng administranda; cum enim alij morbi sint lethales, alij uerò sint salutares, alij dubij, ut docet Hippoc. 1. lib. de morbis, certè in lethalibus morbis non est quicquam mouẽdum, tum ne interitus acceleretur, tum ne pręsidia, atque ars ipsa infammentur. Et Hippoc. in lib. de arte dicere solebat, eos qui uolunt à medicis curari κεκρατημένους, idest deploratos, ipsos tamquam insanos curatione indigere, Morbi verò lethales statim cognoscuntur, quando scilicet (vt Hippocrates docet secundo prognost. circà initium) apparent signa lethalia. Porrò de morbis salutaribus, atque dubijs, illud quoq; constat non semper ipsos esse in principio remedijs grauioribus tractandos, sed tunc solummodo, quando symptomata vrgent, ipsiq́. humores in corpore turgent; nam verè dicit Galenus, sic materia morbifica aliquo pacto euacuata, fore naturam viuidiorem, & fortiorem ad reliquam coquendam, & superandam, atque hæc de prima parte aphorismi. Secunda verò est, Vigentibus morbis melius esse quiescere, hoc est neque purgare, neque sanguinem mittere, nam si motus designat ea duo, proculdubio quies contraria motui, contraria illis designabit, Iam verò quid sit uigor morbi, & cur in vigore sit melius quiescere opus est, videamus. Ἀκμὴ, qui latinis uigor interpretatur, apud Hippoc. quandoque accipitur pro qualibet re in summo, & eminenti gradu, atque excellentia existente, vt notat Gal. lib. de tempor: morb: quandoquè uerò pro ea ætate, quę omnium valentissima est: Sæpius uerò pro ea morbi parte, in qua ipsius magnitudo maximè se se ostendit, quę potissimum cognoscitur ex magnitudine symptomatum, quamquam Gal. in comm: dicat in morbis salutaribus quandoquè in statu morbum esse meliorem, quam in principio, licet sint symptomata peiora, quo tempore inquit mouendum esse, si oporteat mouere, Cur autem melius sit quiescere, in statu quam mouere triplex est ratio, vna quia tunc natura est circa pugnam defatigata, nec ipsi alia à medicamentis perturbatio est adiungenda; secunda est quoniam tunc natura cum sit intenta superandę causę morbificę, non est ab eo opere abducenda, nec eius uires partiendę, ad operationem medicamentorum. tertia, quia in statu celebratur coctio, quæ non motu sed quiete perficitur, Vt enim in statu uis animalis ueluti dormitat, sic uitalis, & naturalis ualidę sunt, ac proptereà uehementer circà coctionem, & morbi uictoriam maximè laborant, à quo opere non sunt abducendæ. At dicet aliquis cur scilicet Hippoc. non simpliciter præcepit quiescendum esse in statu, verum dicere maluit, melius esse quiescere. Cui respondendum, haud absque sale eum sic fuisse locutum: si quidem non simpliciter malum est morbis uigentibus, non esse quicquam mouendum, imò uerò non desunt, qui putent, tunc bonum esse purgare, propterea quod natura sponte incitata, ac materia mota magis auxiliatur expulsioni, atque humorum purgationi: sed hoc quamquam aliquam rationem habeat, nihilominus sunt & rationes antedictæ, quę contrarium persuadere uidentur, ut hic quasi litem hanc diffiniens Hippocrates voluerit dicere, melius esse quiescere, Est enim præceptum generale, ab Auicenna quoque commemoratum tunc esse medico quiescendum, quando natura mouet, atque hoc est, quod alibi etiam Hippoc. s. primo aph. 24. & quarto

Cur in statu melius sit quiescere.

Dubit.

Respõsio.

aph. 10. in valdè acutis medicandũ esse eadem die, si materia turgeat, & in acutis morbis rarò, atque in principijs esse purgandum, sed cum præmeditatione: Etsi enim tunc haud commodè peccans materia euacuetur, attamen ex purgatione materia imminuta, fit natura validior ad reliqua præparanda & excernenda. Sicut sectione venæ, calor febrilis retusus, in caussa est, quo minus putredo propagetur: propter quod in declinatione haud conuenit, in qua nec est, nec futurus est amplius magnus morbus, à quo mittendi sanguinem indicatio sumitur. Iam verò vtilitas quæ in medicina facieda capitur ex hoc aphorismo bene intellecto satis ex sese perspicua est, quoniam docet tempus instituendæ euacuationis, quę est præcipua operatio, ex ijs quas medicus facit, circa ipsos ægrotantes. Verum quia inter medicos fuit, atque adhuc æternalis est, num in principio conueniat euacuare, iccircò modum sedandi lites breuiter afferam, quo possitis esse in hac medicinæ parte implenda securi: quoniam verò modus omnium securissimus decernendi res dubias, sumitur à perspecta ipsius rei natura, caprópter antè omnia scire expedit, purgationẽ seu euacuationẽ per pharmaca (de hac enim potissimum est quęstio) nil aliud esse, quam materię peccantis, vel peccaturę extra corpus eductionem, & dixi vel peccaturę, quoniam sępe vsu venit, vt materia antecedens uocata, hoc est, quę nondum peccat, sed aliquantisper uitiata, & ad peccandum parata est, ueniat educenda, quod opus partim pręseruatorium, partim curatorium est. Modò eductio extra corpus fit per plures uias, ut docet Hipp. lib. de glandulis uerum quę familiarissimę, & usitatissimę omnium existunt, uomitus sunt, & egestio per aluum; dico uomitum familiarissimum, atque usitatissimum; quoniam ueteres in ęgritudinibus frequenter à medicis per uomitum purgabantur, licet tempestate nostra huiuscemodi consuetudo penè desierit, aut saltem magna ex parte, Vomitus non solum in initio, & in augumēto, uerumetiam in statu conuenit, modo naturę ad eam partem inclinatio appareat: Sic namque in initijs febrium, quando uomendi appetitus adest, solet medici eam euacuationẽ moliri, atq; iuuare, & in libro quinto ac septimo Epid. habetur infernè purgandum esse, ubi iam anxietates dolores, aliaq; symptomata conquieuerint, supernè autem, vbi similia accidentia torquent, nempè quod tunc humores sua sponte sursum moti facilius per medicamenta, auxiliante natura euomantur, Sic namque Mnesanactes, & Cleochus in statu, & incremento morbi, per Elleborum purgati, penitus à morbo sunt liberati, ut narrat Hippoc. eodem septimo Epid. Cæterum de purgatione per aluum est maius dubium. Nam est certa lex. 1. aphor. tradita, solum concocta esse purganda, coctio autem nunquam fit initio, sed in statu morbi, vt proptereà uideatur potius in statu, aut saltem in eius fine euacuari oportere: Verum breuiter ita decernendum puto, vbi materia ob nimiam sui copiam tantum peccat, esse eam plenè euacuandam, ut protinus morbi fomes tollatur: vbi verò peccat quantitate, & qualitate, ipsam esse minuendã, quo natura exonerata, reliquum superare queat. Atqui si sola qualitate peccet, aut etiam copia; ac vel aggrauans, & suffocans, vel furiosa & turgens sit, vel venenosa, vel principem aliquam partem infestans, statim quoque educenda est, nec tantum minuenda, verumetiam plenè, seu (vt aiunt) eradicatiuè expurganda; cum enim repentinum interitus periculum immineat,

An ĩ principio conueniat euacuatio.

Quãdo supernè, aut ĩferne purgandum.

Solutio difficultatis.

mineat, multò tutiùs est euacuando periclitari, quam ægrũ certò exitio dimittere: atque sic quod ad principium pertinet. De statu autem secùs paullò statuere conuenit, nam (vt retrò dicebam) simpliciter natura ab coctione, cui maximè studet in statu, haudquaquam est declinanda, Verum illud est diligenter considerandum, vtrum morbus sit ex ijs, quos spes est fore per crisim finiendos, an non: si enim sit, & vires ualeant, proculdubio totum opus est ipsi naturæ permittendum, sin autem uires imbecillę sint: tunc medicamento expurgandum, atq; hoc voluit significare Auicennas, quando in prima quarti cap. de cura feb. putrid. in generali dicebat, *si non mouet natura, moue tu hora motus eius.* Cęterùm si morbus non sit ex eis, qui per crisim finiri consueuerunt: aut natura est potens euacuare, aut non: si non sit potens, tunc etiam in statu licet mouere, & materiam imminuere, quo possit imminuta melius coqui & deindè expurgari, Atque hæc sunt, quæ medicus diligenter animaduertere debet, & quod Hipp. monere uoluit, quando dixit, *si quid mouendum est, & cum præmeditatione, illud esse faciendum*, sic enim curans medicus minimè errabit.

---

30 *Circa initia, & fines, omnia imbecilliora, cum verò consistunt, fortiora.*

PLERIQVE interpretes putant hunc aphorismum, esse ueluti germen quoddam antecedentis, aut potius illius sententiæ comprobationem, imò etiam Galenus, qui breuissimus fuit in ipso exponẽdo, eam uidetur habuisse opinionem, ut & in superiori commentario: quasi utriq; sint simul connectendi, atque hunc in modum faciẽda ratiocinatio, Initio morborum mouere oportet, si quid mouendum, & in statu quiescere, quoniam in principio, & fine omnia imbecilliora sunt, in statu uerò uehementiora, cum enim tunc medicus agere non debeat, quando natura agit, sed omnia pacatiora sunt, certè non in statu, sed in principijs, medicus mouere debet? quæ uerò sint illa, quę in statu sunt uehementiora, & in principio, atque fine debiliora, declarans Galenus, ait esse paroxysmos febrium, uigilias, dolores, anxietate, sitim, sicuti dispositiones à quibus hęc symptomata fiunt, necesse est, in statu sint meliores, in ijs qui seruari debent. Ceterùm ipse puto non modo esse ueluti probationem antecedentium, verumetiam separatam quandam sententiam, scilicet dogma, quo docetur in uniuersum in initio, & in fine morborũ cuncta symptomata esse leuiora. Circa quam sententiam oritur dubium, quia in principijs paroxismorum febrium interpollatarum, sæpenumero accidentia sunt multò sæuiora, quam in statu, veluti vomitus, anxietas, somnus, rigor, &c. pretereà non uidetur verum, quod ait Galenus dispositionem facientem symptomata, esse meliorem in statu, ubi seruandi sunt ægri: Etenim si symptomata sunt effectus ipsorum morborum (ut uerè sunt) atque semper ij sequantur suas causas, ijsq; minorem uim habeant; dubio procul rationi consonat morbos in statu, debere esse deteriores, nõ autem meliores, cum accidentia sint grauiora; Preterea Hipp. 2. aph. 47. dicebat in puris generatione, quę fit in statu, dolores, ac febres fieri maiores: igitur & morbi tunc maiores. Ad primum dicendum est symptomata posse dupliciter considerari,

Connexio & scopus ex mente Galeni.

Authoris sententia.

Dubitatio prima.

Altera dubitatio.

Solutio primæ dubitationis.

siderari, uel secundum facultates ipsas corporis, vel secundum ipsius materiæ morbificę condiciones: si primo modo considerentur, certè initio, & in fine sunt cuncta mitiora, si quidem in principio nondum facultates naturalis, & animalis sunt multùm labefactę, in fine uerò, cum resurgant à pugna recreantur, at in statu in quo maximè in decertando laborant non parum franguntur, adeò vt tunc si respiciantur facultates, planè cuncta esse grauiora uidentur in ijs, qui seruandi sunt: sin autem considerentur symptomata, quę materiæ morbificæ agitationem consequuntur, ea semper initio sunt grauiora, cum agitetur vehementer, necdum à natura uinci incipiat, ut fit in statu: sic enim in febribus pituitosis, sæpè initio ueluti natura suffocatur, & maximè uiolatur, etiam si ualidior existat, Sed instabit adhuc aliquis de facultate naturali uentriculi, & motrice, quę in fine morborum languidiores, & magis læsę sunt, ut non uideatur uerus aphorismus de his. Cui respōdendum est, si cōsideretur essentia facultatum, quæ posita est in temperamento, sanè meliorem etiam in fine esse, quoniam tēperamentum quod in statu erat maximè uiolatum, multò minus est in declinatione, sin uerò considerentur effectus, sic possuut esse deteriores, cum sint minonores, & infirmiores ob anteactam pugnam: atque hæc est ratio cur in declinationibus sæpè, & appetentia, & coctio uentriculi sint deteriores, ita ut ijs medici succurrere cogantur, imò dicebat Galenus in lib. de crisibus semper in quibuslibet febribus stomacum infirmiorem reddi, etsi suaptè natura sit frigidus neruosus, & carne priuatus, ob quæ alicui forsan uideri posset eum debere à calore febrili quodammodo corroborari, sicut iuuamentum percipit à rebus calidis sibi approximatis tàm intus, quàm extra. Ad secundum de Gal. dicto, non est sane facile respondere: aliqui enim dicunt differre morbum meliorem, aut deteriorem à morbo magno, vel paruo; ac propterea in seruandis, morbum à Gal. meliorem dici, non minorem, quia tunc incipit vinci & propterea fieri mitior. Sed non valet hæc responsio, quia morbus magnus dicitur tripliciter (vt Gal. 4. & 6. meth.) vel ob læsionem facultatis corpus gubernantis, vel ob magnitudinem accidentium, vel prauitatem. In statu est magnus morbus ob vehementiam symptomatum, atque etiam ob læsionem facultatis gubernantis. Quare non facile videtur esse hunc nodum dissoluere, eo maximè, quod bis idem repetit Gal. s. in antecedente, atque in præsenti commentario, & (quod maximum reputo) addit illud esse necesse, scilicet, vt morbi faciētes symptomata, sint meliores in statu, licet ipsa accidentia sint vehementiora. Dicerem autem ipse morbum dupliciter considerari posse, vel secundum sui essentiam, vel secundum effectus, atque vel in comparatione ad alia tempora, vel in comparatione ad ipsa symptomata. Si consideretur secundum sui essentiam, quę est dispositio prę-ternaturam lędens, &c. in comparatione ad principium, est minor in statu, quia tunc minus lædit actiones naturales, scilicet coctiones materiæ morbificæ, quę tunc fiunt, secus quàm in principio, quando materia est pœnitùs cruda, ac propterea coctiones læsę: sin autem morbus consideretur secūdum sui effectus, planè, in statu est maior, quoniam tunc, uirtus maximè agitat materiā, vt eā superet, ac ex magno illo certamine vehemētia accidētia necessariò contingūt. Porrò vtilitas aphorismi in medicina facienda est, quia docet medicum tempus euacuandi

Instantia.

Responsio.

Ad 2.

Morbus magnus, quot modis dicatur:

euandi, aliaq. circà ægros efficiendi, quando si tūc debet medicus operari, quando magis habet naturam auxiliatricem, atque hæc tunc potentius auxiliatur, quando nec consternata, nec aliò abducta est, sequitur tempus operandi esse potiùs circa initia & fines, quam in statu, quando nec ità labefactata est, nec circà materiam, & succos euincendos occupatur, veluti est in statu.

31 *Eius qui ægritudine bene cibatur, nihil proficere corpus, malum.*

CARERE hunc aphorismorum librum eo ordine, qui alioquin potuisset seruari, ac propterea quasi separatas inter se sententias esse, ac verè dici græcè aphorismos, satis aliàs dixi, & nunc quoque à Galeno significatur, qui dicit hunc locum non conuenire præsenti sententiæ, sed potiùs debuisse & ipsum & sequentem poni suprà, post illum aphor. *si quis ex morbo cibum capiens non corroboretur, &c.* sicut etiam non malè cum eo collocaretur, qui dicit *impura corpora, quanto plus nutries, tanto magis lædes.* Est autem sententia indiuisibilis, & prognostica, atque etiam curatoria, ac de corporibus loqui neutris conualescentiæ, certum est. Verum circà ipsam alioqui breuem, & breuiter quoque à Galeno explicatam, tria sunt examinanda: Vnum est quare hanc nobis repererit Hippoc. sententiam, si quidem videtur eadem esse cum habita hoc eodem lib. aph. 8. aut saltem omninò parum dissimilis, Alterum est quid significet particula μοχθηρόν. Tertium quæ sit caussa cur bene cibari, & non proficere, sit malum. Circa primum Sciendum est Hippocr. qui ex longa obseruatione sua hæc placita conflauit, consueuisse omnia ità diligenter obseruare, vt vnaquamquè minimam rerum dissimilitudinem adnotaret; postquam, & ipse & Plato, ac Galenus, secundum ipsorum placita, tanti fecerunt similitudines, atque dissimilitudines rerum. Igitur cum vidisset in ijs, qui ex morbo conualescentes, & cibum assumentes non aquirunt integram sanitatem, aliquid discriminis, iccircò id totum docere voluit, tamquam non exigui sit momenti, ad medicinam faciendam. Iam uerò dissimilitudo harum sententiarum, licet non ità euidenter appareat, duplex tamen est, una quia in priori, inquit si quis ἐκ νόσου, hic uerò ait ἐξ ἀρρωστίης, iam verò omnis morbus est ἀρρωστία, quia nullus morbus facit robustos ægrotantes; Sed non è conuerso omnis ἀρρωστία, est morbus, quia multi sunt non robusti, & debiles, qui tamen nondum uero morbo laborant: adeò ut hac ratione sit hęc sententia priore uniuersalior, ac propterea post ipsam proposita, quasi id Hippoc. non solum in ex morbo conualescentibus, uerum etiam ex qualibet alia imbecillitate uerum probauerit: Et certè ubi quis bene nutritus perseuerat in imbecillitate malū est. Altera differentia est, quoniam in priori ait τροφὴν λαμβάνων, idest cibum capiens, hic autem dicit εὐσιτέοντι, idest bene sese cibanti; At cibum sumere, est quid uniuersale, bene uerò cibari est debita copia, qualitate, & tēpore alimentū capere q̃ fieri nō potest absq; cupiditate, & appetentia. Tertium discrimen est, quoniā in octauo aphorismo dicitur μὴ ἰσχύῃ, idest non fortis euadat, hic uerò ait μηδὲν ἐπιδιδόναι, idest nihil proficere, modo non parum differt, non esse robustum & nihil proficere; Si quidem cum

Quædam scitu necessaria prò præsentis aphorism. intellectione.

Primum.

cum in mala ualetudine perdantur carnes, uires, & color, fieri poteſt, ut a quirantur carnes, ſine uiribus, & colore, & è conuerſo, vt uires ſine alijs: at nihil proficere eſt, neque recuperare carnes, neque colorem, neque uires, undè grauius malum eſt. Poſſumus adijcere, & quartam differentiam, ſcilicet quod in illa dicitur ſignificari cibi plus capi, quam deberet, hic uerò ſimpliciter dicitur μοχθηρόν, ideſt prauum. Atqui non parum diſtat eſſe malum, & plus ali, quàm conueniret: imò ſi benè cibari, ſignificat non errare circà cibum, planè aliud malum hic ſignificari uidetur, ubi ſupponitur, non errari. Porrò quid ſignificet μοχθηρόν, quod ſecundo propoſueram uidendum, & quod non ità frequenter uſurpatur ab Hippocrate, breuiter dicendum has tres uoces reperiri apud ipſum, κακὸν, πονηρὸν, μοχθηρόν, & quamquam poſtrema uox de malis animi, & flagitioſis uiris potiſſimum pronuncietur, ſicut ſecunda de laboribus corporis; attamen puto hoc in loco perindè ſignificare, atque malum penès latinos, quod non ut cauſſa, ſed ut ſignum ſit; imò uerò poſſumus etiam dicere eſſe malum, ut cauſſa, quoniam ubi nil proficitur, in carne, & uiribus, ſemper deteriora ſymptomata ſequuntur. Demum cur nil proficere, ſit malum ſignum, cauſſa eſt, quoniam, cum id non proficiſcatur ab errore externo, præſertim circà cibum, oportet, vt oriatur à vitioſis ſuccis in corpore exiſtentibus, qui non modo facultatem coctricem iocinoris, & venarum contaminent, uerumetiam alimentum coinquinent, ità vt ineptum omninò reddatur, ad reſtituendas carnes, uires, atque colorem: Eſſe autem in corpore adeò uitioſos ſuccos, qui vincant calorem natiuum, ſeu (ut ait Galenus) facultatem corpus gubernantem, necnon inquinent alimentum certè malum eſt, ſic enim ait Hipp. 4. de morbis, corpora emaciari: Docet itaque hic aphoriſmus, vbi homines perſeuerant in uirium infirmitate, ac tamen rectè cibantur, culpam non eſſe in cibis, ſed potius in uitioſis ſuccis redundantibus, àc ob id, eos eſſe è corpore, per medicamenta tollendos, aut ſi reduci queant ad benignum, eſſe corrigendos; & hoc eſt ueluti ampliatio quædam octaui aphoriſmi, in quo dicebatur; *Quod ſi non aſſumente cibum hoc accidat ſcire oportet purgatione indigere*, nunc autem quaſi præcipitur (etiam ſi rectè cibum capiant) nihilominus eſſe purgandos, modo nihil proficiant.

Secundũ.

Tertium.

32 *Omnes ferè qui male ſe habent circa initia bene cibati, nec quicquam proficientes, circa finem rurſus cibum non appetunt, qui verò circa initia cibum valde non appetunt, poſtea bene appetentes, ij melius euadunt.*

Continuatio & ſcopus.

QVI putant præſentem aphoriſmum non modo conecti ſuperiori, verumetiam eſſe veluti quandam illius partem, haud malè ſentiunt: ſi quidem quod Hippoc. antea dixerat in uniuerſum, ſi quis rectè nutritus non reficiatur quicquam, eſſe malum, nunc illud magis explicans, docet quo tempore id fit magis, & quo, minus malum; Diuiditur verò tota ſententia in duas partes, Prior eſt; *Omnes ferè qui male ſe habent circa initia bene cibati, nec quicquam proficientes, circà finem rurſus cibum non appetunt.* Secunda eſt: *qui verò circà initia cibum valde non appetunt, poſtea bene appetentes, ij melius euadunt.*

Iam

Iam verò circà primã partem notandũ est, statim Hipp. dixisse *vt plurimum*, quoniam obseruauerat haud quaquam semper veram esse sententiam, sed plerumq; nam interdũ contingit, vt qui malè habentes initio, nec ex cibi sumptione proficientes perseuerẽt vsq; in finẽ cum apperẽtia cibi, eo quod humores prohibentes resumptionẽ sint longè à stomacho, ac propterea vim illius appetitricẽ minimè lædant. Quid intelligat Hippoc. per φαύλως ἔχοντες, certè dubitari posset. Sed mihi placet qđ aliqui interpretes existimant ea verba esse accipienda, non de ægrotãtibus, sed cõualescentibus, adducti eo potissimum, quod initijs morborũ nunquã expetatur refectio, vt in principio cõualescentiæ: cui etiã possumus, & illud addere, qđ cũ dicat rursum eos malè cibum sumere, supponit anteà quoq; (hoc est in morbo, quo iam defunctus est æger,) inędia laborasse, præterquam qđ uox φαύλον, vt notat Gal. 1. de fract. 19. & 46. significat veteribus non solũ malũ, verumetiam simplex & exactò contrariũ, perindè ac si dicere voluerit, eos, qui nõ integra valetudine fruuntur, sed veluti in medio sanitatis, atque ęgritudinis sunt constituti, &c. In initio cõualescentiæ solent complures cibum sumere, & simul et uires, atq; habitum pristinũ recuperare, vt ait Alex. 2. prob. vbi scribit febrientes sitire ob calorẽ, nõ famescere, ob vitiosos succos: cõualescẽtes uerò appetere, quia humores praui sunt cõsumpti, qđ si non recuperẽt, nec quicquã proficiant, signũ est alimentũ, vt deceret nõ coqui, vel ob facultatis cõctricis, (quę posita est in temperamẽto) vitiũ; vel ob errorẽ externũ, hoc est, ob prauos humores in corpore redundãtes ut loquitur Gal. 3. de caussis sympt. cap. 1. & secũdo. Verũ illud consideratione dignum est; cur non dixit Hipp. hoc esse malum, sed maluit dicere. *In fine rursum cibum non capiunt.* Ego certè non puto sine aliqua ratione hoc fecisse sapientissimũ senẽ, & est, quia licet, ex eo alia mala sequi possint, illud tamen est maximũ, qđ tandẽ iterum appetentiã perdunt, & malè aluntur; nã recidiua inappetentiæ est suaptè natura mala, sicut omnẽ damnabant Hip. & Auic. adhæc multò deteriùs est non sumere cibum (iam fractis uiribus à morbo antecedente, & à conualescentiæ non bonæ longitudine,) quàm in principijs morborum: ut ob hæc omnia maluerit Hippocr. sic loqui, quàm simpliciter dicere malum esse. Caussa porrò ob quam isti tandem magna ex parte iterum in conualescentia cibum non rectè sumunt, duplex est, vna est, quę etiam facit ne reficiantur, scilicet, quod cibum sumentes eum corrumpunt, vel saltem non coquũt vt deceret in ventriculo: cruditates aũt continuatę tandem malam intemperiem inducũt, uel simplicem, vel humoribus coniunctã, à qua ciborum appetentia, & assumptio impeditur. Altera caussa est, quod in conualescẽtia semper calor ventriculi infirmior est, q̃ antè morbũ erat, vndè cibus, qui forsan alioquin moderatus uideri potuisset, tũc nimius sumitur, atq; sic languidus calor tandem obrutus copia cibi improportionata, indies magis lãguescit, donec labefactatus demũ appetentiã imminuit, atq; hæc de prima parte. Circà Secundam illud quoq; est animaduertendũ non sine ratione dixisse ἀσιτέοντες ἰσχυρῶς, i. fortiter abstinentes quoniã non est uerũ simpliciter initio nõ appetentes, & post bene cibũ sumẽtes melius liberari, sed tantũ eos, qui fortiter: & ratio est, quia ferè solẽt ægri initio cõualescentię malè cibum sumere, ob anteactum morbum, & ob assumpta medicamẽta, qui tamẽ interdũ sic ægrè liberãtur, atq; valdè cibos respuũt, cum autẽ id à magna caussa proficiscatur, signũ est (vbi postea bènè aluntur) eã caussam

penitùs fuisse expugnatam, vndè quoque faciliùs, & perfectiùs liberantur: id quod etiam voluit intelligere Celsus, quando lib. 2. cap. 3. dixit cupiditatem cibi vel à principio seruatá, uel post cibi fastidium factá, esse inter bona indicia: preterquàm quod, qui initio conualescentię malè appetunt, non errant in ciborum sumptione, undè beneficio naturæ melius liberantur cum appetitus reuertitur. Cum enim duplex sit conualescentia uera, & non uera, s. in qua non est plenè extinctus morbi fomes, In vtraq; prosternitur appetitus, aut propter debilitatē virtutis attractiuę membrorū, aut ob multitudinē humorum & in uenis, & in uentriculo coaceruatorū; aut ob oris uentriculi sensus obtusionē inductā ab aliqua intéperie, uel simplici, vel materię cōiuncta, Conducit notitia huiusce aphor. ad prognosim primò cum doceat de cōualescentib. ferre iudiciū, qñ faciliter, & benè, aut secùs sunt ad pristinā sanitatē reuersuri, Deindè cōfert ad eā partē medicinę curatoriā, quę restauratiua nuncupatur, & quę debetur potissimū conualescētibus, qui si uerè conualescentes sint, nō affatim & multum nutriendi sunt, sed paullatim addēdo, pro ut uires recuperātur, & in hoc casu soleo potiùs amare, vt cōualescētes minus appetāt, quā plus, quoniā pleriq; eorū, qui resurgunt ab ęgritudinibus cum appetētia magna solēt, vel recidere in ęgritudines, vel diù durare imbecilli, quod ob appetentiā plus cibi sumāt, quā cōcoquere ualeant, atq; excrementa plura accumulēt, Sin autē ueri conualescentes non sint, in abstinentia adhuc detinendi, ut reliqui humores consumantur, aut adhuc expurgandi, nè scilicet morbus renouetur, quæ omnia satis lucculenter docuit Auic. secunda quart. 1 tract. 1. vbi quomodo sint conualescentes gubernandi tractat.

Conualescētia quot tuplex; et quibus de causis appetitus in ea prosternatur.

Innappetētia in conualescentibus verè magis expetenda: & cur.

33 *In quouis morbo mente constare, & bene se habere ad illa quæ offeruntur, bonum, contrà verò se habere, malum.*

PRÆSENTEM aphorismū esse purū dogma prognosticū, nemo ambigit, Et nulla ferè sentētia est æquè in ore cunctorū medicorum, atq; hæc nēpè quę docet medicos iudiciū ferrè de bonitate, & malitia ex certis duobus signis ad animū, atq; corpus pertinētib. etenim si quodpiā reperitur vnquā qđ aliquid certi promittat illud est, qñ ægri bene ualēt mente, atq; cibū promptè accipiūt, quod nullus grauis morbus ijs inesse queat, in qbus hęc duo reperiātur. Est aūt simplex sentētia absq; ulla caussę assignatione, quasi Hipp. existimauerit eā nulla caussę assignatione egere, ob euidentiā, ac à cunctis penè testatam usu, & ratione ueritatē, Cōtinuatur cūm superiorib. quoniā cum uariè locutus sit Hip. de appetētibus cibum, ac interdū uideatur dānasse appetentiā, ne res ex toto in ambiguo relinqueretur, hoc vniuersaliter uoluit asseuerare, perindè ac si hūc in modū loqueretur, licet ex appetētia & ciborū sumptione uaria sequātur, ità ut interdū uideatur appetitus improbādus, illud tñ est perpetuę ueritatis, semper bonum esse ubi ęgrotātes mēte ualent, & cibū alacriter sumunt: contrariū verò esse malū Et notandū est nō debere separatim sententiā intelligi, quasi uera sit semper ubi uel mēs cōstat, uel cibus appetitur, & sumitur, at cōiunctim: quandoquidē uidetur sępe periclitari ęgrotātes cū altero tantū horū duorum signorum, & sicut de bono cōiunctim intelligendū, sic etiā de malo: quoniā ubi hęc duo iungūtur, ut mēs erret, atq; cibi respuātur, semper malū est. Verūtamē illud aduertendū, quod etiam prudēter monuit Gal. bonū, & malū nō hic significare interitū, uel salutē,

Continuatio.

Scopus.

quandoquidem quotidie videmus ægrotantes(etiam cum hiscè bonis signis)interire, & cum contrarijs seruari: Verùm significant, quod quantùm sit ex ipsis semper bona sunt, uel mala: licet alia possint adijci, quæ ipsorum significationem alterent; Nam illud uerum est, quòd ex prognosticis Hippocratis colligitur, semper signa mala plus habere malitiæ, quam bona bonitatis, proptereàque tutiùs de illis iudicari; id quod forsan intelligere uoluit Plinius quãdo lib.7.cap.51. dixit, mortis innumerabilia esse signa, salutis uerò, & securitatis nulla, Modo ad examen accedamus. Dicit Hippocra. *in omni morbo*, quia si hoc uerum est de morbis cunctis, multò magis uerum est etiam in conualescentia, de qua nuper fuerat locutus. Iam uerò τὸ ἐρρῶσθαι τὴν διάνοιαν, idest ualidum & firmum esse discursum dicitur, non simpliciter, sed eo pacto, quo erat in sanitate; nã qui non multum ualet ingenio, atque memoria, dum sani sunt, quid expectandum, ut in aduersa ualetudine, melius discurrant? imò hoc si facerent, potius esset damnandum, quod contra consuetudinem, & naturam esset, sicuti magnopere damnatur ab Hipp. in prorreth. & Coacis prænot. ubi quispiam in sanitate moderatus, & probis moribus præditus, in ægritudine turpiter, & immodestè se se gerat, tam in sermone, quam in operationibus. Bene se habere πρὸς τὰς προσφορὰς, idest ad exhibitiones, interpretatur Galenus ad ciborum tantum oblationes, Alij putant etiam intelligendum esse de medicamentis, quæ intus sumuntur, modo addatur dictioni, consuetudo, quasi difficilius, solito in sanitate sumere medicamenta sit malum, & bonum, sumere secundum sanitatis consuetudinem. Ego uerò puto pro uoce τὰς προσφορὰς, intelligendũ non modo cibum, & quæ sumuntur ore auxilia, uerumetiam cuncta ea quæ fiunt circa ægrum, nam uox προσφέρεσθαι, & τὰ προσφερόμενα, & προσφέρειν, significare cuncta, quæ adhibentur ægris præsidia, manifestè significauit Hippocrat. lib.3. Epid. ægr.5. post constit. pestil. quando dixit τῶν προσφερομένων οὐδὲν ὠφέλει, & tertio in tertiũ Epid. tex.55. dicens, quod omnes difficiliter se habebant τοῖς προσφερομένοισι. Galenus dixit pro adhibitis eum communiter intellexisse omnia auxilia, propriè verò cibos, & potus; id quod etiam alibi scripsit, & præsertim primo de victu acut.4. vbi προσοισεά uocat τὰ προσφερόμενα, quemadmodum & alibi; Itaque non mihi uidetur alienum existimare etiam hoc loco Hippocratem accepisse, pro *ijs, quæ adhibentur*, cuncta præsidia: quandoquidẽ vbi ægri promptè sese habent, non modo ad suscipiendum cibum & potum, verumetiam ad aliorũ auxiliorum administrationem admittendam, est bonum, & ut signũ, quia significat facultatẽ naturalẽ benè ualere, quę est in corpore uentriculi, famulãti animali potẽtię: & vt caussa, quia ut ait Hip. initio prog. ille medicus plures sanat, q̃ ęgros εὐπειθεστέρους, i. magis obediẽtes habet: sic ẽt initio aph. dixit oportere ægrũ sese p̃stare obsequentẽ, alioquin parũ boni sperandũ est de ijs, qui ad remedia admittenda se se difficiliter habent, ut in ea peste contingebat, cuius nuper meminimus: neq; valet quod dicunt aliqui neminem appetere remedia, quoniam bene se habere non significat appetere oblata, sed admittere. Verùm circa uocem ἀγαθὸν, i. bonum, & κακὸν, i. malum memoriæ mandandũ est, quod scribit, hoc intelligendum esse (vt dicebam) quantum sit ex seipso, & simpliciter: etenim ubi de morte, uel salute est iudicium proferendum, non hæc

sola duo signa sunt attendenda, sed omnia simul debent conferri, & diligenter considerare vtra superent, an quæ salutem, an quę interitum promittűt, & secūdum superantia iudicare, atq; prædicere: quemadmodum in secundo prognosticorum docuit Hippocrates. Porrò, cur hæc duo sint signa bona, lucullenter & disertè admodū explicuit Galenus in comm. vbi scribit, quod mente integra existente, signum est bene se habere cerebrum, eiusque membranas, & amplius spinalem medullam, totumq. neruosum genus, & maximè quod ipsi cerebro, est proximum; quemadmodum vbi promprè sese haber æger ad cibum, & potum, signum est bene valere ventrem, iecur & maximè ipsius stomachi os, quod

Dubitatio. appellat more veterum, καρδίαν. sed dubitabit aliquis, cur non etiam hic inter bona signa reposuit, corporis agilitatem, sicut fecit in prognost. cui respondendum

Respōsio. est racuisse, quia facultatis motricis lęsiones, quantum sint ex seipsis, parum momenti habent, & ad significandum, & ad caussandum: si quidem ægrotantes maxima ex parre egent potiùs consummata quiete, quàm vllo motu; & licet hic Galenus prò bono vel malo, videatur solummodo esse interpretatus, signum: attamen quod alijs video placuisse, nec mihi displicet, quia verè multorum bonorum est caussa, ipsis ægris, tum constantia mentis, tum maximè promptitudo, & facilitas in sumendis cibo, & potu, simulquè alijs auxilijs admittendis: veluti è couersò malum signum, & pessima caussa est, vbi ęgri mente errant, cibos, & potus auersantur, nullumquè præsidium circà ipsos admittere volunt, & si videatis ægros in primò, ac tertiò Epid. ab Hippocrate commemoratos,

Quæsitū. omnes planè interierunt, quia delirabant, & malè se habebant circà oblata. At percunctabitur aliquis utrùm quando unum ex his signis bonis deest, deteriùs sit delirium, an circà cibum, & reliqua adhibenda, difficultas. In hac difficultate,

Iacobi Foroliui: opinio. Iacob. doctissimus cōciuis meus, putauit omninò, deteriùs esse malè se se habere ad cibum, & potum, quàm delirare, quoniam ad vitæ vsum, & conseruationem plus valet facultatis naturalis, quam animalis incolumitas: & certè quotidie videmus insanos (modo rectè cibum, & potum sumant,) diutissimè durare, è contrà autem, qui diù sinè appetitu, & difficiliter cibos capiunt, rarò fit, quin citò ad alios peiores morbos, & tandem ad interitum tendant. Sed contrà hanc opinionem sunt primo exempla complura commemorata ab Hippoc. in 7. Epid. nam etsi Eydis filius cibum caperet, nihilominus delirans, mortuus est, similiter Hermoptolomi vxor delirabat, & mortua est, licet auidè sumeret cibum, & potum: Est, præter exempla, & ratio, quia vbi mens diu turbata manet, in consensum facilè trahitos venrriculi, & inappetentiam inducit; non autem è conuersò, etsi diù inappetentia duret, proptereà mens vitiatur necessariò: cum quotidie obseruentur, qui diutissimè viuunt, & sine appetentia, & cum mentis integritate. Accedit, & illud, quod Galenus comparans facultates intersese, aliquando vi-

Solutio. detur omnibus præferre uim animalem. Prò ressolutione huiuscè, nec ignobiles, nec inutilis problematis dicendum puto, hic Hippocratem, non simpliciter de delirio, atque inappetentia sermonem habere, sed tantummodò de ijs, quæ sunt alijs morbis coniuncta, hæc uerò, aut sunt continua, aut sunt interpollata, & uel sunt coniuncta morbis acutis, uel diuturnis; Si loquamur de continuo delirio, certè illud deteriùs est, quàm continua inappetentia, eò quòd maximè uio-

latum esse cerebrum significatur, quod magis refert ad uitam, quàm os uentriculi, aut quæpiam alia pars naturalis, & illud experimentis quotidianis compertum est, multò citiùs exitium afferre delirium continuum, quàm inappetentiã, quo delirio uix fieri potest, quin etiam aliæ facultates labefactentur: Ceterùm de febribus continuis, & interpollatis uidetur alia ratio, quoniam si inappetentia in diuturnis morbis conferatur cum delirio interpollato, deterior est, quod illud fiat per consensum, non autem essentialiter affecto cerebro: idem etiam dicẽdum est de morbis acutis, in quibus inappetentia deterior est, quàm delirium siuè continuum, siuè interpollatum: Etenim proprium est acutorum morborum afficere cerebrum, & consequenter delirium inducere, non autem statim inappetentiam facere, nisi magna adsit labes, aut tetra humorum proluuies in stomacho, haùd secùs quoque uidetur de sexibus, atq; ætatibus esse distinguendum: quoniam in mulieribus, minus mala est inappetentia, quam delirium, eo quod soleant faciliter mulieres, ob uteri vitia in eam incidere. Sic in pueris quoque deterior est inappetentia, quàm delirium, contrà in iuuenibus, viris, & senibus delirium est peius: sicut in morigeratis, ut Hipp. in coacis, & prorrethicis nisi tamen, de valdè decrepitis loquamur, quos facilè, & quasi suaptè natura delirare constat, vt iure dixerit Aristot. 7. polit. secundo, esse quemadmodum corporis, ita quoque καὶ διανοίας τὸ γηρας. Vtilis est aphorismus in primis ad prognosim, cõsequenter etiam ad curationem; eò quòd doceatur medicus, vbi ęgri delirant, & inappetentia laborant, esse enitendum, vt ea symptomata auferantur nempè, quæ habeant quoque rationem caussarum morbificarum, atque si durent, alia peiora inducere consueuerint.

Loco huius aphorismi ponẽdus est aphorismus 34. qui incipit. In mortis minus pericl. &c.

---

35 *In quouis morbo partes ad vmbilicum, & imum ventrem attinentes, crassitudinem habere melius est. Multum verò extenuari, ac contabescere, prauum. Sed & hoc quoque ad inferiores purgationes periculosum.*

DIXERAT Hippoc. mente cõstare, & bene cibum sumere esse bonum, contrà autem, malum. Sed quia, vt monstratum est, dubium esse potest quodnam sit melius, aut peius, iccircò in præsenti aphorismo, nobis regulam quandam proponere vult, qua possimus diffinire, quando melius, & quando deterius sit non modò delirare, & non appetere, uerumetiam quouis alio morbo tentari, Atque hanc puto esse veram rationem connectendi præsentem sententiam cum superiori, quasi hæc sit sententia, cognosci bonitatem, & malitiam prædictorum signorum, atque etiam aliorum, ex similitudine, vel dissimilitudine eorum cum naturis, ætatibus, &c. quia, vbi similia sunt his, minus malum est, vbi uerò dissimilia, multò deteriora sunt, vt iure Hippoc. Plato, atque Galenus tantum extulerint rationem iudicandi res, quæ sumitur ex similitudine, vel dissimilitudine ipsarum à seipsis: possumus etiam aliter connectere; scilicet quod in hac sententia det aliam regulam iudicandi bonum, vel malum in quolibet morbo: Est simplex, licet longa sententia, absque ratione, nõ quòd eam non habeat, quandoquidem (vt audietis) etiam ipsius reddi potest accommodata ratio

Connexio.

Scopus.

quam

quam forsan Hippocrates omisit, ut fecit in plerisquè, vel ob breuitatem, vel ob claritatem, uel ob grauitatem; ad sapientes enim (ut dicebat Aristot. 2. Rhet.) pertinet sententias proferre, atque ità de se se existimare, ut sibi, absque ratione credendum putent. Itaque cum non possit diuidi, seriatim unumquodque verbum expendemus, postquam proposita erit à nobis antè oculos tota aphorismi medulla, quæ est, In morbis quibusquè minus mali atque periculi esse, ubi symptomata, & affectus similes, & conuenientes naturę, ætati, habitui, & anni tempori, quàm ubi sunt dissimiles, & non conuenientes. Hanc autem priusquam diligentiùs examinare auspicemur, illud quęrere dignum est. Cur Hippoc. solum hęc quatuor numerauit, scilicet naturam, ætatem, habitum, & tēpus anni, dimisit autem multa, ut consuetudinem, sexum, uitę studium, atque alia huiusmodi.

Quæsitū.

Respōsio.

Cui quęsito illud est respondendum, quod consueuit respondere Gal. 2. de diffic. respirat: atque alibi, nempè Hipp. grauitatis, & breuitatis studiosissimum, esse solitum capita, & genera tantum rerum, quę sunt maioris momenti proponere, atque sub ijs cętera complecti: ad lectorem uerò industrium pertinere, ut quod ab ipso, summatim dicitur, explicatiùs intelligatur, ac ubi conuenit, doceatur. Iam uero cum uellet Hipp. docere tunc bona, aut mala esse symptomata, quantò magis, uel minus habent euidentes caussas; atque caussarum tria sint tantum genera, scilicet naturales, & immediatæ: naturales mediatę, atq; extrinsecæ: satis putauit, si uniuscuiusq; generis aliquod exemplum proponeret. Vndè prò primo genere, posuit naturā pro 2. ætatē, atq; habitum corporis, pro tertio autem anni tempus: Sub natura enim cōplexus est consuetudinē, quę etiā vulgo dicitur altera natura, Sub ætate verò sexum, aut corporis habitum, sub anni tempore complexus fuit regionem, vitę exercitationem, aliaq. externarum caussarum genera ad hoc ipsum pertinentia; Cum enim à similibus caussis similes effectus facilè producantur (vt sæpius dictum est ab Hip. lib. de nat. hum.) haud quaquam multum metuenda sunt mala, quæ faciliter eueniunt, sicuti re metuenda videntur, quæ difficiliter oboriuntur, quæq. caussas dissimiles, & potentes habent: Sic enim 2. prorrh. 18. dicebat excrementa circumbiliosa, & alba esse praua, quia dissimilia naturis, ut interpretatur Galenus.

Verborum expositio.

Modo expendamus singula uerba, & in primis quid intelligat per naturam: Galenus putauit nil aliud intellexisse, quàm quattuor elementorum temperaturam, quàm etiam in libro de natura explicatissimè uocauit naturam. Ego uerò arbitror præter hanc temperiem, pro natura intelligi etiam formam illam substantialem, seu proprietatem uocatam, quæ uerè in corporibus nostris maximę ualet, & maximę à medicis æstimatur, sunt enim qui propria quadam natura consueuerunt in morbos faciliter incidere, quod certè minus malum est, & quod à Galeno hoc in loco uocatur idea corporis, cuiusmodi sunt ad phtisim propensa corpora, atque interdum consuetudo, solet appellari: nec falsò, quandoquidem, quod sæpius solemus impunè pati, id facimus ob aliquā proprietatem, ut qui leui de caussa concidunt animis, & qui in pleuritidem aliosuè morbos facilè incidunt, & ob id minus periculi habent, κινδυνεύειν .n. dicitur tam de acutis, quā de diuturnis morbis: Etsi enim proprium sit acuti morbi esse periculosum, ut diffiniebat Gal. lib. de temp. mor. Attamen etiam diuturnos esse huiusmodi interdum

terdum, hoc est lethales, ut hydropſ. Hippoc. dixit lib. 1. de mor: non longè à principio: Iam uerò de ætate, atque alijs ab Hippocrate propoſitis, ſimiliter uidetur exponere, temperaturam quæ in præſenti corpora habent ratione ætatis, corporis habitus, atque anni temporum, hoc eſt aquiſitam, quaſi uerò in uniuerſum, corpora frigida ob ętatē, uel tẽperaturā corporis, uel ob habitum uel ob tempus anni à frigidis morbis capta, minus intereant, & periclitentur, quam ſi à calidis tentatentur. Atqui mihi uidetur in ætate, & alijs præter temperaturam aliquas alias condiciones intellexiſſe, quæ peculiariter in ipſis reperiuntur, alioquin Hippoc. inutiliter repetijſſet idem, cum uno uerbo κράσεως, licuiſſet intelligere tàm natiuas, quàm aquiſitas ab ætate, habitu, & tempore anni, quod igitur uoluit hoc in aphoriſmo docere nos Hippoc. eſt, in morbis quibusq. (ſcilicet acutis, àc diuturnis) minus periclitari, hoc eſt minus interire eos, qui patiuntur morbos ſimiles, & conuenientes ipſorum temperaturæ, & proprietati, vel ætati, vel habitui, vel tempori anni, quam qui patiuntur contrarios, atque diſſimiles morbos, & mihi placet illorum opinio, qui exiſtimarunt hanc Hippocratis ſententiā copulatiuè ſcriptam, eſſe potius diſiunctiuè intelligendam, tamquā non modo hæc omnia ſimul non requirantur ad verificandam ſententiam, verumetiam vnumquodq; per ſe illud facere aptum ſit. Circà autem veritatem huius aphoriſmi & antiquitùs, & à poſterioribus non parum eſt dubitatum. *Dubit.* Inter antiquos fuit Diocles medicus poſt Hippocratem magni nominis, & authoritatis, qui (vt narrat Gal. in comm.) tribus argumentis cōnatus eſt euertere præſentem ſententiam. Primum argumentum eſt acceptum, ab illa receptiſſima Hipp. ſententia, nempè, contraria contrariorum eſſe remedia, quæ ſi vera, eſt, nō videtur eſſe verum, quod ſimilia à ſimilibus morbis minus interimātur, ſed potius à contrarijs minus debent pati. *Primū argumentū.* Vndè dicunt facilius ardentem febrem hyeme, quam æſtate curari. Secundum argumentum fuit acceptum ab ipſomet, Hippoc. qui in primo Epid. comm. 1. & 3. comm. 3. dicebat in illa conſtitutione faciliùs eſſe extinctos tabe, qui erant ad eam naturaliter propenſiores. *Seundum.* Tertium argumentum erat ex eodem Hippocr. qui ſecundo lib. aph. 40. dicens Senes non coquere coryzas, & deſtillationes, qui ſunt morbi frigidi, videtur manifeſtè docere non eſſe verum, quod minus periclitentur in morbis, qui ſunt ætati ſimiles, quàm quibus non. *Tertium.* Huic argumento poſſumus etiam illud adijcere, quod ſcribit Alex. lib. 1. probl. 77. nempe Æthiopas, qui ſunt calidi, & ſicci cum febricitant magna ex parte interire, eo quòd humidum in ipſis magis abſumatur, calorquè per alimenti inopiam extinguatur. *Quartū.* Præter Dioclem ſunt inter recentiores Auuic. qui duodecima tertij ſcribit apoſtemata calida cordis eſſe periculoſiora frigidis, & Auueroes 3. collect. dicebat, ventriculum maximè lędi frigidis quoniā ipſe nerueus, ac frigidus eſt: ac propterea ab opiatis eſſe cauendum; innumera alia poſſent afferri, ex quibus cōuincitur ſæpe morbos magis augeri ſimilibus, quàm contrarijs; *Auicennę atque Auerr. authoritas.* nam vt aqua calida magis remittitur à frigida, quàm à tepida, & calente, ſic videntur morbi minus remitti à ſimilibus, quàm à contrarijs. In hac difficultate Gal. vt faceret inconcuſſam Hipp. ſententiam reſpondet ad primum Argumentum, contraria, vel vt remedia, vel vt cauſſæ, ſi primo modo verum eſſe, quòd ſcribit Hippoc. ſi ſecundo modo, poſſe à contra- *Ad primum argum. Reſpōſio Galeni.*

tio morbum augeri, saltem per accidens, nam vbi à contrarijs caussis morbi nō vincuntur malum est, vt signum scilicet caussæ potentioris, atq; etiam, vt caussa, quoniam duarum febrium ardentium semper maior & deterior est, quæ fit hyeme, ea quæ fit æstate, atque hoc non modo dixit Galenus, verumetiā Arist. primo probl. 28. & 14. 3. vbi scribit ardentes febres semper maiores, & læthales magis fieri hyeme, quàm æstate; tum quia ab aere ambiente coactus calor fit maior, tum quia quę fit hyeme semper à potentiore caussa efficitur, quę ambientem, (qui alioquin iuuaret,) superat. Etenim ardens facta in æstate, si superueniat statim frigus, est remedium, quoniam febris illa ęstate facta est debilior, vt facta à debiliore caussa, & propterea frigus superueniens, vt remedium facile eā superat. Ad secundum verò idem Gal. dupliciter respondet vno modo aliud esse periclitari, aliud esse non coqui, ac Hipp. ibi dixisse grauedines, & destillationes non coqui, hic verò periclitari, quasi vero haud sit inconueniens, ut in morbo quis non periclitetur, qui tamen difficiliter ad coctionem perducatur: siquidem, ut habetur, Epid. 6. morbi tribus modis finiuntur, aut excretione, aut coctione, aut abscessu. Alio modo respondit Gal. Hipp. loco illo, secundi aphor. non dixisse simpliciter in senibus, sed in valdè senibus non coqui grauedines; atque hoc non contingere ratione temperamenti ab ætate inducti, sed potius ratione virium, quæ cum in valdè senibus semper sint debiles, faciunt, vt cuncta in ijs sint periculosa, alioquin si vires valerent, quantum fit ex ratione ætatis minus periclitarentur. Ad tertium, & postremum, scilicet de loco illo primi Epid. respondet Hippoc. in illis, qui sunt natura ad tabem propensi, non considerasse temperamentum, sed ideā, & constitutionem corporis (uocatam interdūm naturam) quasi uerò fieri possit, vt ob constitutionē similem maius periculum cōtingat, sicuti ob temperiem similem minus. Verum vt liberè dicam hæc postrema Gal. resp. haud mihi uidetur omnino tollere dubium, quoniam formatio, & idea sequitur temperaturam, ideò qualis hęc, talis quoque est illa. Præterea Hip. nomine habitus intelligit ideam, & formam corporis, in qua potissimum posita est constitutio & habitus, igitur uoluit dicere, quòd etiam ij minus periclitantur, quorum corporis habitui, constitutioni, similes sunt morbi, quam quibus non: Alij expositores animaduertentes dubij difficultatem dixerunt apud Hippoc. contrarios morbos, naturis esse quodammodo similes, quia ipsis utiles sunt tamquam remedia, quām responsionem iure Galen. repudiandam censuit. Quamobrem puto dicendum esse pro ressolutione. Verum lapsum ad similem naturam consideratum cæteris paribus, ut dicitur à Valesio 10. controuer. posse esse & meliorem & deteriorem lapsu ad contraria, uel quò ad caussandum, vel quò ad significandum; nam quo ad significandum mortem, certè periculosior est lapsus ad contrarium, quoniam cum significet causam fuisse uehementem, quæ potuit contrariam dispositionem uincere, consequenter significat eā esse inuincibilem, unde iure, & ab Arist. & Gal. dictum est, febres ardentes hyeme esse magis graues, atque periculosas, quoniam significatur causam necessariò fuisse potentissimam. Sin autem consideretur lapsus, quo ad caussandum dicitur ad similia esse deterior, quoniā corpori colerico multò peiora mala præstat febris ardens, quàm febris pituitosa, licet facilior id labatur i similē, quàm in dis-

Ad secundum.

Ad tertium.

Improbatio responsionis Galeni.

Aliorū responsio.

Resp. Authoris.

in dissimilem, & contrarium morbum. Verum tamen ad hoc dogma firmiter asserendũ, necesse est plura obseruentur, primò, vt lapsus sint æquales, quia æger pituitosus si capiatur quotidiana magna, & biliosus ab exigua, ille qui simili laborabit, magis periclitabitur, quam quia dissimili, & contraria. Adhæc, duo cum sint morborum genera, alia quæ dependent à caussa, alia quæ non dependent, vt Hecticæ febres omnes: aphorismus Hippo. intelligendus est, de prioribus, quoniã si quis laboret febre Hectica simpliciter in hyeme, minus periclitabitur, quam qui putrida febre: & hoc est quod dixerunt Hip. & ante ipsum Hesiodus tunc tabidos perire, cum folia ficus similia sunt pedibus cornicis, hoc est ver, & Autumnum, tabidis esse inimicum. Amplius nisi virtutes pares sint ægrotantium, haud quaquam verum est, quod dicit Hipp. quia imbecillus à febre alioquin simili captus, magis periclitabitur, quam robustus à dissimili, & hoc est quod verè dicebat Gal. in commentario, omnia esse periculosa in valde sene. Adhuc obseruandum est morbos aliquos reperiri, in quibus occultæ quædam proprietates reperiuntur, quę faciunt, ut licet sint alioquin similes temperamentis, & ætatibus, sint nihilominus perniciosiores: atque hoc maximè spectatur in pestiferis, & malignis febribus. Postremò est obseruandum, ipsis morbis aliquando copulari nonnulla grauia symptomata, quę pariter morbos similes, dissimilibus faciunt periculosiores, ut si biliosus, febre tertiana laborer, atq; bilis, aut eius vapores ad os uentriculi effusi cardialigas, atq; anxietates inducant, ratione ipsius symptomatis, periclitabitur magis, quã si alia febre dissimili, absq; huiusmodi graui symptomate teneretur. sed quid dicemus ad Arist. & Auerroë. Verissimum est, citius interire tumoribus calidis, quã frigidis laborante corde: sed nõ gratia similitudinis, uerũ ob præstantiã visceris: propter quod dicebat quarto de loc. aff. Gal. & benè non pati cor, neque sustinere inflammationes, quia statim atque incipit fieri inflammatio, interit homo: vnde inflammatio illa, ratione proprietatis cordis, est potius illi ualdè dissimilis, quàm similis. Quod autem Auerroes dicit de stomaco, intelligendũ est, ut is facilius quidem lędatur à causis frigidis, ob tẽperamẽtum simile, nam calida in æquali gradu cum causis frigidis semper magis lędent uentriculũ, cuius calor est tẽperatus, & ob id ab utrisq; extremis oblęditur. Est itaq; utilis hæc sententia, ad solidè pdicendũ de ipsorũ morborũ euentibus, sed utilis quoq; est ad ipsã curationẽ tutò, & rationabiliter instituendam, quoniã ubi quispiam dissimili morbo laborat uigilantius inceditur ad profligandũ contrariũ morbũ, quam simile, opponendo ipsi causas salubres, & uehementes, cũ & ipsę fuerint similiter potẽtes, postquã cõtraria suppeditarunt.

Quibus morbis aphorism. Scopus.

De quibus morbis ve rificentur aphorism.

Euchia. Hesi.

35 *In quouis morbo partes ad vmbilicum, & imum ventrem attinentes, crassitudinem habere melius est. Multum verò extenuari, ac contabescere, prauum: Sed & hoc quoque ad inferiores purgationes, periculosum.*

CONNECTVNT aliqui hunc aphorismum cum antecedẽtibus, quod etiam hic doceat rationem ferendi iudicij, ex rerum naturalium dispositione, quemadmodum aliàs fecit retrò, in quouis morbo. Sed licet hæc quoque sententia sit dŏgma prognosticum, & aliqua etiam ex parte, ut dicemus, curatorium, non habet tamen vllam euidentem, cum antecedenti, coniunctionem:

Continuatio. nisi dicere placeret, in antecedenti de habitibus corporis meminisse similibus, vel dissimilibus morbo, atqui modo, qui sint boni, quiuè mali habitus semper, *Scopus.* scilicet, tàm in dissimili, quàm in simili ægritudine, quasi dicere voluerit, Etsi minus periclitentur capti similibus habitui corporis morbis, quàm dissimilibus, attamen semper, & in quouis morbo melius est habere partes ad vmbilicum, & *Diuisio.* pectinem attinentes crassas, quàm extenuatas, & graciles, &c. Diuiditur aphorismus commodè in tres particulas quarum Prior est: *In quouis morbo partes circà vmbilicum, & pectinem habere crassitiem melius est*, quam sic transtulit Celsus lib. 2. cap. 4. *scire licet non periclitari, si cutis circà vmbilicum, & pubem plena est*. Secunda est: *Multum verò extenuari, ac contabescere prauum*, quæ à Celso lib. 2. cap. 3. sic latina fuit reddita. *Mali morbi testimonium est, cutem circà vmbilicum, & pubem macram habere*. Tertia est: *Sed & hoc quoque ad inferiores purgationes periculosum*. Quoniam verò totus hic aphorismus non exigui momenti est, more nostro diligenter in ipso considerando, atque examinando versabimur. Primum igitur, uidendum, cur potiùs inter habitus *Quæsitũ.* naturales corporis elegit hunc. Cui resp. id fuisse quia cum facultas natura- *Resp.* lis sit radix, & fundamentum vitæ, nulla pars de ea testatur; atque hæc sic enim aliàs dicebat Hippocrat. in prognostic. mollia Hypocondria in quouis morbo esse optima: cum autẽ dicat Hipp. *in omni morbo* considerat Gal. & rectè, quod habere oportet loca abdominis, extrà omnem præternaturalem dispositionem, quemadmodum quoque in libris prognosticorum, vbi scriptum est illud esse optimum hypocondrium, quod sit indolens, molle & æquabile, Verum quia inter hæc laudabilia, hypocond. aliqua tenuiora, aliqua crassiora sũt, ideò in præsenti comparans hęc simul, dixit crassa semper esse tenuioribus anteferenda non solum tanquam signa, verumetiam tamquam caussæ. Vt signa quoniam, vt crassæ partes sunt argumenta roboris naturalis facultatis, sic extenuatæ nimis, & consumptæ, significant eiusdem potentiæ imbecillitatem. Vt caussæ uerò, quoniam, cum ad faciendam coctionem ventriculi, concurrat fotus partium ipsi circumsitarum, vt docuit Galen. lib. de potentijs naturalibus, planè ubi illæ sunt crassę, magis fouent, ac proptereà magis iuuant coctionẽ, contrà si sint graciles, minus iuuant, atq; hoc est, quod qui suprà ventriculum nil carnis gestant, semper debili sunt stomaco, & in coquendo non parum laborant contrà qui habent eã partem carnosam. Idẽ dicendũ est de sanguificatione in iecinore, quã iure dicit Gal. à tepore, & fotu predictarũ partiũ crassarũ, non parum habere auxilij ad ipsum sanguinẽ fabricandũ, veluti, ab extenuatione earũ detrimentũ non exiguũ suscipit. *Circà vmbilicum*, dixit Hip. vt cõplecteretur partes tã suprà, q̃ infrà, & à lateribus sitas. Porrò quid sit τὸ ἦτρον inquit Gal. propriè uocari ab Hip. partẽ illã uentris inferiorẽ, quę posita est inter pudendũ, & vmbilicũ: & quę à plerisq; Latinis uocatur aqualiculus, qui cur pinguescat magis, partibus cęteris, explicuit Arist. 5. sect. prob. 5. & 14. vbi scribit duas ob causas ventrẽ citò opimari, & pinguescere, tum quia est proximus locis, ubi alimentum cęteris partibus paratur, (vndè sibi facilè illud copiosè arripit,) tum, quia minimè omniũ partium mouetur, cum motus colliquare, & extenuare aptus sit. Dixit autem *melius*, non solum, quia comparatiuè præstat alijs, uerum etiam simpliciter illud bonum est,

Cæterum

Ceterum cum crassities duplex sit, alia carnis, alia pinguedinis, posset quispiam sciscitare, de qua loquatur Hippocrates; Certè pinguedo, cum fiat à frigido secundum medicos, & ipsa etiam potius frigida putetur: caro uerò à calore facta calida sit, magis uidetur commendanda ea tantum, quæ fit à copia carnis, & Hip. quando dixit crassa esse minus uiuacia, quam tenuuia, intellexit de crassitie pinguedinis, non carnis, de qua etiam loquens Aristot. similiter dixit pinguedinem incommodare vitæ, ita ut oues nonnunquam præ nimia pinguedine intereant: imò uerò, qui pinguem aqualiculum habent, ut dicebat nescio quis poeta, non minus animum, quam corpus tardum habent, atque hæc de priore parte. Circà secundam uerò partem quæ est; *Multum verò extenuari, & contabescere malum:* Et quam sic transtulit Celsus lib. 2. cap. 3. *Mali morbi testimonium est cutem, circà vmbilicum, & pubem, macram habere*; primum uideri posset coarguendus Hippocrates in duobus, primum quod non meminerit hypocondrij cum tamen in cunctis morbis, illud esse magnifaciendum duxerit: deindè, quod videatur rem dixisse nimis vulgarem; & iam dictam: etenim, si non ità pridem dixit malum esse in cunctis morbis, vel nihil corpus diminui, vel nimium contabescere, necessariò sequitur etiam, partes infrà umbilicum nimis consumptas esse malas; Verùm hæc omnia fecit Hippoc. non absq; consilio legitimo; nam cum hypochondrium dicatur, quod inter septum transuersum & umbilicū continetur, quodq; à Celso præcordium uocatur, illud non adeò faciliter in morbis consumitur, ut partes infrà umbilicum: ratio est, quam affert Arist. etiam in sanis, quia scilicet is locus, est proximior alimento, & quia minus mouetur. Accedit, etiā quod cum primum in febribus vstorijs pinguedo, quàm caro liquefiat, & consumatur, ac in ea parte suprà umbilicum, sit semper plus carnis, & minus pinguedinis, quam infrà, iure & minùs & tardiùs contabescit. Sic enim Aristot. 5. sect. prob. 4. & 5. dicebat uentrem extenuari motu, quoniam pinguedo magis, quā caro, motu colliquescit, & absumitur, Ad aliud uerò, quod repetierit Hipp. illud quod antè dixit, fuit uniuersale: hoc uerò est particulare: undè differens est. Iam uerò quod dixerit Hipp. hoc esse prauum, Gal. uidetur tantum referre ad caussam: ego uerò potius eorum sententiā sequor, qui putant etiam ad signum esse referendum: siquidem partes illæ nimium extenuatæ, incommodant tum coctioni, quę fit in intestinis, & ventriculo, tum etiam expulsioni: coctioni quidem, quia hæc celebratur opera caloris natiui, qui magis conseruatur crassitie illarum partium, quàm extenuatione. Adhæc materia etiam morbifica magis præparatur; vt ob hoc medici, & præsertim Gal. 11. meth. cap. 14. & alibi præcipiant eas partes in febribus foueri, quò ipsarum calore materia præparetur & coquatur. Expulsioni uerò quoniam (ut ait bene Gal. malè ab aliquibus in hoc damnatus) partes illæ necesse est, vt sint robustę, si debent expulsioni famulari: sunt autem robustiores quando sunt crassę, saltem mediocriter, quàm cum nimium tabefactæ, ac extenuatæ sunt. Quod porrò id etiam sit malum, ut signum minimè mihi uidetur dubitandum, quandoquidem in morbis significatur feruorem, siue occultum, siue manifestum esse immensum, postquam illæ partes quæ alioquin solent esse carnosæ, & pingues, sunt depressæ, & concisæ; aut uim coctricem, & altricem esse ità labefactatàm, vt nequeat neci

conseruare, nec generare pinguedinem. Vndè clarissimè patet etiam, vt signum malum esse. Tertia pars est: (*Sed, & hoc quoque ad inferio res purgationes periculosum.*) Vult dicere Hippocratem, quod partes infrà vmbilicum nimis extenuatæ, non solum ad alia sunt periculosæ, verumetiam ad infernas purgationes. Vndè in cassum dubitarunt nonnulli de particula illa, (*sed & hoc quoque*) quasi verò ad purgationes superiorum partium sit referenda: tamquam dicere velit non modò ad purgationes superiorum, verumetiam inferiorum partium esse eam constitutionem parum tutam. Sed multò tutiùs est, referre ad alias res, quemadmodum dicebam: quoniam si ità interpretaremur, loquendi modus significaret magis incommodare superioribus purgationibus, quàm inferioribus, quod tamen falsum est, quia vt ait Hipp. 4. aph. 6. & 7. melius graciles purgantur per superiora, carnosi verò, & crassi per inferiora. Porrò quæ sit ratio propter quam extenuatæ partes infra vmbilicum, non sint tutæ, nec accommodatæ inferiorum partium purgationibus, non est difficile comprehendere si consideremus ad hoc, vt fiat expulsio per intestina conuenire, non solum musculos illarum partium esse robustos (ut dicebat Gal.) uerùmetiam partes illas nõ esse depressas, nec in sese confidentes, sed amplas, & molles, quò faciliùs obediant expulsioni. Iam uerò qui habent eas ualdè graciles, proculdubio, & robore carent, & cum minus amplæ, atque molles sint, consequenter inutiliores uidentur, faciendis illis purgationibus. Modò de aphorismi utilitate non est dubitandum, quin magnopere conferat ad iudicium ferendum de ægris, atque ad ipsam curationem. Est utilis ad prognosticum faciendum, quoniam ubi illæ partes sunt in ægris constitutæ, quemadmodum esse debent in sanis, bonum est, cum significetur calorem naturalem benè ualere, & consequenter facultates omnes naturales proprias functiones rectè obire. Est quoque non minus utilis pro exercenda medicina, quoniam ex ipso duo insignia documenta colliguntur alterum est, ut studeamus illis partibus diligenter fouendis, quo possint sufficere, & coctioni, atque expulsioni. Alterum uerò, ut quemadmodum monuit quarto aph. locis supra citatis Hipp. prudenter sese gerant medici in exhibendis pharmacis per inferna purgantib. nè scilicet nimium extenuata corpora circà infernas partes uiolentis medicamentis tractent; sed priusquam, ad purgationem deueniant, eam fomentis emolliant, & corroborent.

Cur partes infrà vmbelicũ minimè crassas habētes, difficulter ferant purgationes.

36 *Qui salubritatem corporis habent per medicamenta euacuati citò exoluuntur. Et qui prauo vtuntur cibo.*

SI subsequens aphorismus esset huic antepositus, iudicari potuisset illum esse ueluti caussæ huius assignationem. Verum quid habeat cum superiore commune, ità ut possit rationabiliter cum illo connecti, non ità facile est uidere. Verumtamen ij, quibus tantus est continuandi omnes aphorismos pruritus, dicere possent, quod cum Hippoc. in postrema superiori aphorismi parte dixisset, eos qui habent extenuatas nimium inferni uentris partes, purgationi per inferiora esse ineptos, nè quispiam existimaret, indiscriminatim benè sese corpo

Continuatio.

re ha-

Scopus.

se habentes purgationi aptos esse, uoluit hunc perniciosum errorem ex animis tollere, docens qui sint inepti (& si partes infernas optimè constitutas habeant) atque hos dixit esse, tum qui ὑγιεινῶς, idest salubriter habent penitus corpora constituta, & qui prauo vtuntur alimento; adeò vt secari commodè possit aphorismus in duas partes, prout duo corporum genera proponit, quæ minimè idonea sunt sustinendis per pharmaca purgationibus. Celsus lib. 2. cap. 13. hunc aphorismum intelligere voluisse videtur quando scripsit, *illud scire oportet omne eiusmodi medicamentum, quod potu datur, non semper ægris prodesse, semper sanis nocere.*

Dubitatio.

Vt autem singula diligenter examinemus, primum circà priorem partem illud quærere conuenit, quo consilio Hip. maluit dicere ὑγιεινῶς, i. sanè, seù salubriter s. aduerbialiter, quã ὑγιεινὰ, i. sana habentes corpora, quomodo locutus videtur quartò aphoris. 16. vbi scripsit vitandum esse helleborum habentibus carnes sanas.

Responsio.

Prò qua re dicere oportet, aliud quodãmodo esse habere corpora sanè, idest sano modo; aliud habere ipsa sana; nam illud significare videtur integram sanitatem, hoc verò sanitatem lato modo acceptam, qua etiam foueri dicuntur illi, qui habent internam aliquam ad suscipiendos morbos dispositionem; nam ut habetur explicatissimè apud Hippocratem 2. aph. libri sexti, alij sunt qui ὑγιαίνουσι νοσηρότερον; idest sani sunt morbosius, alij qui ὑγιεινότερον, idest salubriùs sani sunt, de quibus loquitur Hippo. & Plutarchus lib. de sera num. vindicta, cum inquit, interdum quibusdam sanis esse vtilia medicamenta, quorum valetudo in præcipiti est. Sed quæ est ratio, propter quam sanitate integra fruentes, à purgantibus medicamentis exoluuntur?

Cur sana corpora à medicamẽtis purgãtibus exoluantur.

Primum scire oportet, Hippocratem hic nõ loqui de qualibet purgatione, sed dè ea, quæ fit validis medicamentis, qualis tempore suo usurpabatur: deindè obseruandum est, dicere duo de ijs, qui similibus medicamentis purgantur, quod exoluuntur, & quod hoc patiuntur celeriter; iam verò ἐκλύεσθαι, siue exolui, vt colligitur ex Galeno tertio prorrhet. 28. dicitur de ijs, qui toto corpore ad sensationes obeundas torpent, potissimum in actionibus motricibus liberis tardi, pigri, atque imbecilles sunt. Iam vero corpora absolutè sana, cum careant prauis succis, aut eos quàm paucissimos habeant, si sumant pharmaca vehementer purgantia, non modo turbantur, & validè cruciantur (dum ea attrahere aliquid vi nituntur) verumetiam cum medicamenta non inueniant succos prauos sibi familiares, ad alios meliores extrahendos vertuntur, ità vt sanguinem interdum ducant, vt explicatissimè nos docuit Hippoc. lib. de nat. hum. ex quo cum priuentur succis bonis, & consequenter spiritibus, qui obeundis functionibus animalibus, & naturalibus famulantur, necesse est, ut ad actiones prædictas segnes, atque imbecilli reddantur, sicquè exolui dicantur. quod autem hoc incurrant celeriter est, quia ubi spiritus consumuntur, cum sint corpora tenuissima, & mobilissima, necessario id patiuntur uelociter: & consequenter corpora, quæ illis egent prò functionibus complendis celeriter, ad eas torpida, atq; infirma redduntur; imò uerò id interdum ipsis contingit, quod scribit Hipp. lib. de nat. hum. de superpurgationibus, ut scilicet extinguantur, quod plerisquè contigisse narratur quinto Epid. & præsertim Antandro, qui cum aliòquin sanus esset, solaq. uesica parum laboraret, assumpto cataporio, uehementer purgatus, crudelissimis symptomatibus oppressus miserè interijt.

Dubitat. interijt. Sed dicet aliquis, hoc dogma curatorium, & aliqua ex parte prognosticum inutile uideri, nec necessarium esse, quoniam rari comperiuntur, qui cũ sani sint, pharmaca sumere uelint: imò uerò cum (ut dicebat Arist. 1. prob. 43.) medicamenta purgantia sint ingrata ob acerbitatem, acorem, atque odorem, uix ab ijs, qui infirmi sunt, & illis egent capiuntur: *Responsio.* Respondendum est iccirco Hippoc. hanc sententiam nobis relinquere uoluisse, tum ut si qui essent medicamẽtorum amantes, quemadmodum antiquitus Ægyptij, & alij, qui singulo mense semel purgabantur, syrmai suo, ut in uarijs lectionibus diximus, ab ijs importunè sumendis absterreret: tum maximè ut medicos commonefaceret, nè temerè cuiuis, vel lucri, vel alterius rei gratia medicamenta purgantia propinarent, sed diligenter corporum purgandorum statum prius considerarent, quòd eo maximè necessarium erat tunc, cum medicamenta vehementer purgantia tantum vsurparent, secùs quàm tempore nostro, quando blandissima habemus medicamenta, quibus etiam sana corpora possunt tutò, & iucundè ab excrementis (saltem intestinorum) euacuari; atque hæc de priore parte, hoc autem est quod prudentissimè monebat Plutarchus in præceptis sanitatis, non debere sanos grano Gnidio, aut scamonio purgari, quæ corrumpũt, & turbant intestina, haud secus, atque panni linei smegmate, vel sapone loti magis deteruntur, & consumuntur, quàm si puta aqua lauentur. Secunda uerò pars est, quam non fecit latinam Celsus: *& qui prauo vtuntur cibo*, quæ verba dubitari posset, numquid solummodo sint referenda ad verbum ἐκλύονται, quasi dicere uelit etiam eos, qui prauo victu vtuntur, facilè exolui, quemadmodum, & illi qui sani existentes purgantur, an uerò sit intelligendum, quod etiam prauo nutrimento vtentes, si purgentur, celeriter exoluuntur. Et licet vtrumque verum esse possit, attamen magis mihi placet quod alijs, vt intelligamus de ijs, qui cum prauo alimento utantur, simul & medicamenta sumunt. Sed circa hoc non exigua dubia oriuntur; *Prima dubitatio.* Vnum est, quia si prò alimento prauo accipiamus succos prauos, magna nominis abusio est, quam non solet committere Hippocrat. siquidem nutrimentum est, quod conuertitur in partes nutriendas, aut aptum est conuerti vt Hipp. lib. de alimen. atqui succi praui non conuertuntur in partes nutriendas, & qui his abundant, semper contabescunt, quia membra eorum non nutriuntur, ut etiam dixit Arist. 1. prob. 6. vbi quærens cur, ijs pedes intumescant qui nimia fame præmuntur, & qui vitioso alimento vtuntur, inquit vtrisquè id contingere, quia membra debito alimento defraudata, consumuntur: Deindè tantum abest, vt abundantes huiusmodi prauis succis purgati exoluantur, quòd potius recreantur, & nisi id agant magnopere offenduntur. *Altera.* Alterum dubium est, quia si prò prauo nutrimento capiamus prauos cibos, non est etiam uerum, quod hi per medicamenta purgari exoluantur, sicut, nec si intelligamus eos exsolui absque purgatione. Itaque quocumque modo interpretari placeat, non desunt occasiones dubitandi. *Solutio vtriusq; dubitationis.* Verum respondere licet ad utraque simul; quod tametsi apud Hippoc. in lib. de Alim. & Auic. prima primi nutrimentum multipliciter sumatur, propriè tamen sic appellari sanguinem iam distributum, & partibus ipsis, in quas debet conuerti vnitum, quo pacto intelligendus quoque, & Aristot. quando scribit in libris de animalibus, solum sanguinem

nem esse nutrimentum. Verum huiusmodi sanguis, cum sit ex quatuor humoribus semper commixtus, ex puro sanguine, pituita, bile, & melancholia, ubi purus sanguis proportione alios succos superat, bonum alimentum dicitur; ubi autem ab uno, vel pluribus eorum vincitur, vitiosum alimentum est: quando itaq; dicit Hippo. (*prauo nutrimento vtentes*) planè intelligit de ijs, qui huiusmodi sanguinem uitiosum habent, non ob aliud sanè genitum, nisi ob prauos cibos, quorum (vt ait Hipp. 4. de morbis) alij bilem, alij alios humores in seipsis continent: neq; .n. qui initio vitiosos succos habet, utitur bono uictu, nec qui bono vtuntur, uitiosos succos accumulant: quod uerò hi purgati insigniter exsoluantur ratio est, quoniam unà cũ prauis succis, semper aliquid boni ui medicamentorum educitur; Vndè qui plus boni habent, plus ipsis relinquitur, & qui minus habet, minus ét ipsis relinquitur, atq; ità debiliores facti & sensib. & motu veluti cõcidũt, Vndè siue prò cibo utentibus prauo, capiamus hos, siue illos, perindè est. Neque dicendum est, habentes sanguinem uitiosum, non posse dici sanos, sicut nec utentes cibis prauis, simpliciter uocari ægros, quoniam Hip. & si uideatur à sanis distinguere utentes uictu prauo, possumus tamen priores prò simpliciter sanis, posteriores prò medijs, & neutris uocatis accipere, in quibus semper à medicamentis in corpore parum boni reliquitur, sicut, in prioribus quoque multum boni euacuatur, quum paucum insit uitiosum, Et notandum est id, quod dixit etiam conciuis meus, causas complures esse, cur corpora hominum à medicamentis purgantibus debilia fiant, Vna est boni succi, hoc est sanguinis ueri euacuatio; altera est mala quędam qualitas, quam medicamenta ualida purgantia, & uim ueneni referentia cunctis membris inferunt. tertia est agitatio, & cõturbatio totius corporis, ob quam, ex tetris humoribus, uapores in cor & cerebrum sublati, uires omnes labefactant; quæ omnia cum concurrant tàm in sanis simpliciter, quàm in neutris corporibus, dum ualidè purgantur, summo iure exsoluuntur. Porrò utilitas huius sententiæ est, quemadmodum retrò dicebam, in facienda medicina, quoniam medicus docetur, tum prędicere ex medicamentorum importuno usu uirium labefactationem, tum cauere ne medicamenta adhibeat Sanis, atq; alijs adhibeat cum prudentia, atq. dexteritate: quandoquidem corpora, etiam prauis succis referta, si pedes habeant tumidos, & nimiã contabescentiã (vt ait Arist.) non sunt purgãda validè, Et Gal. 3. aph. dicebat medicamenta, non nisi egentibus, esse danda, atque longo interuallo, quod frequenter vsurpata labefactent corpus, & in prauam consuetudinẽ deducant.

Cur qui prauo vtũtur cibo in purgatione exoluãtur.

Quibus de causis, corpora à purgãtib. medicamẽtis debilia fiant.

37 *Qui bene se habent corpore, difficulter ferunt medicationes.*

VT antea dicebam, si præsens aphorismus, antecedenti fuisset antepositus certè posset hic ueluti sententia haberi, & ille ueluti probatio; At cũ in cũctis codicib. posspositus habeatur, non absq; ratione posset alicui uideri superuacaneus, quasi nil aliud summatim contineat, quàm quod in superiori est explicatum. Sed Galenus monstrat aliquam interesse differentiam, quoniam cum in utrisq; de pharmacis validè purgantibus sermo habeatur, in antecedente vnũ

solum

ſolum ſymptoma, nempè exſolutionem, quæ purgationem ſequitur, propoſuit, nunc verò, hac uoce ἀργώδεις, plura alia ſymptomata complectitur: nempè preter exſolutiones, tormina, uertigines, alia q. mala, quæ propterea contingunt in corporibus ſanis, quoniã cum medicamenta non inueniant humorem prauum & ſibi familiarem, quem trahunt, nempè bilem atram, aut flauam, vel pituitam, vel aquoſum excrementum, ſanguinem, & carnes colliquant, unde uires, & facultates ruinam patiuntur, Sic etiam Hippoc: quando lib. 4. aph. 5. dixit ſub cane, & antè canem ἐργώδεις, eſſe purgationes, nil aliud intelligere uoluit, quàm quod fiant corporum exſolutiones, cardialgiæ, capitis dolores, vertigines & ſimilia: Et forſan in ſenectute adiunxit præcedenti aphoriſmo hunc, quoniam vt anteà erat certus de exſolutione, ſic poſteà longo uſu, & experientijs multis probauerat, nõ modo fieri ipſam ex purgatione importuna, uerum etiam pleraquè alia mala, quæ, omnia complexus eſt, uoce ἐργώδεις, idest laborioſum, ſeu difficile, Et mihi non diſplicet, quod aliqui dicunt corpora ægra faciliter euacuari, quia habent humores, familiares quos ipſa medicamenta, faciliter trahũt contrà verò ſana cum difficultate purgantur, quia medicamenta non inuenientia humores ſibi proprios, & familiares, eóſquè hinc, & indè per corpora quærentia, cum labore, & difficultate operantur.

---

38 *Paruum deterior potus, aut cibus, ſuauior autem, melioribus quidem, ſed minus ſuauibus, eſt præferendus.*

CVM hic aphoriſmus ad cibum, atque potum ſpectet, ac priores de purgationibus tractent, nulla planè inter ipſos euidens habetur connexio, niſi, alicui nimium aphoriſmos omnes continuandi ſtudioſo, dicere placeret, in antecedentibus eſſe locutum de utentibus prauo victu, ac modo docere, quando etiam, & quo prauo uictu interdum uti liceat, ſcilicet quando appetitur, & qui non ſit admodum prauus: Eſt enim ſimplex & indiuiſibilis ſententia, li-

Connexio. cet paullò longior. Cuius ſenſus eſt, Cibum & potum paullò deteriorem, ſed iucundiorem eſſe meliori, ſed inſuauiori præferendum; cuius ſimilis ſententia

Scopus. habetur etiam lib. 2. de rat: vict: in morb: acut: tex. 22. & in lib: de affect. necnon Auuicenas tertia primi cap. de cib. & potu dicebat, quæcumquè expetuntur ab ægris edulia, & potus, concedi poſſe, modo ijs detrimentum corpori non accedat, Scopus autem & finis Hipp. in hoc fuit proſpicere ſollicitudini, & negocio, quod habent medici ſemper, cum ægris, atque adſiſtentibus circà cibum, & potum, quos illi optant, Miror autem cur adeò ieiunus fuerit Gal. in hoc exponendo, niſi forſan quia ſexto. Epidem. plura ea de rè ſcripſerat: Itaque vt quæ ſunt contemplatione digna minimè prætermittantur, primo ſciendum eſt, hic eſſe ſermonem de ægris, quandoquidem uerè ſanis non ità leges præſcribendæ, ut Celſus initio med. & Lucretius 4. de nat. Dicit ergo Hippocra. *Paruum deterior &c.* Quoniam vbi praui ſint cibi, atque potus nullo modo ſunt à medico indulgendi, quoniam cum uis coctrix ſemper in ægrotantibus ſit infirma, nunquam poteſt prauus cibus coqui, & ad aliquam bonam frugem

deduci,

deduci, quemadmodum Gal. narrabat de Athletis, quos dicebat ob facultatis coctricis robur, etiam deterrima edulia, quibus vescebantur, cõficere; cum ergo non superentur cibi admodum praui ab ægrotantibus, in pessimos succos conuersi, segetem mali proculdubio augent, contrà verò si parum à bonitate declinent, atque ab ægris ipsis cupiantur, eosquè delectent, maxima auiditate à ventriculo complexi, nullum nocumentum inferre possunt, sed potiùs concocti alunt, atque uim quasi medicamenti possident, cum certum sit à probo alimento, prauos humores demulceri, & corrigi; Et Hipp. 6. Epid. sect. 4. tex. 8. docens quæ sint res gratæ, quæ ægrotantibus possunt à medico concedi, docet simul medicum debere quantum potest gustum, & animum ægrorum delectare. Vbi Gal. etiam bona, quę ex huiusmodi gratificatione nascuntur enumerans, duo esse summatim monstrat, vnum est, quod cibi meliùs coquuntur, potus sitim placant, odores animos recreant, somnumq́. conciliant, Alterum est, quod medicum magis diligunt, eiquè in cęteris sese obsequentiores pręstant, ita ut, & cõfidentia, & temperantia, remedijs non exiguam deindè efficaciam prębeant: Addit Gal. sese quandoque petentibus ęgris frigidam vna die, priusquam cõuenitet concessisse, qui primò etiam ad Glauconem concedebat febricitantibus, vt fructus gustarent, Itàque sicuti iuuat optatos, & iucundos cibos, & potus malè ualentibus cõcedere, (modo multum non sint mali) sic uice uersa dare ijs, quæ auersantur, etsi meliora sint, potius obest, quàm prosit, cum nec à uentriculo artè complectantur, nec benè coquantur, cur autem anteposuerit potum cibo est (quia ut Arist. ait 28. prob. 5.) *siti magis angimur, quàm fame*, & proptereà etiam *sitientes suauiùs bibimus quàm famescentes edamus*: Cæterùm percunctabitur aliquis ab Hipp. qui nã sint cibi boni, & insuaues, & qui mali, ac iocundi. Prò quo responderi potest alimenti bonitatem summatim in tribus esse positam, in substantia facili coctu, & optimi succi, in copia, qualitatibus, & in familiaritate seu proprietate, & consuetudine, Sic etiam iucunditas in quinque consistit, in natura ipsorum ciborum, in qualitatibus, in conditura, in consuetudine, atq; in proprietate. Quod spectat ad bonitatem secundum substantiam certum est panem eiusmodi esse, oua, (quicquid dicant aliqui) recentia, & tremula, quorũ uitellos alere, neconerare, simulq́. vim cibi, & potus habere, dixit Plinius, carnes, itẽ & pisces. Etenim ægrotantibus pisces concedere solitos veteres, aliàs in uarijs lectionibus monstraui, Quod etiam ad copiam pertinet, certum est, non quamlibet esse bonam, sed tantum moderatam, & eam quę paucis horis confici à stomaco languente ualeat. Vnde in Parij, & Apollonij historia, iure adnotauit eos esse usos prauis, & copiosis edulijs, ac proptereà grauiter ęgrotasse, De proprietate uerò, seu consuetudine similiter decernendum est, eos inter bonos cibos esse reponendos, qui uel à proprietate quadam, uel ob assuetudinem expetuntur ab ægris, licet forsan alijs non ita boni: nam ut ait Aristot. 21. prob. 14. & 13. etiam magnopere ualet consuetudo ad reddendos cibos gratos, uel ingratos, nam sunt qui amant propria quadam natura hunc, uel illum cibum, qui tamquam bonus à medico in ægritudine concedi posset, & cum ipse ad Maximilianum Secũdum Imperatorem accersitus essem, inueni ab illis medicis quotidie in pri-

In ægris, ciborũ & potus indulgentia quæ bona adferat.

X ma

mensa cōcessum fuisse Pisorum iusculum, quod illud diligeret propria quadam condicione. illud enim verissimum est, quod anteà dicebam ex Hippocrat. lib. 4. de morbis, varijs cibis inesse facultatem, generandi diuersos humores ob quam fit, vt sicut alijs, alij humores commodi sunt, sic cibi eos facientes conueniant: quod pariter statuendum est de temperamento corporis, quod cum bonum est facit, ut dulcia delectent ex Galeno, veluti intemperata contrarijs potiùs delectantur, scilicet calida frigidis, & frigida calidis: quod etiam Aristot. tradit 21. sect. probl. De consuetudine est explicatissima Hippocratis sententia; 2. acut. & Aristot. loco citato, vbi consuetos cibos (etiam deteriores) præferunt inassuetis, licet multò melioribus; quod quoque dicere possumus de carne catulorum lactentium, quam adeò facilè Hippocrates concedebat ægris, ob consuetudinem, & de cuius esu etiam Plinius lib. 29. cap. 14. meminit, necnon Oribasius primo collectaneorum ex Mnesithei sentētia: Imò sextus Empiyricus lib. 3. Pyrrhon. narrat flagitiosum fuisse in regionibus suis vesci carnibus caninis, at eas edere consueuisse Thracas, & fortasse Græcos, quando Diocles, quibusdam ægris dari præcepit. Quantum uerò spectat ad iucunditatem, solet ob substantiam seu propriam naturam cibus esse gratus, vt lactes animalium quadrupedum lactentium, iecora caponum, pisces saxatiles, aliaquè similia. Pariter ob condituram fiunt edulia grata, quando (vt insinuat Hipp. loco illo sexti Epid.) secundum qualitates gustatiles, visiles, & odoratiles ità ornantur & componuntur, vt omnes sensus oblectare queant. Haùd secùs quoque certum est placere consueuisse cibos tum ob consuetudinem, (quæ cuncta nobis, aut grata, aut minus onerosa facit,) tum ob proprietatem naturalem, qualem habuisse Romulum ad rapas, (quas etiam in Cęlo edere dicit martialis) Domitianum ad Tuberes, & Augustum ad asparagos, narrat Suetonius: Patet igitur verissimam esse Hippocratis sententiam, scilicet cibum quocumque modo iucundum modo à bonitate multum non recedentem, semper meliori, & nullo modo iucundo esse anteferendum; Quod præceptum, vt est in facienda medicina apprimè vtile, & præsertim in ea parte, quæ ad uictus rationem instituendam pertinet, sic uidetur necessarium, ob nonnullos medicos, qui adeò seueri sunt in gubernandis ægris, vt malint, eos necare, quam quicquam indulgere, Etenim, & qui nimis indulgentes (qualem sese gerebat Asclepiades, concedens ægris Vinum balnea carnes) & qui nimium austeri sunt, non modicum peccant.

---

39 Seniores iuuenibus plurimum ægrotant minus. Qui verò morbi ipsis accidunt longi, maxima ex parte commitantur ad mortem.

CORNELIVS Celsus libro secundo, capite secundo, quasi hanc sententiam Hippocratis transferens, scribit, senectutem magis patere longis morbis, iuuentutem acutis, & libro secundo capit. 8. scribit morbos ab adolescentia

lescentiam inchoatos uel ét in ipsa senectute, nunquam ex toto finiri. Continuationem huius cum superioribus faciunt aliqui, veluti sit comparatio quædam caussarũ naturalium, cum præternaturalibus, sed nugæ sunt, velle in Hippocrat. agnoscere, quod neque etiam ociosa ingenia vmquam facerent: illud satius est dicamus, pręsentẽ aphor. esse totũ prognosticũ & naturale, cũ in sese dogma naturale complectatur, ratione ætatis. Diuiditur aũt in duas particulas. Vna est, *Senes Iuuenibus magna ex parte, &c.* Altera verò est. *Qui verò morbi ipsis cõtingunt, &c.* Modo videndũ est, quid boni, & cognitu digni in prima parte cõtineatur. Nam senes ægrotare minus Iuuenib. ab Hipp. dictum est, non minus ob experientiam quam, & in seipso (qui semper integrá sanitate usus est) & in alijs habebat, quã ob rationem: imò, & Cicero, & alij, qui similem sententiam posteris reliquerunt, nõ ab alijs, quàm ab ipso Hipp. videntur illam mutuati, Quòd autem hoc etiam rationi consentaneũ sit, nempè; Senes minus iuuenibus ægrotare, non est difficile multum probare, quia licet ab Aristot. 5. de gener. animal. cap. 4. scriptum sit, senectutem esse φυσικὸν νόσον, idest naturalem morbum, cum & temperamenta, & humores, & facultates, & operationes sint læsę, hoc est imminutæ, attamen sunt aliæ rationes, quæ faciunt, ut ea ætas minus sit morbis obnoxia; Quarum prima est à Galen. significata in commentario, nimirum uitæ temperantia, qua lib. de cib. bon. & ma. suc. dicebat, naturas ẽr maximè deprauatas, atq; corruptas conseruari; cum enim ægritudines à prauis humoribus maxima ex parte, (ut ait Hip. 4. de morbis,) originem suscipiant, certum est, ubi hi uel nulli, vel pauci generantur, consequenter paucos morbos fieri; pauci autem generantur praui succi, quando cibi in exigua copia, & boni sumuntur: atque hoc est, quod voluit Hippocr. docere, quando scripsit lib. 4. de morbis. eos nullis morbis humoralibus tentari, qui parum edunt, & bibunt: Vndè si qui senes intemperanter viuant, vt iuuenes, dubio procul magis, quàm illi ægrotabunt, cum naturali ægritudini accedat alia ægrotandi caussa: Altera ratio cur senes minùs, & rariùs ægrotent, quàm iuuenes est, quia à quibuslibet, vel leuibus caussis offenduntur: vndè sibijpsis statim prospicientes, non sinunt morbos in seipsis radices altas facere, atque incrementum suscipere. Tertia ratio est quoniam frigidi, & sicci cum sint, neque maximè acutis febribus, neque inflammationibus, neque putredini, quibus omnes morbi penè coniunguntur, sunt expositi: propter quod etiam dicebat Plinius lib. 7. cap. 50. corpora senum à peste non tentari, Cęterum duo occurrunt contemplatione maiori digna: Vnum est cur Hipp. non dixit simpliciter ægrotare minus, sed τὰ μὲν πολλὰ, i. vt plurimum. Alterum est, quia Hip. lib. primo de dieta inquit sanissimos esse pueros atq; adolescentes, morbissimos verò senes, & Boetius *venit enim properata malis inopina senectus: Et dolor ætatem iussit inesse suam* Et Cicero lib. senect. accusat senectutẽ, vt morbosam: Ad primũ dicendum est ἧσσον νοσεῖν, dupliciter accipi posse, & prò rarius, & prò minoribus morbis, utroque autem modo senes, vt plurimum minus ægrotant, non autem semper, ob antedictas rationes: nam senes maxima ex parte uiditant prudẽter; Sed tamen aliqui etiam sunt, qui secùs faciunt, & qui cum à natura malam corporis constitutionem sortiti sint, haud possunt vlla diligentia illius uitia, & morbos euitare, quo fit, vt sæpe saltem, si non grauiter, ægrotent, qualem fuisse

Cur senes iuuenibus minus ægrotent.

Dubitatio prima.

Altera.

Ad Primam.

Herodicum Selymbrianum Hippocratis præceptorem narrat Plato, qui Herodicus, etsi magna cura vteretur, nihilominus perpetuò morbis erat implicitus.

Ad 2. Ad Alteram respondent aliqui & bene, morbos, alios esse acutos, & graues; alios esse tardos & debiliores; acutis dicunt frequentiùs tentantur iuuenes, minùs senes, atque sic intelligendum putant præsentem aphorismum. Tardos uerò, & debiliores uexare ipsos senes, atque de his locutũ esse Hippocratem quando scripsit esse morbosissimos: nam cum naturaliter, ut dicebat Aristotiles, sit morbus ipsa senectus, ac senes ipsi calorem natiuum habeant imbecillum, fieri non potest, quin gignant copiosiora excrementa, quæ non regulata à calore natiuo corruptiones, aliasquè malas condiciones suscipientes, diuersorum morborum sunt caussæ, vndè qui propter hoc apud Platonem, & Ciceronem accusabant senectutem, haud fefellisse uidentur, quia licet aliqui ea fruantur optima, & absque ullis querellis, paucissimi tamen ij sunt, & potiùs prudentia, atq; bona fortuna, quam ullo naturæ beneficio illud consequuntur: vt iure dixerit Hippoc. *magna ex parte*, Contrà iuuenes cum ualeant calore, minus excrementorum gignunt, & si, quæ gignunt potiùs sanguinea, & biliosa, certè calida sunt, vt meritò ipsorum, incidant faciliter in morbos acutos, atque ab ijs facultatis beneficio, celeriter liberentur, imò uerò Galen. 6. Epidemiorum section. 5. tex. 6. exponens locum illum, vbi de morbis connutritis sermonem habet, exemplo multorum monstrat, morbos calidos, qui gignuntur in iuuentute finiri in senectute; sicuti qui fiunt in senectute, alia ætate finiri nequeunt, qd ea postrema sit, & ob caloris inopiam succos crudos, lentos, & copiosos consumere haudquaquam ualeat: proptereaq. morbi ipsius usquè ad interitum duret:

Ad Hipp. authoritatem. Ad locum uerò lib. 1. de diæta resp. oportet: Adolescentes naturaliter esse sanissimos, contrà autem accidentaliter, scilicet ob errores externos iuuenes ægrotare, senes ob prudentiam sanos esse. Vtilis est præsens sententia ad prædicendum, secundum ætatem, ægritudinum euentum, quæ etiam inseruire potest, & in sexu, & in temperamentis: quandoquidem quicquid habet ætas ratione temperamenti, quod illa habet consequitur, iuuat & ad prudentiam in uiuendo, & sanis, & ægris persuadendam.

40 *Raucedines, & grauedines in valdè senibus coctionem non admittunt.*

Connexio. Scopus. CLARISSIMA est præsentis aphorismi, cum antecedenti coniunctio, siquidem nil aliud est, quam exemplum, quo confirmare voluit postremam illius partem, qua dixit morbos comitari senes ad mortem; Si enim raucedines, & grauedines, qui sunt morbi leuissimi, difficilitèr in senibus coquuntur, multò magis ceteros habere debet grauiores, vt rationi cōsentaneũ uideat, morbos in uniuersum difficilem in senibus, atq; longam curationem suscipere, quod quoque intelligendum magna ex parte, cum aliquando secùs contingat ob bonam curam, & diligentiam, qua utuntur prudentes senes, præsertim qui medici sunt. Nicolaum Leonicenum præstantem, medicum, & philosophum, cum in ætate nonagesimi sexti anni constitutus, tentaretur raucedine, & grauedine,

atque ipsi dixisset alter medicus, Hieronymi Sauonarolæ prædicatoris ægregij frater, in senibus difficiliter eas ægritudines curari, ferunt respondisse, hanc Hippocratis sententiam, nō esse de medicis pronunciatam, Est autem sententia simplex inter prognosticas connumeranda, de qua locutus est Auicennas quoque lib. 3. fen. 5. cap. de catarrho, Vt autem plenè intelligatur, tria oportet breuiter scire, Vnum est, quid intelligat Hipp. prò raucedine, & destillatione. secundum quid prò ualdè senibus, Tertium quid per coctionem, Et quod spectat ad primum certum est catarrhum, seu destillationem nil aliud esse, quàm humoris pituitosi, à capite ad infernas partes descensum: Vndè Hipp. lib. de flatibus dicebat, caput esse originē omnium fluxionū, perindè ac locus superior pluuiarum, quod etiā apud Arist. legitur 2. de partibus animal. cap. 7. Iam uerò, ut ait idem, Hipp. in lib. de glandulis, & lib. de loc. in homine septem sunt uiæ, per quas hęc materia purgatur, & demittitur, oculi, aures, nares fauces, pectus, venæ, & stomacus: vbi ad nares, uocatur propriè à Græcis κορύζα, à Latinis grauedo; vbi ad fauces dicitur βράγχος, propriè, vbi ad pectus, tussis: ad aliàs partes ubi vertitur, non uidetur proprium nomen habuisse, & forsan hæc fuit caussa, propter quam, Hipp. nullas alias destillationis species commemorauit, nisi dicere uelimus, harum duarum meminisse potissimum, quoniam frequentissimæ cunctarum aliarum, ipsis senibus contingunt, & apud Plautum in hoc maximè damnatur quidam senex, quod muccosas nares, atq; animam olentem haberet: nam vt optimè animaduertit Galenus, non modo coriza, & raucedo in valdè senibus non coquuntur, verumetiam podagra, arthritis, ischias, & nephritis: de qua nephritide dicebat Hippoc. 6. aph. 6. & 6. Epid. 7. sese neminem uidisse quinquagenarium nephriticum curatum: Et si Galen. in com. ad sextum Epid. sect. 5. tex. 6. inter morbos, qui senectute curantur, recenseat nephritidas: ad hæc colici dolores, splenetieæ indispositiones, asthmata, curuitates, aliæq. similes ægritudines frigidæ, quæ etiam interdum in robustissimis iuuenibus difficilimam suscipiunt curationem.

Quædam scitū digna prò huius aph. intelligētia.

Viæ per quas caput expurgari solet.

Circà secundum similiter sciendum est senectutem tres partes, seu tres gradus habere, prima est à quinquagesimo usque ad sexagesimū annum, quæ interdum uiridis, interdum cruda senectus appellatur. Secunda est à sexagesimo, vsque ad septuagesimam, quæ propriè nuncupatur γῆρας (sic uocata, vt ait Plutarchus 3. symphos. 3. quod faciat homines γαώδεας, idest terrestres) seu senectus, quæ interdum etiam robusta est, ità vt de hac loquens Cornel. Celsus dixerit sæpe robustum senem facilius ferre sanguinis missionem per sectam venam, quàm infirmum iuuenem. Tertia pars est decrepitas, quæ vt paucissimis contingit, ætate nostra ob immensum luxum, sic semper est innumeris malis coniuncta, vt verè dixerit vates diuinus vitam hominis esse septuaginta annorum, atque vltrà ipsos nil amplius superesse, quàm dolorem, atque laborem: De hac itaque postrema senectutis parte locutus est Hippocrat. in præsenti aphorismo, nempè quę cum sit potius quædam mors, aut saltem proximus morti status, in qua facultates omnes collabuntur, & secundum Aristot. sententiam vis generatiua penitùs desinit, non est mirū si in ipsa omnes morbi, etiam leuissimi coctionem haudquaquam recipiunt. Dixi nuper decrepitam ætatem tempore nostro paucissimis contingere, quoniam antè diluuium, atque etiam

Senectus quot habeat partes.

post,

post, sed proximis illis temporibus secùs erat, quando homines nondum luxu corrupti, multò diutiùs uitam protrahebant, vt de Abrahamo potissimum narratur, qui centum quadraginta quinque annis uixit, & centesimo uigesimo quinto genuit, secùs quàm narrant Plutarchus, & Galenus de quadam Æthiopum gente, quam scribunt usque ad triginta solum annos uiuere, ac ante decimum annum generare: itaque iure dixit Hipp. valdè senes, ut excluderet primam, & secundam senectutis partem, in qua, sæpè usu uenit, vt coquantur raucedines, & grauedines: ob quod etiam fit, ut licet uideantur coryza, & raucedo morbi familiares senectuti, vt habetur 3. aph. nihilominus excipienda sit decrepitas, ob ingentem omnium facultatum ruinam. Ad tertium dicendum est quod scribit Hippoc. 6. Epid. sect. 5. tex. 6. morbos connutritos in senectute, per coctionem solutionem, & rarefactionem desinere; ac in eodem lib. sect. 3. tex. 11. quæ suppurantur non reuerti, quoniam in ipsis est coctio, crisis, & abscessus: in quibus locis interpretandis Galen. dixit coctionem significare humorum reductionem ad mediocrem quandã temperiem: itaq; quod hoc in loco vult dicere est, in decrepitis non coqui, hoc est, non reduci ad mediocrem temperiem humores crudos, & ratio est, quoniam id opus totum est caloris natiui, quod cùm in decrepitis ad modum hebes, & penè mortuus sit, haud quaquam potest ità humores uincere, ut eos redigat ad mediocrem temperaturam; non propter hoc tamen Hippocrat. negat, quin possint in ualdè decrepitis solui interdum morbos, uel abscessu aliquo, uel expulsione, uel diutina rarefactione, cùm his quoq; modis morbos in senectute connutritos scripserit desinere; nec ualet etiam huiusmodi operationes fieri beneficio caloris natiui, quia ad eas non tantum eius requiritur, quantum ad coctionem, ità vt ipsa quidem in viridi senectute fieri possit, non autem in ætate decrepita. Hæc quoque sententia in primis utilis est, ad prædicendum euentus morborum, qui fiunt in decrepitis, sed non parùm etiam iuuat in instituenda ipsorum medicatione, quæ non ad coctionem dirigi debet, sed vel ad solutionem alui aliquam faciendam, vel ad rarefactionẽ, vel ad abscessus parandos, propter quod in hac ætate non inconuenit, & in prædictis morbis administrare, quæ rarefaciunt, vt decoctum ligni, frictiones, & quę abscessum prouocant, & naturæ opera imitantur, qualia sunt cauteria nuncupata.

Ad 3.

---

41 *Qui frequenter, ac fortiter absque causa manifesta exoluuntur; de repentè moriuntur.*

IMAGINANTVR nonnulli posse hunc aphorismorum continuari superiori, quòd in eo doceatur prædictio morborum, qui difficiliter curantur, hic vero eorum, qui citò interficiunt, Sed hæc continuatio generica nimium videtur, Sic enim liceret potiùs etiam dicere continuari, quia in antecedentibus duobus loquitur de ijs qui lentè pereunt, hic verò de morientibus repentè; Sed illud certum est hanc sententiam esse purè prognosticam, atque simplicem cum nihil aliud dicat, quam eos qui frequenter, fortiter, & sine manifesta caussa exoluuntur repentè interire; Prò cuius integra explicatione videndum est primum

Continuatio.

Scopus.

mum quid sit ἔκλυσις, seu exolutio, Cur Hippoc. apposuerint tres illæ conditiones, frequenter, vehementer, & sine manifesta caussa. Postremò quæ dicatur repentina mors: Quod spectat ad primum, sunt aliqui existimantes exsolutionem uocari ab Hip. lypothymiam, seu lipopsychiam, quã definiebant Æretęus, & Aetius esse præcipitem uirium ruinam: Alij verò non lypopsichiam, sed syncopem: Ego verò puto utrosque affectus ab Hipp. intelligi: Si quidem, ut Galen. 3. prorrhet. 28. dicit, passim ἐκλύσεις dicuntur, vbi corpus redditur impotens ad sensibiles actiones, ut docet Auic. 11. 3. tract. 2. cap. de syncopi, qui inter se se differunt tantummodo secundum magis, & minus, ut Galenus 1. ad Glauc. 14. nam, & qui deficiunt animo frequenter, repentè pereunt, sicuti, & qui illud faciunt cum sudore; nam animi defectus, & syncope in eo differunt, quod alter est virium casus sine sudore, altera uerò cum sudore, quod signum est grauioris mali; Porrò huiuscemodi affectus ad tria caussarum genera reducuntur ex Galen. 12. Meth. cap. 5. & 2. de uictu acut. 49. necnon Auicen. 11. 3. tract. 2. cap. de syncop. Vnum genus est earum quæ mouent spiritus ad interiora, ut sunt uenenatæ omnes materiæ, vt sunt timores, subiti terrores, mali nuncij: Alterum genus earum est, quæ præfocant, ut est fungorum esus, affectus uterini, & maximè qui appellatur propriè præfocatio & cordis palpitatio. Tertium est earum quæ positæ sunt in paucitate, atque in spirituum tenuitate, ut in magnis euacuationibus, & præsertim sanguinis, in magno & subito gaudio: his enim omnibus caussis fiunt subiti interitus, non semper, sed quando adsunt illę conditiones, vt fiant frequenter, valdè, & sine caussa manifesta. Quare vt deueniam ad secundum propositum, Gal. optimè dixit non omnes, qui exsoluuntur, repentè mori, sed si addantur tres, διορισμοὶ, seu discretiones, vna vt hoc patiantur sæpenumero, ut fortiter, & ut absque manifesta caussa: nam qui rarò id patiuntur, & parũ & cum caussa manifesta, non habent caussam ità vrgentem, & valentem vt possint subitum exitium afferre; Similiter, qui ob caussam aliquam manifestam exoluuntur, ut ob inędiam, ob importunam in balneis lauationem, ob ignem accensum ex prauis carbonibus, haud quaquam citò intereunt, etiam si valdè, & sæpius exsoluantur: sic uidemus non rarò mulieres hystericis affectionibus obnoxias, corripi lypothymijs, & syncope, nec tamen interire, quia à manifesta caussa fiunt, scilicet ob debilitatem, aut nimiam oris ventriculi sensibilitatem; Verùm vbi fit ob debilitatem animalis facultatis, quæ non sit ità conspicua, secùs contingit. Cęterùm quis uocetur ἐξαπίνης interitus verè non docuit Galenus; Verum tamen nec mihi placet, quod aliqui dicunt, subitam mortem eam esse, quæ fit cum leui morbo, aut cum nullo, ut apoplexia, verum existimo, eam mortem sic uocari, quæ cum timeatur, eo tamen tempore contingit, quo minus formidatur, Etenim, qui crebrò exoluuntur, & valdè, non est dubium, quin initio timeatur ipsis mors, ueruntamen cum sæpius deludatur ab expectatione mortis, incipiunt parum timere: quo fit, vt tandem adueniens mors dicatur inopina, quasi tunc pręter opinionẽ eueniens, Hęc aũt contingit potiss. vbi magna est, scilicet, ubi difficiliter ab ea ægrotantes releuantur, vbi frequens, hoc est, ità fit vna post aliam, ut exiguum temporis interuallum intercedat inter vnam, atque alteram exolutionem, ubi nulla est caussa, quæ signis valeat cognosci:

Primum quæsitum *Secundũ.* *Tertium.* *Ad primum.* *Ad secundum.* *Quæ, propriè vocetur mors subitaria.*

gnosci; tunc enim magna sit caussa oportet, quæ latens sensum, & rationem ægrum nihilominùs ad tantam virium ruinam perducit; Cęterùm hic tria occurrunt problemmata, vnum est, an uerum sit quod scribit Auic. facilè pueros, decrepitos, & conualescētes syncope, quæ est viriū exolutio, tentari: nā de conualescentibus aliquibus verum uidetur, vt de decrepitis, sed de pueris non id est ità experiētia compertum; Alterum problema est, quare si exolutio est uirium pręceps ruina, non omnes morientes priùs exsolutionem patiuntur, cum tamen semper in ijs uires plerùmquè priùs deficiant, aliòquin mors non fit. Tertium cur mulieres, & quibus primum sanguis mittitur, adeò facilè exoluuntur. Ad primum dicere oportet Auicennam, non de omni uirium exsolutione uerba facere, sed de ea, quæ fit per spirituum dissipationem: quæ, & ratione ætatis fit in pueris maior, ut propterea ipsis denegata sit à medicis missio sanguinis, & ob lumbricos à quibus frequenter consueuerunt uexari, & licet Hipp. 1. aphor. dixerit senes facilimè ieiunium ferre, vt propter hoc ipsi videantur minùs obnoxij exolutionibus, id tamen de uiridi senecta intelligendum est, non de decrepitis, de quibus lòcutus est Auicennas: quod si non cadunt in huiusmodi symptoma, est potiùs ob ipsorum prudentiam, qua omnes occasiones mali deuitant, quàm ob naturę robur. Ad secundum dicendum est morientes non ideò exolui omnes, quia uirtutes ipsis paullatim deficiunt, non autem affatim, nam (ut anteà dicebam) exolutio, & syncope, dicuntur esse pręcipites, hoc est, cōfertim, & non paullatim factæ virium ruinæ. Ad tertium dicendum est mulieres ob animorum paruitatem, & omnium virium imbecillitatem, facilè incidere in lapsum virium, propterea quòd paruus est transitus, aut saltem minor, quàm in uiris à virium debilitate, ad ipsarum ruinam; Atque hæc est ratio insinuata ab Arist. 11. probl. sect. vltimo, cur senes, pueri, mulieres, metuētes, & spadones emittant uocem acutam, & tremulam, quod scilicet paucum aerem attrahant, ac ob id celeriter vocē edant, quæ est acuta: aut uocem continere, ob debilitatem nequeant, perindè ac ubi puer, vel debilis longum baculum eleuare tētat. insuetis autem mittere sanguinem, concidunt uires, quia exinaniuntur spiritus, qui aliàs numquam fuerē exinaniti, imò sunt, quibus etiam propter spirituum debilitatem, atque paucitatem semper dum phlebotomantur exolutiones contingunt, maximè dùm ijs erectis, aut sedentibus, hæc operatio administratur; Itaque est hæc sententia primum utilis ad prædicendam mortem, est etiam propter curationem, aut potiùs præseruationem; quoniā ubi medicus uidet frequentari exolutiones, sese parat ad uitandam mortem frictionibus, ligaturis, irrigationibus alijsquè pręsidijs spiritus recreantibus, atque facultates robustas conseruantibus.

Primum problema. *Secundū.* *Tertium.* *Solut. Primi.* *Sol. secundi.* *Sol. tertij.*

---

42 *Soluere morbum, quem apoplexiam vocant, fortem, impossibile; debilem verò non facile.*

ET si in multis differat apoplexia ab exolutione, in eo tamen utraquè conueniunt, quòd uires amittuntur, & quod repentè occidunt, ut hac ratione uideantur ambo simul connecti, atq; etiam subsequens, ut monstrabitur, quandoqui-

doquidē oēs loquuntur de repentina morte; Est aūt dogma progn. quemadmodū pleraq. huius libri, & diuiditur in duas partes, quarū prior est (*Apoplexiam fortem soluere est impossibile.*) Scđa uerò: (*Debilem verò nō facile*) Corn. Cel. lib. 2. c. 8. de hoc morbo loquēs ita scribit, *Isquè morbus mediocris, vix sanatur, vehemēs sanari nō potest*, Iā uerò circā primā parte uidendū est, quid sit apoplexia, quæ caussæ, quis locus affectus, quot eius differentię, & cur magnā sit impossibile curare. Apoplexia itaq; à Gręcis nuncupata, à Celso lib. 2. c. 8. neruorū ressolutio, ab alijs Latinis propriè dicitur syderatio, attonitus morbus, percussio, seu perculsio, quasi veluti fulmine, aut vi aliqua syderū pculsi statim cōcidant, & licet in caro, & vteri præfocatione, syncope, alijsq. exolutionū uehemētiū generibus, uideatur ægri similiter affecti, quę tamen propriè uocatur apoplexia, nil aliud est, quàm. *Ressolutio, seu paralysis totus corporis, atque etiam mentis, vel animi subita.* Dixi. n. ressolutionē, seu paralysim, quoniā (ut optimè dixit Cęlius Aurel. lib. 3. acut. c. 5.) Hip. Diocles, Praxagoras, atq; alij ueteres appellarūt paralysim, quemadmodū Corn. Cel. lib. 2. c. 27. vocauit neruorū ressolutionē. Dicitur, totius corporis, ad differentiam paralysis propriè uocatæ, alterius tantum partis, aut membri: nā (ut ait Celsus, & ut habetur in lib. de diffinit. Galen. attributo (quando quis ressolutionem alicuius partis, aut dexteræ, aut sinistræ incurrit dicitur pati paraplexiam, seu paralysim, & Hippoc. in prorr. & in Coacis prænot. atque alibi dicit linguam, aut crus, aut aliam partem apoplexia tentari, quādo resoluuntur, sensu, atque motu priuātur. Dicitur *Mentis, seu animi*, quia ut ait Aretęus lib. 1. de acutis cap. 7. in apoplexia, & mens, & motus, & sensus perduntur, Vndè Tertullianus in lib. de anima solebat dicere paralysim, hoc est apoplexiam prodigere mentem, Addo ego uocem (*subita*) ad differentiam multorum, qui, dum proximi sunt morti, iacent in reliquis ueluti apoplectici; non sunt tamen uerè, quia in eum statum haud statim deuenerunt, sed paullatim, ita ut primum unam operationem, deindè aliam, atque aliam perdiderint, excepta tamen respiratione quę paullisper seruatur, alioquin esset ipsa mors. Caussa huius immediata & continens est, vel repletio uentriculorum cerebri, facta ab humore uiscido, & crasso, siue sit sanguis, ut Auuic. 1. 3. tract. 5. cap. 12. siue humor melancholicus, siue pituitosus, siue etiam crassus, vel ipsorum compressio, & conclusio facta, aut à tumore inflammatorio, aut à caussa externa, nempè compresione: cum. n. secundum medicos, ventriculi cerebri sint officinæ, in quibus fabricantur spiritus, qui sunt animę instrumenta, & è quibus omnis uis, & sensus in corpus deriuantur, certum est non posse omnem perdi, nisi magnopere uioletur ille locus, ubi uis illa manet, & efficitur: dixi autem secundum medicos quoniam Aristot. 1. sect. problem. 9. circā finem dixit, vt habetur in context. interpretis antiqui, fieri apoplexiam senibus, vbi humor cōfertim dissolutus delabitur in cor: ibiquè cōgelatur ob caloris natiui imbecillitatem, Est ergo locus affectus (secundum medicos) principaliter cerebrū, licet posteà per consensum afficiatur cor, impedito ipsius motu, ex refrigeratione; cum verò lædatur cerebrum, vt pars similiaris, & ut instrumentalis in proposito casu læditur, ut instrumentalis, quia Cerebri uentriculi, aut opplentur, aut comprimentur, & concludentur id quod uoluit intelligere Gal. in com. quando dixit omnem apoplexiā fieri nequeūte animali facultate seipsam infer-

De Apoplexia.

Quid ipsa sit.

Eius caussæ.

Aristotelis opinio de causa apoplexię.

Sedes affecta.

nis partibus cõmunicare, uel ob aliquã phlegmonosam dispositionẽ ipsum cerebrũ occupantẽ, quæ, s. uentriculos cõprimat, & cõcludat, uel ob pituitosum luccum uentriculos cerebri opplentẽ: & dixit pituirosum, quia semper hic adest, uel solus, uel alijs humoribus mixtus, nec ualet, q̃d Galen. 4. de loc. aff. 7. videatur statuere locum affectũ esse totũ cerebrũ, quoniã ad totius, sequitur etiam partium affectus: Vnde differentię duę ipsius apoplexię oriũtur, ex passione diuersa ipsius cerebri, atque ipsius cordis: quoniam si cerebri ventriculi penitùs oppleantur ab humoribus uiscidis, & crassis, necnon cor insigniter uioletur, ità ut nequeat moueri, neque refrigerari, queãdmodũ ipsi necesse est, ac propterea valdè sit impedita respiratio fit apoplexia, quę ab Hipp. hoc in loco vocatur ἰσχυρὰ seu fortis, & magna, in quã ægri vix respirare deprehenduntur. Sin uerò locus cauus nõ sit penitus repletus, nec ità læsum cor, vt difficilima fiat respiratio, oritur altera differẽtia, quæ vocatur ab Hip. apoplexia ἀσθενής, idest imbecilla, siue parua, atque hac in re potissimũ differt apoplexia, ab altero simili affectu, qui à Grecis dicitur κάρος, à nostris veternum, in quo ægrotãs est priuatus ferè omni sensu, & motu, nec tamẽ fit vllo modo respiratio difficilis: Ex hoc igitur discursu licet colligere verã rationem propter quam impossibile est soluere apoplexiã fortem, quæ in tribus potissimum sita est, Vno, quia duo fontes principales totius vitę insigniter læsi sunt, nẽpè cerebrũ, & cor, quod nullum affectum uiolentum diù sustinere posse dixit Arist. quarto de partibus animalium tertio. Altero, quia omnes corporis operationes nequeunt tolli, nisi à potentissima caussa, quæ superari nequit: Tertio, quia cum respiratio insigniter læsa sit; & caussa ipsa lędens sit crassus, & lentus humor, qui non nisi longo tempore vincitur, nõ potest cor expectare huiusmodi tempus, cum egeat irrequieto, & libero motu, quo fit, vt necessariò prius deficiat, quàm inimica caussa tollatur, Sed hoc in loco dubitatur, utrum uerum sit impossibilem penitus esse curationem fortis apoplexiæ, quandoquidem experientia comprobatur, etiam aliquos seruari, qui uix respirationem habent, ut testatur quoque Auicenna prima tertij tract. 5. cap. 12. Prætereà dubitatur qui fieri possit, vt seruetur respiratio, quæ fit operatione musculorum, quorum uis motrix à cerebro dependens omninò extincta uidetur, ità ut aliqui pro mortuis sint ad sepulturã elati, cũ tamẽ adhuc viuerent: propter quod referũt Auic. atq; alij Arabes, lege cautũ esse, ne huiusmodi affecti, ad sepulturam ferãtur antè septuaginta duas horas, & Christus hac ratione forsan voluit Lazarum resuscitare quatriduanum, quo omnem occasionem auferret dubitandi, ne fortè uerus mortuus non esset, sed apoplecticus. Ad primam respõderi põt dupliciter, uno modo quod hoc uerbũ λύειν, i. soluere accipi põt, uel prò integra solutione, ità ut æger ad priorẽ integrã sanitatẽ redeat, uel prò liberatione à morte: si primo modo intelligatur uerus est aph. quod, s. impossibile sit, Ità solui apoplexiã, vt pristina sanitas restituatur, siquidẽ semper in alicuius partis ressolutionẽ desinit affectus: sin aũt secundo modo capiatur, non est uerũ impossibile esse, quia ut testatur Auic. aliqui apoplectici in quibus nullũ apparet respirationis vestigiũ, (q̃d est signũ apoplexię fortis, (ab interitu eripiũtur. Aliter respõderi põt vocẽ ἀδύνατον haud significare cõsumatã impossibilitatẽ: sed extremã difficultatẽ, quę ità est, ut rarissimè secùs cõtingat, & licet Aui. dicat se plures uidisse reuiuiscẽtes, & sanatos, in q̃bus nullus

Eius differentiæ.

Cur fontis apoplexia solutu difficilis.

Dubitat.

Altera Dubitat.

Ad Primam.

Altera Solutio.

nullus apparebat anhelitus, ità vt viderentur mortui, attamen illa pluritas respectu aliorum, qui mortui sunt, fuit potius paucitas, atque magna raritas, & perindè est, ac si diceret sese non vnum vidisse: Ad secundum respondet Galenus in com. illud quidem mirum esse, uerumtamen haùd penitùs absque ratione, quoniam ob usum respirationis uitæ necessarium, facultas motrix relicta in neruis cogitur tantisper musculos omnes thoracis mouere donec, uel uira superfit, uel caussa lædens depellatur; Et notat Galenus sapienter omnes thoracis musculos raro moueri, præterquam in magnis exercitationibus, ob usum auctum, & in apoplexia ob facultatis motricis imbecillitatem, sicut, & in aliquibus febricitantibus motricem imbecillam habentibus: quod enim dicebat Gentilis respirationem esse motum ex uoluntario, & naturali, ac propterea extincto uoluntario, qui fit opera musculorum, superesse naturalem, ualdè absurdum est, quoniam (ut optimè docuit Gal. lib. de motu musc.) musculi sunt pura instrumenta facultatis motricis uoluntariæ, sicuti villi sunt instrumenta facultatis naturalis, undè non potest ullus motus naturalis fieri opera musculorum, ut fit respiratio in ipsis apoplecticis, atque hæc prò prima parte aphorismi. Nunc uenio ad secundam, prò qua illud memoria est repetendum (quod retrò dicebam) Hippocratem duas tantam fecisse Apoplexiæ differentias fortem, scilicet, & debilem; Verum Galenus, & sequaces huiusce debilis, duas species nobis proposuerunt, ità ut tres fecerint omnes, secundum uarietatem respirationis significatas, in priore enim quę est fortis, non modo respiratio est lęsa, verum penitus extincta uidetur, adeò vt medici ad distinguendam ipsam à morte excogitarint diuersos modos, vt apponendi candelam accensam ori, cyathum plenum aqua thoraci, atque similia. secunda species est, in qua respiratio quidem conspicua est, at ità difficilis, vt inter respirandum edant sonitum, qui stertor dicitur. Tertia est in qua respiratio quidem aliqua ex parte difficilis est, uerum absque ullo stertore, & ordinata: Hęc postrema difficilis quidem solutu est, sed minimè aliarum: secunda uerò difficilior hac, de qua loquens hic Hippocrates dixit non esse facilè eam soluere; Cur autem dixerit potius non facilè, quam difficilè, puto ego id fecisse, quia sub nomine debilis apoplexiæ, voluit comprehendere duas species, quarum vna est difficilis, altera uerò facilis, vndè vtraque simul complexa, iure potest appellari non facilis. Caussa porrò ob quam neutra debilium sit facilis solutu, est tum quia præcipuum uiscus (quale est cerebrum) patitur, & omnes passiones partium principalium magni morbi sunt (vt Gal. declarauit quarto & sexto meth.) tum quia in utrisque læsa est respiratio, licet non ità insigniter, vt in priori, tum denique quoniam secunda semper desinit in aliquam paralysim, tertia uerò, etsi non semper soluatur cum paralysi alicuius partis, semper tamen solet aliquod membrum debile relinquere, & est quando, uel cum exiguo, & minus crasso humore efficitur apoplexia, vel ex sola uentriculorum cerebri compressione, facta tam ab interna, quàm ab externa caussa. Hæc itaque est recta propositi aphorismi intelligentia, cuius utilitas est, tum in prognostico faciendo, tum etiam in curatione, quia ubi medicus certus est primã apoplexię speciẽ esse, debet omninò ab ea tractanda desistere, iuxtà præceptum Hipp. in lib. de arte, ubi deploratos non esse curandos monet, cognoscitur autem ea signis propositis, prò cognoscenda respiratione:

Ad secundum.

Cötrà Gentilem.

Apoplexię species quot, & quales.

spiratione: & licet Razes 9. ad Alman: videatur tradere modum curandi omnem apoplexiam, attamen id potissimum videtur respexisse, quando non ita certa est cognitio ipsius: praeterquam quod ibi purè Empyricum agit, Sed vbi est secunda species, tùc medicus debet omni conatu curationem aggredi, atque statim ad magna praesidia deuenire, cum magnus morbus sit, & respiratio difficilis, cui nisi subueniat, statim penitus tollitur.

---

43 *Strangulati, ac dissoluti, nondum mortui, non referuntur, quibus spuma circa os fuerit.*

PVTANT aliqui connecti hos duos aph. s. antecedentem, & praesentem, quod in superiori locutus sit de syderatione lethali, nunc, quae sit syderatio scilicet strāgulatio, doceat: Sed nugae sunt, quoniā multum interest inter eos qui apoplectici moriuntur, & inter eos, qui laqueo strangulati, atq; deindè à laqueo dissoluti, nihilominus intereunt, de quibus loquitur Hipp. Nam & Celsus lib. 2. in fine cap. 8. hunc locum interpretans dixit; *Neque is ad vitam redit, qui ex suspendio, spumante ore, detractus est*; quasi, & ipse putatit, non de alijs esse locutum Hippoc. quàm de illis, qui laqueo strangulantur, vt denotat etiam uox ab Hipporate vsurpata *καταλυομένων*. Sed dicet aliquis, ad quid Hipp. de suspensis sermonem interseruit inter morbos; Duobus modis huic quaesito responderi potest, vno modo Aphorismis (vt notat etiā Gal.) multos perperam esse interfertos, atq; sine vllo ordine; quod cōtingit, quia in aduersarijs etiam Hippocratis (vndè aphorismi sunt deprompti) ita erāt omnia indistinctè cōscripta, & locata; Aliomodo responderi potest tempore Hippocr. id in vsu fuisse positum, vt serui suspenderentur ira, vel terrore, quos deindè detrahebant è suspendio, & medicis curandos dabat, imò et erant serui, spotè id agēres, vt sunt hodie aliqui desperati, & melācholici, qui id faciunt, contra quos leges dirissima suplicia constituerunt: id quod uerū esse deprehenditur ex Aetio lib. 2. apud quem habetur curatio eorum, qui è suspendio, sunt detracti, vt igitur Hip. doceret quorū suspensorum spes esset habenda, & consequenter curatio suscipienda, hanc sententiam posteris voluit relinquere, scilicet eorum esse spem aliquam habendam, quibus non est spuma circa os, contrà desperandum de illis, neque curatio amplectenda, qui habent spumam circa os: Postquam autē constat vnicuique, quid sit strangulari, & quid *κàταλύεσθαι*, seu à laqueo dissolui, restat tantum vt uideamus, quomodo efficiatur spuma, & cur ubi spuma circa os apparet, nulli ex his reuertantur ad uitam; *Ἀφρὸς*, siue spuma, nil aliud est, quam corpus quoddam ex multis bullis conflatum, bullae uerò à Graecis *πομφόλυγες* dictae, sunt tumores aquei flatu repleti, vt docuit Hipp. lib. de flatibus. Iam vero ad generationem spumae non modo necesse est, vt conueniant simul humor, & flatus, verū opus est, ut humor sit paullisper lentus, & crassus, alioquin flatus ipsi immixtus statim exiret: Flatus autē generatur, & miscetur aquae partim motu, vel materiae, uel flatus, vel utriusq; (quēadmodum videmus in mari, & albuminibus ouorum, quę cum humida sint, viscida,

Quaesitū.
Resp.

Spuma quid, & quo modo generetur

scida, atque crassa, ubi uehementer agitantur spumam, atq; eam durantem efficiunt, secus quam in aquis fluminum, quæ quod sint tenuiores, non diu seruant spumam ex motu, quemadmodum marina) partim fit feruore, seu calore magno, ut uidemus in lebetibus aqua repletis, ac feruentibus, in quibus fit copiosissima spuma, quamquam, si rectè rei natura aduertatur, nec sine motu caliditas spumam efficit. Sic quoque constat, cur iratis animalibus, & hominibus destillationes patientibus, fiat spuma, scilicet fracta, agitataq; pituita, & flatu repleta similiter patet, cur hieme minus fiat spuma in aqua bulliente, quam estate, quod dixit Aristot. 24. sect. prob. 6. Ceterum quod in laqueo suspensis generetur spuma, non tantum est, ob calorem cordis immensum, sicuti putarunt nonnulli; uerum etiam ob uehementem motum, Etenim ubi quispiam laqueo strangulatur, duo efficiuntur unum est, quod frigidi aeris ingressus ad cor impeditur, quo ipsum priuatum maximè flagrat, ac ob id copiosos halitus generat. Alterum est, quod isti copiosi halitus, cum liberè extrà prodire inhibeantur, propulsi à corde, maxima ui erumpere nituntur, qui tandem in os perlati ibiq; saliuæ, aut pituitæ, magno impetu immixti ac eam agitãtes spumã faciunt, pindè ac saliuosi dum multum, & cum impetu loquũtur, ac equi currentes, aut alioquin magnopere moti, spumam copiosissimam circà os habent: quemadmodum etiam ait Galenus contingere ira percitis, qui dum præ libidine, aut Zelotypia in iram accenduntur, ori spumam obducunt, Et certè id contingit his, quod scribit Aristot. 24. problem. 9. euenire lenticulæ, & argento bullientibus, quæ ἐκπαφλάζουσι, hoc est extrà uas, spumam proijciunt, quoniam crassum ius, retinet calorem, & halitus, ità ut hi magno impetu exitum quærentes, ipsum humorem spumantem longè, lateque proijciant, sic enim halitus cohibiti intrà humorem ex laqueo, magna ui deindè erumpentes, spumam extrà os proijciant. Cum itaque hæc sit caussa, cur in suspendio strangulatis spuma suboriatur, nunc uidendum ob quam caussam nulli ad vitam redeunt, quibus huiusmodi spuma circà os oboritur, Sed priusquam hoc examinemus uidendum est, an hoc ità perpetuò uerum sit, quemadmodum uidetur testari Hippoc. nam Galen. uidens experientia comprobati strangulatos, etiam cum spuma circà os seruari, dixit sententiam Hippocratis non esse vniuersaliter ueram, sed ex ijs esse, quę ut plurimum contingunt: nam in Epilepsia fieri spumam circà os, & tamen plurimos redire non est dubitandum. Ceterum alij Galenum coarguentes dixerunt, aliud esse spumam fieri circà os, aliud fieri in ore; circà os si fiat, neminem prorsus seruari, atque ità esse præsentem sententiam intelligendam, sin autem fiat in ore, non ità esse veram, quin interdum secus contingat; Rationem autem huius diuersitatis adsignate conati sunt, quod vbi est circa os, non fit ex pituita, vt in Epilepsia: Sed ui ingenti pulmonis, & cordis expellentium spiritus uitales, quibus consumptis, non apparet in ore spuma, sed extrà tantum conseruatur, sicquè necessariò vita tollitur. Sed hæ nugæ sunt, quoniam numquam spuma uidetur, nisi circà os, propter caussam retrò allatam, imò Epileptici, qui ferè semper redeunt, cum habeant dentes strictissimos, numquam habent, nec habere possunt spumam nisi circà os, & intrà os paucissimis uidetur, imò uideri non potest. Quare multò satius est dicamus cum Galeno, quod etiam scripsit Cornelius Celsus lib. 2. cap. 6.

Cur in laqueo suspēsis spuma generetur

cap. 6. coniecturalem esse medicinam, rationemquè coniecturę talem esse, vt cum sæpiùs aliquando responderit, interdum tamen fallat nos: quod idem dicendum est de Hippocratis aphorismis, qui cum in paucissimis fallant, in plerisquè veri comperiantur, non propterea abijciendi, aut repudiandi sunt, quod aliquando non ueri inueniantur, si per innumerabiles homines respondeant: nam spes quandoquè frustratur, & moritur aliquis, de quo medicus primò securus fuit, quæquè medendi caussa reperta sunt, nonnunquam in peius aliquid conuertuntur: Nec Hippocrates hic loquitur de Epilepsia sed de his, qui laqueo suspenduntur, vel, qui strangulati sunt morituri: quamquam possumus etiam de Epilepsia dicere, in ea non fieri spumam veram, sed corpus quoddam bullis aliquatenùs refertum spumam æmulans. Porrò cur huiusmodi signum vsque adeò sit exitiale, explicuit rationem accuratissimè Galenus, quando dixit id fieri, quoniam pulmo vim ingentem patitur, ob caliditatem ex corde in ipsum propulsam, adeò vt lethale signum sit, tum ob feruorem caloris, tum ob magnum spirituũ motũ, tum ob eximiam ipsius pulmonis contentionem, à quibus omnibus efficitur spuma; quod tamen ità certum accipiendum est, vt in plurimis respondeat, cuiusmodi aliàs consueuisse loqui Hippocratem monstrat idem Galenus; Patet itàque, ut etiam anteà dicebam, vtilem esse aphorismum, tum ad prædictionem faciendam, tum etiam ad decernendum de suscipienda, vel dimittenda curatione.

Cur i strãgulatis spuma circà os, sit lęthale signum.

44 *Qui natura admodum crassi sunt, citiùs intereunt, quam qui graciles.*

STVDIOSI continuandi omnes aphorismos, dicunt Hippocratẽ in hoc aphorismo pergere in inchoatis comparationibus rerum præternaturaliũ, cum naturalibus: Ego verò dico (si vlla est excogitanda continuatio) hanc probabilem posse afferri, quod crassi naturaliter obeant, (ut uidebitur) quasi strangulati, &c. citò: ac proptereà post strangulatos præternaturaliter, de crassis, qui quasi naturaliter strangulantur, loquatur: Nam Cornel. Cel. lib. 2. c. 1. hanc sententiam interpretans, ità scribit. *Obesi plerumquè acutis morbis, ob difficultatem spirandi strangulantur, subitoquè sæpè moriuntur.* Quod in corpore tenuiore uix euenit: itaque duplex similitudo cum præcedenti: & quod in utroque de ijs, qui citò, & de ijs, qui strangulati moriuntur, tractetur: Verum ut cumque sit, sententia præsens est purum dogma prognosticum, & simplex est, ac indiuisibilis, cum nil aliud dicat, quã obesos gracilibus, nõ esse uiuaciores, quasi dicat cum strangulati non redeant, proptereà etiam crassi strangulati, citiùs pereunt, quàm graciles, Videndum, igitur qui sint apud Hippocr. παχέες σφόδρα, idest valdè crassi, qui sint ἰσχνοί: & cur illi, istis citiùs moriantur. Παχέας, siue crassi duplices sunt, alij qui ossibus, & carnibus corpora habent ampla, & procera, alij qui pinguedine: de prioribus planè non loquitur Hippo. quoniam (vt dicebat Arist. 5. prob.) Carnes diutiùs resistunt caussis colliquantibus, quàm pinguedo, vt propter hoc huiusmodi crassi diutiùs viuant: nec obstat qđ Cæl. Aurel. in fine quinti diutur. recenseat πολυσαρχίαν, idest carnis multitudinem inter morbos, quoniam

Continuatio.

Scopus.

niam abutitur uoce pinguedinis ex inscitia. Cæterum de pinguedine alia est ratio, atque de his loquitur Hippocr. & Celsus iure transtulit obesos, vt doceret senem loqui de crassitie caussata à pinguedine. Qui autem sic crassi sunt, ut dicit Hipp. 2. Epid. 1. habent uenas, uentres, & ossa parua, sicuti tenues: contraria sunt autem crassis, cuncta pinguedine obducta, ità ut nequeant operari quẽadmodum deceret, neque etiã generare, ut ait alibi Hipp. & cum eo Arist. cuiusmodi dispositio reponitur à Gal. 13. methodi inter morbos, qualis fuit Nicomachus Smyrneus, qui ità pinguis erat, vix vt sese mouere, podicique manum apponere ualeret: Atque huiusmodi corpus crassum uocabat Pythagoras carcerem, & Auicennas. 7. 4. cap. 4. cap. de ping. Iam uerò crassities hæc duplex est vel secundum naturam, uel aquisititia: & quãuis utraque sit uitæ producendæ contraria, magis tamen est secundum naturam, de qua loquitur Hipp. & quæ sequens frigidam potius, quam calidam temperiem; paucitatemquè sanguinis, & consequenter caloris habet coniunctam, summo iure breuitatem uitæ facit; Et cum uox ταχυθάνατος, qua hic utitur Hipp. significet (ut dicebam) & qui breuiore tempore viuunt, & qui celeriùs (hoc est) minori temporis interuallo moriũtur, utroque modo uera est Hippoc. sententia, quia pingues non solum breuiori tempore uiuunt, uerum etiam ubi moriendum est sibi, citiùs id faciunt, idest paucioribus diebus, cum etiam aliqui repentè intereant, & ferè semper strangulati, ut Celsus interpretatur. Contrà autem graciles natura, cum habeant uenas & cauitates amplas, proptereaquè maiorem sanguinis, & natiui caloris copiam, consequenter longioris sunt vitæ, atque dum mori debent, tardiùs semper sese expediunt, quod certè haud uerũ est de gracilibus præternaturam, qui cum fiant tales plerumquè ob vitæ errores, aliaue accidentia, si quid boni à natura habuerunt, id totum perdidere. Atque hæc est integra præsentis aphorismi sententia. Circà quam duo occurrunt contemplatione digna, vnum est an verum sit pingues esse vitæ breuioris, quam graciles. Alterum est, si id sit uerum, quę nã sit uera caussa, propter quam obesi citiùs intereant, graciles verò seriùs. Circà primum videtur dubium quia cum, (vt ait Galen.) optimus omnium habitus sit εὔσαρκος, & σύμμετρος, ad hunc proximiùs uidetur accedere pinguis, quam gracilis, quia vt liberalitati prodigalitas, (quemadmodum ait Aristot.) est propior sic εὐσαρκίαι, videtur propinquior habitus plenus carne, & pinguedine, quam vtrisque priuatus: secundò vbi est plus sanguinis pinguioris, & dulcioris, ibi est maior caussa diuturnitatis vitæ, vt ostendunt etiam arbores, qui resinosi, & pingues sunt, ac proptereà diutissimè viuunt, vt Pinus, larix, & similes, At pingues tales sunt, cum pinguedo fiat ex eiusmodi sanguine, atque etiam à calido, sicut censuit Aristot. igitur uidentur pingues esse viuaciores. Postremò corpora pinguia (ut ait Galenus in comm.) habent uiscera, & omnes partes magis tectas, ut ob hoc difficiliùs lædantur ab externis caussis, quæ cum innumeræ sint, facilè possunt breuiorem uitã reddere, sicut dicebat Hip. 6. Epid. sect. 5: tex. 20. de dięta imbecilla, quam scripsit breuem uitam facere, & si optimũ est ad coctiones peragendas habere uentrem carnosum, & pinguem, quã excarnem & tenuẽ, pari ratione dicendum est pingues, in quibus semper uenter est crassus, & pinguis, esse viuaciores gracilibus, quorum ventres sunt tenues excarnes, & consequenter imbe-

An pingues sint vitæ breuioris, & cur.

imbecilli; At contrà hæc argumenta est præsens Hippocratis determinatio ab omnibus posterioribus confirmata: Prò cuius controuersiæ ressolutione, confugiendum est ad ipsam rei naturam, quę est canon omnium disputationum: cum autem de uita, ac morte disputetur, videre oportet in quo consistat mors, & uita. Hip. 6. Epid. com. 5. tex. 5. & primo de dieta dicit, corpus disponi, ut animam, atq; hanc augeri, usque ad mortẽ, q̃d si igniatur morbo, corpus perire; & in lib. de Carnibus, seu de principijs initio dicebat; calidũ innatum esse, quid immortale, cunctaquè intelligere uidere, & audire; Ex quibus omnibus uidetur, eam semper

Hippocratis de anima opinio. fuisse Hippoc. sententiam, hanc animam, quæ est uitę author, aut nihil esse aliud quam ipsum calidum natiuum, aut nunquam esse sine ipso, ità vt tandiù super sit anima, & uita, quamdiù superest ipsum calidum innatum, non modoque in animalibus, uerum etiam in plantis, atq; stirpibus id uerum esse, cũ tunc quodlibet corpus dicatur extinctum, & uita priuatum, cum calido extincto frigus succedit,

Natiuus calor quot habeat motus. Quoniam uerò (ut optimè dixit Galenus) calor natiuus, instar ignis, duos motus perennes habet, alterum deorsum, quo attrahit alimentum, alterum sursum, quo fuliginosa excrementa expellit, hinc fit, ut prò sui conseruatione egeat externo aliquo nutrimento, quod humidum est, atque frigidum, etenim etiam frigido ali, & corroborari natiuum calorem, dixit Hippoc in lib. de genit. Iam verò, vt diù caloris actio, & ex humido nutritio (quę est vita) pdurare queat, opus est, vt humidum (quemadmodum ait Aristot. lib. de longit. & breu. uitæ)

Humidi, quò vita diuti⁹ protrabatur condiciones. tres habeat condiciones, ut sit copiosum, ut sit putum, atque vt sit viscidum, quæ cum in homine, atque Elephante magis quàm in vllo alio animali compériantur, hinc fit, vt hæc sint cunctorum animalium uiuacissima, quemadmodum inter plantas quoq;, illæ viuunt diutissimę, quarum humidum copiosius, purius, & viscidius existit, vt resinosæ omnes, qualis pinus, cedrus, platanus, larix. Itaque vbi humido desunt huiusmodi conditiones fit, ut citiùs consumatur calor, àc cõsequenter vita finiatur: modus uerò, quo cõsumitur calor & extinguitur tri-

Calor quot modis extinguatur. plex nobis relictus est ab Aristot. in prob. à Theophrasto lib. de igne, à Galeno, cap. 6. lib. de rig. & trem. vnus est διά σβέσιν, idest per extinctionem, quæ fit à frigido nimio; altet διά τ̄ μάρανσιν, quando scilicet deficit, ob inopiam alimenti, scilicet humidi, Tertius διά τ̄ πνῖξιν, idest per suffocationem, ob quam impedito ipsi caloti vtroque motu prędicto, sequitur ipsius extincto, & subindè mors; His de vita, & morte constitutis, modo repetendum est. Tria esse corporum genera, scilicet εὔσαρκον, idest bonæ carnis, & commoderatum. παχύ, idest crassum, & ἰσχνόν seu gracile: Εὔσαρκον, est omnium aliorum optimum, proptereàq. viuacius, quod eius calidum sit commoderatum, & humidum tres illas condiciones requisitas habeat, Ceterum pingue natura, & tenue, seu gracile discedunt ab eo, alterum per excessum humidi, alterum per defectum: Excessum appello humidi copiam, sed absque puritate, & debita visciditate, cum pinguedo humidum aereum habeat, vt ostendit eius super aquam elatio: nec ità purum sit quemadmodum deceret. Contrà corpus gracile habet minus quidem humidi aerei, sed plus aquei, & uiscidi, ac puriotis: quo fit, ut corporibus pinguibus ratione copiæ calor suffocetur facilè, sicut ignis à multitudine lignorum, vndè dicebat Aristot. hac ratione, oues nimis obesas, citò perire, ratione etiam impuri-

tatis,

tatis, & tenuitatis velociter consumitur, & contabescit, atque hoc sicuti verum est de morte naturali, pariter, & de præternaturali, & à morbis facta est existimādum: quandoquidem, ubi inualescit febrilis, & igneus calor, seu præternaturalis ab eo facilius consumuntur corpora pinguia, tum rationibus antedictis, tum quia maiores putredines in ipsis concipiuntur, quàm in gracilibus: Quare, si cętera sint paria, comparatione corporum obesorum, & gracilium, semper illa citiùs intereunt, quam hæc, siue de naturali, siue de præternaturali interitu loquamur: Vndè facilè patet, qua ratione citiùs intereant pingues; quod erat tertio loco propositum, & quid sit respondendum ad principalia argumenta, quia, tametsi plus humidi, & plus sanguinis in pinguibus appareat, nihilominùs id ob copiam, est ipsi calori natiuo improportionatum, & fluidius, ac impurius, quàm protrahendæ vitæ conueniat. Nec valet quod pinguia ab externis caussis tutiora sint, ob tegmen uiscerum naturalium, quoniam multò plus internis mortis caussis exponuntur, ut monstratum est. Et semper, cæteris paribus, plus valent destruere causæ internæ, quàm externæ: Igitur, & vera est Hippocratis sententia, & maximè vtilis, non tàm ad præseruationem, quàm ad prædictionem: siquidem vbi corpora nimium pinguescunt, docetur medicus prò ipsorum uita diutiùs protrahenda, esse illam obesitatem compescendam, uictu, exercitationibus, alijsq. auxilijs ab Hippocrat. nobis monstratis in lib. de diæta, & de salubri diæta.

45 *Quicunque iuuenes morbo comitiali laborant, mutatione maximè ætatis, & temporum, & locorum, & victum quoque liberantur.*

SI hic aphorismus, ab Hippocr. fuisset statim post apoplexiam subiunctus, posset afferri ea connexionis ratio, quam aliqui excogitarunt, sed cum inter illum, & hunc alij sint aphorismi interpositi, nō est, ut eorum opinionem sequamur: at illud est satis dixisse, semel uoluisse Hippocratem in hoc secundo libro aphorismorum, medicorum ingenia exercere, in uariorum affectuum prędictionibus noscendis, & faciendis, inter quas est præsens sententia, quæ prognostica, & ipsa est, atque simplex sine ratione, nec aliud continet, quàm quod puerorum Epilepsiæ remouentur mutationibus ætatis, locorum, & victuum: Vt autem deueniamus ad ipsius examen prius, illud quærendum est, cur Hippocrates mentionem duntaxat facit Epilepsiæ iuuenum, seu puerorum: nam utrumque significare potest uox *νέος*, non autem aliarum ætatum, nec aliorum morborum qui curatur mutatione ętatis, de quibus locuti sunt Hippocrates, & Gal. 6. Epid. sect. 5. tex. 5. vbi dicebat morbos communitos in senectute solui: similiter quęrendum, cur mutationem temporum non recensuit quoque inter caussas mutantes morbos; quandoquidē lib. de aer. aq. & loc. atq; in Epid. & alibi, tantum tribuit temporum mutationibus, vt dixerit ab ijs fieri morbos, & non rarò eosdem pręsertim longos curari: quod etiam dixit lib. de natura humana, scribens morbos antecedentium tempestatum, à subsequentibus finiri: Quod spectat ad primum ea fuit perpetua Hippocratis, atque laudabilis consuetudo, ut quan-

Quæsitū primum.

Alterum quæsitum.

Solut. Primi.

do vno exemplo, vult plura similia docere, illud semper capiat, quod frequentiùs, aut difficiliùs, aut notiùs est. Vndè cum in præsenti docere nos vellet, quantum in morborum curatione referant mutationes ætatis, regionis, & victus, prò exemplo assumpsit Epilepsiã, quæ est morbus omnium ferè difficilimus, atque etiã Iuuenib. frequẽtior, quã alijs ætatibus; quasi dicat, si in hac ægritudine difficili tantum possunt prædictæ mutationes, multò magis poterunt in leuioribus: & quod frequentius huiusmodi ægritudo contingat iunioribus, rarissimè autem senioribus, & vsu compertum est, & euidenti ratione confirmatur: cum à caussis humidis internis oriatur, cuiusmodi cessare, aut saltem imminui consueuerunt post vsum veneris (moderatum tamen) cum ab immoderato potiùs generentur, & augeantur: accedit etiam, quòd si quandoquè fiat epilepsia in senectute, haud quaquam est expectanda illius solutio à mutatione ætatis, cum parua fieri possit in ætate iam confecta: Ad aliud verò de mutatione temporum, Aliqui uidentes difficultatem addiderunt contextui Hippocratis uocem *temporum*, quibus fauent nonnulla exemplaria Græca, in quibus loco χωρίων, legitur ὡρίων, καὶ τόπων, ideſt tempestatum, & locorum: imò Gal. 5. aph. 7. citans hunc aphorismum habet χωρίων, καὶ τόπων, quę uoces cum idem significent, aliqui nec malè crediderũt loco χωρίων, legendum esse ὡραίων, ideſt tempestatum & contextus antiquus habet etiam *tempora*: Verum alij hunc respondendi modum improbantes, tamquam contrarium communibus contextibus, dixerunt propterea Hippocratem non meminisse temporum, quoniam tam difficilis morbus nulla potest temporum mutatione curari, Sed nec huiusmodi responsio quicquam valet, quoniam multò plus potest mutatio temporum, quàm locorum: siquidem tempora, medio Aeris, magis operantur, quam loca, & aer inter caussas externas maximam, & potentissimam agendi uim habet, cum corpora nostra quolibet momento ingrediatur: undè si mutatio loci potest curare Epilepsiã, multò magis etiam mutatio temporum, in quibus etiam nostra cooperantur, vt propter hoc Hippocrates iusserit, ea quoque esse obseruanda. Ad hæc mutationes temporum ait Hipp. 1. aph. 3. & 6. Epid. 5. sect. 20. pariunt morbos, ergo etiam curant, quod etiã habetur lib. de hum. & 2. de vict. ratione. Itaq; multò accommodatiùs est dicamus Hippocratem omisisse (si tamen omisit) *tempora* quoniã ea comprehendenda voluit, sub locis; siquidẽ qui mutant locũ mutãt aerem, & mutatio aeris, est eadem cum tẽporũ mutatione, Sic enim Gal. 12. meth. & alibi loquens de indicationibus ab aere dicebat, sub ipso complecti, & tempus anni, atque etiam regiones. Modo accedamus ad examinanda singula Hippocratis uerba, & primum loquamur de Epilepsia. Quæ à veteribus uarijs nominibus appellata inuenitur. Nam dicitur ἐπιληψίη, siue ἐπιληψία, siue ἐπίληψις, quam vocem verbotenus transtulit Cælius Aurelianus comprehensionem: alij vocarunt ἱερὰν νόσον, vt author libri proprij, ideſt sacrum morbum: alij νοσὸν παιδιαὸν, & Ἡράκλειον, i. puerilem, & Herculeum, vel vt vocant Arabes matrem Puerorum, vt habetur ab Arist. 30. section. prob. primo. Latini plerique dicunt morbum commitialẽ, & lunarem, vt apud Euangelistam: Plautus, & Iurisperiti modo morbũ, qui insputatur, modo sonticum, modo caducũ: Sed dimisso nomine eius naturam ex descriptione venemur, *Est. n. Epilepsia, quædam*

quædam conuulsio totius corporis, cum subitò casu omnium facultatum animalium. Dicitur enim, *Conuulsio quædam*, quoniam est symproma in genere motuum deprauatorum, ut Galenus secundo de symptom. causis primo, & in hoc affectu, mouentur quidem membra à facultate motrice, cum per musculos, qui sunt propria illius organa fiat motus hic, uerùm facultas concitatur uiolenter ad mouendum, ac propterea non fit motus, ut deberet: sed deprauatè; dicitur enim *(quædam)* quoniam non simpliciter est conuulsio, sed eius species quædam; attamen à vera, & simplici conuulsione differens, quemadmodum singultus dicitur à Galeno quædam ventriculi conuulsio. Differentia uerò inter simpliciter acceptam conuulsionem, & Epilepsiam est multiplex. Primum in conuulsione functiones animales, & præsertim sensitiuæ seruantur, contra in Epilepsia omnes penitùs perduntur, ità vt nec etiam post accessionem memória præteritorum malorum remaneat: Secundum est, quia, siue conuulsio sit, siue conuulsiorius motus, interdum plus, interdum minus, atque etiam frequentibus accessionibus durare solet: at Epilepsia ferè solet per longa interualla habere accessiones, adeò vt interdũ uix semel intrà annũ accedat, atq; ipsa accessio vix vnã aut ad summũ, alteram horam duret. Tertiũ est, quod semp epilepsia fit à repletione, aut spirituali, & fluruosa tantũ, aut flatuosa, & humorosa, uentriculorũ cerebri: si quidẽ semp fit à materia mota, quæ nequit esse absq; flatu, sed cõuulsio, fit étab intemperie sicca, Quartum quod epilepsiæ origo propriè est in uentriculis ipsius cerebri, conuulsionis autem in neruorum origine, adeò vt his omnibus appareat manifestè, differentiam esse inter Epilepsiá, atque eum affectum, qui à Græcis dicitur σπασμὸς, à Latinis conuulsio, sicut etiam differt ab apoplexia, quæ amisso, non deprauato motu, & quæ fit semper ab humorali repletione, propter quam ei succedit paralysis: cum epilepsia, fiat semper cum flatu, seu undoso motu, vt dicebat Auicen. Dicitur etiam *Totius corporis*, vt Galenus quarto de loc. affect. cap. 2. ad differentiam, conuulsionis partis, vel partium, quæ in simplici spasmo conuelluntur: nam in Epilepsia, licet non semper totum corpus manifestè moueatur simul, successiue tamen mouetur: quando, scilicet est uera, atque consumata Epilepsia, Dicitur postremò, *Cum subito casu omnium faccultatum*, quia uerè id habet epilepsia, vt statim inuadat, nec quispiam possit illius aduentum præsentire, & omnes facultates animales cessent: Etsi motrix deprauata tantum non ablata uideatur, cuius tamen contrarium uidetur uoluisse Galenus, quando in primo cap. lib. secundi de causis sympt. dicebat palpitationem, & conuulsionem esse opus solius morbi, non aut facultatis ullius; Atque ex hac descriptione satis patet Epilepsiam esse symproma dependens à morbo in uia, & locum affectum in Epilepsia esse cerebri uentriculos, atque caussam materialem interdum esse in corporis partibus infernis, interdum uerò in ipso capite, quo in casu à medicis solet nuncupari epilepsia essentialis, sicut altera per consensum: atque hinc patet, cur in febribus non fiat epilepsia, etiam si uapor copiosus feratur in cerebrum, quoniam, scilicet non penetrat ad eius ventriculos. Caussa porrò interna, & immediata, scdm Authorem libri de flatibus circà finem, & de sacro morbo, est flatus sanguini pmixtus, quá opinionem uidetur secutus Arist. in lib. Mete. in cap. de terremotu, sed omnium

Epilepsiæ definitio.

Eius, atq; simplicis conuulsionis discrimen.

Locus affectus.

Eius causa.

Auuerroes tertio collect. cap. 41. qui cum videret subitò fieri epilepsiam, subitoquè solui, nec quicquam mali post accessionem relinqui, vt relinquitur post Apoplexiam, quam excipit paralysis, in hanc sententiam venit, non posse fieri, nisi à materia, quæ citò cieatur, & citò dissoluatur; cuiusmodi est vapor: quam opinionem quodam pacto etiam secutus uidetur Fernelius, licet hic uocet hunc vaporem terram, & malignam qualitatem. Sed ueritas est, quam Galenus vbiq. docuit, præsertim 3. de loc. aff. cap. 7. & quam etiam amplexus est Auicenna lib. 3. cap. de Epilepsia, scilicet causam immediatam esse materiam cum uapore non integrè replentem ventriculos, sed moram, ità ut eò motu perculsa facultas expultrix trahat etiam uim motricē ad expellendum noxam, quo fit, ut differat à vertigine, in qua mouentur quidem species, & vapores in uentriculis cerebri, sed sine humore vllo: quem ubi aliquando secum habent, tunc ex uertigine succedit Epilepsia, quemadmodum certum est vertiginem esse eius prodromum quendā, & hanc illam sequi: Hæc uerò caussa interna quandoq. (vt antea dicebam) generatur, & residet in ipso cerebro, quandoq. verò à varijs partibus mittitur in ipsum, vt ab utero &, in illo puero Galeni à pede, à uermibus; Porrò caussæ antecedentes, & procatarcticæ Epilepsię complures sunt, de quibus non est ut singulatim loquar: Sed sat est dicatur quicquid generat succos, & uapores, caputq. lædit, quemadmodum crapulæ, aptissimum esse ad producendos Epilepticos affectus, ut ob hoc gentes omnes, quæ potationibus, atque ebrietatibus, & Veneri operam frequenter nauant (cuiusmodi Germani sunt) maximè omnium Epilepsia tententur. Dicit Hippocrat. in pręsenti Επιληπτικων: nam Epileptici dicuntur; & qui actu laborant, & qui morbosam dispositionem ad Epilepsiam habent, siuè sit naturalis, siuè accidentaria, scilicet ob errores: quod autem habeatur dispositio naturalis adhūc morbum, caussa est; quia semen, ut Hip. lib. de genit. & Arist. 4. sect. pbl. dixerūt, maxima ex parte proficiscit à capite Vndè ut scribit Plutarc. lib. de sera num: uindicta: Veteres, quādo Epileptici peribāt relictis filijs, hos statim curabāt & Hipp. 2. prorr. inter morbos hęreditarios connumerat Epilepsiam: quemadm. intelexit 3. aph. 29. Dicit prætereà νεοισιν; idest iuuenibus sub qua appellatione uidetur comprehendere omnes illas ætates; quæ intrà uigesimum quintum annum continentur, infantia, pueritia, adolescentia, & iuuentus: Etenim omnes istæ ætates obnoxiæ sunt Epilepsiæ, & præsertim infantia, quamquam non propriè semper sit epilepsia spasmus, qui in puerulis efficitur; neque diffiteor apud Hipp. etiam extendi hanc ætatem vsque ad trigesimum quintum annum, sic enim D. Paullus quando Stephano lapidando auxiliabatur, dicitur ab Euangelista fuisse νεός: cum tamen circiter trigesimum tertium ætatis annum ageret. Quomodo porrò mutatio ætatis in primis hunc affectū soluat, ità ut ob hoc Hip. primo loco mentionem illius fecerit, non est arduum comprehendere, si ea quæ dicit Galen. in comm. animaduertantur, scilicet ætatem iuuenum calidam, & siccam esse, & quò magis progreditur, eo sicciorem euadere; Vndè cum Epilepsia fiat ab humore viscido, & frigido unà cum flatu, fit ut non modò ipsa materia morbi deleatur, uerumetiam caussa ipsius materiæ, & dispositio effectrix extinguatur, vt Contigit Caligulæ Imperatori, quem narrat Suetonius ætatis benefitio ab Epi-

Causa immediata epilepsiæ.

Causæ eiusdem procatarctica.

lepsia

lepsia fuisse liberatum; Sic enim dicebat Hipp. 2. de morbis, alios solui post septem, alios post quatuordecim annos, & 6. Epid. sect. 5. 6. morbos connutritos in senectute solui, quando scilicet morbi, ut exponit Galenus fiunt à calido, & humido, quæ sponte à contrarijs ætatum qualitatibus curantur: & notandum est, quod dicit Gal. Apoplexiam fieri ob priuationem integram facultatis, quæ influit in neruis: Epilepsia verò ob eiusdem prauum motum, ex quo loco licèt colligere, Epilepsiam nõ tantùm esse merum opus morbi, sed etiam facultatis, & quod dicit Gal. 1. cap. 2. lib. de sympt. caussis, spasmum esse opus solius morbi, nõ esse intelligendum de Epilepsia, sed de vera, & propria conuulsione. Verum, etiam alia caussa potest assignari, cur morbus comitialis curetur vsu veneris, quoniã vt immoderatus facit epilepsiam (imò Democr. vocabat paruã epilepsiam) sic moderatus curat morbos à pituita, vt scribunt Hippoc. & Aristot. & vt nos diximus in varijs lectionibus. Quod autem spectat ad loci mutationes. Arist. 1. sect. probl. 13. 14. & 15. loquens de mutationibus aeris, aquarum, & locorum ex Hippocrate dicebat mutationem ætatis, atque temporis facilem esse, propterea quod aer non admodum differt, uerum multò magis differre aquam ab aqua, ac ob id grauiorem esse aquæ mutationé, quam aeris, & eo maximè, quod plurimum ipsius consumimus, in potibus, atque escarum coctionibus, & condimẽtis, vt iure fecerint veteres, quos scribit Vitruuius, vbi aliquam nouam vrbẽ cõdere volebant, cõsueuisse illius regionis aquas priùs ex inspectis extis hostiarum explorare, cum itaque mutatis locis mutentur aquæ, non est mirum si ratione huius fiant illi morbi, quos proponit Hippocrat. lib. de aer. aq. & lo. atque etiam soluantur alij, vt hic ait de Epilepsia: quæ tunc multò magis soluitur, quando (ut ait Galen.) ex locis paludosis, & humidioribus in calidiora, atque sicciora transitur; Et Hippoc. 6. Epid. sect. 5. 19. dicebat in morbis mutare locum conferre, quod Plinius lib. 28. cap. 4. dixit de morbis longis, atque hoc potissimum intelligere conuenit de iis locis, ubi morbi comparati sunt, quando Corn. Celsus uerè dicebat pessimum omnium esse Cœlum, quod morbum facit; Denique, mutatio uictus habet etiam eandem vim, mutandi morbos, prò quo uictu est intelligenda, omnium rerum non naturalium, non autem sola cibi, & potus administratio: quandoquidem omnes eiusmodi res simul maximã vim possident corpora nostra afficiendi, vt Hippocr. 1. atque tertio de diæta luculenter satis docuit: Et ob hoc vsus est hoc in loco Hippoc. voce σιῶν, idest vitarum, ut sub nominé vitæ complecteretur quæcumque faciunt ad ipsam uitam sustentandam: Gal. quoque lib. de atten. vict. ratione testatur sese uidisse, ex sola ad huiusmodi victum attenuantem, mutatione, difficilimos morbos esse curatos, arthritidem, Epilepsiam, aliosque similes: quæ enim est ratio auxilorum attenuantium, calefacientium, atque exsiccantium, huiusmodi morbos soluentium, eadem quoque est victus, similem facultatem habentis, nempè atenuantem, calefacientem, atque exiccantem; Atque sic patet, quam uerè & prudenter dixerit Hippo. Epilepsiam iuuenibus curari mutatione ætatis, loci, & victus; nõ q semper huiusmodi mutationes sequatur sanitas, sed quòd potius hoc eueniat beneficijs ab hisce interdũ magis, quã ab ullis alijs auxilijs; de quib. loquẽs aliquãdo Plinius, & Celsus dicebant morbum comitialem curari turpitudinibus,

bus, vt sanguine iugulati nuper gladiatoris epoto, alijsq. similibus: Et notandum magis mihi placere, vt hæc coniunctim, quàm disiunctim intelligantur, quoniam, quod sæpenumero Epileptici non curentur ætatis mutatione, est quia non simul mutant locum, & victum: Ex his patet, quæ nam sit utilitas præsentis aphorismi, quo non tantum docetur, quid in pueris de Epilepsia sit prædicendum, Verum etiam quæ ratio curationis debeat esse, nimirum, ut in primis locorum & vitæ mutationes fiant, scilicet, ut si uictus, & locus tales sint, qui morbum ipsum foueant, protinus mutentur, atque ad ea transeatur, quæ uim, & facultatem habent caussis ipsis Epilepsiam efficientibus, contrariam.

46 Duobus doloribus simul nõ eundẽ locum infestantibus, vehemẽtior, alterum obscurat.

CERTE, ut dicitur in prouerbio, ille nodum in Scirpo quæret, qui huius aphorismi cum superiore, cõiunctionem proponere studet: Et tñ non desunt, qui conentur id facere dicentes, postquam Hippocrates comparauit res naturales cum preternaturalibus, nũc eum incipere comparationem rerum preternaturalium inter sese facere. Siccinè, erat ea ætas ità istis minutijs intenta aut ingenium Hippocratis adeò ociosum, ut uellet in suis cogitationibus, eum ordinem seruare, *qui* uix inuenitur, & quod sine usu legentium est? Et si uerè dicere debeo quod sentio, hæc sententia, quæ est purum dogma physicum, ut loquitur, Gal. 6. Epid. sect. 5. com. 35. haud multum utilis, atque Hippocratis genio digna uidetur, cum cognitionem rei tradat satis per se perspicuæ, & ab omnibus quasi naturaliter comprehensę. Verum tamen cum, & ipsa non careat aliquo usu (ut infrà monstrabo) Hippoc. nobis eã relinquere uoluit: Cumq; simplex sit, simpliciter quoque à nobis explanabitur. Quòd enim duobus doloribus eodem tempore, sed non eandem partem occupantibus, maior semper minorem obscuret, nemo est, qui ignoret: atque sensu ipso compertum habeat. Quocircà duo tantũ considerare oportet, circà quæ sola etiam Galenus est uersatus, Vnum utrum secundum eundem locum fieri possint duo diuersi dolores, ità ut alterum ab altero discernat æger, nam Hipp. uidetur id fateri, cum dicat (*dolores qui fiunt simul non in eodem loco*) quasi etiam fiant in eodem loco, & diuersi. Alterum est, quę sit uera caussa propterquam interdum duo dolores simul facti percipiantur, interdum uerò maior, minorem ità obscurat, ut unus tantum percipiatur, his addendum ad quid Hippocrat. hanc sententiam reliquit posteris. Circà primum Gal. in comm. (& benè) scribit quando Hip. dicit eundẽ locum, non esse intelligendum ità, ut unus exiguus locus sit. Neque secundum latitudinem, perinde ac si diceret unam partem, ut brachium, manum, crus, Nam in loco exiguo secundum sensum, nequeunt simul fieri duo dolores, licet secundum rationem; Et in loco secundum latitudinem accepto, licet fiant duo dolores, non tamen alter ab altero obscuratur, sed mutuò sese augent, Vndè mens Hippocratis secundum Galenum est ut dicat, quod ubi dolor non secundum idem spacium, neque eandem partem occupat: sed diuersas, ut alter brachium, alter crus teneat, tunc maior obscurat minorem. Verum circà hanc Galeni

Primum quęsitum. *Secundũ.* *Ad Primum.*

leni interpretationem non deest occasio dubitandi, quia etiam in eadem parte vbi fiunt duo dolores, scilicet alter in imò, alter in summo cruris maior: is ab hoc obscuratur: præterea non inconueniт, quin in eadem etiam exigua parte possint simul esse duo dolores, alter factus à copia, qui dicitur grauatiuus, alter ab intemperie; quemadmodum si quis gladio ignito secet aliquam partem, (vt faciunt aliquãdo Chirurgi) proculdubio, cum sint diuersa obiecta agentia, consequenter diuersas faciunt sensationes, & proindè diuersos dolores: præterea cum Galenus hunc aphorismum etiam in animæ ægritudinibus locum habere statuat, sicut in vna anima sunt diuersi mœrores, atque diuersæ ægritudines, pariter in vna, atque eadem corporis particula possunt fieri duo dolores. *Dubitat.*

Prò cuius controuersiæ ressolutione primò notandum est Hippocratem vsum esse voce ἀμαυρῶι, quæ non significat, (vt credunt aliqui,) leuare: sed obscurare: si quidem propriè dicitur tolli dolor cum, & affectus, & caussa simul auferuntur, quod non fit ab altero dolore, Dicitur verò obscurari; quando adest caussa, & affectus, sed non percipiuntur, quemadmodum vbi stupefacientibus sedatur dolor, nõ propriè dicitur tolli, aut leuari, sed non percipi: quia remanet caussa, & affectus, sensus uerò tollitur. potest etiam *obscurari* intelligi pro minui, quemadmodum oculorum ἀμαυρωσις, dicitur diminutio visus, & hebetudo: Quo ità constituto statuendę sunt plures conclusiones vna est, dolores duos, qui fiunt in eadem loco, quamuis exiguo, & in eadem parte, aut esse æquales atq; ex ijs confusis fieri veluti vnum quendam mixtum dolorem, vel alterum altero esse maiorem, atque tunc obscurari minorem, qui (licet adsit minor quoque) tamen non percipitur à sensu abducto ad aliud; sicut enim vbi quis percussus à graui sono haud uidet, quæ antè oculos habet, ob diuersionem animi, pari pactò, sensus deductus ad percipiendum maiorem dolorem, haudquaquam percipit minorem, atque hæc est vera caussa, quam Galenus in comm. proponit, cur, scilicet dolor minor obscuretur à maiori, Altera conclusio est, In eodem, vel minimo loco fieri posse plures dolores, sed ità confusos, vt sola ratione potiùs quàm sensu dijudicari queant, quemadmodum dicebat Gal. lib. de causis morborum cap. 6. in eadem parte simul percipi posse frigus, & calorem confusum quemadmodũ in febre lypiria. Tertia cõclusio est, In eadem parte fieri posse plures dolores inæquales, qui ambo sentiantur, sed ità vt minor, uel penitùs obscuretur à maiori, vel minus saltem illo à sensu percipiatur, vt quoq; in animi doloribus cõtingere cernimus; Atque hæc de primo: Erat uerò secundum propositum examinandum quæ uera sit ratio, propter quã dolor minor obscuratur à maiori: Et licet de hoc aliquid dixerim nuper, sunt tamen ẽt nonnulla adijcienda, Nam Gal. in hoc cõment. cõparans dolores animi, cum corporis doloribus, inquit q̃d sicut vbi fiunt animi perturbationes circà res diuersas, altera ab altera obscuratur, mutuo sese autẽ augent, ubi fiunt circà eandẽ rem, sic contingere in corporis doloribus, eò quod uniuersa facultas sensatrix, s. sensus communis, seu uis illa attentiua à D. Basilio, in lib. proprio & Io: Gram: in comm. ad lib. Aristot. de Anima, commemorata trahitur, seu cõuertitur ad dolorem maiorem. Accedit etiam quod spiritus, & sanguis famulantes ipsi animę retrahuntur à parte minus dolente ad magis dolentem, undè in ea, & fit minor dolor, & minor illius sensus *Solutio.* *Conclusiones quædam, prò maiori intelligẽtia.* *Prima.* *Secunda.* *Tertia.*

Sed

Dubitat. Sed dicet aliquis si uomitu, vomitus curatur, & fluxus alui fluxu, vt docet Galen. 6. Epid. sect. 2. contex. 9. cur similiter non fit, ut dolor minor penitus tollatur à maiori, sed tantum, (vt ait Hippoc.) obscuretur? *Respõsio.* Resp. est aliud esse loqui de passionibus, quæ pendent à pura materia, aliud de ijs, quæ pendent à diuersis caussis; nam quę pendent à pura materia, cum ea sublata tollantur, fit meritò, vt vomitus, ab altero vomitu eam tollente, & euacuante protinùs tollatur, quemadmodum fluxus à fluxu. Cęterum cum dolores in eadem parte à diuersis caussis prodeant, non potest vnus caussam alterius auferre, sed tantum facere, vt illa non percipiatur, abducta ad sese potentia illa attentiua, siue sit sensus communis, siue alia uis cognoscitiua. Ad tertium puto complures caussas perpulisse Hippocratem ad hoc, vt præsentem sententiam inter aphorismos collocaret. Vna fuit, quia sæpenumero medici videntes superuenientem doloré maiorem alteri dolori, putant hunc esse sublatum: ac ob id, ipso penitùs neglecto, soli maiori superando student: Vndè, ut moneret, neutrum esse negligendum, voluit docere medicos, dolores minores obscurari, sed non tolli à maioribus, ob idq. non esse eos vmquam aspernandos, iuxtà illam sententiam auream, quam habuit 6. Epid. *μηδὲν εἰκῆ, μηδὲν ὑπερορᾶν*. Altera fuit, vt relinqueret hoc dogma posteris, nempè interdum, Idem specie, esse contrarium alteri secundum speciē idem, sic enim facere consueuisse Hippoc. docet Galen. 6. Epid. sect. 5. in eo Aph. *Mulier, capra, &c.* scilicet simul, & præcepta, & dogmata tradens una sententia. Potuit etiam tertia ratio accessisse, ut moneret medicos quandoquè debere nouum, & maiorem dolorem facere, vt vetustus, & minor tollatur, idquè non tantum in corporis, quam in animi morbis curandis. Nam sicuti aliquando ad curandos vetustos capitis, aut alterius partis dolores vrimus, atque secamus, facto scilicet maiori dolore ad tollendum minorem, pariter ad aliquam animi ægritudinem, vel leniendam, vel delendam, utimur maioribus curis, atque mœroribus sicuti melancholici aliqui fuere, qui in leui aliqua luctuosa mœstitudine pertinaciter fixi, vbi maiore terrore, atq; cura sunt perculsi, illam priorem deposuere, exempli gratia, accepto fili, aut alterius charæ personæ, mortis nuncio.

---

47. *Cum pus conficitur, dolores, ac febres accidunt, magis quam iam confecto.*

SI cui placeat præsentem aphorismum connectere antecedenti, hunc in modum facere licebit, vt dicat, Hippocratem quodam exemplo confirmare priorem sententiam, quod duorum dolorum maior minorem obscuret, quasi hoc manifestum fiat, quoniam ubi fit pus, fiunt maiores dolores, & febres, quàm confecto iam pure, & consequenter alij minores dolores tunc temporis cessare uidentur. Quod enim caussam unam doloris, (de quo fuerat anteà locutus) hic sibi proposuerit afferre, minimè accipio, quia, quod dicit uidetur eò potius tendere, ut moneat medicos, ne, dum uident in inflammationibus, alijsuè abscessibus augeri febres, atque dolores quicquam terreantur, quod potius illud bonum sit, cum significetur pus fieri: Itaque hec sententia prognostica est, & sim-

& simplex, quam ut clariorem efficiamus primò videndum est breuiter, quid sit pus, & quomodo efficiatur: deindè, cur in eius generatione fiant febres, & dolores maiores, quam ipso iam genito; postremò ad quid seruiat præsens aphorismus medicis: scilicet, num in curatione instituenda aliquid præstare boni valeat. Quod à Græcis πύον à nostris pus dicitur, nil aliud est, vt dicere uidetur Galen. in commentario quàm sanguis mutatus in semipravam (vt quis dixerit) mutationem, Et Hippoc. in fine primi prognost. 4. dicebat esse eas condiciones optimi puris, vt sit album, æquale, lene, & quam minimè fœtens. Vndè prudenter Aristot. 4. de generat. animal. capit. 8. damnabat Empedoclem, qui uocauit lac, pus; cum non sit sanguis mutatus in semipravum, sed concoctus, & conuersus in bonum succum. Et ex hoc etiam patet saniem, quæ fit ex pituita, vel alio quouis humore mutatis, non esse uerè pus, nec debere sic vocari, nisi καταχρηστικῶς quemadmodum apud Aristophanis interpretem, Hesychium, atq; Athenæum inuenitur hæc vox vsurpata, prò illo primo lacte, quod ducitur post fœtum ęditum, quodquè Plinius vocauit primam à partu spongiosam lactis densitatem, alij uerò collostrum, ut Plautus: Et apud Galen. in Exegesi legendum πύον, non vt habetur in vulgatis codicibus, ubi de collostro loquitur. Huius autem puris generatio, an fiat per assationem, an per coctionem uidetur posse dubitari; nam si Galeni exemplum quod affert combustionis lignorum, integrè quadret puris genetarioni, dubio procul esset dicendum, fieri per vstionem: cęterum quia non est necesse, ut exempla in cunctis rē ipsam representent, præstat dicere, pus fieri potiùs per elixationem, quę, cum secundùm Aristotelem quartò meteorol. ducat uel ad perfectam, & integram coctionem, in qua redditur materia apta nutritioni, vel ad corruptionem, quæ uerè est σῆψις, seu corruptio: dico enim uerè, quia abusiuè à Veteribus, imò, & ab ipso Hippocrate (vt ostendimus in uarijs lectionibus) etiam coctio uocatur σῆψις; uel ad medium quid inter coctionem, & putrefactionem. In puris generatione, nec uera est coctio, nec uera putredo: sed medium quid secundum extremorum participationem, ut uerè dixerit Galenus esse semipravam mutationem; Iam uerò ut à solo calore naturali fit coctio, & à solo præternaturali putrefactio, sic suppuratio, seu puris generatio efficitur ab utroque calore secundum Gal. 5. de simpl. cap. 6. & in hoc commentario, ità ut materia quæ suppuratur partim utilis, partim protsùs inutilis reddatur: & quamquam interdum inueniatur suppuratio uocata σῆψις, seu putrefactio, id tamen fit impropriè & more ueterum, vt antè significaui: quò autē hæc elixatio sanguinis, qua generatur pus, efficiatur, Hippocrates videtur nō obscurè indicasse lib. de Vlcer. vbi declarans, quomodo in ulceribus generetur pus, ait illud fieri alterato, & calefacto sanguine, ità ut putrefactus, hoc est, semicoctus in pus conuertatur: cum enim sanguis feruens elixetur, nec ad integram coctionem peruenire possit, quemadmodum in lactis generatione, neque etiam penitùs corrumpatur, fit media quędam generatio, & natura, quę pus dicitur, in qua generatione inducitur color albus à partibus solidis, quarum calor est, qui operatur, ut disertissimè docuit nos Galen. 1. prognost. vlt. Cęterum uidere modo oportet quo pacto dum fit hæc elixatio fiant dolores,

Quid pus & quomodo generetur.

An per assationem, an per elixationem fiat.

Suppuratio à quo calore fiat

Cur ubi pus conficitur dolores, ac febres fiāt maiores.

res, & febres maiores, ea uerò desinente omnia deminuũtur: Galenus in commentario dicit fieri, quoniam dum feruet, & comburitur sanguis, cor simul incalescit, atq; ab ipso toti corpori deindè communicatus feruor, febrem inducit, generatq; & cum febre dolorem, quem dicebat Hippocrates libro de principijs fieri alterato, calefacto, vel refrigerato corpore; cessare uerò quoniam sicuti cinis remanet, iam finito igne, sic pus relinquitur, extincto iam feruore, à quo simul dolores, & febres oriebantur, Vndè uidetur Galenus hic ad similare pus cineri, atquè eius generationem combustioni, Sed vt dicebam retrò, de exemplis non est multa sollicitudo habenda, verum sat est si aliqua in re quadrent proposito, quemadmodum in præsenti casu, vbi scilicet sanguis putrescit, & inflammatur, quo tempore fit perindè, ac si quis à caustico aliquo medicamento afficiatur, vt videatur æmulari vstionem, post quam, id quod relinquitur est pus, sicuti post lignorum ustionem remanet cinis. Et quia non semper ad ardorem febrilem sequitur dolor magnus, operæpretium est, alia adsit caussa propter quam in generatione puris implacabiles, acerbissimiquè interdum fiant dolores: hæc autem duplex est, vna quia partes neruosæ circumsitæ loco, inquo residet inflammatio, & ipsæ vehementer percelluntur, atque flagrant, vt conspicitur ex cauitatibus, sinubusquè, qui relinquuntur post eductum pus, in quibus cernuntur partes neruosæ, detectæ; imò interdum etiam laceratæ educuntur: atquè tunc maximi cruciatus sentiuntur: Altera caussa est, quia dum sanguis conuertitur in pus, maiorem absquè dubio locum requirit, & spacium: quia, vt dum feruent legumina intumescunt, accrescunt, & amplius spacium necessario exigunt & propter ἐκπαφλάζουσι, expanduntur: sic sanguis, & alia crassiora corpora ebullientia, maius spacium postulant, exquiruntquè, quo fit ut extendantur, & facta extensione continuum soluatur, indeq; dolor sequatur. Sed dicet aliquis contrariam habere Auicenna sententiam, qui secunda primi doctrina tertia capite quinto dicit, cum fit generatio puris, tunc iam fortitudinem febris, doloris, & pulsus sedari; id quod etiam significauit tertia quarti capite de signis apostematum imò etiam Hippocrates primo de morbis scribit, vbi factum est pus in inflammationibus pulmonis fieri dolores maiores quàm, dum conficitur. Prætereà dubitatur, vtrum in omni generatione puris istud Hippocratis dictum verificetur, quandoquidem sæpè videmus generari pus in antiquis ulceribus, & callosis, nec tamen fiunt febres maiores, aut dolores, quinimò interdum nulli fiunt. Prò ressolutione etiam illud primum, atquè antè omnia est statuendum duplex esse pus aliud laudabile, quod est album æquale, crassum moderatè, & quam minimè fœtens: aliud uerò illaudabile, quod caret prædictis condicionibus, saltem magna ex parte; quodquè potius sanies, & uirus, quàm verè pus nuncupatur. Vbi primum pus generatur, semper fit maior dolor, & febris, quàm ipso iam facto propter causas antedictas, ubi uerò fit pus illaudabile, non semper necessariò hoc accidit, tum quia fieri potest, ut calor natiuus tũc imbecillior redditus sensationi minus inseruiat, tum quia callus obductus perceptionẽ impediat, tum quia interdũ, cum sanies generatur nõ habet

Dubitatio. *Altera dub.* *Ad Primam.*

eam

eam prauitatem, quam deindè adipiscitur, vbi iam facta est, Ad Auic. authoritatem respondet conciuis meus, litteram eius ità esse interpraetandam, quasi quando dicit fieri minores febres, vbi pus maturatur, semper velir dicere, ubi est iam maturatum. Verum etsi hæc interpretatio, seu responsio veritati consonet haud tamen litteræ Auicen. latinæ correspondet: nisi dicamus eam fuisse malè translatam; aut diuersa esse tempora generationis puris, nempè initium, augumentum, vigorem, & declinationem. Initio suppurationis planè fiunt minores febres, & dolores, quam in statu, quando omnia sunt vehementiora, Vndè quando Auicennas dicit, fieri febres, & dolores minores, dum fit maturum: intelligit, de quarto tempore ipsius suppurationis, scilicet de declinatione, in qua cum iam desinat alteratio, consequenter deficit dolor, qui est ipsamet alteratio percepta: Vtilis est ergo aphorismus ad partem diagnosticam, cum doceat cognoscere puris generationem præsentem, ac præteritam: qua de re loquens etiam 7. Epid. dicebat cognosci coctionem, si ægri non fuerint anxij, nec capite grauati, calores mitissimi, post exacerbationes cunctorum: licet Hippoc. 1. de morbis, & cum eo Arist. 1. sect. probl. 31. doceant aliam rationem cognoscendi, quando iam abscessus suppurati sint, nempè ille si argilla superponatur, & reficcetur: iam suppuratum esse hic verò si tumor perfusus aqua calida immutetur purulentum esse docet: Prætereà vtilis est hæc sententia ad prædictionem faciendam, & simul consolationem afferendam ipsis ægrotis, cum inflammationibus sentiunt sese magis torqueri, quàm anteà. Postremò conducit aliquo pacto ipsi curationi, quia vbi fiunt hac ratione febres, & dolores, debet medicus ea ratione dolori mitigando studere, ne tamen coctionem impediat, & maturationem; Etenim sunt aliqui imprudentes, qui in his casibus, vt ægris obsecundent, utuntur refrigerantibus prò leniendo dolore, quæ obsunt ipsi puris generationi.

---

48 *In omni corporis motu, vbi laborare cœperit; quies statim lassitudinem aufert.*

SI quis corticem tantum huius sententię spectet, fermè iudicabit Hipp. reliquisse nobis sententiam, nec plebi quidem ignoratam, cum nemo sit, qui non intelligat, ubi plusculum est laboratum, si quispiam quiescat, cessare protinùs omnem laborem, & lassitudinem: imò bruta quoque hoc didicerunt à natura omnium doctore, vt quando nimium laborarunt, àc sese lassa sentiunt, protinùs ad quietem amentse transferre. Verum si medullam penetremus, ali quid inueniemus, quod non ità tritũ erit; Vtrum verò pertineat ad partem curatoriam, an ad præseruatoriam, parum interest disputare; ego vtrumque dici posse puto; quando inuenitur hoc nomen therapeuticæ, idest curatoriæ, etiam interdum complecti eam partem, quæ propriè dicitur προφυλακτικὴ, quippè quæ non rarò coincidat cum illa, ità ut quod curat simul præseruet, & è conuersò præseruans quoque curet. Est itaque hæc sententia simplex & ad curationem, seu præseruationem pertinens adeò, vt nullam, aut saltem exiguam, cum præcedenti coniunctionem habeat: quamquam aliqui secùs autument,

putantes claram esse connexionem, ex eo quod caussam hìc tollendam doloris proponit, de quo in superiori locutus est: sed nugæ sunt, quia in antecedenti, egit de doloribus verè, hic de lassitudine tantum: illud erat dogma physicum, hoc est preceptum, vel curatorium, (vt ipsimet dicūt,) vel vt alij, præseruatorium: sed miror multo magis horum in Galenum libidinem, cui ea imputant, quæ nec somniauit. Est itaque Hipp. sententia, In quolibet motu corporis, quando quis laborare incipiat, quiescere statim, esse lassitudinis remediū in qua sententia enodanda videndum est, quid Hipp. intelligat pro motu: quid pro quiete: quis affectus sit lassitudo: & quomodo hæc à quiete curetur. Veteres maximum studium in exercendis, per motum quemlibet, corporibus adhibuisse locupletissimè à nobis monstratum fuit in libris Gymnasticæ, ut qui hanc rē plenè cognoscere cupiant, eam tractationem attentè legere possint: illud hoc in loco est concludendum præsentem aphorismum non de alio motu esse accipiendum, quàm de eo quo exercebantur corpora, tum propter sanitatem, tum ob robur bellicum, tum etiam Athleticum. Et cum motus fieret, uel pedibus, uel equis, uel gestationibus (etsi uera sit sententia Hip. de cunctis generibus) nihilominus potissimum de eo motu accipienda est, qui fit pedibus, siue ambulando, siue currendo, siue saltando, siue luctando, aut alio quopiam simili. Habebant autem ueteres in omni exercitatione obeunda potissimum in usu vnum, ut terminus exercitationis salubris esset anhelitus in crebriorem mutatio, atque, ut corpus incalesceret: & quamquam Hipp. dicat 6. Epid. sect. 3. contex. 4. terminum exercitationis esse sudorem guttatim effluentem, & corporis depressionem, ut etiam Gal. in fine 2. de tu. ualet: id tamen est intelligendum, non de primo termino, sed de secundario, qua si tūc sit quiescendum omninò, ubi sudor guttatim, s. post copiosus, effluit, & corporis moles deprimitur, tunc enim corpus uerè deprimitur cum multum sudauit, & hoc potiùs de Athleticis exercitationibus est intelligendum. Alterum uerò, ut non protinus post exercitationem sese traderent consumatæ quieti, sed debiliori cuidam motui, quem apotherapia uocabāt; sicut enim equi postquam cucurrerunt, uel alio modo uehementer laborarunt, leniter spatiari faciunt ipsorum curatores, sic faciebant Gymnastæ, post uehementes exercitationes. Et Arist. 5. sect. probl. 28. & 30. dicebat ab exercitatione homines non esurire propter colliquationem, anhelitus alterationem, atque sitim: obidq; non esse statim cibum offerendum. Hoc totum eleganter expressit Celsus lib. 1. cap. 3. hisce uerbis, ex Hippocr. 2. acut. *Item neque ex nimio labore subitum ocium, neque ex nimio otio subitus labor, sine graui noxa est*. Pro labore non modo intelligit dolere, ueruметiam ægrotare, ut optime monuit Galen. quandoquidem siue quispiam ex motu doleat, siue ita male habeat uix, ut possit solitas actiones obire, opus est remedio, tum ad præseruandum à maiore malo, tum maximè ad presentem lesionem mitigandam, aut finiendam: Ceterū de quiete proculdubio decernendum est: non solum capi ab ipso Hip. prò integra atq; consummata quiete, sed etiam prò illa apotherapia, de qua superiùs fumus locuti, atque id significare etiam uidetur uox ipsi vsurpata διαναπαύειν, idest interquiescere, & recreari. Sic enim 6. Epid. sect. 2. aph. 18 dicebat, ἐκ προσαγωγῆς τἀντία προσάγειν, καὶ διαναπαύειν, hoc est ad contraria esse transeundum, atque quie-

De quo motu loquatur Hipp.

Labor quid Hippocrati in præsenti, & quid quies.

quiescendum non affatim, sed paullatim; atq. si ità interpretemur, vt docet vox εὐθὺς, idest statim, poterit commodè coniungi cum antecedente voce *interquiescere*: quasi uelit dicere, in quauis corporis exercitatione si vbi labor percipitur, statim ad illam interquietem, & recreationem, scilicet διανάπαυσιν accedatur, esse ἄκοπον, idest euitari omnem illam lassitudinem, quæ alioquin immensos labores comitari consueuit: sic enim alias vsurpauit Hipp. vocem ἄκοπον, 6. Epid. sect. 3. tex. 20. quando dixit ὀλιγοσιτίη, ὀλιγοποσίη, ἄκοπον, ἄδιχον. Etenim lassitudo, quæ sequitur magnas exercitationes, oriri solet ex membrorum siccitate, atque ex nimia spirituum consumptione, quarum illa facit ne artus commodè flecti possint, hæc verò imminuit vires, ita vt corpus nequeat solitas obire operationes: aduersus autem has noxas, atque ad eas præcauẽdas iuuat vbi quispiam eas aduenientes percipit, statim sese ad apotherapiam illam, quam vocat διανάπαυσιν conferre, quod est ἐκ προσαγωγῆς, ad contrariam quietem sese transferre:. Et vt hanc euitarent magis, tradit Arist. 5. sect. probl. 6. consueuisse fricare corpora exercitata oleo, & aqua mixtis: oleo, scilicet pro humectandis artubus exiccatis, aqua verò, vt oleũ magis penetrare posset: sic enim magis vtrumq́. penetrat, magisq́. siccitatem (quæ est lassitudinis caussa) aufert, imò Theophrastus etiam balneis curari dicit. Illa igitur quies, & recreatio, ac apotherapia iure lassitudines arcet, primum quia, ut ait Theophrastus lib. de lassit. fit lassitudo, uel ab humiditate, uel à siccitate, quies autem nõ sinit corpora nimium à motu exiccari: deinde, quia pectoris feruorem paullatim sedat: postremò, quia appetitum reuocat, quod tamen iure faciendum iubet Hipp. statim atque sese exercẽs delassari sese percipit, quoniam initia malorum multò facilius tolluntur, quàm vbi iam processerunt, & radices egerunt, tunc enim morbus iam factus haud amplius sola præseruatione, sed & curatione eget. Quamobrem ex his omnibus patet, Senem haudquaquam rem triuialem, sed ipso, atque illius temporibus, quibus ars exercitatoria magis florebat, dignissimã posteris relinquere voluisse. Verum tamen illud animaduertendũ (quod ait Theophrastus lib. de lassitudinibus) solas partes, quę flectuntur pati lassitudinem: vndè nec caput, nec uenter lassitudinem patiuntur. Hæc autem lassitudo, ubi fit ab humiditate, curatur etiã alia lassitudine, hoc est, motu exiccante. Circà hanc sententiam nonnulla occurrunt quæsita, & præsertim. Quomodo hæc sententia possit medicos in exercenda arte iuuare; dicunt enim aliqui (nec penitùs malè) duo documenta, seũ præcepta haberi. Vnum ne pergatur in exercitationib. continuandis, ubi quis sese delassari cognoscit, secùs quàm faciunt nonnulli, qui quò magis laborant, & lassantur, putant sese melius consulere sanitati. Alterum doceri, quod ubi quis à quiete non percipit sese à lassitudine curari, signum esse corporis repletionis, & consequenter corpus egere purgatione: Verum quod Hipp. hoc posttemum respexerit, non ità necessarium mihi uidetur: quandoquidem solam lassitudinis sublationem curasse uidetur, atque spectasse, sed quamquàm respexisset, haud tamen semper uerum est, non finita, propter quietem, lassitudine, corpus ægere purgatione: propterea quod sæpè vsu venit, vt à quiete non tollatur lassitudo, quoniam sit corpus magis exiccatum, quam conueniat, ut hac ratione non opus habeat purgatione, sed potius eo remedio, quo dixi ex Aristot. vsos fuisse vete-

Cur quies lassitudinẽ arceat.

res

res prò lassitudine auertenda. Itaque præter hæc, puto etiam alia commoda secum afferre præsentem aphorismum. Vnum est, quod monet non solum in deambulationibus, &. cursibus, verum in qualibet corporis exercitatione excessus esse statim deuitandos, per conrrariorum usum: & iure dicit Hippoc. *statim*, quia ea duo communia dicta sunt verissima, scilicet, ne. quid nimis, & Principijs obsta: nec ualet quod Arist. 2. Eudem. 5. dixit in exercitationib. meliorem esse υπροβολὴ της ἐλλειψεως, & propiorē medio, quoniā hoc cōparatiuè ad cibum & potum, non simpliciter dixit: Alrerum commodum, quod monstrat fuisse apud Veteres, atque etiam debere omni tempore in usu esse exercitationes corporis, nec unius generis, sed omnium prò ut conuenit. Vndè Hippoc: sapienter dixit (*in omni motu*,) quasi indicaret, varijs motibus, naturarum uarietati conuenientibus, debere corpora moueri, quæ ut quiete, & rorpore franguntur, sic accommodato motu conseruantur, & augentur: Et quamquam in 6. Epid. sect. 4. 13. dicat calidis naturis conuenire aquæ potum, & quietem, non tamen intelligi dēt de perfecta quiete: sed miriori motu, quē uox designat ελίνύειν, ibidē vsurpata, quam ibi exponit Gal. μηπολλα γυμναζαθαι, idest non multum exerceri. Tertium commodum est, quod monet, (vt aliàs dixi) non esse starim ad quietem consumatā à motu magno transeundum, sed per ἀναδιαπαυσιν, idest recreationem quandam modico motu faciendam: atque hoc est, quod dicebat Hippoc. etiam secundo acut. tex. 52. & 53. vbi scripsit omnem mutationem repentinam ad contrariam malam esse, & quietem factam subitò post motum esse nocuam; Quòd porrò nonnulli colligunt ex hoc aphorismo, magis hyeme esse exercendum corpus, quàm æstate (vt Hippocrates monuit tertio de diæta,) nimis ab ipsius verbis est longinquum, præterquam quod Aristot. 2. sect. prob. 21. scribit fuisse omnium veterum communem sententiam, quod æstate magis quam hyeme sit prouocandus sudor, eo quod tunc humoris plus sumitur, atq; is putrescit: Possumus addere quartum, scilicet, documentum temporis ab exercitatione cessandi, scilicet, quando iam incipit lassitudo percipi, non autem vbi diù tolerata fuit.

---

49 *Qui consueti solitos labores ferre, & si fuerint imbecilles, vel senes, non consuetis, fortibus, atque iuuenibus, facilius ferunt.*

SI attendatur diligenter mens, Hippocratis, & præsentis sententiæ medulla, certè nihil aliud videtur intendere, quam, antecedentis sententiæ limitationem quandam vtilissimam. Etenim cum uniuersaliter dixisset, esse statim quiescendum, vt incipit labor apparere, ne omnibus hoc competere crederetur, excipere uoluit assuetos laboribus: qui etsi lassitudinem sentiant, haùd tamen est necesse, ipsos ad quietem rraducere, quoniam multò minus offenduntur à continuatis, atque magnis exercitationibus, quàm illi, qui sunt inassueti, & forsan hoc Hipp. intelligere uoluit de Athletis suorum temporum, qui (vt monstrauimus in Extremo 1. lib. de Gymnas.) nimium semper exercebantur, neque tamen lædebantur; Sententia hæc dogma physicum est, & preceptum simul

cura-

curatoriū:seu pręseruatoriū,sensus verò clarissimus est,quandoquidē nihil aliud dicit,quàm ꝙ consueti consuetos labores ferrè,etsi imbecilles,aut senes sint,insuetis, validis, & iuuenibus faciliùs ferunt: Primū enim licet quærere, Cur Hip. ità locutus sit *consueti consuetos labores ferrè*, siquidem videtur inutilis quædā repetito,quū qui assueti sunt laborare,ijs necessariò sint labores cōsueti: Auget dubitandi occasionem Cornelius Celsus,qui lib. 1. c. 3.quasi hâc sententiā integrè latinā facturus dixit:*Omnem ēt laborē facilius vel puer,vel senex,quā insuetus homo sustinet*.Galen.quasi huic obiectioni respōsurus dicit,alios alijs exercitijs assuefieri,ut cursui,ambulationi,equitationi,& similib. quæ faciliùs sustinētur,sed qui assuescunt varijs exercitationib. dicuntur ēt necessariò illis assueti, vt non sit opus id repetere, quemadmodum facit Hipp. Itaque dicerem antè cętera literam Hippocraticam esse paullisper immutādam, sicquè omnia plana futura, vt si uocem τῆς σιωνήθειας, antè postremam uocem collocemus,tamquam ità dicat Hippocrates τὰς σιωνήθειας φέρουσι, atque tota sententia sit,assuetos facilius ferre labores, etsi sint imbecilles, vel senes, inassuetis fortibus, & iuuenibus Etenim, & si aliqui senes, & imbecilles sint assueti aliquibus exercitationibus, putà ambulationi, haudquaquam faciliùs ferent cursum: cui non sint assuetis, Iuuene, & robusto, sed ipsam consuetam ambulationem; Atqui præstat examinare quid sit consuetudo, & cur omnes facilius sustineant cunctas actiones,& passiones quibus assueuerint,quam quibus non; Etenim memini me legisse apud grauissimum scriptorem Senecā intēr cętera dona homini à Dijs tributa illud esse,quod assuetudo miserias ipsius minuit, & mitigat: id quod ēt scriptum est ab Aristot. in extremo lib. 10. Ethicorum: esse consuetudinem,quæ à Græcis ἔθος dicitur, habitum quemdam aquisitū facilè operandi & patiendi circà vnā uel plures res, sicuti nominis ipsius notio, & communis hominum consensus uidetur docere, & antè alios Aristot. Dicitur *habitus*, quia sic idem et. 21. prob. 14.eam appellat: Dicitur *facilè*, quia & facilis, & iucundus, vt ibidem habetur: Dicitur *agendi*, *& patiendi*, quia Aristotel. id etiam ait: Iam verò ita esse monstrat ipsa ratio, & usus, quoniam sicut facilè operationes ab habitu proficiscuntur, haud secus, atque ab ipsa consuetudine: neque minus uerum est quod passim, & quasi prouerbio dicitur consuetudinem esse alteram naturam, quandoquidem non minus operamur faciliter in ijs ad quę sumus natura comparati, quam in ijs quibus assueuimus: Et hoc est, quod ipse quoq. Arist. 7. Ethic. c. 10. dicebat & in lib. de mem. & remin. scilicet ea, quę crebro complectimur, in consuetudinē, & ex consuetudine ueluti in naturam transferri: Sed postquam caremus libro Chrysippi de consuetudine à Plutarcho in stoicis contradictionibus commemorato, uidere possumus pulcherrimum eadem de re Galeni commentarium. Iam uerò cur ea quibus assueuimus non modo facilius ferantur (ut ait Hippocrates) uerumetiam delectent, & iucunda sint, Aristot: conatur rationem reddere 21. sect. prob. 14. vbi consuetudinem habitum facere, atque augere docet; vndè postmodum facilitas, atq; delectatio in operando nascitur. Cęterum Hip. lib. de flatib. dicebat inassueta molestiā afferre, quoniā sunt naturę cōtraria; At Gal. in hoc cōmentario nil aliud hac de re dicit ꝗ proptereà faciliùs consueta incon-

Dubitatio.

Responsio.

Consuetudo quid sit.

inconsuetis ferri, quoniam ex frequentatis, & consuetis actionibus membra exercitata fiunt εὐτονώτερα, idest robustiora inexercitatis. Verum quia nimis cõmunia atq; vniuersalia uidentur, paullò immediatiores, & proximiores caussæ sunt inueniendæ, quarum vna est (vt de laboribus, & exercitationibus loquar) quòd ex frequentatis laboribus artus, atque partes ipsæ laborantes contrahunt ueluti callum quendam, quo sensus, & molestiæ perceptio impeditur: Et, ut pedum exemplum feramus, uidere licet in ijs, qui assueti sunt pedibus nudis incedere, & laborare usque adeò ipsos incallescere, & obdurari, ut tametsi ferrum pedibus, uel iumentorum, uel etiam hominum deteratur, & consumatur: ipsis tamen pedibus nil, aut parum omninò dematur, tanta est calli, ijs obducti, durities: id quod etiam existimare conuenit de manibus, atque alijs partibus frequenter laborantibus, quarum cutis induratur. Alia caussa est, quoniam fibræ, & musculi, dum mouentur solent uarias figuras habere, ut norat Galen. in lib. 1. de motu muscul. quarum aliæ sunt faciles, aliæ sunt difficiles: illæ uocatæ à Gal. mediæ; hæ uerò extremæ, & excedentes, Vbi igitur sæpius eandem figuram in motu habent musculi, & fibræ, eam sibi faciunt ueluti mediam, ac propterea secundum ipsam facilè operantur, secus quam illæ partes, quæ in figura extrema, nec sibi assueta constitutæ, magna cum molestia laborant: His, & alia non aspernanda accedit caussa, quòd cum animus cunctis corporis functionibus sua præsentia quodam modo famuletur, is vbi ad sibi insueta transit, quodammodo terretur, ac refugit, vndè molestia in operando sequitur. Sicut enim ubi quis primum pedes in aquam frigidam mittit, animus refugiens dolére permittit corpus, quod vbi diutiùs in ea stetit, cum facilitate, atque delectatione ipsam fert, ita in alijs operationibus contingit, quibus non assueuit animus: atque hoc est, quod innuebat Aristot. in fine lib. 2. methaphysicorum vbi quantã uim habeat cõsuetudo, à legibus, in quibus fabulosa, & puerilia, propter consuetudinem multũ posse, indicari significauit: Quibus ità constitutis nõ est arduum intelligere quod Hippocrates dicit uerissimum esse, népè, senes, imbecilles, sed assuetos faciliùs exercitationes sibi consuetas, quibus iam figuræ membrorum sunt accommodatæ, sustinere, quàm inassueti iuuenes, & robusti.

Quesita a quot. Cæterum circà hæc illud est examinandum, quæ fuerit potissima ratio, propter quam Hippocrat. meminit dumtaxat ætatis, & roboris ad consuetudi-*Primum.* nem laudandam, & commendandam, non autem habitus corporis, com-*Secundũ.* plexionis, atque aliarum similium: Præterea non uidetur, quod dicit Hippocrat. perpetuò uerum, quoniam sunt plurimi robusti, & inassueti, faci-*Tertium.* liùs ferrentes, senibus debilibus, exercitationes ijs consuetas. Postremò est dubitat. an possint habitus naturales cõsuetudine permutari, quod dicit Gal.

Ad Primum. & quod dicunt cõmuniter de puella consuetudine ex Napello nutrita. Ad hęc autem dicere oportet duabus rationibus impulsum Hippocratem solum ætatem, & robur commemorasse; Vna, quia assuetudo cum fiat longo tempore, & pluribus operationibus, uix ea in alijs, quam in senibus reperitur, vt propter hoc dixerit Aristot. primò Ethicorum, pueros non posse prudentes esse, quemadmodum senes: quia non possunt exercitati esse in multis actioni-

actionibus, atque habitum, & consuetudinem comparasse, Altera caussa quoniam cum triplex sit fortitudo, & consequenter debilitas, vel naturalis, (ut Hippocrates loquitur in lib. de nat. pue.) ut sunt melancholici, & laxo, atque raro corporis habitu nati. Vel ex ætate contracta, ut senum, in quibus semper sunt uires debiles, Vel ratione morbi, aut antecedentis, aut præsentis, aut mox futuri, omnes huiusmodi species uidetur ijs solis complexas, ut qui breuitatis semper est studiosus, non debuerit plura proponere. Ad aliud uerò dicunt aliqui, sententiam Hippocratis non uerè complecti omnes assuetos, sed aliquos, quasi monere uoluerit, interdum plus posse consuetudinem, quàm ipsam etiam naturalem fortitudinem; sed magis mihi dicere placet, etiam uniuersaliter uerum esse aphorismum, modo cętera sint paria, atque sit debita proportio inter conditiones: siquidem si iuuenis sit multum robustus, & senex multum debilis, & parum assuetus, planè minus feret consuetos labores, è contrà si debilitas senilis haud sit nimia, & assuetudo antiqua, & magna, semper senex, & debilis sic assuetus, plus ualebit forti, & iuuene. Est itaque utilis aphorismus, tum in tuenda sanitate, tum in curatione aliquarum ægritudinum, in quibus medici præcipere solent corporis exercitationes, immò in omnibus, quando, 1 aph. 1 6. 1 7. semper aliquid esse dandum consuetudini, iubebat. Est enim ueluti documentum, quo monemur etiam senes, & iuuenes, & deniq; omnes esse exercendos, atque potius assuetis, quam inassuetis exercitationibus. Et Gal. 2. de tu. Valet. præcipiebat vt senex ea exerceret, quę iuuenis: sed cũcta minus: monemur etiam plus valere habitum ex consuetudine contractum, quàm naturalem, id quod clarius quoque in subsequenti aphorismo demonstrabitur. *Debilitas quotuplex*

50 *Quæ ex longo tempore consueta sunt, & si deteriora sunt, insuetis minus molestare solent. Oportet igitur ad insueta permutari.*

NON est ab vllo dubitandum, quin maxima sit inter hunc, & antecedentem aphorismum coniunctio, cum uterque de consuetudinis potentia tractet, quam non modo hic, verumetiam in lib. de victu acut. atque alibi sæpè extulit Hippocrates. Igitur cum Hippocrates antè dixisset assueta simpliciter ferri faciliùs inassuetis, etiam à debilibus, & senibus, atque id tantum de exercitationibus protulisset (vt ait Galenus) nunc quasi eandem sententiam amplificans, in cunctis sex rebus non naturalibus addit, nõ modo illud esse verum, imò quæ consueta sunt, licet sint deteriora, semper minus lædere inassuetis, ac proptereà oportere ad ipsa quoque inassueta transire: Adeò ut tota sententia duas partes habeat, vnam, quæ est dogma physicum, & medicum, alia uerò, quæ est præceptum & curatorium, & præseruatorium. Et quod spectat ad primum iam satis de consuetudine locutus sum, vndè in præsenti superest tantum contemplari quomodo res deteriores dicantur, & quàm ob causam huiusmodi res, ubi sunt assuetæ, minus molestent: Nã aliquod dicitur deterius siue sit medicamentũ, siue alimentum, quod euidenter lædere aptum est, & hoc dupliciter, aut cõparatũ ipsi ægrotãti, aut simpliciter corpori humano tẽperato, siue, ut ait Galenus secundum sui naturam, atque hoc adhuc dupliciter, vel parum, vel multum. Hic autem Hippocrates loquitur de deterioribus non quidem pecu- *Connexio.* *Scopus.*

liariter ipsi corpori ægrotanti inimicis, sed corpori temperato: atq; hoc nō multum, sed modicè, iuxtà id quod etiam retrò dixit, cibum paullò deteriotem, sed suauiorem meliori, atque insuauiori esse præferendum. De his itaque dicit Hippocrates res non multum deteriores, & longo tempore assuetas, minus molestare solere, nam dicit primum: *Longo tempore.* Quia ut etiam habetur 9. meth. cap. 16. etsi consuetudo non aquiratur nisi longo tempore, istud tamen aliquando minus, aliquando magis est longum, & cum consuetudo sit veluti altera natura, sequitur ut quę multò tempore sunt assueta, maiorem habitum contraxerint, magisquè naturalia sint, contrà quæ pauciore. Atque hoc non modo uerum est in cibis, ac potibus, de quibus manifestè loquitur etiam lib. 2. de uictu acut. & Galenus in lib. de consuet. uerumetiam de alijs sex rebus non naturalibus uocatis, de quibus loquens vi. Epid. sect. 8. dicebat: *In valetudinis autem ratione consuetudo spectanda est, in victu, tegumentis, laboribus, somnis, rebus venereis, & animi affectibus.* Iam uerò quæ sit caussa, cur res quęuis non naturales minus molestent, ob consuetudinem longam (licet deteriores inassuetis) videndum est. Galenus postquam dixit caussam consuetudinis in exercitationibus esse referendam in robur partium operantium: de cibis, & potibus ait, ea ubi tractantur à stomaco, simul & ipsum stomacum alterare, atq; ità frequenti alteratione habitum quendam, quasiquè naturam adscititiam ingenerare, ob quam fit, vt nutrientia ipsis nutritis partibus tandem assimilentur, quod quoque inquit se docuisse in lib. de consuet. cum autem similia à similibus alterentur fit, vt quæ consueta sunt ab ipsis partibus nutriendis alterentur, ac propterea minus lędant, inassuetis, quę dissimilia cum sint difficilius alterantur; id quod Arist. 27. probl. 8. & Theoph. 4. de causis plant. 10. pariter intelligere voluerunt, quando scripserunt triticea, & hordeacea cibaria nullū fastidium, neq; satietatem parere, quod continuò vsu nobis familiarissima sint, quasiquè naturalia: quamquam Hippo. lib. de arte Vet: hac eadem de rę tractās, id potius tribuat succo temperato, quem habent panis, & maza, aliaq́. edulia, quibus familiariter absq́; fastidio vtimur: Et quod dixit de cibis, & potibus idem etiam cōtingere de aere, qui si calidus, assuetum minus molestat, eo quod corpus iam diraratum, sicuti magis frigus lædit, quia corpora iam à consuetudine caloris rarefacta, intimius penetrat, atq; lædit sicut è contra non penetrat id, quod iam longa mora sub frigido aere condensatū est: imò dicebat Plinius, assuetos etiā in pestilenti aere durare: Atque hæc est vera caussa, propter quam assueta minus lædunt, licet sint paullò deteriora inassuetis, & à qua proponenda abstinuit Hipp. quòd contentus fuerit solam experientiam proposuisse; atque alijs caussam inueniendi, occasionem reliquisse: Sed hic dubitatur, primum, quia non uidentur quælibet, vsu fieri minus molesta, vt si quis quotidie succum abrotani, vel absinthij capiat, nō propter hoc tamen minus ab illo molestabitur. Prætereà est receptissima apud omnes sententia, atque etiam usu probata, nimiā cuiuslibet rei familiaritatē, atq; vsum parere fastidium, vt ait Arist. de alijs edulijs dulcib. à pane, quę tametsi suauia sint nihilominus lōgo usu pariūt fastidiū Ad primū dicēdum est, (qđ antè quoq; significaui) Hipp. nō loqui de q̲buslibet inassuetis deteriorib. sed quib. inest parū prauitatis. Iam verò oīa amara vehementer, vt ait Gal. sunt ἄβρωτα, & nimiū naturę inimica, quę

fit,

sit, vt nequeat ex ipsis generari similis habitus in stomaco, Vndè non absq; ratione Auuerroes lib. de theriaca irridebat eos, qui putarunt homines posse diù vesci impunè, & nutriri venenis, vt dixerunt Auicennas sexta quarti de puella illa napello nutrita, & Scaliger lib. de subtil. aduersus Cardanū de filijs Regis Indorum exercit. 175. quoniam id si contingeret, simul quoque eueniret, vt ille euaderet totus venenum, sicquè naturam humanam exueret; quare non quælibet assueta minus inassuetis molestant, sed quæ parum sunt deteriora: nam quę multum deteriora sunt, vsu sanè fiunt minus molesta æquè malis, & inassuetis, (vt qui continuò vtebatur Aloe apud Brasauolam, minus molestabatur:) verum numquam fiunt suauia. Ad secundum autem dicunt nonnulli, aliud esse loqui de bene valetibus, aliud autem de caussarijs corporibus: siquidem, vbi stomacus bene valeat, nil molestiæ ex consuetis cibis capit, vbi verò excrementis repletus est, ex frequenti vsu aliquorum eduliorum, tunc molestia inducitur, quod excrementa illa rem contrariam appetere faciant; sed hæc responsio quāquam speciosa sit, haud tamen corresponder vsui, & Aristot. anctoritati: nam experientia constat dulces, & suaues escas fastidire multos longo usu, aut saltem non ità delectare. Et Aristot. loco citato problem. 5. sect. 21. 8. ait dulcia, & suauia longo vsu fastidium parere, quoniam nimis nutriunt, & replent, vel quia ipsorum natura haudquaquam nobis conuenit. Itaque multò meliùs est dicere suauia, ob frequentem vsum amittere delectationem, ob similem habitum quem ingenerarunt stomaco, quo fit ut non afficiatur ab ijs: desinente uerò delectatione succedit abominatio, non ob prauitatem inductam, sed ob desinentem pristinam voluptatem, cuius amissæ memoria deindè molestat, sic enim dicere solebat Socrates, esse respiciendas voluptates abeuntes, quoniam cum afferant molestiam, incitant integros animos ad sui contemptum: atque hæc est ratio propter quam Hippocr. non dixit consueta fieri iucundiora inassuetis, sed minus molestare; quia uerè ex usu rerum suauium frequenti, non perdurat delectatio, & si quid molestiæ sequitur, est latens quædam displicentia ex memoria deperditæ iucunditatis, Quæ verò prius molestabant vsu frequenti, eam molestiam deponūt, ob dictam rationem. Nunc uideamus alteram aphorismi partem, quam dicebamus esse præceptum curatorium, & præseruatorium, quo scilicet iubet Hippocrates, vt ad insueta transeatur, Nam examinare operæprætium est, quæ sit potissima ratio, propter quam ad insueta, etiam si sint mala, esse transeundum, & quæ ex huiusmodi transitu speretur utilitas: Omnes penè ad id confugiunt, ut dicant hominē uarijs rerum, ac fortunæ casibus esse expositum, in quibus nisi assueuerit, aduersis, & contrarijs maximè læditur, ubi ijs vti cogitur, & huius euentus exemplum est Dionysius tyrannus, qui cum assuetus vitæ luxuriosæ esset, ac quandoque temperatiore uti cogeretur, ob inassuetudinem, lapsus est in tabem, Verum aduersus hoc dici posse existimo, non tolli difficultatem; quoniam si Hippocrates dixit assueta minus molestare inassuetis, potius uidetur esse insistendum assuetis, quam transeundum ad insueta, ut molesta; Contrà est omnibus innatum ut rebus nouis delectemur, quæ autem sæpius vidimus, aut audiuimus solent tristare, aut saltem non delectare. Itaque melius est dicamus, hoc

Ad alterū

Improbat.

Solutio melior.

pceptum ideò relictũ esse nobis ab Hipp. quoniã quę cõsueta sunt, licet videãtur minus molestare, interdũ tamẽ latenter nocent, vel ratione qualitatis, vel quantitatis, vel proprietatis, ut dicit Iacobus de se ipso, atque et Petrus Aponensis, qui non poterant ferre odorem Alliorum, quemadmodum nec ego: vult igitur dicere Hippocrat. non ità esse fidendum assuetis, quin interdum ad insueta transeamus non quidem cuiuscumque generis, sed potissimum ad illa, quæ nobis necessariò occurrunt, vt cibi uiles, aer, motus, ad quæ etiam, non est subitò transeundum, sed paullatim, atque ut ait Hippoc. ἐκ προσαγωγῆς. Quod uerò obijciebatur res nouas, & inassuetas placere nobis magis, quàm antiquas, & aliàs sæpius visas, aut auditas, id quidem verum, & ab Aristotele confirmatum est 10. Ethicorum in fine cap. 4. quoniam semper discere optamus, atq; in rebus nouis attentè magis operamur, & magis discimus, ut propterea etiam magis delectemur: atqui de his non est mens Hippocratis loqui, sed de rebus pertinentibus ad sanitatem, & præsertim de medicamentis, quæ cum operentur, molestiã afferendo, (ut dicit etiam Aristot. 1. prob. 53.) fit, ut ubi sæpius usurpantur, quodammodo negligantur à natura, quam, cum non alterent, cõsequenter operari nequeunt, vndè sapienter Auicennas dicere solebat, mutanda esse medicamenta, sed non medicationes. Porrò utilitas, quæ capitur ab hac tota sententia rectè percepta multiplex est: primum enim discunt medici, ut circà labores corporis melius semper sit sese in assuetis exerceri, quã in inassuetis, quoniã ubi operationem sequitur molestia, semper minor fit ab assuetis, ut etiam dicit Aristot. ubi uerò sequitur delectatio, secus est: quoniam in operatione fit, post operationem autem desinit. Præterea docet Hippoc. assueta (etiam si sint deteriora) esse semper anteponenda inassuetis, licet melioribus, quod intelligẽdum est, nec de multum deterioribus, neque de admodum melioribus. Postremò discunt medici in usu medicamentorum non semper iisdem siuè alterantibus, siuè purgantibus esse immorandum, quippè quæ non afficiunt, sed ad innassueta, quæ magis mouent, esse usum reuocandum: undè eorum consilium probare non possum, qui putant Hipp. hic non loqui de ægrotantibus: quoniam cum sit præceptum curatorium, (vt dicebam) frequentissimè usu uenit, ut ad insueta sit transeundum: quinimò, cum dicat Hipp. lib. de arte: Vet. priscos illos medicinæ ignaros, dum ægrotarent, consueuisse semper se se ad contrarium, & inassuetum victum traducere, manifestè significat, in curandis morbis, necesse esse plerumque ad insueta, licet ingrata transire, tam cibaria, quàm medicamenta: In quibus tamen mutationibus faciendis, (vt dixi) magna prudentia agendum, scilicet quando quomodo, vbi, & quantum conuenit. Quod etiam dicit Celsus initio suæ medicinæ, debere sanos nullas leges seruare, seseque inassuetis quoque accommodare, salubre certè consilium est, si, & hoc, ut debet, perficiatur.

51 *Plurimum atque repentè euacuare, vel replere, calefacere, vel refrigerare, siue quouis alio modo corpus mouere, periculosum: Quoniam omne nimium est naturæ inimicum: sed quod paulatim fit, tutum est, tum aliàs, tum cum ab altero ad alterum transitus fit.*

SVNT qui præsentem aphorismum post subsequentem collocant, siuè qđ ità reperirent in aliquibus contextibus, siuè alia ratione ducti, quàm nõ est vt per-

ut perquiramus, sed sat est Galeni contextum sequi, apud quem ita dispositus habetur, Et si ulla coniunctio inter ipsos est afferenda, hæc mihi omnibus placet magis (etiam à Galeno in fine comm: significata) ut dicamus Hippocratem dixisse ad insueta esse trāseundum, qui transitus, quoniam fieri potest, vel subitò vel paullatim, exemplis, & usu, & ratione probatissimis, nunc ostendere intendit hunc transitum ad insueta non esse repentè, sed paullatim faciendum; perindè ac si ita diceret. In repletionibus, inanitionibus, & calefactionibus, alijsq; huiusmodi alterationibus nil subitò, sed paullatim agendum, ergo id quoq; in mutatione ad insueta facienda, est obseruandum. Sententia est potius inter dogmata, quàm inter precepta; verum ex ipsa etiam colliguntur præcepta ad faciendam medicinam maximè accommodata, atque necessaria, ut suo loco monstrabimus. Diuiditur uerò in tres particulas Vna est. *Plurimum atque repentè euacuare*: Secunda uerò est *omne nimium naturæ inimicum*: Tertia est. *Quod paullatim fit tutum est, &c.* Iam uerò secundum institutum nostrum unamquamq; sigillatim explanare conabimur: Cum enim Hippoc. lib. de flatib. definierit medicinam nil aliud esse, quàm adiectionem, atque detractionem, atque utrumque hoc præstetur, uel euacuando, aut replendo, uel alterando, scilicet calefac: refrig: similiuè, alia operatione: iccircò iure Hippoc. his duobus generibus usus est, ut complecteretur omnem medici actionem, eamquè nullo tempore, uel repentinam, uel nimiam esse faciendam moneret, & hæc est uera causa, ob quam cum is uellet cūctas medici actiones à nimietate, & celeritate abducere, solum accipit in exemplum repletionem, & inanitionem, necnō alterationem, non autē aliud quippiam. Iam uerò quid sit κατὰ πολὺ, & ἐξαπίνης, hoc est, *multum, & repentè*, non est difficile intelligere, cum sint uoces ipsi Hippocrat. satis usitatæ ad significandam nimietatem, atque subitaneam aliquam actionem, aut passionem. Ceterum, quia multum & subitum sunt quoque in prædicamento relationis, & aliquod potest alteri esse multum, aut subitum, quod alteri erit mediocre, & tempestiuum, iccircò debemus hic non quodlibet multum, aut subitum intelligere: sed quod cuique peculiariter sit tale: cum enim uaria sint temperamenta, variæ consuetudines, & variæ proprietates, metienda est quantitas agendorum secundum vniuscuiusquè consuetudinem, temperamentum, aut proprietatem. Qui enim consuetus sit multum bibere, vbi in ægritudine febrili sit ipsi frigida porrigenda; plus semper erit offerendum, quam assueto parum bibere. Sic si quis sit temperamento valdè calido præditus, multa refrigeratio erit sibi utilis, quæ alioquin minus calidis noceret: sic qui proprietate quadam difficiliter purgantur, magna dosis medicamentorum sibi erit offerenda, quæ alijs si traderetur facilioribus ad purgandū, enecaret; Etenim Aromatarius ille Chius à Theophrasto commemoratus sex fasciculis Elebori sumptis, nil purgabatur, quæ dosis si alicui alteri tradatur, planè interimet. Ergo non indiscriminatim hoc Hippocratis dictum est accipiendum, sed secundum proportionem variorum corporum: Sed dicet aliquis cur Hippocr. potius vsus est voce σφαλερὸν, idest fallax, & non dixit, potius κακὸν, idest malum, ut consueuit aliàs loqui? Cui respondendum puto, summa ratione id fecisse, quoniam interdum medici coguntur, & quātitatem auxiliorum transcendere, atque statim operari, quam tamen occasionem

Connexio. Scopus. Dubitat. Solutio.

sionem inuenire, & rectè vti, est difficile, & fallax; ita vt non sit uerè malum, quod quandoq. prodesse consueuit: Quod autem Medicus quandoq. cogatur multum simpliciter, & etiam secundum proportionem facere, exemplo est magna inflammatio, & maximus dolor, in quibus Galenus commendat sanguinis missionem vsque ad animi defectum, licet Auuerroes acriter aduersus ipsum hac de re certauerit: preterea in febre synocha, idem quoque Galenus, & alij probarunt, ut eadem sanguinis missio fiat: quò verò ad subitaneas operationes, non est dubium eas quoque interdum esse medico necessarias, quando, & Hippocrates dixit occasionem esse præcipitem, & habitum Athletarum statim esse soluendum. Itaque siue multum, & repente simul capiantur, siue separatim, utroque modo non est simpliciter malum, sed certè difficile, atque fallax opus. Secunda pars erat *omne multum naturæ inimicum*; quam propositionem Galenus atque alij uoluerunt esse ueluti probationem quandam antecedentis propositionis; quasi dicat Hippocrates, propterea multum euacuare, & subitò, esse periculosum, quia omne multum est naturæ inimicum: Sed si hoc uerum est, non plenè Hippocrates totam propositionem probaret, sed dumtaxat quò ad particulam πολύ, idest multum, non autem quò ad particulam ἐξαπίνης; idest repentè: nam si uoluisset plenè id probare, cōueniens erat, vt diceret, omne multum, & subitaneum est naturæ inimicum; Quare vt tueamur Galeni interpretationem, dicēdum est, sub voce πολύ intellexisse etiam vocem ἐξαπίνης, quasi quod fit subitò, etiam nimium sit, imò sub hac voce πολύ, inuenio comprehendi quandoquè etiam defectum, quemadmodum comprehendit vox ὑπερβαλὺ, apud Aristot. 1. probl. vel dicere possumus, iccircò tacuisse secundam illam particulam, quoniam nimis notum est, subitas cunctas mutationes esse inimicas naturæ, quàm vt opus sit illud monere: siquidem id non modo usu probatur in corporis, verumetiam, & animi affectionibus: siquidem non rarò inuenti sunt, qui subitis, & innopinatis nuncijs tam lætis, quàm tristibus sint exanimati, sicuti uidemus eos, qui pedes & manus valdè refrigeratas habent si subitò calefiat, acerbissimis cruciatibus tentari, vt uerissimum sit illud adagium, in cunctis rebus, *Ne quid nimis*. Percunctabitur autem hoc in loco aliquis cum periculosum

Dubitat. sit repentè, & multum euacuare, atque replere, necnon refrigerare, & calefacere, Vtrum ex his deteriùs sit an peccare in nimia repletione, an in nimia euacuatione, & an in nimis calefaciendo, an uerò in nimicum refrigerando, Ad quod

Respōsio. respondendum, quod Hippocr. dixit primò aphor. de cibo, & potu; scilicet ægros magis peccare in victu tenui, quàm in pleniore uerissimum esse, & ob id maius peccatum esse plus euacuare, quàm plus replere: quoniam quæ demuntur multò difficilius est restituere, & reficere, quam quæ superabundant detrahere; & in vniuersum multò faciliùs est destruere, quam construere. De alterationibus similiter dicere licet, multò leuius esse plus calefacere, quàm plus refrigerare: quoniam etsi uita hominis in medio temperamento sit posita, ac ob id tàm nimius calor, quàm frigus sibi (vt extrema) opponantur, tamen multò magis frigus sibi, quam calor nimius contrariatur, & hoc est quod iure solebat Auuerroes monere in uentriculo curando, ne ipsum vmquam plusculum frigefaciamus. Sequitur pars tertia, & postrema aphorismi, quæ est: *Quod autem*

paullatim fit tutũ est, tum aliàs, tũ cum ab altero ad alterum fit transitus hinc Celsus lib. 1. c. 3. inquit *ergò cum quis mutare aliquid volet, paullatim debet assuescere:* pro qua parte perspicua facienda cõsiderare oportet, quid sit Hippocrati κατ᾽ ὀλίγον, idest paullatim: cur non dixerit ἀγαθὸν, ut soler, sed ἀσφαλές, idest tutum. Postremò quid sit transitus ex altero, in alterum. Quod ad primum Galenus in comm: uidetur interpretari κατ᾽ ὀλίγον, κατὰ μικρὸν, idest secundum paruas partes: est autem nil aliud, quam aliquid agere paullatim addendo, aut minuendo, non confertim, neque subitò ab una ad aliam rem transire, quod aliàs προσαγωγῆς dicere solet Hippoc. & dixit hoc esse ἀσφαλές, quoniam huiusmodi cunctatio interdum quidem est inutilis, non modo in rebus medicinę, uerum etiam in cunctis alijs, tum publicis, tum priuatis: uerum quia etiam erratur plerumque in nimia properatione, ideò Hippoc. dicit tutiorem partem esse paullatim operari, quod uoluit similiter significare quando dixit 6. Epid. sect. secunda μηδὲν εἰκῆ μηδὲν ὑπερορᾶν, idest nil temerè agendum, nil contemnendum. Iam uerò de postremò, dicendum est mutationem ex altero in alterum, hic significare apud Hippocratẽ omnẽ transitum ab una in aliam operationem; dicebat enim Corn. Celsus, & rectè initio lib. 3. suæ Med & cum eo Auicen. mutanda esse (in acutis præsertim) medicamenta, si non profuerunt; & aliud, atque aliud esse experiendum: neque hoc tantum in parte medicinæ therapeutica, uerum etiam in chirurgica, atque diætetica: Et Hipp. 6. Epid sect. 6. dicebat in morbis παλιμβαλοισι, idest facile reuertentibus, & contumacib. conducere mutationes, & præsertim ad loca conuenientia, priusquam vitium aliquod contrahatur, vt contigit Chærioni. Vtilitas huius aphorismi in medicina facienda, triplex est vna, vt caueatur ne fiant vllæ mutationes insignes, siue euacuando, & replendo, siue alterando; ne fiant repentinæ, & nè intempestiuæ; id quod etiam voluit Hipp. intelligere, quando in lib. 7. Epid. dicebat, animaduertendum esse qualia, ex qualibus, ad qualia. Secunda vtilitas est, quòd caueatur semper id, quod nimium est atque hoc præceptum, ut dixi, æquè obseruandum est in cunctis humanis operationibus, atque in ipsa medicina facienda. Tertium est, ut medicus semper in omnibus mutationibus sequatur id, quod securius est: cum enim de uita hominis agatur, debet semper medicus illud in oculis ferre, ne vitæ noceat; quæ quoniam à subitaneis, & intempestiuis mutationibus semper læditur, hę sunt diligenter cauendæ.

---

52 *Omnia secundum rationem facienti, si non succedat secundum rationem, non est transeundum ad aliud, stante eò quod à principio visum est.*

EST quidem illud verum, quod & in præcedenti, & in hoc aphorismo traduntur quædam generalia pręcepta, ad curationem spectantia: sed si afferenda est aliqua continuatio, proculdubio vna multo accommodatior habetur, siquidẽ Hip. in fine pręcedentis locutus fuerat de mutatione, quã facit medicus & ęger ab vna, in aliam rem, atq; modũ illius pręscripserat, s. vt agatur nõ rẽpetè, sed paullatim: nunc autẽ ipsius mutationis sermonem cõtinuans docet, quando huius- *Continuatio.* *Scopus.*

huiusmodi mutationes faciendæ sunt remediorum, atq; medicationum, quasi dicens, tunc esse agendas, quando omnia facta sunt secundum rationem, neque tamen succedit quod optatur, & intenditur: neque stat quod à principio uisum est: Cum ergo sit præceptum practicum, atque unica (licet satis longa) sententia, tria circà ipsam contemplabimur nempè, quid sit omnia facere secundum rationem: quid intelligat Hippocr. per transire ad alia: postremò, quid sit stare illud quod à principio uisum est, quibus cognitis patebit utilitas aphorismi. Est enim tota sententia, Si medicus omnia faciat sedm rationem, neq; tamẽ rationi effectus consonus succedat, propter hoc nondum esse mutanda, quę fiunt secundum rationem, modo stet illud quod à principio visum fuit. Galenus certè in hac sententia exponenda satis breuis fuit, nihilominus egregiè satis docuit rationem propter quam hoc Hippocratis pręceptum verissimum sit, quandoquidem cum omnis actio fiat in tempore, atq; alia pauciore, alia verò longiore, fit interdum, vt licet curatio cum summa ratione adhibeatur, operis tamen perfectio absolui nequeat, nisi longo tempore; sicut petra non excauatur, nisi à plurimis guttis super ipsam decidentibus; vndè expectandum est tempus debitum, neq; transeundum ad alia remedia, donec morbus eam naturam habet, quæ à principio fuit perspecta, alioquin si fieret mutatio, fieret vtrq; ad contraria, vel saltem diuersa, vndè etiam ipsi morbo contraria præsidia adhiberentur, quæ perturbantia naturam, cuncta grauiora, atque contumaciora redderent. Iam uerò vt ad primum indagandum accedamus, Secundum rationem agere, nihil est quàm prudenter operari, Prudentia verò, quæ est (vt dicebat Aristot. in Ethicis) veluti sal, quo condiuntur omnes humanæ actiones, in eo potissimum est collocata, (sicut idem Arist. monuit,) vt quæcumque fieri debent, fiant, quibus oportet, quantum, quando, vbi; & quomodo oportet. Iam verò vt de medicina loquamur, non potest medicus adhibere, quæ oportet, nisi prius cognoscat integrè, quid sit illud, cui est remedium adhibendum, atque hoc est, quod dicebat Hippoc. lib. de arte, non posse medicum curare, nisi ipsum morbum cognoscat, quod à Galeno, & ab omnibus medicis vnò ore confirmatur. Itaque medicus, qui operatur per indicationes, (ut agunt omnes dogmatici,) primum morbo cognito, eius naturæ accommodata præsidia adhibet in ea quantitate, quæ exigitur, atque eo tempore, modo, & loco, quo conueniunt: si quidem vt Hipp. lib. de flatibus ait non unus est morborũ locus, nec vna quantitas, vt propterea debeant omnes eodem modo curari, & in lib. de arte scribit medicinam multas rationes habere ad ferendum auxilium, quas enumerat in lib. de ornatu medici. Igitur, medicus qui cuncta hęc (vt dixi,) facit, ea secundũ rationem agere dicitur ab Hippoc. hoc in loco: & hoc est quod dicebat Galen. in fine octaui lib. Meth. medicum oportere esse exercitatum, atque natura prudentem, alioquin si temerè agat, nec naturã morborum (Empyricorum more) cognoscere curet, semper, aut maxima saltem ex parte à proposito Scopo aberrabit. Porrò de mutatione ad alia idem censendum est, quod retrò etiam dicebam, nempè medicum facere mutationem in aliud quando, vel à remedio ad remediũ; vel à quantitate ad aliam, vel à modo medẽdi ad alium modum, vel à tempore ad aliud tempus, vel à loco ad locum efficitur mutatio; Nam sepè numero contingit, vt medici faciant

Quid sit agere secundũ rationem.

Quid sit ad alia transire:

ciant huiusmodi mutationes, quando non vident sibi res (quemadmodum cupiunt,) feliciter succedere: quod verum faciendum sit, & quando facere, vel non facere conueniat, monstrat Hippocrates iis uerbis, quæ postremò expendenda proposui, nempè non esse faciendas (cum idem stat, quod à principio iudicatum fuit.) Quasi verò tunc sit mutatio facienda, quando non stat idem quod initio fuit visum. Porrò quod à medico initio spectatur, est ipsius morbi natura, quæ vbi rectè cognita fuit, dicitur ab Hippocrate stare, hoc est, semper eadem esse, vbi verò non est exactè cognita, non stare dicitur: Itaque vult dicere Magister, donec eadem putetur à medico morbi natura, quę à principio visum est, & consequenter omnis alia ratio decenter sit adhibita, nulla mutatio facienda est, nec remediorum, nec aliorum: Sicut vbi fortè medicus putauerit alium esse morbum, tunc planè permutatio medicationis, medicamẽtorum atque aliarum rerum agenda erit. Sed duo restant videnda unum est, quomodo medicus cognoscat non stare id, quod à principio uisum est: Alterum cur Hipp. non dixit etiam alteram partem, nempè transeundum esse ad alia, si non steterit quod à principio uisum est: Circà primum dicebat Hippocrates curationem ostendere morborum naturas; quia vbi remedia naturæ morborum accommodata iuuant, signum est cognitam fuisse ipsorum naturam; sin obsint significatur eam non esse, quæ putabatur. Vndè Corn: Cels. vt dixi aliàs initio tertij libri dicebat *in acutis statim esse mutanda remedia, quæ non pro sunt, in longis autem non ita*, & non male fecit Musa, qui cum uidisset Augusti stomachichum dolorem exacerbari magis à calidis presidijs, ad refrigerantia sese contulit, atque ità illum sanauit: igitur ut medicus certior fiat stare id quod à principio uisum est, scilicet rectè perspectam fuisse morbi naturam, debet remedia inuenta secundum rationem sæpius experiri, quæ si conferunt, non debent mutari, sin minus persistendum adhuc est in ijs, donec sæpius frustratis remedijs animaduertatur non eam esse morborum naturam, quæ antea fuerat supposita. Alia quoque est ratio cognoscendi hoc nempè, ex ante frequẽtata experientia, quando scilicet initio curationis apparent aliqua symptomata, vel exacerbata, vel imminuta. Vbi enim videntur statim ex adhibitis remedijs, non modo nullum leuamen sentiri, verum potiùs mali vehementiam augeri, signum est contraria esse, quàm deberent, ac propterea aliam quoque esse morbi naturam, quàm fuerit putatum: sin minus aliqua mali imminutio succedat, eaque conseruari & crescere appareat, signum est, malum esse cognitum, ac propterea non esse ad alia auxilia transeundum. Circà secundum dupliciter resp. potest uno modo, (quod aliàs sæpenumero dixi) Hippocratem, ut plurimum uno contrariorum contentũ esse, quando ex ipso aliud quoq; necessariò cognoscitur: Vndè cum istud tale sit, non est mirum si alterum esse tacendum duxit: alio modo respondere licet ipsum, ut dicebam in lib. de Arte hoc quasi legem quandam reliquisse, ne medicus ullus sese vnquam ad curandum quemquam conferat, nisi prius morbum cognouerit, ac propterea ipsum hoc tacuisse, supponentem futurum neminem, qui non statim cognoscendo morbo prius sese daret, quàm curaret. Vndè ne hic terreretur, & inutiliter mutaret medicationem, & medicamenta, vbi non statim sequitur effectus, uoluit eum commonefacere, vt postquã

cognouit rectè morbum, & accommodata præsidia adhibuerit, etiamsi statim non sequatur optatus effectus, pergatur tamen in eadem medicatione, quia vt dicebat Celsus, & Galenus, sæpenumero quod non fit breui, longo tempore tandem fit. Quamobrem ex his omnibus colligitur ad quid vtile sit huiusmodi præceptum, nempè, vt medicus primum cognoscere satagat morbum, quo cognito, atque perspecto, adhibeat accomodata præsidia, loco, tempore, modo, & mensura debitis, tum in ijs pergat, (licet non respondeant statim votis) & si quandoque medicamenta longo vsu interdum uideantur facta ipsi naturæ familiaria, mutetur, sed non mutetur medicatio, dum eędem indicationes à natura morbi comparatę, persistant: quod si mutentur, medicationem quoque mutari necesse est: Solent autem mutari, vel mutantur morbi, vt quando ex tertiana simplici fit duplex, vel quartana, aut quando virtus, temporis longitudine fit debilis, aut quando materia ex uno loco in alium mutatur: atque alia huiusmodi contingunt, quæ medicum cogunt alia ratione medendi vti.

53 *Quicunque aluos humidas habent, si quidē iuuenes fuerint, melius degūt his qui siccas habent. Ad senectā verò deterius degunt, nā senescentibus magna ex parte exsiccatur.*

BREVISSIMVS est Gal. in explanatione præsentis aphorismi, nec quicquam aliud dixit, quam esse per se manifestam hanc sententiam, etsi quid optatur, id totum iam dictum esse in antecedēte aphorismo, cuius initium est. *Quibus iuuenibus adhuc aluus humecta est, &c.* f. aph. 20. ex quibus uerbis colligitur si ulla continuatio esset ipsius afferenda, debere proponi cum predicto aphorismo, post quem locandus fuisset, nō cum immediatè ipsum antecedente, cum quo nulla coniunctio apparet, quamquam non desint, qui ineptè satis cogantur connectere utrumque, & Hippocratem faciunt leuissimi ingenij. Est sententia tota prognostica, quæ tamen potest etiam in actu practico nonnihil utilitatis afferre. Diuiditur autem in duas partes. Quarum prior est de iuuenibus. Secunda uerò de senibus. Quod igitur de Iuuenibus ait est, eos qui habent ea in ætate humidas aluos, melius liberari, seu degere, quam qui habent eas siccas; Et Celsus lib. 1. cap. 3. transferens hanc sententiam dixit: *In iuuene fusa aluus melior, in sene verò adstricta*. Qui sint iuuenes seu νέοι aliàs diximus, scilicet ab Hippocr. ita appellari qui non excedunt trigesimumquintum annum, His autem duabus rationibus aluus humida melior est, quam adstricta; Vna quia suaptè natura cumulant multa bilem, quæ opus est per aluum euacuari quotidie, aliòquin retenta facit acutos morbos, Vnde Hipp. lib. de aer. & aq. dicere solebat eos, qui habent aluum liquidam, non tentari morbis acutis, quia sic quotidie educuntur succi biliosi à quibus fiunt: Altera ratio est, quoniam hac ætate homines committunt innumeros in uictu errores, ob quos cruda, & uaria excrementa gignuntur, & præsertim cruditates, quæ nisi excernantur alui beneficio gignunt uarios, atq; graues morbos: cruditate enim fieri aluos molles etiam Arist. testatus est, primo de gener. animal. c. 20. quod quoq; dixit fieri ab immēso potu ut scripsit 3. prob. sect. 5. qd patiūtur quoq; eunuchi ob humiditatem, vt & balbi ex Hip. 6. aph. 32. Porrò quid significet uerbū ἀπαλλάσσουσι vsurp. ita hic ab Hip. Gal. plurib. in locis docet: Sed quod pertinet ad hunc locum vsus est etiam

eadem

eadem voce 32. huius, sicut & lib. de vetere med. atque alibi prò uiuere, & in meliori statu, atque condicione degere, seu à morbis facilius liberari: & existimo in præsenti loco, accomodatiorem omnibus alijs significationẽ esse, ut dicamus Hippocratem uoluisse simili verbo docere, Iuuenes habentes aluum humidam melius uitam traducere, morbisquè omnibus feliciùs defungi, quàm illos, qui eam habent siccam, ut etiam Corn: Celsus interpretatus est; Memini legisse apud Galen. 7. Meth. eos, qui habent uentriculum calidum, si in eum materia labatur ex capite, pessimè agere, si aluum adstrictam habeant, Et Auuenzoar initio suę medic: dicere solebat, in tuenda valetudine maximum subsidium esse semper apud omnes reputatam alui lubricitatem, ob causas iam antedictas, cum enim in iuuenibus succi biliosi, & crudi, quos quotidie accumulant, retinentur, proculdubio ob temperamenti caliditatem putrescunt, & consequenter uarijs morbis tàm acutis, quàm diuturnis occasionem præbent; atque hæc de prima Aphorismi parte. Sequitur secunda quæ est. In senectute hos iuuenes deterius agere: quoniam ipsis senescentibus, vt plurimum alui siccantur. Circa quam partem considerare oportet, Vtrum verum sit iuuenes qui habent aluum humidam deteriùs in senectute agere: quandoquidem secus plerumquè experientia comprobatur; & ratio suadet his in senectute pauciora inesse excrementa, ideoquè melius traducere uitam, & faciliùs liberari à morbis. Præterea concesso hoc Hippocrati vtrum uera, & adæquata ipsius caussa sit, quam proponit, nempè alui siccitas, cum Celsus dixerit in Iuuene melius esse habere aluum fusam, sicut in Sene adstrictam. Prò primi ressolutione, dicendum est iuuentutem dupliciter posse considerari, vel secundum sui temperamentum, uel secundum mores: si primo modo cõsideretur, proculdubio debent Iuuenes habentes aluum humidam melius degere in senectute, eo quod ob alui lubricitatem, liberata corpora à succis calidioribus, & prauis, succedens alui siccitas non ita lædit, cum aut nulla, aut pauca insint ipsis recrementa, quæ retineantur, & retenta lædant. Sin autem consideretur iuuentus secundum mores, ob quos non modo biliosi, verumetiam pituitosi, & crassi succi semper congregantur, ob ingluuiem aliosquè perniciosos errores, proculdubio deteriùs degunt in senectute, eo quod cum nequeant satis exuberantia recrementa euacuari, multò minus in senectute, quando alui siccantur, ea possunt educi, undè retenta podagras, colicos dolores, arthritidas, calculos, aliaquè similia inducunt, quæ uitia ab alui adstrictione foueri, & incrementum suscipere satis est manifestum, vt Hippocrates dixit secundo prorrhet: atque in Coacis prænotionibus, vbi scribebat podagras, alui cum adstrictione iunctas, esse irremediabiles, sicut, & conuulsiones facilius ijs fieri: & in lib. de aer. aq. & loc. dicebat habentes aluum humidam ferè à lapide uesicæ tutos reddi; Ad aliud dicendum (quod etiam in explicatione aph: Vigesimi fusiùs declaratum est) hanc fuisse Hipp. obseruationem, ut magna ex parte in iuuentute habentes aluum humidam, in senectute adstrictam habeãt, & è contrà; quò fit, ut propter hoc deteriùs degant in senectute, qui habuerunt humidã, quoniã siccẽtur, & cõsequenter retẽta excremẽta varios morbos pariant; quasi velit dicere Hippocrates, etiã in senectute bonum esse habere aluum humidam, qua quotidie redundantia excremẽta edu-

Dubitatio prima.

Altera.

Solutio prioris.

Ad Secundam.

cantur, ac propterea vbi ea fit adstricta, cuiusmodi contingit ijs, qui habuerunt eam in iuuentute mollem, multò deterius esse. Verum quid ad Celsum dicemus præferentem in senectute aluum adstrictam molli? Respondendum puto senectutem secundum se consideratam melius traduci cum adstricta aluo, nempè, quæ haud corpora ità debilitat, sicut mollis; Verum considerata secundum accidentia, quę ipsam plerumquè comitantur, & maximè copiam excrementorum crudorum in ipsa exuberantium, melior est semper fusa. Imò mihi placet eorum sententia, qui putarunt, in hac sententia nobis relicta, Hippocratem id potissimum spectasse, vt nos commonefaceret, bonum esse in qualibet ætate humidam aluum habere, & eos senes deterius agere, quibus aluus adstringitur, necnon difficilius à morbis liberari; quod semper in ijs plus excrementorum inueniatur, quæ non ità facilè queant superari: Vt propter hoc debeant semper medici illud in mente gerere, vt tam in tuenda, quàm in recuperanda sanitate aluum moderatè solutam conseruent, propter quod; & ipse in curandis ægris soleo ante alia prospicere, vt quotidie illis, vel suppositorio, vel aliquo clystere modò blandiore, modo acriore venter soluatur, iuxtà quod scripsit Auicennas sibi semper fuisse dilectum clysteris vsum: itaque hæc est aphorismi vtilitas non modo in prognosticis faciendis, verumetiam in curandis ipsis ægris.

Dubitatio prima.

54 *Magnitudo corporis iuuentæ, quidem, neque indecens, neque illiberalis, senectæ verò inutilis, & deterior paruitate.*

POSSET quispiam existimare hunc aphorismum potiùs ad partem medicinę decoratoriam spectare, eo magis quòd Celsus lib. 2. cap. primo eam transferens nil aliud dixit quam hoc: *Nam longa statura, vt in iuuenta decora est, sic matura senectute conficitur*: Verum haud possum illud in animum inducere sapientissimum senem, & solius artis vtilitatis studiosissimum voluisse librum secundum aphorismorum tot pulcherrimis, ac vtilissimis præceptis, & dogmatibus refertum adeò inutili, & plebea sententia claudere. Vnde placet mihi opinio eorum, qui in hac quoque sententia aliquid ad vsum artis pertineat, complecti existimant: idquè vt perscrutemur primum de connexione dicendum est si ulla afferri potest; hanc vnam esse, quod cum comparasset in antecedēti senectutem, & iuuentutem, quo ad rem non naturalem, nempè alui lubricitatem, vel adstrictionem, prout vtilis, vel inutilis est sanitati, sic nunc comparat easdem ætates, secundum rem naturalem, nempè corporis staturam prout hæc uel vtilis, vel inutilis vitæ, atque sanitati traducendis. Imò cum procera corpora habeant semper aluum molliorem paruis, vt dicebat Arist. in fine lib. de hist. animalium de animalibus crura longa habentibus, eas scilicet habere aluum solutiorem, hac pariter ratione potest aliqua connexionis ratio excogitari, & eo maximè quia particula δὲ, i. *quidem, seu autē* monstrat manifestè cōnexionem inter vtrasque sentētias. Sed utcunq; sit purum dogma prognosticum est, duasq. partes habet tota sententia, vnam de iuuentutis proceritate, alteram

Connexio.

Scopus.

de senectutis. Prima hunc in modum se habet. *Magnitudo corporis, iuuentæ quidem neque indecens, neque illiberalis* secunda verò pars est, *senectæ verò inutilis, & deterior paruitate.* Sic enim sonant Hippocratis verba, ad verbum traducta. Nunc circà primam partem opere prætium est, ut discurramus. Galenus in commen. multa dicit circà significatum magnitudinis, vbi scribit magnum corpus propriè dici de eo, quod secundum omnem dimensionem vltrà modum est auctum, Verùm dici etiam de eo, quod tantum secundum longitudinem est auctum, quodquè propriè, μακρόν, seu longum uocatur: similiter, & de eo quod secundum profunditatem, & latitudinem solas, quodq. propriè crassū, seu παχὺ nominatur asseuerat, Quomodo autem acceperit Hippoc. uocem τὸ μεγέθους idest magnitudinis diffiniuit id Galenus dicens, ab Hippocrate hic accipi magnitudinem prò ea tantum, quæ secundum longitudinem solam aucta est, quæquè à latinis uerè proceritas solet nuncupari: undè & macrocephali, apud Hippocratem lib. de aer. aq. & locis, dicuntur, qui habent capita longa. Ceterum aduersus Galenum nonnulli eius calumniatores insurrexerunt dicentes, absurdū esse existimare huiusmodi longitudinem haud esse in iuuenta decoram, & libero homine dignam, quasi potius turpitudo quædam sit iuuenum hæc corporum longitudo, Ad hæc dicunt corpora secundum omnes dimensiones magna potius, quàm secundum solam longitudinem incuruari, illudq́. non solum experientia constare, verumetiam ratione, quòd scilicet corpora uerè magna plus ponderis gestent, quo grauata in senectute curuuantur. Addunt isti melius esse quærere, cur si anima est immortalis, tamen paruo ponderi succumbat in senectute; Ex quo sermone facile conijci potest, illos de animæ immortalitate non parum hæsitasse: Sed ut hac in re grauiter fefellerunt, sic iniusti fuerunt Galeni accusatores, Nam dum duplex sit corporis secundum longitudinem tantum, aucta magnitudo, una quæ ceteras dimēsiones moderatas, & proportionatas habet, altera quæ eas potius exiles, & imminutas, proculdubio Galenus de priore locutus est, quam non est à quoquam dubitandum in iuuentute esse decoram; Secunda enim verè indecora est, quam qui habent à Græcis monogrammi vocantur, vt est apud Atheneum: nec putandū est Galenum fuisse adeò hebetis ingenij, vt quod omnibus est perspectissimum negare voluerit. Iam verò quod verè magni, in senectute quoque interdum incuruetur, haud est à ratione alienum, neque etiam à Galeni mente: sed & proceros, seu magnos secundum longitudinem incuruari quoque in senecta, nemo negaret, quando etiā videmus sæpè curuari iustæ magnitudinis homines. Imò ut magni secundum longitudinem proportionatā, & moderatas habentes alias dimensiones decori, & speciosi sunt in iuuenta, sic qui aucti sunt nimium secundum omnem dimensionem, proculdubio indecori, & minus illis speciosi à cunctis reputantur, Neque verum est auctos secundum quamlibet dimensionem, magis incuruari, quod gestent plus oneris, quoniam pondus tàm in antica, quàm in postica existens parte, totum corpus indepedens, quasiquè rigidum, & libratum conseruat: Sed maius peccatum est horum, qui quasi de immortalitate animorum dubitent, non attulerunt caussam, cur in senectute anima cedat corporis inclinationi, quandoquidē quod vis ingenium, vel mediocriter in philosophia uersatum,

Aphoris. Diuisio.

potest

potest facilè rationem, cur anima rationalis verè immortalis non sustineat corpus in senectute directum, quemadmodum in iuuentute, quòd scilicet facultas ipsius motrix tunc operari fortiter cesset, ob instrumenta corporea sibi haud validè (quemadmodum anteà) famulari, ualentia. Imò cum tunc magis valeat vis rationalis animæ, quando ea, quæ corpore indiget, magis deficit, argumentum efficax esse uidetur, quod ipsa alterius, atque diuinioris naturæ sit, Itaq; magnitudo ea corporis, quam dicit Galenus, non modo ad decorem, & pulchritudinem in iuuentute confert, verumetiam ad sanitatem meliorem, quantum sit ex ipsa, vt infra probabo. Dicit Hippo. ἐλευθέριον, καὶ ἀειδὲς, quæ duo uerba omnes trasferunt liberalis, nec indecora; Celsus omisit vocem ἐλευθέριον, ego verò puto voce ἐλευθέριον referri debere ad animũ, quasi corpora procera, & animo valeant, & specie, Hæc autem uox (ἐλευθέριον) nusquam alibi, quam hoc in loco apud Hipp. reperitur, quantũ ipse obseruaui. Atq; hæc de priore parte. Modo ad secũdam transeo in qua dicit Hipp. proceritatẽ corporis in senectute esse δυσχρηστον, & deteriorem paruitate. Nam uocem illam δυσχρηστον, Galenus interpretatur δυσφορον, idest difficilem gestatu: si quidem verè Senes, vbi proceri sunt, cum nequeant capitis onus erectum sustinere curuuantur, atque tunc Silicernia nuncupantur à Latinis: quod genus obrobrij aduersus decrepitos sæpè inuenitur penes Plautum, vt non immeritò vox illa apud Hippoc. significare possit etiam turpitudinem, seu indecentiam cum inutilitate coniunctam, vt vox ἀειδὰς: qua ratione potest quoquè dici huiusmodi statura in senectute deterior paruitate, quoniam parua corpora vim habent magis vnitam, ob idq; robustiorem, vndè erectum corpus facilè sustinere possunt, Nam cum vnus homo, (vt testantur Arist. & Galenus) inter cetera animalia factus sit erectæ staturæ, tum propter calorem maiorem, quod semper supra fertur, tum vt possit Cęlum, & Astra (vndè oritur) continuò aspicere, suaq. origine digna contemplari, & operari, proculdubio quantò plus erectior eius figura est, eò speciosior, & melior est; quamquam quoq; proceritas erecta, si multũ recedat à mediocritate, neque bona, neque decora est: nempè quòd pulchritudo in mediocritate temperamenti, atque decenti partium commensuratione sit collocata, Sed hic quæstione dignum est, cur

Dubitatio. si curuantur procera corpora in senectute, quia uirtus debilis reddita nequeat capitis, & spatularum onus erectum ferre, non potius inclinatur in partem posticam, sed semper in partem Anticam; Pro cuius ressolutione sciendum est cerebrum

Resp. reliquarum corporis partium maximè graue, atque onerosum esse. Ad hæc corporis dorsum (ut dicebat Galenus) instar Carinæ nauis fuisse uersus partem anteriorem (in qua siti sunt oculi) modicè arcuatum, non modo pro sustinendis facilius oneribus, sed ut prospicere, & tueri sese ab anteriori parte posset, Ex quo facilius semper inclinamur omnes antè, quàm retrò, sicut uirgæ curuæ facilius flectunt ad partem, qua curuæ sunt, quàm quà sunt conuexæ. Porrò utilitas huius sententiæ est. Primum ad prædicendum senectutis statum, tum animi, tum corporis; Aristot. n. in fine physiognomicorum scribit Magnos corpore uiros minus, & ingenio, & sapientia ualere, quàm paruos; utrisquè autem ad omnia meliores esse in mediocritate positos. Sic quoque de corporis valetudine, & fortitudine censendum est, scilicet paruos esse meliores ad

cuncta iuxtà illud. *Magnaquè in exiguo regnabat corpore virtus*; : Atque hinc fit, vt etiam ad faciendam medicinam præsens aphorismus non parum conferat, quòd parui sint ad sustinēda remediorū tædia, multò magis apti, quàm magni, ut dicebat Hippocrates lib. de aer. aq. & locis de Assiaticis, & Phasidis fluuij Incolis, quos dicebat esse proceros, & formosos, sed minus fortes minusquè sustinendis laboribus idoneos, quod similiter dixit Cæsar sexto de bello Gallico de Suecijs: Antoninum verò Pium Imperatorem narrat, & Iulius Capitolinus, cum procerus, & speciosus esset ne in senectute curuitas ipsum deturparet, gestasse pectori tabellas ex tilia mare, (quæ inflexillis est,) factas, quod etiam de Cinesio Poeta tradunt, quē vocabat Aristophanes Φιλύρινος, quòd ob gracilitatem, ne inflecteretur, antè & retrò tiliaceis asserulis fasciaretur.

FINIS SECVNDI LIBRI.

HIERONYMI MERCVRIALIS FOROLIVIENSIS,

PRÆLECTIONES PATAVINÆ *IN TERTIVM LIBRVM APHORISMORVM* HIPPOCRATIS.

POSTQVAM secundo libro finis est impositus, sequitur, vt tertium, (Deo Auspice, ac Duce) aggrediamur; cuius doctrinam uerè Hippocraticam esse, cum in alijs libris, & maximè libro de Aere, aquis, & locis, qui à cunctis inter germanissimos, semper fuit habitus, pariter tradita inueniatur, nemo est qui dubitet. Cęterum quæ sit continuatio præsentis libri cum antecedentibus, (vt aliquid dicamus) certè non est ità perspicuum; & id uerissimum est, (quod sæpe diximus cum Galeno:) Veteres non admodum ordini, atque methodo studuisse, & quicquid laborant interpretes, vt adinueniant methodum in libris aphorismorum, atque inter ipsos aphorismos, potius ingeniorum opera, illis id affingunt, quam ur uerè res ità sit; Attamen dicere possumus Hippocratem postquam in primo, de euacuatione, & victu, (quæ sunt quodammodo sanitatis caussæ) tractasset, ac in secundo de signis quibusdam prognosticis, tàm bonis, quàm malis, magna ex parte disseruisset, in hoc de caussis mediatis, quæ sunt externæ vt ad aerem pertinentes, & internę, vt ætates, pertractare: non persecutus est autem omnia genera causarum, quoniam doctrina aphoristica id minimè permittebat, & quoniam æternus is est Hippocrates mos, vt in uno quoque genere, propositis quibusdam tantum, alia complecti, & à lectoribus ità concipi uelit. Est itaq; Scopus uniuersalis Hippocratis in hoc 3 lib. tractare de causis euidentibus morborum, tum ut medici eas præcauere, & abolere possint, tum etiam, vt reliqui homines attentiores, & studiosiores circà hæc fiant; neque negligant, quemadmodum plerique faciunt. Habet hic liber paullò meliorem ordinem, quàm ceteri, si quidem in duos ferè solos tractatus

Connexio huius libri cum superiori.

Scopus Hippoc. in hoc libro.

Diuisio huius libri.

ctatus principales est partitus, in quorum primo de causis ad aerem pertinentibus agit: in secundo uero, de causis ad ætatem spectantibus, alias autem prætermisit, uel quia ad has duas, cętera causarum mediatarum genera possunt reduci, ut habitus corporis, & temperamentum ad ætatem, regio, exercitatio corporis, necnon cibi, & potus ad aerem: Vel quia hęc duo genera, sunt omnium ad morbos, & sanitatem faciendam maximè apta.

---

1 *Mutationes temporum potissimum pariunt morbos, & in temporibus magnę mutationes, aut frigoris, aut caloris, & alia pro ratione, eodem modo.*

SI huiusce primi aphorismi connexionem cum postremo quęrere placeret, nulla planè inuenietur, quid enim commune est mutationibus temporũ cum decore, vel turpitudine corporis, at si vniuersalem aliquam coniunctionem adferre optamus, forsan aliqua reperiri potuit: nam in secundo libro multa, eaquè diuersi generis ab Hippocrate sunt, nobis tradita, partim ad prognosim, partim ad diagnosin, necnon curationem spectantia; uerum maior pars, in eo libro (sicut, & in cæteris subsequentibus) versatur circa prænotionem, ad cuius considerationem maximè pertinet intelligere constitutiones temporum naturarum, atque ætatum; propter hoc dici potest in hoc tertio libro voluisse Hippocratem earum doctrinam tradere, non tantum, quia sunt caussæ, saltem mediatæ salutis, & mortis, verumetiam quia maximè faciunt ad præsensionem, & præcognitionem parandam; Est scopus Hippocratis docere Aerem quoque, & anni tempora, magnam partem habere inter causas morborum, id quod non ita vulgares intelligunt, quod etiam Hippoc. in lib. de morbis 4. significauit, cum morborum causas in Cęlum quoq; referebat, Est dogma sine ratione, atq; diuisibile in duas, vel tres partes, quarum prior est, *Mutationes temporum maximè pariunt morbos:* Quæ sint mutationes temporum de quibus loquitur Hippoc. dubitatum non parum uideo, nam Galenus refutat quosdam interpretes, qui putarunt significare mutationes successiuas temporum eo qd, & si id agant, non tamen maximè, ipse autem existimauit esse uniuersalem aeris inæqualitatem, atque etiam particularem, quando, tam in anni temporibus, quàm in singulis diebus uarietates, atque mutationes fiunt modo ad calidum, modo ad frigidum, siccum, humidumuè; quomodo autem huiusmodi mutationes faciant morbos (vt hic dixit Hipp.) necnon etiam factas iam curent, præter Gal. Excellentissimè docuit Arist. 1. sect. prob. 1. 2. 3. vbi dicebat, sanitatem esse collocatam in mediocritate, atq; temperaméto quatuor qualitatum: ac propterea sanitatem peruerti, atq; corrumpi, vbi huiusmodi temperamentum, & mediocritas ab aliquo excessu, vel defectu corrumpuntur; quemadmodum etiam morbi augentur vbi excessus, vel defectus similes ijs ab aere adijciuntur, curantur uero, & soluuntur, quando morbis contrariè aeris, & temporum, locorum, atq; ætatum mutationes superueniunt: Atq; hęc omnia habentur etiam ab Hipp. tradita, tum in libris. Epid. tum maximè in lib. de aer. a. & loc. Ceterum non defuerunt etiã, qui

Secunda pars.

Cõnexio.

Scopus.

Diuisio.

Tertia pars aph.

recedẽtes à Gal. maluerunt sequi antiquos illos interpretes, s. prò permutationib. tẽporum accipientes illas, quę fiunt à quatuor anni temporib. & de quib. locuturus est Hipp. in libri processu; vbi, quę tempora, quos morbos ferant, sigillatim enarrat. Particulam autem μάλιστα, i. maximè dicunt referendam esse ad eos morbos, qui soluuntur, quasi mutationes temporũ, & faciant, & soluant morbos, sed maxime faciant, minus autem soluant; verum mihi magis placet Galeni sententia, quoniam hic non loquitur de naturalibus, quas certum est apud omnes alterare corpora, sed de ijs, quæ accidentaliter contingunt, & quas uitare oportet, ne noceant: neq; valet quod dicunt frustrà fore, ea quę in secunda parte dicũtur, scilicet in tẽporibus magnas mutationes frigoris, & caloris facere morbos, quia etiam anni tempora naturalia, non alia faciunt ratione morbos, nisi quia mutãtur secundum qualitates, propter quod dicet Hippo. in sequentibus autumnum propterea esse perniciosum, quoniam eadem die fit modo calor, modo frigus.

Secunda pars. *Et in temporibus*, Hæc est alia pars aphorismi, in qua illud est obseruandum pro temporibus, non alia intelligere Hippo. quam ea, de quibus locutus fuit in priori parte, attamen differentes esse mutationes, de quibus loquitur nunc, ab ijs de quibus anteà locutus est. Nàm suprà vniuersaliter dixit, mutationes, (hoc est) inæqualitates temporum secundum uentos, aliasquè qualitates, esse morbosas, quemadmodum, etiam Arist. loco citato, atq; ipsemet Hippo. in lib. de aq. & l. Nũc verò loquitur de mutationib. magnis tantum secũdum frigus, & calorem: Cur aũt harum tãtum duarum meminerit qualitatum, non item humidi, & sicci duplex caussa fuit, (quantum ego puto,) vna quod passiue qualitates absq; primis quam minimè agunt, imò uerò quicquid operantur id faciunt uirtute primarum; Alia fuit, quia Hipp. qui primus detulit omnia elemẽtis, vt narrat Gal. in lib. de elementis secundum Hipp. semper ferè delectatus est cuncta partiri in duo, s. calorem, & frigus, & tempus anni in hyemem, atq; æstatem, quòd etiã fecerunt temporanei eius, veluti Thucidides in descriptione illius magnæ pestis, lib. s. secundo, quàm dichotomiam legitur obseruatam quoq; fuisse à Theopraſto; Dixit aũt magnas, quia, licet quęlibet mutationes caloris, & frigoris alterent corpora nostra, minimè tamẽ omnes faciunt morbos, sed hęc dumtaxat, quę valdè alterãt, ut Hip. initio lib. de affectionib. & Arist. lib. 2. de partib. anim: c. 2. & 3. Atq; hoc forsan intelligere uoluit Hippo. quando in lib. 4. de morbis dicebat morbos fieri, vel quãdo corpus nõ repurgatur, vel qñ, quę sunt à cęlo sanitati incommodant, uel quãdo aliqua uis extrinsecus accidit, s. prò celestibus accipiens non tantum sydera, quantum ipsius aeris qualitates, quas alias sub nomine diuini intellexisse Hippoc. initio libri prognosticorum ipsemet Galenus significauit.

Tertia pars aph. *Et alia secundum rationem hoc modo*, quod vult dicere Hippoc. in 3. partic. aph. hiscè verbis non solũ mutationes scd̃m calorem, & frigus: sed proportionaliter alia simili modo mutata, morbos inducere, vt uentos; serenitatem, vel turbationem; nam etiam lib. de aer. aq. & loc. dicebat, non solum corpora, sed etiam animos, & ingenia uentis, alijsq́. temporum mutationibus mutari: Vndè dicebat, Asiaticos esse imbelles, & tyrannis facilè obediẽtes, q̃d nullas aeris mutatione patiãtur cõtrà uero Europeos esse ualidiores, animisq́ promptiores, & libertatis amantiores, ob aeris crebras, quas patiũtur mutationes: & tamẽ adagiũ est, quo dicitur

muta-

mutationem esse rem dulcem. Est vtilis aphorismus ad prædictionem, & ad curationem, præsertimq. ad viuendi rationem dirigendam.

---

2 *Naturarum, hæ quidem ad æstatem, hę verò ad hyemem bene, malè uè se habent.*

ET si Galenus in commentario admodum paruo nihil dicat de præsentis aphorismi continuatione cum antecedente, attamen diligenter intuenti rem ipsam, non est arduum aliquam, reperire, scilicet non semper mutationes temporum, & frigoris, vel caloris facere morbos, sed aliquas naturas esse, quę in huiusmodi mutationibus melius sese habent, quemadmodum aliquæ melius æstate, aliquæ melius hyeme habent, sicut enim calidæ naturæ mutato tempore ad frigus, & frigidæ ad calidum mutato, melius habent, haud secus contingit, & de alijs mutationibus: Est aphorismus theoricus, & est veluti decretum quoddam, sine ratione, atque sine diuisione. *Naturarum*: Quæ in hoc loco vocentur Naturæ ab Hippocrate, satis aptè docuit Galenus in comm. s. ità dici complexiones, siue temperaturas quatuor elementorum, quæ cum sint primæ in generatione corporum, sunt veluti subiecta tonus naturæ, quæ propriè ab Hippoc. lib. de natura humana describitur, constans non solum ex primis, sed & ex omnibus alijs qualitatibus, quamquè modo totam substantiam, modo facultatem, atq; vim totius corporis gubernatricem appellat in multis locis Galenus, & mihi magis placet, vt non solum secundum primam, verum etiam secundum secundam notionem accipiantur hic naturæ: quæ forsan ob hoc numero plurium sunt designatæ, *Aliæ ad Aestatem, &c.* Sequitur Hippocrates more suo dichotimiam in Æstatem, & hyemem, hoc est in tempus calidum, atque frigidum, *Benè, vel malè*, benè uel malè se habere nil aliud est, quam iuuamentum, aut detrimentum recipere: iuuamentum autem non expectatur, nisi ab ijs, qui aliqua re malè habent, sicut detrimentum ijs affertur, qui uel bono statu gaudent, uel aliquo, sed leuiori malo, quod tamen à temporibus anni augeatur; Itaque Galenus iure dixit, ex nouem temperamentis, quæ habentur, temperatum similibus gaudere, & conseruari, cætera uerò à suis contrarijs magnoperè, Vndè Hippoc. 6. Epidemiorum dicere solebat calidæ naturæ, ἐνθέρμῳ φύσει, conuenire quierem, atque aquæ potum; Summa igitur hæc est, ubi calidæ sunt naturę, melius degere tempore frigido; quemadmodum frigidæ calido, atque idem etiam dicendum de alijs rebus non naturalibus uocatis, de quibus in sequenti loquetur Hippocrates. Atque hoc est id totum, quod verba ipsius Hippocratis sonant. Circà quod occurrit dubitandum, quia cum conseruatio fiat semper similibus, ut est omnium medicorum sententia, uidetur non debere frigida corpora melius habere æstate, sed potius hyeme, quemadmodum, etiam calida æstate: Adæc frigida temperamenta habent uentriculum & ventriculi calorem debilem, vndè malè coquunt cibos, & plura excrementa gignunt: Atqui hyeme ventres sunt natura calidiores, meliusquè coquunt; igitur debent corpora frigida tunc melius se habere, quàm hyemé; quando squallore, calor ventris infirmior redditur, & consequenter deteriores fiunt

Continuatio, et Scopus.

Dubit.

Altera dubitatio.

Resp. ad primum. coctiones. Prò resolutione supponendum est primo, hic Hippocratem cum loquatur de naturis, de ijs loqui temperamentis, quæ vnicuique à natiuitate sunt donata, proptereàque naturalia dicuntur: iam verò hæc nisi sint valdè corrupta, semper sunt conseruanda; vbi verò sunt valdè recedentia, haudquaquam conseruanda, sed permutanda sunt ad contrariam uiuendi rationem, vt significauit Galen. 2. cap lib. de c. b. & m. s. & hoc est, quod etiam voluit innuere Hippoc. in præsenti aph. Vndè cum sermo sit de naturis valdè intemperatis, quæ non habent opus conseruatione, sed correctione, iure ijs prodest contrariorum tàm externorum, quàm internorum applicatio, Et Arist. 5. sect. probl. 26. quærens cur (vt dicebat Hesiodus) æstate viri minus, mulieres magis ad Venerem concitentur, dicebat calorem uirorum magnum, à calore æris ambientis nimium augeri; ità vt temperiem excedens, inefficax euadat, secus quàm mulierum calor, qui cum sit debilis calore ambientis veluti reuiuiscit, atque augetur. *Ad 2.* Ad aliud respondendum est corpora frigida, & debilia, duplicia esse, vel moderatè talia, vel immoderatè: Si sint moderatè talia, planè melius habent hyeme, eò quòd constipato corpore, calor naturalis conseruatur, & augetur, tàm in corde quod melius euentatur, quam in visceribus: vndè meliores fiunt coctiones, quemadmodum si nimis calida, & sicca sint immoderatè, deteriùs se habent; quoniam cum sint nimis rarefacta, frigus externum vehementiùs penetrans, calorem natiuum (alioquin pusillum) magis lædit, & imminuit: atque hac ratione dicit Galenus in 14. aph. huius libri corpora emaciata, & gracilia deterius habere in hyeme, quàm æstate, sicut & illi quorum capita sunt rarioris texturę, Hic aphorismus vtilis est ad sanitatis conseruationem, quod doceat, vbi talis naturaliter non possit haberi, saltem semper sit ità vt contrarietur naturalibus intemperamentis ipsorum patientium.

3 *Morborum quoque alij ad alia benè, vel malè se habent, & quædam ætates ad tempora, & loca, & victus genera.*

Cõnexio. NON est multum laborandum in reperienda huiusce aphorismi cum superiore continuatione: quandoquidem satis unicuique perspectum esse potest, cum in superiori, de corrigendis naturalibus intemperamentis, mediante *Scopus.* ea uictus parte, quæ pertinet ad aerem ambientem, sit locutus, nunc uero loquatur de morbosis indispositionibus similiter corrigendis: Vndè aphorismus est, ut superiores, ferè totus, decretum practicum: ità tamen ut sit sine ratione, atque sine diuisione. *Morbi. alij ad alia.* Galenus uidens huiusmodi sententiam (sicut habetur prolata) confusam, & intellectu difficilem, putauit multò satius, & multò accommodatiùs fore, si ità scribatur; *morbi & ætates, alij ad alia tempora, & loca & victus genera bene, vel male se habent*, Vt autem huic Galeni sententiæ adhæream tria faciunt; primum est Hippocratem (ut diximus) superiùs docuisse naturalium temperamentorum, quæ sunt sub latitudine sanitatis, quædam ad alia tempora bene se habere, quædam malè: Vndè ordini, & rationi consentaneam rem facit, idem demonstrare de morbis, seu de morbosis

morbosis naturis, seu intemperamentis. Alterum argumentum est, quoniam nisi Hippocrates sic intelligatur, vix percipi potest, quid dicat. Tertium, quia littera græca, si diligenter inspiciatur, vox *ad alia* non potest coniungi, nisi ad tempora, & loca: vnde si (vt vult Galenus) legantur, & commoda est constructio, & verissima est sententia: quandoquidem verissimum est alios esse morbos, qui bene, & feliciter finiuntur in æstate, vt morbi frigidi, & humidi, quidam qui in hyeme, vt calidi, & sicci, atque hoc est dogma perpetuum, & sæpè ab Hippocrate nobis relictum, morbos æstiuales hyeme succedente finiri, & autumnales uere, vt quartana: quod etiam Plinius scripsit, quando dixit quartanas non fieri bruma, neq; curari, sed vere: Præterea verissimum est, quasdam ætates bene, vel malè se habere ad quædam tempora, exempli gratia, iuuenes bene habent hyeme, malè verò æstate: Contra autem senes, male habent hyeme, bene uerò æstate, sic quoq; de locis, vt Lucretius de Attica, & Achaia, & Alexander de Æthiopia, haud secus quoq; dicendum de uictu; nam ut habetur copiosissimè apud Hippoc. in lib. de diæta salubri, atque de diæta, alij sunt cibi, qui conueniunt æstate, alij qui hyeme, & corporis exercitationes magis conueniunt hyeme, minus æstate, quamquam Aristot. in probl. secus statuerit, scilicet æstate magis esse laborandum, ut magis excrementa consumantur, quæ tunc copiosiora generantur, ob natiui caloris imbecillitatem: Itaque cum hæc omnia sint uerissima, non defuerunt tamen celeberrimi uiri, qui mirantes de Galeno existimarunt nil opus esse litteram mutare, dicentes, quando Hippocrates dixit morborum alios, ad alia bene, uel male sese habere, uoluisse dicere, vel quod alij morbi in alijs bene, vel male mutantur, aut quod alij morbi, alijs bene, aut male succedunt: Ego autem non possum facere quin mirer horum ingenia, neque etiam intelligere possum, quomodo Hippocrates velit sine vllo ordine, & sine ulla ratione de mutatione, vel de successione morborũ loqui vt tractauit 6. Epidem. & primo de morb. à se citatis. Ad hæc particulæ ἐν ἢ κακῶς certè sunt eodem modo accipiendæ, quo eas in antecedente sententia vsurpauit; iam uerò nil minus habuit in animo, quam ijs uti in mutatione, vel successione morborum, sed dumtaxat in eorum correctione, sicut vsurpauerat in emendatione naturarum, quæ ab diuersis temporibus benè, aut malè fiunt. Igitur Galeni opinio ceteris omnibus est anteferenda. Vtilis quoque aphorismus tum prò præseruatione, tum prò curandis morbis, quando monuit Hippoc. Vbi huiusmodi tempora non habentur, esse procuranda, & studio, atq; arte paranda.

4 *In temporibus, quando eadem die modo calor, modo frigus fit, autumnales morbos expectare oportet.*

VOLVIT Hippocrates in superioribus aphorismis docere mutationes temporum, ac diuersitates morbos facere, & quia non est satis hoc scire, nisi noscantur etiam particularia, hoc est, qui morbi à quibus mutationibus fiant, nunc exemplo morborum autumnalium, ingenia exercet, ut ab hoc docta, possint reliqua intelligere: Est enim dogma prognosticum sine ratione, *Cõnexio.* *Scopus.*

atque

atque sine diuisione: Et quod dicit est, vbi in temporibus anni, scilicet eadem die fit modò calor, modò frigus, autumnales morbos expectare oportet. *In temporibus.* Galenus, qui in huius aphorismi expositione nimium breuis fuit, primis verbis, nescio quid dicit, quòd sanè doctis penè ridiculum videri potest, scilicet non temporis appellationes, sed temperatura, scilicet, vt est caussa variorum intemperamentorum corporum, facere morbos diuersos: quamquam enim motus celi, qui tempus quodammodo facit, aut potiùs est ipsummet tempus, secum habeat Celi aspectus, & influxus, qui ad alteranda corpora mirum in modum valent; nihilòminus secundum medicos, cum intemperamenta sint ipsimet morbi, & hi fiant à temporibus anni, quibus Aer afficitur, hinc fit, vt sic dicantur tempora facere morbos. imò uerò etiam animi afficiuntur, ut experientia constat, animos humanos nebulosis temporibus aliter affici, quàm serenis. *Quando eadem die.* Etsi Hippoc. breuitatis amantissimus diei tantum modò fecerit mentionem, nihilominus potest idem dici de mense, atque de hebdomada, ità ut ubi eodem mense, & eadem hebdomada, fit huiusmodi inæqualitas, ut modò frigus, modò calor fiat, morbos inæquales, & inordinatos, (quales sunt autumnales) expectari oporteat, Sed illud uerissimum, quanto frequentiores fiunt huiusmodi mutationes, tam in eodem mense, & hebdomada, quàm in eodem die, vt si exempli gratia, singulis tribus, uel quatuor diebus, & eiusdem tribus, uel quatuor horis fiat modo calor, modo frigus, tunc magis morbos autumnales, atque eos deteriores fieri certum est, *Expectare oportet.* Phrasis est Hippocratica, qua solet vti, quando aliquam saltem euentus certitudinem significare cupit; quo pacto Latini vsurpant uocem, sperare, ut Virgilius, *At sperate deos memores fandi, atque nephandi*, idest certò expectate, atque hoc est id totum

Quæsita quædam quod nos in præsenti docere uoluit sapiens magister. Circa quod nonnulla sunt breuiter expendenda, & primò. Qui sint morbi illi autumnales, qui à di-
Primum. cta temporum inæqualitate sunt expectandi: Secundò quæ sit ratio, cur potius
Secũdum. hos, quàm alterius generis conueniat expectare. Tertiò, Vndè factum sit, ut
Tertium. potius Hippocrates ad probandam sententiam sumpserit exemplum morbi autumnalis, quàm alterius, & præsertim solstitialis, quando (vt scribit Aristot. 1. probl:) etiam tunc temporis fiant morbi plurimi, & graues: nam problem. 26. quærens cur post utrumlibet solstitium per centum dierum spacium mori maximè contingat; Respondet id contingere, quoniam tunc utraque vehementia caloris, & frigoris sese dilatat, quæ morbos perniciemque infirmis afferre potest. Præterea problem. 27. quærens cur uer, & autumnus morbis infestent, respondet illud euenire, quia mutationes omnes graues occurrunt: adeò ut etiam vere fiant mutationes crebræ, & ex mutationibus morbi: Attamen Hippocrates potiùs autumnales, quam uernales morbos expectandos esse dixit;

Ad primum. Ad primum responderi potest tripliciter, uno modo eos morbos esse intelligendos, de quibus loquetur infrà aphorismo 22. vbi diffusè satis enumerat, qui sint morbi illi, quorum autumnus ferax est, alio modo pro autumnalibus posse intelligi, copiosos, & graues morbos. Vndè dicebat, Iuuenalis, *Quot Themison ægros, autumno occiderit vno*, Tertiò modo respodere licet pro autumnalibus comprehendisse illos, qui tres condiciones habeant, ut sint acutissimi, ut sint varij, & diuersi

& diuersi, & ut sint exitiales; Nam habent ferè morbi autumnales, vel vnam vel alteram, vel plures, ex hisce cõditionibus; Vt proptereà dictus sit sæpius ab Hippocrate θηριώδης, idest ferinus. Ad secundum responderi potest, ver etiam ferax esse morborum, atque eorum prauorum, maximè uero putredinis, cum sit calidum, atque humidum, ob quod etiam obseruatum est omnes ferè constitutiones pestiferas inchoare uere. At uoluit Hipp. potiùs exemplum morborum Autumnalium proponere, quoniam, & plures, & magis maligni, atque contumaces fiunt: Vnde Plutarchus in fine octaui libri sympos: dicebat Autumnum esse velut anni senectutem, & quia sit frigidus & siccus, opportuna reddere morbis corpora. Vtilis est aphorismus potissimum ad præcognitionem, atque prædictionem, atque ad medicum docendũ, quomodo sese aduersus ingruentes morbos præparare debeat, similiter & ægros, aut caussarios. *Ad secũdum.*

5 *Austri auditum hebetantes, caliginosi, caput grauantes, pigri, dissoluentes. Quando huiuscemodi tempestas præualuerit, talia in morbis patiuntur. At si aquilonia fuerit, tusses, fauces, alui duræ, difficultates vrinæ, horrores, costarum dolores, & pectoris. Quando hæc tempestas preualuerit, talia in morbis expectare oportet.*

ELEGANTISSIME, & copiosè Celsus hũc aphor. transtulit c. 1. lib. secũdi. *Auster aures hebetat, sensus tardat, capitis dolores mouet, aluũ soluit, totũ corpus efficit hebes, humidũ languidũ.* Qua verò occasione trãseat modo Hip. ad sermonẽ hunc de uentis, qui potiùs est narratio quædam, vt Gal. quoq; significauit initio commentarij, quàm uerus aphorismus, non est facile conijcere; nisi dicatur, post tractationem uniuersalem mutationum temporum secundum calidum, & frigidum, iure aliquo succedere de ventis sermonem, quippe qui dum perflant, mirum in modum tempus ipsum, atque aerem perturbent; ità ut mutentur temperamenta corporum, atque simul fiant ipsis, & animis morbi: in quo sermone seruat usitatam sibi dichotomiam, scilicet diuidens totam hanc tractatiunculam, in Ventos calidos, qui sunt Austri, & in Aquilonares seu boreales, qui sunt frigidi: ità ut possit etiam aphorismus, (si ità licet appellare) in duas partes diuidi, in quarum vnam tractat de effectib. temporis Austrini: in altera uerò de effectibus Ventorum Aquilonarium, seu borealium; Neque dubitandum est, quin Arist. initio primi probl: totam hanc tractationem acceperit, ubi rationem quærit eorum omnium, quæ nunc dicit Hipp. (quamquam ipsum non nominet) quemadmodum nuspiam alibi facit illius mentionem, nisi semel ueluti per transennam in libris Polit: Sed de hoc aliàs: Est hæc sententia, seu tractatio tota prognostica. Nam etiam Theophrastus ex ventis, in libello proprio prædicere docuit, non tamen eo Scopo, & consilio, quo Hippoc. Videamus autem pedetentim, quid dicat Magister. *Austri*, auster, qui νότος, à Græcis vocatur, ventus est à meridie originem suam ducens, àc proptereà calidus, & humidus, ac consequenter morbosus; Vndè dicebat Aristot. in fragmento quodam de uentis, quod sit dictus νότος, quasi νοσώδης, siue qui νοτίζειν ποιεῖ, vt etiam Gellius lib. 2. cap. 22. cur autem sit calidus, & humidus, explicauit idem Aristot. in problem. in sectione de uentis, ubi hanc sententiam *Conexio.*

Cur Auster calidus & humidus.

tentiam habet, non ità benè à Theodoro interpretatam. Calidus autem est (auster,) quia spiritus illius miscetur aeri Lybico, qui calidus est, & ob id magnos fluctus excitans, humida omnia reddit, æstate in mare irruens: & quamquam dicat ibidem Aristoteles in lybia esse austrum frigidum, id est, quia montes lybiæ, & Æthiopię niue pleni sunt, quæ illum refrigerat, ut clarissimè docuit Theophrastus quoque libello de ventis: Vndè retinet naturam sui ortus, priusquam sese mari immisceat.

Dubitat.

Sed dubitandum uidetur, quomodo (si hoc uerum est,) dicat Hippoc. lib. 2. de diæta austrum in lybia calidum, & siccum esse:

Resp.

Ad quod responderi potest austrum in lybia tum calidum, tum frigidum esse: frigidum in primo sui ortu, ob causam dictam, calidum cum incipit misceri lybico aeri, atque etiam tunc esse siccum, ob aeris, & terræ qualitatem: (quemadmodum dixit Hipp.) quam siccitatem deponit vbi ingreditur mare, & ob ingentes quos excitat fluctus euadit humidus: Et quod dicit Gal. 1. Epid. sect. 1. tex. 1. Alios esse austros blandos, qui calidi, & humidi sunt, alios uerò uehementes, qui sunt frigidi, atque sicci, nisi intelligatur ut dictum est, uix licebit eius sententiam tueri, quandoquidem Hipp. hoc in 3 aph. 5. ait, tunc maximè morbos dictos fieri, quando maximè austri inualescunt, hoc est, vehementes fiunt. Itaque hac Austri constituta natura, non est difficile perspicere quomodo effectus, & mala, quæ narrat Hippoc. in corporibus nostris producat, quę priusquã enarrare incipiamus, sciendum id, quod scribit Aristot. 1. probl. sect. 23. scilicet

Notandũ de austri bonitate.

Austros sine pluuia facere febres, ob caliditatem, & humiditatem, cum imbre iuuare potiùs, & maximè plantas, quia tunc à mari exeuntes, beneficio pluuiæ refrigerati, eas ueluti reficiunt, atque recreant. Primum attamen quod dicit Hippoc. austros facere est, quod auditum hebetant, Et adnotandum est hac ueluti praxi, & exercitatione quadam Hippocratem confirmare id, quòd aliàs sæpè dixit, debere medicum causas morborum pernoscere, non solum internas uerum etiam externas, quæ licet medio internarum operentur, valent tamen ad producendas internas: atque hac ratione ipsos morbos efficiendos; ut tempestas austrina, quam properea dicit Hippoc. auditum hebetare, & uisui caliginem offundere, caputquè grauare, & corpora uniuersà tardare, quoniam (ut ait Galenus) temperatura austri calida, & humida est, quæ verò eiusmodi sunt, omnia, & neruos, & alia sensuum Instrumenrum replent, quò fit, ut neque spiritus liberè ad seruiendum facultati sensitrici tranare ad instrumenta queant, nec illustratio facultatis motricis integra ad operandum perduci; vndè fit, vt actiones minimè perfici queant tàm sensitrices, quàm motrices: & Aristot. 1. probl. sect. 24. quærens cur flantibus austris, corpora humana sese tardiora, & grauiora sentiant: duas rationes adfert, vna est, quia modicus humor, qui est in corpore, austri tempore, liquatus, in maiorem molem crescit, vndè grauis sentitur. Altera caussa: quoniam motricis facultatis instrumenra, sunt articuli, qui tempore, & madore austri relaxantur, vndè nequeunt facultati motrici inseruire, quæ siccis instrumentis eget: atque hoc constare dicit ex crepitu, quem eo tempore edunt articuli, eò quod humor concretus, tunc dissoluatur, Addit Aristoteles, quod humor tenax, qui articulis inditus est, sicuti motum impedit, ubi nimis concretus est, pari pacto impedit, ubi nimium fusus est: id

quod

quod etiam habetur ab Hippoc. lib. de hum. & à Celso lib. 2. cap. 2. imò idem Hippoc. lib. de aer. aq. & locis, dicebat. Asiaticos esse viribus imbecillibus, quoniam frequenter ibi spirant huiusmodi venti austrini. *Quando igitur inualuerint tunc maxime talia accidunt*, quod vult dicere Hippoc. est, eo tempore potissimum fieri prædicta; quãdo vehementius perflant, id enim uox δυναςεύη, significat, scilicet quando auster valdè potens est, vt etiam Galenus exponere videtur primo Epid. 1. primo. Sed huic obstare uidetur quod scripsit Galen. eodem primo Epid. sect. prima cont. primo ubi duo genera austri facere videtur alterum mite calidum, & humidum, aliud autem vehemens frigidum, & siccum; nam si validus ventus austrinus producit mala, quæ fiunt à calido & humido, etiam ipse talis sit necesse est, vndè non uidetur esse posse frigidus, & siccus, secũdum Hippoc. quemadmodum ipse asserit, nisi dicamus eundem austrum modò siccum & frigidum esse, modò calidum, & humidum, vt suprà: Hactenus Hippoc. de austrina tempestate, sub qua non solum intelligendus est austrinus uentus, qui oriatur à puncto meridionali, sed omnes etiam collaterales, vt propterea Hippoc. vsus sit numero plurium. Sequitur pars, quæ est de ventis borealibus, siuè aquilonis, sub quibus similiter non modo intelliguntur venti, qui à puncto septentrionis efflant, verumetiam collaterales, vt propterea etiam in ijs Hippoc. sit usus numero plurium: sunt omnes hi contrarijs qualitatibus donati, quàm auster, scilicet frigidi & sicci, tum quia à regionibus frigidis oriuntur, (vt perhibent Aristoteles, atque Theophrastus,) tùm quia per regiones similiter frigidas, atque siccas transeunt: vndè uaria quoque, & penè contraria austro mala eos producere rationi consentaneum est, quemadmodum statim proponit Hipp. dicens, quod si tempestas fuerit borealis, tusses uigent, faucium asperitates, alui duræ, horrores, costarum dolores, atque pectoris: addens, & illud in hac quoque parte, scilicet quando huiusmodi uiguerint, seù ualidi fuerint, hæc, in ægritudinibus, quæ contingunt, expectare oportere. Iàm uerò Galenus horum omnium caussas indagans primum dixit, Hippocratem non proposuisse contraria bona, quæ ex aquilonis (tamquam austro contrarijs) obueniunt, quoniam id non sibi proposuerat: sed tantum mala recensere, ad hoc ut medici discernere possint, quãdo eiusmodi mala proueniunt à caussa externa, aut ui morbi alicuius: addo ego etiam hoc facere uoluisse Hippocratem, ut indè medici præscientes futura mala cauere, ea discerent. Quæ autem mala proficiscuntur ab Aquilonijs, ueluti tusses, & alia, indè nascuntur, quoniam ubi capita sunt repleta mucco pituitoso (ut frequenter accidit) Aquilonij suo frigore cerebrum comprimentes, ab eo experimunt humiditates, quæ in fauces, & in pectus delapsæ, magna detrimenta afferunt, dum tusses, ipsarumq. faucium aspitates gignunt, neq; enim mihi placet opinio eorum, qui (ut testatur Gal.) noluerunt fauces cum aluis duris esse coniũgendas, quasi etiam fauces durẽtur ab aquilonis, nam id nõ est intellectu facile quomodo fauces, quæ sunt partes calidissimę possint ità refrigerari, ut durę euadant sicuti fœces: Alui autem duræ tunc quoq; redduntur, non quod refrigeratę intrà intestina fęces durentur, perindè atq; lutũ extrà: nam (ut etiam dicit Gal. 2. de temperam. c. 3.) in corpore uiuente id fieri nequit) sed quia partes externæ refrigeratæ exiccãt, simulq. facultatem retentricem cor-

roborāt undè fit, ut fœcibus retentis humiditas omnis absumatur, sicq; illę indurentur, atq; hoc est, quod voluit dicere Hippocr. 6. Epidem. sectio 5.26. scilicet refrigerationem durare, quę sunt in ventre. Fieri etiam horrores ab Aquilonijs, est admodum rationi consonum: siquidem ab omni frigore vehementi extrinsecùs adueniente fieri rigores, nedum horrores, & experientia, & ipsemet Gal in lib. proprio, necnon Arist. 8. probl. satis declarant, nam Arist. sect. citata probl. 7. dicebat nos frigida extrinsecùs affusa horrere, quoniam calor internus extinctus horrorem mouet; quod autem dicit Gal. fieri etiam urinæ difficultates, eadem ratione uesica refrigerata, non ità experientiæ correspōdet, quēadmodum uiceuersa, satis quotidie exploratur ab eodem externo frigore, & costarum, & pectoris dolores fieri, scilicet, expresso humore à cerebro, necnon in partes thoracis, atq; etiam in ipsos pulmones præcipitato: Est utilis aphorismus potissimum prò prædictionibus faciendis, & consequenter prò euitandis illis damnis, quę corporibus nostris contingunt: nam, vt Theophrastus docet in libello de signis ventorum, admirabilis est notitia, quę ex ijs comparatur tàm prò hominum, quàm prò beluarum, atque ipsarum plantarum salute.

---

6 *Quando æstas fit veri similis, sudores in febribus multos expectare oportet.*

SI superficietenùs præsens aphorismus expendatur, certè exigui momenti potest uideri: sed si Hippocratico more enucleetur, habet, & ipse, suos usus

Cōnexio. atq; insignes utilitates; neq; dici potest esse prorsus absque connexione, quandoquidem, vt venti suos habent peculiares morbos, quibus abundant, sic & temporum constitutiones absq; ventis, proprios aliquos effectus producere consueuerunt: Verum multò accommodatiùs fuisset hęc sententia posita post illum, *Vbi eadem die modo frigus, modo calor fit, morbos autumnales expectare conuenit*: Est hic aphorismus dogma theoreticum, ad prognosim pertinens sine ratione, & sine ulla diuisione, Quod autē dicit est, Vbi ęstas fit ueri similis, esse in febribus expectandos sudores copiosos, quod etiam habetur in lib. de humoribus. Corn. verò Celsus lib. 2. cap. 1. sic ipsum transtulit. *Vbi primo calor à primo vere orsus, æstatem quoque similem habet, necesse est multum sudorem in febribus subsequi*. Cęterum, primò uidendum, quomodo æstas fieri possit similis ueri: nam licet vtraq; tempora habeant ex natura vnam qualitatē similem, nempè calorem, habent tñ alterā cōtrariam nempè humiditatē; Itaque si fieri debent hæc tempora similia, opus est, vel utrūque fiat calidum, & siccum, vel utrumq; calidum & humidum: At Hip. nō ità loquitur, ut possit sic interpretari, quasi possit etiam uer adipisci naturam ęstatis, sed uiceuersa, cum dicat, *Si æstas fuerit veri similis*. Vult igitur dicere Hipp. si æstas fuerit calida, & humida. Sed quomodo fieri potest talis, Nam Aristot. 1. sect. problem. vbi docet præcognoscere morbos futuros ex uarijs temporum mutationibus, numquam meminit ęstatis humidę, quasi ea uideatur rarissimè: proculdubio aliquam ob causam externam, nempè, uel austros dominantes, uel ob iuges pluuias, quemadmodum in Cranone contigisse testatus est Hip. 2. Epid. sec. 2. vbi narrat similes accidisse febres, quēadmodū, & hic ex largis, atq; assiduis pluuijs, quę cum magno ęstu factę sunt, *Sudores in febribus multos expectare oportet*

qua-

quatuor hic Hipp. verba singulatim pensitanda ponit primum, Quod *expectare oportet*, Celsus autem transtulit *subsequi necesse est*: sed non puto eum integrè mentem Senis expressisse; quippè qui non solet in his rebus, quæ aliter sese possunt habere, hâc necessitatem imponere, sed molliore uerbo uti, quale istud est προσδέχεσθαι χρή, idest expectare oportet cum aliqua incertitudine: *sudores* hoc est secundum uerbum, quo significat non sudores peculiares alicuius partis: sed vniuersales, Iam uerò sudor omnis (vt dicebat Diocles) est res quodammodo violenta, siue statuamus eum fieri ex vaporibus ab aere externo in humorem conuersis, (vt Theophrastus lib. de sudoribus,) siue ab humorib. extenuatis, & summa ui caloris natiui ad cutem propulsis, ut Aristot. 2. probl. 3. propterquod dicebat etiam eum fieri salsum. Quare summa est, ad generationem sudoris, ut dicit in Comm. Galenus requiri calorem tanquam propulsorem, siue effectorem, atque humorem tamquam materiam; Iam verò æstas si loco siccitatis aquirat humidum, planè habebit vtrumque, quod exigitur in sudoris generatione: Sed non omne humidum est aptum gignendo sudori, quandoquidem glutinosum, & crassum difficile in sudorem conuertitur. Vnde fit, vt corpora obesa, atque alia quædam rarissimè sudent, nisi magna uis accedat, quemadmodum etiam inter bruta difficiliùs sues, & boues sudant, faciliùs multò equi, & muli. *In febribus*, dixit tertio loco Hippocrates expectandos esse sudores *in febribus*; non quod etiam in non febricitantibus non fiant sudores, sed quia prædicere hoc, haud quaquam artificiosum est, eum omnibus sit notum corpora sana plus æstate sudare, imò uero Arist. 2. probl. sect. volebat eo tempore etiam esse magis prouocandum sudorem, cum tunc, & ob fructus humidiores, qui eduntur, & ob imperfectas, (quæ hebetato calore natiuo) tunc fiunt coctiones copiosiora, quam ullo alio tempore, excrementa gignantur: nam problem. 40. eiusdem sect. quærens, cur, cum corpora æstate sint sicciora, attamen tunc temporis magis, quam hyeme sudamus, respondet id esse, tum quia corpora æstate laxata sunt, hyeme uerò densata extrinsecùs scilicet, tum quia æstate plus humoris haurimus. *Copiosos* dixit postremò Hippocrates copiosos, quoniam aer humidus ingrediens corpora febricitantium facit, ut minus à febrili calore exiccentur, præterea humor, qui antè per aeris madorem erat intus collectus, atque crassefactus à calore febrili attenuatus, & dissolutus copiosior sese effundit, qua etiam ratione fieri solet, ut magis dormientes quàm vigilantes sudemus, quemadmodum ibidem Aristoteles perhibuit, Atque hæc sunt quæ nos uoluit docere Hippocrates hisce paucis uerbis, Vtilis autem est hæc sententia in primis ad faciendam prædictionem, atque ad monendum medicos, vt in eiusmodi temporis constitutione, maximè studeant proliciendis sudoribus, quoniam cum tunc temporis humidiora sint corpora, naturaque ipsa ualdè propendeat ad sudorem faciendum, facile contingere potest, ut adiuta auxilijs, febres ipsas finiat ita, ut in posterum non amplius redeant.

7. *In siccitatibus febres acutæ fiunt, & si annus magna ex parte talis fuerit, qualem fecerit constitutionem, tales plurimum morbos oportet expectare.*

Continuatio. *Scopus.* DE humidis temporum constitutionibus, quæ sunt austrinæ, in antecedentibus aphorismis tractauit Hippocrates, unde summo iure in præsenti subiunxit de siccitatibus, quę aquilonares, vt plurimum sunt: ita ut eius Scopus sit summatim docere, quæ morborum genera sequantur temporum siccitates: quæ quidem sententia prognostica est, absquè ratione, & in duas partes diuidi potest, quarum prior est: *In siccitatibus febres acutæ fiunt*, posterior vero est: *Et si annus magna ex parte talis fuerit, qualẽ fecerit constitutionẽ, tales morbos expectare oportet.* In prima parte expendere conuenit quæ propriè dicatur, hoc in loco, *siccitates*, siuè (vt loquitur Hipp.) αὐχμοὶ, quæ vox solet esse ipsi Hippocrati vsitatissima: Nam esse contrariam ἐπομβρίαις, idest pluuijs, seu pluuiosis, etiam Heraclytus significauit, qui referente Laertio, cum hydrope morbo captus esset, medicumquè accersiuisset, ab eo per cunctatus, quomodo faceret, ἐκ τῆς ἐπομβρίας αὐχμὸν, illo nesciente respondere, dimisit: illud certum est αὐχμὸν, nihil aliud esse quam aeris quemdam squallorem, nam & Galenus primo in primum Epid. tex. 2. dicebat αὐχμοὺς dici immoderatas aeris siccitates, quod etiam alibi dixit sicut, & Philotheus, non igitur Hippocr. hoc in loco pro siccitatibus intelligit simpliciter siccas, constitutiones: sed nimias, siue sint frigori, siue calori coniunctæ; quamquam magis propriè hoc dicitur de illis, quæ iunguntur calori, sed ità vt illum excedat siccitas; Iam vero febres acutæ, quas dicit in hac tempestate potissimum gigni, sunt illę, quæ fiunt à copiosa, & acri bile, etsi enim omnes morbos acutos fieri à bile dixerit Aristot. 3. de partib. animal. c. 2. & cum eo auctor secundi libi de natura humana: sunt tamen quædam febres ab eodem natæ humore, quæ dicuntur propriè acutæ, ob velocitatem motus, & symptomatũ sæuitiam; Etsi enim fere omnes febres à putredine videantur egere humore bilioso (tanquam sulphure) ad accendendos alios humores frigidiores, atque crassiores, nihilominus sunt quædam, quæ plusculum illius habent, & quædam, quæ illum solum, vt ardentes, & tertianæ continuæ: imò etiam febres tertianæ exquisitæ videntur interdum inter acutas à Galeno connumeratæ, si non ob periculum, saltem ob motus celeritatem: Quomodo porrò in siccitatibus gignatur bilis ad faciendas febres acutas apta, Galenus non explicuit, sed tantum rem ipsam significauit; Iccirco bonum erit aliquid ea de re dicere, eo magis quod cum in sequentibus, f. 1 3. aphor. dicat Hippoc. siccitates humiditatibus esse salubriores, & minus mortiferas, non videtur rationi consentaneum in ijs febres acutas fieri, quæ proculdubio, & mortiferæ, & magis periculosæ sunt illis, quæ fiunt in pluuiosis temporibus, quas tamen dicit Hippoc. esse longas tantum non autem mortiferas: Arist. 1. prob. 1 1. quærens cur si æstas sicca, Autumnusquè siccus, Aquilones habuerint, mulieres alijq; pituitosi benè valent, respondit ideò esse, quia cum natura, & anni tempus contrarij sint àc propterea vtrumque secundum suam naturam operentur, fit, vt ad medium

tandem deueniant, in quo posita est bona valetudo, nisi tamen, vel ipsi errores in viuendi ratione committant, aut humidi ad hyemem ita deueniant, vt fomitem quendam, atque incitabulum frigori suppeditent. Præterea in subsequenti problem: quærens, cur si æstas sicca, & Autumnus siccus, aquilonijs ventis perflentur, biliosos morbos patiunt. Respondit id contingere, quia tam natura hominũ quàm tẽporis ad idem vergunt, vnde fit, vt ueluti ignis igni adijciatur, propterea que bilis copiosa genita, morbos consequenter biliosos gignat, vt lippitudines siccas, febres acutas, scilicet consumpto omni dulci, quod inerat humoribus, corporibusque ipsis vehementer concalefactis; Addit etiam in huiusmodi temporum constitutionibus melancholicis, fieri furores, seu manias: Ex hoc itaque Aristotelis discursu clarum esse potest quomodo in siccitatibus gignatur bilis, & morbi biliosi, quod manifestare Galenus omiserat. Et Hipp. initio lib. 4. de victu acutorum docens quomodo in æstate fiant febres ardentes dicebat ideo fieri, quoniam venulæ exiccatæ attrahunt in sese ichores acres, & biliosos. Quod porro addit Hippoc. in secunda parte si totus annus talis fuerit, hoc est siccus, qualem constitutionem magna ex parte fecerit, tales morbos esse expectandos magna ex parte & verum, & rationi consentaneum est; quandoquidem, si morbi sequuntur temporum constitutionem, pro ut hæc plus, minusue est, ita quoque morbi similes, plus minusue sint necesse est, exempli caussa, si vniuersa anni constitutio, magna ex parte, calida, & humida sit, morbi fient magna ex parte, ab humorum putredine, pariter si fuerit magna ex parte calidus, atque siccus, pariter magna ex parte biliosi morbi fiunt: quia non solum morbi sequuntur temporis temperamenta, uerum etiam horum mensuras, atque alias condiciones. Hipp. 6. Epid. sect. 4. tex. 24. scribit ἐν τοῖς αὐχμοῖς, hoc est in siccitatibus magnis uolucrum genus bene valere, seu, vt interpretatur Galenus ὑγιαίνειν, eo quod similibus similes gaudeat, & 6. Epid. sec. 6. 11. dicebat aues biliosas esse, & bilis magnum prouentum fieri in squalloribus. Sed in hominibus secus uidetur accidere, scilicet ut temperamento, aeris contrario gaudeat, & melius valeant, ut calidi frigido, sicci humido, & sic de alijs: Quare dubitari potest, cur hoc fiat, vt cum sint aues biliosæ, (sicut ait Hipp. loco citato,) & sub squalloribus bilis copiosa fiat, ut nec sitiant aues tunc, nec aucta bile deterius euadant: sed melius. Cui dubitationi respondendum est, aues pusillum caloris natiui habere, quo fit ut plura excrementa gignant, quæ frequenti alui excretione, à corpore tolluntur, & quæ etiam natura prospexit, ut aeris, (sub quo uiuunt) siccitate consumantur; in homine secus est, quoniam cum calidus sit inter animalia omnium maxime, opus est vt eius calor, uel simili temperaméto conseruetur, vel si excedat, aut deficiat, per contraria ad temperiem redigatur; Quod autem non sitiant, est quia pulmones calidos (vnde fieri sitim dicebat Arist.) non habent; & propterea etiam si siccitas externa accedat, nil facit ad auctionem caloris pulmonum, imò potius ad eius diminutionem, vt potè qui humore sanguineo conseruatur, & augetur. Est utilis hic aphorismus tum ad prognosim, tùm etiam ad partem medicinæ conseruatoriam, qua docemur, imminentibus morbis, occurrere contrario victu, atque contrarijs aliquibus remedijs.

Dubitat.

Respõsio.

8 *In constantibus temporibus, cum tempestiuè tempestiua redduntur, morbi constantes, & boni iudicij fiunt. In inconstantibus autem, inconstantes, & mali iudicij.*

Continuatio. CVM Hipp. suprà docuisset, qui morbi fiant, quando anni tempora variantur & recedunt à proprio, & naturali cursu, exemplis peculiaribus propositis, tandem vniuersali quodam pronunciato in præsenti docet semper bonum esse, vbi tempora propriam naturam seruant, & vice uersa malum, vbi
Scopus. eam non seruant, Vnde hic etiam aphorismus est totus prognosticus, atque ab Hippocrate repetitus lib. de hum. lib. de aere aquis, & loc. necnon sect. 1. secundi Epid. circà principium; est tamen sine ratione, atque in duas partes diuidi
Diuisio. potest, Quarum prior hæc. *In constantibus* secunda est. *In inconstantibus verò*, Iam verò, vt Hippocrates, rectè possit intelligi primò declarandum est quę propriè dicantur ab Hippoc. *constantia tempora*, & *inconstantia*; qua in re fuerunt aliqui interpretes inter sese discordes: sed Galeni sententia uisa est mihi semper alijs anteponenda, scilicet quod propriè καιροὶ καϑεστῶσιν, idest tempora dicantur constantia, quando vnum quodquè propriam sibi naturam seruat, atque in ea tantisper perseuerat, donec illius consuetus, atque familiaris circuitus durat, è contrà dicuntur ab Hipp. (secundum Galenum) inconstantia tempora, quando non solum non seruant propriam naturam, toto suo circuitu, verumetiam subindè in aliam, atque aliam mutantur. Exemplum posterioris est, id quod dixit aph. 6 huius libri, *quando æstas similis veri fuerit*: nam æstatis natura, cum sit calida, & sicca, proculdubio si fiat calida, atque humida, vt ver, minime dici potest constans: sed potiùs inconstans tempus: hoc idem etiam significauit antecedente aphorismo, quando dixit *si annus magna ex parte fuerit siccus*: etenim annus haud potest esse constans, si magna ex parte siccus fuerit. *Cum tempestiuè Tempestiua redduntur*, disputant humaniorum literarum studiosi, quæ dicantur tempestiua conuiuia, & quid propriè significet uox tempestiuum, at eorum disceptationes nihil ad Hippoc. neque ad nos attinent: Sat est sciamus ὡραῖα propriè dici tempestiua, & ὡραίως tempestiuè, quando, scilicet ea, quæ temporibus naturaliter constitutis solent accidere, debito tempore accidunt, exempli gratia, solet uer, naturaliter constitutum, habere pluuias placidas, vt mense Aprili placidos imbres, similiter æstate consueuerunt, Etesij perflare, quos scribit Aristot. 26. sect. probl. 2. Aquilonares esse, qui etiam 14. probl. scribit Orionis exortu, qui fit in æstate, uariari dies, & importunos uentos moueri. Hæc omnia si tempestiuè, hoc est, debitis & consuetis horis, atque temporibus eueniant, propriè dicuntur tempestiua tempestiuè, atque sic de alijs temporibus. *Morbi constantes, & boni iudicij fiunt* morbi constantes dicuntur, qui perseuerant in ea natura, quæ congruit constantibus temporibus, de quibus loquetur infrà: & si enim dicat Hippoc. in hoc eodem libro, omnes morbos in omnibus temporibus fieri, attamen aliqui magis in uno fiunt, aliqui minus: ad hæc non solum constantes fieri dicit morbos, sed etiam εὐκρίτους, hoc est, qui faciliter, ac minoribus symptomatibus iudicantur, simulquè potiùs ad salutem, quam ad interitum

rum terminantur; ratio autem eius est, quoniam quęcumque secundum naturalem cursum eueniunt bona sunt, vel saltem minus mala, vtpotè, quæ naturam ipsam auxiliatricem habent; atque hoc est, quod dicebat Hipp. 2. aph. 34. eos in morbis minus periclitari, quorum naturis, ętatib. habitib temporib. magis congruunt morbi, quàm quibus non: *In inconstantibus autem*. Hæc est secũda pars, in qua Hipp per regulam contrariorũ dicit, in temporibus inconstantibus, fieri inconstantes, & δυσκρίτους, morbos. Incõstantes enim dicuntur morbi, tum illi, qui inter sese diuersi, ac à temporum natura alieni sunt, tum qui in nulla pergũt specie firma; sed modò hanc, modò illam mũtãt ideam, prout scilicet à varietate, & inconstantia temporum uarij humores congeruntur; Similiter dicit fieri δυσκρίτους, idest, qui non solum difficiliter, & cum multis, àc sæuis symptomatibus iudicantur, verumetiam plerumque malas iudicationes habent, àc ad mortem, aut deteriores ægritudines iudicantur; huiusmodi exempla licet obseruare apud Hippocratem in constitutionibus ab eo enarratis in Epidem. lib. Vtilis est aph. ad prædicendum, atque etiam ad præseruandum.

9 *Autumno morbi acutissimi, atque exitiales, maxima ex parte. Ver verò saluberrimum, & minimè exitiale.*

QVÆ sit uera ratio connectendi hunc aphorismum cum superiore, facile dispiciet quicumque considerabit Autumnum esse tempus inæquale, tum ex toto, tum etiam respectu vniuscuiusquè diei, in quo dicit Hippoc: fieri modo frigus, modo calorem: cum autem suprà dixit, tempora inęqualia, & inconstantia facere morbos inconstantes, & mali iudicij quasi exemplum huius allaturus, aut quasi conclusionem illaturus, dixit, ergò Autumnus fetax est morborum acutissimorum, & exitialium, quia inconstans: siq. placeat, totam rem ad syllogismi formam ità reducere licet: Tempora inconstantia faciunt morbos prauos, & mali iudicij, Atqui Autumnus est tempus incõstãs, propter uarietatem in eadem die frigoris, atque caloris, Igitur autumnus facit morbos prauos, atque exitiales. Itaque patet Scopum Hipp. in præsenti aphorismo esse exemplo demonstrare ueritatem antecedentis sententiæ, quæ forsàn alicui non ità uera potuisset uideri, Est aphorismus prognosticum dogma, sine ratione, quod tamen in duas partes commodè potest diuidi; in quarum prima de autumno, in altera uerò de uere sermonem facit. Dicit itaque in prima. In Autumuo morbi acutissimi, atque exitialissimi (maxima ex parte scilicet) fiunt; modò expendamus unamquamquè partem, & primum de autumno illud scire conuenit φθινόπωρον, idest autumnum esse græcis uocatum, atque etiam μετόπωρον, eo quod in eo tempore fructus horarij desinũt, uel quia, sit tempus post Oram, quæ est illud tempus æstatis, in quo maturescunt fructus; aliqui (vt est apud Plutarchum 8. symp. cap. vlt. & apud Athenæum) appellarunt anni senectutem, & φυλλοχόον, eo quod tũc arbores, (præter resinosos, & glutinosos) effundant folia, Est autem autumni tempus, (vt Gal. 1. in primum Epid. & in fine 14. aph. huiusmet libri,) totum illud, quod est inter Arcturi ortum, atque occasum

Conexio.

Scopus.

Diuisio.

ſum Pleiadum: eſt autem totum hoc tempus duorum menſium,(vt ibidem Galenus docet,) àc ſicut; & alia tempora diuiditur in tres partes; principium, medium; atque finem; & propriè autumnus eſt à fine æſtatis, ſeù menſis Auguſti, vſquè ad finem menſis Octobris, quando ſcilicet, inchoat hyems: Hoc itaque tempore dicit Hippoc. fieri morbos acutiſſimos, atque exitiales, non ſimpliciter, ſed magna ex parte, propterea etſi plerique morbi occidant eo tempore, ob quod dixit Poeta ſatyricus *quot Themiſon ægros autumno occiderit vno*, haud tamen omnes id habent, alioquin eſſet pluſquam peſtis, & Et hæc eſt ratio propter quàm ſæpè ab Hippocrate, autumnus inuenitur dictus θηριώδης, ideſt ferinus: Iàm uerò in reddenda cauſſa huiuſcemodi feritatis videntur conuenire Plutarchus 8. lib. ſympoſ. vltimo, & Galenus hoc in loco, qui quatuor eſſe cās ſcribuit, inæqualitatem caloris, & frigoris, ſucceſſionem æſtati, in qua humores bilioſi, & praui accumulati, autumno deindè putreſcunt, & febres prauas accēdunt, Conſtipationem cutis à frigore, ob quàm retenti intus tetri halitus malos morbos, & exitiales faciunt, & poſtremò fructus, de quibus quoque intelligendum eſt id, quod dicebat Gal. 2. de alim. fac. c. de cucurbitis, ſcilicet ex fructuum, & herbarum vſu, paullatim ſuccreſcere prauorū humorum colluuiem, quæ deindè quali bet, uel leui arrepta occaſione, τὰς νόσους κακοήθεις ἐργάζονται, accedit hiſcè omnibus uirium debilitas æſtate aquiſita: Et illud anotandum quod hic ſcribit Hippoc. de autumno debere intelligi, tam de illius fine, qua dè principio, & medio, & quamquam dicat Hipp. ſolum acutiſſimos morbos fieri autumnō, non negat tamen etiam fieri cronicos, ſed illorum tantum meminit, quia magis referebat, id ſcire, & magis de illo poterat dubitari; nam qui fiunt acutiſſimi autumnō, tales ſunt rationes copiç materiç, celeritatis motus, & ſymptomatum prauitatis. Atquæ hæc de prima parte aphoriſmi; ſequitur ſecunda in qua inquit Hippoc. ver è contrà, ipſi autumno eſſe ſaluberrimum ὑγιεινότατον, καὶ ἥκιστα θανατῶδες, ideſt minimè mortale, Etenim, (ut ait Galenus) ſi autumnus eſt frigidus & ſiccus, àc propterea morboſus, & exitialis; ergo uer cū ſit calidum, atq; humidum, & minimè morborum ferax, & minimè lethale erit. Sed uix dici poteſt, quot lites, & quot diuerſas ſententias peperetit hæc Hipp. ſententia, dum diſceptatur; an uer ſit temperatum, & an ſit salubre, quemadmodum hic aſſeritur. Verum nè tempus in quæſtionibus conteratur ſat erit uobis intelligere, quomodo dicatur ver ſaniſſimum, & quo pacto dicatur minimè exitiale, nam certum eſt Hippocratem opponere ver, ipſi autumno; àc proptereà contrarias ex toto condiciones ipſi tribuere, ut òb hoc etiam exiſtimandum ſit, quicquid dicit de vere, principaliter dicere in comparatione ad autumnum, quemadmodum viceuerſa, quicquid dixit de autumnó, in comparatione ad uer ipſum dixiſſe. Verumtamen ſum eius ſententiæ, non ſolum dici uer ſaniſſimum reſpectu autumni, verum etiam reſpectu æſtatis, atque ipſius hyemis, in qua ſententia etiam Ariſtot. 1. ſect. probl. 28. dicebat; morbos, qui fiunt hyeme eſſe ualidiores, & pernicioſiores illis, qui fiunt æſtate; licet ſint pauciores; itaq; quod vult docere Hipp. eſt, uer eſſe ſaniſſimum omnium aliorum temporum; atque minus exitiale, quod tamen intelligendum ſemper dè temporibus propriam naturam ſeruantibus, alioquin poteſt contingere, vt ea mutata, mutentur ſimul

conditiones; exempli gratia, si ver adeptum sit autumni temperiem, (vt dicebat rectè Hippoc.) autumnales morbos expectare oportet, simili modo si autumnus fiat temperatus vt ver, non autumnales, sed veris similes morbi fiunt, atque sic de cunctis alijs statuere conuenit: Cur autem dixerit Hippoc. maxima ex parte; est, quia nonnulli victu temperato vtentes, à fructibusq́. abstinentes possunt effugere prauitatem temporis, dicente Galeno in lib. de cib. boni, & ma. suc. etiam prauas naturas corrigi vitæ temperantia, quemadmodum optimæ intemperantia destruuntur; Quomodo verò dicatur ver sanissimum, non est difficile intelligere, si statuamus, (vt plerique, & præ ceteris Galenus) id esse temperatum respectu aliorum temporum, atque etiam habito ad corpus humanum respectu, Nam quod tale est, tum sanitatem facere, tum conseruare potest: facit quidem sanitatem, quia temperatum, cũvtrorumq́. extremorum medium sit; est proptereà remedium, vt frigidi, calidi, & sic de alijs: conseruat etiam sanitatem, quæ cum posita sit in quatuor qualitatum temperamẽto, proculdubio à simili tempore conseruari debet; Vndè cum, & faciat, & conseruet sanitatem præsentem uer, iure dicitur sanissimum; Dicitur quoque minimè mortiferum, quoniam quantum sit ex sese temperatum est, parum declinans ad humidum, & calidum, licet ratione dispositionis corporum habeat, & ipsum suos morbos, quos facit, vt dicet Hippocrates infrà; nam cum in hyeme sint accumulati, & veluti congelati complures humores, illi à modico veris calore dissoluti, necressoluti, dum in hanc, vel in illam partem rapiuntur, magis, minusuè incalescunt, varias putredines, variasque aliàs ægritudines pariunt; atque hoc modo finiri quoque potest illa vetustissima, necdum terminata quæstio de Vere, an scilicet dici debeat temperatum, an verò calidum, & humidum, cum Hippocrates, Galenus, atque alij modò vnum, modò aliud affirmarint: nam si effectus illius, quos ob corporum dispositiones producit, spectemus, certè, & ipsum calidum, atque humidum potius, quàm temperatum, necnon morbosum dici potest; at si illud solum secundum sui naturam expendatur, planè respectu aliorum temporum, dici meretur potius temperatum, quàm intemperatum; quandoquidem, nullam ualdè eccedentem, aut deficientem qualitatem habet. Vndè apud Poetas nominatur placidissimum, pulcherrimum, amenissimum, alijsquè titulis illius iucundam temperiem significantibus; neque malè factum est ab aliquibus, qui uer anni iuuentutem, sicut autumnum senectutem esse dixerunt, Et Plutarchus in lib. de Iside, & Osyride, necnon in quæstionib. naturalibus scribit, Aegyptios uer Proserpinam uocasse, atque canes uere proptereà difficilius feras indagare, quoniam tunc prata, atque arua, cum sint uarijs floribus, herbis, atque odoribus repleta, fragrantia tantum edunt, ut odoratus canum præ illis confundatur, quò minus ferarum odores, alioquin pusillosq́. percipere queant. Vtilis est aphorismus hic tum ad prædictionem, tum maximè ad præseruationem, ob quod mos est in plerisquè regionibus, ut incolæ, ab urbibus sese conferant uere, & Autumno in uillas, ut illo tempore benignitate, & pulchritudine aeris fruantur. Autumno uerò, ut urbium crassiorem, & grauiorem aerem fugiant

Ver quomodo sanissimum.

Cur itidẽ minimè mortiferũ

Quomodo morbos, etiam producat.

Ver an tẽpora tum, an calidũ & humidum.

10 *Autumnus tabidis malus.*

HÆC sententia verè dici potest aphorismus, ob singularem sui breuitatem, Et continuatio satis perspicua esset, nisi illam faceret paullisper obscuram scrupulus, qui oritur; siquidem cum in antecedenti dixisset autumno fieri morbos acutissimos, & exitiales magna ex parte; tabidis alioquin læthaliter ægrotantibus eum esse inimicum necesse erat; vt ob hoc præsens aphorismus uideatur superuacaneus. Nisi dicere libeat hunc esse ueluti truncum quemdam antecedentis, quò voluit Hippocrates docere, Autumnum, cum sit tempus omnium pessimum, hoc tamen peculiare habere, vt omnibus tabefactis apprimè aduersetur; nec mihi placet eorum sententia, qui putarunt sub tabidorum nomine, voluisse Hippocratem morbum quemlibet longum complecti, quoniam si uerum est, (quod aliàs dixit Hippocrates) in morbis minus periclitari, qui conueniunt temperamento, ætati, tempori, &c. planè morbi omnes longi conueniunt autumno, qui eos spontè longos facit, ac propterea non potest ità ijs esse aduersus, Est autem hæc sententia tota prognostica, sine ratione, atque sine diuisione, Sed circà ipsam sunt nonnulla prò eius intelligentia explananda: Vnum est, Qui propriè hoc in loco sint ipsi Hippocrati tabidi appellati; Alterum, vtrum verum sit autumnum esse ipsis præcipuè inimicum. Postremò quæ sint caussæ, propter quas eiusmodi tempus vsque adeò tabidis aduersatur, Circà primum Cornelius Celsus librò tertio cap. vigesimosecundò tria tabis genera fecit, quorum vnum esse ἀτροφίαν, à Græcis vocatam tradit. Alterum καχεξίαν. Tertium φθίσιν ab vlcere pulmonis exortam, Cæterum Hippocrates secundo libro de morbis, aliò pactò genera tabis proposuit, Vnum quando pituita crassa à capite in pulmones destillans, ibiq. putrescens haud vlcus, sed consumptionem dumtaxat inducit: Secundum ex feruenti pulmonum ulcere. Tertium genus, quod fit ex deffluxu seminis, proptereaquè dorsale ab eo nuncupatur, sponsisquè nouellis potissimum contingere solet: sed hiscè adijciatur, & aliud genus, quando scilicet ex pleuritide fit empyema, ad quod sequitur totius corporis consumptio; De qua autem tabe loquatur Hippocrates, ex eius verbis sciri certè nequit: at si naturam ipsius rei spectemus, putò dicendum esse, hanc sententiam omnibus speciebus conuenire posse, sed potissimum illi, quæ vera tabes nuncupatur, & quæ cum ab vlcerato pulmone pendeat, febrem perpetuam sibi coniunctam habet, De altero, an scilicet uerum sit, autumnum esse propriè tabidis inimicum, dubitari potest: Nam Hesiodus, & ipsum secutus Hipp. 6. Epid. sec. 7. tex. 13. videntur facere Ver etiam tabescentibus inimicum, ubi scribunt, tunc hos perire, quádo folia ficus sint Cornicis pedib. similia, id quod contingit solummodo ineunte Vere. Plutarchus quoque in lib. de defectu oraculorum scribit, Medicos prædicere pestiferos, & exitiales morbos à Vernis fici folijs, cornicis pedem referentib. Ex altera parte est Hip. non solum hoc in loco, uerum et 1. & 2. Ep. necnon 2. prorrhetico.

Apho. 34. huius particulæ.

Quædam scitu digna pro præsentis aph. intellectione.

Tabis genera ex Celso.

Tabis genera ex Hipp.

De qua tabe loquatur Hipp.

Autumn° an tabidis inimicus.

rheticorum, in quibus locis vocat φθινώδες, & θηριώδες autumnum, in eoquè tabescentes, vt plurimum perire. Dicendum est utrumque tempus esse tabescentibus malum, sed præcipuè autumnum: vndè cum Hippoc. in fine sectio. septimæ sexti Epid. dixit *Autumnus tabidis malus* subiunxit *ver quoque malum, non quidem omne, sed in initio quando, scilicet folia ficus sunt similia pedibus Cornicis*, Cur verò, & ver, & Autumnus sint adeò mali tabescentibus, diuersæ sunt caussæ; Etenim ver cum initio adhuc inæquale, atque intemperatum sit, proculdubio tabescentium vires fractas pœnitus euertit. Autumnus verò, non tantum propter huiusmodi inæqualitatem officit, verumetiam, quia frigidus factus aer, dum inspiratur, ulceri pulmonum maximè nocet: præterea inæqualitas illa temporis, bonas coctiones impedit, quo tabescentibus nihil potest esse perniciosius, adhæc humores acriores redditi magis ulcera pulmonum exasperant: Vtilis est aphorismus tùm ad prædicendum, tum etiam ægro ad cauendum.

Difficultatis solutio.

Sententiæ rationes.

Prima.

Secunda.

Tertia.

---

11 *De temporibus, si quidem hyems sicca, & aquilonia fuerit, ver verò pluuiosum, & australe: necesse est æstate febres acutas, & lippitudines (græci ophthalmias vocant) & intestinorum difficultates fieri, præcipuè verò mulieribus, & viris, qui natura sunt humidiores.*

IN connectendo præsenti aphorismo, non admodum laborauit Galen neque interpretes, & certè nulla alia apparet, nisi quod in antecedentibus exemplo autumni, locutus est de conditionibus temporum naturalibus, ut est autumnum esse tabidis inimicum; nunc autem incipit tractare de effectibus mutationum ipsorum temporum, adeò ut scopus Hippoc. & in hoc, & in sequentibus duobus aphorismis sit, docere quos morbos expectare conueniat, secundum temporum constitutiones diuersas; adeò ut præsens aphorismus sit totus prognosticus sine ratione, qui tamen diuidi potest in duas partes in quarum prima docet, qui morbi sint expectandi, ubi permutata est natura hyemis, atque Veris: in secunda uerò docet quibus potissimum in eiusmodi constitutione contingant illi morbi. *Si hyems*, hæc eadem sententia habetur in libro de aere aq. & locis, ubi etiam explicat rationem, & undè puto accepisse aduerbum Aristotelem ea, quæ scripta reliquit prima problem. sectio. 8. ut suo loco clarius monstrabimus, Cur uerò inceperit hunc sermonem Hippoc. ab Hyeme, non autem à uere, aut alio tempore: dici posset, quia hyems uidetur quodammodo principium anni; de cuius temporibus est locuturus: nam ut principium hominis dicitur quando fit eius in utero conceptio, propter quod conceptionis Christi, & eius matris festum apud Christianos celebratur, sic ubi terra concipit, ac ueluti ὀργᾶ, ut solet Theophrastus loqui, dici potest anni principium, quod quidem est hyems, ut optimè philosophatur Theophrastus secundo de causis plant. ca. primò. Et quamquam Aegyptij, (ut est apud Solinum) existimarint mundum inchoasse æstate, quo tempore fructificant arbores: tamen fuerunt etiam inter patres, qui uel æquinoctio Vernali, uel Autumnali ipsum esse conditum asseuerarint, Sed hæc per transennam: ab hyeme autem forsan accepit initium Hippocrates, quoniam tunc futurorum morborum semina ueluti iaciuntur, ut

Cõnexio.

Scopus.

Diuisio.

Dubitat.

Respons.

etiam dicebat 6. Theophrastus, hinc incipere bonas, vel malas terræ fructificationes: Dicitur autem ficca, & aquilonia hyems, quando perflant venti aquilonares, & boreales, qui sunt frigidi, & ficci; Sicut ver dicitur austrinum, quando perflant austri, qui sunt venti calidi, atque humidi; Cur autem in hyeme prius mentionem faciat siccitatis, & in vere humiditatis, seu pluuiæ, puto eam fuisse rationem, quia non semper ficca constitutio est aquilonia; nec semper cum pluuia regnat auster; imò verò (vt diximus retrò ex Aristot.) Austri, vt sunt morbosi si perflant sine pluuia; sic, vbi pluuiæ ijs iunguntur, salubres sunt. Itaque quod dicit Hippoc. est, vbi hyems ficca, & aquilonia fit, Ver autem pluuiosum & australe, expectanda esse in æstate tria morborum genera, febres acutas, lippitudines, atque dysenterias, Circà quæ nonnulla sunt paullò diligenter examinanda, atque illud primum est, an vere hoc sit necesse fieri, quemadmodum scribit *Dubitat.* Hippocrates, nam temporum mutationes cum sint ex rebus contingentibus, *Altera dubitat.* haud quaquam videtur eas posse sequi effectus necessarios, Alterum est, cur potissimum hæc tria genera morborum proposuerit Hippoc. etenim videtur consentaneum rationi, cùm tot sint genera morborum (vt trecenta manifesta enumerari dixerit Plinius) etiam alia posse fieri ab his, Tertium, & postremum est, vt videatur, quæ sint veræ rationes, & caussæ propter quas huiusmodi mala post *Tertia.* similes occasiones, expectare oporteat. Circà primum Galenus in fine com- *Ad Primam ex Gal. Responsio.* mentarij præsentis scribit, eam particulam *necessario* surpasse, non quod ità experimentis didicerit, sed potius quod rei naturam sequenti, ità sibi visum sit; nam ad certas experientias requiri, non ut semel bisuè, quater, aut septies sit verum probatum, quòd quæritur, sed sæpissimè, quod quidem in constitutionibus similibus, quæ non ità frequenter contingunt, haud quaquam fieri potest: Vult igitur Galenus non ob experientiam ità audacter esse locutum sapientissimum senem, sed ob rationem à rei ipsius natura acceptam, de qua ratione loquemur, *Responsio propria.* quando tertium caput propositum considerabimus. Verùm vt liberè dicam, non tantum credo Hippocratem hac in re rationi adhæsisse, quantū experimentis, in quibus faciendis, & obseruandis nullus (post homines natos) fuit ipso diligentior, & accuratior, Atque in hanc sententiam eò magis adducor, quòd cum aphorismos ex alijs libris, & obseruatis suis in senectute conflauerit, rationi consentaneum est, ipsum huc non trastulisse nisi ea, quæ multis, & longis experimentis verissima, atque certissima compererat. Nam sæpè inuenitur in alijs etiam Hippoc. vsum similibus: quę confidentiam eius ingenij declarant, vt *Ad secundam.* quoque dixit Celsus. Circà secundum respondendum, effectus omnes harum constitutionum, esse ut solet loqui Galenus ῥεύμα, idest ad fluxiones, seù distillationes pertinentes, quæ cum à capite oriantur, & septem viæ ab Hippoc. in libello de glandulis proponantur, per quas natura cerebrum per fluxionibus expurgat, inter has numerantur oculi, aluus, seu ventriculus, & intestina, necnon venæ, vt igitur Hippocrates demonstraret, hisce constitutionibus fieri fluxiones, easque expurgari, per vias naturæ constitutas, accepit potissimum oculorum affectum, quæ est lippitudo, alui, quæ est dysenteria, & venarum, quę sunt febres acutæ: vndè voluit etiam, vt sub hiscè tribus complecteretur, alia quoque ad easdem vias pertinentia, quæ possunt accidere, ob tales temporum mutatio-

nes. Iàm verò ad Tertium accedentes dicimus, & ab ipsomet Hipp. lib. de aer. aq. & loc. necnon ab Aristot. 1. probl. 8. esse propositas caussas, quia scilicet huiusmodi constitutionibus existentibus, adest corporibus, & materia apta ad similium morborum generationem, quæ est humiditas crassa, & copiosa, necnon efficiens, nimirùm eximius aeris, & terræ calor: ob quod fit, ut eliquata materia tàm in capite, quàm in vniuerso corporis ambitu, eaquè in oculos (alioquin affectos antecedente hyeme, & vere) præcipitata affectus ῥεῦμα pariat: quos omnes suo more intelligit Hippoc. sub voce *lippitudinum*. At in venas delapsa, ibiquè calefacta, & putrescens, febres non solum acutas, verum etiam malignas faciat: quemadmodum transmissa ad intestina fluxus alui, cuiuscumq; generis producat, quos nomine dysenteriæ solet Hippocrates compræhendere, atque etiam omnes veteres. Sed quæ est caussa propter quam Aristot. hanc partem dysenteriæ dimisit? forsan quia, aut non habuit in suo contextu, quemadmodum etiam non habuit, illam particulam *maximè verò mulieribus*, & *viris natura humidioribus*: uel forsan fuit, quia particula illa; *Dysenteriæ*, non est uniuersalis omnibus, de quibus tantum intendebat Aristoel. causam perquirere, sed coniungitur tantum cum sequẽtibus, nempè mulieribus, & uiris humidioribus: perindè ac dicat Hippoc. fieri cunctis febres, & lippitudines, at dysenterias præcipuæ mulieribus, & uiris humidioribus, Cur uerò hoc fiat, quæ est secunda pars aphorismi uidendum est modo, & antè alia supponendum est, quod nuper dicebam, huiusmodi uerba non esse intelligenda, de alijs duobus affectibus antecedentibus, sed tantum de dysenteria, quæ licet in prędictis constitutionibus etiam fiat in cunctis corporibus, maximè tamen omnium fit tunc in mulieribus, & uiris humidioribus: Cuius rei in uiris, & mulieribus est communis caussa, quoniam humiditas aduentitia humiditati naturali adiuncta reddit multò magis lubrica intestina, atque in stomachum, & à stomaco in intestina ruens, parit dysenterias (hoc est) alui fluxus, quo pacto dicit Hippoc. in lib. de affect. & internis affect. fieri à destillationibus à capite in uentriculum labentibus, alui fluores: Sed alia caussa peculiaris in mulieribus adijcitur, quod ipsis, & plura, & capaciora intestina sunt, ob quòd Oribasius octauo collect. dicere solebat, semper clysteres, qui mulieribus infunduntur, esse debere copiosiores, quàm viris; Intestinorum autem capacitas, & magnitudo non parum facit ad suscipiendos ab omni corporis parte transmissos humores, qui efficiũt alui fluorem, Sed pro fine præsentis aphorismi duo sunt adnotanda vnum est, in huiusmodi constitutionibus non fieri uer morbosum, tum quia humiditas, & caliditas est ipsi familiare, atque naturale temperamentum, tum quia ob antecedentis hyemis gelu, atque siccitatem, haud potest ità humiditas in Vere excrescere, vt aliquid mali effatu dignum inducere queat. Aliud adnotandum; mala quidem proposita fieri, vbi æstas suam naturam seruat, at si fortè ea quoq; fiat humida nimis, non est dubium, quin largiores fiant putredines, & consequenter alia vitia multò grauiora, vt scribit Hipp. 2. Epid. initio contigisse in Cranone, vbi cum largæ pluuiæ factę essent æstate; ea pestilentia consecuta est, quam ibi Hippoc. descripsit. Vtilis est hic aphorismus, & ad prædictiones faciendas, & ad monendum medicos, atque ægros, ut industria, & diligentia utantur prò

Ad tertiam.

Quæsitũ.

Resp.

Notanda.

Alterũ notan.

tuen-

tuendis corporibus ab imminentibus malis, quæ eiusmodi constitutiones minari dicit Hippoc.

12 *Si verò hyems australis, & pluuiosa, & serena fuerit, ver autem siccum, & aquilonium, mulieres quibus partus ad ver inest, ex quacunque occasione abortiunt. Quæ verò parient, imbecilles, & morbidos infantes pariunt. Qui vel statim intereunt, vel tenues, & valetudinarij viuunt. Cæteris verò mortalibus, difficultates intestinorum, lippitudines siccæ fiunt. Senioribus autem destillationes, quę citò interimunt.*

Conexio. NON est quicquam de connexione disputandum, quoniam particula illa aduersatiua (δὲ) satis docet Hippocratem continuare suum sermonẽ de temporum permutationibus, & cum in superiore dè boreali hyeme, & australi vere sit locutus, nunc viceuersa loquitur de hyeme australi, & vere boreali; Est

Scopus. autem sententia tota prognostica, sine ratione, & diuidi potest in tres particu-

Diuisio. las, quarum prior est. *Si hyems fuerit australis, pluuiosa & serena:* Et dicit Galenus consilium Hippocrat. esse, constitutionem contrariam præcedenti docere, vt morbos faciat, quare optimo iure dubitatum est, à doctissimis viris, an particula, illa εὔδιος, idest serena, siue clemens sit expungenda, quandoquidem, nil huic contrarium est dictum in antecedente, & vt liberè dicam non possum satis mirari de Valesio medico peritissimo, qui acriter debacchatus est in eos, qui crediderunt vocem illam omninò esse expungendam: Nam si Hippoc. hic loquitur de intempestiua, & præternaturali hyemis constitutione calida, scilicet, & humida, in qua Austri continuò spirent, quomodo potest hanc serenam, seu clementem nuncupare? cum ea vox εὔδιος, secundum omnes grammaticos significet eam serenitatem, in qua nulli venti perflant: esset igitur hyems tota Austris agitata, ac sinè vllis uentis, quod, quàm sit ridiculum, nedum à grauitate Hipp. alienum dicere, omnes facilè intelligunt: prętereà Aristot. 1. partic. probl. 9. vbi hæc omnia accepit ab Hippoc. ex lib. de aere aq. & loc. eam vocem ex toto dimissit, quod etiam fecit Corn. Celsus lib. 2. cap. 1. vbi totum hunc aphorismum ad verbum transtulit. Quinimò Gal. interpretans hanc sententiam, eius uocis semel mentionem facit, & si rectè eius verba considerentur, certè apparet alio sensu ea voce vsum quandoq; esse, quia dixit corpora fieri mollia, & rara κατὰ τὸν εὐδιοῦχες μόνα, abusus ea uoce prò tepida, ut complures conuerterunt, non autem pro serena, in qua constitutione haùd fit eiusmodi raritas, & laxitas: Vndè ijs facilè assentior, quibus placuit vocem εὔδιος hic non esse Hippocraticam, sed potiùs insititiam, ac proptereà abolendam; Sed de hoc non multum interest amplius disceptare. *Ver siccum, & aquilonium:* Perspicuum est Hippocratem cogitasse oppositas constitutiones simul comparare, Vt enim dixerat in antecedenti. *Si ver australe, & pluuiosum fuerit,* Sic in præsenti ait, *Si*

Dubitat. *ver aquilonium, & siccum fuerit:* Sed dicet aliquis Aquilonia constitutio est suapṫè natura frigida, & sicca, ad quid igitur Hipp. addidit uocem *siccum*? Ad hoc

Resp. aliqui respondent, duplicem esse Aquilonem alium qui flat à Septentrione, & serenitatem, ac siccitatem inducit, alium perflare ab occidente æstiuo, qui im-

bres multos in regione Hippocratis solet producere, ideoquè ad hunc excludendum addidisse dictionem *siccum*, sed responderi etiam potest, vocem illam *αὐχμηρὸν* vsurpatam ab Hippocrate, significare non simpliciter siccum, sed valdè siccum, & squallidum. *Mulieres quibus, &c.* In libro de aer. aq. & loc. antè hæc verba est uox *Primum*, quasi dicat Hippocrates in huiusmodi constitutione corpora, quæ primum in ipso Vere pariuntur, sunt prægnantium, & earum præsertim, quæ utero gerunt, ac in ipso Vere sunt pariture: hęc enim vel faciliter, & ex qualibet, vel leui occasione abortiuntur, Vel si pariunt, imbecilles, & morbidos fœtus edunt, ità vt, uel statim pereant, vel si superuiuant tenues, & valetudinarij viuant, Atque hæc tota est prima pars aphorismi, in qua cum credendum sit Hippoc. non tantum experientiam, verumetiam rationem esse secutum, iccircò circà rationem horum paullisper est philosophandum; & primò videndum est, cur potissimum mulieres prægnantes vexentur à similibus constitutionibus: deindè, cur id potissimum incurrant detrimentum, ut abortiantur faciliter, uel fœtus adeò caducos, atque infirmos pariant. Tertiò cur non potius hoc patiantur hyeme, quando tepor, & humiditas in hac constitutione dominantur, quæ sunt qualitates facultati retentrici admodum aduersariæ; Quantum spectat ad primum Arist. 4. de gen. animal. 6. ponens differentiam inter bruta prægnantia, & mulieres grauidas, dicebat illa magna ex parte bene ualere, has verò ægrotare, propter quod scribit Vitruuius lib. 2. Architecturæ c. 9. morem fuisse apud Veteres, vt quoties aliquam prægnantem uenderent, eam præstare sanam haùd tenerentur: imò Hipp. lib. 1. de mor. mul. dicebat prægnantes ut plurimum pallere, ac debiliores fieri, quòd melior pars sanguinis ad alendum, & augendum in utero fœtum attrahatur: Vndè non mihi videtur bene sensisse Sabinus, qui vt est in 21. digest. de edicto edilit: tradit conuenire inter omnes grauidam mulierem esse sanam, quòd maximum, ac pręcipuum fœminarum munus sit concipere, & conceptum tueri; Itaq; existentibus grauidis usq; adeò caussarijs, & morbosis, non est mirum, si ità faciliter sub morbida temporum constitutione lędantur. Circà 2. Gal. videtur totum hoc tribuere frigiditati repentinæ, quæ Vere ex Aquilone superueniens fœtui in uentre existenti, illum ita lacessit, vt præ debilitate, vel intùs extinguatur, vel statim atque ab hoc aere contrectatur, si superuiuat, semper debilis, & emaciatus maneat, calore scilicet natiuo, iàm irreparabiliter fracto, atque hebetato, Cæterum hæc Galeni caussa assignata, non mihi uidetur omne dubium tollere, primum, quia aer externus sua ui non tantum uidetur penetrare posse, vt fœtum fortiter semper à natura custoditum, vel perdat, uel adeò offendat, neque uerum est illud frigus repentè, & cum impetu accedere; quoniam similis constitutio à contraria in contriam *ἐκ προσαγωγῆς*, idest paullatim tendit, (vt ipsemet Hipp. videtur supponere;) Prætereà si frigus oblaxa pręgnãtium corpora penetrans totum hoc malum efficit, cur in hyeme, quando maxima frigora contingunt, non id fit; & quomodo in Germania sub cęlo gelidissimo non fiunt frequentes abortus? quinimo, & Aristot. & Galenus tradunt Germanos statim, ac nati sunt pueruli, eos in aquã fluminis gelidã imergere, quò corpora ipsorum densiora, & solidiora reddantur. Itaq; multò satiùs est dicere, quemadmodum Aristot. 1. prolem. 9. innuere videtur, scilicet ob hye-

Quæsità aliquot. *Primum.* *Secundũ.* *Tertium.* *Ad Primum.* *Ad secundum ex Galeno.* *Impugnatio responsionis Galeni.* *Authoris Responsio.*

hyemẽ calidam & humidam repleri, & relaxari prægnantium corpora, quæ ubi uerè à superueniente frigore condensantur, retenta illa copiosa humiditas, in fœtum adsumitur. quo fit, ut uel putrescens cum statim interimat, uel non putrescens admodum laxum, & infirmum reddat, ne possit oriens, sustentari; aut si sustentatur ità laxus, & infirmus semper degat. Cur autem (quod tertiò loco proposuimus examinandum) non potius hyeme abortus fiat, est quia licet ea sit calida, & humida, quę qualitates retentiuam facultatem oblædunt, non potest tamen tantum, ut interimat fœtum, usque adeò custoditum à natura, atq; eò præsertim, quoniam antecedẽs siccitas, tàm æstatis, quàm autumni reddit corpora minus apta ad patiendum à succedentibus frigore, atque humido. Sequitur secunda pars aphorismi quæ est, *Cæteris verò dysenteriæ, & lippitudines siccæ*. In qua parte Hippoc. docet sub prædicta constitutione, alijs hominibus, uiris, fieri tũ alui fluxus, quos communi appellatione diximus ab ipso nũcupari dysenterias, necnon lippitudines siccas, idest sine humore: Verum de dysenterijs, ut fiant nõ est ambigendum, quamquam Arist. hoc tribuat mulieribus, non uiris: nam humiditas coagmentata, & coagulata hyeme, tum in cerebro, tum in alijs corporis partibus à superueniente Aquilone exprimitur, instar spongiæ à manu, quæ expressa, si à calore salsa reddatur in intestina irruens ea radit, & uerã dysenteriam facit, sin uerò dulcis, aut insipida maneat, ĩ pulmones delapsa, tusses, raucedines, aliaquè mala inducit. Iàm uerò quę sint lippitudines siccę uidendum, nam apud Hipp. reperiuntur ophtalmiæ ῥεώδεις 1. Epid. 2. 6. quæ fiunt cum magno affluxu reperiuntur, hiscè contrariæ ξηραὶ quas Celsus aridas lippitudines uocat lib. 2. cap. 1. quæ scilicet cum paruo affluxu humorum, aut cum bili, & salsa pituita, fiunt; & φθινώδεις, quæ consumunt oculum, & ad tabẽ deducunt, de quibus 16. aph. huius libri. Cæterum in tanta humiditatis ubertate, qui fieri potest, ut aride, non humidę lippitudines producantur. Quare necesse fuit hoc à Galeno recedere, qui putauit Hippoc. uoluisse fieri Verè quatuor prædictos morbos: nam & ipse lib. de aer. aq. & loc. necnon Aristot. in prob. citato, uoluerunt (exceptis uitijs pregnantium, & fetus) reliqua mala fieri ab ęstate, seu in ęstate superueniente calida, atque sicca, scilicet quod pituita reddita salsa in æstate, aut in biliosis, bili commixta, faciat dysenterias: quemadmodum etiam commota ad oculos antea imbecilles, & hiscè malis obnoxios, facit inflãmationes quidem, & dolores oculorum, sine humiditate: & certè nisi putarem hoc ipsi Hippocrati fuisse experientia compertissimum ualdè dubitarem de hac sententia, quandoquidem multò magis lippitudines fiunt, quando humiditas hyeme congregata, & congelata, à superueniente in Verè Aquilone exprimitur à cerebro, atq; ad oculos defertur. Tertia pars aphorismi est. *Senioribus autem destillationes, quæ citò interimunt.* Notat Gale. hanc partem dupliciter legi, & cum negatiua particula, & sine: cum negatiua particula, quasi uoluerit Hippocr. fieri destillationes, ad partes pectoris, aut alias non adeò nobiles, quę haud citò interimant, Sine uerò particula negatiua, tanquam sententia Hipp. sit, fieri destillationes quę citò interimant, quę posterior lectio uidetur Gal. probabilior, quoniam ità habetur etiam ab Hippo. lib. de aer. aq. & loc. Cæterùm quæ sint destillationes citò interimentes cum hic non decernatur, recurrendum est ad ipsummet Hippocr. & Aristotelem, quorum

Ad tertium.

tum hic nominat apoplexias, ille verò cum dicat valdè senibus defluxiones fieri propter raritatem, àc eliquationem veriarum, adeò vt aliqui de repentè intereant, aliqui verò semisyderati, aut dextra, aut sinistra parte fiant, videtur, & ipse easdem apoplexias, vt Aristot. intelligere; quomodo verò appelletur apoplexia simpliciter καταρρόες, potest quidem Aristot. dicere, qui putauit fieri apoplexiam à materia in cor decumbente. Imò verò ibidem contextus antiqui interpretis habent decubitus in cor fieri senioribus; at Hippocr. nisi abutatur voce, non potest id dicere, qui vult ex oppletione ventriculorum cerebri, id malum euenire. Est vtilis aphor. vt suprà, &c.

---

13 *Si verò æstas sicca fuerit, & aquilonia, autumnus verò pluuiosus, & australis, dolores capitis ad hyemem fiunt, & tusses, raucedines, atque grauedines, quibusdam autem, & tabes.*

NON est vt quis sollicitus sit de connexione huius aphorismi cum antecedente, cum per se satis conspicua sit: Nam cum suprà de constitutione hyemis, atque Veris tractasset, reliquum erat, vt de æstatis, atque autumni sermonem faceret, & illud obseruandum est eundem ordinem seruasse, vt scilicet quod dixit de hyeme, idem dixerit de æstate, & quod de Vere idem de Autumno dixerit: quasi omnis constitutio reducatur ad Australem, vel Aquilonarem, scilicet frigidam, & calidam, iuxtà Hippocrati, atque Theophrasto familiarem dichotomiam, atque vtraque cunctis anni temporibus contingat. Est igitur in hac sententia Hippocratis Scopus docere morbos, qui solent succedere æstatis, atque autumni constitutionibus, ità vt aphorismus sit theoricus, ad partem prognosticam medicinæ pertinens, sine ratione, qui tamen vix in vllas partes diuidi potest, cum vna sententia uideatur, satis prægnans. *Si verò Aestas*: Hunc aphorismum sumpsit examinandum Aristot. alioquin malè à Gaza interpretatus prima sectio. problem. 10. nisi dicamus non hinc philosophum accepisse istam disputationem, sed potius ex lib. de aer. aq. & loc. vbi idem penitus habet nullo verbo addito, aut mutato; nisi quod ibi antè præsentem constitutionem, aliam habet, quàm hic dimisit, f. quando Aestas pluuiosa, & Austrina est, ac similis Autumnus, in qua scribit, hyemem necessariò morbidam esse, & his qui pituita abundant, quadragesimumq; annum excesserunt febres ardentes fieri, sicut bile abundante pleuritides, atque peripneumonias; Sed priusquam aggrediamur expositionem præsentis aphorismi, aliquid de eo dicendum, quem habet in lib. de aer. aq. & loc. scilicet cur hic Hippocr. eum dimiserit, & quomodo febres, aliosquè morbos ea constitutio gignat, scilicet Aestas, ac Autumnus simul pluuiosi, & Austrini, Quod enim pertinet ad primum, puto dici posse Hippocratem hic dimisisse, quia rarò fit, vt duæ similes sese subsequentes fiant, quoniam necesse esset eosdem flatus sex mensibus spirare, quod rarum est, Vel dici potest Hippocratem, haud sibi proposuisse omnia, quæ in eo libro scripsit, huc transferre, sed tantum constitutiones duorum temporum contrarias sese subsequentes, quippe quod hoc sit ma

Cõnexio.

Scopus.

Dubit. prima.

Secunda.

gis artificiosum, & ignotum: nam faciliùs est, vbi duo tempora similia sese consequuntur, prædicere, qui morbi sint secuturi; quàm vbi sunt dissimilia, atque contraria; quinimò non videntur tunc ità morbi debere fieri, propterea quod sequens contraria constitutio, corrigit antecedentem; vt pauci ea ratione morbi subsequantur: Quomodo verò dicat Hippocrates ibi existentibus Æstate, atque Autumno Austrinis, & pluuiosis: hyemem sequentem necessariò esse morbosam, ac pituitosis, & quadragesimum annum excedentibus

Dubium. fieri febres ardentes; biliosis autem pleuritides, & peripneumonias, dubium est, quoniam Aristot. 1. problem. 23. scribit Austro flante, si pluuiæ accedant

Resp̄sio. haudquaquam febres gigni, quod caliditas illius febrifica madore, & frigore pluuiarum temperetur: sed huius difficultatis ressolutio habetur ab eodem Aristot. eadem probl. sect. 20. vbi quod dicit Hippoc. examinandum proponit, scilicet cur hyeme, & autumno austrinis, & pluuiosis existentibus ἡ χειμὼν νοσερὸς γίνεται, idest hyems morbida fit, ideò docet euenire, tum quia hyems suapte natura humida, excipit corpora autumno, & æstate præcedētibus iam ualde humectata, tum quia repentè autumno austrino, & calido, frigus hyemis superuenit, ex quo corporibus habitu densis, humor in partibus superioribus colligitur, hinc etiam laxis corporibus, superueniens hibernum frigus, ea magis condensat, vndè prohibita transpiratione, multoq; intus existente humore calor augetur, qui illos putrefaciens febres ardentes in pituitosis, in biliosis inflammationes laterum, & pulmonum gignuntur, prout scilicet ad hoc, vel ad illud morborum genus sunt parati, atque hæc de aphorismo ab Hippocr. hic omisso. Vidimus modo, quæ sunt caussæ, cur si æstas sicca, & aquilonia fuerit, autumnus uerò australis, atque pluuiosus hyeme fiant illi quinque morbi, scilicet dolores capitis vehementes, tusses, raucedines, grauedines, & aliquibus tabes, quæ etiam habet in lib. de aer. aq. & loc. addita *corruptione cerebri* quas duas uoces dubitarē, non esse Hippocratis germanas, nisi eas apposuisset Arist. probl. 10. vbi scribit fieri quoq; σφακελισμοὺς in capite, de quo morbo deque eius varijs speciebus locupletissimè tractat Hippoc. 2. de morbis & tertio. Quod igitur ad dolorem capitis, quam vnam vocem omisit Celsus, nescio qua ratione, lib. 2. cap. 1. Gale. reddens caussas in vniuersum huiusmodi affectuum, supponit hyemem subsequentem, suam seruare temperiem, ac propterea nullam grauem ægritudinem in illa fieri, sed cum æstatis nimia illa siccitas corrigatur ab autumni humiditate; hunc non admodum fieri morbosum; Sed repletis adhùc magis humore corporibus natura humidis, hyemem subsequentem, repleta capita inueniente prædictos morbos producere; qui omnes sunt puri effectus, vel humorum, ob crassitiem in capite retentorum, ob idque eius dolorem inducentium, vel tenuiorum delabentium, aut ad nares, ibique grauedinem facientium, vel ad fauces, vbi raucedo oritur, vel ad pectus, vbi tussis, vel ad pulmones vbi eandem tabes, in illis præsertim, qui angusto sunt pectore, longo collo, & spatulis prominentibus, de quibus intelligendus est Hippocrates, quando scribit aliquibus fieri tabem; quas etiam caussas disertissimè proponit Aristot. problem. citato, quem locum & Theodorus, & Aponēsis non plenè sunt interpretati, licet non ità malè Theodorus, vt aliqui crediderunt. Est vtilis aphorismus ad prædictionem, &c.

14 *Si verò aquilonius, & siccus, his qui naturam habent humidiorem, & mulieribus confert. Reliquis autem erunt lippitudines siccæ & febres acutæ, & grauedines. Nonnullis verò, & atræ biles.*

ID uerissimum est, quòd ait Galenus, hunc aphorismum esse ueluti quandam partem, aut potiùs truncum antecedentis, nam dixit si æstas fuerit aquilonia & sicca, autumnus uerò pluuiosus, & australis; nunc autem quasi continuans eundem sermonem subiungit, sed si, (supple) cum eadem æstate fuerit autumnus similiter siccus, & aquilonius, ità ut sit totus squalidus, &c. Est igitur Scopus Hippocr. docere quos effectus tàm bonos, quàm malos expectare oportet post æstatem, atque autumnum squalidos; & notandum est raro alias in hoc tractatu proposuisse utilitatem cum damno constitutionum, quoniam euidentiùs est, hoc iuuamentum quod proponit, quam ullum aliud; est autem sententia prognostica, quæ diuidi potest commodè in duas partes, (& si uarios effectus complectatur, unico sententiæ tenore) in quarum una utilitatem, in altera uitia, complectitur. *Si verò squalidus* non apponit uocem subiectiuam autumni, quia ut dicebam, tota dictio refertur ad superiora; & in lib. de ae. aq. & loc. clarè explicat, quomodo totus aphorismus debeat concipi, dicens *si æstas fuerit sicca, & aquilonia, ac autumnus similiter siccus & Aquilonius.* Vndè etiam Aristot. undecimum problema sumpsit, & certè mirum est, quomodo omnia ad uerbum is acciPiat ex illo lib. de ae. aq. & loc. Benè uerum est in huius rei disputatione, duo problemata illum fecisse, Vnum, scilicet undecimum, in quo tradit rationem utilitatis, Alterū. s. duodecimū in quo morborum, qui sequuntur eiusmodi cōstitutiones, qualitates, & naturas ostendit: Cor etiam Celsus quasi ex duobus, aphorismum unicum fecit lib. 2. cap. 1. ut non sit dubitandum quin Hipp. hic solum effectus constitutionis tradat, lib. autem de ae. aq. & loc. etiam rationes, & caussas, ut etiam Aristot. prædictis duobus problematibus, Quod igitur ait in prima parte est, si autumnus sit una, scilicet cum æstate simili Aquilonius, & siccus, ijs prodest, qui sunt temperamento, seu natura humidiore, necnon ipsis mulieribus, circà quàm partem illud primum considerandum est, quamobrem addidit & mulieribus, nam cum sint natura molles, atq; humidæ, poterant cōprehendi sub humidioribus, absq; uerborum multiplicatione: secundo uidendum est, qūo autumnus, qui siccus, & frigidus suaptè natura existens, addita Aquilonis siccitate, & frigiditate non fiat multò deterior, sed potiùs uideatur fieri melior, tertio uidēdum est, quę sint ueræ caussę huiuscemodi utilitatis, Circà primū dicendum est iccircò adiunxisse Hipp. particulam illam *Et mulieribus*: quoniam hæc ab eiusmodi constitutione sicca nō solum recipiunt utilitatem, quia exsiccetur eximia ipsarū humiditas, & priuatę humiditate, ut ait Hip. accedant ad hyemem resiccatę, verū etiam propter alias caussas, Quarum vna est, quia faciliùs concipiunt, cum sic resiccati magis uteri, prōptiùs semen attrahant, & retineant; quo pacto etiam Hipp. & Gal. dicebant, post purgationes menstruas tunc, s. magis exiccato utero ferè semper mulieres concipere, imò Aquilonem etiam brutis ad concipiendum conferre certum est, vt dixerint Varro, & alij etiam sine mare alicubi equas ab Aquilone prægnantes fieri, *(Si tamen credere dignum est.)* Aliud est

Cōnexio:

Scopus.

Diuisio.

Quædam considerationе digna pro intelligentia aph.

est quod cum ęstate fiant mulieres libidinosiores, (ut ait Aristot. in sect. 4. probl.) fit beneficio autumni frigidioris, ut non incitentur ad libidinem, nisi quantum opus pro conceptione. Tertium est quod mulieres ęstate, & autumno solent esse debiliores: quam debilitatem facile deponunt sub constitutione frigida, vt faciunt etiam plerique ex viris laxioribus, & humidioribus: sed hoc potius obseruatur in fœminis, quarum corpora cum sint molliora, & laxiora, sub eiusmodi constitutionibus magis condensantur, atque indurantur: ob has itaque caussas, rationi consentaneum est, Hippocratem non contentum dixisse humidos, & molles natura, voluisse apponere peculiariter mulieres. Ad secundum dicendum est, quod etsi aliquibus fiat ob Aquilonē vtilior autumnus vniuersaliter tamen fit peior: vel dicendum est autumnum, non ob solam siccitatem, & frigiditatem esse perniciosum, sed ob inęqualitatem, atque alias, iam commemoraras caussas. Erat tertio propositum videre, quę sint rationes huiusmodi vtilitatis, de qua re, & si iam fere diximus quod magis refert, est tamen nonnihil addendum pro maiori totius sententię explicatione. Ratio verò propter quam omnes humidi temperamenti percipiunt vtilitatem ab ęstate, & autumno frigidis, & siccis, vna est, quoniam tam tempus anni, quam habitus humidus excedunt in qualitatibus contrariis, cum autem, vt in lib. de flatibus ab Hipp. constitutum est, contraria sint contrariorum remedia, fit vt eiusmodi contrariorum mutuas actiones, & passiones corpora ad mediocritatem reducantur, quę est ipsa sanitas, vt dicebat Arist. initio prob. & quę comparatur per excessuum administrationem. Alia ratio est, quoniam (vt dicebam) homines vbi attingunt hyemem, non sunt ita humidi quemadmodum ante, Vnde nequeunt ab hiberna humiditate magis lędi. Tertiam addere possumus, quod, vt ab austro corpora redduntur debilia (quemadmodum dixit retro Hippocrates) sic ab Aquilonis frigore & siccitate reddita robustiora, atque densiora multò facilius superueniens hyemis frigus tolerant. Addit vnum non aspernandum Aristot. s. hęc omnia esse vera (modò nil erroris committatur) quandoquidem si quispiam nimiū potet, vescatur cibis humidissimis, veluti fructib. ac herbis, certum est nullam eum esse ab exsiccante tempore acceptuum vtilitatem, atque id verissimum est, quod dixit Galen. lib. de theriaca ad Pisonem, nullum esse auxilium tam potens, quin infructuosum euadat, nisi compar victus ratio sibi connectatur. Atque hęc de prima aphorismi parte: sequitur modo secunda, ex qua (vt dicebā) fecit Arist. duodecimū prob. scilicet cur sub eadem sicca constitutione corpora, quę non sunt humida, vtpote biliosa, incurrant varia morborū genera, nempe lippitudines siccas, febres acutas, grauedines lōgas, & in aliquibus melancholici morbi fiāt. Et hoc in loco duo sunt adnotāda

Notandū. Vnum est, Et si Hppocrat. meminerit duntaxat horum morborum, veluti qui pręcipuè fiant, non propter hoc tamē negasse, quin & alij fieri possint. Alterū est dictionem, (καὶ κορύζαι): quam hic ponit, haud esse in lib. de ae. aq. & loc. quemadmodum etiam Aristot. in prob. eam non posuit, & certè videtur à ratione alienum, in constitutione adeò sicca, effectus humidissimos fieri, nisi dicere placeret ob transitum ab autumno sicco, in humidissimam hyemem capita exugere humiditatem, eamque auctam in nares depellere, ibique κορύζαι,
idest

id est grauedinem (vt loquitur Celsus) producere, Iam verò quod fiat lippitudines siccæ dicit Hipp. & Gal. esse, quoniam corpora nimium exiccantur, & maximè oculi, quos cum natura tot humoribus vallauerit, signum est ab humiditate eos conseruari, à siccitate autem magnopere lædi. Cęterum de febribus acutis vt fiant in biliosis dicit Hipp. & bene, in huiusmodi constitutionibus partem bilis liquidissimam, & aquosissimam, seu (vt Aristoteles) dulcissimam absumi: partem verò densissimam, & acerrimam remanere, quæ vbi supercalefit febres acutas producit, exuberante sincera bile, quemadmodum in melancholicis corporibus humor ater magis exiccatus, ob idq; acrior redditus, non solum melancholicos affectus (vt ait Hippoc.) verumetiam manias, seu furores, quemadmodum dicit Aristo. parit. s. mordente nimis co illo succo membranas cerebri, eiusq; temperamentum destruente: Possumus etiam adijcere his illud, quod scribit Hipp. initio libri quarti de victu acut. si febres ardentes fieri, vbi in æstate venulæ exiccatę in seipsas attraxerint aeres, & biliosos ichores. Galenus, vbi hunc in modum sese bene aphorismum esse interpretatum dixit, in commentario hoc examinat, deindè cur, cum sint multæ aliæ temporum malę constitutiones, has solas proponere, & docere voluerit, cumque ipse fateatur se nescire caussam, conatur tradere methodum inueniendi omnes constitutiones: ego autem minimè miror ab Hipp. hascè paucas fuisse constitutiones declaratas, quoniam, (vt sæpe ipsemet Galenus dixit,) Senex aphoristicæ breuitatis professor, hoc semper in more habuit, vt vno, vel altero exemplo proposito, ingenia lectorum excitaret ad alia inuenienda, atque perdiscenda, & laude magna dignus est Galenus, qui hunc sibi laborem sumpsit tradendi modum, quo quisq; possit rationem reperire inueniendi omissas ab Hipp. constitutiones; ob quod etiam cum ad huius aphorismi declarationem, parum pertineat Galeni, & aliorum discursus ad alia properans, dimittam repetere, quæ ipse disertissimè manifestauit. Est autem aphorismus vtilis ad prædictionem, & præseruationem, vt alij.

---

15 *Ex anni autem constitutionibus, quod in totum dixerim; siccitates imbribus sunt salubriores, & minus mortiferę.*

ET si, quod dicit Galenus, melius fuisse facturum Hipp. si præsentem aphorismum posuisset retrò, vbi in vniuersum de constitutionibus tractauit, nihilominus, non caret etiam hic locus pęnitus coniunctione cum antecedente, quandoquidem cum de constitutionibus tantum siccis, atque humidis esset locutus, multasquè omisisset; putauit valdè conducibile fore, si aliquid in vniuersum diceret, quod cunctis posset competere, atque hoc nunc facit, dicens in vniuersum cōstitutiones siccas, esse imbribus salubriores, atq; minus lethales, adeò vt pateat quis fuerit Scopus sapientissimi Senis, in hac sententia, quæ & ipsa est prognosticū dogma, breue, sine ratione, & sine diuisione, *Ex anni aūt cōstitutionibus in vniuersum* addit Hippocrates particulam in *vniuersum*, ut doceret non in cunctis singulatim hoc uerum esse, quandoquidem ea corpora, quæ sunt admodum sicca, ut biliosa, & aliqua senilia in constitutionibus ualdè siccis deterius habent, sic etiam inter aues, quæ sunt sicciores, ut anseres, grues, Anates, aliaquè huiusce

Cōnexio.

Scopus.

huiuscè generis multò melius habent humidis, quam siccis temporibus, sed in uniuersum secus est, *Siccitates imbribus Salubriores*, οἱ αὐχμοί, idest squalores propriè sunt ficciores iusto, uel potiùs siccissimæ temporum constitutiones, quod plerisquè in locis Epidemiorum manifestauit Galenus, sed maximè primo in primum Epid. contex. 4. Narrat Diogenes Laertius Heraclytum hydropè laborantem aliquando medicum, qui eum curabat percunctasse, πῶς ἐκ τῆς ἐπομβρίας ποιήσειεν αὐχμόν, s. quomodo ex pluuia sit facienda magna siccitas, quod cum ille ignorasset, statim ipsum dimisisse, *Salubriores & minus lethales* Galenus rationem reddit, cur Hippoc. dixerit esse salubriores, scilicet, quia sub his quotidianæ superfluitates, quæ ualetudinem turbant, euacuantur, Verum cur addiderit uocem, *Et minus lethales*, καὶ ἧσσον θανατώδεες, haudquaquam dicit, quod tamen uideri potest non esse ità silentio prætereundum, cum id quod salubre est, non possit esse mortale, & proptereà non uideatur ulla ratio pari, ut similis dictio adijciatur. Itaque prò maiori huiuscè sententiæ declaratione uidendum est,

Dubit. primum. Qua ratione immensę siccitates (ut notat uox αὐχμοί) sint imbribus salubriores. Nam inter omnes qualitates, nulla est inimicior uitæ, ipsa siccitate, & maximè quandò immensa est, Adhęc uidendum est, cur Hipp. addiderit eam particulam

Secunda.

Tertia. ἧσσον θανατώδεες. Postremò circà Galeni commentarium nascuntur quoque nonnullæ dubitationes. Vna est quomodo Galenus dicat euacuationes per pharmaca esse quidem ualdè indigentibus efficaces, ad euacuanda uerò excrementa quotidiana maiorem agendi uim possidere, quàm ea requirat, nam alias Galenus docens aduersus pestem esse opus remedijs siccis, inter hæc primum locũ tribuit, tum sectioni uenæ, tũ purgationi per pharmaca, Est etiam ratio, quia à purgatione per pharmaca fiunt conulusiones ex siccitate, quas omnib. alijs exitiosas magis esse dicebat Hippocrates, cum tamen à quamtumuis sicca constitutione nunquam obseruatum sit similes conuulsiones fieri, ut propter hęc omnia uideantur aduersus humidas constitutiones ualere usum purgationum medicamentorum: nec satis esse posse corporis exercitationes. Altera est an per bal-

Quarta. nea euacuentur dumtaxat superfluitates cutaneæ, cum frequenti eorum usu cõtabescere etiam carnes conspiciamus: Nam Aristot. 24. sect. prob. 10. quærens cur in balneis calidis si quis pauco tempore maneat, carnes tumeant, sin autem multò, subsident, & corrugantur, respondet, ideò esse, quia mora illa consumuntur uapores, & spiritus, qui antea excitati tumere carnes faciebant, Circà primũ

Ad primum. dicere oportet, id quod disertissimè dixit Galen. s. ægritudines multiplicari, ob superfluitatum multiplicationem, quæ cum magis consumantur in siccis temporibus, magis uerò multiplicentur in humidis, sequitur in hisce plures ægritudines malas fieri, quàm in illis, nec ualet, quod possint quotidiana excrementa euacuari balneis exercitationibus, & medicamentis; quoniam plus potest aeris siccitas, quam balnea, & exercitationes; & medicamentorum purgantium nimius usus, non modo nocet, uerumetiam corpora in malam consuetudinem perducit, Quare etsi in siccitatibus gignantur humores deteriores, ut est utraque bilis, in pluuijs uerò benigniores, qualis est piruita, atramen, quia illa pauca fit, hæc uerò admodum copiosa, ideò fit, ut sit pluuiosa, & humida constitutio insalubrior, quòd in ipsa, & frequentiores, & plures morbi gignantur, præsertim

tim à putredine humorum, quæ tunc fit ob exuberantes nimium humores; imò verò, etiam illi morbi, qui ortum ducunt à nimia ſiccitate; quales ſunt Hecticæ febres, & maraſmi uix fiunt, aut rariſſimè à ſola aeris ſiccitate, niſi corpora ſint admodum parata, cuiuſmodi contigit in conſtitutione ennarrata ab Hip. lib. 3. Epid. Circà ſecundum ſcilicet cur Hipp. appoſuerit vocem νοσερὰ θανατώδεες, ſicut Galenus nimis tacuit, ſic alij nimium fuere ſolliciti. Ego autem puto dicendum Hippoc. ſub nomine ſalubriores intellexiſſe, quò ad quantitatem diſcretam: minus verò mortales, quod ad qualitatem; nam poteſt eſſe, quod fiant plures morbi, ſed benigni, pauci verò, & maligni, quemadmodum interdum in aliquibus conſtitutionibus accidere obſeruamus. Iam verò volens Hippocrates docere vtroque modo ſiccitates eſſe anteferendas humiditatibus; ſcilicet tam raritate ægritudinum, quàm earum prauitate, non contentus dixiſſe ſalubriores addidit etiam, *Et minus mortales*, ſiquidem in humiditatibus magnis, & plures, & grauiores putredines fiunt, licet alioquin in illis generentur humores deteriores, qui ob paucitatem, aut nullum, aut quam rariſſimum detrimentum inferant. Sequitur vt videamus, an ſint vera, quæ dicit Galenus de medicamentis purgantibus, ſcilicet ea non eſſe idonea in humidis conſtitutionibus; propterea quod niſi frequenter uſurpentur, haud poſſunt ſatis eſſe: & frequenter vſurpata præterquam quod efficacius ſiccant, quàm poſtulent quotidianæ cumulatæ ſuperfluitates, valdè etiam nocent; & malas conſuetudines corporibus faciunt. Dicendum puto medicamentorum purgantium alia eſſe valentia, vt ſcamoneata; alia verò mitiora; De prioribus verum eſt quod ſcribit Galenus: at de mitioribus, cuiuſmodi eſt manna, Rhabarbarum, ſolutiua roſacea, & ſimilia, minimè uerum eſt, quandoquidem hæc, blandè ſuperfluitates, quæ quotidie aggregantur, euacuant, nec nocent, malamuè vllam conſuetudinem faciunt. Quinimò Galen. ipſe libello de cibis b. & m. ſ. cap. 2. ſcribit nonnullos eſſe, qui cum uarijs caſibus ſint expoſiti, nec poſſint rectà uictus ratione, atque opportunis exercitationibus corporis quotidianas ſuperfluitates conſumere, coguntur ſæpè aluum ſubducere, ſi cupiunt morbos effugere, ac ſanis medicamentis crebrò uti: & lib. 6. de tu: valet: de eadem re loquens dicebat, medicamenta ſana, quibus hi debent uti, eſſe ueluti hieram picram. Lib. quoque tertio de diæta, eandem ſententiam habuit Hipp. ſub hiſcè uerbis: *Si qui valdè, & frequenter in victu errent, hi medicamentis egent*. De Balneis autem dicendum eſt ueriſſimè dixiſſe Galenum corporis exercitationes euacuare quaſlibet ſuperfluitates: balneum autem euacuare eas tantum, quę continentur in uniuerſo corporis ambitu, quoniam illæ calefaciūt tam intus, quam extrà corpora, modo tamen ſint facta debito modo; ſicut nos docuimus lib. 4. de arte gymnaſtica; Verum balnea duplicia, uel naturalia, uel ex aqua dulci; naturalia cum ſint ſulphurea, & propterea uocata ſacra (ut docet Ariſtot. in extremo uigeſimæ quartę probl. ſectio.) certè poſſunt totum exiccare etiam inſigniter, vt quotidiana docent experimenta, atque omnes ſcriptores atteſtantur; atqui balnea aquæ dulcis, vel adminiſtrantur repida, vti moris erat apud veteres, atque etiam num eſt, vel adminiſtrantur calida multum: ſi primo modo non euacuant niſi cutem, ac propterea eam rugant: atque ſic locutus eſt Galenus: ſi uero vſurpentur ſecundo modo, ſcilicet calida valdè, ſic etiam poſſunt

Ad ſecundam.

Ad tertiā.

Ad quartam.

sunt exiccare totum corpus, primum humectando, tum mora exiccando: atque ob hoc medici vbi in hecticis vtuntur balneis, vel in alijs humectatione indigentibus, magnopere cauent, nè calida nimis adhibeantur, sed tepida, neuè diutius in balneo morentur; quòd vbi fit, etiam si aqua non sit ita calida, attamen sitis excitari consueuit. Est vtilis aphorismus tum ad præseruationem, tum ad prædictionem, tum etiam ad curationem.

16 *Morbi in pluuiarum multitudine, magna ex parte fiunt febres longæ, alui profluuia, putredines, morbi comitiales, & attoniti, quos apoplexias græci vocant, & anginæ: in siccitatibus autem tabitudines, lippitudines, articulorum dolores, stillicidia vrinæ, & difficultates intestinorum.*

ET hic aphorismus præcedenti est coniunctissimus; quandoquidem cum dixit suprà squalores imbribus esse salubriores, sequebatur tàm à siccitatibus, quàm ab imbribus (vtporè insalubrioribus) fieri morbos; igitur, tanquam certissimo hoc sumpto, Hippocr. in præsenti docere vult, quo modo imbres sint insalubres, scilicet quos morbos generent, & quos, squalores: adeò vt tota sententia sit prognostica sine ratione; ac in duas partes diuidatur, in morbos qui fiunt à pluuijs, & in eos qui fiunt à squaloribus. fuerunt qui dixerint, nec Galenum, nec alios intellexisse Scopum Hippocr. qui sit docere morbos ab imbribus esse magis mortales, alijs à siccitate factis, sed puto eos (ut sæpe solent) in hoc errare: Qui si uideatur Hippoc. lib. 1. de morb. vbi facit morborum diuisionem lethalium, & non lethalium, apparet non ità esse. *Morbi ex pluuiarum*. Cur inceperit Hippocr. à morbis pluuiarum, dici potest fuisse, quia in postremis verbis locutus fuerat dè ijs, & quia plura, atq; grauiora vitia sequuntur pluuias, quã siccitates, sed hoc nil refert disquirere: quemadmodum etiam, cur in enumerandis pluuiarum morbis inchoauerit à febribus, quæ & ipsæ frequentiores alijs in huiuscemodi constitutionibus fiunt. *Magna ex parte* hæc verba vtrum capienda sint de omnibus morbis enumeratis, scilicet quod fiant hi morbi magna ex parte in pluuiosis temporibus, an tantum de febribus longis, ità vt velit dicere febres, quæ fiunt in hiscè constitutionibus, fieri longas magna ex parte, dubitari sanè posset. Verum Galenus statim in principio commentarij, hoc totum diffiniuit, innuens manifestè mentem Senis fuisse, quod febres, quæ fiunt in pluuijs euadant longæ duas ob caussas, tum ob copiam humorum, quæ maior fit, quam in siccitatibus, tum quia ægri, vt liberentur à febribus, opus est humores coquantur, cum dixerit Galenus sæpe, & præsertim primo de crisibus, necnon etiam Hippoc. non posse rectè solui febres, nisi coctionis signa apparuerint. Arist. 1. sect. prob. 22. quærens cur vbi fit copia ranarum rubetarum indicat annum futurum morbosum. Respõdit ideò esse, quoniam illud animal humidum satis existens, indicat quoque tempus esse humidum, & consequenter morbidum, propterea quod corpora facta prehumida multis excrementis premuntur, quæ deindè sunt caussæ morborum: sed contrà videtur alia Arist. sententia eodem in loco problem. vbi scribit austros suapte natura calidos, febres facere, sed si

Cõnexio.

Scopus.

sed si iungantur pluuijs, non fieri febres, quia humore, calor morbificus hebetatur. Resp. aliud esse loqui de immoderata, & de moderata, quia moderata pluuia corrigit calorem, sed immoderata adiecta calori suffocat natiuum, & auget febrem: *Alui profluuia*. Hoc quoque manifestam rationem habet, quam breuiter Galenus proponit, scilicet humores exuberantes, dum ad aluum feruntur, eius profluuia facere, atque tunc maximè cum illi putrefiunt, Cum etiam dicat putredines fieri sub hisce constitutionibus, Etenim, vbi tanta est humorum copia, vt nequeant à calore natiuo gubernari, à præternaturali statim capiuntur, atque indè fiunt illæ, quas dicit Hipp. *Putredines*, quas propterea numero plurali pronunciauit, vt significaret se intelligere quodlibet genus putredinis, scilicet tàm in venis, quàm in omnibus alijs cauitatibus, vulneribus, vlceribus, atque alijs huiusmodi, quæ, vt indigere siccantibus remedijs scripsit vbique Galen. sic etiam certum est quælibet ipsis esse aduersissima humida. *Epilepsiæ, & apoplexiæ*, hos quoque morbos, esse sobolem frigidorum, & crassorum humorum pluuiosis temporibus exuberantium certissimum est, quicquid Aristoteles Auerroes, Author libri de flatibus, & postremò Fernelius dixerint, existimantes morbum comitialem, à flatibus, & perniciosis spiritibus generari; nam vbi humores soli sunt, qui in ventriculos cerebri repentè delapsi, eos totos oppleant, fit apoplexia; vbi verò illis coniungantur flatus, qui vndoso motu (vt dicebat Auic.) concieant, fit epilepsia: Ceterum de *Angina*, quæ est tumor faucium, (aut ipsis vicinarum partium) inflammatorius, dubitari posset quomodo temporibus pluuiosis queant generari: At Gal. videtur hoc diffiniuisse dum dixit, Generari anginam interdum ex collectione humorum circà fauces, maxima verò ex parte, à defluxionibus à capite in eas partes decumbentibus, quas fluxiones in temporibus pluuiosis multiplicari non est dubitandum: atq; id totum disertè satis mõstratum est ab Hippocrat. 2. & 3. de morbis, necnon libro de victu acutorum. Atque hæc sunt, quæ de morbis pluuiosi temporis dicta ab Hippocrate, & à nobis explicata sunt, quæ quidem paucam, aut nullam dubitationem habere videntur. Sequitur autem videre, qui morbi in siccis constitutionibus fiant, & quomodo sint salubriores, & minus lethales quam prædicti: In qua re non paruas reliquit Hipp. posteris dubitandi occasiones in proponendis morbis siccitatum, qui sunt quinque φθινώδεις, i. tabidæ affectiones; Lippitudines, arthritides, stranguariæ, & dysenterię, Et quantum ad primum genus pertinet, Galeno non videtur planè Hippocrates satisfecisse, si quidem, vt ipse dicit, tabes nũquam fit, vbi cum siccitate caliditas, vel frigiditas moderata sit coniuncta; sed vbi alterutra, nimia sit, s. vel immoderatè frigida sit siccitas, ità vt venas pulmonum frangat, indeq; vera phthisis oriatur, vel immoderata ei caliditas iungatur, adeò vt fiat à capite in pectus fluxiones, atq; has deindè sequatur phthisis; quo fit (ait Gal.) vt, aliqui interpretes putarint vocem φθινώδεις, connectendam esse cum subsequente voce ὀφθαλμίαι quasi dicere voluerit Senex, in siccitatibus fieri *ophtalmias, tabificas* hoc est illas ægritudines, quæ nuncupantur oculorum tabes, quando scilicet oculi non nutriuntur, vt par esset, sed exiccatis ipsorum humoribus, pupillæ angustiores euadunt; quæ interpretatio veterum, si non satisfaciat, subiungit Galenus saltem addendum esse vocem *sicca*, & coniungendam esse cum voce

Angina quomodo temporib. pluuiosis generetur.

ophtalmiæ, tamquam voluerit Hipp. dicere fieri ophtalmias siccas in constitutionibus siccis, quemadmodum etiam dictum fuit retrò. Sed circà hoc primum genus duo dubia circà Galeni discursum emergunt, vnum est an à sola siccitate possit caussari vera phrisis, quæ pulmonum vlcus sequitur, aliud est, an frigiditas immensa siccitati iuncta possit frangere venas pectoris, aut pulmonum, atq; ità phtisim caussare. Circà primum Galenus manifestè negat siccitatem posse phtisim inducere, nisi coniungatur summa frigiditas, vel caliditas, quę caliditas iuncta siccitati potest & per seipsam, & generando humores acres exulcerare; vndè Alex. 1. prob. 77. dicebat Æthiopibus exulcerari oculos propter caliditatem, & siccitatē corporum ipsorum. Cęterum nōnulli etiā doctissimi uiri cōtra Galenū contumeliosè insurrexerunt, ausi dicere Galenum non intellexisse Hipp quippè qui nō dè vera phtisi, quæ ulcus sequitur pulmonis, loquatur, sed dè qualibet corporis siccitate facta, aut à febrib. ardētibus, aut ab aliqua alia caussa externa, quippè quā certū sit conseruari, & augeri ab aeris siccitate. Ego uero puto cū Galeno prò phrisi, esse intelligēdam uerā tabem, ut denotat uox, quę uera tabes cū sequatur ulcus pulmonis, hoc certè nō potest fieri à sola siccitate, quia sola siccitas curat ulcus si factū sit, non autē generat: neq; ualet quod dicunt per accidens hoc posse contingere, s. genitis à siccitate acribus humoribus, qui deindè ad pectus destillēt, quoniā ubi sola est siccitas, nunquā huiusmodi humores generat, imò uerò cōsumit, ut propter hoc Gal. 5. meth. in destillatione salsa ad pectus, usus sit remedijs ualdè exiccatibus, ob hoc, s. ut humores illi cōsumerentur, nè augerent phtisim, Itaq; nō adeò imprudenter (ut dicunt isti) Gal. dubitauit de Hip. sententia, & forsan dicit posset uocem φθινάδες, non esse Hipp. postquam Celsus, qui totum hunc aphorismum latinum fecit lib. 2. cap. 1. loco illius posuit febres acutas, quas tamen conticuit Hippoc. Circà alterum dubium est sententia Hippo. 5. aph. 24. frigidum ut nix, & Glacies sanguinis fluxum facere, s. uenas frangendo undè Galenus etiam iure hoc confessus est, sed ex altera parte cum fractio proficiscatur ab induratione, magnaq; tensione, atque non fiat nisi ab intensissimo frigore, non uidetur rationi consentaneum in corpus uiuens, atque adeò in pectoris penetralia, usque adeò ualidum frigus peruenire posse, quod faciat eos effectus, qui uix exterius fiunt, atque non in omnibus, sed in aliquibus tantum, ut sunt uitra, chordę & similia, quæ liquidò constat frangi ab immenso frigore, Dicendum igitur est frigus immensum immediatè non posse uenas frangere, & tabem producere, sed mediatè, s. exprimēdo cerebri humiditates, easq. in pulmones præcipitando, quo pacto intelligendus Hipp. 5. aph. 24. *Ophtalmiæ*. Quod à sola siccitate fiant quælibet ophtalmiæ falsissimum, quia nō humidæ, Sed solummodo siccę de quibus uera est sententia: Vnde uel adijcienda particula *siccæ*, ut placuisse uidetur Galeno, uel ea sub intelligenda, tamquam Hippoc. dimisserit, quod manifestum sit non alias posse fieri in siccis tempestatibus ophtalmias nisi siccas, quas etiā retrò dixit fieri aquilonijs flantibus, quemadmodū, & Arist. 1. prob. 12. imitatus Hipp. in lib. de ae. aq. & loc. dicebat Aquilonarijs, & siccis constitutionib. fieri lippitudines siccas, exiccaro, & cosumpto omni humido, *Articulorum dolores*. De hac re quoq; non minus dubitauit Gal. s. quā intellexerit affectionē; ueram. n. arthridem nō potuisse intelligere ex eo probat, quoniā illa

Prima dubit. *Altera.* *Ad Primam.* *Ad 2.*

illa fit vel à fluxionibus, hoc est à pituita, & bile in articulos fluentibus, vt vbiq. idem Hippocrat. & præsertim in fine de affectionibus internis, aut fit ab acredine humorum partes articulorum sensibiles infestātium: primo modo fieri nō posse dicit, quoniam in summis siccitatibus potiùs cōsumuntur existentes fluxiones, quam vt nouæ fiant, non etiam ab acredine, quoniam hæc nunquam fit, nisi siccitati coniungatur simul caliditas ingens, de qua re certè non loquitur Hippoc. Itaque dicit Gal. esse necesse, vt Hippoc. intellexerit, non veram arthritim, sed quemlibet articulorum dolorem, cuiusmodi fieri potest absumpta articulis necessaria humiditate; haùd secùs, atque dixit Hippoc. 2. Epid. in Oeno factos esse genuum dolores, ex leguminum esu; aut potiùs dicendum putat, quēadmodum, & alij recentiores dixerunt, semper humiditatem reperiri in articulis, ad hoc vt facilior fiat motus, quemadmodū currū rotæ, ad hoc vt facilius mo ueantur opus est eas crebrò humectare aliquo vnguine, hæc autem humiditas: (Inquit Galenus) potest in constitutionibus valdè siccis absumi; vndè motus impeditur, atque etiam interdum aliquis dolor suboritur, scilicet neruis ob siccatum humorem sese contrahentibus, proptereàq. solutionem continui, & consequenter dolorem facientibus, Nec quicquam valet, quod aliàs Hip. 6. aph. 55. & Auuic. 22. tertij tract. 3. cap. de dol. articu. dixerint autumno, qui est tempus siccum, fieri podagras, quoniam autumnus, vbi propriam seruat constitutionem, haùd tantam habet siccitatem quin etiam multa humiditas in corporib. seruetur, quæ delata ad iuncturas, morbum articularem faciat *Stillicidia vrinæ* vrinæ stillicidium est, cum vrinam homines coguntur guttatim emittere, id quòd fit propter multas caussas, vt optimè discurrit Galenus, vel scilicet ob morbos vesicæ, aut errores externos: ità vt non sit principalis morbus, sed tanquam symptoma aliorum, vel fit per sese, atque tunc vel ob imbecillitatem virtutis retentricis, vel ob acrimoniam humorum: Facultatis autem retētricis imbecillitas dubiū est an possit consequi summā siccitatem præsertim in corporib. siccioribus: imò verò sicco vtitur facultas ad retinendū, at humorum acrimonia nūquā fiet, nisi summæ siccitati summa quoque caliditas copuletur, atque in corpore humiditas adsit, quæ putrefacta acrimoniam aquirat, de qua constitutione calida, & sicca haudquaquam est Hip. locutus. nisi intelligere Hip. placet, vt loquentem de corporibus non siccis sed calidis, & humidis, quibus cōstitutio sicca adiecta, potest vrinam reddere acriorem, vt propterea illi, qui adeò libenter calumniari Galenum delectantur nullam hic occasionem habeant, Sed de dysenteria alia est ratio, quæ (vt optimè docet Gal.) nō simpliciter consequitur siccam aeris constitutionem, quantumuis summam; Sed si vel iuncta sit caliditati, aut frigiditati summæ, vel corpora ità sint parata, vt possint sola siccitate nimia corrumpi, & dysenteriam facere: quomodo forsan intelligere potuit Hipp. qui propterea non est damnandus, cum ipse vnus haud potuerit omnes medicinæ partes consumare, quemadmodum potuerunt posteri, quales Diocles, & Mnesitheus, qui cum inchoatam, & fere ab Hip. perfectam artem inuenerint, & poterant, & debebant, si quid omissum, aut non ità bene explicatum à Sene inuenerunt, explanare melius, & addere. Vtilis est aphorismus ad prædictionem, atque etiam ad præseruationem, & aliquam prædictorum morborum curationem.

17 *Quotidianæ autem constitutiones aquiloniæ quidem corpora densant, et bene firma, et bene mobilia, bene colorata, & melius audientia faciunt: & aluos exiccant, oculos mordent, & si pectus dolor aliquis obsederit, dolorem augent. Austrinæ dissoluunt corpora, & humectant, auditum obtundunt, capita aggrauant, & vertigines faciunt: oculis, atque corporibus difficilem motum præstant, & aluos humectant.*

DICI non potest, quin etiam hæc eadem sententia sit habita superius aphorismo quinto, Sed hic repetitur cum fructu, & maiore claritate; & forsàn ità faciendum iudicauit Hippoc. quoniam hæc dichotomia constitutionum in Aquilonariam, & Australem, maximè referebat, & vt Arist. scribit 26. prob. 37. hi duo venti cum sæpissimè omnium spirant, intererat, vt benè, & dis ertè exponeretur, quemadmodum facit nunc, ità copiosè, vt non uideatur aphorismus, sed potiùs quædam enarratio: Cur autem potiùs hoc in loco fecerit, quàm alibi, fuit (vt puto) quia conclusurus erat tractationem de anni temporib. atque ad ætates transiturus; Est sententia tota prognostica sine ratione, quę tamen potest diuidi in duas partes, scilicet in eam vbi de Aquilonari, & in eam vbi de australi agit. Incipientes igitur, & nos à priori breuiter totam percurremus, *Quotidianæ autem const.* Satagunt nonnulli interpretes, vt demonstrent Hipp. minimè inutiliter hunc aphorismum repetiuisse, proptereàquè discrimen inter illum quintum aphorismum, atque hunc apparere aliquod. Sed (vt ego putò vtquè dixi suprà) voluit Hippoc. hanc rem explicatiorem reddere, siquè aliquid addidit, aut dempsit, non alio scopo effecit, quam vt rem ipsam ampliorem, & explicatiorem præstaret: quamquam possumus etiam dicere in quinto aphorismo, ipsum locutum esse de constitutionibus, quæ in vniuersum fiunt toto tempore, hic autem de illis, quæ singulis diebus: atque ob id statim hoc monere voluisse, eà dictione καταμέριν. Primum autem loquitur de Aquilonijs, atque de bonis ipsorum effectibus, de quibus nil in alio aphorismo dixerat, sub quibus etiam comprehendi debent venti, regiones, habitationes, & reliqua omnia, quę possint mutari, ac alterari, ab Aquilonaris constitutionibus, & Arist. 26. probl. sect. probl. 2. querens rationem propter quam Aquilones fiant anniuersarij, non autē Austri tres adduxit, scilicet, quod ij à remotis locis, Austri à proximioribus oriantur: quod illi sereno cœlo, scilicet æstate, hi Vere, quando aer non quietus, sed agitatus est; postremò, quod Austri cum sint humidi, atque humido superius locus sit alienus, fit vt humores dissoluantur, sicquè flatus euanescat, & cum humores sint erratici, similes quoque fiant venti. Iam verò effectus boni, qui Aquilonarias constitutiones sequuntur, sunt hi, quòd corpora à frigido, atque sicco densantur, ob idquè ad mouendum sese agiliora, atque firmiora redduntur: Vndè etiam fit, vt calor intrò magis coactus, meliores faciat coctiones, meliorquè sanguis gignatur; ad quem deindè sequitur bonus color, vt docuit Hippoc: initio libri de humoribus: nec valet, quod hic nonnulli opponunt Galeno quasi velit vna die posse hunc bonum colorem gigni: siquidem licet Hippoc. de quotidianis loquatur constitutionibus, non tamen de ijs verba facit, quæ semel

tantum

tantum: sed continuatis diebus fiant, nam si (vt dicunt) fierent colorata corpora solum ob calorē intrò cum sanguine reductum, deindè quadam vi ad faciem expressum, neque sic possent fieri, & conseruari colorata corpora, nisi bonus sanguis, ex bonis coctionibus produceretur, vt Aristot. postrema sect. prob. 5. dicebat, propterea modicum laborem facere colorem amœniorem, quia calor moderatè sese exserit in faciem, Vndè verum est constitutionibus aquilonaribus, fieri coactionem caloris, deindè recessionem ad faciem: sed duratio boni coloris fit à bono sanguine, & à bona coctione. Quod quoque *melius audientia* fiant verissimum est, propterea què humores, & flatus, qui in aurium meandris clanduntur, & auditum impediunt, ab Aquilonibus consumuntur, quinimò etiam intellectus, & vis animæ omnis vegetior præstatur, cum dixerit Heraclytus, teste Galeno lib. q. a. m. c. t. f. spiritum siccum facere animum prudentem: Et Aristot. 10. sect. probl. 33. longo, & pulcherrimò discursu probat similibus de causis noctu melius audiri: hæc sunt bona ab Hipp. enumerata, prẹter quæ etiam alia proponuntur ab Arist. sec. 26. prob. 44. scilicet Aquilonibus fieri homines cibi auidiores ob frigus, ob quod etiam Hipp. 6. Epid. vocat aquam voracem: tria etiam mala addit, quæ ab ipsis Aquilonibus fiunt, Et primum est alui exiccatio, nam hanc inter mala numerat, quoniam, vt idem Hipp. scribit lib. de ae. aq. & loc. qui habent aluum lubricam ab acutis morbis ferè sunt immunes, & Auenzoar initio suæ medicinæ scriptum reliquit, omnium medicorum communi consensu fuisse decretum sanitatem consistere in habendo aluum lubricam, quod autē Aquilones faciant aluum adstrictam Hipp. dixit etiam lib. sexto Epid. 3. hiscè verbis *ἐκταράζεται τὰ κατὰ τὴν κοιλίην σώματα*: *Oculos mordent*. Dubitari posset, quomodo Hippoc. dicat Aquilonem mordere oculos, cum Aristot. sect. probl. 31. prob. 23. dicat oculos non rigere, etiamsi infirmissimæ partes sint, quoniam pinguedine multa sunt obducti, vbi etiam damnat Platonem in Timæo, qui dicebat nō rigere quoniam multus ignis inest illis, etenim licet pertineant ad ignem, vt alibi fatetur Arist. attamen nō est ignis consumptiuus, sed perfectiuus. Dicendum tamen est oculos morderi ab Aquilonibus, quoniam motu vehemēti illo, & siccādi magna vi, patiuntur aliquam continui solutionem, morsumq́. nam vt ait Virgilius Boreæ penetrabile frigus adurit: *Etsi pectus dolor aliquis*. Nō solū pectoris dolores præexistentes Aquilonariæ constitutiones conseruant, atque augent, Verumetiam, si non adsint efficiunt, scilicet comprimendo, & coarctando pectus, nè fuligines, & superfluitates euacuentur, necnon à capite ad pectus destillationes mittendo, quæ dolores faciant. *Austrinæ dissoluunt corpora*. Hæc est secunda pars aphorismi in qua de Austrinis constitutionib. tractans earum dumtaxat detrimenta proponit; quoniam verè ab Austro pauca fiunt bona: nisi ipsis coniungatur pluuia, quo in casu scribit, Aristot. prima, & 26. sect. probl. 52. refrigerata corpora immunia reddi à febribus, Primum itaque detrimentum quod infert Auster enumeratum ab Hippocrate est, quod dissoluat corpora, atque humectet, nam vt corporum densitatem, facere non parum ad robur, dicebat Hippoc. lib. de affect. Sic humiditas, & laxitas, ea infirma, & imbecilla reddit. Nam Arist. eadem sect. probl. 44. quærens, cur flantibus austris, homines reddantur grauiores, atque debiliores, inquit esse quoniam humor tempore venti eliqua-

tus ex pauca multus euadit, & ex spiritu leui fit grauis, vndè sequitur imbecillitas: qua etiam ratione dicit probl. 18. fieri homines fœtidos, & malè olentes, propterea quòd corpora ipsorum humescunt, & calefiunt. Gal. hoc in loco maluisset Hippocratem preposuisse humectationem dissolutioni, eo quòd illa precedat, hæc atque alia mala sequantur: sed quamquam hoc quod dicit verissimum sit, poterat tamen hoc dimittere; cum ipsemet scripserit circà initium librorum de off. med. Veteres, & præsertim Hippocratem, (qui efficiendæ, atque ditandæ arti studebant) haudquaquam animum adhibuisse ordini rerum, alijsq; minutijs; melius autem fecit Galenus, qui docuit Hippocr. hac dictione duo pulcherrima nobis demonstrasse, Vnum est firmitatem, atque robur omnium operationum in soliditate partium solidarum esse collocatam, ob idquè vbi hæ humectantur, atque dissoluuntur, omnes etiam operationes tàm animæ, quàm naturæ debiliores fieri, quippè quod à solis partibus solidis cunctæ operationes efficiantur: aliud quòd dixit notatu dignum fuit, Hippocratem vno tantùm, vel altero exemplo propositis, docere voluisse, id quod dicit in cunctis verissimum esse, tum animi, tum corporis operationibus: quasi voluerit etiam intellectus, memoriæ, alijsq; mentis functionibus austros sua humiditate, atq; caliditate non parum officere: & certè ità est, ingenia scilicet hominum (vt dicebat Heraclytus) siccitate acui, humiditate verò obtundi: Præclarè verò Aristot. 14. particula probl. 1. dicebat omnes excessus operationes mentis, atque intellectus labefactare, à temperata autem temperie optimas fieri, vt verè dicat Hippocr. nunc, (quemadmodum etiam dixit retrò) aphor. 5. Austros auditum hebetare, Et corpora aggrauare, s. sub auditu, omnes animi operationes complectens;

Dubitat. Sed quæ fuit potissimum ratio propter quam, & hic, & retrò potiùs auditum pro exemplo sumpsit, quàm vllum alium sensum? puto hoc maluisse, quia inter sensus forsan minus lædi deberet, ob angustiam, & soliditatem instrumentorum;

Respons. vndè si hæc ab Austro patiuntur, multò magis existimandum est alia instrumenta esse passura, *Vertigines faciunt*. Certè verissimum est, quòd ait Galen. si comparentur detrimenta ab Aquilonibus illata ijs, quæ ab Austro inferuntur, illa certè, & pauciora, & minora existunt: Nam inter alia mala sunt vertigines, quæ pessimæ sunt, non solum suaptè natura, verumetiam quia sunt veluti prodromi quidam antecedentes exitiosissimas, & turpissimas ægritudines, veluti Epilepsiam, atque apoplexiam: sunt autem vertigines symptomata praua, & imaginatricis facultatis, & visoriæ, cum scilicet homines imaginantur, atq; etiã oculis ipsis apparent omnia in gyrum circumferri, quod vitiũ rectè scribit Theofrastus initio lib. de virtig. & Gal. in hoc com. fieri quotiescumque humores, ac

Vertigo quomodo fiat. flatus in cerebrum rapti mouentur, ità vt spiritus quoque ipsi motu inordinato cieantur, suoquè motu, ad oculos perlati, repræsentent, & oculis, & imaginationi omnia, quasi in orbem, circumacta: Ex quo motu, cum aliquando humores, & flatus in cerebri ventriculos feruntur, si totos replent fit apoplexia, sin non ex toto repleant, sed in ipsis vndoso motu (vt ait Gal. 3. de loc. aff. 7. & 8. & Auic. 3. lib. cap. de Epilep.) moueantur. Epilepsiam inducunt; affectus sanè valdè horrendus; Si itaque vertigines sunt passiones oculorum, & hæ fiant ab austris, iure hac ratione dici potest illos, ab huiusmodi constitutionibus offendi, nisi etiã

aliud

aliud malum oculis ab Austro accideret, nempè illachrymatio, obtutusquè veluti cõfusio quædam, necnon musculorum, oculos mouentiũ, relaxatio, ob quã fit, vt difficiliter moueantur, quemadmodum etiam tota ipsa corpora difficiliter moueri contingit. Mirum est quod hic Cardanus nimis mordendi Galenum studiosus dicit dè dictione græca, & de nescio qua oculorũ vertigine, cũ nesciat de Græco contextu quid dicat *Aluos humectant*. Hoc bonum austri, cur post mala, & in postremò loco posuerit Hipp. vix quicquam habeo quod dicam; Certè ità est ab hiscè ventis aluos humectari, sicut ab Aquilonibus durantur; Sed hoc parum est, & propterea quasi velit pœnitus austros damnare, dixit hoc vnum penè bonum eos habere, vt aluum emolliant, quemadmodum inter mala, quæ dixit fieri ab Aquilonijs, posuit alui exiccationem, vt exigui momenti vitium: Vtilis est aphorismus ad prædictionem; & præseruationem.

---

18 *Per tempora anni, vere quidem, & prima æstate pueri, & qui hos sequuntur ætate, optimè degunt, & sani sunt maximè. Aestate vero, & autumno, vsque ad aliquid, senes. Reliquum, & hyeme, qui mediam ętatem habent.*

QVÆ, ex Galeno de continuatione huius aphorismi cum superiore, elici possunt, hæc sunt pauca, & inexplicata; scilicet, postquàm de temporum anni condicionibus, & effectibus tractauit, nunc similiter de ijsdem temporibus tractare, sed alio scopo, quomodo scilicet sese ad ea ætates habeant, circà longam, atque sanam vitam; quod enim ætates commutari queant, ità vt ex senectute fieri possit iuuentus, nec natura patitur, nec vmquàm Christus fecit, qui cuncta alia miracula edidit: Sed & conseruari ætatem posse, & quadantenùs corrigi non minus rationi, quam experientiæ est consentaneũ: Itaq; hic est Hippocratis in præsenti Scopus docere, quo pacto anni temporum beneficio, possint homines in qualibet ætate, aut malè affecti corrigi, aut benè affecti conseruari, & quamquàm solummodo pueritiæ & senectutis, ac mediæ ætatis exempla proposuerit, id fecit vt amantissimus breuitatis illius antiquæ: & quemadmodum ait Galenus non modo hiscè aperuit viam discurrendi, atque decernendi de alijs ætatibus cunctis, verumetiam, & de omnibus alijs, quæ secundum temperaturam vel modicè, vel immodicè sese habent, siue sint regiones, siue habitationes, siue alia: Est autem sententia & prognostica, & præseruatoria, sine ratione tamen. Diuidi autem potest in tres partes, in quarum prima de ætate pueritię, in secunda de senectute, in tertia autem de media ætate agit: Quod itaquè dicit de pueritia est in eiusmodi ætate, atq; etiam illi proxima constitutos optimè agere, & sanos uiuere tempore Veris, atque æstatis initio. Quid autem intelligat Hipp. prò pueritia, atque ætate illi proxima, non est difficile intelligere si memoria repetatur, quod aliàs à nobis secundum Hippocratem fuit decretum, nempè pueritiam à septimo anno, vsque ad decimum quartum protendi, atque post hanc immediatè sequi adolescentiam, adolescentię uero cõiungi iuuentem, deindè Virilitatẽ, Senectutem, decrepitatem. Similiter quoq; certũ est Ver incipere ab Aequinoctio: & ęstatem, (sicut unumquodque aliud tempus) habere

Contin.

Scopus.

Diuisio.

habere principium medium, atque finem; Cum autem illud apud medicos sit compertissimum similia similibus conseruari, atque contraria à contrarijs castigari, & corrigi, ac ætas puerilis, atque adolescentiæ sint inter alias ætates temperatiores, scilicet calidæ, atque humidæ, sequitur, vt hæ tempore veris optimè sese habeant, atque sanæ sint, Sed video percunctatum esse aliquem, cur Hippo. cum dixisset pueros Vere optimè sese habere, voluit addere, etiam sanos esse: nam si ambò hæc sibi coniungere placebat, certè æquius videbatur, vt diceret sanos esse, & optimè degere: siquidem particularia debent præcedere vniuersalia, ne fiat tautologia. Responderi huic potest, Tria potissimum in hac nostra vita requiri, & ab omnibus optari. Vitę longitudinem, robur, atque sanitatem, quę omnia in corporibus temperatis, aut temperato proximioribus prętantur à simili anni tempore: Vndè cum pueri, atq; adolescentes habeant corpora temperata, vel saltem temperatis proximiora, fit, vt à simili tempore, quod est uer, & initium æstatis conseruentur: ita vt sic prorogetur vita eorum robustiores fiant, atque sanitate fruantur; quę omnia, vt complecteretur Hipp. non contentus dixisse optimè degere, addidit etiam sanos viuere, verum illud quoque dignum est quęsitu cum Hipp. confusè dixerit Ver, & æstatis initium esse commoda pueris, & adolescentibus, an hoc intelligendum sit indiscriminatim, duo illa tempora vtrisque conuenire, an potiùs singula singulis: verbigratia, Ver pueris, principiũ ęstatis adolescentibus. Galenus, qui uidit hunc scrupulum nesciens alio pacto Hippocratem tueri, dixit eum debuisse dicere adolescentes Vere, pueros ęstatis initio optimè degere, quasi hoc uerum sit adolescentes, vt potè, calidiores Vere melius sese habere, ratione humidi paucioris, pueros verò æstatis initio, ob maiorem humiditatem. Sed non defuerunt, qui non absque aliqua ratione mirati sunt Galenum uoluisse in hoc Hippocratem ipsum emendare, Si quidem cum puerorum uita, atque sanitas, nec non uirium naturalium robur sint in humido collocata, certe à tempore magis humido, cuiusmodi est ueris ipsius medium, conseruabuntur: quemadmodum in sicciori, cuiusmodi est ęstatis initium, deteriùs afficientur: Vndè cum uerbis Hippocratis huiusmodi sententia magis accommodetur, certè non est ulla exactior locutio ab ipso expetenda: nam & pueri sic melius habent Vere, quo magis conseruatur ipsorum calidus, atque humidus habitus, & æstatis initio adolescentes, qui vt paullò sicciores illis sunt, sic exposcunt tempus anni paullò siccius *Aestate vero, & Autumno* hęc est secunda aphorismi pars, in qua Hippocr. opponens, vt solet, ęstatem, & autumni principium Veri, necnon senectutem pueritię, dicit senes ęstate, & autumno melius ualere, μέχρι τινὲς, idest aliquatenùs: Cur autem melius ualeant, Galenus tribuit illius temperamento, quod cum non egeat conseruatione, quippè quòd intemperatum sit, sed potiùs correctione, quę fit è contrarijs, iure ab Aestate, & Autumno, scilicet initio, corrigitur frigiditas, sicq; melior sanitas ipsis succedit: Sed hac in parte sunt duo quęrenda unum est, cur Hippocr. addiderit illam particulam aliquatenùs, Alterum est, quomodo corpora senilia, possint æstate melius valere, cum aliòquin sint suaptè natura satis inualida, atque ęstas morborum maximè ferax sit, vt scribit Aristot. 1. sect. probl. 25. vbi quęrens, cur magis ęstate communiter laboretur morbis, hyeme vero

Dubit.

Resp.

Quæsitũ.

Quæsit.

[illegible]

[illegible]

Primum quæsitũ.

Alterum.

verò qui ijs corripiuntur magis intereant; ait idcircò hoc euenire, quoniam cum calor internus hyeme, ob densitatem corporum sit maior, & labores corporis maiores, deberent iure tunc temporis magis confici alimenta, minusquè excrementorum gigni, ac propterea minus ægrotari: vndè quando ægrotatur, signum est causam esse potentissimam, ac propterea morbum exitialem: contrà verò æstate cum corpora rarefiant, atq; relaxentur, propterea que refrigerentur intus, & minus laborare queant, fit, vt crudi humores plurimi geniti vnà cum corporis lassitudine morbos facile producant. Quæ omnia maximè conueniunt senibus, vt propter hoc debeant æstate minus valere, quàm hyeme, Quantum attinet ad primum puto dupliciter respōderi posse, vno modo illam particulam referendam esse ad autumnum, quasi dicere voluerit, senes haud toto autumno melius valere, sed vsque ad aliquid, hoc est, prima ipsius parte, alio modo responderi potest; appositum fuisse à sapientissimo sene illam particulam, vt denotaret, non simpliciter etiam æstate benè se habere, sed prout fert ipsorum inualida natura; Circà secundum dicere oportet, licet æstas (quemadmodum scribit Aristot.) sit morborum productrix ob rationes quas affert, attamen quia castigat, & minuit ingentem senum frigiditatem plus est bonum, quod hinc oritur ipsis, quàm malum quod sibi alia ratione euenire potest, nam Galenus in expo- sit. aph. 39. libri secundi *Senes Iuuenibus ægrotant minus* dicebat Senes etiam ægrotare minus ob prudentiam, quà sese gubernant, nam & nouis fructibus sese abstinent, quos Aristot. ponit inter causas copiæ morbum, qui fiunt æstate, & laboribus moderatè vtuntur, in alijsquè rebus, ità sese gerunt, vt minus ægrotent. *Ad Primum.* *Altera Respōsio.* *Ad secundam.*

Reliquo autem Autumno, &c. Sequitur tertia, & vltima pars aphorismi, in qua loquitur Hippoc. de medijs ætatibus inter pueritiam, atque senectutem; quas dicit melius sese habere reliquo autumno, & hyeme; quid autem intelligat per reliquum autumnum, non est dubitandum, quoniam, si, vt exposuimus suprà prò autumno intellexit illius primam partem, certum est, prò reliquo intelligere secundam, atque tertiam. Verum videndum est, quæ sint mediæ ætates, de quibus loquitur Hippocrates: tum quà ratione huiusmodi tempora illis cōueniant. Postremò quo pacto autumnus, qui ab Hip. exitialissimus, & ferinus vocatur, sicut & ab Aristot. morbosissimus, possit vllam ætatem iuuare, quinimò Gal. in fine comm. dicit autumnum esse malum omnibus ætatibus, naturis, atque regionibus. Ad primum dicendum est, quod scribit disertè Gal. in comm. non esse difficilè inuenire in cunctis, quę sint media, scilicet ea, quę interiacent inter optima, & pessima, vndè cum ætas puerorum sit optima, senum, & præsertim decrepitorum, pessima; quicumque inter eos statuuntur, medij iure dici possunt; atq; hoc nō solum, (vt ait Gal.) verum est, in ætatibus, verumetiam in naturis, atq; regionibus, Iam verò cum in ætatibus mediæ sint biliosiores, aliæ verò pituitosiores, fit ut iuuenes, ac consistentes ętate, vtpotè bile abundantes, melius habeant, tum hyeme, tum ea autumni parte, quę hyemi proximior est. Sic enim dicebat Hippoc. in lib. de natura humana, corrigi à contrarijs temporibus contrariorum vitia, Quod autem dicit Gal. hoc in loco, ver quidem adolescentibus esse optimū, alijs verò medium, hoc est, nec optimum, nec pessimum, verissimum quidē est; & hāc caussam habet, quoniam adolescentium habitum, alioquin optimū con- *Prima dubit.* *Secunda.* *Tertia.* *Ad Primum.*

seruat, aliorum autem habitus partim corrigit; vt qui sicciores sunt, aliorum verò meliores, sed non optimos facit. At id quoque verum, quod dicit Galen. & regiones, & naturas et optimas Vere conseruari: cum autem dicit autumnum malum esse omnibus naturis, ætatibus, & regionibus, id quidem simpliciter verum est, at comparatiuè potest esse vni minus malus, quàm alteri. Vtilis est Aphorismorum ad præseruationem potissimum, &c.

---

19 *Morbi omnes quidem in omnibus temporibus fiunt, quidam verò magis in quibusdam ipsorum: & fiunt, & excitantur.*

Connexio. CVM Hipp. hactenus copiosè de temporibus anni tractarit, eaq. magna ex parte ad morborum prouentum conferre ostenderit, potuisset quispiá facile suspicari, ne sola tempora, ad eorum generationem satis essent; iccircò volens Hipp. huiusmodi suspicionem è mentibus hominum demere, hunc aphorismum subiunxit, in quo monet non esse verum, quòd sola tempora faciant hoc, alioquin in quolibet tempore fierent tantum ægritudines illi tempori accommodatæ, vt in æstate æstiui, in autumno autumnales, Sed omni tempore fiunt quilibet morbi, licet magis in vno aliqui, in alio alij, ergo, non solum tempora anni concurrunt ad morborum generationem, verumetiam aliæ caussæ. Itaque patet quis sit Scopus in præsenti sententia Hipp. quæ est purum decretum theoricum, ad eam partem attinens medicinę, quę αἰτιολογικὴ, idest circà caussas morborum versans, nuncupatur; est autem sine ratione, sed in duas partes diuidi potest. Vna est, *Morbi fiunt quolibet tempore*, & Altera uerò est, *Sed aliqui Magis in vna*, & Videamus ergo quid dicat in prima parte, & est, omnes morbos in omnibus anni temporibus fieri, scilicet æstate tum hyemales, tum autumnales, tum uernales, atque sic de alijs, Hoc autem supponit Hippoc. non tantum, vt experientia probatissimum, siquidem quottidie uidentur febres hyeme ardentes fieri, vt etiam Arist. 1. probl. disputat, & Vere Apoplexię, & similia, Verum etiam, vt rationi maximè consentaneum; Est autem ratio quod non modo aer, seù tempus anni, est in caussa morborum, Sed, & humores, & victus ratio, quæ duo cum quolibet anni tempore adesse possint, sequitur, vt etiam omni tempore fieri queant cuiuslibet generis morbi, Nám quod pertinet ad humores certum, & demonstratum ab Hipp. est in lib. de nat. hum. licet humores aliqui gignátur magis in vno tempore, quàm in alio, attamé fit, vt etiam diuersi humores producantur in vno tempore, cui nō sint adeò familiares, vt bilis in hyeme, humor melancholicus in Vere, pituita in æstate &c. De victu neque dubitandū est, quin possit producere morbos temporis constitutioni dissimiles, atque alienos, Nam si uerum est (quod scripsit Hipp. 1. & 4. lib. de morbis,) scilicet in ijs quę eduntur, atque bibuntur inesse ipsosmet humores, si non actu, saltem potentia, atque omnes morbos fieri à bile vtraque, & pituita, proculdubio sequitur, vt quolibet tempore possint, & verè fiant hi, vel illi morbi, prout cibi atq; potus plus habent huius, vel illius humoris, Sic in Oeno dixit Hipp. factos esse genuum dolores ob esum leguminum, eo quòd in huiusmodi genere eduliorum contineatur pituita crassa, quę suo pondere in artus inferiores delapsa, eiusmodi ægritudines fecit: haud secus quoque Plutarchus in symposiacis monstrauit à vi-

ctu

cta etiam morbos, qui nunquam anteà fint uisi posse fieri: Est igitur uerissima hæc pars aphorismi, s. qui fiant oés morbi omni tempore, ob uictū, ob humores possumus addere, & ob cœlum; Sic enim dicebat Hippoc. 4. de morbis tres esse morborum caussas, humorum retentionem, Cœlum, atque vim externarum caussarum: Et quamquàm Galenus in antecedente aphorismo videatur dixisse phtisim non contingere æstate, atque similiter de alijs morbis dicatur, quòd nequeant fieri quolibet tempore, id intelligendum est, ratione ipsius temporis, & per se; non autem per accidens, Siquidem febris ardens, si consideretur secundum proportionem quam habet ad æstatem, nunquam dicetur alio tempore generari posse, quàm æstate, Verum quia hyeme contingit corporibus extrà adstrictis interiora magis flagrare, ac propterea bilem feruidiorem, & acriorem generari, hinc fit, vt etiam tunc per accidens quodammodo fiat febris ardens, quę est illius humoris soboles; atque hoc est quod disputare voluit Aristot. 1. probl. sect. probl. 29. & 14. sect. probl. 3. vbi quærens, cur temporib. frigidis, & in regionib. frigidis fiant ardentes febres Dicebat, eam esse caussam, quę modo relata est. Sequitur secunda aphorismi pars, quę est: *Sed aliqui magis, &c.* Quod enim dicit Hippoc. vel potius dicere voluit est, non solum aliquos magis in uno tempore generari morbos, sed & magis exacerbari, Exemplum est febris ardentis, quę (vt ait Aristot. citatis locis,) si fiat hyeme ardentior est facta in ęstate, propterea quod tunc magis ob pororum constrictionem incenduntur viscera, atq; indè acrior, & sęuior bilis generatur, Et quod dixi de febre ardente, idem etiam existimandum est de alijs calidis morbis, vt de pulmonum àc laterum inflammationibus, quę omnes frigidioribus temporibus magis exacerbantur: Sed potest etiam interpretari ità Hippoc. vt dicat, factos iam morbos, in alijs temporibus magis exacerbari, vt uidemus quartanas Autumno, & Vere esse crudeliores, similiter epilepsiam hyeme; Vndè autem hoc fiat est, quia humor quilibet magis in vno, quàm in alio tempore generatur, vt disertissimè docuit Hipp lib. de nat. hum. accedit etiam & victus ratio, in qua cum erratur magis, in uno, quàm alio tēpore, fit, vt consequenter hi, vel illi morbi magis generentur; Vndè vsum fructuum, dicebat Aristot. 1. probl. facere æstatem morbosiorem, òb quod probl. 40. eiusdem sectionis dicebat, parsimoniam ciborum esse quidem omni tempore commodissimam, sed maximè in ęstate conuenire, nè ob habitum temporis feruentem, corpus cibo immodico pręssum exęstuet magis: Galen. quoque dicebat Vsum vinorum recentium, atque aliorum ciborum crassorum facere pituitosi succi vbertatem, à qua postmodum morbi similiter pituitosi gignuntur: quod quoque dicebat Plutarchus de Autumno, scilicet tunc fieri insomnia turbatiora, ob recentes fructus, & flutuosos, qui eduntur: Sed hoc in loco illud est animaduertendum veritatem huiusce secundę partis, non esse in eo positam, vt uictus ratio faciat semper morbos contrarios aeris cōstitutioni, sed quod possit facere: nam quottidie experimur non deesse, qui quolibet tempore maximè in victu errent, nec tamen morbis capiantur statim; licet post plerumque ęgrotent, vt testatum reliquit Galen. 2. de alim. facult. c. de cucurbita, Est vtilis aphorismus ad monendum ęgros, vt omni tempore uictus temperantia vtantur.

20 *Vere etenim furores, & atræ biles, & morbi comitiales, & profluuia sanguinis, & anginæ, & grauedines, & raucedines, & lepræ, & tusses, & impetigines, & vitiligines, & pustulæ vlcerosæ plurimæ: & tubercula, & articulorum dolores.*

Connexio. QVICVMQVE considerat hunc aphorismorum incipere cum particula γὰρ, idest enim, facile potest intelligere esse coniunctum cũ præcedenti, tanquàm reddatur caussa eorum, quæ ibi sunt dicta, Nam dixit Hippoc, omnes morbos omni tempore fieri, licet alij magis in vno, quàm in alio fiant; Nunc verò id probat exemplo accepto ab vno tempore, scilicet à vere, Quòd cum aliàs dixerit esse saluberrimum, & minus lethale, in eo tamen fiunt complures morbi, qui sunt sibi proprij, & familiares, sed tamen fiunt & in alijs temporibus, tamquam Hipp. sic argumentetur, in Vere fiunt morbi Autumno proprij, vt furores, melancholiæ, lepræ, & similes, igitur in quolibet tempore fiunt, quilibet morbi; Antecedens autem supponit tamquam probatissimum, atque experientia maximè exploratum, Est sententia theorica, ad pathognomicam, & aliquo pacto ad prognosticam partem attinens, sine ratione, & sine diuisione, nisi placeret, prout quatuordecim ab Hippocrate connumerantur hic morbi, totidem facere partes, quòd nimis curiosum esset opus, vel nisi maullis in tres partes diuidere; scilicet in morbos capitis, morbos partium spiritualium, & morbos qui in toto corpore fiunt *Vere furores* quod hic prò Vere intelligat tantummodo medium, atque finem, mihi satis ex eo constare videtur, quoniam initium veris sapit adhuc naturã hyemis, & licet, idem possit dici de fine Veris, scilicet eum sapere naturam æstatis, attamen æstatis natura, nil repugnat generationi similium morborum; Sed duo breuiter inuestigare oportet, vnum est cur incepit à vere, cuius ea potest reddi ratio, quia hoc apud medicos est principium anni, imò licet (vt tradit Iosephus.) Hebræi putarint mũdum esse factum autumno, scilicet mense Septembris, quando fructus sunt maturi, attamen maior pars Theologorũ, atque ipsemet Virgilius secundo Georgicorum putarunt esse factum Vere: Alterum considerandum est, quòd etiam initio commentarij inuestigauit Galenus, scilicet si ver est saluberrimũ, quò pacto tot fiat in ipso morbi, nec leues, cuiusmodi sunt furores, melancholiæ, atq; Epilepsiæ, & alij connumerati graues affectus? Ad hoc duplicem videtur afferre Galenus responsionem, quarum vna est, hunc aphorismum haud contrarium esse illi, sed potiùs, quandam veluti illius comprobationem, quòd morbi enumerati, qui fiunt vere nulli sunt lethales. Altera responsio dari potest, Vere fieri expurgationem, & extractionem eorum humorum, qui in hyeme geniti sunt, aut certè latuerunt, ac propterea morbos huiusmodi genitos à similium humorum expurgatione, potius facere illud tempus salubre, quàm insalubre; Sic enim humor biliosus, & melancholicus, qui geniti sunt partim æstate, partim autumno, latentes hyeme in cauitatibus corporis, ob condensationem cutis à frigore inductam absque detrimento, vt etiam solent interdum venena delitescere, nec quicquam lædere; vbi Vere corpora aperiri incipiunt, atque Intima corporis agitari,

Dubit. *Resp.*

rari, extrà cauitates interna effusi, vel in caput, aut in alias partes rapti, manias, melancholias, aliosquè morbos similes inferunt, quemadmodum ad cutem transmissi, lepras, impetigines, vitiligines, aliaquè vlcerosa vitia gignunt: quo etiam pacto fiunt articulares dolores, cum iidem humores à profundis corporis partibus ad articulos, veluti ad partes ignobiliores, truduntur, Verum hoc in loco dubitari posset, an Veris tempus tantum possit, vt etiam corpora pura alteret quo pacto impura, atque ad suscipiendos morbos parata; Sed huic disertissimè satisfacit Gal. in comm. qui scribit corpora pura fermè in eo statu conseruari, in quo reperiuntur à tempore veris, secùs quàm in æstate, ac autumno, & hyeme; in quibus prò natura cuiuslibet temporis gignuntur, bilis flaua, atra, atque pituita, Addit idem probè facere ver, quod faciunt exercitationes corporis, quæ si reperiant corpora pura, salubres sunt; sin autem scatentia prauis humoribus epilepsias, febres, aliaquè cutanea vitia producunt; atque hoc est, quòd dixerunt Hipp. lib. 6. Epid. 5. & Theophrastus in libro de sudoribus, labores in corporibus impuris facere vlcera, Nam sicuti exercitationes educunt humores ab internis partib. ad exteriores, haud secùs facit uer, quod hac in re simile est ipsi naturę, q̃ quotidie huiusmodi expulsiones molitur, in sanis per insensibilem transpirationem, in ægris uero nonnumquam per sensibiles excretiones: Sed hic est dubium, quomodo dicat fieri furores, & melancholias in Vere, cum aliàs Autumnus ab ipso sit vocatus θηριώδης, idest ferinus, quod in ipso fiant isti morbi ferini, vt furores, lepræ, melancholiæ, & similes. Cui Respondendum est, non inconuenire, vt iidem morbi gignantur in diuersis temporibus, modò id fiat diuersa ratione, quemadmodum in hoc casu, nam in Autumno fiunt, quia eo tempore, & æstate antecedente generantur humores illi ferini, & perniciosi, qui faciunt morbos Sæuos; Vere autem gignuntur, quoniam humores illi, qui latuerunt Hyeme, Vere erumpunt, vt dictum est. Vtilis est aphorismus ad prædictionem, & præseruationem.

---

21 *Aestate autem, nonnulli horum & febres continuę, & ardentes, & tertianæ febres plurimę, & vomitus, & alui profluuia, & lippitudines oculorum, & aurium dolores, & oris vlcerationes, genitalium putredines, & sudamina.*

TRANSTVLIT eleganter Celsus, vt solet, hunc aphorismum initio lib. 2. & transtulit eodem ordine, quo hic positus est, adeò vt manifestum sit superiori esse coniunctum, quemadmodum coniuncta est æstas Veri, Nam consilium Hippocratis in præsenti aphorismo fuit docere, qui morbi maximè fiant æstate, atq; hoc fecit, vt doceret medicos (vbi quispiam ægrotare hoc tempore incipiat) præcognoscere, quæ sit futura morbi idea, nam hoc sępè aliàs monuit Hippoc. semper considerandum esse qui morbi vagentur, & qui quibus fiant temporibus, Est autem sententia diagnostica satis longa, sine ratione, & quę commodam diuisionem haudquaquam patitur, nam minimè seruauit eum ordinem, quem in antecedente. *Aestate*, quod dicit Hip. continuans institutum, de morbis temporibus anni familiaribus, sermonem, est, Etiam æstate fieri morbos

bos aliquos ex ijs, qui fiunt Vere, Cumque ęstas, & ipsa habeat sicuti alia tempora principium, medium, atque finem, Galenus iure dixit, prò ęstate in hisce primis uerbis intelligere potissimum ęstatis ipsius initium, quod cum Veris antecedentis naturam retineat, consequitur, vt etiam morbi aliqui in ea fiant, quales Vere solent fieri, qui autem sint hi morbi, non explicuit Hippocr. Sed eos dimissit industrijs lectoribus intelligendos: id quod etiam fecisse Galenus videtur; Ceterum aliqui interpretes existimarunt, morbos vernales, qui fiunt æstate esse, veluti furores, anginas, atque sanguinis profluuia, Ceterum vlcera etiam, ac affectus cutaneos fieri ęstate quoq; non videtur ab vsu, & ratione alienum, quandoquidé tũc magis rarefactis corporis meatibus, exitus præbetur humoribus ab internis partib. ad exteriores, nisi dicamus Æstate multò maiorẽ fieri humorũ discussionem, q̃ vt possint, vel generari, vel conseruari, vt experientia monstrat in corporib. scabiosis, quę solent æstate ob hanc caussam liberari, *Et febres ardentes.* Non est dubiũ, quin hinc incipiat Hip. recensere eos morbos, qui proprij magis, atque familiares esse videntur æstiuo tempori, inter quos primum locum dat febribus continuis, & ardentibus, atque tertianis, Circà quod declarandum est, cur febribus, hunc locum dederit, & cur inter febres, continuis: demum cur inter continuas ardentibus, & deinde Tertianis, nam haùd puto sine aliqua ratione Hippocratem primo nominare febres, deindè continuas, postremò ardentes, Et quod attinet ad febres simpliciter acceptas, nullum tempus videtur ità esse idoneum generationi ipsorum, quàm æstiuum, tàm secundum principium, quàm medium, àc finem: nec puto alia ratione æstatem fuisse à latinis hoc tempus vocatum, nisi quia æstuare faciat corpora: Vndè Empedocles, & Stoici (quemadmodum est apud Plutarchum, siue Galenum in lib. de pl. philos.) dicebant fieri æstatem quando ignis ad inferiora compellitur; & Hipp. magnas febres ignem appellare consueuit; Quod æstate fiant febres continuæ, & inter continuas ardentes, ex eo facile probatur, quòd Hipp. in lib. de natura hum. bilem tunc maximè gigni, & abundare scribat, ex quo humore etiam Aristot. nedum medici scribunt morbos acutos gigni, Et Hippoc. initio lib. quarti de victu acutorum explicatissimis verbis scribit tunc fieri καύσους, idest febres ardentes, cum in æstate venulæ exiccatæ ad sese humores biliosos attraxerint, quæ etiam caussa est, vt tunc fiant quoq; febres tertianæ, quæ bilis flauæ sunt filiæ, Sed quomodo Hippocr. dicat secundò aphor. 25. quartanas etiam fieri æstate, quæ ab humore melancholico producuntur, ob idquè apud Priscianum medicum Saturni filiæ dictæ, cum potius autumno, quam æstate fieri debeât: puto id potissimum dixisse de æstatis fine, qui eiusdem naturæ est, cuius autumni initium, nisi etiã dicere placeat, quartanas æstate factas, quasi alterius naturæ, ac spurias esse, quã autumnales; quippè quę sint breues ob admixtam bilem, cum autumnales suaptè natura sint longę, vt alibi dixit Hippoc. Qui in Epidemicis scribit, quartana suapte natura, siue vt ait Celsus, quantum fit ex sese longissima, atque securissima est. *Et vomitus, & alui profluuia*, Quod æstate fiant uomitus, rationi consentaneum est, quod bilis, quam diximus eo tempore valdè exuberare, suaptè natura sursum ad stomacum fertur, cumque lancinans, ad vomendum prouocat, Et Hippoc. Æternum dogma est, per superiora æstate, per inferiora hyeme esse

pur-

purgandum; haud secùs alui profluuia æstate fieri congruum est, quoniam etsi magna ex parte bilis stomachum, partesquè aliàs superiores petat, nihilòminus interdum propellitur à robusta ventriculi expultrice ad intestina, vbi & dysenterias, & alia alui fluxuum genera crear, *Et Ophtalmiæ.* Oculorum quoque inflammationes fieri æstate, nō est ab experientia, atque à ratione alienum; quemadmodum pariter aurium dolores: siquidem ichores biliosi, & suaprè natura sur sum attolluntur, & vbi capita sunt repleta, facile vi caloris æstiui eliquantur humores, qui deindè eliquati modò in oculos, modò in aures præcipitantur, prò vt hæ, vel illę partes ad suscipiendum sunt paratiores: & ob hoc solebat dicere Hippocr. vbi oculi, vel aures, aliquid detrimenti patiuntur, si aluus fluat, deiectionesquè reddantur, eas partes à malo liberari, quod humores, à quibus gignuntur ij morbi, ad infernas partes præcipitati superiores relinquuant, & quamquam lippitudines, quæ fiunr æstate possint etiam esse siccę, cum pruritu, & mordicatione, nil tamen prohibet, quin ob antedictas rationes queant similiter esse humidę, & ex vera inflammatione nascentes, quemadmodum etiam aurium dolores fiunt, tum quia partes illæ (vt ait Hippocr. lib. de carnibus) suapte natura siccissimę, atque angustissimę sunt, quo fit vt crassos humores minimè recipiant, sed tenues, atque biliosos, qui potissimum æstate exuberant *Oris exulcerationes.* De hoc affectu loquens Galenus nil aliud dicit, quàm perspicuum esse illum quoque fieri ęstate, quando scilicet ichores biliosi gignuntur, qui putrescentes, & acriores facti, exulcerant oris partes duas ob caussas, rum quia partes illę calidiores sunt, ob idquè ad putredinem inducendam aptiores, rum quia ad ipsas fit concursus vaporum, & ichorum à qualibet corporis parte, qui vapores, & ichores facile tenerimas oris partes vulcerant, atque hęc quidem satis videntur perspecta, Ceterum de (*Pudendorum Putredinibus*) non ità clarum. Nam certum est in peste, atque in pestiferis febrib. interdùm materiam illam pestiferam in genitalia decumbere, atque ea putrefacere, ità vt vel sponte decidant, vel amputare sit necesse: quemadmodū in illa semper memoranda Atheniensium peste contigisse narrat Thucidides, & in qua Pericles vna cum filijs extinctus est, ille inquam Pericles, cui (ut tradit Plutarchus in eius vita) vulgo tributa est occasio illius æternę cladis, nempè, qui ob Peloponesiacos ciuitatem obsidentes nimiam gentium multitudinem intrà vrbis mœnia recepisset: Verum quo pacto ęstas ex sese (ut uidetur docere Hippo.) huiusmodi mala faciat, nondum certa uidetur ratio, nisi dicamus, hoc interdum accidere medio febrium continuarum, & ardentium, quę potissimum fiunt æstate, ob partis illius aptitudinem; siquidem calidissima regio est, ob uenarum multarum ad eam concur sum, & quia partes illæ in Veneris vsu vehementer agitantur, Vndè fit, ut facile putrescant, id quod accidisse perhibet Galen. in tertia illa constitutione relata ab Hippocrate lib. 3. Epid. Nec à ratione alienum est, quod dixit Gal. in comm. de huiusmodi dubio, scilicet Hippocratem non loqui de æstate, propriam naturam, seruante, sed de ea, quę fit valdè humida, & paucis uentis perflata, cuiusmodi euenisse in Cranone 2. Epid. ab eodemmet Hippoc. monstratū fuit, Hæc enim tempestas cum ex sese maximè sit apta ad putredinis generationem, tum maximè eam ibi facit, ubi est magna ad eam suscipiendā pręparatiō, quales diximus

mus esse locos genitalium, *(Sudamina)* græcę ἱδρῶα, quæ nil aliud sunt, quàm cutis asperitates quædam cum pruritu, atq; leui exulceratione, quæ vt fiant docet Galen. in commentario; sed ante ipsum docuit egregiè Theophrastus in lib. de sudorib. vbi scribit, ex immodicis laborib. vt etiam ex alijs caussis hæc sudamina fieri, quando scilicet corpora multis excrementis crudis, & crassis sunt referta, quæ propulsa ad cutim, cum nequeant tota in sudorem conuerti, partim ibi firmata cutim in paruos tumores attollunt primum, mox ea putrescentia amarorem, & acrimoniam quandam aquirunt, ob quam & pruritus, & exulcerationes suboriuntur, & propriè appellantur ἱδρῶα Græcè, & Latinè sudamina, tanquam sint soboles materiæ sudorificæ, Et quod notat Gal. in fine commentarij nonnullos quæsiuisse, cur loci circà sedem, & pudenda, non autem ipsismet pudendibus sint obnoxia: habet ueram rationem, quia ipsamet sedes & virile membrum sunt maiori ex parte neruosa, & proindè sicca: loci autem circà ipsa, èconuersò sunt humidi, & calidi, ac propterea suscipiendę putredini valdè idonei, vt etiam ostendit præceteris assiduus ille fœtor, qui ab huiusmodi partib. solet manare, Est utilis aphorismus, vt alij, &c.

---

22 *Autumno verò, & plurimi æstiui morbi fiunt, & febres quartanæ, & erraticæ, & lienes, aquæ inter cutem, & tabes, & stillicidia vrinæ, & difficultates intestinorum, & coxendicum dolores: & anginę, & anhelationes (quas Græci asthmata vocant) ilei, morbi comitiales, furores, atrę biles.*

TOTVM Autumnum sub hac dictione comprehendi ab Hippocrate non dubito; quamquam id quòd primis verbis dicit, scilicet Autumno fieri plurimos æstiuos morbos, maximè omnium conueniat principio: Et hoc in loco dignum est cōsideratione, Hippocratē, vbi loquebatur de æstate, dixisse in ea fieri aliquos veris morbos, hic verò de Autumno loquens, non dicit fieri aliquos æstatis morbos in ipso, sed plurimos, & ratio huius duplex fuit, vna quia antecedēs autumnum æstas morbosior est, quàm antecedēs Aestatem ver, quo fit, vt & plures producat morbos, & corpora magis ad eos suscipiendos disponat; Altera fuit, quoniam maior similitudo est inter ęstatem, & autumni initium secundum qualitates actiuas, & passiuas, quàm inter ver, & æstatem: vndè propter huiusmodi similitudinem fit, vt complures æstiui morbi etiam in autumno gignantur: Est & præter has duas ratio à Galeno allata, nempè quod ęstas succedens ueri: suo calore humiditates cōsumit: non sic autem autumnus succedens ęstati: imò potiùs contrarium accidit: quia ob frigus eos humores ad intima ab extimis ducit, ibiq. detinens eos similes morbos ęstati producit, vt ij sunt, qui ęstate geniti sunt. *Et febres quartanę, & tertianæ*, quod vult dicere est, præter morbos ęstiuos, habere autumnum etiam priuatos, & proprios, atq; hi sunt illi, qui originem ducunt ab humorib. crassis, & melancholicis, qui dum putrescunt extrà Venas si vnicam habeant sedem, & fomitem quartanę febres oriri solent, sin autem in plurib. computrescant locis, varias, atque inordinatas febres producunt, quę ob id Gręcè πλανῆτες, à nostris dicuntur erraticę, quoniam

nullam certam periodum, nullumquè ordinem seruant, sed modò qualibet die, modò altera, modò tertia, & modò semel, modò bis in die euadunt, secùsquè quàm quartanæ, quæ ita statum ordinem plerumquè seruanr, vt videatur ille humor ab intelligentia quadam non errante dirigi, Et forsan ob hoc vocarunt Pythagorici quartanas Saturni filias. *Lienes*, dicit Hippocr. simpliciter lienes, & numero plurali, comprehendere volens cunctos lienis morbos, qui fieri solent potissimum autumno, & qui consueuerunt sequi maximè omnium quartanas, & erraticas febres, vt in lib. de non irascendo, ex sententia Hieronymi medici, tradit Plutarchus, & puto hanc fuisse rationem, quamobrem Hippocrat. statim post illas febres posuit Lienes, qui tunc temporis magis humore crasso, & melancholico repleti, & fouent, & faciunt febres, aliaquè mala. *Aquæ intercutem* in hac morborum autumnalium narratione videtur Hippocrat. studuisse, vt eos recenseret eodem ordine secundum quem fiunt: etenim, quotidie experientia comprobatur, quartanis febribus, & erraticis succedere tumores lieneis, sic etiam videmus sæpenumero eos tumores excipere aquam intercutem, quæ fit vbi à tumido, & refrigerato liene, similiter iecur refrigeratur, vndè postmodum loco sanguinis puri, & vtilis, aquosus imò verò ipsamet aqua generatur, & genita intrà peritonæum, atque intestina colligitur: & notandum est Hippocratem vsum esse voce plurali ὕδρωπες, vt comprehenderet omnia genera hydropis, quæ verè solent sequi lienis tumores; *Tabes*, De tabe dicit Galenus eam fieri autumno, ob frigiditatem, atque siccitatem, sed in corporibus ad eam paratis, cuiusmodi sunt corpora frigida, & sicca, necnon gracilia: neque enim Hipp. hic capiendus est de vera phtisi, quæ sequitur pulmonum vlcus, sed de omni corporis consumptione, sic enim apud Plutarchum in fine octaui symposi: scriptum inuenitur autumnum esse veluti anni senectutem, cumquè frigidus, & siccus sit, morbidum esse, quo pacto etiam Hipp. eum cum Vespere proportionem habere, atq; ferinum esse dicebat, quemadmodum ante aphor. 10. scripsit autumnum tabidis esse malum. Iam verò quod tabem consumptio sequatur, & Hydropes, & lienes præter quotidianam experientiam, est auctoritas Hippocrat. qui dicebat in libro da locis in homine, vbi lien florescit totum corpus contabescere. Etenim complures aliæ concurrunt caussæ ad autumnum perniciosum faciendum, nempè recessus caloris à nobis, corporum consumptio ab æstiuo incendio inducta, repentinæ mutationes à calore ad frigus, atque vicè versa, & quod addit Plutarchus fructuum prauorum vbertas, atque comestio. *Vrinæ stillicidia*, Cur hæc tria, quę consequenter enumerat Hippocrates vitia, fiant autumno, scilicet strangurię, leuitates intestinorũ, atq; dysenteriæ, vna ferè & est causa eadẽ, nõ humiditas temporis, vt videtur censuisse Theophrastus primo libro de caussis plantarum, sed quia biliosi succi in æstate geniti, sæpenumero ità copiosi gignuntur, vt nequeant toti expurgari; vnde relicti in autumno, & à frigore aeris intrò coacti à natura pelluntur, vel ad vesicam vbi faciunt vrinæ stillicidia, quod scilicet ea ob ichores biliosos acris, & mordax reddita, non possit vel tantillum in vesica sustineri, sed guttatim pellatur, vel ad stomacum, quem mordicantes faciunt, vt cibus nequeat contineri, donec ad chylum reducatur, sed im-

mutatus exeat, sicquè lienteriam faciat: Vel ad intestina, vbi scilicet stimulans expulsiuam intestinorum, eaquè interdum exulcerans, & alui profluuia, & ipsas veras dysenterias producunt, quibus gignendis maximè quoque auxiliantur prædicti fructus. Vtrum verò, quod dicit Galen. sit verum, scilicet ad facienda huiusmodi vitia concurrere quoque magnam, & ventriculi, & intestinorum intemperiem maximè frigidam, certè vix possum intelligere, vt fiat tanta intemperies in partibus intimis, & suaptè natura calidis, à qua deindè huiusmodi grauia mala inducantur, *Et coxendicum dolores*. In autumno ob repentinas ad frigidum mutationes capita maximè alterari, atque destillationes multiplicari, nō est dubitandum: iam verò destillationes, si articulos coxarum, ob exantlatos in æstate labores debilitatos inuenerint, facile coxendicos affectus, & dolores faciunt, in eas scilicet, ut potè omnibus debiliores irruentes, sin pectus, & pulmones simili debilitate affectos petant, asthmata, aliasquè anhelitus difficultates, & pectoris morbos pariunt: sin autem in faucibus ab antecedente æstate arefactis firmentur, fit ut illæ partes magis attrahentes, & consequenter sese magis replentes, tandem tumores faciant inflammatorios, concepta, scilicet putredine à loci caliditate, & à copia humorum, qui nequeunt à natiuo calore, ut deceret, gubernari, *Voluuli*. Quid sit voluulus, siue iliacus morbus, de quo loquitur in præsenti Hippocr. videtur nobis significasse Galen. in commentario scribens esse retentionem excrementorum cibi, quæ per intestina feruntur, ad quam magna ex parte sequitur inflammatio alicuius intestini. Quod malum propterea autumno oriri scribit, quoniam intestina, atque uentriculus à frigido, & inæquali aere læduntur, dum ab ipso, humores feruidi æstate geniti in profundas corporis partes, cuiusmodi sunt intestina, aguntur, quā ad contraria transmutationem scribit in paratis, & repletis capitibus facere epilepsias, nempè quas nulla caussa frequentius, & promptius inducat, quam ea varietas caloris, & frigoris, quæ veluti propria ab omnibus autumno tribuitur *Epilepsiæ, furores, & melancholiæ*. Post morbum comitialem ponit merito Hipp. melancholiam, & furorem, quoniam vt dixit 6. Epid. sectio. 7. Epileptici fiunt melancholici, & vicissim melancholici epileptici vt, s. melancholia fiat dum anima patitur, epilepsia dum corpus cerebri, vt etiam Galen. 3. de loc. aff. cap. 7. disertè satis docuit, Nam autumno, bilis æstate cremata, dum vel copia, vel qualitate cerebri facultates uiolat, mirum quantum animam ipsam perturbat, atque in furores immanissimos impellit, vt forsan hæc sit potissima ratio, propter quā Hippoc. appellauit autumnum θηριώδη, idest ferinum: similiter etiam fit hoc tempore melancholia, tum ratione temporis quod est frigidum, & siccum, quemadmodum, & melancholicus succus, tū ratione uictus quo tunc homines vtuntur maximè flatuosi, tū maximè quia ab ęstate pręcedente genita est materia ad utramque bilem flauam, atque atram generandam idonea, Et certè si qui alij morbi uidentur propriè autumnales uocandi, sunt furores, & melancholiæ: Et Cornelius Celsus, qui complura alia huic aphorismo adiecit lib. 2. cap. primo ostendentia autumni prauitatem hæc uerba in fine posuit: *Neque aliud magis tempus pestilentiæ patet, cuiuscumque generis ea est, quamuis varijs rationibus nocet*: Plinius tamen lib. 7. capit. 50. ait in meridionalibus non fieri nisi hyeme:

pro

pro quo nodo soluendo aduertendum aliquos codices Plinij, loco particulę *nisi* habere *non* quasi dicere voluerit in regionibus meridionalibus non fieri pestem hyeme; vel pro Celso dicere possumus concipi verè, & æstate; vigere autumno, vt experientia paret: Vtilis est aphorismus quemadmodum antecedentis.

23 *Hyeme vero morbi laterales, & pulmonis inflammationes, grauedines, atque raucedines, tusses, dolores pectoris, & laterum, atque lumborum, capitis dolores, vertigines, & apoplexiæ.*

POST autumnales morbos enumeratos, sequitur Hippoc. eos proponere, qui fiunt hyeme eodem penè modo, atque ordine, quibus est vsus in superioribus, ità vt de idea, de scopo: de diuisione idem sit statuēdum quòd de superiori: illud tamen videtur non sine aliqua consideratione prætereundum, cur in antecedentibus duobus aphorismis primum dixit, æstate fieri aliquos morbos vernales, tum de autumno loquens dixit, eo tempore fieri complures æstiuos morbos: nunc autem loquens de hyeme haùd dicit in ipsa fieri morbos autumnales, sed hoc tacens, statim incipit enumerare morbos hyemi proprios. Circà quàm dubitationem Galenus scribit, duas ob caussas potuisse Hippoc. hoc fecisse, Vnam, quod breuitatis studiosus voluerit à lectoribus idem in hyeme subaudiri, quod de æstate, atque autumno dixerat, Alteram, quod non putauit autumnales morbos vllos fieri hyeme; Sed redarguit hanc secundam caussam, quoniam initium hyemis cum sit simile fini autumni, debent quoque in ipsa haùd secùs atque in alijs fieri aliqui saltem morbi, illis antecedentibus similes. *Pleuritides.* Primum locum inter morbos hyemales assignat Hippocrates pleuritidi forsan, quia (vt experientia quotidiana atque ratio docent) huiusmodi morbus, qui satis frequens esse solet, potissimum hyeme fieri consueuit. Et semper existimaui Hippocratē in lib. de ratione victus acutorum recepisse in exemplū tractandorum pleuritidem, atq; peripneumeniam, quoniam inter acutos morbos hi penè sint omnium frequentissimi. Et placet mihi Galeni cogitatio, quod Hippocrates hic maximè loquatur de morbis, qui fiunt extrema hyeme, quod hoc tempore valdè regnent hi morbi, scilicet pleuritis, & peripneumonia, Cur autem hoc fiat, Galenus tribuit caussam frigiditati, quæ maximè oblædit membra respirationi deseruentia, quorum affectus sunt illi ipsi, qui ab Hippocrate commemorantur, nam & alibi dixit frigidum, vt glaciem, & niuem esse pectori inimicum, sed quamquam frigiditatem dixerit Galenus hęc mala facere, haùd tamen explicauit modum, qui est, quod extrinsecas partes, vt etiam ipse ait possumus tegumentis à frigore tueri, at non possumus efficere, quin quolibet momento frigidus aer attrahatur, simulquè materia à capite in pectus exprimatur, quæ ibi compacta, & retenta tumores, & loci caliditate, ex tumoribus inflammationes facit: neque possum eos interpretes probare, qui existimarunt hic Hippocratem non loqui de inflammationibus, sed tantum de ijs doloribus, qui fiunt à frigore, & à frigidis succis, quoniam nominat Hippocr. pleuritidas, & περιπνευμονίας, quæ inflammationes pulmonum, & membra- Dubitat.

narum costas vestientium fiunt, vbi fluente materia à capite in pectus, primum dolores facit, & à doloribus sanguis eo attractus inflammationem facit: propter quod iure Hippoc. 1. de victu acut. & Auuic. lib. 3. cap. de pleuritide dicebant in huiuscèmodi morbis curandis primum esse incumbendum dolori sedãdo, nè scilicet vel fiat, vel augeatur inflammatio. Aristot. 3. sect. probl. 1. & 6. quærens, cur existente vino calido, ebrij tamen celerimè à pleuritide capiautur, inquit esse, quoniam multum humidum vbi frigescit, euadit multum frigidũ, quo deindè calor naturalis multum labefactatur; sed semper fui huius sententiæ ijs in locis, non πλευρίτιδος, sed παραλύσεως esse legendum; siquidem scopus eo in loco Aristot. est indagare causam, quamobrem vinum, cum sit calidum, effectus tamẽ, & affectus frigidos pariat, cuiusmodi est paralysis, nõ autem pleuritis, quæ est inflammatio, & quæ vbi fit, ex nimio meri potu ab immodico calore, non autem à frigore nascitur. *Grauedines* hi quatuor affectus, scilicet lethargi, grauedines, s. raucedines, atque tusses, eodem ordine ab Hippocr. recensentur, quo etiam fiunt; nam cum omnes oriantur à materia pituitosa frigida tàm tenui, quàm crassa, si in ipso cerebro sistatur lethargicas affectiones inducit, hoc est soporosas, siue veternosas, sic enim vox ληθαργὸς sæpe, & apud Hippoc. & apud Galenum capitur, fit autem hoc, vbi spiritus, qui sunt instrumenta animæ à frigida materia crassefacti redduntur quodammodo torpidi, atque pœnè immobiles ità vt neque aĩali, nec sensitrici, nec motrici facultati famulari queãt, Vndè ægri veluti immobiles sine sensu, sine motu, sine discursu, & memoria iaceant, Si materia minimè in cerebro firmetur, sed ad nares ipsi contiguas feratur κορύζας producit, quas Celsus grauedines nuncupat, Sin propter grauitatem aut copiam eadem materia feratur in fauces, raucedinem inducit: quod si adhuc tanta sit, vt nec à naribus, nec à faucibus capiatur in asperam arteriam, & pulmones delapsa tusses, aliosquè pectoris affectus producit; quos omnes hyeme potissimum dominari nemo est, qui non experiatur. *Dolores lateris*, Cum duplex soleat esse pleuritis alia vera, alia non vera, quæ à flatu, atque à materia frigida ortum ducit, de priori locutus est in primis verbis, de alia nunc loquitur, quam non pleuritidem, sed πόνον σήθεων, καὶ πλευρέων vocat, scilicet dolorem pectoris, & laterum, quem dolorem vocabant veteres telum, quoniam instar cuiusdam teli percutit, ac veluti dilacerans facit dolorem. Corn. Celsus qui lib. 2. cap. 1. hunc aphorismum, vt multos alios in linguam Romanam transferens non parum decurtauit, de hac parte nil aliud dixit, quam hyemem irritare quicquid in faucibus, in lateribus, in visceribus mali contrahitur. *Lumborum dolores* & hunc affectum hyeme fieri satis experimentis constat quotidianis, solet enim vulgus ipsam vocare Lumbaginem, & fit tum ob frigus comprimens eas partes vt frigidiores, atque ob id quandam veluti solutionem continui inducens, tum ob materiam per spinalem medullam ad lumbos defluentem: nam Hippoc. in lib. de glandulis, inter alias vias, quas docet naturã esse machinatã prò exonerando cerebro, recenset quoque spinalem medullam, cui lumbi ipsi sunt coniuncti, *Et capitis dolores*; si Hippo. ordinem aliquem in hiscè morbis obseruare cogitasset, æquum erat, vt quos posuit in fine, locasset in principio, sed magnum illud ingenium hæc parua contemnebat, fieri autem dolorem capitis, vertigines, &

apo-

apoplexias in hyeme potissimum, & ratio, & experientia docent: imò uerò quoslibet capitis frigidos affectus voluit Hippocr. sub his comprehendere, quoniam vis frigoris nō modo diuellens partes nerueas dolorem parit, verumetiam materiam in cerebri caua exprimens, apopleticos affectus, quos antecedere solēt vertiginosi, qui & ipsi à flatibus, (vt alias dictum est) spiritus animales in gyrum vertentibus oriuntur, sicut flatus magna ex parte à cruda & frigida minera nascuntur. Vtilis est aphor. vt alij.

24. *In ætatibus autem talia contingunt, paruis, & nuper natis puerulis oris vlcera, quę aphthę vocantur, vomitus, tußes, vigilię, pauores, vmbilici inflammationes, aurium humiditates,*

PARTICVLA *autem* satis demonstrare potest præsentem aphorismum antecedenti connecti, cum in illo de morbis temporum anni, quæ sunt res non naturales tractauerit, in hoc autem, atque pluribus alijs sequentibus tractet de morbis vniuscuiusque ætatis, & quamquam, (vt adnotauit etiam Galen.) Hippoc. tractauerit maiori cum diligentia hanc partem, quam octo aphorismis sequentibus complexus est, haud tamē est damnādus, propterea quod & maior varietas morborum apparet in ætatibus, quàm anni temporibus, & ad medicos magis has considerare pertinet, ut potè res naturales & ob id maiori studio egentes. Itaque facile unicuique perspectum esse potest scopum Hippo. & in hoc aphorismo, & in tota de ętatib. tractatione esse docere quomodo debeat cognosci morbi futuri, & præsentes ex ætatibus, & quomodo sese debeat medicus aduersus eos præparare; Est sententia diagnostica, & prognostica, sine ulla ratione, & sine ulla commoda diuisione, *Ex ætatibus* Incipit Hippoc. hunc sermonem ab ætate nuper natorum, quoniam sic ordo postulat, etsi enim fœtus etiam in utero laboret, haud tamen subijcitur cognitioni, & curationi medici, nisi quatenus etiam prægnantem facit ęgrotare, quam & uidere, & cognoscere, & curare licet medico; Et hic subit deplorare humanam miseriam, quod non solum nascimur cum gemitu, (ur dicebat Plinius) uerùmetiam statim nati grauissimis morbis exponimur, Inter morbos huiusce ætatis septem connumerat atque primo loco ponit oris ulcera, quę ἄφθαι à Græcis dicuntur, à Barbaris uerò Alcola, quæ fiunt in hac ętate satis molestę, atque graues; ad cuius mali generationem tria concurrunt, (ut etiam monuit Gal.) unum est teneritudo, & caliditas partium oris, quę maxima est in hac ætate, ità ut faciat putredines, atq; inflāmationes; alterum est lactis serum, quod cum insignem habeat abstergendi uim, sæpe contingit, ut ob eam, partes alioquin mollissimę ulcerentur. Tertium est, motus illę frequentissimus, quem hęc ętas edit in sugendo ipso lacte, cuius pars aliqua interdum palato adherens putresit, & ex putrefactione inflamatio, atq; ulcuscula oriuntur, sed non solum fiunt intra os huismodi ulcuscula nuper natis, verumetiam in capite, & in facie, quæ tamen Hipp. in lib. de sacro morbo conferre potius, & eos ab epilepsia præseruare ostendit. At dubium oritur hoc in loco, cur Hippoc. nullam mentionem faciat inter morbos huius ætatis, morbi

morbi illius epileptici, qui propreteà puerilis, & à barbaris medicis mater puerorum nuncupatur, quoniam frequentissimè pueris vix natis accidunt: vndè Aristot.in fine lib.7.de hist. animalium dicebat, non cònsueuisse pueris imponi nomina, nisi octaua die ab ortu, quoniam intrà hoc tempus solent tentari cõuulsione, quæ est ipsa epilepsia, & ob eam perire: propter quod ne frustrà ipsis nomina imponerentur id non faciebant, nisi peracta septima die: quæ est critica, tamquam post hanc deindè ipsorum saluti magis fideretur; Plutarchus etiã huiuscè moris in Romanis quæstionibus mentionem facit; licet ipse dicat Romanos consueuisse feminis octauo die, maribus nono nomina adsignare quamquam huius moris differentes ab Aristotele caussas adfert. Prò cuius dubij solutione dicere possumus dupliciter, primum quod epilepsia sit morb. communis omnibus ætatibus, deindè quod ille affectus non contingat puerulis ob ætatis peculiaris conditiones, sed vt ait Aristot. loco citato, vel ob lactis copiam & crassitiem, vel quia nutrix sit malo corporis habitu, vel quia & ipsa, & prægnans sint vsæ mala victus ratione, ut potu vini præsertim nigri, nec non cibis flatulentis, & prauis; Vel quod ipsi puero sit adstricta aluus. *Vomitus*; In pueris non fit vomitus ob bilem in stomachum sublatam, vt plerisquè alijs ætatibus contingit, sed quia recẽter nati, (vt dicebat Arist.) nihil penè differunt à belluis; & in sugendo lac nullum finem faciunt, adeò vt sæpenumero magis stomacum repleant, quam par sit, ac ob id lac euomere cogantur, qui tamen vomitus inter morbos non est recensendus, cum potiùs fiat ab errore externo, quam ab vlla interna caussa, Vndè rectè medici præcipiunt nutricibus, ne ità frequenter vbera præbeant: imò Paullus Æginera, & alij numerum mammas offerendi præscripserunt; licet arduum sit ratione carentibus vllam tradere, quam obseruent legem. *Tusses*, fiunt quoquè tusses puerulis, proptereà quod capita ipsorum semper humoribus valdè scatent, quo fit ut ij prompte in pectus delabantur, atque tunc maximè cum nimis erecta ceruice tenentur, & ob hoc quanto plus iacent humiliori capite, eò minus à tussibus tentantur. Adhæc inspiratio aeris frigidioris, nam (vt ait Hippocrat. lib. de octim: part:) Pueri statim nati torqueri solent varias ob caussas, ob laborem exantlatum in exitu, ob diuersitatem nutrimenti, ob inspirationẽ aeris frigidi insueti, necnõ ob diuersitatẽ nutrimenti: postremo ob strati diuersitatem; *Vigilia*, In hac ętate constitutos pueros ferè semper dormire quelibet mulier satis nouit, imò id si non agant mulieres, & nutrices præsertim in eo sunt admodum sollicitæ, vt cantu, atque motu somnum illis prouocent, quocircà uix possum intelligentia assequi, quomodo faciat Hipp. vigilias puerulorum affectus peculiares, nam etiam dum alia ratione ęgrotant, vix vnquam in vigilias morbosas, & graues incidunt. & ratio euidentissima est, quod caput habent magnum, & Pomiliones sunt, vt dicit Aristot. & semper cerebrum humoribus repletum habeant. Nisi dicamus ut suprà ex Hipp. lib. de octim: part: scilicet fieri posse ob multas causas, maximè externas. *Pauores*, Adsentior Galeno extrà hanc ętatem fieri timores in pueris quidem, sed illi oriũtur potiùs ex motibus conuulsorijs, ac tremoribus, qui in ijs fiunt à grauato ob nimium lac uentriculi ore, cuius singularis est consensus cum toto cerebro, sed maximè cum principio neruorum, hoc enim affecto, dum pueri concutiuntur, exper-

expergiſcuntur à ſomno plorantes, & quaſi timentes, ità vt dicere liceat, eos cum pauore quodam euigilare, Nam dicere id fieri tetris vllis imaginationibus, aut imaginibus oblatis, non videtur rationabile, quandoquidem phantaſia in ipſis minus etiam, quàm in belluis operatur, Et Ariſtot. 7. de hiſt. animalium cap. x. ſcribit hũc in modũ. *Infantes primis quadraginta diebus neq; rident cum vigilant neq; lachrymãtur*, paullò poſt addit, *plurimam huius temporis partem dormiunt*, Ceterũ quo ſubinde auctiores fiũt, eo magis ad vigilandũ immutãtur: ſomniare eos cõſtat: ſed ſero meminiſſe poſſunt imaginũ: ſed de ſomnijs huius ætatis aliàs diligẽtiùs locuti ſumus in noſtris prælectionib. de morbis puerorũ. Certè vt dixi ratione ætatis magna ex parte dormiũt pueri, & ſi vigilãt, & crebrò excitantur, eſt potiùs ob externã aliquã cauſſam, vt ob vẽtriculũ grauatũ, ob ſordities irritãtes, ob quas ſagaces nutrices tunc eos mutãt, aut quaſdam aliàs ſimiles cauſſas. *Vmbilici inflammationes*, Notũ eſt, qui ſint vmbilici, & quomodo nuper natis incidãtur venæ, & arterię, quę alligatę vtero prægnantis, & calorẽ & alimentũ fœtui in vtero exiſtenti præſtabãt, Itaq; ex huiuſmodi inciſione cũ fiat vlcus, ſæpe id cõtingit, quod alijs vlceribus, ſcilicet vt inflammatio in ea parte ſubſequatur, quæ puerulos valdè fatigat, vt iure Hippocr. hunc morbum inter infantiles connumeret: imò ferè nullus alius magis meretur numerari. Et Ariſt. 10. partic. prob. 45. quærens cur Hominum vmbilici ſint maiores, & magis apparentes, quàm aliorum brutorum, reſp. ideò eſſe, quoniam cetera bruta perfecta diutius permanent in vtero, quàm homo, quo fit vt cotylidones ex quibus conficitur vmbilicus magis extenuentur, præcipuè quod in ijs rectà tendunt, homo verò cum imperfectior exeat, atq; ob id alieno auxilio egeat in viuendo, fit vt cotylidones ij ſint ſanguinolentiores, & maiores: propter quod fiunt in ijs grauiora vlcera ex ipſorum abſciſſione, & vlcerum magnitudinem ſequitur inflammatio, & vt dicit Ariſt. maior turpitudo, cum in aliquib. experientia cõprobetur, eã partẽ adeò magnã fieri, vt deformis omnino euadat, quãquã minimè negari oportet, quinetiam circà huiuſmodi operationẽ ab inciſorib. vmbilicorũ fiant errata, propter quæ & inflãmationes, & deformitates cõſequuntur, *Aurium humiditates* Poſtremò loco ponit auriũ humiditates Hipp. cũ tamẽ, & hæ ſint maximè huic ętati familiares, niſi dicamus huiuſmodi humiditates, ẽt copioſas, nõ ſemper eſſe morboſas, ſed potiùs naturales, quãdoquidẽ Hipp. lib. de glãdulis ſcribit inter aliàs vias à natura pro cerebri expurgatione excogitatàs fuiſſe ipſas aures, ob qđ ſępenumero iuuare potiùs, quã obeſſe huiuſcemodi humiditates comperiũtur, vbi liberę exeũt. Quocircà etſi verũ ſit qđ ait Gal. nõ adnumerari inter morbos puériles ab Hip. humiditates palati, & nariũ, etiamſi ſint exuberãtes, qđ ſit hæc naturalis expurgatio, nõ autẽ quę fit per aures: attamẽ & ipſe etiã fatetur, cerebrũ per aures expurgari, qđ quidẽ in infantib. eſt ſemper humidiſſimum, queadmodũ, & reliqua mẽbra in hac ætate ſunt valdè humida, quaſiq; cerea. Itaque ſi per humiditates ſuperfluas, & craſſas intelligamus; illę ſunt plane inter morbos recẽſendę, vt fecit Hipp. ſin aũt modũ nõ excedãt, ſunt & ipſę naturales expurgationes, vt in lib. de glãdulis ſcriptũ eſt, vbi ſcribit à capite fieri fluxiones κατὰ φύσιν, ſecundum naturã, quę ſi diſcedũt cerebri ſunt purgamẽta, & niſi diſcedant, morbũ creant. Vtilis eſt Aphoriſmus pro cognoſcendis morbis infantium, &c.

25 *In progreßu verò cum iam dentire incipiunt, gingiuarum prurigines, febres, conuulsiones, alui profluuia, & maximè, cum caninos edunt dentes, & his praesertim pueris qui crassißimi sunt, & aluos duras habent.*

NON est mirandum si Hippocr. incipit secundam ætatem à dentitione, quandoquidem etiam librum proprium de hac temporis parte fecit: tanta enim est puerulorum dum emittunt dentes alteratio, atq; permutatio, vt non modo grauissimos morbos, verumetiam exitium afferat: & propterea iure Hippoc. eam statim recenset post primam, Est autem idea aphorismi qualis & superioris, sine ratione, atq; cum aliqua legitima diuisione, cum primum agat de morbis huius ætatis, deinde articulo postremo de corporibus maximè ad hoscè morbos paratis *Cum dentire* Aristot. 7. de hist. animalium cap. 10. & post eum Plinius lib. 7. c. 16. scribunt septimo mense dentium ortum inchoare, & prius à superiori parte, cum bruta pleraque cum dentibus oriantur, licet non omnibus, nam fuerunt etiam aliqui, quos dentibus esse ortos scribunt, & Val. Max. & Plinius, vt M. Curius dentatus ob id vocatus, & Gn: Papyrius Carbo ambo viri præclarissimi. Imò etiam Hippoc. lib. de Carnibus scribit primos dentes ex victus tatione in vtero nasci, & vbi in lucem editus est puer exactè dum materiam fugit, Vnde Aristot. loco citato dicebat sugentib. lac mulieris calidioris citius dentes otiri. Et Plinius loco citato memoriæ prodidit fuisse apud Veteres morem, ne corpora eorum cremarentur, qui antè dentium ortum interirent, Galen. rectè exitum dentium assimilabat trunco carni infixo: quinimò dicebat, hos dum erumpunt, maiorem cruciatum afferre, quoniam ijs semel impactus non amplius mouetur, at dentes orientes continuè mouentur, & propterea semper solutionem continui in tenera parte facientes, maiorem dolorem, & pertinaciorem faciunt, ex quo non est mirum, si doloris vehementia, ad eam partem assiduo noua attracta materia faciat diuersos, nec parum molestos morbos, inter quos sunt gingiuarum prurigines, quas licet dicat Galen. fieri cum exiguo dolore: attamen illi ætati sunt valdè molestæ, ita ut ament ob pruritum sibi cōtrectari gingiuas: quemadmodum amant pruritu laborantes fricari, & solemus propter huiusmodi pruritus lacte canino gingiuas madefacere, quippè quòd experimento comprobatum est, eiusmodi affectum magnopere demulcere: tamen hoc in loco illud animaduertendum, non æquè fieri hunc pruritum in cuiuslibet nascentis dentis tempore, sed maiorem in prioribus, minorem in posteriorum ortu; Sed cum certum sit aliquibus etiam in magna, atque postrema ætate dentes nasci, haud dubitandum est, quin etiam ipsis & prurigines, & gingiuarum dolores fiant, quinimò cum ijs sint duriores gingiuæ, obidq; maiore vi à dentib. perforentur, debent quoque grauiores cruciatus, & pruritus sequi, & mirabile est, quod Plinius ex Mutiano narrat lib. 11. cap. 37. Zandem quendā Samothracenum ciuem fuisse, cui post centesimum quartum ætatis annum essent renati dentes. *Febres:* oriuntur non sine ratione febres in prima illa dentitione ob graues dolores gingiuarum, & ob materiæ ad eam partem confluxū, nedi-

ne dicam totiùs corporis turbationem: & Hippocr. in tractatiuncula de dentitione scribit, quibus in dentitione febris acuta accidit, eos minus conuulsionib. tentari, sicuti etiam vlcera tonsillarum esse securiora, quæ sine febre sunt, *Conuulsiones*, Et hoc vsu quotidiano intelligitur, quo tempore infantes emittunt dētes; conuulsionib. (maximeque epilepsia) tentari, Vtrum autem hoc morbi genus sit magis familiare ante dentitionem, posset quispiam dubitare, ex ijs, quæ dixit Aristot. in fine 7. de hist. animalium, vt etiam in antecedentis aphorismi explicatione disputauimus; sed certè videtur esse familiarior dentitioni, atque ob id in hac ætatis parte fuisse memoratam, in priori autem silentio prætermissam. Fit autem epilepsia hoc potissimum tempore, quoniam capita sunt maximè repleta, ingensque eorum fit agitatio, & expressio humiditatum à cerebro, quę præcipitatę in nucam, & cerebri alioqui debilis ventriculos, vnà cum flatu, huiuscemodi affectus producunt. *Alui profluuia*. Hic pariter affectus concipitur in dentientibus, & fit non tantum, quia non coquunt hoc, vt ait Gal. verumetiam quia fluxiones humorum, vt delabuntur in os, ità quoque in ventriculum, atq; intestina ducuntur; atq; hoc est quod scriptum habetur in tractatu de dentitione Hippocrat. scilicet. *Quibus in eruptione dentium aluus crebrius fluit, raro eos conuulsionibus tentari*, Cur verò dicat Hippocr. prædictos affectus maximè contingere pueris cum caninos emittunt dentes, & præsertim ijs, qui crassissimi sunt, quiq. aluos duras suaptè natura habent, videtur esse caussa, tum quia ij sunt inter primos, qui fiunt, vndè ob inassuetudinem patiēdi magis torquentur, tum quia illis, qui sunt crassissimi, quique aluos duras, & adstrictas habent, multò magis in cerebro, & stomaco retinentur humiditates, quæ & conuulsiones, & alia mala faciunt. Vnde in eodem dentitionis tractatu circà initium scribitur in hunc modum. *Quibus aluus multum defertur, si bene concoquunt ij melius habent, at quibus parum fertur, si voraces fuerint, neque pro ratione nutriantur, ij morbosi fiunt.* Quod autem Galenus videtur voluisse, nimirum extrema verba esse referenda ad conuulsiones tantum, ipse quoque probo, tum quia is morbus est omnium grauissimus enarratorum, tum quia (vt dicebā) verè in his capita sunt magis repleta, & propterea debiliora. Est vtilis aphorismus, &c.

26 *Cum verò iam magis adoleuerint, tonsillæ, & vertebræ, quæ in occipitio ad interiora luxationes, crebri anhelitus, quos græci asthmata vocant, calculi lumbrici rotundi, ascarides, uerrucę, quos gręci acrochordonas vocant, satyriæ, strumæ, & alia tubercula, sed pręcipuè antedicta.*

SEQVITVR (secundū ordinem propositū) ętas tertia, quę secūdum Gal. terminatur. 13. anno, & mirū est, quomodo Gal. nō potiùs statuerit 14. annum; cū etiam Hipp. vt aliàs dictum est, per septēnarios Ætates ipsas distinxerit, nisi dicamus Gal. putasse parum referre, & parum diferre totum decimumtertiū à decimoquarto, Hęc aūt ętas à compluribus ijsq. grauib. morbis occupatur, sed (vt ait Hipp. in fine aphorismi,) pręcipui sunt ij, quos ipse enarrat, adeò vt scopus sit Hipp. in pręsenti aphor. docere, qui sint illi morbi, qui maximè omniū tētare solēt pueros, à septimo anno, quo dētitio naturaliter definit, usq; ad decimū quartū. Est verò natura aphor. qualis antecedentiū pathologica sine ratione, atq; sine

 diuisione

diuisione: *Procedente ætate* græcè est: πρεσβυτέροισι, δὲ γενομένοισι, idest Senioribus factis. Qui locus singularis est, quoniam πρεσβῦται dicuntur propriè, qui sunt in primo senio, sicut γέροντες, qui in extremo. Attamen Hippocr. hæc vox significat, quoslibet ætate (ut sic dicam) maiores. Vnde etiam inter pueros, qui sunt maiores natu, dicuntur seniores πρεσβῦται, scilicet & πρεσβύτεροι, quemadmodum hoc in loco, & in 3. progn. tex. 38. vbi habet hæc verba τὰ πρεσβύτερα τῶν παιδίων, idest pueri seniores. *Tonsillæ* παρίσθμια. Istmi, vt exponit Galen. sunt angusti quidam transitus terrę, inter duo maria sitę, ad cuius loci similitudinem, sic quoque vocatur pars, quę interiacet inter os, & gulam; Vndè quotiescunque tumorem aliquem vel inflammatorium, vel etiam absque inflammatione patitur, dicitur ἀντιας à Gręcis, à Latinis dicitur tonsilla, scilicet cum tunica communis toti gulę, & stomacho eiusce modi tumore occupatur. Inuenio apud. Sex: Pompeium hunc tumorem vocatum esse ab antiquis Zolem, atquè indè per deminutionem factas esse tonsillas, & in Vetere glossario reperiuntur hæ uoces Zolæ, Zolia, παρίσθμια. Et vt hoc obiter dicam: Est locus apud Plautum in Aulularia, vbi Strobilus quemdam auarissimum describens, ità dicit. *Quin dum it dormitum follem obstringit, ob gulam*, vbi si loco dictionis *follem*, reponatur *tolem*, multò uenustior, & rei de qua agitur accommodatior fiet: fit hic tumor facilè in hac ætate, tum ob nimiam capitis humiditatem, tum ob clamores nimios, quos in ea ætate pueri edūt, & aliàs capitis, & faucium agitationes, qua etiam ratione fiunt uertebrarum colli luxationes, & præsertim illius, quę dens nuncupatur ab Hipp. 2. Epid. & quàm esse exitiosissimam testatur, cum ubi illa uertebra ab inflammato, atq; tumente musculo trahitur intrò citissimè respiratio penitùs auferatur, quod etiam contingit, vbi à laqueo compressa violenter eadem vertebra intrò pellitur, vnde si qui suspendunt, sint periti, ut celerrimè intereant, huic loco laqueum alligant. Dubitat Galenus, nec immeritò cur Hippoc. hosce duos morbos in nuper natis minimè recensuerit, cum tamen illi quoquè nihilominus cerebrum habeant humidum, & plenum excrementis superfluis, adeò vt facilè ab eo in subiectas partes humores præcipitentur, qui possint facere, & tonsillas, & vertebrarum luxationes: atqueeò magis addere possumus, quod ob frequentem ploratum partes faucium incenduntur, quemadmodum, & ob assiduam lactis suctionem. Huic dubitationi respondens idem Galenus duas quasi dubitanter rationes proponit, vnam quod pueri nequeunt huiusmodi affectum sustinere, sed moriantur priusquam musculi faucium interni grauem inflammationem patiantur. Alteram, quia nuper nati, & dentientes habent eas faucium partes mollissimas, vndè non possunt eas tensiones tolerare, quæ faciant, ad interna vertebram illam, flectere. *Asthmata* quāuis hęc vox propriè dicatur de ea anhelandi difficultate, quæ fit cū strepitu, atq; stertore, attamen cōmuniter capi quoq; solet, pro qualibet spirādi difficultate, quo modo latini vti solet suspirij appellatione, & certè hęc ętas facilè hoc vitio tentatur, tum ob destillationes prædictas ad pulmones defluentes, tū qa vbi hisce capiūtur, haud secùs respirandi necessitas augetur, atq; in ijs, qui vel currendo, vel aliter laborādo crebrius, & latiùs respirare cogūtur, id qđ eò magis in hac ætate contingit, quoniam partes omnes spirandi actioni inseruientes,

atque etiam ipsa viscera plus caloris habent, ob idquè maiori necessitate spirandi vrgentur, *Calculi λιθίασις*, idest lapidationes, seu lapillorum, vel calculorum generationes: sic enim consueuit sæpe loqui, vt voce generationis pro ipsa re genita vtatur, Cum autem lapides in cunctis cauitatib. corporis gignantur, vt intestinis, vesica vrinæ, vesicula fellis, renib. pectore, ventriculo, cerebro, alijsquè plerisquè, Galeno placuit Hippocratem hic tantum loqui de vesicæ calculo, cui obnoxios esse pueros dicit, ob duas causas, scilicet ob crassam materiam, quæ in ipsis propter edacitatem quotidie copiosa cumulatur, atque vna cum vrina in vesica præcipitatur, necnon ob caloris vehementiam, Etsi enim senes quoque aceruent crudos, & crassos humores, ob caloris potiùs imbecillitatem, quam ob ingluuiem, non tamen tantum caloris habent, qui ex materia crassa, & cruda aqueas partes consumens, reliquas possit indurare, atque in calculos vesicæ conuertere. Hæc quidem Galenus, cui adstipulari quoque videtur Alexander, qui 1. probl. 107. quærens cur pueris calculi in vesica nascantur, senib. autem in renib. causam ait esse, quoniam renes pueriles, admodum angustos habet meatus, quo fit vt terrestris materia, in ipsis retineri nequeat, sed vna cum vrina in uesicā propellatur, vbi deindè ob loci amplitudinem, & facile recipitur, atque retinetur Contrà autem senib. renes cum sint latiores, & vrina faciliter ijs elabitur, & crassior materia retinetur, quæ postmodum ob moram, in calculi naturam concrescit, Ceterum secundo problem. 41. comparans ætatem senilem, & puerilem cęteris scribit, eas magis subijci calculis, pueros quidem ob ædacitatem, senes uerò ob frigiditatem, atque facultatis imbecillitatem: nec dubitandum est, quin de calculo uesicę hoc postremò loco Alexander loquatur, Vnde uidetur velle etiam in senibus vesicę calculos gigni, secusquàm dixit Galen. & ipsemet primo problem. Accedit huic experientia, siquidem quotidie obseruamus senes tentari lapide vesicæ, quemadmodum, & pueros, quos etiam vbi lactant, hoc malo corripi testatur Hippocrates circa finem libri quarti de morbis, necnon Auuic. 18.3. tract. 2. cap. 16. Pro huiusce nodi resolutione dicendum est dupliciter, vno modo Hippocratem, & Galenum, atque Auuicen. & Alexand. haud negare quin in ipsis quoque senibus generentur calculi uesicę, sed asserere, quod frequentiùs fiant in ipsis pueris, quàm in senibus, ob caussas antedictas; Alio quoque modo responderi potest, duplici modo generari lapidem in uesica, uno ex lapide renali in ea delapso, ibiquè per additionem materiæ crescente, & concrescente: alio modo ex materia cruda, & crassa in ipsa uesica paullatim congesta, & beneficio teporis, ac morę partibus aqueis consumptis, & reliquis crassefactis, atque induratis: primo modo in pueris non generantur calculi: quia in ipsis non fiunt in renibus, sed secundo modo: secus autem in senibus, in quibus rarò fiunt calculi uesicæ ex congestione humorum in ipsa, sed potius ex lapide renali, atque hoc forsan uoluit innuere Hipp. quando 6. aph. 6. & 6. Epid. sect. 8. aph. 4. dixit in senib. renales calculos non sanari quasi, uel sic semper perseuerent, uel in calculos uesicę commutentur *Lumbrici*, Notum est apud medicos tria reperiri lumbricorum genera latum, qui tenia aliàs dicitur, rotundū, & Ascarides, qui omnes eandem penè generationē habent, & ex materia cruda, & corrupta, Et licet in qualibet ętate uermes, seu lūbrici gignantur, maximè tū fieri

Lapides ī corporib⁹ humanis quibus in locis fieri possint.

Senibus, an lapides in vesica fiant,

Respons.

solent in ætate vsque 14. annum, tum quia ex voracitate crudi succi in ventriculo, atque intestinis copia aceruatur, tum quia ob potentiam caloris ea materia facile computrescit, atque ex ea postmodum putrefacta, atq; animata oriuntur, & teretes, & Ascarides, non autem lati, siue teniæ, qui in ijs, & in alijs huiusmodi genus rarò conspicitur, proptereaq. ab Hippocr. hoc in loco minime recensentur. *Verrucæ*, ἀκροχορδόνες à Græcis nuncupantur; aliqui transferunt verrucas pensiles: sub hoc genere comprehenduntur etiam strumæ, quæ certè affectiones valde familiares sunt puerulis, tàm masculis, quàm fœmellis, & cum sint tumores duri, modo plus, modo minus prominentes, fiunt ex materia crassa, & frigida, quæ decumbens in partes colli facit chęradas, seu strumas, sicut in alias præcipitata, vel cōgesta ἀκροχορδόνας, idest verruccas faciunt, quę vulgo porri dicuntur. Mirantur nonnulli cur Hippoc. in recensendis puerorum tumoribus tacuerit ea exanthemata, quæ variolæ, & morbilli nuncupantur, quæq; ex omnium morborum generibus pueris istis frequentius accidunt; Sed ipse magis miror eos, qui non viderint tempore Hippoc. haud fuisse hoc genus morbi; sed nouum esse, quemadmodum pleraq. alia genera habentur, quæ à veteribus non sunt conspecta, vt disputat Plutarchus in Symposiacis: nam hæc ægritudo, quę habet grauissima, & propria symptomata, quæ nec ignorata, nec nobis à veteribus indemonstrata fuissent, si similis morbus tunc extitisset. (Sed hæc de re fusius est à nobis disputatum in prælectionibus de puerorum morbis) neque enim dicendum est Hippoc. hos quoque complexum esse sub illis verbis, *Et alia tubercula*, quoniam cum subiungat, (*sed præcipuè antedicta*,) manifestum est non potuisse comprehendere variolas, & morbillos, quoniam verè morbi, quibus præcipuè, & omnium frequentissimè tentantur pueri vsque ad 14. annum sunt hi, de quibus nil dixit Hipp. *Satyriæ* σατυριασμοί. illud est verissimum propriè, & communiter Satyriasim esse affectū pudendi, quando scilicet id intenditur, & grandescit, quemadmodum in Satyris pinguntur, & est veluti quædā species priapismi, sed mirum quantum abest, vt vnquam hæc pueris affectio accidat. Verum cum neque de hac, neque de stranguria vllā faciat mentionem in commentario Galen. inducor ad suspicandum has duas dictiones contextui Galeni defuisse, sicut etiam nec Celsus lib. 2. cap. 1. nec Philotheus eas habuisse comperiuntur: sed postquam Gal. 8. de plac. Hippoc. & Plat. cap. 6. citans hunc aphorismum habet quoque dictionem *Satyriæ*, confugere oportet ad eundem Galenum in libro linguarum Hippoc. vbi scribit Satyrismos esse prominentes glandularū circà aures tumores, quos aliàs à Cassio in prob. Castorem, & Pollucem antiquitus vocatos scribit, & puto nomen indè natum, quod satyri fingantur similes aures prominentes habere: neque dubitandum est, quin pueris fiant huiusmodi tumores sæpè, sicut etiā fiunt strumæ, & sicuti experiētia quotidiana monstrat. Id quoque dicendum est de stranguria, siue vrinæ stillicidio, quæ dictio & si à Galeno haud habeatur, neque in hoc commentario, neque in loco illo octaui de pl. Hipp. & Plat. attamen non est absurda, cum etiam illa ætas ob calculos, & crassas, atque mordaces urinas nonnunquam urina illa substilla veteribus latinis uocata, siue vrinæ stillicidio uexari obseruetur. Est utilis aphorismus, vt anteced. &c.

27 *Grandioribus autem, & iam accedentibus ad pubertatem plurima ex his, & febres diuturnæ magis, & ex naribus profluuia sanguinis.*

CELSVS lib.2.cap.1. Vbi Hipp. inquit τοῖσι δὲ πρεσβυτέροισι, καὶ πρὸς ἥβην προσάγουσι, transfert *incipiente verò iam pube*, quasi verò Hippocratis hic consilium sit, proponere morbos, qui eueniunt, vbi iam inchoat pubertas, quæ est à 13. vel 14. anno vsq; ad 18. plùs, minùsuè: nam tunc incipiunt menstrua fœmillis erumpere, masculis semen, vtrisque pili circà pubem: vndè dicta est latinis pubertas, Est eadem huius aphorismi natura, quæ & antecedentis, vnde nec ipse vllam rationem coniunctam habet, nec vllam patitur commodam diuisionem, *Grandioribus*. Quod aliàs dixi Hippocratem abuti hac voce πρεσβυτέροισι, prò grandioribus ætate, non prò vera senectute, etiã ex hoc aphorismo satis patet, sed non ita patet, quid voluerit significare, pro dictione καὶ πρὸς ἥβην προσάγουσι, idest ad pubem accedentibus: Gal. circà hanc partem duo dicit vnum in hoc commentario, alterum in aphorismi 29. commentario, quod hic dicit est Hippocratem loqui non de ipsa pubertate, sed de ijs, qui ad eam proximè accedunt, scilicet, qui habent decimumquartum annum, Alterum quod in commentario 29. dicit est, admiratione dignum esse, quo genio motus Hipp. dimiserit enumerare adolescentiæ morbos, cum aliòquin sibi proposuerit omnium ætatum morbos recensere, Verum aduersus Galenum complures interpretes surrexerunt in hisce duobus damnantes eum: primum, quia Hippocrat. noluit intelligere eos, qui sunt ante pubertatem, sed qui iam in ipsa sunt, Vndè patet etiam in secundo eum errare, quoniam sic haùd pubertatem, siue adolescentiam omisit, sed in hoc aphorismo eam traddidit. Ego autem hac in re certe quid decernam haùd habeo, cum uel Hippocratem, uel Galenum sit necesse nonnihil accusare, & certè mihi potius uidetur Hippocratem debere defendi, quem dixit Celsus, nec fallere, neque falli, ità ut accedere ad pubem nil aliud sit, quàm ipsam pubem ingredi. Sed & illud me torquet, cum in hac ætate erumpẽtibus menstruis, & semine fiãt adeò magnę mutationes, atque tunc hircire tam feminę, quã mares incipiant, quod signum est nõ paruę putredinis quę fit, & quam graues morbi solent comitari, ut Aristot. diserte satis docet 4. probl. sectio. 13. attamen dicit Hipp. in hac ętate fieri morbos antecedentes, & paucos alios, scilicet febres longiores, atque profluuia sanguinis ex naribus: nisi dicamus hic Hippoc. non loqui de toto pubertatis decursu, sed de ipsius initio, quod cum sit parum differens à fine pręcedentis ętatis, iure similes quoque morbos producit; & pretereà febres longiores atque profluuia sanguinis è naribus, Sed uidendum est modo qua ratione fiat, ut his duobus morborum generib. potissimum capiãtur puberes, & quantum spectat ad febres certè si hi comparentur seniorib. haùd quaquam ipsorum febres longiores sunt; uerum si præcedentib. ętatib. conferantur, fiunt in ipsis non modo febres, uerum etiam alij morbi diuturniores, eo quod in illis calor est maior, facultas expultrix robustior, & uegetior, quo fit ut celeriùs morbifica materia coquatur, eiusque cocta expellatur, tam per sensibi-

les,

les, quam per insensibiles meatus, vndè etiam sequitur, vt morbi omnes breuiores euadant: nec quicquã obstat, quod phlegma crassum magis abundet in ætate pueritiæ, in pubertate verò humores sint subtiliores, quoniam multò maior est excessus caloris, quàm crassities humoris, ita vt hæc ab ipso possit celeriùs superari. Cæterum de Sanguinis ex naribus cursu, Galenus in comment: & cum eo alij dicunt, propterea in hac ætate fieri sanguinis fluxum, quoniã tunc incipit hic humor super abundare, non quia plus eius procreetur, quàm prius, sed quia in ea etate minus absumitur in augumento, quam antea, vt ad corporis proportionem: & certè videtur, cessante, aut saltem imminuta illa magna dissipatione, plus sanguinis debere cumulari, Sed cum tũc quoq; menses fluere incipiant, atq; venere pariter vti aggrediantur, videretur sanguinis copiã potiùs imminui; & eo maximè quòd, vt dicebat Auuicenas lib. de animalib. ad faciendam dracmam vnã seminis, exiguntur quadraginta sanguinis. Itaq; quod fiant in pubertate magis effluuia sanguinis è naribus, non tantum videtur tribuendum copiæ, quàm etiam qualitati tenuiori, & acriori ipsius sanguinis, quæ duę qualitates reddunt ipsum fluxibiliorem, & quodammodo humidiorem; nam Arist. 10. probl. 2. dicebat vni homini sanguinem è naribus fluere, quod cerebrum ipsius sit humidissimum, & amplissimum; Vndè venæ excrementis per ora eodem tendentia repletæ, profundere indè coguntur; eo magis, quia sanguis cerebri humiditatibus commixtus tenuior euadit, Itaque in adolescentib. tria concurrunt ad profluuia sanguinis è narib. facienda, copia sanguinis, tenuitas, & acrimonia; necnon narium ipsarum ex humiditate laxitas. Vtilis est aphorismus, vt alij, &c.

---

28 *Plurimæ autem passiones puerulis iudicantur; nonnullę quidem in quadraginta diebus; nonnullæ in septem mensibus, nonnullę verò in annis septem, quędam verò iam ad pubem accedentibus. Quę verò permanserint, nec in pubertatem finierint, puerulis, aut fœminis cum menstrua erumpunt, consenescere consueuerunt.*

HIC aphorismus, nec admodum facilis est intellectu, nec etiam continuatu. Quod ego puto est, ipsum esse veluti quandã parenthesim: quandoquidem, si rectè res ipsa examinetur, & antecedens, & subsequens, sunt inter sese coniunctissimi, hæc verò interposita sententia, est quiddam aliud à propositis scopis, captum tamen ex antecedenti sententia, & in huiusmodi parenthesi puto scopum fuisse Hippoc. docere tempus, quo morbi longi in ætate prædicta iudicantur. Dixerat enim pubescentibus fieri longas febres, & interpretabar pro febrib. longis omnes alios morbos longos, atq; de his interponens sermonem, quando iudicentur, prȩsentem interposuit sententiam, quȩ est purum decretum seu placitum prognosticum, sine ratione, sed sola experientia inuentum, quod tamen, potest diuidi in duas partes, quarum vna est ubi quando morbi pueriles iudicentur edocet: altera verò in qua, de ijs, qui non iudicantur, sic autem incipit pars prior. *Plurimę pueris passiones iudicantur.* Corn. Celsus lib. 2. cap. 1. transferens hanc partem suo more, Vbi dicit Hippocr. in pueris iudicari passiones,

inter-

interpretatur pueritiam periclitari, & certè iudicium penè nullum fit absquè discrimine, & periculo, Quid autem intelligat senex, pro voce illa πάθεα, idest passiones Galen. putat non quoslibet, scilicet acutos, sed tantum morbos intellexisse diuturnos, quinimò voluit addendam esse vocem χρόνια, perindè ac si expresse dicat, morbos diuturnos sic iudicari. Ego verò puto, non tàtum eam vocem comprehendere morbos longos, sed etiam acutos, atque aliàs quaslibet affectiones præter naturales, tàm supra commemoratas, quàm prætermissas: præterquam .n. quod eius uocis sit propriè talis significatio, vsui etiá & rationi correspondet in dictis temporib. affectus pueris commoueri, eosque iudicari, & solui: vtob id Celsus dixerit eos periclitari. *Iudicantur κρίνεται*, qui exposuerunt hanc vocem prò mutari, haùd sanè prorsus fefellerunt, quando huiusmodi temporib. non modò soluuntur affectus pueriles, verumetiam & fiunt, & soluuntur, & mutantur. *Alij quidem quadraginta diebus*. Certum est hæc tempora, quæ hic ab Hippocrate numerantur esse concipienda, ab ortu, non ab initio morborum: nam, quę mentis esset stupiditas, dicere morbos pueriles durare posse septem annos, à tempore quo ceperint, Itaq; intelligenda est Hippoc. sententia de ætatib. hoc est temporib. quę per septennarium numerum consueuerunt, & ab Hipp. & ab alijs scriptorib. numerari, perinde ac si dicat Hippocrat. morbos in pueris vsque ad pubertatem, per septimanas fieri, & solui, quod sibi assiduis experimentis inuentum, voluit posteros docere, vt in curandis, & custodiendis pueris scirent, quæ tempora essent cauenda, & quid esset expectandum. De caussa autem, & ratione, ob quas potissimum his temporibus malè tractentur pueri nil certi potest afferri, nisi naturam ità perpetuò obseruare, vt suos motus tàm ad malum, quam ad bonum faciat per septennarium numerum & valdè simile est illi, quod scriptum reliquit 2. Epid. scilicet homines necessariò perire diebus, mensibus, & annis imparibus. *Qui verò permanserint*: Hæc est secunda pars aphorismi, in qua tractat, de ijs affectib. præternaturalib. puerorum, qui prædictis temporib. fiunt, sed non soluuntur, de quibus ità scribit. Qui verò permanserint, nec in pubertate pueris finierint, aut mulieribus tempore, quo menstrua fluere incipiunt, diuturni fieri consueuerunt. *Pubertas*, quæ non certò tempore singulis fit, sed alijs scilicet calidiorib. ocyùs, nempè 14. anno, alijs vsquè ad vigesimũ, nempè frigidiorib. solet (vt dicebam) magnas mutationes in corporib. producere, eò quod viri tunc fiant Veneris potentes, magnoquè œstro agitentur, quemadmodum & mulieres, quando primum menses erumpunt, quo tempore dicebat Aristoteles eas magna diligentia esse custodiendas, atq; etiam malèolere ob calorem, atque putredinem, quæ tunc maiores, & plures sunt. Corn. Celsus lib. 2. cap. 1. addit *post pubertatem primis coitibus*, & forsan eiusdem cõtextus illam habuit quæ tamen haùd est necessaria. *Diù durare consueuerunt*. Celsus addidit hanc particulam in fine *sæpiùs tamen morbi pueriles, qui diutiùs manserunt, terminantur* quam forsan ex suo ingenio posuit. Si Hippocr. loqueretur tantum de morbis diuturnis ad quid dixisset, nisi tunc soluantur, fieri diuturnos? nam absurdum est dicere morbos diuturnos, hoc vel illo tempore fieri diuturnos, Quare voluit Hippoc. eos affectus præternaturales, qui fiunt temporib. prędictis tamquam iudicatorijs, nisi etiam tunc, cum fiunt soluantur, fieri diutur-

nos

nos, & exemplum est præceteris Epilepsia, tumores aurium, strumæ, quos omnes affectus quotidiana experimenta docent fieri diuturnos, nisi statim illis temporib. quib. fiunt, soluantur: & ratio huius est, quoniam in temporib. dictis ab Hippocrate natura in motu cum sit, non solum sua spontè materiam morbificam expellere nititur, verumetiam remedijs, quibus ars vtitur aduersus eos morbos, magnopere auxiliatur: quod si illi non superentur tunc, amplius à natura non tractantur, sed veluti quiescentes, aut paullatim augescentes in longum protrahuntur. Scio Astrologos conari causam horum euẽtuum in astra referre: Sed ij satis à Pico Mirandulano in præclarissimo lib. quem conscripsit aduersus Astrologos confutati fuerunt, Est autem vtilis aphorismus partim ad prognosim, partim ad praxim..

---

29 *Iuuenibus autem sanguinis spuitiones, tabes, febres acutæ, morbus comitialis, & alij: sed præcipuè antedicti.*

FINITA parenthesi, redit Hipp. ad continuandam tractationem de morbis ætatum familiarib. & Galen. (vt etiam alias dixi,) quasi Hippocratem sugillans, dicit sese nescire quomodo Hippoc. post pubertatem, statim transierit ad iuuenturem, omissa adolescentia, quæ à cunctis inter pubertatem, & iuuentutem collocatur, quæquè totum spatium à decimo octauo anno circiter, vsque ad vigesimum quintum complectitur, Sed quasi defendens Hippocratem dicit hanc ætatem, scilicet adolescentiam, quæ non admodum longa est, esse similem pubertati, propterea huius morbos, ex illius morbis intelligi, atque huius exemplum profert, sanguinis fluxum, ab Hipp. 1. positum, qui vtriq; ætati communis est. Et licet Celsus, hic adolescentiam, non iuuẽtutẽ apposuerit: attamen certum est eo nomine etiam iuuentutem complecti. Itaq; patet, quo pacto connecti possit hic aphorismus cum eo, nam eiusdem naturæ prorsus est, cum superiore, sine ratione, atque diuisione. *Iuuenibus*; Certè negari non potest quin Hippoct. varius fuerit in ipsis ætatib. definiendis: Sed etiam illud verissimum est quod scripsit in Coac: prænot: nimitum à decimo octauo anno, vsque ad quadragesimum, totam illam ætatem esse grauissimorum morborum valdè feracẽ & ego quoque puto prò iuuenib. hic intelligi à decimo octauo circiter anno, vsque ad trigesimum quintum, alias enim dixit sanguinis spuitiones fieri similiter intrà huiusmodi spatium, quemadmodum nunc ante alios morbos ponit. *Sanguinis spuitiones*, Cur hoc symptoma simili ætati contingat Galen. non admodum plenè explicauit; siquidem cum trib. de causis expuratur, siue extussiatur sanguis: venarum fractura, corrosione, & relaxatione, hiscè omnib. modis in ætate iuuenili multò frequentiùs, quam in cęteris fiunt sanguinis excreationes, fractura quidem, quia in motu, & vociferatione valdè errat illa ætas, adhęc multo sanguine eoquè bilioso, atque salso abundat: vndè fit, vt vitiosus sanguis genitus corrodat, atque relaxet ipsa vasa, vndè sanguis profluit., hocquè maximè in pulmonib. contingere solet, qui cum sanguine tenui, atque bilioso nutriantur, facilè ab eo læduntur, vbi plusculum talis euadit, Errores etiam graues quos solent iuuenes committere non modo sanguini vitioso reddendo, sed destillationibus

nibus

nib.salsis.& acrib.occasionẽ prębẽt,vndè fit vt postea tusses,& venarũ corrosiões faciant,atq; hęc omnia, ità huic ætati vidẽtur propria, vt ferè nulli, aut paucissimi in alijs ætatib. simili morbo capti reperiantur:quapropter quòd dicit Gal. quasi carpens Hipp.s. hunc affectum cõtingere iuuenib. ex accidenti nõ primò, neq; ætatis ratione, haùd verũ est, quoniam, vt diximus, vtroq; modo fit in ipsis, & propter errores externos, & propter temperamentũ calidum, atq; siccũ. *Tabes* nõnulli intellexerũt hic tabẽ, pro febre hectica, quasi hæc frequẽtissimẽ contingat iuuenibus:sed licet hoc verũ sit, est tamẽ, & illud verũ febres hecticas, quę iuuenib. contingant sæpenumero cõsequi sanguinis expuitiones: & quàquam hoc sit verissimum, & cuiuis medico non ignotũ ad sanguinis sputum, cõsequi puris sputum, & ad hoc tabem (vt etiam 7. aph. scriptum habetur) attamen haud malè, & præter morem suum fecit Hipp. qui consueuit interdum etiam nota docere, quando scilicet sunt alicuius momenti. Quid enim est notius, quam quòd vbi aliquis ex labore delassatus est, eũ quiete refici, debere: cũ etiã bruta hoc sciãt, & faciant; attamen, non solum id docere voluit, verumetiam lib. 2. aph. 48. pulcherrimum fecit aphorismum: quare bene fecit Gal. qui prò tabe putauit Hipp. intellexisse veram tabem, hoc est illam, quę sequitur sanguinis sputum, & quæ communiter Φθίσις, ab Atheniensibus autem Φθόη nuncupata est. *Febres acutæ*, Gal hoc in loco videtur quodammodò Hippocratẽ sugillare, tamquam debuisset non simpliciter febres acutas dicere, sed aliquas acutarũ, scilicet tertianas, & ardentes, eo quòd non solum iuuenes, sed etiam pueri febribus acutis capiantur, Ego vero, licet fatear febres tertiánas tàm cõtinuas, quã intermitentes, & legitimas, esse inter morbos acutos recensendas, quemadmodum, & ardentes; atq; ab his potissimũ capi iuuenes, nihilominus non solũ his, verum etiam, & alijs febribus acutis capiuntur, & quæ acutæ febres videntur in pueris, non sunt simpliciter tales, sed plerumq; consequuntur inflammationes, cuiusmodi veteres numquã febres vocarũt, vt compluribus in locis testatus est ipsemet Galenus. Cur autem potissimum in iuuenibus, nõ autem ità in pueris fiant verè, & simpliciter febres acutę, sed in iuuenib. caussa est, quoniã morbi oẽs acuti fiũt à bile vel sola, vel cũ alijs superabundãte, vt & Arist. & Hippoc. sæpe docuerunt, & nos quoque aliàs ostẽdimus, huiusmodi autẽ humor, vt maximè abũdat in iuuenib. sic exiguus est in pueris, atq; is vsque adeò refractus à pituita, vt nõ possit ità furere, neq; accẽdi prò facienda febre acuta *Morbus comitialis*. Certè nisi faciamus differentẽ epilepsiã puerorũ, & iuuenũ, haud scio qũo vera possit esse præsens sentẽtia, quandoquidẽ non solũ multò frequentius pueri hoc morbo exercẽtur, q̃ iuuenes, ut ob hoc morb. puerilis sit dictus, verũ etiã si qui iuuenes vidẽtur eo laborare, ferè oẽs illũ acquisiuere in pueritia, aut sit recẽter, ob nimiũ meraci potũ: vt ob hoc Germani plurimi epileptici fiant, aut ob nimiũ Veneris vsum, aut ob alios errores. Hũc modũ cum aliq doctissimi interpretes degũstarũt, dixerũt Hipp. sententiã fuisse, q̃d in iuuẽtute morbi comitiales nõ fiãt frequẽtiùs, quã in pueritia, sed q̃d facti magis exacerbẽtur, & diutius permaneãt, cũ etiã dixerit aliàs epilepsiã, nisi ante 25. annũ soluatur, numq̃ aliàs finiri, addũt etiã comitiales morbos, qui fiũt in iuuentute esse immaniores, quod, s. fiãt non à pituita, vt in pueris, sed à bile, q̃ est humor ferocissimus, & cuiusmodi factam esse in quodam Grãmatico aliàs,

fuit Galenus testatus. Verum, etsi ingeniosus sit hic modus tuendi Hippocraticam dignitatem, minimè tamen tutus videtur, propterea quòd Hippocr. eo modo loquitur de morbo comitiali, quo loquitur de sanguinis sputo, tabe, & febribus acutis; atqui de illis loquitur vt generantur, non autem vt exacerbantur, ergo etiam similiter & de morbo comitiali, vt scilicet generatur, non autem exacerbatur esse eum locutum existimare debemus. Alij dixerunt, loqui Galenū de epilepsia essentiali, non per consensum, vt Christophorus à Vega. Sed mihi accommodatiùs videtur dicere, aliam esse epilepsiam, quæ fit in pueris, quippe quę acuta passio est, & sæpe interimit, ab ea quę fit post decimum octauum annum, quę diuturnus est morb. & rarò interficit, licet sæuius tractet ob bilis mixtionem à quà efficitur, *Et alij, sed præcipuè antedicti*. Viderat Hippocr. se paucissimos morbos huic ætati multorum feraci, vt habetur in Coacis prædictionibus, tribuisse. Ideò tamquam seipsum declarans subnectit, fieri quidem, & alios morbos, scilicet in iuuentute, sed, præcipuè antedictos, qua dicendi formula est vsus etiam alias retrò.

30 *Vltra hanc ætatem asthma: idest creber anhelitus, morbi laterales, pulmonis inflammationes, lethargi, phrenitides, ardores, diuturna profluuia, choleræ, difficultates intestinorum, leuitates intestinorum, hæmorrhoides.*

IVVENTVTEM de qua egit in antecedenti aphorismo sequitur ætas cõsistentiæ, quæ à 35. vsque ad 49. extenditur, in qua homines magis consilio valent, sicuti iuuenes magis robore, Vndè est apud Græcos ἔργα νέων, βουλαὶ μέσων, εὐχαὶ τε γερόντων, & Gal. initio commentarij complura dicit, potiùs ad præcedentem, quàm ad præsentem aphorismum attinentia: & inter cętera miratur cur Hippoc. inter morbos ætatis cõsistentiæ non recensuerit melancholiam, & insaniam, cum hęc ętas proportione respondeat autumno, in quo bilis ęstate genita, & frigore per accidens magis exusta, pessimos facit morbos, vt melancholiam, & insaniam, nisi, (ait Galenus) dicatur deesse, melancholię partē, vitio scriptorū, cum aliquib. contextib. reperiatur. imò Celsus ponit insaniam, cū tamē in alios morbos aliquos ab Hipp. cõmemoratos omiserit, itaq; Scopus Hip. est demõstrare qui morbi potissimum fiant in ętate consistentię, atq; in ea parte priore senectutis, quā alij crudā, alij viridē vocanr senectā; senrentia eiusdem naturæ cuius, & superiores, f. pathologica, pgnostica, fine rõne, & sine diuisione; *Asthma*, dixi aliàs nomine asthmatis intelligere Hipp. quamlibet spirādi difficultatē, aliàs à Gręcis δύσπνοιαν vocatā; ratio autem propter quā in hac ætate fiunt difficultates anhelitus, est quoniā calor paullisper imminutus, haùd ità cõcoquit cibum, quē tamē appetunt: nihilominus iuuenib. vndè is multus acceptus, nec bene coctus in excrementa magna ex parte conuertitur, quo fit vt ea in pectus debile habentib. translata, modò anhelitus difficultatē efficiant, modò laterum, modò pulmonum inflāmationes, prout, f. ad hanc, vel illam suscipiendā corpora propensiora reperiūtur: Etenim haùd est dubium quin requiratur corporū aptitudo ad morbos quoslibet suscipiēdos, alioquin ętas, vel alia caussa externa parū valeret ad eorū generationē. *Pleuritis, & peripneumonię*. Ferè semp cõsueuit Hipp. hosce duos morbos simul cõiungere, tū quia sedes affectę ipsorū sunt proximè, tum quia ab eadem

eadē penè caussa, & occasione vterquè affectus generatur, licet nō ità facilè alter in alterum commutetur, quemadmodum ex Hipp. colligitur primo de morbis non longè à principio. Sed hoc in loco illud videtur aliquod dubium facere, quomodo hęc ętas sit magis procliuis ad pleuritidē, ac peripneumoniam, quàm iuuenilis, quum in hac magis exuberet biliosus succus, ex quo fiunt ij morbi plerumquè, vt etiam Auicennas docuit lib. 3. cap. de pleuresi: nisi dicamus hoc esse intelligendum de ætate consistentiæ, & illius parte, quæ est proxima iuuentuti, & quæ naturam quodam modo retinet adhuc iuuuentutis: nam in iuuentute fit quidem copiosa bilis apta ad procreandos illos morbos, verùm ob facultatis expultricis robur, ea partim cōsumitur, partim expellitur, ità vt nō sufficiat eorum affectuum generationi; contrà autem in consistenti ętate, & primo senio partim retinetur bilis in iuuentute genita, partim generatur, Cumquè ob maiorem facultatis imbecillitatem haùd queat consumi, & expelli fit, vt faciliùs ex ea gignantur pleuritides, & peripneumoniæ: præterquam quòd hæc etiam à sanguine pituitoso fiunt, qui proculdubio magis in senectute quauis, & consistentia, quàm in iuuentute abundat. *Lethargi*. Hic quoque morbus, siue proprie accipiatur, siue communiter, prò qualibet ad somnum propensione iure magis fit consistente primaque senectute, quam in iuuentute; quoniam sanguis pituitosus, atque ipsa pituita, vndè ortum ducunt, copiosius fiunt in hac ætate: & hoc est quod dicebat Hippocr. in lib. de hominis structura, cum cerebrum hominis repletum fuerit humoribus frigidis, lethargum fieri. *Phrenitides, febres ardentes*, cum hi duo morbi fiant à biliosis succis putrescentibus in cerebro, atque in venis maioribus cordi proximis, videtur difficile captu, quomodo fiāt, in ætate frigidiore; Sed veritas est, ætatem de qua hic loquitur amplam esse, atq; extendi vsque ad sexagesimum tertium, vnde cum illius principium sit iuuentuti coniunctum, habet quoque illius qualitates, vt ob hoc partim in ipsa generetur bilis, partim ante genita, nec à calore naturali (iam debiliore) amplius gubernata, putredini exponatur, & pro ut in cerebro, vel propè cor putrescit, ac inflammatur, sic faciat phrenitidem, atq; febres ardentes; accedunt his curæ maximè huiuscè ætatis proprię, à quibus consentaneum est augeri calorem, & humorum turbationes fieri; vndè prò natura humoris peccantis, & prò corporum aptitudine varij, atque diuersi fiunt morbi; neq; dubitandum est à curis etiam cor affici, quādo quidem à Græcis dicuntur μελεδῶναί, à nostris curæ, quasi cor, & membra edant. *Alui profluuia diuturna*; Cur alui fluxus, qui in hac ætate contingūt, diuturni euadant, tres adfert Galen. rationes, quas priusquam explicem, scire oportet, senibus suaptè natura haùd multum, & frequenter accidere fluxus alui, cum sese in viuendo prudentiùs gerant, habitumq. corporis siccum habeāt neq; hoc dicit Hipp Sed si aliquando ab eo affectu capiantur, diuturnum in ipsis fieri quemadmodū etiam aliàs Hipp. dixit ægrotare minus senes iuuenibus; Sed qui ipsis contingunt morbi longi, comitari eos ad mortem, Rationes quas affert Gal. & benè sunt in primis, quod quę fiunt in ipsis alui profluuia, vt plurimum occasionem habent ex bile anteà genita, & retenta, cum autem ratione ætatis distributio alimenti ad partes alendas minor fiat, magna pars mittitur in intestina, quæ lubrica reddita, vna cum fœcibus mollioribus fouent, & conser-

Dubit.

Solutio.

uant fluxum, Accedunt, & huic caussę alię duę, nimirum imbecillitas caloris, & debilitas facultatis retentricis, ob quas ex male coctis cibis, nec debito tempore in stomacho, & primis intestinis retentis fiunt crudi, & humidi succi, qui iugiter per inrestina fluentes, ipsorum lubricitatem augent, siquè vtraquè facultas, ob caloris natiui paupertatem adhuc debilior efficiatur, post profluuia fiunt intestinorum læuitates, scilicet quia penè emortuus natiuus calor non solum haud potest concoquere alimenta, sed nec immutare; vndè sequitur lienteria, quam etiam inter alios huiuscè ætatis morbos recensuit Hippocr. *Cholera & dysenteria*. Quæ à Græcis vocatur χολέρα, à nostris modò dicitur cholera, modo cæliacus morbus, & fit quando stimulata natura in stomacho, & prioribus intestinis, vel à bile, vel ab aliquo alio humore crudo, & salso, suprà, & infrà noxios humores propellit: & certè si res ipsa æstimetur, vbi hic morbus generatur in senibus, puto illam potius fieri à multitudine crudorum succorum nimis ventriculum grauantium, quàm à bile, aut acriore aliquo succo, quod (vt dixi) & coctrix facultas, & retentrix sint admodum imbecilles redditæ, ità vt nequeat sustinere quod oneret, & stimulet: propterea vndecumque sese exonerare natura nitatur. *Hæmorrhoides*. Iure Galen. dicit profluuium sanguinis ex hæmorrhoidibus esse proprium, & familiarem huiuscè ætatis morbum, non solum quia experientia ipsa id verissimè docet, verumetiam, quia ob curas, & iuges eruditates generatur in ipsis senibus sanguis melancholicus, & grauis, qui suo pondere in venas ani ad eum recipiendum destinatas, facilè labitur, qui si modum eccedat, ad hydropem, & mortem terminatur; sin autem intrà modum sese contineat, ab alijs morbis, vt lepra, epilepsia, alijsquè similibus senes reddit immunes, vt 6. Epid. disertissimè docuit Hippocr. Dubitant hic nonnulli, Cur Hippoc. Apolexiam huic ætati valdè familiarem omiserit, & prætereà quomodo posuerit hic Hippocrat. hæmorrhoidas inter morbos similes, cum in Coacis prænotionibus scriptum reliquerit à 42. anno vsque ad 63. non fieri hæmorrhoidas. Et circà primum dubium, puto dici posse, hic non meminisse apoplexiæ, quoniam hæc ætas ferè in omnibus producendis morbis est valdè similis subsequenti, in qua cum frequenter contingant ij morbi, maluit in ea apoplexiá proponere, quàm in hac, in qua abstinuit eos recensere, qui non ità sunt in ipsa frequentes; Et certè cum in nulla ætate deliberauerit omnes morbos enumerare, sed tantum aliquos, atque eos principaliores, non est mirum si aliquos dimisit. Ad id verò quod dubitatur de hemorrhoidibus. Dicendum est eas fieri, dupliciter intelligi posse, vel quod iam anteà innatæ magis exacerbentur, vel quod nouiter fiant: primo modo loquitur hic Hipp. Secundò autem modo loquitur in Coacis: nam in ea ætate, nec sanguinis generationi, neque cacochymię datur occasio, vt quæ numquam anteà affuerint hæmorrhoides, nascantur. Vtilis est, &c.

Dub. 1. *Altera.* *Ad Primum.* *Ad secundam.*

31 *Senibus spirandi difficultates, distillationes cum tusse, vrine stillicidia, vrine difficultates, articulorum dolores, renum passiones, vertigines, apoplexie, mali habitus, pruritus totius corporis, vigilie, alui, oculorum, & narium humiditates, visus obtusus, glaucedines, auditus graues.*

IVRE hic finis datus est libro tertio, quia simul etiam de vltima ætate tractatur ab Hipp. quæ est ipsa senectus, Et quamuis vtatur voce πρεσβυτέροισι, quam iam diximus aptari natu maioribus hic tamen accipienda est prò γέρουσι, quos dicebat Plutarchus sic esse appellatos, quia γηνορέουσι, idest silicernia sunt, Est igitur Hippoc. scopus in præsenti aphorismo docere, qui morbi fiant in extremo senio, & sententia est eiusdem naturæ, cuius & superiores, neque commodam vllam diuisionem patitur *Difficultas anhelitus*. Hic morbus primo recensetur, qui verè est in senibus omnium aliorum frequentissimus, & ratio est, quoniam pectus habent, & pulmones infirmos, caput verò excrementitium, & pituitosum, quo fit, vt materia copiosa deffluat, atque recipiatur faciliter, quę brôchijs pulmonum infarcta, impedit, quò minus, vt deceret, fuligines exeant, & ingrediatur aer, sicquè difficultas anhelandi cum tussi exoriatur, quæ à Latinis suspirium est appellata, & qua dum laboraret in extrema ætate Seneca dicere solebat sese quotidie experiri, quid esset animam exhalare, *Vrinæ stillicidia, & difficultates*. Et hæ ægritudines, & articulorum dolores, cum sint effectus destillationum in extremo senio facilè generantur, quoniam, & vesicæ expultrix debilis est, quemadmodum & articulorum: vndè cum partes recipientes, sint semper tam ad recipiendum, quam ad inuitandam totius corporis facultatem ex pultricem, vt eò mittat excrementa in vniuerso corpore redundantia, iure sequitur, vt ij morbi in ipsis gignantur: quòd autem dicit in Coacis Hippoc. in vesica lapidem non generari à 42. anno vsque ad sexagesimum tertium, haùd contrarium est præsentis aphorismi sententię, quandoquidem, cũ in extrema de qua hic loquitur Hippoc. hoc est post sexagesimum tertium ætatis annum sit facta, (vt dicebam) expultrix vesicę multo debilior, quam anteà, ac crassi, & glutinosi succi augeantur, facile contingit, vt hi in vesica retenti, ob diutinam moram euacuatis tenuioribus partibus, & aqueis cõsumptis, reliquum terrestre tandem induretur, atque in lapidem conuertatur, quo fit etiam, vt tophi circà ipsos articulos geniti podagricos, aliosquè articulorum affectus incurabiles reddant, quemadmodum è cõuerso in senectute illa cruda, cum nondum facultas expultrix sit ità debilis reddita, & homines prudentiores, atque in viuendo accuratiores, minus excrementorum crassorum gignant, & consequenter hiscè morbis infestantur minus, nisi tamen prius sint geniti, scilicet ex aliquo lapillo renali in ipsam vesicam delapso, ibiq. retento, & paullatim aucto, *Et renum*. Nephritidem quoque non generari intrà 42. & 63. dixit ibidem in Coacis Hippocr. & quamquam propriè nephritis dicatur de inflammatione renum, ut phrenitis pleuritis, heppatitis, de inflammationibus earum partium, attamen idem etiam de renali calculo intelligendum est, quandoquidem raro fit ut in ea ętate fiant lapilli renum iam deferuescente ipsorum calore, nisi tamen genitus sit in antecedente ętate, aut nisi adsit natiua aliqua propensio, cuiusmodi esse solere

dixit

dixit Hippoc. 2. prorrhet: & de qua etiam loquens 7. 6. Epid. dicebat se numquàm uidisse nephriticũ quinquagenarium sanatum. *Vertigines, apoplexia.* Quod spectat ad vertigines, cum hę fiant, (vt significat Galen.) tàm per essentialem, cerebri affectum, scilicet, ibi genitis vaporibus spiritus animales inordinato motu cientibus, quàm per consensum, quando scilicet à stomaco, vel intestinis aut à liene succi crassi, & vapores in cerebrum mittuntur, qui similiter spiritus concitent, proculdubio in decrepitis contingunt, in quibus, & minera vaporum semper est parata, & calor debilis, qui ex ea vapores attollit, nec eos dissoluit. Sed (vt rectè monet Galenus) si quis est morbus maximè omnium huic ætati familiaris, ac ferè propriùs proculdubio est apoplexia, cuius prodromus ferè semper est vertigo; Vndè quibus de caussis hæc fit, iisdem sed grauioribus solet fieri apoplexia, nempè quãdo crassi succi nimium in cerebro exuberantes, vel in cor (vt dicebat Aristot. 1. probl.) vel in cerebri cauernas pręcipitati, eas opplent, ità vt nequeant indè spiritus, per vniuersum corpus sua illustratione propagari; Sed hoc in loco hæsitabit aliquis, quamobrem Epilepsia, quæ est quasi germana vertiginis, & apoplexię, non ità frequenter, imò verò rarissimè in hac eadem ætate contingat, vt ob hoc etiam Hipp. illius non meminerit, neque in hac, neque in antecedente ætate? Ad quod respondendum est, quod aliàs docuimus ex ipsomet Hippocrate, verè post 25. annum rarissimè fieri Epilepsiam, nisi ab erroribus in venere, & potu, necnõ in alijs: factam verò, atque ad id tẽpus peruenientem curari; rario autem est, quia motus epileptici fiunt, ob validum facultatis cerebri nixum in depellendis succis, & flatibus à ventriculis ipsius, quæ quidem vis post vigesimum quintũ annum incipit deminui, ità vt nequeat impetum illum comprimere, quo fit, vt potiùs fiãt apoplectici, quos etiam à durissima tussi cerebrum ipsum male concutiente fieri prodidit Hipp. 6. Epid. sect. 7.

Dubitatio.

Responsio.

Habitus corporis malus χαχεζίαν Grecę, quem affectum inter rabis genera recensuit Celsus lib. 4. cum autem hic fiat ob vitiatam iocinoris uim sanguificatricem à caloris natiui paupertate, non est mirum si in decrepitis, in quibus calor valdè languet, consequenter mala sanguificatio fiat, quam deindè sequitur malus corporis habitus, Accedunt vigilię hiscè, & prurirus, ob salsos, & mordaces vapores, atque succos, in decrepitis ex putredine pituitę ortos, à quibus cum insigniter lædatur natiuus calor, iure prędictę affectiones subsequuntur, scilicet omni coctione uitiata, & cruditatibus nimis factis, de quibus loquens Auicennas dicere solebat eas esse matres omnium ægritudinum; ad quæ omnia præstanda (vt inquit Galenus) non parum faciunt curæ, & cogitationes iuges, quibus hæc ętas oppressa valdè exiccata omnia uiscera habet. *Alui, oculorum, & narium humiditates.* Vsu quidem quotidiano experimur nobis ipsis senioribus assiduo, & oculos, atque nares ploratu laborare, ob immensam in cerebro exuberantem humiditatem, quemadmodum etiam ferè semper labia, & ora sputo madent, Etsi enim suaptè natura ętas decrepita sit potius frigida, atque sicca, attamen ob iuges cruditates, & ob superflua excrementa, dicuntur senes humidi; Sed quomodo ipsius alui fiant humidę, non ità ratio pater, neque vsus correspondet cum Hippoc. alias 2. aph. 20. dixerit, *quibus in iuuenta aluus est humida, ijs senescentibus fieri siccam;* & certè hoc plerisq. senibus contingit, vt habeant aluum humidam

non ratione ætatis, sed quia humiditates à cerebro in stomachum, atque intestina præcipitatæ, ea lubrica reddant. *Visus obtusus*; Dicebat Aristoteles secundo de anima, si senex haberet oculos, quales habent iuuenes, eum esse æquè visurum, quod quoque de auribus intelligendum est: cum enim instrumenta horum sensuum in multa ætate valdè exiccentur, atque rectæ operationes animæ consistant in bona instrumentorum temperie, sanè rationi consentaneum est id, quod dicit Hippocr. nimirùm in decrepita ætate, & hebetudines visus, & glaucedines oculorum, & auditus grauitates fieri; Atque ij sunt, quos Plautus solet vocare Acherunticos senes, quasi habeant, (vt dici solet) alterum pedem in cymba Charontis: Est vtilis aphorismus, &c.

†††

FINIS TERTII LIBRI.

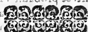

HIERO-

HIERONYMI MERCVRIALIS FOROLIVIENSIS,

PRÆLECTIONES PATAVINÆ IN QVARTVM LIBRVM APHORISMORVM HIPPOCRATIS

POSTHABITA omni præfatione, Quarti Aphorismorum interpretationem aggrediar: in eoq. explicando, eundem prorsus ordinem seruabo, quem etiam in cæteris obseruaui. Et primo quis sit huius ad antecedentem ordo, & connexio afferam in mediũ, post quæ in eo tractentur aperiam, postremo primum aphorismum more nostro explanare incipiam. Quod enim pertinet ad Connexionem aliàs dixi ociosum, & inutile opus esse nimis anxie quærere huiusmodi Connexiones quas vsque adeo contempsit Galenus, vt rarissimè illarum meminerit. Verumtamen si quicquam hac de re potest probabile afferri, illud dicerem tractioni de temporibus, anni, atque ætatibus in tertio libro habitæ, subiunxisse tractationem, euacuationum tum per medicamenta tum per sanguinis detractionem atque tam spontaneam, & à facultate corpus gubernante, quam ab arte factam, quoniam cum sibi de hac maxima medicinæ parte esset agendum, opus fuerunt & temporum, & ætatum cognitionem habere, à quibus euacuandi, & medendi occasiones, ac iudicationes nanciscimur, vt de nat. hum. est ab Hippocrate demonstratum. Adeò vt principalis tractatio huiusce quarti lib. sit de euacuatione qualibet, nempè naturæ, & artis, atque cuiuslibet partis, siue superioris, siue inferioris. Et quia euacuatio tam seruit prædicendi facultati, quàm exercendæ ipsi medendi arti, propterea in hoc quoquè libro multa sunt congesta ad vtramque medicinæ partem spectantia. Iam verò, vt ad primum aphorismum deueniam puto

Ordo doctrinæ.

Connexio.

Scopus.

primum locum Hippocratem tradidisse purgationi prægnantium, quoniā nulla est æquè difficilis, ac tanti momenti atque hæc est, quod totam speciem humanam, non tantum peculiarem respiciat.

---

1 *Utero gerentes, Sunt medicandæ, si materia turget quarto mense, & usque ad septimum: sed has minus. Iuniora autem, & seniora vereri oportet.*

EST hæc sententia præceptum pure practicum Corn. Celsus videtur hunc Aphorismum interpretatus cum dixit lib. 1. cap. 10. Firmus puer, & robustus senex, & grauida, mulier valens tuto curatur. Et mulieri prægnanti post curationem quoque viribus opus est, non tantum ad se sed etiam ad partum sustinendū, sententia pro faciliori intelligentia diuidi potest in tres partes, Quarū prior est, Prægnantes, vbi purgare oportet turgente materia id faciendum esse quarto quinto, & sexto mense. Circa quod tot sunt lites excitatæ ab expositoribus, vt fere nondum sit ijs ullus finis inuentus, quæ quoniam inutiles sunt, ac lectorum ingenia à rebus grauioribus retardant, à nobis dimittatur. Quæ enim sint κύουσαι, seu prægnantes à nemine ignoratur, quæ vtrum sua sponte sint semper ægrotantes, vt dixit Arist. & probauit Vitruuius dum scripsi: eas numquam à venditoribus, sanas præstari, an verò etiam ipsæ sanitate vera fruantur, haud oportet disputare, quod apud Hippocratem diffinitum, & hoc in loco suppositum inueniatur etiam prægnantes, quantum sit ex ratione vteri, nisi noui morbi accedant, sanas alioquin degere, imò cum dixerit Hippoc. lib. de morbis mulierum, has, nisi ... incipiant, haud posse longa sanitate frui, simul significare voluit prægnationem esse mulieri naturalem, ac ob id esse non posse morbū, quantum sit ex ipsa, qui est res præter naturalis. Vox φαρμακεύειν, vsitatissima Hippocrati, vt optimè adnotauit Gal. & in hoc aphor. explicat: & alibi sæpe nil aliud significat quam per medicamenta purgare, siue id fiat per superiora siue per inferiora. Sed illud non est ignorandum temporibus Hipp. purgantia medicamenta fuisse grauia, vt Elaterium, Scammonium, Helleborum Colocyntis, Granum Gnidium, & similia. Nostris autem temporibus multo mitiora fuisse reperta. Rhabarbarum Manna, Sena Tamarindi, Myrobalani, Agaricus verò & si à Galeno, & Dioscoride recenseatur inter purgantia, haud ita in frequenti vsu erat, vt nostris temporibus. Præterea purgatio Veterum habebat aliàs conditiones, scilicet quod non semper antecedebant tot præparationes quemadmodum hisce temporibus præmittere solemus, Etenim Galen. lib. 2. de fracturis tex. 27. reddens rationem, cur Hipp. daret Helleborum absque præparatione inquit: fuisse, quoniam tunc corpora ob maiorem vitę temperantiam erant parata, Adhęc cum nondum ars pharmacopolarum vsque adeò creuisset, & exculta esset, quemadmodum posteris tēporibus, pharmaca quę propinabāt erant simpliciora, neque ipsa parata, & composita sicuti nunc. Vnde ex his omnibus de caussis purgationes veterum erant periculosiores, vt iure Hippoc. eas diceret esse molestas sub cane, & ante canem, atque vitandas esse primis, & postremis prægnationis mensibus, Sed cum hoc in loco nonnulla non sine considera-

tione

Diuisio.

Purgātia temp. Hippocr. qualia.

Not.

tione prætereunda. Primum est quomodo intelligendum sit illud à quarto ad septimum, Cur addiderit si materia turgeat, Et quod pertinet ad primum est non leuis difficultas, quoniam Galenus in com: historiæ Epid. 13. quæ est Mulieris prægnantis in tertio mense à diro morbo seruatæ, vna cum quarto mense enumerat quoque tertium, tamquam in hoc etiam grauidæ difficilius, quam in prioribus mensibus purgentur, pariantur magis, & ipsæ, & fœtus serentur: Pro responsione dicerem, additam esse vocem *tertium*, nisi eam repetitam haberemus, aliqui dicunt: vere tertio mense rarius abortiri, sed satius puto dicere, pro trimestri fetu intelligendum esse finem ipsius tertij mensis, qui eiusdem naturæ est cum quarti initio; sicuti de alijs similib. dicere solemus, quod vero dixerit ad septimum vsque, aliqui putãt complecti ipsum, aliqui excludi, vt Conciliator, ego puto includi, quia tunc etiam si fetus excludatur vi purgationis est vitalis, & propterea minus ipsi & matri imminet periculi causa, autem periculi eiusq. mentis appositè satis à Galeno proponitur exemplo fructuum arborum, qui prioribus & extremis diebus facilius decidunt quàm medijs. Ad aliud dicendum est interpretem antiquũ loco (*si materia turget*) transtulisse (*si conuenit*) quasi non temere, neq; semper, sed postulante aliqua necessitate illud sit agendũ. Costat autem huiusmodi necessitas in sex reb. In materie turgentia, In præfocatiua. Vbi côtinetur, circa membrum aliquod principale vel necessariũ vitæ. Vbi materia per se sit parata, sed facultas expultrix prægnantis debilis, Vbi materia est praua, & venenosa, Sed si ita est, cur potius Hippoc. dicere uoluit si materia turget: Respondeo, pro turgentia materiæ non modo motum, & efferuescentiam, vt vox videtur propriè significare, verumetiam qualibet vrgentiam complexus est. Verum cur purgatio sit vsque adeo periculosa in omnib. prægnantibus multiplex est ratio, primum quia omnia medicamenta purgantia amara, ingrata, atque insuauia, & venenosa pleraquè sunt, vt est apud Arist. 1. sect. probl. cuius generis res, & abhominationem, & perturbationem in cunctis pariut præcipuè vero in prægnantibus, imò Hipp. 1. lib. de morbis etiam cibos amaros, & ingratos abortum facere tradit. Secunda ratio est, quia dum operantur, magnam agitationem magnamq́. concussionem faciunt, & ingentes uomitus aliquando, quibus fœtus læduntur. Tertia est quia dolores, & cruciatus interdum magnos concitant, imò etiam febres, quæ grauidis accidunt, quantum adferant detrimenti omnes sciut, Verum dicet aliquis in primis, &. postremis mensibus, si mulier acuto morbo tenetur quid agendum est; nam ex vna parte si dimittantur sine medicatione, periclitantur de morte, quia vt dicebat Hipp. 5 aph. 30. grauidam acuto morbo tentari, lethale est, tum quia dicebat Galen. in com. morbus acutus habet febres cõtinuas iunctas, quæ præter alia mala cibationem opportunam grauidarum impediunt, tum quia si morbus sit acutus sine febre, vt Conuulsio, Epilepsia, Apoplexia, vehementia, & contentione magnopere lædit. Ex altera vero Hipp. hic non vult esse purgandas. Et licet 1. Epid. sect. 3. mulier quæ in littore decumbebat tertio mense pregnans cum vomitu ingenti bilioso sit iudicata, sed tamen tanquam exemplum rarum, ut ait Gal. ab Hipp. propositum fuit, & 5. Epid. Vxor Antimachi secundo mense pregnans sumpto valido cataporio purgante eadem die fuit extincta. Ad hanc dubitationem. Quicquid dicat Auerr. 7. Collec. c. 4. de

Dub. *Resp.* *Dub.* *Resp.* *Cur purgatio periculosa in prægnantib.* *Dub.* *Resp.*

Nn 2 modis

Resp. modis euacuandi quem videre oportet, puto respondendum esse, & erit etiã declaratio. Secundę, atq; tertię partis aphorismi, s. nullas prægnantes in leuib. morbis vmquam esse, aut lenientib. aut electiue ducentibus tractandas. Cęterum in morbis acutis, & grauib. in quib. periclitantur, & mater, & fœtus, si ægrotantes sint in quarto, quinto, & sexto, & septimo purgare licet quouis medicamẽto, verum hæ omnes mitiùs tractandę sunt, quam si non essent prægnãtes, siquidem prægnationis indicatio in moderando medicamẽto, haud quaquam est exigua, Cęterum iuniores, & seniores turgẽte materia non nisi extrema necessitate sunt purgandæ, atq; tunc mitissimę: Neque. n. Hipp. inquit eas prorsus poscente necessitate, esse à qualibet purgatione arcendas, sed ευλαβεισθαι χρη, i. quantũ fieri potest cautè declinare, & vereri, Etenim Hipp. 5. Epid. in casu commemorato vxoris Antimachi, non damnauit medicamentum purgans, sed quod esset datum potentius quam par erat, & quod ante non bibisset aquam, nec vomuisset, quare manna Tamarindis, Melle ros. sol. Myrabolanis postulante vsu licebit vti; Nã de agarico, & Rhabarbaro ipse quoq; sum anceps, quod & hæc sint ingrata, amara, & propterea non parum perturbantia, licet Mesues Cassiam, & Rhabarbarum ponat inter electiuè ducentia benigna, & prægnantib. conuenientia. Porrò vtilitas aphorismi in actu practico, quæ sit, à nemine non perspicitur, quandoquidem docet rem omnium grauissimam, & difficillimam, nempè modum sese gerendi in curandis ægrotantib. grauidis circà pharmaciam, nam de chyrurgia aliàs docebit, quib. habitis non est etiam difficile cognoscere quæ debeat esse ratio diætandi, & vtendi omnib. sex rebus non naturalib. vocatis, in quibus instituendis debet maximè prudens esse medicus, vt omnia caueantur, quæ instar medicamentorum purgantium commouere, & conturbare corpora queunt, Nec obstant huic ressolutioni argumẽta Auerrois loco citato adducta, scilicet quod motu faciant prauos humores ad ipsum cum impetu confluere, quod complura prouocent vrinam, & consequenter menstrua, non valent inquam, quoniam cura prægnantium planè coacta est non regularis, vndè cum periculum maximum immineat, satius est aliquid etiam cum aliquo periculo tẽtare, quam & fœtum, & matre certo exitio permittere, Nec similiter valet, quod excitetur à pharmacis vomitus, quãdoquidem inter euacuationes omnes forsan, is minus affert detrimenti tũ quia est motus cõtrarius abortui, tũ qa vsu, atq; experientia quotidie experimur plerasq. mulieres pgnantes absq. aborsu vomiturire, & vomere.

Prægnantes quando purgandæ.

Aph. vtilitas.

2 *In medicationibus talia educere è corpore, qualia & spontè prodeuntia vtilia, quæ verò contrario modo prodeunt, cohibere oportet.*

Connexio. CONTINVATIO quę elucet in hoc aphorismo cũ superiore, est quod supra de purgatione grauidarum egit, nunc de purgatione in vniuersum loquitur, cuius sententiam quandam, seu documentum proponit, quod non minus ad prognosim quàm ad curationem pertinet, atque in duas partes secatur in vnam, *In purgationibus talia ducere oportet, qualia si spontè fluant, vtilia sunt.*

Diuisio. Alteram, *Quæ verò contrario modo eunt, sistere oportet.* Circà igitur primam Gal qui fuit satis in hoc commentario profusus dicit Hippoc. in aph. illo *si talia euacuentur, &c.* Locutum esse de omni genere euacuationis, in hoc autem solum verba

facere,

facere, de euacuatione per pharmaca purgantia, vt propterea dixerit sua lingua ἐν φαρμακείῃσι, sic. n. semper vocat purgationem per pharmaca, quã κάθαρσιν vocãt communiter; Vnde quod dicit Hipp. est, vbi medicus purgare vult corpora, se euacuare pharmacis debere eos humores ducere, quę αὐτόματα exeũt, i. spõte euacuãtur. Iam verò αὐτόματα dicũtur exire, vt optimè docet Gal. quæcũque sine vlla medici opera excernũtur: Quęq. exeunt vel facultate uniuersum corpus gubernãte ipsa expurgãte, vel ob aliquã intestinam stimulationem, vel qđ à facultate retẽtrice impedita aut lęsa nõ cõtineantur: Hęc autem omnia semper exeũt, eo qđ praua sunt, atq; ipsi naturę onerosa, & molesta; vndè qđ vult dicere Hipp. est, debere medicũ ea tãtum educẽda pharmacis sibi proponere, quę noxia sunt, & naturę ipsi incõuenientia, id quod ut fiat rectè opus est, ut quæ duci debeat, in primis cognoscatur, scilicet an bilis, an pituita, &c. deindè quibus sint ducẽda, quomodo, quãdo, & demum per quę loca. Nam euacuatio omnis aut fit per totum; cuiusmodi est sudor, exercitationes, frictiones, vt balnea naturalia, atq; ipsa inedia; aut partes, quę ducunt ore per uomitũ, uel sputũ; uel screatum per tussim, quæ à narib. per sternutationem, urinam, aluum, aut per uenas, qualis est omnis euacuatio sanguinis siue arte facta, siue naturalis, ut per hæmorrhoidas, p uterũ, per nares; Verũ, si quod dicit Hipp. propriè accipi debeat, solummodo eius sententia est intelligẽda de purgatione per aluum aut uomitum, quippe quib. euacuari specialiter, & æqualiter solẽt humores quilibet peccãtes, quos maximè debet is medicus spectare, qui purgãte medicamento prudenter & cum fructũ est usurus. Cęterũ modi quib. peccantes humores cognoscũtur, ad hoc ut pellantur, coplures sunt, ut docet Galen in com. vnus est per colores tã in toto, quã in unaquaq; corporis parte: sic. n. ex solo colore gloriabatur Gal. sese malè habentis iocinoris statum intellexisse, & in 4. de tu. Valet. 4. dominantes in toto corpore crudos succos ipso cutis colore cognosci dicebat. Secũdus modus est p ipsos affectus, atq; symptomata, adhęc tẽpus anni, locus, ratio uictus, animi mores, aliaquè similia pro cognoscẽdis peccantib. humorib. non parum adiumẽti afferunt, quorũ singulorum accõmodatissima exẽpla proponuntur à Gal. in com: ubi etiã mõstrat id qđ dicit Hipp. 5. si purgetur qualia oportet, conferre ægrotantibus, s. esse purgãdos exuberãtes humores, atq; ipsum ægrotantẽ qualitatẽ molestãtes; sed quia rerum similitudine non modo uulgares uerumetiam periti artifices sæpenumero decipiũtur, ad tollẽdam huiusmodi deceptionẽ addidisse etiam scribit εὐφορεῖν, quæ non modo in purgationibus uerumetiam in cunctis morbis magnam uim ad salutem habet, ut Hippocr. docuit 2. lib. prognost. Cæterum quæ sint euacuationes illæ spontaneæ, quæ cum fiunt, conferunt, & leuiter feruntur, quasq. medicus imitari debet non est difficile reperire tum in Epid. lib. tum etiam in aphorismis, ut sunt illi commemorati à Galeno in com. Verum ne fallamini sciendum est huiusmodi operationes spontaneas, siue naturales multas habere differentias; aliæ enim sunt uerè naturales nihilquè pręternaturam coniunctum habentes, ut est coctio, & nutritio, Aliæ sunt puræ symptomaticæ, & à natura ui coacta proficiscẽtes, Alię uerò sunt inter has medię nẽpe quę fiunt à natura quidem stimulata, sed debito ordine, tempore & absquè læsione, cuiusmodi est euacuatio omnis verè critica, hoc est materię concoctę, & de hac

Sensus Aphor.

Humores peccantes quomodo cognoscãtur.

Not.

spontanea, atq; naturali euacuatione intelligendus est præsens aphorismus. Cõclusio itaque prioris partis hec summatim est; medicum debere vbi purgat, semper duos scopos habere, vnum vt euacuet qualia sponte à natura, rectè operante euacuantur, hoc est, ut humores solum qualitate peccantes debitis medicamentis loco, & tempore euacuet: Alterum vt vbi euacuat numquam noceat, sed semper iuuet, atque euacuatio ab ægrotante leuiter feratur. Sequitur secunda pars si contrario modo eant, hoc est, si non prodeant qualia debent, nec cum vtilitate esse protinus cohibenda. Circa quam partem adnotandum illud in primis est, que fluunt sponte nature, vt sisti debeant à medico opus habere tribus condicionibus secundum Hippocratem, vna, vt non exeant qualia deberent, nempe non peccantes humores, altera vt licet exeant peccantes, vt non sint vtiles, tertia ut non ferantur leuiter ab ægrotantibus. Sic.n. dicuntur exeuntia spontanea cõtrario modo prodire. Notat conciuis meus, & bene uocem : *Quiescere* que est græce *παύειν* duo significare posse, vel quod humores fluentes eum in modum cohiberi debeant, vel quod ipse medicus vbi similia sponte fluunt, desistere, ab euacuatione debeat, & quamquam vtraque significatio accipi queat, magis tamẽ mihi placet, posterior, eo quod medicus vbi imitando naturam vult purgare, certe si vel tres, vel vna ex antedictis conditionibus adsit, omnino à purgando desistere debet; non autem è conuerso, vbi que sponte euacuantur non conferunt, neque ab ægrotante feruntur, statim comprimenda sunt. Ex quo loco suboritur quæstio an euacuatio symptomatica sit cohibenda: siquidem Hippocr. hoc videtur precipere, atque etiam Gal. adsentiri: Ex altera verò parte uidetur absurdum, vt vbi putres, & praui humores effluunt intus coerceantur siquidem multo conducibilius est, vt huiusmodi humores quouis modo exeant corpore, quam ut in ipso retineantur, cum etiam uideamus huiusmodi fluxus à natura minimè continuatos ingentem perniciem adducere. Pro ressolutione dicendum est duplicem esse motum, symptomaticum alterum in quo plus boni euacuatur, alterum vero in quo plus mali, primus quidem comprimendus est. Secundus uero minimè, prefertim quando illud quod euacuatur est perniciosum, & venenatum. Vnde sequitur ut quandoquè medicus cogatur motum symptomaticum naturæ adiuuare, scilicet in materia pestifera, quandoquè verò dimittere naturæ cum, scilicet plus mali ducitur, quàm boni. Interdum verò cohibere quando, scilicet plus boni euacuatur quàm mali, Atq; hinc patet quã magna sit in actu practico præsentis aphorismi vtilitas, quoniã cũ potissima pars ipsius practicæ medicine posita sit in rite peragẽda qualibet euacuatione, & præsertim ea que fit per aluũ, hec sententia uerã rationẽ, & modũ proponit, purgationẽ peragendi. Neq; etiã inutilis est predictionib. recte faciendis, quandoquidem ex rectè uel minus succedẽte euacuatione põt medicus precognoscere quid boni, quidue mali sit euenturum.

Scop⁹ medici in purgando.

Not.

Dub.

Resp.

Not. de motu symptomatico.

Aph. vtilitas.

3 *Si qualia oportet purgari, purgẽtur, confert, & leuiter ferũt. Contraria verò grauiter.*

HÆC sententia sepenumero ab Hippocrate proposita inuenitur, maximè autẽ 1. aph. 2. & 23. 6. Epid sec. 4. & lib. de Veratri vsu, quo fit, vt plerique Hipp. interpretes hoc in loco ipsius expositionẽ prætermisserint, cõtenti attulisse eã in primo libro, alij verò penitus ipsum deraserunt tamquam inutiliter additũ,

cum

cum autem ipse illius explicationem nusquam tradiderim, operęprecium me facturum existimo, si eam hoc in loco afferam. Itaque supponens ab Hippocrate fuisse hunc aphorismum repetitum primo uidendum est, quę rationes ipsum ad hoc agendum impulerint, ubi etiam patebit quę sit cum superiori ipsius connexio. Vna itaque ratio fuit, quoniam si quid est in medicina exercenda, quod medici prudentia, uigilantia, & memoria egeat planè est purgatio quęcumque sit; siue per sudorem, siue per urinas, siue per palatum, siue per aluum, huius autem purgationis tota propè iis in præsenti sententia est, quà pręcipitur, purganda esse qualia oportet, quod conferant, & leuiter ferant ægrotantes. Altera ratio fuit, quia cum in primo huius lib. aph. tractauerit de purgatione pręgnantiũ, & in secundo de purgatione in uniuersum, accommodatum ualde erat, ut hac conclusione totum sermonem clauderet, tamquam dicere uoluerit, cuncta pręd icta iccircò uera esse, quoniam si purgentur, qualia oportet, conferunt, & leuiter ferunt tam pręgnantes, quàm omnes ægrotantes, quod postmodum ut prudenter fieri debeat, in sequentibus aphorismis docebitur. Habet aphorismus & hic duas partes, Prima est, *Si qualia purgentur, &c.* Pro cuius explanatione primo sciendum est, illud quod etiam retro dixi, talia & qualia designare quidem propriè peccantium humorum qualitatem, sed hoc in loco etiam quantitatem significat, nec solum aliorum humorum, uerumetiam ipsius sanguinis, æque enim mensura requiritur, & prudentia in euacuando sanguine, atque etiam in alijs humoribus purgandis, unde vox καθαίρεσθαι tam etsi propriè significet purgare, ut plerisque in locis docuit Galen. attamen in præsenti significat id quod significat κινεῖν, idest mouere, quæ vox tam euacuationem per sanguinis missionem, quàm per pharmaca purgantia significat, utraque enim si fiat qualiter, & quantum debeat, dicit Hipp. confert, & leuiter ferunt. Sed hoc loco duo occurrunt quæsitu digna unum est; cur cum ad rectam medicinæ operationem requiratur, non solum ut agatur quale, & quantum est conueniens, uerumetiã quando, ubi, & quomodo oportet, Hippoc. horum postremorum trium non meminit, sed tantum priorum duorum. Alterum est, cur addidit verbo συμφέρει, idest confert, & alia duo, scilicet εὐφόρως φέρουσι, idest leuiter, seu faciliter ferunt: nam prior vox sola id totum significat, quod cętera simul. Et Hipp. 6. Epid. sect. 4. ubi hanc eandem habet, non addit vocem, & leuiter ferunt, ut hic. Ad primum dici potest: Hippocratem breuitatis amantissimum id tantummodo proposuisse, quod reliquis præstantius, & magis necessarium est, reliquas vero conditiones silentio pertransiuisse, vel quod minus necessariæ sunt, vel quod aliquo pacto sub ijs complectuntur, Nam qualia purgare, complectitur tempus, si quidem significat, ut nil purgetur, nisi quando iam humores sunt cocti, atque præparati, similiter quantitas comprehendit locum, & modum euacuandi, quod nec quilibet, nec quilibet locus permittunt euacuari quantum debet, sed utraque conuenientia requiruntur, quemadmodum ipsam naturam ubi conuenienter euacuat, id semper facere conuenientibus locis, & modis, id quod uoluit docere, quãdo dixit, quo natura uergit per loca cõuenientia, cõducere oportet. Ad aliud dicendum est, non incassum, neque inutiliter Hippocratem ea verba addidisse, quandoquidem medicus non tantum spectare debet utilitatem operationis circa ægro-

Aph. hic cur toties ab Hippocra. repet:

Connexio.

Diuisio.

Not:

ca ægrotos, verumetiam securitatem, atqueiucunditatem; est autem posita iucunditas in facilitate, & tolerantia: quia id à natura comparatum est, vt displiceant quæ cum difficultate aguntur, placeant verò quæ cum facilitate, Atq; hæc de priore parte. Secunda verò est. *Contraria autem difficiliter &c.* circa quã duo admiratione digna videntur, vnum est, quia hæc pars non videtur necessaria, cum per regulam contrariorum, ex vnius notione alterius semper habeatur cognitio.

Not. Alterum est cur Hipp. non dixit etiam quæ ἀσυμφόρα; vt postulabat sermo antecedens, sed solum dixit δυσχερέως; quod correspondet dumtaxat postremis uocibus partis antecedentis. Circa primum Hippocratis fere perpetuus mos est, vt non contentus vnum ponere contrarium, aliud saltem breuibus subinsinuet, eo quod materia de qua tractat cum contingens sit atque minimè necessaria fieri potest vt unum contrarium uerum sit, aliud verò nequaquam; Vndè opus fuit quando vtraque contraria verá sint, & in quibus tunc animaduertere; Vel dicere possumus huiusmodi consuetudinem in multis retinuisse Hippocratem, vt magis confirmaret primas sententias; si quidem regula est contrariorum, tunc vnum esse verius, quando aliud uerè contrario modo sese habet. Ad aliud dicendum est, Hippocratem solum particulam δυσχερῶς apposuisse, cum debuisset, dicere οὐ συμφέρει, καὶ δυσφόρως φέρουσι, idest non conferunt, & difficiliter feruntur, quoniam uerè, vt eiusmodi vox δυσχερῶς est differens ab alijs, si significat non modo detrimentum, verùm etiam displicentiam, seu molestiam, adeo ut perinde sit dicere δυσχερῶς φέρουσι, atque cum molestia, & damno. Vel possumus dicere, quod eam uocem tantum usurpauit, quoniam ubi non purgantur qualia oportet semper quidem sunt molesta, at non semper nocent; cum in euacuationibus symptomaticis interdum sequatur utilitas, semper autem molestia; Itaque vult dicere Hippoc. Quæ contrario modo se habent, hoc est, ubi qualia oportet

Not. non purgantur, difficiliter perpetuo ferri, licet non perpetuo noceant; quod verò euacuationes symptomaticę non semper noceant, aliquę historię Epidemicæ possunt testari; in quibus ęgri sub symptomaticis euacuationibus, tandem seruati sunt, ut de Metone constat relato ab Hipp. in 1. Epid. 3. Maximus est usus,

Usus aph. & maxima utilitas est præsentis aphorismi in medicina facienda, atque etiam in prognosticis rectè faciendis, quemadmodum etiam, & antecedentium, ut per se clarum est.

4 *Medicari æstate superiores magis, hyeme verò inferiores.*

CVM ad purgationem rectè faciendã sicut, & ad omnes alias actiones rectè obeundas requirantur quinque quid quantum, quando, ubi, & quibus

Connexio. agendum sit; supra, scilicet in antecedentibus duobus, docuit quid, quantum, & quale purgandum sit, nunc uero docet, quando & ubi, dicens æstate superiora

Diuisio. magis, hyeme uerò inferiora esse purganda, adeò ut sit præceptũ & in duas partes diuidatur, circa quarum priorem adnotandum est illud, quod alias etiam decui, Hippocr. qui primus elementorum efficaciam, & nomina excogitauit calidoquè, & frigido uim omnium rerum efficiendarum tribuit, omnia pene secundum

dum huiusmodi dichotomiam, siue diuisionem distribuisse, vt etiam plerumq. fecisse Theophrastus inuenitur; id quod maxime in ipso tempore inuenitur, cũ sic diuiserit annum mensem, atque diem: Et hæc fuit etiam ratio cur nunc loquens de purgationibus agendis secundum anni tempora meminit solũ Æstatis, ac Hyemis alia autem tempora omisit, id quod similiter fecit lib. de salubri diæta vbi de expurgatione facienda stomachi, & intestinorum loquens vult, vt ex hibernis mensibus vomatur æstate autem clysmatibus agatur, Cęterum cur Æstate hoc in loco vomitu faciendas euacuationes præcipiat habetur in lib. 1. de nat: humana vbi cum scribat æstate bilem exuberare in toto corpore, atq; ea suapte natura ob tenuitatem, caliditatem, & mobilitatem sursum feratur manifestum est, vbi corpus vniuersum purgari debet, si naturam imitari & sequi debemus, qualiaquè oportet euacuare, non alia via quam per vomitum, seu per superiora esse purgandum, Sed Hipp. loco supra citato de salubri diæta videtur contrarium dicere atque etiam Corn. Celsus ab eo loco mutuatus dum 1. lib. cap. 3. dixit vomitus vtilior est æstate quã hyeme, namq. & tum pituitę plus, & capitis grauitas maior subest neque illud verum puto quod nonnulli dicunt Hippocratem hic sermonem habere de corporibus ægris, ibi verò de sanis, in quibus id quod facilius est, semper spectari debet; multo autem facilius est vomitu reijcere pituitam è ventriculo, quam per intestina quo ibi abundat: nam Galen. reddens caussam huius aphor. ponit eam, quę etiam in sanis reperitur. scilicet abundantia sitis in æstate, vt Hipp. lib. de nat: humana, atque id Potissimum erat verissimum tempore Hippocratis quando homines propè omnes erant assueti vomitui: Quare melius est dicamus cum Gal. in com: de victu salut. Hippocrat. hic loqui de curat. ibi de præseruat: quæ fit per diuersa, & incrementum prohibet æstate nam volebant vtendum esse clysteribus ob facilitatem quandoquidem vomitus cum sit motus violentus, & propterea difficilis, atque molestus, nõ est dubium, quin magis turbet æstate, quando ventres sunt languidiores quam hyeme quando sunt fortiores. Sicut è conuerso clysteres cum sint facillimi, æstate magis conueniunt, quando corpora ob æstum languidiora sunt; notat Galen. & bene additam esse ab Hippoc. particulam μᾶλλον, quoniam interdum contingit vt hyeme exuberans bilis exigat vomitum, & ex aduerso pituita abundans aliqua ratione in æstate postulet per inferna euacuationem: Verum regulariter illud est, quemadmodum habetur lib. de nat. hum: vt hyeme, & vere abundet pituita, quę cum sit crassus humor fertur suapte natura ad inferna; Æstate verò, & Autumno bilis, vndè promptius fertur ad superiora: Quo autem natura vergit per loca conferentia, eo quoque medicum debere ducere scripsit Hipp. lib. de humor. & 2. aph. 21. quod autem aliqui adnotarunt differre dicere purgari τὰς ἄνω, & purgare ἄνω, idest purgare superiores, partes, & purgare per superiora, est quidem ingeniosum commentum, cum propriè illud significet partes purgandas, hoc verò postremum purgandi rationem, atque modum, At nil facit ad hunc locum, vbi Hipp. tam de modo purgandi, quam de ipsis locis purgandis est intelligendus, si quidem etiam si bilis in æstate esset in partibus infernis, nihilominus purgandum est vomitu, tum quia natura, vt ait Galen, ob caliditatem ambientis tunc fertur promptius ad superiora, tum quia cum musculi

Per vomitũ euacuatio cur æstate magis, quam Hyeme facienda.

famulantes vomitui, sint eo tempore laxiores, & calidiores, multo melius inseruiunt, quàm hyeme quando sunt rigidiores, & ineptiores motui, quod tamen intelligendum est, si tempora seruent suas condiciones, nec victus ratio, corporis habitus, & regio obstent: Alioquin in corpore pituitoso, quod utatur victu simili, & in paludosa regione etiam hyeme erit purganda pituita per inferiora.

Vtilitas Aphor. Vtilitas præsentis aphorismi est: maximè, cum doceat quibus temporibus, quas partes, & quo modo purgare debeat medicus, nam & si in sequenti aph. videatur Hippoc. negare omnem purgationem summa æstate, & summa hyeme, vt etiam Auicennas quarta primi nihilominus id intelligẽdum est regulariter, hoc est, quando non cogitur medicus transilire suas metas, veluti cum materia est valdè turgens, atque furiosa, tunc enim potior est indicatio sumpta à materia, quàm ab anni tempore, tum in ipsa euatione præfinienda, tum etiam in modo, scilicet, uel per uomitum, uel per secessum. Etenim regulariter expedit magis uomitu æstate vti, nisi quippiam aliud obstet, ut consuetudo, varietas materiæ, atque alia similia.

5 *Sub cane, & ante canem difficiles sunt medicationes.*

Connexio. DE continuatione præsentis aphorismi cum superiore haud uidetur dubitandum, quandoquidem sequitur de purgatione loqui habita à tempore indicatione, quia enim potuisset aliquis existimare indifferenter esse æstate uomitu, hyeme secessu purgandum, ad tollendum hunc perniciosum errorem, nunc dicit non id temere esse factitandum, sed magna cum prudentia, quoniã sub cane, & ante canem molestæ sunt purgationes: quod hic nomine purgationum intelligat quoque alias euacuationes, & præsertim per sectam uenam docuit explicatissimè Gal. 4. de acut. 19. & 3. in 6. Epid. tex. ult. primo ad Glauc. 14. necnon Oribasius lib. 7. collect. cap. 6. quibus in locis habetur in calidis temporibus cuiusmodi est sub canicula uitari phlebotomiã, Iam uero de Cane sydere sciendum est hunc ex ijs esse, quæ ab Hippoc. obseruata sunt inter paucissima

Sydera cur obseruentur à medicis. ab ipso nominata, sicut Orion, Virgiliæ, Arcturus, Quæ quatuor sydera dicebat etiam Arist. ot. 1. probl. 3. ob uarias mutationes, quas in corporibus faciunt, morbos parere, atq; soluere, imò uerò, tanta fuit huiusmodi stella apud omnem ætatem facultatis & nominis ut per antonomasiam, siue κατ᾽ ἐξοχὴν passim à scriptoribus Græcis, ac Latinis nuncupetur Astrum, quasi præ cæteris uim quandam excellentem habeat non modo in corpora uerum etiam in animos, adeò ut homines, & bruta pleraque præsertim Canes, quo tempore Astrum hoc dominatur magis quam alijs temporibus ferocire, & efferari putentur: Et Hip. lib. de internis Affect. dicebat, tempore Caniculæ oriri pessimum quodam genus febris biliosè quæ Typhos appellatur, unde Leonis stellam, quæ eodem tempore quo Canis, dominatur, in eiusquè corpore figitur Horatius uocauit Vesanam, sicut alij ardentem Sirium dixere, etenim non tantum immenso incendio

Canicula quantum duret. quod facit id Sydus quantum proprietati cuidam illius tribuere oportet. Tempus uerò quo durant simul, & Canicula, & Leo est circiter quadraginta dies

mensis

mensis Iulij, & Augusti, scilicet viginti postremi mensis Iulij, & viginti priores Augusti, vt docet Galen. 2. de alim. fac. vlt. quamquam nunc, quando annus correctus est, secus sit, Etenim à Vigesima Iulij, vsq; ad finẽ Augusti durãt caniculares dies, quod tempus à Græcis vocatur ora & eius, fructus orarij, sicut Autumnus opora, de qua re Plutarchus in sympostacis disputauit. Er de ortu Canis loquens Hippocrates lib. de Aer. aq & loc. dicebat. Syderum ortus esse ob seruandos præcipueque Caniculæ deinde Arcturi, & Vergiliarum, occasus. Porrò cur dixerit Hipp. sub Cane, & ante Canem, caussa fuit, quia voluit comprehendere, etiam Caniculam, quæ paullo prius Cane oritur, neque dixit penitus esse respiciendas purgationes hoc tempore, quandoquidem cum tunc fiant morbi acutissimi, & turgentissimi, necessariæ, sunt sæpe purgationes, sed dixit esse laboriosas, vt moneret medicum ne temere, sed cum prudentia ijs vteretur, & ipse soleo ijs diebus mitioribus, & in minori dosi vti, ac tempore noctis vt frigidiore potius, quàm interdiu purgare: Caussa verò cur sint laboriosæ triplex assignatur à Galeno, & bene, Vna est quia tunc natura corporis incensa haud sustinet purgantium medicamentorum acrimoniam, vnde complures eo tempore purgati febribus corripiuntur. Altera caussa est, quia tunc præ æstu ambientis facultas corporis imbecilla existens adhuc debilior in purgatione redditur: Tertia caussa est, quia praua fit omnino purgatio, eo quod calor ambientis perinde atque balnei contra operatur, quippe qui ab intimis ad extimas partes attrahit, contra quàm faciunt purgantia medicamenta, hæ itaque sunt caussæ propter quas dixit Hippoc. laboriosas esse sub Cane, & ante Canem purgationes quod etiam voluit significare Oraculum datum Athenienfibus, quibus, vt est apud Eusebium, 5. præparat. Euang. 10. responsum fuit: Tempore Caniculæ Solo Dyonisio esse vtendum medico in domo Opaca. Patet ergo vsus huiusce curatorij præcepti, quod in omnibus tribus medicinæ operationibus maximam vim habet, primum enim est in purgando ne medici temere id agant & vt ægri non deterreantur, si ex purgationibus molestiam sentiant, Similiter in euacuando sanguine monetur medicus, vt quàm maximè prout dictum est, caueat ab euacuatione per sectam venam, sed potius aliam rationem minus molestam, atque tutiorem inueniat, eaque tempore frigidiore, vt potè commodiore vtatur. Haud secus, & in euacuatione per inediam facienda debet medicus prudenter sese gerere tempore Caniculę, quandoquidem cum tunc ab æstu ambientis corpora nostra consumantur, ac tamen minus coquant, vt etiam Arist. in probl. dixit, proculdubio, ità est incedendum in alendis ægris ne nimium cibis onerentur, ne ne illorum paucitate nimium conficiantur. Et licet præceptum illud Hesiodi de bibendo meraciore tempore Caniculæ, quod etiam Cato, & Varro commendarunt, ac Oraculum antedictum confirmauit, videatur potius agricolas, vsque sanos, quàm vrbanos, & ægros spectare minimè tamen est negligendum etiam à medicis, vt saltem illius exemplo vtantur eo tempore cibis qui conducant ad citò alendum absq; onere: Totum autem hoc quod de æstuosis temporib. dixi, videtur etiam ad frigidissima esse referendum, quando Auic. 4. primi cap. 1. id manifestè dixit, cum scripsit, fortia tempora esse euitanda in faciendis euacuationib. quod tamen intelligendum est, vbi tempora suam seruant

Canicula quando vigeat.

Syderum ortus obseruandi.

Purgationes æstate cur laboriosæ.

Vsus aph.

naturam, atq; in cura regulari, non autem in coacta, in qua sæpè medici coguntur, quamlibet euacuationem eligere, & potiùs indicationes à morbo, quàm à tempore anni sumptas sequi.

6 *Graciles, & facile uomentes purgare superius; cauentes hyemem.*

SI attendenda esset continuatio omnium aphorismorum certè dicendum esset malè superiorem aphorismum esse interpositum, quando & in antecedente illum, & in hoc, ac subsequentibus de vomitu agatur, in superiori verò de purgatione simpliciter, à qua forsan arceri debet vomitus, quod tempore æstuoso sit minus molestus, quàm frigido, At quicquid sit, non est dubitandum quin sit præsens sententia ab antecedente separata, licet etiam quodam pacto conueniat cum ea, quia de euacuatione tractat. Est enim præceptum purum, & duas partes habet. *(Graciles, &c.) (Cauentes, &c.)* Corn: Celsus lib. 1. cap. 3. Vomitus est inutilis gracilibus, atque imbecillum stomachum habentibus. Nisi etiam dicamus Hippocratem pro gracilibus intelligere eos, qui alioquin ob pectoris amplitudinem facilè vomunt, cum Celsus loquatur, de habentibus strictum pectus, & ad phtisim propensionem. Cur autem plurima dè vomitu dicat, vera caussa est, quoniam ipsius tempestate vomitus erat vsitatissimus tàm in ægris, quàm in sanis corporibus, vndè pluribus obseruationibus in illius administratione opus erat, quarũ aliæ, pertinent ad naturam vomentiũ, aliæ ad tempus quo vtendũ est ipso. De tempore autem cum in 4. aph. tractarit, in hoc, & subsequentibus trib. agit de conditionibus naturam vomentiũ respicientib. quæ natura, vel cõsideratur secundũ habitum, vel secundũ temperamentũ, vel secundũ proprietatem hereditariam, nam sic dicebat Hippocr. lib. genit: & de nat. pueri: Pingues ex pinguibus, & graciles ex gracilibus nasci ut monogrãmi quales apud Athenæum. Et si secundum habitum, aut secundum naturalem, aut secũdum morbosum. Itaque in præsenti loquitur de obseruationibus faciendis in administrãdo vomitu tam ex parte habitus naturali, quam ex parte proprietatis, siue consuetudinis hi enim sunt quos vocant facilè vomentes, scilicet assuetos quibus nulli certè facilius euomunt. Quod autem dicit Graciles atque ad vomendum faciliter dispositos esse per superiora purgandos, cauendo tamen hyemem. Galenus autem vult, & hic addendã esse particulam (μᾶλλον) sicut in quarto aphorismo habetur, quasi hæc debeat esse genuina sententia, Graciles, & faciles ad vomendum non esse simpliciter & semper per superiora purgandos, sed magis quàm per inferiora, & quàm obęsos, & verè Galeni sententia mihi placet, quod sint ut videbitur, aliqui graciles, & faciles ad uomendum, quos tamen non semper expedit vomere, vt quando imminet periculum fracturæ alicuius venę, aut oculi malè valent, quos lædi à vomitu exploratissimum est, vt ob hoc veteres consueuerint oculos velare, & constringere ijs, qui vomituri erant, & forsan de his loquebatur Celsus quando cap. 3. lib. 1. scripsit vomitum inutilem esse gracilibus, atque stomachum imbecillum habentibus. Cur autem extenuati. & graciles, quos μονόγραμμους, vocant Græci, sint magis vomitu purgandi Galen. propo̧nit

Connexio. *Diuisio.* *Not.* *Scopus.* *Cur vomituris oculos velabãt problem.*

proponit caussam quod hi sint biliosi; bilis autem multò facilius per superiora, quàm per inferiora ducatur, tum ob sui leuitatem, atque mobilitatem, tum quia amara, cum sit, atque mordax vti à corde longè retinetur, vt dicebat, Aristoteles 3. de partib. anim. sic eam omnes partes à sese pellêtes, facilius in superna quã ad inferna demandant. Verum quod pertinet ad caussam hanc à Galeno propositam, eam quidem minimè veram esse in vniuersum deprehendemus: nisi quot sint gracilitatis species statuamus, & de qua loquatur Hippocrates diffiniamus, Cum enim ἰσχνότης, seu gracilitas nihil aliud sit quàm pinguedinis, atque carnis defectus quidam; Solent hæ deficere, vel quia alimentum non sumitur ex quo generantur, vel quia sumptum non conficitur, vel quia consumitur plusquã par sit, aut in alienum succum conuertitur; Cæterum cum neque de penultima caussis neque de priori liceat Hippocratis sententiam interpretari; superest dicamus debere intelligi de ea gracilitate quę fit, tum quia nõ probe alimentum coquitur, tum quia in alienum succum conuertitur, hæc autem sunt intemperies omnes, si quidem est probatissima Galeni sententia primo de potētijs naturalibus, atque tertio: coctiones, & succos bonos, fieri à commoderato calore, tamquam instrumento facultatis naturalis, alienos vero, & improbos ab immoderato, qui potest esse tam excedens, quam deficiens, Iam vero calor deficiens succos frigidos, & crassos producit, qui inepti sunt, ad hoc ut vomitu faciliter reijciantur, contra excedens profert succos calidos, & biliosos, quę retro diximus, suaptè natura cum ferantur sursum, facile possunt vomitu educi, Itaque iure summo Galenus interpretatus est Hip. de ea gracilitate quæ sequitur calidã corporis intemperiem cum qua abundant succi biliosi; Verum cum hæc intemperies possit esse natiua, ac adscitia, meritò quæri potest de qua nam sit aphorismus intelligendus: Et quamquam aliqui existimauerint de sola natiua esse Hippocratem locutum, ego tamen de vtraque posse intelligi non dubito: nam quod qui habent corpus intemperie calida, præditum, in ijs facilius membra flectantur, & musculi potentiùs inseruiant motui thoracis, & ventriculi quibus fit vomitus certum est, quemadmodum non est dubitandum in ijs uim expulsiuã esse admodum potentem, similiter quoque intemperies calida adscitia, & pręsertim uetusta, ac iam in habitum contracta, præterquam quod est ferax bilis habet cunctas aliàs conditiones quas natiua, secus quàm recens, Atque hæc de prima parte: post quam sequitur secunda, quę est. (*Cauendo hyemem,*) in qua pręcipitur ab Hipp. ut ubi graciles sint per superiora purgandi, caueatur hyems.

Gracilitas quid.

Sed dubium est utrum præcipiat, ac penitus in hyeme fugiatur uomitus etiam in gracilib. an uerò ut minus fiat, atq; maiori cum prudentia; quàm in alijs tẽporib. Ego enim puto haud penitùs Hippoc. uetare gracilib. uomitũ in hyeme, sed uelle, ut non fiat nisi maxima urgente necessitate, atq; magna existente ipsius ægrotantis ad illum promptitudine, & ratio est, tum quia humores tũc ab diti sunt, & uiæ corporis ualde coarctatæ tum quia sicut calor æstiuus mouet à centro ad circumferentiam sic frigus hiemale mouet à circũferentia ad centrũ, neq; ualet hac ratione magis debere fieri uomitũ hyeme cum tunc intro coacti humores uideatur facilius posse uomitu reijci, quoniam multò plus ualet acuitas humorum, & mobilitas, necnon apertio uiarum corporis ad faciendum uomitum

Dub.

Resp.

mitum quam ipsorum coactio, atque approximatio ad locum, vbi fit vomitus, illud tamen debet esse perpetuum, vt etiam graciles, atque faciliter vomentes *Not.* nunquam forti vllo vomitiuo, vt Elleboro Antimonio, alijsquè similibus ad vomitum cogantur, quoniam sicuti dispositi ad alui fluxus non sunt vmquam vehementibus medicamentis aluum mouentibus tractandi, pari pacto, qui propensi sunt natura, atque proprietate ad vomendum, si ad eum faciendum grauibus vomitorijs adigantur, ità disponuntur, vt deinceps qualibet, vel minima occasione etiam ad vomendum cibum excitentur, Itaque patet, quantum vsum *Vtilitas Aph.* præstet aphorismus præsens ipsis medicis, in rectè atque feliciter administrando ipso vomitu tam in sanis corporibus, quàm in ipsis ægris, Celsus lib. 1. c. 3. Vtilis est vomitus plenis, & biliosis omnibus si vel nimium se replerunt, vel qui parum concoxerunt.

---

7 *Vomentes verò difficulter, & mediocriter bene carnosos, per inferiora, caueatis æstatem.*

DIXI sæpius Hippocratem ferè semper vbi de temporibus sibi agendum fuit, maximè dilexisse dichotomiam illam in æstatem atque hyemem, quod scilicet calori tantum & frigori vim efficacem operandi in hisce inferiorib. tribuendam existimarit; itaque, & in hac de vomitu disciplina eandem diuisionem prosecutus videtur, ita ut cum in superiori cauendum esse vomitum graci*Connexio.* libus in hyeme præceperit, nunc etiam iubeat difficile vomentes, & carnosos magis per secessum purgandos, modo tamen caueatur æstas, atque hæc tota ἀντίθεσις, quam solet diligere Hippocrates ad tradẽdum aliqua de re doctrinam: Est enim preceptum curatorium, quod in duas vt superius, potest diuidi partes, *Diuisio.* quàm à priori, vt incipiamus videre oportet primum qui sint δυσημέες, idest difficile vomentes, deindè qui sint μέσως ἐυσάρκοι. Quod enim ad primum spectat non dicuntur δυσημέες, Qui nullo modo ad vomitum concitari possunt, vt sunt aliqui ità natura comparati, quemadmodum maior pars brutorum, quæ numquam euomunt exc eptis canibus felibus, atque alijs paucis, sed tales dicuntur ab Hippocrate, qui non nisi maximo cum labore atque à magnis, & violentis medicamentis ad uomendum coguntur, ità vt etiam uitæ discrimen subeant, huius autem difficultatis complures caussæ possunt esse, ut disertè docuit nos Auicennas 4. 1. cap. 11. ex Galeno mutuatus in libello quos, & quando, &c. necnon primo com: in lib. Hippoc. de hum. tex. 12. nempè pectoris angustia, colli *Vomitus difficilis causæ.* longitudo, pinguedo, facilitas frangendarum uenarum, in assuetudo; Qui uerè sint μέσως ἐυσάρκοι, non est ità facile docere, quandoquidem si ἐυσάρκοι dicuntur, qui bene sunt carnibus constituti, ad quid ergo Hipp. addere uoluit μέσως: Nisi dicamus hanc uocem ἐυσάρκος dupliciter ab Hipp. & Galen. usurpari interdum *Not.* pro temperato, & mediocri corporis habitu prædito, cuiusmodi corpus quadratum uocabat Celsus cap. 1. lib. 2. & quomodo accipit Hippoc. lib. 5. aph. 21. & à Galeno plerisque in locis, maxime uero primo de tu. ual. cap. 5. & 2. aph. 44. interdum uerò pro corpore carnoso, & pingui, opposito gracili, cuiusmodi loqui-

tur

tur Gal. 6. de tu: valet: cap. 10. & lib. de cur: rat: per sang: miss: cap. 11. Iam verò cum Hippoc. hoc in loco acceperit εὐσάρκους, pro pinguibus, atque carnosis, vt sæpè solet populus loqui, atque pingues interdum excedant, voluit meritò adijcere particulam καὶ μέσως, idest mediocriter, vt doceret se non loqui de valdè pinguibus, quippe quos nemo nescit vomitui esse ineptissimos, & secessui aptiores sed de mediocriter pinguibus, quasi dicere velit, si etiam mediocriter pingues sunt arcendi à vomitu, & per aluum purgandi, ergo multò magis illi, qui sunt pinguissimi, Cur autem hi sint tales caussa est humiditas, atque intestinorum lubricitas, cum enim spontè sua mediocriter carnosi, & pingues soleant aluum lubricam habere, manifestū est, eos etiam leui negocio per eam partē purgari. Sequitur secunda pars, scilicet ὑποστελλομένους θέρος, idest cauentes æstatem, Circà quæ verba protinus oritur difficultas, quomodò velit Hippocr. non purgandos per aluum mediocriter carnosos, & difficile vomentes æstate, quia vbi eiusmodi corpora in æstate ægrotant, & purgatione indigeant, quomodo erunt tractādi si non possunt vomere, & purgari per aluum Hippocrates prohibet, ad quam difficultatem dicendum est, per verbum ὑποστελλόμενος θέρος minimè prorsus vetare, quo minus purgentur infra æstate, sed monere ne temere id agant, hoc est, vt si fieri potest, illud non faciant, vel si coguntur facere, vt minus, quam in alijs, & minoribus medicamentis, nam si ab Hippocrate dictum est purgationes æstate molestas sua spontè, multo molestiores sunt, ijs qui alioqui in ad ferendas quaslibet purgationes sunt imperiti. Quod verò dicunt aliqui iccirco mediocriter carnosos in æstate non esse per aluum purgandos quoniam pituita, quæ indicat purgationem per inferna, minimè abundat æstate vt lib. de nat: hum: docuit Hippoc. est quidem verum, attamen aliquid plus docere voluit, Et ideo vtilis est aphorismus ad purgationem per inferna tuto peragendam, siue purgandū sit corpus per vrinam, siue per aluum; nam diuretica cum sint calida, & sicca, manifestum est minus in æstate ipsa esse vsurpanda, atque tunc non absque ingenti prudentia.

Dubit.

Solutio.

Vtilitas Aphor.

---

8 *Tabidos verò, cauentes ad superiores purgationes.*

CORNELIVS Celsus lib. 3. cap. 22. In tabe vomitus perniciosus est. Certè præsens aphorismus, videtur quædam pars uniuersalis cuiusdam præcepti, quod dedit nobis Hippocrat. nimirum, vt in purgandis corporibus spectemus Tempus anni, temperamenta corporum, habitum tam naturalem, quam adscititium, nam in hoc loquitur de cautione adhibenda spectato habitu corporis dicens: eos, qui sunt habitu ad tabem propensio esse arcendos à purgationibus per superiora, ita vt sit purum præceptum, & simplex atque indiuisibilis sententia, absque vlla ratione prolata. Vndè videndum est, quid boni vtilisque complectatur, & quæ sit ratio ipsius; aliqui enim putant contextum Hippocratis esse mancum, adducti primis uerbis Galeni in com: sed Galen non id dicit, & verba Hipp. satis clara; Gal. itaq; explicans quid Hippoc. intelligat per vocem φθινώδεας inquit: eos esse intelligendos, vel qui iam tabe sunt correpti, vel qui ad eam suscipiendam sunt parati, de quibus loquebatur primo Epidem.

Scopus.

quando

quando dixit in ea constitutione maximè eos interijsse, quibus natura ad tabidum inclinabant, Ego verò quòd Hippocrat. loquatur de tabe iam correptis uix adduci possum, ut credam quandoquidem, non solum huiusmodi tabidi non sunt per supetiora pargãdi, uerumetiam nec p inferiora, quod facilè in alui fluorem incidant, quo capi tabidos lethale esse dixit 5. aphorism. 12. imò verò nulla alia euacuatione debent sollicitari phtysici; quod si Hippocrat. 5. Epid. natrat sese interdum tabido sanguinem detraxisse sicut & 6. Epid. com. 3. tex. 2. illi mulieri illud posteris tamquam miraculum quoddam proponendum duxit, nec tamen in eo, debemus ipsum imitari, & quod raro atque non sine admiratione accidit, ueluti exemplum, atque regulam sequi, cum etiam Arist. 3. hist. animalium 15. dicat, quod raro accidit non mereri obseruationem ullam insignem. Itaque ἀντὶ φθινωδέων, debemus hic intelligere, qui sunt propensi ad tabem, cuiusmodi sunt, qui pectus angustum, & thoracem habent, collum longum, & spatulas prominentes de qua propensione loquebatur Hippoc. Ægro 6. 3. Epid. quando dicebat, *inerat aliquid tabidi connatum*: Iam uero quid sit φθίσις, seu tabes

De Phtisi Not. de qua loquitur Hipp. paullò diligenter est perquirendum, Et primò sciendum hoc nomen φθίσεως, nihil aliud communiter significare quam colliquationem, seu consumptionem, quæ est uel alicuius partis, uel totius corporis, alicuius partis est ea, quam secundò de morbis, uocat Hippocrat. dorsalem, quamque nouiter nuptis contingere testatur, similiter φθίσις aliqua ἰσχιαδική uocatur, & oculi tabes commemorata à Paullò lib. 3. cap. 22. & in Isagogo medicinę Galeno attributa; Totiùs uerò φθίσις, dicitur ab Hippoc. 2. de morbis φθίσις ἕξιος idest tabes habitus, Atque hæc marcora Celso uocata triplex ab ipso constituitur lib. 3. cap. 22. quemadmodum, & ab Hippoc. 2. lib. de affec. internis: Vna est qua corpus non alitur, & ἀτροφία Græcis uocatur; Altera quam καχεξίαν dicunt; Tertia quam propriè φθίσιν nominari dicit, atq; pulmonis exulcerationem sequi. Hanc Athenienses pro φθόην appellant, & de ipsa plerisque in locis locutus est Hippocrates, nempè quę frequentissimè contingat, & de qua loquens Hipp. 7. aph. 16. dixit post sanguinis sputum φθίσις, & effluxus, & quando scripsit à sanguinis sputo, pus, à pure tabes, à tabe mors, Iam uero quos hic tabidos intelligat dixi eos præcipuè ab Hipp. intelligi qui non actu, sed potentia, & aptitudine sunt tabidi, quamquam nihil inconueniat, etiam à tabe correptos comprehendere, & eos præsertim, qui ob ulcus pulmonis sunt facti tales; quos non est dubium, si uomant, quemadmodum ijs, qui ad eam φθίσιν sunt propensi, facile est ex uomendi cõatu uasa aliqua frangi; & illo immenso conatu ipsum ulcus magis exacerbare, Hipp. lib. de loc. in homine: commemorat quandam aliam speciem tabis quam uocat, ἀλαιάν, idest cęcam, & occultam, ut interpretatur Galen. in linguis, quæ fit ubi fluxio à capite per medullam delabitur. Vndè addidit Hipp. in fine aphorismi οὐδέποτε ἄξεις, idest nunquam deduces, quasi moneat nullo tempore, neq; ulla occasione quosuis tabidos esse ad uomendam cogendos, quod tamen non ita intelligendum est de laborantibus tantum alicuius partis tabe, quando quidem in dorsali uidetur potiùs uomitum commendare, sicut & in ischidica

Utilitas Aphor. maximè conuenit ad auertendam ab ea parte fluxionem quæ tabis est caussa, Atq; sic patet quanta sit utilitas præsentis Aphorismi in facienda medicina, si

quidem non solum discitur phthisicos à vomitu esse arcendos, verumetiã eadem ratione à purgatione per secessum, quando fluxus alui fit ipsis phthisicis exitialis, nec valet quod materia morbifica phthisicorum cõtineatur in superioribus partibus, ac propterea videantur egere purgatione per superiora, quoniam ea materia vomitu non euacuatur, sed sputo, & tussi, quæ sunt, & ipsę per superiora euacuationes.

9 *Melancholicos plenius inferiores, eadem ratione contraria apponentes.*

QVIA dixi Hippocratem docere modum, & conditiones purgandi habito etiam respectu ad corporis habitus tam naturales, quam morbosos, Et cum superius de habitu phthisicorum sit locutus, modo de habitu melancholicorum sermonem habet, vt hisce paucis exemplis medicos doceat, quo pacto sese gerere debeant in cunctis, Est enim præceptum purum curatorium, quod in duas partes commodè satis diuidi potest, quarum vna est. (*Melanchol: &c.*) Altera (*eodem modo contraria contrarijs, &c.*) Iam contemplemur aliquid circa primam partem. *Melancholicos.* Tres sunt species melancholichorum, alij in quibus solum abundat melancholia siue naturalis, siue præternaturalis, Alij in quibus est quidem habitus, & temperamentum melancholicum, sed absque vlla ingenti illius humoris copia. Tertius verò est in quibus simul, & habitus est, & ipse succus exuberat, Atque de hoc postremò Hippocratem loqui nõ dubito, quòd enim de priorib. loqui nequeat, satis per se patet, si quid in ipsis aut nil, aut parum est, quod euacuationem de qua ipse loquitur, exposcat. De his itaque melancholicis duo dicit Hipp. Vnum est quod sunt purgandi per inferna, aliud quod sunt purgandi ἀδρότερον; Quod spectat ad primum, si vera est regula Hippocr. eo medicum debere vergere in purgando quo natura repit, certè cum humor melancholicus suaptè natura vergat infra ob grauitatem, & quia cunctis partibus infensus cum sit, vt ait Galen. lib. de atra bile, ab ijs propellitur ad ignobiliores partes cuiusmodi sunt intestina, rationi consentaneum uidetur, etiam medicum debere illum, (quãdo est ducendus,) per aluum purgare. Verum contra hoc dubitatur, quia cum via à liene feratur in stomacum, per quam ad eum ab ipso uiscere mittitur succus melancholicus, videtur debere etiam saltem per eam partem ipsum esse ducendum, hoc est per vomitũ: Amplius Auicennas, 1. quarti cap. de cura quartanæ, docet eam curari vomitu, cum tamẽ eã febris à melancholico humore efficiatur, Ad primum dicendum verum esse, quòd meatus fertur in stomacum à liene, sed non in partem superiorem ipsius, verum in fundum prope pylorum, vt hac ratione potius debeat & ille per subducentia, quam per vomitoria medicamenta euacuari. Ad aliud verò dicendum est, Auicennam in præcipiendo vomitu ipsis quartanarijs non spectasse materiam ipsam effectricem paroxysmi, quippe quæ ut ait Galen. 2. de diff. feb: quolibet paroxysmo euacuatur, sed antecedentem (hoc est) illam ex qua tamquam ex materia efficitur multa fæx in sanguine, quæ postmodum fouet quartanam, materia autem antecedẽs, est succus crudus, & aquosus in stomacho collectus

Connexio.

Diuisio.

Melãcholicorũ species tres.

Scopus.

Dubit.

Solut.

collectus ob frigiditatem vi morbi ipsi indιtam; id quod fieri apertè demonstrat sputa, & sudores, qui copiosi fiunt in quartanarijs, vt hac ratione Hippocr. 4. de morb. & lib. de nat. pue: vocarit humorem melancholicum aquam, quod vbi ipse abundat, simul quoq; copiosus humor aquosus gignatur. Ἀδρότερον, hanc uocem interpretatur Gal. ἀντὶ τοῦ σφοδρῶς, idest pro vehementer. Sed quia Græcè est vox comparatiua, & potest comparari tum ad alios humores, tum ad alia corporum temperamenta, placet mihi vtroque modo comparatio capiatur, scilicet quòd & melancholici, & ipse succus melancholicus debeant vehementiùs per inferiora purgari ceteris, non quod etiam non debeant interdum quoq; euacuari per superiora, sed blandius (hoc est) cũ medicamentis blandiorib. quam cum per inferiora fit purgatio; cum enim hic humor sit suapè natura tardus, grauis, & contumax, intimisquè in partib. atque abditis lateat, nisi vehementi impulsori agatur, plàne fit turbatio potiùs, quam purgatio in corpore, nec quicquã obstat, quod scriptũ habetur apud Platonem in Timæo: huiusmodi morbos, qui fiunt à melancholia esse leniter tractãdos, & quo magis agitantur medicamentis, eo fieri acerbiores, quoniam ibi loquitur de terminis morborum eorum, qui stata solutionis tempora quasi naturaliter habent, qui si priusq. terminos constitutos attingant medicamentis quibusuis agitentur, fortiores & immaniores fiunt, & est ferè eadem cum ea Hippoc. 1. aphor. vbi iubet ne ante debitam coctionem, & præparationem humores purgentur, alioquin solent fieri grauia symptomata, atque humores ipsi multo magis rebelles; porrò quod humor melãcholicus sit ob terrestreitatem magis inobediens, magis contumax, & veluti fęx grauior, atque etiam tristior cunctis alijs, non est dubitandum, cum ab ipsa incensã, vel putrescente fiãt morbi omnium crudelissimi, & exitiosissimi, & vt ait Auerroes 3. collec. cap. 40. ab eius natura, & proprietate fiant terrores. Et quod ait Auuen. eodem 3. lib. bilem prassinam, & æruginosam assimilari veneno, atq; ex ipsis fieri pestiferas, & graues febres, non contradicit huic, quandoquidem vult etiam ex melancholia, & alijs simul commixtis, atque putrescẽtibus fieri in stomaco eos humores, adeò vt ipsa melancholia, vel ex sese perniciosissima sit, vel saltem ad perniciosissimos succos producendos concurrat. Sequitur secunda pars. Quæ est (*eadem ratione contraria opponentes*,) quid hæc verba in cortice sonent, haud est difficile percipere: Sed non est, ità facilè mentem Hippocratis ad ipsam uerborum significationem accommodare. Ego tamen puto Senem suo more uti, de quo loquens Galenus secundo de diffic. respirationis dicebat, ipsum sub uno uerbo multa comprehendere, & vno contrario posito, aliud similiter supponere. Dixit enim in prima parte melancholicos ἀδρότερον seu vehementer, ut exponit Galenus esse per inferiora purgandos: quare contrarijs melancholicis cum sint biliosi, per superiora erunt purgandi, sed leuius: sic enim est contraria contrarijs opponere, quod quoque significatum est retro, quando dixit graciles esse per superiora purgandos, siquidem pro gracilibus, ut Galenus exposuit ipsos biliosos intelligebat, & quod de his dicitur, idem quoque de alijs cunctis decernendum, ut semper sicut leues humores per superiora, & leuioribus medicamentis sunt purgandi, sic graues per inferiora, & ualidioribus medicamentis ducantur. Ex quibus omnibus patet, quem usum habeat in medicina

Dubit.

Solut.

Vsus Aph.

dicina facienda præsens aphorismus quo docentur medici, vbi abundant succi graues, & crassi, debere eos euacuari per inferiora, sed validioribus medicamentis, scilicet validioribus aut mole, aut vi, aut vtrisquè, contra vbi leues abundant. Sed hoc in loco oritur dubium non contemnendum; an hæc regula sit æterna, & quod facit difficultatem est, quia vt nuper dixit ex Platone videntur morbi melancholici semper blandè tractandi, siue morbi sint interni, siue externi, nā cancri si sęuis remedijs tractentur semper deteriores euadunt, & qui occulti sunt dicebat Hip. 6. aph. 28. eos non esse curandos, quia curati citius interimunt. Adhæc melancholici, & pituitosi semper debiliorum sunt virium, quam sanguinei, & biliosi, quod in his calor abundet, in illis frigus, iam verò Hipp. lib. de loc: in homine dicebat: validis deberi valida medicamenta, & debilibus debilia, quod nō tantum intelligendum est de ipsis corporibus, verumetiam de morbis, iuxta illud quod Hippoc. scripsit 1. aph. 6. (*extremis morbis extrema remedia esse adhibenda*). Pro cuius ressolutione dicendum est valida corpora aut validis morbis, aut debilibus tentari, atque morbos ipsos vel fieri à succis crassis, & viscidis, aut tenuibus; Vbi validi sunt ægrotantes, & à validis laborent morbis, siue fiant aut à crassis, siue à tenuibus semper validis medicamētis sunt tractandi, alioquin agitati, & non expulsi peccantes humores, euadunt sæuiores, & id puto contigisse Euboco adolescenti commemorato ab Hippocrat. lib 5. Epid. qui cum accepisset in valido morbo, ipse validus, medicamentum debile nihil est purgatus, & mortuus est. Sin autem imbecillus sit æger, & ab imbecillo morbo correptus, planè leuibus medicamentis est tractandus, alioquin aut ægri adhuc magis debilitantur ob medicamenti purgationes, aut fiunt super purgationes, quæ postmodum ipsos ad exitium perducunt, quemadmodum scribit Hippoc. lib. de nat: humana. & 5. Epidem. vbi narrat duos ex superpurgationibus fuisse extinctos. Sin validi à debilibus morbis à crassis succis factis laborent, hi possunt medicamentis validis purgari, ne si humores crassi permaneant in corpore, morbi fiant ex debilibus atrociores. Econtra si debiles fiant ægroti magnoq. morbo aliquo laborēt, debent curari medicamentis non validis potentia, sed vicibus; vt enim Cassia sæpius data, quoslibet humores tandem euacuat, sic si sæpiùs debili ægroto à valido morbo capto debile medicamentum tradatur, tandem vincitur humor, atque sic interpretandam esse puto Hippocratis mentem, ne in curando aliquis error exitialis committatur, vt sæpè eos committere non dubito, qui superficietenus tantum considerantes sapientissimi senis oracula, nec secundum rationem, ac experientiam ea expendentes, magno cum ægrotantium discrimine non rarò peccant. Quod verò scribit Hippocrates lib. de aer: aq: & loc: omnes qui vtuntur aquis stagnantibus non nisi validis medicamentis, purgari, fit, quia huiusmodi corpora sunt robusta, veluti rustici, & propter aquas accumulant crassos, atque frigidos humores, qui non purgantur nisi validioribus medicamentis; nam Aristoteles prima sect: problem. 15. dicebat: aquarum mutationem esse grauiorem, quam aeris, quoniam illa nutrimento est, & magna ex parte ingreditur alimenta quibus quotidie vescimur, & decimaquarta sect. 6. dicebat: in locis palustribus vlcera capitis facilius, crurum difficilius curari, quoniam humor, qui in hiscè locis generatur in corpo-

Dubit.

Solut.

Not.

ribus, grauis est quod propterea facilè a superioribus partibus, in inferiores delabitur, ita vt illæ humoribus priuatæ citiùs, hæ verò repletæ difficiliùs ad cicatricem perducantur.

---

10. *Medicari in valde acutis, si materia turget, eadem die. Tardare enim in talibus malum est.*

CELEBRATISSIMVS omnium penè aphorismus, & qui in facienda medicina sæpenumero in vsum venit, cum sit præceptum curatorium ad eam medicinæ partem spectans, quæ pharmaceuticè dicitur, Est sententia cũ ratione coniuncta, ita vt in duas partes commodè possit seccari in sententiam,

Diuisio. scilicet, & caussam sententiæ. De continuatione verò cum superiore ità statuendum est, vt cum in superiori vomitus sermonem clausisset, in præsentia de pur-

Connexio. gatione agat, eiusquè maximè necessarium præceptum tradat, vt illius Scopus sit, purgationis in morbis acutis regulam tradere, vt scilicet in ijs qui sunt maxi-

Scopus. mè acuti, eadem die purgetur, si materia turgeat, quoniam in his tardare malum est, nisi etiam pro continuatione placeat dicere tractasse hactenus de uomitu, & purgatione nũc de tẽpore purgandi in vniuersum, quia cũ duo sint genera morborũ, acuti, & longi, atq; ex vno contrario supposito soleat Hipp. aliud intelligere, si scitur in acutis quando vrget res esse statim purgandum, in longis erit differendum, Cornelius Celsus lib. 3. cap. 1. disertissimè hunc locum videtur tractasse, vbi comparans morbos longos, & acutos, in his celeri medicamentorum adhibitione, & si non prosunt, mutatione opus esse docet, Sed iam examinemus singula. Purgare; Græcè φαρμακεύειν, quod Hipp. tantum vsurpet medicamento purgante nos admonuit pluribus in locis Gal. præsertim 1. aph. 24. lib. huius, & 2. aph. 37. & 4. de acutis tex. 13. & 2. & de fract. 29. Verumtamen solent plerique alij scriptores vti pro quauis purgatione, imò verò & pro estalcinatione, & pro uenenorum exhibitione, vndè cum quę ad ornatum cõducunt mulieribus, sæpè venena sint, & pharmaca huiusmodi res appellare interdum consueuerunt, Sed hic vere nil aliud significat, φαρμακεύειν, quam medicamentum purgatorium exhibere, siue vomitu siue deiectione, siue vtrisquè id agatur. *(In valdè acutis)*. Qui sint apud Hipp. hoc in loco valdè acuti docet Gal. in com. dicens: ea esse quæ prius vocauit κατόξεα, scilicet 1. lib. aphor. 7. nostri dicunt peracutos morbos, hi autem statim symptomata habent summa, celeriter, & vehementer mouentur, summusquè vigor aut in primum quaternarium, aut ad plus in primum septennarium incidit, quod ait Gal. hoc in loco septem diebus terminari, sicut, & tertio prognosticorum atque alibi, Nam & Hipp. lib. de carnibus seu de principijs, acutissimos morbos ait septimana, vel dimidia iudicari; quod si apoplexia die, & minus iudicatur, illud est propter maximam omnium acutiem, & quamquam non habeat eos vehementissimos motus, qui solent cerni in acutis, habet tamen, & vitæ discrimen, & iudicij properantiam, quod sunt & ipsi chara-

Turgere quid. cteres acutissimorum, cum acuti tantum quatuordecim diebus iudicentur, vt scribit Hippoc. 2. aph. 23. ὀργᾷ, si turgeat, Quid sit turgere millies docuit nos

Gal.

Gal. sed disertissimè hoc in loco vbi scribit hanc vocem metaphoricè deductam esse, ab animalibus, tam fœminis quàm masculis, quæ, ubi copia seminis ad illud eiaculandum concitantur huc atque illuc aguntur, & ferocire non desinunt donec illos libido vel exercitione, vel interna consumptione sedatur, nam etsi homo sæpius ob voluptatem, quàm ob necessitatem in venerem protrahatur, vt ob hoc etiam forsan pudeat ipsum petere eius vsum non item cibi, & potus, quemadmodum ait Arist. 4. sect. prob. 28. nihilominus bruta sola necessitate excernēdi ad uenerem impelli dixit Gal. 6. de loc. aff. Itaque ubi natura similiter stimulata à copia, vel qualitate humorū eos sedernere, & expellere satagit, ac proptereà eos mouet, & agitat, tunc turgere dicitur, haud secus atque uites tempore ueris, quę ubi grauidæ humore in hyeme concepto illum extrudere conantur, exuberant, atque ea actio turgentia propriè dicitur, quæ est materiæ eruptio; vndè nec malè Hipp. turgere, quæ uidetur naturæ operatio, tribuit materiæ, quippe quæ à loco ad locum mouetur, & extuberare properat instar succi uitis ἀνθηρόν, eadem die, scilicet qua incipit apparere morbi acuties, non autem qua cæpit morbus, siquidem contingit sæpenumero, vt morbus initio sit placidus, post verò aliquot dies fiat acutus, & sæuus, quo in casu certè non conuenit prima die inchoatis morbi purgare, sed prima die acutissimi facti, nec enim ita arctè intelligenda est prima dies, vt etiam secunda non liceat, sed vult dicere Hipp quod in morbis peracutis, vbi humor concitatus est, ita ut huc atque illuc cieatur, siue per totum corpus, siue in aliqua parte citissimè esse purgandum. Sed contra uidetur Hippoc. sentire 4. lib. acut. ubi quarta, & quinta die purgandum esse monet. præterea Aristot. 3. lib. polit. cap. 11. scribit apud Ægyptios uetitum fuisse antè tertiam diem quicquam in morbis mouere. Nisi dicamus & Hippoc. & Aegyptios non esse locutos de morbis peracutis, qui citissimè auxilium postulant, nec de materia turgente, Verum de morbis minus acutis atque inducias, & tempus remedijs regulariter adhibendis præbentibus. Sequitur secunda pars in qua Hippoc. rationem affert, cur celeriter sit purgandum in acutis, ubi turget: & est quia *(In his differre est malum)*. Sed hæc ratio uidetur nimium popularis, ac parum promittere; quandoquidem nemo est, qui ignoret ubi aliquid oportet facere celeriter, illud tardare esse malum, alioquin si bonum, uel saltem indifferens esset, non esset necesse accelerare. Quare puto Hippocratem sic esse locutum, quasi voluerit τὸ χρονίζειν, idest tardare esse ultra eandē diem purgare; nam potest quidem vnusquisq; scire, quod vbi est opus celeritate mora sit mala; Sed nō quod vltra eamdem diem. Quod verò sit malum illud, quod impendet tarditati purgationis in peracutis dimisit Hippocr. proponere, quod uoluerit permittere lectori, ut ingenium exerceret in explicandis malis, quæ contingunt ex natura ipsorum acutorum, & materię turgentię nisi statim occurratur. Ea propter ipsi conabimur inuenire, si natura cognita acutorum, quid periculi impēdeat, & quid boni ex purgatione tempestiua nascatur, comperiemus. Duos dicebat Galen. esse acutorum omnium characteres celeritatem, seu vehementiam motus, nec non periculum salutis. Velocitas & vehementia motus oritur, quia materia faciens acutos morbos biliosa est, scilicet acuta, mordax, atque calida, quā natura immaniter stimulata eam depellere satagens, huc atque illuc furiosè agitur, Iam

Sensus Aphor.

Dubit.

Solut.

Secunda pars.

Characteres acutorum sunt duo, & qui.

verò

verò periculum est, quia dum materia cęco quodam pacto mouetur à natura coacta, nec regulariter agente potest in aliquam nobilem partem mitti, quàm vehementer ob sui caliditatem, & acrimoniam percellens, tandem exitium affarat. Vnde medicus intelligens hæc omnia, si materiam ferocientem priusquam offendat extra corpus ducit, periculo occurrit, & vtilitatem præstat, quemadmodum si differat, nec periculum auertat, malè facit, atq; interitui ægrotantem ipsum manifestè permittit. Cæterum quia hoc est nimis vniuersale dictu melius erit, ut magis explicate videamus quæ bona consequantur ex celeri purgatione, & quæ mala ex tarda; Nam primum bonum quod sequitur est, quia occurritur materię, ne ad aliquam partem nobilem decumbat, sicquè celerem mortem afferat, Aliud bonum est, quod cum initio uires sint robustæ, non modo illis nulla uis infertur, uerum eæ auxiliatrices habentur, Tertium est quod materia morbifica in motu, & concitata existens, non multò negotio corpore pellitur, atque hoc (quod scribitur quinto Epid.) sursum purgandum esse in ipsis morborum exacerbationibus, quoniam tunc humores sua sponte attolluntur. Contrà si nequaquam fiat statim purgatio turgente materia, præbetur occasio, vt ea in aliquo nobili loco firmata aliquam ingentem perniciem afferat, Adhæc vires in dies ui morbi magis fractæ sufficere nequeunt, aut debiliores factæ dum postmodum tarde purgatur haud quaquam possunt auxiliari. Itaque iure dicit Hip. (*tardare esse malum,*) & dixit (*malum,*) nō mortale, quia cum in vtroq; res anceps sit, vt tarditati nō debet adscribi mors, si sequatur, sic non debet certū aliquid sperari, etiā si cito ad purgationē accedatur. Sed ubi purgatio hūc in modū properanda est, præstat ne aliquam obseruationem habere? Certè illud primum obseruandum, ut medicamētum sit validū, alioquin debile medicamentū in materia furiosa, atque perniciosa adhibitum agitat adhuc magis, neque mouet, quocirca etiam scammoneatis, atque alijs grauibus pharmacis utimur. Alterum est ut quemadmodum ait Galenus si fieri potest aliqua præparatio fiat, vel clystere, vel uomitu leui. Hippoc. lib. de affectionibus iubebat, ut æger purgandus pridie ieiunaret, Sed hoc præceptum in diuturnis potius, quam in acutis est obseruandum. Tertium est, ut si fortè medicamentum, non purgauerit; attendatur an materia adhuc in motu sit, an firmata, uel in loco precipuo, uel in ignobili, ut in glandulis, in cute. Si enim adhuc in motu sit materia, repetenda est statim purgatio, quia stante eadem indicatione, eadem quoque est operatio adhibenda, Sin uerò firmata sit in aliquo nobili loco, ut Cerebro stomacho, pectore, pulmone, tunc quoque ualido medicamento est agendum, quod uim habeat eliciēdi materiam inde, nam si purgamus ne materiā figatur in precipuo aliquo uiscere, multò magis id facere oportet, cum iam decubuit. Verum si fixa, & firmata sit in aliquo ignobili uiscere, ab omni purgante medicamento abstinere conuenit, quemadmodum nos monuit Hippoc. lib. de affect. Vndè facilè patet eorum error, qui ubi apparent papulæ in cute, vel in glandulis tumores, nituntur corpora purgare, quia preterquam quod materia semel in cutem deposita medicamentis inde auferri nequit ut docet Galen. 6. Epid. in historiolam Simonis, accedit quod ipsi naturę uis affertur, ità ut, nō bene possit coctionibus, & relictę materiæ expulsioni uacare. Patet itaque ex omnibus adductis, quàm ingens

Bona ex celeri, & mala ex tarda purgat qua.

Not.

gens fit vtilitas præsentis aphorismi, in ea medicinæ parte bene, ac feliciter exercenda, quæ circà medicamentorum purgantium administrationem versatur, ne scilicet temere ad ea confugiatur, neque vbi opus est ea dimittantur. *Vtilitas Aphor.*

11 *Quibus tormina, & circà vmbilicum labores, & lumborum dolor, qui neque à medicamento, neque aliter soluitur, in hydropem siccam firmatur.*

CORNELIVS Celsus disertè satis videtur hunc aphorismum, interpretatus lib. 2. cap. 7. dum ità locutus est: Eiusdem morbi, scilicet hydropis nota est, vbi circà vmbilicum intestina torquentur, coxæquè dolores manet, eaq. neque tempore, neque remedijs soluuntur: Quæ sententia habetur quoque in Coacis prænot: licet parum mutata. An verò vllam habeat connexionem cum superiore aphorismo certè videre non possum nisi dicere placeat, quod sicuti supra monstrauit usum purgationis subitę, sit nunc demonstrare detrimen tum importunæ. Est enim dogma totum prognosticum, ex quo tamen elici simul potest præceptum præseruatorium ab Hydrope sicca, vt infra dicemus. Est quidem satis longa sententia, sed ità colligata, vt commodè in plures partes secari nequeat. Sat est Hippoc. in ipsa scopum esse docere, quid in torminibus diuturnis, & cõtumacibus lumborum, vmbilici, & coxæ, sit mali expectandum: Quem scopum vt magis comprehendere liceat. Primo examinandum est Hippoc. non contentus dixisse στρόφοι, addidit πόνοι, quasi verò ubi sunt torsiones nõ etiam sint dolores atque ipsi graues, pro qua re intelligenda sciendum est, quod (στρόφος) vox vsitatissima est ipsi Hippocrati, non modo in significandis torminibus intestinorum, verumetiam ventriculi, & M. Cicero vocat torminosos, qui huiuscè generis cruciatibus torquentur. Nonius Marcellus Tormines dicit, sed cum authoritatē sibi fauentem non habeat, suspicor mendosum esse cõtextum, & tormina legi debere, sic enim dicuntur à Latinis, non tantum quia intestina contorqueantur, sed quia illi, qui laborant sese torquent, vt locum in dolentem reperiant, qua dere Aristot. problema facit 6. probl. 8. sect. cur minus sentiant dolorē ventris, qui crura introrsum flectunt, quod scilicet maius spacium detur flatibus. Inuenio etiam à quibusdam Latinis authoribus dici Verminatio, vt apud Senecam Epist. 59. & apud Nonium dicitur de doloribus parturientium, metaphora sumpta à Vermibus, qui torquent, Fiunt autem huiusmodi στρόφοι seu tormina tum ab ipsis vermibus, tum ab humoribus, tum maximè à flatibus, Sed qui fiunt à flatibus uidentur omnium acerbissimi, vnde cum hic Hippocrates de ijs sermonem habeat, addidit vocem (πόνοι,) idest dolores, seu labores, scilicet ad significandum cruciatus magnitudinem; quamquam etiam non damno, quod ait Gal. στρόφους significare dispositionē ipsam, πόνους verò ipsa symptomata consequentia dispositionem. (*Circà Vmbilicum,*) qui sit vmbilicus, nulli non notum est, quemadmodum quod sæpenumero hæc pars torqueatur, cum sit superposita illis sublimioribus intestinis, quæ quia tenuiora sunt, vbi flatibus distendũtur, aut verminibus feriuntur, aut humoribus corroduntur, ingentes dolores faciunt, (*Circà Lumbos dolor*) ἀλγημα est Græcè, & dignum, scitu est:
Connexio. *Scopus.*

cur

cur non dicit, Circà Lumbos πόνοι, sed ἄλγημα, ad quod respondeti, potest Lumbos esse carnem totam musculosam cũ nullis, aut paucis fibris, atq; membranis ob quod etiam gustui grata est tota hæc pars, vt est apud Plinium lib. 8. cap. 51. & ob quod haud acerbis adeò doloribus vexatur, sed mitioribus, & potiùs grauatiuis, quàm extensiuis, aut corrosiuis. Vndè Hippoc. maluit vocare ἄλγημα, quàm πόνους, aut στρόφους, tum quia est vnus dolor, non plures, vt qui fiunt in intestinis, tum etiam quia non adeò cruciar, vt videtur vox Hippocrati vsitatissima plerumquè significare, quemadmodum etiam significat quandoq; morbum, vt in Coacis quando meminit ἀλγήματος ὀσφύου, quod si aliquid plus significare debet, solet Hippoc. apponere aliquam condicionem veluti quando 7. Epid. dicitur ἄλγημα περὶ ὀμφαλὸν ἔρωτικόν, fit huiusmodi dolor interdum ipsamet parte affecta interdum per consensum à partibus subiectis sibi, nempè intestinis communicatum; (*Qui non soluatur, &c.*) solent dolores, & præsertim à flatu remedijs tàm extrinsecis, quàm intrinsecis finiri, aut saltem demulceri; quorum neutrum vbi fit, signum est vel caussam & mineram esse pertinacem, uel locum affectum alium, quam vt vis medicamentorum possit, ad eum penetrare, atque caussam morbicam penitus tollere; idquè potissimum contingit, quando flatus non colligitur in ipsis intestinis, sed in spacio quod inter est inter ipsa intestina, atque peritonæum, cum enim medicamenta quæ per os sumuntur, eò non perueniant, ut manifestè comprehenditur in hydrope ascitè in qua medicamenta, hydrogoga quantumuis potentia exhibita nihil illius aquæ ducũt, iure etiam merito sequitur, ut dissipandis flatibus nõ sufficiant, quemadmodum, nec si extrinseca medicamenta administrentur, quæ nec peritonei duritiem, nec supraposítorum musculorum crassitiem penetrare sua vi atq; ad illum locum peruenire queunt: Atque cum ibi flatus quotidie cumulentur, nec dissipentur, fit ut ea in parte quædam hectica, ut bene ait Galen. dispositio inducatur ad quam deindè necessario sequitur hydrops sicca ab Hippocrate hic; & in Coacis prænot. tantum commemorata, cum adsit perpetua caussa flatum generans. Vt ex hoc toto discursu facilè ratio conspiciatur, ob quam huiusmodi contumaces dolores in hydropem siccam desinere dixit Hippoc. & aduertendum Hipp. dixisse ἱδρύεται, idest firmatur, quia vere non soluitur ille dolor sed firmus permanet ob iugem abdominis distensionem. Cæterum circà hæc, & circà ea

Not. quæ dicit Galen. in com: sunt nonnulla expendenda, & primum circà nomen ipsius hydropis, quia Cælius Aurel. lib. 3. diutur. cap 8. de hydrope uidetur manifestè sentire, nullam hydropem fieri absq; aqua posse, vt ipsummet nomen videtur indicare, attamen Gal. dixit hydropem siccam Hippocr. proptereà posteriores medicos tympaniam vocasse, quod vt tympanus aere plenus personat ictus, sic venter flatu plenus vbi pulsatur, instar tympani sonare videtur: adeò ut Galenus solum flatum in Tympania agnoscere videatur. Prætereà Galen. profitetur tympaniam fieri à minori frigore quàm ascitim, imò uerò ab aliquo calore sine quo humor in flatum nequit conuerti: Verum & hoc dubium est, quoniam affectio à quà fit tympania est hectica frigiditas, non autẽ à quà fit ascites, & proptereà & maior uidetur, atque etiam deterior. Tertio dignum est contemplatione. Vtrum tympania fiat necessario refrigerato iocinore, quarto & vltimo

vtrum

verum ille flatus generetur in loco vbi colligitur an verò aliunde, scilicet ab intestinis eò mittatur. Circà primum igitur dicendum est verum esse, quod hydrops sicca fit a flatu, quemadmodum etiam habetur ab Hippocr. & Galen. 4. de victus ratione in acutis, tex. 109. Verum & ea auctoritas, & aliæ similes sunt rectè interpretandæ; scilicet quod maxima parte fiat tympania à flatu, non autem quod penitus sit absq; humore aquoso, cum Hip. lib. de nat. pueri omnes spiritus fieri ab aqua doceat, alioquin quomodo excitaretur flatus à debili calore in abdomine, nisi quoq; ibi aliqua esset humoris veluti minera, quę cõtinuo ipsi flatui excitando materiam suppeditaret? id quod etiam absque dubio insinuare voluit Cælius Aurelianus lib. 3. cap. 8. vbi dixit increpans Demetrium Herophili sectatorem, esse vanum, atque intellectu carens, sine ullo humore superfluo hydropem vocare. Et Stephanus quoque Atheniensis, qui in com: ad prognostica Hippocratis quinque Hydropis species proposuit, eam appellauit Tympanitidem in qua pauca aqua, & multus flatus tumorem facit, quam Hippoc. vt ait Gal. vocat siccam; non simpliciter, sed in comparatione ad ascitim, atque anasarcam, quæ ab humore potissimum originem ducunt: Etsi non inconueniat, etiam in ipsis aliquid flatus reperiri. Circà secundum propositum, videtur dubium, quia venti fiunt ex tenuiore materia quam pluuiæ, quæ fiunt ex crassioribus vaporibus, vnde opus est maiore calore, vt attollantur, & proinde minori frigido, sic etiam contingit in corpore; Adhæc à morbis acutis fit magis ascitis, quam tympania, vt etiam intelligitur ex Hippocrate lib. 2. progn. igitur, magis aqua generatur à calido, quam à frigido. Pro ressolutione dicendum, flatum vt Aristot. docet secundo meth: fieri non à calore valde imminuto, sed à temperato potius, aut saltem nõ intenso, alioquin prout generaret ventum ita etiam dissolueret, nec vrgeretur quemadmodum in æstate, propterea fieri paucos ventos videmus: Imò Auenzoar lib. 1. trac. 13. cap. 1. & Auerroes 3 collect. cap. 21. videntur censuisse, à calore magno fieri timpanitem, de qua loquens Auerroes dicit medicos fuisse valde sollicitos circa eam quod fiat à frigida, & à calida caussa; Verum aqua fit uere à calore diminuto, qui scilicet non tantus est vt possit eam dissipare, & quamquam calor semper, excitet uapores prius, vt experientia comprobatur, attamen crassitie materiæ impeditur interdum quo minus id facere queat, & tũc aqua generatur, nec valet, quod fiat sæpius ascitis ex acutis, quoniam ab illis hebetatus est magis calor, & propterea frigus maius in Iecinore genitum, caussat aquam, & non flatum, quo fit vt videatur etiam debere esse deterior hydrops ascitis, & anasarca, quam tympanitis, vt Auicennas, & omnes ferè Arabes prodiderunt, dixi ferè, quoniam Auerr 3 collect. c. 21. videtur Tympaniam cæteris speciebus fecisse magis perniciosam, quoniam cum fiat à caussa frigida, & calida, arduum est veram eius originem reperire, & consequenter remedia opportuna adhibere. Cum tam Hippoc. 1. de morbis recenseat hyposarcam inter eos morbos, qui necessario interimunt & Aetius, & Areteus dixerint in ea totum corporis habitum esse corruptum, esseq. vt ait Areteus hominem totum renouare velle, qui curandam suscipit anasarcam. Circà tertium propositum. Est difficultas, quia Gal. 5. de loc: affi: cap. 7. & secundo de potentijs naturalibus cap. 8. scripsit in omni specie hydropis iecur necessario esse refrigeratum,

Ad Primum.

Ad Secũdum. Dubit.

Solut.

Ad Tertium. Dubit.

ratum, ſiquidem eo exiſtente ſuccorum officina, quales hi ſunt, tale quoque illud eſſe conuenit. Ex alia: eſt Hipp. 2. progn. initio, & Galen. eodem 5. de loc. aff. vbi tradunt, à febribus, alijſq. morbis acutis interdum fieri hydropas; cui etiam atteſtari videtur Ariſt. qui 3. ſect. probl. 8. profitetur vt etiam experientia docet à potu vini meracioris, quod certè calidum eſt fieri hydropem, & Auenzoar, necnon Auuerroes locis anteà citatis de tympania loquentes dixerunt eam fieri quoq; à

Solut. à calore. Pro reſſolutione huiuſcè diſceptationis dicendum eſt, cauſam hydropis cuiuſlibet duplicem eſſe aliam continentem, & immediatam aliam verò mediatam, ſeù antecedentē immediata de quà loquebatur Gal. ſemper eſt frigiditas ob rationem adductam, ſcilicet quia ſemper effectus frigidi, conſequuntur ſimiles cauſas. At ſi loquamur de cauſis mediatis, & antecedentibus poſsunt proculdubio eſſe cauſæ calidæ: Quę veluti iugulantes calorem natiuum eius deminutionem, & conſequenter frigiditatem inducunt. Ad quartum propoſitum de loco vbi generetur flatus eſt quoque cōtrouerſum, Aſclepiades, & ante ipſum Heraclytus, qui putarunt vrinam fieri in veſica ex flatu ibi collecto, & frigiditate veſicæ condenſato, ſimiliter exiſtimarunt intrà ipſum peritonęum, & inteſtina ex humore ibi contento excitari flatus, qui cum diſſolui nequeant, paullatim collecti in tumorem attollunt abdomen, nec valet flatum diſſipari illius partis calore, quia plus eſt quod quotidie ſuggeritur, quam illud quod diſſipatur, præterea in tympanitide neque per ructus, neque per alui crepitus euacuatur flatus, quod ſignum eſt non generari ipſum in parte vndè extrudi poſſit. Ex altera parte durum videtur, quod cum in eo ſpacio, quòd eſt inter inteſtina, & peritonæum ſint viſcera calentia, nec humor, aut alia materia contineatur, quæ poſſit eſſe flatus minera, quomodo inquam ibi generetur. Nec valet non eſſe etiam vllam manifeſtam viam, per quam flatus aliundè irrumpat in abdomen, quoniam ſufficiunt viæ illæ incognitæ, quas dicebat Hippocr. 6. Epid. ſibi natura patare, nam & aqua etiam eo fertur ad faciendam aſcitem per vias ignoratas; de quibus adhuc inter medicos viget controuerſia, ſcilicet per quas mittatur aqua ab ambitu corporis in Abdominis capacitatem. Prò reſolutione dicendum eſt, flatum poſſe quoque in tympania alibi nempè in ſtomacho, & inteſtinis genitum mitti in cauitatem abdominis atquę ibi retineri; ſed rationi magis conſentire, vt vbi colligitur, ibi quoq; gignatur, quandoquidem non ſunt viæ vllæ apertæ, per quas conijcere liceat, faciliter poſſe in ſpacium pra dictum ferri; Aqua enim cum contineatur in venis, licet dicere, vel ipſarum oſculis recluſis, vel iiſdem effractis, vt aliqui crediderunt, eum in locum abdominis eructari, ſed flatus non continetur, nec colligitur in venis, ſed extra ipſas in cauis partibus potiſſimum. Cauſa verò cur ibi colligatur, ſcilicet in peritonęo flatus eſt intemperies hectica, ſcilicet frigida, & ſicca orta à febrium calore, quem vt plurimum ſequitur tympania, nam humidum natiuum plus à calore febrili ſeptem diebus quàm à calore naturali quadraginta annis conſumitur. Vtilitas huius aphoriſmi eſt pro præcognoſcenda futura hydrope ſicca, quæ præcognitio non modo glorioſa ipſi medico eſt, verum etiam non parum iuuat ad præſeruandum ab ipſa, quandoquidem & medicus, & ęgri, & adſtantes tanto acrius in adhibendis remedijs contendunt, quanto maiorem futuri grauis alicuius mali ſuſpicionem habent, nam flatus cum mi-

Margin notes: *Ad quartum. Dubit.* (beside "co vbi generetur flatus…"); *Solut.* (beside "inter medicos viget…"); *Vtilitas Aphor.* (beside "da futura hydrope ſicca…")

nus

nus cedat medicamentis purgantibus, quam humor; certè vbi dolores perseuerant; nec ab vllo medicamento purgante, alioue externo mitigantur, iure potiùs hydrops sicca quam aquosa metuenda est, in quo cognoscendo, atq; prenoscendo maximè requiritur iudicium, atque industria medici.

---

12. *Quorum alui; intestinorum leuitate laborant, hyberno tempore, supra purgari; malum.*

EST sanè aliqua, sed exigua lux connexionis aphorismi præsentis cum superiori, siquidem supra egit de vitio partium inferiorum sicut, & in hoc, *Connexio* Verum illud totum pertinuit ad partem prognosticam, hic autem aphorismus est præceptum curatorium ad pharmaceuticam pertinens, & forsan melius fuisset collocatus post octauum, vel nonum aphorismos, in quibus de purgatione superna, atque inferna tractauit. Est sententia simplex sine ratione, atque indiuisibilis. Est tamen superficietenus satis perspicua, cum nil aliud in ipsa doceat, quàm nè vomitus in ijs administretur, qui laborant lienteria, seu intestinorum læuitate; Et Hippocr. magno iudicio voluit nobis huiuscemodi documentũ relinquere, quoniam cum lienteria sit motus præternaturalis ad partes inferiores ratio quædam diuersionis postulare uideri posset ipsum vomitum, sicuti præcipimus eos vomere, qui circà vesicam, & renes laborant, Imò æterna est Hippocratis atque omnium medicorum regula, vt motus omnis morbosus, & præternaturam contrario motu compescatur. Et Hippoc. lib. 3. de rat; victus, quem locum etiam Galenus cum multis alijs citauit 6. aph. 1. curationem lienteriç satis exquisite tradens commendat vomitum etiam repetitum, qua de re suo loco inferius plura dicam, Nunc autem totam sententiam examinare conuenit. (*Quibus alui lienteria &c.*) ἡ κοιλίη communiter significare solet quicquid in corpore cauitatem conspiciabilem habet; Propriè aut Hippocrati est ventriculus, ipse atque intestina, quemadmodum accipere conuenit in præsenti aphorismo, siquidem lienteria, seu leuitas intestinorum est, propriè affectus ipsius stomachi deindè intestinorum, ille enim propter frigidam, & humidam intemperiem, nec retinere potest assumptum cibum, nec consequenter ipsum concoquere similiter, & intestina, Vndè Hipp. hoc in loco vsus est uoce plurali αἱ κοιλίαι, scilicet ad significandum non solum stomachum affici, sed etiam intestina, id quod etiam fecit loco citato tertij de vict: salub: vbi inquit quod in lientericis sunt, αἱ κοιλίαι ψυχραί, καὶ ὑγραί, Et quamquam ipsa vox videatur significare hunc affectum esse propriè intestinorum; quo ad effectum sanè ità esse videtur, scilicet vitiũ esse principaliter in intestinis. Attamen prima mali origo posita est in ipso ventriculo nec retinere debito tempore cibum, nec cõcoquere valente; quemadmodum clarissimè docet Gal. eodem primo aphor. lib. 6. vbi breuem afferens deffinitionem dicit esse carentiam coctionis, cum scilicet cibi nulla fit in stomaco mutatio. Est ergo lienteria vt docet Gal. in com: quando ea quæ commeduntur deijciuntur, qualia sunt assumpta, s. incocta, seu vt dicebant Veteres ἄσηπτα, i. imputrefacta, quod etiam scriptum est ab Hipp. 3. de victu salub: Vndè iure increpabat Gal. Erasistratum, quod dixisset Veteres voluisse mucosa, & cruenta

Scopus. — *Regula generalis.* — *Lienteria quid aff.*

vna cum cibis crudis in lienteria reijci; quamquam in Coacis prænotionibus, nescio, quid huiusmodi habeatur, vbi scribitur interdum fieri lienteria ob aphtas seu vlcuscula existentia in ventriculo, in qua affectione non modo non retinetur cibi, ob molestiam, quam afferunt vlcerato, seu excoriato ventriculo, verumetiã laminulę cruētæ cum ipso cibo eijciuntur: (*Hyeme per superiora.*) circà hæc verba
Dub. tres. illud primo, quęrendũ est, cur Hipp. cum in lib. de nat: hum: & in hocnõ semel monuerit hyeme haudquaquam esse vomendum, idq; pariter à Plinio cõfirmatum habeatur lib. 25. cap 5. hoc etiam peculiariter in lienteticis commonefacere voluerit; præterea est admiratione dignum, qua ratione potissimũ hoc de lientericis voluerit præcipere, quandoquidem non solum hyeme lienterici non sunt vomitu tractandi, verumetiam nullo alio tempore, quandoquidem cum stomachus sit vehementer affectus frigida, atq; humida intemperie, nec vnquam per partem affectam sit euacuatio facieda, plane necessario colligitur nullo tempore lientericos esse ad vomitum cogendos, postremo videtur his verbis Hipp. significare lientericos posse per inferiora purgari, quod tamen ab omni videtur ratione alienum, cum nimis ipsa intestina laxa, atq; lubrica sint, ità vt si adhuc medicamentis excitarentur, irremediabile malum fieret: Circà primum dicendum
Solut. 1. est, primo Hipp. nomine purgationis per superiora, intelligere eam, quę fit Elleboro albo, quo ipsus ætate frequẽter vtebantur de quo loquens Celsus lib. 2. c. 13. dicebat: ipsum neque hyeme, neque æstate rectè dari, Deindè non absq; causa Hipp. hoc de hyeme voluisse posteris relinquere, quia cum etiam alijs temporib. sit perniciosum, hyeme tamen est perniciosissimum, tum quia hyems suapte natura (vt dictum est,) inepta est huiusmodi purgationibus, & ratione caloris, qui intrò coactus est, & ratione humoris tũc temporis potius ad inferiora, quam superiora inclinantis, tum quia si vnquam spes est lientericos curari posse, est hyeme, quando ventres suapte natura, vt ait Hipp. 1. aphorismorum sunt calidiores, Vnde tunc temporis ventres sunt in quiete continendi neque vllo pacto exagitandi, neq; valet posse fieri lienteriam à bile, vt videatur egere posse vomitu, ob idq; Hipp. prohibuerit, quoniam vix fieri potest vt hyeme tantum bilis in ventriculo, atque intestinis cumuletur, quæ nec retineri, nec coqui cibum permittat; Imò nec etiam ea vera est lienteria, nempè quæ facit, vt ait Gal. & Hipp. reijci cibos crudos, & immutatos ob frigidam, atq; humidam ventriculi intemperiem. siq; interdum contingeret eam fieri hyeme, nihilominus putat Gal. potius per inferiora esse agendam, quam per superiora, ne scilicet magis lædatur ventriculus: Cæterum si ità est, cur igitur vt superius dicebam, Hipp. lib. 3. de salubri dięta vomitum repetitum pro lienteriæ curatione commendabat? Ad quod respondendum est primo librum illum non esse germanũ Hipp. vt etiam testatur Gal. loco citato, sed dato etiam quod farina sit Hippocratica, haud ibi loquitur de vera lienteria, sed de affectu simili lienterię, quem appellat plenitudinem, quasi hac ratione nominis commendet vomitum, vt qui tollat plenitudinem humorum stomachi eam indispositionem facientium, præterquam quod lib. de affect. loquens de causis lienteriæ inquit: fieri etiam à pituita à capite in stomacum labente, quæ posset vomitum postulare. Vtrum uerò quod erat secundo loco propositum alijs temporibus sint lienterici euacuandi vomitu, certè rari sunt casus, attamen

Marginalia: Dubit. / Solut. (beside "lùs: Cæterum…" and "ta vomitum…"); Solut. 2. (beside "tum alijs temporibus…"); faint marginal notes: Contra... / Scopus. / Regula ... / Lienteria ...

men si æstate fieret hic morbus, atque bilis exuberaret, maloq; occasionem, daret planè posset vomitus semel cieri, sed non veratro albo, de quo loquitur Hipp. ut antea dicebam, & quod nec in æstate, nec hyeme dādum dicit Celsus, quoniā vt una uice potest humor euacuari, sic non potest multum lędi uentriculus, cum læsio fiat frequenti actione, ut excauatio lapidis ab aqua. Porrò ad id quod postremo proponebatur de purgatione in lienteria. Est sententia Auuic. 4. 1. cap. de euac. & Hipp. 2. Epid. sect. 5. & lib. de locis in homine, uomitum uomitu curari, & fluxum fluxu, quod etiam probauit Gal. 6. Epid. sect. 2. tex. 9. quando, s. morbus fit ab aliquo humore ad cuius euacuationem tollitur. Vnde si lienteria etiam fieret ab huiusmodi humoribus planè conueniret purgatio eius per inferiora idque dubio procul. Hipp. uoluit significare, scilicet interdum usu uenire medicamenta inferius purgantia in lientericis, imò conueniret etiam uomitu, ut docet Hipp. tum lib. de loc. in homine, tum tertio de diæta. Aphorismi utilitas satis patet, cum doceat quid uitandum sit in curatione lienteriæ, scilicet ne tempore hyberno uomitus cieatur, etiam si id genus auxilii postulari uideretur. *Solut.* *Utilitas Aphor.*

13 *Ad Elleboros, qui non facilè suprà purgantur, eorum corpora antè potionem pluri cibo, atque quiete humectanda sunt.*

HVNC aphorismum uidetur Celsus interpretari uoluisse quando scripsit lib. 2. c. 12. Veratro quoq; albo utendum est, id neq; hyeme neq; æstate rectè datur, optimè Vere, tolerabiliter Autumno fuit quisquis daturus erit, id age re debet, ut accepturi corpus humidum sit. Cur etiam hic, & in sequentibus trib. aphorismis Hippocrates loquatur de Elleborismo siue Ellebori administratione Duæ potissimum sunt rationes, una est quia cum de uomitu sit multa in superioribus locutus, atque ad uomitum faciendum omnium maximè ualeat Elleborii usus, ad rem maximè uidebatur pertinere, ut de ipso quantum pertinet ad eius effectus, & rectam administrationē loqueretur. Altera caussa fuit, quia Tempore Hipp. usitatissima erat Ellebori administratio, tum in Ægypto in quo est uersatus Hipp. & ubi syrmaismus uocatus ex Elleboro ad uomendum efficiebatur, ut indicauimus in nostris uarijs lectionibus. Tum etiam in Græcia, ubi Antycira insula illius etiam innocētioris ferocissima est, & ob quam Hippocrates propriū librū scripsit, in eoq. illius præparationem docuit, quam etiam tempore suo fuisse desideratā Gal. est testatus, imò aliqui ita se se assuefaciebant Elleboro, ut nihil commouerētur sicut recitat Theoph. lib. 9. de hist. Plant. c. 18. de Eudemo Chio quem narrat aliquādo una die uiginti duas Ellebori potiones sumpsisse ne quicquam uomuisse. Itaque in hoc aphorismo Scopus Hippocratis est docere quomodo præparari debeant, illi qui sumpturi sunt Elleborum, ad hoc ut facile operetur. Est enim præceptum curatorium, & est simplex sententia sine demonstratione, atque indiuisibilis. Ergo ut latius eam explicemus incipiamus à prima uoce, quę est (πρὸς ἐλλεβόρους,) ad Elleboros, phrasis est Hippocratica, pro ab Elleboris, uitur enim uoce plurali, quia duo cum sint Veratri genera, album, & nigrum, utrumque vtebantur ad faciendum uomitum, sed magis albo, *Connexio.* *Scopus.*

bo, quippe qui potentior esset, & magis vsitatus, ità vt quandocunque Elleborus simpliciter singulari numero scriptus inueniatur, semper aut saltem plerumque de Elleboro albo intelligatur, vt Galen. docuit pluribus in locis, & præsertim aphor. 1. lib. 5. atque etiam sequentibus comentarijs: Et errant quidem meo iudicio qui putant hic Hippocr. loqui tantum de Elleboro albo, alioquin non pluraliter esset locutus, sic etiam 7. Epid. loquens de febre quartana quæ fit ab atro humore, Elleboris purgandum dicit nec dubium quin de vtrisque loquatur quemadmodum, & in Epistol. Circà quorum tractationem

Not. tria. illud antè cætera sciendum est, tria esse consideranda. Vnum antequam sumatur, de quo hic loquitur; aliud postquam sumptum est, de quo in sequenti; Tertium vbi iàm purgare cœpit, de quo etiam suo loco aget. Quid porro sit Elleborus, & quomodo sumpturi ipsum præpararent, atque ipsi præpararentur & Dioscorides, & Oribasius, & Æetius atq; alij complures docuerunt, vt ad hunc locum minimè pertineat ipsum describere, atq; monstrare; Satis violentissimum, & valdè calidũ, ac siccũ medicamentũ esse, ità vt Plinius lib. 24. c. 5. dixerit potentissimo duci assimilari. (*Qui non faciliter.*) Qui faciliter vomunt, illud habent, vel à natura, vel à consuetudine vomendi: Etenim aliquos esse qui à natura facile uomunt, & aliquos qui difficiliter experientia quotidiana docet, præterquam quod etiam in brutis aliqua sunt, quę vomũt ut Canes, catti, & ruminantia; aliqua quę numquam, vt iumenta, & aues: Quando igitur Hippoc. hic commemorat nõ facile vomentes de ambobus certè intelligendus, scilicet tam de ijs qui ad vomendum non sunt à natura comparati cuiusmodi sunt, vt docet Auic. 4. primi c. 2. habentes pectus angustum, collum longũ, pinguedinem nimiã, siccitatem magnam, humores crassos, senes, atq; pueri, quam de inassuetis, siquidem hac in re potissimum magnam esse uim consuetudinis narrat ibidem Theophrastus, Vndè non bene sensit Iacob. concilijs, qui videns Hippoc. maximè omnium iubere humectationem, putauit ipsum loqui tantum de ineptitudine ad uomitum ob siccitatem, quomodo autem explorandum sit utrum quis facilè quacumque ratione vomat, docet apposité Galen. ut scilicet prius lenib. uomitorijs uelutì oleo, & iure probentur, quod si facile uomant, ad Elleborum transeatur, sin minus continuis uomitionibus assuefiãt. Plinius lib. 25. c. 5. scribit Vsum Ellebori olim fuisse terribilẽ, sed post, s. tempore Hipp. tam promiscuũ fuisse, ut plerią studiorum gratia ad peruidẽdam acrius quę commentabantur, sepius sumpsitauerint, quemadmodum fecit Carneades responsurus Zenonis libris, & quemadmodum scribũt Val. Max lib. 8. c. 7. & Petronius in Satyra fecisse Chrysippũ. (*Ante potionem*) Quid itaque debeat fieri ante sumptionem Ellebori, vt facilius uomatur, docet hic Hippoc. ex parte ipsius corporis sumpturi. Etenim potio tam dicitur de ipso actu quã de dosi, quæ triplex erat, ut apud Oribasium octauo lib. collect. cap. 1. maior duarũ dracmarũ, ?ũ minor obolorum octo, mediocris decem obolorum. Sic possumus intelligere mensuram ingentem fuisse uigintiduas potiones quas sumebat Eudemus Chius neque purgabatur. Dixit ante potionem præhumectandum, ut hac reduplicatione magis rei momentum exprimeret. Est autem duplex humectatio superficialis, ut balneorum, intima, & essentialis, ut cibi; de utraquè loquitur, sed potissimũ de interna, & substantiali.

Sed

Sed percunctabitur aliquis cur non etiam docuit, quo pacto sit ipsum medicamentum præparandum, cum & illud quoque scire magnopere conducat. Cui dupliciter responderi potest, vno modo Hipp. dimisisse, quia iam scripserat ea de re librum, quem Gal. quæritur, nec suo tempore habitum fuisse: Vndè fragmentum illud de Elleboro, qui inter Hip. opera habetur haud quaquam est à Galeno commemoratum, alio modo respondetur modum, & præparationem ipsius ellebori fuisse vulgatissimam, & ob id Hippocr. eam dimisisse; nec dicendum est potuisse similiter omittere corporū præparationem, quod notissima esset eo tempore, quoniam frequentia vomendi parabat tunc corpora, ita vt non multū operam darent aliter præparandis corporibus, ac propterea necesse esset hanc aliam viam præparandi docere: Quæ est vt priusquam Ellebori sumendi delibratio fiat corpus humectetur multò cibo, & quiete; Circà quod præceptum, vt rectè intelligatur primo examinandum, cur hic dumtaxat meminerit humectations corporis cum multò cibo, & quiete, non autem frequentiæ vomitus, quæ omnium maximè valet, neq; balnei cuius meminit 6. Epid. sec. 5. vbi docens quid agendū sit, vt Elleborus sumptus moueat, ait lauandum esse, & edendum. Præterea videre oportet, quod nam sit veratrum molle cuius meminit Hipp. in lib. de fract. 3. tex. 125. non longè à fine, Circà primum Gal. ait non meminisse Hippocratem frequentationis vomitus quod res parui momenti esset, atq; omnibus nota. Ego verò non existimo paruum quid esse, quoniam si ut ubiq. docet Hip. maximam habet uim in cunctis consuetudo, imò viro ut ait Theophrastus, est instar ipsius naturæ, quis potest dicere quod parum sit assuescere uomitui, ut per ipsum fieri queat purgatio. Iccircò multò satiùs est dicere, propterea Hippocratem illud tacuisse, quoniā de ijs remedijs ad vomitum loqui deliberauerat, quę fiūt non medicamentis assuefacientibus, sed cibis, & quantitate, & qualitate, aliaq; victus ratione: nam certum est, ut etiam demonstraui in varijs lectionib. Veteres potissimum cōsueuisse uomitiones exercere multitudine ciborum pinguium, acrium, dulcium, atq; aliarum huiusmodi rerum, quibus ἀδεῶς, ut ait Cicero de Cæsare sumptis paullo post uomebant, donec ficus postremo sumpti exirent. Non meminit uerò hic balnei, quoniam ut ait Gal. 2. de sympt. causis cap 5 & 3. de ijs quæ fiunt in medicatr. com. 32. tēpore Hipp. non erant balnea in admodū frequenti usu, & cultura, sicuti posteriorib. temporib. fuerunt, balnea tamen nominauit 6. Epid. sect. 5. ubi non est ità exactè, & accuratè locutus, quemadmodum in aphorismis; nā ibi, quomodo uelit balnea accelerare purgationē uentris non est facilè concipere, pręterquam quod ibi iubet sumere cibum, quando uolumus sistere operationem Veratri, hic uerò pręcipit somnum, quod est valdè, & diuersus, & pænè contrarius ipsi cibo. Iàm uerò quod ait Galen. de quiete, atque cibo; nempè quietem per accidens humectare, cibum uerò non simpliciter quantitate, sed ui aliqua medicamentosa pręstare, non aut exiccatoria, ut sallus acris, adstringens, & Cet: Verū quidē est de cibo, At de quiete, quod ipsa solum humectet, quia nō exiccat haud faciliter intelligo; nam quies humectat, quia retinētur excremēta illa, quę motu euacuātur qbusq; accumulatis planè humectātur corpora, Ita.n. esse declarāt, corpora in longa quiete, ut in carceribus detenta, in quib. ob humorū redundantiā pedes, ac uniuersa corpora inflātur, & tumescūt, ità ut indi-

Dubit. *Solut.*

Not.

Ad Prim.

Auctoris sententia.

Hippoc. in Epid. non est ità exactè locutus, vt in aph.

indigeat purgatione. Porrò de Veratro, molli Gal. 3. de fracturis tex. 125. scribit ἄπορον, i. difficile, & esse dicere q̃d significet ibi vox μαλθακὸν: q̃ a siue mesurá Ellebori, siue preparationẽ capiamus, non est facile cōprehendere, quomodo quantitas Ellebori possit dici mollis, nec quæ talis præparatio, cum Hippoc. de ea scripserit, aut saltem non habeatur inter præparationes ueteribus vsitatas ulla, *Auctoris sententia.* quæ verè mollis appellationem mereatur. Ego igitur in summa huius rei obscuritate illud dicere non dubito postquam Hippoc. huiusce mentionem facit, tamquam rei suo tempore vsitatę, omninò aliquid fuisse, scilicet præparationem quandam, cum exiguo, & optimè castigato elleboro: ita ut mitissimum, cederet, quemadmodum par est existimare illud fuisse, cuius facit mentionem Plinius, qui loco citato scribit vbi uolebant solum dare ad leuiter molliendam aluum, dedisse cum aqua ad summum dracmæ, ad minus quatuor obolis vnde mollis, elleborus apud Hipp. & quo vtebantur, quādo volebāt, aliquid acrius, & exactius meditari, atq; conscribere; sic.n. Hip lib. 3. Epid in ea pestifera constitutione scribit constitutionem illam, & Austros fuisse molles, hoc est ut interpretatur, Galen. minimè agitati, & minime, aut saltem insensibiliter ipsum aerem turbantem. Inuenio autem apud Oribasium octauo collect. cap. 4. & 3. plures fuisse modos exhibendi Elleborum, mitiorem autem quando ab Elleboro eximebatur pars turbans, quem castratum vocabant, similiter mite erat decoctum q̃d dabatur pueris, & senibus, dabatur etiā in alica, pulte, aut placenta aliqua. Iam verò quis sit vsus, & quæ vtilitas aphorismi satis patet, cum præcipiatur in dan- *Vtilitas Aphor.* do Elleboro magna prudentia adhibeatur, & licet hac tempestate exiguus sit illius vsus, attamen id quod de eo tradit Hippoc. est etiam existimandum de unoquoque alio graui medicamento purgante, & peculiariter de ijs, quæ uomitu expurgant, quæ cum magnopere exerceant, ita ut interdum conuulsiones inducant, iure præcepit corpora esse prius præhumectanda diligenter, quo scilicet huiusmodi humectatione occurratur siccitati, quæ solet consequi, similes euacuationes.

14 *Cum biberit quis Elleborum, ad motiones quidem corporum ducere magis, ad somnos verò, atque quietem minus. Indicat autem nauigatio turbari motione corpus.*

MANIFESTISSIMA est continuatio præsentis aphorismi cum su- *Connexio.* periore, quia cum in illo docuerit, quid agere oporteat priusquam elleborus sumatur, nunc docere uult quid sit agendum postquam iam sumptus est, ita ut hoc etiam sit præceptum curatorium pertinens ad partem medicinæ phar- *Diuisio.* maceuticam cum demonstratione coniūctum, atque in tres particulas diuisibile, quarum prior est. (Postquam quis biberit elleborum, &c.) (Secunda uerò est, (*Ad somnos verò, &c.*) Tertia est, (*Ostendit autem nauigatio, &c.*) Quod igitur iu- *Scopus.* bet in prima particula est; ut postquam Quis potauerit elleborum ad motus corporum ducere magis conueniat. Quum autem satis unicuique perspectum esse queat, quid Hippocrates dicat in cortice, Videndum est modo si quid intus lateat, & contemplatione dignum, & ad usum ipsius artis accommodatum, Ab

elleboro

Elleboro bibito tempus accipi potest vel breue, vel multum, Itaque valdè præstat intelligere numquid, id quod præcipit Hippoc. sit agendum statim ab epoto veratro, an paullo post, an multò post. Non n. credendum est ipsum voluisse, vt statim moueatur corpus ab accepto elleboro, quoniam statim eccitaretur vomitus, sicq. non posset operari, nec trahere ad uentriculũ eos humores, qui optãtur; Neque etiam credẽdum est uoluisse, ut multò post id efficiatur, quoniã præter maiorẽ turbationẽ quã affert tarditas uomẽdi nimia, est [illegible] & maior impressio, quã Elleborus facit suę venenositatis, Vnde dicebat Plinius quo plus eius sumitur, eo citiùs operari, & cõsequẽter celerius extire sicq. minus turbare, & minus detrimẽti afferre: ergo superest; ut consilium Hipp. rationi consentaneum sit deberi ab epoto elleboro, neq; statim, neq; multo interiecto tempore corpus moueri, sed medio inter longum, & breue tempus, quemadmodum esset vnius, vel alterius hore, aut etiam paullo plus, cum dicat Plinius spacio 4. horarum inchoare operationem, septem autem horis finire, aut quãdo venit ingens illa vomendi cupiditas, atq; id quod de Elleboro sumpto, est pariter dicendum de Esula, de Antimonio, de grano Gnidio, atq; de alijs medicamẽtis per uomitum purgantib. Nã secus est de medicamẽtis per aluum expurgantib. post quę debet haberi quies, ne medicamentum euomatur, sicq. purgationis frustratio succedat: Quis motus sit faciẽdus post sumptũ Elleborum non docuit Hipp. Verũtamen potest vnusquisq; conijcere, haudquaquã omnẽ motũ cõuenire. & ut de nimio, qualis est cursus, aliaq; vehemẽs motio haudquaquã loquitur, sic potius de gestatione, alioq. motu turbãte, sed nõ defatigante, nec delassante cũ esse intelligẽdũ arbitror, atq; eo maximè, quoniã ut in sequenti videbimus Exemplum affert Hipp. de nauigatione, quę nõ modo motio est haudquaquã vehemẽs, Verũetiã moderatè turbat, ità tamẽ ut corpus agitet, ac ad uomendũ concitet, Et obseruãdũ est Hipp. dixisse (ἄγειν, i. ducere) & (μᾶλλον,) quia etiã si spontè nolit æger se se mouere, tamẽ ad id est cogẽdus; Sed nõ simpliciter: Verũ id potiùs faciendũ est, quàm ut quiescat: hoc est moderatè mouere ipsum oportet; ait n. Plinius Herophilum assimilasse Elleborũ fortissimo duci, qd postquã omnia intus conturbauit, ipse antea omnia prodeat: Sequitur secunda pars quæ est (*ad somnos, & non motiones minus,*) perindè ac si dicat Hippoc. ubi sumptus est Elleborus esse minus dormiendũ, & minus nõ mouendũ: Pro qua parte percipienda, illud primo est obseruandũ, quod animaduerto cũctis interpretib. placuisse, & quod alias dixi; nẽpe id qđ ait de Elleboro tã nigro, quã albo Hipp. competere quoq; alijs medicamẽtis purgantib. tum per superiora, tũ per inferiora, sicut operatur Ellebori, sic ut post ipsorum assumptionẽ, uel nihil, uel parũ dormiatur. Nihil n. post debile medicamentũ, sed solũmodo post ualidũ esse dormiendũ dicebat Auicennas, ut ob hoc non simpliciter negauerit Hipp. somnũ ab accepto Elleboro, sed minus dormiendũ esse uoluit quã vigilandũ, aut mouẽdũ corpus. Verũ hoc in loco occurrit examinandũ, utrũ uerè post medicamenta purgantia sit dormiendũ, secũdo; cur Hipp. potiùs uoluit dicere eos qui potarũt Elleborũ cogendos esse magis ad motiones, quã ad non motiones, etiã ad somnũ: Pro priore. Dubitatũ inuenio iter aliquos scriptores. Verũ pro ipsius rei diffinitione primo dicẽdũ est, proptereà motũ auxiliari humorũ purgationi, quia eos agitat, & de loco ad locum

Not.

Dub.

Dub.

Solut. ad primum.

moueri, quo fit vt facultas expultrix multo magis irritetur ad eos depellẽdos. Cõtra cũ somno quiescẽr à motu, fit vt minus turbata natura minus ad expellendũ insurgat, præterquã quod, vt ait Auic. 2. 1. doc. 2. c. 1 3. somno omnes validè euacuationes retinentur. Vndè iure docet paullò post cum vis elleborũ ducere moue corpus, cum quiescere, fac somnũ, & à motu disiste; Quibus hunc in modũ cõstitutis, Vel medicamẽtũ, qui datur opus habet cita euacuatione per vomitũ, aut nõ; si detur vt velociter vomitũ cieat, certè nõ est dormiendũ à pharmaco acceptro, quoniã sic potiùs vomitus impeditur. Sin autẽ minimè opretur velox operatio, sed potiùs firma, atq; minus molesta, proculdubio pręstat aliquantisper dormire, neq; mouere nisi donec incipiat medicamentũ operari, qđ esse tẽpus duarum, vel quatuor horarum retro diximus. Causę verò cur ità agere præstet, sunt cõplures vna est, quia medicamẽta cum operentur attrahendo à circũferentia ad centrũ, hoc est ab ambitu corporis ad ipsum stomachũ, atque intestina, Sanè ad opus hoc magis cõducit somnus, quã vigilia, quippe quo calor ab extimis ad intimas partes trahatur, secusquam in vigilia; secunda est, quia quælibet medicamẽta vehemẽter purgãtia, & pręsertim Ellebori, quasi venena, & deleteria sunt, vt docuit Gal. 2. De uictu Acut. 1 2. vndè medicus debet cauere ne huiusmodi venenata cõdicio insignẽ aliquã impressionem faciat, qđ utãtur opera natiui calo ris, qui sanè in somno multò robustior fit, præsertim in viscerib. sic enim dicebat Hipp. 6. Epid. sect. 5. tex. 1 0. Ambulatio cibus articulis, viscerib. somnus, Etenim tũc calor magis segregat bonũ à malo, illudq́. retinet, atq; hoc expellit; 3 est, qa melius pficitur operatio pharmaci, cum ipsi mouẽti atq; agitãti coadiuuãt etiã vis naturalis à calore intrò coactò magis corroborata. Hæc autẽ quamquã sint uera, attamẽ sunt quędã obseruationes, quas omnino necesse est habeat medicus purgaturus, s. ne dormiatur dum iam medicamẽtum operatur, siquidẽ operatio omnino impediretur; ne qui sunt robusti post debile medicamẽtum dormiant, alioqn cõuerteretur potiùs in nutrimentum, quàm ut purgaret; contra autẽ dormiendum est statim vbi medicamentum ualidũ, atq; vbi iam cõpleta sit uniuscuiusq́. operatio, sic. n. uirtus antè pugnã corroboratur, & ab operatione facta reficitur. Ad aliud uerò cur voluerit potiùs dicere non motum, quã quietem, puto rationẽ fuisse, quia negatio motus, aliqd plus notat, quã id quies; qđ etiã intelligere oportet de graui uomitiuo, quicquid dicat Cõciliator; nã ut retro dicebã, nec Hipp. negat dormiendum, sed vult, vt illud minus efficiatur, atq; ex his obseruationibus patet magnã esse pręsentis aphorismi vtilitatẽ pro recta purganiũ medicamentorũ administratione. Sequitur modo 3. pars, quæ est, (*Ostendit autẽ*,) & in qua Hip. scopus est probare exẽplo nauigationis, qđ motus corpora perturbet, atque hoc Hipp. faciendum suscepit, qđ nõ ita esset compertum quomodo motus adiuuare posset uomitum, δηλοῖ δὲ, i. manifestat autẽ, &c. hoc uerbum differt à verbo δείκνυσι, qđ hoc significet demõstrationẽ à ratione acceptã, illud uerò significationem à sensu captã. Etenim qđ hic docet, certè ex ipso sensu manifestũ facit (ναυτιλίησι) Gal. in aliqb. Codicib. scriptũ inueniri loco ναυτιλίης, i. nauigationis ναυτίη, i. nausea, quasi uero Hipp. ità dicere uoluerit, (*indicat autem nausea*) vehementibus corporis motibus superueniens, quod motus ipsum perturbat Sed inquit Galen. eandem pene esse locutionem, & eandem rationem. Verum hoc

Solutio.

Utilitas Aphor.

Scopus tertiæ partis.

hoc in loco dignum est inuestigatione, Cur nauigatio perturbet corpora, nam *Probl. 1.* hoc cum ab Hipp. suppositum sit tamquam verissimum, atque omnibus compertum illius rationem afferre neglexit, prætereà Examinandum est cur vomitu nimio facto priùs pituitam reijcitur, deindè bilis, postremò sanguis, nam licet *Prob. 2.* Hippoc. hoc tantum de superpurgationibus Alui dixerit in lib. de nat: hum: nihilominus etiam in vomitu idem contingere obseruatur Et Circà primum Plutarchus in Quæst: natur: quærens cur magis nauseant, qui in mari, quam in fluminibus nauigant etiam si nulla sit tempestas, inquit id totum tribuendum esse *Ad primũ Probl.* odori, atque timori, quippe qui motus omnium maximè corpora turbent, cum videamus, & metuentes, & odoribus grauibus tactos fremere, hortere, atque ijs aluos citari, vndè quia in mari solet esse magis odor, & periculum non exiguum, quæ in fluminibus, quarum aqua dulci, & potabili similis est, haudquaquam eueniunt; Ego verò hiscè addo, motum quendam nauigantibus in mari inæqualem in uisceribus latenter fieri, ob quem perturbatio præsertim stomacho accidit, & perturbationem sequitur nausea, & vomitus: Nam & apud Oribasium *Auctoris senten.* 8 colle. cap. 6. habetur lectum pensilem vbi iacere debet vomitaturus, debere esse inæqualem, vt motus efficiatur similis nauigationi, si inæqualis, sic etiam Arist. 3. prob. 18. ait vinum dilutum, excitare vomitum ob inequales motus quos facit in stomaco, sed si id verũ est quod ait Plutarchus, cur ergo potius vomitus *Dubit.* mouetur nauigantibus in mari quam, vel aluus, vel urina, vel sudor, vt fit in metuẽtibus? an quia in mari cum sedeatur nulla pars magis perturbatur quam ipse *Solut.* stomacus; an quia inter humores bilis, quę leuior est promptius agitata in stomacum fertur, vbi & nauseam, & vomitum facit, neq; enim incredibile est fortissimos homines qui sæpè nauigant, & vomunt, illud facere prę timore: Cur autẽ *Dubit.* aliqui magis lædantur ieiuni quam pasti nauigatione, est quia in ieiunis facilius super natat bilis, in pastis uerò reprimitur à cibo: Circà secundum Alex 2. *Solut.* probl. 54. disertè satis hanc rem tractans inquit: Naturam sollicitam, vt corpora *Ad secundũ Probl.* exonerentur in prauis succis oscula venarum, & arteriarum infixisse vtero, sedi, stomacho, naribus, quę vbi opus est sponte reserãtur cõtentansque materias eructant, id quod etiam faciunt, vbi à medicamentis purgantibus, quę omnia sunt calida, aperiuntur; Vbi igitur leuiter à medicamento, aut aliter vomitus concitatur pituita tantum, quæ fusa & illita elt stomacho reijcitur, quod si grauior sit vomendi necessitas, etiam bilis vel flaua, vel nigra, vel vtraque ex ipsis conceptaculis vi medicamentorum adapertis trahitur, post quam euacuatam, persistẽte adhuc necessitate, & appetitu vomendi sanguis educitur, qui cum sit vitæ instrumentum à natura vi summa retinetur, nec nisi magnopere coacta eũ exire permittit, idquè non tantum vomitu, sed etiam alui subductione fieri testatur Hipp. lib. de nat: hum: Atq; hæc de pręsenti sententia; si vtilitatem eius addidero quæ est magna, cum doceamur, quod sit obseruandum post medicamenta *Vtilitas Aphor.* sumpta, & purgantia siue sursum, siue deorsum, & in somno, & motu, & quiete.

15 *Cum volueris magis ducere elleborum; moue corpus, cum verò sistere, somnum facito, & non moueto.*

POsset videri cuipiã pſẽtẽ ſñiam esse nõ mõ à studio breuitatis Hip. alienã, ve

Connexio. tametiam superuacaneam, sed secus se habet, siquidem licet sit superiori connexa, habet tamen aliquid plus, quoniam in superioribus ostensum est, quòd ante ellebori sumptionem, & quid post sit peragendum, nunc verò docere vult, quid faciendum sit, vbi non respondet operatio votis: non respondet autem; quando vel non quantum oportet, vel plusquam oportet, vel cum aliquibus symptomatibus, vt doloribus, conuulsionibus, vertiginibus &c. operatur. Quibus euentibus docet, vt occurrendum sit, quando, scilicet vel non operatur satis, vel plusquam oportet, accidentibus non docet occurrere, quod cuncta nascantur, vel quia violentius iusto, vel quia minus operatur, tot remedia quæ proponuntur apud Oribasiū aduersus ea, huc cuncta videntur potissimum spectare. Vndè perspicuum est hanc sententiam esse præceptum curatorium, spe-
Diuisio. ctans ad partem medicinæ pharmaceuticam, atque in duas partes secari posse, quarum hæc prior est, vbi optatur maior ellebori operatio mouet corpus: Gal. certè priorem hanc partē dimittit explicare tamquam ante iam explanatā. Verum credere non possum Hippocratem voluisse continuatim idem bis dicere, dico enim continuatim, quia forsan id ferri posset, si aliquibus alijs interpositis faceret. Itaque mihi videtur magis ad Hippocratis dignitatem spectare, vt dicamus in superiori Hippocratem de purgatione facienda in vniuersum docuisse, quæ quoniam, vel maior, vel minor fieri potest, ideò in præsenti docet eandem rationem, quę inseruit alicui rei simpliciter faciendæ, similiter inseruire illi,
Regula. vel augendæ, vel diminuendæ quæ debet esse æterna regula in cunctis medicamentis purgantibus, atque in illis maximè, quæ facultate ad Elleboros accedunt proximè, Sed cum multa alia sint, quę operationes medicamentorum augent, & retardant, vel sistunt, ut sunt astra secundum Astrologos, temporis, & regionis constitutio secundum calorem, vel frigus, quod dicebat Hip. 6. Epid. aluum adstringere; vitæ professio ob quam magis vrbani minus rustici purgantur; me-
Dubit. dicamenti electio, atque ipsius præparatio, dignum est quæsitu, quarè Hippocr.
Solut. solius motus, & quietis ac somni meminit, Cui respondendum est, quod pertinet ad Astra, Hippocratem semper ea fuisse aspernatum, nec ferè alterius celestis rei meminisse, quam magnarum mutationum, scilicet vtriusq; solstitij, & æquinoctij, necnon caniculæ, Virgiliarum, & arctuii, quæ etiam non ob aliud interdum considerauit, nisi quatenus signa sunt, & caussæ partium anni, atque caloris, vel frigoris, vel humidi, vel sicci: quod uerò ad alia, cuncta uirtualiter videntur in motu, quiete, & somno contineri, nempè quibus calor, frigus, siccitas, atq; humiditas corporibus nostris ingenerantur; vel dicendum loqui de ijs quæ possunt fieri postquam cœpit medicamentum operari, & in nostra potestate sunt, nisi etiam dicamus, licet alia quoque sint, quæ medicamentorum operationes augent, atque minuunt, omnium tamen maximè hoc fieri à motu, ac quiete, nec non somno: Et de quiete dicebat Hippocr. 6. Epid. 4. sect. tex. 15. calidis naturis refrigerationem esse aquæ potum, & quiescere: Sed dicet aliquis, est præceptum
Dub. omnium medicorum ipsos ægrotantes præcipuè febrientes in consumata quiete semper esse continendos, & Hippocrates damnabat Prodicum lib. 6. Epid. sect. 3. tex 31. quod motibus omnigenis febricitantes vrgeret, ex quo loco vide-
Solut. tur quispiam suspicari posse ne vllo modo conueniat motus, Verum res ità se habet,

habet, quod motus, vel administrari potest ut remedium, uel ut instrumentum valetudinis tuendæ; hoc postremò modo non conuenit ægrotantibus, sed priore, quando scilicet ipso vt remedio est utendum, quamquam nec omni motu uti expedit, propter medicamentorum operationem, sed si ambulatio negetur, cuius facta agitatio, vel etiam gestationes conducere ad id quod optamus possunt; Secunda pars aphorismi clara quoque est, neque de ipsa quicquam aliud Galen. dicit, quam quod rationi consentaneum est, ut quæ sunt contraria rebus uomitum facientibus, illum sistant, ac propterea quietem, & somnum sistere uomitũ, quoniam ipsi contrarij sunt motui; maximè uerò id somnum facere, quia ipso quiescunt, & cessant omnes animales operationes, & præsertim sensitrices, atque secundum uoluntatem motrices: Verum hæc est nimis generalis ratio, propria autem, atque magis immediata est, quòd quiete, atque somno suaptè natura continentur omnes euacuationes etiam naturales, nedum uoluntariæ, retinentur autem frigore, quod facit in primis, ut dicebam nuper ex Hippocrate, quies: Sed dicet aliquis nonne sunt aliqua medicamenta quorum operatio statim cessat, si cibus assumatur, ut Hippoc. in lib. de affec. ut dicunt de illo quod uocatur Mecioacham, similiter etiam dicitur de theriaca, cuius uis & integritas exploratur, si statim sumpta superpurgationes finiat, imò verò Plinius lib. 2 5. c 5. scribit medullam ellebori è cortice detractam, & cribratam si detur certo quodam modo sistere nimias vomitiones, & apud Oribasium loco sæpè citato multa alia remedia habentur ad sistẽdas Ellebori purgationes nimias, vel alterius medicamẽti; Quòd pertinet ad Theriacam non potuit Hippocrates de ipsa quicquam dicere, quod suo tempore nondum esset inuenta: de cibo uerò nil dixit hoc loco, qđ huiusmodi remedium nõ perpetuò, nec in omnib. respondeat, imò uerò plerumque contingit, ut quæ ante cibum uel parum, uel nihil operantur, accepto cibo magis operantur, eo quod ab eo natura robustior effecta, magis expellere ualeat, & hoc est quòd dicebat Hipp. 6. Epid. 5. sect. vbi Elleborus optatur magis operari, esse edendum. Vtilitas etiam huius aphorismi perspicua est dum, scilicet medicus cupit, uel magis citare, vel adstringere aluum: semper enim quibus fluxionibus alui cohibendis, magis prodest quies, & somnus, sicuti magis irritantur à motu.

Dub. *Solut.* *Vtilitas Apher.*

---

16 *Carnes sanas habentibus Elleborus periculosus. Facit enim conuulsionem.*

CORNELIVS lib. 2. cap. 1 3 Illud scire oportet, omne eiusmodi medicamentum, quod pôtui datur non semper ægris prodesse, semper sanis nocere, Est ferè eadem sententia cum ea, quæ habetur secundo aphorismorum 37. ubi scriptum est: ijs qui bene se habent corpore difficiles, & laboriosas esse purgationes, nisi quòd hic peculiariter de Elleboro tractat, & de peculiari detrimento, quod facit in corporibus sanis, & Gal. dicit posse ambos simul connecti uerum alia melior est continuatio: Supra enim cum egerit, & de eo quod faciendum est ante Ellebori sumptionem, & post, nunc docet in quibus sit faciendà ipsius administratio, & illud docet per negationem, quoniam si quibus dari *Connexio.*

cum

cum conuenit proponere voluisset, immensum sibi proposuisset opus, Vndè melius fuit, vt id moneret quod certum, scilicet non conuenire sanis corporibus vndè apparet esse præceptum simile superioribus, nec posse commodè in plures partes secari, nisi cum sit sententia rationi iuncta, vellemus eam diuidere, in sententiam, & sententiæ ipsius rationem, seu demonstrationem, Est enim sententia (*Elleborus periculosus est sanas carnes habentibus*,) quod Ellebori appellatione nunc intelligat album non est dubitandum, siquidem niger neque periculosus est, neque conuulsionem facere à quoquam aut scriptum, aut exploratum est, Cæterum de albo minimè dubitatur quin periculosus sit, quippe quo; vt veneno saggitas Galli, atque alij populi tingebant, quo lethalius ferirent, vt adnotauit Theophrastus, atque post ipsum Plinius lib. 25. cap. 5. qui etiam dicit alia mala facere, atque solo nomine consueuisse terrorem incutere, (*carnes sanas habentibus*.) Hoc in loco queri potest quod cum 2. lib. Aph. 37. dixerit ἐν σώματα ἔχοντας, hic dixerit non corpora, sed carnes sanas habentes, sed responde, e licet in primis ueteres consueuisse dare Elleborum sanis, & caussarijs, hoc est qui aliqua valetudine detenti, alioquin carnas sanas habebant, vt constat ex Plinio. Ad hæc eo in loco Hippocratem loqui in uniuersum de purgatione, hic uerò tātum de albo veratro, quòd quandam aduersariam proprietatem habet ipsis carnibus, vt potè quas sua ui calida, & sicca facile consumit, nam de ipso duo dicit ad hāc rem pertinentia loco citato Plinius. Vnum est absumere carnes si una coquantur; alterum qui Galli vbi feras occiderant sagittis ipso tinctis, carnem circumcisam à uulnere abijciebant, ut consumptam, & prauam; aliam uerò ut pote factam teneriorem esitabant, Subiungit Hippocrates rationem, qua est periculosus sanis, nempè quod conuulsionem inducit; addo non solum conuulsionem ipsum per se immediate facere, uerum etiam coturnices ipso uictitantes si edantur similiter Epilepsiam, idest conuulsionem facere, ut plerique scribūt, & præsertim Plinius lib. 10. in fine cap. 23. Cæterum pro integra huius loci intellectione tria sunt uidenda, quid sit spasmus, qua ratione fiat ab Elleboro, & utrum animalia eo uescentia possint similiter conuulsionem inducere, Quòd pertinet ad primum Spasmus nil aliud est nisi motus præternaturalis, quo membra mouentur uersus suum principium; esse enim motum præternaturalem manifestè scribit Gal. 2. de sympt: causis cap 1. ubi dicebat ad eum faciendum nullā concurrere facultatem, sed solius morbi opus esse, & quia hic motus interdum fit in aliqua parte interdum in toto, ut in Epilepsia, hinc est quod epilepsia dicitur conuulsio totius corporis, utrum autem uerum sit nullam conuenire facultatem ad efficiendam conuulsionem, an uerò conueniat motrix coacta, ut aliqui docti uiri censuerunt, non postulat hic locus, ut latiùs disputem, sat pro nunc statuere quamlibet conuulsionem secundum Hippoc. 6. aphor. 39. fieri uel ab inanitione, uel à repletione. Iam uerò (quod erat secundo loco propositum) conuulsionem quæ fit ab Elleboro, certum est fieri ab inanitione, hoc est à ui sua potenter exiccante. Vndè Hippocrat. 5 aphorism. 1. dicebat conuulsionem ex Elleboro esse lethalem, & in Coacis prænotionib. perniciosam cum enim is vt diximus vi quadam propria carnes consumat, ubi musculorum carnem attingit. Simulq. neruosas partes tentat, eas exiccans, facit ut uersus propriam originem

Diuisio.

Dubit. solutio.

Not.

gitem violenter trahantur, vndè conuulsio dolorosa sequitur. Est amplius, & aliud, nimirum ab Elleboro concitari vehementer vomitum, ac ob, id os ventriculi non parum lacessiri, quod deindè communicans inducit conuulsiones, vt perspicuum fit in pueris, siue à lactè, siue à vermibus in stomacho læsis, atque hoc est, quod uoluit significare Galen. in fine huiuscè commentarij, quãdo scripsit Elleborum hoc habere ἐξαίρετον, i. peculiare, & egregium, vt propter suam ingentem vim conuulsionem inducat, certè cum conuulsio sit affectus exitialis, ex hoc Hipp. summo iure demonstrauit quod dixerat, nempè periculosum esse in sanis corporibus Ellebori albi vsum, quia facit conuulsionem; perinde ac si ità demonstrationem cõstrueret: quæcumque faciunt conuulsionem, quæ est morbus grauis periculosa sunt, sed Elleborus facit in habentibus sanas carnes cõuulsionem, ergo periculosus est. At percunctabitur aliquis, cur potius in sanis quam ægris, hoc faciat, cui responderi potest etiam in ægris, vbi nimium purgat, facere, alioquin nõ dixisset Hippocrates conuulsionem ab Elleboro factam esse exitialem, Verum in ipsis illud minus contingit, quoniam ubi Elleborus in corpore inuenit prauos, & copiosos humores, illos adoritur, & excludit, interim carnes dimittens: At ubi eos non reperit, proculdubio carnes aggreditur, easq. colliquans, & consumens partes neruosas exiccat, undè sequitur ipsarum contractio & consequenter conuulsio. Porrò de Tertio illud primum adnotare conuenit, haud uerum dixisse Plinium, quando scripsit solam coturnicem inter animalia morbum comitialem, seu epilepsiam sentire, quemadmodum etiam fefellit Arist. quando scripsit 3 1. sect. probl. 2 7. 2 8. solum hominem tentari epilepsia, si quidem Hippoc. lib. de sacro morbo, & Plutarchus in prob. scripserunt: etiam capras, & oues simili morbo exerceri, sicut equos, Absyrtus, alij verò inter aues graculos, & accipitres. Quod autem possit fieri vt animalia elleboro nutrita faciant & ipsa comesta conuulsiones, minimè negare oportet, Nam Hipp. 6. Epid. sec. 5. tex. 3 5. scribit mulierem, & capram elaterium cucumerem syluestrem depastas esse pueris purgarionem: quam sententiam dum exponeret Galen. dixit ex hac Hippoc. sententia haberi dogma physicum, nempè eos errasse, qui putarunt exculentorum, & potulentorum, facultatem non cõseruari in corporibus postquã ea cocta, & in sanguinem cõuersa sint, cum nõ solum hoc Hipp. exemplo secus appareat, uerumetiam sæpè usu probetur exculentorum odores, in ipsis quoque sudoribus conseruari. Itaque clare patet fieri posse, ut aues pastæ Elleborum, ac proptereà eius in se se uim seruãtes, uitium edentib. cõmunicent, haud secus, atq; referũt: de puella illa ueneno napelli nutrita, in qua uis ueneni cõseruata cõcumbẽtes cũ ea facile perdebat. Atq; hęc de Hipp. sententia, quam utilẽ esse medentib. nõ est ambigẽdum, quoniã ea docemur, quod Gal dicebat de capris Elateriũ depastis, nimirũ, cõseruari eius qui pascũtur in ipsis facultatẽ, ac proptereà diligẽter esse attẽdendum, nõ solum ipsa medicamenta sumenda, quã uim habeant, uerumetiã, & quid alijs quib. utendum est, impertiant, atqui illud etiã obseruandũ ne faciliter qui sani sunt medicamenta valdè purgãtia capiãt, qđ sint deleteria maxima ex parte, aut saltẽ naturę inimica, q̃ppè quã ipsa inuicta uĩcãt, ut ait Arist. 1. prob. sect. Docemur pręthereà ab Elleboro, quãtum fieri põt cauere, cđ & sanis sit periculosus, & multò magis ægris, ubi præter modum exhibetur.

Dub.

Solut.

Not.

Si quis

17 *Si quis febrem non habens, abstineat à cibo, & cordis morsum, seù vertiginem patitur, & oris amaritudinem sentit, purgatione indigere per superiora significat.*

Connexio. SI connectere presentem aphorismum cum superiore placeat, nulla mihi videtur ratio melior, quàm si dicamus Hippocratem in antecedenti docuisse quibus non conueniat Elleborus, s. sanis, nunc verò docere, quibus caussarijs conueniat, & licet Ellebori nullam expressam faciat mentionem, attamen eum implicitè satis insinuat, dum commemorat purgationem per superiora, quam maximè omnium fieri ab Elleboro nemo dubitat. Dixi autem caussarijs, quia sicuti non conuenit eius administratio in sanis corporibus, sic quoque, & incommoda, & valdè periculosa est in ægris corporibus, quorum vires plerumq́. sunt debiliores, quàm vt fertè valeant adeò ingentem perturbationem; quod non est in caussarijs, qui & si habeant intra se alicuius, vel aliquatum valetudinum initia, minimè tamen ea sunt, quæ vires nimium frangant; Neque tamen omnibus caussarijs dari potest, sed aliquibus, quos nunc proponit, adeò; vt Scopus eius sit docere esse aliquos caussarios, qui & si carnes sanas habeant, attamen ellebero indigent, aut alio medicamento per vomitum purgante. Est sententia simplex sine demonstratione, & præceptum curatorium partis pharmaceuticæ. Corn. Celsus lib. 1. cap. 3. hunc aphorismum sibi breuiter proponens, ità scribit. Itaq; vbi amari ructus cum dolore, & grauitate præcordiorum sunt, ad vomitum confugiendum est. Etenim & Hippocratis sententia est, vbi quispiam sine cibi fastidio, cordis morsu, tenebricosa vertigine, & oris amaritiæ tentetur euacuatione per superiora opus esse significari, tam verò quid sit vnumquodque quod Hippoc. proponit paullò diligenter, sed breuiter videndum est, postquam tota sententia vtilissimis præceptis est referta (*Sine febre*) ἀπυρετάντι sua lingua, nostra, in febricitanti, siue, non febricitanti. Dicitur enim apud medicos tripliciter aliquis non febricitare, vel quando prorsus omni caret febre, vel quando magna; vel quando febris est accidens seu symptoma sequens inflammationem nam, vt sæpè dixit Galenus. Veteres non appellabant febrem, quæ sequitur inflammationem, vt phrenitidem, aut pleuritidem, peripneumoniamue, Iam uerò Hippocrates hic propriè loquitur de ijs, qui carent febre magna, & essentiali, & etiam qui habent inflammationem vt ego puto, quibus si dentur medicamenta valdè calefacientia, & commouentia, vt Elleborus planè augetur febris, atque inflammatio, secus autem est in exiguis febribus & quæ alios morbos sequuntur, quoniam si caussis ipsarum seù morbis, quos sequuntur uomitus conueniat, haud quia quam ad febrem, sed ad caussam mentem dirigere oportet, & studium, ἀποσιτιν Galenus legit ἀσιτιν, Sed apud Hippocratem vtraq; vox plerumq́. idem significat, sicuti ἀπόσιτοι, καὶ ἄσιτοι, Etenim vt docet Galenus secundo aphor. 8: propriè appellantur vtroque modo quicunque cibum nō appetunt, interdum autem, qui illum ità fastidiunt, vt ipsum non capiant, Cæterum hoc in loco, puto accipiendū esse pro eo affectu, in quo ægri non appetunt, vt etiam Galenus exposuit etenim si intelligeret Hippoc. eos, qui

cibum auersantur, neque illum capiũt, prope esset præceptũ perniciosum, quod elleborus exigat firmas vires, quas certè nequeunt habere, qui nihil cibi capiunt, (καὶ καρδιωγμός,) idest (vt interpretatur Galenus) oris ventriculi morsum καρδίαν, namquè os ventriculi à veteribus fuisse vocatum millies dixit Galenus, quamquã Hippoc. 4. lib. de morbis, etiam Hepar à pueris vocari καρδίαν scribat, Verum illud est obseruandum, quod scripserũt Erotianus in Onomastico, & Gal. 4. aph. 65. nempè hoc vocabulum (καρδιώττειν, & καρδιωγμός) duo apud Veteres habuisse significata; vnum est, quod diximus oris, scilicet ventriculi dolorem, alterum verò ipsius visceris nempè cordis morsum, quem sequitur ipsius motio quædam palpitationi similis, quod quidem symptoma pessimum est, cum etiam ab Aristot. scriptum habeatur cor nullum affectum violentum pati, & Plinius dixerit non macerari morbis, fit autem vterq. hic affectus a succis biliosis, & acribus, vel os ventriculi, vel cor lædentibus (σκότοδινος) tenebriosa vertigo. Vt enim simpliciter vertigo est, cum omnia in gyrum verti videntur, itá vt cadant nisi sustineãtur, sic si præter hoc accedant tenebrę ob oculos, atque cadant, nominatur tenebricosa vertigo, quam & ipsa fieri a succis prauis os ventriculi mordentibus sentit Galenus in com: vbi scribit, propter magnitudinem neruorum à capite in ipsum ventriculi os descendentium lædi animæ operationes, ipso ventriculi ore malè agente, itá vt velit omnes prædictos affectus esse symptomata eorum omnium succorum mordere valentium. Sed illud scire oportet, Hippocratem esse intelligendum de ea vertigine tenebricosa, quæ copulatur cæteris duobus affectibus antecedentibus, quandoquidem sæpenumero fit etiam ab alijs causis, nimirum à vaporibus crassis, vel à stomacho, vel ab alijs partibus sursum elatis, aut quoque in ipso cerebro genitis, qui ingredientes ventriculos cerebri, ibiq. spiritus coutentos in gyrum vertentes, vertiginem inducunt, de quibus non loquitur Hipp. quod in ijs nõ fit semper vomitus necessarius, quemadmodum est in illis, quæ fiunt cum inappetentia, atque cordis morsu, id quod etiam dicendum est de oris amarore; qui id habet peculiare, quod fiat semper à bile flaua, vt ob hoc significetur opus esse purgatione per superiora, atq; ob id vomitu, qui fit per Elleborum. Tota itaq; sententia potest ad formam aliquam syllogismi hunc in modum reduci, Opus est vomitu, qui fit Elleboro, quãdo biliosi, & acres succi os vẽtriculi lædunt, sed vbi simul adsunt sine febre inappetentia, oris ventriculi morsus, tenebricosa vertigo, & oris amarities, clarissimè significatur ventriculum à similibus humoribus offendi, ergo vomitu, & Elleboro tunc opus esse significatur. Vtilitas aphorismi est, quia docemur etiam eos qui carent febre, esse vomitu purgandos, vbi tamen in corpore humores prauos gestent, & maximè in ventriculo, alioquin iam monstratum est vomitu per Elleborum non esse tractandos, qui sanas carnes habent. Sed dubitabit aliquis, cum multæ aliæ sint, caussæ, & valetudines propter quas conuenit Elleborismus, vt ab Hippoc. alibi, & maximè omnium à Plinio relatum est, hic tamẽ solum quatuor meminit, nempè inappetentię, morsus ventriculi, tenebricosæ vertiginis, atque oris amaritiei, Cui responderi potest, hos affectus pro exemplo uoluisse ipsum propenere, tum quia maximè omnium exigunt purgationem per uomitum, & elleborum, tum quia horũ, qui à bile proficiscũtur, & ab humore sursum eleuato uoluit monere, in quibusq.

Not. *Vtilitas Aphor.* *Dubit.* *Solut.*

similibus posse administrari, undè in quibus bilis arra in partibus profundis, aut inferioribus lanrar, cerrum est neq; Elleborum, & proindè nec ipsum uomitum conuenire, ur in sequenti aphorismo significarur.

---

18 *Supra præcordia dolores, purgatione indigere per superiora significant. Quicunque uerò inferiora molestant, per inferiora.*

PERGIT Hipp. in hoc aphorismo documenra rradere circà administrarionem ellebori quem dixi semper comprehendere sub uomirus, seù purgationis per superiora appellatione, & quemadmodum in anrecedente docuir; in
Connexio. peculiari affectu oris uenrriculi quomodo cōueniat, nunc idem demonstrar uniuersali exemplo; scilicet ut habeatur semper in purgando corpore respectus ad propensionem naturæ, & ubi ea ad superiora uergit, per superiora, ubi uerò ad inferiora, per inferius purgantia, cognosci uerò huiuscemodi propensionem ipsis doloribus, seù laboribus, quod si supra seprum transuersum sinr, purgandum esse per superiora, si ramen purgare est necesse monstranr, sicuri si infrà septum sinr, perinferna, adeò ur ex his apparear euidens connexio præsenris aphorismi cum superiore, qui & ipse præceprum est curarorium ad pharmaceuricam pertinens sine demonstratione, atq; indiuisibile. (*Dolores supra septum.*) Quamquàm uox ὀδῡνήματα qua utitur Hipp. propriè dolores à Larinis appellaros significer, nihilominus haud est ambigendum, quin eriam sub ipsos, alios affectus, & labores, qui manifesti sunt, inrelligar, is enim est æternus Hippoc. mos, ur una re plures aliàs similes inrelligat (τῶν Φρενῶν.) Vereres nomine Φρενῶν, seù menris, intelligere consueuisse partem illam, quam posteriores διάφραγμα nuncupauerunt, quod ea uehemenrer læsa, simul & mens uioletur, sicur & Arist. 3. de partibus animalium, cap. 10. dixit: eam participare nescio quid prudenriæ Galenus non semel monuit, sed maximè lib. 5. de loc. aff: cap. 4. ubi demonstrauit cur eandem parrem ueteres uocarint φρένας. Plato in Zimæo διάφραγμα, & Aristor. loco citato διάζωμα, (*Quicunque purgatione indigent.*) Non sine rarione addidir Hipp. hæc uerba; Quoniam habenres huiusmodi dolores supra prçcordia minimè semper indigenr purgarione per superiora, sed potiùs euacuarione per sanguinis missionem, quemadmodum de pleuriride dicebar Hipp. in qua si dolor uergar ad superiora, sanguinem mirrendum, si ad inferiora, esse purgandum præcepir, secundo, & quarro de uictu acut: id qđ eriam de quibusq́. doloribus inflammarorijs
Dub. commendauir Galen. Sed dicet aliquis quomodo cognoscemus dolores indigere
Solut. purgarione, uel nō; Dicendum cognosci, quia fiūr ab humoribus, & præsertim mobilibus in loco proximo, ac profundo, & si alijs remedijs non cedanr. (*Purgant superiora*) dixi antea, & repero hic, Hipp. nomine purgarionis per superiora absq́. dubio inrelligere uomirum, atq; cum elleboro albo factum, quemadmodū & nomine purgationis per inferiora cōplectirur omnes, & præsertim factas
Dub. Elleboro nigro, Sed hic orirur non leuis dubirario, quoniā neq; dolores thoracis, neq; oculorum, neq; gulç, neq; capiris, semper urilirer p superiora purgārur, imò uerò à uomiru magis exacerbārur, Adhçc sæpè morbi, & dolores superiorū ab ipsa etiam natura, arque arte curantur infernis euacuationibus, ut scribit Hipp. 4. aph.

aph. 18. & 60. de surditate, & de lippitudine 6. aphor. 17. quos affectus dicebat solui superueniente alui fluore, & in colicis, atque renum doloribus, qui sunt infra septum, vomitus iuuat; neque valet, quod aliquibus placuit hic tantum Hippoc. loqui de affectibus oris ventriculi, quoniam nulla pars laborans est irritanda purgatione ulla, nec pars per ipsam partem euacuatur. Itaque satiùs est respondere, Dolores qui fiunt in partibus superioribus, aut fieri ab humore congesto ibi, aut eo ab alijs partibus transmisso: Si ibi congeratur, aut est humor leuis, aut grauis, Si leuis per uomitum euacuatur, si grauis per inferiora, pariter humor, qui aliundè ad partem supra septum fluit, aut magno impetu fluit, atque tunc faciliùs, & securius statim euacuare per vomitum, aut fluit lente, atque tūc præstat euacuare per inferiora, cum opus sit nō modo euacuatione, verumetiam reuulsione, atque deriuatione. Nisi potiùs dicere placeat cum Hipp. ponat terminum doloris, ipsum septum transuersum, atque id (vt patet ex anatomę) ipsi stomaco, atque intestinis ità proximum sit, vt aliquo modo ea tangat, videri ipsum voluisse loqui dumtaxat de humoribus, vel in ventriculo, vel in intestinis contentis, quasi dicat vbi humores biliosi in stomacho sunt, atque eum lædunt, esse vomitu ejciendos, vbi verò in intestinis, purgatione per aluum indigere. Ex quo apparet quàm vtilis sit aphorismus in medicina facienda, quandoquidē plurimum refert in doloribus quibusquè scire, quà parte sint humores dolorum authores pellendi. *Solut.* *Vtilitas Aphor.*

---

19 *Qui in medicamentis purgati, non sitiunt, non quiescunt priusquam sitiant.*

POSTQVAM Hippocrates hactenus de Ellebori administratione, ac consequenter de ipso vomitu adhibendo satis copiosè locutus est, prout ipsius institutum postulat, remanebat, vt de quodam symptomatę medicos moneret, quod solet omnes insignes purgationes, & præsertim quæ fiunt per vomitum ex Elleboro consequi, nempè desiti. Etenim ea interdum tanta fit, vt & medici interdum, & ipsi ægrotantes plerumquè deterreantur. Vndè ad tollendum hunc terrorem fecit præsentem aphorismum; quo docet, non modo nihil esse metuendum, si post purgationes ingens sitis fiat, imò verò necesse vt fiat, alioquin ipsos ægrotantes non quiescere, nisi prius sitiant, quasi uerò non speranda integra medicamenti operatio, antequā sitis fiat, nec dubitari debet, quin hic quoque de Elleboro agat, quoniam hæc eadem verba habentur in eo fragmento de Ellebori vsu, quod Democrito scripsit Hippocrates. Est enim dogma quod ad diagnosticā, vel prognosticam partem reduci potest, cum ex eo discatur cognoscere perfectionem purgationis medicamentorum, est simplex sententia absquè demonstratione, vt ob hoc ad nos pertineat, & ipsam explicare, & illius demonstrationem indagare. Dicit itaque (ἐν τῇσι φαρμακοποσίῃσιν,) idest pharmacorum potionibus, non quod hoc etiam uerum non sit in ijs medicamentis, quæ deuorantur, cum etiam in clysteribus experientia comprobetur, vbi illis fit insignis euacuatio sitim consequi, sed ità sibi placuit loqui, quoniam *Connexio.*

suo tempore maior pars medicamentorum purgantium potu administrabatur, quemadmodum etiam Galeni tempestate, immo uerò, & boli nostri, & pil-

Cur pillulæ introductæ. lulæ sunt in vsum traductæ ob eos potiùs, qui difficiliter medicamenta bibunt, quàm quod non semper melius esset medicamenta potu, quàm alio modo sumere, siquidem cum debeant, in stomacho eliquari, atque solui si purgare

Not. debent, facilè est comprehendere hunc laborem demi ventriculo vbi in ipsum medicamenta iam dissoluta, atque eliquata inijciuntur, & propterea mirari nemo debet, si veteres Theriacam, Hieram aliaq. ingrata pharmaca, vel aqua in febre, vel vino sine febre dissoluta tradebant, secus quam nunc facimus omnes, qui potiùs gustum, & delicias ægrorum, quam ipsorum vtilitatem sectamur, (*Nisi sitient purgati,*) Ea vere est plurimorum pharmacorum condicio, vt post purgationem sitim, nec exiguam patiant, Cur autem ità contingat, non est ar-

Cur post purgationem sitis. duum veras inuenire rationes. Nam vt optimè discurrit Galenus in Com: alij sunt, qui statim penè ab accepto pharmaco sitiunt, alij verò qui tardius. Sitis autem fit aut propter ipsius ventriculi dispositionem, aut propter pharmaci dati naturam, aut propter ideam ipsius humoris euacuati, aut propter omnes simul, aut propter plures: Contingit propter ventriculum, quando scilicet is suapte natura aut calidus, aut siccus, aut simul, & siccus, & calidus est, ità vt etiam antè phatmacum sitiat: Similiter contingit ob pharmacum ipsum, quādo nempè est siccum, & calidum, & acre, & mordax, ac potenter euacuans. Propter ipsum humorem qui euacuatur, fit quoque sitis, quando nempè est biliosus, & amarus, sic enim Plutarchus primo probl. symp. amygd. amaras facere sitim ità vt vulpes eas pastę moriantur nisi bibāt. possumus etiam addere fieri sitim quādo humores serosi, & aquosi, à quibus demulcetur sitis, euacuantur. Etenim manna, atque mel rosaceum solutiuum, & si non multum euacuent, neque calefaciant, exiccentuè, nihilominus ingentem sitim producunt, quòd humores serosos euacuant: Et sicuti ab hisce caussis producitur sitis, sic à contrarijs solent perdurare plurimum absque siti, quando scilicet ventriculus sit frigidus, ac humidus suapte natura, aut propter pituitam à capite in ipsum præcipitatam antè assumptionem pharmaci, atque post. Pari pacto non fit sitis, si medicamentum sumptum sit expers mordacitatis, necnon insignis caliditatis, atque siccitatis, quo fit vt Cassia haud multam sitim inducat. Tertiò, & postremo tardatur sitis, quoniam humor, qui euacuatur pituitosus est, aut aquosus; quamquam si hi quoque copiosè euacuentur, sitim facere consueuerunt, ob siccitatem, quæ oboriturnimium euacuatis humiditatibus, vt dicit Plutarchus 6. symp. 1. ijs qui ieiunant, quod ob humidi consumptionem scribit sitire. Addit Galenus, & bene, fieri etiam sitim ob occultam, si non sensibilem ipsius pharmaci sumpti acrimoniam, atque caliditatem, vt de carne Viperæ, ac vino in quo ea sit mortua, atque alijs pluribus; narrat idem Gal. à Dipsadis similiter veneno fieri: (*Non cessant priusquam sitiant.*) Qui dixerunt posse hæc verba interpretari, quasi Hippocrates præcipiat non esse cessandum à motu accepto Elleboro priusquam sitis accedat, nimis simplices mihi videntur, quia valdè periculosum esset præceptum, Ergo vera interpretatio est mentis Hippoc. vt intelligatur, non desinere purgationem antequam sitis accedat. Sed videndum est quæ sit ratio propter

quam

quam semper debet perfectam purgationem sequi sitis, Quod priusquam agatur, illud monere placet, non esse hunc simpliciter verum aphorismum, quia vsu venit ut interdum fiat integra purgatio, nec sitis accedat, & è contra sitis magna fiat non finita purgatione, similiter etiam cōtingit, nec fieri purgationem, nec sitim, vt in Iuuene Melibeo visum est, qui accepto medicamento cū nil reiecisset, mortuū esse narrat Hipp. 5. Epid. Quod certè de alijs medicamentis compertum est: at non ità forsan de Elleboro, de quo non est dubitandum Hippoc. loqui postquam hic idem aphorismus habetur in fragmento de Ellebori vsu ad Democritum Adhæc illud supponere oportet, vbi sitis præexistens à purgante medicamento non mitigatur, Sed potiùs augetur, planè lædi ægrum, & vbi eadem quæ anteà durat, ignorari vtrum iuuatura sit purgatio, Vbi verò nulla adsit sitis antea ob humorem, scilicet irrigantem, tunc ex purgatione humoris illius fieri meritò sitim, atq. tunc non conferre nisi sitis oboriatur, quod signum sit non esse humorem euacuatum, qui sitim tollebat, Itaque hunc in modum accipienda est Hippocratis sententia, perinde ac dicat eos, qui non sitientes antè medicamenti potionem, ob id purgatorium sumunt, non absolui purgationem nisi accedat sitis, ità vt Hippocrates loquatur de carentibus siti ob humores frigidos ac pituitosos, in quib. fit sitis, quoniam humor quod eam tollebat, est iam euacuatus. Vndè sic aphorismus erit constituendus, qui in pharmacotum potionibus non sitiunt, purgati non quiescunt, hoc est, non liberantur à morbo, nisi prius sitiant, scilicet siti naturali, non autem præternaturali, Nam quę prius extincta erat sitis naturalis ob frigidos humores redundantes in stomacho, certè ijs euacuatis redit, ac propterea bonum est, quia euacuatus est morbificus humor. Ita enim intellectus aphorismus, verissimus est, alioquin experimentis quotidianis non correspondet. Cæterum percunctabitur aliquis cur Hipp. de non sitientibus potissimum uoluit hoc docere? cui responderi potest uoluisse hoc Hippocratem monere, vt intelligeretur non semper sitim subsequentem purgationes, malam, sed aliquando bonam atque optabilem, quæ dignoscitur, ex eo ab alijs, quod sitis sola superueniat, cætera uerò symptomata deleātur, Vbi enim nullum aliud symptoma ex purgatione remanet præter sitim, planè signum est omnes humores prauos esse euacuatos, solamq. siccitatem esse relictam à qua fit sitis. Vtilitas præsentis aphorismi est in primis pro cognoscenda perfecta purgatione, quando scilicet sola sitis naturalis, quæ anteà non erat, efficitur: fit autem sitis naturalis quando sola remanet, atque alia symptomata desinunt. Prætereà iuuat aphorismus pro facienda medicina, ne scilicet ubi sitis adest post medicamenta pro ea tollenda maior purgatio cupiatur, atque procuretur, siquidem vbi sola est, quiescere potiùs conuenit, nec eius sitis est remedium quærendum, quæ naturalis cum sit lædere nequaquam potest; Est etiam vtilis ad victus institutionem quasi non sit offerendus cibus illi, qui sumpsit medicamentum priusquam sitiat simulq. omnis turbatio medicamenti recesserit.

Dubit.
Solut.

Vtilitas Aphor.

20 *Non febricitantibus si tormina acciderint, & genuum grauitas, & lumborum dolor, purgari inferius oportere significatur.*

MIHI non displicet id, quod à Galeno dictum est in com: nempè sicuti in superiori aphorismo, hoc est, mediatè antecedēte, s. 17. docuit cognoscere eos, qui egent euacuatione per superiora, sic nunc qui est aphorismus vigesimus docere signa eorum, qui purgatione per inferiora indigent; communem autem vtriusque esse ratiocinationem in diuersis symptomatibus, nimirum quo natura inclinat, eo esse euacuandum, Verumtamen duo optassem à Galeno, vt cum immediatè antecedente aliquam connexionem nobis indicasset. Vtq́. non adeò breuis fuisset in exponendo hoc non ità arido, & facili aphorismo; Quod
Connexio. autem spectat ad connexionem cum immediatè præcedente, certè non alia est, quàm quòd vterquè de purgatione tractat, & si ad meliorem ordinem essent redigendi aphorismi, sanę hic apprimè conueniret, vt ait Galenus post 17. quia sicut in illo ex symptomatibus docet intelligere quando sit opus vomitu, sic in hoc docet cognoscere ex diuersis symptomatibus quādo opus est purgare per inferiora, scilicet quando tormina, & genuum grauitas, & lumborum dolor; adeò, vt hoc sit dogma, ad partem simioticam seu significatiuam pertinens, indiuisibile, & sine demonstratione, (*Existentibus sine febre,*) quod in aphor. 17. dixi significare vocem (ἀπυρέττοισι,) scilicet eos qui febre essentiali & euidente carent non autem qui prorsus nullam habent, idem quoque statuere conuenit: In præsenti, & eo maximè, quod vbi tormina sunt, vix fieri potest quin præ dolore accendātur saltē spiritus, & diaria febris suboriatur (ςρόφος) Vocem significare tormina, scilicet intestinorum dolorem hoc quoque manifestum est, quemadmodum, & qđ sit genuum (βάρος) seu grauitas, & qđ lumborum dolor ἰσφύος ἄλγημα. Verum non ità constat, quę sint rationes ob quas huiusmodi symptomata ostēdūt opus esse purgatione per inferiora, quia tametsi ex Gal. colligere licet rationem esse, quia ducendum esse, quo natura vergit, & Hippocr. docuit, & ratio suadet, cum in euacuationibus faciendis maximè conducat naturam habere auxiliatricē, nihilominus est quippiam aliud ob qđ ipse puto, voluisse sapiētissimū senem huiusmodi dogma posteris relinquere. Primum enim illud notandum
Not. est, Hipp. in hoc aphorismo vti hac phrasi (κάτω φαρμακίης δεῖσθαι σημαίνει,) idest, indigere per inferiora euacuatione, quoniam vere præceptum est, atq; non exigui momenti, cum si negligatur soleant isti dolores, vel desinere in podagricos morbos, vt docuit Hipp. 2. prorrheticorum, vel recurrere in partes superiores, & caput, vt in Caluo illo Larissæo in 3. Epid. commemorato. Iam verò quod tormina egeant purgatione per inferiora caussa etiam est, quia nisi pellantur fæces, vt mandauit faciendum esse Auuic: in Colica, & humores, & flatus à quibus fiunt tormina, retinentur; vndè augentur dolores, atque interdum humores ad articulos inde conuersi faciunt arthritidas, vt quandoque docuit Paullus Ægineta. At de genuum grauitate, alia ratio videtur, ob quam oporteat per inferiora euacuare; scilicet quod grauitas attestetur humorum crassitiei, qui multo promptius

prius euacuantur per inferiora, quam per superiora, vt obseruatum fuit in illa constitutione Oeni narrata ab Hippoc. 2. Epid. sect. 4 in qua homines ob esum leguminum in genuum grauitarem incidebant, nec quicquam obstat, qđ Hippoc. 4. de victu acut. rex. 86. det Elleborum in genuum grauitate, quoniam multa sunt ibi non ità probata, præterquam quod Elleborus etiam interdum euacuat per inferna. De lumborum autem dolore, quòd soleat interdum ad septum trãsuersum recurrere, & magnam perniciem secum ferre docuit Hipp. 2. prognost: sed qđ etiam materia in lumbis contenta soleat exonerari, & per hęmorrhoidas vbi in venis continetur, & per ipsa intestina, vbi vel extra venas, vel propè oscula ipsarum posita est, illius partis situs, atque constitutio satis docent. Igitur siue coniunctim hæc omnia symptomata capiantur, siue disiunctim, Vera est Hippoc. sententia, scilicet opus esse purgatione per inferiora, vt potè quæ multò minus molestiæ afferat quam vomitus, qui omnis semper est contra motus, cũ pars ventriculi conuexa efficiatur concaua, & è conuerso. Sed dicet aliquis si tormina fiant ab humore bilioso, vt non rarò contingit, quomodo erit is euacuandus, vtrum per superiora, vt videtur postulare ipsius humoris natura, an potiùs per inferiora, vt præcipit Hipp. cui respondendum est, aut humorem illum biliosum esse iam fixum in ipsis intestinis maximè inferioribus, aut in motu esse, si firmatus sit, plus potest ad indicandam euacuationem ipse locus, quàm natura humoris, vndè p inferiora potiùs est euacuandus, quã per superiora, atq; hoc est quod voluit dicere Hipp. lib. de salubri diæta quando dixit: æstate vtendum clysterib. quoniam tunc corpus biliosum est, & fiunt tormina, lumborum, atq; genuum dolor, sin autem sit adhuc in motu, certè pręstat euacuari per vomitum, eò quòd bilis mota, & concitata facilius in superiores, quàm inferiores partes feratur; vtilitas ergo huius aphorismi est qualis, & superioris, scilicet non modo in cognoscendo euacuationis faciendæ modo, verumetiam in operando, scilicet cum docetur, vbi hæc adsunt symptomata mouenda esse aluum, vel per clysteres, vel per medicamenta.

Purgatio per inferna minus molesta.

Dub. Solut.

Vtilitas Aph.

---

21 *Deiectiones nigræ, qualis est sanguis niger, sponte venientes, siue cum febre, siue sine febre, pessimæ, & quanto colores magis praui fuerint plures, peius: cum medicamento verò melius, & quanto colores plures non praui.*

GALENVS in præsenti aphorismo longiori forsitan quã aphoristica doctrina exigit exponendo, & satis diligens, & disertus fuit: Attamen aliqua omisit, quæ nos dicere tentabimus; in primis autem cum nil dixerit de continuatione illud statuere oportet, non admodum euidentem esse præsentis cum antecedente aphorismo connexionem, nisi dicere placeat, à purgatione per inferiora (de qua locutus est antea) varia excrementa, variosq́. humores secerni, quæ quid portendant, & quomodo ab excrementis spontè exeuntibus secernantur confert cognoscere, vndè de hac re in præsenti scopus est Hipp. tractare, quod quidem est purũ dogma prognosticum, sed ità longum, vt in tres, vel etiam quatuor partes commodè secari possit, quarũ nulla rationem cõiunctam habet.

Connexio.

Scopus.

Diuisio.

Prima

Prima autem pars est. *(Deiectiones nigræ qualis ater sanguis sponte euntes, & cum febre, & sine febre pessimæ,)* Laborauit Galen. in docendo id, quod etiam alibi locupletissimè docuit; scilicet quæ sint nigræ deiectiones, & quomodo à sanguine nigro differant: Scilicet quod deiectiones nigræ aliæ fiunt à melancholia naturali; aliæ à præternaturali, melancholia naturalis, est vt Gal. docet secundò de potētijs naturalibus, & Auuic. prima primi Doct. 4. quæ propriè fœx sanguinis vocatur similitudine capta à vini crassioris fœce, & quam expurgans lien iecur ad se se trahit, partim vt ea alatur, partim vt deindè postquam nutritus est cum aliò expellat; melancholia verò præternaturalis est, quæ bilis atra uocantur ex naturali diù in corpore detenta, ac putrescente, & combusta efficitur, quæ etiã à naturali in eo dissidet, quod ea neq; acris, neq; mordax, neq; acida est, imò vera, neque effusa super terram eam fermentat, vt atra bilis, siue facta ex fœce, siue ex bile combusta. Igitur vbi huiusmodi fœx à splene malè valente attrahi non potest, ac copiosa in Iecinore cumulata est, tunc ea ad intestina effusa nigras deiectiones facit, de quibus Hipp. sermonem habet. Vndè propriè dicuntur hoc in loco nigræ deiectiones non quæ coloratæ, vel saturatæ sunt bile atra, scilicet facta ex putrescēte naturali melãcholia: sed quæ infectę, & oppletę sunt naturali melancholia (hoc est) sanguinis ipsius fœce. Sed illud videndum est, quomodo Hipp. assimilet huiusmodi fœces, & deiectiones sanguini. Nam Galenus inquit nimis simplicis ingenij esse putare deiectiones nigras assimilari sanguini benè constituto, Sed putandum esse per sanguinem ab Hipp. intelligi sanguinem diù retentum in intestinis, qui necessario concrescit in grumos, & negrescit, aut etiã sanguis hęmorrhoidalis aliusuè ex uomica rupta prodiens, uerum cum sanguis semper nigrescat extra propria uasa, etiam in pectore, uentriculo, & alibi, maximè uerò effusus in terram, non uideo cur Hipp. pro sanguine accipere nequeat quemcumque extra uenas positum, qui in eo deffert potissimum à nigris deiectionibus is, quod grumescat, deiectiones verò nigrę haud quamquam *(ἀπὸ ταὐτομάτου ἰόντα, (idest, sponte euntia:)* Celsus transfert hac uocem repentinam: Etenim lib. 2. cap. 7. ità scribit. Aluus nigra sanguini atro similis repentina, siue cum febre, siue etiam sine hac, perniciosa est, in quo errauit Celsus trãsferens (repentina) nisi malumus, contextum esse uitiosum, & loco (repentina) legēdum esse spontanea; Sponte dicuntur fieri, ut alias docui, quęcunque aut natura aut ipsius morbi ui absque ulla externa, uel medici, uel aliorum occasione efficiuntur, & notat uocem (*ἰόντα*) significare non simpliciter exeuntia, sed ea quæ longo tempore exire perseuerant, scilicet toto morbi tempore, aut saltem magna illius parte, Et uerè deiectiones nigræ perseuerantes pessimæ sunt tam cum febre, quam sine, modo ui medicamenti non exeant, & ratio est, quia significant tum copiam prauorum humorum ob diuturnitatem, tum incendij, ac putredinis magnitudinem, & quamquam dicat Galenus tempore pestilentię, quæ durabat adhuc cum præsentem commentarium conscriberet, æque in morituris, atque seruandis apparuisse huiusmodi excretiones, attamen illę non ita durabant, nec initio apparebant, quando scilicet (ut ait Hip.) nil vere iudicatorium apparet initio, Sed potiùs circà statum, natura scilicet tunc expurgante, & succos prauos expellente. *(Quanto colores)* secunda pars cuius sensus est clarissimus, nempè non modo ni-

do nigras deiectiones esse pessimas, verum quanto colores sunt plures tanto esse deterius eiusmodi prodire deiectiones, Sed si illæ pessimæ sunt, quomodo aliquid deterius inueniri potest, Respondendum esse Hippocratem dicere non simpliciter quanto colores sunt deteriores, sed quanto plures, & varij colores, sunt deteriores, eo peius esse, adeò ut hunc in modum res se habeat, pessimi sunt nigri colores, mali sunt varij, & præsertim si suaptè natura praui sint, siquidem si vnum excrementum suaptè natura malum vbi sponrè exiens durat pessimum est, multò deterius erit si sint plura, atque ea mala, tunc n. est contendendum naturæ contra plures, atque eos validos hostes, & contra plures hostes certare semper est deterius, quam contra vnum. Sequitur tertia pars quæ est. (*cum medicamento autem melius*) vbi notandum est Hippocratem ante dixisse pessimas esse nigras deiectiones sponte euntes, hic autem cum loquatur de non spontaneis, sed de his quæ vi pharmaci prodeunt, non dicere eas esse optimas, sed tantum melius esse, quoniam uere deiectiones nigræ, siue fiant ex adustione fœcis, siue ex adustione bilis, semper malæ sunt, & vt signa, & vt caussæ, quandoquidem faciunt interdum dysenterias lethalissimas, Verum tamen ubi pharmacis ducuntur, non ita malę sunt, quoniam significant eiusmodi succos ita esse sopitos, vt non stimulent sponte ad sui expulsionem, sed opus habeant impulsore ad hoc ut exeant, ità etiam dicebat Hipp. in coacis prænot: vbi præter nigros colores maximè damnabat biliosos synceros, atque saturatos, necnon liuidos. Quartá pars est (*Et quanto col.*) Certissimum est hæc verba esse intelligenda de excrementis quæ à medicamento ducuntur, Cęlius enim dicit quanto plures sunt ipsorum colores non esse malum, modo ij colores non sint praui. Et certè modus hic loquendi Hippocratis non est absque aliqua ratione, quia & si uarietas colorum excrementorum sit semper mala, ut pote quæ indicat varietatem, & copiam affectuum, & viscerum laborantium, attamen haud est malum ea exire per medicamenta, tum quia signum est, non esse ita contumaces humores, quin sequantur pharmaca, tum quia ijs exeuntibus multo maior tranquillitas corpori, atque morborum expugnatio sequitur. Cæterum hic nonnulla problemata occurrunt examinanda, quorum primum est, quomodo possint excrementa nigra exeuntia diu esse pessima, nec tamen febrem facere, quoniam si pessima sunt, quæ interitum plerumque afferunt, perire aliquem cum his excretionibus sine febre posse à ratione videtur alienum, prætereà si excretiones nigræ de quibus loquitur Hippocrates sunt, uel fœx sanguinis, vel bilis combustæ, qui fieri potest, ut adeò teter humor ex combustione queat generari, nec febrem facere. Alterum problema est, nunquid deterius sit unum sincerum humorem prauum, an plures apparere. Etenim manifestę Hippocrates hoc in loco uidetur varietatem humorum magis damnare, Contra secundo prognosticorum contex. 23. scribit excrementa uaria licet sint perniciosa, esse tamen diuturniora, & in Coacis pnot. atq; in prorrher. sæpe synceras deiectiones (hoc est huius generis tantum) ueluti pessimas damnat. Præterea habetur 2. aph. 14. mutationes egestionū iuuare. Tertium probl. est utrum etiā à caloris mortificatione fieri possint nigræ deiectiones, quemadmodum, & Gal. & alij

Not. | Probl. 1. | Probl. 2. | Prob. 3.

T 5 ferè

ferè omnibus placet, nam etsi partes viuentes calore priuatæ nigrescant, idque omnibus solidis contingere obseruetur, attamē alia ratio est de humoribus, quæ non sunt partes viuentes, & qui colores aquirunt alium generantur, à priuatione autem caloris non est rationi consentaneum posse vllos humores generari, si quidem vt ait Auerr. 3. collect. atque etiam Gal. lib. 2. de potentijs naturalibus humores naturales generantur à calore commoderato, præternaturales autem

Solut. 1. ab incommoderato. Ad Primum dicendum est humorem nigrum, seu bilem atram aut considerari posse dum generatur, aut dum genita est, si primo modo cōsideretur, vel generatur in partibus remotis à corde, vel in proximis, bilis atra nequaquam generari potest in partibus proximis cordi quin faciat febrem, secus autem est in remotis in quibus sæpè videmus fieri vlcera nigra, aut colores nigros absquè quo fiat febris, & quemadmodum in illis faciliter vapores vrentes ob viciniam in cor mittuntur, qui faciunt febrem, sic in his aut nullo modo mittuntur vapores ad cor, aut si mittantur, illi sunt adeò castigati, & remissi vt nullo modo cor accendere queant, Sin verò consideretur bilis atra iam genita, planè exire potest, & mala esse absquè febre: mala inquam esse potest vt caussa, quia ob sui acrimoniam, atque mordacitatem potest intestina sauciare, & sicut effusa facit ebullire terram, sic potest ipsa intestina accendere, sed est quoque mala per viam signi, quandoquidem significat prauos humores ante in corpore delituisse, propterea què necessario aliquod ingens malum intus produxisse, Sic enim cancros, hæmorrhoidas, lepras, aliaq. mala videmus suboriri, quòd atra bilis intus latens viscera lacessiuerit, licet ob sui immensam siccitatem febrem nullam effecerit; Neque valet, exitium ab vllo morbo afferri non posse absquè febre, quoniam quod Hipp. ait huiusmodi deiectiones pessimas non vult intelligere, quod necessariò mortem afferant, sed quod afferre aptæ sint, quamquā vbi interitum producunt, semper febribus cōiunguntur, ut in pestilentibus constitutionibus, in quibus nō modo febres conspiciūtur cum deiectionib. atris, verumetiā à vaporib. in cerebrum ab illis trāsmissis fiunt maniæ, terrores, falsæ immaginationes, aliaq. grauia deliria: q̄ mala etiā interdū ab excretionib. nigris soluuntur, quādo, s. fiunt non circa initiū, aut augumentū, sed in statu apparentib. coctionis signis, aut in declinatione uniuersali morbi.

Solut. 2. Circà secundū problema diffinire oportet: Deiectiones tā varias, quā sinceras, vt pessimas ab Hipp. semper damnari. Verumtamen datis cæteris parib. semper deiectiones variæ, tam quæ vna vice, quam quę continuatis fiūt, deteriores sunt sinceris, & impermixtis, eo quòd significat plures esse affectus & morbos aduersus quos est necesse pugnare, quāquam vt caussa possunt esse deteriores sincera bilis flaua, atque atra, scilicet ob graues, & perniciosas dysenterias quas nonnumquam huiusmodi deiectiones

Solut. 3. producunt. Pro Tertiò problemate dicendum est. Omnes humores suaptè natura, & præsertim sanguineos esse obscuros, fieri aūt splendentes, & coloratos ratione caloris, & spirituum, quibus dum priuantur redeunt ad propriam obscuritatem: cum itaque consumpto calore natiuo simul etiam spiritus cōsumantur, necessario lucę & splēdore amissis humori cuilibet fit color obscurus, est tamē illa obscuritas differens à nigredine, quæ sequitur vstionem, cuiusmodi uidemus

in

in moribundis, atque iis quorum extrema frigore ingenti occupantur, quippe quę potiùs liuida, quàm uere nigra euadunt, nec in corpore uiuente, ut aliquãdo dixi potest esse tanta frigiditas, ut uere denigret, quemadmodum alias ostendi. Etenim in artificialibus denigrationem consumatam, ut in atramento ex combustione, vel mediatè, vel immediatè fieri conspicimus; nisi sit à natura proprietas denigrandi, vt sunt cortices nucum viridium; glastum, & similia, omnis namquè nigredo cum sit priuatio quædam lucis, atque hæc à calore, hic autem multipliciter extinguatur fit ut, tot modis nascatur, quot interit calor. Vtilitas aphorismi propria, & sola est in præcognoscendo, atque prædicendo, vt proptereà de his ab Hippocrate sit tractatum in libris prognosticorum, prorrheticorum, & Coacarum prædictionum. *Vtilitas Aphor.*

22 *Morbis quibuslibet incipientibus si atra bilis, vel supra, vel infra exierit lęthale.*

MANIFESTA est præsentis aphorismi cum superiore continuatio; siquidem ante dixerat: nullas nigras deiectiones esse bonas sed aliquas pessimas, aliquas verò minus malas; Nunc quasi exaggerans ipsarum maliriam etiam aliquas esse lethales monstrat, ità vt sententia sit pertinens ad prognosim simplex, atque sine ratione, sine diuisione. Celsus lib. 2 cap. 6. ità hunc aphorismum transfert, is facile acuto morbo consumitur, cui protinus in recẽti morbo bilis atra, uel infra, uel supra se ostenderit. Sed differens est nonnihil sententia Celsi ab Hipp. quia quod is dicit de acuto morbo, hic dicit de quocumque. (Νοσημάτων ὁκώσων ἀρχομένων,) idest *(morbis quibus incipientibus)* quamquam magis mihi placet Celsi sententia, cum uix fieri possit, ut adeò praua materia fiat, & moueatur initio absque morbi acutie: Cęterum cum initium morbi capiatur apud medicos, ut sæpius docui, & pro primo morbi insultu, & pro primis tribus diebus, & pro toto illo tempore, in quo nullum coctionis indicium apparet, certè hoc postremò significatu hic esse accipiendum nõ dubito, quoniam ubi symptomaticę, & non criticę effunduntur praua excrementa, ut fit in initijs, indicat maximum esse iudicium, & ingentem morbum, qui alia tempora per transire nequeat, quin interimat, & id uoluit intelligere Cornelius Celsus, quando dixit *(protinus in recenti morbo,)* appellans recentem morbum, qui nuper factus est, & in quo nullum argumentum naturæ vincentis sese offert. Et quia (ut ait) prudenter Galen. in rebus arti maximè necessarijs ea repetere bonum est, iterum quòd anteà diximus est ad memoriam reuocandum, nempè ut fiat bona succorum morbidorum expulsio, operepræpretium est, præcedat coctio, sequatur separatio, & demum succedat expulsio, alioquin, vt ait Hipp. 1. Epid. fiunt abscessus praui, permutationes pessimæ morborum, labores, diuturnitates, & demum mortes, contra quam contingit concoctis humoribus quos expellens natura corpus salubriter expurgat, Sed cum Galenus bene dixerit hoc non modo uerum esse de atra bile, uerumetiam de cunctis humoribus, scilicet malum esse si initio excernantur, quoniam tunc coctio nulla est, Cur ergo Hippoc id dumtaxat de bile atra dicere voluit? An quia id maximè uerificatur in bile nigra, tum quia inimica est, maximè omnium ipsi naturæ, à qua semper & undecumq; expellitur

Connexio.

Initiũ morbi quomodo sumatur.

Not.

Tt 2 tum

tum quia humor est valdè siccus, ob idq́, valdè refugit coctionem, præterquam quod locutus est potissimum de atra bile, quoniam vt dixi occasionem sibi dederat antecedens aphorismus: & forsan quia tempore suo frequentiùs multò cõspiciebantur initio vomitus nigri, quàm hoc tempore, & ipse primum vomitum negerrimum vidi in filiola mea trienni, quæ etiam tertia die extincta est. (*Siue supra.*) Et si lethale sit, vt dicebam initio omnis atræ bilis exitus, attamen lethaliorem semper existimaui, & obseruaui eum, qui fit vomitu, non tantum, quod is vlceret, atque malè afficiat stomachum inter exeundum, quemadmodũ aliquibus placuit, sed quia præter prauitatem naturæ ipsius humoris adest quoque motus præternaturalis, cum atræ bilis natura sit deorsum ferri, vt habetur

Not. 1. lib. de nat: hum: & notandum hoc non modo verum esse de vomitu, Verumetiam de sputo, Ità vt aphor. verus sit de deiectionibus, vrinis, vomitu, & sputo. (*Mortale.*) Vox θανάσιμον vsurpata hic, & alibi ab Hippocrate significat interdum quod necessario mortem affert, interdum κινδυνῶδες, scilicet periculosum, quodq́. plerumq́. exitium affert, vt Gal. 5. aph. 2. & lib. 6. aph. 18. Verum hoc in loco accipiendum est, pro eo quod necessario mortem infert, quoniam ob rationes allatas fit mors, atque ea cellerima. Vtilitas igitur aphorismi est in prædicendo, & præcognoscendo futuram mortem ex nigris excrementis, quæ vndecumque exeant in principio semper exitialia.

Vtilitas Aphor.

---

23 *Quibuscunque ex morbis acutis, aut diuturnis, vel ex vulneribus, siue quouis alio modo extenuatis, nigra bilis, siue vti sanguis niger de subter exierit, postridie moriuntur.*

Connexio. ARTIFCIO certè admirabili apparet vsus Hippocrat. in hac de nigris excretionibus tractatiuncula, in qua primum esse mala monstrauit, deindè esse lethalia, scilicet in antecedente, nunc verò citò mortem afferre, vt sic non modo appareat manifesta continuatio præsentis, cum superiore sententia, Verumetiam Hippocratem in hac adeò fuisse diligentem, quia maximi momenti esse cognouit, non solum prædicere periculum, verumetiam & mortem, & mortis celeritatem, sic enim & gloriæ, ac existimationi medici consulitur, quam semper in oculis habuisse visus est, quasi verò ad exercendam feliciter artem non minus valeat medici curantis authoritas, & existimatio, doctrina, & vsu parta; quam remedia. Est autem hic aphorismus & ipse totus prognosticus, qui licet sit lõgiusculus, minimè tamen in plures partes diuidi potest. Quod verò dicit Hipp. est, siue bilis atra, siue excrementa nigra ijs, qui aut ex acutis aut ex diuturnis morbis, aut ex vulneribus, aut aliquo alio modo extenuati sunt, infra exierint postera die intereunt, Corn: Celsus significauit quidem, sed baud prorsus expressit hanc sententiam, quando scripsit lib. 2. cap. 6. eum consumi, in quo bilis atra se se prompsit corpore iam longa ægritudine extenuato, & affecto. Cæterum cum sententia in reliquis satis perspicua sit facta ex antecedentibus,

Dub. 1. Solum tria videre, & paulisper examinare conuenit. Vnum est: Cur Hippocr. narrans extenuationes, factas tam à caussis internis, quam externis, de prioribus abundè

abunde satisfecit quandoquidem omnes reducuntur ad illos duos morbos, at de externis non ità explicite, quoniam solum meminit vulnerum, mœroris auté, aliarumq. multarum extenuationis caussarum non fecit mentionem, & si in illis etiam excrementa nigra fieri contingat, Alterum est cur in diuturnis morbis ea excrementa celerem interitum indicent, nam de acutis non est ità ambigendum, postquam suapte natura hi solent citò finire, vel finiri, Tertium est cur Hipp. ità audacter protulerit diem mortis, cum, (vt narrat Celsus loco citato,) Democritus ne finitæ quidem vitæ certas haberi notas dixerit, vt contigit Ascle piadi, qui funeri obuius factus, eum uiuere, qui efferebatur cognouit, Circà primum dupliciter respondere licet. Vno modo, Hipp. 4. de morbis, tres morborum causas proposuisse, scilicet Coelum, violentia, & plenitudinem, atque inter violentas multas connumerasse, at hic noluisse cunctas caussas externas, quæ innumeræ pæne sunt commemorare, sed eas vnica illa uoce ἤ ἄλλως, idest (vel alio modo) fuisse complexum, Secundo modo responderi potest, curarum, & mœroris non meminisse, sed tantum vulnerum, quoniam in illis uerè deiectiones nigræ non sunt exitiales, imò uerò cum sint familiares potius iuuare solent, ut dicebat Hippocr. sanguinis hæmorrhoidalis fluxum liberare ab insania, præterquam quod Hippoc. loquitur de atra bile, quæ ex bile, aut fœce sanguinis, aut ex ipsomet sanguine combustis, nec non deiectionibus sanguini atro similibus, cuiusmodi in ægritudinibus animi fieri non solet, in quibus sanguinis fœx cumulatur, & qui sanguis niger in ipsis fit, fœce multa tantum coinquinatus esse consueuit, porrò de vulneribus Hipp. loqui voluit, quoniam in extenuatis à vulneribus non solent effundi similia excrementa, quod per vulnera fiunt quotidianæ expurgationes excrementorum, & vbi exeunt sunt, lethalissimæ: Est tamen notandum vocem τρώματα antiquum interpretem traduxisse (abortuum.) Quod forsan etiam in ijs uerum est, quando & vox τιτρωσκέσθαι, etiam illud significat, & minimè absurdum est in consumptis ex aborsu nigras deiectiones fieri exitiales, quamquam apud Hippocr. τρῶσμοι potius, quàm τρῶματα dicuntur abortiones: Possumus, & dicere Hippoc: nomine τρωμάτων complexum esse quemlibet læsionem factam à caussa externa, quo modo eam vsurpauere Iones quorum lingua scripsisse Hip. suasu Democriti narrat Ælianus 4 hist. & restatú reliquit Galenus pluribus in locis, & præsertim 6. Epid. com. 5. tex. 12. & 2. de attic. tex. 15. ac 3. prorrher. tex. 36. Ad secundum inquit Galenus in hisce vsq; adeò imbecillã esse facultatem, ut nec coquere possit, nec separare, nec expellere ea quæ praua sunt. Vndè ob magnitudinem morborum effunduntur, nec conuulsa retineri queunt, ob idquè diù molestiam mortis differre non possunt, sed citò moriuntur. Verum alia caussa cur celeriter pereant in morbis longis est, quia in his ob cruditates solent potius succi piruitosi, & crudi accumulari, vt vbi colliguntur contrarij, nempè atra bilis, signum sit maximum esse recessum à naturali, atque incendium esse ità graue, ut in corpore admodum debilitato diutius sustineri non possit, id qđ etiam intelligere licet non tantum de secessu, imò multo magis de uomitu ob allatas rationes, & ut dicit Hipp. 2. prog. 19. & 41. sicut tertiò in primum Ep. tex. 29. tertia die post uomitum nigrum eger extinctus est, Et quamq. Epycratis uxor ac Herophon qui in quinta die nigra deiecerat deci-

Dub. 2.

Dub. 3.

Solut. 1.

Solut. 2.

decimaseptima sit iudicatus, id fuit quia pauca deiecerat, nec perseuerauerat, sed quid etiam dicendum de tertio: Ægro Tertij Epidem. qui sepius uomuit nigra, & multa, attamen Sanatus. Certè casus rarissimus, & forsan ab Hipp. obseruatus, atque notatus, tamquam res pręter omnem rationem, & experientiam. Porrò: De tertiò quòd Hippocrates tam confidenter prædixerit huiusmodi ægros postridie interire, duo possunt effecisse, unum quia sic ipse obseruauerit in suis peregrinationibus, in quibus multos huiusmodi casus videre potuit, Alterum, quod cum in viribus debilibus magnus morbus citissimè eas superet, & homines semper moriuntur diebus imparibus, vt docuit Hipp. 2. Epid. & 4. de morbis: Prima dies impar est, & tertia, nec videtur vllus alius terminus, q frequēs sit breuior ipsa tertia die, Sic enim qui extinguuntur in pestilentibus constitutionibus, consueuerunt maxima ex parte, non transire tertiam, aut ad summum quartam diem, maximè si sint ab acutiæ, vel longitudine morbi consumpti, atque extenuati, Etenim nullum efficacius indicium debilium virium habetur ipsa extenuatione, quę fit consumptis humoribus, solidisq́ partibus, & consequenter spiritibus, in quibus omnibus collocatas esse animalium cunctorum vires nemo dubitat, vt ob hoc audeam dicere non alio spiritu Hippocratem voluisse nobis sub voce extenuationis quamcumque debilitatem significare, quia eam necessario semper virium imbecillitas consequitur, de Democrito autem dicendum: contrariam sentētiam reliquisse nobis Plinium lib. 7. cap. quinquagesimo primo, vbi dixit: innumera esse mortis, & securitatis nulla, vel dicendum voluisse Democritum monstrare non ità haberi certa signa mortis, quin interdum fallant: Vtilitas aphorismi est in prædicendo non modo mortem, eiusq́. celeritatem, verumetiam diem ipsam, & certè cum existimatio, & authoritas in cunctis sit magnificenda, certè in medico maximè omnium valet ad ægrotantium in se confidentiam, atq; obsequentiam comparandam; aquiritur autem existimatio, & authoritas fęlicibus quidem curationibus, sed & prædictionibus certis, & particularibus, cum vt dicebat Hipp. omnes ægrotantes sanari nequeant.

Solut. 3. — *Vtilitas Aphor.*

---

24 *Difficultas intestinorum, si ab atra bile incœperit lęthalis est.*

DIXI non modo mortalem esse deiectionem nigram vt signum, verum etiam ut causam, quòd postremum in præsenti aphorismo Hippocrates monstrat exemplo dysenteriæ, quæ si fiat initio à nigra bile exitiosa est, quare patet connecti hunc aphorismum satis commodè cum præcedenti, atque ipsum quoque prognosticum esse sine demonstratione, atque indiuisibilem. (Δυσεντερίη) idest dysenteria. Celsus vbiquè ferè transfert tormina, quemadmodùm etiam uocant plerique alij Latini authores. Nam is lib. 2. cap. 8 dum faceret Latinum hunc aphorismum, ità scripsit. Quinetiam tormina ab atra bile orsa mortifera sunt, aut si sub his extenuato iam corpore; subito nigra aluus profluxit, vtrum autē bene hoc faciat uere dubitari potest quoniā etsi nomen dissenteriæ uideatur denotare omnem intestinorum difficultatem, attamē propriè apud Hippoc. est cruenta deiectio, & Galenus 3. in 3. Epid. 69. Et 4. de artic. 38. ac alibi

Connexio. — *Dub.*

tibi duas esse scribit apud Hippocratem dysenteriæ species, vtrasque cruentas deiectiones existentes; Alterá quę est cruenta deiectio simpliciter sine intestinorum vlcere, atque fit, vel suppressa aliqua sanguinis euacuatione, vel aliquo membro mutilato, vel iecinore debilitato, Alteram quæ fit cum vlcere intestinorum, & propriè dysenteria, seu difficultas intestinorum, aut tormina vocatur, de qua non est dubium hoc in loco Hippocratem habere sermonem, (ἀπὸ χολῆς μελαίνης) idest à nigra bile: nam vt scribit Hipp. 3. de dięta, necnon Gal. & bene. Solet dysenteria ferè semper effici initio à flaua, seu pallida bile vocata, quando primum ab humore acri, & mordace ab rasis intestinis, demum ea exulcerantur, quæ affectio sæpenumero à medicis curatur, & præsertim si adhuc robusto corpore adhibeatur curatio, queadmodum scribit Hipp. lib. de affect. & secundo quoque prorrhet habetur; quæ ex his sint exitiales, & quæ salutares. Cæterum quæcumque dysenteria oritur ab atra bile penitus irremediabilis est, nihil differens ab exulcerato cancro. Sicut enim cancer superficialis, vel difficilime curatur, vel nullo modo, etiamsi liceat cum remedijs contrectare. Sic prorsus insanabilem eum esse existimandum est, quando in intestinis oritur, vbi non solum negatur remedia localia adhibere, verumetiam ab quotidianis, cibi recrementis assidue contrectatum vlcus magis exacerbatur, Hoc tamen intelligendum est, cum per viam crisis atra bilis non euacuatur, sic enim dicebat Hippoc 7. aph 5. dysenteriam maniæ succedentem esse bonam, cum tamen ea fiat ab atra bile, à qua efficiebatur mania; Vt autem hæc tota theorica euidentior, & firmior euadat oportet scire; quæ partes potissimum intestinorum faciant adeò exitialem dysenteriam an superiores, an mediæ, an postremæ: Amplius, cur intestinorum potissimum vlcus sit adeò mortale; Postremò an huic loco applicari possit, (vt putant aliqui) id quod scribit Plinius lib. 11. cap. 37. nempè fel. nigrum esse insaniæ caussam, mortemque sequi toto eo reddito. Etenim quod spectat ad primum non videtur dubitandum, quin gracilium intestinorum tormina sint omnium grauissima, tum quia dolor in ijs fit maior, atque is circa vmbilicum cum alij vel paullo supra pectinem, vel in ipso pectine fiant, tum quia substantia ipsorum tenuis existens maiorem exulcerationem, atque noxam patitur. Caussa verò propter quam dysenterię à nigra bile sunt adeò perniciosæ, præter eam quam Gal. proponit, est alia non contemnenda, quod ubi uehementer patiuntur intestina, signum est caussam morbificam esse põtẽtissimam, Nam cum intestinorum, & præsertim crassiorum substantia sit satis dura cum sit erosionibus, alijsq. offensis assueta, necnon mucco uiscido, & crasso circumuestita, non potest à qualibet leui caussa uiolari, sed tantum à fortissimis, aduersus quas remedijs contendere non est facile, Potest his addi alia causa, scilicet quod humor ater suaptè natura sit tardus, undè priusquam aluo prodeat, necesse prius in ipsis intestinis longam trahat moram; pessimum autem humorem diù in aliqua parte morantem necesse est facere noxam ingentem, atque irremediabilem, ad tertium autem dicendum est uerè insaniam, quæ est mania fieri à bile atra, atque uoluisse intelligere Democritum, quando repertus ab Hippocrate secare animalia, eorumq. extra scrutari, atque interrogatus, quid ageret respondit se quærere caussam hominum insaniæ. De alio uerò, scilicet mortem sequi felle toto euacuato,

Species dysenteria duæ.

Not.

cuato, non possim certè conijcere quo huic aphorismo possit accommodari, nisi addamus (per os vel intestina) particulam in nullo tamen codice inuentam.

Vtilitas Aphor. Vtilis est aphorismus ad prædicendum mortem, quemadmodum & superiores.

25 *Sanguis quidem supra, qualiscunque fuerit malum, infra autem nigra deiecta bonum est.*

GALENVS vt connecteret hunc aphorismum cum superioribus dixit in ijs tractatum esse ab Hippocrate de excretionibus nigris, quæ per os, & per sedem, Vnde in hoc non agi de excretionibus per nares factis, sed cum dicit, supra, intelligendum esse per os, quasi dicere voluerit omnem sanguinis ab ore reiectionem esse malam, infra verò esse bonam, qua nigra egeruntur: Verum alia melior connectendi ratio videtur si dicamus, Hippocratem voluisse superiores sententias moderari, ne quispiam existimaret nullas deiectiones nigras esse bonas; Vndè dicit sanguinem nigrum per inferna exeuntem esse bonum, sicuti si exeat ab ore qualiscumque sit, semper malum est. Est aphorismus prognosticus, & in duas partes commodè potest diuidi, vt prior sit hæc, *Sanguis si supra* secunda verò hæc. *Sin infra bonum, &c.* Quod igitur ad primam partem attiner: *(Sanguinis si supra)* Partes supernæ cum plures sint per quibus manare sanguis conuenit, solum os intelligere Hipp. non autem nates explicate dixit Gal. in com. vt etiam antea monebam: nam 5. aph. 33. habetur deficientibus menstruis si sanguis enaribus prodeat esse bonum, quod sane contrariaretur præsenti sententiæ, nisi sanguis enaribus erumpens fuisset ab Hippocrate exceptus, nam ratio ob quam nares homini sunt factę lartorum meatuum non solum fuit olfactus, & respiratio ut dixit Aristot. 10. probl. 20. verumetiam vt per eas possint capitis, & sanguis vitiosus totius corporis euacuari. *(Qualiscunque, sit.)* Galen. refert hanc particulam ad ipsius sanguinis naturam, perinde ac si dicatur, siue sanguis sit spumosus, siue ruber, siue flauus, siue niger, siue aquosus, siue crassus; Sed quæsitu dignum est an etiam intelligat quamlibet quantitatem, & quemlibet locum. Et ego puto de loco intelligere quolibet, siue pectus, siue stomacum, siue fauces, siue gingiuas, & similiter etiam quamlibet quātitatem *(Malum,)* vt signum, cum significet factam esse solutionem continui in aliqua parte non ignobili. Vt caussa quoque, quoniam debilitatem si non aliud semper efficit; euacuatis scilicet spiritibus, & ipsius caloris domicilio. *(Sin autem infra,)* hoc est si per sedem, nigra egerantur bonum: idest ut interpretatur Galenus melius, Tamquam tota seutentia ita sit constituenda si sanguis ab ore prodeat qualiscūque sit, malum, si verò infra nigra exeant melius: Per vrinam ramen excretio nigra numquā bona. Sed hoc in loco duo dubia oriuntur. Vnum est, quia Hipp. 7. aph. 37. scribit quicumque vomunt sanguinem, si sine febre salubrius quidem esse; quam si cum febre, ac curari adstringentibus, & refrigerantibus, igitur non semper malum: Alterum dubium est, quomodo hic lauder deiectiones nigras cum in antecedentibus aphorismis eas vsque adeò damnauerit: Circà primum Galenus in com: illius loci. primum improbat eorum sententiam, qui nomine

Connexio. *Diuisio.* *Not.* *Dub. duę.* *Ad primam.*

vomitus

vomitus, voluerunt intelligendam esse quoq; reiectionem à partibus spiritualibus, docens in proprio significatu esse vocem (vomitus) accipiendam, tum addit propterea vomitum sanguinis sine febre nõ esse periculosum, quoniam est absque inflammatione, Verum ex his Galeni verbis haudquaquam habetur integra contradictionis solutio, quandoquidem hic dicit Hipp. quocumque modo, & qualiscumque exeat ab ore sanguis, semper esse malum, quasi dicat siue cum febre, siue sine. Itaque alio modo respondere oportet, s. Hippoc. 7. Aphor. non dicere simpliciter salubre esse sanguinem vomere sine febre, sed salubrius, quam cum febre, Etenim etiam si sanguis vomatur absque febre, nihilominus est & illud malum, neque semper curatur, licet quãdo curatur id fiat adstringentibus, atque refrigerantibus, Vt enim dicebat Aretæus horrendum est videre sese hostiæ instar mactari: Circà secundum Galenus, qui tractauit difficultatem, & contradictionem apparẽtem in verbis Hippocratis duo ait, vnum est pro nigris excretionibus non alias esse intelligendas, quam eas quæ fiunt sanguine non affatim, sed paullatim defluente, ita vt tarditate nigrorem aquirat, quasi melius sit ita paullatim effluere nigra inferius, quã quomodolibet supra, nam ἀγαθὸν vox perinde valere affirmat, atque vox ἄμεινον, idest melius. Aliud quod ait Galenus est, pro nigris egestionibus audiendum esse hæmorrhoidalem sanguinem exeuntem in illis in quibus cumulatur humor melancholicus, & de quibus loquebatur Hippoc. 6. Aphor. 11. & 22. vbi dicebat: melancholicis, & insanientibus si hæmorrhoides superueniant bonum esse, Nam vbi ægrotantis natura plurimos humores melancholicos aggregat, sanè euacuatio sanguinis atri per hæmorrhoidas maximè iuuat ad præseruandum à prædictis vitijs, atque etiam à pleuritide, peripneumonia, lepra, scabie, vt Hippoc. 6. Epid. sect. 3. circa finem & lib. de humoribus; alioquin non conducit vt natura assuefiat huiusmodi euacuationi, quæ tam excedendo, quam deficiendo non parum obesse consueuit, & hoc est quod voluit dicere Hipp. lib. de alim: Hæmorrhoidum fluxum esse præter naturã, & secundum naturã. Sunt & alij aliter interpretantes præsentem aphorismum quorum industriam, & cogitationes minimè damno; Dicunt enim sensum hunc esse, atq; mentem Hippocratis nempè, Sãguis si supra exeat, qualiscumq; sit; malum esse, si verò infra, bonũ esse; deiectiones verò nigras malæ. In hanc opinionem inuitati sunt à contextibus aliquib. vetustis, in quibus vox est in fine κακόν, i. malum, Verum vt dixi, quemadmodum non damno ipsorum industriam, sic non possum omnino probare explicationem, primum quia nec in Codice Galeni, nec in alijs plurimis habetur ea vox, deindè, quia Hipp. repeteret idem prorsus, quod paullò ante dixit, s. deiectiones nigras esse malas, quod quantum sit alienum ab vsu, & grauitate Hipp. omnibus notum est, Vndè si interpretemur vt Galenus vocem bonum, idest melius, & accipiamus pro nigris deiectionibus sanguinem ipsum hæmorrhoidalem, qui vbi spontè fluit, semper solet esse niger, erit sensus, & ipsi Hip. cõsonus, & experiẽtiæ, quæ monstrat sanguinem atrũ exeuntem à sede per hæmorrhoidas esse meliorem sanguine ab ore quomodocumq; & qualicũq; exeunte: Nõ defuerunt alij, qui diuersa via incederũt pro tollẽda difficultate, sed vt dicebat Arist. simplicis ingenij est velle quorũlibet immaginationes confutare, Est vtilis aphorismus non modo ad prædicendum,

Ad 2. *Vtilitas Aphor.*

dum, verumetiam ad curandum quoniam ex hoc loco docemur, omnem sanguinem ab ore exeuntem esse protinus sistendum, tum verò qui inferius fluit, vbi ater & prauus est non modo eum non esse cohibendum, verumetiam si vel non exeat, vel diminute exeat esse prouocandum, & augendum.

26 *A difficultate intestinorum habito, si veluti caruncula exeant, lethale est.*

Connexio. QVIA Hippoc. extremo aphorismi antecedentis locutus fuerat, de cruentis deiectionibus, atque hæ communiter vocantur nomine dysenterię, nunc transit ad loquendum de vera, & propria dysenteria, & quamquam retro, scilicet aphorism. 23. de ea verba fecerit, Est tamen hic differēs ab eo, quoniam ibi sermonem habuit de dysenteria incipiente à bile atra, hic verò de ea in qua excernuntur carunculæ, & ambæ hæ dysenteriæ in eo conueniunt, quod & propriæ sunt, & mortales, Est sententia prognostica breuis, sine ratione, & indiuisibilis, (*A dysenter:*) Iam dixi, & quid esset dysenteria, nempe intestinorum exulceratio cum cruenta deiectione, Hæc verò quia potest esse recens, & vetusta, certè de postrema est intelligendum, atque id præ ceteris clarum facere potest dictio vsurpata ab Hipp. ἐχομένῳ, i. habito, nam dicitur ab ipso aliquis haberi ab ægritudine, quoties tenaciter occupatur, & non recenter, vt sæpe vtitur, vt infra dicit à febre habito, & angina habito & similia, vnde ἕξις, siue habitus, & Socrus Petri εἴχετο, i. habebatur magnis febribus, sic ille apud Menādrū, & Terentium ἔχω θαΐδα, οὐχ ἔχομαι, i. habeo Thaidem non habeor à Thaide, est itaque sensus, si a dysenteria propria & vera habito, i. tenaciter & diù occupato, quales carnes, solet Hipp. tam in uesicæ, seu renum, quam in intestinorum vlceribus vsurpare duas uoces, σαρκές, & σαρκία, vt 4. aph. 76. σαρκίδι ęq; siue carnes, & carūculę, vtręq, impropriè, in intestinis; quippe q̄ carne carent, secus quā renes, in quibus est caro, Galenus & bene, docens id quod diximus, scilicet loqui Hipp. de iam confirmata dysenteria, inquit, vbi ab humoribus acribus grauiter intestina feriuntur, primum exire pinguedinem, & muccum illum, qui internæ eorum tunicæ illiti, & affixi sunt, progrediente malo etiam ipsorum cutē abradi, Quod si adhuc morbus depasci pergat, substantiam quoq; attingi, & eius portionem prodire, quæ caro κατὰ φύσιν vocatur, aut potius ὅκοιαι σαρκές, idest similes carnibus ab Hippocrate tum ob magnitudinē, tum quia est in ipsis perinde acin alijs caro; quod symptoma proinde est mortale, quoniam nec caro in huiusmodi vlcere potest regenerari, nec cicatrix obduci, quæ opus habet quiete, si facienda est, qua carent intestina, cum continuo ab exeuntibus magis irritentur, atque exasperentur. Vndè verè mala est huiusmodi deiectio, tamquam signum, quia significāt deperditionē partis substantialis ipsorum intestinorum, & tamquam caussa, cum inducat debilitatem virium, & subindè mortem, licet non hanc postremam necessario, nisi tota ipsa intestina sint erosa, ità vt etiam mesenteriū tangatur, in quo casu nulla spes potest superesse, dicebat enim Hipp. lib. 3. de diæta. Vbi calefacto corpore acria purgantur, & intestinum raditur, ac exulceratur, cruentaque per aluum demittuntur, tum dysenteria appellatur, quę est grauis, & periculosus morbus. Vtilis est aphorismus ad prædictionem.

Vtilitas Aphor.

27 *Quibus in febribus sanguinis fluxerit multitudo, quacumque ex parte cum reficiuntur, alui his humectantur.*

MIROR certè cur Galenus in exponendo hoc aphorismo vsq; adeò breuis fuerit, maximè cum non irà facilis sit, quin aliqua consideratione, & examine indigeat: Cum enim antea de exitu sanguinis tam per superiora, quã per inferiora sit locutus, neque omnis huiusmodi fluor sit semper perniciosus, voluit proposito particulari aphorismo demonstrare, non semper mortem sequi sanguinis fluxum, sed interdum aliquid aliud, adeò ut scopus Hipp. nullus alius sit, quam quem dixi, nec tacere placet hunc aphorismum melius fuisse collocatum, si esset positus post 25. scilicet (*sanguis si supra, &c.*) Est. n. dogma prognosticum, quod etiam, vt suo loco docebitur, potest aliquid conducere pro instituenda curatione, est sententia sine ulla ratione, & licet non sit ità breuis, minimè tamen potest in plures partes diuidi. (*Quibus in febribus.*) Posset alicui videri antea Hippocratem esse locutum de fluxu sanguinis sine febre, cum nunc loquatur de febricitantibus: Verum non irà esse, res ipsa docet, tum quia non adest particula aduersatiua, (δὲ) quæ in similibus casibus pone est necessaria, tum quia vere in superioribus egit de cunctis in vniuersum sanguinis fluoribus, tam cum febre, quam sine. Certè dysenteria à nigra bile, & in qua carnes abscisæ spectantur, vt possint esse absque febre, & interitum afferre non facilè intueor, Iam verò cur nunc peculiariter voluerit adijcere (*in febribus*,) caussa esse potuit, quia videtur magis debere esse mortalem sanguinis fluorem febri cõiunctum, quàm ab ea seiunctum; vt ob hoc sit quod docet, & rarius, & memoria atq; comprehensione dignius, (*Sanguinis copia fluxerit*) habet, & aliud præsens sententia diuersum ab antecedentibus, quod tractat de copia sanguinis à qualibet corporis parte fluentis; supra namq. nec copiosi sanguinis, nec cuiuscumque corporis partis vspiam habetur mentio, copia autem potest esse vel vna vice, vel pluribus, vtroq; modo intelligit, vt tertiò prorrhet. & in Coacis; imò hoc verum, siue fluat sanguis sponte, siue arte, aut casu. (*In refectionibus*) an de refectionibus à febre, an à sanguinis fluore sint intelligenda hæc verba, haud Galenus dixit. Ego autem de vtrisque esse Hippocratem intelligendum puto, Vndè tertiò prorrhet. 41. vbi non absimilis multum sententia habetur, dixit (*procedente tempore:*) (*His ventres humectantur*) loco citato prorrhet: scriptum est (*aluus malè afficitur,*) & bene, quia ex larga sanguinis copia effusa vndecumque fluat, & quomodocumque, siue sponte, siue ab arte, siue ab alia caussa externa; semper læditur totum corpus, seu totus venter, non ratione loci vndè fluit; Sed ratione copiæ, & caussa nulla alia est, quam proposita à Galeno, scilicet debilitatio caloris natiui, ob spirituum inaninitionem, qua cum succi crudi, & humidi gignantur, ij delapsi in intestina aluum humectant: Itaq; hęc est vera aphorismi demonstratio ab Hippocrate præterita silentio, & à Galeno commemorata: Sed circa hæc sunt nonnulla melius examinanda: Vnũ est cur sine febrib sanguis immodicus effluens etiam eadem mala faciat, voluit Hipp. addere cũ febrib. Secũdum cur apposuit

Connexio. *Scopus.* *Prob. 1.* *Prob. 2.*

in refectionibus, ſiquidem hæc mala, & maiora etiam ſuccedunt copioſis ſan-
Prob. 3. guinis fluxibus, licet non reficiantur ægri. Tertium & poſtremum, cur cum à
copioſo ſanguine exeunte fiant multò maiora mala humectationibus alui, vt
cachexiæ, hydropes, decolorationes, vt vxori Senecæ, voluit ſolum exemplum
Solut. 1. proponere alui humectationis. Ad primum igitur nonnulli reſpondent, in fe-
bribus fieri ſæpenumero iudicationes, ac propterea immenſos ſanguinis fluo-
res, ex quibus poſt modum fiunt mala, quæ hic Hippoc. dicit, Sed ut interdum
hoc fieri non abnuo, ſic plerumquè fit contrarium, & plerumquè ſine febre, ea
fiunt, vnde licet in ardentibus fateamur fieri ſanguinis fluxus eximios, non pro-
pter hoc tamen id cunctis febribus accidit, imò nec vt plurimum in ardentibus,
ſed potiùs raro. Alij dicunt: nec malè in febribus ſiccatum corpus dupliciter
imbecillum reddi, & quod plus ſanguinis effunditur, & quod præ ſiccitate pa-
bulum calori ſubtrahitur, quo fit vt humiditas extranea copioſior cumuletur.
Ego autem quemadmodum dicebam, puto Hippocratem ſic eſſe locutum,
quoniam ſi hoc in febribus contingit, quæ ſunt affectus ſicci, vt copia ſangui-
nis effuſa, alui fiant humidi multò magis etiam id continget vbi non eſt febris,
Id enim conſuetum eſt Hipp. vt probet per id quod minus eſſe deberet, id quod
magis, quandoquidem huiuſmodi argumentationes ſatis firmæ, atque ad do-
Not. cendum accommodatę: Et illud eſt animaduertendum hanc ſententiam ter ha-
beri in Coacis prædict. & bis deeſſe vocem (in febribus,) & ſemel loco eius eſſe (in
principijs:) Ex quo patet huiuſmodi ſententiam non eſſe penitus veram, quando
& ſine febre idem contingit, & in febre non ſemper ſanguinis copioſa effuſio
Sol. 2. humectat aluum cum interdum potiùs exſiccet. Pro ſecundo ſciendum eſt uo-
cem ἀνάληψιν, ſeù reſumptionem nil aliud eſſe, quam refectionem habitus cor-
poris, & virum à morbis fractarum. Vndè ea pars medicinæ, quæ huic ſtudet,
vt per debitã victus rationem, quicquid corpori ademptum eſt reſtituatur, à me-
dicis ſolet nuncupari ἀναληπτική, ſeù analepticę, de qua Gal. ſæpè locutus eſt, ſci-
licet de tue: Val: lib: ad Thraſibulum: 7. meth. lib. de conſtit. artis: & alibi. De hac
quoque intelligendus eſt Cælius Aurelianus primo de diuturnis paſs: & alibi,
quando mentionem facit Cycli metaſyncritici, ſeu reſumptiui; Cum ergo Hip-
pocrates hic commemorat ἀναλήψης, ſanè de ſtudio reficiendi per uictum cor-
pora eſt interpretandus, atque de his potiſſimum locutus, quoniam ubi ægri ex
defluxu nimio ſanguinis lapſi, ſolent multo alimento conari ſeſe reficere, ex quo
fit, vt cum illud ob caloris imbecillitatem probe nequeat confici, magna ex par-
te corrumpatur, aut crudum maneat, vndè poſtmodum alui humiditas ſequa-
tur, quæ alioquin intercipi ſolet, ſi moderatè, & cum prudentia tota victus ratio
adminiſtretur, & certè hoc ſæpenumero vſu venire comprobatur, vt dum ho-
mines ſeſe à morbis reficere multò cibò nituntur, contrarium ſibi contingat,
quod ſcilicet incoctus cibus per aluum emittatur, ſicq́. natura debito nutrimen-
to fruſtrata haudquaquam ſeſe recuperet: Ad tertium dicendum, potiſſimum
Sol. 3. Hippoc. feciſſe mentionem humiditatis alui, & non aliorum vitiorum, quæ ſe-
quuntur nimiam ſanguinis effuſionem, quoniam hæc frequentius contingit, &
quoniam cum corpora à febribus deſiccata, minus deberent humidis affectio-
nibus tentari, & tamẽ tentẽtur, conſequẽs, aut ſaltem veriſimile uidetur, ut mul-

tò fa-

-tò facilius, alia quoque mala, scilicet cachexia, hydrops, œdemata, suboriantur. *Vtilitas* Vtilitas aphorismi in primis est ad prædicendum futuros morbos post largas *Aphor.* sanguinis effusiones, sed confert quoque ad præseruandum ab illis, quia si sequantur in refectionibus, hinc potest disci, quanta prudentia sit opus, post effusum sanguinem in victus ratione seruanda tunc, ne eius errore, in nimiam alui laxitatem, neue in alios affectus grauiores labantur.

---

28 *Quibus biliosæ deiectiones superueniente surditate cessant, & quibus surditas, superuenientibus biliosis deiectionibus cessat.*

CORNELIVS Celsus lib. 2. cap. 8. præsentem aphorismum his breuib. verbis transtulit: Nihil plus aduersus surditatem, quam biliosa aluus potest, quæ est interpretatio solius secundæ partis. Sed habetur etiam ijsdem penę verbis in fine Coacarum, Galenus quoque & ipse in eo interpretando fuit breuissimus, contentus dumtaxat attulisse demonstrationem sententię Hippoc. quam is consueuit plerumquè omittere: Et certè nullam scio inuenire continuationem, quæ mihi satisfaciat, quamquam non defuerint, quod conati sint *Connexio.* adinuenire aliquam continuationem in eo saltem, quod hic agatur de euacuationibus per infernas partes, sicut & in superioribus sæpius actum est: Nisi potius dicamus demonstrasse supra quid mali peculiaris faciant excretiones mutatę, nunc autem docere quæ mala, & quæ bona: Est dogma partim physicum, partim practicum; atque in duas partes diuidi commodè potest. Quarum prima est (*quibus sunt biliosæ deiectiones ijs surditate succedente desinunt,*) hanc *Diuisio.* partem, non transtulit Celsus, quod forsan non sibi esset, ità comperta quemadmodum secunda, quæ est, (*Et quibus surditas adest, ijs si fiant deiectiones biliosæ desinit.*) Demonstratio totius huius sententię, quam affert Galenus est, quod vbi bilis ad auditorios meatus fertur surditatem facit, è contra si ab ijs repellatur ad infernas partes, fiunt deiectiones biliosæ, & surditas desinit, non solum verum est in surditate, verumetiam in lippitudine, vt ait Hip. 6. aph. 17. atque in alijs capitis affectibus, iuxta id quod scriptum est secundo Epid: abscessus omnes inferiores tollere morbos superiorum partium: Sed dicet aliquis, si hoc *Dub.* est commune omnibus deiectionibus, vt superuenientes morbis capitis eos vel tollant, vel imminuant, cur ergo hoc tribuit biliosis tantum? Resp. hoc in bilio- *Solut.* sis febribus & facilius, & frequentius contingere, in febribus quidem, quoniam succi tenues, & vapores plerumque sursum tolluntur, atque auditum lędunt, siq. natura succos illos deorsum pellat, protinus surditas cessat: neque enim Hippoc. hic loquitur de surditate illa, quæ δύσλυτος, seu difficulter dissolubilis est, sed de ea quæ recens est, & in febribus sæpè conspicitur, illa namquè haud huiusmodi deiectionibus finitur. Et notandum uiam bilis ad aures esse natura familiarem *Not.* vt ostendi amarities sordium; quę ubi perditur & succedit dulcedo pereũt ægrotantes, ut Appollonius ex Aristotele, ut etiam Hipp. 6. Epid. sect. tex. 19. Et Natura uoluit eo ferri succum amarum, vt abstergeretur continuo illud instrumentum, & mundum teneretur. Itaque patet utraque pars aphorismi, quorum po-

strema

strema frequentius contingit, & rationabilius quam prior, eò quod multò promptius natura pellit inferius, quod superius lædit, quam è contra, quando scilicet opus est summa violentia, vt humores qui sunt infra mittantur supra, nisi dicamus non mitti in caput, qui erant in intestinis humores, sed qui ad ea mittebantur à reliquo corpore delacti potiùs ad caput, vbi non modo surditas suboritur, verumetiam vertigines, deliria, atque alia mala de quibus loquitur Hipp. lib. de iudicationibus, qui etiam lib. de Coacis prænot: dixit: surditatem sistere aluum, non qd ipsa sit caussa, sed quia ea apparente, non amplius mittitur materia biliosa ad intestina, Secus quam vbi fluxus alui surditatem cessare facit, quando scilicet non modo est signum, verumetiam & caussa. Et huius euentus exemplum habemus in Heropyti historia enarrata ab Hippocrate lib. 3. Epid. Iraque, & si non simpliciter verum hoc sit, & perpetuum, sæpè tamen contingere, vt quod hic dictum est ab Hippoc. & circa finem Coacarum verissimum sit, nempe, biliosa profluuia surditatem sistere recenté & in febribus factã, Atq; contra à surditate sisti eadem profluuia: Dixi non simpliciter verum, tum quia nonnumquam contingit, vt tanta sit materia, quæ sufficiat facere simul diu & surditatem & fluxũ, tum quia vox illa Hippoc. παύεται, idest cessat non signat integram liberationem necessario, sed saltem diminutionem, aut aptitudinem ad hoc vt penitus soluatur, sicut bene conciuis meus censuit. Est vtilissimus aphorismorum non modo ad prædictionem faciendam, verumetiam pro medicina exercenda, quoniam si medicus naturam bene operantem debet imitari, & natura surditates curat profluuijs alui, certum est debere medicum vbi surditas fugax ægros exercet, aluum mouere, atq; ijs præsertim quę biliosos succos ducunt. Et quamquam non appareat conspicua via, qua possit huiusmodi materia à cerebro detrudi ad inferiora, natura tamen vt dicebat Hippocr. ignotas nobis uias reperire solet, quibus euacuans materiam prauam ægros à morbis liberat.

Vtilitas Aphor.

29 *Quibus in febribus sexto die rigores fiunt: difficile iudicium sequitur.*

CERTE is in scirpo nodum quærit, qui hunc aphorismum cum superiore connectere quærit, non enim video in qua re uerè possint conuenire nisi absurda confingere velimus: Est dogma purum prognosticum, atque ex ijs quæ maximè in disciplina de crisibus sunt & constituta, & sæpius reperita, cum apud Hippoc. & Galenum nil fere magis tritum habeatur quam iudicationes sextæ diei esse insidas, atque ipsam diem instar tyranni cuiusdam esse infaustam, & mille tædijs plenam, pura est sententia sine demonstratione, nec diuisibilis, in qua nullum alium scopum Hippoc. habuit, quàm docere in sexta die febrium quarumcumq; nil boni esse expectandum, quando nec rigores, qui alioquin, vt ait Hipp. aphor. 58. huius lib. & 63. ardentibus febribus superuenientes eas soluunt, & qui quotidie fiunt, quotidie soluunt febres, sexta die boni sunt. Celsus lib. 2. cap. 4. ita hunc aphorismum transfert: A sexto die cœpisse inhorrescere mali morbi testimonium est, Galenus autem ut sui moris est, nos ad sua commentaria de crisibus, & rigore mittit, ac de demonstratione præsentis sententiæ inquit

Scopus.

inquit longum fore, si eam indagare diligenter quis nitatur, verum sat esse, quod experientia id verum constat, nempè in sexta die quæ eueniunt haud esse bona, Etenim quemadmodum alias à me dictum est, quæ de crisibus, & diebus decretorijs primum omnium ab Hippocrate sunt memoriæ commendata, potius ab ipso experientia, atque obseruatione, quam ratione sunt inuenta. *Quibus in febr:* sententia est, quibus in febribus ἑκταίοισιν ἐοῦσιν, (*idest sextis existentibus.*) Curio *Prob.*
sum ingenium aliquod sciscitari posset, cur Hipp. non dixit potius ἐν ἕκτῃ ἐοῦσιν, idest in sexta existentibus, sed maluit dicere ἑκταιοίσιν. Cui posset quoque respon- *Solut.*
deri Hippoc. non ita accuratum fuisse in locutionibus, quippe qui magis rebus, quam verbis studebat. Vel dicere possumus, voluisse per eam vocem significare febres continuas in quibus sextenarij vocantur, qui sex diebus continuis à febre fuerunt occupati: Etenim & si possit hoc etiam verum esse de quibusdam intermittentibus, tamen propriè verum est de continuis, quam Gal. dicebat proprium esse non horrere, & quæ quòd fiant ab humoribus calidis, & acribus iure etiam producunt rigores, ῥίγεα γίνεται, idest rigores fiunt, quid sit rigor clarissimè simul, & dissertissimè docuit Galenus lib. de rig: trem: &c. sunt enim hæc se consequentia symptomata horror, frigus, & rigor: Est horror leuis quę- *Horror,*
dam potius refrigeratio, seu vt Hippo. 1. de morbis debilissimus rigor, frigus ve- *frigus, ri-*
rò est insignis refrigeratio, sed absque concussu; rigor verò apud Celsum est Te- *gor, quid.*
tanus vocatus, sed alio sensu. Et verè est vehemens cum concussione frigus, cuius generatio fit, quando humores acres, & mordaces, siue frigidi, siue calidi per partes sensibiles impetuosè feruntur, vndè calor natiuus aduersus illos surgens modo repellitur ad cor, modo ab eo exilit aduersus eos, in qua contentione fit ille concussus, qui tantisper durat, donec vel victor calor, vel victus desinit amplius luctari, quod si uincat corpus vniuersum valdè & cito recalescit, vel vt ait Hippoc. 1. de morbis igneus ardor succedit, sin vincatur, aut non redit calor, & sequitur mors, vt in febribus ardentibus ægro iam debili, vt ait Hipp. 46. aphor. huius libri, aut difficulter, & longo tempore, Hic itaque rigor si fiat; idest si non anteà sit, sed fiat vel vt alibi dicit superueniat sextam diem à febribus detentis, δύσκριτα, idest difficulter, vel malè iudicantur; nam vocem δύσκριτον significare apud Hippoc. & quod cum difficultate, & quod cum infelicitate iudicatur non modo hoc in commentario docet Galenus, verumetiam alibi Hippocrates 4. de morbis nescio quæ de generatione rigoris scripsit, quæ sanè ipsius philosophiam minimè sapiunt multos autem 1. lib. de morbis vbi scribit, eum fieri refrigerato, & veluti congelato sanguine, in toto corpore, ut à pituira, & à bile, nam bilem frigidiorem sanguine facit, quod intelligendum est de natiuo calore cuius sanè plus est in sanguine, sed & ibi in eo deficit author, qđ vult semper rigori febrem succedere, nisi dicamus, vt Galenus id fuisse verũ tempere Hippoc. quando homines erant temperatiores, secus autem fuisse tempore Galeni. Iam verò uideamus cur rigores superuenientes sexta die, vel difficilè, vel infaustam *Probl.*
iudicationem faciant, cuius rei integram demonstrationem, & si non attulerit Galen. aliqua tamen proposuit non parum ad id facientia: Et sunt, Vbi superueniunt in febribus præsertim ardentibus rigores, crisim consueuisse, sequi bonam quidem si cum signis coctionis, & in die iudicatoria fiant, malam autem si nec-

cum

cum ijs signis, nec in die decretoria, Vndè cum sexta dies sit uerè par ob idquè, decretoria, neque cum signis coctionis, iure sequitur in ea non posse fieri bonam crisim, sed uel mortem, uel recidiuam, uel morbi longitudinem, atque difficultatem significare, quod non modo de rigore intelligendum est, Verumetiam de quacumque euacuatione, quæ numquam bona & fida est, nisi fiat in die decretoria, & quamquam aliæ quoque dies non decretoriæ malæ sint, peculiari tamen quadam condicione, & obseruatione hoc tributum est ipsi sextæ diei, in qua licet ab Hippoc. in historijs recenseantur aliqui seruati, & iudicati in sexta, id tamen rarissimum fuit, & quasi tamquam miraculum ab ipso relatum, cum sępius cõtigerit ægros perire, quibus sexta die superuenit rigor, vt Philini uxori obtigit Cleonactidi, Dromadę uxori, Hermocrati; Eurinactis filiæ. Cur autem sexta dies sit adeò perniciosa, & si aliqui tribuant Lunæ, ueriot tamen sententia est, quod ut retro dicebam non potest esse ea die coctio, nec accessio, qua solet natura ad expulsionem magis concitari, nam ut habetur 1. Epid. sect. 2. const. secunda; cruda & incocta, & in malos abscessus conuersa, aut iudicationem non futuram, aut dolores, aut diuturnitatem, aut mortem, aut recidiuas præsignant; cũ enim in iudicatione, aut morbi soluantur, aut ægri pereant; aut permutentur, uel in peius, vel in melius, tunc dicuntur fieri difficiles iudicationes scilicet quando aut ægri extinguuntur, aut fit permutatio in deterius, scilicet cum pessimis symptomatibus. Vtilis est aphorismus ad prædicendum in primis, ad medendum uerò paruã utilitatem afferre potest, nisi qui ubi medicus in sexta die uidet rigores, sese præparat atque maiore diligentia, & prudentia utitur in gubernandis ægris de quibus plus metuit.

Vtilitas Aphor.

---

30 *Quibuscunque accessiones fiunt, quacunque hora febris dimiserit, si eadem erat occupauerit, iudicium habent difficilem.*

Connexio. DVO communia habet præsens aphorismus cum superiore, Vnum est, quod uersatur, & ipse circa febres licet intermittentes, Alterum quod de iudicatione difficili loquitur, ità ut hæc tota sententia sit prognosticum dogma absque ratione, & indiuisibilis, *Scopus.* Scopus itaque Hipp. est docere quid prædicere oporteat vbi paroxysmi quotidie eadem hora constanter redeunt, nec dubitandum est, quin hoc sæpè obseruauerit, Hipp. quando etiam nullus est medicus in arte facienda exercitatus, qui hoc sæpenumero non obseruauerit pluribus diebus paroxysmos accessisse eadem hora, quod ut in cunctis febrium generibus compertum habetur, sic maximè in quartanis experientia quotidiana comprobatur. *Dub. Solut.* (*In paroxismis*) primum illud quærendum uenit, Cur Hippoc. statim solum paroxismorum meminit, nõ autem simul febrium: Ad qđ respondendum est iccirco id fecisse, quoniam sibi non principaliter de febre, sed de ipsis febrium paroxysmis erat loquendum, sunt autem paroxysmi redditus morborum ab eodem initio in eundem finem non numero, sed genere & specie: Vocãtur autem paroxysmi, seu exacerbationes, quoniam reliquo tempore mitiores sunt febres, quando uerò redeunt, acerbiores fiunt, Et quia huiusmodi reditus interdum antecedit,

recedit, interdum postcedit, nonnumquam verò eadem præcisè hora semper reuertitur, de hoc postremo clarum est Hippocratem loqui, dum dicit. (*Si qua hora febris dimiserit, eadem hora postera die reuertatur*;) Verum est difficultas, quia Hippoc. non videtur loqui de reditu accessionis, sed remissione potius, cum dicat: Qua hora febris dimiserit. Vnde nonnulli, vt restatur Galenus existimarunt intelligendum esse Hippocratem prout verba sonare videntur, nempe, qua hora dimiserit febris, eadem hora si sequente die redeat, Sed cum experientia huic expositioni non correspondeat, quemadmodum alteri à Galeno etiam propositæ, arbitrandum est Hipp. idem illud voluisse dicere, nimirum, vbi plurib. diebus exacerbationes eadem, præcisè hora redeunt, quacumque desinant, morbos illos esse δυσκρίτους, idest δυσλύτους, seu difficiles solutu, id .n. significare quoq; eam vocem non est dubium, certè demonstratio præter experientiá huius sententiæ affertur à Gal. hunc in modum, quoniam id quod pertinaciter eundé ordinem, & horam seruat, necessario fixum, atque firmatum est, tale verò difficiliter pellitur; quasi magno aliquo vecte egeat, quod ipsum pellere possit, qualia sunt remedia vehementiora, & copiosa, & ipse quoque ea sum in sententia, Hippocratem quoque voluisse intelligere id quod experientia comprehenditur, nempè etiam difficiles solutu esse febres, vbi eundem semper ordinem, & proportionem seruant in anticipando, vel postponendo, quoniam tunc quoque caussa proportionis & ordinis necessariò fixa, atque firmata est; ita vt opus sit labore, & tempore ad eam expugnandam, potest autem si placet hunc in modú instrui demonstratio, Quicumq; morbi fiunt à materia fixa, & firma difficiliter, iudicantur, quia difficiliter ea materia pellitur, sed febres, quę semper eadem hora repetunt, aut eodem ordine, & proportione, habent huiusmodi materiam firmam, & fixam; ergo sunt difficiles iudicatu. Verumtamé ad verificandú penitus hanc sententiá, nonnullæ conditiones sunt necessariȩ; Vna est, vt huiusmodi firmus ordo diu perseueret, alioquin si vna tantum, vel altera die id specte tur, non est necesse febres aliosuè morbos ita solutu esse difficiles. Altera conditio est, vt perseuerent signa cruditatis, nam si interim coquatur materia proculdubio morbi breuiores, atque faciliores euadunt. Tertia condicio, vt virtutis robur duret, nec accidentia admodum grauia sint, siquidem vbi accidentia sunt, vehementia, neque virtus valet, haudquaquam morbus diu potest durare, sed vna cum ipso vitam breui finitur. His enim existentibus, cum materia sit cruda, crassa, & contumax id plane contingit, quod Hipp. dicit, quemadmodum vbi variæ & inconstantes, ac inordinatæ exacerbationes, similiter quoque materia varia, non fixa, & mobilis sit conuenit. Vtilitas aphorismi est primum in prædicendo longitudinem, vel breuitatem, facilitatem, vel difficultatem omniú ægritudinum, & maximè febrium, præterea vtilis est ad operationem, quia vbi cognita est morbi pertinacia, atque materiæ crassities, & fixio, medicus solers & victu, & remedijs accommodatis, scilicet incidentibus, detergentibus, atque attenuantibus strenuè pugnat aduersus eam.

Dub. *Solut.* *Autoris sententia.* *Vtilitas Aph.*

31 *Lassitudinẽ habentib. in febrib. in articulos, & circa maxillas potissimũ abscessus fit.*

DIFFICILES iudicationes dicuntur illæ quoque, in quibus fiunt malæ morborum permutationes. Vnde cum in superioribus de alijs in vniuersum malis iudicationibus, quę contingunt in febribus egerit, in præsenti de *Cõnexio.* ijsdem febribus pergens loqui exemplum quoddam proponit ad demonstrandum, vt fiant difficiles iudicationes ex morborũ, & febrium præsertim permutationibus in abscessus; cur autem hoc potius acceperit in exemplum caussa fuit, quoniam hæc permutatio est frequentior, & magis laboriosa, & diuturna, Ita vt hęc sit continuatio, atq; hic scopus Hippocratis docere vno exemplo vni- *Scopus.* uersalem theoriam de permutationibus quæ fiunt in iudicijs: Vndè Celsus lib. 2. cap. 7. sic latinum fecit, si lassitudinis etiam sensus in febre est, vel in maxillis, vel in articulis, aliquid abscedit. Est enim sententia prognostica aliqua etiam ex parte ad curationem pertinens, vt docebitur, sed indiuisibilis, atq; sine ratione; Galenus autem huius demonstrationem allaturus primo præsupponit duo esse lassitudinum genera, alterum spontaneum de quo secundo aphor. 5. alterum quod *Lassitudinũ genera duo.* sequitur immoderatos corporis motus, propriequè lassitudo vocatur, atque hic motus, aut est insuetus, aut consuetus, sed nimius: Deindè utrumque habere locum communem affectuum, nempè genus musculosum, differre uerò quoniam lassitudini ex motu illud inest eximium, & peculiare, vt caliditas adsit merito cuius fiunt in articulis supercalefactis abscessus, atque in spontaneis lassitudinibus hoc est, sine motus occasione factis, vna sola ratione fieri abscessus, quoniam scilicet laxitas, & lassitudo reddit partes ipsas fluxionibus recipiẽdis admodum dispositas, ac propterea idoneas morbis quibusq́. & ijs præsertim qui abscessibus iudicantur suscipiendis. Quare fit ut rarius in ijs circa articulos abscessus, in lassitudinibus autem spontaneis frequentius oboriantur, maximè quando amplitudini partium coniungitur copia humorum. Vbi itaque febres sunt cum lassitudinib. copulatæ in articulos fiunt abscessus. Verum illud quęrendum est, *Dubi.* cur Hip. dixerit potissimum, circà maxillas fieri abscessus: Nam Gal. inquit ob caliditatem febrilem uapores, & succos ferri in caput, ubi cum circa maxillas reperiantur glandulæ, quæ sunt partes suscipiendis humoribus accommodatę, facilè fit, vt ij sublati in eas tandẽ illapsi firmẽtur, sicq́. abscessus producant, haud secus, atq; cõtingit glandib. inguinum, & axillarum in quib. frequenter oboriri huiusmodi abscessus ipsa experientia comprobatur. Verum non mihi adæquata *Soluta.* videtur caussa, nisi dicamus Hippoc. dixisse ἐν ἄρθρα, καὶ παρά τάς γνάθους, quoniã verè semper in articulis fiunt abscessus, non autẽ semper in maxillis, sed vt disertè, & lucullenter docuit Hipp. lib. de glandulis apud vel circa ipsas, nempè circà aures, collum, fauces, aliosq́. similes locos, in quib. videmus fieri apostemata, vbi febres sunt lassitudinarię, vna cũ humorum exuberantia, cum. n. illi nequeant ob copiã euinci, ob caliditatẽ autem sursum in caput ferãtur, facilius ij firmãtur circa partes, & suaptè natura laxas, & quę ob motum ad sese fluentẽ materiã inuitãt: Etenim nõ est dubiũ, vt cęterę partes quiescãt, sic maxillas, & locutionib. & alimẽti sumptione moueri, maximè quãdo ægri valdè obloquũtur caputq́. agitant huc, atq; illuc, quẽadmodũ cõtingit in febrib. prauis, in quib. ęgri delirãt, &

oblo-

obloquuntur frequenter, Ad hanc autẽ rem appositissimè faciunt, quæ ab Hipp. scripta sunt lib. de humoribus, vbi dicit, in febribus fieri maximè abscessus ad articulos, & maxillas, & præsertim ad partes dolentes, siue sint in supernis, siue in quibusuis alijs partibus: quod si lentus sit morbus, atque ad internas partes inclinans, fieri etiam in eis abscessus: cognosci verò hoc, quia vbi pedes calidi sunt materia ad inferna propendet, vbi uero frigidi, sursum fertur. Colligamus igitur hanc esse ueram præsentis sententiæ, ex Hippocr. & Galeno, demonstrationem in febribus lassitudine coniunctis fieri abscessus circà articulos totius corporis, & maximè circà maxillas, primum quia in febribus colliquantur succi, qui multi, & crudi esse cognoscuntur ex lassitudine: ad articulos uerò feruntur, quoniam colliquati, & moti multò facilius in articulis recipiuntur, ob illarũ partium aptitudinem ubiquè ab Hipp. & Gal. prædicatam. At potissimum recipiuntur circà maxillas, quoniam materia, in his febribus, cũ sursum rapiatur, partes circà maxillas, quæ frequenter agitantur, promptius eas recipiunt, vnde apostemata sequuntur. Quæ porrò sit tanta articulorum ad fluxiones suscipiendas aptitudo, facile colligitur ex lib. Hippoc. de artic. & est laxitas illorum, uel ob humiditatem uinculorum, quæ necessaria est motui, vel ob extenuationem, (ut dicit Hippocr. de bobus in hyeme,) quæ maximè contingit in febribus colliquatiuis, ubi materia est copiosa, cruda, colliquata, & ob id magnopere apta ad hoc sit ab articulis suscipiatur. Etenim Aristot. 1. probl. 24. dicebat uires nostri corporis positas esse in articulis, quorum humor si congeletur, nõ sinit flecti membra, si uerò nimis humectatus sit, haud permittit intendi. Vtilitas præsentis aphorismi magna est in primis ad prædicendum non modo in febribus, uerumetiam in morbis alijs, tum acutis, tum diuturnis (*Abscessus*) dixi, namq. in omnibus morbis & febribus, quoniam sum contrariæ sententię illis, qui putant Hippoc. hic loqui tantum de febribus longis, in quibus frequenter fiũt abscessus in uarijs partibus corporis. Sed utilis est quoq; non parum ad medicinam faciendam, quoniã ubi medicus metuit, in aliqua parte futuros abscessus, aut illis tempestiuè efficiendis auxiliatur remedijs, si id collaturum speret, quemadmodũ conferre dicebat Hippoc. 2 Epid. si fiant infra morbum, atque in partibus infernis, aut si obfuturos timet, ijs ne fiant occurrit.

32 *Quibuscunque resurgentibus ex morbis, si quid laborauerit, hic fiunt abscessus.*

LABORES, & dolores, qui fiunt in aliqua parte, aut fiunt in morbo, aut fiunt in releuatione à morbo, aut ante morbum, De ijs, qui fiunt in morbo locutus est antecedẽte aphorismo, de ijs, qui fiunt in releuatione loquitur in pręsenti; in subsequente uerò de ijs, quæ fiunt ante morbum, nisi pro meliori connexione dicere placeat. In antecedenti docuisse, quomodo sint prægnoscendi abscessus futuri in partibus aliquibus, nunc uerò docere, quomodo in qualibet parte futuri sint prægnoscendi, adeò ut Hipp. scopus sit nunc docere non modo præcognoscere abscessus futuros in conualescentibus, uerumetiam partẽ in qua futuri sunt; Vnde aphorismus dogma prognosticum continet sine ratione, atque indiuisibile. (*Quibus sese releuantibus à morbis:*) Hic idem aphorismus habetur ab Hippoc. lib. de humoribus, nisi quod ibi rem docet exemplo manuum, *Connexio.* *Scopus.*

& pedum hic uerò non & certè id frequentiſſimè conſpicitur, ubi ægri à morbo ſeſe uindicant oriri abſceſsus, idquè potiſſimum, ut ait Gal. tunc contingit, quando ſucci morbifici non ſunt probè expurgati, ſed aliqui relicti, à quibus molestata natura, eos in eas partes depellit, vbi minus incommodi poſſint afferre; Vndè non ipſa in conualeſcentia concipitur abſceſſus: ſed in morbo, erumpit autem vbi conualeſcunt, non perfecta tamen conualeſcentia in quo nihil mali relinquitur: ſed imperfecta. (*Si quid laborat:*) Sicut hæc vox πόνος, vt ſæpè docui tria ſignificat, laborem, dolorem, & læſionem, ſic totidem ſignificat τό πονεῖν, ideſt laborare; hoc autem in loco puto accipi, tum pro laſſitudine, ex motu contractæ, tum maximè pro dolore; Quod enim pro laſſitudine, videtur ſignificare voluiſſe Hippoc. voce ἀνισαμένοισιν, ideſt reſurgentibus, nam reſurrectio eſt motus quidam, & qui conualeſcunt, ſolent moueri tamquam putent à motu ſeſe vtilitatem percepturos: Quod etiam pro dolore, manifeſtè probauit Galenus, qui etiam verè dixit ἐκ κάματ, ideſt ex motu laſſitudinem eſſe cauſam abſceſſuum, tum quia calefiunt partes, tum quia debilitantur, vnde ratione caloris fit fuſio humorum & attractio, ratione debilitatis efficitur receptio; Dolorem verò eſſe ſignum abſceſſus, quoniam is fit à materia iam fluxa vel ſui copia diſtendente partem, vel acrimonia vellicante, ac proptereà dolorem producente, qui vel eſt ipſa ſolutio continui percepta, vel ab ea producitur. (*Hic fiunt abſceſſus.*) In antecedente, dixit Hippoc. in febribus delaſſatorijs fieri abſceſſus circà articulos, & maxillas, quæ cognitio quoniam ſatis vniuerſalis erat, cum multi ſint in vniuerſo corpore articuli, ea propter nunc dicit in quibus articulis fiant; ſcilicet in ijs in quibus potiſſimum labor percipitur, hoc eſt laſſitudo, aut dolor, aut vtriq; fit aut κάματος, quia ex motu caleſcunt ij, fit dolor, quia ſoluitur continuũ, & vbi dolor fit attractio, & ſuſceptio ob partis imbecillitatem, neque verò laſſitudo, atque dolor ſoli poſſunt partem indicare vbi ſit futurus abſceſſus, verumetiam ſudor. Qui vt ait Hippoc. vbi ſudor ibi morbus, vbi morbus ibi debilitas, vbi debilitas ibi ſuſcipitur, & retinentur materia: Vndè cum ab omni intemperie inducatur debilitas, ſicut & à laxitate, ſequitur vbicumque hæ duæ, aut altera reperiũtur, poſſe ſignificari ibi quoq; futurum abſceſſum, ſiue intemperies, ſiue laxitas, ſiue aliud quippiam factum ſit aut ab externa, vt vulnere, percuſſione, aut ab interna: Et notandum eſt. Quemadmodum etiam dicebam ſupra ità totum aphoriſmum eſſe intelligendum fieri dũ conualeſcunt ægrotantes ea in parte abſceſſus, vbi dum ægrotabant, maximè laborarunt: Et quamquam Hippoc. lib. de humoribus expreſſe dicat: fieri ipſos abſceſſus in ipſa conualeſcentia, id tamen, vt antea docui eſt intelligendum qui fiunt tunc ſecundum manifeſtationem, non autem quòd tunc concipiantur. *Vtilitas Aphor.* Vtilitas præſentis aphoriſmi eſt in prædicendo locum vbi futurus eſt, quæ præcognitio conducit pariter ad hoc, vt medicus parti paſſuræ ſi id expediat ſuccurrere poſſit.

33 *Sed & ſi ante morbum aliqua parte laborauerit: hic morbus firmatur.*

Connexio. CLARA eſt vt antea dicebam præſentis aphoriſmi cum ſuperiore connexio. Etenim ſicut in antecedente docebat cognoſcere in qua parte futurus ſit abſceſſus in cõualeſcentia, ex dolore poſt morbum facto, ſic nunc pergit docere

docere idem ex dolore ante morb, ūperinde ac si diceret non modo, si dolor, aut labor in ægritudine sit in aliqua parte indicat ibi futurum esse abscessum, verumetiam si ante morbum fuerit, similiter ostendit ea in parte futurum morbū firmandum, Est enim dogma prognosticum, sine ratione, & indiuisibile, Habetur, quoq; in libro de humoribus sub iisdem verbis eadem sententia. f. ἀτὰρ καὶ ἤν τι πεπονηκὸς ᾖ, πρὶν ἢ νοσέειν ἐς ταῦτα ἀποστηρίζεται, vbi quoque exemplum affert constitutionis Perinthi, quæ est Heraclea nunc uocata; in qua vt narrat 6. Epid. sect. 7. ij fiebant tabidi, qui antea à tussi fuerant insigniter vexati. Galenus pauca de hac sententia dixit, nisi quod eadem repetit quæ superius dixerat, illud solum aliqua memoria dignum monuit, nempe non simpliciter, hanc & superiores duas sententias esse intelligendas, sed tantummodo de iis morbis, qui per abscessum, non per resolutionem seu coctionem, nec per crisim sunt finiendi, nam etiam si aliqua pars laboret in morbo, aut ante morbum fieri potest, ut solutio per crisim ante fiat, quam tempus abscessui tradatur à natura. Demonstratio autem præsentis sententiæ eadem est, quam antecedentis attulimus, nimirum quod vbi labor, & dolor est, ibi attractio fit humorum, & ob debilitatem susceptio, quo fit ut iure in ea parte, quæ ante doluit præexistens caussa faciat morbum, ut ait Hipp. lib. de humoribus, & quando futurus est abscessus, ibidem fiat; illud quoque animaduertere oportet, quod scribitur infra aph. 74. & in Coacis prenotionibus, nempè abscessum futurum precaueri tam antè morbum, quam in morbo, aut conualescentia, si urina multa, & crassa effluat, quę ubi apparet ab abscessu liberat, quemadmodum Hippoc. ipse probauit exemplo pueri Archigenis tum in fine lib: de hum: tum etiam in lib. 6. Epid. sect. 4. aph. 2. ubi hæc scripta inueniuntur. Vrina crassa alba qualis puero Archigenis aderat interdum in febribus quæ sunt lassitudinis, quarto die prodit, & ab abscessu uindicat, quod si pręter hæc sanguis enaribus abundè profluat, etiam prorsus liberat, Vsus est huius aphorismi non modo ad prædicendum, uerumetiam ad curandum, quoniam ubi pars aliqua ante morbum dolet, si ea sit alicuius momenti, ne morbus ibi figatur, prospiciendum est, tum corroborando, tum caussam auferendo, tum etiam urinas prouocando.

Not. *Vtilitas Aphor.*

---

34 *Si à febre habito tumore non existente in faucibus, strangulatio repente superuenerit, lethale.*

LOCVTVS est certè, & in præcedentibus aphorismis Hippoc de febribus, at pręter hanc huius cum præcedenti communionem, nulla alia euidens apparet, quinimò decentius multò positus esset post: 31. aphor: Est tamen dogma utilissimum simplex sine demonstratione, sineque ulla diuisione; Cornelius autem Celsus lib. 2. cap. 6. hunc in modum donauit latinę linguæ, Neque is seruari potest qui sine ullo tumore febricitans citò strangulatur, aut saliuam suam deuorare non potest, quo in loco duo sunt notanda. Vnum est, particulam illam addidisse Celsum, aut saliuam suam deuorare non potest, quamquam in Coacis semper sit, deglutire non possit. Alterum est in Codicibus Celsi olim, loco (tumore) fuisse modo (tremores,) modo (tremore) sed

Connexio.

male

malè utroque modo; etenim non est dubium quin Celsus voluerit hunc locũ transferre, cuius etiam sententia inuenitur, (licet alijs verbis) in lib. 3. prognosticorum: Galenus autem, qui satis in huius explanatione fuit copiosus, primum examinat, quid prò febre intelligere voluerit Hippocr. an magnam tantum, an quõ libet febricitantem, vt placuit Celso: Tandemquè in eam inclinare sententiam videtur, vt melius sit magnam febrem intelligere, eo quòd Hippoc. sit mos in Epid. lib. vbi quempiam à febre habitum esse commemorat, intelligere febrem magnam; & quamquam dicat Galenus, interdum etiam euenire, vt in exigua febre strangulatio superueniens ægrum perdat; Attamẽ citior, atque inevitabilior est mors, vbi febris magna est, quod uoluit quoque exprimere Celsus, quando dixit (*is seruari non potest*,) &c. *Nullo tumore*. Hippocrates Tertiò prognost. 16. Docens quæ sint anginæ horrendissimè; & ciussim è occidentes, eas esse dicit, in quibus fauces nil cõspicuum habent, neque ceruix, verum & dolorem, & respirandi afferũt difficultatẽ, tãquam secũdo, vel tertiò, aut ad summũ quarto die perdãt. De hac itaq; intelligere etiã hoc in loco putandũ est, quando dicit sine tumore, nẽpè cõspicuo, vel intrà, vel extrà ipsas fauces; nam qđ prorsus absq; vllo tumore possit accedere suffocatio, atq; ea repẽtè, ab omni vsu, atq; ratione alienũ est. (*πνῖξ, i. suffocatio*:) Quid sit suffocatio apposite satis docuit Gal. in com: vbi scribit, eã nil aliud esse, nisi interitũ subitum ob inspirationis defectum, quod si verũ est, cur igitur Hipp. hic addit (*repente*,) nam qui dicit suffocationẽ dicit simul subitum, & repentinum interitũ: præterea si ita est, quid ergo Hipp. addidit mortale? nam puerile est quempiam morientem dicere lethali morbo laborare. Respondendum, vocem illam ἐξαίφνης, siue subita, aut repentina, vel posse intelligi respectu totius morbi, ita vt in eo nullum signũ præcesserit futuræ suffocationis, vel respectu ipsius actionis mali præsentis: primo modò hic intelligitur; Vndè Hipp. nõ solũ operationem morbi esse subitaneam, verum etiam ipsius accessum repentinum, & absque vllo antecedente signo indicare voluit, Ad secundũ dicimus vocem illam πνῖξ significare non ipsam suffocationẽ, sed actũ similem suffocationi, qui tamen haud semper ad mortem perducit, sed quando habet hæc ab Hippocrate proposita: θανάσιμον, idest mortale (vt alias dixi,) cum significet, & id quod necessariò, & id quod vt plurimum infert mortẽ, primò significatu accipiendam esse vocem, nõ modo Galen. monuit, verumetiam Cornelius Celsus, vbi dixit. (*Is seruari non potest*.) Cæterum demonstratio huius, nempè, quod necessariò moriantur illi, quibus in febre magna nullo tumore apparente subitò contingit suffocatio, affertur à Galeno hunc in modum: Siquidem suffocatio cum obringat ob inspirationis defectum, hic autem fit, propter facultatis motricis imbecillitatem, quæ non potest thoracem mouere, aut ob insignẽ cordis refrigerationem, vt fit in præfocatis mulieribus, aut ob angustiam partium spiritualiũ, quæ angustia est illa, quæ suffocationẽ producit, & oritur, aut in pulmonib. aut in spacio thoracis, aut in aspera arteria, aut in Larynge, aut in faucibus ipsis; inquit igitur Hipp. quod si subita, sine faucium tumore in febribus magnis, oriatur suffocatio, est mortale, quoniã cum subtus fauces, scilicet vel in larynge, vel in alijs sit tumor impediens inspirationem; atq; in febribus opus sit magna inspiratione, necesse est deficiat æger, quippè cum tandiù uiuamus quã-
diù

oiu respirantus, in larynge autem esse tumorem vbi suffocatio repentè fit ex eo intelligitur, quòd si in pulmone sit angustia ob tumorem aliquem phlegmonosum, non fit subitò: sed paullatim suffocatio, paullatimquè augetur donec interimat, sic etiã vbi in pulmone fit quispiã alius tumor, paullatim inducit anhelã difficultatem, & consequenter suffocationem, pariter etiam si pus colligatur in thorace, aut in aspera arteria fiat angustia, non potest subito suffocare ob loci amplitudinem, atque tunicarum tenuitatem, licet respirandi faciat difficultatem: Vndè relinquitur dumtaxat morbi caussam in ipsa larynge positam esse ob cuius angustiã pulmonis meatus impeditur, interniq. musculi inflãmãtur, ita vt via spiritus intercludatur, quę affectio prout varias partes obsidet, modo συνάγχη, per σ, modo κυνάγχη, per κ, modo παρασυνάγχη, modo παρακυνάγχη vocatur, Vnde vbi tumor nõ apparet neq; intus, neq; exterius, signum est tumorẽ obstruentem esse intra laryngem, ac propterea esse malum ineuitabile, cur autem doloris non meminerit hoc in loco Hipp. nec in Coacis, vbi hic idem aphorismus habetur, cuius mentionem fecit in prorrhet. & 3. progn. duas affert rationes Galenus, vnã, quod prædicta alia symptomata necessariò sequi dolorem intelligatur, absque quo ab ipso sit significatum, Vel quia interdum etiam huiusmodi suffocatio absq. dolore, aut saltem cum exiguo, & vix sensibili efficiatur, quod contingere potest vel si humor pituitosus laryngem ipsam ob sui copiam in tumorem eleuet indolentem, cuiusmodi fieri certum est, Vel si musculi ipsam laryngem claudentes, & recludentes humore crassefacti minimè possint ipsam reserarre, vel vtrumque fiat, aut etiam si interim laryngis musculi ob eximiam siccitatem nimium tensi ipsam claudant, nec recludant, Atque hæc est præsens sententia, & ipsius demonstratio, non defuerunt tamen qui criminati sunt Galenum, quod existimauerit Hippocratem hic loqui de angina illa horrendissima ab Hippoc. 3 progn. descripta; cum secundum ipsos, sermonem fecerit de peculiari symptomate, verum falluntur aptissimè, quoniam si symptomata omnia sequuntur necessariò suos morbos, atq; nullus alius morbus possit quam tumor laryngem obserare, tumor is inflammatio sit, necesse est, cum sit cum febre magna; quæ nil aliud est nisi ipsa met angina commemorata, neque valet quod dimisserit dolorem, quia ut ait Galenus nemo est qui suppositis prædictis symptomatibus, nõ intelligat etiam adesse dolorem, & adesse etiam rectam respirationem cum adsit suffocatio, neque etiam valet, qui dicunt Hippocratem stupidum fuisse, si dixisset aduenientem morbum per se lethalem, quoniã non loquitur Hippoc. de febre, præterea & ob id de cõualescentia, sed de febre magna quã, qui laborant dicuntur ab ea haberi, vt bene Galenus docuit, Adhæc voluit sic docere, non se loqui de suffocationibus factis ab aliqua externa caussa, vt laqueo, fungo alijsq. venenis, sed solummodo de ea quæ fit à caussa interna, quæ licet suaptè natura sit lethalis, multo tamen est lethalior, si fit cum febre magna, atque repente contingat, sunt enim aliqui morbi qui licet suaptè natura sint exitiales attamen febribus iuncti mitiores, vt dicebat Hippoc. de conuulsione, scilicet facta ab humore, quam superueniens febris soluit, Vtilis est tantum aphorismus ad prædicendum, licet ex hoc quoq; moneatur medicus, vbi huiusmodi morbi oriuntur, ad maxima quoq; remedia esse statim deueniendum. Vndè Alexander

Gal. tuetur.

Vtilitas Aph.

Trallianus

Trallianus eadem die incidebat venam, & scammonium dabat in huiusmodi validissimis morbis.

35 *Si à febre habito collum peruertitur, & vix potest deuorare, sine ullo tumore, lethale est.*

NON est dubitandum, quin præsens sententia cum antecedente commodam habeat connexionem, cum qua in pluribus conuenit, vtraque enim est de habito à febre: de colli affectu subitaneo, sine tumore apparente, & vtraque signum mortale. Ergo & hæc sententia dogma æquè prognosticum est, sine ratione, atque sine vlla diuisione, Cornelius autem Celsus elegantissimè ibidem eam transtulit hisce verbis. Cui verò eodem corporis, febrisque habitu ceruix conuertitur, sic ut deuorare æque nil possit: is scilicet seruari non potest, & licet Celsus dimisserit, duas voces nimirum *(repente)* & *(nullo tumore apparentes,)* attamen eas subintelligere conuenit, cum superiori sententiæ subiungatur in qua eadem verba habentur (*Si à febre habito ceruix.*) Duo sunt in quibus præsens sententia differt ab antecedente, Vnum est, quod hic non exprimit partem affectam particulariter, vt in superiori (φάρυγγι,) sed in vniuersum collum, scilicet seu ceruicem. Alterum quod in superiori meminit simpliciter suffocationis, hic verò difficultatis deglutiendi, quę consequitur colli conuersionem, ità vt integra hæc sit sententia, Vbi in febre magna collum inuertitur repente, ità vt vix fieri possit deuoratio, illud malum esse lethale; Cuius demonstratio hunc in modum fieri potest; Mors sequitur vbi in febre circà collum inflammatio magna oboritur, sed vbi ceruix repente conuertitur ità vt deuoratio fere auferatur, est quia ibi fit tumor inflammatorius, igitur mortale; nam & si etiam à siccitate possit collum inuerti, & lædere deglutionem, id tamen non potest fieri subito, cum siccitas non nisi longo tempore contrahatur, nam id Galenus probabat de apoplexia, quod fieret à materiæ defluxu, non ab intemperie, quia hæc non nisi longo tempore aquiritur, cum applexia fiat subito. Iam verò discurrit Galenus, quomodo debeamus intelligere collum, & inquit, altero duorum modorum posse concipi, vel ut referatur ad superiorem aphorismum, atque sic ea pars capiatur colli quæ fauces facit, vel pro qualibet colli parte, utro enim modo capiatur ueram esse sententiam, modo scilicet nullus tumor, neque apertis faucibus, neque extra appareat, (*Inuertatur.*) Dicitur collum inuerti, vel conuerti, ut interpretatur Celsus, quando à sua recta figura abscedit, ità ut uel in obliquam, uel in anticam, uel in posticam partem flectatur, id quod fit (sicut docuit Galenus) quando ab aliquo tumore interno tendines, atque nerui tenduntur adeò ut cogant collum qua parte trahitur eo inclinare, tunc. n. fit pessima, & exitialis angina, maximè quando ita est ingens conuersio, ut partes faucium reddantur angustæ, neque possint plenè deuorationis opus permittere. Hippoc. 2. Epid. narrat in ea constitutione Cranonis, & Perinthi contigisse anginas lethalissimas, in quibus secundum spondile colli dens appellatum intro uertebatur, sed de hoc non possumus intelligere Hippocratem, si is loquatur de ea angina in

qua

qua nullus tumor apparet, nec extra, nec intra, siquidem in eo affectu conspicua apparet cauitas, vbi intro vertitur, seu trahitur dens, Iam verò vt hoc sit mortale, non est difficile intelligere, quia cum impediatur deglutitio ciborum, & potuū, necnon respiratio, quibus duob. vita sustentatur, certe necesse est homo intereat, imo etiam & bruta, præsertim sues, atq; canes, quos constat hoc genere morbi acerrimè, (vt dicebat Plautus de suibus) exerceri: Quod autem dicunt aliqui propterea esse lęthalem hunc affectum, quia efficitur à siccitate, nō est verum, quia licet hoc videatur innuere Galenus, neq; diffitear interdum etiam posse fieri à siccitate, nihilominus qui fit subito, necessariò vt dicebam antea fit à materia, quæ cum non appareat, signum est tumorem esse internum, atq; eum inflammatorium, qui fit cum febre magna, nec valet musculum qui afficitur breuem esse, ideo posse momento exiccari, & consequenter subito impedire deuorationem, quoniā quantumcumq; breuis sit, si exiccari debet opus habet tēpore, nam etiam minimus digitus non potest deuenire ad tantam siccitatem, vt contrahatur nisi tempore, neq; .n. dubitandum est, dolorem quoq; huic morbo cōiungi, queadmodum Hipp. fatetur 2. Epid: affuisse illi anginæ, Verū tacet, vel quia necessario subintelligitur adesse, vbi adest vera inflāmatio, vel qa adeo sunt magna alia symptomata, quæ comitantur hunc affectū, vt quodāmodo dolor videatur obscurari. Sūt rursum aliqui putātes Hip. de cōualescentib. vt in præcedēti, quasi vero (*A febre habito, seu*) ὑπὸ πυρετοῦ ἐχομένῳ, idē significet, atq; olim febre laborasse, sed in primis hac in re fallūtur, qm̄ vt verè dicit Galen. & vt alias nos mōstrauimus, haberi à febre, est pertinaciter teneri à febre magna, vnde habitus à febre nō pōt significare eum qui iā sit defunctus febre: Est vtilis aphor. vt superior in primis ad prædicendum, necnō etiam ad sollicitandā curationem, quia vbi incipit apparere deuorandi difficultas, medicus monetur ad properandū in Curatione. *Vtilitas Aph.*

36 *Sudores febricitanti si incœperint boni, & tertio die, & quinto, & septimo, & nono, & vndecimo, & quartodecimo, & septimodecimo, & vigesimo, & vigesimoseptimo, & trigesimoquarto. Hi enim sudores iudicant morbos. Qui verò non ità fiunt, laborem significant, & morbi longitudinem, & recidiuam.*

ET si hic quoq; aphorismus sit totus prognosticus, quemadmodum superiores, nullam tamen aliam habet cum antecedente conspicuā connexionē, cū in ipso de sudorib. tractetur sub quib. tamen cunctas alias naturę euacuationes cōplecti ab Hipp. vt putat Gal. non est dubitandū, & quāquā de hoc quoque copiosè, & accuratè sit locutus in .1. progn. quę hic tamen dicit, eo spectant, vt doceat, qua die critica boni sint sudores, neq; euacuationes omnes sunt laudabiles, quę qualibet die cōtingunt, sed sunt certę quędā in quib. fiunt bonæ, & in quib. malę, Itaq; in præsenti scopus Hipp. est monstrare, qui sint dies probati in euacuationib. naturalib. sed statim dubitabit aliquis, si debet medicus naturā imitari, cur non studet maximè euacuare in dieb. in quib. euacuat natura; Cui breuiter respondendum duob. rationib. medicum in dieb. criticis ab euacuatione abstinere, vna est, quia non imitatur naturam, nisi quando vel illa nō agit, vel non plene agit, vndè cum in dieb. criticis agat ipsa natura, nec certum sit an sit rectè operatura, abstinet dimittens totū ipsi, alia ratio est, quia semper aliquid facit na- *Connexio.* *Scopus.* *Dub.* *Solut.*

tura in dieb. criticis circà materię morbificę coctionē, quę ne turbetur à medica-
mento illud dimittitur, possumus addere tertiam, s. vt euitetur periculum ne si si-
mul, & natura, & medicamentū euacuarēt, aliqua superpurgatio damnosa succe-
Diuisio. deret, Diuidi potest aphorismus, qui satis lōgus est, & cū ratione, in plures partes.
Prima est, in qua enumerat copiosè dies, in quib. sudores boni; Secūda in qua tra-
ditur ratio bonitatis; Tertia in qua docet quādo sudores non fiunt hiscè diebus,
quid mali faciāt, hoc est, quę sit ratio, cur nō sint boni. (*Sudores febricit:*) Cū supe-
Connexio. rius locutus fuerit de symptomatib. quibusdam in febre cōtingentib. nūc quoq;
similiter de alijs in febre contingentib. tractat, & sunt sudores, qui proculdubio
symptomata sunt secundaria, s. vt opera ad excrementa mutata pertinentia. Sed
Dub. dubitatur cur pro exemplo omniū euacuationū maluit accipere sudores; Ad qđ
Solut. respondēdum est propter duas causas id fecisse, Vna, fuit quia eiusmodi in febri-
bus acutis de quib. loquitur frequentior, & copiosior cūctis alijs efficitur; Vndè
cū in iudicādis ijs facilius sit errare, ea propter placuit sibi nos in ijs potius exer-
cere, vt ab errādo magis deduceret, Altera caussa fuit, quia vt ait Gal. 3. de Crisi
per sudores rarius fiunt crises vere, quā per alias euacuationes. Vndè si in hiscè eui
denter apparet discrimē dierum, in quib. fiūt, multo magis debent etiam in alijs
apparere, possumus etiā addere, sudorē esse totius corporis euacuationē, ideò dies
criticos in ipso sudore magnā vim habere, & cū materia sit in cute, eaq. ob febrē
sit aperta, citius per eā fit euacuatio, quā per aluū, urinam, aliasuè partes. (*Sinceperint:*) Diotinus gymnastes apud Theoph. lib. de sudore dicebat: tres esse differē-
tias sudorū, s. incipiētes, cōsistentes, siue vt ipse loquitur μεζοῦντας, atq; desinētes;
Euacuationes per sanguinē, & aluū affatim fiūt, atq; fere desinunt, sudor plurib.
dieb. fit, & raro cōtingit, vt vna, vel altera die factus multū duret, & ratio est, qm
sanguis, & alui fluxus euacuāt immediate humores peccātes, vt autē euacuētur
per sudores, oportet cōuertātur in vapores, deindè in sudorē, vt docet Theophra-
stus, lib. de sudorib. vel saltem opus est eliquentur, vndè cū sint crassiores ex pau
ca ipsorū copia, fit magna sudorū, ac propterea si magna humorū copia est excu
tiēda per sudores, hi copiosissimi, & diutius durātes sint oportet; Cum ergo hūc
in modū res sese habeat, iure principiū ipsorū potius esse spectandū monet Hip.
in pręsenti aphor. quā vel finē, vel aliud tēpus. De caussa potētię dierū criticorū,
etsi disputatū sit à plerisq. veterib. atq. recētiorib. quod tamē alias dixi, id quoq;
nūc repeto, hanc rē esse ex ijs, quę à diuino Hipp. ingenio, experiētia, & mirabili,
qua pollebat obseruatione sūt inuētę; & licet Gal. hoc in com: fateatur se de caus-
sis dierū criticorū tractasse lib. 3. de dieb. decretorijs, haud tamē ausus est dicere,
sese illas repperisse, Verum dixit tantū tentasse inuestigare; s. πειραθέντες ζητῆσαι.
(*Tertianarij. Quintani, &c.*) Circà hāc enumerationē horum dierū criticorum.
Quæsita Quatuor quęrēda ueniūt. Vnū est, cur inceperit à tertia die; Secundū cur quartā
quatuor. dimisserit, q̄ est principaliss. & inter dies criticas cōtemplabiles; Tertiū cur cū ce-
Prim. terę his sint dispares, 14. tamen, & 34. quę sunt pares inter eas recēsetur, 2. aph.
Secun. 24. & 3. in 3. Epid. narretur de Pericle, ipsum quarta sudasse, & fuisse iudicatum.
Tert. Quartum & vltimum cur non vltra trigesimum quartum progressus sit enume-
Quart. rando, vt alibi fecit, cōmemorans sexagesimā, octuagesimā, & alias, maximè cū
3. Epid. 80. & qui habitabat in horto Dealcis 40. sint p sudores iudicati. Circà 1.
dicen-

dicendum est primam diem non posse facere numerum, quia principium morbi verè morbus non est, nec valet, quod aliqui vna die finiant, vel finiantur, quoniam qui finiũtur cum diariæ febres sint, aut quippiam alij saluberrimi morbi, non subijciuntur iudicationibus, quemadmodum nec qui interimũt. Cum verò prima dies impar sit tertia, in qua iam morbus factus esse potest, nec iudicentur nisi diebus imparibus, vt sæpenumero ab Hippoc. & à me fuit monstratum, iure tractaturus hoc in loco de decretorijs diebus à tertia sumpsit initium, vt dimittam hoc in loco tertianarij numeri condiciones, de quibus Pythagorici atq; alij plurimi innumeras fabulas confinxerunt, Ad 2. resp. Gal. accepisse Hipp. & tertiam quæ antecedit, & quintam quæ post cedit quartam, quoniam plurimi acutorum morborum, qui sudore iudicantur, tertia, & quinta magis, quam quarta iudicationem accipiunt, nam rariores sunt, qui quarta die iudicenrur, sic enim ait Galenus sese obseruasse, dum quæreret cur Hipp. hoc in loco dimisserit quartam: Et quamquã Hipp. 3. in 3. Eipd. narret Periclem quatta die post meridiem multum sudasse, & fuisse iudicatum, id tum tamquam exemplum rarum proposuit, imò Auuer. 4. collect. c. 40. qui primũ locum inter iudicatorios detulit quartę scribit, nõ esse perpetuò verum, quod dicunt medici de iudicatorijs diebus, sed interdum etiam in imparibus fieri malas iudicationes, & in paribus bonas, atq; hoc probasse experientia Rasim, & Auenzoarẽ qui vixit 135. annis, & medicinã exercuit centũ. Cur autẽ ità contingit, inquit esse, quoniã valdè acuti morbi primum paroxysmum habẽt vehementissimum, qui cum fiat die impari, vt sæpius diximus, & primus impar sit 3. dies, iure fit in ea, cum verò acuti habeant exacerbationes quasdam de tertia in tertiam, quod fiant, & quinta die, quę cũ sit tertia ab ea, necessariò fit & in ipsa accessio, seu paroxysmus secundus, vndè si fiunt iudicationes in paroximis, consequens videtur, vt fiant vel in tertia, vel in quinta, quamquam qui morbi exacerbantur in paribus diutius tardent in iudicari, celerius autem iudicentur, qui in imparibus exacerbantur, Quod verò ab aliquibus in aph. ponatur decimus primus, in aliquib. decimus quattus perindè est, nisi quod frequentius in quarta fiunt iudicationes, Sed dicet aliquis cur non idem contingit de decimatertia, & decima quarta vt, si surripiant decimequartæ iudicationẽ, respondendum propterea non fieri mentionem horum ab Hippocrat. quia cum loquantur de febribus acutis, sudores non ità prorogantur ob celeritatem motus. Sed si fieri debẽt, semper celerem originem habent. Ad tertium dicendum est, de decima quarta, & 34. parem & eandem esse rationem, & si 34. fortior sit, quia, s. vtræque componuntur ex hebdomadibus disiunctim acceptis, quæ hebdomades cum sint ex imparibus diebus, horum vim habere obseruatũ fuit, & ab Hippocrate, & à posteriorib. Circà quartum. Respondet idem Gal. & bene; propterea Hipp. dimisisse quadragesimã, quoniam existimauit hãc esse principiũ morborum diuturnorum, qui ægrè per sudores iudicantur, quemadmodum etiã experiẽtia compertũ habetur tam 34. quam 31. & 27. raro per sudores iudicari quod si materia tenuis ex qua fiunt sudores celeriter moueatur, nec diutius tardare soleat vltra terminum acutorum, qui est 20. dies, possumus etiam adijcere, dimisisse Hipp. quadragesimum, quia rarissimè in hac fieri iudicationes longa experientia comprobatum est. Vndè Hipp. tanquam casus rarissimos 1. Epid sect 3.

Sol. 1. *Sol. 2.* *Dub.* *Solut.* *Sol. 3.* *Sol. 4.*

ægr. 6. commemorauit Cleanictidem octuagesima die per solum sudorem fuisse iudicatam, sicut & 3. Epid. sect. 1. æg. 3. de eo qui in Dealcis horto habitabat, quemque scribit quadragesima die per sudores fuisse iudicatum (*Hi .n. sudores*) hæc est secũda pars aphor. in qua affert rationem cur enumerati dies sint boni, scilicet quia in ipsis iudicantur morbi: Cur autem in ipsis iudicentur, vt alias dixi potiùs experientia, & obseruatione constat quàm vlla euidenti ratione, quod si aliqui commemorantur in libris Epid; qui vel in die decretoria sint mortui, vel in non decretoria seruati, id fuit multo rarius, & potius ob aliquod accidens ex parte materiæ, vel ex parte caussarum externarum, quam secus: Nam etiam 1. progn. dicebat sudores esse optimos, qui fiunt diebus decretorijs. (*Qui verò fiunt*) In hac tertia aphorismi parte, declarat Hippocrates, quæ mala sequantur, vbi sudores non fiunt diebus decretorijs, & enumerat, tria laborem, morbi longitudinem, atque recidiuam; non mentionem facit mortis, quia verè sudores quantum sit ex sese nisi frigidi, aut syncoptici sint, non significant mortem, quoniam cum sint euacuationes vniuersales, & per cutem, quæ est receptaculum omne excrementorum, non habent vim partes nobiles significandi, ex quarum affectibus pendet, vel mors vel uita; Cum autem materiæ tantum qualitatem & copiam ostendant, ab hac si sit cruda labores fiunt, idest molestiæ, & angustiæ, si copiosa longitudinem, vnde qui initio apparent solent portendere longitudinem, Sin autem materia sit inæqualis, & in varijs locis, recidiuam fore significat: Etenim circà sudores semper solent medici, quatuor considerare; locum, tempus, copiam, qualitatẽ, & hanc tangibilẽ, quod est modus substantiæ, scilicet crassę, vel subtilis, odorabilem, gustabilem, visibilem; *Vtilitas Aphor.* Vtilis est aphorismus ad prædicendum de morbi euentu per sudorem, scilicet vtrum futurus sit longus, an breuis, an futura sit recidiua, quæ vbi timetur medicus medicamentis eam anteuertere nititur, sicuti vbi nil timetur, id totum opus naturæ permittitur.

---

37 *Frigidi sudores, cum acuta quidem febre mortem, cum mitiori autem, longitudinem morbi significant.*

Connexio. NON est arduum comprehendere quomodo præsens aphorismus superiori connectatur, siquidem cum in eo de sudoribus decretorijs locutus sit, nunc de ijs loquitur, qui minimè decretorij, sed praui, Etenim inter conditiones optimi sudoris, quas proposuit primo progn. 22. illæ fuerunt, vt die decretoria fiat, atq; calidus, & morbum tollat, malum autem dicebat esse frigidum, *Scopus.* id quod confirmat nunc, vt scopus Hipp. sit in hoc aphorismo, qui pertinet ad prognost: partem docere quid sudores frigidi portendant, seu qui sudores mortem significant. Diuiditur autem in duas partes, Vna est (*sudores frigidi in acuta febre facti, mortem significant.*) Altera est (*cum placidiore verò morbi longitudinẽ*) Corn: Celsus lib. 2. c. 6. sic transfert: sudor quoque frigidus in acuta febre pestiferus est, & cap. 4. lib. eiusdem sic scripsit: Aut multũ sudare maximeq; sudore frigido mali morbi signum est. Modo sigillatim est pars vnaquæque expendenda,

da; & quod pertinet ad priorem: Dicit Galenus experientia comprobari hoc sæpenumero contingere, vt sudores fiant frigidi, modo cum acuta, modo cum placida febre. & quantum innuit ipsemet, non ob aliam caussam hoc statim dicere voluit, quàm quia cum sudores fiát a caussa calida, atque à partibus intus calentibus prodeant, videri posset aliquibus numquam fieri sudores frigidos: Cęterum de caussa cur fiant frigidi, & cur sint mortales paullo melius inuestigandū. Nam Arist. 2. probl. 35. Quęrens cur sudores calidi sint meliores frigidis hanc summatim affert rationem, quod cum sudor omnis, sit alicuius excrementi excretio, calidi minus adesse frigidi excrementi significant, frigidi verò plus, à pluri autem frigido excremento fieri morbos longiores. Quod dicit Aristot. verissimum est, vbi sudores frigidi, iunguntur vel nulli, vel exiguæ febri, At secus est de sudore coniuncto febri acutæ. Itaque Galenus appositissimè differens de caussa huius, inquit: vt Aristot. sudores frigidos proculdubio à parte aliqua frigida. & ab humore frigido proficisci, cumque propriè ab ipsa cute prodeant, necesse esse, vt ea sit frigida, simulq. humores frigidos in sese cohibeat. Verum vt hoc esse possit in febre acuta, in qua corpus mirum in modum flagrat, videretur difficile intellectu, nisi certum esset interdum contingere, vt incendium magnum existens in partibus intimioribus depascatur calorem natiuum, (quod secundum Hippocratem, est ipsamet facultas corporis totius gubernatrix.) in cute existentem, quę sic refrigerata, vna cum humoribus sibi inexistentibus nō est mirum si sudores quoque per ipsam transeuntes frigidos reddat, & nihilominus interioris humoris ingens puttefactio eas partes feruentissimas reddat, & hoc est quod etiam Auic. scripsit secunda quarti tr. 1. cap. 71. in febribus acutis non fieri sudores frigidos, nisi iam ceciderit caliditas innata, ita vt ex hac contemplatione habeatur quomodo sudor hic frigidus mortem futuram prænunciat, scilicet quia significat, vel iam emortuam esse facultatem rectricem corporis, vel proximè accedere vt perdatur, adeò vt molem frigidorum humorum coquere, & superare non valeat, qua expirante, nec humores in cute retinentur, & qui exeunt frigidi redduntur: Neq; (vt ait optimè Galenus) solum significant mortem, quemadmodum Hippocrates tradit, verum etiam illius caussa sunt, cò quod febris acuta quæ sibi iuncta est, dissoluit vires corporum, ità vt, ingentem illam frigidorum copiam minimè superare sufficiant, sed potiùs ab illa superentur. Quod porrò in altera parte dicitur, sudores frigidos cum febre placida non significare mortem, sed morbi lōgitudinem, habet certam caussam ab Aristotele, ac Theophrasto quoque propositam, nimirum quia febris est exigua non dissoluit vires, sed quia materia frigida & multa est, haud potest statim coqui, & superari, sed multò tempore eget, vnde necessario longus euadit morbus. Vtilis est aphorismus ad prædictionem, sed & in morbis longis ad instituendam euacuationem aliamquè curationem.

Sudor frigidus cur mortē portendat.

Vtilitas Aphor.

38 *Qua parte corporis sudor est, ibi significat morbum.*

CLARA est continuatio materiæ huius aphorismi de sudore, sed superior est prognosticus, hic uero significatiuus, quandequidem non de re futura.

Connexio.

Scopus. ra, sed de præsenti tractat. Est enim dogma simplex, & indiuisibile scopusque Hippocratis in hoc est docere modum cognoscendi morbos ex sudore, seu potius ex loco sudoris, vel locos affectos ex sudore: Neque opus est, vt plura de ipsius natura dicamus, quando iam sæpius à nobis dictum fuit. Galenus hunc breuissimè, sicut & subsequentes interpretans, dicit: si morbus per vniuersum corpus sit extensus, similiter à toto corpore fieri euacuationem, Atque sudores fieri aut natura excrementitias humiditates euacuante, quando scilicet fit bona crisis, aut cum ipsi humores in parte affecta contineri nequeunt, Vtro autem modo fiant, semper ijs excernitur humiditas locorum patientium, quod tamen intelligendum est non de quolibet sudore, sed de illo, qui iugiter fluit, & absque manifesta caussa. Verum circa hunc aphorismum non inutiles oriuntur dubitationes. *Prima Dubit.* Vna est, quia non videtur semper verum etiam prædictis obseruatis, vbi sudor est, ibi esse morbum, quoniam Hippocra. inter mala signa ex sudore, recenset, vbi in acutis & prauis febribus fiunt sudores, tantum circà caput, & collū fieri, cum tamen morbus sit in toto. Quinimò experientia sæpe cōprobatur animo delinquentes ob stomachi vitium sudare tantum circà faciem, quemadmodum etiam pleuriticis, atque peripneumonicis contingere obseruamus; Neque dicendum est hic Hippocratem loqui de salubribus sudoribus, quoniam dogma est vniuersale de quolibet morbo, in quo simul fiunt sudores cum alijs symptomatibus. *Secunda Dubit.* Altera dubitatio est, quoniam sæpe vsu venit, vt in vnius particulæ tantum morbo, fiat in vniuerso corpore sudor, sicut in internis viscerum inflammationibus, imò etiam in externis aliquibus, In quibus non potest sudor vniuersalis indicare morbum, qui est tantum in aliqua parte. *Solut. 1.* Circà primum sciendum est id, quod aliàs diximus ex Theophrasto in lib. de sudoribus, & ex Hippoc. in lib. de flatibus, fieri propriè sudores ex vaporibus, qui ab humoribus sublati vi caloris, dum per meatus cutis erumpunt, & ab frigiditate ambientis cohibiti, atq; condensati in aquam vertuntur, perinde ac videmus in balneis vapores, parietib. allisos eorum duritię, atq; frigiditate condensari, sic ēt Arist. 2. sect. probl. 18. dicebat sudorem fieri ex spiritu, frigori externo occurrente. Itaq; vbi vapores exeunt, & per aliquam partem transeunt, necesse est aliquatenus afficiant eam, ac propterea licet ibi non sit præcipuus morbus, Aliquis tamen sit, vndè vti hac locutione Hippocratem, quod vbi sudor, ibi dicit morbum, idest significat, Vel dicere possumus exire sudorem ab aliqua parte dupliciter intelligi posse, vel transeunter solum, & non permanenter, vel permanenter ità vt non semel, aut bis tantum, sed sæpiùs fiat, si primo modo intelligitur; certè non est vera semper sententia, sin autem secundo modo, verissima est, quoniam vbi frequenter per aliquam partem puta frontem, pedes aut aliam partem sudor prorumpat, necesse est ibi aliquem morbum esse, saltem ab ipsis sudorib. inductum; *Solut. 2.* Ad secundam dubitationem dicendum est, quod vbi in morbo alicuius partis tantum, fit sudor vniuersalis, aut non durat, aut durat: Si fugax sit nec durans, de eo non loquitur Hippocrates in aphorismo, sin autem perduret, necessariò significat, morbosam caussam, antecedētē materiam in vniuerso corpore adesse, quę ab ipso sudore significatur, Et hæc est vtilitas præsentis aphorismi, scilicet vt *Vtilitas Aphor.* non modo cognoscatur morbus, & locus affectus ex ipso sudore, Verùm etiam

vt

vt medici doceantur cui parti sint remedia adhibenda, & cui non, scilicet illi, in qua fit iugiter sudor, & absq; vlla caussa externa.

39 *Et qua parte corporis calor, aut frigus, ibi morbus.*

MANIFESTA apparet connexio præsentis cum superiori aphorismo, quasi voluerit sententiam præcedentem amplificare hunc in modum, non solum vbi est sudor ibi morbus est, verum etiam vbi calor, vel frigus, vndè apparet esse veluti partem illius sententiæ, nisi quoque dicere placeat esse veluti illationem quandam, perindè:ac si dicere voluerit, si vbi est sudor ibi morbus est ergo etiam vbi calor, vel frigus, aut probationem illius hoc pacto, vbi sudor ibi morbus, quoniam vbi calor aut frigus, ibi quoque morbus est, sed quicumque sit, esse coniunctum aphorismum præcedenti præter alia monstrat particula, & copulatiua à qua incipit, illud verissimum est, quod breuibus verbis scribit Galenus: sanitaté positam esse in quatuor qualitatum temperamento, vt ante omnes docuit Hippoc. in lib. de nat. hum: ac propterea vbi est intemperies aliqua, siue sit frigida, siue sit calida (sic.n. intelligendú est quod ait Hipp. de frigore, & calore) necesse est ibi morbum reperiri, quod est ipsa intemperies. Verum circa hæc verba quæritur; cur solum mentionem fecerit de frigore, & calore, non item de alijs intemperiebus, quæ similiter arguunt morbum, præterea non videtur verum simpliciter, & semper frigus, & calorem morbum indicare, quoniam illis qui calido iocinore sunt manus, & pedes consueuerunt ita calore, vt quandoquè cogantur eas partes in aquam gelidam demittere, quemadmodum è conuerso aliqui sunt, quorum eædem partes valdè frigent, & tamen morbo carent, Ad primum respondendum est, quod alias non semel docui, Hippocratem, qui primus Elementorum qualitatibus tantum dignitatis, ac potentiæ detulit, semper dilexisse illam dichotomiam, adeo etiam à Theophrasto celebratam, vnde qui summopere breuitaté in cũctis secutus est, non est mirũ si cunctas ad medicum pertinentes elementorum qualitates ad duas tantum referre delectatus fuit, vt omnium potentissimas, & sine quibus nil pæne agitur. Ad secundum verò respondendum est, licet Hippocrates simpliciter, vt solet, dixerit frigus, & calorem, attamen cum de morbo loquatur, necesse est ipsum intelligamus non de calore, aut frigore naturali, quę qualitates solẽt in aliquibus esse maiores, vel minores, sed de aduentitijs, non tamen recenter ab vlla caussa externè factis, sed insignibus, vetustis, atque perseuerantibus, sic enim non modo significant, verum etiam faciunt, aut saltem augent, atque fouent morbum. Vtilis est aphorismus, vt superior tum ad morbi dignotionem, ipsamq́ partem patientem cognoscendam, tum ad curationem faciendam, quasi medicus ubi animaduertat aliquam corporis partem sic affectam, hoc est non naturaliter, sed accidentaliter, non parum, sed ualde, non fugaciter, sed perseueranter calenté, siue frigentem, debeant statim eam uti morbosam curare.

Connexio. *Probl. 1.* *Probl. 2.* *Solut. 1.* *Solut. 2.* *Vtilitas Aphor.*

40 *Et vbi in toto corpore mutationes, & si corpus refrigeretur: vel rursus calefiat, vel color alter ex altero fiat, longitudinem morbi significat.*

Connexio. SICVT supra docuit Hippocrates ex primis qualitatibus cognoscere morbum, & morbi sedem, ità nunc & ex iisdem qualitatibus primis, atque etiam ex secundis docet cognoscere ipsius morbi diuturnitatem, ut hæc vna videatur optima continuandi hunc aphorismum cum superioribus ratio, Est enim totus prognosticus, nec parum ad suscipiendam curationem conferens, Potest autem

Diuisio. in tres particulas diuidi, ut una sit hæc (*Et vbi in toto corpore mutationes, & si corpus refrigeretur.*) Secunda est; (*Vel rursum calefiat:*) Tertia est, (*vel color alter ex altero fiat, longitudinem morbi significat,*) ità ut postrema propositio sit referenda ad omnes particulas; Et Cornelius Celsus lib. 2. cap. 3. hunc aphorismum latinum faciens dixit: signum longæ ualetudinis est ubi corpus modo frigidum, modo calidum est, & calor alius ex alio fit, parum Hars unaquæque, ut sigilla-

Dub. tim examinetur, primum discutere oportet, Cur Hipp. dixerit primum in uniuersum mutationes in toto corpore facere morbi longitudinem, deinde addiderit, & si corpus refrigeretur, uel rursum calefiat: præterea quæ sit caussa propter

Solut. quam huiusmodi mutationes arguunt morbi longitudinem, Ad primum dupliciter respondere licet, uno modo particulas (*Refrigeretur, vel calefiat, vel calor,*) esse ueluti explicatiuas mutationum; quasi uoluerit Hippocr. manifestare, haud quaslibet mutationes in toto corpore factas morbi longitudinem significare, sed tantum quæ in primis, & secundis qualitatibus fiunt, Altero modo respondere potest, nomine mutationum intellexisse quaslibet, sed deinceps attulisse exemplum earum, quæ manifestius cæteris arguunt diuturnitatem. Etenim, (quod erat secundo propositum,) cum diuturnitas morborum nascatur potissimum, ex copia uarietati materiæ uiribus robustis coniuncta, ut dicebat alias Hippoc. de rigore superueniente ardenti febri, ægro iam debili; ubi in toto corpore fiunt mutationes ad frigus, & calorem, nec non secundum colorem, manifestum est adesse copiam, & uarietatem humorum, una cum uirium robore, modò unum, modo alium humorem aggredientium, qui humores cum nec superent naturam, nec facilè queant superari, fit necessario pugna longa, atque diuturna, undè illi qui putant ex libello de iudicationibus hic addendam esse uocem (repentinæ) quam etiam sententiam uidetur secutus conciuis meus, quasi non quælibet mutationes, sed repentinæ hoc ostendant, ualdè falluntur; quoniam eiusmodi repentinæ mutationes fieri plerumque solent à uaporibus, qui celeriter mouentur, & desinunt, ac propterea potiùs breuitatem, quàm longitudinem morbi ostendunt, Dicit autem Hipp. non sine ratione (*in toto corpore*) potiùs quam (*totius corporis*) quoniam non est necesse, ut simul uniuersum corpus mutetur, sed sat est fiant mutationes uicissim in toto corpore, modo perdurent, & insignes sint: si enim in aliqua tantum parte fierent, haud certè significare possent similem longitudinem. Sic enim dicebat in autumno fieri crebras mutationes eadem die caloris, ac frigoris, & consequenter autumnales morbos esse longissi-

longissimos, Est tamen illud animaduertendum huiusmodi mutationes interdum fieri in peius, quo in casu potius mortem propinquam indicāt, quam diuturnitatem vllam; Solius autem coloris inter secundas, ac tertias qualitates meminit Hippoc. quoniam (vt idem dicebat initio libri de humoribus) dominium, & natura humorum à quibus pendet morbi longitudo, potissimum ex ipsis caloribus, aut saltem magis quàm ex alijs manifestantur. Vtilis itaque est aphorismus in primis ad prædicendam diuturnitatem, vel breuitatem morborum, vtilis est etiam ad monendum medicum, vt vbi huiusmodi mutationes animaduerterit, sese ad morbi longitudinem auertendam remedijs oportunis accingat. *Not.* *Vtilitas Aphor.*

---

41 *Sudor multus ex somno factus absque causa manifesta, corpus vti pluri cibo significat, si verò cibum non accipienti hoc accidat, scire oportet quod euacuatione indiget corpus.*

SATIS apparens quoque est præsentis aphorismi connexio apparet, quod doceat prædicere ex particulari sudore, nempè nocturno, quemadmodum paullo supra docuerat idem ex sudore in vniuersum: Vel dicere possumus hactenus considerare sudorem secūdum tempus, qualitatē, & locum; nunc considerare secundum copiam, adeo vt scopus Hipp. sit docere, quo pacto medicus possit ex sudore copioso nocturno prædicere, & simul ad curationem accedere, estq; & vt prognosticum dogma vt dicebam, & simul curatorium præceptum, in duasquè partes diuiditur: Quarum prior est *(sudor multus ex somno factus absquè manifesta causa, significant corpus vti copiosiore alimento, quàm oporteat;)* Secunda vero pars est, *(si autem eo nutrimento non accipiente id patiatur, significat quod euacuatione opus sit.)* Circà primam partem illud primo quærendum esset; an aphorismus de ægris tantum, an etiam de sanis, & conualescentibus sit interpretandus: Ego vero licet non dubitem veritatem quoque habere aphorismum in sanis, & conualescentibus principaliter, tamen Hippocr. videtur respexisse corpora ægra, vt fere semper in hoc quarto libro (*Sudor multus.*) Sudorem omnem esse præternaturam dixit Diocles, vt habetur apud Gal. in fine de differentijs symptomatū, Sed de hoc non est locus disputandi, etiā si dicat id cōfirmasse Dioclem rationibus valdè probabilibus, Galen. in commentario scribit ab Hippocrat. iure dictū esse *multum*, quoniam si paucus sit sudor, haud necessario indicat vel nutriri corpus plus quam par sit, vel egere euacuatione, sed fieri potest, aut propter virium imbecillitatem, aut ob corporis raritatem; multus autem dicitur non modo qui mole, verumetiam qui continuitate, & frequentia fluit copiosus. *(Ex somno factus:)* Aristot. 2. prob. 16. & 28. quærens rationem propter quam dormiētes magis, quàm vigilātes sudamus, eam affert rationem, quod corpora intus à somno fiunt robustiora, & proptereà calor ob frigoris nocturni circumsistentiam validior effectus, magis colliquare humiditates, magisquè extra propellere queat, quod non fit initio somni, sed potius in progressu, quando scilicet iam calor robustior materiam magis attenuare, eamquè ad extima deducere valet. Et Auicennas secunda primi addebat; non solum ob hoc *Connexio.* *Scopus.* *Dub.* *Solut.*

fieri in dormientibus magis sudorem, verumetiam ob anhelitus maiorem tunc difficultatem, ob quam materia magis mouetur: Etsi enim (quod ait Aristot.) aliquid semper humiditatis è corporibus excernatur, ex quo sordes, & situs, in pannis fiunt, vt etiam demonstrant loca caua, veluti axillæ, quæ semper aliquo sudore videntur scatere ob similitudinem naturæ, quam tenent cum partibus interioribus, non tamen semper apparet, quia humiditas in halitus conuersa dum exit non semper vel ab aere ambiente, vel à partibus solidis frigidioribus cōdensatur in sudorem. Et Notandum etiam à copia cibi posse fieri sudorē copiosum in vigilantibus. Verum id multò minus quam in dormientibus, vt ex Aristot. monstrauimus, Hipp. autem id quod frequentius est semper assumit, Atque hoc etiam dicēdum est de illis, quid inter edendum, & bibendum sudant, aut paullo post, qđ ipsi contingit, vel ob laborem inter edendum, vel ob repulsionem humiditatis, quæ fit ab ingrediente cibo, & potu (*Absque caussa.*) Notat Galenus duplicem fuisse horum verborum scriptionem, aliam enim habuisse (*Sine manifesta caussa*) aliam verò (*Absque aliqua alia caussa*) at dicit perinde esse, quoniam semper mos fuit Hipp. ea sub intelligere, quæ necessario consequuntur, quasi dicat siue explicetur, siue non, semper quamlibet causam externam esse intelligendam, quod ab hac nulla internatum affectionum præcognitio, & prædictio habetur. Neque valet (quod dicunt aliqui) multo accommo datiorē esse scripturam, qua dicitur, (*absq; vlla alia causa,*) quod cibi multitudo, quam significari, dicit Hip. sit inter caussas externas, & propterea nugatio videatur, dicere adesse cibi multitudinem, & nullam adesse caussam externam, non valet inquam hoc, quin possit illa quoq; scriptura sustineri; quoniam vbi dicitur, (*sine causa externa,*) subintelligitur vox (*alia*) scilicet diuersa à cibo, vt significare voluit Gal. verū illud magis dubitatione dignum videtur, quia non videtur verum huiusmodi sudorem significare semper cibi copiam maiorem, quoniam multi sunt edacissimi, qui tamen non sudant, & hyeme vnusquisque multum edit, attamen eo tēpore fiunt pauciores sudores etiam noctu; Sed ad hoc responderi dupliciter potest, vno modo Hippocr. hic loqui de ægrotantibus, vel conualescentibus, non de sanis, quorum ventres, & intestinus calor cum sint robustiores, vt dissoluunt humiditates, sic eas dissipant, & consumunt, priusquam in sudores conuertantur; alio modo responderi potest, quod ait Hipp. intelligendum semper esse, nisi sint aliqua impedimenta, neq; vult enim Hip. qđ omne corpus vtens pluri cibo semper sudet, sed quando adsunt debitę circūstantiæ. Itaque id verum est in huiusmodi corporibus ægtis, & conualescentibus, quorum ventres, & calor non sunt adeo firmi, in somno generari copiosos sudores ex nimia ciborum copia sumpta propter complures caussas. Prima est, quod ex copioso cibo, non statim confecto, copiosi vapores eleuantur, qui in cutem perducti, & condensati vertūtur in sudorem. Secunda esse potest caliditas actualis, & potentialis eorum, quæ assumuntur, vt aromatum, alliorum, vini generosi. Tertia caussa potest esse, qualitas, & natura ipsorum ciborum, qui, vel quia sint serosi multum, vel quia facile propellantur ad cutim, ibiq; inhærentes vertantur in sudorem, quod forsan dici posset de ptissina, de aqua hordei, de decocto lentium, de caricis, atque alijs plerisque natura cutim ipsam petentibus. Atque hæc de priore, scilicet

quòd

quod ſudor multus noctu factus ſine vlla externa cauſſa ſignificet corpus vti plu ri alimento, ſcilicet vel cibali, vel potulento, vel vtroque, Sequitur ſecunda pars quæ eſt (*ſi corpus non copioſè alatur, & tamen plurimum noctu ſudet, ſignum eſſe corpus indigere euacuatione*,) nam vt optimè docuit Galenus alimentum copioſius, aut recenter ſumptum eſt, aut multo ante; ſi recenter, opus eſt vel dieta quæ conſumat, vel ſaltem abſtinentia maiori, ſin autem diù ante ſumptus ſit copioſior cibus, opus eſt euacuatione, quoniam cum iam humor copioſus, & prauus ſit ex immoderato cibo genitus, ac in uenas ductus, aut ægrę, aut nullo alio modo quam euacuatione poteſt educi. Atque hinc ſciri poteſt ſapienter dixiſſe Hippocrátem quarto de morbis, eum qui parum edit, & bibit: non tentari morbis vllis humoralibus, eo quod humores ipſi ex nulla alia re, quam ex ipſi cibis, & potibus gigni poſſunt. Verum circà hoc nonnulla oriuntur dubia, primum eſt, quoniam Galenus hic aduerſus copioſum cibum recẽter ſumptum laudat ſolum cibi abſtinentiam, cũ tamen in lib. de cib. bon. & mali ſucci laudet etiã euacuationẽ per medicamenta blande, vbi non ſpontè fit à natura vel vomitu, vel ſeceſſu; vt ſæpenumero vſu venit. Secundum dubium eſt, an nomine euacuationis intelligat Hippocrates eam quoque, quæ fit venæ ſectione, vt exiſtimarunt aliqui, nam non videtur hoc eſſe conſonum rationi, quoniam habitus eorum qui nimium cibi ſumere conſueuerunt, ſemper multis cruditatibus ſcatet, & Galenus quarto de tu: valet: 4. dicebat in his nullo modo conuenire ſanguinis miſſionem, quinimo lib. de cur: rat: per ſanguinis miſſionem dicebat Galenus: iugulari ęgros ſi in cruditate vniuerſali corporis ſanguis mittatur: Tertium dubium eſt, quia ſi fit ſudor copioſus, non videtur opus eſſe vlla alia euacuatione, cum Galenus primo ad Glauc: 14. docuerit vnam euacuationem ſemper ſufficere. Ad primum reſpondendum eſt, cibum qui plus iuſto ſumitur, ita vt lædat, & corrumpatur, vel ſpontè exire ſurſum, aut deorſum, aut vtroque modo retineri, ſi exeat vt ſæpæ fit, tantum opus naturæ permittendum eſt, ſolaquè cibi potuſquè parcitate vtendum, ſin autem retineatur, opus eſt medicamentis, quæ cibum corruptum, vel vomitu, vel ſeceſſu educant, & hoc eſt id, quod monere placuit Hippoc. lib. 3. de diæta ſub hiſce verbis εἰ τις μεγάλα πάνυ ἐξαμαρτάνῃ ἐν τῇ διαίτῃ καὶ πολλάκις, ταῦτα δὲ φαρμάκων δεῖται ἤδη, ſi enim permittatur, nec exeat, id contingit, quòd dicebat Galen. 2. de alim: fac: cap. de cucumeribus, vbi ſcribit: coaceruatos paullatim ex prauis edulijs ſuccos arrepta qualibet leui occaſione febres malignas inducere. Circà ſecundum dub: Gal. quoque lib: de cib: bon. & mali ſucci cap. 2. ſcribit eos, qui in uiuendi ratione quotidie delinquere cogũtur, oportere ſibi proſpicere alui ſubductionem per interualla, aliquando autem etiam egere ualidiori purgatione, ac tempeſtiua ſanguinis miſſione: Vnde rem ità diffinire opus eſt, quemadmodum uidetur monuiſſe Galenus quarto de tu: ualet: cap. 4. nempè in cruditate recenti, abſtinendum eſſe à ſanguinis miſſione, ſed eam eſſe moliendam in uetuſta, neque hoc abſque prudentia, quandoquidem ſi crudi ſucci admodum receſſerint à ſanguinis natura, nullo pacto mittendus eſt ſanguis, ſi uero parum receſſerint, mittere quidem licet, ſed parciùs quàm conueniret, ubi nulla adeſſet cruditas. Pro tertio dubio dicendum eſſe, quod etiam ſignificat Galenus tertio de criſibus nempè

Dub. 1. Dub. 2. Dub. 3. Solut. 1. Solut. 2. Solut. 3.

ſudorem raro perfectas criſes facere, quoniam tota materia peccans ſi integrè euacuari per ſudorem deberet, neceſſe eſſet ex una illius parte fierent ſudoris decem partes, per regulam tranſmutationis elementoru m inter ſeſe; Vnde in præſenti caſu, cum per ſudorem copioſum, & iugiter excuntem, nequeant integrè cumulati longo tempore humores purgari, neceſſe eſt eos alia ratione, ſcilicet uel per pharmaca, uel per ſanguinis miſſionem; prout exigitur euacuari. Itaque ſummo iure Hippocrates hac de re ſermonem habens, dixit: *(copioſus ſudor ex ſomno fluit, abſque ulla cauſſa externa,)* ut multo cibo, labore, nimijs integumentis, loci calidioris habitatione, ſimilibuſuè alijs, ſignum eſſe in corpore humorum copiam reperire, quæ nec diæta meliori, nec alui ſubductione auferri poſſint, ſed oportere euacuationem aliquam adhiberi, uel ſanguinis miſſione, uel purgantium medicamentorum adminiſtratione. Vnde clariſsima apparet præſentis aphoriſmi utilitas, non modo ad cognoſcendum, & præcognoſcendum; uerum etiam ad curandum, atque à deterioribus morbis præſeruandum, quandoquidem ubi ſudor multus fit ſine cauſſa manifeſta, cum à redundantibus ſuccis oriantur, niſi hi è corpore demantur, proculdubio tandem corrupti deterrimos morbos producunt, ſicuti ubi iam fiunt ſudores, uel ex magnis inflammationibus, uel ex animi deliquijs, ut Hippocrates in prognoſt. 1. docebat, haudquaquam ullam requirunt euacuationem, cum nec tunc ſint copioſi, nec uires robuſtas coniunctas habeant.

Utilitas Aphor.

---

42 *Sudor multus calidus, uel frigidus ſuperfluens, frigidus magis, calidus minus, ſignificat morbum.*

Connexio. HIC quoque aphoriſmus (ut ſuperior,) eſt de particulari ſudore ſecundum qualitates primas, ideſt ſecundum illam ab Hippocrate uſurpatiſſimam dichotomiam accepto, prout ſcilicet maiorem, uel minorem morbum ſignificat. Galenus hoc ponit diſcriminis inter hunc, atq; antecedentes, quod in eis locutus ſit de ſudoribus apparentibus in diebus criticis, nunc uero loquatur de apparente in toto morbi tempore. Verum quod Hippocrates ſupra ſermonem fecerit de ſudoribus in diebus criticis apparentibus, non uidetur neceſſarium, tum quia ipſe nil hac de re ſignificauit, tum quia etiam ex ipſius uerbis id nequaquam licet colligere. Pertinet autem aphoriſmus ad ſimioticam medicinæ partem, eſtquè dogma indiuiſibile, in quo Hippocrates intendit docere medicos, quid expectare debeant, ubi ſudores ſiue frigidi, ſiue calidi iugiter fluant. Etenim licet in ſuperiori quoque de ſudore copioſo ſermonem habuerit, tamen de ſolo in ſomno apparente loquebatur. Hic autem de omni tempore apparente, & de eo non quod affatim copioſius fluit, ſed qui ἀεὶ ῥεῖ, ideſt ſemper ſeu non intermiſſe fluit. Cornelius Celſus lib. 2. cap. 4. hunc aphoriſmum transferens dixit, mali morbi ſignum eſt, multum ſudare, maximequè ſudore frigido, ubi particulam ἀεὶ ῥέων, uidetur tranſtuliſſe *(multum ſudare)*, quod tamen haud ple-

Scopus.

ne exprimit Hipp. mentem: Galen. interpretans hanc sententiam dixit, & bene, vtosq; sudores assiduę fluentes, tàm frigidos, quàm calidos indicare multitudinem, sed quia semper fluunt, at frigidam quę deterior est frigidos, calidã verò quæ mitior habetur, & minus exitiales febres profert calidos, Verum non defuerunt, qui Galenum ausi sint reprehendere, quasi voluerit necessario frigidos sudores à frigidis succis proficisci, cum tamen Hipp. 2. de morbis videatur sensisse sudores frigidos arguere patuum naturæ supra humores morbificos dominium, siue illi sint calidi, siue frigidi, Hiscè addunt humores frigidos raro esse sudorificos, ac propterea non potuisse Hippocratem loqui: Addo ego aliam, & forsan grauiorem dubitationem ex postremis ipsius Galeni in hoc commentario verbis, quibus scribit ex succis calidis minus lęthales quam ex frigidis fieri febres, sic enim contextus Græcus habet, licet interpretes dimisserint particulam (πυρετοί: Etenim acutos morbos omnes, qui sunt cęteris peiores fieri à succis calidis etiam Aristot. 4. de partibus animalium secundo nedum medici prodidit. Pro primo respondendum est; verum esse, atque etiam ab Aristotele probatum sudores frigidos à frigidis succis proficisci, sed frigidi succi, aut tales sunt natura, aut fiunt ob defectum caloris natiui, vt in ipsis morientibus, aut syncope laborantibus, qui vbi sudant deficiente calore ipsi humores refrigerantur, vndè sudores posteà frigidi oriuntur, quamquam ante humores illi calidi, atque acres essent: De alio autem dubio dicendum: parum referre vtrum apponatur particula (πυρετοί) an adimatur, quoniam vtrum statuatur dubitationem parit, cum succi calidi sint semper magis exitiales, frigidis, quippe qui producant morbos acutissimos, Verum ita sunt intelligenda Hippoc. & Galeni verba, quod sudores frigidi indicent maiorem morbum, quia indicant frigiditatem superare, sicut calidi caliditatem, & esse in corpore frigus multo exitialius est, quam esse calorem, cum illud ad mortem, hic ad vitam ducat, Est vtilis aphorismus ad prænotionem, sed continet etiam documentum, quo medici monentur, vbi videant sudores esse frigidos, semper timeant, proptereaquè remedijs aduersus frigidos succos certent.

Dubit. *Solut.* *Vtilitas Aphor.*

---

43 Febres quæcunque non intermittentes, tertia die fortiores fiunt, magis periculosæ. Quocunque autem modo intermiserint, periculum abesse significatur.

HIC etiam in Coacis, sed diuersis verbis, eodem tamen sensu; & secundum aliquos Hippocrates in antecedentibus aphorismis videtur tantum de ijs sudoribus locutus, qui fiunt in morbis, & maximè in febribus; Vndè sicut docuerat, qui essent boni sudores, & qui mali, sic nunc docet, quæ sint febres meliores, & quæ deteriores, in quibus scilicet fiunt prædicti sudores: Sed cum hic de ijs febribus agat, quæ non semper cum sudoribus, satius est dicere nullam esse præsentis cum superiore coniunctionem. Vndè & hic aphorismus dogma prognosticum est, sine ratione tamen prolatum, atque in duas partes diuisibile, quarum prior est (*febres quæcumque non interimit, &c.*) Posterior *Diuisio.*

verò

verò est: *(Quocumque autem modo intermiserint, &c.)* Circà primam partem uidendum est, quæ sint febres non intermittentes, & quomodo hæ dicantur tertia die exacerbari, & cur sint periculosè: Circà verò secundam partem uidebitur, quid sit quocumque modo intermittere,& an verum sit, vbi sic intermittant omni periculo vacare: *(Febres non intermittentes,)* vt Galenus exponit, siue μὴ διαλεί ποντες, dicuntur illę quæ numquam veniunt εἰς ἀπυρεξίαν hoc est in integram, & absolutam in febricitationem,qui alias συνοχεῖς, siue continuæ vocantur, vt in Coacis prænotionibus in quibus legitur hic aphor.cum voce(συνοχεῖς) hæc autem sicut habemus de differ: febrium 2. & 1.Epid:sect.3.2. atque alibi vel semper manent in vigore,& statu eodem, vel augentur, & acerbiores fiunt, hic aut ἰσχυρότεροι,vt dicitur,vel deminuuntur,& si augentur,aut singulo die,aut tertio quolibet die; quod enim quæ exacerbantur continuę febres sint deteriores ijs, quæ non exacerbantur,manifestum est,quia in his non augetur malum, sicut in ijs: Quod verò quæ tertio exacerbantur sint periculosiores, est non modo quia malum augetur, sed etiã quia fit à succis calidis, & biliosis,quorum proprium est tertia die moueri, & qđ suaptæ natura semper sunt periculosiores hoc est saluti magis insidiosi, Est itaque verissimum, & vsu probatissimum huiusmodi febres non intermittentes esse periculosiores, hoc est exitium magis afferre, tum quia ob continuitatem nulla quies naturæ datur, ad eo ut possit aduersus morbum sese recreare, tum quia loco quietis, tertia qualibet die magis angitur, quo tempore egeret potius refectione aliqua, huiusmodi uerò naturæ esse tum ardentes, tum semitertianas, perspectissimũ est, nisi quod de semitertianis dicit Hippoc.1.Epid:sect.3. eas esse lęthales,& quamquam antiquitus inter Archigenem, Agatimum sit dubitatum semitertiana inter cõtinuas, an verò inter intermittẽtes sit recensenda, de qua re etiã Galenus videtur vario modo locutus, tamen potius in eam sententiam inclinauit, esse eam ex continuis: Atque hæc de prima parte. Circà verò secundam Galenus similiter voluit,*(intermittere quocumque modo,)* nil aliud significare, quàm in integram in febricitationem desinere,quas solas esse sine periculo statuit, in hoc tantum differentes;quia ubi exacerbationes vehementissimæ sunt,non modo securitatem habent, verumetiam celeriter iudicantur, contra quarum accessiones sunt mitiores, illæ quidem sunt securæ,verum longiores, Addit idem Galenus propterea huiusmodi febres carere periculo, quoniam neque ab inflammatione ulla interna efficiuntur, neque ab ulla maligna putredine, quę ambæ febres ita semper sunt continuæ,ut numquam desinant in infebricitatione,sed circa hanc Hipp.& Gal.sententiã quęstio

Dub. uersatur,an scilicet uerum sit,febres quolibet modo intermittentes semper uacare periculo, caussa difficultatis est, quoniam Hippocrates in Epid: dixit quintanam esse pessimam, adhæc in illa constitutione pestilenti narrat, aliquos interijsse tertiana, & usu quoque probatur aliquos perire, qui ad infebricita-

Solut. tionem perueniunt, Pro cuius difficultatis resolutione pluribus modis responderi, potest, uno modo intermissionem aut esse ueram, & manifestam, aut esse fucatam, & obscuram, si sit manifesta, & uera remissio, semper salutares sunt eiusmodi febres ob rationes ex Gal. retro propositas, sin uerò non sit legitima intermissio,sed fucata,ità ut uerè numquam perueniant ad infebricitationẽ

tune

tunc plane possunt esse periculosæ, dico autem posse periculosas esse, quoniam haud necessario periculum semper habent coniunctum; Alio modo responderi potest, non simpliciter Hippoc. protulisse de cunctis febribus eas periculo vacare, quæ intermisserint quocumque modo, sed dumtaxat de illis, quæ cum sint continuæ, tertia die exacerbantur. Etenim hæ vbi in infebricitationem deueniunt, signum est, si quæ fuit inflammatio, eam diminui, & putredinem, quæ antea in venis erat, non amplius esse, sed patrem materiam extra venas proferri, solumq; in locis securioribus putredinem fieri, alioqui non intermitteret febris, sed continua esset, vt antea. Vtilitas aphorismi præsentis est potissimum pro prę cognoscendo euentu, & pro prædicendo, sed habet etiam aliquem vsum in facienda medicina, quoniam vbi periculum maius animaduertitur, tunc medicus magis sollicitus est in adhibendis remedijs, atque in tota medicatione recte facienda. *Vtilitas Aphor.*

---

44 *Quibus febres longæ, his tuber cula, vel labores in articulis fiunt.*

NON obscura est præsentis aphorismi cum antecedente connexio, quandoquidem, vt in superiori de particularis generis febrium predicendi facultate locutus est, quę fuerunt continuę, tertiaq; die exacerbantes, sic in pręsenti de alio genere loquitur, nempe de longis, docens quam vim in prædictionibus faciendis habeant, ita vt aphorismus sit merum dogma prognosticum, & certè quod Hipp. vsque adeo frequens, & solers fuerit in prognosticandi arte augenda, atque ornanda, minimè debet esse mirum, quod hæc tunc temporis quasi nasceretur, plurimosq; & ęgregios in medicina vsus haberet. Est simplex & indiuisibilis sententia, atque vt optime adnotauit Gal. ex ijs, quę haud perpetuā veritatem habent, sed vt plurimum contingunt, imò verò si diligenter ipsam experientiam consideremus, neque hoc vt plurimum accidit, quod febres longæ producant, vel abscessus circa articulos, vel labores, sed solent etiam abscessibus circà alias ab hisce partes finiri, iuxta aliam ipsius Hippocr. sententiam, qua dicebat: morbos longos in abscessus terminari, & Iacobus conciuis meus non male dixit particulam (fiunt) interpretandam esse, pro fieri apta sunt. Cur autem Hipp. etiam ea proponere voluerit, quæ nec semper, nec vt plurimum verificantur, caussa (quantum ipse puto) fuit, quoniam tanta est varietas corporū, atque accidentium, quę circa ipsa contingunt, vt nisi in ijs medicus exerceatur, sæpenumero fallatur, præterquamquod multo maius argumentum est ingenij & iudicij prędari prędicere in ijs, quę nec ęterna, nec necessaria sunt, quàm in sempiternis, atque necessarijs, quod igitur dicit Hippocrates est. (*Quibus accidunt febres diuturnæ, ijs fieri abscessus, vel labores circà articulos.*) Circà quod primum est videndum. Vnde fiant febres diuturnæ, secundum cur ipsas soleant consequi abscessus, Tertium cur potissimum huiusmodi abscessus fiant circà articulos, Quod attinet ad primum Galenus tres potissimum causas longitudinis morborum, & præcipuè febrium proponit, nempè copiam, crassitiem, atq; frigiditatē; cum .n. hæ omnes caussę, & separatim, & coniunctim acceptę, sint superatu difficiles, ac propterea lōgo tempore egeant, ad hoc vt vincantur à calore naturali, *Connexio.* *Dub.* *Sol.*

necesse

necesse est omnino, vt morbi qui ab ipsis fiunt, & fouentur, longe protrahantur, quod tamen potissimum, in febribus euenire cognouit Hippocrates, tum quia in his caussæ generantes morbos longos maximè omnium accumulantur, tum quia caussæ ijs contendentes, fiunt indies imbecilliores, eò quòd à calore febrili calor natiuus diminuitur, qui nec crassitiem, nec copiam, neque frigiditatem succorum vincere valet, quin potius ijs omnib. augendis auxilium non exiguum præstat, Quod porro (Et erat secundum) febres diuturnas sequantur abscessus, est quia cum natura quantum potest nitatur, aduersus materiam morbificam, eamquè opera natiui caloris alioquin imbecillioris redditi dissipare, & inhalitus, vt solet, ressoluere nequeat, conatur saltem à nobilioribus ad ignobiliores partes depellere, quod vbi facere tentat, materia vel copia, vel crassitie, vel frigiditate, aut iunctis, aut separatis extra corpus per vias latiores exire non valens, in angustioribus firmatur, ibiquè suppeditata assiduè noua materia in tumulum tandem succrescit, sicquè abscessibus occasio præbetur, siue fiant in internis, siue in externis partibus, & quamquam Hippoc. nominet articulos, attamen multo magis hoc contingit in ipsis emunctorijs. Hoc autem potissimum; (quod tertio loco proposuimus disquirendum) contingit circà articulos multas ob causas, quarũ vna est, quia partes illæ suapte natura sunt imbecilles, ob quod facile suscipiunt, altera quia assiduo, & irrequieto motu inuitant saltem, si non trahunt naturam ad humores in sese pellendos, postremò quia in febribus natiua imbecillitas articulorum magnopere augetur non minus à frequentibus iactationibus, vel nimio ocio, quàm ab intemperie febrili, quibus etiam efficitur, vt postquam ægri defuncti sunt febribus, articulorum segnitiem, ac in motu labores, & lassitudines sentiant, quæ omnes magis (vt dixi) fiunt in febribus ipsis, tum cum abscessu, tum sine abscessu manifesto, quoniam calor natiuus magis hebetatus est, in Coacis prænotionibus habetur hic aphorismus paullo diuersus, vbi scribitur: in longis febribus, vel tubercula, vel ad articulos dolores efficiuntur, & si fiant non inutiles sunt, Celsus autem lib. 2. cap. 7. Quibus autem longæ febres sunt, his abscessus aliqui, aut articulorum dolores erunt, iuuat aphorismus in primis ad prędicendum in diuturnis febribus euentum, sed iuuat etiam in curatione instituenda, scilicet dum docetur medicus prædicere, ne huiusmodi mala subsequantur, quę frequentius circà pedum, & manuum articulos oboriuntur, propreteà qđ hę partes in febribus maximè solent incendi, tum suapte natura, siquidem declinantibus febrium accessionibus semper calor, vt dicebat Hippoc. descendit à pectore ad pedes, & manus, sicut in initio maximè omnium refrigerantur, tũ quia, (vt perhibet Aristoteles secunda prob. sect. 26.) mos fuit medicorum antiquorum, vt curarent semper ante accessiones ægrotantium pedes cooperiri, quod ij valdè tententur frigore, quemadmodum etiam Hipp. secundo acut: commendabat, vt pedes semper quàm maximè calerent.

Ad 2. *Ad 3.* *Vtilitas Aphor.*

---

45 *Quibus tubercula, vel in articulis labores fiunt; hi pluribus vtuntur cibis.*

Galenus

Galenus interpretans hunc aphorismum paucissimis verbis vsus est, nihilquè aliud dixit, quam Hippocratem de conualescentibus tractare, quibus, dum implentur, verisimile est plethorica excrementa fieri, & maximè propter facultatis imbecillitatem: Verum de continuatione aliqui mira imaginantur, vt occasionem habeant Galenum in antecedenti commentario mordendi, ego autem putonon longe petendam esse connexionem, cum sint veluti coniunctæ sententiæ, nam quia dixerat Hippoc. simpliciter post febres longas fieri tubercula, & dolores circà articulos, nec id erat perpetuo verum, nunc quando potissimum id succedat voluit docere, dicens: scilicet tunc maximè fieri, quando pluribus alimentis vtuntur, ità vt sentẽtia sit explicatiua superioris, ac propterea & ipsa pertinens nonnihil ad prognosim, sed maximè ad partem medicinæ ἀντιολογικὴν, & prophylacticem; Quæ hic latinę vertunt tubercula, nec malę græcæ sunt φύματα, idest nascentiæ, ἀπὸ τοῦ φύεσθαι, quod est nasci, sic enim appellant barbari, quemadmodum & exitutas, quod vocabulum est quidem indecorum, at maximè proprium, quippe quod exprimat verum effectum, qui est ab internis ad extimas partes exitus. Porrò quod fiant tumores, & labores circà articulos, præsertim pedum, & experientia, & ratione probatum est, quandoquidem vbi calor imbecillus est, & copia ciborum, necessario gignuntur cruda, crassa, & copiosa excrementa, quę (vt alias dixi) pelluntur a natura ad imbecilliores partes, cuiusmodi sunt articuli. Habetur quoque præsens aphorismus lib. 7 aphoris 66. Sed in duobus, diuersus in vno, quia ibi legitur (φύματα μακρά) neq; scio quid ibi faciat, dictio (μακρά) in altero, quia ibi non legitur ἐκ πυρετῶν μακρον, vt hic in aliquibus contextibus, sed simpliciter ἐκπυρετῶ, imo etiam in quibusdam alias manuscriptis codicibus præsenti aphorismo deest vox μακρῶν, & certè mihi quoq; magis placet, vt legatur simpliciter ἐκ πυρετῶν, quoniam febres longæ suaptè natura absque errore victus aptæ sunt producere & tumores, & labores articulorum, quẽadmodũ febrib. iam integrę, & rectę finitis, ferè haud alia ratione possunt contingere prædicta vitia, quam ob errores in cibo, & potu commissos, id quod etiam Hipp. significauit in 2. lib. aph. quãdo scripsit: eos qui non reficiuntur ex morbis, aut egere euacuatione, aut pluri uti cibo. Voluit itaq; Hipp. dicere, qđ ubi febres per crisim, aut alia ratione sint plenè solutæ, si nihilominus fiant tumores, atque labores circa articulos, aut alias partes, id totum contingere illius alimenti vitio, quod sumitur, quæ sententia etiam ab Auuicenna fuit confirmata vigesimasecunda 3. tract. 2. cap. 1. vbi dicebat, eos qui euadunt à diuturnis ægritudinibus incurrere iũcturarum dolores, nisi recto victu vtantur, quod tamen (vt dixit) Gal. neq; semper verum est, neque etiam vt plurimum, siue intelligamus de verè conualescentibus, siue de non uerè, quamquam rationi consentaneum esse, quod dicit Hippoc. de vere conualescentibus euidentiorem habere veritatem; in quibus cum nil sit relictum materiæ morbificæ, sed tota consumpta, si quando tumores, & labores incurrunt, necesse est, ij à cibo, & potu occasionem nanciscantur, si verum est, quod scripsit Hippocrates quarto de morbis, nempè morbos humorales fieri à cibis, & potibus, ex quiqbus solis ij gigni possunt, Etsi. n. in reliquis integrè conualescentes, nil mali habeant, ipso rũ tamen coctrix facultas à febribus debilitata immodicum cibum, & potum ad bonam frugem

Connexio.

reducere nequit, vel excrementa producuntur, quæ ad emunctoria, & articulos demandata prædictos morbos inducunt; non tamen necessario, quia possunt ea excrementa per aluum, per vomitum, per vrinam, & per sudores consumi, & Not. notandũ, etiam ab inopia cibi fieri tumores circà pedes, vt perhibet Arist. 1. problem. 5. quia etiam à fame fiunt colliquationes (malè autem Theodorus transtulit consumptionem, & tabem,) quæ infrà delabentes faciunt tumores, sed circà Vtilitas Aphor. totos pedes, non autem solos articulos. Vtilis est aphorismus non tãtum ad prædicendum futuros esse articulorum labores, & tumores ijs, qui post morbos malo victu vtuntur, Verum etiam ad præseruandum ab ijs, necnon etiam per euacuationem curandum; cum certum sit dogma medicorum, vt qui morbi efficiuntur ex repletione, Soluantur inanitione.

46 *Si rigor incidat febre non deficiente, ægro iam debili, læthale est.*

SI præsens aphorismus collocatus fuisset post quadragesimum tertium, vbi loquitur de febribus non intermittentibus, haud multum esset laborandum in inuenienda connexione, verum quia ab ordinatore, (quisquis fuit) sunt Connexio. interpositi alij duo, qui magis disparati videntur, non alia apparet cum superiori coniunctio, quàm quod in vtrisque tractatur de febribus, & de symptomatibus consequentibus febres vel finitas, vel perdurantes, scilicet in superioribus de febres finitas consequentibus, nunc de durantes adhuc, ita quod Hippoc. in hoc docere uoluit, quomodo medicus præcognoscere, & prædicere queat ex rigore febribus superueniente, adeò vt purum sit prognosticum dogma sine ratione, sine diuisione; Est autem sententia hæc, (*si rigor accidat febre non desinente, atque ægro iam debili existente, esse mortale*,) Vt autem possit exactè intelligi, primum expendere oportet, quid sit rigor, nam etsi librum habeamus Galeni titulo rigoris editum, nihilominus iuuabit non parum, breuem aliquam hac de re speculationẽ proponere, Nam qui rigor latinis, & græcis τὸ ῥῖγος dicitur, differt ab tremore, horrore, & frigore, quia tremor semper fit ab imbecillitate facultatis, nec semper cum sensu refrigerationis est; horror siue φρίκη, est motus deprauatus & ipse, sed non tremor, verum absq; euidentis refrigerationis sensu; frigus dicitur manifesta corporis refrigeratio, sed absq; motu; At rigor est motus, seu potius concussus quidam corporis cum refrigeratione manifesta, atq; hic duplex & cum febre, & sine febre, nam & si Hipp. non cognouerit alium rigorem ab eo, qui cum febre efficitur, attamen vt plerisq. in locis docuit Gal. post tempora Hipp. quando in immẽsum creuit luxus, frequens fuit, atq; etiamnum est, ita vt inter alios morbos recenter natos rigorem numerare non dubitauerim in variarum lect: libros. fit autem in febribus ex lucta inter morbificam materiã, atq; ipsum calorẽ natiuũ, cum n. materia siue frigida, siue calida mordax certè p partes sensibiles fertur, facultas expultrix, quę ipse calor natiuus est, vel saltẽ nõ sine ipso, aduersus eã cõtendit depellere nitẽs, à qua repulsus semel, & iterũ calor, nec nõ resurgere nitens id certamẽ facit, & eũ motũ, qui rigor uocatur, & q. ob retrocessũ caloris ad intima refrigerationis sensum inducit, tãtisperq. is durat, donec materia ex toto, vel in ambitu, vel in maiores cauitates transmissa calor victor

vniuer-

vniuersum corpus calefacit, quod si vel tardissime, vel numquam fiat, signum mortale esse solet; & Hipp. quot quot vel difficiliter, vel numquam post rigorem recaluisse narrat, omnes ferè perierunt. Nec hisce obstat sententia Hippoc. lib. 1. de morbis, vbi generationem rigoris tribuit congelationi sanguinis à pituita sibi commixta, quoniam ibi congelationẽ vocat eam refrigerationem quę corripit sanguinem ob secessum caloris ad intima viscera, qui recessus fit etiam aliquando à pituita partes sensibiles lædente, dum scilicet à venis extra venas impetu fertur, Neque absonum est (vt existimat Cardanus) fieri motum rigoris in febribus quibus virium debilitas est coniuncta, quoniam necessitate, & violentia etiã debilissimos homines interdum celeriter incedere obseruamus, quãdo, s. natura secundum suam extremam potentiam operatur, quam deinde operationem sequitur casus. Itaq; natura rigoris qui fit in febrib. huiusmodi est, quod interdum initio primo febrium, interdum post febres iam factas contingit, In febrib. interpollatis sępissimè rigores fieri certum est, Verum in cõtinuis, in quib. materia putrescens semper in venis manet, nec per corpus fertur, vt in interpollatis, aut numquam fiunt, aut solummodo dum inchoant, Vndè si quando iam factis continuis febrib. accidant rigores, maxima animaduersione opus est, vt proptereà voluerit Hipp. prę sentem sententiam nobis relinquere, nec non diffinire, quando huiusmodi rigor sit metuendus, & quando non *(Si incidat)* notat Galen. hoc in loco vnum, quod licet videri possit alicui grammaticale, attamen non est sine ratione, & fructu, nempè Hip. vsum esse verbo ἐμπίπτει, idest incidat, & non verbo ἐμπέσῃ, i. inciderit, vt monstraret sese non loqui de rigore, qui semel contigerit, sed de eo, qui sæpius accidat in febrib. continuis, si quidem vbi semel tantum rigor efficitur, nõ dum ferri potest certum iudicium an id sit mortale, an vero sit crisis bona, quoniam potest, & ob facultatis imbecillitatem esse symptoma lęthale, & esse crisis mala, quę tamen in bonum desinat, Verum vbi sæpiùs non desinente febre fiunt rigores, semper mali sunt; Et huius lucullentissimum exẽplum habemus 3. Epid. ægr. 12. Mulier. n. quæ decũbebat in mẽdacis foto, cum octies riguisset in toto morbi cursu, decimaquarta die tãdem obijt, maximè verò lęthales, vbi fiunt ægro iam vi morbi debili reddito *(Non desinente)* Hippoc. initio Coacarum habet ἐν συνεχεῖ, i. in continuitate. Potest hęc particula dupliciter intelligi, & quòd suapte natura febris sit indeficiẽs, & q̃d rigore subsequente, non tamen febris vmquam intermittatur, nam solent febres in quib. non semel sed sæpè fiunt rigores intermittere, & desinere. Vtcumq; autem intelligatur, verum est, nam etiam si rigores in febrib. antea interpollatis accidant, post quos tñ non amplius febris remittat, mali sunt, & vt signa, & ut caussę. *(Virib. iam fractis)* Dubitant aliqui quomodo rigor fieri possit à virib. debilib. cum sit ingens concussus, sed non est à ratione alienum, vt & debilis secundum extremã sui potentiam operetur. Verum vbi quoq; æger debilis sit non malum, verumetiam mortale est, vt signum, & ut caussa, & ratio est, quia vbi summa debilitas est, & morbi impetus ingens, necesse est facultas corruat, ac proptereà mors sequatur, Vtrũ autem (Quod aliqui putant) sit subaudienda alia particula *(Febre non deficiente, vel non magnopere subleuata,)* ego certè minimè puto necessarium, tum quia loquitur de febre suaptè natura deficiente, tum quia q̃d de febribus ardentibus dicunt, in

Not.

Dubit.
Solut.

quibus sudor rigori succedit: qui febres multum solet leuare, haud accommodari potest Hipp sententiæ, qui uult adesse uirium imbecillitatē iam ex morbo cōtractā, quę in febrib. ardentib. non fit, quę cū sint acutisimę nō solent ægros cōsumere, sed uel finire eos, uel finiri. Quare siue fiat rigor in febre non deficiente, cum effluxu materiæ per sudoré, aut sine, siue sit principium alterius febris, siue fiat ob retractionem solam natiui caloris ad cor, siue ob motum materiæ perniciosè ad intima, & lædente partes per quas transit, semper est mortale signum, modo virium imbecillitati coniungatur, Vtilis autem est aphorismus ad prognferendum, & cum certam pænę mortem significet, vix alium vsum in medicina facienda habet, quàm ut medicus moneatur, ne hoc signo apparente ea remedia adhibeat, ex quibus possit ars infamari, & dedecus curanti obtingere.

Vtilitas Aphor.

---

47 Excreationes in febribus non intermittentibus, liuida, cruentæ, fetidæ, & biliosæ, omnes malæ. Et si bene exeunt, siue per alui excretionem, siue per vrinas: bene. Si verò non aliquid eorum quæ iuuant, per hæc loca excernitur, malum.

Connexio.

PERGIT Hippocrates docere rationem prædicendi in febribus, quæ cum symptomatibus coniunguntur, & sicut in superiori de accidentibus locutus est, q ab actionibus lęsis, (cuiusmodi est rigor, qui est motus præter naturā,) sumuntur, ita nunc loquitur de febribus quas comitantur excrementa mutata, ita vt sententia sit dogma prognosticum, atque satis longum, vt propterea Galenus statim dixerit potuisse Hippocratem magis aphoristica breuitate uti, at voluisse longiori sermone vti: nam etiam 7.aph.7. habetur quoque, sed paullo diuersus: Diuiditur tota sententia in tres partes quarum prima est. (*Excreationes*) secunda verò est. (*Si excreantur, &c.*) Tertia est. (*Sin verò nihil conferentium, &c.*) Priusquam autem vlterius progrediamur explicanda est ratio propter quam Hippocrates recessit à propria breuitate, quod quidem proposuit Galenus sed minimè diffiniuit: Ego enim puto non alia ratione ductum fuisse Hippocratem, quàm quod vidit rem non esse ita claram, quin habeat opus explicatione perspicua, & longa, Vndè consultum optimè erit, si nos circa ipsam paullisper immoremur, (Excreationes, ἀποχρέμψιες) hanc vocem propriè significare ea excrementa quæ screatu ab ore ducuntur, cuius solius quatuor conditiones, seu qualitates proposuit, quia licet hę etiam intelligantur de alijs duabus quarum meminit, euidentius tamen conspiciuntur in cunctis excretionibus, quæ fiunt per os siue excreatu, siue vomitu, siue tussi; omnes enim hæ sub screatu propterea complectuntur, quoniam nulla fit ab ore euacuatio, sine aliquo screatus vestigio, (*In febribus*) monstrat hæc particula Hippocratis scopum esse de febrib. sermonem continuare, quamquam, quod ait etiam absque febre verum sit, sed multo magis in febribus, atq; ijs non interpollatis, quarum calor facilius eas qualitates producit, quarum mentio habetur nempè liuidum, cruentum, & biliosum colores, necnon fœtorem, Etenim sit liuor, adustis à febrili calore humoribus, sicut & cruentus, atq; biliosus color, ab eodem paullo mitiori, Fœtorem quoq; esse sobolem caloris febrilis putrefacientis, ipsa experientia, atque ratio manifestè docent.

Diuisio.

Scopus.

docent, ità vt vbi fœtor est, ibi quoque necessario sit ingens putrefactio, quemadmodum ait Galen. 5. de simpl: med: 15. & vbi est putrefactio, ibi consequenter sit calor præternaturalis: (*Omnes malè sunt*.) Quantum sit ex sui natura, quicquid præter naturam excernitur, semper malum est, quoniam vt dicit Gal. prauæ dispositionis indicium est, Circà hoc dubium est an cruentæ sint semper malæ, ex vna parte est Hippoc. lib. 2. & 3. de morbis vbi scribit pleurit: sanguineam, & mortalem, ex altera est idem Hip. qui 6. Epid. sect. 3 in fine dicit in pleuritide sanguinea non mitti sanguinem & Galen. air, quia est mitissima & securissima, nã vocat sanguineam pleuritidem in qua excrementa sanguinea screatu excernũtur: Adhæc sæpe excreantur cruenta à gingiuis, vel à venulis palati, absq; vllo detrimẽto. Resp: excreationes cruẽtas esse duplices, vel cruore solum tinctas, vel tota substantia cruentas, priores nõ semper esse malas, sed posteriores, possumus etiam respondere, hic Hippocratem loqui de ijs quæ frequenter, & assiduę tales exeunt non autem de ijs quæ interpollatim & raro. Verum (*Secedentes bene fiunt bona*,) Sed dubitare licet, quomodo excrementa vlla suaptè natura praua possint bene educi, & consequenter fieri bona, cum id quod sua natura est tale, semper, & ubiquè sit tale. Galen. dicit excretiones duobus indicijs .i. τεκμηρίοις cognosci, quando rectè exeunt, nempè coctione, atque ferendi facilitate, quibus cõiungenda sunt & alia tẽpus, sub qua complecti possumus diem ipsam morbi, locus, morbi idea, ætas, & ipsius ægri natura, Hæc enim omnia vel multa ex ipsis si consona sint coctioni facilitateque ferendi morbum, ità ut fiant loco salubri, tempore nõ morboso, die decretoria, atq; in iuuene natura robusto, etiã si mala sint suaptè natura, efficiuntur bona: idquè uerissimum est, non modo in ijs, quæ per os excernuntur, verum etiam in egestionibus, atque vrinis, sunt autem bona nõ tam ur signa, cum significent naturę dominiũ supra morbũ, quam vt caussæ, quandoquidem ab ijs corpus emundatur, caloriq; natiuo recreatio tribuitur. (*Si verò nihil vtile*) Hæc est tertia, atque postrema pars aphorismi, in qua dicit, si nihil conferens ab his locis, scilicet ore, ano, & vessica excernatur, malum esse, quæ pars diuerso modo scripta est 7. aphoris 71. ubi hæc habentur. Et vbi aliquid exiens steterit non purgatum, malum, quam diuersitatem proposuit quidẽ Gal. eo loco, sed nil aliud dixit, forsan quia vtroq; modo vera est Hippocratis sententia. Sed circà hæc verba quærendum est cur non dixerit (*si quod nocẽs excernatur*,) sed maluit dicere (*si quid non iuuans*) nam non semper id uidetur malum, quod non statim iuuat, quia initio euacuationes alui, & urinæ sæpe numero non iuuant, quæ tamen non propreteà statim vocari debent malæ. Respondendum sapienter hoc Hippocratem pronunciasse, si quidem vulgare est quæ nocent esse mala, sed non est ita perspectum esse mala, quæ non iuuant, qualia sunt complura promiscua, At in febribus cõtinuis euacuationes prauorum nisi iuuent, sunt malę, quia assiduis euacuationibus, atque ipsa febre uires fractæ nequeunt diù resistere, sed tandem succumbunt, atque hoc etsi principaliter verum comperiatur in febribus non interpollatis, est tamen quoque verum in aliquibus intermittentibus, in quibus ità est exigua remissio, vt in ea non concedatur viribus sese recreare, in his quoque si appareant similia excrementa sine coctione præcedente, mala sunt, Quod porrè dicit Galen. in hac postrema parte dupli-

Dubit. Solut. Dubit. Solut. Dubit. Solu.

duplicem contextum haberi, alterum cum erogatiua particula voci συμφέρει addita, alterum sine illa, puto vtrumque sustineri posse, si particulam συμφέρει placeat referre, vel ad cōferentia ipsi naturæ, vel morbo referantur, nam malum est euacuari, quæ vtilia sunt naturę, & malum est quoq; euacuari humorem, qui nullam secum vtilitatem afferat, Conducit aphorismus in primis ad prognosim faciendam, cum discamus non expedire ut umquam ulla fiat euacuatio, nisi aliquod coctionis signum cōspiciatur, confert quoq; ad curationem, quia docetur medicus non euacuari nisi, quæ confert euacuari.

Vtilitas Aphor.

---

48 *In breuibus non intermittentibus, si partes exteriores frigidæ, interiores vrantur, & sitim habeat, lethale est.*

Connexio.

HIC quoque aphorismus connecti potest superiori, quod tractet, & ipse de febribus coniūctis cum symptomatibus acceptis à mutatis qualitatibus facultibus; quando de calido & frigido externis, & internis, sermo manifestus est, Corn: Celsus lib. 2. cap. 6. & 14. sic hunc aphorismum transtulit. At cui febre non quiescente exterior pars friget interior sic calet, ut etiam sitim faciat, seruari non potest. Habetur quoque hic aphoris. 7. lib. aphorism. 34. sed paullo diuersus secundum Galeni contextum eo loco. Habetur similiter etiam primo septimi. Sententia puta prognostica sine ratione, longa satis, sed indiuisibilis, Galen. autem in ipsa explicanda licet breuis fuerit, disertè tamen sese gessit, Vbi duo faci, Vnum est, an rectè Hip. addiderit (*febribus,*) vocem (*non deficientibus.*) Alterum est, quæ sit caussa cur in ijs aliquando interiora urantur, & exteriora frigeant. Quæ duo nos examinabimus diligēter. (*In febribus non intermittentib.*) Quod pertinet ad hæc uerba, uidetur sanè ociosa ea particula, siquidem in febribus interpollatis haud quamquam fieri potest ut interiora urantur, exteriora frigeant, quod symptoma dumtaxat in læthalibus, & perniciosissimis febribus obseruatur, & Hip. in Coacis prænot: hanc eandem sententiam proponens non dixit, in febre non deficiente, sed in acuta. Imò uerò Gal. ipse testatur, neq; se experientia aliter comprobasse, neq; intelligere quomodo esse queat, quod si id cōtingat in initijs accessionum sit sine ullo periculo, sed ex ipsa tum accessionum natura, quod uero ità placuerit loqui Hippocrati, non aliud habet Gal. quod dicat, quàm quod usus sit modo quodam loquendi populari, ut cū dicuntur spondyli spinę, licet tamen in nulla alia parte sint spondyli, quàm in spina. Verumtamen puto ipsum non sine aliqua ratione sic esse locutū, scilicet ut complecteretur uerè continuas, quæ ueteres συνεχεῖς uocabant, uerumetiam quæ tertia die exacerbantur, & quæ per subintrantiam paroxysmorum, numquam uidentur deficere (*Si exteriora frigeant.*) Quæ sint partes externæ apud Hippocratem, & quæ internæ, ipsemet scribit in prognosticis lib. 2. tex. 4 ubi dicens: esse malum si caput, pedes, & manus frigeant, uenter autem, costęq. caleāt; hanc eādem sententiam uidetur expressisse, modo tamen non extimas uentris, & costarum, sed intimas partes intelligamus, atque per frigere interpretamur non tantum frigus ipsum euidens, & effatu dignum, uerumetiam teporem: Etenim sępè extima

etiam

etiam costarum, & ventris æque frigent, vel tepēt, atque extrema ipsa, vter enim horum coniungatur incendio intestino, & malum, & mortale est; maximè si perseueret hoc signum (vt est Hippocrates intelligendus:) (*Et sitim habeat,*) lib. 7. aph. [illegible] scriptum. In acutis frigiditas extremorum malum, & dixit in acutis, vt excluderet accessiones intermittentiū, in quibus refrigerantur extrema, sed nec ibi, nec secundo prognosticorum quarto, sitis mentio vlla facta est, nam vt malum sit, sat est frigere extrema, & interiora calere, sed vt sit mortale, oportet sitis etiam adijciatur, nempè quę alijs iuncta ingētem, & irremediabile partium interiorum flagrantiam sequitur, sic enim dicebat Aristot. 27. prob. prob. secundo Metuentes, & qui ducuntur ad supplicia, necnon laborantes febre epiala sitire, quoniam refrigeratis externis partibus calor confugit ad interiora, vbi spirituales partes calefaciendo sitim, naturales verò alibi motiones facit: Neque enim semper sitis sequitur incendium intestinum, præsertim quando naturales partes inflammantur non spirituales, à quibus uerè fit sitis, vt ob id sit mortalis tunc, quia significat viscera vitalia inflammari, quorum affectus suaptè natura solent esse mortales (*Mortale*) cur hoc sit mortale, & à Galeno hoc in loco, & 2. prog. & alibi monstratum est: Nam in febribus deficientibus, atque in ipsarum accessionibus fiunt partium interiorum feruores, & exteriorum refrigerationes, atque de his non loquitur Hipp. at de non deficientibus, in quibus huiusmodi signum vel est superueniens ipsi febri iam consumatæ, vel est pathognomicum; Vbi est superueniens, fit ob caloris natiui extinctionē, & ac propterea mortale est, sin autem sit pathognomicum, fit hoc symptoma (ut bene dicit Galen.) vel ab Erysipelate, vel ab aliqua uiscerum inflammatione, merito cuius ab uniuerso corpore fit sanguinis, & aliorum humorum ad locum affectum attractio, adeò vt externæ partes à sanguine, & natiuo calore desertæ refrigerentur, internæ uerò ardeant, cuiusmodi est ea, quam lipyriā plerique vocarunt, vt Hipp. 3. de morbis Gal. hic. & 2. prog. Aetius lib. 6. cap. 89. Dixi autem (*plerią.*) Quoniam Mesues & Auic. prima quarti doct. 2. cap. proprio vult differre Epialam à lypiria, eo quia in illa exteriora calent, interiora frigent, in hac contra, qđ scilicet in illa putrescētis pituitæ vapor calidior in extimas partes fetatur, pars uerò nondum putrefacta, sed remanens intus refrigeret, contra in lypiria. At Aristot. 27. sep: probl. 2. videtur appellasse hanc febrem Epialam, ubi scribit laborantes hac febre, simul sitire, & frigere, perindè atque illos, qui ad supplicia ducuntur. At de huiusmodi varietate plenius habetur disputatum apud Conciliatorem differ: 92. & veritas est tam in Epiala, quā in lypiria ægros simul frigere, & calere, sed esse differētiā, quoniam in Epiala frigus, & calor in eadem parte reperiuntur quo ad sensum, licet nō quo ad ueritatē, ut alias statuimus, in lypiria uerò calor est in intimis, frigus in extimis. At oritur hoc in loco dubium, vtrum uerum sit quod ait Hippoc. circa initium clocarū, lypiriam sola cholera solui, nam cū cholera sit morbus per se grauissimus, si coniungatur alteri graui, potius uidetur accelerare mortem, Sed resp. accelerare mortem, si uires inueniat debiles, sin validas impetu illo sursum, ac deorsum facto euacuari noxia, aut certè à præcipuis partib. abduci. Vtile est aphorismus ad prædicendum &c. *Dubit.* *Solut.* *Vtilitas Aphor.*

49 *In febre non intermittente, si labrum, vel oculus, vel nasus, vel supercilium peruertatur, vel non videat, vel non audiat, iam debili existente corpore, quicquid horum euenerit, mors proxima est.*

HABETVR hic aph. etiam 7. aph. 70. & in Coacis prenotionib. vbi ait tantum esse mortale, hic verò mortẽ esse proximam, qđ forsan fecit, quia hoc in extremo vitæ obseruarat. Pergit igitur Hipp. docere modum prædicendi mortem in febribus continuis ex superuenientibus accidentib. & cum id quoq; supra fecerit à qualitatibus mutatis, nunc ab actionibus animalibus læsis docet non modo ipsam mortem, sed & ipsius tempus præcognoscere, atque predicere, adeò vt sententia pura sit prognostica, & licet longiuscula, non tamen in plures partes diuisibilis. Est itaque sententia hæc, *(si in febre non deficiente, vel labrum, vel cilium, vel supercilium, vel oculus, vel nares peruertantur, nec videat, nec audiat æger, atq; iam debilis sit, signum esse, quod mors iam proxima sit.)* Quid sit distorsio seu διαστροφή satis apposite docuit Galenus in com: dum scripsit, fieri has, vbi nerui in partes mouendas descendentes contenduntur, necnon ad propria principia contrahuntur, quæ contentio, atque contractio efficiuntur, vbi ipsæ vel inflāmatione, vel Scyrrho seu duritiæ, vel siccitate, aut frigiditate immoderatis, aut à vaporibus malignis afficiuntur; quæ mala eo deteriora sunt, quo neruorum principio sunt proximiora. Ceterum pro clariori huius aphorismi intelligentia: Videndum est cur Hippocr. tractans de contractione partium in febribus continuis, cur (*inquā*) potissimum meminit labij palpebræ supercilij, oculi, & narium. Deindè cur in febre non deficiente, tantum periculi immineat ex huiusmodi distorsionibus: Tertium, cur si non videant, nec audiant, quibus antedictæ partes peruertuntur, cito moriantur, maximè verò si debiles sint; Circà primum illud in primis scire oportet, aliquam esse in contextibus græcis varietatem, nam Galeni contextus præter quattuor partes antedictas, habet & aliam nempè βλέφαρον, i. palpebra, quam etiam partem habuit contextus Celsi: postquā is lib. 2. cap. 6. transferens hunc aphorismum inter alias partes enumerat quoque palpebram, in prognost. etiam ubi Hippoc. hanc habet eandem sententiam palpebrę mentionem facit dimissio supercilio; at ex aduerso magna pars cōtextuum caret voce illa *(palpebra.)* Ex Galeni com: nō potest colligi vtra sit melior lectio. Verum postq. etiam palpebræ contractionem patiuntur, imò verò etiam euidentius, quam supercilium, possumus & eam apponere, atque etiam dimittere, Arist. 31. sect prob. 27. & 28. quærens cur vnius omnium animalium hominī trāsuertātur, oculi, & cur oculi potissimū ipsi distorqueātur, plures affert caussas; prior est, quoniā solus morbo epileptico exercetur, qui est totius corporis cōuulsio, & in qua maximè oculi solent peruerti: Sed in hoc fallitur, quia sunt complura alia animalia, quæ simili morbo tentantur, vt narrat Hipp. lib. de sac: morbo, de ipsis ouibus, atq; capris, quas Plutarchus quoq; in quæst: Romę scribit lege uetitum attrectari, quod morbo comitiali tententur, Deceptus pariter uidetur Plinius, qui lib. 10. in fine cap. 23. dixit præter hominem solas coturnices tentati

Connexio. Prob. 1. 2. 3. Ad 1.

tari epileptico morbo, cum tamen & feles, & canes, & accipitres, & graculos eo affici non incelebres authores obseruarint, ut Absyrtus equos. Altera caussa ab Aristotele allata est, quia homo respectu belluarum habet minus interstitij, inter oculum, & oculum, cum aliquali rectitudine, ita vt facilis sit ab ea rectitudine aberratio, quam deinde sequitur deprauatio. Tertia caussa quam assignat est, quia animalia oculos fere vnicolores habent, homo autem varios habet, vt etiam vndecima sect: 10. probl. visum fuit: Verum illud hoc loco notandum est, quemadmodum oculorum, ita quoque aliarum partium ab Hippocrate enumeratorum, tres apud Auuic 3. tertij, atq; alios medicos esse caussas peruersionum, Vel enim propter musculorum ipsorum mouentium resolutionem, seu ut dicunt barbari mollificationem, vel propter eorundem conuulsionem, seu vt ait Gal. ob eorũdem inflammationem, scyrrhũuè, aut immodicã frigiditatem, aut siccitatem, vel ipsius cerebri, atque adeo neruorum principij aliquam affectionem, vt phrenesim, His enim omnibus de caussis experientia comprobamus partium corporis contorsiones accidere, attamen multo frequentius spectantur in ipsius capitis partibus, quoniam hæc origini neruorum sunt proximiores, sine cuius læsione, aut essentiali, aut per consensum, similes contorsiones haud fiunt, Hæc itaque caussa fuit propter quam Hippocr. maluit exemplum tradere prædictarum partium, quam aliarum. Iacobus duas alias caussas affert, scilicet, quia per has partes affectas maximè significatur cerebri morbus, & quia cum hę partes sint cõspicuę, illarum affectio faciliter cognoscitur. Ad secundum propositum videtur respondisse Galenus, qui dixit: difficiles esse huiusmodi contorsiones, quoniam fiunt prope neruorum principium, ac propterea ipsi facile communicatur malum, qui hac ratione solet esse graue, Nam solebat dicere Plato in Timeo: deterrimum omnium malorum esse illud, qui fit in capitis medulla; quod etiam ab Hippocrate plerisquè in locis memoriæ traditum est, cum ergo suaptè natura febris quælibet continua sit periculosa, non est dubitandum quin prædicti symptomatis accessione multo deterior, & periculosior euadat, Circà tertium, qui erat de propinquitate mortis, sciendum est, duo esse præcipua quib. dicebat Hipp. in prognosticis præcognosci mortem, nempè morbi magnitudinem, & virium infirmitatem, quæ quo sunt maiores, atque vehementiores, eo celerius mors expectanda venit, qđ vires collapsę aduersus potentem inimicum, minimè possint contendere, sed statim extinguantur, vbi igitur ægri cõtorsione aliqua in febre cõtinua occupati, nõ vident, neq; audiunt, signum est morbũ capitis maximum esse, cumq; vires infirmæ sint, haudquaquam diù, posse sufficere, q̃n cito penitus ruant. Vtrum autẽ, qđ dicit Gal. huiusmodi ægros nõ videre nec audire propter facultatis sensitricis imbecillitatẽ sit uerũ perpetuo, valdè dubito, ꝙ vbi vehemẽtes sunt oculorũ cõtorsiones, vt in febrib. perurentib. solet euenire, potius fiũt visus, & auditus priuationes ob vitiũ instrumẽti, quam facultatis, quãquam, & ipsa minimè potest esse incolumis cerebro valdè intemperato existẽte, & pręcipuè multũ exiccato, quemadmodũ in febre cõtinua accidere rationi est cõsentaneũ, vt proptereà huiusmodi cõuulsi potius inanitioni, quę semper est deterior, quam repletioni sit adscribenda, licet etiã vitio prauorũ vaporũ interdũ fiat, quã vocãt nõ proportionatũ ad materiã, atq; hæc de præsenti sententia

Not.

Ad 2.

Ad 3.

Dub.

tiam circà quã illud oritur dubiũ cur Hipp, voluerit dicere (*In febre nõ deficiens*)
Dubit. nam in febribus interpollatis nequaquã contingere solent hęc symptomata. Cui
Solut. respondendum est Hipp. ita esse locutum ad differentiam aliorum affectuum, quibus solent similia symptomata copulari absq́. febre, vt sepe videmus epilepticis, atq; alijs non febricitantib. labia genas, oculos, palpebras distorqueri. Vtilis
Vtilitas Aphor. aphorismus, ad prædicendam mortis celeritatem, quod genus prædictionum solet medicorum existimationem augere, præsertim apud Vulgares, qui amant non tantum vniuersales, quantum peculiares prædictiones.

50 *Vbi in febre non intermittente difficultas spirandi, & delirium acciderit, lethale.*

Connexio. ET huius quoq; aphorismi cum superiore connexio satis aperta, & manifesta est, quandoquidem tractat de alijs symptomatib. febrium continuarũ, pertinentibus ad actiones lęsas vitales, atq; principes, ex quarum læsione docet præcognoscere mortem, ità vt sit tota sententia dogma prognosticum simplex, atq; sine ratione, Quod autem dicit Hippocr. est, eas febres continuas esse mortales, in quib. fit anhelandi difficultas, & delirium. In Coacis prænot: non longe
Not. ab initio, addũt etiam singultus, qui certè tanto magis mortem accelerat, & notandum hæc duo symptomata accepisse vt principalia, quoniam, vt delirium attinet ad ἡγεμονικὸν sic difficultas anhelitus ad actionem vitalem præcipuam, scilicet, respirationẽ sine qua ne tantillum quidem uiuere licet, vt dicebat Arist. Dicit itaq; (*In febre continua*) quoniã deliriũ etiã in interpollatis fit, vt in accessionib. vehemẽtib. tertianarũ, & quartanarũ, in quib. etiam aliquãdo fit spirãdi difficultas, sed neutræ sunt lethales, quoniã fiunt ratione febris, à qua sublati vapores in caput, & in pectus tũ intellectũ, tum etia respirationẽ insigniter lædunt (δύσπνοια,) i. anhelandi difficultas, quomodo fiat, & quid sit, & quas caussas habeat luculẽter satis docuit Gal. trib. illis pręclarissimis lib: quos περὶ δυσπνοίας inscripsit, & 2. prog. 56. inter alia signa mortalia recẽset spirãdi difficultatẽ, sicut ĩter signa salutaria in omnib. morbis acutis recẽset spirationẽ facilem, & iure huiusmodi signũ adeò magni est momenti existimatũ, si quidẽ statum earum partium, atque viscerũ ostendit, in quib. vita est collocata, s. cordis, pulmonũ, atq; pectoris. (*Et delirium*) Si vt dicebat Hip. 2. aph. 33. in quouis morbo mẽte constare est bonũ, & male constare est malũ, maximè id est in cõtinua febre, quę suaptè natura periculosa est, & eo magis vbi est adeo ingens, vt faciat anhelandi difficultatem, quare vere dixit Hip. (*esse mortale*) si delirium adsit, & difficultas anhelãdi, quia illud animalem, hæc vitales facultates insigniter esse læsas monstrant. Sic etiam dicebat Celsus lib. 2. ca. 6. eum seruari non posse, qui febre non quiescente, & de-
Not. lirio, & spirandi difficultate vexatur. Verum de delirio est notandum, non esse semper mortale etiam si copuletur difficultati respirandi, sed tunc solum, quando continuum sit, & cum febre continua, Etenim melancholia est delirium, sed quia sine febre est, non infert periculum vitæ: Cæterum primo videndum, quomodo cognoscatur delirium in febribus, nam id semper non est compertum: Deindè vtrum hoc de quo loquitur Hippoc. sit vera phrenitis: Circa primum Abderitami cum peterent ab Hipp. vt curaret Democritum insanum putatum dicebant eum absurda, & à communi hominum sensu aliena

sentire,

ſentire, loqui, & operari. Verũ ex his quę ſparſim apud Hip. leguntur quatuor ſigna colligũtur, qb. delirãtes cognoſci poſſunt, Vnũ eſt indecorus corporis, ſitus de quo Hip. 1. progn. 18. Alterum verborum abſurditas, ſic enim in prorrhet. & Coacis, moderati reſponſio truculenta, mala. Tertium nõ ſentire dolorem, ut 2. aph. 6. Quartũ eſt morũ diſſimilitudo, vnde in Coacis, & prorrhet. delitia paullatim ferocia ferina. Vtrum vbi delirium eſt perpetuũ, cum febre cõtinua, & anhelãdi difficultas, ſit aut vera phrenitis ex inflammatione membranarum cerebri, aut ex inflammatione ſepti tranſuerſi, magnopere dubito, quoniam febres ex maligna puttedine circà partes ſpiritales faciunt ea omnia, neque tamen adeſt vlla ex prædictis inflammationibus ex quo pro delirio non ſola intelligenda eſt vera phrenitis, ſed ſimpliciter delirium cum febre, cuiuſmodi plerumque ſignificare ſolet vox παραφροσύνη, hic ab Hippocrate vſurpata, & in multis alijs locis, Itaque illud conſtantiſſimum eſt apud Hippoc. ſpirationem bonam, vel malam ſingularem quandam vim habere, tum ad ſalutem, tum ad mortem ſignificandam, eo quod per ipſam non modo ſtatus facultatis vitalis, verumetiam animalis ſignificatur, cum reſpiratio vtriuſque facultatis opus ſit, ſcilicet motricis, atq; naturalis, illud tamen eſt animaduertendum, quod hic dicit Hip. de delirio atq; anhelandi difficultate, haud eſſe de quibuſlibet intelligendum, ſed de inſignibus, & continuis, atque de illis, quæ non ſunt ſolum à febre dependentia, verum & aliquam habent in ipſis viſceribus firmam, atq; eſſentialem exiſtentiam, Sed dicet aliquis vbi eſt delirium, non ſemper eſſe anhelandi difficultatem, quoniam vt Hippoc. & Galenus ſcribunt 1. prognoſt. 21. & in hoc commentario, & pleriſq. alijs in locis: reſpiratio delirantium ſolet eſſe magna, & tarda, veluti etiam ſuſpirantium præ amore ſcolarium, vt ait Conciuis meus, ſi quidem vbi animus abducitur ad alias cogitationes, dimittit inſeruire reſpirationi, quam poſtmodum magnitudine conatur reficere, Cui reſpondendum eſt; nomine δύσπνοίας ápud Hippoc. intelligi, quamcumque reſpirationem prętet naturalem, cuiuſmodi certè eſt delirantium, atque ita eſſe, ſatis diſertè docuit Gal. lib. 1. de difficultate reſp: vbi ſcribit δύσπνοιαν eſſe læſionem reſpirationis ſicuti δυσαισθησίαν ſenſus, & δυσκινησίαν motus. Vtilis eſt aphoriſmus ad prædictionem faciendam in cunctis morbis acutis, quia ſicuti mortale eſt in acutis aſſidere, & vehementer delirare, ſimulquè difficiliter reſpirare; ſic ſalutare eſt & mente valere, & facilem ſpirationem habere.

Delirãtiũ ſigna quatuor, & quæ.

Dubit.

Solut.

Vtilitas Aphor.

---

51 *In febribus, abſceſſus qui ad primas iudicationes non ſoluunt, longitudinem morbi ſignificant.*

QVAMQVAM præſens aphoriſmus poſſit intelligi de febribus non interpolatis, de quibus antea fuit ſæpè locutus, attamen magis probo, vt interpretemur eum de cunctis febribus, nempè quod in omnibus præſertim diuturnis abſceſſus fieri cõperiatur. Eſt itaq; Hipp. Scopus docere qd ſit prędicendũ in febrib. cõiunctis cũ abſceſſib. ita vt ſententia ſit tota prognoſtica, ac minimè diuiſibilis, quam transferens Celſus lib. 2. cap. 5. notũ eſt longum

Scopus.

fieri morbum, vbi quod inter febres aliqua parte abſceſſit ad ſanitatem non peruenit. Galenus exponens hũc aphoriſmum (ſi vmquam alias,) fuit breuiſſimus, nec aliud quicquam dixit, quam rem eſſe clariſſimam, nec Hippocratis teſtimonio indigere, quod manifeſtum ſit, abſceſſus omnes qui in primis iudicationib. non finiuntur, neceſſario longos euadere. Verum non tanta eſt ipſius facilitas, quin putem opus eſſe aliquo diſcurſu, & examine, maximè cum non conueniat Hippocratis grauitati adeò communia, & nullius vſus, ac difficultatis inter aphoriſmos nobis proponere. Primum itaque videndum cur hic tacuit febres non deficientes, cum ſupra ſæpius id egerit. Cui reſp: id quod etiam retro

Dubit. *Solut.*

dicebam, nimirum hoc non tantum in continuis, verumetiam in aliquibus interpolatis veluti quotidianis, & quartanis ſpectari, in quibus ſi quando materia nimium ſit copioſa, proculdubio ſui copia ſtimulatur natura ad excernendum, ita vt fiat cito criſis, ſed imperfecta, in qua cum magna adhuc materiæ, & antecedentis, & coniunctę relinquatur copia, planè morbum fore longum premonſtrat. (*Ad primas iudicationes,*) putant nonnulli hic per primas iudicationes eſſe intelligendas ipſorum abſceſſuum apparentias, quandoquidem in febribus numquam apparent; niſi cum ſtimulata natura, materiã excernere tentat, quæ eſt ipſa iudicatio, vel perfecta, vel imperfecta. Ego verò exiſtimo pro primis iudicationibus eſſe intelligendas expulſiones primas quaſlibet, in quibus ſi præter alias fiant quoque abſceſſus, qui nec tollant febrem, nec imminuant, certum eſt morbum futurum longum. Vtrum autem tempus primarum expulſionum, ſeu iudicationum ſit ſtatuendum ante vigeſimam, an ante quadrageſimam diẽ, non admodum laboro, quia id quod dicit Hippoc. poteſt quoq; verum eſſe ante quartam decimam: (*Non ſoluta*) Maior pars interpretum transfert hæc verba, tamquam actionem, non paſſionem ſignificent, mihi autem magis placet eorum interpretatio, qui pro paſſione interpretantur, tamquam Hippoc. dicere voluerit, ſi abſceſſus, qui in primis febrium iudicationibus non ſoluuntur, &c. ita enim, & verbis grecis magis correſpondet (μή λυόμενα)& rationi quoq; conſonat, vndè immerito damnat Card. Gal. qui putauit hũc aph. nõ adeò difficile, quoniam ſi ita exponatur, ſatis clara eſt ſententia, atque ratio ſententię. Ego pariter laudarem eorum cogitationes, qui arbitrantur ſupplendum eſſe, (*vel febrem non minuant*) niſi maluiſſem paſſiuè potius, quam actiuè (vt dicunt) eam vocem eſſe accipiendam, in quo caſu nil eſt neceſſe addere, quoniam vere huiuſmodi abſceſſus, qui nõ finiuntur primis iudicationibus, ſolent morbum longum pręſtare, vel ſaltem ſignificare. Porrò abſceſſus cum ſoluantur, vel diſcuſſione, ſeu reſſolutione, vel maturatione, & ruptione, vel receſſu materiæ, hic poſtremus modus pœnę ſpurius eſt, & ob id in Hippoc. verbis nullum habet locum, at de primo, & ſecundo modo intelligendum eſt, quia bona utraque eſt apoſtematum ſolutio, de quo Hippoc. 6. Epid. ſuppuratio non reuertitur, atque ſi alterutra caret, profecto id contingit, vel ob materiæ morbficæ exuperantiam, uel ob eius cruditatem, coctioniq́. reſiſtentiam, ob idq́. neceſſariò morbus euadit longus: (*Morbum longum:*) nam ſiue pro morbo intelligamus ipſam febrem, in qua ſit factus abſceſſus, ſiue ipſummet abſceſſum, perindè eſt, quoniam vtriuſq; longitudo ſignificatur ex materiæ copia, atque cruditate. Vtilitas aphoriſmi eſt in

Vtilitas Aphor.

prædi-

prædicendo longitudinem morborum, qui non solum de abscessibus intelligi potest, verum etiam de quolibet alio symptomate ipsis febribus superueniente, quod si prima iudicatione non soluatur plane morbi longitudinem significat.

---

52 *Quicumque in febribus, vel in alijs morbis sponte illachrymant, nihil absurdum, qui vero non sponte, absurdius.*

LICET præsens aphorismus sit de alijs quoque ægritudinibus à febribus, attamen potest dici in ipso quoq; tractari de symptomate febrium ab excrementis mutatis sumpto, quæ sunt lachrymæ, de quibus loquens Hippocr. 6. Epid. sec. 8. aph. 23. dicebat: lachrymas esse considerandas num volenti, an inuito, vel multæ, vel paucæ, aut calidæ, aut frigidæ, in quibus etiam crassitudinem, & saporem inspicere oportet, & vere est pura sententia prognostica, imò uerò est eadem, quę habetur primo prognost: contextu nono, vel decimo, scilicet malas esse eas lachrymas, quæ præter uoluntatem fluunt. Diuiditur autem aphorismus in duas partes, quarum prior est de uoluntarijs, posterior verò de inuoluntarijs lachrymis, Quod in prima parte dicit Hippocrat. est *(in febribus, & alijs ægritudinibus, nil verendum esse si lachrymæ secundum voluntatem profluunt.)* Quod autem in secunda dicitur est, *(deterius esse si præter voluntatem ægri lachrymentur,)* quam partem transferens Corn: Cel: lib. 2. cap. 4. dixit. Sine voluntate lachrymare mali morbi testimonium esse; habuit Hipp. quoq; alibi, vt 6. Epid. sect. 1. tex. 20 hunc aphor. & sect. 4. Epid. circà finem, & primo progn. 10. Vnde putauit etiã aliquid magni, postquã toties repetijt (*In febre, & alijs ægritudinib.*) quid per alias ἀῤῥωςίας, idest in valetudines intelligat Hippocr. non clare explicuit Galenus, licet tamen existimare ipsum voluisse intelligere, non modo proprias, & graues oculorum affectiones, cuiusmodi est ophtalmia, & vlcera; uerumetiam quaslibet alias, Verum illud est dubium de prima parte aphorismi, quia non videtur digna Hippocratis grauitate, quãdoquidem nemo est, qui ignorer, vbi quis siue sanus, siue æger sit, secundum electionem lachrymatur, posse quidem aliquid mali in animo significari, ut faciunt pueri, mulieres πρὸς δάκρυα πεφυκότες, vt ait Euripides, nec non melancholici aliqui, Verum in corpore nullum malum significari. Pro qua dubitatione diluenda operæprecium est ante alia videre quid sit lachryma, hoc est, quæ sint illius caussæ materialis, f. formalis, efficiens, & finalis. Pro quibus videnda est nostra tractatio de lachrymis, &c. Iam uerò cum lachrymæ uoluntariæ in sanis possint esse malæ, qđ arguant animi ægritudines, & corporis malas dispositiones, ut ab ijs distingueret, dixit in ægritudinibus non esse malas, quantum sit ex sese, quia siue laborent oculi propria aliqua affectione, siue non; lachrymæ uoluntariæ numquam malæ, ut signa, licet ut caussæ possint esse, quia lachrymę uoluntariæ, & pręsertim immodicę magis exasperant oculorum affectiones, ut uidemus prę multis lachrymis oculos inflammari, & genas ipsas ulcerari, quod dicunt contigisse D. Petro, & alijs sanctis uiris. Vtrum autem nomine uoluntariarum lachrymarum sint quo-

Connexio.

Diuisio.

Dubit.

Solut.

que intelligendæ, quæ fiunt à caussis procathareticus, vt putarunt aliqui non assentior, quoniam dictio κατὰ προαίρεσιν, significant propriè secundum electionem, vbi autem fiunt lachrymæ, vel à fumo, vel à cæpis, quemadmodum ait Aristot. 22. proble.m. 20. sect. fieri, ob caliditatem, tenuitatem, & lentorem, non possunt vere dici factę secundum electionem, quales sunt illæ, quas mœrendo emittimus, quippe quas idem Aristot. 31 sect. probl. 24. dicebat calidas esse, sicuti frigidę, quæ emittuntur laborantibus oculorum malacia. (*Nihil absurdum*) οὐδὲν ἄτοπον græcę est, ἄτοπον, autem apud Græcos propriè significat non modo quod malum est, verum ita malum, vt nullum locum capiat, hoc est ingens, & expauescendum malum, vult itaque dicere Hippocrates; lachrimas etiam voluntarias in febribus, & ægritudinibus non esse malas, idest non esse insigniter malas, quod quoque dixit 4 Epid licet in 6. sect. 1. dixerit: in acutis male habentibus, voluntarias esse bonas, & inuoluntarias malas, vtitur sæpę Arist. voce (ἄτοπον) pro eo quod absurdum Latinis dicitur, atque hæc de prima parte sequitur secunda, quæ est. (*Quibus autem fiunt non secundum electionem deterius, siue absurdius est*,) Celsus lib 2. cap. 4. sine voluntate lachrymare mali morbi testimonium est. Lachrymę præter uoluntaté, fiũt plerisq; de caussis, & in primis fiunt, (vt retro dicebã) à caussis procatarcticis, veluti Cepis, fumo, cursu, & sole, summatim auté à frigore, & calore; & (vt bene dixit cõciuis meus) dicũtur apud Hip. quæcũque fiunt absque vllo animali appetitu veluti tristitia, timore, alijsquè passionib. Aristot. 5 sectio. probl. 13. dicebat: lachrymas cieri ubi quis à Sole percutitur, & vbi æquo vehementer decurrit. Prætereà fiunt ratione ætatis, dispositionis naturalis cerebri, vel consumptionis illius carunculæ angulorum oculorum, fiunt quoq; & ab alijs caussis internis, vt à mœrore, necnon ab ægritudinibus proprijs oculorum, sed & ab imbecillitate virtutis contentiue, Iam verò lachrymæ à caussis procatarcticis ex sese nil mali significare possunt, quia ijs cessantibus desinunt & ipsę, verum quæ fiunt ab internis, malæ sunt, sed pessimæ, quæ fiunt ab imbecillitate facultatis contentricis, atque hoc est, quod dicebat Gal. in com: vbi lachrymæ non fiunt uitio alicuius morbi oculis proprij, addaris, vel ab alijs caussis enumeratis, fieri propter facultatis retentricis infirmitatem, quę semper solet esse detestabilis, (ἀτοπώτερον,) Galenus putat male usurpatam esse hic uocem (ἀτοπώτερον,) sed non illud fuisse Hippocratis peccatum, sed potius eorum, qui primi librum transcripserunt, quasi verò nõ possit comparatiuum poni, vbi potissimum simpliciter negatur, Ego uero dici posse existimo, ut apud latinos, sic apud Græcos esse in usu comparatiuum usurpate pro positiuo, atque sic fecisse Hippoc. tamquam dicere uoluerit, non esse absurdum, neq. metuendum valdè, si volens quis ęger lachrymetur, sed esse malũ destandum si pręter volũtatem lachrymas emittat, quoniam ut Galenus etiam 11. primi progn. dicit, nisi hoc fiat ob ophtalmiam, siue materię à capite descensum, fit ab imbecillitate retentricis, ac propterea lęthale signum est, neq; ualet, quod aliqui dicunt (in hoc Galenum criminantes,) scilicet non posse esse propter retentricis imbecillitaté, quoniam sequeretur necessario ante in oculis esse lachrimas, tum quia hoc non est necesse, cum possint tunc fieri, & non retineri, tum quia etiam si ibi antea fuissent, nil incommodi sequitur, quoniam in plerisquè coaceruantur in ipsis ocu-

lis

lis humiditates, vel ex vaporibus à corde emanantibus, vel ex humiditate à cerebro expressa per metum, vel irā, vel risum, vel ex eius abundantia, quæ tamen nō semper excernuntur, vt videmus in pueris, atque etiam adultioribus, qui plorare erubescentes, in ipsis oculis lachrymas coercent, ità ut uideantur præ illis oculi tumere. Vtilitas aphorismi est, potissimum in prædicendo ex ipsis lachrymationibus, qua de re pauca Hipp. in prognosticis, plura autem Auuicennas secunda quarti tract. 1. cap. 33. & certè Hipp. solius lachrymationis voluntariæ, atq; inuolantariæ in morbis, & præsertim acutis meminit, quoniam vere hoc cęteris certius est. *Vtilitas Aphor.*

53 *Quibus circà dentes in febribus quidam lentores nascuntur, his fortes fiunt febres.*

ET hic Galenus breuissimus est, licet non desinit, quæ appositè, & accommodatè queant dici, vt videbitur, At de continuatione certum est, persequi Hippocratem tractare de symptomatibus febrium, pertinentibus ad excrementa circà dentes mutata, nam & in quarto Epid: sic quoq; continuati sunt hi duo aphorismi. Cum enim dentes debeant esse ab omni sorditie mundi, ubi circa ipsos concrescit, certum est symptoma præternaturale, & morbosum esse, itaque de hoc ait (*Vbi in febribus fiunt circà dentes excrementa sordida, atque viscida, fieri febres maiores*) quarto autem Epid. inquit malum esse: Est aurem sententia prognostica, sed quæ etiam partem aliquam curatoriam continet, Est sine demonstratione, atque indiuisibilis. Cur uero Hippoc. de hoc solo dentium symptomate mentionem fecerit, ea potuit esse ratio, quod alia quoq; in prognosticis tradiderit, hic autem tractans de febribus, voluerit id quod frequētissimè, contingit, & tamē aliquid arcani habet, edocere, Etenim uix est aliquis medicus, qui putet aliquid ex huiusmodi symptomatę posse prædici, Et si putet potius quiduis aliud, quam febrium magnitudinem significari existimabit, nisi id ex hoc loco didicerit. Modo examinemus singula. (*Quibus in febribus &c.*) Quę hoc in loco uocat Hippoc. περίγλισχρα, transferunt plurimi lentores, intelligētes, ut dicunt Grammatici concretum pro abstracto, hoc est materiam ipsam uiscidam, atque lentam, vndè Cornelius Celsus transferens huiusmodi sententiam lib. 2. cap. 4. dicebat mali morbi indicium esse habere humorē glutinosum dentibus inhærentem, & Græcus contextus habet ἐπὶ τῶν ὀδόντων, quia sententia Hipp. non est tantum de eo humore, qui circà dentes concrescit, sed & ipsis dentibus tenaciter inhæret, Hæc autem uox ut prędixi etiam 4. Epid. habetur, & est similis illis (περίρροος,) & περίρροια, quas sępe vsurpauit Hipp. intelligens eos humores, qui ipsis fœcibus, & urinis, alijsuè excrementis sępenumero circumfluūt, nam & Oribasius lib. 8. collect. cap. 36. mentionem facit fluxus alui περίρροος vocati. Iam verò huiusmodi humores tenaces circà dentes ipsos concrescētes, duabus de caussis fieri possunt, Vna est copia calidiorum, & crassorum uaporum, qui à partibus infernis in os sublati, & præsertim à thorace, uentriculo, alijsquè feruentibus membris, vbi dentibus adhęrent, eorum frigiditate concrescentes, & crassi, & uiscidi humores euadunt, nam Arist. sect. 34. probl. 2. & 3. quęrens *Connexio.* *Probl.*

cur dentes magis frigidum sentiant quam caro, respondet esse, quia suapte natura satis frigidi sunt, sicuti caro calida, Altera caussa est, ipsorum humorum copia à capite delabentium, qui circà dentes collecti, ibiq; calore oris concocti, assatiq; euadunt uiscidi, id quod fieri in senibus potissimum, atque alijs etiam sanis præsertim noctu experientia quotidiana docet; imo & lienosis hoc potissimum contingit, quibus dicebat Hipp. 2. prorrh. & 2. Epid. atq; lib de affectionibus: ob id etiam gingiuas exedi, & computrescere; quod vero aliqui proponunt ex Hipp. 4. Epid. etiam ex hiatu oris fieri huiusmodi lentos humores, potest quidem uisu uenire, at ex Hippoc. minimè elicitur, apud quem uox ὑπεχάσκειν potius (*suspectare*) seu suspicari eo in loco, quam (*hiare*) significat, vt nonnulli interpretes, & rectè transtulerunt. Sed maiori contemplatione dignum uidetur; cur huiusmodi lentores mali dicantur simpliciter 4. Epid: hic uerò dicantur significare febrium vehementiam; Pro qua re dici posse existimo, in Epidemicis libris scripta, & proposita fuisse ab Hipp. pro ut cunctæ vniuersaliter explorauerat, cum autem ex ipsis aphorismos conflasset, non solum voluit ea hic apponere, quæ comperta longiore vsu habuerat, verumetiam si quid particulare certum, & aliquid non vulgare inuenerat, posteris tradere; Sed si ita est, quæ potuit esse ratio, propter quam ex lentore dentium in febribus, febris vehementia significetur? Primum enim scire oportet medicos in febribus non solum ex dentibus, verum etiam ex lingua, & palato indicia capere, eo quod vt dicebat Aristot. in 34. probl. sect. probl. 4. focus febrium, & præsertim ardentium sit in partibus spiritualibus, super quas cum posita sit lingua, dentes, & palatum, de statu & natura febrium præcognosci, & prædici, ex ijs potest, Iam uero quod peculiariter hoc dixerit Hippoc. de lenta dentium sorditie, fuit non solum, quia hic fit à vaporibus feruidis dentibus adhærentibus, qui non nisi à magna febre, atque in ipsis partibus vitalibus gignuntur, verumetiam quia vbi fiunt, cum putrescant vi caloris febrilis, ratione putredinis solent aphta in ore gignere, & certè febres ipsas augere, vt iure dixerit Hipp. (ἰσχυρότεροι γινονται οἱ πυρετοί) hoc est (*febres fiunt vehementes*) quamquam possumus etiam intelligere, tamquam dicere voluerit, iam febres esse uehementes, à quibus uapores feruidi, & lenti sublati, frigiditare dentium concrescunt, accedente etiam aere externo, qui iugiter ingreditur, & eo magis cum ob ardorem febris coguntur tam uigilantes, quam dormientes aperto ore spirare; Itaque constitutum uere sit ex lenta dentium sorditie, & præsentem, & futuram febris magnitudinem argui, imò, quod dixit conciuis meus, etiam illius longitudinem significari rationi cõsentaneum est, quoniam cum materia ex qua fiunt, sit lenta, atque tenax, quæ longo tempore eget, vt superetur, non est dubium quin morbi quoque longitudo significetur, quod etiã dixit Auic. 2. quarti, quamquam non sum cum ipso, qđ Hipp. loquatur de ea sorditie, quæ instar lapidis concrescit, quoniam hæc potius longitudinem temporis, quam febris vehementiam consequitur, atque etiam in sanis corporibus, ob illuuiem, negligentiam, & ingluuiem producitur, nec est morbosa ut habetur in Pandectis exhalatio. *Vtilitas Aphor.* Vtilis est aphorismus ad prædicendum, sed & ad curandum, cum moneamur ne sinamus eiusmodi materiam ibi coueteſcere, sed continuo eluamus; quemadmodum etiam eluere, & emundare ex Hippoc.

præcepto

præcepto linguas febricitantium, ne contrahatur huiusmodi sordities, quæ solet febris molestiam certè augere, Et narrat Strabo, atque Diodorus, & alij Celtiberos, atque Iberos propter hoc consueuisse frequenter dentes vrina colluere; Vnde etiam habetur debere medicos diligenter inspicere ora febricitantium, tum ad cognoscendum malum, tum etiam ad prospiciendum ijs, quæ possunt detrimentum aliquod pati.

---

54 *Quibus plurimum siccæ tusses leuiter irritantes in febribus ardentibus fiunt, non multum siti infestantur.*

EANDEM cum superioribus, & hic aphorismus Connexionem habet, nempè cum de febre tractet cum symptomate coniuncta pertinente ad actionem læsam, seu excrementum mutatum. Ad hæc enim tussis sicca videtur posse reduci. *Connexio.* Est aphorismus dogma physicum sine demonstratione atque indiuisibile, in quo Hippocratis Scopus fuit, proponere rem visu, atque ratione probatam, nec sine aliqua admiratione, nam quis non miretur in febre ardente vbi tussis, atque ea sicca est, nullam, aut exiguam fieri sitim, maximè cum proprius ardentis febris character sit sitis magna, vt etiam Hippoc. 4. lib. de rat. victus acutorũ, & tamen si videatur 3. Epid. sect. 2. Histor. filiæ Eurianactis Virginis, ipsa laborans febre magna numquam sitiuit, quia tussiebat, & à capite materia tenuis defluebat, & Hippoc. tam in initio, quam in fine historiæ dicit, sine siti fuisse, quoniam videbatur id mirum. *Scopus.* Modo videamus si quid contemplatione dignum est, (*Quibus diu, &c.*) Hic duo dicit Hippoc. Tusses siccas, & diu perdurantes, nam tusses siccas ait Galenus eas à medicis vocari in quibus nihil expuitur, quæ vel sunt momentaneæ, vel diu durantes, atque non modo in alijs morbis plurimis efficiuntur, verumetiam (quod forsan minus videtur esse debere) in ipsis febribus ardentibus. Cæterum videre oportet quomodo in febribus ardentibus, in quibus focus est, circa internas pectoris partes vnde sitis oriri solet, fiãt tusses siccæ. Nã Gal. tres proponit tussis siccæ caussas, vel intemperiem spiritualium instrumentorum, vel asperitatem ipsarum faucium, vel tenuem, & exiguum humorem à capite in easdem partes delabentem. *Tussis siccæ caussæ quæ.* Verum quæ fiunt in febribus ardentibus tusses, licet videantur potius ab intemperie, atque asperitate proficisci, quàm ab alia caussa, sicut etiam ob eandem caussam similes tusses fieri in febribus Ethicis quotidie obseruamus. Attamen ait Galen. tussis à quacunque caussa fiat, semper aliquo humore sitim impediri. Verum si ita est; cur ergo fiunt in his exigua siti? non ob aliud certè, nisi quia vt etiam placuit Auicennæ prima quarti tr. 2. cap. 4. vi ipsius tussis, & à capite & à proximis partibus attrahitur humiditas, quæ irrigans fauces, atque asperam arteriam, facit, vt sitis insignis non percipiatur, sed exigua tantum, scilicet quia febris multum exiccat, vndè aliqua fiat sitis necesse est, non tamen tanta, vt deberet, cum humiditas delabens in eas partes aliqua ex parte demulceat, at-

que hoc est, quod voluit dicere hoc in loco Hippocrat. ea voce (*συντάσιν ἐπιδῶν εἰσῖν*) atque etiam 6. Epid: sectio: 2. tex. 16. cum dixit tusses siccas parum irritantes per febres ardentes, pro ratione; seu *ὡ κατὰ λόγον* non esse siticulosas, quamquam ibidem dicat, non fieri sitim, neque linguam exiccari, eo quod non fiunt à malignitate, sed à vento, siue aere externo, atque eius rei esse indicium, quoniã non fit tussis, nisi cum loquuntur, aut apertum os detinẽt, quasi Hipp. (vt aliqui non malè exponunt,) ibi haud loquatur de qualibet siti, & siccitate linguæ in febre ardente, sed tantum de illa, quæ à spiritu, i. vento frigido fit, atque id potissimum spectari in febribus ex labore ortis: Corn: Celsus lib 3. cap. 7. hanc transferens sententiam dixit, si quis autem in huiusmodi febre leuiter tussit, is neque vehementi tussi conflictatur, neque bibere aquam frigidam debet, sed eo modo curandus est, quo in cęteris febribus pręcipitur, Hás autem tusses siccas in febribus, & præsertim quæ consequuntur lassitudines desinere in morbos articulares vere dixit Hippoc. 6 Epid. sec. 7. com. tex. 1. Sed hoc ex loco illud quæsitu

Dubit. dignum oritur, cur si sitis minuitur ob tenuem humorem asperam arteriam irrigantem, nõ idem faciat exiguus potus, imò Celsus prohibet aquam frigidam bibere, nam & Aristot. 1. sect. probl. 57. quærens cur febricitantibus potio paullatim, & sæpę danda sit, multa præclara ad curationem febrium spectantia docet, atque inter alia dicit potionem exiguam & sępè datã illabi, atque sese magis intro insinuare, quam largam, proptereàq; magis humectare, sicuti pluuiã exigua, & crebra magis terram irrigat, quam magna, & confertim irruens; Ad

Solut. hoc autem puto respondendum, in febribus ardentibus nõ adeò potum, & præsertim frigidæ, sitim placare, quemadmodum humiditatem a cerebro delabentem, quoniam potus non pertingit ad asperam arteriam, vnde fit sitis, vt plerią; veteres, & maximè Plato existimasse videntur, sed ea humiditas, quæ a capite delabitur eo pertingit, tum attracta vi tussis, quæ fit in ipso pectore, tum etiam sensim per venas eo transmissa, atque hoc est, quod Hipp. solius tussis, non potus meminerit, vt quemadmodum dixi, admirationem tolleret, quæ oritur ex eo, quod difficilem captu sit, sitim in ardentibus minui ob siccam tussim, cum à po-

Not. tu frigido non minuatur; Et notandum dixisse Hippocratem tusses leuiter irri-

Utilitas tantes, quoniam quæ vehementer irritant potius sitim augent. Vtilis est apho-

Aphor. rismus ad speculationem potius, quam ad operationem, si quidem docet tussim siccam fieri interdum in ardentib. febribus, nec non caussam cur in febribus ardentibus, quæ (vt ait Hippoc. & Auic.) perpetuam solent habere comitem magnam sitim, interdum habent ægri exiguam, quando scilicet tussis sicca sibi est coniuncta. Verum est etiam nonnihil conducibilis ad medicinam exercendam, quoniam qua ratione tussis sicca ob illapsum tenuis materiæ ad partes spirituales sitis placatur, sic docemur eodem pacto ipsam arte demulcere, scilicet paullatim, & sæpè humore aliquo tenui fauces, & pulmones irrigando, id quod dixit Aristot. fieri consueuisse, in loco supra citato.

55 *Ex inguinum tumoribus febres omnes malæ, præter diarias.*

INTER alia symptomata, quæ febribus copulari consueuerunt, tumores sunt varij glandularum, quos omnes nunc Hippocr. sub nomine bubonum complexus videtur, nam præter Iulium Pollucem sic diffinientem bubonas, est etiam authoritas Gal. 13. methodi, & primo de differ: febrium cap. 7. vbi monstrat omnium glandularum tumores, & præsertim inflammatorios vocatos, esse bubonas à veteribus, & præsertim Hipp. qui in Coacis 2 Epid: & alibi simili significatu eam vocem accepit, Itaq; satis patet, quę possit esse connexionis cum præcedente ratio, Est autem sententia simplex, atq; ea tota prognostica, in qua nil aliud dicit, quam *(Omnes febres bubonibus coniunctas, esse malas, exceptis diarijs)* quam sic voluit interpretari Celsus lib 2 cap 3. vbi dixit: (Neque terrere debet ea febris, quæ eodem die finita est,) plane diminutus admodum fuit. Galenus exponens hunc aphorismum, qui scribit febrem ephemeram vocari ab Hippoc. quæ vna die finitur, quæq́. fit in bubonibus, quando à caussa euidenti illi oriuntur, quod si bubones non ab externa caussa, sed ab interna, nempe alicuius visceris inflammatione nascātur, tunc sane febres non diarias habent cōiunctas, sed putridas, atq; malignas, cum dixerit Hipp. 2. progn. quaslibet febres uiscerum inflammationibus copulatas, esse malignas. Cur autem adeo sint detestandæ febres omnes putridæ in glādularum tumoribus, vt rectè intelligatur, scire operepretium est huiusmodi febres aut antecedere ipsos tumores, aut subsequi, aut comitari, quomodocunq; autem fiant, semper esse malas, & vt signa, & ut caussas, maxime uerò antecedentes; Vt signa sunt malæ huiusmodi febres, quoniam cum glandulæ quælibet sint veluti sentinæ quædam, in quas natura expurgans viscera proxima omne repurgamentum solet in eas mittere: vbi autem mittit, neque febres sedat, signum est, non integre illam viscus, aut viscera affecta expurgare, proptereaq́. remanere adhuc materiam, quæ febrem foueat, Fit Etiam mala febris putrida bubonum vt caussa, quoniam febris permanens auget putredinem, simulq́. facultates naturales valdè imminuit, vnde postmodum sæuior multo euadit putredo, vnde 2. Epid. dicebat Hippoc. huiusmodi febres non modo esse κακὰς, idest malas, verum κακίονας, idest deteriores, seu ut ait Hippocr. Epid: sectio. 2 tex. 7. κακοήθεις, i. malignas. Est tamen illud animaduertendū etiā bubones febrium putridarum, quandoquè habere signa coctionis, quibus cum significetur abscessum esse veluti crisim, tunc minimè mali sunt, licet vt dicit Hippocrates in Coacis possint significare morbi longitudinem, quando scilicet materia est in profundo. Vtilis est aphorismus ad prædictionem faciendam in primis, sed & ad curationem aliquo pacto, quia docemur quas febres bubonum curare, & quas non debeamus, & in hac re solet esse controuersia, an huiusmodi tumores sint curandi per sectionem etiam immaturam nam Albucasis Arabs, voluit nō expectandā esse maturationem eò q͂d periculū immineat, ne si

Connexio. Vtilitas Aphor. Dubiū

expectetur putredo magis intrò serpat, Alij cõtra, quod nil sit euacuandum nisi prius coctum, ego autem, si tumor sit in profundis partibus puto tum etiam crudum esse secandum, quod ita ad externas partes citius trahatur materia, vt est optandum, secus autem si non sit profunda, sed superficialis, tunc enim cum nullum immineat periculum retrocessus ad intima, & ad uiscera, securius est expectare maturationem, quàm periclitari ne crudam, & intempestiuam sectionem excipiat inflammatio, Atq; id quod dixi de materia in profundis partibus existente, etiam de pestifera constituendum est, quæ in quacumque parte tumorem faciat, cruda est educenda, tum quia neque maturari, neq; ad benignum reduci vlla potest ratione, tum quia vehemens illa & venenata putredo facile etiam à longinquis partibus tetros vapores mittit in cor, vnde exitium sequitur ineuitabile.

Auctoris sententia in secãdis tumorib.

---

§ 6 *Febricitanti sudor superueniens febre non deficiente, malum. Prorogatur enim morbus, & multam significant humiditatem.*

NON male dixit Galenus hunc aphorismum fuisse præcedentib. subiungendum, vbi similiter agitur de sudore, verum potest quoque dici: cum Hipp. in antecedentibus multis tractarit de febribus cum varijs symptomatib. voluisse quoque sæpius tractare de sudore, qui frequentissimè coniunguntur febribus, atque inter symptomata excrementorum mutatorum recensetur: Est sententia pracognistica, vna cum demonstratione, quam iccirco afferre voluit Hippocr. quod admirabile videri posset, euacuationem sudoris non solum non finire febrem, verumetiam illam producere. Diuiditur in tres partes quarum prior est (*Sudor febri superueniens, &c.*) Secunda verò est (*Nam morbum producit,*) Tertia est: (*& humiditatem multam significat.*) Modo singula examinemus. Sudor, atque omnia fere alia symptomata seu signa triplicis sunt ordinis, vel enim antecedunt febrem, aliosquè morbos, & vocantur antecedentia, vel fiunt cum ipsis, & dicuntur concomitantia, & pathognomica, vel ipsis iam factis febrib. & morbis succedunt, atque superuenientia appellantur, quæ si mala sint, malignitatem morbi indicare solent, vt docuit Galen. 1. tertio de crisi. Iam verò de sudore tertij Ordinis non de prioribus loqui Hippocratem ipsa uox ἐπιγινόμενος satis apertè declarat (*Febre non deficiente malum:*) Celsus lib. 2. cap. 5. Morbi longi indicum est, vbi febre non quiescente corpus insudat, quæ sit febris non deficiens apud Hippocr. dubitari potest, quasi de continuis verè ipsum intelligere oporteat; Sed res non ita sese habet, quandoquidẽ siue sit triplex quartana, siue duplex tertiana, siue extensa quotidiana, modo nulla desinat in infebricitationem nomine febris non deficientis complectitur, cæterum cum duæ condiciones proponantur ab Hipp. mali sudoris in febribus, quod scilicet superueniat, & quod febris non deficiat, perscrutandum est, quæ sit uera ratio propter quam huiusmodi sudor dicitur malus, nam primo quoque prognost. inter mala sudoris signa ponit, quando is febrem non tollit, neque etiam minuit, Est pariter inuestigatione dignum, cur cũ aliæ sint mali sudoris conditiones, vt

Connexio.

Scopus.

Diuisio.

Dub. 1. Febris indeficiens qualis.

Dub. 2.

tetio habitum est; atq; etiā primo prognost: has duas separatim, atque hoc præsertim in loco proponere voluit. Circa primum illud est verissimum non desicere febrem apud Hippoc. significare non modo non penitus deleri verumetiā necimminui, quod maximè de sudore dixit 1. progn: Iam verò cur huiusmodi sudor sit malus, scilicet, qui nec cessare, nec decrescere febrem facit: Hippoc. tribuere uidetur morbi longitudini, quæ ab eo fit, & significatur; fieri autem morbum longum ob ingētem humiditatis copiam, cuius euacuatio cum nil conducat ad diminuendam febrem, signum est copiosiorem esse, quę ut possit à facultate corporis gubernatrice aliqua ex parte consummi, propretereaquè si uires non valeāt, esse tandem ruituras, sin autem ualeant, ut in aphorismo supponitur, necessariò pugnam naturæ cum ipsa prorogatum iri debere, sed præter hanc Hippoc. verissimam demonstrationem est & alia, quia ut alias dixit 2. Epid: signa decretoria non decernentia aut mortem, aut difficilem iudicationem, ostendūt, iam uerò sudor est signum decretorium, quare deberet, vel mortem, uel difficultatem iudicij significare, cum non decernat verum, Hippoc. reliquit mortem, & dixit simpliciter: malum esse, quasi diceret uelit saltem morbum longum, & proin de difficilem iudicationem facit. Nam uere sudor nisi habeat alias condiciones à duabus propositis haud mortem, sed longum dumtaxat morbum significat, eò quòd vbi solum superuenit, nec febrem minuit, uires ualere signum est, alioquin sudor non fieret magnus, ut supponitur, nam de exiguo sudore haudquaquam esse intelligendum ex eo colligi potest, quoniam is numquam potest tollere, aut minuere febrem suapte natura, Hippoc. autem loquitur de eo qui tollere potest, nec tollit, quiq; fit, quia multa humorum copia in corpore reperitur, quę in halitus conuersa tandem in sudorem concrescit; Vtrum uerò ea materia sit crassa an tenuis, ex eo iudicari potest quoniam si tenuis esset facile consumeretur, & febris desineret, non desinente autem febre signum est, non tantum esse copiosam materiam, uerumetiam uiscidam, & crassam, nec facile consumptibilem: Atque hoc quod Hippoc. dixit de sudore, verum est de qualibet alia euacuatione per aluum, nares, vrinam pectus, quoniam vbi febrem non tollunt, aut minuunt, malum est: Vtilis est aphorismus ad prædictionem, & eo maximè, quoniam solent adstantes, & alij medicinæ ignari plerumque bene sperare, ubi copiosos uident sudores febribus superuenire; Sed ex hoc quoque aphorismo discimus, ubi in febrib. huiusmodi sudor apparet, qui inutilis sit, & ostendat copiam materiæ, non prohiberi medicum quin possit aliquam aliam euacuationē moliri, ut copia imminuatur, & consequenter futuræ morbi longitudini occurratur.

Solut. 1.

Solut. 2.

Vtilitas Aphor.

---

57 *Qui à conuulsione, aut distentione neruorum tenetur, febre superueniente liberatur.*

CELSVS lib. 2. cap. 8. febris neruorum distensionem, rigoremq́. si postea cœpit ex toto tollit: Quibus uerbis non est dubitandum quin uoluerit præsentem aphorismum interpretari; Est autem ea in parte coniunctus cum superiori, quia tractat de febribus non quidem coniunctis cum symptomatib. Connexio.

sed

ſed ipſis ſuperuenientibus, quaſi docere voluerit, febres nõ ſemper eſſe adeo malas, quin interdum aliquod adiumentum afferant, Eſt autem ſententia prognoſtica, quæ etiam (vt uidebitur) curationi inſeruire poteſt, caret demonſtratione, atque diuiſione: Modo videamus quid ſit conuulſio, & quid tetanus, multi videtur velle etiam tetanum eſſe ſpaſmum, ſeu conuulſionem, quoniam tam anticæ, quàm poſticæ partes æque contrahuntur, ita ut in neutram partem inclinét. Verum alij complures potius diſtinxerunt tetanum à rigore, & inter cæteros Celſus, qui tetanum vocauit rigorem, & Plinius quoque lib. 26. cap. 12. diſtinguit ſpaſticos, & tetanicos. Quinimo & Hipp. 3. de morbis ita tractat de tetanis, ut uideatur ipſum peculiarem morbum facere diuerſum à conuulſione, haud ſecus Auuic. 2. 3. tract. 1. & ante ipſum Paullus lib. 3. Diffinienda eſt hæc, apparens cõtrouerſia verbis Galeni in hoc commentario; vbi dicit: Tetanum ſecundum apparentiam non eſſe conuulſionem, eo quod ſenſui ipſi viſus in neutram partem uidetur inclinare, ſed ſecundum rei veritatem eſſe, quia vtrinq; trahuntur nerui verſus originem ſuam, ſed non apparet illa contractio, quoniam cum æqualis fiat in ambabus partibus contractio, neutra ſuperatur, unde immanes cruciatus fiunt, propter quos & Aretæus, & Cælius Aurelianus vocarunt per excellentiam morbum acutum ſub quo ægrotantes pereunt quattuor dierum ſpacio. Quæ autem ſit diuerſitas inter contractionem, tetanum, & paralyſim, non eſt difficile comprehendere, ſi quidem paralyſis fit ſemper à plenitudine ſine dolore, & in ea nerui elongantur non abbreuiantur. In conuulſione abbreuiantur, quia contrahuntur, fit cum dolore, & interdum ab inanitione. In tetano, nec elongantur, nec abbreuiantur nerui, fit ſemper à repletione, & cum dolore. Eſt itaque (vt ait Auicennas) ſpaſmus contractio neruorum ad ſua principia, qua corpus flectitur in anticam, vel poſticam partem. Tetanus vero, qua in neutram flectitur, ſed rigidum, & inflexum manet, An verò poſſit etiam fieri ſpaſmus, quo corpus flectatur in latera apud aliquos dubitatum eſt, verum non eſt dubitandum quin etiam id fieri poſſit, ſed rariſſimè illud contingit, & ratio eſt, quoniam & corpora ſana multo facilius vertũtur anterius, vel poſterius, quã in latera, ratione ſpinæ, quæ ita fabricata eſt, vt faciliter homo conuerti poſſit ad ſeſe tuendum tam ad anteriora, quam ad poſteriora, quibus duobus motibus etiam facile ijs quæ ſunt ad latera ſuccurritur, Hippocrates itaque hoc in loco ſeſe accommodans rebus apparentibus, & popularibus iure diſcreuit ſpaſmum à tetano. (*Febris ſuperueniens ſoluit morbum*:) In Coacis prænot: ubi hæc eadem ſententia habetur (*febris acuta: ſuperueniens,*) quod quidem maximè videtur cõſentaneum rationi, quoniam conuulſio facta ab humore glutinoſo non poteſt à qualibet leui febre curari, imò magis ſuffocatur, cum ſpaſmus, (vt dixi) antecedere, comitari, & ſubſequi febrem poſſit, certè qui conſequitur, à ſicca cauſſa proficiſcatur neceſſe eſt, vndè non modo à febre adiumentum nullum recipit, imò perniciosior, & lethalior euadit, cęterum quę antecedit, cum non à ſiccitate, ſed à repletione originem ducat, rationi conſentaneum eſt, vt à febre, quæ ſemper humores depaſcitur, & corpora exiccat, vtilitatem recipiat, ita vt verè dicat Hippoc. eam ſuperuenientem ſpaſmo, morbum ſoluere, & notanter dixit (morbũ,) quia ſpaſmus, & tetanus, licet ſint ſymptomata in genere actionum motricum

Dubit.

Solut.

Diff: inter cõuulſionẽ, tetanum, & Paralyſim.

Spaſmus, quid.

Tetanus quid.

eam deprauatarum, vt prodidit Gal. 1. de caussis sympt. cap. 1. referuntur tamen ad morbum in figura, & ad intemperiem cum materia, quæ vere est illa dispositio, quæ à febre soluitur, licet post modum ad huiusce solutionem consequatur etiam ipsius symptomatis ablatio. In fine lib. de iudicationib. scribitur hic idem aphorismus, sed additur etiam conuulsionem superuenientem febri eam soluere, aut eadem, aut postera, aut tertia die soluere, Galenus in commen: modum tradens, quo febris superueniens soluit conuulsionem à plenitudine, inter alia dicit eam coquere frigiditatem, vbi non modo sub nomine frigiditatis complectitur humorem frigidum, verumetiam vim coquēdi tribuit calori febrili, quod absonum videri posset, nisi statueretur apud Galenum duplicem esse coctionē, alteram qua humores ad expulsionem, siue discussionem, altera qua ad nutriendum parantur, atque de illa, non de hac Galenum loqui, quam certum est, aliqua ex parte fieri à calore febrili. Quod autem additur in Coacis, & lib. de loc. in homine, si conuulsio non soluatur eadem hora, qua cœperit, esse malum, non satis intelligo; nam Hippoc. sententia est non tantum hoc in loco, verumetiam 2. aph. 26. & 5. aph. 70. melius esse febre in superuenire conuulsioni, quam conuulsionem febri; & tum in Coacis prænot. & in fine lib. de iudic. habetur etiam conuulsionem superuenientem febri eam finire, si concussione illa vehementi. Vnde cum Hipp. 2. aph. 26. dixit melius esse febrem superuenire conuulsioni, quam è contra, voluit significare interdum etiam esse bonum, vt febri superueniat conuulsio. Nisi dicamus eo pacto solui febrem à superueniente conuulsione, quo dictum est in prorrhet. solui ab eadem paralysim, & Epilepsiam, nam vt ait Galenus scilicet aphor. 70. sæpe vehementissimi affectus bonas crises faciunt, eo quod motus, & concussiones vehementes materiam ex vna in aliam partem transferant, in qua minus lædant, sic enim rigor superueniēs, & quartanas, & ardentes febres, & morbum comitialem soluit; haud secus, & conuulsio febrem, scilicet materia febrem efficiente à venis, in alias partes abducta motu, & agitatione conuulsionum, quod præsertim contingit initio febriū, quando scilicet conuulsio non à siccitate, sed à repletione inducitur. Vtilis est aphorismus non solum prædictioni, verumetiam vsui, quandoquidem docetur medicus, quæ præcipua debeant esse conuulsionum & tetani remedia, scilicet ea quæ calefaciant, & exiccent, vt propter hoc velle sit etiam huiusmodi remedijs febrem excitare. *Vtilitas Aphor.*

58 *Febre ardente habito, rigore superueniente, solutio.*

CELSVS lib. 2 cap. 8 ita hunc aphorismum fecit latinum, & bene. Febre autem ardentem (quam Græci καῦσον vocant) subitus horror exoluit; & aphorismus continuatur cæteris antecedentib. quoniam est & ipse de febre cum symptomate, scilicet cum superueniēte rigore, est enim purum dogma prognosticum sine ratione atq; sine diuisione. Et quod pertinet ad febrem ardētem, inuenio apud Hippocratem, & sequaces differentiam inter καῦσον, idest causum, & καυσώδη πυρετόν, idest ardentem febrem, nam καῦσος propriè est febris magna facta ex *Connexio.*

cta ex bile pura putrescente in vasis magnis, & cordi proximis, vndè semper est cum siti clamosa, cum ingenti ęstu, dysphoria, atque anhelandi difficultate, cum enim incendium afficiat partes spirituales, & vitales, necesse est fiant prædicta symptomata, ceterum febris ardens fit ex bile quidem putrescente, verum non sola, sed dominante tantum; atque in vasis quidem viscerum, sed non ita cordi proximis putrescente. Vel ex pituita salsa vt Hippocr. docet quarto acutorum initio similiter putrescente, qualis sæpenumero comitari solet ipsorum viscerum inflammationes, Vndè neque adeò ingens incendium fit, neque tanta sitis, neque cetera symptomata antedicta. De verò autem causo est Hippocrati sermo, qui cū sit febris indeficiens proculdubio ex natura sua non potest habere rigorem adiunctum, dicente Galeno: proprium esse continuarum febrium non horrere; Vnde si quando rigor sibi coniungitur, signum est, tunc ipsam febrem exuere propriam naturam, atque ex continua, interpollatam fieri, cum rigor propriè fiat; quando succi à natura ex venis pulsi, atque per sensibiles partes lati eas percutiunt, vnde vis expulsiua excitata aduersus eos insurgit, atque ita reciproca quadam lucta subsequente fit ille concussus membrorum, adiuuāte quoque animali facultate medio lacertorum, quem sequitur refrigerationis sensus, propterea quod calor natiuus ab humori acri lædente intro iugiter repellitur. Et uerus causus à tertiana cōtinua in eo discrepat, ꝙ is nullā die deteriorem habeat, hæc autem tertia, vt vere aliqui Arabes dixerint, siquidem à bile in venis putrescente fiat, sed pituitæ alicui mixtæ, ob quam proprietatis bilis aliquod vestigium elucet. Verum quo pacto, & qua ratione dicat Hippocrates, ab hoc rigore superueniente febrem ardentem solui, modo videndum est, sed an etiam soluat alias continuas. Nam dubitare non oportet quin in rigore, fiat à venis separatio bilis putridæ causonem efficientis, vbi autem separata est, multo facilius superatur, & à natura expellitur, quo fit vt rigor sit veluti certum signum futuræ expulsionis, vel vomitu, vel excretione, vel sudore, ac propterea iudicationis, vt etiam clarissime docuit Auuic. 1. quarti cap. de rig: neque vero Hippocrates voluit intelligere, quod ille rigor statim soluit morbum, sed quod signum sit morbi soluendi mox, atque hoc facile probatur exemplis aliquibus Epidemiorum, in quibus ægri non statim ab ipso sunt à febre soluti, sed paullopost, quemadmodum contingit grauidæ illi 1. Epid. 13. Aegro relatę, quæ riguit vndecima, & solum decimaquarta à vehementi febre liberata est per crisim; quod etiam Nicodemo Abderitano contingit, qui cum vigesima riguisset, vigesimaquarta per sudorem iudicatus est, quamquam non diffitear, etiam interdum una cum rigore fieri iudicationem, hoc est expulsionem, quando scilicet materia est valde acris, & tenuis, nec ita multa; quemadmodum contigit virgini Larissęæ commemoratæ in 3. Epid. quæ sexta die riguit, & eadem est per sudorem iudicata, & à febre ardente liberata; Et si Hip. dixerit hoc eodem lib aph. 29. Quibus fiunt rigores sexta die, esse difficilis iudicij; Verum non semper hoc uerum est, quia ubi à febre attritæ sunt admodum uires, ita ut natura non sufficiat expulsioni, fieri quidem potest separatio materiæ biliosæ à uenis, undè rigor oritur, at nequaquā fit eiusdem separatæ expulsio, quinimo illa retenta circa partes aliquas nobiles, atque putrescens exitium parat, atque hoc est, quod docere nos uoluit Hippocr.

Febris ardēs à quibus fiat humorib.

vt nunc dixi, scilicet 46. huius libri, si rigor accidat in febre non deficiente, ægro iam existente imbecillo, esse lethale, Cęterum quæst: dignum videtur, cur bilis putrescens in venis sua acrimonia eas non stimulat, atque rigorem etiam in ipsis existens nos semper faciat, Cui quæsito videntur satisfecisse Auic. loco præallegato, & Galen. 2. de sympt: caussis, scilicet quia venæ parum sentiunt, imò nil omnino sentiunt, vt videtur Galenus dicere 16. de vsu partium circa finem capit. 12. ac propterea licet percutiantur à bile, non ita tamé molestantur, vt côcussum illum facere queant; adhæc illa percussio, quam facit bilis in venis cum sit sibi assueta, non facit vllam tristem sensationem, ad quam possit deinde sequi rigor, postremo illa bilis in venis putrescit, sed minime mouetur de loco ad locum, fit vero rigor ex motu bilis super sensibiles partes; Est itaque vera hæc, & germana Hippocratis sententia, rigorem superuenientem febri ardenti significare ipsam esse iudicatione soluendam, scilicet vomitu, aut sudore, aut alui excretione, modo tamen hæc adsint conditiones, vt facultas non sit ab antegresso morbo vehementer attrita, atque rigor fiat in die decretoria, & apparentibus coctionis signis. Vtilis est aphorismus ad prædicendum salutem febricitantium in febribus non modo ardentibus, verumetiam quibuslibet continuis.

Dubit.

Solut.

Rigor à quo fiat.

Vtilitas Aphor.

---

59 Tertiana exquisita septenis circuitibus, quod tempus longissimum est iudicatur.

LIBRO de iudicat: habetur tertianam febrem, vt plurimum septem circuitibus terminari, & 1. Epid: sect. 3. Tertianá cito iudicari, nec lethalem. In lib. de carnibus seu de principijs, eandem die vndecima finiri, idest hebdomada cum dimidia. At in Coacis prænot: scriptum est, Tertianam finiri quinq; aut septem, aut ad summum nouem circuitib. sed præferéda cunctis præsens sententia. Si rectè considerentur, quæ Hippocrates hoc in libro nobis de febribus reliquit, certè nil pœnę desiderari potest, quod ad theoricam saltim attinet, vnde potest dici quod tota hæc de febribus tractatio, sit sibi ipsi continua, & eo maximè, quod fere omnia partis prognosticæ dogmata sunt; qualis est quoque præsens sententia simplex, & indiuisibilis, & in qua Hippocrates nil aliud nos docuit, quàm tertianam exquisitam ad summum septem circuitibus finiri. Et non est difficile reperire connexionem huius cum antecedente, postquam ipsemet Galenus in commentario videtur attulisse, cum dixit febrem ardentem, & tertianá exquisitam in multis esse similem, præsertim, quod vtraque fiat à bile pura. (*Tertiana exquisita.*) græcè est, τριταῖος ἀκριβής. Iam verò ut cuncta nomina tertianarum, quæ apud medicos reperiuntur, sint uobis manifesta, ita dicendum est, apud Hippocratem alias esse τριταιοφυέας alia uero τριταίους; dicuntur propriè τριτθαιοφυέες, quæ nō quidam explicatas habēt tertianarios periodos, sed imaginem illius quandam, & similitudinem, quales sunt tertianæ continuæ appellatæ hemitritæi, idest semitertianæ quarum quattuor genera fecit Galenus in libello de typis; Cæterum tertiana siue tritæos, alia est simplex,

Connexio.

alia composita; Et simplex alia legitima, seu exquisita, alia spuria, & non exquisita. Composita autem est, quæ vel composita est ex pluribus eiusdem generis, vt duplex, & triplex tertiana, alia vero, quæ est pluribus diuersorum generum, vt quando coniungitur, vel quartanæ, vel quotidianæ, vel continuæ, Atqui hoc in loco Hippocrat. solum de febre tertiana exquisita, (quam Galenus in com: ait etiam interdum ab Hippocr. & alijs simpliciter uocari tertianam) sermonem habet; quæ est febris de tertia in tertiam diem inuadens, facta ex pura bile extra venas in hypocondrijs putrescente, quæq; inter alias condiciones, quas habet nempè quod incipit cum rigore magno, deinde æstuosissima euadat, hæc est una, quę septem paroxysmis finitur, & quilibet paroxysmus non plus horis duodecim durat, ac omnium aliarum maximè ad in febricitationem, integritatemquè pertingit, ac semper cum sudore desinit, vel uomitu bilioso, uel excretione biliosa, vel hisce omnibus simul, ut ait Galenus, non quod semper ita finem habeat, quandoquidem interdum tertio, quarto, quinto, & sexto iudicatur; sed quod numquam huiusmodi terminum excedat, id quod uoluit Hippocrates intelligere quando dixit: τὸ μακρότατον, idest quam longissimè; sed est illud animaduertendum duo in primis esse intellectu necessaria, ad hoc ut Hippocratis sententia æternæ sit ueritatis, Vnum est, rem ita sese habere, quando nec ab ægro, nec à medico, nec ab adstantibus, error committatur ullus; Alterum est tertianam exquisitam dum propriam naturam seruat hanc conditionem habere, at posse in aliam febrem conuerti, atque ita ultra septem circuitus prorogari: Conciuis meus, siue quod non intelligeret linguam Græcam, siue quod malè translatum hunc haberet aphorismum; valdè recessit à mente Hippocratis, quam putauit esse, quod ubi tertiana exquisita non iudicatur septem circuitibus, eam longissimam euadere, quæ sententia etsi quandoquè uera sit, quod nunc ex legitima euadat spuria, ac proptereà elongetur, attamen non id uoluit Hippocrates nunc docere, sed aliud eius ingenio dignius, nempè ubi tertiana exquisita est, citissimè finiri, eo quod sit calidissima omnium aliarum febrium, ac propterea mobilissima, quo factum est; ut quandoquè ab Auuicenna fuerit inter morbos acutos collocata, quemadmodum in præsenti commentario, & alibi uidetur idem à Galeno confirmatum; Ex quo tria documenta eliciuntur, unum est, dies febrium interpolatarum esse numerandos secundum circuitus, quod etiam Hippocrates primo progn: affirmauit de ipsis quartanis longissimis; Alterum sicuti continui, & acuti morbi, qui fiunt à pura bile septem diebus iudicantur, sic tertiana exquisita, quæ fit à pura bile septem ad summum circuitibus terminatur. Secundum est, febres, quæ septem diebus iudicari dicuntur, posse quidem etiam celerius iudicari pro qualitate, & quantitate humoris peccantis, roborequè facultatis; at quod vltra prorogentur, euenire non potest absquè errore aliquo commisso, & caussa est, ipsius humoris tenuitas, & feruor, qui eo temporis spacio consumpto fomite consumitur, licet Galenus aliam uideatur assignare in commentario; nec est uerum, quod dicit conciuis meus, posse contingere, vt bilis sincera faciens febrem sit crassiuscula, & propterea possit producere accessiones, quoniam ita non esset bilis pura; Tertium est humores

intermittentium febrium ex propria natura habere peculiares circuitus, & consequēter etiam habere proprios terminos, vt tertiana, quotidiana, quartana, qua de re Alex. 2. probl. 8. Vtilis est aphorismus ad prędicendum, imò etiam ad curandum, quoniam vbi medicus nouit, qui soleat esse status, & declinatio febrium, quas suscipit curandas, simul esse intelligit, quo victu, quibus auxilijs, & quando debeat, sic enim aliter tractantur tertiana, aliter quartana laborantes. *Vtilitas Aphor.*

---

60 *Quibus in febribus aures obsurduerunt, sanguis ex naribus fluens, aut aluus turbata, soluit morbum.*

ET hic aphorismus est ex ijs, in quibus agitur de febribus coniunctis accidentibus, scilicet cum actione læsa sensus auditus, nempe surditate; quod symptoma, quia potest cuilibet febri superuenire, ideo vsus est voce plurali (*In febribus*) Est enim sententia prognostica, sed potest etiam esse veluti documentum quoddam ad curandum illud symptoma vtile; Est enim sententia simplex sine demonstratione, & licet sit longiuscula, nequit tamen in plures partes secari, (*Quibus in febribus.*) Vt dicebam antea; surditas aurium in omnibus febrib. contingere solet tum vitio ipsius capitis, tum etiam ob partes infra caput, maximè verò ab ventriculum, iecur, & lienem, vt contigit Herophonti commemorato ab Hippocr. lib. 1. Epid. sect. 3. cui vbi lien intumescebat, simul surditas oriebatur. Vbi enim in aliqua, vel pluribus huiusmodi partibus fit putredo, ex ea elati vapores crassi, atque in aurium amphractus missi, & retenti, non modo spiritus animales crassescaciunt, verum etiam auditorios meatus occludentes impediunt facultatis sensitricis transitum ad ipsum auditus instrumentum, donec ij dissoluti, fomesque ipsorum penitus sublatus, & ipsis spiritibus tranatio redditur, & ipsæ viæ liberatæ manent, hoc autem fit potissimum, quando (si caussa sit in ipso capite) humor peccans vnde eleuantur vapores una cum sanguine è naribus profunditur, vel si vitium sit in partibus infernis naturalibus, per alui fluxum ijdem peccantes humores euacuantur, vt per hæc omnia non solum videatur hæc sententia vera, atque vsu ab Hippocrate probata, verumetiam ipsi rei naturæ admodum consentanea, si quidem vt optimè ait Galenus excretis, & trāsmutatis humoribus lędentibus, morbi soluuntur, qui ab ijs fiunt, habuit Hippocrates similem sententiam 28. aphoris. huiusmet libri, verum in multis dissimilem, nam ibi non loquitur de febribus, vt hic, prætereà mentionem facit tantum biliosarum excretionum, amplius ibi non meminit sanguinis fluxus è naribus. Postremo ibi de recursu humorum ad superiora, & ob id non tantum de solutione surditatis, verumetiam de generatione loquitur, adeo vt nullo modo possit Hippocrates accusari, tamquam idem repetierit. In Coacis prænotionibus, hæc eadem sententia habetur, sed breuioribus verbis, hunc scilicet in modum. (*Surditates ex febribus fluxio narium soluit, & ventris turbatio.*) At in libro de indicationibus complura alia adduntur, quæ videntur *Connexio.*

facere ad explicationem, atque ampliationem præsentis sententiæ, Sunt autem hæc. Quibus in febribus aures obsurduerunt, his nisi febris soluatur furorem contingere necesse est, Soluit autem è naribus sanguis fluens, vel aluus biliosa fundens, vel dysenteria superueniens, vel dolor coxendicum, aut genuum,

Dubit. Et crebra spiratio, quicquid horum contigerit soluit; Verum illud quæsitu dignum est, cur hoc in loco Hippoc. non dixit quicquam de fecibus biliosis, vt in 28. aph: Sed tantum de alui turbatione, & caussa dubitationis est, quia vt habetur à Gal. 2. de diff. feb: cap. 2. febres maiori ex parte efficiuntur à sanguine, & à bile, quod etiam dixit Hipp. 1. de morbis, & 2. lib. de nat. hum: Respondendum

Solut. hoc in loco Hippocratem tacuisse feces biliosas, quoniam aphorismi sunt senten-

Aphorism. quid. tiæ vniuersales, vnde quanto plura complectuntur, eò magis propriam naturam seruant, itaque cum etiam ab alijs fecibus, & ab omni alui solutione surditas tollatur, siue sit sola siue cum febribus, ob id Hippocr. noluit meminisse biliosarum excretionum, ne putaretur ab hisce solis surditates finiri, imò quod Hipp. dicit de vna surditate, idem etiam putandum est dici de qualibet capitis affectione tàm vaporosa, quàm humorali; si quidem per alui fluxum, & vapores, & humores à superioribus partibus abducuntur, vnde Cornel. Cellus lib. 2. cap. 8. dicebat hunc aphorismum interpretans, In febre aures obtusæ sunt, si sanguis è naribus fluxit, aut venter resolutus est, illud malum definit ex toto. Et hæc

Vtilitas Aphor. est vtilitas præsentis Aphorismi, q̃d non solum docet sperandam esse affectionũ capitis solutionem vbi ijs alui fluxus superuenit, & præsertim biliosus, atque dysentericus, verumetiam monet in medicina facienda debere medicum opportunis alui solutionibus succurrere surditati in febribus, alijsquè capitis affectionibus, siquidem medicus debet semper quantum sibi licet, imitari naturam rectè ope-

Dub. rantem, An verò debeat simili ratione medicus sanguinem è naribus prouoca-

Solut. re, postquam, & hoc alio modo natura soluit surditates, non est ità diffinitum, tum quia non est tutum, nec commodum, facileuè id agere, atq; naturam imitari, tum quia habemus alias vias, quam nares quibus possumus sanguinem euacuare, ac illum à superioribus partibus auocare, vt per sectam venam, per hirudines, cucubirtulasuè.

61 *Febricitantem nisi diebus imparibus febris reliquerit, solet recidiuare.*

Connexio. CVM in hoc aphorismo doceat Hippocrates cognoscere securam febrium solutionem ex ipsis diebus, videtur quodam pacto antecedenti, si non immediato, saltem illum antecedenti posse coniungi, ita vt & hic aphorismus sit sententia prognostica fine demonstratione, atque indiuisibilis. Quasi Hippoc. ita loquatur. Tertiana septenis circuitibus ad summum finitur, quinimo nisi febris quælibet diebus imparibus finiatur, solet recidiuare; (*In diebus imparibus*,) qui sint dies impares, non est vt doceam, cum sint omnibus notissimi, sed illud in controuersia positum est, an vera sit sententia hæc, scilicet redire febrem quæ

Dubit. non reliquit in diebus imparibus; Ex vna parte est Hippocr. non modo hoc in loco, verumetiam 2. Epid. sect. 5. hanc eandem sententiam habet, prima sect. 6.

eiusdem

eiusdem libri scribit: non solum diebus, verumetiam mensibus, & annis imparibus homines perire, Ex altera parte est Galenus, qui scribit in præsenti commentario, hanc sententiam non esse veram, eo quod 2. aphor. 24. & in Epidemijs testatur Hippocr. 14. multos se vidisse iudicatos, sicut 20. 24. 34. 40. 60. octuagesimo, quinimò ipsamet quarta ab initio etiam iudicatoria passim ab Hippoc. nominatur, & à cunctis reputatur. Pro solutione difficultatis Galen. qui primus uidit eam dixit: se nescire an hunc aphorismum scripserit Hippoc. an fuerit à quopiam adscriptus, si quidem 3 progn. 2. 4. incrementa, & compositiones dierum iudicantium docuit fieri in quaternis, vnde concludens quasi sublaturus contradictionem inquit: eorum sententiam esse amplectendam, qui voluerunt pro diebus imparibus intelligendos, & legendos esse dies iudicatorios, sed cum valde differat etiam apud Græcos vox imparis, à voce iudicatorij, atq; hęc eadem sententia habeatur 2. Epid. sect. 5. cum maiori emphasi quasi id fit necessarium, sicut & in Coacis præ not: non mihi videtur tutus Galeni in respondendo modus. Philotheus post Galenum haud contemptibilis interpres, ut tolleret difficultatem dixit: Hippoc. hoc in loco de valde acutis loqui, qui cum septem diebus terminentur, hi non possint iudicari nisi imparibus, scilicet tertia quinta, septima. Verum peccat dupliciter primo, quia loquitur indifferenter de febribus; sicut antea de tertianis est locutus, nec hic, nec in Coacis ubi eadem sententia ulla est mentio acutorum. Secundo quia quartus dies est par, & tamen inter decretorios primum tenet locum, nam Pericles vt habetur 3 in 3. Epid ægro sexto, liberatus est quarta die, nec morbus redijt. Alij dixerunt hic Hippoc. loqui de febribus, quæ desinunt sine iudicatione, sed neque hæc responsio mihi satisfacit, quod vt dixi Hippoc. loquatur indifferenter de febribus; Quare satius esse puto si dicatur, Hippocratem dicere, non simpliciter quod recidiuet, sed quod soleat recidiuare, quasi id frequentissimum sit, quod febres desinentes diebus paribus reuertantur, interdum tamen secus contingat, scilicet etiam paribus fideliter iudicari, quod autem dicitur de quarta, & decima quarta aliud est, hæc enim quodammodum imparis numeri naturam refert, per iunctionem, cum ex duabus septimanis confletur, illa uero ut est una inter tot, sic potest dici raro fieri, vt in paribus salubriter decernantur morbi, & uero raro fiunt quarta die iudicationes, nec etiam absonum erit si dicere placeat, Hippocratem metiri accessiones, non dies, quæ accessiones in quarta, & in quarta decima sunt impares. Vtilitas præsentis aphorismi est in prædicendo potissimum recidiuationes morborum, sed iuuat & ad curationem, eo quod medicus hinc discit, ubi in diebus legitimis non soluuntur febres, aliiue morbi, minime fidendum esse, nec propterea desistendum ab usu remediorum rationabilium instituto, & maxime ab optimi uictus obseruatione, quem victum propterea dicebat Hippocrates 2. acut: non nisi postridie à iudicatione mutari debere.

Solut.

Auctoris Solutio.

Vtilitas Aphor.

62 Quibus in febribus morbus regius ante diem ſeptimum accidit, malum.

Connexio. ETSI videatur antecedens aphoriſmus nonnihil diſtinctus ab præcedente, & ſubſequente, tamen hic euidentem habet cum ſuperioribus connexionem, poſtquam & ipſe tractat de ſymptomate in febribus cōtingente, nimirum de morbo Regio, quem iuuare dicit ſi fiat poſt ſeptimam diem, nocere autem ſi ante, Nam & Corn: Celſus lib. 34. cap. 24 ita ſcribit. Aeque notus eſt morbus, quem interdum arquatum, interdum regium nominant, quem Hippocrates ait ſi poſt ſeptimam diem febricitante ægro ſuperuenerit tutum eſſe, mollibus tantummodo præcordijs ſubſtantibus. Diocles verò, vt idem teſtatur Celſus, dixit: ex toto prodeſſe icterum, ſi poſt febrem oriatur, ſi uero poſt hunc febris, occidere. Eſt itaque ſententia prognoſtica ſimplex & indiuiſibilis. Ceterum duo *Not. duo.* hic videnda paullo dilgentius. Vnum eſt quid ſit morbus regius, Alterum an hæc ſententia; vera ſit: icterus igitur ſic vocatur ab Ictero aue alias charadrio, aut regulo uocato, quem dicit Plutarchus 5. ſymp. 1. 7. Et Aelianus, lib. 17. cap. 13. Heliodorus in Aetiopicis lib. 3. Plinius lib. 30. cap. 11. & ſuidas ſi conſpiciat laborantem hoc morbo attrahere in ſeſe omne uirus, atque ægrum liberare: vel quia ea etiam auis ſit coloris fellei, ut dixit Cæl: Aurel: 3. diut. paſs: cap. 5. Dicitur & arquatus à colore, & regius, quod vt ait Varro apud Plinium lib. 22. cap. 24. curetur mulſo, dicitur etiam aurigo ab aliquibus Latinis. Eſt autem nil aliud *Morbus regiꝰ qd.* quam ſymptoma in genere qualitatum uiſibilium mutatarum, ſi quidem eſt quædam defœdatio, ſeu mutatio coloris totius corporis ad flauum, ita vt ſecundum aliquos non modo in lingua guſtus deprauetur, quo cuncta videntur amara, verumetiam viſus, quo cuncta lurida, & flaua iudicantur; dixi autem ſecundum aliquos, quoniam vt à me diſputatum eſt in uarijs lectionibus plerique medici de hoc uiſus ſymptomate ſiluerunt; fit hic affectus ex effuſione bilis flaue, aut nigræ in uniuerſam cutem, & effunditur vt ait Galen. vel ratione criſis, vel ratione affectus preter naturalis in ipſo Iocinore, aut veſicula fellis ſibi appēſo geniti, aut lienis, ſed hic Hip. vere d̄ flauo ictero loqtur. Mali affectus iecinoris, propter quos gignitur hoc ſymptoma tres numerantur à Galeno, tumor durus; inflammatio. & obſtructio, affectus vero ueſiculę ſunt ipſe obſtructiones uel propter copiam bilis, uel propter ipſius craſſitiem, & uiſciditatem: Atque hæc eſt tota icteri natura, quæ ipſiſmet oculis cognoſcitur. Ceterum an uera ſit ſententia Hippocr. 2. loco diſquirendum eſt; Nam Diocles vt narrat Celſus, dixit: ſi regius morbus poſt febrem oriatur ex toto prodeſſe, ſi poſt hunc febris, occidere. Plinius ſimiliter lib. 26. cap. 12. ſcribit; Etſi Hippocr. dixerit regium morbum ante ſeptimam diem eſſe mortiferum ſignum, tamen ſeſe uidiſſe aliquos uixiſſe ab hac deſperatione, Auerroes quoque collect. 43. ſcribit hanc ſententiā Hippocratis forſan in ipſius regionibus fuiſſe ueram, attamen in Affrica ſæpè uſuuenire, ut quinta die ſuperueniens icterus febrem ſoluat, atq; hoc confirmatum eſſe à Medicis Perſis, maioris Indiæ, atque, i. talis; Quinimo author quarti lib: de acut: ſiue is ſit Hippoc. ſiue alius, ſcribit: in febre biliosa ſi cum rigore ante ſepti-

. . . primam diem fit morbus regius in febre eam soluere, Ita vt ex his omnibus . . . haud videatur vera Hippoc. sententia, Cum tamen aphorismi sint æternæ veritatis. In hac itaque scriptorum discrepantia dicendum puto. Ictus qui fit ratione crisis, ac propterea omnium tutissimus est, haudquaquam fieri posse ante septimam, quemadmodum testatur, Gal. in com: qui licet dixerit in lib: quos & quando pur. opor. humores tenues semper esse paratos expulsioni, id tamen intelligendum est, quantum sit ex parte ipsorum humorum, non ex parte corporis; cum ergo icterus ante septimam diem nequeat esse iudicatorius, & propterea optimus, relinquitur, vt ubi tunc fit, alia ratione contingat, nempè non ob tumorem durum, quia non fit cito, sed vel ob inflammationem, vel ob obstructionem, aut ipsius locinoris, aut vesicæ fellis; quæ caussæ semper malæ sunt, licet non semper mortales, vt malè imponit Hippocrati Plinius; quare satis patet semper verum esse præsentem aphorismum, scilicet, quod licet morbus regius non sit semper mortalis ante septimum diem, est tamen semper malus, quia cum non fiat via crisis, fit ex alijs caussis, quę saltem morbum longum reddunt, nisi tamen alui fluxus accedat, (vt optimè veteres interpretes adiecerunt,) quo euacuati biliosi humores finiunt febrem, qua ratione possumus dicere non esse à ratione alienum, qd scriptum est apud authorem quarti lib: de acut: quandoquidem, vbi per rigorem humores biliosi mittuntur in cutem, vel in spacia interna, fit ea ratione solutio febris, qua alias recto dixit Hippocrates febrem ardentem solui superueniente rigore; Quod autem dixerunt Plinius, & Auuerroes visos esse, qui ante septimam diem facti atquati euaserint, id non tantum potuit euenisse regionum ratione, quantum quod vel alui fluore, vel rigore accedente sint seruati. Secus enim cum abscessus quidam, nec coctio vera humoris esse possit ante septimam, atque vt dicebat Galen: 3. de crisi cap. 3. omnis abscessus fiat à materia contumaci, & coctioni inepta, necessario saltem facultate existente valida morbus diuturnus portenditur, sicut exitialis, si vires sint infirmæ. Hippoc. lib. de internis affect: 4. genera facit morbi regij, quorum post remum nescit quo pacto uerè morbus regius debeat uocari, cum scribat fieri à pura pituita; reliqua verò tria priora genera cum fiant semper vel à febre, vel saltem cum febre, possunt ab Hippocrate esse in hoc aphorismo complexa, vnde non est mirum si multa alia ipsorum symptomata proponit, quæ non tam ratione icteri, quam ipsius febris, eueniunt; Vtilis est aphorismus ad prædicendum in primis, non modo mortem, vel morbum alium deteriorem, vt tabem, vel hydropem, verumetiam ad salutem tum præsagiendam, tum etiam procurandam, si quidem vbi morbus regius ante septimam diem succedit, maximè curationi inuigiladū est, vbi uero, post efficitur, non ita necesse est satagere circa curationem, quod sponte sæpe, atque sola victus ratione tollatur, sin minus cholagogis medicamentis noxia materia pellatur, atque interdum sanguinis missione, vt facit Hippocrates loco citato. *Vtilitas Aphor.*

43 Quibus

63 *Quibus in febribus quotidie rigores fiunt, quotidie febres soluuntur.*

RIGORES, (vt etiam dicit Galenus) fiunt bile effusa per corpus, quemadmodum, & icterus; sed differunt, quia in ictero effunditur ad cutim, in rigore ad partes intimiores sensu præditas, vnde & hac ratione est, aliqua communio inter hunc, & præcedentem aphorismum; Est quoque, quia vterque de symptomatibus in febre contingentibus. Est sententia sine demonstratione, ac indiuisibilis ad partem simioticam pertinens, & est purum dogma partim physicum, partim medicum, propterea ad nos pertinet afferre sententiæ demonstrationem, quid sit rigor, & quo ab horrore, & frigore differat, Galen. luculenter in proprio libro demonstrauit, atque nos aliàs docuimus, vnde sat est nūc dicere rigorem differre à frigore, quia in rigore fit concussus absquè magno frigoris sensu, contra autem in frigore, præter exiguum quendam concussum, est manifestus frigoris sensus. Iam verò cum ità res sit, atque rigor fiat à bile percutiente sensibiles partes, contraq. natura eam expellere strenue nitente, manifestū est, si ea superior, vt fit, euadat, ipsum humorē, vel longe in corpore, aut extra corpus pulsum, aut dissipatum, iri, quocircà dixit Hippocrat. si fiant rigores quotidie, quotidie solui febres, scilicet quia humor morbificus quotidie consumitur, vndè soluitur febris, licet fomes, & mala quædam in memoria relinquiquatur dispositio, merito cuius, vt ait corpora tunc sana dici non possunt, cum febre carent, & nouæ febres aliquè morbi subnascuntur: & notandum est: Hippoc. dixisse numero plurali, (*rigores*) & dixisse (*quotidie*) primùm, quoniam vnus rigor non soluit febrem, cum sæpè obseruamus inchoare febres à rigore, & tamen eas statim euadere continuas, deindè, quoniam ubi quotidie fiunt, signū est febres esse interpollatas, & licet interdum sensu non uideatur finiri, ut subintrates uocare, finiunt tamen ratione, ut propterea dixerit quādoque Galenus: proprium continuarum esse, non horrere. Verum illud non est ignorandum, quod uideo ab alijs quoque fuisse animaduersum, quando Hipp. ait finiri quotidie febres, intelligere de ijs, merito quarum fiunt rigores, alioquin si cum tertiana sit cōiuncta febris continua, ut sæpe usuenenit qualibet tertia die qua fiene rigores, finietur quidem tertianę paroxysmus, ob cōsumptionem illius materię, quæ ipsum efficit, at non finietur continua. Vtilitas huius aphorismi est, quia ex ipso cognoscitur; ubi rigor adest, semper minùs pertimescēdum, quia quantum sit ex ipso, febres ipse subsequentes finiuntur, Adhæc intelligitur ex hac sententia, vbi fiunt rigores, & febres non finiuntur, haud simplicem, & unam esse febrem, sed plures, quarum una non finiatur, altera finita, quo cognito, simul etiam cognoscitur, si una non uideatur postulare euacuitionem, aut aliam diligentiam, attamen esse alteram, quæ egeat studio, & euratione.

Connexio.

Rigor in quib. differat à frigore.

Not.

Not.

Vtilitas Aphor.

64 *Quibus in febribus morbus regius, septimo, vel nono, vel vndecimo, vel quartodecimo superuenerit, bonum, nisi dextrum ilium obdurauerit, si vero non, non bonum.*

HVNC eundem aphorismum habet Hippocrates in Coacis prenotionibus, & in libello de iudicationibus, vbi additur in febribus intolerabilibus, & Corn. Celsus lib. 2. cap. 4. cum transtulit. Verum de continuatione cum superiori illud compertum est inter hunc, & sexagesimum secundum euidentissimam esse connexionem, ita vt sexagesimus secundus videatur extra locũ proprium esse collocatus, vt sapienter admonuit nos Galenus, etsi non desint qui conantur eam interpositionem tueri, est aphorismus dogma prognosticum, atque in duas partes commode diuiditur. Quarum prioris hæc est sententia, (*si septimo atque post septimum diem nempè, nono, vel vndecimo, vel quartodecimo morbus regius superuenerit, bonum esse, nisi dexterum hypocondrium obdurauerit*) Altera vero pars est, (*Si verò non, non bonum*,) quæ utrum habuerit Galen. in suo contextu iure dubitari potest, cum illius nullam fecerit mentionem. Verum non est dubitandum adesse debere, cum in lib. de iudicationibus habeatur, licet paullò diuersa, quod ibi scriptum, (*Sin minus, ambiguum*.) Verum quicquid sit, videamus quę magis vtilia sunt; Cur morbus regius in enumeratis diebus apparens bonus sit, ratio est, quoniam cum sit expulsio quædam à natura facta, si critica, & salutaris esse debet, in die aliqua decretoria fiat oportet; & enumerauit dies dumtaxat vsque ad decimam quartam; quoniam cum huiusmodi expulsio sit humoris biliosi, qui celeriter mouetur, solet ad summum 14. diebus excerni, vt etiam ob hanc rationem tertiana febris simplex, quę est soboles humoris biliosi puri, decernatur septẽ circuitibus, qui 14. diebus complectũtur. (*Nisi dextrum Hypocondrium*.) Hanc exceptionem & longa experientia, & ratione edoctus Hippocrates proposuit, vt verissimam, & ut signum, & ut caussam; vt signum, quod significat iecur ualde laborare, vt caussa. Si quidem ubi durum iecur permanet, cum sit sanguinis officina, non modo is probus gigni nequit, uerum nec bilis per meatus sibi destinatos expurgari, quo fit ut ea retenta, ac demum per uniuersum corpus una cum sanguine diffusa, colorem, & habitum totius corporis defœdet, tandemq; calorem natiuum habetans gignundæ aquæ loco sanguinis occasionem præstet, sicquè ad hydropem deducat, & hoc est quod uoluit dicere 6. aph. 42. ubi scripsit morbo regio laborantibus si fiat iecur durum esse malum, uel ut transtulit Celsus lib. 2. cap. 8 perniciosissimum; & qđ hic dicitur de ictero flauo, similiter est dicendum de nigro, quippe qui & ipse habet originem à communi succorum officina, scilicet iocinore, licet simul splenis quoque uitium accedat, qui interdum præbet initium malo, sed tandem etiam iecur trahitur in consensum. Sic enim intelligendum est, quod scripsit Hippocr. 2. Epid. à liene icterum nigrum oriri, scilicet occasionaliter, (ut aiunt.) Iam uero cum durum sit ἀντίτυπον, i. quod non cedit tactui, ut Plato, & Arist. atq; trib. modis fiat secundũ Gal. 5. lib. de simpl. cap. 4. scilicet siccatione

Connexio.

Diuisio.

cõcretione, & replerione, vel flatu, certè đ postrema intellig. & nō đ omni humore sed sicco, vt vtraq; bile, nā à pituita non fit tumor in iocinore, qđ est œdema, vt Gal. 4. de præsic. 4. sed œdematosa affectio vt c. 9. eiusdē quę alias ab Hipp. secundū Erotianū dicitur, ἢν μὴ δὲ, οὐ καλόν, (Si verò non, nō bonū) hæc est secūda pars aphorismi, quā (vt dixi,) silentio prętermisit Gal. est verò sensus ipsius, si nō fiat dieb. decretorijs morb. regius in febrib. siue tamē iecur induretcat, siue nō, haud esse bonū; Siue vt scriptū est in Coacis, & in lib. de iudicationib. esse ambiguum: nā quatenus fit die nō decretoria, malū est, quatenus verò fit absq; iocinoris duritie est bonum; bonū autē, & malū simul coniuncta pariunt ambiguitatē. Sed

Dub. dubitabit aliquis, quoniam si verus est aphorismus sexti libri, in morbo regio laborantibus duritiem iocinoris semper malam esse, aut perniciosissimam (quemadmodum ait Celsus,) quomodo ergo hic dicit nō esse bonum, aut alibi ambiguū,

Solut. cui Resp: regium morbum, aut esse diuturnum, aut recentem, si enim sit diuturnus certe durities pessima est, quia saltem euidens futuræ hydropis imminet periculum, sin autem recens, ambiguum est, quia fluxu alui, aut vrinæ, aut sanguinis è naribus omne periculum euitari potest, vt Hipp. 1. Epid. com. 3. Itaque hæc

Vtilitas Aphor. sententia vtilis est ad prognosim, & præsertim ad intelligendum nonnullos falli, qui putant duritiem hepatis cum morbo regio semper esse malam; sicuti semper mala est si cum delirio fiat, vt habetur in Coacis. signum enim est humorem biliosum tentare cerebrum, quod quidem solet esse exitiale.

63 In febribus circa ventriculum, & fortis æstus, & cordis morsus, vel dolor, malum.

SI vmquam Hippocrates diligens fuit, certè in hac de febribus cum symptomatibus coniunctis tractatione videtur diligentissimus, quando nullum, penę maximè ex præcipuis, relinquit, eo quod omnium affectuum qui tractantur à medico frequentissimæ sint febres cum symptomatibus, vt hac ratione videatur perpetua inter hos connexio, quamquam aliqua etiam alia potest afferri

Connexio. inter hunc, atque antecedentem, quod scilicet morsus oris ventriculi, atq; æstus validi fit plerumq; effectus bilis effusæ à iocinore ad stomacum, vt morbus regius ad ambitum corporis, imò sæpè contingit, vt hæc duo symptomata in febribus, & extra febres consequantur icterum, Est sententia prognostica simplex, atq; indiuisibilis, quę vt exactè intelligatur operæprecium est intelligatur primū,

Scopus. quid sit æstus ventriculi validus, & quid eiusdem morsus. Galenus hoc in loco sicut etiā sexcentis alijs in locis inculcat apud Veteres καρδίαν, i. cor significasse nō tantum illud viscus, quod irrequiete pulsat, quodq; vnicum vitę domicilium est, uerū etiā ipsius ventriculi os, de quā re nos quoq; aliqua diximus 1. lib. Variarū lect. Iam uero vtrum hic pro cardialgia accipiendus sit ipsius cordis visceris pręcipui dolor, seu morsus, aut palpitatio, merito dubitari potest, nec Galen. hos satis diffiniuit, Verum magis mihi placet accipiamus more antiquorum, s. pro morsu ipsius oris ventriculi, primum, quia morsus cordis veri, seu palpitatio in febribus mortales sunt, non simpliciter malę, vt ait hic Hipp. deinde quia æquius videtur cum explicate prima dictio sit de ventriculo, secunda etiā de eodem sit, postremo quia frequentius multo in febribus contingit morsus oris ventriculi, quàm cordis, licet laborantes potius de corde conquerantur, præter quam quod

ardi non approximat bilis, vt testatur Aristot. 4 de partibus animal cap. 2. Iam verò quæ sit differentia inter æstum ventriculi, atque illius oris morsum, facilè ex Galeni verbis colligere licet. Differt enim primum vterquè ratione affectus, quia in altero percipitur tantum intemperies calida, in altero vnitatis solutio, nimirum dolor. Differt etiam vterquè affectus ratione loci, quoniam in æstu afficitur vniuersum ventriculi corpus, in cardialgia ipsius os; Differt postremò ratione caussæ, quoniam æstus, (vt ait Galen.) generatur à bilioso humore, qui fertur in venis, & arterijs, tunicarum ipsius ventriculi, vel etiam inter ipsas tunicas, Cardialgia verò ab ipso humore acri, & mordaci, os eius vehementer extra tunicas mordente; Vnde Chrisermus illæ ex piperis vsu in hanc passionem incidebat, vt est apud sextum Empyricum lib. 1 Hypoth. cap. 14 Er quamquam fiant separatim hæc symptomata, possunt tamen etiam simul fieri, licet haud durare queat, quoniam (vt bene dicebat Seneca,) magni dolores, vel cito finiunt, vel ipsi finiuntur: Sed dubium est, quomodo Hippoc. 4 de morbis ponat καρδιωγμὸν inter affectus iocinoris, imò uerò dicat: sed nullū alium affectū pati, quam καρδιωγμὸν, nisi dicamus ibi populariter loqui, cum dicat Iecur à pueris vocari cor. Atq; hinc patet non ita verum esse, quod scribit Alexander 1. probl. 30. s. Vesiculam fellis non lædi à bile, quę alioquin partes multo solidiores dilacerat ob familiaritatem, sicuti fœtus decimestris non grauat vterum, quem alioquin offendit, quilibet flatus intra illum clausus. Sunt verè mali & æstus, & dolor ventriculi, tum ut signa, tum vt caussæ, Vt signa sunt mali, quoniam vt ait Galenus si pro morsu capiatur creber, ac velox motus cordis palpitationi similis, significat τὴν ἀρχὴν, idest principium vitæ maximo incendio laborare, sin autem capiatur pro oris ventriculi affectu, significat etiam eam partem affici, quæ tum cerebrū, tum cor facile in consensum trahit. Sunt quoque hi affectus mali vt caussæ, quoniam insignem virium, & maximè vitalium imbecillitatem producunt, ita vt & animi deliquia, & syncopas, aliaquè mala grauia faciant. Vtilis est aphorismus ad prædicendum, sed est etiam veluti quoddam documentum, quo medici monentur in febribus ventriculi, atq; adeo ipsius oris maximam curam esse gerendam, nam si vlla est pars, quæ in ipsis patiatur, planè est stomachus, succurritur stomacho in hisce casibus cum fomentis, atque linimentis extrinsecis adstringentibus, & moderatè refrigerantibus, cuiusmodi Hippoc. vtebatur succo granatorum, & polenta intus in muliere illa, & in Charione secundi Epidemiorum relatis; Sic quoque Archigenes apud Gal. 8. de medic. local: laudabat in doloribus stomachi vsum spongiarum aceto imbutarum, atq; ipsis genubus applicatarum, donec bullæ excitentur. *Vtilitas Aphor.*

66 In acutis febribus conuulsiones; & circa viscera dolores fortes, malum.

HIC quoque aphorismus vna cum duobus subsequentibus de symptomatibus febrium tractat, in eo differens, quod alij simpliciter de febribus, hic vero est de acutis, quarum calor cum sit immensus, iure maximè exiccat, ac propterea effectus exiccationis inducit, cuiusmodi sunt conuulsiones, quæ certè numquam penè solę febribus copulantur, sed semper cum alijs, & ratio est, quoniā illę ab eximio calore generantur, qui semper mala plurima facit. Itaque *Connexio.*

Connexio. manifesta est huius aphorismi cum superiore continuatio, qui est pura prognostica sententia, atque indiuisibilis. Est autem sensus manifestus, vbi in febribus acutis fiunt conuulsiones, & circà viscera dolores fortes, malum. In Coacis prænotionibus scribitur: conuulsiones in febribus acutis esse perniciosissimas, quod quidem verum esse vsui, atque experientia comprobatur, siquidem raro videntur ij superstites euadere, qui in febribus acutis conuulsiones patiuntur. Celsus lib. 2. cap. 4. transferens hunc, & sequentem aphorismum dicebat. Nulla, acuta febris leuiter nos terrere debet, neque vmquam in acuta febre, vt à somno non

Not. est terribilis neruorum distensio. Timere etiam ex somno mali morbi est. Sed sciendum est, alias esse veras conuulsiones, quæ sunt trium generum, tetanus emprostotanos, & episthotonos, alijs motus conuulsiuos, quoniam in his corpus, nec in alteram, nec in alterutrâ flectitur, rigidumuè manet, sed dútaxat manus, brachia, crura motu quatiuntur, atque hæ sunt conuulsiones, quæ semper in febribus acutis contingunt, & de quibus loquitur Hipp. hoc in loco, cum rarissime veri spasmi, seu conuulsiones conspiciantur, vel vt symptomata febrium, vel vt morbi proprij. Et Galenus monuit rationabiliter hic Hippocratem loqui non de febribus, quæ sunt symptomata, sed de illis, quæ sunt proprij morbi, & quarum conuulsiones sunt symptomata, quomodo verò à febribus acutis inducantur conuulsiones explicans Galenus, dicit. Febres vehementes instar ignis neruos exiccare, Sicquè eos tendere, & contrahere, vnde suspicor male contextum esse à Latino interprete cōuersum, vbi dicit, neruos à siccitate extendi, quòd exiccati nerui contrahantur, & abbreuientur potius, quàm elongentur, Vndè dubito quoque, an Celsus conuulsiones huiusmodi, neruorum distensiones vertat. Vtcumque verò sit huiusmodi conuulsiones, quæ acutas febres comitantur, semper malæ, atque perniciosæ, & terribiles sunt, (*Viscerum dolores*), vt Pulmonum, Cordis, Iocinoris, atque Lienis, non fiunt in ipsis paronohymatibus, sed in partibus circa ipsa neruosis, ut prudenter dixerit Hippocrat. (*circa viscera*.) Atque hi, vel fiunt ait Galenus, propter inflammationem, vel propter Erysipelas, vel ob fortem obstructionem, vel propter abscessum; Sed in febrib. acutis, nec ab obstructione, nec ab abscessu possunt fieri dolores, ita fortes, quemadmodum ab inflammatione, & Erisipelate, Vndè verisimilius est Hippocratem hic loqui de inflammationibus, & Erisipelaribus, tum quia hi affectus sunt soboles biliosorum humorum, sicuti febres acutæ, tum quia non solum malum est, vbi viscera inflammantur, verum etiam vt dicit Gal. 2. prognosticorū, semper malignæ, & lethales sunt febres, quæ cōiunguntur inflammationi, aut erysipelati alicuius visceris, præterquam quod inflammationes, & Erysipelata sunt, quæ ualidos inferunt dolores ob feruorem, & acredinem humoris ea producentis. Circà hæc autem duæ oriuntur dubitationes: Vna est,

Dub. due. cur Hippocrates dixerit in acutis febribus conuulsiones, malum esse, nam quæ

1. fiunt in febribus sunt à siccitate, ac proptereà lethalissimæ, Altera dubitatio oritur ex ijs, quæ scripta inueniuntur in fine lib. Hippoc. de iudicationibus, vbi hæc

Solut. primæ de mē te aliorū. habetur: si à febre detentum conuulsio corripuerit, soluitur febris eadem die, vel postridie, vel tertia die. Circa primam, putarunt aliqui Hippocratem non loqui de conuulsionibus, quæ contingunt in fine febrium acutarum, sed de ijs quæ

in prin-

in principio, cuiusmodi accidunt infantibus. Verum duo absurda sequuntur hanc responsionem, primum est, quia febres in infantibus, quod conuelluntur sunt symptomata, non morbi, Galenus autem vult, & rationabiliter hic Hippocratem loqui de febribus, quæ sunt morbi, non symptomata. Alterum est, quia aphoristica doctrina est communis, non particularis, & conuulsiones in acutis sunt exitialissimæ, non autem simpliciter malæ. Quapropter multo satius est dicere, aliam esse ueram conuulsionem, aliam motum conuulsiuum, Vera conuulsio est lęthalissima, præsertim quæ fit à siccitate, de qua non loquitur Hippocrates, sed de motibus conuulsiuis, qui fiunt frequenter in febribus prauis à vaporib. malignis, & acribus principium neruorum percellentibus, atque hi uere mali sunt, non tamen adeo exitiales, quin aliqui euadant, ut apparet ex historijs Epidemicis. Ad aliud dubium, alias etiam ni fallor dixi hanc eandem sententiam haberi quoque in Coacis, prædict: sed vtrobique malę, cum melius scribatur in lib. de loc: in homine: febrem superuenientem conuulsioni eadem, uel postera die soluere, nisi potius dicere placeat, conuulsionem illo concussu extrudere è venis materiam facientem febrem continuam, sicque dici eam soluere, quemadmodum dixit Hippocr. 6. aph. 26. & 7. 5. tremores in ardentibus soluere deliria, & ab hoc solui furorem, vt enim præclarè Galen. docet in com: illo: aph: concussiones vehementes conuulsionum commouent, humores attenuant, & vel per sudorem, vel per halitum dissipant, aut ad alias partes transferunt, quorum solutio impropriè vocatur ab Hippocr. & vehementissimi casus interdum bonas crises operantur. Vtilitas huius aphorismi sola uidetur esse in prędicendo, quasi medicus statim atq; videt in acutis febribus huiusmodi motus etiam obscuros, magnopere debeat formidare, nec segnis esse in auxilijs oportunis adhibendis, quę debent ea esse, ut auertant uapores à partibus superioribus, qualia sunt frictiones, ligaturę, & vesicantia medicamenta infernis partibus adhibita, necnon cerebrum, & neruorum principium corroborant, ne ita faciliter ab impetentibus vaporibus lędantur.

Sol. primæ Dubit. de mente actoris.

Solut. secundæ.

Vtilitas Aphor.

67 *In febribus ex somnis timores, vel conuulsiones, malum.*

VT retro dicebam, & hic, & sequens aphorismus habent eandem cum superiore connexionem, postquam omnes tractant de symptomatibus febrium; Inter quæ sunt terrores ex somno; Vnde hæc est sententia prognostica simplex, & indiuisibilis. *(Ex somnis timores.)* Vt optimè docet Galenus in commentario, quantum fit ex ratione morbi, numquam, aut raro ipsi conducit somnus, & præsertim morbo febrili, quippè qui, contracto in dormientibus ad interiora calore, multo magis augentur febres. verum quia vitę semper est potissima ratio habenda, & hæc mutatione sustentatur; nutritio autem fit per coctionem, quę in somno melior efficitur, quàm in vigilia, hinc fit, vt necessarius sit somnus, & multò maior sit ipsius commoditas, quàm detrimentū, pręterquàm quod non tantum iuuat somnus nutritionem, quantum etiam materiæ morbificæ coctionem. Igitur si somnus, qui debet prodesse, nocet, necessario malum

Connexio.

est, vt dicebat Hippoc. 1. aphor. lib. 2. Iam vero mala, quæ ex somno prouenire possunt complura sunt, verum præcipua videntur terror, atque conuulsio, vt hac ratione forsan Hipp. ipsorum meminerit, nam de conuulsione certum est, eam esse maximum malum, vt retro dixi, sed de timore non ita constat, ea propter
Prob. 3. dicere oportet cur fiant terrores in somno, & cur ita mali sint in febribus, po-
Ad 1. stremo cur Hippoc. voluerit repetere de conuulsione, id quod etiam in superiore aphorismo dixerat. Circa primum Gal. scribit se vidisse sępenumero huiusmodi timores in somno fieri in morbis exitialibus, qui fiunt vbi natura intrò mota ad cerebrum atros mittit succos, sicuti vbi alios humores mittit fiunt labores, & conuulsiones; Addit fieri quoq; timores in somnis, vbi in ipso ore uentriculi sunt prædicti humores cumulati, qui incocti permanentes magis deinde in caput euaporant hęc quidem vera est caussa, sed non penitus adæquata, nec satis explicata, quandoquidem etiam infantes, in quibus nulla est humoris atri copia, solent sæpe in somnis terreri, imò Hipp. 3. aphor. inter morbos huiusce ætatis recenset pauores in somno, qui ut fiant in cerebro, licet proditum habeamus ab Hippocrate in lib. de sacro morbo, attamen hoc in loco addere placet, quod præclare à Galeno in cōmentario propositum inuenitur, nempe, sicuti ab humoribus, & cibis optimè concoctis in uentriculo blandæ euaporationes attolluntur, quæ iucundos, & naturales somnos inducunt; sic ubi cibi in eodem malè coquuntur, ab ijs crudis, & os stomachi grauantibus fiunt praui, & terrifici somnij, cuiusmodi etiam sæpe eadem ob caussam fieri incubos uocatos quotidie experimur; sic pariter infantes perterreri solent, ubi nimium lactis suxerunt, ita vt os uentriculi lædatur, atque hæc inter alias caussas est reponenda, licet potius in corporibus alioquin sanis, quàm ægris reperiantur. Cur uero huiusmodi ter-
Ad 2. rores ita sint exitiales in febribus, non alia est caussa maior, quam quod per se terrores, & conuulsiones sunt symptomata satis praua, iam uerò si addatur his aliud malum, nempe febris, proculdubiò augetur prauitas, sed est & alia ratio, nempe, quod hæc symptomata præsertim coniuncta, non in alijs febribus, fieri animaduertuntur præterquam in pestilentibus, & malignis, in quibus plerumq; humores atri, æruginosi, ac praui peccant, quemadmodum etiam traditum inuenitur apud Auuerroem 3. collect. ubi à bile æruginosa praua deterrimas, & pestiferas febres oriri docet; Et certè mirum est, maximam partem horum aphorismorum prognosticorum esse de malo, quod non ob aliud ab Hippocrate factum arbitror, nisi quia magis pertinet ad medicum cognoscere mala, quæ plura sunt, quam bona, uel quia (ut ait Plinius lib. 7. c. 51.) cum plura sint signa mor-
Ad 3. tis, nulla sunt salutis certa. Circa tertium non est putandum Hippocratem absq; ratione uoluisse conuulsionem repetere, quia cum conuulsio suapte natura sit in febribus semper mala, est tamen pessima ubi fit ex somno, eò quod à somno solent sedari symptomata, & si non sedantur, signum est ea esse maxima, neq; dicendum est, senem eandem sententiam habuisse initio 2. aphor. ubi dixit, somnum, qui laborem facit, esse mortalem, quoniam etiam si id esset, nil inconuenit, ab Hipp. in diuersis locis, & secundum proposita diuersa idem repeti, præterquam quod non parum uarietatis inter hanc, & illam sententiam intercedit, ibi enim primum uniuersaliter loquitur, deinde mortalem facit laborem à somno,

hic verò tantum de pauore, & conuulsione loquitur, simpliciterquè malum esse dicit, nec mihi displicet, quod alijs quoque placuisse video, nempè in secundo aphor. motum, Hippocratis sententiam intelligendam esse de statu, & declinatione morbi, in quibus si post somnum fiant labores, exitialissimi sunt, hic verò intelligendū est de initio, ac augumento, in quib. & alijs temporibus certè malum est, labores fieri à somno, à quo deberent potius sedari, at non est ità exitiale, quemadmodum in statu, & declinatione. Vtilis est aphorismus ad prædictionem, & cum dicto (*malum*) complectatur etiam id quod est exitiale, ex hoc dogmate comprehenditur ad prudentem medicum pertinere, vt potius generalia persequatur, quam particularia, in quibus sæpè hominum iudicia falluntur. *Vtilitas Aphor.*

---

68 *In febribus spiritus offendens, malum. Conuulsionem enim significat.*

ET hic aphorismus prognosticus est, non tamen simplex, sed cum demonstratione, reddit enim caussam dictæ sententiæ, continuatur autem cum superiore, quia est de febribus cum symptomatibus, si quidem respiratio offendens symptoma est, in generatione actionum animalium, seu vitalium læsarum. Diuiditur in duas partes quarum prior est (*Spiritus in febribus offendens malum*;) Altera est, (*conuulsionem enim significat.*) De prima igitur primo illud sciendum est, (quod aliàs dixi) Hippocratem respirationis maximam curam gessisse, pulsus autem nullā, aut exiguam, quippe qui fere semper uocauit pulsum uehemētem, & conspicabilem arteriarum motum, vt plerisq; in locis monuit Gal. & maximè lib. qđ animi mores sequūtur tēperatură corporis cap. 8. & 2. prog: quin etiam 3. Epid. com: 1. tex. 8. loquēs de Hermocrate, qui ad nouū murū habitabat ait, non posse ex Hippocr. dictis constare, quæ mutatio morbi deuisset esse Vigesima die, propterea quod lateret quis uiriuum status laborāti esset, cum certissimum ipsarum signum præterierit, nempè ipsos pulsus, e quibus intellectæ vires potuissent id ostendere. Verum etsi Hipp. hoc certissimum signum prætermisserit, nihilominus, tantum ipse ualuit in respiratione cognoscenda, atque æstimanda, vt pulsu minimè uideatur eguisse, atque hæc est caussa cur ità frequenter respirationis pulsu neglecto meminerit. Iam uerò quanta fuerit ipsius hac in re peritia, præter alios locos, ex hoc colligi potest, vbi adeò asseueranter, de differentia quadam prauæ respirationis ob longo usu obseruata pronunciat, atque non solum malum in genere; Sed & speciem mali prædicit. (*Spiritus*:) Notat Galenus τὸ πνεῦμα, quod plura significare solet apud Veteres, hoc in loco accipi ab Hippocrate pro ipsa respiratione, quæ cum sit animalibus data propter caloris natiui in corde existentis custodiam, atque ipse calor opus habeat, tum vt iugiter aeris frigiditate recreetur, tum vt excrementa fuliginosa in corde genita ipsum obruentia expellantur duos ipsi cordi, & consequenter calori natura motus dedit, quorum vno extrorsum pellit fuligines, altero introrsum aerem frigidum attrahit, prior expiratio, posterior inspiratio nuncupatur, Si itaque ordinatè alterutur horum motuum fiat naturalis est, sin ab ordine deuiet, præter natu- *Connexio.* *Diuisio.*

ralis est, pluribus aut modis à naturali deflectere potest, vt praeter Hipp. docuit vberrime Galenus copiosissimis illis de pulsibus libris, sed praeter alios modos, vnus est, quando vel priusquam fiat expiratio, vel inspiratio, bis fit alter eorum motus; Nam si bis fiat inspiratio ante expirationem, vocatur super inspiratio, de qua loquitur Hippoc 2. Epid sect. 3. & 6. Epid. com. 2. tex. 10. necnon in Coacis prædict. si uerò bis fiat expiratio, priusquam inspiretur, fit aliud genus prauæ respirationis de quo loquens Hipp. 2. de acut 44 inquit (*Spiritus offendit extra delatus, &c.*) Vbi itaque Hippoc in præsenti aphorismo inquit spiritus offendens, &c. & Cel: proculdubio intelligendus est de vtroque respirationis genere tam scilicet de inspiratione, quam expiratione, vt etiam exposuit Galenus: Est enim vtraque mala tamquam signum, quemadmodum scribit Gal. 3. de diff. resp: cap. 9. vbi etiam huius sententiæ meminit; Vtrum verò hæc sit eadem cum ea, quam habuit Hippoc. 6. aphor 54. vbi habetur. In acutis passionibus, quæ cum febre sunt luctuosa suspiria malum, haud multum refert diffinire, etsi Galenus in eo comentario videatur vtrumque admodum similem facere: atque hæc de prima parte, sequitur secunda quæ est. (*Conuulsionem enim significat.*) Clarissimum est, hanc esse caussæ assignationem antecedentis sententiæ; nimirum cur sit malum illud genus prauæ respirationis, quasi dicat Hippoc. esse malum non tamquam caussam, sed tamquam signum, eò quòd significat conuulsionem, vel adesse, vel ad futuram esse; quomodo verò eiusmodi respiratio deprauata significet conuulsionem dicendum est modo. Esse enim conuulsionem motum deprauatum, ac opus solius morbi explicatæ dixit Galenus initio secundi de caussis symptomatum; vitiatur autem motus vel ob facultatem, vel ob vsum, vel ob instrumenta, atque hæc postrema læsio efficitur, eo quod instrumenta nimirum musculi, & nerui læduntur, ita vt cogantur uersus principium sese contrahere, quod fit tam quando nimium replentur, quàm quando minus exinaniuntur, aut aliqua praua qualitate percelluntur; Iam verò spiratio læsa, ita ut reduplicetur, vel inspiratio, vel expiratio instar infantium gementium, vt docet Gal 6. aph. 54. fit, vel propter imbecillitatem facultatis thoracem mouentis, vel propter duritiem musculorum eidem respirationi deseruientium, vel propter dispositionem aliquam conuulsoriam. In febribus fieri quidem potest ob motricis facultatis imbecillitatem, verum nunquam ob frigiditatem indurantem, sed sæpissime ob conuulsoriam dispositionem musculorum thoracis, siue à plenitudine, siue ab inanitione, siue à praua qualitate caussatam, quare ab Hippocrate optimè dictum est malum esse, quoniam significat conuulsionem, uel imminentem, vel mox ad futuram, quę semper mala est, hoc tamen intelligēdum ybi non semel, vel iterum id fiat, sed frequenter. Iuuat aphorismus ad prædicendum, ob quam prædictionem monetur medicus, ut congruentibus pręsidis futuro malo occurratur, & præsertim, ut semper sit diligens in obseruanda ægrorum respiratione tum oculis, & auribus, tum maximè thoracis contrectatione.

Vtilitas Aphor.

63 Quibus vrinę crassæ: grumosę, paucę, non sine febre, multitudo veniens ex his tenuis iuuat, precipuè vero tales, veniunt quibus ab initio, vel breui sedimen inest.

SICVTI hactenus Hippocr. tractauit, de symptomatibus febrium, pertinentibus partim ad actiones læsas, partim ad affectus præternaturales, ita in præsenti, & sequentibus plurimis tractat de symptomatibus ad excrementa mutata spectantibus, cuiusmodi sunt vrinæ, quarum signa & si interdum Gal. vt primo de crisi 12. cęteris cunctis anteponere videatur, id tamen intelligendũ de naturalibus facultatibus, quandoquidem, vt dixit idem Galen pri Epid. in historia Hermocratis; virium vitalium certissimum omnium signũ est pulsus. Est hic aphorismus prognosticus, sine demonstratione, potest autem in duas partes diuidi. Quarum prior est. (*Quibus vrinę &c.*) posterior vero est (*precipuè vero tales veniunt, &c.*) Gal. 3. de difficult. respir. 3. hunc eundem aph. citat, quemadmodum, & Auuic. 2. primi doc. 3. cap. 3. sed examinare oportet, quid nos voluerit docere Hipp. in hac prima parte. (*Quibus vrinę crassę.*) De vrinæ essentia, & generatione non est opus, vt hic quicquam dicamus, quoniam locupletissime de ea tractauimus in lect nostris de excrementis. Ceterũ quæ sint vrinæ crassę apud Hippocr. non ita videtur perspectum, quandoquidem Gal in comm. vult eadem esse cum grumosis, fieri autem tales natura per renes totius corporis superfluitates expurgante. Alij putant vrinas crassas apud Hippocr. easdem esse cum turbidis, atque harum esse discrimen, cum aliæ magis, aliæ minus turbatæ conspiciantur, Ego vero puto vrinas crassas simpliciter dici, quarum substãtia supra mediocritatem est corpulentior, non tamen absq; claritate aliqua, & splendore; turbatæ autem dicuntur, quæ præter corpulentiam carent luciditate, & splendote, ita vt secundum sententiam meam omnino diuersæ sint crassities, at turbatio, vt clare ex multis historijs Hippocr. alias probauimus, in quibus simul commemorat, vrinas crassas, & turbatas, quod certe esset ab Hippocrat. grauitate alienum, si putasset idem esse crassam, & turbatam vrinam. Iam vero quæ sint grumosę vrinę etiam controuersum videtur, Numisianus, & Dionysius antiqui Hipp. explanatores existimarunt, vt docet Galenus ab Hippocr. dici grumosas vrinas, quę sunt cœnosæ, sed vt opponit Gal. si isti intellexerunt, pro cęnosis, eas quæ oppletæ sunt crassa materia, nil plus dixerunt, quàm ipsam crassitiem; sin autem intellexerunt pro cœnosis fœtentes, fefellerunt, quando Hippo. explicite, & clare consueuit nominare vrinas fœtentes, de quibus hoc in loco tractare minime fuit ipsius consilium, sed tantum de paucis, atque crassis. Igitur mihi magis placet, quod Gal. quoq; placuisse videtur, grumosas, scilicet vrinas differentes esse à crassis, quod hæ habeant copiam materiæ, seu contenti per totũ corpus effusam, & veluti diuulsam, illæ vero habeant eandem in plures partes, ac veluti globulos collectam; sic enim interdum videmus iuscula habere pinguedinem per totum expansam, interdum vero in plures bullas coactã, fiunt autem utraeque tam in febribus, quam sine febribus, natura (vt retro dicebam) vniuersum corpus per vrinas expurgante, & prout est varia materia, magis

Connexio.

Diuisio.

Vrinę crassę quę.

Grumosę vrinę q.

Dubit. magis, vel minus cocta diuerso modo eas disponente, sed videtur illud dubium,
Solut. an fieri possint simul crassæ, & grumosæ, vt videntur Hippoc. verba sonare, cui quidem respondeo non in conuenire, vt simul, & separatim fiant: Nam sunt simul crassæ & grumosæ, quando materia illa non modo in partes collecta est, verum etiam per totam substantiam diffusa ob sui heterogeneitatem, fiunt verò separatim grumosæ, quando in aliquibus partibus veluti grumi fiunt, in reliquis verò substantia clara, & absquè crassitie est. qd etiam videmus quotidie fieri in iusculis commemoratis (*Paucæ*) ratio quia paucæ fiunt vrinæ vbi sunt grumosæ, & crassæ, est, quia non ita facile potest per renes, & meatus vrinarios expurgari materia crassa, vt faciat urinā copiosam, quo circa expectanda est coctio, quæ fit per adæquationem, scilicet crassata quæ nimium tenuis est, aut attenuata quę nimium crassa, tunc enim vbi tenuis fit materia, quæ antea erat crassa, ex pauca fit copiosa (cum ex vna parte terrestris materiæ decem aquosæ,) atq; sic concocta, & partim euacuata iam, partim exiens proculdubio iuuamentum adfert; Sed
Dubit. dubitat Galenus, nec malę quomodo iuuaté queat huiusmodi vrina primum crassa exiens, deinde tenuis, cùm potius tendente morbo ad solutionem uideatur fieri contraria transmutatio, scilicet à tenui vrina ad crassam, & maximè, quia Aristot. 4. meteorol. dixit: coctionem fieri per incrassationem. Resp. autem idem
Solut. Galen: Hipp. hoc in loco docere nos voluisse id quod interdum contingit, non quod vt plurimum, si quidem aliquando euenit, vt in initio febris, vel paullo post fiant vrinæ crassæ cum sedimento profundo, quæ certè non ita sunt bonę, quemadmodum sunt quando initio tenues existentes merito coctionis postnascuntur sedimentum; Nam illud verissimum est vrinas, quæ debent ob coctionem carere culpa, neque tenues, neque crassas, sed medias esse debere, cum coctio, ut alias dixit Galenus sit adæquatio ipsorum humorum. Itaq; verissimum hoc est interdum initio vrinas huiusmodi crassas cum sedimento apparere, quæ faciunt, vt medici inexperti fallantur iudicantes eas bonas, quoniam sedimentum habeant, cum tamen indicent, multum pituitosi, & crudi succi in corpore esse, qui saltem morbum longiorem futurum monstret. Quomodo vero dignoscendum sit, quando sedimentum vrinæ bonum est, & quando non, haud est difficile intelligere, quia bonum sedimentum, vt dicebat Hippoc. in prognosticis, debet apparere post nebulas, & suspensiones, atque in diebus criticis, & in morbi vigore, in quo veras, & costantes fieri coctiones certissimum est; Sequitur secunda pars, scilicet (*Maximè autem*) quæ pars uidetur à Galeno prætermissa, forsan quod putaret illam non egere explanatione, aut quod oblitus sit: Mihi autem non videtur pretermittenda, quod igitur ait Hippocrates est urinas fieri tales (hoc est) tenues, & copiosas, ac proptereà iuuantes, quando initio, vel paullo post initium habent contenta crassa, atque grumosa, non quod etiam alia ratione non fiant tales, sed maxime tunc; caussa autem uera propter quam huiusmodi fiunt urinę, est, quia ubi apparent contenta initio, signum est due adesse & materię pituitosę, crudeq; copiam, & uias aliquātisper apertas, per quas ubi cocta, & consequenter attenuata est materia pellitur ad uesicam, vnde urina & copiosa, & tenuis redditur, ac proptereà iuuat, & certè (vt dicebam) uoluit hoc Hippocrates documentū relinquere, ne deciperentur in iudicandis bonis urinis,

quæ

quæ sunt malæ, & malis, quæ interdum bonæ sunt. Itaque vtilis est aphorismus, *Vtilitas aphor.* ad faciendas prædictiones, ex ipsis vrinis, præterea ad commonefaciendum medicum, ne permittat se decipi, ubi videt contenta in vrinis præsertim initio, quo tempore, cum nequeat fieri coctio, consequenter contenta, & sedimenta non possunt quicquam boni significare, nempè quod absquè coctione nil boni fiat, significeturuè.

---

70 *Quibus vrinæ perturbatæ quales sunt iumentorum, his dolor capitis, vel adest, vel aderit.*

PERGIT Hippocrates de vrinis febricitantium tractare, atq. potissimum de turbatis, quarum mentionem ante fecerat, quod autem dicit Gal. nonnullos voluisse hunc esse veluti partem quandam antecedentis, haud à veritate abhorret propter particulam aduersatiuam (δὲ) quæ numquam inchoat nouam orationem, sed antecedentem subsequitur. Est enim sententia tota prognostica, quæ tamen potest quoque curationi inseruire; Nullam demonstrationem habet, licetq. sit longiuscula, haud tamen diuisibilis est in plures partes, & certè mirum alicui videri potest, quomodo Hippoc. adeo paucis aphorismis adiecerit demonstrationem, nisi dicamus, aphorismos longo vsu adeò sibi fuisse probatos, vt nulla vlteriore demonstratione egere putaret; Sed videamus reliqua. *Connexio.* *(In febribus vrinæ turbatæ,)* fieri vrinas turbatas etiam absque febre non est dubitandum, cum & in laborantibus calculo vesicę, & renum, necnon in alijs contingat, in quibus natura per eas uias sese ab excrementis exonerat; atqui vbi fiunt in febribus turbatę, est, quoniam ex efferuescentia humorum magna fit ipsorum agitatio, atque confusio vnde redduntur turbatæ, atq; hæ (vt docuit Galen. 1. de crisi cap. 12.) sunt trium generum aliæ enim sunt quę minguntur claræ, sed paullo post turbantur, aliæ minguntur turbatæ, & paullo post clarescunt, aliæ uerò, quę semper turbidæ manent, scilicet & turbatę minguntur, & tales perseuerant; de quibus autem loquatur, satis ex subsequentibus verbis conspicuum redditur, scilicet *(quales iumentorum)* quandoquidem vrinæ iumentorum & turbidæ minguntur, & turbidę semper durant, cur autem ita contingat, caussa colligitur ex Aristot. 10. probl. sect. 42. vbi quærens cur solus homo calculosus fiat, vt etiam tertio de Hist: animalium dixit cap. 15. respondet cetera animalia canales urinarios habere multo ampliores, propter quod fit, vt excrementa crassa, & terrestria per eos una cum urina exeuntia minimè in calculum conuertantur, sed vrinam crassam, & turbatam reddant, secus quam in homine, cuius canalibus angustis existentibus, excrementa crassa ubi retinentur in vesica loci illius tepore concrescunt in calculos, atq; durantur, & quod addit Hipp. in Coacis, urinam iumentorum etiam albam reddi non est simpliciter verum, nisi dicamus pro alba intellexisse non adeo obscuram. Sicut itaque urinæ iumentorum fiunt, & remanent turbidæ, propterea quod excrementa crassa, & terrestria vna cum urina exeunt, pariter in homine fiunt tales urinæ, quando ebullientibus succis in

venis simul confunduntur crassa, & terrestria cum vrina, quæ si potenter, & valde sint commixta, nequeunt separari, vnde numquam vrinæ clarescunt, sin verò non facta sit magna confusio, sequitur vt vbi expirat calor, qui confundebat partes crassiores in fundũ abscedant, reliquum corpus vrinæ clarum, & tenue reddatur, sicut interdum vrina mingitur clara, & paullo post turbatur, quoniam calor, qui segregabat crassa à tenuibus perditur, vnde fit postmodum confusio, aut potius vapores, & humores, qui antea lucidiores in vrina erant à frigiditate aeris crassefacti, & densati eam & crassam, & densam reddunt, atq; hæc tota, atque vera ratio turbaturam vrinarum ex ipsius rei natura capta, scilicet earum quæ sola febrium occasione tales redduntur; Circa quam non est prætereundum, qđ scribit Galenus harum turbatarum vrinarum eam esse deteriorem, quæ semper talis durat, quoniam si sit cum viribus validis morbi longitudinem, sin cum infirmis mortem significabit. (*Hæ dolor capitis.*) Quid significent vrinæ turbatæ quales iumentorum in febribus his verbis docet Hippocrates, non quod hoc solum significent, scilicet capitis dolorem, aut adesse, aut ad futurum, quandoquidem, & delirium, & alia solent significare, vt in Eualcidæ famula, & Polyphanto Abderitano euenisse testatur Hippoc. 7. Epid. sed quod hoc fere semper prænuncient, propterea quod fiant ab ebullitione succorum, ex qua ebullitione semper crassi vapores, & feruidi sursum in caput tolluntur, cuius membranæ perculsæ dolorem inducunt, quamquam pro (κεφαλαλγία) possumus etiam intelligere quemlibet capitis laborem. Id tamen verissimum est, quod ait Galenus, licet vrinæ turbatæ semper capitis laborem prænuncient, vt est quoq; apud Hippoc 7 Epid. non longe à fine, vbi scribit: vrinas turbidas indubitatum (idest ἀκρισίας) signum præsefe ferre doloris capitis, conuulsionis mortis, idquè probat plerisquè historijs, vt etiam 1. Epid. probatur ex historia; Sileni, & vxoris Philini, haud tamen è conuerso fieri, vt vbi est capitis dolor semper adsint hæ vrinæ, siquidem etiam ab alijs caussis fieri potest dolor capitis, vt ab intemperie aliqua ipsius, vel nuda, vel cum materia, aut etiam à vaporibus ex infernis partibus sursum sublatis, alijsue caussis, in quibus tamen haud est necesse turbatas vrinas reddi; Ad hoc tamen vt irrefutabilis hæc sententia sit, oportet in primis, vt turbidæ aliquot diebus perseuerent, quod voluit nobis significare Hipp. quando dixit: numero plurali (*vrinas*,) Amplius necesse est, ut huiusmodi vrinæ turbatæ minimè sint criticæ, minimequè ante ipsas coctionis signa in ijs apparuerint. Cæterum occurrit hoc in loco non inutile problema, quæ sit caussa cur aliquæ vrinę turbatę si ad ignem apponatur clarescunt, aliquę vero, nec ad ignę, nec in aqua calente positæ pristinam claritatem recuperant, aliquæ rursum diu permanent claræ, aliquæ vero statim atquè mictæ sunt turbantur. Pro cuius solutione dicendum puto, eas vrinas, quæ turbatæ euastrunt ob magnam confusionem, & crassitiem, atque visciditatem vaporum, & humorum instar subingalium haudquaquam posse ylla ignis ui clarescere, ac propterea omnium deterrimas haberi, contra verò si non sint ita tenaciter permistæ, & confusæ ui caloris ignis separantur in ipsis crassa à tenuibus, ut etiam fit in alijs multis rebus ad ignem bullientibus, atque inde claritatem adipiscuntur; quod verò aliquę diu maneant claræ, aliquæ statim turbentur, potest contingere, aut vi ambientis, vel confre-

Probl.

Solut.

conseruantis, vel alterantis, prout scilicet uario modo est dispositus, uel ex interna ipsius urinæ ui, quę prout est à calore natiuo bene uel secus cocta sic plus, uel minus conseruatur contra ipsius aeris ambientis potentiam. Vtilis est aphorismus in primis ad prædictionem, & precognitionem tàm mali, quàm boni, haud tamen ita necis, vel uitę, quoniam sicuti cum urinis claris multi pereunt, sic quoque non pauci cum urinis turbatis seruantur, ut ex ipsis Hippoc. historijs facile potest intelligi. *Vtilitas Aphor.*

71. *Quibus septima indicatur, his nubeculam habet quarta die urina rubeam, & alia ex ratione.*

SICVTI in superiori aphorismo docuit, quæ sint prauę urinæ, ita in præsenti docere uoluit, quę sint meliores, sed non optimæ, sunt autem hę, quæ habent in quarta die nebulam rubram, & uere dicuntur esse meliores, quoniam septima die futuram esse iudicationem indicant; habetur autem idem aphorismus, sed sub diuersis paullulum uerbis etiam in Coacis prenotionibus. Est enim totus prognosticus sine ratione, ac in duas partes diuisibilis. Videamus autem sigillatim quid doceat Hipp. sed ante sciendum est breuiter, quot sint ea, ex quibus cōponitur urina, ubi uidebimus simul, quę sit nebula rubra, de qua loquitur Hippocrates; Et certè hic pudet, me simplicitatis conciuus mei Lacobi, qui cum linguam græcam ignoraret uoluit tamen ueluti ludere cum ea, & in errores pueriles lapsus est. Sed ita ferebant illa tempora ab omni polita eruditione aliena. De urina enim complura, neque penitenda diximus in nostris prelectionibus de excrementis, unde sat erit nunc dicere in urina spectari potissimum quatuor, liquorem, contenta, odorem, atque colorem. Dicitur χυμα, seu liquor ab Actuario, & alijs ipsius urinę substantia, quę interdum clara, interdum etiam splendens, interdum turbida, & obscura dicitur; Contentum uero dicitur, quicquid à liquore separatum, & simul conglobatum est, uel in summo uasis, & dicitur νεφέλη, uel in medio, & uocatur ἐναιώρημα, uel in fundo, & appellatur ὑπόστασις, scilicet nebula, suspensio, & sedimentum, siue subsidentia, conciuis autem meus ob ignorantiam linguę grecę fecit ne phelim, & nebulam res diuersas. Omnia hęc contenta habent suos peculiares colores, & consistentias, secundum quas de morborum naturis, & euentibus fiunt à medicis iudicia, ut habemus etiam ab Aristot. initio quarti meteorol. & in probl. sect. 1. 53. Vnum ex his est id, quod in presenti ait Hipp. scilicet nebulam rubram apparere in urina die quarta, quādo est futura iudicatio septima die, atq; alia secundum rationem, uel ut ait Hipp. In Coacis si reliqua sese habeant secundum rationem, Galen. multus est in coarguendis superioribus Hipp. interpretibus, quasi uoluerint Hippocratem secundum dictionem illam postremam, uoluisse intelligere pro alijs secundum rationem symptomatum omnium remissionem, ut febrium, dolorum, uigiliarum, aliorumquè huiusmodi, at uere dicit non potuisse hoc intelligere Hippoc. quandoquidem (ut ipsemet sepius docuit,) huiusmodi symptomata acerbiora, & modestiora fiunt, quo propior est iudicatio. Cęterum pręstat uidere cum ipsomet *Connexio.* *Diuisio.*

Ga-

Galeno, cur Hippocrates solius nebulæ rubræ meminerit, cum sint alia securiora signa futuræ crisis, & præsertim hypostasis, suspensio, imò & ipsa nebula alba leuis, & æqualis, vt ait Hipp. 2. progn. 29. vbi etiam dicit vrinam ruffam esse signum materiæ incoctę, deinde uidendum quoque cur sit, quod urina similis indicet futuram crisim septima die, quando apparet in quarta, tertio; Quid uerè intelligere voluerit per ea verba, (*& alia secundum rationem*.) Quæ est secunda pars. Circa primum Galenus dixit, meminisse Hippocratem solius nebulę rubræ, quoniam hæc tarius videtur, quasi voluerit Hippoc. sic ratiocinari, si quando nebula rubra apparet in urina quarta die, indicat futuram crisim in septima, ergo multo magis id facit, quando nebula erit alba, simulque ex crassa, & inæqualis, cuiusmodi tenuis, & æqualis, cuius rei ea est demonstratio, quia rubet color indicat coctionem inchoatam esse, albus uero eam progressam, & prope consumatam, quemadmodum si ex crassa facta sit tenuior, aut è contra ex tenuiori crassa, nam (ut dixit Galenus) coctio propriè est humorum adequatio, seu reductio ad mediocritatem; Cum itaque minor coctio indicetur à colore rubro nebulę, non est mirum si Galenus adnotauit raro huiusmodi vrinam conspici, quę id precipuę significet, licet alioquin securitatem indicet, & potius morbi longitudinem quam secus, ut in prognosticis dixit Hippoc. prętérquam in morbis valdę acutis, in quibus sicuti properat iudicatio, ita quoque properare solent signa ipsam antecedentia; Circa secundum dicendum est, quod ad colorem pertinet, rubedinem semper fieri à calore materiam ipsam superante, sicut albedo à calore qui iam superauit, aut statim est superaturus. Itaque si in quarta die appareat signum caloris iam coquentis, atque morbus uelociter moueatur, rationi consonum est, cito coctionem esse perficiendam, nulla dies iudicatoria est proximior ipsi quartę, quàm septima, ergo iure ubi apparet huiusmodi signum in vrina quarta die, expectãda est iudicatio in septima, pretérquam quòd ex obseruatione, & doctrina Hipp. constans est sententia Galeni, & aliorum, ubi apparent signa coctionis progressę, ut plurimum requiri tantumdem temporis ad hoc ut perficiatur, exẽpli gratia, si in quarta, fiet septima coctio, & Crisis, si in septima incipiat apparere, coctio decimaquarta fiet, si in vndecima, fiet uigesima, atque sic de singulis, Addo ex Hippoc. in progn: quod apparentibus signis contrarijs coctioni secundum regulam Hippocr. in prognosticis, similiter totidem diebus fiet mors, quòd tamen non est perpetuum, quia in morbis acutis, quod male iudicantur, non potest is ordo seruari à natura, quæ uincitur, quemadmodum seruatur ab ea vincente. Cum autem urinæ hypostasis, atque nebulæ albę sint bonę, & quomodo tales fiant, prę ceteris Alexãder disertissimè docuit secundo lib: medicinalium probl. 10. vbi scribit: partes solidas, in quibus natura suam posuit sedem, & quarum temperamentis operatur, esse albas, ob idque materiam morbificam, cum euadit alba, ijs rectè constitutis assimilari per coctionem, quę si incipiat particula tantum aliqua cocta abscedit, quę sui tenuitate petit alta urinę, & fit alba, si uerò adhuc magis progrediatur coctio, paullo plus materię euacuatur, quę plus cocta, & copiosior existens, ac propterea grauior in medio firmatur, & fit enæorema, sicuti fit Hypostasis ubi perfectè cocta materia, & carens flatu, fundum petit. Quod spectat ad tertium; Quę est se-

cunda

...nda pars iam diximus à Galeno repudiatam fuisse aliorum interpretationem, atque ab ipso pro alijs secundum rationem intelligi, alia signa coctionis, vt albedo succedens, non modo in nebula verumetiam in suspensione, atque subsidentia, similiter & de consistentia, si extenui facta sit crassa, aut è contra, quasi dicat multo magis expectandam esse iudicationem in septima, si alia signa coctionis apparuerint in quarta, appellans secundum rationem ipsam coctionem, quę semper iuxta Hippoc. 3. Epid. indicat securitatem, & iudicij celeritatem Iacobus duas alias non penitus asperandas interpretationes attulit, Vnam qd (pro alijs secundum rationem) alię dies iudicatorię intelligũtur, scilicet apparente coctione in aliqua die indicatoria, vel iudicatoria, crisim fieri in subsequente critica die, seruata proportione, quam antea dixi. Altera, (quod pro alijs,) intelligãtur alia excrementa à quib. signa capiuntur, ut sputa, sudores, alui egestiones, & reliqua; possumus etiam addere, & hanc, scilicet (& alia secundum rationem,) idest ut habetur in Coacis: si cętera se habeant secũdum rationem (hoc est) nil sit quod impediat, vel contra significet, vnde ad uerificandum hunc aphorismum tres condiciones requiruntur. Vna ut non superueniat aliquod accidentale impedimentum, veluti mala victus ratio, aut alia ægritudo, quæ impediat naturam concoquentem materiam præsentem. Alia est, ut morbus sit acutus, scilicet ut ait Galen. uelociter moueatur. Tertia ne materia feratur ad aliquam partem nobilem, aut alioquin sit mali moris, vt pestiferis. Sed dubitatio est de nebula rubra, quandoquidem Hippoc. in Coacis prænotionibus habet hæc uerba, (*At verò nebulæ in vrinis albæ quidem, & fundum versus vtiles, rubræ autem, & nigræ, liuidæ, item difficiles,*) ex quibus apparet, non esse verum, quod ait Hippoc. nebulas rubras indicare crisim, Ad quod respondendum est, quod vere dicit Gal. hanc sententiam, non esse constantis, & æternæ veritatis, sed potius ex ijs esse, quæ fallunt, & quæ vt rara ab Hippocrate sunt proposita. Vtilitas aphorismi licet præcipua videatur esse in prædicendo crisim, quia tamen ex crisis præcognitione pendet magna pars victus institutionis, atq; medicamentorum administratio, hinc fit, vt non exiguam vtilitatem afferat quoq; ad actum practicum.

Not. *Dubit.* *Solut.* *Vtilitas Aphor.*

72 *Quibus vrinę albę, & perspicuę, malę, præsertim si in delirantibus appareant.*

CVM superiori aphorismo dogma prognosticum attulerit Hippocrates ex urinæ contentis, nunc ex liquore, & colore tradit aliud, ita ut manifesta sit utriusque connexio, atque scopus Hippocratis, qui est docere, quid significent urinę perspicuę, & albæ, tam in sanis, quam in insanientibus, Ergo aphorismus pertinet ad partem prognosticam, est cum ratione, atque in duas partes diuiditur, quarum prior est, (*Vrinæ perspicuę, & albę malę,*) secunda (*præsertim verò si in delirantibus apparent,*) idest quoniam præcipue in delirantibus: nam delirium semper malum esse Hippoc. ubiquè, & ratio ipsa testantur. Vt autem priorem prius explicemus; Sciẽdum est primum, Corn: Cels: in lib. 2. c. 4. de hoc aphor. nil aliud dixisse, quam dilutam, & albam urinam esse uitiosam, præsertim in phreneticis, deinde sciendum, id quod scribit Galen. in com: nempè duo esse

Connexio. *Scopus.* *Diuisio.*

genera urinarum, alia quæ sunt puræ transparentes, aliæ uero quæ simul etiam sunt albæ, Simpliciter transparentes sunt, quarum substantia est tenuis, & pellucida, ut si locentur ad lumen matulę uitreę, uideantur ea, quę post ipsas sunt, albę uerò sunt, & transparentes, quę ipsam aquam & colore, & substantia simulantur, quęq; forsan dilutę propterea à Celso uocantur, & à Plinio lib. 28. cap. 8. ad finem. Iam uero hæ aut sunt cum uirium prostratione, aut cum uirium robore, Postremè cum significent insignem cruditatem, ut Galen. dixit etiam 6. epid. 12. atq; uires non sint sufficientes ad coquendum, planè interitum significant. Vnde uere Galenus dicit neminem phreneticum esse usum seruari, cui essent similes urinę, quemadmodum uiribus firmis, & robustis existentibus illis, tamen ibi longitudo significatur. Cur autem urinę huiusmodi albę deteriores sint in pueris, quàm in uiris, ut docuit Hipp. 2. progn. caussa est, quia cum uis naturalis coctrix in pueris sit magna & potens, sane insigniter labefactari nequit, nisi à potentissima caussa, Itaque apparet cur male sint urinę perspicuę, & albę. Sequitur modo secunda pars quę est (*maximè autem apparent in phreneticis;*) Circa quã partem notat Galenus diuersas fuisse lectiones in codicibus, nam in alijs esse suprascriptam, quę similiter habetur in Coacis prędictionibus, In alijs uerò hanc μάλιστα δὲ τοῖς φρενιτικοῖς. In alijs ἐν δὲ τοῖς φρενιτικοῖς ἐπιφαίνεται τοιαῦτα, idest in phreniticis apparent tales, quam tamen esse eandem cum prima dicit, cuius utriusque sensus est; urinam perspicuam, & albam maxime conspici in delirantibus, Secundę uerò sensus est; eandem urinam esse malam pręcipue in phreniticis, Et certè si quod usu uenire consuenit spectemus, non solum in delirantibus, uerumetiam in diabeticis solent frequentissimè apparere, necnon in hydropicis, atque alijs quibuscunque crudis morbis, nec ualet, quod ait Galenus addendum esse (*phreneticis lethaliter habentibus*) tum quia nullus contextus id habet, nec etiam codex Coacarum, tum quia uerum est urinas similes esse malas in phreneticis non modo lethaliter habentibus, uerum etiam in alijs quibusque, eò quod signum est crudam esse materiam, & quicquid bilis est in infernis partibus totum in caput magno impetu ferri, ut etiam dicebat Auicen. 4. collect. cap. 1. Sed dubitatio oritur an hoc sit perpetuo uerum, quia pręter Hydropem, & Diabetem sunt alij casus complures, in quib. fiut hę urinę, ut in lapide renali in multo potu, in maximo iocinoris, & renum feruore, in uigilantibus, alijsq; huiusmodi ut non uerum uideatur, qd maximè fiant in phreneticis, ut ait Hip. Resp. est Hipp. hanc sententiam intelligendam de ijs, qui acuta febre laborant, nec in sese aliquam aliam caussam habent, siue internam, siue externam, ob quam similes urinę fieri debeant, nam dum ait (*maxime in phreneticis*) signum est eum de ijs morbis intelligere, in quibus solet fieri phrenitis; ut sunt febres acutæ, & pestiferę, Vtilis est aphorismus solum ad pręcognitionem, atque prędictionem.

Not.

Dubit.

Solut.

Dubit. Aphor.

Dubit.

Solut.

Contradic.

Respon.

Vtilitas Aphor.

73 *Quibus ilia suspensa murmurantia, lumborum dolore superueniente, his alui humectantur, nisi flatus erumpant; aut vrinæ multitudo preueniat, hæc vero in febribus.*

ET si arduum videatur inuenire, quo pacto præsens aphorismus possit antecedenti coniungi, nihilominus, aliqua sese offerr lux, & est; quod vbi Hippoc. in superioribus duobus aphorismis egisser primum de prognosticis ex contentis, atque coloribus, & liquoribus vrinæ acceptis, modo velit alterum ad nectere, captum à copia ipsius vrinæ, & licet plura sint, quæ similiter possunt capi, vnum tamen selegit forsan rarius, & obseruatu dignius, est autem huiusmodi summatim: copiam vrinæ interdum aufferre murmura, & eleuationes hypocondriorum vna cum lumbi dolore, adeo vt scopus Hippoc. sit in hoc dogmate prognostico simplici & indiuisibili docere, quomodo prædici possint & curentur à natura aliquando eleuationes, & murmura hypocondriorum, cum dolore lumbi superueniente, scilicet alui humiditatibus, nisi aut flatuum eruptione, aur vrinarum copia soluantur, atq; hæc fieri in febribus, vt integra sententia Hippoc. hæc sit. in febribus si hypocondria eleuata, ac murmurantia sint, superueniente lumbi dolore, aluus humida fit, nisi erumpant flatus, vel vrinę copia succedat. habetur hæc eadem sententia in Coacis prędictionibus, licet verbis paullo diuersis, atq; etiam plurib. in quibus non solum de prognostico, verum etiam de liberatione loquitur, vt ob id initio dixerim etiam in hoc aphorismo innui ab Hipp. & significationem, & simul curationem; Iam verò quid sit hypocondrium, μετέωρον siue eleuatum Gal. statim in primis verbis declarare conatus est, s. Hypocondria eleuata dici, quando in aliquam molem præternaturalem, & conspicabilem, & contractabilem attolluntur, idq. fit aut ab aliquo affectu vetusto, puta scyrrho, vel in viscere aliquo, vel in musculis existēte, aut ab affectu recenti, vt inflammatione, erysipelate, & simtlib. aut flatu cum humore distendente; De quo autē loquatur Hipp. significauit ipsemet subsequente voce (διαβορβορίζοντα, quoniā cum murmur fiat à flatu alicui exiguo humori permisto, qui huc atq; illuc per intestina curēs, & eleuationē Hypocondriorū, & murmura faciūt, planè certū est nō posse, neq; à scyrrho, neq; ab inflāmatione. Nā q propriè dicūt βορβορυγος est strepitus q fit à flatu, & aqua simul, alias à Cęlio. Aureliano vocatus ὑδατισμος: Cęterū, q fit à flatu solo est clarior sonus, vt Gal. lib. de locis affectu 5. & lib. 3. de sympt: c. 2. (*Dolore lumbi superueniente.*) Lūbos esse super intestina sitos ex ipsa anatome nō est difficile perspicere, itaq; vbi flatus à superiorib. partib. ad ea ferūrur dolorē tendēdo ipsis lumbis ingenerunt, atq; vbi humores commixtos habent, facile est, vt cum ijs exeuntes per intestina aluū soluāt, sicq. eā reddāt humidam: (*Nisi prius &c.*) Duo dicit Hipp. esse, quę possent efficere ne ventres fiant humidi, vnum est, si prius flarus erumpant, vel ore, vel aluo, nam cū humor ad hoc ut infra tēdat opus habeat impulsore, quasiq. ductore, qui est flatus, plane si is desit, quia solus erumpat, haud quāquam humor solus eo tendere potest: Etenim flatus hac in re multa præstat, primū, n. (vt dixi) impellit, & ducit humores, deinde uias dilatat, tū humores ipsos agitat, eos rarificat, & attenuat vt facilius propellātur atq. soluantur. Alterū est, si urinæ fluor accedat, etenim tūc vrinę profluuiū efficitur, q a illa humiditas ad uesicā à natura cōuertitur, unde dolor, & eleuatio hypocon. abducūt, neq; aliter uētres fiūt humidi, sic namq.

Connexio.

Scopus.

narrat Hippoc.2.Epidemiorum sect.2. quemdam Bionem à tumore lienis fuis-se liberatum copioso vrinæ fluxu. (*Hæc verò in febribus*;) Notat hic Galenus, quod & alibi sæpius præsertim 7.aph.24 & 1.Epid.sect.3.tit.14. Veteres vocasse febrem, quæ morbus est, non symptoma, quasi ob hoc dixerit fieri in febrib. vt scilicet quæ sunt morbi, non autem sequuntur inflammationes. Cur Hipp. addiderit hanc particulam puto fuisse caussas. Vnam quia; In ijs qui flatu hypocondriaco laborant, atq; etiam in alijs fiunt sine vlla febre interdum strepitus, qui diutissimæ durant, nec vlla euacuatione, aut flatus, aut alui, aut vesicæ tolluntur, eo quod aqua, & flatus colliguntur intra omentum ex ventriculo, vel liene, & continuo regenerantur eo pacto, quo Galenus innuit 7.aph.55. Alteram, quoniam huiusmodi casus raro contingit, & forsan ab ipso parum obseruatus fuit, atq; tantum in febrientibus, vnde iure dixit, atq; hæc in febribus, quasi voluerit dicere, atque hæc ipse in febribus obseruaui. Cur autem id potissimum in febribus contingat est, quia vbi humores crassi, & frigidi sunt in corpore febriente, ij à calore febrili attenuantur, in qua attenuatione fiunt flatus, qui vel cum attenuato humore erumpunt per partes infernas, aut supernas postquam dolorem, & tumorem pepererunt, vel ad vesicam conuertuntur, vnde & tumor, & dolor simul auferuntur; quemadmodum Hipp. docuit etiam 6.aph.40. An verò possit eadem materia, vt per vrinam, ita per sudorem euacuari non dixit Hippoc. attamen verisimile est non posse fieri, propterea quod humor in intestinis continetur, vnde multo facilius est, vt diuertatur ad vesicá, quàm ad cutem, quæ multum distat ab ijs: Corn: Celsus lib.2.cap 3 ita videtur voluisse transferre hunc aphorismum. Si in superioribus partibus tumorem, doloremquè inflammatio fecit, bonum signum est sonus ventris inde ad inferiores partes euolutus, magisque etiam si sine difficultate cum stercore exit; At vel aliud intellexit, vel non assecutus est integram Hippocratis mentem. Vtilis est aphorismus non modo ad partem prognosticam, scilicet ad prægnoscendum exitum in febribus tumorum, & murmurum hypochondriorũ, verum etiam ad curandum, si quidem ex his docentur medici, vbi similes effectus sibi offeruntur, optimum esse tum ructus reuocare eo pacto quò docuit Gal. 6. Epid.sect.2.tex.32. ex sententia Sabini præceptoris, tum etiam diurecticis medicamentis vti, quia sicut natura curat per vrinam, sic etiam potest medicus curare.

Febris morbus.

Vtilitas Aphor.

---

74 *Quibus speratur abscessum futurum ad articulos, liberat ab abscessu vrina multa, crassa, & alba facta, qualis in laboriosis febribus quarto die quibusdam incipit fieri. Si verò etiam ex naribus fluxerit sanguis, breui admodum solutio fit.*

Connexio. PERGIT Hipp. effectus vrinę docere, & semper eos in exemplũ traducit, ex quibus possunt complura alia similia intelligi, qualis est præsens aphor.

Scopus. in quo Scopus Authoris est monstrare alia bona, quæ facit vrina crassa, & copiosa, si oportunę exeat, dicens: (*Quibus speratur aliquis abscessus ex morbis ad articulos, eiusmodi abscessum prepulsari si vrina multa crassa, & alba prorumpat, qualis incipit fieri aliquib. quarta die in labor.osis febrib. quod si vna cum huiusmodi vrina profluat quoq; sanguis è narib. morbi totius solutionẽ cito fieri:*) Est aũt aph. totus progn. sine ratione, & qui cõmodè saltẽ in duas partes secari põt, queadmodũ id magis elucet.

6.Epid.

6.Epid.sec.4.tex.2. vbi hanc eandem sententiã habet addito solum Archigenis pueri exemplo,licet in fine libri de humorib. vbi idem habetur sit non Archigenis, sed Artigenis, quarum prima est. (*Quibus spes*) secunda verò (*si autem etiam sanguis, &c.*) Quibus spes phrasis est Hippocratis satis familiaris, sicut & Thucididi, & Sophocli eius coætaneis, timorem seu mali expectationem appellare spem, cum vterquè affectus idem sit circa futura differens tantum obiecto, quoniam spei propriè acceptæ obiectum est bonum, aut saltem indifferens, timoris verò malum, atque id corruptiuum, & proximum vt dicebat Aristot.2. Reth:cap. de timore, similem phrasim inueniuntur etiam aliqui ex latinis æmulati, veluti Virgilius in eo versu, at sperate Deos memores phandi, atque nephandi, (*Abscessum futurum.*) Ἀφιςάσις, seu ἀπόςασις quem nostri abscessum vertunt duum sunt generum vt Hipp explicatissimè docuit 2.Epid.sect. prima, & Galenus 1.Epid.com.2 & 3.Epid. atque alibi sæpe, Vnum genus est quod vocat κατ' ἔκρουν, siue εκροιν, idest secundum effluxum, aliud verò κατ' ἀπόθεσιν, idest secundum depositionem, dicitur enim secundum effluxum, quando natura morbificos humores extra corpus per aluum, per vrinam, per sudorem excernere tentat, dicitur vero secundum depositionem, quando eadem natura humorem eundem non extra corpus, sed in aliquam corporis partem reijcit, atque firmat, qui abscessus propterea semper ab Hippocrate deterior habetur priore; Iam verò hoc in loco non est dubitandum, quin intelligat abscessum per depositionẽ, siquidem dicit (*ad articulos,*) quod idem vult significare ac si diceret, vbi speratur naturam ad articulos deposituram, atque firmaturam esse humores vitiosos, cuiusmodi sæpe loqui consueuit Hippoc. (*Eos liberat abscessus, &c.*) Caussa cur vrina crassa, copiosa, & alba liberet abscessu, est, quia raro fit vt natura duos simul abscessus faciat, & κατ' ἔκρουν, & κατ' ἀπόθεσιν, quam cum vterquè sit opus naturæ valentis, & per contraria loca; Si vnum facit, alterum dimittit, Vnde cum vrina copiosa, crassa & alba sit abscessus κατ' ἔκρουν; siue per effusionem, non potest facere alium, κατ' ἀπόθεσιν, scilicet per depositionem ad articulos, & is vt dixi semper bonitate anteponendus est alteri, propter quod vsus est verbo (ῥύεται,) idest liberat, siue conseruat, quo verbo frequentissimè vtitur Hippocr. & in aphor: & in Epid: atque semper in bonam partem. (*Vrinæ multa:*) Non omnis vrinæ fluxus ab abscessu liberat, sed oportet, vt sit vrina crassa, copiosa, atq; alba; quo scilicet materia pituitosa, & crassa, ac propterea alba, quæ solet ut cruda, & grauis deponi à natura in locos remotos, & ignobiles; cuiusmodi sunt articuli. Sed quid dicemus ad Casum Pithionis commemoratum ab Hippoc.3. Epid:sect:1.ægro primo, cui dixit abscessum factum per stranguriam, quæ est destillatio exiguæ vrinæ, atq; ita ipsum esse seruatum tum à morbo, tum ab omni alio abscessu; nisi dicamus Hippo.eum tamquam rarum casum proposuisse, sicut & alijs cõtigisse dixit, qui forsan omnes non habuerũt copiosos, & crassos humores in corpore, sed tenues acres, & mordaces, qui à natura ad vesicã propulsi, ui illa mordente, vrinę stillicidiũ pepererũt. Quatuor hic notanda, Vnũ est dicere Hip. (*quibusdã*) ut moneret, non esse hoc in cũctis, aut pluribus, sed in paucis obseruatũ, vnde 6.Epid:sect.4.tex.2.dat exemplũ tantũ pueri Archigenis, vel Artigenis, ut in fine lib. de humorib. Aterũ est qđ etiã (*Qualis in quarto die, &c.*) Notat

Dub.

Solut.

Not.

Not. Notat Galenus, & bene, hic Hippocratem pro quarta intelligere omnem diem contemplabilem, atque decretorium; quam interpretationem eo magis amplector, quoniam in morbis, qui fiunt ab humoribus frigidis crudis, atque crassis, non solent ita tempestiuè effluxus iudicatorij fieri, sed uel 7. vel 11. vel 14. aut etiam vlterius. *(In laboriosis febribus.)* Tertium est quod dicuntur febres κοπώδεις seu delassatoriæ non modo quę fiunt ex laboribus, & lassitudinibus, cuiusmodi multę commemorantur ab Hipp. in Epidemijs, ut fuit Silenus, & adolescens qui habitabat in mendaciorum foro, verum etiam in quibus ægrotantes percipiunt lassitudinem phlegmonosam, quamquam, (ut uerum fatear) multo melius est intelligere febres non periculosas, quæ etiam si ortum habuerint à lassitudine non video cur nequeant esse non periculosæ: Galenus ait Hippocratem dumtaxat meminisse laboriosarum febrium, Quoniam in hisce citò fiant abscessus in die iudicatoria non modo ad articulos, verum etiam subtus, & post aures; ad aures scilicet, quando materia est leuior, & calidior; ad articulos uero, quando est frigidior, & crassior. Ego autem etiam ob aliam causam meminisse potius laboriosarum febrium crediderim, quoniam ob labores, quos sustinent febricitantes in agitādis corporib. mirum in modum delassantur articuli ita, ut postmodum sint aptiores ad recipiendos in sese abscessus humorum uitiosorum, qui à natura ex ijs nobilioribus locis pelluntur, nam proprie dicuntur ab Hipp. πυρετοὶ κοπώδεις, in quibus lassitudo artuum ingens persentitur. Quartum considerandum est dixisse Hippoc. ἄρχεται, idest incipit, quia ad hoc ut urina liberet à suspicione abscessus, opus est non modo sit copiosa, sed etiam ut diu duret incipiens tamen à die decretoria, atque hæc de prima parte. Sequitur secunda quæ est. *(Si etiam sanguis è naribus;)* Hæc autem duplicem habere sensum potest, uel qđ simul cum urina crassa copiosa, & alba exeat simul è naribus sanguis, uel quod solus exeat. & utroque modo accipi posse non dubito, cum particula aduersatiua (δὲ) idest *(autem)* & particula repetitiua *(etiam)* id testari uideatur, quod enim verificetur sententia si vna cum urina exeat sanguis, non oportet dubitare, quia si urina sola facit, multo magis id agit alijs auxiliantibus sibi coniuncta; quod autē solus quoque sanguis exiens è naribus possit abscessum auertere, saltem ab auribus ex discursu Galeni facile colligitur, si quidem materia calida, & humida parotidas factura, ubi in cerebrum attollitur, atque una cum sanguine ad nares abducitur, certum est abscessum circum aures impeditum iri debere, id quod etiam in alijs intelligendum est, quando saltem materia morbifica aut tota, aut magna ex parte est sanguini immixta; Verum tamen si uideamus Hippocr. 6. Epid sect. 4. vbi habet hanc eandem sententiam, facile intelligemus Hipp. clarissime uoluisse sanguinem ultra urinam copiosam, crassam, & albam apparere, si impediturus est abscessum, quod similiter scriptum habetur in calce libri de humoribus, in quibus duobus locis desideratur, ad urinam particula (copiosa) unde potius hanc iudicarem ijs esse addendam, quam ut hoc in loco demantur. Dixit autem *(ex naribus)* quoniam etsi etiam sanguis ab hemorroidibus liberare possit, quem alias dixit Hippocrates, liberare à lepra, melancholia, alijsquè magnis morbis, attamen longe melior, & celerior fit, per sanguinis fluxum è narib. liberatio, tum propter diuersionem, tum quia abscessus, qui formidantur in partes su-

tes superiores, sic aptius caueantur. (*Breuis fit solutio.*) Cur sanguis præter urinam fluens è naribus celerem morbi solutionem faciat, caussa est, quia duæ simul factæ euacuationes in die critica, atque ambæ insignes, totam materiam morbificam euacuant subito, aut saltem cito, qua euacuata nō est dubium, quin protinus sequatur integra morbi solutio. Vtilis est aphorismus in primis ad præcognitionem, atque prædictionem, sed etiam ad medicinam faciendam, quandoquidem, ut natura præseruat ab abscessu huiusmodi ægrotos, & urina copiosa, atque crassa, & sanguinis è naribus fluxu planè si medicus in similibus casibus, & urinam prouocare, & sanguinem à cephalica, aut ab ipsis narib. per hirudines, vel scarificationes euacuare tentabit, proculdubio iuuabit, nam & Homerus cognouit aduersus morbos articulares maximè ualere prouocationē vrinæ, quando fecit Achillem equo suo podagra laborante Selinum, quod maxime prouocat urinam apponere, sicut secundo Iliados facit equos dum non laborant pasci σέλινον ἐλεόθρεπτον. *Vtilitas Aphor.*

---

75 *Si sanguinem, aut pus mingat, aut renum, aut vesicæ exulcerationem significat.*

De connexione huius aphorismi cum superiore dubitari sane posset, uerum cum supra de vrina crassa, copiosa, & alba tractarit, non est à proposito penitus alienum, vt de alijs uesicæ excretionibus agat, quemadmodum & in præsenti, & in subsequentibus facit, adeo vt præsens aphorismus sit dogma pertinens ad partem medicinę diagnosticam, siquidem docetur quo pacto sit locus affectus, & ipse morbus cognoscendus, vbi sanguis, & pus per urinam excernuntur, est tamen sine ratione, atque indiuisibilis. (*Si sanguis, aut pus*) notat Galenus aliquos interpretes maluisse legere particulam copulatiuam (καὶ,) & non aduersatiuam, quasi dicat Hippocrates si sanguis, & pus, quam orationem Galenus non est ausus damnare (*Mingat*) notat similiter Galenus melius ità esse, quam si dixisset (*minxerit*) quoniam ut hæc non significat assiduam, & minime intermissam mictionem, sic illa eam significat, vt propterea magis defendi queat perpetua aphorismi veritas, nam vbi non continuò, sed interpollatim exit sanguis, aut pus per vrinæ vias, potest ab aliquo supra renes loco manare. Veluti iocinore, aut liene, cuius tumorem in Bione 2. Epid. 2. sect. commemorato per urinam esse euacuatum narrat Hippoc. Contra vero, vbi exit continuò; Si quidem cum simul ruptus sit iocinoris, aut splenis abscessus, potest quidem natura ad vesicam depellere, & sanguinem, & pus donec sit consumptus abscessus, vltra nequaquam, (*Aut renum, aut vesicæ*) Cornelius Celsus lib 2. c. 7. ità transfert; At si sanguis, aut pus in urina est, vel vesica, vel renes exulcerati sunt; Si quis est aphorismus, qui pluribus exceptionibus egere videatur, hic plane est, quandoquidem & absq. vlcere apertis tantū venis renū sanguis prodire potest, vt alias significauit Hipp. & maximè lib. de nat. hum: non longę à fine, tum quia ab ipsomet cole exulcerato, & sanguis, & pus exire potest, Verum si vim verborum Hipp. diligenter expendamus, facilè omnibus obiectionib. responderi *Connexio.*

ſponderi poterit, primum enim qui exit rarefactis uenis, cruor eſt, ſeu ſerum cruentum, vt ſolent eſſe cruenti ſudores, quos memorauit Ariſtot. & poſt eum Theophraſtus, at Hipp. dicit (*ſanguis*,) ſimiliter ſi exeat adapertis, vel calidirate, vel copia venarum oſculis, non exibit aſſidue, ſed interdum prout, ſcilicet magis incaleſcunt renes, vel ipſe ſanguis cumulatur, at iam diximus uocem ἐπὶς, ideſt mingatur(ait Galenus) ſignificare diuturnam mictionem, neq; uero ſi colis ſauciatus ſit, ſanguis purus, aut cum pure, poteſt longo tempore exire, quoniam, uel ope remediorum, quæ facilius adhibentur, vel facilitate ipſius vrinæ excurrentis, & vlcus detergentis, cito ſanari poſſunt; Vnde ſi ita intelligamus Hippocratem, ut dixerit longo tempore, & continuatim, ſanguinem, non cruorem, aut pus mingi à renibus, vel ueſica vlceratis prodire primo, aut nullis, aut pauciſſimis exceptionibus opus erit, vt hac in parte Galenus ſit commendandus, qui hunc modum tuendi æternam aphoriſmi ueritatem inuenerit, modo etiam ſub renibus, & ueſica complectamur meatus vreteras vocatos, quandoquidem cum ſint inter utroſquè poſiti, certè de alterutro intelligi nequit, quin etiam de ipſis intelligatur, ſat eſt ſemper ulcus eſſe uel in renibus, uel in ureteris, uel in ueſica, ubi mingitur aut ſanguis, aut pus, uel coniunctim, uel ſeparatim, & ubi nulla alia ſit cauſſa tam externa, quam interna, quamquam ſi cuipiam aliter quoque tueri præſentem ſententiam placeret, dicere poſſet: Hippocratem appellare ſæpe ulcus quamlibet unitatis in partibus carnoſis ſolutionem, imò uerò dixit in lib. de aere aqs. & locis, necnon tertio de fract: tex. 34. ſermonem; quod omnis morbus ſit ulcus, non eſſe abſurdum, eo quod ut ait Galen. lib. de inæq. intemp. cap. 6. & in com: eiuſdem loci de fract: etiam quælibet intemperies proximè ſaltem accedit ut unitatem ſoluat, præſertim quando dolorem facit, ut Galenus monſtrat in com: illius loci de frac: Quomodo autem dignoſcatur an à renibus, an ab ureteris, an à ueſica prodeant, non eſt arduum comprehendere: nam ſi à renibus proficiſcatur, aut adeſt, aut adfuit, illius partis dolor, ac pus, & ſanguis miſcentur vrinæ neceſſario, ita vt vtriq; potius vrinæ cruentæ videantur, quàm ſinceri humores, ad hæc cum renes careant ſenſu exquiſito dolorem potius obtuſum, quàm acutum patiuntur, quemadmodum ex aduerſo, vbi meatus ureteres patiuntur, non modo ſecundum ilia dolent, uerumetiam ille dolor eſt acutus valde, & vehemens, quòd & partes ſint totæ nerueæ, ac propterea ſenſu exquiſito cum polleant, maximo quoq; dolore afficiuntur, pariter autem ſi malum ſit in veſica, dolor eximius eſt circa pectinem, vrina fœtet, præſertim ubi in collo illius ulcus eſt, atq; interdum veluti ſquammæ vna cum vrina exeũt, atque pus ante urinam prodit, ſicut contingit etiam ubi penis ſubſtantia afficitur. Eſt vtilis aphoriſmus, non modo ad prognoſim verumetiam ad curationem inſtituendam, quia ex hoc diſcitur cui parti ſint remedia adhibenda, & quæ ſcilicet ea, quæ ulcera emundant, ac ad cicatricem perducunt, necnon ſolutam vnitatem perſanant.

76 Quibus

76 *Quibus in urina crassa existente, caruncula parua, aut veluti capilli una exeunt, his à renibus excernitur.*

SICVT Hippoc. pergit tractare de vrinæ contentis, ità Corn: Celsus lib. 2. cap. 6. continuarim post antecedentem sic aphorismum transtulit: Si hæc (vrina) crassa carunculas quasdam exiguas, quasi capillos habet: supplè à renibus proficiscitur. Adeo ut non sit de re perspicua, nempè de continuatione agere. Est autem & hæc sententia ex ijs, quę pertinent ad partem diagnosticam; in qua Hippoc. vult docere alia signa prædictis, quibus liceat cognoscere locos affectos ex ipsis urinis; est enim indiuisibilis, atq; sine ratione, quam vt nos peruestigemus primò dicendum est ex vijs per quas vrina mittitur à natura, nullas esse carnosas pręter renes, & uesicæ collum; ut dum exeunt carunculæ possint illę dumtaxat excindi vel à renibus, uel à collo uesicæ. At distinguitur locus alter ab altero duobus signis, scilicet & crassitiæ urinæ, & quia exeunt carunculæ uel ante urinam, vel ipsi permixtæ, Vbi enim à renibus, non modo permixtæ sunt ipsi urinæ, uerumetiam vrina crassa est, eò q͂d per ductum longiorem cum proficiscantur, necesse est vrinæ permisceantur, eamq́. crassam longa mixtiatione reddant; contra si à uesicæ collo sint erasę, quia breuis ductus est, nec permiscentur vrinę, ob id hæc pura est, & ipsas post cedit. Atque hoc est, quod ait Hippoc. quibus in urina crassa existente paruę carunculę, & notandum est nomini diminutiuo adiunxisse etiam adiectiuum diminutiuum (σμικρὰ σαρκία,) vt denotaret non posse huiusmodi carunculas non esse valdè paruas, quod caro renum, & colli vesicæ, sit satis solida, nec ingentes patiatur exulcerationes. Caussæ autem propter quas exciduntur huiusmodi carunculę, vel à renibus, uel à collo uesicæ, possint esse uariæ, aut ipsa urina feruida, aut humores biliosi, atque mordaces, aut aliqua inflammatio antecedens, aut cibus uel uenenum quale est cantharidum, sat est id uerissimum esse, quod ait Galenus semper carunculas esse partem substantiæ renum, aut quod ipse addo colli uesicæ, ac propterea ualde eos hallucinari, qui eas fieri posse ex sanguine concreto, & aliundè ad renes effuso crediderunt, nisi uelimus dicere, ex sanguine combusto fieri quidem res carunculis similes, ut ait Galenus, sed non ipsas carunculas. *(Vel quadam, vt capilli)* notat Galen. in codicibus aliquibus Grecis scriptam esse hanc sententiam absque particula aduersatiua, perindeac uoluerit Hippoc. dicere carunculas paruas, ut capillos, imò uerò etiam ita legitur in ijs quæ adduntur ad librum de nat: hum: ubi hic aphorismus habetur, & quod aliquid facit: Celsus eundem contextum habuisse uidetur, cum dixerit, & ipse loco citato (*carunculas quasdam quasi capillos:*) Verum Galenus repudiauit, huiusmodi scripturam, quod longe diuersa sit forma carunculę, à forma capilli; quemadmodum usu quotidiano probatur, cũ sæpe uideantur huiusmodi capillamenta in urinis ualde discrepantia à carunculis, & quod legitur apud Plutarchum lib. 8. symp: cap. 9. de eo qui ἐν δυσουρίᾳ γενόμενος πολλὸν χρόνον ἐξέδωκε κριθίνην καλάμην γόνατα ἔχουσαν, idest à difficultate vrinæ multo tempore detentus, tandem hordeaceam paleam nodos habentem exercuit,

Connexio.

Scopus.

Not.

excreuit, non aliud fuisse illam paleam existimandum est, quam huiusmodi capillum crassiorem: De cuius natura, & generatione quoniam Galenus copiose satis tractauit, nos quoque aliqua dicemus, scilicet quid sit, & quae illius caussae, scilicet materialis, formalis & efficiens, nam huiusmodi effectus, qui sunt rari ac praeternaturales, certũ est nullam habere caussam finalem: Dicitur autem haec affectio in urinis à Graecis τριχίασις, à nostris capillitium, & est ubi non semel, sed saepenumero una cum urinis egeruntur quaedam corpuscula longa, teretia, & admodum tenuia, ita ut uere naturam capillorum aemulentur. Et dixi in urinis ad differentiam aliarum duarum affectionum, quae simili nomine appellantur, sed multum differentes sunt, quarum una est in oculis, de qua loquitur Galen. 4. de loc: aff: & quam Author libri diffio: Gal. attributi dicit esse casum palpebrarum, atque in ipsis pilorum praeternaturalem ortum, cuius affectiones tres etiam differentias facit Φαλάγγωσιν, πτῶσιν, ὑπόφυσιν, quibus aliqui addunt, & quartã nempe διστιχίαν, aut διστιχίασιν, Altera uero est affectio mammarum cuius meminit Hipp. lib. 2. de mor: mulieb. & de qua tractans Erotianus in Onomastico dicebat esse scissuram, aut asperitatem mamillarum, cum scilicet habent scissuras, atque rimas tenuissimas instar capillorum, nam de huiusmodi scissuris capillaribus in alijs partibus habetur mentio apud scriptores medicinae, Verum quod scribit Arist. lib. 7. de hist: animal: cap. 11. τρίχιαν, esse morbum, quo pilus in poculo sumptus per mammas cum antecedente earum dolore excernitur, uerum ne sit dubito, an potius fuerit simplicitas tanti philosophi, qui in plerisque huiusmodi rebus ad mulieres pertinentibus inuenitur pueriles errores commisisse; nam qui fieri potest ut in tanto ductu, in tam uarijs, & diuersis mutationibus, quę fiunt ante lactis generationem possit deglutitus capillus conseruari, ita ut integer cum lacte excernatur? quod si uerum sit, vt potest esse interdum similem materiam mammis excerni, non aliud plane esset, quam substantia lactea concreta, atque in formam capilli conglobata, perinde ac dicimus capillos in renibus fieri, atque una cum urina emingi, si uerum est Azarauium Arabicum hanc aegritudinem curasse, non fui tpilus deglutitus, sed ita factus in mammis. Quę autẽ sint τριχιάσεως caussę materiales diuersi diuersa senserunt, nam fuerunt ut narrat Galenus, qui putarunt esse substantiam renum abscissam, & in eam formam reductam, quos redarguit, tamquam ignaros substantiae renum, nempe quam in similem figuram conformari est impossibile, imo si forte aut renes, aut uesica exedantur, potius ueluti squammae, & non ut capilli cum urina excernuntur, Vera igitur causa materialis capillorum mictorum est humor lentus, & crassus, qui in renibus conglobatus & excoctus dum reijcitur ad poros ureteras, qui sunt angusti, & longi in eam formam extenduntur, ut tenues reddantur, atque interdum longi mensura semicubiti. Quòd autem ita sit probat Galenus satis euidenti demonstratione, quoniam cum quidam hoc uitio laborassent, usi erant anno integro antecedente leguminibus, fabis, & caseo tam recẽti, quam uetusto; ex quo uictu facile potuit similis materia lenta, crassa cumulari, atque gignere affectum, qui postea remedijs attenuantibus fuit sublatus, secus quam contigisset, si à renibus ulceratis ex ipsorum substantia fuissent excisi, in quo casu attenuantia remedia potius insigniter obfuissent, est itaque caussa mate-

τριχίασις, quid & quae eius caussa.

materialis humor lētus in venis cōtentus, efficiēs verò caliditas renum, quę aſſat eiuſmodi humorē: ſed non ita vt fit in calculo, & arenulis, qui poſt in meatib. vreteris figurā illā ſuſcipit, vt iure Hipp. dixerit, eā materiā capillariā, vt ſic loquar, à renib. excerni, quaſi ibi cōſiſtentiam, nō figurā adipiſcatur, vt optimè indicauit nobis Gal. modus verò quo huiuſmodi pili generātur eſt idem propè, quo generatur alij, nēpe qđ materia illa viſcida, à venis in renes miſſa, ibiq́. conglobata, à renib. mittitur in meatus vreteres, vbi propulſa, & anguſtia loci, & calore extēſa dū ob lentorem nō ſcinditur: ſed continua permanet, per partē ante partem propulſa tandē aquirit eā longitudinē: Vnde manifeſte colligitur pilum eſſe cauſam morbi, quia obſtruit, eſſe morbū, vt lapis, quia lædit, & poſtremo eſſe ſymptoma in genere excretorum mutatorū: Et miror quomodo Gal. 5. de loc: aff: c. 3. dixerit ſeſe ignorare modum, quo pili adeo lōgi gignātur, quemadmodum etiā haud probo, quod dixerit in venis generari, vt dracūculi in Tibijs aliquorū populorū, niſi tamē pro venis intellexerit meatus vrinarios in quibus gigni, & comparari huiuſmodi longitudinē vere aſſeruit Actuarius, quāquā Auuic: 1 9. 3. tr: 2. c. 20. maluerit in inuolucris venarum renū cōparari, vbi ob eorum debilitatem ex intemperie calida contractā cum nequeat expelli humor lentus & craſſus ex prauis cibis genitus, aſſatur, atq; in eā longitudinē formatur, quā ait interdum duos æquare palmos. *(Cum vrina craſſa,)* quā vrinam craſſam intelligat Hipp. non ità cōſtat, aliq́ putāt intelligere vrinā coctā, atq; horū ſentētiæ videtur ad ſtipulari Gal. 9. σύμμετρον ὄρον interpretari videtur; At ipſe vix poſſum huic opinioni aſſentiri, quod cū fiant capilli ex materia pituitoſa, & viſcida in renibus conglobata à calore, ſed non valde vrente, qualis eſt qui facit calculos, & arenulas non video quo pacto poſſit fieri urina optima, neq; valet, quod Hipp. ſolum accuſet renes, quaſi reliquum corpus bene habeat, ac propterea vrinæ debeant eſſe bonæ, primum quia Hippoc. non vult ibi generari eam materiam lentam: Sed alibi genitam mitti in renes, ibiq́. concreſcere. Neq; vero ſimile eſt totam illam materiam pituitoſam conuerti in capillos, ſed neceſſe eſt aliquid relinqui non concretum, qui faciat vrinam craſſam, quemadmodum uidemus lac coagulatum, relinquere ſerū craſſum, & adhuc aliquas lactis partes illi cōmixtas, ex quib. iterum concretis igne, aut aceto, aut alio liquore colligitur ea ſubſtātia, quā vocāt recoctam. Sed hoc in loco occurrit dubiū, quo pacto Galen. 6. de loc: aff: c. velit in uenis potius huiuſmodi capillos, quā in renib. gigni, contra quæ dicit in hoc cōmētario, niſi dicamus eo in loco intelligere pro uenis ipſos meatus vreticos, in quib. aquirūt eā formā, licet materia à renib. ſuppeditetur. Vtilis eſt aphoriſmus ad dignoſcendos, & affectus, & locos affectos, ut proptereà Gal. ea de re lib. de loc: aff: tractauerit, ſed utilis eſt etiā ad praxim, quia docetur medicus adhibēda eſſe præſidia, ſi ſint carūculę, cicatrizātia, atq; ea ſtatim, ut pręcipit Gal. loco citato, ne ulcus renū in dies maius effectū irremediabile tādem euadat, Sin uerò ſint pili me dicamētis diuerticis res agatur. Circa qđ tamē oritur dubiū, quoniam Gal. 6. de loc: aff: c. 3. inquit, quot quot ipſe prę manib. habuit curādos, qui pilos mingerēt, eſſe perſanatos diuerticis, hic uerò artenuātibus, & incidētib. ſed uidetur hic uſus periculoſus quādo diuretica medicamēta perducūt ad renes materiā, quam per uias inueniūt, ac proptereà augēt affectū, unde iure merito à pleriſq́. damnātur diuretica in ipſorū curatione; Pro qua re nō exigui quidē momētu decernēda dicendum.

Dubit.

Solut.

Vtilitas Aphor.

Dubit.

Solut.

cědũ eſt, diuretica uſurpari poſſe uel ante purgato corpore, uel nõ eo purgato; ſi adhibeatur non purgato corpore, certè dãnoſa ſunt ob antedictã rationẽ, ſi uerò prius purgato, nullum detrimẽtum ſuccedit, atq; hoc poſtremo modo locutus eſt Galenus, qui etiam ob eandem cauſam dixit in comment: attenuantibus, & incidentibus perfici curationem, quæ incidentia, & attenuantia uſurpantur primo ad præparandam, & euacuandam antecedentem materiam, ad hoc ut poſſit deinde continens materia per diuretica euacuari.

77 *Quibus in urina craſſa furfurea quædam ſimul exeunt: his veſica ſcabie laborat.*

HIC quoq; aphoriſmus cũ de cõtẽtis preternaturalib. urinarum agat, doceatq́. ex ipſis, & affectũ, & locũ affectũ dignoſcere, patet nõ modo ipsũ antecedẽti cõmodiſſimę cõnecti, ut etiã cõnectitur in 2. de nat: hum: uerumetiã ad eãdem medicinę partẽ dignoſcitiuã ſpectari, ac ſentẽtiã eſſe ſine ratione, atq; indiuiſibilẽ. *(In urina craſſa:)* Et hic quoq; Gal. atq; alij plerią. intelligũt pro urina craſſa mediocriter cõſiſtẽtem, qui ſi ſit nimis tenuis, uenas quoq; malè habere indicet. At ego ſicut & antea ſecus puto, intelligere ſ. urinã uere craſsã, quoniam intelligere ſatis nequeo, qũo ſcabiem patiẽte ueſica, poſſit naturalis urina excerni, quales iſti uidẽtur interpretari, imò uerò Hip. 2. prog. c. 14. huiuſmodi urinas deteriores facere uidetur cęteris, ſ. farinaceis, lamineis, atq; ſimilib. ut ſi ſunt adeò malę, nõ poſſint eſſe coctæ perinde atq; naturales, ſic etiã uidere, nõ poſſum, quo pacto ubi laborẽt uenę ſcabię debeát urinę eſſe tenues, cũ urina ex uenis percoletur eaq́. percolata ad renes, & ueſicam mittatur, quare mihi probatur Hip. pro craſſa accepiſſe uere craſſam, quia hęc cũ furfurib. nõ põt deſurſum deſcẽdere ua de talis ſit in ueſica, atq; hoc cõfirmatur exẽplo Theophorbi filij, quem Hipp. 5. Epid. narrat ſcabie ueſicę haborautẽ urinã tenacẽ, ac lẽtam minxiſſe; Ceterum ui dere oportet quę ſint illa furfuracea cõtenta, de quib. hic loquitur Hipp. ſunt aũt corpuſcula quędam arida, quę furfuris figurã æmulãtur, fiũt autem ut ait rectè Gal. uel ex epidermide uenarũ, aut ueſicę abraſa, uel ex ſanguine pręſertim melã cholico deuſto, atq; in formã furfuris redacto, Vtrum autẽ à uenis proficiſcatur an à ueſica (inqt Gal.) dignoſcitur urina, qa ſi à uenis malę affectis, urina tenuis eſt, nec mediocris, nec cõcocta: ſin autẽ à ueſica, craſſa (hoc eſt) cõcocta, Verũ de hac Gal. explanatione facere nõ poſsũ, quin magnopere dubitẽ, primũ qa uenas ſcabie laborare poſse, & per urinas dignoſci admodũ difficile capitu eſt, quia hoc ſymptoma deberet maximę apparere in deurẽtib. febribus, & in ictéritia, quãdo bile uenę replẽtur, qd tamẽ minimę cõpertum eſt, licet ut ait Galen. poſſit fieri in ard: ex cõbuſto ſucco melanch: unde Auuerr. 4. collect. c. 24. & 58. furfuraceã urinã ſolius ueſicę ſymptoma facit, niſi (ut alias dixi) pro uenis meatus ureticos ca piamus, deinde dato, qd uenę laborẽt ſcabię, id fieri nõ poteſt abſq́. inſigni carũ lęſione, & cõbuſtione, Videmus aũt ubi in uenis magnũ aliqd incẽdiũ eſt, quale ſolet in ardẽtib. febrib. urinas craſſiſſimas, atque turbatas fieri, ut propter hoc in ſcabie uenarũ potius craſsę q̃ tenues reddãtur, qd quoq; in ueſicę ſcabie fieri nõ dubitarẽ. Vnde nõ puto hic Hip. appoſuiſſe urinã craſsam, ut diſtingueret ſcabiẽ ueſicę à ſcabie renũ, ſed utrunque ſequitur neceſsario ipsã furfuraceã materiã, q̃ ſi extrinſecus miſceatur aquę tenuiſſimę, uidebimus ſemper eã reddi craſsã *(His veſica ſcabie laborãt.)* De ſcabiei ueſicę generatione admodũ pręclare Gal. locutus

eſt,

est, sicuti à succo acri, & mordaci cutis totius corporis exuritur, & ulceratur, ita ut cuticulæ uocatæ combustæ, & abrosæ partes excindātur instar exuuiarum serpentum, ueluti conspicitur in scabie, lepra, atque lichenibus, ita quoque intus præsertim in vesica contingit, vt eius interior tunica ab vrente vrina, vel salso, & mordaci ichore, vel cantharide, alioue pharmaco mordenti epotis, vt narrat Auuic: se audiuisse secunda 1. sect. 3 summa 2. c. 6. derasa vna cū vrina eijciatur, atque eam furfuraceam reddat, quo in casu iterum repeto me nescire, quomodo possit vrina mediocris, & concocta esse, vt interpretatur Galenus non autem vere crassa, & turbata, qualis semper esse solet, quandocumque vesica aliquo affectu graui laborat, & maximè in calculo, quando forsan uideri posset debere vrinā esse tenuior, scilicet crassiore materia ipsi calculo adhærente, atque adglutinata. Cuiusmodi vrinam habuisse in vesica scabiosa Theophorbi Laryssæi filium narrat Hippocr. lib. 5. Epidem. Nec quicquam obstat, quod in adiectis ad librum de natu: humana habeatur hic aphorismus, atque loco vrinæ crassæ habeatur quasi sit eadem crassa, & pura, quoniam ea pars tota est spuria præterea ibi loquitur de mingentibus non continuatim, sed per interualla furfuta, & vox καθαρον ad contentum, non ad substantiā refertur, quasi dicere voluerit munda ab omni alio contento; Accedit hisce, quod si longius quàm à vesica prodirent huiuscemodi furfuracea, necessario euntia per angustos meatus aliquod aliud malum, & dolorē pareret, quod tamen ab Hippocrate minimè est significatum, imò etiam Auuerroes 4. collect. in fine cap 58. & 24. furfuraceam vrinam, & lumineam voluit tantum indicare pustulam, aut vlcerationem in vesica. Est itaque hæc sententia Hippocratis germanissima, & vera, q̄d vbi cum vrina crassa exeunt contenta furfurea, indicatur excoriationem esse, ac veluti scabiem in vesica factam à re erodente, & excoriante siue intra corpus, siue extra vt in cantharidum sumptione. Cur vero non meminerit aliorum signorum scabiei vrinæ, vt doloris, pruritus pudendi, & fœtoris, de quibus Auuic: & Auuerroes, necnon ante ipsos Aetius lib. 11. cap. 22. & Alex. lib. 9. cap. 7. ratio fuit, quia signum solum ex sedimento, & vrina est artificiosum, non item alia commemorata. Vtilis est aphorismus pro comparanda dignoscendi locos affectos, & affectus ipsos disciplina; Sed confert etiam pro exercenda medicina, quandoquidem discitur cui parti sit adhibenda medicina, & qualia debent esse remedia scilicet eadem victus ratio, quæ adhibetur pro curandis cęteris scabiosis, eadem medicamenta iocinoris, tenum, & vesicæ feruorem mitigantia. Cæterum dubium est an melius sit, per ipsum penem indere medicamenta ipsam vesicam depurantia, & ad cicatricem perducentia, an verò præster diureticis vti: nam ex vna parte videntur vsurpanda diuretica, quandoquidem diximus in explicatione antecedentis aphor: in quo fere de simili affectu tractatur, diuretica conuenire ex Galeni sententia: Ex alia parte est nuper commemoratum exemplum filij Theophorbi Laryssęi, qui mortuus est tertia die ab accepto medicamento acri; vrinam cienre. Pro resolutione dicendum est multo tutius esse indere medicamenta catherere per penem ad vesicam; & si vtendum est diureticis, illa debere esse omnis acredinis, atque mòrdacitatis expertia cuiusmodi semina melonum, Capillus Veneris, nec vlla prius adhibenda, quam corpus commodè sit euacuatum.

Vtilitas Aphor.

Dub.

Solut.

78 *Quicunque sponte sanguinem mingunt, his à renibus venulam ruptam significatur.*

HACTENVS multis antecedentibus aphorismis tractauit Hippoc. de signis vrinæ tam diagnosticis, quam prognosticis, idquè pergit facere vsque ad finem libri, vt minimè dubitandum sit, quin non solum sit præsens aphorismus cum superiori coniunctus, verumetiam reliqui interfese non obscuram habeant connexionem, etenim cum in antecedentibus egerit de vrinę puruleis contentis, nunc de cruentis agit, nisi dicere placeat, hûc aphorismum melius fuisse collocatum; si ante antecedentem positus esset, scilicet post 75 si quidem cum Hippoc. docuisset signa cognoscendi vlcera renum, aut vesicæ, in præsenti docet dignoscere vlcera renum, ac vesicę, adeò vt scopus ipsius sit docere; quid ex sanguineis vrinis præsagiendum sit de loco affecto, & quomodo distinguenda vlcera renum, à vesicæ. Est enim sententia dignostica, indiuisibilis, & sine ratione, quales sunt pleræq. Cellus autem lib 2 cap. 7. ita transfert simul hunc, & sequentem aphorismum, vt ambos vnum atque eundem esse existimauerit, & quæcumque ibi dixit, mutuasse videtur ex lib. Hippocr. Coacarum prædictionum, vbi complura etiam habuit, quæ in aphorismis traduntur; Quod itaque dicit Hipp. est: Quicumq; sponte sanguinem mingunt, ijs ab aliqua renum venula ruptionem factam esse argumentum est, Quid sit apud Hippocratem ἀπὸ ταυτομάτε alias copiosę satis disputauimus. Quod autem hac de re dicit Galenus in Comm: est; hanc vocem interdum significare, sine vlla caussa externa, Interdum significare, statim, absque vllo alio præcedente symptomate ex ijs, quæ solent ulceratam vesicam comitari, In vesica enim haudquaquam fieri potest, vt propter sanguinis copiam vlla vena effringatur, quemadmodum contingere solet in renibus, siquidem pars suapte natura est exanguis, nec ad ipsam per venas alioquin tenuissimas percolatur sanguis, nisi quantum ad ipsam nutriendam sufficere potest, neque venæ ipsi vesicæ insertæ ita sunt nudæ, atque malę collocatę, quemadmodum quæ in cauitate renum implantantur, & in quibus tum osculorum ipsarum reseratio, tum ruptio à copia humorum illac transeuntium efficitur, Iam verò quomodò Hippoc hic intelligat eam vocem, & si Galenus melius esse dicat intelligere vocem αὐτομάτε pro ἐξαίφνης, idest subito nullo præcedente alio symptomate, puto tamen nec eos malę sentire, qui arbitrantur posse vtroque modo intellexisse, siquidem non solum à caussa aliqua externa, ut pote casu, equitatione, plaga, venenis, aliaquè re simili, potest sanguis mingi; uerumetiam cum aliquo symptomate vrinæ vlcus comitante; est itaque perinde ac si dicat Hippocrat. subito, & sine caussa vlla externa, sine vlloue symptomate vesicæ vlceratæ, (*Sanguinem meiunt*,) mictio cruenta duplex esse solet, vel ex puro sanguine, vel ex sero sanguine infecto, à renibus mingi sanguinem purum etiam subito uix credi potest, quandoquidem cum semper in vesica reperiatur vrina, atq; per illam transire quicquid proficiscitur à renib debeat, haud fieri nequit quin sanguis illi, qui in vesica reperitur semper misceatur, at licet Galenus videatur contrarium asserere,

scilicet quod sanguis sincerus prodeat etiam à renibus, id tamen fit raro, imò Conciuis meus, qui hoc vidit, noluit simpliciter sanguinem sincerum esse intelligendum, sed paucæ vrinę commixtum, quasi fieri nequeat (ut dixi) quin si à renibus fluit sanguis, semper in uesica existenti vrinæ misceatur, præterquam quod non videtur etiam ita impossibile affecta uesica sola prodire sanguinem, licet non ita copiosum, ut è renibus, (*Venulæ ruptionem*.) Cur Hippoc. potius dixerit venulæ, non autem venę Galenus haudquaquam considerauit, neq; tamen bene uidebatur prætereundum, quandoquidem si pro sanguine intelligit sincerum, copiosum, atque affatim exeuntem, à venula talem effundi non ita consentaneum rationi videtur, vt ob hoc forsan aliqui transtulerint uenam potius, quā uenulam. Illud obseruatur in anatome, & ab Anatomicis proditū habetur in carne renū disseminatas esse uenas tenues, quę etiā in lib. de affect: internis φλεβία vocātur ab Hippocrate (*Ruptionem signif:*) ῥῆξις, grecę ruptionem bene transferunt omnes; Iam uero ῥῆξις nil aliud est quam effractio uenarum, propter quam fiunt in ipsis hiatus patentes, è quibus (ut bene dicit Galenus) sanguis effunditur & affatim, & copiosus, & ἀκριβὰς seu purum, secusquam in anastomosi, & diapedesi, siquidem in illa non effunditur sanguis affatim, maxime quando reclusio est exigua, sed paullatim tenuior percolatur, ita ut cruenta urina reddatur, in hac ueto nō sanguis, sed ichor sanguineus effūditur, cuiusmodi sudores sanguineos esse, & Aristot. & Theophrastus prodiderunt, Est & alius modus euacuationis sanguinis, quando uenæ erodūtur, quo in casu paullatim effluit, prout paullatim erosione aucta foramen amplius redditur; Sed in huiusmodi effluxu facto ex uesica, præcedere semper solent signa vlceratę uesicę, ueluti dolor, pus, ac ueluti eius substantię ramenta. Sed dubium est quid Hippoc. vel author quicumque sit libri secundi de natu: hum: vbi dicit tex. 19. Quibus cruentæ solum urinę, his venę laborarunt: augetur etiam dubium, quia Galen. in com: videtur manifeste tribuere vim sanguificam de ipsis venis. Quod ad primum, Gal. qui vidit difficultatem coactus esse soluere, quasi vox πεπονήκασιν, significet venas esse defatigatas, & ob imbecillitatem generare sanguinem semicoctum, uel significet eas esse aliquo morbo affectas, utcumque concludit eam sententiam non esse Hippocratis, neq; Polybi; apud quos numquam reperitur uox χρήματα pro urina usurpata, sed οὖρον. Itaque hęc est sententia Hippoc. ubi sanguis exit sincerus affatim, & sine alia caussa manifesta, à renib. prodire, quia prę copia sanguinis sit effracta in renibus uena; atque hoc non solum utile est scite pro dignotione loci affecti, uerumetiam ad rectę, & feliciter instituendam curationem, quæ in his casibus efficitur missione sanguinis, quiete, atq; remediorum frigidorum, & adstringentium usu. *Dub.* *Solut.* *Vtilitas Aphor.*

79 *Quibus in vrinis arenosa subsistunt, his vesica laborat calculo.*

HIC quoq; aphorismus ut appareret, de contentis urinę tractat ut superior. Vnde Celsus lib. 2. cap. 7. ex hoc. & superiori simul iunctis quasi unam sententiam fecit, atq; in ipso nullum alium scopum habet Hippoc. quam docere, quomodo ex ipsis contentis affectus natura interdum dignoscatur, & dixi interdum, *Connexio.* *Scopus.*

terdum dignoſcatur, & dixi interdum, quoniam ſæpe uſu uenit, ut ubi lapis eſt in ueſica, arenæ quæ antea eijciebantur, non amplius compareant, ſcilicet ijs ipſi lapidi, adhæreſcentibus, & conglutinatis, imo etiam ſæpe exeunt arenulæ, neque tamen ullus eſt in ueſica lapis, adeo ut hæc ſententia nullo pacto ſit ſempiternæ ueritatis, ſi eo modo quo ſcripta eſt ab Hippocrate, intelligatur. Scilicet ubi ſubſident in urina arenoſa, eos neſicæ calculo laborare, & forſan hæc eſt ratio propter quam nuſpiam alibi apud Hippocratem hæc ſententia reperiatur licet in fine lib 2. de nat. hum: nonnihil reperiatur de urina arenoſa ſed in alium ſenſum. Eſt enim ſimplex ſententia diagnoſtica atque indiuiſibilis, In qua explicanda breuis admodum fuit Galenus, nec aliud quicquam dixit, quam vel aphoriſmum falſum eſſe, uel potius à tranſcriptore libri per negligentiam eſſe alteram partem omiſſam, ſcilicet (*vel renes*,) tamquam hæc debeat eſſe Hippocratis ſententia, ubi arenoſæ fiant urinæ, aut in ipſa, aut in renibus calculi ſint, Verum ut dicebam, neque ſic eſt ſemper uerum, quia non rarò contingit, ut arenæ excernantur, priuſquam lapis uſpiam fiat; quemadmodum etiam uſu uenit, ut exiſtente lapide in ueſica, nullæ tamen arenę in ueſica conſpiciantur, Quare niſi aphoriſmo aliquæ condiciones tribuantur, haud poteſt doctrinæ Hippocraticæ, quæ ſolet eſſe firma, accommodari, ſunt autem condiciones quod ubi apparent arenulæ, uel ſtatim ſubſidentes, uel paullopoſt ſignificat lapidem uel affuturum eſſe in renibus, aut in ueſica, uel adfuiſse, qui in arenas ſit diſsolutus, uel adeſſe; nisi melius dicere placeat uocem λιθια ſignificare Hipp. eſſe aptum ad generandum lapidem, ſic enim ueriſſima eſt ſententia omni tempore, quod ubi in urina ſtatim arenæ ſubſident, ijs ueſica eſt apta ad generandum lapidem, ſcilicet ex ipſis arenulis, & miror Galenum hoc non uidiſſe. Et quamquam in compluribus noſtri corporis partibus obſeruatum ſit fieri lapides, ut in pectore, inteſtinis, corde, ueſica fellis, atque etiam in articulis, in lingua ut conciuis meus teſtatur, & in capite; in partibus tamen unde ſecernitur urina numquam fieri eſt compertum, niſi in ſolis renibus, atque ueſica, ut propter hoc iure Hippocrates debuerit harum duorum partium meminiſſe, quamquã ſecus ſentiat conciuis meus, cui hac in re minimè adhærere poſſum. Verum de generatione calculi renum etsi ferme conſtet inter omnes medicos, ſcilicet qđ ex materia craſſiore ibi retenta, atque uel tepore loci coacta, uel nimio feruore aſsata, tamen de calculo ueſicæ non ità certum, ſi quidem Farnelius lib. de mor: & ſymp: partium cap. 13. uoluit ſemper ueſicæ lapidem fieri ex calculo renali in ueſica retento, atque ibi noua ſemper illi adglutinata materia aucto, qđ ſeſe uiſum in cunctis exploraſse teſtatur, ex corticibus, & nucleo contento, quibus lapides illi conſtant, adhæc putat ſolam materiam uiſcidam non poſse in ueſica retineri tandiu ut faciat lapidem, cum nec grumus ſanguinis, nec pus id faciant. Cardanus autem in hoc commentario uoluit numquam lapidem ex renum arenis concreſcere, eo qđ illæ ſint aſperæ, atq; ubi in veſicam deſidunt, eam diſcrucient, atq; ad ſui expulſionem impellant, imò in Apologia aduerſus Scaligerum, atq; etiam alibi exiſtimauit haud quãquam lapides eam duritiem aquirere intra corpus: ſed extra, ut oua, quod tamen experientia falſum comprobatur, ſiquidem ubi chirurgi cathetere explorant an in ueſica ſit calculus, atq; eum inueniunt

ueniunt, impingentes in ipsum ita solidum reperiũt, vt percussus sonitum edat, qui audiatur. Ego verò non dubito ambos deceptos esse, & primo Farnelium, tum quia videmus non raro fieri vesicę calculos, absque quo vmquam præcesserint areaulæ, tum quia in pueris fiunt ex lacte ut testatur Hipp. 4. de mor: quos nullus vmquam melius dixerit calculis renum laborare, neque valet apparere illos nucleos, & cortices, quia licet in cunctis id concederetur (vt voluit Farnelius) id tamen & fit in vesica, primum paruo calculo facto indurato, mox noua semper materia adhærente, & agglutinata, vt omnium primus nos docuit Hippoc. lib. de aer: aquis & locis, neque valet, argumentum grumi sanguis, & puris, quoniam ea materia caret viscíditate, & lentore, qui faciunt & retineri humore & ex eo lapidem concrescere: Cardanus etiam non minus errauit eo q̃d sæpenumero contingat, vt primo calculi renum mingantur, deinde desinant: atque sequatur lapidis uesicæ generatio, q̃d certissimum argumentum est ex ipsis renum arenis conglobatum esse uesicæ calculum, neque valet Cardani ratio, quod calculus renum, stimulet uesicam ad sui expulsionem, quoniam id licet interdum eueniat, potest tamen ob complures caussas retineri, primo ob facultatis expultricis imbecillitatem, vnde fit ut in senibus huiusmodi affectus sit magis familiaris, quam in alia ætate, vt & Hipp. & Gal. docent, deinde ob ipsius corporis vesicæ mollitiem, Nam ob soliditatem ipsius uesicæ fit, vt interdum aliqui toto vitæ tempore calculos è renibus eijciant, neque tamen umquam uesicæ calculo laborent, sic contra fit ut ob eiusdem mollitiem retentus tenũ calculus in vesica lapis grandis euadat, postremo etiam fit ob ipsius calculi renalis, vel magnitudinem, ob quam mingi nequit, vel ob eiusdem tenacitatem, ac lęuorem, ob quos non stimulatur uesica, & id certè ipsa autopsia constat, nucleos qui insunt lapidibus uesicę semper fere esse admodum læues, atque politos, etsi lapis alioquin sit asperiusculus, proptereaq́. magnos cruciatus inferat: Id itaque verissimum semper existimaui, nempe uisicæ lapidem generari tam sponte in vesica, quam ex delapso à renibus calculo, quemadmodum est verissimum vtriusque lapidis materiam potissimum generari ex prauorum ciborum vsu, s. lacticiniorum, pasticiorum, ostreaceorum, vinorum crassorum, aquarum lacustrium, & palustrium, vt ait Hipp. ocio: nam qui exercentur, aut parum sedent, vix vmquam hoc malo laborant, vt propterea prudentissimè dixerit Gal lib. 5. de tu: valetud: in fine cap. 1. eos qui sunt bono temperamento à natura donati, esse maximè damnandos, si calculo laborent, quasi id patiantur tantum ob inobseruatam honestam viuendi rationem, sic etiam vt ait Hipp. 4. de morb: pueri lacten tes vesicæ calculo prehenduntur, vbi nutrices eiusmodi prauis edulijs aluntur,

Cęterum cum in febribus magnis, & vrentibus sępenumero conspiciantur, & in ipsę morbo uigente, & in declinante, atque finito excerni arenæ copiam insignem, quæri posset quomodo possit defendi Hippocratis sententia, ad quod respondemus, si addamus particulam, *(vel renes,)* aut dicamus Hipp. loqui de ijs, qui spõte, & assidue arenosa mingũt, earũ verò febricitãtes habere caussã euiden tem licet internam, cum nec asidue mingunt, sed febre duntaxat durante, iam claram esse; si quidem vt plurimum in febribus fiunt huiusmodi sedimenta, ob feruorem renum maximè calefactorũ à febre, q̃d si alibi fiat, ea materia, vt fieri **Dubit.** **Solut.**

potest,

potest cognoscitur, quia est multo tenuior, leuior & perinde non ità statim subsidens, sed potius matulæ parietibus adhærescens, contra è renibus, & calculis detrusæ crassior est, statimq. fundum petit, sit itaque hæc germana Hippocr. sententia, quod ubi quis sine alia occasione, & præter consuetudinem eijcit per vrinam arenosa sedimenta, frequenter & continuatim, illis aut adest lapis in vesica, aut affuit, aut periculum est ne fiat, quia licet possit etiam hoc fieri uitio renum, attamen vitia renum solent quoque in uesicæ calculum desinere, ut per hoc, quod dicit Hip. de vesica, possit similiter de renibus affirmari, nempe in his uesicam, & renes (λιθιᾶ) idest aptos esse ad lapidē inducendum, An autem uerū lapide renum magis tentari senes, quàm iuuenes, ut dicunt fere omnes, haud ità experientia correspondet, nisi dicamus lapidem sponte in uesica non fieri senib. sed ex renalibus antecedentibus, atque hoc uoluisse significare Hipp. in coacis, quando dixit à 12. anno vsque ad 63. non fieri lapides vesicæ, nisi prius inchoarint, propter quod etiam 6. aphorism. 6. & alibi dicebat in senibus non sanari nephritidem, quia uel durat, uel conuertitur in calculum uesicæ. *Vtilitas Aphor.* Vtilis est ut dicebam initio aphorismus ad dignotionem, & affectus, & loci affecti, est pariter maximè utilis ad curationem, & præseruationem, ubi quis sibi timendum uiderit de calculo uesicæ, uel renum, aut præsenti, aut imminenti, tunc & recta viuendi ratione occurrere, & medicamentis alijs auxiliari studet, in quo genere vsum clysterium prudenter à concive meo esse laudatum non dubito.

---

80 *Si sanguinem mingant, aut grumos, vel stillicidium vrinæ habeant, & dolor in imum incidat ventrem, & pectinem, & fœmen, circa vesicam labor est.*

ETsi melius fuisset hic aphorismus collocatus ante præcedentem, in quo tractauit de sanguinis mictu, nihilominus potest etiam accommodate satis cum superiore connecti, *Connexio. Scopus.* cum in utroque agatur de cognoscendi uesicæ affectibus, ex urinæ contentorum speculatione, adeò ut scopus Hippocr. in ipso sit docere modum dignoscendi locum uesicæ affectum ex alijs signis, quam ex ipsis arenesis sedimentis, nec quisquam insaniret, si diceret Hippocratem uidisse præcedentem aphorismum non esse ita firmum ad instruendum circa uesicæ affectus, ob idquè uoluisse hunc subijcere, à quo docemur multo certius, quando ipsa uesica laborat, pertinet ergo præsens sententia ad partem medicinæ simioticem, ac ut est sine ratione, sic etiam nullam diuisionem patitur. (*Si sanguinem*;) habetur hic aphor. etiam lib. 7. aph. 39. & apud Celsum lib. 2. cap. 7. licet Celsus non (circa uesicam;) sed in uesicas habeat, ut dicetur infra; dicebam alias sanguis per uesicam exiens, aut solet esse purus, aut impurus, atque purus uel exit liquidus, qualis esse solet in uenis, aut conglobatus in grummos, quos uocat Hippocrates ϑρόμβες, qui liquidus exit, est quoniam statim atque exijt è uenis foras mittitur, qui uerò grumescit, id patitur; quoniam cum diu maneat extra proprium locum, ubi conseruatur, à proprio calore desertus, atque alienum adeptus crassescit, ad quod fibræ, siue partes terrestres ei inexistentes magnopere auxiliantur, ut uere dixerit Aristoteles 3. de Hist. anim. cap. 6. sangui-

aem nisi fibrosum grumescere, hoc autem intelligens probe Galen. lib. de tum: præt: naturam diffiniebat grumum esse confectam sanguinis concretionem *Grumus, quid.* sensui obiectam, vnde θρόμβωσις dicitur quoque concretio sanguinis subtus cutem, alias à Latinis sugillatio nuncupata: sed ut hæc res paullò diligentius tractetur videndus quis propriè locus conueniat grumefactioni, & quæ sint illius caussæ, de loco Hippoc. 6. aphor 20. dum scribit: sanguinem in ventrem effusum suppurari, duo docet, alterum est nomine vētris intelligi quamlibet cauitatem, & nomine suppurationis quamlibet suppurationem, seu corruptionem, quandoquidem vbi sanguis effunditur à venis in magnas cauitates grumescit, vbi in minores inflammatur & putrescit, vbi in musculorum cauitates subtus cutim facit echymosim, idest sugillationem. Porrò de caussis Aristot. 3. de hist. animal. 6. & 4. meteor cap. 7. vult esse frigiditatem, & fibrarum commixtionem, propter quam sanguis siccescit. Cęterum non valet: quia licet hoc possit contingere quando grumescit extra corpus, secus tamen est vbi in corpore grumescit, quando calidus est: Vnde satius est dicere, quod etiam videtur dixisse Galen. 6. de loc: aff: c. 4. & primo lib. scilicet sanguinem conseruari à proprio loco, qui est vena; nam verè ob hoc dicebat Arist. nuspiam inueniri sanguinem nisi in venis, à quibus effusus sanguis proprio calore, & cōseruatore priuatus, alieno calore crassescit, & condensatur, quemadmodum etiam lac grumescit in mammis, vbi nimia copia coarctatur, atque condensatur, à calore extraneo; est enim etiam lac sanguis dealbatus; Iam verò circa hæc duo occurrunt dubia: Vnum *Dub. 1.* est, quomodo grumi exeant à vesica, cum Gal 6 de loc: aff: dicat fere omnes perire, quibus in uesica sanguis grumescit: Aliud est ab ipsomet Galen. loco citato significatum, scilicet cur sanguis extra locum proprium ita totaliter corrumpitur, non ita bilis, vel pituita, cum tamen sit optimus omnium humorum. *Secunda.* Ad primum dicendum est grumos magnos, & retentos diu esse exitiosos non *Solut 1.* autem paruos, & recentes, de quibus loquitur Hipp. in hoc aphorismo: Ad aliud *Solut. 2.* uerò communiter dici solet optimum semper corrumpi in contrarium, quod est, sic enim ex cibis optimis deterrimos succos generari tradidit non semel Hippocr. in lib. de aff: intimis, & secundo de uictu: nam quod corpora symmetra, & temperata facilius mutentur, & ægrotent verum est, quia propius sunt extremis, ut etiam dixit Arist. 5. sect probl. 22. & Galen. lib. de opt: corporis constit: Verum alia potest ratio assignari, cur sanguis optimus omnium humorum corruptus euadit deterrimus, nō itē alij humores, quoniā quę optima sunt ex multis exactè commixtis cōstant, vnde facta ipsorum mixtione, & corruptione necesse est multa corrūpi, ob idq́ pessima euadere, qđ similiter accidit lacti, atq; semini. *(Et stranguriam patiatur)* Corn: Cels: qui hunc aphorismum fecit totum latinum lib. 2. c. 7. Sic transferr hæc verba (si paullatim vrina destillat,) alias uero vrinæ difficultatem solet transferre. Est enim stranguria ut Gal. docet lib. 5. aph 58. & *Stranguria, quid* lib. 7. aph. 48. affectus, in quo vrina paullarim, & guttatim excernitur; Vnde Cato lib. de re: rust: c. 156. vocauit hoc vitium Lotium substillum, & Cicero 2. de finib: vesicę morbum, quo etiā morbo laborasse Epicurum significat, nā stillicidium urinæ familiarissimum esse consueuit illis, qui calculo vesicæ laborant, quo obijsse Epicurum narrat Laertius in eius vita. Causæ huius morbi duæ af-

feruntur à Gal.f. impotentia facultatis retentricis; quæ scilicet imbecilla est, ubi calculus reperitur in vesica, necnon ipsius lotij acrimonia, quæ cum nequeat ferri à facultate expulsiua ocyus quam par esset excernitur. (*Et dolor incidat*;) Vesicam esse collocatam subtus eam partem, quæ facit pubem, & ad perineum seu iter fœmineum tēdit ex ipsa anatome satis liquet, Vnde vbi in ipsa adsit dolo ris caussa, circa eas partes ipsum percipi rationi est consentaneum, (*Quæ circa vesicam*) Galenus circa hæc uerba duo notat. Vnum est, diuersas fuisse huiusce partis scripturas; alterum πονέει, alteram νοσέει habuisse: sed ut vere dicit, nil refert siue hoc, siue illo modo scribatur, Alterum, vocem τὰ περὶ κύστιν si de sola uesica intelligatur falsam esse, si autem de instrumentis actioni vesicæ inseruientibus, scilicet renibus, atque potris vreteris, esse verum, quam Galeni opinionem fuerunt qui criminati sunt, quod cuncta quæ hic ab Hippocrate commemorantur, nequeant significare vlcera renum, aut meatuum vrinariorum. Vnde putant. Τὰ περὶ κύστιν, intelligi de ipsius vesicæ partibus, scilicet ceruicis principio, productiore ipsius corpore, atque alijs partibus, quarum prout aliquæ patiuntur, aliquē non, sic dolor modo in pube, modo in Epigastrio, modo in perinæo, modo vbiquè sentitur, Ego verò licet non diffitear posse etiam hoc pacto intelligi verba Hippocratis, non uideo tamen, quin etiam Galenus possit benè dixisse, si non copulatim, sed disiunctim hæc omnia capiantur, alioqnin si simul cuncta intelligantur, certè ut possit dolor pubis, & perinæi denotare affectum renum haudquaquam percipio: Vnde rectè Celsus vesicam simpliciter transtulit. Et Cardanus hac in re mihi egregie satis fecit interpretans (*Circa vesicam*,) idest proximas uesicæ partes, quasi voluerit senex mōstrare, ubi hæc symptomata apparent, adeo magnum affectum esse in uesica, vt etiam partes ipsi proximæ, & annexæ insigniter coafficiantur. Neque dubitare oportet, quin uoce νοσέει, vel πονέει uoluerit intelligere ulcus, quandoquidem symptomata quę recenset illud significant, nec absq. illo fieri possunt. Vtilis est aphorismus non

Vtilitas Aphor. solum ad affecti loci, & ipsius affectus dignotionem, uerum etiam ad ipsam curationem instituendam, quod ab hoc doceamur cui parti sint auxilia intus, & extra adhibenda, quæq. remediorum genera conueniant.

---

81 *Si sanguinem, aut pus minxerit, aut squammulas; & grauis odor adsit, vesicæ exulcerationem significat.*

CVM urinę cruentę mictio sit affectus magnopere uerendus, iure Hippocrates pluribus aphorismis uoluit eam tractare, ut etiam fecit in Coacis prædict: atque in prognosticis, ut ob hoc non sit dubitandum, quin apta con-

Connexio. nexio reperiatur inter superiorē, atq; hunc aphorismum, in quo scopus est Hip-

Scopus. pocratis expresse docere, quomodo ulcerationem uesicæ cognoscere liceat ex ipsius urinę contentis, ita ut sententia sit similiter diagnostica, sine ratione, atque indiuisibilis; Et licet, etiam in anteced: de ulceribus uesicæ locutus sit, ut fuimus interpretati, attamen quia superiora erant signa, etiā partium uicinarū, nunc solius uesicæ ulceratę signa uoluit docere. Est autem quod dicit Hipp. hoc nempè si

pe si quispiam mingat sanguinē, & pus, necnō squāmas, ipsaq́. vrina grauiter oleat, uesicę ulcerationē significari: in qua sententia exponenda, inquit Galen. mingere sanguinē, & pus non modo ipsius uesicę, uerumetiam, & renū, & meatuū ureteriorum communia esse symptomata, quamquā uere difficiliter fit, ut ab ipsis ureteris, sicut frequenter à renibus, atque uesica pus excernantur, nam partes neruosæ, quales sunt illi meatus cum sint partes siccæ, & frigidę, haud ita tumorem inflammatorium patiuntur, vt possint ad suppurationem peruenire, secus quam ipsi renes, Iam verò graueolentiam, & squammas vrinæ ipsi inexistentes propria vesicæ symptomata esse dicit, Nam vt de squammis, quod dicit Galen. veritatem habet, non tamen proprium est ipsius vesicæ vlcerationis, vt urina fœtida sit, quoniam cum fœtor necessario sequatur putredinem, ut docuit Galen. 5. de symp: med: cap. 15. æque illam sequitur, quæ fit in renibus cum pure, atque illam quę fit in vesica, Vtrum autem (qđ etiam animaduertit Galenus) sit legenda particula copulatiua (&) an vt habent alij contextus aduersatiua (aut) nil refert, modo adiungantur squammæ, quandoquidem siue solum pus, & solus sanguis, siue vtrumque mingatur, semper est vlceratæ uesicæ argumentum, quando coniunguntur simul squammæ, quæ non ab alia parte quam à membranosa excindi possunt cuiusmodi est uesicæ corpus, Notandum est Hippocratem dixisse ἑλκωσιν non ἕλκος, vt complecteretur etiam excoriationem, quæ non propriè ἕλκος, sed ἑλκωσις est, hoc est ruptio, seu abrasio, sic enim appellare solent medici ἑλκωσιν vt in lib: diffin: ruptionem corneæ, vel ab ictu, uel ab aliqua insigni inflammatione facta. Præterea notandum est addidisse Hippocratem graueolentiam, quia pus quod ab urina excernitur solet maxime fœtere omnium aliorum generum quæ à renibus ducuntur, non solum quod uesica contrectet rectum interitum, ab eoquè fœtorem maiorem aquirat, uerum etiam, quia in ipsa vesica excrementa complura colliguntur, quæ putredinem adepta eam insignem reddunt, atque hoc est quod etiam uoluit significare Aristoteles 13. problem sect. primo quando scripsit: Vrinam quo magis retinetur eo deterius olere, secus quam ipsum stercus, siquidem urina retenta putredinem maiorem aquirit, stercus uero contra magis exiccatur, Quod similiter dixerit Hippocrates λεπίδας, idest squammulas non fuit absque sale, siquidem à uesica erosa nequeunt partes nisi exiguæ educi, quod ipsius substantia sit membranacea, minimequè carnosa. Igitur demonstratio huiusce sententiæ hinc habetur, quia ubi ulcerata est uesica, necesse prius sanguis exierit, facta continui solutione, post sanguinem dicebat alibi Hippocrates pus, puris & putredinis perpetuus comes fœtor, ut dixi, quæ omnia ubi in uesica perdurant, depascuntur uesicæ substantiam, unde squammulæ; quæ certè non possunt solis renibus exulceratis apparere, quamquam & sanguis, & pus, & fœtor, uel iuncti, uel separati illorum exulcerationem possint significare; Sicut ubi grauis odor, non modo simplex, sed sordidum ulcus denotant, quia ubi maior fœtor, ibi putredo maior; squammulas autem debere esse albas, & dolorem apparere, circa partes in antecedenti aphorismo dictas non est dubitandum, & si hoc ab Hippocrate tamquam res clarissima sit omissum. Vtilis uero est aphorismorum sicut, & præcedentes.

Not. *Vtilitas Aphor.*

82 *Quibus in vrinaria fistula tubercula nascuntur, his suppuratione facta, & eruptione solutio.*

LVCVLLENTISSIME totus hic aphorismus nullo pene verbo mutato latinus factus habetur apud Celsum lib. 2. cap. 8. Sicut etiam repetitur 7. aph. 57. In Coacis autem prænotionibus paullo aliter huiusmodi sententia proponitur, vbi hæc habentur. Quicumque tuberculum vrinæ difficultatem præstans circa vesicam habent, quocumque situ, & figura iaceant turbantur, solutio autem mali fit pure rupto; Iam vero continuatio cum superiore hæc est;
Connexio. quod cum in antecedente locutus esset de pure, quod mingitur, docuissetq. mali quid significet, ne quispiam existimaret semper malum esse puris mictum, nunc voluit docere quandoquè esse bonum, scilicet cum ipsius eruptio sequitur fistulæ vrinariæ tuberculum migendi faciens difficultatem, Vnde patet esse mere prognosticam sententiam, simplicem, & indiuisibilem: quam Galenus exponens, dixit: hanc sententiam siquis superficietenus consideret, ob breuitatem haudquaquam effatu dignam videri, cum vnicuiquè compertum esse queat, tuberculis in meatu vrinario consistentibus, solutionem ipsorum futuram, ac propterea omne impedimentum iri ademptum si rumpantur, atq; pus exeat. Verum si mens adhibeatur (inquit Galenus) in ipsa latere alicuius rei maioris demonstrationem; nam vt ait Hippocrates in Coacis prænot: huiusmodi tubercula vrinæ difficultatem semper inducunt, quam rupto tuberculo protinus aboleturi manifestum est, Sed ad hæc dicta sequitur problema illud, Vtrum
Probl. velit solum hoc tuberculum rumpi, an sæpenumero quidem hoc accidere cum etiam possit dissipari. An potius ruptionem tamquam exemplum solutionis
Solut. eius morbi (quod verius esse dicit) proposuerit; Sed hoc in loco videtur illud admiratione dignum quomodo hanc sententiam fere popularem, & nimis claram proponere voluerit Hipp. siquidem nemo est tam bardus, & à musis alienus, quin sciat solui tumorem, & consequenter omne malum, qui fit in fistula vriniaria, exeunte inde pure, Nisi dicamus aliquid plus voluisse nos docere, scilicet nullam esse meliorem liberationem ab huiuscemodi tuberculis, quam quæ fit per suppurationem, non solum quia vt dicebat 6. Epid. sect. 3. tex. 7. id quod suppuratum est non reuertitur, cum in suppuratione fit crisis, coctio, & abscessus, verum etiam, quia discussio, quæ diutius tardat solutionem, periculum adfert, ne interim difficultate vrinæ vitam adimat, vnde quia suppuratio fit citius non tantum periculi habet, & propterea felicius soluit omnem à tuberculo enatum laborem, Sed oritur hinc alia dubitatio, quoniam non ita videtur tuta suppuratio, propterea quod sequuntur eam vlcera, & post vlcera carnes, quæ
Dubit.
Solut. solent diu durare, & ad mortem vsque comitari, Cui respondendum est, etiam si vlcera subsequantur ea nihilominus curari, & sanari melius, quam uesicæ vlcera, siquidem vbi vlcus est in fistula, continuo abstergitur ab urina excurrente, & consequenter exiccatur, & ad cicatricem perducitur vrina in ea parte non retenta, at secus est in vesica, vbi cum vrina retineatur, auget (vt dictum est) putredi-

dinem, materiamquè magis erodentem efficit, vt ob id vlcera vesicæ contumaciora, & fere insanabilia sint; Demonstratio itaque præsentis sententiæ est, quod vbi difficultas vrinæ & dolor non fiunt ex vesica, sed ob tumorem existentem in fistula vrinaria, veram liberationem fieri si is tumor potius suppuretur, quam discutiatur, idquè cognosci pure exeunte, ita vt non semper puris mictio damnanda veniat, quemadmodum ex antecedente aphorismo potuisset quispiam suspicari. Ergo vtilis est præsens sententia non solum ad prognosim salutarem efficiendam, verum etiam ad ipsam curationem recte instituendam, siquidem vt natura feliciter soluit huiusmodi morbos suppuratione, sic docet medicos debere ipsi suppurationi adiuuandæ potissimum studere, nempè quo citius malum soluatur, cui exitiale periculum inest. *Vtilitas Aphor.*

---

83 *Mictio noctu plurima facta, paruam significat deiestionem.*

CVM multa in antecedentibus aphorismis de vrinæ condicionibus, quid significent, docuerit; pauca admodum de ipsius copia dixit, Ea propter in postremo huius libri voluit, nonnihil etiam hac de re docere, ne scilicet simplex vrinæ copia putetur passim esse damnanda, Adeo vt Hippocratis scopus sit in præsenti sententia docere, quid simplex copia lotij significet, & præsertim, quæ noctu mingitur, Est enim aphorismus diagnosticus, atque etiam ut monet Galenus curatorius, simplex, & indiuisibilis. Cæterum pro plena aphorismi intelligentia sunt nonnulla examinanda. Quorū primum est, Cur potius nocturnam vrinam, quam diurnam, vel utramque Hippocrates commemorauit, Secundum quę vera sit ratio propter quam vrina pauca multam egestionem significet, & è contra. Tertium cur Hippocrates non dixit, etiam multam egestionem paucā urinam significare, cum tamen id etiam rationi, & usu correspōdeat. Quartum in quem finem Hippocrates uoluerit hanc sententiam, quæ satis uidetur leuis nobis relinquere, Circa primum illud statuendum est id quod copiosę (ni fallor) demonstraui in prælectionibus meis Patauinis de excremētis, nempe urinam nil aliud esse quam potulentam materiam in Iocinore, atque renibus alteratam, proptereaquè rectè à Galeno fuisse dictum in extremo primi libri de potentijs naturalibus: id totum quod bibitur excerni per urinam, exiguo quodam excepto, quod per sudorem, atq; insensibilem transpirationem consumitur, secundo supponendum est noctu omnes euacuationes imminui, sed aliquas magis, aliquas minus. Tertio supponere oportet, naturam rectè operantem, & à nullis caussis uiolentis irritatā, numquam duas euacuationes insignes moliri, Postremo supponendum, quod habetur apud Hippocratem lib. 4. de morbis, semper in corporibus sanis tertia die cibum exire, quotidieque humores excerni, qui si retineantur morbos uarios efficiunt. Iam uerò his suppositis non est difficile inuenire noctis pótius, quam diei meminisse Hippocratem, quia noctu magis integræ sunt naturæ operationes, perinde & excrementorum sequestrationes, quam interdiu, quando scilicet uigilijs, laboribus, sensibus, milleq; alijs rebus interturbari possunt, ut si plusculum, uel minus mingatur, aut egeratur

Connexio. *Scopus.*

ratur in die, ab huiusmodi caussis id fieri possit, ob idq. nullum certum iudicium haberi queat, secusquã in nocte, ex qua forsan ob hoc prisci illi philosophi omnia generari dixerunt, vt tradit Arist. 12. methaphys. cap. 6. quoniam opera naturæ semper meliora, & certiora fiunt nocte, quam die, Ad secundum autem Galen. dicit: ubi humiditates, quæ solẽt aluum reddere mollem ad vesicam vertantur, necessario fœces ipsas durari, ac proptereà retineri, & minores reddi, Verum altera quoque caussa est, quoniam pars ciborum conuertitur in ipsam vrinam, vnde hac aucta, necessariò fœces, seu cibi excrementa diminuuntur, nam Aristoteles 4. de gen: anim: in fine cap. 4. Narrat fuisse Perinthi Vaccam, cui cum annus à natura esset occlusa, nec vllis remedijs aperta cõseruari posset, naturam prouidisse illi, ut excrementa alui extenuata, & in vrinam conuersa per vesicam excernerentur. Eadem ratione dicere possumus, quandoq. maiorem partem potabilis materiæ cibo mixtam ad intestina ferri, vnde multo minor fit vrina, quę est ipsamet potabilis substantia, quam fœces, & Leones quos scribit Aristot. aluum duram habere, atq; vrinam fœtidissimam, id patiuntur quia multos crudos, & immansos edunt cibos, ex quibus glutinosi succi gignuntur, cumq. proportione ciborum bibant parum, consequenter vrinam paucam reddunt. Cur autem modo potus ad locum fœcum vertatur, modo sicca cibi excrementa vertuntur in serum, & vrinam multæ sunt caussæ, quas enumerare hoc loco haudquaquã est necesse, Circa tertium. Respondeo tacuisse, quoniã id quasi necessariò cõsequebatur, nã & de alijs euacuationib. vt sudore & vomitu verum est, vbi vna fit insigniter; alias cessare, aut fieri minores, verũ nõ ità est de naturalib. sicubi de preternaturalib. quales sunt sudores, & uomitus: nam naturales nil plus significãt esse quam defectum alterius; Circa postremum id est dicẽdum, quod apposite admodum, atq; disertè scribit Galen. Hippocratem in proponenda hac sententia illud primum spectasse, vt medicos doceret, quando vel vrina, vel fœces nimium copia excedunt, quid facere debeant, scilicet vbi aluus nimis fluit non modo minuendum esse potum, vt faciunt corui, quos dicunt Aegyptij dum æstate alui fluore laborant, sese penitus à potu abstinere, Verumetiam prouocandam esse remedijs accommodatis vrinam, Contra ubi nimium dura est aluus, tunc augendum, esse potum, atq; prohibendam esse ipsius in aliam, quam ad aluum distributionem, ex quo patet, non minus ad dignotionem, quam ad curationem vtilissimum esse hunc aphorismum, quamquam puto in alium etiã vsum præsentem sententiam nobis ab Hippocrate relictam fuisse, scilicet ne homines alioquin sani solliciti semper essent vbi aluus non respondet; quoniam ubi multum simul mingitur cum pauca alui egestione, nullum malum ex eo sequi solet, vacuatis excrementis aliqua parte; & exiccatis ijs quæ sunt in intestinis, ita ut, nec vapores tetros in corpus mittant, nec ibi morantia ullum aliud inferant detrimentum, Atq; hoc tantum intelligi debet nonnullis tamen obseruatis condicionibus potissimum ut sani sint, nec in uictus ratione errent.

Vtilitas aphor.

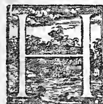
FINIS QVARTI LIBRI.

HIERO-

HIERONYMI MERCVRIALIS FOROLIVIENSIS,

PRAELECTIONES PATAVINAE, *IN QVINTVM LIBRVM APHORISMORVM.* HIPPOCRATIS.

1 *Conuulsio ex Elleboro lætalis est.*

IPPOCRATES aut Aphorismorum concinatores, cur initium quinti libri fecerint à conuulsione, ratio nulla certa potest afferri, nisi placeat dicere conuulsionem esse symptoma grauissimum, adeo vt etiam populus vbi imprecari, & dicere vult aliquod magnum malum, imprecetur, & nominet spasmum, quæ ratio forsan etiam fecit vt complures aphorismos de hac ediderit: Attamen non est cum antecedentibus vlla ipsius connexio diligenter quærenda, sed illud solùm asserendum hanc sententiam omnium breuissimam, esse merum placitum prognosticum, sine ratione atque indiuisibile. Neque verò existimare oportet quin sit diuersus ab illo in antecedente libro scripto (*Carnes sanas habentibus*,) quoniam hic promiscuè agit de cunctis, ibi de sanis: Et non multa essent circa ipsius expositionem dicenda, nisi Galenus suo commentario satis longo nos inuitaret, Quod ergo dicit Hippoc. est, conuulsionem factã ex Elleboro esse lethalem, quasi semper, aut plerumque exitium afferat, vt interpretatus videtur Galenus initio sequentis commentarij, licet Celsus lib. 2. cap. 6. transferens hanc sententiã ita dixerit. Is seruari non potest, qui epoto veratro exceptus distensione neruorum est, hæc autem sententia habetur etiam in Coacis prædictionibus. Quod loquatur Hip. de Albo veratro solum, nemine dubitare uideo, siquidem hoc per excellẽtiam sic à veteribus omnib. vocari inuenitur, vnde Plinius dicere solebat: illud tyrãno solere assimilari, qđ similiter sub Ellebori nomine potuerit intelligere, cætera medicamẽta grauiter purgãtia non abnuo, cum experientia cõstet etiã ab his cõuulsiones fieri, vel q̃a malè administrata sit, vel q̃a corpus illius q̃ purgatur sit aptũ nimis ad illũ affectũ suscipiẽdũ;

Iam

Iam vero videre oportet quot sint modi, quibus conuulsio efficitur. Spasmus, qui nil aliud est, quàm præternaturalis membrorum motus, quo ipsa versus principium trahuntur, non aliter, quam dum sanitate fruũtur. Secundo quemadmodum Hipp. intellexerit in aphorismo. Tertio quæ sit vera caussa, propter quam spasmus est vsque adeo lethalis. Circa primum Galenus videtur quinque modos proposuisse, quib. solent preternaturaliter moueri ab Helleboro poto membra versus principium; Primus est ob vehementes illas agitationes, & contentiones, quæ contingunt in ipso vomendi actu non quidem initio purgationis, quando scilicet suffocationis imminet periculum, verum quando vehementius vomentes veluti dilaniantur, ob ingentem neruorum laborem, qui ob sympathiam quam habent cum ore ventriculi afficiuntur vehemẽter, sicut quoque accidere solet illis, qui æruginosos humores in stomacho habentes insigniter cõuelluntur, donec illum reijciant, vt se vidisse testatur Galenus, & vt ego semel vidi in Bergomensi studioso Patauij, qui immanissimis conuulsionibus oppressus spacio 24. horarum sublatus est, eiusq. deinde secti totus ventriculi fundus humore æruginoso, & atro plenus est repertus. Secundus modus est ex ipsa purgatione, & præsertim quando nimium purgantur, vt contingere solet, ijs, qui choleram patiuntur, quibus sæpenumero fiunt contractiones maximè crurum. Tertius modus est ui ipsius medicamenti, uel humores è neruis ad sese trahentis uiolenter nimis, proptereaq. ipsos neruos uehementer alterantis, uel uiolentia distributi in ipsas neruosas partes, nempe neruos, ligamenta, musculos, tendines, ac ob id nimium exiccantis. Quartus quando nimium replentur, & humectantur, ut enim chordæ ob nimiam siccitatem uel humiditatem contrahuntur ita ut breuiores fiant, interdumq́ rumpantur, sic ipsis neruis contingit, ob idq. uere dixit Hippocrates fieri conuulsionem tum à repletione, tum ab inanitione. Quintus modus est ab acrimonia, uel inimica, aut medicamenti, aut ueneni, aut alterius cuiuspiam rei qualitate, merito cuius læsi nerui, aut partes neruosæ ad eam euitandam sese uersus proprium principium contrahunt, ac conuulsionem faciunt, cuiusmodi euenire consueuisse tradit Galen. illi puero, qui ex teterrima ueluti aura à pede ad caput sublata in Epilepticam conuulsionem incidebat. Quod uerò neruis contractis uariæ partes, & aliquando totum corpus conuellantur non est præter rationem, siquidem ut dicebat Gal. 3. de loc. aff. cap. 6. Videmus ubi ramus solus arboris inflectitur uehementer totum arborem concuti; Etenim maxima illa uis, quam patiuntur nerui ita efficax est: vt vna cum neruis trahat, quicquid ipsis superstat, & alligatur, Iam verò de quo loquatur Hippocr. Gal. sentit de eo spasmo tantum verba fecisse, qui ob siccitatem contingit, eo quod hic solus sit vere irremediabilis, atq; exitialis, præsertim si sit vniuersalis, nec recens: sed confirmatus cum cęteri curentur, licet omnes sint in vniuersum curatu difficiles, siquidem cũ in quauis cõuulsione cerebrum, & neruorum initiũ magnopere patiatur, atq; quilibet cerebri ingens affectus sit grauis, & perniciosus, vt dicebat Plato in Timeo, vbi vocat cerebrum medullam, plane quamlibet conuulsionem grauissimam existimare est necesse, siue sit febri coniuncta, siue sit ab ea seiuncta. Accidit etiam illud quod in ceteris manet caussa conuulsionis, quæ donec non sit è corpore

pulsa,

Spasmus, q. d.

pulsa, manente illo immani motu, haud potest facultas gubernatrix corporis superesse. Caeterum cur facta à siccitate sit vsque adeo exitialis, vt Galenus dicat in commentario esse incurabilem sunt praeter dictam aliae quoque rationes, qđ partes seminales consumuntur, & quod calor atque humiditas substantifici, & implantati valde imminuuntur, quae omnia quoniam recuperare minime licet, hinc fit vt iure huius modi conuulsiones esse irremediabiles dixerit Galenus, qui tam in sequenti commentario voluit vocem θανάσιμον hoc in loco aequipollere voci κινδυνώδης, idest periculosum, & saepenumero interimens. Est itaq; spasmus ex Elleboro lethalis vt caussa, atque etiam vt signum, est enim vt signum, quoniam significat partes spermaticas, & calidum innatum esse ex nimia purgatione, atque siccitate consumpta, quae nequeunt refici, est quoq; vt caussa, quoniam ab ipso facultas motrix ita hebetatur, vt non possit thoracem mouere, vnde postmodum sequitur suffucatio. Vtilis itaque est ad praedictionem faciendam, & ad instruendum medicum ne circa huiusmodi corpora multum operetur, ne qđ contingit vi morbi, ipsius imperitię adscribatur, similiter instituitur medicus vt valde caueat ab Elleboro, atq; alijs nimium purgantibus, qđ si veteres eo frequenter vtebatur erat quia vt ait Galen. optimę praeparabant, qua praeparatione nos caremus, praeterquam quòd etiam erant valde assueti vomitui. *Vtilitas Aphor.*

---

2 *Conuulsio ex vulnere lethalis est.*

CVM Hippoc. de conuulsione, quae est magnus morbus sibi nonnulla, magni momenti docere initio huius quinti libri proposuisset, atque ante de illa, quę sequitur ellebori, vel alterius medicaměti grauis purgatione verba fecisset, nunc de illa quae sequitur vulnus verba facit, quamq; vt superiorem esse dicit exitialem, hoc est periculosam, vt interpretatur Galenus, atque saepenumero interficientem, Ita ut sit etiam haec sententia pertinens ad simioticam, siue prognosticam medicinae partem, sine ratione, & indiuisibilis, Hanc autem interpretans Celsus lib. 5. cap. 26. dixit eam febrem esse perniciosam, quae non finitur, vel à neruorum rigore, vel à distentione, quae ex vulnere orta est. Iam vero τραῦμα, siue τρῶμα, vt in Coacis, quo nomine vtitur saepè Hippocrates, & quod à Leonibus sic dicitur, licet dicatur de qualibet ingenti laesione facta à caussa violenta, vt docuit Galenus quinto in sextum Epidemiorum, & secundo de articulis, attamen etsi τραῦμα, quod nomen hic vsurpat dicitur de continuitatis solutione per incisionem facta in carne, vt habetur saepe apud Galenum libro de constitutione artis, & qui huiusmodi incisionem patitur ex vulnere accepto solet ab Hippocrate uocari τραυματίης, siue τρωματίης, vt habetur in libro de medico, & de vulneribus capitis, quamquam non abnuo etiam intelligi posse de qualibet uiolenta laesione, ut contusione, casu, percussione, in quibus etiam est laethalis conuulsio, nec non ipso vlcere, vt optimè Concivis meus. Igitur quod Hippocrates hoc in loco dicit de uulnere, intelligendum est de eo quod fit per carnis incisionem, quae incisio quoniam interdum solam carnem attin- *Connexio.*

git, interdum verò etiam ad neruos penetrat, certè, vt Galenus innuit, propriè hic loquitur de eo vulnere, quo violatus est neruus, & ad quod cum sequatur inflammatio, iure etiam succedit conuulsio, eo quod simul inflammatus neruus, & exiccatus sese contrahit simulque partes contrahens, quibus est implantatus sequitur conuulsio, nempe partis anterioris si sit ibi vulnus, aut posterioris si ibidem, aut vtriusque si in vtroque (*Mortale*,) hanc vocem dicit Galenus non aliter hic vsurpari ab Hippocrate, quàm vsurpata est in antecedente aphorismo, scilicet pro eo, quod nō necessario: sed sæpenumero & significat, & caussat mortem. Vnde idem Hippocrates in Coacis prænotionibus vbi eadem sententia habetur, loco θανάσιμον scripsit κακόν, Etenim licet tumor inflammatorius, qui solet sequi hæc vulnera sit sæpissimè exitiosus, attamen haud minus exitiosum esse consueuit, quando prorsus absque tumore est, iuxta Hipp. sententiam aphor. 65. huius lib. vbi scribit, vbi tumor fit in vulnere non fieri conuulsionem, quemadmodum si factus euanescat lethalissimum est, scilicet recurrentibus prauis humoribus ad membra præcipua ut Hippoc. docuit lib. de vulner: cap. cæterum pro plena intelligentia præsentis sententiæ duo sunt examinanda; Vnum est, quæ sit vera ratio propter quam spasmus superueniens vulneri sit vsq; adeo exitialis; Alterum est, cur vt ait Hipp. in lib: de vulneribus capitis si dextra pars capitis vulneretur solet conuelli sinistra, & è conuerso. Circa primum non defuerunt, qui existimarint illud cōtingere propter sanguinis effusionem nimiam, quæ contingit quando fit conuulsio, atq; ex siccitate est, quæ opinio facile refellitur, tamen quia vix vmquam fit conuulsio vbi sanguis copiosus profunditur, quod inflammatio sic prohibeatur, tum quia etiam sine sanguinis effusione, ex sola nerui punctione interdum sequi spasmum experientia docet, tum quia in subsequenti aphorismo loquitur de sanguinis profusione, vt minimè nunc debuerit de eadem verba facere. Itaq; vera ratio est, quod vbi nerui in vulnerib. violantur, si nullus tumor appareat circà ipsum, aut apparens statim delitescat humorum cōcursum fieri ad principium neruorum, atq; inde fieri conuulsionē par est. Vnde Cassius medicus probl. 9. tradens rationem ob quam si vulnera capitis penetrantia ad membranam circumambientem cerebrum nimis propere obducantur cicatrice conuulsio sequitur, ait esse, quoniam sauciata ipsa membrana palpitatione, atq; allisu ipsius cerebri sordes ducit, quæ cum nequeant dissipari, iam occluso vulnere, & facta duriore cicatrice, in profundas cerebri partes, ac proinde in ipsum neruorum principium abeunt, vbi tandem spasmum inducunt. Circa Secundum Cassius idem problem: 41. quærens huius euentus caussam, inquit, referendam esse ad situm neruorum originem suam è basi cerebri trahentium, atque se inuicem decussantium, ita vt à dextra basis parte exorti, in læuum capitis sinum feruntur, quod à læua in aduersum, ita vt eorum situs decussatim concurrat, proptereàque sauciata dexteræ partis membrana sinistram ressolui, aut conuelli contingat, & è contra. Certe huiusmodi ratio satis apparens est, si ex ipsa anatome posset huiusmodi dogma confirmari; Atqui Gabriel Fallopius preceptor, & amicus meus singularis in extremo libri de Vulnerib: capitis diuersam prorsus sententiā habuit, vbi prudēter satis distinguēs motus cōuulsiuos à vera cōuulsione, illos fieri docet à prauis vaporib. cerebrū & neruorum

Not.

Ad 1.

Ad 2.

uorum principium insigniter lædentibus, hanc verò aut repletione, aut inanitione, atque vna parte capitis sauciata alteram conuelli, propterea qđ musculi fraterni, qui hinc & inde ad tempora sunt collocati ob actiones obeundas, vbi læduntur, si vnus cessat operari alter ad se contrahit partem affectam, atque ita conuellitur, qđ tamen ait idem falloppius sese experientia didicisse non esse verum, nisi prius pars læsa conuellatur donec amittat actionem, quā amissa demū pars aduersa conuellitur, Sed huic falloppij sententiæ illud obstare videtur si in omnibus partibus sunt illi musculi fraterni, quorum vnus vbi trahit alter cessat & viceuersa: Vnde deberet eiusmodi symptoma in cunctis spectari, quod tamen experientia non comprobatur, quare cum hæc sententia habeatur ab Hippocr. non modo in libro de vulneribus cap: verumetiam in Prorrhet: & Coacis, scilicet incisam temporum vnam partem, aduersam conuelli, atque res ipsam difficilem satis quæstionem habeat, sic etiam reputatam ab Hippoc. in prorrhet: dicendum aliud non videtur, quàm cognationem illam musculorum antedictam ab Hipp. lib. de artic: ἀδελφιξίαν vocatam esse causam, qua vno musculo affecto cognatus simul afficiatur, licet non semper affecta pars sensu cognoscatur, quod aūt dicūt aliqui, iccirco partē aduersam vulneratę ressolutionem pati, qđ ad sauciata totus pene sanguis trahatur, eaq; refrigerata ressoluatur nō videtur verum, quoniam proximior pars à qua primū sanguis trahitur deberet prius ressolui, qđ tamen non cōprobatur experientia, qđ etiam dicendum est, quando dicunt, in vulneribus capitis sanguinem confertim ferri in illud, cuius pars vulnerata fugit conuulsionem ob fluxum sanguinem, quam non fugit alteram ob retentum sanguinem; Vtcumque autem hac de re sit, vera est Hippocratis sententia conuulsionem ex vulnere, & alijs caussis violētis, nō modo vt signum esse lethalem verumetiam vt caussam, quandoquidem immanes illi motus vires alioqui valde consternatas penitus perdunt, quamquam nonnihil discriminis apparet, siquidem conuulsiones quæ fiunt ex percussionibus, & ex luxatione vertebrarum dorsi, vt minus videntur sequi debere, sic sunt magis exitiosę, vt ait Auuic. 2. 3. in fine cap. 2. & Cælius Aurelianus lib. 3. acut: in fine cap. 6. Quæ verò fiunt ex neruorum siue attritione, siue punctura, siue incisione sunt certè & ipsæ lęthales, verum minus, quia ex ratione succedunt, cum affecto neruo ob cognationem simul etiam afficiatur cerebrum, qua pariter ratione fit, vt in pueris conuulsiones non sint adeò lęthales quemadmodum in senibus, vt Cælius dixit; Hoc tamen totum intelligi debet, non de particulari alicuius membri conuulsione, sed de vniuersali, quando perseuerant, quandoquidem frequēter videntur partes ex vulnere conuulsæ, quæ minimè necem afferunt, sicuti nec illæ conuulsiones, quæ non perseuerant. Vtilis est itaque aphorismus in primis ad prognosim, deinde ad curationem, cum doceatur medicus in vulneribus magnam esse adhibendam diligentiam, ne conuulsio sequatur, quod fit medicamentis prohibentibus nimiam sanguinis effusionem, vnctionibus spinæ, dilatatione vulneris, & ipsius cicatrization s, & consolidationis prorogatione, necnon si opus sit, tempestiua, & accommodata sanguinis detractione. *Vtilitas Aphor.*

3 *Vbi sanguis plurimus fluxerit; singultus, aut conuulsio superueniens, malum.*

AD inflicta vulnera sæpe sequi insignes sanguinis profusiones, & ex his postmodum oriri conuulsiones nulli dubium est, vt hac ratione videa-
Connexio. tur Hippocrates conuulsioni ex vulneribus statim subiunxisse eam, quæ fit ob nimium sanguinis fluorem, & licet Hippocrates loquatur in tempore præsenti, quasi velit fieri tunc spasmum, quando sanguis adhuc fluit, attamen ita locutus est, quia celeriter ab ipso fluxu succedit conuulsio. Est aphorismus dogma prognosticum, sed & ad faciendam medicinam vtile, siue ratione, atque indiuisibile, Gal. enim paucissima dixit, nec aliud, quam vocem κακὸν, idem significare, quod θανάσιμον, scilicet id quod non modo malum est vt signum, & vt caussa, verumetiam quod sæpe exitium adfert, siq; vlla est harum vocum differentia, est tantum secundum magis, & minus, quia θανάσιμον, idest mortale maius semper periculum designat, quam κακὸν, idest malum. Habet Hippoc. hac eandem sententiam in Coacis prænotionibus. Celsus verò lib. 2. cap. 8. vt latinum redderet aphorism. 9. lib. 7. huic non ab similem, ita dixit. Si sanguis profluxit, deinde secuta est deměria cum distentione neruorum, periculum mortis est, vbi dementiam addidit Hippocr. quia etiam ex siccitate interdum delirium: sed leue subsequi solet, nā si optima actio cerebri, siue sit egemonica, siue sensatrix, siue motrix, ab optima ipsius temperatura proficiscitur, non est dubium quin à qualibet intemperie lædatur, quamquam ab alia magis, ab alia minus, neq; vero absonum est, quod habent hoc in loco exemplaria quædam, scilicet (fluente κάτω,) idest infusa sanguine, quoniam etiam ex fluxu immodico sanguinis ab ano haud inconuenit fieri dementiam, atq; conuulsionem. Iam verò considerare paullisper oportet, quare ab immodica sanguinis fluxione, tum fiente, tum facta fiat conuulsio, quare singultus, & quare potius Hippocr. hoc voluerit dicere esse κακὸν, & non θανάσιμον, vt dixit supra; fieri conuulsionem ex sanguinis fluxu, eo quod siccantur nerui, & musculi, ac exiccati contrahuntur versus principium, secumq; trahunt interdum totum corpus, interdum partem, vel
Dub. 1. partes illius, est ab omnibus confirmatum. Sed illud dubium esse potest quomodo fluente sanguine, & copioso possit fieri siccitas, quæ longo tempore solum
Secunda. contrahi solet, præterea quomodo possint sanguinis paupertate nerui exiccari, qui illo non aluntur, sed potius mucilaginoso succo. Circà primum dicendum
Solut. 1. est sanguine fluente non fieri statim exiccationem solidorum, sed priuationem alimenti, quæ etiam siccitas est, quo priuatæ repente partes, dum conantur vndequaque illud trahere fit exucatio, & corrugatio, quam sentientes nerui ad eam fugiendam sese contrahunt. Ad aliud verò conuenit dicamus, quod scribit
Solut. 2. Aristot. sanguinem esse commune, & mediatum saltem totius corporis nutrimentum, quoniam hic à natura conuertitur in eum succum, à quo postmodum immediate partes aluntur, sic enim mammæ lacte, testes semine, quodammodo ali possunt dici, vt ossa medullis, nerui muccoso succo, nec incōuenit, quod nerui possint ob priuationem sanguinis ita cito exiccari, vt etiam ipso fluente

conuel-

conuellantur, quoniam vt dixi simul priuantur, & alimento & calore, quæ duæ res eo magis neruos exiccant, quod ij suaprè natura sicci, quasiq. excocti, & deinde congelati, vt dicebat Hippocrates lib. de princ: & Plato in Timeo maximè apti sint ad vlteriorem exiccationem suscipiendam. De singultu verò certum est ab eadem caussa, qua conuulsio fieri, vt alias Hippoc 6. aph. 39. docuit, verum natura, & modo generationis non parum differt, siquidem conuulsio fit eo pacto, quo motus voluntarij, scilicet opera musculorum, licet violenta, & nõ naturali, singultus verò minimè fieri potest hoc pacto, cum ventriculus careat musculis, sed fit opera virtutis expultricis ad lædentem causam depellendam excitatæ, ipsumq. ventriculum, quasi saltuatim agitantis, nec valet, quod Aristot. 33. probl. 5. & 17. dicat singultum esse opus pulmonum non ventriculi, vt ructus, quoniam ibi loquitur de alio genere singultus, aut deceptus est; Quod autem ex immoderato sanguinis fluxu lædi possit substantia uentriculi, ita vt facultas eius expultrix uehementer concitetur, non est dubium, quia uentriculus priuatus simul calore quo fouetur, & sanguine quo alitur in sese contrahitur, corrugaturq. Vnde uim corrugationis ferre cum nequeat uentriculi facultas expultrix ab ea molesta corrugatione irritata, motum conuulsioni similem, non conuulsionem facit, ut dicere consueuit Gal. & Auicennas, atq; hoc maximè facit, cum repente sanguis profunditur, nam quæ fit paullatim sanguinis fluxio, etiam si sit insignis haud solet facere conuulsionem, aut singultum, cum ex hæmorrhoidib. interdum paullatim triginta, & plures libræ sanguinis effunduntur, nec sequatur conuulsio, nec singultus, nec mors. Demum cur Hippocr. potiùs uoluerit dicere (*malum*,) quam (*mortale*,) licet Galenus id dicat, quod antea ipse quoq; dicebam, nihilominus responderi quoq; potest fluxum sanguinis conuulsionem sequentem, non esse ita periculosum, ut est quæ fit ex uulnere, cum uideamus interdum immensam sanguinis copiam exire ab ægrotantib. & tamen eos seruare, etiá si sit sanguis arterialis, de quo, atq; maximè de uenoso, non est dubium intelligendam esse Hippocratis sententiam, Porrò est utilis aphorismus non modo ad præcognitionem, atq; prædictionem faciendam, uerum etiam in medicina exercenda, quia ubi sanguis nimis fluit, docemur ex hoc aphorismo semper metuendam esse conuulsionem, aut singultum proptereaq. esse occurrendum cum ualidis remedijs, tum adstringentibus, tum sanguinem à loco unde fluit retrahentib. Quæ autem sint hæc medicamenta sanguinem supprimentia, notum est apud medicos, atq; etiam ipsum Aristotelem, qui primo probl. 33. dicebat ea esse, quæ siccant & confluxum humorum cohibent quamquam cum uocet δριμέα, aut decipitur, aut abutitur uoce pro acerbis. *Vtilitas Aphor.*

---

4 *Ex superflua purgatione, conuulsio, aut singultus superueniens, malum.*

ET hic quoque aphorismus euidentem cum superiore connexionem habet, siquidem utereq. de spasmo ex nimia euacuatione, & de singultu (licet ille de euacuatione sanguinis, hic verò de euacuatione aliorum humorum siue naturali, siue artificiali) tractet: Celsus lib. 2. cap. 8. reddens latinam hanc sen- *Connexio.*

tentiam

tentiam statim post antecedentem dixit, periculum mortis esse, si medicamentis purgatum, & adhuc inanem neruorum distentio oppressit, quamquam cum desit singultus, videtur potius transtulisse alias similes sententias quas habuit plerisque in locis vt primo huius sectionis sect:7.aphor.25. In Coacis, in Epist: ad Democritum. Est sententia prognostica, & simplex. *(In superpurg:)* quid sit superpurgatio, & quomodo fiat abunde Hippocrat.lib.1. de nat:hum: tex. 29.30.31. & Galen.3. de simpl. med.cap.27. Galenus autem duo dicit consideratione aliqua digna, Vnum est quod Hippocraté olim dixisse specialiter de Elleboro, nunc vniuersaliter de quolibet purgante medicamento enunciare, ac propterea causas quas ibi attulit, cur Elleborus conuulsiones faciat, easdem hoc in loco conuenire, scilicet ob acrimoniam, ob agitationem vehementem, ob proprietatem aduersariam, atque demum ob siccitatem inductam. Alterum quod dicit Galenus est secundum Hippocratem, singultum esse stomachi conuulsionem, quæ sententia nisi prudenter interpretetur falsissima est, siquidem spasmus, (vt sæpius ex ipsomet Galeno dixi,) est opus musculorum, qui mouentur eo pacto quo in sanitate, sed non ab eadem caussa, atqui stomachus caret musculis, & in singultu, non mouetur animali motu, sed à natura vehementer irritata, vt monstrat sonitus atque molestia, qui in ipso edendo sentiuntur; Nec valet quod Arist. 33. partic: probl. 1.13. dicat: singultum esse passionem pulmonum, & aliarum partium spiritualium, quoniam licet eadem sit vox apud Græcos, & Latinos, scilicet λύγξ, & λυγμὸς, quibus vtitur Hippoc. & Arist. Attamen duo significat, & passionem ventriculi, de qua loquitur Hipp. & Plato in conuiuio, vbi docet finire singultu, potu, retentione spiritus, & sternutamento, quod etiam Hipp. 6.aph.13. & passionem pulmonum, & spiritualium membrorum quam sustinent mulieres, & pueri plorantes, & quam æque latini eodem nomine singultum vocant, vt apud Catullum in Argonautica.

Frigidulos ado singultus ore cientem.

De hoc autem singultu intelligendum est, quicquid Aristot. loco probl. citato scripsit, aut statuendum est ipsum fefellisse, vt potius reor. Porro Galeni sententia ita est interpretanda quasi non simpliciter spasmum dicat esse singultum, sed spasmo similem: sic enim loquitur 6.aphor.39. Singultus vero concedatur conuulsio stomachi vocari, quando aliud fuerit sermonis propositum, Quádo verò hoc solum studuerimus, vt passionis substantiam cognoscamus, melius fortassis fuerit, non conuulsionem nominare, sed quendam motum eiusdem cum vomitu generis, sed fortiorem illo, & vehementiorem. (*Malum*) cur Hipp. interdum voce (*mortale*) interdum voce (*malum*) vtatur iam diximus, vt non sit

Dubit. opus idem hoc loco repetere, illud est certè dubium; quo pacto quod hic in vniuersum dicit esse malum lib.7.aphorism.41. dicat esse non bonum, cum enim in comm: eius aph. dixerit Galenus cuncta in senibus esse grauiora ob virium imbecillitatem, etiam singultum factum ex superpurgatione deberet in ipsis esse magis periculosum, est verò leuius id quod non bonum appellatur, quam id qđ

Solut. simpliciter malum dicitur. Huic dubitationi respondendum esse puto, vere in senibus singultum esse minus periculosum ex superpurgatione, quia siue fiat ob magnam irritationem, siue ob corrugationem ex inanitione, semper facilius,

& à mi-

& à minori caussa efficitur in sene, quam in alia ætate, ut ob hoc etiam leuius malum uideatur. In pueris quidem fit crebrius singultus, quam in qualibet alia ætate, sed non morbosus, neque ab inanitione, uerum potius à repletione. Atq; huic sententiæ ad stipulatur quoque experientia, cum singultus quilibet morbosi in senibus non ita exitium afferant, sicut in alijs. Est itaque malum singultus ex inanitione non modo ut signum, uerumetiam, ut caussa, quandoquidem uires effractas ab operatione superpurgationis adhuc magis prosternit. Est utilis ut superior tum ad prædicendum, tum ad curandum, cum ex ipso discamus ubi ex superpurgatione singultus, aut conuulsio contingit, occurrendum esse statim, cum ijs quæ substantificæ alunt uentriculum, atque humorum acrimoniam obtundunt, & demulcent. *Utilitas Aphor.*

---

5 *Si ebrius quispiam repente obmutuerit, conuulsus moritur, nisi febre corripiatur, aut ubi ad horam peruenerit qua soluuntur crapulæ, vocem recuperet.*

HACTENUS Hippocrates egit de iudicijs faciendis earum conuulsionum, quæ fuerát ab inanitione, nunc uerò de ijs quæ à repletione, cuiusmodi est, quæ sequitur ebrietatem; esse enim ebrietaté inter repletiones connumerandá nemo umquam dubitauit, vt hac ratione clarissima sit connexio præsentis aphorismi cum superiore: sed dubium cur potius Hipp. pro exemplo repletionis accepit ebrietatem, & non aliud. Resp: quia tempore suo Græci ebrietati operam dabant, quia ea gens erat uini amantissima & inter laudes quas tribuit Plato Socrati est, quod bene potaret, & numquam ebrius fieret. Accedit, quod libenter Hippoc. de ijs uitijs loquebatur, quæ corpus simul, & animum corrumpunt, ut ea curandi rationem edoceret. Est uero sententia prognostica, atq; etiam quodam pacto curatoria, ut suo loco dicetur, & licet sit absque demóstratione, attamen in tres partes diuidi commodè potest. Prima est. (*Si ebrius statim*) secunda uero est, (*Nisi febris super occupet.*) Tertia est: (*Vel ad horam accedens secundum quam.*) Iam uerò unamquamquè partem expendamus: Cornelius Celsus lib. 2. cap. 6. eleganter, ut solet hunc aphorismum transferens ita scripsit, aut qui ebrius ob mutuit, is enim febri adiecta neruorum distentione consumitur, nisi aut febris accessit, aut eo tempore, quo ebrietas solui debet, loqui cœpit, quo in loco notandum unum est uocem febris, aut esse dellendam, aut loco ipsius legendum (fere) quæ uox frequenter usurpatur à Celso. Cæterum. (*Si ebrius subito*) Hippocr. 2. de morbis circa initium tractans de capitis morbis hæc habet quæ etiam lib. 6. aph. 51. Dolor repente caput prehendit, statimq; uox deficit, & sui impotés euadit, hic intra septé dies interit nisi febris eum aprehéderit, ἢν μὴ πῦρ ἐπιλάβῃ, vbi qđ hic dicit πύρετος, ibi dicit πῦρ paullo post subiungit, quod si ex ebrietate sic afficiatur (id. n. ex ea contingere solet) sic quoque moritur. Et certè si considerentur, vtrobiquè uerba Hippocratis eadem prorsus sententia uidetur, nisi quod in aphorismis ad ebrietatem significandam utitur duabus uocibus, μεθύσ, & κραιπάλης secundo. uero de morbis utitur uoce οἰνωθεὶς, quam postremam uocem usurpauit 2. aphor. 21. simpliciter si pro uini

Connexio. *Dubit.* *Solutio.* *Diuisio.*

meri

meri potione dicens λιμον θώρηξις λύει, & de uoce κραιπαλὴς dicit Gal. significare apud Grecos quamlibet capitis à uino factam lęsionem, quasi faciat κάρηνον πάλλεσθαι, ideſt caput concuti, quod etiam memini apud Plutarchum legiſſe me, ſic quoque Plinius lib. 23. cap. 1. & Aetius lib. 4. Terrullianus lib. de corona militis uocauit hiulcum ab hiando, ut Feſtus ſcribit. Itaq; puto hunc Hipp. aphoriſmum intelligendum eſſe non ſolum de uera ebrietate, in qua animus ſopitus eſt una cum corpore ex multo uino, & cibo, & in qua mediocriter animus & corpus afficiuntur, quos appellant Ariſtor. 3. probl. 26. & Plutarchus 3. ſymp. 8. ἀκροθώρακας, uerum etiam quemlibet meracioris uini potum, modo ipſum ſequatur ἀφωνία, ſiue uocis priuatio; Etenim à meraciore uino hauſto non ſolum aphonias, uerumetiam alia pleraquè mala oriri, & uſu, & ſapientum teſtimonijs eſt comprobatum (*Subito*,) aphonias fieri etiam paullatim abſque ebrietate non eſt dubium; Sed quemadmodum ea fit repente, ita quoque uocis priuatio ſequens ebrietatem ſubito fiat neceſſe eſt. Quomodo autem ab ebrietate inducatur uocis priuatio diſerte docet Gal. in comm: ubi dicit aphonias ab Hippocrate hoc in loco uocare quaslibet ueternoſas affectiones: eſſe autem ueternũ, ſiue κάρον propriè repentinam totius corporis ſenſus, & motus priuationem, quæ fit, uel principio neruorum eſſentialiter, aut per conſenſum prius affecto. Cęlius Aurelianus lib. 2. acut. cap. 10. Vult aphoniam hanc apud Hippocratem eſſe κατάληψιν, ſeu comprehenſionem alias uocatam, quaſi ut ait Galenus ſit ex genere lęthargicarum affectionum, & licet de his non loquatur Hipp. Sed tantum de ebrietate, attamen ut ſæpe diximus hæc eſt perpetua conſuetudo Hippocr. ut ſub una re plures intelligat. A uino autem præſertim caſſiuſculo repleri, neruos ait, quibus repletis, & ad proprium principium contractis non modo ſubſequi aphoniam immotis exiſtentib. neruis linguæ motricem facultatem ſuppeditantib. uerumetiam conuulſionem, addit autem ſicut uinum ſua caliditate penetrando hæc mala facit ita nõnumquam eadem ſimiliter finire; quod repletos neruos ſua caliditate exinaniat, atq; exſiccet; nam Ariſt. eadem 3. ſect. probl. prob. 14. 18. & 28. dicebat: à uino mero ebrij facti poſtera die minus capite dolere, quam à diluto, quoniam uinum ſuo calore ſeipſum concoquit, & conſumit, proptereaq; ebrij amant ſub ſole eſſe, ut inde calefacti ebrietatem finiant, ſecunda pars erat. (*Niſi febris, &c.*) Itaq; ubi fit à uino conuulſio, nec poteſt ui caloris uini materia neruis infuſa conſumi, aut ſaltem minui mors ſequitur, ſed ubi febris ſuperueniens eam diſſipat, atque exſiccat, haud ſecus malum tollit, atq; diximus tolli ebrietatem uini calore. Verum illud hoc loco animaduertendum eſt, nõ ſemper ſequi mortem etiamſi nulla febris ſuperueniat, ſed ſequitur ſaltem aliqua membrorum reſſolutio, quæ ſimiliter occupare ſolet uinoſos, ut hac ratione inter Scythas quos ait Ariſtot. loco citato 3. prob. 7. eſſe ſuapte natura uini amantiſſimos, complures repertantur capite, manib. pedibus, alijſq; artubus, & mente oppreſſos, uoluit itaq; dicere Hipp. ſi febris ſuperueniat mortem ſaltem euitari, licet interdũ remaneat, aliquis morb. Vt balbuties paralyſis, & ſimilia; Verum illud eſt dubium, qua ratione poſſit febris, & ea magna in

Dubit. ebrijs oriri, ſiquidem & Ariſtot. 3. partic. prob. 1. & in alijs monſtrat à uinolentia fieri morbos frigidos, etiam ſi uinum ſit calidum, & eadem ſect. probl. 25. & 28.

& 18. licebat propterea ebrios tremere, & sole gaudere, quoniá refrigerati sunt, quæ etiá res confirmatur à Gal in lib. de téperamentis Respódendum est primũ apud Arist. médosum esse conrextũ primi prob 3. sect. & vbi legitur pleuritidis, legendum esse paralysis, caussa vero ob quá fit febris, est corporis ad eá præparatio, nec nó qualitas ipsius vini, & obstructio, ob quá calor in igneũ vertitur. (*Vel in horam veniens secundum quam crapulæ soluuntur*) Hęc tertia pars est, in qua Hipp. dicit. Si ex ebrietate cõuulsus, & voce priuatus loquatur ea hora, qua ebrietas solui consueuit, eũ nequaquá perire; Quod.n ex vehemẽti ebrietate, quispiá reddatur vocis impotens, ac moriatur, vel seruetur superueniente febre, sané cõtingit opera frigoris, aut caloris, idquè etiam Hipp. explicatissimè dixit circa initium lib. 1. de morbis, vbi de huiusmodi symptomate, atque de ebrietate sermonem habens dixit: perfrigerato sanguine conuulsionem, & mortem oriri, Calefacto autem morbum finiri, quo nomine febris etiam superueniens aliquando soluit, vt alias 4. aph. 57. & forsan Hipp. hunc aphorismum relinquere voluit, vt moneret non esse semper verũ, quod morb. morbo superadditus augeat malum; Cæterum ad plenam huiusce partis declarationem videndum est, quę sit illa hora, qua solent ebrietates finiri; Deinde quæ sit caussa propter quam salutem promittere licet sic affectis, vbi loquuntur ea hora, Postremo cur non eadem die moriatur, qui perire debet sicut seruatur, qui seruandus est. nam Hippoc 2. de morbis dicebat: si ebrios uoce priuatos febris non corripuerit tertia die extingui, alias, aut dixit septima. Circa primum Celsus vbi Hippocr. ait hora qua soluuntur crapulæ, transtulit, qua solui debet ebrietas, Hipp. verò 3 de morbis non longe ab initio tractans de graui dolore capitis, vt etiam 6. aph 51. videtur valle dié qua solui debét ebrietates, aut primá, aut secundá aut tertiá esse, ait. n. si ebrij voce priuati intra hos dies vocé recuperẽt, sanos euadere, alioqnin perire, adeo ut ex Hipp. discursu tũ 2. tum 3. de mor: terminus vltimus solutionis ebrietatis sit tertia dies, vltra quam non modo ebrij, verum etiam apoplectici, & caretici nisi aliquo peracto recuperent sensus, & vocé moriuntur; perinde ac si dicat Hipp. nisi tertia dié, loquantur. Ad secũdum de caussa cur promittere licet salutem si intra spaciũ tertię diei vocem recuperent, est, quia signũ est iam uapores vini superari à calore natiuo, ac propterea animũ. & instrumenta famulantia ipsi solui, tũ ob ipsorũ módicá crassitié, tum ob facultatis fortitudiné, & caloris motiui robur, qđ si excedát hunc terminũ necesse est facultaté carentia alimẽti hebetatá non posse amplius contendere aduersus crassos uini uapores, ac propterea superatum iri debere, & mortem sequi. Ad postremum uero dicendum est, perire interdum ebrios septima die actualiter, verum potentialiter, vt sic loquar tertia, nam qui perire debent ad summum tertia die cognoscuntur ob adlatas rationes, licet postea possit ipsis vita prorogati vsque ad septimum, quem terminum dixit alias Hippocrates, & Plinius esse inediæ consumatæ, quandoquidem communiter homo absq; cibo non potest ultra septem dies durare, tametsi Plinius, quasi corrigens Hipp dixerit, etiá aliquos absq; cibo peruenisse, vsq; ad vndecimá diem, quemadmodum alios quoque ultra superuixisse à multis relatum est, Igitur hæc est Hippocratis sententia, qui seruandi sunt eos debere intra spacium tertiæ diei

vocem recuperare, qui verò sunt morituri, posse vsq; ad septimã diem peruenire.

Utilitas Aphor. Vtilis est aphorismus ad prognosim faciendam, tùm ad ebrietatem vitandam, quam frequenter Græci incurrebant, & vt ait Aristot. in prob. 3. sect. Scythæ facile incurrunt. Potissimum autem valet, non modo ad homines auertendos à nimia bibẽdi cõsuetudine, verum etiam ad docendam remediorum materiam, quibus vti licet ad profliganda mala, quæ ex ipsa oriuntur, & quæ recensentur ab Aristotele, & à Galen. 1. lib. de temperamen: nam si febris curat conuulsionem, & aphoniam, certum est remedia, & intus, & extra calefacientia prodesse debere.

---

6 *Quicunque à distentione corripiuntur, in quatuor diebus pereunt, si verò hos effugerint, sani fiunt.*

MANIFESTA est cum superiore continuatio in quo de conuulsione ex Ebrietate locutus est, cum hic similiter doceat prædicere mortis celeritatem ex conuulsionis dirissima specie quæ est tetanus, de quo etiam in libro de internis affec: & de diebus iudicatorijs. Est itaque aphorismus prognostic: totus indiuisibilis, & sine ratione, cum vero in eo interpretando fuerit breuis Galenus, nosque alias de hoc locuti simus, pauca supersunt addenda, nisi de generatione tetani, quem Aristoteles in lib. metheorol. 2. cap de terræmotu voluit fieri à flatu, quod accepit à Pneumaticis vocatis, quorum princeps fuit libri de flatibus author. *Connexio.*

---

7 *Quibuscunque morbi comitiales fiunt, ante pubertatem mutationem accipiunt, quibuscunque autem vigesimoquinto, commoriuntur.*

VSQVE adeò congeneus est morbus epilepticus tetano, de quo in præcedenti sermonem habuit, vt non liceat dubitare, quin hic sit illi coniunctus, ac proptereà scopus Hippocratis sit docere, quid in Epilepsia sit prædicendum ex ipsa ætate, id quod magis vniuersaliter scripsit 2. aphorismor. 45. cum dixit (: *quicumque iuuenes morbo comitiali laborant, mutatione maxime ætatis liberantur,*) adeo vt sententia sit prognostica, atque etiam quodam pacto curatoria, diuiditur autem in duas partes, quarum prior est. (*Epileptica, &c.*) Secunda verò est. (*Quibus autem vigesimo.*) Circa primam partem illud primo occurrit inuestigandum cur Hippocrates potius dixit τὰ ἐπιληπτικὰ, non autem dixit Ἐπιληψίη, siue ἐπιληπτικοί. Dicendum autem est, sicut Epilepsia multas est sortita appellationes, scilicet morbus caducus, morbus sonticus, morbus qui insputatur, morbus magnus, puerilis, herculeus, lunaticus, &c. sic non pauciores habuit species, quarum aliæ sæuiores, aliæ mitiores, aliæ obscuræ, aliæ manifestæ, aliæ pueris propriæ, aliæ etiam, cæteris communes, aliæ per consensum, *Connexio. Scopus. Diuisio.*

sensum, aliæ per essentiam; Vnde, vt omnes species complecteretur, maluit dicere (*Epileptica*,) quam epilepsiam, aut ἐπιληπτικὰς, sic enim quæcumque symptomata imaginem aliquam referunt epilepsiæ, sub hac voce comprehenduntur (*Ante pubertatem*.) Quæ sit pubertas satis notum est, præterquam quod Galenus in com: id docet: dum scribit, ætatem à decimoquarto anno, vsque ad 25. appellari communiter pubertatem, eo quod tunc temporis, pili in omnibus sub capite partibus oriantur aliquibus ocyus, aliquibus uero serius.) *Transmutationem*;) Galenus scribit uocem μετάστασιν, πάθος qua vtitur Hipp. propriè significare, quando ex uno affectu in alium fit transmutatio, ut quando pleuritis in peripneumoniam, dolor capitis in phrenitidem, &c. transmutatur, abusiue autem sic quoque uocari solutiones ipsorum morborum, sic enim in aphor. hoc, accipiendam esse huiusmodi uocem. Verum cum nusquam quam hoc in loco uideatur Hippocrates abusus simili uoce, fit ut propriè forsan accipiendam existimem, si quidem uix fit, ut Epilepsia ex toto ita soluatur, quin prius in aliquam aliam ægritudinem commutatur, ita namque dicebat Hippocrat. 6. Epidem. sect. 8. & Gal. 3. de loc: aff: 7. melancholicos mutari in Epilepticos, & uicissim Epilepticos in melancholicos, nam ita etiam dicitur solui morbus, aut finiri, uel curari, quemadmodum loquitur Celsus dum hanc sententiam träsfert lib. 2. cap. 8. & lib. 3 cap. 23. Ceterum cur ante pubertatem possint curari Epileptici, atq; etiam in ipsa pubertate, hanc rationem affert Galenus, quod cum epilepsia fiat ab humore crasso, frigido, & pituitoso, atque ætate procedente corpora siccentur, & biliosiora euadant, ut docet Hipp. 1. de nat: hum: fit ut illi humores beneficio ætatis consumantur, uel à capite hoc est ab ipsius cerebri uentriculis in alias, uel cerebri, uel corporis partes pellatur, Ex quo loco colligi potest tam eos errasse, qui putarunt epilepsiam posse fieri à flaua bile; quam Auerroem, & Farnelium, quorum ille à flatu, hic uero ab archana qualitate fieri epilepsiä crediderunt, Etenim Hippocrates in Coacis prænotionibus dum connumeraret eos morbos, qui nō enascuntur ante pubertatem; sicut inter eos non posuit Epilepsiam, ut pote quæ fiat ab humore pituitoso, frigido, & crasso, ita uidetur eos recensuisse qui fiunt, uel à sola bile, uel ab illa ceteris humoribus commixta, atque superante, qualis est peripneumonia, pleuritis, podagra, nephritis, uarix, cruentum profluuium, Cancer nisi congenitus, uitiligo non innata, catharrus dorsalis, quem nouiter nuptis contingere dicebat secundo libro de morbis, hæmorrhois, atque chordapsus nisi congenitus, In his morbis semper humor calidus abundat, qui quoniam ante pubertatem consopitus iacet à frigido, & pituitoso, ea propter non tentantur pueri huiusmodi affectibus, sed alijs, qui à frigido succo fiunt, ut ob id Hippocrates sexto Epidemiorum sectione prima textu quinto dixerit: in pueris illustrationes in pubertate transmutari, morbos ἐκλάμψιας uocans ipsius caloris natiui ex humore crasso, & frigido emersiones, quæ uere affectus frigidos curant, pueros uerò maximè huiusmodi Epilepsia tentari non modo uerum est, quinimo Hippocrates libro de sacro morbo, dicebat: etiam in utero fœtus ea corripi, atque hæc de prima parte. Est autem secunda. (*Quibus autem vigintiquinque*) in qua parte docet Hippoc. sicut epilepsia ante pubertatem curationem admittit, sic post uigintiquinque annos, hoc est

post ipsam pubertatem non curari, sed vt plurimum perdurare vsque ad mortem, non quod cito, & faciliter interimat, quandoquidem legitur non paucos ad extremum senium cum hac ægritudine peruenisse, sed quod quantumcumque viuant, per interualla modo longiora, modo breuiora epilepticis symptomatibus tentantur: Monet Galenus, & bene; Aetatis quidem mutationem, vt in mulieribus menstruorum apparitiones, & in viris Veneris vsum, habere magnam vim ad expugnandum ex toto morbum, verum esse necessarium, vt etiã alia curatio accommodata adhibeatur, & præsertim victus ratio, quemadmodum quoq; post pubertatem, licet mutatio ætatis nil amplius valeat contra morbi impetum, valet tamen, & diligens viuendi ratio, & optimorum remediorum administratio, Imò qui fiunt morbi comitiales ante 25. annum, vbi nec ob mutationem ætatis, neque victus ratione, aut vsu remediorum tolluntur, non modo amplius extingui non solent, verumetiam in iuuentute fiunt acerbiores, & maxime, qui à bile fiunt, atque fouentur, Sic enim intelligenda est sapientissimi senis sententia, Circa quam occurrunt nonnulla examinanda, & primum

Dubit. an possit morbus Epilepticus, à bile generari. Si quidem ex vna parte est Galenus in hoc commentario, vbi manifeste videtur putasse fieri Epilepsiam à solo humore crasso, frigido, & pituitoso, Ex altera parte idem Galenus narrat cuidam Iuueni picrocholo consueuisse Epilepsiam contingere quotiescumque ieiunus nimium maneret, Auuer. 3. collect. cap. 41. tres narrat opiniones circa materialem caussam epilepsiæ, Vnam eorum qui putarunt fieri à materia pituitosa, & melancholica, scilicet frigida humida, & frigida sicca, aliam eorum qui à cholera, vel ab humore cholerico, aliam eorum qui à pura intemperie, ipse verò aliorum sententijs refutatis, & max. eorum qui à pura intemperie, statuit non posse immediate ab alia caussa fieri quam à flatu fumoso eleuato ab hu-

Solutio. more phlegmatico, Verum ipse sum eius sententiæ, quam video etiam à Galeno esse significatam 3. de loc. affec. 7. & ab Auuicenna 1. 3. trac. 5. cap. de Epilep. s. fieri à materia vt plurimum pituitosa, sed mota à flatu sibi commixto; nam motu illo vt appellat Auicennas vndoso, cum parietes ventriculi cerebri percutiantur expultrix facultas excitata surgit ad pellendam rem lædentem, vnde totius corporis motus excitatur, nimirum facultate etiam ipsa motrice aliquo pacto opitulante, alioquin membra ipsa, quæ sunt solius huius facultatis instrumenta, vt perhibet Galenus primo de motu musculorum, nequaquam moueri possent, Cum ergo ætas ante 25. annum sit ferax humoris pituitosi, iuuentus verò biliosi, non est mirum si plures epilepsia in ea ætate fiunt, quam in iuuentute, in qua etiam non est inficiendum, quin possit quoque fieri non à sola

Dubit. bile, sed ab ea saltem pituitæ commixta. Sed dubium quomodo Hipp. lib. de sacro morbo scripserit post 20. annum ab Epilepsia neminem tentari, cum id repugnet præsenti sententiæ, atq; etiam experientiæ. Nisi dicamus eum librum haud esse vere Hipp. multaq. continere à doctrina Hippocr. aliena: Aut dicen-

Solutio. dum ibi loqui de ea tantum, quæ fit ab interna caussa, hic vero de omni, scilicet & quæ fit ab interna, & quæ ab externa caussa. Vtrum autem sit semper uera hæc Hippoc. sententia nempe facilius curari epilepsiam ante vigesimum quintum annum, quam post, etsi à nonnullis dubitatum uideam tamen ita res decer-

nenda

nenda videtur, eam quæ fit à caussis aliquibus procatharcticis, & extrinsecis, facilius cęteris curari, tàm ante, quàm post vigesimum quintum annum, Cæterű quæ ab intrinsecis caussis tantum prouenit, si facta sit à pura pituita curationem recipit potius ante, quam post, eo quod tunc facultas expultrix, & coctrix valentior, vnde etiam exiccatio maior, sin uerò à bile commixta oriatur, aut melancholia proculdubio multo difficilius soluitur post 25. eo quod tunc incipiunt magis dominari vtræq. biles, scilicet flaua, atque atra; hoc autem intelligendű est de ea epilepsia, quæ sua sponte tunc oritur, nam quæ (vt dixi) fit caussa procathattica, & præsertim à mala victus ratione, ut à nimio potu, vel coitu, ea sane curari potest, præsertim si sit recens, alioquin caussę externę continuatę, faciunt & ipsæ morbos incurabiles, atq; Hipp. non de ijs, sed de sponte factis comitialibus sermonem habet, In quibus potissima caussa est ipsius cerebri protopathia, propter quam genitus frigidus siue solus, siue cum bile, ac flatu commixtus humor, accedente ipsius cerebri raritate, ac venarum amplitudine, fit morb. vt innuit Hipp. lib. de sacro morbo, Et Corn: Celsus lib. 2. c. 8. dicebat, nō modo post vigesimum quintum annum comitialem ægre curari, verum multo ægrius post quadragesimum annum, adeo vt in ea ætate aliquid in natura spei vix quicquã in medicina sit. Vtilis est aphorismus non modo ad prædicendum peculiaritet, quid sperari possit de morbo comitiali, quemadmodum sæpe vsu venire solet, verumetiam ad vsum artis cum discamus, & remedia, & victus rationem tunc magis esse adhibenda, quando etiam ætatem adiutricem habemus, atq; omnem medicinæ rationem debere esse exiccatoriam, & calefactoriam. *Vtilitas Aphor.*

---

8 *Quicunque morbo laterali laborantes in quatuordecim diebus non repurgantur, hi ad suppurationem vertuntur.*

PVTANT nonnulli pręsentem aphorismum continuari superiori, quod in vtroq; agatur de stato tempore sanationis, sed cum morbi sint diuersi admodum, nec vllam aliam commodam connexionem reperiamus, prẹstat dicere hanc sententiam esse vere separatam, atque scopum Hippocratis esse docere quid sit pręsagiendum in pleuritide, quod dogma eo magis spectare videtur ad artem, quia frequens est id, quod nos docere voluit, est indiuisibilis aphorismus, atque sine ratione. (*Quicumque pleuritici facti.*) Cur hac phrasi vsus sit Hippoc. sua lingua, non aliam rationem esse puto, quàm quod voluerit ostendere sese nō de qualibet loqui pleuritide, sed de vera, & quę iam ad statum peruenerit, in quo scilicet fiunt suppurationes, & quando vere dicuntur facti pleuritici. Quę verò sit pleuritis uera, nō est difficile cognoscere apud scriptores, si quidē nil aliud esse diffinitur, quam inflammatio succingentis costas membranæ, quę inflammatio fit, vel ex sanguine puro collecto inter membranam, & costas, ibiq. putrescēte, quam omnium mitissimam esse dixit Gal. ex Hippocr. 6. Epid: sect. 3. in postremo contextu, vel ab eodem, aut bile, aut pituita, aut melancholia commixto, quomodocumque fiat, modo putrescat, ac propterea sequatur inflammatio dicitur vera pleuritis: cum enim sit proxima cordi, ab ea communicati vapores *Scopus.* *Pleuritis, quid.*

accendunt

accendunt febrem, ab incendio autem communicatus ardor pulmonibus dat occasionem tussi, difficultati respirationis, & pulsus duritici, quæ sunt pathognomica, & vt appellat Gal. 12. Meth. ἐπιγνωμικὰ pleuritidis signa, quæ quinque enumerantur ab ipsomet Gal. 5. de loc: aff: cap. 5. illud interest, quod febris plerumq; accidens, non autem præcipuus morbus est, vndè Gal. 7. aph 42. lib. 4. aph. 73. tertio in 1. Epid. tex. 4. scribit. Veteres medicos consueuisse eas febres, quæ sequuntur inflammationes non vocare febres, sed pleuritidem, hepatitidem, phrenitidem, &c. quæ sunt nomina ipsarum inflammationem, non febrium. (*Non repurgantur*) ἀνακάθαρσιν, & κάθαρσιν, scribit Galenus solere ab Hippocrate vocari euacuationem humorum quæ faciunt pleuritidem per sputum, seu excreationem, sed difficile videtur comprehensu qua ratione, & qua via possit materia, quæ continetur intra costas, atque membranam per os euacuari, nisi dicamus, vt Gal. 5. de loc: aff: 3. & Conciliator diff: 89. ea transudare in thoracem, atque inde in pulmones ferri, atque ex ipsis in asperam arteriam deductā tussi, & screatu reijci, sed quomodo materia crassa per resudationē, reijciatur nō video, nisi dicamus crassescere in thorace, & pulmonbius, ac propterea dictum ab Auic. facilitandum esse sputum, nā sanguis quod resudat ichorosus, vt Arist. & Theophrastus lib. de sudoribus rumpit interdum vomicam, atque sic pus etiam crassum exit, vt propterea dixerit merito Auicennas: vnicum præsidium in pleuride esse sputum facilitare. (*Quatuordecim diebus.*) Pleuritis cum sit morbus acutus, decimaquarta finiri solet, quemadmodum cęteri morbi acuti, verumtamen nonnumquam etiam vel bene, vel male iudicari solet septima die, præsertim cum fit à sanguine bilioso, sed non inconuenit, quin etiam vigesima, & vltra quandoque iudicetur, quemadmodum contingit Anaxioni illi ab Hippoc. 3. Epid: tamquam rei admodum raræ commemorato, qui 17. cœpit spuere, & 34. iudicatus est, cum mos sit in morbis huiusmodi vbi incipit sputum, totidem diebus deinde fieri iudicationem: sed est & alia ratio cur dixerit 14. diebus, quia scilicet vt in progn: dixit, vbi incipit expui, totidem diebus ab initio expuitionis repurgantur; exempli gratia, qui quarta die inchoant expuitionē septima finiunt, & qui septima incipiūt decimaquarta finiūt, & qui incipiunt 17. 34. desinunt vt contigit Anaxioni. Iam verò cum loquatur Hipp. de vera, & consumata pleuritide in qua die septima expuitio, decimaquarta fieri repurgatio debet, quę si nō sequitur aliquod est impedimentum, vt mox audietis. (*His in suppurationem transmutatur.*) Vt retro dixi multi sunt morbi, qui inter sese cōmutantur, vt de complurib. narrat Hip. lib. 1. de morb: Inter hos autē est pleuritis, & empyema, siquidem pleuritis in illud non ita raro transmutatur, Est verò empyema collectio puris intra pulmones, & thoracem, quæ collectio fit quādo ob aliquod impedimentum non potest materia putrefacta per tussim reijci, sed solum à rupta vomica eructatur materia in thoracem, vbi collecta manens huiusmodi affectum parit, de quo frequentissima habetur apud ipsum Hipp. aliosq. veteres mentio, quasi multo crebrius fieret, quam tēpestate nostra, quamquam nō semper significat ἐμπύημα collectionem puris inter pulmones, & Thoracē, sed quālibet suppurationem, siue uiscerum, siue aliarum partium, vt adnotauit Gal. sæpenumero, & maxime 7. aph. 44. & lib. 5. 8. Sicut etiam Cęlius Aurel. 2. acut. c. 17. & lib.

Empyema quid.

& lib. 5 pass. tardarũ vocat huiusmodi suppurationes vomicas, & suppuratos vomicosos, iã vero uidere oportet, an hoc sit verũ, qđ ait Hip. & quę sit uera caussa, propter quã pleuritici nisi quatuordecim diebus repurgentur euadãt empyci, seu suppurati, aut vomicosi. Quod ut facilius intelligere possitis, sciendũ inflammationes, imò verò quoslibet abscessus, tumoresue internos plurib. modis solui posse, quorum prior est per discussionem, etenim hanc vt faciliorẽ, & tutiorem consueuit natura prius tentare, s. materiam in halitus conuertere, qui post modum quasi sua sponte consumuntur, hic autem modus si ipsi non succedat secundum aggreditur, nempè transmissionem ipsius, per poros latiores, quod vbi nec ipsa obtinetur, tertium aggreditur, nimirum suppurationem, quæ & ipsa satis tutus modus est, vt significauit Hippoc. 6. Epid. sect. 3. quando dixit, quod suppuratum est non reuerti, nam vbi pus factum est, facile deinde ab ipsa natura, aut extra corpus, aut in aliquam partem ignobilem pellitur, Quartus modus est, per translationem materiæ ex vna in aliam partem, quo pacto fieri solet ex pleuritide peripneumonia, quando scilicet materia contenta intra membranam, & costas transmittitur in pulmonem, sic in Caluo Larysseo ab Hippocr. 3. Epid. commemorato tumor genu desijt translata inde materia in caput, Quintus, & postremus modus est, quando idem tumor, aut inflammatio, quæ non potuit alia ratione finiri, euacuatis dumtaxat subtilioribus partibus, atque remanentibus crassioribus, hæ temporis diuturnitate fiunt duriores, & consequenter scyrrhi natura contrahitur, Iam verò tot modis existentibus, caussa quamobrem, qui non expuunt ita, vt quatuordecim diebus perfectè repurgentur, in Empyema incidant, est, quia cum facta sit suppuratio affatim materiæ copiosæ, nec ea possit, vel rupta vomica, vel disrupta membrana euacuari tota, necessum est, vt ad locum, & proximiorem, & faciliorem suscepta ea trudatur, scilicet ad thoracem, vbi permanens, atque computrescens, nouum semper ad sese trahit humorem, qui & ipse computrescens & fouet, & auget malum, Illud tamen est animaduertendum, quod dixit etiam Conciuis meus, nempè, non velle Hippoc. quod statim post 14. diem fiat verum enupyema, sed quod occasio præbeatur, vt post aliquod tempus fiat, aut (quod ego addo) fieri possit, neq; enim semper succedit, sed interdum longo tempore materia illa in thorace contenta, partem loci calore consumitur, partim etiam expuitur, ita vt empyema euitetur, ne dicã etiam posse quoq; per aluum euacuari (vt à Galeno notatum est) contenta in thorace aliquando per aluum euacuari. Vtilis est aphorismus, non solum ad prædictionem, verum etiam ad curationem, si quidem hinc discitur in pleuritide à medico satagendum esse, vt quanto ocyus fieri potest, debitis remedijs materia repurgetur, ne retenta faciat empyema dicebat enim Auuic. loquens de curatione pleuritidis: tua sit magnifica intentio in facilitando sputum. *Vtilitas Aphor.*

---

9 *Tabes fiunt maxime ætatibus, à decimooctaua vsque ad trigesimumquintam.*

DE qua phtisi Hippoc. loquatur, incertum uidetur, an scilicet de ea, quæ sequitur pleuritim, & empyema interdum, an de ea quæ ab ulcere pulmonis

monis; Si enim de priore loqueretur clara plane esset præsentis aphorismi cum superiore connexio, id quod videtur innuere Galenus, qui dixit Hippocratem hanc sententiam habuisse 3. aph. vbi scribit Iuuenibus fieri sputum sanguinis, sed hic peculiariter ætates connumerare, atque hunc aphorismum coniunxisse superiori ob communionem inter thoracem, & pulmones existentem, de quorum vitio supra est locutus; Sin autem placeat ipsum loqui de ea phtysi, quæ sequitur sanguinis ex pulmone reiectationem, certe nulla alia erit connexio, nisi quia vt pleuritis, & empyema sunt affectus pectoris sic quoque phtysis, est affectus pulmonis, q in pectore sunt collocati, Est hęc sentētia dogma quoddā physicum, quo docemur, qua ætate potissimum phtisis metuenda sit, Est sine ratione, atque indiuisibile, Itaq; vt à prima voce exordiar hæc vox Φθίσις, quæ à Latinis tabes dicitur, tria vt docuit Cels. lib 3. c. 22. significare solet, ἀτροφίαν, seu nutritionis priuationem; καχεξίαν, i. malum habitū, & Φθίσιν proprie vocatam quę ab vlcere pulmonis oritur, aut à capitis destillatione caussato, aut ab aliqua alia parte misso pure, & materia salsa, aut ob effractiones, aliamuè externā caussam, Hipp. 2. de morb: & lib. de internis aff: tria fecit phtisis genera à distillatione, à labore, & à spinali medulla, quàm dicit esse recenter nuptis familiarem. Verum de eà tabis specie ipsum loqui non est dubitandum quæ fit ab ulcere pulmonis, quamquam etiam atrophicam raro alijs ętatibus accidere experientia compertū est; Cæterum dubium est de ea quæ fit à destillatione, quam Hipp. in Coacis distinguit ab ea quæ sequitur vlcus, in secundo de morb: & de internis affec: videtur comprehendere vtramque sub destillatione dicens: à destillatione salsa fieri vlcus à simplici destillatione fieri phtisim sine vlcere, scilicet paullatim flaccescente, & putrescente pulmone, vt ait Auic. & de hoc loquebatur Hippocr. 7. aphor. 38. quando dixit quib. destillatio fertur in ventrem superiorem ijs viginti diebus suppuratur. Iam verò ea tabes, nil aliud est, quam totius corporis consumptio cum febre, & puris sputo, seu pulmonis velere, vt Gal. 7. aph. 16. esse cōsumptionē notat nomen (cùm febre) ad differ: atrophiæ, cum puris sputo, quod cognoscitur, vt audietis, suo loco aqua marina, odore, &c. Ob hoc enim uitiantur spiritus vnde contagiosa, vt Arist. 7. probl. 4. & Gal. 1. de diff: feb. Sed dubium quomodo sic cōsumpti polluantur noctu seminis exitu, Arist. 31. probl. 5. sect. huius rem caussam tribuit destillationi, & caloti, vnde non est vera seminis emissio, hęc fieri solet Tabes uel uitio parentum, atq; naturalis temperamenti, & cōstitutionis, aut vitio vitæ prauæ, aut aliqua alia re externa, vt puta acris impuri, quod olim à Galeno lib: de temp: morb: & 5. meth. Cælio, atque alijs scriptoribus imputatum est Cælo Romano, Quod enim fiat à natura interdum, Hippocratem locupletissimum testem habemus, quod sepenumero commemoret in Epidemicis interijsse tabe, qui à natura ad eam propensi erant, vt sunt qui collum longum, amplas spatulas, pectusquè angustum habent, atque de his loquens Plutarchus in lib. de sera numinis vindicta, dicebat. Veteres cōsueuisse statim curare eos, qui ex parentibus à phtisi extinctis essent orti (*Ab anno 18.*) hoc idem habetur in Coacis prænotionibus. Celsus autem lib. 3. cap. 22. dixit à 12. anno forsan mendose pro duo de vigesimo. Sed uidendum est, quæ sit potissima caussa cur in hisce ætatibus fiant, Nam id quod dicit Galenus ipse quoque verissi-

Connexio.

Solutio. Dubit.

verissimum puto, propterea Hippoc. vsum esse voce plurali, quoniam à 18. anno ad 35. sunt duæ ætates; adolescentia, atque iuuentus. Plato, & Aristot. in hoc conuenisse videntur, vt mulieres non nisi post 18. & viri post 30. aut 35. nubant, quasi verò tunc firmiores sint mares, atque extra periculum phthisis, quam recenter nuptis contingere solere dicit Hippoc. 2. de morbis. Atqui hæc non est immediata, & adæquata caussa huiusce euentus, verum de caussa vera, qua hæ due ætates phthisi capiuntur ait Galen. se fuisse locutum, vbi de iuuenum morbis verba facit, scilicet 3. aphor. 29. vbi docens primum, cur Hippocrates ibi videatur prætermissa adolescentia, iuuentutis solius meminisse, subiungit hanc ætatem obnoxiam esse sanguinis expuitionibus, atque phthisi, non ratione naturæ ipsarū ætatum, quandoquidem robustiores sunt, sed ob aliquod accidēs, nempe, ob aliquam externam caussam, Cæterum, (vt libere dicam,) non mihi hac in re plenè satisfecit Galenus, quoniam non solum tabes, verum etiam omnes prope alij morbi ob errores contingunt ipsis adolescentibus, & iuuenibus, vnde idem Hippocrates, pronunciauit in vniuersum, senes iuuenibus ægrotare minus; præterea non est dubium, quin etiam ætas ante pubertatem, æque saltem delinquat in victu, attamen de ipsa nil tale dixit Hippocrates, neque valet, quod licet adolescentibus, & iuuenibus contingant alij morbi ob prauam viuendi rationem, attamen sanguinis spuitiones, & tabes cæteris frequentius ijs euenire, quoniam hoc vsui, & experientiæ, repugnat, quandoquidem rari etiam iuuenes fiunt tabidi, & qui fiunt maxima ex parte videntur ad eum morbum natiuam dispositionem, ac aptitudinem habere. Itaque quod plerique alij sentiunt, etiam ipse probo; iuuenes, & adolescentes, non tantum ob externos errores, verum etiam ob temperamentum pronos esse ad tabem, quia cum in ea ætate gignatur copia sanguinis biliosi, & feruidi, nec in augumento corporis, quod iam desijt, absumatur, fit vt & caliditate corrodantur vasa, aut pituita salsa, ex bile orta, nec non copia frangantur, & præsertim in pulmonibus, & thorace, qui ob vehementes ipsorum, & animi, & corporis motus promptissime patiuntur, ad vtraque autem hæc sanguinis è partibus spiritualibus profluuia sequi phthisim, seu tabem proprie dictam clarissime docuit Hippocrates septimo aphorismorum, vbi dicebat: à sanguinis sputo pus, à pure tabem, & à tabe mortem oriri; Cæterum hic occurrit dubitatio, quia Auicennas decima tertij tract: 4. capite secundo scribit: senibus maximè fieri phthisim; Verum ad id dici potest, phthisim, quæ fit à destillatione acri, & salsa facilius contingere senibus, quamquam etiam in iuuenibus fiat ob prauam victus rationem, atque de hoc esse locutum Auicennā, sicut Hippocrates loquitur de ea quę fit, ob pulmonis vitium, aut natiuum habitum quod sæpius in iuuenibus accidit, nam quæ fit à caussis externis, vt fracturis, casibus, clamoribus, lepore marino (de quo Nicander) æque fit in cunctis ætatibus. Quod autem dixit Conciuis meus Galenum in comm: habere, eos qui habent eura retorta esse ad phthisim dispositos, est quidem in translatione antiqua, sicut & alia nonnulla, sed nec in græcis codicibus, nec in alijs habentur. Vnde ea potius puto esse glossemata ab librarijs postmodum contextui interserta. Quia etsi alia in- *Dubit.*

dicia futuræ tabis ibi proposita sint vera, atque alibi à Galeno monstrata, illud tamen de cruribus retortis, quam rationem habeat videre nescio. Vtilis est aphorismus ad prædictionem: sed non parum etiam ad curationem, atque etiam præseruationem, cum adiscamus prospici debere ante 25. annum, post vero omnem prouidentiam pene inutilem esse.

Vtilitas Aphor.

---

10 *Quicunque ab angina liberantur, his ad pulmonem vertitur, & in septem diebus pereunt, si vero has effugerint, suppurantur.*

DOCVT Hippocrat. in superiorib. qua ætate fiat tabes, à Græcis vocata φθίσις, nunc docere vult, quo pacto in similes morbos fiat ab alijs transmutatio, adeo vt hæc sola appareat superioris cum hoc connexio, in quo scopus Hippoc. est docere, sæpenumero contingere, vt fiat transmutatio morbi in alterum morbum, quemadmodum etiam circa initium primi libri de morbis complurium exemplis docuit, cur vero in præsenti acceperit exemplum ab angina, atq; empyemate, puto nullam aliam fuisse rationem, nisi quia omnium facillima, & magis vsu probata est, siquidem cum inter pulmones, & fauces sit maxima proximitas, atque communio tum membranarum, tum musculorum, summo iure fit, vt tam intemperies, quam ipsa materia ab vno ex hisce locis in alias translata morbũ faciat, Est hic aphor. prognosticus, atq; in duas partes diuisibilis, quarũ prior est: (*Anginã fugien*: secũda vero est (*si hosce dies effugerit*) Modo videndũ est paullo diligentius, quæ contẽplationes, & quæ documẽta ex hac sentẽtia possint cõparati, Corn. Cels. lib. 2. c. 7. hunc apho. non solum recte trãstulit, verũetiam multo reddit clariorẽ vbi scripsit. si angina subito finita est, in pulmonẽ id malũ transit, idq; sępe intra septimũ diẽ occidit. Quod nisi incidat, sequitur, vt aliqua parte suppuret. Cur uerò Galenus vsq; adeo breuis, & ieiunus in hac graui, atque vtilissima sententia explandanda fuerit, haud satis intelligo, quamquam scio in antiqua translatione, aliquid plus, atq; etiã conducibile haberi, quod nec in Græco contextu, nec apud alios interpretes repetitur, ea propter ad nos spectat, loco ipsius in aliquibus supplere; nam quod hic Hippoc. agat de transmutatione anginæ in pulmonis vitia, & quod huiusmodi trãsmutatio possit occidere suffocando, vt ait ipse, vel materia in pus conuersa empyema facere, est res nimis clara, & popularis, quam vt sola ab Hippoc. potuerit nobis proponi, Itaq; enucleanda magis est sententia, eo maxime, quia ex his est, quæ sæpius ab Hippocrate fuit scripta, vt secundo libro de morbis, & in Coacis prænotionibus. (*Qui Anginam*.) Quis affectus sit angina, quotquè differentias habeat, plerisquè in locis, & ab Hippocrate, traditum habemus, nempè esse tumorem inflammatorium musculorum gutturis, tam internorum, quam externorum impedientem quandoquè respirationem, & deglutionem, quoque vero solam deuorationem, De omnibus autem quia Hippocrates hoc pronunciatum voluit intelli-

Connexio.
Scopus.

intelligendum, dixit simpliciter, *(anginam)* nulla alia adhibita distinctione, *(Effugiunt)* διαφεύγειν vox est Hippocrati vsitatissima, & quamquam simpliciter significare soleat, effugere periculum, & liberari, hic tamen nil aliud significat, quam euadere celeriter instar fugientium eum morbum, non perfecte tamen, & tuto, sed vt dixit Celsus subito, hoc est neque tempore debito, neque cum signis coctionis, vbi enim ita angina euanescit, ita vt imminens periculum effugiant ægrotantes, haudquaquam fit, quia materia morbifica euacuata, & extra corpus sit depulsa, sed quia locum mutauit, quare non est necesse, vt corrigatur textus, & addatur particula copulatiua (καὶ) vt voluerunt aliqui videntes sæpe curari anginam sine transmutatione ad pulmonem, quod certè verum est, at non de illa quæ subito euanescit. *(His in pulmonem vertitur.)* Quando materia mutat locum, semper ferri conuenit, tum in locum proximiorem, tum in decliuiorem, pulmones autem vtrunque habent, nam & ipsis faucibus, vbi est sedes morbi valde proximi sunt, communesquè tunicas habent, adhæc in decliuiori loco positi sunt, adeo vt promptissimè humores, & à capite, & à faucibus in ipsos præcipitentur, qui si sint alioquin innoxij tusses, anhelandique difficultates plerumque inducunt; sin vero incensi, atque semiputrefacti quales in angina redduntur, tunc illabentes in pulmones alioquin flacidos, & corripiendis inflammationibus obnoxios, eos ad inflammationem deducunt, quæ vt plurimum non modo interimit, sed & cito, nempe diebus septem, qui solet esse terminus morborum acutorum, qualis est peripneumonia, siue pulmonum inflammatio, & hæc est caussa propter quam Hippocrates addit, *(Et septem diebus intereunt,)* non quod necessario intereant, nisi mulieres vtero gerétes, quas scribit primo de morbis in initio, necessario perire si peripneumonia capiantur, neque celerius, neque tardius, sed quod ab ipso fuerit obseruatum plerumquè intra hunc terminum perire, quemadmodum pleuriticos intra quatuordecim, neque valet quod secundo de morbis proponatur ab Hippocrate peripneumoniam vlterius durare, neque ita ex necessitate occidere, quoniam ea haudquaquam legitima est pulmonis inflammatio, sed porius spuria, atque de prima aphorismi parte, Circa quam dubitari potest, quæ sit caussa propter quam peripneumonia sit lethalior, quam pleuritis, atque etiam celerius occidat, cum tamen hæc sit in loco cordi proxima, & multo acerbiores dolores inferat, imo pulmones ferè indolentes suapte natura sunt, vt ob hoc dixerit Aretæus, eos qui profundunt sanguinem ex pectore grauius habere, si careant dolore, quod signum sit pulmonem esse sauciatum, qui sensu fere nullo præditus est, & consequenter doloris expers. Ad quod respondendum est ob complures caussas id fieri, primum quia omnis pars inflammata eget quiete, pulmones vero motu irrequieto cientur, vnde dicebat Galenus quinto methodi: vulnera pulmonis propterea esse irremediabilia, quoniam in motu perpetuo sunt, Altera caussa est, quia pulmonis actio moderata, est motui cordis maximæ necessaria, vt Plato in Timæo, atque etiam Aristoteles docuerũt; Cum verò in peripneumonia multo magis recedit ab illa temperatione cum totus sit incensus, quam pleuritide, quæ etiam ratio est cur citius interimat;

Dub.

Solut.

Tertia caussa est quoniam pulmonum caro flaccida est, quo fit, vt facile ab igneo calore, & à putrescente humore consumatur; quandoquidem certum est solam destillationem circa pulmones viginti diebus consistentem suppurari, & vt rectè dicebat Auicen: ipsum pulmonem exedere, atque ad phthisim tandem deducere. Sequitur pars secunda. (*Si has dies effugerint, suppurati fiunt,*) Hippoc. 2. de morbis vbi hanc eandem sententiam explicatius, & fusius proponit, ait: huiusmodi ægros plerumque interire, sed si quintum diem effugerint, suppurari; & sane præferenda est aphorismi sententia, vtpote quæ tempore senectutis, quo scripsit hunc librum, sibi magis fuisset explorata, quamquam non ita expresse intelligendũ est, vt necesse sit mori septima: sed quia ita frequentius contingit, cum tamen ob vires debiles possit mors accelerari, & ob validas prorogari vltra septimam, quod etiam non de cunctis simpliciter est intelligendum, sed vt optime conciuis meus de morituris tantum, quasi dicere voluerit, eos qui sunt perituri, septima die plerumque extingui. (*Effugerint*) eodem verbo vtitur Hippoc. in hac secunda parte, quo vsus est in priore, sed dispari significatu, ibi enim significat disparere, vel vt ait secundo de morbis subsidere; hic verò significat pertransire. Vtrobiquè tamen idem pene est; (*Suppurati fiunt:*) Quid sit empyema, & qui empyci, siue ἐμπυοι, vt hic loquitur, satis notum à no-

Empyema quid. bis factum retro est, nam propriè dicitur ἐμπύημα collectio puris in thorace, aut circa, atque etiam intra ipsos pulmones, Hippoc. 2. de morbis scribit suppuratos fieri, (*Nisi confestim tussis prehenderint,*) & in Coacis prædicit: (*Nisi pituitosa sursum educantur;*) quæ sententia eodem omnino spectat, quoniam vbi tussis suboritur materia, quæ alioquin in pectus, & pulmones præcipitata suppurationem faceret, tàm per tussim, quàm screatu educitur, atq; ita suppuratio euitatur; alioquin ibi retenta cum in faucibus iam putredinem conceperit, necesse est in pulmonibus putrefactio pergat, atque ita suppuratio consequatur; adeo vt ad verificandam præsentem sententiam conueniat addere, nisi tussis superue-

Dub. niat, & ea; atque screatu materia pituitosa, quæ peperit anginam, educatur. Sed dubitabit adhuc aliquis, quoniam 3. progn. non longe ab initio, loquens Hipp. de Angina, dicit, si ipsa ad pulmonem vertatur delirium inducere, atque aliquos ex ijs suppurari, quasi verò hæc sententia perpetuam veritatem non habeat, Res-

Solut. spondendum est vere non esse hanc sententiam ex ijs, quæ perpetuæ sunt; & licet etiam delirium subsequatur, eo quod inflammatio proxima est septo transuerso, siluit tamen Hippoc. hoc in loco tamquam rationi consentaneam, contentus id docere, quod non adeo frequens; scilicet fieri suppurationem, & consequenter phthisim, vbi angina conuertitur ad pulmones, hoc est materia semiputrefacta pellitur, per vias ipsi naturæ cognitas ad pulmones, atque ibi caliditate loci, & mora humor semiputridus integram putrefactionem adipiscitur.

Vtilitas Aphor. Vtilis est aphorismus ad prædictionem faciendam in anginis, quę absque signo, & ratione soluuntur, in aliosq́ morbos conuertuntur, sed etiam vtilis est, ad medicinam faciendam, cum ex nostra explicatione medicus ab Hippoc. doceatur, vbi anginæ, & præsertim graues disparent, sine ratione, & tempestiuius quam par sit, agendum esse cum medicamentis, quę tussim, atque screatum inducunt,

ut scilicet priusquam materiam in pulmones labatur, aut iam delapsa putrescat sursum per os euacuetur.

11 *Qui tabe molestantur, si sputum quod ex tussiunt graue olet insuictum carbonibus, & capilli à capite defluunt, letale.*

DIXI suppurationem sequi tabem, quod scilicet à materia putrefacta, & mordaci pulmonis caro aliogn flauida exedatur. Ea propter apparet cōtinuatio præsentis aphorismi cum superiore cum in eo de suppuratione, hic de phrisi tractet, & licet dispar videatur sententia, communis tamen est scopus nēpe docere, prædicendi modum, adeo ut vtraq; sententia ad prognosticam partem attineat, Est enim simplex sententia, sine ratione, & diuisione, quamquam longiuscula sit. Quod itaque dicit Hippoc. est (*Qui tabe molestatur, &c.*) Circa primum esset diligentius videndum, quid sit propriè tabes, de qua loquitur Hippoc. in præsenti, cum enim Corn. Celsus Hipp. sectator tria genera faciat, atrophiam scilicet, cachexiam, & quæ sequitur pulmonis vlcus propriè vocatam tabem, certum de hac postrema ipsi Hippocrati sermonem esse, nisi placeat dicere, intellexisse etiam alias huic coniunctas, postquam voce numeri pluralis ἐκφθισίεσιν vsus est; ἐνοχλευμένοισι, i. impeditis, ἐνοχλεῖν, & ἐνοχλέεσθαι, vox est satis vlitata Hipp. quam etiam vsurpauit lib. 4 aph. 57. & alibi, ac propriè de ijs dicitur, qui non leuiter: sed grauiter aliqua affectione detinentur perinde, ac Hippoc. voluerit significare eos, non qui initium habent tabis, sed eam plane confirmatam, & diuturnam, atque hoc ita demonstrant planè symptomata, quæ commemorat, quæquè in sola confirmata tabe competiuntur, (*Si sputum, quod ex tussiunt*) expuere, & extussire omnes, qui tabe uera laborant, maximè rationi est consentaneum, si quidem ubi ulcus sordidum est, ut in tabe, semper fœda aliqua recrementa exuberant, quæ natura satagit ab affecta parte depellere, vnde cum in tabe ulcus sit in pulmone, qui est mollis, & nobilis pars, tanto magis ab ea conatur, quidquid putris, & morbidi est in ipsa amouere, quod alia ratione fieri nequit, quam tussi, qui motus non ob aliud uidetur esse à natura animalibus tributus, nisi ad ea cuncta excernenda, quæ uitalia uiscera infestant, aut infestare possunt, vt apparet, ubi quidpiam deglutientibus mittitur per asperam arteriam, cuius initium, ubi ab aliqua re etiam minima, & leui contrectatur, protinus tussis excitatur, scilicet natura sese mouente ad expellendum, qđ pulmonibus esset nociturum, si ingrederetur, appellat autem Hippocr. πτύσμα eque illud, quod tussi, atq; sine tussi excernitur, scilicet simplici screatu, uel etiam uomitu reijcitur, & quamquam hoc postremum significatum insolentius uidetur, attamen certum est Hippocratem uomitum etiam uocare, quamlibet ab ore reiectationem, ut in Coacis prænotionibus ubi agit de tabe, ut etiam in primo de morbis. (*Grauiter oleat.*) Nullum sputum quodcunque sit bene olere certum est, siue à stomaco, siue à capite, siue à thorace excernatur, Veruntamen alia sunt, quæ magis, alia quæ minus fœtent, cum autem fœtor sit sequax ipsius putredinis, ut testatum habemus apud Gal. 5. de simpl: med: cap. 15. certè ubi is grauis & magnus est, oportet putredo quoq; ingens sit, & eo maximè, quando

Connexio.
Scopus.

partes

partes à quibus oritur sunt suapte naturâ valde putrescibiles, cuiusmodi est pulmonis substantia humida valde, atque calida, illud bene verum est, non semper magnitudinem fœtoris intra corpus geniti extra apparere, & quotidie conspicimus in laborantibus febre pestifera, in quibus licet larga sit putredo, circa viscera, atque in ipsis vasis, nihilominus haud semper halitus, & excrementa veluti, sudor, vrinaquè grauiter fœtent, vnde iure Hippocrates voluit sputa tabidorũ explorati supra carbones, ad hoc vt quis gradus fœtoris sit, & consequenter putredinis prodatur, nam & Celsus lib. 3. cap. 22. dicebat. Quicquid excreatum est si in ignem impositum est, mali odoris est. Iraque qui de morbo dubitant hac nota vtuntur. (*Et capilli capitis.*) Iure dubitari hoc loco possit, quid in tabe habent communis capilli, cum pulmonis affectu; quandoquidem, etsi cerebri cum ipsis pulmonibus sit aliqua secreta saltem communicatio, haud tamen eadem est cum capillis, quos esse particulas extraneas, imò verò puta excrementa constat, nisi dicamus non propriè, & immediate capillos fluentes indicare posse statum pulmonum, sed totius corporis, quia cum illi quotidie nutriantur, aut potius reficiantur ab excremento alimenti, atque retineantur meatuum cutis structura, vbi hæc ambo deficiunt, signum est neque corpus nutriri, neque meatus corporis debitum statum habere, nec valet, quod & in mortuis augeantur pili, vt perhibuit Aristot. 3. de hist: cap. 10. & Plotinus secundo de dubijs animę cap. 29. quoniã ea non est vera auctio, sed quia contabescentib. carnibus, & cute, magis pili sese exerũt, sicq; elongari uidentur, & Hip. 2. de morb: uulg. sect: circa initiũ quãtitate sect dicebat: Hydrope detentos pati defluuiũ capillorũ, s. ob defectũ excrementorũ ex quibus gignuntur (θανασίμον.) Etsi hæc uox quę significat mortale non semper significet, id quod necessario, uel infert, uel præsignificat mortem, attamen hoc in loco non aliud significat, quam certam, & propinquã mortem futuram, cum enim calor emortuus sit, & omne alimentum corpori deficiat, quid aliud, quam mors est expectanda, unde Hippoc. in Coacis hanc eandem sententiam referens dixit: tabidi, quorum sputum igni impositum grauem nidorem edit, & capilli è capite defluunt, ἀπολλῶνται, extinguuntur. Itaque sic possumus instituere demonstrationẽ, Vbi calor, & alimentum corpori deficiũt, proxima & certa mors est expectanda, Sed in tabe cum capilli decidunt, & grauiter olet sputum super carbones iniectum, signum est calorem extingui, & deficere nutrimentum, ergo tunc mors est expectanda, Iam uero circa hanc explicatam sententiam nonnulla occurrunt quęsitu digna, Et primum cur cum Hippocr in Coacis prænotionibus ad explorandum sputum tabidorum præcipiat, (præter ignem) illud in aquam marinã in aeheneo uase propijci, ac nunquid fundum petat spectari, nunc huiusmodi nullam facit mentionem. Secundum cur cum Apollonius in mirab: hist: ex Arist. scribit, tabidorum, qui proxime sunt perituri capita à pediculis deseri, & Hipp. in 6. Epid. sect. 5. tex. 18. asserat excrementa aurium, quæ alioquin amara sunt, dulcescere, hic nullius huius meminit. Tertium est an uerum sit; bruta non tentari phtisi, quod capita gerant reliquo corpore humiliora, Circa primum dicendum Hippoc. hoc in loco noluisse proponere nisi certiora, & sibi magis explorata signa, modo autem experimentum illud ex aqua marina haudquaquam ita sertum est, quia sæpè fallat, quandoquidem,

Marginalia: *Dubit.* (beside "nota vtuntur"); *Solut.* (beside "nisi dicamus"); *Dub. 1.* (beside "ficere nutrimentum"); *Dub. 2.* (beside "(præter ignem)"); *Dub. 3.* (beside "ta aurium"); *Solut. 1.* (beside "pore humiliora")

vbi sputarunt admodũ crassa,& cocta, fundum & ipsa petere conspiciuntur, sicut dicebant Aristot. 23.sect.probl.& Plutarc.in quęst. naturalib.grauiora nauigia sustinere aquam marinã fluuiali ob illius crassitiẽ. Quinimo Aretæus lib. primo de cur:diut:pass:cap.8. quasi irridet eos, qui huiusmodi signis vtuntur, & igne scilicet,& aqua ad explorandam tabem, cum certiora ex ipso visu habeantur indicia, quod tamen Aretæi dictum haud contra Hippocratem probatum esse existimo, nempè qui hæc signa proposuit, non pro cognoscendis ipsis tabidis, vt nonnullos fecisse consueuisse narrat Celsus lib.2.cap.22. Sed pro morte præcognoscenda, atque prædicenda. Ad secundum similiter dicendum in tabidorum capitibus generari quidem pediculos plurimos ex putrefactione carnis subcutaneæ, atque etiam ipsius cutis, qui pediculi non tantum deserunt tabidarum capita ob inopiam nutrimenti, quantum, quod ob sui copiam locum quærentes puluinaribus adhærent, atque hæc quoniam in frequentia sunt, & probabilia tãtum ab Hippocrate sunt omissa, non omisit uerò capillorum deffluuium neque hic, neque in Coacis prænot: neque 2.de morbis, quoniam ferè perpetuum est huiusmodi signum, & præsertim in diuturna tabe, de qua loquens Celsus lib.2.cap.8. ita scribit. Si quis etiam in eo morbo diutius traxit, vbi capilli fluunt, vbi vrina quædam araneis similia subsidentia ostendit, atq; in his odor fœdus est, maximequè ubi post hęc alui deiectio orta est: protinus moriuntur. Hippoc. lib.2. de morbis tractans de ijs, qui ex pulmonis uitio tabescunt, scribit ipsis capillos defluere,& sputum super carbones iniectum grauiter olere, tum quia circa pulmones computrescit, tum quia cerebrum simul incalescens salsuginem quãdam emittat, quæ in aluum delapsa facit ipsius profluuiũ, uelut in capitis partes externas fusa, capillorumquè radices exedens, eorum deffluuium parit, quod autem dicit Hippoc. 6. Epid. de sordibus aurium in perituris dulcescẽtibus, puto omnium maximè verificari in phtisicos, quorum calor paullatim perditur, & frigus subsequens facit amara dulcescere, ut dicebat Hipp. tertio acut. 39. de aceto, nam qui pereunt morbis acutis toti scatent bile, unde excrementa quælibet amariora. Circa tertium Arist. 10.sect.probl.1.& 53. quærens cur animalium aliqua tussiant,& frequenter sternuant, vt homo, aliqua nõ, inquit duas esse caussas, tum quia brutis excrementa sursum recta ad caput non ferũtur, sed in armos,& reliquum corpus distribuuntur, pilis, & cornibus gignẽdis consumuntur, vnde pectus relinquunt, Tum quia si homini cerebrum humidissimum est, quo fit, vt humiditas in pectus labatur, tussimquè pariat, quod quidem brutis non ita contingit, addit in fine 53.prob. auibus etsi erectum caput habeant, destillationibus tamen tentari minus, quoniam fere semper ad capiendum cibum caput inclinant in terram. Verum hoc de tussi Aristotelis assumptum falsum est, quoniam boues, equi, muli, ac pleraquè bruta tussi infestantur, pro qua curanda apud hippiatros infinita prope habentur remedia. Quare vt est falsum non tussire bruta, ita verum est nullum phtisi consumi, quod pulmonum vasa sint duriora, quam vt frangi queant, præterquam quod capita geruntur humiliora corpore reliquo, vnde fit, vt ab eo in pectus non labantur cerebri excrementa, neque ea fiant salsa ob frigiditatem, à quorum in pulmones illapsu fieri phtisim certissimum est, Cur vero tabes sit contagiosa Aristot. 7. sect. probl. 4.

Solut. 2.

Solut. 3.

probl. 4. & Alex 1. probl. 33. ac secundo 39. satis accommodate docuerunt, aeque id fieri, quoniam contagium fit per communicationem spirituum morbidorum, quod ab alijs in pectus attracti proculdubio inficiunt, vnde cum tales sint spiritus phtisicorum, si ij à conuersantibus hauriantur, haud aliter inficiunt viscera vitalia, atqui spiritus lippientium, oculos sanos. Vtilis est aphorismus ad praedicendum mortem in tabidis praesertim, nam sicut quibus in prauis aegritudinibus defluunt capilli, nec tamen pereunt, licet depilati perpetuo viuant, ita defluuium capillorum haud erit sufficiens futurae mortis indicium, nisi alia ibi coniungantur.

Vtilitas Aphor.

12 *Quibuscunque tabe laborantibus pili à capite defluunt, his alui profluuio superueniente moriuntur.*

ITA se habent hec in tabidis symptomata, quemadmodum etiam Celsus docuit lib 2. cap 8. vt vbi lethaliter se habere incipiunt, primum pus excussiat, quod foetore comprehenditur, mox capilli defluant, scilicet aucta alimenti paupertate, & prauitate, postremo aluus fluat, iam eliquatis cunctis partibus, adeo vbi ad hoc deuentum sit, vt post capillorum defluuim aluus fluat, nulla spes super sit, idest vt ait Aretaeus ἀνέλπιστος, quin cito sit periturus, Itaque continuatio superioris, & praesentis aphorismi satis clara est, siquidem in eo de signis mortali bus tabis egit, in hoc vero de ijs quae proximam mortem ostendunt, vt clarissime monuit Galenus in Comm. Est igitur sententia progost. simplex, & sine ratione, quam etiam habet in Coacis praenotionibus, quemadmodum & Celsus etiam loco citato, verum aliquid est discriminis, quoniam in Coacis, ita scriptum est, (*Tabidis si capilli defluunt, alui profluuio moriuntur, Et tabidis si succedant alui profluuia moriuntur*,) nisi dicamus, qui ibi coniuncti sunt duo aphorismi, eos illic esse disiunctos, nempe hic duodecimus, & decimus quartus. Vt dicebam in tabidis fiunt capillorum deffluuia, tum ob idonei alimenti defectum, tum maxime ob prauos, & salsos succos, quib. corrosae radices capillorum casum ipsorum faciunt, pari pacto fiunt alui profluuia, ob vtrasq. caussas: quod enim fiant ob alimenti defectum etiam Aristot. testatus est 1. probl. 5. vbi quaerens cur vitioso, aut nullo nutrimento vtentibus pedes intumescunt, respondit ideo esse, quia tabescunt, & consumũtur, tam qui nullo alimento, quam qui vitioso vescuntur, quippe quod postremi, licet habeant alimentũ, perinde tamen est ac si nõ haberent, quia ipso non perfruuntur, quod verò fiant alui profluuia quoq; tum ob facultatis contentiuę imbecillitatem, quę similiter confert faciendo capillorum defluuio, tum ob prauos succos ad intestina delapsos voluit significare Gal. quando dixit: pro diarrhoea intelligendum esse fluxum illum, qui contingit ratione ipsius morbi, non aũt propter aliquum alium affectum, aut errorem externum, neq; solum, vt ait concivis meus, pro diarrhoea intelligendum est simplex ille fluxus humoralis, vel cibalis, qui sic propriè vocatur, verumetiam quilibet alius, siue diareticus, siue liętericus, siue disentericus, quamquam vix fieri posse videtur, vt tabidis vmquam fiat dysenteria (ἀποθνήσκουσιν) pereunt, Celsus autem transtulit (*protinus moriuntur*) nec male, quoniam vt dixi ex Gal. scopus Hipp. in aphor. praesens

Connexio.

fuit,

fuit docere, quando in tabe sit prædicenda mors propinqua; Iam verò fluxus alui superueniens tabi non modo est signum futuræ cito mortis, verum etiam caussa, propterea quod imbecillitati virum, quæ sequax est tabis, accedens profluuium alui multo magis debilitat, vt vere dicit Galenus, quo fit vt æger diu superuiuere nequeat, modus autem quo hæc omnia contingant satis lucullenter expressus habetur primo, & secundo libro de morbis, vbi scribitur à pure intra pectus contento incalescere totum corpus, atque eliquari, partemque materiæ à capite in stomachum, atque intestina præcipitatam fluxum alui parere, atque sic cito perimere, Circa hunc aphorismum occurrunt nonnulla problemata, quorum primum est. Cur in phtisicis cadant pili capitis tantum, non autem aliarum partium, & præsertim superciliorum, & palpebrarum, quos scribit Aristoteles tertio de historijs animalium capite vndecimo: nonnullis nimia venere vtentibus decidere. Alterum problema est. Cur phtisicis, non fœteatur halitus, quemadmodum laborantibus febre pestifera, & præsertim hectica., quorum animas fœtere scripsit etiam Galenus tertio de præs: ex pulsibus c. 4. vel quinto. Tertium est: Cur exploretur fœtor sputi ad ignem, & nō absq; igne sese prodat. Quartum, quæ fuerit caussa cur Hippocrates voluerit sputum etiam in aqua explorari, & præcipuè in marina. Quintum & postremum cur Hippocrates non facit mentionem curuitatis vnguium, & rubedinis genarum, quæ in moribundis phtisicis apparere solent. Circa primum sciendum est casum pilorum posse propter multas caussas contingere, vt explicatum habetur apud Auicennam septima quarti trac: 1. cap. 2. quarum quæ propriæ sunt phtisi, duæ sunt, nempè corruptio alimenti, & defectus facultatis contentiuæ, Iam verò in phtisicis maximè caput læditur, atq; ipsius cutis relaxatur, vnde fit, ut promptius in ea parte pili decidant, quam in alijs, ut in mento, subaxillis, pectore, pectine, atque etiam in pedibus, in quib. præterquam quod non ita deficit humidum faciliter, nec corrumpitur quemadmodum in capite, accedit meatuum strictura maior, & cutis durior. Sed dicet aliquis, cur ego in laborantibus morbo gallico, fiunt defluuia pilorum etiam in barba? Dicendum est in affectu gallico contaminatum esse iecur, atq; vniuersum sanguinem, proptereàque etiam aliarum partium pilos decidere, & maximè genarum, atque barbæ: quas osculis infectis plurimum contrectari, & contaminari non est dubitandum, Iam verò in phtisicis potissimum infectæ sunt partes spirituales, & præsertim pulmones, atq; cor, quibus cum cerebro multo maior communicantia intercedit, quam cum mento alijsue partibus. Circa secundum problema dicere oportet propterea non fœtere halitum phtisicorum, vt laborantium pestifera hectica, vel vt ieiunantibus, & stomaco, aut naribus affectis, quoniam ijs solus pulmo afficitur, in quibus licet fiat, attamen continuus materiæ à capite descensus, atque vna cum putrida commixtio eam quodammodo attemperat, uel obscurat, quo minus fœtorem prodat, quamquam hoc non ita uerum est, quia interdum etiam phtisicis animam olere comperiatur, sicut laborantibus aliquibus putrida, & pueris uermibus affectis, etenim quæ putrescunt in stomaco fœtidiorem halitum reddunt, quam quæ in pectore, quoniam uapores crassiores inde mittūtur, quam à pectore, à quo solus penè aer attractus extruditur, qui

Probl. 1.
Secundū.
Tertium.
Quartū.
Quintū.
Solut. 1.
Dub.
Solut.
Solut. 2.

Nn 2 aer

aer ingrediens frigidus, & purus proculdubio fœtorem deminuit; accedit, quod phthisici cum nulla anhelandi difficultate laborent, fit vt spiritus etiam liberè exeat, proptereaque minus is putrescens, minus fœteat; Etenim Aristot. 13. partic: problem 10. quærens cur gibborum, & incuruorum anima fœteat, respondet ideo esse, quia pulmonis locus, priuatus propria rectitudine, haud liberè spiritus dimittit, Sed diutius eum detinens facit vt computrescat, proptereaque fœteat.

Salut. 3. Circa, Tertium dicere conuenit iccirco explorari sputum igne, quia vt Aristoteles secunda sectione problematum, & Theophrastus libro de odoribus, ipso magis proditur fœtor (si quispiam inest) propter duas causas; vnâ, quia illo consumitur humiditas cruda, & aquea, quæ olidæ materiæ commixta fœtorem obscurat, alteram, quia ignis mouet, & agitat sputum, iam verò, vt ait Aristoteles citata sectione problem: problemat: vltimo, & penultimo, quæ mouentur semper deteriùs olent, quam quiescentia, eo quòd magis aerem implent.

Salut. 4. De Quarto autem dicendum est, sputum vel pure purulentum esse, vel materiæ crudæ, & flatulentæ commixtum; Si sit purum, & omni flatu denudatum, vbi in aqua mergitur, fundum petit, sin verò flatum in sese contineat, supernatat; vnde ad cognoscendum an sputum phthisicorum sit merum pus, atq; mors ob id propinqua, iudicauit Hippocr. esse quoque aqua explorandum; Marinam autem in vase aheneo potissimum elegit, quoniam ob sui crassitiem non ita sinit sputa petere fundum, nisi sint bene grauia, & omni flatu denudata, ob quod Aristoteles vigesimatertia sect. problem. & Plutarchus in quæstio: natural: dicebant: homines diutius in mari, quam in fluminibus sustineri, & mare grauiora pondera ferre, quam fluuios, eo quod non ita meatus angustos penetrat, atque implet, & de vase aheneo certè nil aliud potest: quam fuisse meram Hippocratis obseruationem.

Salut. 5. Ad Quintum, & postremum dicendum est, Hippocratem meminisse tantum eorum symptomatum, atque signorum, quæ magis essentialia sunt, atque propria, cuiusmodi est sputum, atque eius qualitates, nec non capillorum defluuium, & alui fluxus; nam rubedo genarum non tantum moribundis phthisicis contingit, verumetiam initio, quia sicut vbi à lepore marino sauciatus est pulmo, statim incensus genis calorem communicat, & rubedinem inducit, vt primus omnium docuit Nicander in Theriacis, sic vbi pulmo alia ratione vulneratur, similiter solet statim rubedinem genis obducere: Sic quoque vngues incuruantur non ob affectum pulmonem, sed ob carnis, quæ rectos vngues sustinet consumptionem, cui cum nequeant ij inhærere flectuntur, quasi quærentes cui adhæreant carnem, & Hippocr. ob hoc phthisim vocauit morbum θηριώδη, siue ferinum, quoniam, (vt ait Galenus) in 6 Epid sect. 2. tex 24. ex aliquorum sententia, in ea vngues curuantur quemadmodum feris aliquibus, atque auibus rapacibus.

Vtilitas Aphor. Vtilis est aphorismus ad prædicendum etiam citum interitum, & consequenter pro commone faciendo medico, ne vbi huiusmodi signa apparent ægros curandos suscipiant, sed soli prognostico relinquant.

13 *Quicunque spumosum sanguinem expuunt, his è pulmone eductio fit.*

CERTVM est sanguinis sputum, antecedere puris sputum, & consequenter tabem, atq; mortem, vt habemus 7 aph 15 16. quocirca videtur debuisse præsentem aphorismum locari ante præcedentes, quemadmodum est in Coacis prænot: verum alius fuit Hippocratis scopus, scilicet docere, quando metuenda sit futura phtisis propria, de qua in antecedentibus locutus fuit, scilicet quando spumosus sanguis expuitur, quasi verò non contentus Hippocrates docuisse, quomodo exitus phtisis sit præcognoscendus, voluerit modo docere, quo pacto ipsa futura phtisis prænoscenda sit, scilicet vbi pulmo sit sauciatus; quod intelligitur ab expuitione spumosi sanguinis, adeò vt præsens sententia sit partim prognostica quatenus monstrat præcognitionem futuræ crisis, partim diagnostica prout, s. docet cognoscere locũ affectu nempe pulmoné. Est sentẽtia simplex, & indiuisibilis. (*Qui sanguinem spumosum.*) Corn: Cel. lib. 2 c. 7. ita hunc aphorismum transtulit. At qui spumantem sanguinem excreant, his in pulmone vitium est: In Coacis autem prænotionib. aliquid plus additur, vbi scriptum est. (*Qui spumantem sanguinem euomunt, partibus infra septum transuersum nequaquam dolorem sentientibus, ijs ex pulmone vomitio fit;*) vbi potius legerem ἄνω, quàm κάτω, quod pulmo sit supra septum transuersum, atq; is dolorem non patiatur, vt dicebat Aretæus, qui in cap: de sanguinis sputo scribit: eos deterius habere, qui carent dolore, quoniam ijs vulnus est in pulmone, qui expers est doloris: sed ad alia properemus: Galen. testatur, & plurimos contextus, & non paucos expositores legisse loco (πτύουσι,) ἐμέουσι,) quemadmodũ etiam scriptum est in Coacis, atq; putasse uocem ἐμέουσι, idest vomunt, voluisse Hippocratem significare copiam sanguinis exeuntis, ut etiam interpretes Coacarum, tanquam sententia sit, qui spumosum, & copiosum sanguinem excreant, ijs à pulmone uenit. Sed improbat huiusmodi interpretationem, quod sæpenumero conspiciatur sanguinis sputum spumosum absq; copia, cuiusmodi fit, quando non fracto, sed exeso paullatim aliquo pulmonis uase sanguis profunditur, præterquam qđ Hippocrates 1 lib. de morbis, & in Coacis prænot: loquens de sanguinis sputo, & phtisis generatione inter alia præclara quæ habet, scribit: ubi uena pulmonis crassior sauciatur, plus, ubi tenuior, minus sanguinis effundi, quo in loco etiam reiectationem sanguinis, uomitum uocat, quem ait modo copiosum, modo exiguum esse. (*Ex pulmone fit reiectatio.*) Modus loquendi Hipp est, ut ubi quodpiã cõpertissimũ habet, semper dicat illud simpliciter esse, uel fieri; Cæterũ uidendum est quæ sit illa necessaria ratio, propter quam sanguis spumosus sputo reiectus à pulmone educatur, nã Gal quoq; lib. 4 de loc: affi: cap 5. dicebat, si sanguis spumosus expuatur, hoc esse firmissimũ indiciũ reiectationis ipsius ex pulmone, Verumtamen alibi, s. 7. aphorism. trigesimo uisus est Galenus putasse non semper sanguinẽ spumosum ex pulmone reijci, atq; id apparere quãdoq; in pleuritide. Vnde puto dicendũ duplicẽ esse sanguinẽ spumosum, alium, s. quod commixtam tantum sibi spumam habet, alium vero qui totus spuma est, illum

non semper, hunc vero semper à pulmone reijci, de quo loquitur in præsenti Hippocrates nisi dicamus, quem dicit Hippoc. spumosum, reijci à iecinore à pulmone immediate manare, mediate autem à iecinore profluere, Quod scilicet vt ait Galenus 6. aph. 12. quando iecur oppressum copia sanguinis sese in pulmones exoneret, quorum vasa rupta faciunt sanguinis screatum, & cōsequēter phtisim. Aut dicendum vt idem Galen. 7. aphor. 30. spumosum semper esse sanguinem qui exit à substantia pulmonis, non item qui ab vasis per ipsum disseminatis, sed alia oritur dub. an sanguis sit spumosus priusquam rumpatur vena, an post ruptam: Et ipse puto vtroque modo contingere, primo quia factus ex calore, vel motu spumosus sanguis augetur; auctus non potest contineri, vnde effrangit vas sicut legumina bullientia cum ita augeantur, vt nequeāt contineri in vase ex paflant, vt ait Arist. 24. probl. 9. vel potius sicuti mustū bulliens vasa rumpit. Secundo vero modo fit etiam spumosus, qa cum pulmo semper plenus sit aere ingredeunte, & exeunte, is mixtus sanguini spumam auget, hinc fit vt tunc copiosus sanguis spumosus excreetur, cur autem ita sit, ratio est, quoniam cū pulmo motu irrequieto cieatur, continuoq. per ipsum aer ingrediens, egrediensq́ feratur, fit vt is commixtus sanguini eumque agitans in spumam conuertat, haud secus, atque aquam maris euadere spumam, vbi à ventis concitatur quotidie animaduertimus, Itaque cum solus sanguis pulmonis id habeat, vt spumosus sit ob antedictas rationes, merito Hippocrates vbi talis reijcitur, à pulmone proficisci audacter asseuerauit, huiusmodi enim sanguis etsi possit tam ex vena aliqua, quam ex ipsa pulmonis substantia prodire, magis tamen ex substantia profluit, vbi totus est spumosus ob rationem antedictam, nec vmquam reijcitur sine tussi, si quidem id constitutum est inter omnes medicos, vt quę sunt in stomacho solo proprie vocato, vomitu, sic quæ in pectore continentur sola tussi euacuari, quam tamen diximus ab Hipp. interdum minus proprie modo vomitum, modo sputum nuncupari. Itaque veritas est, vt ait Galenus in comm: sanguinem spumosum vlceris, idest totam spumam existentem, pulmonis certissimum esse signum non autem è conuerso, semper vlcerato pulmone effundi sanguinem spumosum ob exempla à Galeno proposita. Nam spuma fit ob aerem inclusum humido viscido, vel à motu, vel à calore, vt Galen. 7. aphorism. 30. qui dum vndequaque nititur sursum efferri facit figuram illam hemisphericam, vt ait Arist. 16. sect. problem. 2. atque hoc etiam est, quod dicere voluit Aristot. 24. sect. prob 9. vbi scripsit fresum omne, atque lenticulā dum bulliant ex paflare, i. extra vas effundi, non item aquam, quoniam in hac flatus, & aer erumpunt, nec iā crescere faciunt, contra in lente, & leguminibus fresis, ob viscididatem flatus contenti faciunt crescere, & attolli, vnde nequeuntes in vase contineri erumpunt, & secū ducunt humorem, quod opus vocat Arist. ἐκπαφλάζειν, & Hipp vt in linguis Galenus ἐκφλύειν, de ijs qui loquendo saliuam spumosam emittunt. Sed hoc in loco quærendum est, cur iuuenibus potissimum contingant huiusmodi sanguinis reiectationes, ut dixit Hippoc. 3. aph. 29. & cur magis moriantur, quàm seniores, vt habetur lib. 1. de morbis: Deinde quærendum an necessario semper veram phtisim, seu tabem antecedat sanguinis sputum, nam Hippoc. 1. de morbis, & 7. aph. 57. scribit fieri phtisicos, quibus uigesima, ut 21. diebus destillatio

Dub. Solut.

à ca-

à capite in pectus delapsa retinetur, quod etiam ab Auicenna confirmatum inuenitur lib. 3. in tract: de phtisi. Circa primum Galenus in comm: aphorismi 29. 3. lib. hac de re nil amplius dixit, quàm iuuenibus contingere sanguinis spuitionem, atque tabem, non secundum naturam, sed secundum accidens, quasi uerò iuuentus suapte natura non sit capax huiusmodi ægritudinis, sed ea dumtaxat ipsis contingat, ob aliquos errores, quos frequenter iuuenes committere solent, ut ibi Galenus multos recenset; Verum cum errores noceant cunctis ætatibus, diuersosq. alios morbos inducant illud est quod quæritur, cur potissimum tabem patiuntur ipsi, & non aliæ ætates, nam necesse est aliquam ratione ætatis adesse propensionem, merito cuius facile capiantur simili ægritudine, quemadmodum habent, illi qui ab Hippocrate in Epidem. dicuntur habere aliquid phtisicum naturale. Itaq; Hip. in primo de morbis multo melius uidetur statuisse caussam propter quã naturaliter iuuenes sunt proni ad sanguinis spuitiones, & tabem capiendam, ubi scribit: iunioribus ob corporis robur, siccitatem, carnemq. ossibus adhærescentem, densam, ualidam, cutimq. carni undiq. obtentam, si quando plusculum laborarint, maiores conuulsiones, & uenarũ ruptiones fieri, quam senioribus contra affectis. Addit pulmones iuuenum densiores esse, & uasa ipsorum angustiora, quàm seniorum, quò fit ut difficilius repurgentur, proptereaq. pus retentum facilius tabem inducat, his adijcere possumus quod alias diximus, in iuuenib. ob augumenti cessationem multiplicari sanguinẽ, qđ in corpore alioquin calido efferuẽs ipsa uasa pulmonum effringit, atq; inde occasio datur phtisi, quod uerò etiam iuuenes magis moriantur hoc morbo, quam seniores ibidem eam affert causam Hipp. tum quia cum debiliores sint leuius afficiuntur, tum quia maiorem curam rerũ suarum gerunt, ac demum, quia contrarium iuuenibus corporis habitum habent. Quod porrò quærebatur, an semper ueram phtisim antecedat sanguinis sputum, certe ueteres non aliam propriè uocarunt phtisim, seu phtœn, ut testatur Celsus, & Galenus, quam quæ ulceratum pulmonem sequitur, & quamquam à destillatione, & præsertim salsa contingat ipsos pulmones, atq; eorum uasa ulcerari, nihilominus primum ex erroso uase sanguis effunditur, quam tabes fiat; Effunditur autem initio exiguus mox copiosior, prout foramen ab erosione factum angustius, vel latius fit, atque hæc tabes propriè etiam apud antiquos vocatur, Cæterum fit quoq; alia tabes, ex destillatione paullatim suppurata, atq; ipsos pulmones consumente, quam nonnulli vocant sphacelum pulmonis, sed non propriè phtœ, seu tabes vocatur; nã vti dentes ab assiduo pituitæ illapsu consumuntur, quod vt dicit Plinius haudquaquã igne domari possunt, sic pulmones, q sunt multo molliores, & obnoxij magis corruptionib. ab eadem destillatione pituitę etiam non salsę consumũtur, ita inde postmodum corpus vniuersum cõtabescit. Atq; hæc est illa tabes quam dicit Auic. 10. 3. trac: 5 cap. 19. fieri à catarrho putrefactiuo tantum, sine mordicatione, & corrosione, Et Galen. quoq; primo in primum Epid: contex. 17. duas summas tabis differẽtias proposuit, quarum alteram ex capitis destillationibus, alteram ex ipsius pulmonis affectib. induci scribit, omnino quidem ex cruentis sputis ob vasis ruptionem aliquam, aut alium quempiam affectum. Vtilis est aphorismus ad cognitionem loci affecti in sputo cruento cuius cognitionem *Vtilitas Aphor.*

valde

valde difficilem esse dicebat Galen. 4. de loc: affectis, sed vtilis est etiam pro curatione rectè instituenda, si quidem medicus cognito loco affecto audaciùs, & securius circa ægrotum operari potest.

---

14 *Tabe habito profluuium alui superueniens, lethale.*

POSSET sanè præsens aphorismus videri superuacaneus, quod paullo supra eadem sententia habeatur, verumtamen quia etiam in Coacis habetur, & Galen. ipsum acceptat, ipse quoq; haud eum reijciendum arbitror quamquam melius fuisset. Locatus post duodecimum, quemadmodum habetur positus in ipsis Coacis. Ratio continuationis. & cur aphorismus non sit superuacaneus satis accommodate colligitur ex ipso Galeno, qui scribit: Hipp. postquam in 12. aph. docuit, quomodo esset ita mors phtisicorum prænoscẽda, nunc tantũ docere quo pacto simpliciter mors sit prædicenda, scilicet si solum alui profluuium iam phtisi consumatæ accedat. Verum magis placet dicamus hic Hipp. uoluisse docere, quasi dicat non solum si alui fluxus cum capillorum defluuio superueniat, phtisis est mortalis, & cito, uerum etiam ipse solus fluxus id facit, ut sit mortalis, & tamquam caussa, & tamquam signum. Vnde patet esse purum dogma prognosticum, indiuisibile, & absque demonstratione, Ad nos autem pertinet inuenire demonstrationem, quo modo ex solo alui profluuio liceat prædicere mortem in phtisi, & quare fluxus alui sit mortalis. Primum enim illud notandum est, quod alias docui, hanc phrasim (ὑπὸ φθίσιος ἐχομένω,) idest à phtisi habito, consueuisse Hippocratem usurpare, quoties significare vult ægritudinem καθ᾽ ἕξιν, non κατὰ σχέσιν, idest secundum habitum, & non secundum habitudinem, perinde ac si dixisset, ille qui iam à φθίσι, ita possidetur ut eam in habitu habeat. Iam uerò qui habet aliquem morbum in habitu, non modo ab eo difficilimè potest curari, verum etiam periculum est, ne collapsæ iam vires ab assiduitate ægritudinis aliquo vel leui superueniente nouo symptomate penitus corruant, atq; tanto magis si symptoma ex ijs sit, quæ solent suapte natura uires opprimere; nam si rigor superueniens, vt dicit Hipp. in aph. ægro iam fracto à primo morbo mortalis est, & uniuersaliter nouus morbus uetusto accedens malum maximè periculosum reddit, multo plus metuendum est vbi morbo per se lethali, & vires destruenti, aliud symptoma superueniat, quod multo magis eas deterat, sicut est, quando alui profluuium sequitur phtisim, Vnde, vox θανατῶδες, hic vsurpata ab ipso Hippoc. non solum est significatiua venturæ mortis, verũ etiã caussatiua, quia uere ad properandam mortẽ valde conducit alui quilibet fluxus superueniens phtisi consumatę, nam si ipsi inchoanti superueniret, certè posset non ratione morbi superuenire, sed ob aliquam aliam caussam, vel errorem externum, vnde non ita periculosus esset, & notandum est in antecedenti aphorismo dixisse Hipp. tabidos mori, si cum capillorum defluuio superueniat alui fluxus, nunc verò dicere esse alui fluxum tabidis mortalem, quoniã vbi solus fluxus adest non ita certa & propinquã est mors, quemadmodum, vbi etiam capilli decidunt. Vtilis est hic aphorismus ad prædicendum.

Connexio. *Not.* *Vtilitas aphor.*

15 *Quicunque ex morbo laterali suppurantur, si in quadraginta diebus purgantur, à die à qua fit ruptio, liberantur. Si verò non, ad tabem transeunt.*

NON est dubium veram connexionem pręsentis aphorismi cum superioribus in hoc esse positam, quod cum 8. aphor. dixerit: pleuriridem quatuordecim diebus repurgari, & si eos transeant fieri empycos, nunc docet, qui sic fiunt empyci, si quadraginta diebus repurgentur liberari, sin minus in phtisim tandem conuerti, & certè accommodarissimę posita esset hæc sententia statim post illam, nisi Hippoc. nunc scopus fuisset ob continuationem ad antecedentem docere, quo pacto citra sanguinis expuitionem fit phtisis ex alio morbo, quod reliquit in Coacis prænotionibus, in quibus tantum habetur prior huius aphorismi pars, Accepit autem potissimum à morbo laterali exemplum, quia & is, & peripneumonia frequenter in tabem desinere consueuerunt, vt in ipsis Coacis prænotionib scriptum habetur, Est sententia prognostica, sine ratione in duas partes diuisibilis, quarũ prior est: (*Quicunq; &c.*) Secunda verò est, (*si vero*) (*Quicunque &c.*) Cels. lib. 2. c. 7. hanc eandem sententiam latinam, ita fecit Tabes sequitur si in lateris dolore orta suppuratio, intra 40. dies purgari nõ potuit, quid sit pleuritis, & quid empyema satis notum alias factum est, cum illa sit inflammatio membranæ costam succingentis, quam pleuram græci vocant; hoc verò sit puris in thorace collectio, Itaque sicuti facile est, vt suppurato, atque rupto lateris tumore pus in Thoracis spacia effusum faciat empyema vocatum, sic non à ratione alienum est, vt vbi diu pus ibi retinetur, atq; pulmonem contrectat, tandem putrefactum, atque ipsum pulmonem exedens phtisim inducat. (*Si in quadraginta*) hanc vocem repurgari notum est apud Hipp. significare integram puris à thorace, vel pulmone alioue membro euacuationẽ per sputa potissimum factã, vt docuit Galenus hoc eodem lib: aphoris. 8. quod etiam in lib: de rat: vic: acut: & in prognost: habetur: Cæterum quęsitu dignum est cur quadragesima dies sit terminus perfectæ expurgationis puris, cũ in Coacis prænot: & in progn: lib 2. tex 57. scriptum sit, suppurationes aliquibus rumpi vigesima die, scilicet ab initio ruptionis: aliquibus 30: aut quadragesima, aliquibus sexagesima, vbi etiam accuratę docuit signa pro Empycis cognoscẽdis, Galenus hac de re nihil amplius dixit, quàm ad summum intra hos dies repurgari suppuratos, si liberari debent: quasi verò etiam in paucioribus dieb. id contingere possit, Ego autem arbitror hunc terminum Hippocratem statuisse, non modo, quia sic ipse obseruarat, verumetiam, quia mala, quæ subsequuntur morbos acutos nequeunt diutius protrahi, quippe quos ab humoribus calidis, & tenuibus factos, naturam antiquam quodammodo conseruare etiam in germinibus suis rationi consentaneum est, iam vero postremum acutorum terminum, ex decidentia vocatorum apud omnes medicos esse quadragesimum est cõpertissimum. (*A quo cœpit ruptio.*) Dies quadraginta, nõ vult Hipp. esse numerandos ab initio morbi, sed ab initio rupturę vomicę ipsius pleuritidis: nã vbi tumor inflammatorius pleuritidis ad suppurationem venit, nisi prius occidat solet tribus modis finiri, vel materia ipsa per halitum dissipata tum loci, tum ipsius morbi feruore,

Connexio. *Scopus.* *Diuisio.* *Pleuritis, quid.* *Empyema quid.* *Probl.* *Resp.*

feruore, vel solet per transudationem, & sputum tussi factum euacuari, vel disrupta ipsa membrana, in qua continetur suppuratus, & auctus humor, atq; eo in thoracis spacium, aut ipsos pulmones effuso; Si enim in pulmones effundatur inibi putrescens, vel exedit ipsos, & phtisim facit, vel inflāmans eos febrem ardentem facit, in quam conuerti pleuritidem dicit Hippoc. 1. de morbis, Sin autem in spacium effundatur, facit empyema, quod cum sit post pleuritidem, iure Hippocrates iudicauit à principio fractionis dies esse mensurandos (παύονται, idest desinunt) desinere significat hoc in loco penitus cessare; Et certè vbi repurgata est sponte materia purulenta in thoracis spacio contenta, finitum esse morbum iure speratur, nullo relicto mali vestigio, quod quidem non fit vbi Empyci, vel perforantur, vel vruntur, quia etsi materia euacuetur, non id est naturę, sed potius violentiæ opus, vnde plerumque protrahitur quidem aliquantisper vita, at numquam integra sanitas restituitur. *(Sin autem non.)* Hæc est secunda aphorismi pars, in qua dicit Hippocrates: si empyema quadraginta dieb. ab initio fracturæ connumeratis non repurgetur, malum in phtisim desinere, non q̄d statim sequatur tabes, sed quod necessario sequatur aliquibus tardius, aliquib. citius secundum temperamenti, ac naturæ diuersitatem. Cur autem hoc quasi necessario cōtingat, caussa est, quoniam caro pulmonum mollis, atque flaccida est, ita vt diu contrectata à purulenta, atque acri materia, siue humorosa, siue vaporosa fieri non possit, quin exedatur, & consumatur, quæ affectio est ipsamet phtisis, Atq; hoc est quod Auic: dixit 10. 3. tract: 5. c. 19. inter alias causas phtisis esse antecessionem peripneumoniæ, quæ computruit, aut saniositatem pleuresis ruptę; Et optime dixit conciuis: Hippocratem accepisse exemplum empyematis facti ex pleuritide, non autem ex peripneumonia, quoniam vbi in hac fit vomicę ruptura, numquā potest euitari phtisis, eo quod ipsa ruptio fit vlcus pulmonis, quod necessario sequitur phtisis, atq; hoc forsan intelligere voluit Hippocr. quando initio 1. de morbis dixit: ex peripneumonia non fieri causum, idest febrem ardentem, quoniam, vel interimit statim, vel rupta vomica statim fit phtisis. Itaque vera est hæc Hippocratis sententia, scilicet fieri phtisim si non repurgentur quadraginta diebus, ita vt remaneant adhuc Empyci; nam si materia nō repurgata in aliam partem verteretur, scilicet ad intestina, aut vesicam, vt relatum est quandoquè accidisse, neque liberaretur prorsus æger, neque dici

Vtilitas Aphor. posset repurgatus, neque etiam phtisis succederet. Vtilis est aphorismus non solum ad prædictiones faciendas, verumetiam aliquo modo ad curationem, quia docetur medicus, vbi pleuritis conuersa est in empyema, omni auxilio enitendum esse, vt vomica ante quadragesimum diem aut tussi, & sputo repurgetur, aut materia ad vesicam, vel aluum traducatur, si quidem pleuritidas esse per vrinam finitas, & nos quandoque vidimus, scilicet materia ex thorace in venam aiugon, & ab hac in emulgentes, atque in ipsos renes, & in vesicam longo licet spacio, & labore abducta.

16 *Calidum, ubi quis sæpius eo utatur, hæc mala affert, carnium effœminationem, nervorum incontinentiam, mentis torporem, profluuia sanguinis, animi defectionem, hæc, ad quæ mors.*

NVLLVS penè; Excepto Cardano in Expos: sequentis aphor: aliquid de huius aphorismi cum superiore connexione proponere ausus est, quare nec ipse quicquam dicam, cum vnicuiq; manifestum sit, nō magis cęlum à terra, quam hunc aphorismum à superiori seiunctum esse, in quo scopus Hipp. est, docere, quę mala faciat nimis calidę vsus: Et puto Hip. hanc sententiam posteris voluisse relinquere, quod eius tempore nimium homines operam darēt balneis, etsi ipsemet Hipp. 4. de acutis, & Gal. 3. de offic. med: tex. 30. dixerit: eo tempore, non fuisse copiam nec balneorū, nec ministrorum, & Gal. 2. de symp: causis c. 5. scripserit, apud veteres non fuisse in frequēti usu balnea, vt de suis etiam temporib. magnopere quæsti sunt Seneca, Plinius, & Galenus, atq; nos etiā docuimus in primo de gymnastica lib. Et Corn: Cels: qui hac de re locutus est, lib. 1. c. 9. lib. 2. c. 1. & lib. 1. cap. 3. de balneis quoq; hanc sententiam intellexit. Est autem hoc dogma physicum, & partim curatoriū præceptum, quandoquidē præcipit quodammodo Hippocr. ipsis medicis, vt calido semper vtantur moderate, idq; attinet ad partem diæteticam medicinæ. Caret autem demonstratione, atque etiam diuisione, nisi singulum verbum singulam quoq; partē facere liberet, (*Calidum*) frequentissima est apud Hippocratem hæc uox, quippe qui primus omniū una cum alijs qualitatibus id nominauit: sed quoniam qualitas, aut secundum nonnullos forma substantialis, aut saltem substantiam ipsam denotans est, necesse videtur, vt semper ea in aliquo subiecto existens intelligatur, & propterea libenter sequor sententiam illorum, qui putarunt hic ab Hippocr. pro calido accipi aquam ipsam calidam, qua frequentissime vtebatur extrinsecus, atque etiam interdum intrinsecus. Imò Romani quoque, & alij latini aquam calentem, simpliciter calidam nuncupabant, atque etiam in conuiuijs interdum utebantur, quemadmodum in uarijs lect: indicaui, Etsi ijs nullo modo assentiar, qui non solum Veteres pro potu aqua calida promiscue usos esse, uerumetiam similem potum non minus iucundum, quam salubrem esse persuadere conati fuerunt, cum ut dicebat Plinius, nec etiam à belluis potus calidus diligatur, & sitis ad quā extinguendam, datus est animalibus potus, nil aliud sit ex Aristotelis ipsius sententia, quàm frigidi, ac humidi appetitus. (*Hæ læsiones,*) quod dicit Hippocr. est aquam calidam frequentius quam par sit usurpatam, mox dicēdas læsiones inducere; Et notandum est, ut dicebam Hippocr. apposuisse uocem πλεονάκις, quod etiam suo tempore balneis calidis plus quam conueniret, uterentur, vtrum autem etiam in potu eandem sumerent, non habetur certò indicatum; sed cum ea ad uomitum concitandum in ægris ipsis uterētur passim, induci nequeo ut credam, eam sumpsisse pro quotidiano potu, nisi ea ratione, quam monstraui in uarijs lect: Certè constat, gelidissimam quandoquè non minus ægris, quam sanis concessisse, & præsertim assuetis. At uerius intelligitur de balneo, ut dixi, s.

Scopus.

Sitis, q. d.

de vsu immoderato tam secundum continuitatem, quàm secundum moram in ipso, necnon secundum caliditatis intensionem, verum de qua intensa, & valde calida dubiū est, si quidem Gal. 3. de tuend: valet: loquens de persusionib. calidis videtur velle aquā nimium calidā nō humectare, secusquā dixit, primo de simpl: med: vbi scripsit: aquam posse deponere frigiditatem, sed non humiditatem. Nisi dicamus hoc intelligendum esse non simpliciter, sed secūdum magis, & minus, eo quod aqua nimium calida, non ita humectat, vt tepida, ac propterea coqui, si quidpiam elixare uolunt, potius in tepidam, quam feruentem primum conijciunt. (*Carnium effeminationem,*) prima læsio, quam facit immoderatus calidæ vsus est carnium effeminatio, est autem ἐκθήλυνσις, siue effeminatio carnis laxitas, & mollities, ac propterea imbecillitas vt ait Gal in comm: atq; etiam 6 Epid. sect. 1. tex. 11. deducta metaphora ab ipsis fœminis, quarum habitus laxus, mollis, atq; infirmus est, vocauit hoc alias Hip. in lib: de aer: aq & lo: euiratio, & non sicuti de viris dicitur effeminari, sic & de mulierib dicuntur ἀνδρωθῆναι, quando virilem habitum sumunt, vt habetur ab Hipp in fine 6 Epid. de Phetusa, & Nemisia, quas Hipp. dixit viros euasisse, non quod mutarint sexum, sed habitū corporis. Est verò frequens vsus Hipp. vocis effeminationis, quamquam Erotianus hanc sæpe interpretetur colliquationem, & extenuationem, nam & Corn: Cels. lib. 1 c. 9 hunc aphorismum proferens dixit: Calor si nimius est, corpus effeminat, neruos emollit, stomachum soluit, etsi de stomaco Hipp. nil dicat hoc in loco, sed in lib. de vsu hum: quem etiam Gal. citat, quomodo autem à calidę aquæ nimium vsu carnes laxētur nō est diffic le mente conijcere, si supponatur robur corporis consistere in quadam partium solidarum duritie commoderata, quæ proculdubio aufertur, si aqua tepida meatus omnes illabente humectentur, atq; emolliantur, sic enim fit, vt carnes, atq; ipsi nerui emolliti, haud possint articulos suis sedibus, ita continere, quemadmodum conueniret, Et hoc est quod Hippocrates dicebat loco citato sexti Epid: crurium fieri effeminationes, dum colliquati à morbo succi ad articulos feruntur, quippe quod sic emolliti debiliores multo euadunt. (*Mentis torporem;*) Quod ex immoderato calidi balnei vsu homines ingenio tardi, hebetesquè fiant, satis quotidiana experimenta docent, At qua ratione id contingat non ita apertum videtur, Galenus quidem voluit hoc euenire, quia cerebri substantia dissoluitur, sed cum nulli homines caput sub aqua detineant, dum balneis vtuntur, haud facile comprehenditur, quomodo ipsius cerebri substantia possit dissolui; nisi dicamus validas mentis operationes fieri opera siccorum spirituum, iuxta id quod habetur apud Galen. lib. qu. animi mores seq. temp. corp. ex sentētia Heracliti, qui dicebat: spiritum siccū facere animum sapientem. Iam verò humectato nimium toto corpore, spiritus animales quoq; ab halitib. humidis sursum elatis humectātur, sicq. animi functionib. inseruire nequeunt, & Plato solebat dicere: eos qui habent cerebrum simile butyro esse tardos, & stupidos, cuiusmodi Hippocrates quoque hoc in loco dixerit, ἐγνώμης νάρκωσιν, i. mētis stuporē, nec valet qđ homo inter cūcta animalia habeat cerebrū humidissimum, vt dicebat Arist. 10. sect. prob. 1. atq; alibi, & tamē ingenio, atq; intellectu valde excellat, quoniā hoc nō tantū ab humiditate, quantum à copia proficiscitur cerebri, quod tamen licet sit humidius cęteris animalibus

est ta-

est tamen simpliciter potius temperamentum, vt Galenus plerisquè in locis vere docuit. Et Hippoc. lib. de sacro morbo dicebat: Cerebri humiditatē parere insaniam, quia ipsum mouere facit. (*Sanguinis effusiones*) balnea non in omnibus faciunt hæmorrhagias, sed, (vt bene exponit Galenus,) in ijs corporis dispositionibus, quæ aptæ, & obnoxiæ similibus euacuationibus sunt, cuiusmodi sunt, qui per interualla, vel à naribus, vel ab ore, vel ab aluo, vel à vesica solent sanguinem profundere, in his enim ora vasculorum calida aqua relaxata, & reserata facile fluxuro sanguini exitum concedunt, cuius contrarium psychrolusia, siue frigidum lauacrum facit, (*Animi defectus.*) Animi defectus cum fiat ob defectum, aut solidarum partium, aut humorum, aut spirituum, in quibus omnibus positę sunt nostri corporis vires, vbi sanguis copiosus profluit, quem nomine hæmorrhagiæ semper intelligit Hippoc. & humor, & spiritus simul affatim euacuantur, vnde affatim quoque vires labuntur, (*Mors*) Galenus clare certè dixit Hippocratem iure post hæmorrhagias, & animi deliquia statim subiunxisse mortem, quoniam licet etiam ad effeminationem carnis, neruorum impotentiam, atque animi torporem sequatur, non tamen ita immediate, atq; cito, sicut ad sanguinis immensos fluores, atque animi defectus, quos illico sequi exitium quotidie obseruamus, quod autem monuit Galenus in calce commentarij; diuersimode hanc postremam dictionem reperiri scriptam in codicibus, parū interest, cum sententia fere singularum scripturarum eadem sit, atque hæc de aphorismi legitima sententia, Circa quam nonnullæ oriuntur dubitationes vna est, quod Hippoc. lib. 2. de diæta vbi loquitur de balnei vsu, scribit: calida balnea ieiunum, quidem extenuare, & refrigerare, quod accepit Celsus lib. 1. cap. 3. & afferens Hippoc. huius rationem, ait, caliditate humidum è corpore tolli, eoque è carne euacuato, corpus frigidiū reddi. Auic. etiam secūda 1. c. de balneis dicebat: illud corrugare, & exiccare. Adhęc in libro de carnibus scribit: calidū diffudere, atq; etiam in multo tempore exiccare, ex quo non videtur verum, quod effeminet, & laxet, si frequentius vsurpetur. Postremo dubitatur an Cardanus, & Brasauolus rectè improbarint Galenum. Qui dixit ex effusionibus sanguinis sequi mortem quasi hoc falsum sit, nec vmquam ex balnei vsu, etiam immoderato tanta sequatur sanguinis profusio, vt immediate succedat mors, quinimo scribit Plinius, etiam aliquos interdum ex balneis nimium calidis mortuos esse elatos. Circa primum dicendum est non inconuenire, vt ab vna, atq; eadem re in diuersa mēsura, & diuersis modo, ac tempore adhibita, varij etiam, ac contrarij effectus proficiscantur, ac propterea nō absurde fecisse Hippocratem, si modo balneum aquæ caldæ exiccare, & refrigerare dixit, modo calefacere, & humectare: nam initio humectat, & calefacit; si plusculum autem duretur in ipsius vsu exiccat, atque etiam refrigerat, saperto nimium corpore, & propterea calore expirante: Nam Arist. 24 sect: probl: 10. quærens, cur qui in aquā calidam sese mergunt, initio carnes tumidas, & eleuatas habeant, si verò diutius in ea perseuerent eędē carnes subsidant, & corrugentur? respondet iccirco illud fieri, quod initio calor aquæ fundit concretos humores atque ex ijs spiritus, & vapores concitans carnes humefacit, ac in tumorem attollit. Vbi vero diutius in ea tardatur porris corporis multum relaxatis, spiritus, ac vapores illi efferuntur, vnde fit vt car-

Dubit. 1.
2.
3.
Solut. 1.

nes ijs priuatæ subsidant, & consequenter corrugentur, qua etiam ratione, dicebat 7. problem. Eiusdem sect: ignem non rugare, quoniam semper spiritus facit in carnibus, qui eas in tumorem attollunt. Ad Secundum etiam similiter est respondendum, quod etsi calidum balneum longo tempore corrugans exiccare videatur, cum corpus antea tumidum concidat, attamen remanent partes ex antecedente humiditate laxatæ, & calore natiuo imminuto refrigeratæ, vnde postmodum insignis debilitas sequitur, atque hoc est, quod vulgus omne credit, & experitur balnea vires eneruare, imò verò omnē cuiusuis caloris externi excessum, siquidem nemo est, qui non sentiat æstate robur corporis multo minus esse, quam hyeme, & vere; præterquam quòd balnea calida si humectant, id non faciunt, quia humidum substantificum augeant, quod potius imminuunt, sed quia irrigant, & superficietenus tantum humectant. Ad Tertium, & Postremum dicendum est, si prædicti authores diligenter examinassent Galeni dicta, haud ita facile ad ipsum coarguendum inclinassent. Nam Galenus duo dicit, alterum est in obnoxijs fluxioni sanguinis corporibus balnei calidi, vel etiam cuiusuis rei calentis nimiam applicationem hæmorrhagiam, hoc est immensum sanguinis profluuium facere, aliud autem quod dixit est huiusmodi sanguinis immensas fluxiones subitaneum interitum sequi, atq; hoc noluit Galenus dicere semper contingere, sed aptum esse, vt contingat, atq; id satis declararunt Seneca, atque vxor eius, qui vt cito morerentur, incisis venis sese in aquā calentem coniecerūt, quamquam mulier persuasa à viro vt viueret, statim exijt ab aqua, vnde semper decoloratam vixisse scripsit Plinius, vel quispiam alius.

Ad 2. *Ad 3.*

Vtilitas Aphor. Vtilis est aphorismus ad prædictionem quidem faciendā, sed maximè ad tuendam animi, & corporis sanitatem, ac mortem cauendam. Nam balnea, & laconica calida tot mala facere, si nimium adhibeantur præceteris ostendunt Germani, alijquè septentrionales populi, qui in suis illis valde calentibus laconicis tota hyeme victitantes, non modo effeminati, & imbecillis corporis redduntur, verumetiam intellectus quodam veterno capiuntur, ac citius multo pleriquè pereunt, vt ob hoc voluerit sapientiss. Hippocr. hanc sententiam instar æterni cuiusdam præcepti hominibus relinquere, ne scilicet imprudenter calido vtantur, etsi alioquin tam vitæ iucunditati, quam securitati videatur conducere.

---

17 *Frigidum autem conuulsiones, distentiones, liuores, rigores febriles.*

Connexio. PRÆSENS aphorismus etiam eodem ordine habetur de humidorū vsu, non modo superiori continuus est, verumetiam dicere possumus esse ipsius partem, ob particulam aduersatiuam (δὲ) quę semper in continuata oratione ponitur, Quare est & hæc sententia partim prognostica, partim curatiua, indiuisibilis, & sine ratione. Quod itaque dicit est frigidum facere conuulsiones, tetanos, seu distintiones, & rigores febriles. Ceterum illud primum venit

Dubit. quærendum. Cur Hipp. in enumerandis detrimentis frigoris, non nominauit contraria ijs quę faciunt calidum, vt pote robur, mentis præstantiam, &c. Sed nominauit, alios affectus, quos etiam potest parere calidum nimium, Ad quod

Solut. puto respondere posse, vel Hippoc. id dimisisse facere tamquam notum, quòd quisque

quisque sciat à contrarijs caussis contrarios effectus prodire, vel id fecisse, quia voluit grauiora aliqua mala, quæ fiūt ab immodico vsu frigidi vel potus, vel lauacri significare, & quamquam non ita homines excedant in vsu frigidi lauacri, aut aeris, quemadmodum in calidi, nempè quod sit delectabilius, attamen erant etiam suo tempore, qui gelidæ potu, atque etiam sub æstibus magnis frigidum valde aerem captarent, vt propter hoc putauerit, etiā mala ipsius esse monstranda. Itaque licet vox (*frigidum*) propriè hoc in loco sit capienda pro aquæ frigido lauacro, est tamen quoque referenda ad alia modo immoderata sint, ut intelligit Hippoc. (*Conuulsiones*) Corn. Celsus lib. 2. cap. 1 & cap. 9. complura etiam recenset mala, quæ à frigido immoderato oriuntur σπασμός, seu conuulsio, vt ait Galen. 2. de caussis symp: & in lib: de motu musc: nil aliud est, quam motus corporis quo membra præternaturam versus suum principium mouentur, quemadmodum secundum naturam; præternaturam intelligitur absquè ullius facultatis liberæ concursu, hoc est (ut loquitur Galenus) opera solius morbi: interdum autem hoc nomine apud Hippoc. complectitur omne genus spasmi, interdum uero sola contractio diuersa à tetano, idest distentione, siue rigore, quemadmodum appellat Celsus, & sicut hoc in loco accipit Hippocr. Vtrum uerò conuulsio sit solius naturæ opus, an concurrat facultas motrix coacta tantū, est in controuersum, at ipse sentio omnino concurrere, quoniam cum motus sit à musculis factus, & hi solum inseruiant motrici facultati ab imaginatione directę, ut ait Gal. lib: de mot: mus: Certè non uidetur posse fieri absq. opera huiusce facultatis. (*Tetanos*) Quod de conuulsione dicitur, idem quoq; & de tetano, qui & ipse motus est pręternaturā, licet sensui non appareat, quod hinc, & inde moueantur æqualiter musculi, alioquin in tetano haud fieret acerbissimus ille cruciatus, De caussa porro, Cur frigus immoderatum conuulsiones inducat dicit Galenus quēadmodū non oportet neruorū nimium relaxari substantiā à calore, sic haud plus quam par sit conuenire eandem refrigerari, contendi, atq; compingi, quasi vero ob hoc fiant conuulsiones a frigido, quia nerui ab ipso condensati, & compacti secundum longitudinem abbreuientur, sicq. contractis ipsis, simul & musculi contrahantur, Alij sunt qui putant frigidum facere conuulsiones per accidēs constringendo, & compingēdo, aut per se aliter prohibendo transpirationē, ac proinde replendo. Verū mihi placet magis dicamus, utroq; modo fieri conuulsiones à frigidæ infusionæ, quia hæc etiā frigiditas, sicut & aer summe frigidus, uehementer exsiccat, cuiusmodi uidemus æque magnos squallores induci sub rigidissima hyeme, & regione, atque in feruidissimis. Ita namquè ferunt à gelu Cydni fluuij, in quem sese ob podagræ dolores immerserit extinctum fuisse Fridericum Imperatorem, præterquamquod etiam mordet immodicum frigus, ut post commorsi nerui sese contrahant uersus principium, & sequantur conuulsiones. (*Nigrefactiones*.) Ab aere ualde frigido corpora nostra denigrari, atque etiam ita corrumpi, ut extinguantur, aut saltem partes ipsorum abscindere sit necesse, nemo reuocat in dubium, quod etiam idem fiat a gelidæ perfusione est compertum, Sed Hippocrates loquitur de ijs perfusionibus, quę usitatæ erant sua tēpestate, & quas credibile est, non tanta frigiditate fuisse adhibitas, ut possent nigredinem facere; nam calidæ infusiones, quantumuis sint ca-

Dub.

Solut.

lidæ

lidæ (modo nũ vrant) etiam cum voluptate tolerantur, non autem ita vehementer frigidæ possunt à quoque diu ferre. Quare quod Hippocr. dicit de nigrefactione, verum est potius de aere, quamquam etiam infusionibus conueniat. Sed
Probl. 1. hoc in loco duæ occurrunt, speculationes. Vna est, qua ratione fiant nigredines à frigore, nã in alpib. & regionib. frigidissimis videmus nasci, lepores, & vulpes, imo & coruos (quos nõ vidit Arist.) cãdidissimos, q non fiũt in regionib. tepidiorib. & téperatiorib. quinimo glacies, grãdo, & nix frigidissimę sunt, & albissimę ut propter hoc, & alias caussas disputauerit Plutarch. in lib. de primo frigido, an
Secũdum. Claritas, vel obscuritas fiat à frigido. Altera cõtéplatio est, cur potus frigidi non faciant corpora nigra, Etenim uidemus quotidie principes, atq; alterius cõdicionis homines summopere delectari gelidissimo potu, à quib. vt ait Iuuenalis frigidior Geticis petitur decocta pruinis, nec tamen nigrefieri etiã si cõtractiones articulorum inducant huiusmodi potus, propter hoc damnari à Gal. & alijs medi-
Solut. 2. cis. Ad 1. Arist. Postrema sect. probl. 1. & 7. & vltimo, quærens caussam propter quam Sol oleum, & ceram candefacit; corpora vero nostra denigrat, & similiter cur ignis corpora nostra nõ denigrat, sicut fictilia: respondet: à sole oleũ, & ceram candefieri, quia consumitur quicquid terreni, & nimij humidi inest ipsis, à quibus obscuritas inducitur, contra verò corpora nigrefieri, quoniam calor Solis nõ sese intro, vt ignis insinuat, sed circa cutim firmatus, humores quos nequit consumere deurit, sicquè nigredinem inducit, quemadmodum etiam fictilia denigrat ignis replens ea fuliginibus, quas excitat. Hæc quidem ab Aristot. Theophrasto in lib. de igne, alijsquè veteribus tradita sunt de Aethiopum nigredine: quam tamen à semine oriri plerique grauissimi authores prodiderũt, cum etiam in regionibus temperatis, & æque ab Aequatore distantibus, necnon sub ijsdem climatibus, atque in ijsdem vrbibus constet tàm albos, quàm nigros homines nasci, vt iure dixerit Herodotus, semen Aethiopum esse nigrum potentia, s. quia vim habet faciendi corpora nigra, sicut & alias condiciones tradendi, id quod etiam probari potest ex eo, quia statim ex vtero egressi sunt nigri, quod tamen ita citò fieri non posset, si nigredo à Solis calore compararetur. Iam verò si albedo fit ex terrenæ partis, & nimij humoris consumptione, cum à nimio frigore pars terrena magis compingatur, obscuritatem, & nigredinem augeri par est, præterquam quod à frigore calor natiuus, & consequenter spiritus, qui sua luciditate albedinem præstant, extinguuntur, & subinde obscuritas, & nigredo inducitur, nam idem Aristoteles eadem probl sect: prob. 9. quærens cur homines in senectute nigrefiant, quemadmodum, & arbores, caussas duas reddit, Vnam quia senectus est putrefactio quædam, & res vbi putrescunt nigræ euadunt cõsumptione, s. caloris, & lucidorum spirituum, Alteram, quia sanguis à quo floriditas caloris manat in senectute siccescit, videmus autem sanguinem extra corpus exiccatum protinus euadere nigrum, quod autem dicebatur de vulpibus, coruis, & leporibus candidis, plerique tribuunt continuæ niuium inspectioni, at puto etiam fieri, quia hæc animalia latent intra terram, vbi tantus calor est, vt etiam apud Plutarchum ibi liquefieri dixerint Arist. & Theophrastus; à calore autem fit illa luciditas, quæ in niue, & glacie, ac pruina efficitur, ob aeris inclusionem, à quo præstatur luciditas, quamquam hac de re etiam fit disputatio

apud

apud eundem Plutarchum. Itaque hæ sunt caussæ propter quas frigus nigredinem facit, nempè caloris, & spirituum lucidorum extinctio, vel per putrefactionem, vel per καταςβεσιν facta, nec non sanguinis exiccatio, aut congelatio, vt ait Aristoteles qui 8. sectio. problematum primo, quærens rationem propter quam rigentes liuidi fiant, dixit esse, quia sanguis gelascit, Ad Alterum problema dicere oportet, frigidus potus, aut statim à calore interno castigari, ita vt nequeat ipsum, & spiritus destruere; aut si non castigetur mortem inducere eodem calore extincto; quem postmodum nigredinem sequi quotidie obseruamus, & hæc etiam potest esse ratio, ob quam in frigidissimis aquis victitent pisces, scilicet calore ipsorum frigus moderante. Neque enim verum est, quod Empedocles apud Plutarchum credidisse inuenitur, scilicet calorem semper comitari luciditatem, frigus verò obscuritatem, quoniam & à calore, & a frigore diuersis tamen rationibus, tàm albedinem, quàm nigredinem produci certum est. *(Rigores febriles,)* Galenus pro rigoribus febrilibus exponit eos, qui prouocant febres, additquè melius facturum fuisse Hippocratem si dixisset rigores, qui faciunt conuulsiones, denigrationes, & febres; Sed certè videre nequeo rationem ob quam velit permutādam scripturam, quoniam etsi rigores inducant etiam conuulsiones, & nigrefactiones, attamen scopus est Hippocratis non de rigoribus, sed de frigidi in vniuersum effectibus verba facere. Verum illud quesitu dignum est, cur Hippocrates dixerit rigores febriles; cum assentiente etiam Galeno compluribus in locis Hippocrates non cognouerit, alios rigores, quam eos quos semper sequitur febris, vt ipsemet Hipp. lib. 1. de morb: demonstrauit, imò verò Gal. secundo de sympt: caussis, & alibi sæpissimè scripsit: temporibus Hippocratis, numquam consueuisse fieri rigorem absque febre, sed tempore suo ob hominum ingluuiem secus contigisse. Nonnulli videntes hoc dubium dixerunt falsum esse Galenum vbi dixit: Veteres non cognouisse rigorem sine febre, quandoquidem præter hunc locum vbi Hippocr meminit rigoris febrilis ad differentiam illius, qui non facit febrem, sunt etiam loci in Epid: lib. in quibus meminit ægrotantium, qui post rigorem non incaluerunt, vt 1. Epid. Aegr. 5. & alibi. Ad hos autem dicendum est duplicem esse rigorē apud Hippocratem alium spontaneum, & absq; vlla caussa externa, Alium verò non spontaneum, sed ab aliqua externa caussa; priorem Galenus in com: Hist: Epicratis uxoris uocat αὐτομάτον, & νοσερὸν, sicut Hipp. 4. de morbis νοσώδες, quando igitur Hipp. nominat rigores febriles hoc in loco, loquitur de ijs, q̄ fiunt à caussa interna, quasi docere uoluerit rigores etiàm a frigido externo inductos interdū fieri spōtaneos, & interdū morbosos, quos uocat febriles, quando, s inuenit corpora parata, hoc est prauis, & biliosis succis repleta, qui moti per sensibiles partes inferunt rigorem, & post eum febrem, Vtilis est aph: ad faciendam medicinam, cum doceat frigidi cuiuslibet applicationem, magnopere illi esse fugiendam, qui obnoxij sunt rigoribus febrilibus, conuulsionibus, quales sunt puerilactentes, & denigrationibus corporis, hoc est apigracius, atque hoc est, quod Celsum addendum putauit denigrationibus in iuuenibus.

Solut. a. | Dubit. | Solut. | Solut. au-ctoris. | Vtilitas Aphor.

18 *Frigidum inimicum ossibus, dentibus, neruis, cerebro, spinali medulæ. Calidum verò, vtile.*

Connexio. ET huius aphorismi cum superiore connexio, satis manifesta est, cum pergat Hippoc. effectus calidi, & frigidi male administrati edocere, ita vt hæc quoque sententia superiori similis naturæ sit, atque pro frigido capiatur nō solum aqua: sed quodlibet aliud; Diuiditur autem in duas partes in quarum prima de frigido, in secūda, de calido loquitur. Sed dubitari posset, an pro frigido intelligat

Dubit. immoderatum: nā ex vna parte videtur accipiendū, quemadmodum in antecedente acceptum est, etiam ex Gal. sententia, Contra autem videtur accipiendum eo pacto, quo accipit calidum in fine aphor: vbi dicit partibus prædictis esse amicum; neque enim calidum immoderatum potest vllas partes iuuare, præterquam quod ipsemet Hippocr. in antecedente aphorismo dixit, calidum, s.

Solut. immoderatum facere neruorum ἀκρατειαν, Dicendum vtrobiquè intelligendum esse de immoderatis, nempè frigido, atque calido, verum dispari ratione, quia frigidum valde immoderatum (de quo in superiori) deteriores effectus parit, illud verò quod non est ità immoderatum, & de quo hic loquitur, non ità prauos effectus producit, vt apparet ex dictis, Ceterum calidum si fit valde immoderatum officit, mediocriter autem immoderatum iuuat, vbi s. illæ partes frigidis morbis occupantur Et Gal. 6. meth: med: cap. 2. adhibet valde calida, vt Therebintinā, sulphur, Euphorbium, quando, s. partes frigidæ laborant frigidiori morbo. (*Ossibus, & dentibus,*) Galenus, qui in hoc difficili, & graui aphorismo exponendo breuiss. fuit, & plus quā par esset, inquit: partes omnes, quæ sunt exangues eas esse ceteris frigidiores, ac propterea citius, atque magis ab immoderato frigido lædi, & vere cum frigida corpora sint proximiora excessui frigido, quā calido; magis, atque promptius in illum labuntur, qua ratione Arist. quoque 5. sect: probl. 22. dicebat: corpora commensurata facilius incommensurata incidere in morbos, quia vtrisquè extremis sunt proximiora, quamquam Galen lib. de optima corporis constitutione secus sentire videatur, Iam verò circa hanc partem duo oriuntur dubia. Vnum est quomodo Hippocrates hic separet dentes

Dubit 1. Dubit. 2. ab ossibus, cum & generatione, & natura sint ipsissima ossa. Alterum est an verum sit dentibus frigidum esse inimicum, siquidem etsi ab aere frigidissimo tangantur, tamen nullum detrimentum patiuntur, imò verò dicebat Serenus Medicus.

Sæpe etiam gelida gingiuis collue lympha,
Dentibus, vt possis firmum seruare tenorem.

Et Auic: septima 3. cap. de conseruantibus dentes vtitur refrigerantibus, vt camphora, rosa, sandalo, cornu cerui, & similibus, Circa primum quicquid dicant

Solut. 1. alij, qui hanc difficultatem viderunt, puto Hippocratē non absquè recto consilio disiunxisse ab ossibus dentes, quia licet hi, & natura, & generatione sint ossa, habent tamen nonnullas condiciones, quibus carent alia ossa, propter quas videntur quodam pacto ab ijs posse segregari, Vna condicio est, quod alia ossa ca-

rent semen, quem tamen habere dentes, & acerbissimus ipsorum dolor, & stupor quo afficiuntur docent, quem à neruulo, & arteriola ipsis implantatis subministrari nil refert. Altera condicio est, quod ossa alia medullam, aut quandam pinguedinem habent merito cuius à canibus, & lupis roduntur, dentes, vero ijs carent, ac propterea ab animalibus nō attrectātur, nam quod ait Plinius lib 7. c. 18. aliquos habuisse concreta, & siue medulla, idq. cognitum esse carentia sitis, & sudoris, aut ridiculum, aut monstruosum est, Tertia est, quia augentur omni tempore, & generātur, vt sunt σωφρονιστῆρες à Ruffo Ephesio vocati, quod tamen alijs ossibus denegatum est, Quarta condicio est ea de qua loquitur Plinius lib. 7. cap. 16. quod dicebat mirum esse solos dentes inter ossa ab igne non domari, obidquè corpora ante dentium exortum cremari in vsu non fuisse, & tamen à pituita consumi, vt quotidie videmus dentes à destillationibus salsis, & acribus corrodi, atque consumi, Ob has igitur peculiares dentium condiciones putandum est sapientissimum senem, ossa, & dentes separatim in hoc aphorismo nominasse. Ad aliam dubitationem, quæ à compluribus disputata inuenitur dicendum puto, vt etiam alij dixerunt, duplex esse frigidum, vel potentia, vel actu tantum, vel simul actu, & potentia, Frigidum potentia inimicum est non modo dentibus, & ossibus, verumetiam cunctis partibus exanguibus, & eo magis si etiam frigidum actu administretur, vt opium, altercum, semperuiuum, Vnde Galenus, qui dentes non admodum firmos habebat, lactuca cocta sese ob dentes vsum esse narrat, atq; sic loquitur Hipp. nam cū partes exangues parum caloris natiui habeant, certè illud facile amittunt ex vsu rerum nimis potentia refrigerantium. Cęterum frigida tantum actu huiusmodi partibus applicata iuuant, eo quod calorem illum pusillum cogentes non modo conseruent, verumetiam augeant, præterquam quod repellentia à dentibus fluxiones quaslibet, eos ab ipsarum iniurijs tueantur, si tamen post ciborum, & potuum calidorū vsum adhibeantur, quę cum suaptę naturæ dentibus aduersentur, tunc maximè lædunt, cum post ipsa, nimium frigida adhibentur. (*Neruis*.) Qua ratione dentibus diximus frigidum inimicum nocere, ita quoq; dicendum est de neruis, quod & ipsi exangues sunt, & pusillo calore donati, sub neruis autem comprehendūtur etiam ligamenta, tendines, membranæ, & quicquid nerueam naturam refert: (*Cerebro*) esse cerebrū inter corporis nostri partes frigidissimum pręcæteris Aristot. 5 de partibus, animalium cap. 7. credidit, qui contra medicorū placita id à natura in eum vsum esse animalibus datum vt suo frigore feruorem cordis temperaret, quinimò Hipp. in lib de glandulis dicebat: cerebrum esse sedem, & arcem frigidi uiscidi, tamen non caret, & ipsum calore proprio ex venulis, & arterijs per ipsum disseminatis, ut etiam Aristot ibidem fassus est; adeo ut Galenus lib. 8. & cap. 2. de usu partium, & cum eo alij medici dixerint: semper cerebrum quolibet uel æstuosissimo aere esse calidus, ac propterea illud ubi est affectum, aut sauciatum, solemus semper maxima diligentia tueri, & ab aere, & ab omni alia re frigida, utentes calidis tum actu, tum potentia: sed hoc in loco occurrit dubium, quomodo Aristot. dixerit, & loco citato, & primo de hist: animal: cap. 16. esse cerebrum ad tactum frigidum, nec ullā intra se uenam habere nisi dicamus pro frigido intelligi parum calidum, & pro uenis intelligi magnis,

Solut. 2.

quib. carere,& folũ tenues habere dicit fecundo de partib.animaliũ c.7 (*Medu"e fpinali.*) Dimifit medullam in libro de liquidorum vfu. Hanc quoq; exanguem effe,& propereà frigidam certum eft,quo etiam fit,ut naturaliter affecta corpora femper poftica anticis habeant frigidiora, etfi alioquin eadem vafa pene habeant, fintq. cordi,& Iocinori æque proxima,Hipp.de huius natura, & generatione loquens in libro de principijs,quem male de carnibus infcribunt,dicebat: medullam fpinalem à cerebro deriuari. & iccircò ipfius naturam fapere, nec fimilem alijs medullis effe,cum nihil in fe pinguis, & glutinofi contineat,fed potius membranas, quo fit vt æque affari non poffit, quemadmodum neque neruofa, & glutinofa affari videmus,eo quod careant illa pinguedine,& dulcedine, quæ faciunt, vt res celerrime affentur, ficut 4 meteorol. (*Calidum autem amicum*) hæc eft fecunda pars aphorifmi in qua Hippocrates docet,quod ficuti frigidum immoderatum frigidis partibus,ita calidum iuuat,feu vt græcè dicit Hippocrat.

Dubit. φίλιον, ideft amicum eft; Verum (quod etiam retro dubitaui) videndum eft, quomodo calidum hic fit intelligendum, an fcilicet actu, an potentia,an vtroq;

Dub.2. Adhęc quæritur,quomodo fi calidum eft amicum partibus illis ab Hipp. commemoratis, dixit in antecedente aphorifmo facere neruorum ἀκράτειαν, etenim neruorum natura eft, vt folidi,atque firmi fint,quò mufculos quibus implantantur poffint trahere, ficq. motui faciendo famulari, vnde fi calidum neruis hanc firmitatem, & vim trahendi imminuit, quomodo poffit ipfis amicum dici nequaquam intelligo;

Solut.1. Circa primum puto procul omni dubio pro calido hic accipiendum effe,non moderatum,quod Hipp.vbiq. in omni intemperie maximopere iuuare dixit tàm extrinfecus, quàm intrinfecus adminiftratum, Sed potius immoderatum, quemadmodum etiam diximus ex Galeno eundem loqui de immoderato frigido,vel fecundum vfum,vel fecundum fui vehementiam, nam proptereà hoc puto Hippocratem docere voluiffe, quòd videri poffet numquam calidum immenfum poffe iuuare; neque enim quicquam fe dignum protuliffet, fi calidum moderatum effe vmquam amicum dixiffet,cum id cunctis exploratum, & ab ipfo non femel fcriptum habeatur; quemadmodum contra non vulgare videtur,calidum immoderatum profiteri effe amicum aliquib. partibus fiue ægris, fiue fanis. Iam verò de quo calido fit intelligendum magis dubitari poffet,verum de calidi potentia potius intelligendum effe vt credam, complura faciunt, primũ quia quæ funt calida actu valde, & potentia frigida, licet videan-

Solut.2. tur ftatim prodeffe, quia tamẽ funt calori natiuo inimica paullo poft obfunt,amplius,calida valde exiccant, at neruofis partib.femper exiccantia conferunt, vnde iure dolentib.dentib pyrethrum, & piper applicare folemus,queãdmodũ, & vinũ,poftremo quę calida funt potẽria poffunt etiã frigida actu,adminiftrari, vnde,& ratione frigidi, & ratione calidi iuuamentũ afferũt, & quæ calida funt potẽtia,numquã ita aduerfantur calori natiuo,quemadmodum quæ funt nimis frigida. Itaque patet non exiguam effe præfentis aphorifmi vtilitatem,quando ab ipfo docemur qualia præfidia, & languentibus neruofis partibus, & fanis pro ipfarum tutela adhibere conuenit.

19 Quę-

19 *Quæcunque refrigerata sunt excalefacere oportet, exceptis his quibus sanguis fluit, aut fluxurus est.*

HÆC est vera præsentis aphorismi cum superiore connexio, quod ex Hippocratis verbis habitis elicebatur dogma illud sempiternum, in lib. de flatibus nobis relictum, scilicet contraria contrariorum esse remedia, cum dixisset: frigidum frigidis partibus inimicum esse, sicut calidum amicum, Sed quia neque id perpetuo obseruandum est, ideo exemplo sanguinis fluentis immodice monet, non semper adhibenda esse contraria, sed quandoque recedendum esse ab hac lege, & conuertendum studium ad id quod magis vrget qualecumque sit, Quemadmodum si quispiam frigida ægritudine laboret, & simul sanguis aliqua ex parte copiosus profundatur, haudquaquam calidis vtendum est, sed frigidis, & adstringentibus, cuiusmodi sese fecisse interdum in quadam muliere refert Hippoc cui cum alia ratione sisti sanguis non posset ea repente magnam frigidæ aquæ copiam infundi mandauit, Est enim sanguis vitę thesaurus, vnde quia vitalis scopus dignitate cunctis alijs antecedit primum debet medicus hunc spectare. Patet igitur, quis sit Hippocr. Scopus in præsenti sententia, quam esse præceptum curatorium certum est, & licet non habeat rationem coniunctam, quod sit cuilibet per se manifesta, diuidi tamen potest in duas partes, scilicet in ipsam sententiam, & in exceptionem, quam patitur. *(Quæcumque.)* Vult dicere Hippoc. bene verum est, quæ sunt refrigerata oportere calefieri, vt retro significatum est. Verum aduertere, etiā oportet ne contemnātur, quæ maximi momenti, cuiusmodi est fluxio sanguis immoderata, atque corporum ad illam promptitudo, cū enim calida aperiāt, proculdubio si fluxus sanguinis adsit, vel metuatur, ea non sunt adhibenda ne fluor prouocetur, aut adhibere conuenit magna cum prudentia, quoniam (vt ait Galenus) & si habeamus præceptum cōtrarij contraria adhibendi, habemus tamē & aliud, vt primo occurramus illis, quæ magis vrgent, post modum, vt partes intemperatas contrarijs remedijs ad propriam temperiem reducamus. Sed dubium. Cur potius Hippoc. dixit (*quæ refrigerata sunt, &c.*) non autem dixit, quę calefacta sunt refrigerari oportere, Ad hęc quæritur cur Hipp. non dixit ijs, quibus fluxus sanguinis adest: sed ἐκ́εῖσα αἱμόῤῥαγέειν μέλλει. quibus fluere debet. Ad primum respondent aliqui: id fecisse Hipp. quia calida numquam officiunt, nisi valde exuperent; Quod verò dicunt intelligendum esse tantum de frigidis, & calidis potestate, non actu, quoniam alioquin Hipp. vulgaria docuisset, cum etiam bruta semper contraria, quæ actu talia sunt persequantur, haudquaquam admitto, quoniam Hippoc. animus non fuit eiusmodi sententiam cunctis naturaliter exploratam, & ab ipso olim lib. de nat. hum: promulgatam repetere, sed potius admonere, ne illa sententia malè intellecta, exitialium errorum caussa sit, cuiusmodi certè esset, si ubi fluxus sanguinis, vel imminet vel adest, illi præcepto obseruando studeretur, nec ad sanguinē compescendum frigidis remedijs incumberetur, Ad aliud dici potest dupliciter, vno modo cōtextum Galeni græcum, & antiquum esse deprauatos, & melius fecisse alios, qui ubi dicitur αἱμόῤῥαγέειν, μέλλει, scripserunt, αἱμόῤῥαγέει ἢ μέλλει. sanguis fluit, uel fluere debet, Alio modo respōderi potest, seruando scripturam

Connexio.

Scopus.

Diuisio.

Dubit.

Dub 2.

Solut. 1.

Solut. 2.

antiquam, Hippocr. iccirco dixisse tantum, quibus debet fluere sanguis quanta si ratio ipsius sanguinis habenda est, vbi timetur ne fluat immodice, multo magis habere debere, quādo iam fluit. Etenim non solet Hipp. vbi res per se clamant, verba consumere, vt sæpe monuimus. Haud secus quoque vbi partes sunt nimium calefactæ, minime semper frigida adhibemus, sed interdum ad caustica deuenimus, vt Auic. docet quarta primi, sic enim faciebat Galenus 5. Meth: in illa Romana catarrho salso laborante, cuius capiti applicauit Thapsiá,

Utilitas Aphor. Vtilis hæc sententia ad medicinam faciendam, quinimò videtur esse commune quoddam præceptum, sine quo medicina exerceri prudenter non potest, ita vt Galen. hinc accepisse videatur id quod scriptum reliquit circa finem octaui lib: meth: vbi complicantur simul duæ contrariæ indicationes, medicum semper debere eam quæ magis vrget sequi, altera tamen non neglecta, & vt dixi, accepit Hippoc. exemplum de sanguinis fluore, quoniam huiusmodi symptoma ex ijs potissimum est, à quibus medicus cogitur ab alijs scopis discedere.

20 *Vlceribus frigidum quidem mordax, cutem obdurat, dolorem insuppurabilem facit, liuorem obducit, rigores febriles, conuulsiones, distentiones.*

QVOD sæpe dixi vsque adeo Hippocrates delectatus est vbiquè de calidi, & frigidi vsu, ac nomine à seipso inuentis, & libro de nat: hum: promulgaris, vt vbicumque de eo sibi sermo incidit, vix sciat manum, (vt aiunt) de tabula tollere; atque hoc facile intelligi potest in præsenti tractatione, in qua fere viginti aphorismos insumpsit, Eapropter non est quærenda aliter cum superiori connexio præsentis sententiæ, in qua Hippoc. redit ad alios

Scopus. frigidi immodici, & importuni effectus monstrandos, inter quos cur numerauerit nonnullos, de quibus nuper sibi fuerat sermo, dicam postea; neque enim solet Hipp. repetere vllas res absquè aliqua ratione, Est autem sententia longiuscula quidem, ad praxim attinens, verum absquè diuisione, atque demonstratione. (*Vlceribus*.) Nomine vlceris vtitur Hipp. hoc loco communiter, non quidem ad omnes morbos, cuiusmodi interdum Hippoc. esse vsum hanc vocē alias diximus, sed prout complectitur tam vlcus propriè appellatum, quam etiam ipsum vulnus, quod est carnis diuisio, & in quo cum caro sit cute detecta facile iniurijs exponitur. (*Mordax*,) vt bene monet Galenus duplex est mordax, aliud, quod sic propriè vocatur, aliud vero, quod per similitudinem quandam. Propriè vocatur id, quod cuti applicatum statim ipsam lędit, atque hoc semper calidum, & tenue est, aut saltem Calidum valde, quod verò mordet per similitudinem est illud, quod vel adstinguendo, vel nimis exiccando carnem ipsam afficit, atque etiam sunt res frigidæ, siue sit aer, siue quodpiam aliud, propter quod vlceratas partes à frigore semper tueri studemus, sic etiam solemus dicere frigus vrere per similitudinem, Virgilius, Boreę penetrabile frigus adurit, Sic Oculos ab aere frigido interdum ita morderi uidemus, vt lachrymas excutiant, perinde ac dicebat Aristoteles in probl: facere Cæpas, quæ calidissimæ cum sint mordendo oculos ex ipsis lachrymas eliciunt. Nam Aristot 20 sect: probl: 22. quærens cur aliqua mordacia non excutiant lachrymas nisi commesta, vt Nastartium aliqua commesta, & admota, ut cæpę aliqua nullo modo, ut Origanus, Respondet quæ uere mor-

mordacia, debere esse calida, humida, & lenta, ac proinde uaporabilia, vt cæpa, quæ ob id mania mittit uapores in oculos, & admota adhæret, ob idq. lachrymas ciet, contra Origanus, nec uapores mittit, nec adhæret. Nasturtium autē uapores mittit, sed non adhæret, ut ob id commestum tantum lachrymas cieat; oleū verò admotum mouet, quoniam adhæret, & mordet. *(Cutim circumindurat.)* De indurantibus loquens Galen. 5. de simpl: med: fac: cap. 5. dicebat: ea quæ durantur, aut à siccitate id pati, aut concretione, aut nimia repletione, aut ex omnium, vel plurium coniugatione. Iam uero frigus indurat, & quia exprimit humiditatem, & quia congelat, ut in hyeme, & quia etiam difflationem impediens saltem per accidens replet; Cutem sese rectè habentem, ut ait Galen. non potest aqua frigida, uel etiam aliud frigidum penetrare ita ut mordeat, sed sistens sese in ipsa cute eius substantiam compingit, congelatuè, ut ob id dura euadat, & iure dixit Hip. circū durat; quoniā in superficie tantum, non intimius sese frigus extendit, cum sibi ipsi uiam penetrandi adimat, Et certè cum Galen. tribuat hos effectus ipsi aquæ frigidæ, numquam crediderim, quod ei soli hoc competere uoluerit: sed alijs etiā, nempe aeri, medicamentis, atque cæteris similibus, quamquam in lib. de humid: vsu vbi hæc eadem sententia habetur, de frigido Hippocr. simpliciter loqui uideatur, ut etiam hic. Sed dubitatio oritur; an frigidum induret etiam quæ intus, nam Hippocrates asseuerat tantum de cute hic, cęterum 6. Epid. sec. 5. tex. 26. ait: refrigerationem etiam quæ sunt in uentre durare, & hoc etiam experientia comprobatur, siquidem fœces hyeme durantur. Dic immediate nil durare in uentre à frigore, quoniam tantus esse non potest ut id faciat, quemadmodum extra: sed mediate facit, quemadmodum Galenus declarat eo loco, scilicet, quod adstrictu ano à frigore, fœces intus retinentur, quibus retentis dum tenuiores partes consumunt terrestres remanentes haud secus durantur atque lapides in uesica, ut falsum non sit aliquos eiecisse ab intestinis tophos lapideos, quod fecit Frācīscus Frigimelica medicus Patauinus suo tempore insignis. *(Dolorem insupurabilem facit.)* Vere dolor non dicitur pati suppurationem, sed est ipsa materia, quæ suppurationi subijcitur; quoniam autem sic quoque citatur hic aphor. à Galen. 1. Com: in lib. de attic. atque etiam sic Philotheus legit, dicendum id quod vult dicere Hippocrates est, frigidum constringendo, & dissoluendo, ac mordendo facere dolorem, uerum non eum, quod solet consequi suppurationem, & de quo loquebatur Hippoc. 2. aph. 47. quando scripsit: dolores fieri maiores dum pus conficitur, quam confecto iam pure. Sed eum qui ex mordicatione sola oritur, & quod potius impedit, quam augeat suppurationem; nam cum in omnibus ulceribus aliqua pars contusa fit, eam ad suppurationem deuenire est necesse; suppurantia uerò, ut ait Gal. 5. de simpl: med: debent esse calida, & humida, ac obstruentia, Vnde frigidum, quia depellit humidum, & calorem natiuum diminuit, certum est, illud suppurationem impedire, & dolorem quē facit minimè supuratorium esse, sed cutim, & labia ulcerum circumdurare. *(Denigrationes.)* Nisi hæc omnia tribuantur ipsis ulceribus, uix fieri potest, quin Hippocrates superfluus uideatur, quod in aphor. 17. loquens pariter de frigoris effectibus dixerit id μελασμούς, idest denigrationes facere, atque ibi id in uniuersum docuit, nunc autem solum de ulceribus

Dubit.

Solut.

ribus

tibus loquitur, quorum labia à frigore denigrari, atque etiam ipsam, & certum est, eò quòd & sanguinem congelat, vnde sequitur nigredo, & spiritus, quibus luce, & splendore partes afficiunt extinguit, aut saltem a parte depellit, quod dixi de denigratione, idem quoque statuendum est, de febrili rigore, conuulsione, & tetano, de quibus cum etiam aphorismo citato verba fecerit, nisi cuncta de vlceribus tantum pronunciata asseramus, vix fieri poterit, quin Hippocrates, aut nimis immemor, aut superfluus, & verbosior videatur, Sed cur Hippocr. voluit hoc repetere de vlceribus? Quia maximè versatus cum esset Hippocr. in Chirurgicis operationibus, obseruauit frigus ipsis vlceribus maximè inimicum esse, propter quod voluit de ipsis peculiariter medicum admonere, vt intelligeret in curandis cunctis vlceribus, ac vulneribus, magnopere cauendum esse ab applicatione remediorum potentia, & potissimum actu frigidorum, quod documentum etiam pro illis facit, qui imprudenter nimis vtentes medicamentis refrigerantibus, & repellentibus tàm intus, quàm extra in inflammationibus, atq; Erisipelatibus, cũ ij occasionem præbeant schyrris inducendis, aut maculis indelebilibus relinquendis, Et quamquam videamus interdum frigidum dissoluere, vt fructus congelati ab aqua frigida, & manus refrigeratæ, quemadmodum testatur Auic. 3 1. doc. 5. cap. 5. id tamen est per accidens & raro vsuuenit. Quare patet hinc quãta sit præsentis aphorismi vtilitas in vlceribus potissimum curandis, atque etiam in alijs noxis à frigido euitandis, quamquam hoc quoque pro partibus sanis defendendis non parum conducit; nam Galenus ipse quarto de simpl: medicina confessus est sese passum fuisse insignem in oculis, & manibus, ac tota facie mordicationem tempore sereno, niuoso, & vento flante, Neq; valet, quod Aristot. 3 1. sect. probl. 2 3. dixerit: oculos non rigere, & 8. prob 7. dixerit nos æquè rigere à calida nimium, vel frigida superfusa, quoniam nõ vt dixit Plato in Timeo ratione ignis: ex quo constant oculi, sed sicuti non inconuenit ab vna eadem re diuersi mode affecta diuersos prodire effectus, sic non est absurdum oculos licet frigidos, & humidos ob copiosam pinguedinem, qua obducti sunt ab externo frigore nil affici; ab frigida verò affusa calorem extingui, & à calida frigus introfugere, atque horrorem utroque modo fieri.

Dubit. Solut. — Not. — Vtilitas Aphor.

---

21 Est autem vbi in distentione sine vlceratione, iuuene bene carnoso, æstate media, frigida aqua multa perfusio calorem reuocat: (alij autem hæc soluit.

DIXERAT Hipp non solum in antecedente aphorismo, verum etiam in altero: à frigore conuulsiones, atq; tetanos fieri, tàm cum vlcere, quàm sine, Sed quia interdum etiam contingit, ut tetanum finiat, iccircò in præsenti aph. vult docere modum, quo modo hoc contingere possit, ita vt hæc sententia sit curatoria, & veluti præceptum quoddam: cum ratione, imò cum demonstratione, quæ hunc in modum construi potest. Quæ reuocant calorem curant etiam affectus frigidos, & tetanos sine ulcere. At frigida multa affusa cum debitis conditionibus reuocat calorem, ergo, &c. Maior item probatur ab Hipp. eo quod calor reuocatus dissoluit, & notandum est, quod alias quoque dixi ad-

Connexio.

dere

dere Hipp. huiusmodi demonstrationes, quotiescunque res ardua captu videtur, vt hoc, quod à valde frigida affusa curentur graues morbi. Potest ergo in duas partes diuidi scilicet in sententiã & rationem. Quarũ prior est, (*Est autem*; hic loquendi modus raro ab Hipp. vsurpatus, ostendit etiam rarum esse casum, quod ab Hipp. narratur, scilicet tetanum, quod efficitur à frigore, etiam à frigidæ superfusione curati, quo in loco dicit Galenus; nomine tetani quemlibet côuulsionem intelligi; ego autem puto etiam voluisse hoc vno exemplo Hippoc. docere, alios quoq; affectus (modo sint absque vlcere) similiter frigidos à frigido curari, ita ut omnis hic discursus Hippoc. eò spectet, vt doceat sententiam illam celebratissimam (contraria contrariorum esse remedia) prudenter esse intelligendam. Itaq; sententiæ huius vis in eo posita est, vt discamus contrarium quidem per se esse remedium, per accidens autem etiam simile posse esse remedium: Etenim vt antea diximus cum Hipp frigus vlcera contrectans præter alia mala conuulsiones inducat, quia nec dolorẽ, nec neruosarum partium inflammationem tollit, sed potius auget, si cõtrariũ debet facere, hoc est iuuare, & curare, opus est adsint nonnullæ condiciones, In primis, vt non adsit vlcus, vt æger sit iuuenis, sit boni, & carnosi habitus, vt sit tempus æstiuum, & vt multa aqua frigida affundatur, Sic namq́ fieri caloris natiui ad interna reuocationẽ, atq; ab ipsa postmodum reuocatione affectum tolli. (*Sine vlcere.*) Vlceri semper mordax est frigidum, semperq́ lædit. Vnde non potest facere calos vtilem contractionem, sed potius dolorem, & doloris sequacem imbecillitatem, eo quia vbi conuulsio cum vlcere est, semper partes neruosæ denudatæ, & ob id sustinendæ frigoris læsioni magis ineptę. Itaq; iure ante cetera voluit Hipp. monere sese non loqui de conuulsione cum ulcere, quoniam numquã ea iuuamentũ capit à frigore. (*Iuueni.*) Iuuenis bene carnosus duo bona hãbet, caloris natiui robur, & partes neruosas ob tectas, frigus autẽ duo corpori adhibetur, aut superat ipsum calorẽ, aut ipsum cogit, igitur in iuuene bene carnoso, & tẽperato cum frigus nõ possit lędere partes neruosas ob tectas, neque vincere robustũm calorẽ; sequitur ut minimè dolorem inferat, sed ipsum calorem cogat, robustumq́. reddat, eo pacto, quo dixit Hipp. 1 aphorismorum ventres esse hyeme calidiores, non quidem per se, sed per accidens. (*Medio ętatis,*) hanc condicionẽ non esse necessariam, imò verò esse contrariã merito dubitari potest, non enim esse necessariam adducta modo Hip poc. authoritas docet, quia si conuulsio absq; vlcere sanatur à frigido, ob contractionẽ, & augumentum caloris concoctum materiam morbificam frigidã, certè in hyeme maior fit contractio caloris, & consequenter magis superabitur materia, quæ facit tetanum; esse uerò contrariam illi, quod optat Hipp. monstrat quoq; Arist. qui 1. probl. nos hyeme minus ægrotare, & minus æstate uiros ad Venerem exercendam ualere scripsit 4 probl. 26. eo quod tunc temporis à calore externo aer natiuus magis hebetetur: Sed res ita sese habet; frigida affusa hyeme corporibus alioquin sponte refrigeratis præterquam quod dolorem, & molestiã ingenrem affert, nimis uiolenter cogit ipsum calorem, ita ut potius uincatur, quam uincat, contra autem in æstate, pręterquam quod frigidæ affusio delectat, aut saltem molestiam non affert, cogit blandius ipsum calorem, quam ut eum uincere ualeat, & dixit æstate media, ut tempus omnium æstuosissimum

denotaret, in quo squallentia corpora ab affusione frigidæ, ueluti recreantur, id quod etiam cognoscunt animalia, quæ tunc temporis aquas frigidas persequuntur, *(Frigidæ multæ,)* Iuuenis, & carnosus, qui robustum per se satis calorem habet, facile frigus leue contemnit, quod ipsius calor illud depellat, & superet, At si frigus multum sit, maxime calor ipsi obnititur, atq; in ea contentione auctior efficitur, vt videmus maiores post magnos rigores, quam post paruos oriri; sic nostri coqui dum volunt carnes melius, & citius coquere, eas feruentes conijciunt in aquã in gelidissimam, vt scilicet ab ea coactus, & auctus magis calor celerius, & potentius coquat: memini etiam me legisse ipsum Hippocratem 5 Epid: quandoquè mulieri dolore laboranti, & præfocatione vteri affudisse amphoras triginta frigidæ aquæ, adhoc vt calor refugiens minus expulsioni sanguinis vacaret, Itaque verissimum est, quod Hippocrates in præsenti docet, frigidæ affusionem caloris facere reuocationem, atque hæc de prima parte, sequitur secunda quæ est. *(Calor autem, &c.)* Dicit Hippoc. calorem reuocatum soluere distentionem, seu tetanum, at quomodo hoc fiat, non dixit Hippocrates, nec Galenus demonstrationem vllam eius, attulit. Auicennas secunda 3 cap. 7. trac: primi hanc attulit, quod auctus, & collectus calor natiuus materiam morbificam dissoluit, atque consumit, vnde sequitur vt nerui liberati ad statum naturalem redeant: Sed dubium est an hoc sit verum, & salutare consilium, quod nobis reliquit Hippocr. non solum hoc in loco, verum etiam tertio de morbis vbi docens curare tetanos, & opisthotonos; iubet multam frigidam superfundi, ac postea corpus tegi vestimentis putis, tenuibus, atque calidis, nec ignem adhiberi, quod etiam ab Auicenna comprobatum est. Verum ex altera parte Paullus Aegineta lib. 3. cap. 20. damnare ausus est huiusmodi consilium, tum quod sit temerarium, tum quòd sit à posterioribus damnatum. Ante Paullum Cælius quoq; Aurelianus lib. 3. de acutis c. 8. maximè huiusmodi curationẽ exagitauit & Hipp. dãnauit. Altera dubitatio, & grauissima est, quo calor reuocetur, & reuocatus dissoluat caussas morbificas. Nam plerique dicunt ob antiperistasim augeri, & auctum dissoluere humores frigidos: sed hoc est contra naturam, quod contrarium, à contrario augeatur, neque aqua putealis propterea sit calida hyeme, quia illius calor quem non habet augeatur, nec ventres etiam fiunt ob antiperistasim calidiores. Sed ad omnes respondetur Hippocr. hoc tamquam rarum casum proponere, nec monere vt id fiat; sed solum referre, quod ipse obseruauit, quandoque contigisse, nam ut ante dixi in quinto Epid: non longe a medio narratur historia cuiusdam mulieris, quæ accepto catapotio ad concipiendum incidit in horrendissimam præfocationem à bile, à qua fuit liberata frigidæ affusis circiter triginta amphoris. Ad secundam dubitationem dicendum: est Hipp. non dicere, quod augeatur calor à frigido, sed quod reuocatur, & reuocatus cũ integer maneat, agens in humores frigidos, & concretos, eos dissoluit, Nam aqua putealis sua natura frigida est, & quando caliditatẽ cõcipit est ob peregrinam materiam, f. exhalationes calidas sibi immixtas, vt patet exemplo fundi lebetis aqua pleni feruentis. Itaque æstate cum huiusmodi exhalationes non retineantur aqua in sua natura relicta frigida apparet, contra in hyeme, cum frigus retineat easdem exhalationes calidas, fit, vt aqua sit calida quemadmodum

Dubit.

Dubit.

Solut. 1.

Solut. 2.

modum eadem ratione ventres; & mirari satis non possum Galenum, qui tertio de simplici medicina cap. 7. dixit, aquam putealem videri calidam, quia manus sunt frigidæ; & æstate frigidam, quia manus sunt calidæ, vt vrina in balneo; Nam etiam calefactæ manus ad ignem sentiunt calidam aquam putealem in hyeme. Vtilis est aphorismus ad multa; primũ ad hoc ut medicus intelligat quãdoquè frigidos morbos à frigidis auxilijs curari, deinde vt cognoscamus beneficio caloris omnia concoqui, & propterea semper illius curam esse gerendam, demum vt sciamus semper respiciẽdas esse ætatem, & naturam ægrotantiũ, atq; aeris condiciones, tamquam maxime referentes ad curationem auxilijs debitis instituendam.

Vtilitas Aphor.

---

22 *Calidum suppuratorium non in omni vlcere, magnum ad securitatem indicium, cutem mollit, extenuat, dolorem sedat, rigores, conuulsiones, & distentiones mitigat, & ex his quæ ad caput attinent, eius soluit grauitatem, plurimum autem confert ossium fracturis, sed nudis precipuè, eorumquè maximè qui in capite vlcera habent, & quæcumque à frigore moriuntur, vel vlcerantur, & nepentibus comesis, sedi, pudendis, vtero, vesicæ, his calidum amicum, & iudicans, frigidum inimicum, & perimens.*

MVLTA dixerat Hipp. in antecedentibus aphorismis de frigidi, & calidi effectibus, atq; in postremis verbis superioris aphorismi dixerat, calorem à frigido reuocatum ea soluere, ideo cum (vt dicebam) calidum sit instrumentum, quo natura vtitur in cunctis operibus, & cuius in medicina facienda vsus omnium maximus est, nunc præcipuos illius effectus, atq; communẽ vtilitatem proponere voluit, s. vt doceret, in quibus potissimum debeat medicus curam gerere ipsius. Aphorismus satis longus est, ita vt videatur complures aphorismos complecti, ac propterea posse in plures partes diuidi; Verũ sat erit ipsum in duas partes secare, ita vt prior sit in qua de calore copiosius agit, secunda verò in qua breuissimè quid frigus faciat proponit; Est autem sententia tota curatoria, sine ratione. (*Calidum.*) Cur Hipp. enumerare cœperit calidi opera, ob ijs, quę non facit, s. quod in aliquibus vlceribus non sit suppuratorium iure aliquis scilcitari posset; Sed cum propterea hic locus valde sit salebrosus, atq; ab omnibus ferè diuersis modis interpretatus, puto Hipp. in primis hic non solum de aqua calida, vt nonnulli existimarunt, sed de quolibet alio medicamento calido tã actu, quàm potestate, nam ad faciendum pus non modo curamus, vt quæ sunt calida potestate applicemus, verumetiam, vt sint actu calida. Itaq; cum Hippoc. in hoc aphorismo de operationibus, atq; rebus ad chirurgiam potissimum attinentib. verba faciat, vt apparet diligentius singula expendenti atq; in his omnium maximè attendatur, & procuretur ipsa suppuratio, de hac primum loquitur, dicens à calido ipsam subministrari, atq; eandem maximum esse ad securitatem signũ, licet non in omni vlcere, ita vt duo, his verbis, documenta latenter tradat; alterum est, ut in vlceribus semper attendatur suppuratio, siquidẽ, vt dicebar 6. Epid. sect. 3. tex. 11. Et Auic. 2. quarti tr. 1. cap. 17. in fine, quod suppuratum est, non reuertitur, quia in ipso est crisis, coctio, & abscessus. Alterũ est, vt non in omnib.

Connexio.
Scopus.
Diuisio.
Docum. 1
2.

vlceribus id temere fiat, sed in quibus tantum opus est. Quæ verò sint illa vlcera, in quibus abstinendum est à calido suppuratorio, enumerat Galenus in commentario, quod etiam habet lib. de tum. præter naturã, secũdo de præsag. ex puls. & secũdo ad Glauc: s. vlcera purredinosa dysepulota, maligna, & similia; sententia ergo Hippocratis est vbi calidum suppuratorium requiritur tàm in vlceribus, quàm alijs, maximum securitatis signum esse vbi fit suppuratio, quippe quæ effectus est caloris partim naturalis, partim præternaturalis, vt sæpe Galen. docuit, Auuenzoar, & Auuerroes. *(Cutem,)* qđ. hoc in loco dicit Hipp. idem ferè est, atq; illud quod dixit aph. 16. nempè carnem effeminare: Sed differt quia ibi de qualibet cute, hic de indurata vel cõgelatione, vel exiccatione, vel repletione flatus, vel humoris, & eadem etiam habentur in fine lib. de liquid: vsu, sed Galenus, ita intelligit tamquam Hipp. dicat: cutem duram emollire, & crassefactam extenuare, nam emollit, quia meatus subintrans, quicquid congelatum est, intra cutem dissoluit, cum dictum sit 4 metheor: ea quę indurantur à frigido sicco, dissolui à calido humido, Extenuat verò, quia crassas partes in halitus conuertens eas dissipat; sic enim videmus id quod dicit Aristot. in probl. verissimum esse, eos qui lauacra ingrediuntur primum carnes tumidas habere ob vapores; (quod etiam dicit Hipp. lib. de carnibus,) qui statim subtus cutem excitantur, paullo post autem eas subsidere, quoniam halitibus illis consumptis cessat tumiditas, Et certum est hos effectus potius calidæ temperatæ, quàm nimis calidæ esse tribuẽdos, quod non solum dicat Galen. lib. de assuetud: & Arist. in postremò prob. à nimio quolibet calido corpora exiccari, verumetiam, quia experientia quotidiana id satis testatum facit, & Hippoc. dicebat lib. de off: medici, magnam copiam calidæ aquæ optimam esse ad laxandum, & attenuãdum, mediocrem verò ad molliendum, atque incarnandum. Et Gal. lib. 5. de simpl: med: c. 7. 8. 9. vbi de mollientibus, & suppurantibus disertissimè tractat, ponit id discrimen inter vtraq; quod suppurantia sint calida humida temperata, necnon emphastica, summatim temperatutæ humanæ similia, At emollientia sint paullo calidiora, & sicciora, vnde 6. Epid: sect. 3. tex 29. omnis extenuatio cutem laxat. *(Dolores)* frequentissimum hoc est apud Hipp. s. calidum moderatum dolores soluere, nõ quòd semper, & integrę caussam auferat, sed quia acrimoniam humorum placat, distentionẽ mitigat, tandemq. moderantiam quandã carnib. affert, merito cuius quasi reducta natura ad statũ propriũ molestiam nullam sentit. *(Rigores, &c.)* eadem ratione calidũ moderatũ, & pręsertim aqua; rigores, cõuulsiones, & distentiones mitigat, qa siue rigor fiat ab acrimonia, siue à frigido, à calido moderato vtraq; caussa placatur, & similiter cõuulsiones, & tetani, siue à repletione, siue ab inanitione fiant, calidę aquæ applicatione, aut etiam olei, mitigantur, propter qđ solemus eos, qui cõuelluntur in oleũ calidum mergere, & notandum est, non sine, ratione Hip. vsum esse verbo παρηγορικόν, i. mitigatoriũ, quoniã nõ vere curat cũ potius ipsum affectũ, quã causã adimat, cuiusinodi dicebat Gal. 5. de simp: med: ea esse q̃ propriè anodina dicũtur, ac tẽperata sunt. *(Grauitatem capitis.)* Calidam aquã capiti dolenti affusam eius grauitatẽ tollere alias dixit Hipp. idq. facile probatur historia Metonis, quẽ dicit post capitis fusiones quieuisse, & mente constitisse, imò ipsemet Hippocr. tum 2. Epid: sect: 6. tum 7. aphor. 42. dicebat etiam

in febribus, non à bile, nec pituita, sed à lassitudinib. vel alia occasione natis, calidam, camque multam capiti superfusam tollere ipsam febrem. In hunc scopum etiam Veteres, vt habemus apud Plutarchum sympos:lib. 3. 12. & Athenæum 15. instituerunt coronarum, ex rosis, & hedera, & violis, atq; vnguentorũ vsum, vt crapulis infectis capiti grauitates extinguerent, imò verò etiam pedum aqua calida lotiones, à capite grauitates, & dolores tollere, atq; etiam ipsis oculis prodesse, & Hipp. 5. ac 7. Epid. & experientia docuerunt; (*Fracturis ossium.*) Quod calida grauitatem capitis soluat, rarefaciendo, dissipando, dissoluendo, satis aperta ratio est: At non ita manifestum est, quomodo calidum huiusmodi vsu fracturis conferat, nisi dicamus hoc Hipp. etiam laudasse in lib: de fracturis, atque de articulis non simpliciter, sed vbi ossa fracta, aut luxata dirigenda, atq; remittenda sunt, in quo opere feliciter obeundo, vti magnopere nocet frigus, sic singulare iuuamentum adfert calidæ aquæ vsus, præsertim quando ipsa ossa denudata sunt, necnon vlceribus coniuncta, quibus omnibus iam dixerat frigidum esse inimicum, nempè quod præceteris conuulsiones faciat, (*Eorumque maxime qui in capite vlcera.*) Vlceribus capitis, quæ omnia periculosa dixit Hipp. lib proprio amicum imò verò, & necessarium esse calidum apud omnes compertum est, propter quam caussam, & sub aere feruentissimo solemus in curandis capitis vulneribus, curari diligenter, vt caleant, nec vnquam ab aere contrectentur, quàm quantumuis calidum, semper tamen esse cerebro frigidiorem dixit non semel Galenus. Sed dubitare licet, quomodo hoc verum sit in vlceribus, de quibus in vniuersum loquens Hipp. lib. proprio, initio dicebat, vlcera nullo alio liquore præterquam vino esse contrectanda, Sed est sciendũ, quod scribit Gal. 3. & 4. meth: s. alia ratione conuenire vinum, alia ratione hic commendari aquam calidam, nam vinum conuenit vlceri, qua vlcus est, nempè quod eget exiccatione, & adstrictione ad vniendum, quas res præstat vinum, calidũ tamen actu; confert verò etiam aqua calida præsertim in capite, pro dissoluenda sorditie, & pro emundandis excrementis, & nimia siccitate compescenda, in quo casu quomodo sit administranda tepida luculenter docuit Gal 4. meth. initio cap. 2. nisi dicamus, quòd alijs quoq; magis placuit, non omnia quę hic docuit Hipp. esse de calida aqua intelligenda, sed etiam de vino atq; alijs rebus actu calidis conuenientib. cum iã statuerimus nomine calidi non aquã solam, sed quodlibet remediũ calidum actu, & potentia. Vinũ autem ulcerib. aplicandum debere esse nigrũ adstinguens, ac substantia crassum monuit Gal 5 de fract: & 4. de artic: vbi etiam Hipp. iubet in luxationib. cum vlcere plagulas vino, necnõ lanas sordidas uino, & oleo imbutas administrari, quomodo peregrinus ille vulnerato adhibuit uinum, & oleum iuxta Euangeliũ. Sed adhuc dubium oritur, an hoc uerũ sit in uniuersum, quandoquidẽ Hipp. in lib: de vulneribus capitis scribit: vulnera capitis nullo liquore, neq; nam vino esse tangenda, Pro cuius dissolutione dicendũ est, quod tradit Gal. initio 4. Meth: s. primum scopũ vulneris esse vnitionem, ad quam obtinendam necessarium est prospicere, ne quodpiã inter partes vniẽdas sit, vnde & uinum, & aqua, & omne aliud est remouendum, ad hoc vt unio commodè fieri queat, qđ verò dicũt aliqui Hip. excipere uinũ ab ulcerib articulorũ, à capite, & ab osse denudato, non habet probabilẽ rationẽ, cũ etiã capiti vulnerato

Dubit.

Solut.

vtiliter uinũ addatur. (*Et quæcumque à frig.*) frigidum mordere, atq; mortificare satis retro est comprobatum, quo fit vt vbi huiusmodi pericula imminent, prospiciendum sit vsu aquæ calidæ, vel etiam aliquo alio corpore calido; ita tamen vt à frigore vlceratis, vel mortuis pene partibus, calidum non statim magnum, sed moderatius adhibeatur. deinde ἐκπροσαγώγης, addatur, sicuti plerũq; in locis monuit Hippocrates, & præsertim 6. Epidem. sect. 2. t. 25. Nam Aristot. 8. sect. probl. 15. quærens cur qui vehementer sunt refrigerati dolent, si statim copioso igne concalefiant, si vero paullatim tepefiant, sine magno dolore recreantur, inquit esse, quoniam omnis commutatio repentina à contrario in contrariũ est uiolenta, & dolorosa, vt contingit in ramis arborum, qui si subito in aduersam partem flectantur, franguntur, sin autem paullatim, nequaquam rumpuntur. Nam calor, qui frigore intro collectus est, si tepore paullatim extra ducatur, nulla molestia sequitur, sin autem nimio calore, id fieri tentetur, suo illo vehementiori attractu, magis lædit, quia humor in cute existens violenter cogitur, ignem refugiens, vt in humidis lignis apparet, sicq; dolorem maiorem parit, (*Et erpetibus exedentibus*,) inter alia beneficia, quæ à calore conferri scribit Hipp. est iuuamentum, quod vsu ipsius capiunt vlcera serpentia, & exedentia; hæc enim cum fiant a bile acri, & mordaci, fotu aquæ calidæ ipsum placari non est dubitandum. Sed hac de re dubium non contemnendum oritur, quoniam Gal. 2. ad Glau. cap. 2. tradens curationem herpetis exedentis, frigida, atque exiccantia commendat, ab humectantib. autem, qualis est aqua calida, magnopere cauet, imò verò idem Galenus alibi, ad compescendũ serpentium malorum perniciem, summe exiccantia laudat, quales sunt pastilli Andronis, & Polidæ. Et Arist. 1. sect. probl. 50. quærens rationem, cur vlcera sordida, & praua curētur medicamētis siccis, & erodentib. pura verò tantũ siccis (sic enim legi debere, & non humidis ratio, & verba docent) respondet: impuris esse aliquid detrahendum, puris verò cicatricem inducendam, quod fit siccis: Pro cuius solutione dicere oportet, vel vt aliqui calidum non potentia: sed actu tantũ ab Hippocrate intelligi, vel eum loqui de initio Herpetis dolorosi, in quo comprimendo primum incumbendum est in dolorem tollendum, à quo fit attractio humorum ad partem dolentem; tollitur autem dolor moderate consumptis ichoribus à calore. Nam aliud est scopum dirigere ad intemperiem corrigendam, aliud ad materiæ morbificæ consumptionem, in eo enim calida adhibeantur, vt Galenus fecit 5. Meth. in casu illius Romanæ, in hoc autem contraria, quòd verò ait Aristot. 32. partic. problem. 7. aures sinistras perforatas citius consolidari dexteris, & similiter vlcera iuuenum citius consolidari, quam senum ob caliditatem, & humiditatem, id est intelligendum de coalitu partium, quæ uerò non possunt simul coalescere, vbi siccæ sunt, atq; humido continuatiuo carent. (*Sedi*) partium affectarum naturas habere proprias indicationes compertissimum est apud Hippocratem, & Galenum. Itaque non sine ratione in præsenti doctus commoda ipsius calidi, à quib. partibus illud indicetur, voluit etiam significare; atque has potissimum scribit esse quatuor anum, pudendum, vterum, & vesicam: hos autem maximè uoluit nominare, tùm quia sunt in tota vita magni momenti, tùm, quia euidentissimę ipsis calidum prodesse conspicitur,

Dubit.

Solut.

non tantum, quia neruosæ partes sint, quantum quoniã habent vsum toti corpori communem, merito cuius, vt dicebat Auuer: de stomaco lib. 7. collect: cap. 26. semper calor ipsorum natiuus custodiendus est, Nã de sede satis apertè Galenus ait: calidum ipsi proprium, atque vtile esse, ob neruosam ipsius constitutionem cui frigus inimicum est, & à qua sicuti ventri communicatur frigiditas haud secus quoque & caliditas 6. etiam Epid: sect. 5. tex. 26. dicebat; Galenus calidam aquam laxare sedem, sicuti frigus ipsam condensat, & cohibet; neque solũ ipsi sedi à calore vtilitas accedit, verũ etiam toti ventri, quemadmodũ à frigore nocumentum. (*Pudendo*) de uirili Hipp. loqui non est dubitandum, cũ statim subiungat vterum, Iam verò pudendum virile dicebat Arist. esse ueluti quodã animal separatum, quod sicuti suapte natura calidum, atque humidum est, sic non est dubitandum, quin à calido magnum iuuamentum percipiat, atque inde etiam commoditas insignis in pectus redundet, cum quo magnam eum habere conuenientiam docuit nos Hipp. 2. Epid: (*Vterum.*) Verum est quandoque nimium vteri calorem mulieribus non modo corpori, uerum etiã animo ingentia detrimenta afferre, at multo plura à frigore, semper autem à moderato calore beneficium acquirit, tum quia est pars maximę neruosa, tum generationi, & fœtus conseruationi est destinata, quibus operationibus perficiendis semper est opus calore (*Vesicæ*) Vesica pariter tota pene est neruosa, necnon expulsioni vrinæ destinata, propter quæ duo fit, ut semper calido cõseruetur, quę similiter est ratio cur hyeme minus animalia mingant, quàm æstate, sicuti timentibus soluitur vesica, quoniam ut ait Arist. 4. prob. sect. 8. coactus calor, ad inferiora secum trahit humorem. (*His autem.*) An hæc pars referatur ad partes tantum cõmemoratas, an uerò ad cuncta superius enarrata dubitari certè posset, uerum ipse non dubito, quin sit referenda ad omnia, neque obijciendũ est, uideri hæc uerba superuacanea, quoniam cum res magni momenti est, solet Hipp. ut sæpe diximus repetere, quo magis legentium animis imprimatur, præterquam quod Hipp. non solum repetit, quod supra dixerat, uerum etiam addit aliquid, nempe calidum esse amicum, & κρῖνον, idest iudicans; nam cum de morbis, atque partib. esset locutus, ac morbi feliciter per iudicationes soluantur, partes uerò calore tãquam amico quodam recreentur, non ab re dixit Hipp. esse amicum respiciens ad partes: esse uerò iudicatorium respiciens morbos, quasi dicere uoluerit, non solum à moderato calido fieri quæcumque dicta sunt, verumetiam partes prædictas ueluti deliciari, atq; morbos ipsos finiri. (*Frigidum autem,*) ut dicebã, possunt hæc uerba haberi pro secũda aph. parte, quæ & ipsa uideri posset superuacanea, cũ contraria contrarijs noscantur, Arqui voluit Hippocrates ea subiungere, quoniam interdum etiam à frigido fiunt effectus calidi, neque enim frigidum per se opera naturæ ingreditur, quemadmodum calor, sed tantum vt calorem temperans generationi, atq; rerum conseruationi famuletur. Et notanda hic sunt duo, unum est Hippocratem suo more dichotomiam illam calidi, & frigidi seruasse, aliud est, contraposuisse voci (φίλον, idest amicum) uocem (πολέμιον, idest inimicum,) quia vere hæ due uoces rem contrariam significant, cęterum uoci (κρῖνον, idest indicans) contraposuisse uocem (κτεῖνον, idest occidens,) quoniam calor in morbis non per se, & immediate salutem operatur, sed plerumq; Not.

medio

medio iudicationis alicuius, siue perfectæ, siue imperfectæ, At frigus propria ratione mortem inducit, imò etiam calor immodicus, vt febrium ardentium si quando interimit, illud facit extinguendo calorem natiuum, & frigus inducendo, ut ostendunt sudores frigidi, liuores, aliaq. frigiditatis indicia, & symptomata. Cæterum in partibus corporis secus est, quandoquidem illæ, ut custodiuntur à solo calore, sic eius opera ad operationes proprias obeundas utuntur, ac propter ea solet calor à medicis dici; modò uirtus ipsa totius corporis gubernatrix, modo primum illius organũ, Vtilis est aphorismus magnopere ad medicinam faciendam, quoniam docet indicationes à partium natura esse semper sumendas, non modo in eligendis remedijs, verumetiam ipsorum mensuris determinandis, atque hoc tàm in primis, quàm in alijs qualitatibus, quarum etsi mentionem Hippocrat. non fecerit ob breuitatis studium, uoluit tamen docere, quod quemadmodum in administrationibus calidorum, & frigidorum remediorum semper habendus est respectus ad partium, atque morborum naturas, ita quoque incedendum est, in quibusuis qualitatibus præsidiorum usurpandis.

Vtilitas Aphor.

---

23 In his frigido vtendum unde fluit sanguis, aut fluxurus est, non ad ipsa, sed circa ipsa unde influit, & quæcumque in flammationes, vel inflammina ad rubrum, & suboruentum sanguine recenti tendunt; nam veteribus nigredinem affert. Erysipelas etiam non vlceratum iuuat, nam exulceratum lædit.

PERGIT Hipp. tractare de frigido & calido, cumque in posterioribus antecedentis aphorismi verbis dixisset frigidum esse inimicum, atque interimens, ne importuno illius usu aliqua exitiosa detrimenta sequantur, uoluit in præsenti docere, & in quibus morbis, & quomodo sit illud caute adhibendum, & certè uix alibi reperietur Hipp. tanta diligentia usus, quanta in hac tractatione, quod sciret frigidum malę administratum posse eximia damna producere: Est autem hæc sententia practica tota, est .n. præceptum curatorũ in qua scopus Hipp est docere frigidi rectã administrationem, & quamquã ratione careat potest tamen in tres partes secari, quarum prior est. (*In his autem.*) Secunda pars est. (*Et quacumque phlegmonæ*) Tertia est. (*Erysipelas autem, &c.*) In prima igitur parte, quòd uult docere est, frigidę, uel frigidum usum maximè ualere ad sanguinis fluxum compescendum: sed non illi parti esse adhibendũ, unde profluit, uerum partibus circum circa positis. Exempli gratia, ut de sanguinis è naribus fluxu loquamur, quo solo dicebat Arist. 10. probl. sect. 2. solum hominem inter cuncta animalia tentari, quoniam cerebrum magum, & humidissimum habet, ita vt sanguis capitis tenuior, & copiosior euadat, proptereaq. facile elabatur) certè vbi is profluit, non ipsis naribus, sed mento collo, fronti debet adhiberi, nam Cassius medicus in probl. 34. quærens rationem ob quam quanto magis nares aqua frigida tractantur, eò copiosior exit sanguis, rationem esse respondet,

Connexio.

Scopus. Diuisio.

der, quod violenter repulsus sanguis in proximas partes eas magis distendit, ita vt maiorem vim, atque impetum acquirens, postmodum fortius sese per easdem vias vnde pellitur exerat. Accedit, & illud quod ait Galenus, frigidum mordere vlcera, iam verò pars à quâ fluit sanguis cum patiatur continui solutionem, & iccircò communiter saltem possit dici vlcerata, proculdubio a frigore mordetur, & consequenter magis irritatur ad sanguinis profusionem, sed si partib. ipsis, à quibus sanguis manat ad nares, vt fronti, temporibus, mento frigidum applicetur, duo sequuntur: Vnum vt vasa illa adstringantur, alterum, ut sanguis nō ad locum apertum, Sed ad posteriora pellatur, atq; ita sanguis cohibeatur, hoc autem quod dixi de sanguine è naribus fluente, idem quoq; dici potest de fluxu sanguinis aliarum partium verè vlceratarum, quib. retro præcipit iterum Hipp. ne frigida adhibeantur, & dixit Hipp. (*quibus sanguis fluere debet*,) quoniam si adhibenda est omnis diligentia, vt prospiciatur sanguini fluxuro, multo magis prospicere oportet, vt fluens compescatur, Vnde cognoscens Hipp. hoc ab omnibus intelligi, voluit breuitatis gratia tantum de sanguine, quod fluere periclitatur, monere; quamquam & hic quoq; variant codices, cum aliqui habeant, tantum (αἱμορραγέειν μέλλει) aliqui verò (αἱμορραγέει, ἢ μέλλει) quod etiam similiter retro habetur; (*Ad inflammat.*) Hęc est secunda pars. Quoniam dixerat Hipp. in sanguinis fluxu frigidum esse adhibendum, circà partes vnde fluit; Ne quispiam id intelligeret, tamquam in cunctis sic esset intelligendum, iccirco statim excipere voluit ea, quæ præcipuè supra sese frigidum medicamentum postulat, vt sunt verę inflammationes, incendia, atq; Erysipelata, & vbicumque ardores rubri appatet, In his enim medicamenta sunt super ipsas partes frigida adhibenda, verum non omni tempore, sed dum adhuc recens est sanguis ad partes illas colorandas fluens, hoc est in initio, in quo præceptum commune medicorum est, repercutientib. puris uti, quemadmodum in augmento utimur mixtis repercutientibus, cum ressoluentibus, & in statu magis ressoluentibus, aut suppurantibus, quod tamen de inflammationibus ruboribus, atque Erysipelatibus sine ulcere accipiendum est. Nam ubi rubor adest in parte, aut flauities in Erysipelate, cum sanguis sit adhuc in motu, vel bilis, facile est eos humores à parte depellere, cum sua sponte calidi succi fugiant à frigido, Vbi verò diutius manserint alicubi, quod cognoscitur liuore, & nigritie, quam inducit sanguis extra proprium locum, idest uenas ipsas manens, si frigida adhibeantur, cum ea nequeat effugere succus calidus, fit ut magis compingatur, neque suppurari, aut dissipari queat, quę duæ operationes solius calidi auxilio perficiuntur, imò verò ubi partes sunt iam denigratæ, ita ut uel suggilatio, vel etiam gangrenæ timeri possint, non modo calida, uerumetiam calidissima adhibere solemus: Itaque sic statuendum est, frigidum ipsis quidem partibus laborantibus adhibendum esse, siue aquam, siue succum, ut semperuiui, lactucæ, & similium, in inflammationibus ruboribus, & Erysipelatibus, modo sint recentia, atque sine ulcere, In alijs uerò fluoribus sanguinis frigida partib. circumsitis applicāda sunt, tum ob caussas antedictas, tum q̄ a licet plus spacij cōprehēdere & ideo magis repellere, tū quia minus doloris, & grauitatis ipsi affectæ parti infertur. Vtilitas pńtis aphoris. insignis est in faciēda medicina, & prælertim in rectā administratione *Vtilitas Aphor.*

me-

medicamentorum frigidorum, & repellentium sunt enim plura documenta, quæ nobis hac una sententia reliquit Hipp. ac primum est, vt vbi cohibendus est sanguinis fluxus, frigida remedia non supra ipsam partem ex qua fluit ponantur, sed supra ipsi vicinas, & coniunctas. Etsi enim diuersionibus, euacuationib. alijsq. ingenijs comprimere soleant medici fluentem sanguinem, vsus frigidorum tamen est præcipuus, Verum enim verò, neque hoc semper vsu venit, vt frigido remedio liceat fluentem sanguinem cohibere, præsertim hæmorrhoidalé, & menstruũ, vnde prudenter Hipp. dixit. (*In his oportet*,) idest in quibus oportet frigido vti, sic est utendum, perinde ac si dicat vbi est indicans, nec adsit
2. validum prohibens. Secundum documentum est, ut frigida applicentur loco ipsi affecto in inflammationibus, Erysipelatibus, & partibus affectis colore rubeo, & sanguineo recentibus, non vetustis; nam in his recentibus succus morbificus tenuis est, atq; in motu, quo fit ut possit eius feruor extingui, aut saltem ab affecta parte amandari; vnde patet præceptum illud de usu repercutientium in principio tantum morborum, esse etiam ex hoc Hippocratis loco captum, quemadmodum etiam & illud, ne in inueteratis hisce affectibus frigida adhibeantur propter rationem iam retro propositam, scilicet quia materia iam fixa est, nec potest inde repercutientium vsu pelli; nam etsi ratione qualitatis ipsius materiæ peccantis conuenire possent refrigerantia, tamen plura quoque possunt esse impedimẽta, f. si morbum patiens sit emunctorium alicuius præcipui membri, ut subaxillis, iguina, subtus aures, nam si in his imprudenter repercutientia adhiberentur in principio, periculum esset, ne materia propelleretur ad membra proxima nobilia, quod detrimentum multo maius esset, quam iuuamentum. Id quod etiam dicimus vbi materia morbifica est uenenosa, uel per uiam crisis co pulsa, uel iam in parte admodum firmata, & ueluti agglutinata, in his enim cunctis casib. haud
3. licet umquam frigidis remedijs uti. Tertium documentum est, ne frigida prędictis affectibus etiam incipientibus adhibeantur, ubi sunt cum ulcere aliquo, quoniam ut dictum est frigidum ipsis ulceribus semper inimicum est. Neque ualet à frigido calorem natiuum corroborari illo repercusso, atque ita meliores coctiones fieri; atque medicos sæpę ipsis uulneribus, albumen oui cum pulueribus refrigerantibus immittere, quoniam id per accidens est, & plus ualet contraria indicatio; siquè frigida adhibent, non adhibentur actu, & solum propter uim exiccandi, ac commixta cum alijs.

---

24. *Frigida qualis nix, & glacies pectori inimica, tusses mouent, & sanguinem. & destillationes.*

PLACET Galeno Hippocratem hactenus de aquę frigidæ natura, & effectibus uerba fecisse, nunc uerò ut frigidi tractationem absolutius tradat, pergere in tractando de frigiditate, niuis, & glaciei, Ipse autem quia puto, quæcumque dixit hactenus de frigido posse cuiuis materiæ medicæ conuenire, placet potius Hippocratem uoluisse hac sententia deterrere homines, & sui, & posteri tẽporis ab usu niuis, & glaciei, quarum etiam tunc frequentem usum in potib. (Connexio.)

& cibis

& cibis fuisse non est dubitandum, ita vt in præsenti scopus sit senis monere homines, ne imprudenter vtantur glacie, & niue, quod exitiosa detrimenta inducant, Est autem dogma theoreticum; Sed potest quoq; esse præceptum præseruatorium, licet sit absquè ratione, & indiuisibile, nisi velimus vnamq. condicionem huiusmodi frigidi propositam facere particulam, Sed vt cumque sit, Hippoc. in hoc aphorismo quattuor memorat effectus, quos glaciei, & niuis vsus producit, primus est, quod lædit pectus, secundus quod tussim mouet, tertius, quod sanguinis fluores prouocat, quartus quod est κατάῤῥοιαν, ideft destillationibus occasionem præbet, Quoniam autem Hippocrates nullius demonstrationem affert, nos singula paullisper contemplabimur: *(Frigidum.)* Pro frigido cum possit intelligi de sola qualitate, necnon de ipso corpore frigido, puto hic accipiendum esse de vtroque, vt enim temporibus nostris, non desunt, qui non contenti potibus vti niue, vel glacie refrigeratis, de quibus loquebatur Martialis dum scripsit. *Scopus.* *Niuis & glaciei effectus, qui.*

Non potare niuem, sed aquam potare rigente,
De niue commenta est ingeniosa sitis.

Verumetiam ipsam glaciem, & niuem rodunt, ac deuorant, sic etiam temporib. Hippoc. atque in eius regione satis calida, credendum est non defecisse, qui idem facerent, sicut Arabes quoque siccis in regionibus fieri solitum testantur, Ceterum de frigiditate niuis, & glaciei multa præter Aristotelem, philosophatus est Plutarchus in lib: de primo frigido, & in symposiacis, & vere dignum est consideratione, cum glacies, & nix nil aliud sint quam ipsa aqua, vt ostenditur ipsarum eliquatione, per quam in puram aquam conuertuntur, attamen sunt ipsa aqua adeo frigidiores, vt eam ipsis magis refrigerari videamus, Et quod contendunt aerem esse frigidiorem aqua, dicunt propterea niuem, & glaciem esse frigidiorem, quoniam etiam aer aquę additus in generatione niuis, & glaciei augere potest frigus, eiusquè penetrationem, ac propterea flumina non concrescere in fundo, sed in superficie, quoniam ab aere nō contrectantur, quemadmodum etiam experimento constat, aquam ex puteo extractã, & iterum in puteum demissam, ita vt non tangat aquam magis refrigerari, propterea què ab aere, qui Solis radijs non est calefactus tangitur, magisquè refrigeratur, Nisi etiam dicere placeat, niuem, & glaciem ob densitatem fieri frigidiores, sicuti etiam videmus calorem in materia densiore semper esse maiorem, quàm in rariore. *(Pectori inimica.)* Quæ ab Hippocrate hic dicuntur de glacie, & niue Auic: videtur accepisse tantummodo de malo ipsarum vsu, Is enim secunda 1. doct: 2. cap. 16. dicebat, niuem, & aquam glacialem, quæ munda fuerit, nec commixta alicui rei perniciosæ, siue soluatur, & fiat ex ea aqua, siue cum ea deforis infrigidetur aqua, siue ipsa mittatur in aqua erit bona; Sed hoc fortasse dixit, quoniam cum ipse viueret in regionibus feruidissimis, corpora hominum cum fructu, aut saltem absquè detrimento frigus glaciei, atq; niuis tolerabant, qđ non contingit sub plagis tẽperatiorib. Iã uerò immoderatũ niuis, & glaciei vsum obesse pectori, tã extrinsecus, q̃ intrinsecus, nõ est dubitãdũ, extrinsecus quidẽ quoniã coarctat thoracẽ,

ità vt difficilior reddatur spiratio, & si in sanguinis reiectatione administrentur, repelēs eū magis intra, facit vt fortius erūpat; & qui ambulāt diu p niuē manifeste sentiūt lædi pectus, tū quia aerē nimis frigidum attrahūt, qui cordi & pectori est inimicus, tū quia extrinsecus organa pectoris plus quā par sit cōstringuntur, Hipp. 6. Epid: sect. 3 tex. 10. hanc eandem sententiam proponens, primam læsionem, & vltimam reliquit, licet quasdam alias proposuerit, quæ in hac sentētia desiderantur: neq; tamen sequitur omnes afferre voluisse, quandoquidem etiam frigus tale ventriculo Obesse certum est, cum ambulantes per niuem ob ventriculi læsiones famem illam incurrant, quæ βούλιμος à Græcis dicitur, & de qua re Aristot. disputauit 8. sect. probl. 4. & Plutarchus 6. sympos: 8. (*Tusses mouentia,*) non sat fuit Hipp. dixisse glaciem, & niuem esse pectori in vniuersum inimicas, verum, quæ præcipua in pectore faciant mala indicare voluit; scilicet quod tussim moueant, & sanguinis eruptionem prouocent. quantum enim ad tussim pertinet, eam prouocant siue intrinsecus, siue extrinsecus adhibeantur, quoniam frigidus aer attractus, aut à potu frigiditas pectori cōmunicata mordet, ex quo irritata ipsius expultrix facultas, motum illum ciet, quod tussis dicitur, similiter extrinsecus, siue applicata pectori, siue frigore communicato, dum nimium cōstringunt molestiam pectori inferentes, ac expultricem excitantes faciendę tussi occasionem præstant. Nam hac ratione hyeme solent tusses frequentare: (*Sanguinem.*) Inter ea quę sanguinis à pectore reiectationi materiam suppeditant esse tussim significantur ex eo, quod ab illa, si sint venæ in pectore, aut pulmonib. adapertæ, magis, atque magis reserantur, vt 5. Meth. Galen. docet, tum.n. venæ frigidę, duræ, & rigidæ effectæ, à motu illo franguntur, ijsque effractis profunditur sanguis. Galenus enim quarto de locis affectis hunc eundem Hippocratis locum citans, non alia ratione à frigore venas frangi docet, quàm quod eo rigidę, & distensioni ineptæ reddantur, vnde post modum copiam sanguineam non valentibus venis distensione excipere, atq; retinere, necessario diuelluntur. Alex. etiam 1. probl. 117. disputans quomodo. Vitris si aqua calida hyeme priusquam tepefiant imittat, illico franguntur, & quomodo sit, ab Hippocrate dictum frigidum venas frangere, inquit esse quoniam calor penetrans vitra, & frigus obsistens in ea pugna diuidunt vitrum, aut quia à frigore exiccantur magis, ac propterea fragilia redduntur, sicq; magis rumpuntur, sicut etiam contingit venis, quod vitra habeāt poros licet insensibiles, per quos ingrediatur frigus, & calor, probat, quia æstate frigida aqua vitris infusa penetrat extrinsecus, sicut etiam malum extrinsecus vitro affricatum aquam intus contentam, vel vinum odore inficit: Igitur venę ex eo potissimum franguntur, quoniam illę instar ligni à frigore exiccatæ, atque induratę fragiles redduntur, quod quidem non ita contingit in senectute alia ratione, in qua licet corpora sint frigidiora, tamen venæ ipsorum difficilius franguntur, quoniam paullatim inducta frigiditas non affert vim, tum quia sunt sanguine, & spiritu extincte, ita ut subsideant neque tendantur. (*Destillationes promouent.*) Quo modo frigus niuis, & glaciei destillationes pariat; Galenus docere breuibus voluit, quia scilicet thoracem, ac pulmones lædant, necnon cerebrum refrigerent, quasi vero cerebrum ad mittendum paretur, pectus vero, ac pulmones, ad recipiendum; attamen nonnullis

 hæs

hæc Gal. explanatio haud placuit. Verùm siue bibantur, siue extrinsecus adhibeantur manifestum est refrigerari cerebrum, ad quod sequitur, vt læso ipsius calore natiuo, coctiones frustrentur, atque inde pituita, ac succus crudus cumulentur, qui deinde eodem cerebro à frigore compresso ad partes pectoris, atque alias expressi destillationes pariunt, quo fit, vt quemadmodum alibi dixit Hippocrates: in constitutionibus borealibus, atque tempore hyemali, maxime omnium fiant destillationes ad oculos, ad nares, ad os, atque ad pectus, quod etiam ab Aristotele significatum inuenitur 1. sect. problem. 11. Nonnulli Arabes ob linguæ græcę ignorantiam putarunt, quod vocat Hippocrates κρύσταλλον pro eo vero chrystallo esse accipiendum, quod etiam dicunt valere ad faciē dealbandam, & lac amissum recuperandum, sed multos alios similes errores ea gens commisit; Vtilis est aphorismus non solum ad speculationem caussarum, sed multo magis ad medicinam faciendam, tum ob præsentationem, tum ob curationem, Etenim ex hoc disci potest, quam male faciant illi, qui omni tempore indiscriminatim potibus, & cibis niue, aut glacie refrigeratis frequenter vtuntur, quos prę alijs damnis morbos articulares irremediabiles incurrere dixit vetere Galenus, atque quotidiana experimenta satis docet, quamquam, vt retro documus, si oportunę, & moderate etiam nix, & glacies adhibeantur, bonas esse dixit Auicennas. *Vtilitas Aphor.*

25 *Tumores articulorum, atque dolores absque vlcere, & podagricos quoque, atque conuulsa, horum plurima frigida aqua large effusa leuat, & extenuat, soluitque dolorem, nam modicus torpor dolorem soluit.*

POSTQVAM in superiori de malis, quæ facit ualidum frigus egit, modo quæ commoda interdum ex ipsius oportuno vsu sequantur edocet, Est itaque ipsius sententia; frigidum multum affusum frequenter leuare, ac dolorem soluere, tumores, & dolores sine vlcere, necnon podagricos, atque conuulsorios affectus, adhæc moderatam stupefactionem doloris esse solutiuam, ita vt aphorismus sit veluti præceptum quoddam curatorium, vna cum ratione, ac ob id in duas partes diuisibile, Quarum prior est, (*Articulorum.*) Secunda est. (*Stupefactionem.*) Celsus libro primo capite nono, frigida prodest articulis, doloribusquè, qui sunt sine vlceribus. habetur autem hæc eadem sententia lib: de humid: vsu: sed paullo diuersa, Galenus autem satis breuis est in exponenda præsenti sententia, quod què vtile dicit dupliciter est, vnum, Hippocratem pro (τούτων τὰ πλεῖστα,) idest, (*horum plurima,*) intelligere tumores inflammatorios, aliasquè accensiones cum rubedine recenti, de quibus antea est locutus, & quas incipientes frigidis, & repercutientibus remedijs compesci certum est, tum quia alio mittantur influentes humores, tum quia sic corpora euacuantur, ac propterea dolorē soluunt, eiusq́. caussam tollunt, Alterum quod dicit Gal. est moderatā stupefactionē propterea dolorē soluere, q̄a sensū hebetat; Cur aūt potissimū Hip. hic articulorū dolores cōmemorauerit, puto duas fuisse caus- *Connexio.* *Scopus.* *Diuisio.*

ſas, tũ quia hi dolores frequentiſſimè etiã ipſius tempeſtate contingebat, plurimumq́. medicos fatigabant, tum quia (vt dicebam antea) ab vſu niuis, & glaciei immoderato, de quibus in antecedenti erat locutus, maximè omnium fiant acerbiſſimi, & graues morbi, & dolores articulares, nempe podagrici, & conuulſorij, Sed dubitari poſſet, cur Hippocrates addiderit plurima horum, & vtrũ
Dubit. dolores, & tumores qui fiunt à frigido, ſimiliter à frigido curentur, Ad quæ
Solut. reſponderi poteſt primum addidiſſe eam particulam, non quod excipiat vllum ex quatuor affectibus: Sed voluit dicere non omnes tumores, neque omnes podagras, &c. Sed aliquas ex his omnibus, vt tumores dolores podagras, & conuulſiones calidas; Deinde pluribus modis hoc fieri poſſe, vno quia materia dum eſt in motu quæcumque ſit, opera frigidi medicamenti, atque etiam ipſius aquę à loco dolente pellitur, Altero quia roboratus calor natiuus materiam morbificam facilius conſumit, tertio quia etſi cauſſam, & ipſum effectum non tollat, facit tamen, vt ipſius doloris perceptio impediatur, cum enim dolor ſit, vel moleſtia ipſa percepta, vel eiuſdem perceptio, certum eſt ſublata hac perceptione, ſimul tolli ipſum dolorem. (*Stupefactio*) hæc eſt ſecunda pars, in qua videtur Hippocr. reddere quodammodo rationem, ob quam frigus dolorem ſoluat, ſ. quia ſtupefacit, quaſi hæc ſit ipſius ratiocinatio. Modica ſtupefactio ſoluit dolores, at frigida multa affuſa moderatè ſtupefacit, ergo affuſa copioſa aqua dolorem
Dub. 1. leuat, & tollit. At duo quæſitu digna ſunt, quomodo frigus ſenſum ſtupefaciat,
2. & cur Hippocrates addiderit particulam μετρία, ideſt moderata, cum tamen loquatur de frigido magno, vt ipſa verba antecedentia teſtantur; Circa
Solut. 1. primum ſciendum inſtrumentum naturæ ad cunctas operationes rectè obeundas vnicum, aut ſaltem præcipuum eſſe calorem natiuum, qui ſi deminuatur eas quoque deminui, & interdum aboleri, ſin valde nimis augeatur, eaſdem deprauari contingit, quod enim de acutis operationibus ſomniauit contra Galenum Argenterius, vanum plane, & ocioſi ingenij opus eſt, Vbi igitur à frigidis remedijs calor natiuus deminutionem ſuſcipit, ea νάρκωσις, & ναρκη ab Hippocrate, atque alijs nuncupatur, ſic etiam obliuionem, quæ eſt memoriæ deminutio, vbi ſola fit, à frigido fieri dicunt omnes natiuum calorem hebetante, proptereaquè à compluribus veluti quędam νάρκωσις memoriæ vocatur, quemadmo-
Solut. 2. dum etiam vbi motus ita ſtupore, & diminutione afficitur, Iam verò quod Hippoc. addiderit particulam (μετρία) vna cauſſa fuit, quia immoderata ſtupefactio, à ſummo frigore, ſeu caloris natiui deminutio magna, eſt potius quædam mortificatio, quam doloris ablatio, & quamquam medicus quandoquè cogatur ad ſtupefacienda deuenire, ne magnitudo doloris nimium vires proſternat, id tamen eſt ſemper agendum ingenti cum prudentia, ac tantum in ſumma neceſſitate, ne potius occidere, quàm mederi videamur, Vocarunt quidem huiuſmodi medicationem, & Hipp. & Galen. doloris ſolutionem: Sed haud vera ſolutio,
Vtilitas imò potiùs quædam ipſius occultatio eſt. Vtilis eſt aphoriſmus, primum quia
Aphor. docemur in quibus morbis, & ſymptomatibus liceat non ſolum frigidæ aquæ multa affuſione, ſed etiam alijs medicamentis refrigerantibus vti: neque enim ijs aſſentior, qui putant hic tantum Hippocr. loqui de frigidæ aquæ vſu. Deinde quia docet Hippocr. cauſſam propter quam potiſſimum iuuat, ſ. quod dolores

ſoluat,

soluat stupefaciendo moderare, postremo utilis est aphorismus, quia docet Hippoc. modum, & quantitatem, utendi ea, s. ut extrinsecus affundatur, quod fit ex alto paullulum instar stillicidij, ut multa, sed ita tamen ut non ingens, sed moderata fiat stupefactio, nam intus sumere stupefacientia, atque ea magna tàm intus, quàm extra adhibere, valde periculosum, quod sic spiritus, & natiuus calor facile extinguuntur.

---

26 *Aqua quæ cito calet, & cito refrigeratur leuissima est.*

QVOD Hippoc. in antecedentibus locutus etiam interdum sit de usu per os aquæ frigidæ, facile conijci potest ex præsenti aphorismo, in quo nullum alium habuisse uidetur scopum, quàm docere quomodo bonitas aquæ frigidæ usurpandæ explorari debeat, s. si cito calefiat, & refrigeretur, Vnde etiam patet connexio præsentis sententiæ, quæ tota physica, breuis, sine demonstratione, atque indiuisibilis est. Habetur autem etiam 2. Epid. sect. 2. sed paullo diuersa, ibi enim ita scribitur ὕδωρ τὸ ταχέως θερμαινόμενον, καὶ ταχέως ψυχόμενον, ἀεὶ κουφότατον, hic autem dicitur simpliciter κουφότατον de qua re suo loco, Nunc autem videndum est, cur Hippocrates cum sint aliæ multæ notæ optime aquæ, tantummodo nunc leuitatis, quam cognoscendam ducit ex veloci calefactione, vel refrigeratione, nec enim dubitare oportet, quin de ijs loquatur, quæ atte ipsi aquæ inducuntur; id quod frequenter factitasse veteres ob varios usus etiam nos monstrauimus in uarijs lectionibus, hanc autem sententiam mutuasse etiam Atheneum lib. 2. Plinium lib. 31. cap. 2. Oribasium, Aretæum, aliosquè omnes non est dubitandum. Iam uerò pluribus de caussis puto Hippocratem hic ubi maxime omnium breuitati studuit solius leuitatis meminisse, Vna fuit, quia hæc qualitas omnium maxime requiritur in aqua potabili, ne in hypochondrijs moretur diutius, quia cum, ut dicit Aristot. 1. probl. 13. 14. eius sit maximus usus in cunctis cibis parandis, debet absquè omni grauitate esse, & propterea non sine ratione Corn: Celsus lib. 2. cap. 18 transferens hanc sententiam dixit: melior quæq. aqua est, quò celerius, & calefit, & frigescit, Alia caussa est, quia ceteræ condiciones optimæ aquæ hanc vnam consequuntur. Tertia & postrema fuit, quia hæc qualitas omnium minime conspicua cum sit, habet opus diligenti inuestigatione si quidem ponderib. non exploratur hæc leuitas, cum sint omnes aquę eiusdem, (ut plurimum) ponderis, ut etiam Plinius aduertit lib. 31. c. 3. sed alia ratione, & Veteres prius, quam alicubi urbes conderent, aquæ locorum explorabant uiscerum hostiarum contemplatione, ut scribit Vitruuius, cap 4. lib. 1. quasi uerò certum sit, vbi aquę ob grauitatem in uisceribus retinentur, ea mirum in modum vitiari, Alię uerò condiciones aquę bonę adnumerantur, Tū ab Hipp. lib. de aer: aq: & loc: tum à Gal. 6. Epid sect. 4. tex. 10. & 1. de simplicibus; tum ab Oribasio 5. collect: cap. 18. inter quas illę sunt, ut sint omnis odoris, saporisquè expertes, ut à fonte sint ad Orientem vergente, quemadmodum monet Hip. lib. de aer: aq: & loc: vel pluuia ęstiua, atq; cum tonitru facta, quas etiam alendis

Connexio.

alendis plantis accommodatas esse dicebat Plutarchus 3. quęst. naturalium quę quã sunt, qui non vsui quotidianæ: sed medicinę faciendæ hanc probent adhęc vt in eis legumina coquantur faciliter, & cito, quod quidem tenuitatis, atq; leuitatis signũ est, nã in quibus non coquuntur, prauæ sunt, & à veterib. propterea, uocãtur ἀτέραμνα, vt Plato 9. de leg: Plutarc. 7. symp. 2. Gal. 6. Epid: sect. 4 tex. 10. (*Leuissima*) semper leuior dixit 2. Epi: sed nulla est differẽtia, quia quod leuissimũ est suapte natura, semper leuius etiam dici potest; Et quamquam dubitatum sit à plerisquè, vtrum hoc sit intelligendum de pondere, tamen rationabilius videtur quod ait Galenus, vt potius intelligatur de sensu, atque effectibus grauitatis, aut leuitatis, quæ solent percipi, in potu, alioq. aquarum vsu, quæ prout meliores, deterioresuè sunt, sic solent plus minusuè coqui, & viscera grauare, ac penetrare, & exire, nam vt ait Galenus, qui explorant aquam bibentium dispositione, & affectu, securissimo quidem vtuntur indicio, sed non solum hoc sumẽdum est, verum & alia ab ipso commemorata, præsertim verò, vt cito frigefiat, & calefiat, hoc est vt cito alteretur, quemadmodum enim extra faciliter alterãtur, sic etiam intra corpus, Vnde aquæ refrigeratæ niue, & vina, cum citius calefiant, quam quæ vel in cellis vinarijs, vel alio modo refrigerantur; non ita videntur damnanda, quemadmodum vulgus putat, modo tamen cętera sint paria. Et quod ait Plinius lib. 31. cap. 2. hanc Hippocratis sententiam esse intelligendam facta parium comparatione semper mihi placuit. Nec valet quod dicere videtur Aristot. 23. probl. 7. scilicet aquam maris, magis calefieri, quam potabilem, & similiter non valet, aquas lacustręs, & quiescentes citius calefieri, & refrigerari ob moram sub Sole, & Aere, neque tamen esse leuiores, quoniam sententia Hippocratis intelligenda, vt etiam dicebat Plinius cęteris paribus, quod quidem non est de aquis commemoratis, quæ ob admistionem terrestris materiæ sunt grauiores, etiamsi ob moram fontanis, atq; fluuialibus calefiant, magis, idest tenacius retineant; Vtilis est aphorismus ad medicinam faciendam, quoniam cum plurimum referat tam pro potu quotidiano, quam pro concoquendis, & parandis cibis, atque medicamentis bonam aquam eligere, hinc docemur, quo pacto huiusmodi electio sit facienda, vt tam ad conseruandam, quam ad recuperandam sanitatem magnopere conferat.

Vtilitas Aphor.

---

27 *Qui noctu bibere appetunt, his admodum sitientibus si super dormierint, bonum.*

CERTE non est facile præsentem sententiam connectere superiori, nisi dicamus eum superius de bonitate potabilis aquæ locutum esse; nunc subiungere non semper in siti eius potum esse necessarium, sed quandoquè ipsam sitim solo somno extingui, enim dubitandum est, quin potus sit necessarius vitæ animalibus ob distributionem cibi, & ne potum desererent animalia tradidit naturam sitim, ob quam ad bibendum coguntur, Aquam autem esse naturalem potum cunctis certum est, quandoquidem, vt apte dixit Plinius ex vini usu id plus habemus, vt etiam non sitientes bibamus, quæ cum siti tollendæ aquæ potabilis vsus seruare, non tamen id semper faciendum in omni siti monet Hipp.

sed

sed quandoquè etiam super dormiendum, quasi somno humectata viscera sitim auferant. Non minor quoque dubitatio est, ad quod genus sit hæc sententia referenda, an scilicet præceptum sit curatorium, an vero dogma prognosticum, & mihi placet, vt vtrumque sit, quemadmodum sæpenumero solent esse Hippocratis senteutiæ, quę seruiunt tum ad prædicendum, tum ad curandum, est autem sine ratione, atque indiuisibilis. *(Quibus)* Hanc sententiam alibi apud Hipp inuenire non licet, quamquam, & grauis, & fructuosa sit; Cur autem Hippocrates de siti nocturna, quam de diurna sibi loquendum putarit, caussam credo fuisse, quoniam tempestate sua communiter omnes plus vespere edebant, quam mane, aut meridie; vnde ratione tum copiæ, tum qualitatis ciborum sæpe contingebat, vt homines noctu valde sitirent, quod etiam hoc tempore fieri in cunctis pene conspicitur, qui aut plus consueto cenant, aut cibis calidioribus, atque siccioribus, necnon potibus meracioribus vescuntur, nam non solum ratione copię, & qualitatis ciborum incalescunt, & sitiunt, verumetiam aperto ore esse coguntur, id quod facere sitim, sicut & loqui multum non modo Hippoc. scripsit 6. Epid: sect: 8. verumetiam Plutarchus in fine lib. de garrulitate, Quòd etiam cibi calidiores faciant sitim, siue sint potentia, siue actu, non oportet dubitare, quando etiam panem calidum acceptum sitim generare dixit Hippoc. 4 de acut: & lib: de salub: diæta. Bene verum est, quòd horum, qui ab externa caussa sitiunt noctu, aliqui magis, aliqui minus id patiuntur. Et Hippoc. hoc in loco de valde sitientibus loquitur. Verum autem de ægris, an verò de sanis loquatur non ita determinatum inuenio ab alijs. Ego vero puto de vtrisquè intelligendum esse, quia sitis ægrotantium ubi à superueniente somno sedatur, bonum est, tribus rationibus, vna, quia signum est, nō adeo magnum esse morbum, magnamquè sitis caussam, quin à leui remedio mitigetur. Altera est, quoniam somnus nocturnus in morbis semper bonus, vt caussa, & vt signum, multoquè magis vbi symptomata sedat, sicuti malus est, qui laborem, & sitim facit, Tertia est quoniam vbi sitis à somno in morbis sedatur, id fit quia caussę morbificę, & sitim efficientes, vel iam superatę sunt, uel saltem superari incipiunt. Itaque iure Hippocr. si audiatur de corporibus ægris, dixit. *(Bonum.)* Verum multo magis id quoque verum est de sanis, Sed cur Hippoc. potius dixit bonum esse, non autem sitim finiri? propter duas causas puto Hipp. sic maluisse loqui, vnam, quia non solum bonum est, vt caussa super dormire, quod scilicet sitim tollit, atq; ipsius caussam tollit, & coquit, verum etiam vt signum, quoniam vbi somnus fit, signum est, non adeo ingens esse malum, quin facile superetur, qui enim magna, & insuperabili siti torquentur, haudquaquam dormire possunt, siquè dormiunt, ore aperto dormientes vbi expergiscuntur multo magis sitiunt, Alteram, vt doceret non tantum curandum esse medico ut sitis nocturna hominum extinguatur, quantū ut alia quoq; bona comparentur. Vtilis ergo est aphorismus, non minus ad sanitatem tuendam, quam etiam ad morbos profligandos, & presertim eorum mores corrigendos, qui ubi sitiūt, statim ad potandum conuertuntur magno ualetudinis detrimento, Etenim noctu bibere, & indecorum, & inutile est, ueruntamen ęque noctu, atque etiam interdiu nisi sitis à somno compescatur id faciendum est, quod Galenus consulebat

Dubit.

Solut.

Vtilitas Aphor.

ſulebat lib. 7. meth: vbi in ſiccitate ventriculi curanda indulgebat, nonnihil ad placandam ſitis moleſtiam potare, & ipſe vbi valde torqueor, aliquid aquæ gelidæ poto, à qua & ſitim mitigari, & coctionem adiuuari ſentio, imò & abluere manus aqua, & ipſas, atq; vniuerſum corpus in eadē aqua mergere, & detinere, inter ſitis auxilia connumerari ſoleo, quemadmodum Hipp. numerauit tacere, os claudere, & aerem frigidum haurire.

---

28 *Suffitus aromatum muliebria ducit, ſæpius verò, & ad alia vtilis eſſet, niſi capitis faceret grauitatem.*

NON minus diſtat, hæc ſententia à ſuperioribus, quàm cęlum à terra, vt prouerbio dicitur, ex quo ſiquis continuationem inter ipſos inuenire laboraret ocio nimis abuteretur, Certum autem eſt hinc Hippocratem conuertere orationem ad rerum muliebrium tractationem, (quam initio libri quarti aphor: vix inchoatam ſtatim dimiſſerat) atque eam portendere vſque ad 63. aphor: & in præſenti ſcopus ipſius eſt, docere modum prouocandi menſtrua, quod naturæ tributum ita neceſſarium eſt, tā pro mulierum valetudine, quā pro generatione, vt Hippocrates voluerit medicum eas curaturum ſemper ante alia de ipſis menſtruis diligenter percunctari debere. Eſt autem veluti præceptum quoddam curatorium, quod in duas partes (ſine ratione tamen) ſecari poteſt, quarum vna eſt. (*Mulier*:) Altera verò eſt. (*Sepę verò*.) Vt autem primam partem exponere aggrediar, ſciendum eſt hanc uocem (γυναικεῖα) apud Hippoc. & alios medicos interdum ſignificare omnes affectus muliebres, de quib. cum ſcriberet Hippoc. libro fecit titulum περὶ γυναικείων, interdum verò ſignificare purgamēta partus, alias λοχεῖα, à noſtris puerperia dicta, vt habetur in Coacis prænont: & à Gal. in hoc loco, frequentiſſime autem omnium ſignificare τὰ καταμήνια, ideſt ea mulierum purgamenta, quæ ſingulis menſibus, aut altero copioſe, altero minus, (ut voluiſſe videtur Ariſt.) ex utero mulierum exeunt, hic autem vult Galenus ſignificare purgamenta poſt partum, atq; menſtrua, nam cū mulier eſſet nutritura fętum intra vterum, atque extra, opus erat, vt copioſo ſanguine abundaret, non quod eſſet calidior mare, quemadmodum male cenſerunt aliqui veteres, cęterum quia quo tempore neque gerit, nec ubera præbet, copioſior ille ſanguis valde ipſi nocuiſſet, ea propter voluit ut ſingulo menſe portio illa ſuperuacanea blande euacuaretur, quod ni fiat, varij, & graues morbi ſolent ipſis mulieribus contingere, ut ob hoc medicus debeat ſemper ſatagere, quo debito tēpore fluant menſtrua. (*Eductorium*.) Inter ea quæ menſtrua ducunt, primum locum obtinere uidentur aromata, quæ cum calida, ac tenuia ſint, penetrandi, atque aperiendi inſignem poteſtatem habent, Quæ enim urinam, & menſtrua prouocant eiuſdem eſſe naturæ dicebat Gal. 5. lib: de ſimpl: med: Iam menſtruorum detentiones ſolent interdum ſequi alios morbos, ueluti tumores, uteri inflammatorios, aut ſine inflammatione, uel ipſius uteri peruerſiones, alioſuè ipſius, aut etiam corporis morbos. Interdum uerò fiunt abſquè huiuſmodi affectibus, priores retentiones, quia ſunt puta ſymptomata morborum, curantur ipſis affectibus curatis;

Scopus.

Diuiſio.

ratis; Ceterum quæ non sequuntur eiusmodi morbos, sed obstructiones, vel à copia, vel à crassitie, & viscidítate sanguinis factas, curantur proprijs remedijs, inter quæ sunt aromata, Sed cum etiam conferant aromata ore accepta, aut extrinsecus applicata, cur Hippoc. solius suffitus mētionem facit? Galenus satis apposite hanc dubitationem sustulisse videtur dum dixit, menstruorum detentionem, quæ non sequitur alios morbos, oriri aut ob sanguinis crassitiem, aut ob vasorum ipsius vteri obstructionem, vel propter eorundem conniuentiam, vel totius substantię ipsius condensationem, contra quæ omnia mala valde possunt suffitus aromatum, quippe quæ reserare occlusa vasorum oscula, attenuare crassitiem humorum, obstructa incidendo de obstruere, condensataq́. rarefacere possunt; Ceterum arbitror etiam ob id Hippocratem potius meminisse suffitus, quoniam licet emplasmata, & potulenta, vel esculenta aromatibus facta vim habeant mouendi menstrua, attamen vbi caussa morbi est in ipso vtero, multo efficacius id quod optatur præstant, quoniam vapores aromatum ita intimius, ocyus, atq; etiam integrius penetrant, efficaciusq́ operantur, præterquam quod mulieres multo libentius hisce, quam alijs vtuntur, Veruntamen illud est animaduertendū ab Hip inter aromata cōnumerari, lib de mor: muliebrib. pleraſq́. herbas, & radices, quæ licet sint boni odoris, haud tamen sunt comparanda nostris aromatibus, vt sunt gingiber, Cinnamomum, garpophyli, moscus, ambra, Gibetus, Lignum aloes, cyperus Tēpore n. Hipp. inter aromata primum locum obtinebat myrrha, quę apud ipsos, Aegyptios nomē dedit omnibus unguētis, vt narrat Atheneus lib. 15. Cinnamomi pauca erat cognitio etiam tēpore Arist. qui paullo post Hip floruit, & lib 9. d hist: anim: c. 13. scribi ab Auer: cinamo: vocata in Arabia putatū ipsum Cinnamomū ferri, qđ ob raritatē putandū est chari venisse, ita vt nō liceret ipso frequēter vti, Atq; hæc de prima parte. Sequitur modo secūda in qua qđ Hipp. docet est suffitus aromatum non modo ad ciendos menses, & purgationes partuū esse vtiles, verū ad alios affectus muliebres profligandos, nisi grauitatem capitis inducerent; Circa hanc partem occurrunt nonnulla consideranda, primum est, quomodo aromata faciant capitis grauitatem maxime in mulieribus, Alterum est, an æque inducant grauitatem capitis, vbi muliebria sunt prouocanda, ac in alijs affectibus. Tertium est, si faciunt, etiam in ijs, cur tamen non ita videtur monuisse in illo opere efficiundo, atque in ceteris. Quartum; Quę sint alia bona, quæ præstant aromata: Circa primum, vt dicebā aromata sunt calida & sicca, necnon tenuium, ac subtilium partium, quo fit vt dum ad actum rediguntur, siue intus assumpta, siue foris administrata exhalationes, & vapores non tantum de sese mittant, verumetiā ex humorib. eliciant, cūque sursum suaptę natura ferantur, secum ducant etiam humores, & caput repleant, sicq́. capitis grauitatē inducant, atq; hoc est quod Arist. 12. sect: probl: & Plutarchus dixerunt: suauius olere aromata longius posita, & cinere suffita, quā prope, & igne, quod, s. ab igne cōsumatur pl is ipsorū vis, quā à cinere; Sic. n calor natiuus minus consumens ipsorū aromatū substantiā longius eā perducit integriorē in caput, & hoc est, qđ Plutar: disputat in fine lib: qđ animalia bruta non careat ratione, s. ea carere multis malis, qđ odoramēta, & suffitus nō ad voluptatē persequātur, sed tātū ob necessitatē; Circa secundū, nō est dubitādū, quin etiam

Dubit. 1.
2.
3.
4.
Solut. 1.
Solut. 2.

vbi aromata prouocant menses, nonnihil caput lædunt, verum multo maius est beneficium, quam detrimentum, quinimo, cũ sæpenumero capitis labores mulieribus occurrant ob aliquod menstruorum vitium, & præsertim, quando vel nullo modo, vel deminute fluunt, vbi suffitu aromatum illud vitium auferatur, par est simul tolli capitis grauitatem. Ad Tertium dicendum est nos monuisse Hippocratem, quia vbi medicus aliquem sibi proponit scopum, debet in eũ præcipuè omnem ingenij aciem dirigere, vt consequatur, nisi tamen à grauiori aliquo impedimento cohibeatur, vnde quia in menstruorum defectu vnicum medici consilium est ea promouere, ad quod opus magnopere auxiliantur suffitus aromatum, iccirco Hippocrates non putauit multi esse faciendum, quòd simul ab ijsdem aliqua læsio capiti inferatur; quod tamen haud ita in alijs est ferendum, in quibus non est comparandum beneficium cum detrimentis capitis, quæ producuntur ab Aromatibus. Ad Quartum, & postremum dicendum est complura esse alia vitia aduersus quæ valere suffitus aromatum creduntur; quales sunt frigidi affectus, & humidi, siue simplices, siue humoribus commixti, & maximè capitis. Vnde dicebat Plutarchus in lib. de Iside, & Osyride, apud Aegyptios myrrham esse Bal uocatam, quæ vox significat delirij ablationem, & eam admirabilem sexdecim rerum mixturam, quæ Kypli nuncupatur, & cuius sæpe celeberrimam fecit mentionem Galenus, maxima bona non modo corporib. hominũ præstare, verum multo magis ipsis animis cõponendis conferre, Sed hac in re aduertẽdum est, sæpenumero, & medicos, & ægrotantes peccare, qui æquè in frigidis, & siccis, atq; in humidis morbis aromata adhibent, quoniã etsi ratione caliditatis videantur posse conferre, attamen multo plus obsunt ratione siccitatis quam augent, & qua aucta humidũ natiuum, & simul calor naturalis paullatim perdũtur. Itaq; patet quantopere vtilis sit præsens aphorismus in medicina facienda præsertim mulieribus, quibus si desint, aut minuuntur mẽstrua vt dicebat, fiunt morbi ab vtero. Discitur etiam ab hac sentẽtia in adhibendis cunctis remedijs, non negligendam esse cognitionem malorum, quæ possunt ab ipsis prouenire, & præsertim capitis, à quo alias dixit Hippocrates cuncta pænè mala homini contingere.

Ad 3. (margin) *Ad 4.* (margin) *Vtilitas Aphor.* (margin)

---

29 *Grauidas purgare turgente materia à quarto mense, vsque ad septimum minus verò has. Recentiores autem, & seniores vereri oportet.*

VERE hic aphorismus uidetur superuacaneus, quum etiam in quarto libro scriptus habeatur in principio, Vt ob id non immerito in aliquibus codicibus expunctus inueniatur. Verum tamen si placeat hanc Hippocratis repetitionem tueri, dicere possumus cum Galeno, ibi proposuisse hanc sententiã habito respectu non ad prægnationem, sed ad purgationes, de quibus erat locuturus, hic uerò cũ instituisset sermonem facere de affectibus mulicbribus, eãdem esse repetendam duxisse, quod maximi sit momenti, & quod ratione quadam possit antecedentem subsequi, in qua locutus est, de menstruis, quæ conceptionem antecedunt, & quæ in nullum alium finem sunt excogitata, quàm pro-

Connexio. (margin)

pter generationem, atque nutritionem conceptus tam extra vterum, quam intra, nos autem breuiter iterum eam explanabimus, quoniam qui nunc me audiunt, non alias forsan affuerunt, quando eandem interpretabar. Est itaque sententia, seu potius præceptum mere curatorium, sine ratione, licet in duas partes diuisibile quarum prior est, *(Vtero gerentes. Si materia turgeat purgare oportere quadrimestres, vsque ad septem menses: sed minus has.)* Non est dubium, quin de grauidis morbo acuto laborantibus sermonem habeat, si quidem in hoc solo materia turgere potest, idest ita concitari, & celeriter per corpus moueri, vt nisi statim occurratur periculum sit, ne in partes nobiles pulsa, & prægnantem, & fœtum perdat, quamquam aliud etiam in grauidis periculum imminet, ne scilicet humores feruidi, & furentes ad fœtum lati, eum alioquin tenellum interimant, vt propter hoc quemadmodum habebitur in sequenti aphor. lethale sit mulierem grauidam aliquo ex acutis morbis tentari; *(A quarto mense)* Vbicumque habetur hæc sententia, siue apud Hipp. siue apud Galenum sic legitur, vt sensus sit, purgari posse grauidas materia turgente quarto, quinto, & sexto mense, eo quod tunc fœtus sint robustiores, magisquè iniurijs resistant, verum Gal. 1. Epid: sect. 3. Aegro vltimo exponens memorandum casum illius mulieris tertia mense vterum gestantis quæ morbo acutissimo defuncta est: dixit, trimestrem, & quadrimestrem fœtum maximè iniurijs resistere, vnde vel dicendum est particulam *(trimestrem)* abundare, vel pro trimestri intelligendum est eum fœtum, qui iam tertium mensem expleuit, quiq; aliquo pacto quadrimestris naturam sapit; Quod autem pro (φαρμακεύειν) intelligendum sit medicaméto egregie purgante euacuare, alias docuimus, nam Hipp. & alij Veteres haud cognouerunt blanda medicamenta, quib. posteri abundarunt. *(ἧσσον δὲ ταύτας)* aliqui contextus habent solum particulam ἧσσον, i. minus, quasi dicat septimestres minus esse alijs purgandas vbi eas purgare oportet, sed nil refert, siue hoc, siue illo modo legatur, cum vtrobiq; sensus sit; eas, quæ proxime sunt septimo mensi, vel in eius initio esse minus cæteris hoc est, quadrimestribus, quinquemestribus, & sexmestribus purgandas, cum tempora partus naturalis magnopere caueri debeant, & vnum ex ijs sit initium septimi mensis, vt ab Hipp. in lib de septimestri partu monstratú est. *(Iuniores autem, & seniores)* hęc est secúda pars in qua Hippoc. præcipit, vt in purgandis grauidis, maxima cautio adhibeatur, circa eas, quę nondum quartum mensem attigerunt, quæuè sextum mensem præterierunt; nam immaturiores propter debilitatem, & ligamentorum teneritudinem instar fructuum nondum maturorum facile quolibet concussu atteruntur, septimestres, aut nonimestres sunt in ipsis partus temporibus, quibus facile natura concitatur ad intempestiuè expellédum; Octimestres verò suapte natura etiam citra purgationem sunt morbidi, & imbecilles, ob rationes ab Hipp lib. proprio, & ab alijs allatas, vt verissimę præceperit Hippocrates, vt vel non hisce mensibus purgentur, vel si necessitas cogat, vt id prudenter, & magna cum cautione agatur, quæ cautio in multis consistit; scilicet, vt non nisi turgente, aut vrgente materia id agatur, vt blandioribus medicamentis res agatur, vt medicamenta sint paruæ molis, iucunda, & longis interuallis data.

Diuisio.

30 *Mulierem utero gerentem capi ab aliquo morbo acuto, letale est.*

Connexio. PERGIT Hippoc. de grauidis tractare, nec ulla alia euidens apparet connexio præsentis cum superiore sententia. Nisi dicamus, vt est verum in antecedente Hippocratem loquentem de grauidis acuto morbo laborantib. partem curatoriam egisse; hic nunc agere prognosticam, quasi dicat esse maxima diligentia vtendum, in grauidis vbi tentantur acuto morbo, quoniam hic in ipsis est lethalis.
Scopus. Est autem scopus docere, quid sit præsagiendum, vbi pregnantes aliquo morbo acuto capiuntur, ita vt sententia sit pure prognostica, sine ratione, atque indiuisibilis, quam transferens Cels:lib:2.cap.6.dicebat: grauidam mulierem acuto morbo facile consumi; Et Hippoc. 1. de morbis non longe à principio dicebat: ex morbis, qui necessario ægrotantes interimant esse si grauida mulier teneatur peripneumonia, aut febre ardente, aut pleuritide, aut phreniride, (*Mulierem*) Mulieré purgari posse à quarto vsq; ad septimū mensem dixit Hippocr. si materia turgeat, non tamen propter hoc tutum esse eum morbum, in quo materia turget affirmauit, imò verò in quocumque conceptus tempore inueniatur mulier; non modo periculosus est casus, verumetiam exitialis & notandum est Hippocratem non sine consilio dixisse, (*Ab aliquo ex acutis*,) quoniam quicumque sit morbus acutus, siue mitior, siue sæuior, vt in ceteris forsan non est ita lethalis, sic in vtero gerentibus semper est mortalis, Cur autem ita sit, Galenus conatus est demonstrationem afferre, quoniam morbi acuti vel sunt febriles, vel sine febre. Vocat autem febriles, Galenus morbos, qui vel habent febrem essentialem coniunctam, vt ardentem, vel habent accidentalem, vt sunt inflammationes viscerum, quas omnes complexus est Hippocrates loco citato primi de morbis. Si sint cum febre, cum hæc sit continua, (Alioquin non esset acutus morbus) non solum suapte natura est potens conceptum perdere. Sed adest & aliud periculum, quia si velis longis interuallis ægram nutrire fœtui noceas, sin autem vberius alas (vt dicebat Hippoc 7. Aph. 62.) adduntur quidem vires ex cibo sanis, at ægris augetur morbus, & grauidæ sic necantur; Verum si morbus acutus sit absque febre, ut conuulsio, & Epilepsia, & apoplexia, magnitudine, ac contentione morbi est impossibile ægram grauidam superesse: hæc Galenus. circa quæ tres oriuntur dubitationes.
Dubit. 1. Vna est, an morbi acuti possint interimere sine febre,
2. Secunda, an febriles sint semper cum febre continua:
3. Tertia est, quomodo Galenus dicat, comitialem morbum necessario interimere grauidas, cum quotidiana experientia secus testetur, scilicet nullam fere ex hoc morbo interire.
Solut. 1. Circa Primum dicendum, non posse absque aliqua febre acutum morbum interimere, imò nec esse, licet interdum sit adeo exigua, vt nulla videatur.
Solut. 2. Circa secundum videtur controuersia, quia à Galeno octauo de plac. & lib. de tr: rig: & palp: inter ardentes, quæ sunt acutæ, sicut etiam secundo de crisi, cap. 3. 4. & Auicen: alibi: terriana simplex ob vehementiam motus in-

ter acutos morbos recensetur, Hippocrates etiam in Epid: narrat in pestilenti il'o statu, multos occubuisse tertianarios, & quartanarios, Vnde si erant pestiferæ, & periculosæ illæ febres, non videtur dubitandum, quin etiam fuerint acutæ: Dicendum est febrium alias esse vere acutas, alias non vere acutas, nam vere acutus morbus duos characteres habet, vt sit cum periculo, atque etiam cum vehementibus motibus, non vere autem acutus, sat est vt habeat alterum characterem, vnde quando Gal. dicit febriles morbos acutos habere semper febrem continuam, locutus est de vere acutis, Iam verò tertiana simplex, & pestilens, non est uerè acuta, quoniam illa habet tantum motus vehementes, & caret periculo, hæc autem est periculosa, sed sine motibus vehementibus, cum Hippoc. huiusmodi febres vocet placidas, ut uere sunt, imò quoque non facit eas febres *Solut. 3.* ob placiditatem. Ad Tertiam dubitationem dicendum, vel Galenum Epilepsiam tantum proposuisse, vt exemplum morbi acuti, licet Auic. 1.3.tr.5.cap.8. in fine dixerit Epilepsiam mulierum esse periculosam, nec verba illa, quod necessario peteant grauidæ, esse referenda ad Epilepsiam, sed ad conuulsionem, tantum, & apoplexiam; vel dicendum est, verba illa. (*Non posse ægram sufficere morbos,*) non esse intelligenda de impossibilitate, uerum de difficultate, nisi potius dicere placeat, Epilepsiæ frequentes accessiones esse lethales in prægnantibus, atque hæc locutum esse Galenum dicentem; ob magnitudinem, & contensionem non posse euitari mortem, de qua etiam loquebatur Auic: quando prima 3.trac: 5.cap.8. dixit Epilepsiam, ut plurimum conuerti in paralisim, contra quæ dixit Gal. Sed dubium est adhuc, an Epilepsia sit morbus acutus, tum quia à Cælio Aureliano, & ab Auic: & ab alijs recensetur inter diuturnos, tum quia ipsa experientia docet Epilepticos plurimis annis perdurare, cum acuti morbi celeriter terminentur, nisi dicamus; Epilepsiam consideratam secundum totam morbi amplitudinem, uere esse diuturnum morbum, sed si capiatur pro ipso insultu singulo, certe est acutus, quia habet uehementissimos motus; Est itaque ratio à Galeno allata pro sententia Hipp. astruenda satis probata, uerumtamen possunt aliæ afferri, una est quia acuti morbi curantur, uel purgatione, uel sanguinis missione, quarum remediorum neutrum potest administrari grauidis, ut dixit, & dicet Hippoc. in sequenti, alia est, quoniam, ut ait Hipp. in lib. de nat: pueri atque primo de morbis semper prægnantes sunt languidiores, ac uirium imbecillium, unde Veteres, ut scribit Vitruuius, numquam uolebant præstari posse mulieres sanas, dum grauidæ uenderentur; Accedit etiam quod in morbis acutis maximæ prægnantes de abortu periclitantur, qui suapte natura est prauus, & exitialis, multoque magis in laborantibus acuto morbo, in quibus respiratio, quæ alioquin magna, nec facilis est, in grauidis adhuc fit difficilior. Vtilis itaque est hæc sententia ad prædicendum, & consequenter ad cautiorem medicum reddendum, tum in suscipiendis prægnantibus ægris curandis; quarum abortus, & mortes solent sibi imputari, tum etiam in ipsorum susceptia curatione prudenter facienda. *Vtilitas Aph. 1.*

31 *Mulier utero gerens sanguine misso ex vena, abortit magis; si fœtus sit maior.*

Connexio. POTEST hoc pacto connecti aphorismus, quòd Hipp. in superiore, atq; in antecedente superiorem loquutus sit de magnitudine morborum acutorum in grauidis, cui cum debeantur magna remedia, atque ea duo sint purgatio, & sectio venæ, postquam de cautione adhibenda in purgandis prægnantibus tractauit, modo de sectione venæ loquitur, adeo vt ipsius scopus sit, monere medicum ne præceps sit, in tundenda prægnantium vena, etiam si morbus postulet, ne scilicet & conscientiæ, & famæ suæ obsit, quamquam etiam potest continuari, quod hic afferat rationẽ cur in morbis acutis periclitentur ægrotãtes: qđ sectio venæ vnicũ acutorũ præsiduũ, sit periculosa. Est ergo hic aphoris. præceptum curatorium, sine ratione, & diuidi potest in duas partes. Quarum prior est, (*Mulier prægnans phlebotomata abortit*,) alia uerò est, (*maxime si fœtus sit grandior.*) Circa primum illud notandum est Hippocratem dixisse (φλεβοτομηθεῖσα,) duabus rationibus, tum quia constat inter modos mittendi sanguinis nullum habuisse magis familiarẽ, & Hippocratem, & alios veteres ipsa venę sectione, raro enim ipsos cucurbitulis, atq; scarificationibus vsos ad sanguinis euacuationem faciendam, rarissime, aut potius numquam (vt alias demonstraui) per hirudines, Tum quia ex omnibus, sanguinis euacuationibus nulla est, quę æquę viribus officiat, ac maius robur exigat, & præsertim si spectemus veterum consuetudinem in euacuando per venæ sectionem sanguine, cuius minima mẽsura erat, vt ex Gal. colligitur hemina, idest unciæ decẽ, quæ mẽsura ætate nostra est fere maior cũctis, quæ vsurpãtur; q̃ ipsa phlebotomia (*Abortit.*)

Scopus.

Diuisio.

Dubit. 1. Duo hic examinãda vnum est; Cur non dicit, vt solet malũ, vel lethalẽ, sed tantũ

Solut. 1. ortit, Alterũ; Cur sanguinis missio sit abortus caussa. Circa primum. Cum larga sanguinis per venam sectam missio compluta damna inferat, quod tamen & frequentius, & grauius, ac immediatius facit, est abortus; mors enim aut non sequitur, nisi in modo magnopere excedatur, aut post abortum, & abortus ratione sequitur, imò Corn: Celsus lib. 2. cap. 10 loquens disertissime de more veterum in sanguinis missione facienda, dixit: eos non consueuisse grauidis sanguinem mittere, timentes ne abortirentur, quod tamen periculum haud esse perpetuum fassus est. Circa secundum Galenus, qui fuit breuissimus in hoc aphoris-

Solut. 2. mo explanando nihil aliud dixit, quam fœtum perdi, eò quod sibi debitum alimentum subtrahatur, quod etiam euenire sibi tradit in longioribus inedijs, nam missio sanguine à cubito, auertitur fluxus ab vtero, ad quem cum minus accedat, & in præsenti, & in futuro penuria sanguinis nititur fętus, vt ait Hipp. lib. de nat: pueri, ante tempus erumpere ex utero, vnde sequitur abortus, & mors mulieri. Verum potest etiam alijs de caussis sequi abortus largas sanguinis missiones, scilicet quod euacuato multo sanguine, multi etiam exhauriuntur spiritus, quibus priuati fœtus haud sufficere possunt vitæ traducendę, quemadmodum etiam mulieres, quæ ob hoc solent in animi deliquia incidere, & consequenter exanimari, Adhęc ex larga sanguinis missione solent corpora non parum re-

frigerari,

frigerari, fœtui autē nil perniciosius est, quam vt calor natiuus sibi subtrahatur, fit etiam ex magna sanguinis euacuatione magna agitatio, quæ nocet. Quæ quidem omnia licet sint verissima semper, sunt tamen multo veriora, vbi fœtus iam sunt grandiusculi, vt ob hoc, & ob alias caussas periculosissimum sit præ cæteris in octauo mense sanguinem mittere, quod non ita est in prioribus mensibus, usq; ad septimum exclusiue, in quibus interdum contingit tātum sanguinis abundare, vt fœtus alioquin paruus, & pauco nutrimento egens, nequeat ipsum cōsumere, quo fit vt eo veluti obruatur, nisi statim succurratur ampla sanguinis euacuatione queādmodum, docet Auuerroes 7 coll. c. 4 de euacuatione sanguinis, & memini me hoc vnico remedio plurimas ab abortibus, quos frequenter faciebant, conseruasse, modo minore, modo maiore copia extracta, licet, (vt dicebam) temporibus nostris maxima mensura sit prope minima respectu consuetudinis antiquorum, Atque hoc tam in sanis prægnantibus, quam etiam in ægris facere interdum salutare est: non quod omisso remedio perdatur solus fœtus, sed vterq; & certè raro contingit vt vbi præ morbo acuto fętus interimitur non sequatur etiam interitus matri: Sed contra hæc sunt authoritates Arist. & Auuerrois, is enim lib. 4. de gen: anim: cap. 8. loquens de lactis generatione, ait: in postremis mensib. plus sanguinis abundare, & minus egere, quàm dum erat adhuc imperfectus; Auuerroes autem lib. 7 collect cap. 4. comparans phlebotomiam, & pharmaciam quo ad pręgnantes attinet, dicit: hāc numquam prægnantibus conuenire ob agitationem, & quia medicamenta prouocant vrinam, & menstrua, atque venenata sunt, missionem vero sanguinis conuenire, vbi adest repletio, etiam si Hipp. id negauerit, De Aristotele respondetur eum velle in fœtu grandiore plus sanguinis excrementitij abundare; quia diu supersessa sunt menstrua, non autem dulcis, & vtilis quo alitur, & de quo intelligunt Hippocr. & Galenus quando inquiunt, in extremis mensibus priuari fœtum proprio nutrimento ex sanguine misso, eo quod improbus sanguis mittitur ab vtero in mammillas, bonus autem euacuatur, atque sic dicēdum ad locum Arist. eiusdem lib. cap 17 vbi dicit: in recenti conceptu maiorem copiam esse sanguinis, scilicet vtilis, & dulcis, non autem excrementitij cum pauco tempore sint retenta menstrua. Cæterum de Auuerroe dicendum est, neque Hipp. prorsus negare missionem sanguinis vbi necessaria est, sed monere voluisse medicos nę inconsiderate ad illud remedium properent. Vtilis est aphorismus, & necessarius si quis alius, quoniam nil est, quod æque exigat iudicium, & solertiam medici, atque vbi prægnantem aliquam curandam suscipit acuto morbo laborantem. *Vtilitas Aphor.*

32 *Mulieri sanguinem euomenti, menstruis erumpentibus, solutio.*

ET si non ita perspicua sit præsentis cum antecedente aphorismo connexio, in eo tamen sunt vtriq; coniuncti, quod tractant de muliebribus affectibus, nisi dicere placeat, optime potuisse post primum huius tractionis, quasi in eo de modo prouocandi menses agat: hic verò de fructu menstruorum exeuntium; scopus Hippocratis in hoc est docere tria, quomodo natura cures *Connexio.* *Scopus.*

eua-

euacuationem euacuatione diuertendo, scilicet per aduersas partes; Quod suppressæ naturales euacuationes sint semper æstimandæ, & quòd medicus debeat imitari naturam rectę operantem. Est verò sententia tota practica, vt quæ nititur potissimum experientiæ, licet rationem quoque habeat, est indiuisibilis, &

Scopus. quod vult dicere Hippoc. satis clarum est, nempè mulierem sanguinem vomentem liberari si menses prorumpant: *(Mulieri.)* Habetur etiam primo de morb: non longe à principio. Dixi alias pro vomitu, & vomere intelligi apud Hipp. sæpenumero tam pro eo quod è ventriculo per os educitur, quam quod à capite, & thorace, vt habemus in coacis prænot: in lib. de morb: mulierib: 5. aph. 13. & 7 aph. 37. ac alibi sæpe apud Gal. Hic autem etsi possit similiter accipi, attamen accommodatius est si pro reiectatione à thorace capiamus, quandoquidem vt scribit Gal. lib. de sec: ven: aduersus Erasistrateos Romanos, sæpę id vsu probatur, vt deficientibus mulieri mensibus, sanguis à pectore reijciatur, eò quòd vasa communia sint ampla, & euidentia ipsi utero cum mammis, atque pectore. *(Mensibus erumpunt,)* numquam melius, & magis ad verbum transtulit Celsus aphor: vllum, quam hunc lib. 2. cap. 8. Mulier sanguinem vomens profusis mensibus liberatur: Certum autem est in proposito casu supponi ab Hippocrate mulierem vomentem sanguinem, non habere menstruas purgationes, atque eas ad pectus, aut stomacum verti, alioquin non curaretur vomitus ipsarum eruptione, nam innumera sunt mala pœnę, quæ defectum menstruorum sequuntur, vt diserte docuit Hipp. 1. lib de morb: mulieb: At dignum est scitu, an etiam

Dubit. 1. possit deficientib. mensibus aliunde sanguis fundi, vt e naribus, ab hæmorrhoi-

2. dibus: Præterea, an si aliunde feratur, possit similiter illius impetus coerceri flu-

Solut. 1. xu menstruorum: Ad primum respondendum est sanguinem menstruum, nil aliud esse, quam quod superest post remæ totius corporis nutritioni quique, propterea est à natura excogitatus, ut fœtui intra uterum, atque extra sit pro alimēto, vnde cum non opus est eo, ne corpori incommodet, non singulis diebus sed singulo mense extrudi à corpore, vt simul & commoditati, & decori consulatur: Itaque cum à toto corpore in vterum huiusmodi sanguis mittatur, non inconuenit, quin vbi aliqua ratione natura impeditur ab eo in uterum mittēdo, possit non modo ad pectus, & stomacum, atq; inde ad os mittere, uerum etiam ad nares, ad hæmorrhoidas, atque alias partes prout faciliores sibi uias inuenit, imò relatum inuenitur nonnullis sanguinem menstruum per mammas, & per vmbilicum exijsse. Cur autem Hippocrates potius meminerit vomitus, fuit quia hoc frequentius contingit, scilicet propter eam quam dixi maiorem vasorum communionem. Modus quò istud fieri solet duplex, vnus vt sanguis missus in vterum, per venas in pectus, aut stomacum mittatur; alter vt priusquam à toto corpore in ipsum vterum mittatur, ad nares, stomacum, pectus, aliasque partes

Solut. 2. mittatur: Ad aliud quoque respondendum est, fluxum menstruorum posse similiter curare, sanguinis ab alijs partibus effusione, verum non ita faciliter, quemadmodum si abore manet, tum quia longior est via, tum quia minor est communicantia. *(Liberatio.)* Hanc vocem λύσις, & λύειν dixi alias colere ab Hippocrate vsurpari non modo pro vera liberatione, verum etiam pro transmutatione in morbum aut grauiorem, aut leniorem, Hoc autem in loco pro veræ

libe-

liberatione ab ipso vsurpari non videtur dubitandum; quia licet fluxus menstruorum videatur quidam morbus, cum tunc mulieres deterius habeant, quã vbi purgatæ sunt, hic tamen affectus est naturalis, siue vt dicunt Plinius, & Seneca: Naturæ tributum, quòd potius institutum ad perficiendas quam lædendas corporis actiones, vnde vbi retinentur, vt dicebat Hippoc. fiunt morbi. Neque dubitare oportet, quin possit etiam sanguis euomi, alia ratione quam uitio menstruorum, qui tamen vomitus, si deficiant simul menses, ipsorum reditu vel penitus tolletur, vel saltem imminuetur, Vt sit hoc firmiter adstruendum, quemcumque sanguinis fluxum superuenientibus menstruis, aut penitus inhiberi, aut saltem mitigari, Vnde patet quæ sit præsentis sententię vtilitas, scilicet ad discendum præcipuam cuiuslibet fluxionis sanguinis curationem, positã esse in diuersione, quæ fit per contraria, & κατ' ἶξιν, vt dicebat Hippoc. Discitur etiam vbicumq; sit aliquis morbus cum menstruorum suppressione, semper in id esse incumbendum, vt menses reuocentur, quod fit frictionibus, ligaturis, scarificationibus cucurbitulis, præsertim verò sectione venæ poplitis, taliuè. *Utilitas Aphor.*

---

33 *Menstruis deficientibus, sanguis ex naribus fluens, bonum.*

ET hunc quoq; Cels. lib. 2. c. 8 eleganter, & vere sic transtulit. Quæ menstruis non purgatur, si sanguinẽ ex narib. fudit omni periculo vacat. Hęc enim sententia non solum coniuncta est superiori, verum etiam videtur quasi illius quædam pars, perinde ac Hipp. dicere voluerit, sicuti sanguinem vomenti mulieri menstrua fluere salutare est, sic quoq; bonum esse si deficientib. menstruis per superiora, veluti per nares sanguis erumpat, eo quod eadem sit vasorũ communicantia, & propterea eadem diuertendi ratio, Est sententia partim prognostica, partim curatoria, sed induisiblis, atq; sine ratione, *(Menstruis defici.)* cum menstrua soleant deficere, & naturaliter, scilicet post 50. vel 46. annum, & præter naturaliter, dubitari posset, an quod ait Hippocrates in vtroque verificetur; Certe in præter naturali idest ante debitum tempus retentione verissimum est, modo tamen fluxus non excedat, In naturali vero non ita perpetuũ est; Sed tunc solum, quando corpus valde sanguineum est: in hoc enim etsi tempore debito cessenr menses, nihilominus præ abundantia solet contingere, vt multa incommoda accidant mulieribus, quæ euitantur, vel cauentur, si immoderantia sanguinis fluxu eius è naribus compescatur, *(Sanguis è naribus.)* Multæ quidem aliæ sunt sanguinis euacuationes, quæ possunt prodesse in menstruorum defectu, verum singulæ aliquam noxam, vel maiorem, uel minorem coniunctam habent, sola autem è naribus fluxio, ἄλυπος ἐστι, ut ait Galen. idest sine ullo damno, aut molestia, unde Hippocrates eam præceteris commendauit, imò uerò, etiam si aliquæ aliæ repetiantur euacuationes utiles, ac sine ulla molestia, haud propterea dicendum est aphorismum esse falsum, quoniam laudat quidem Hipp. fluxionem è narib. sed alias non improbat, *Connexio. Scopus. Dubit. Solut.*

nam & euacuatio ex hæmorrhoidibus solet etiam absq; vllo damno sæpe conferre in simili casu, & Hippocratis mos est, vnius exempli propositione similia alia intelligere, tamquam dicere uoluerit, bonũ esse ubi deficientib. menstruis, ex alia parte sanguis profluit. Excipere tamen eũ q uomitu, aut reiectatione educitur, qd semper fere malus est, & de quo intellexit Hipp. quando scripsit 4. aph. 25. (*sanguis si supra exierit vndecumque malũ.*) (*Bonum*.) Est bonus huiusmodi sanguinis fluxus, & ut signum, quia significat facultatem expulsiuam bene ualere, nec posse ferre onus exuberantis sanguinis, Et ut caussa, quoniam euacuat materiã præternaturaliter retentã, quę alioquin magnũ naturæ incommodum afferret, neq; ualet, qd malũ sit materiam à partib. inferius ad superiores, & maxime ad caput conuerti, atq; tãto magis materias crudas, graues, & prauas; cuiusmodi sunt mẽstrua, quoniã Hipp. loqtur de menstruis naturalib non autem crassis, & crudis: quãquam etiam quæcũq; sint menstrua, est tamen bonũ partẽ eorũ euacuari per nares, quæ sunt partes suapte natura ignobiles, quo. s. natura leuata oneris parte facilius queat sese à residuo tueri, atq; illud coquere, & superare. Et placet quoq; mihi, ut de hoc potissimũ Hipp. sit locutus, quoniã frequẽtior solet cęteris euacuationib. contingere, ob ætatis uigorem, quę certe habent, quib præter naturam retinẽtur menses, cũ seniorib. semper naturaliter desinãt, At hoc in loco nõ est silentio prętereũda speculatio an dicatur bonũ, quia fit res absq. periculo, ut Celsus est interpretatus, an quia faciat redire mensuras purgationes. Si primo modo intelligatur, haud grauis uidetur Hipp. sententia, quoniã periculo uocare, nõ potest uere dici bonũ, nec ut signũ, nec ut caussa, sin autem secũdo modo intelligatur, haud uidetur in cũctis uerũ, quandoquidẽ Hipp. in primo de morbis mulieb: enumerãs mala quę sequũtur menstruorũ retentionẽ singulis mensib. dicit: tãdem mẽstrua quę sex mensib. deficere durarũt, nõ amplius redire, cũ tamẽ experientia quotidiana cõprobetur etiã post annum, & annos aliquib. mẽstruas purgationes reuerti. Pro primo dicendũ est, posse etiã intelligi, ut Cels: quoniã dicũtur periculo uacare ea, quæ à periculis imminentib. tuentur, qd quidem facit sanguinis a narib. fluxus in mẽstruorũ defectu, quoniam si copiosus sit, à periculis ab Hippocrate commemoratis, liberat: sin uerò minus copiosus sit, licet ex toto non liberet, tamen: mala futura, aut retardat, aut minuit, aut ambo facit. De altero uerò potest etiam responderi; duplicem esse modũ quomodo deficientibus mẽstruis, sanguis è naribus fluat, unus antequam fluat ad uterum, alter postquam fluxit, prior bonus, de quo Hippocrates, posterior malus, atque sic intelligendus casus illius puellæ relatæ in extremo octaui Epidem: quæ mortua est, cum natura conuertisset menstrua ad nares, fluxu sanguinis facto; dicendum est etiam eam Hippoc. sententiam non esse perpetuo veram: sed vt plurimum, quia vbi nec vltro, nec arte redeunt suppressi penitus menses ante sextum mensem, haud amplius recuperari consueuerunt, eo quod tanto temporis interuallo natura dedíscat vias sibi familiares, ac ipsa vasorum oscula ita tenaciter coalescant, vt amplius nequeant reserari. Et Hippocrates in fine sexti Epid: narrat Phætusæ Abderitanæ. Et Namysiæ Gorgypi vxori, quibus diu menstrua defecerunt, ac propterea barbam emisserant, non potuisse vlla medicorum industria menses reuocari: sed paullo

post

post vtrasque intercijsse, Quod si in quarto Epidem: narrat cuidam famulæ post multorum annorũ suppressionem mẽstruorum ea redijsse: id tamquam rarissimum ab ipso posteris traditum est exemplum. Vtilis est aphorismus sicut, & superior pro prædictione facienda in menstruorum defectu, sed videndum est an sicut vomitu sanguinis optimum est menstruas purgationes prouocare, aut sectione venarum inferiorum, aut scarificationibus, sic etiam bonum sit ijs deficientibus mittere sanguinem à partibus superioribus, hoc est à brachijs, vt naturam imitetur medicus. Dicendum est ab Hippocrate non laudari sanguinis fluxum è naribus, eo quod faciat redire menstrua, sed quia vel liberat à periculis imminentibus, vel ea minora reddit, at vbi curandum est vt reuertantur menses amissi, quemadmodum semper est curandum, non tantum incumbendum est in id vt pericula vitentur, sed vt doceatur natura cõsuetum cursum inire, quod quidem fieri non potest missione sanguinis à partibus superioribus, sed ab inferioribus, illud tamen obseruandum est, quod & apud Aetium, & alios plerosq. legitur, scilicet vbi adsit insignis sanguinis in toto exuberantia, optimũ esse prius eam plenitudinem imminuere venæ cubiti sectione, tum ad venarum inferiorum incisionem esse deueniendum, sic enim sublata prius plenitudine totius, demum naturam ad antiquum institutum reuocari, quod quidem non ita obtineri potest exuberante in toto sanguine. *Vtilitas Aphor.*

---

34 *Mulieri in vtero gerenti si aluus plurimum profluat, periculum est ne abortiat.*

APPOSITISSIME sane locatus fuisset præsens aphorismus post trigesimum primum, in quo tractauit de euacuatione grauidarum per sanguinis missionem; nam & Galenus, qui si vnquam in hoc interpretando est breuissimus, dicit: Hippocratem hic loqui de periculo abortus ex alui euacuatione, sicut supra verba fecerat de periculo abortus ex sanguinis euacuatione, Est autem scopus Hippocratis monere medicos hac sententia, ne temere ulla atte alui fluxum in prægnantibus prouocent, Est quidem sententia prognostica simplex, & indiuisibilis, sed potest, quoque esse ueluti præceptum, aut potius consilium pro bene agenda vterum gerentium curatione. *(Mulieri vtero)* Vbi mulieres vtero gestant, solet natura ob fœtus beneficium omnes vacuationes etiam naturales sistere, vt menstruas purgationes, imò etiam & fęcum quotidianas excretiones, quas cohiberi, aut certe minui vsus quotidianus ostẽdit. Icirco vbi nimiæ fiunt euacuationes, procul dubio periclitantur grauidæ, Et aduertendum est, licet Hippocrates nomine fluxus ventris intelligat quamlibet immensam aliam euacuationem, nihilominus hanc potissimum in exemplum trahere sibi placuit, vt pote quæ minus fœtui incommodare videatur, quasi voluerit significare, si fœtus sub hac euacuatione periclitatur, etiam sub alijs multo magis esse periclitaturum. *(Si aluus Fluxerit sæpenumero.)* Vt Hippocratis sermo sit perpetuo verus, non solum requiritur, vt fluat aluus, sed vt sæpenumero, vel vt transtulit Celsus libro secundo capite septimo, vt sine modo *Scopus.*

etenim natura semper omni conatu nititur fœtum tueri, ob idquè ipsum complurimis vinculis alligat, adeo vt primo concussu non elidatur, sed opus est multis, quod sicut est æternum in brutis cunctis, quæ multo rarius abortiuntur, ita quoq; in genere humano sæpe repetitur, exceptis quibusdam suapte natura infirmis, quæ nisi sibi ipsis caueant, facillime abortiri solent, *(Periculum est ne abortiatur.)* Quò Hippoc dicit periculum esse, Celsus & bene, dixit: elidere partum posse, eo quod non semper alui fluxum sequatur abortus, sed sequi possit, nam exemplum habetur 5. & 7. Epid: vxoris Epicharmi, quæ prægnans capta à dysenteria, non solum nō est aborsa, verumetiam peperit, & liberata est. Abortire propriè est fœtum immaturum intempestiuè eijcere, quod quidem cum pluribus de caussis obtingere soleat, maximè contingit ob excedentes euacuationes, & rationem affert vnicam Galenus, scilicet, quod ipsi fœtui nutrimentum debitum subtrahatur. Veruntamen hic dubitare licet, quo pacto per alui

Dubit. fluxum possit fœtui surripi alimentum, quandoquidem fœtus in vtero, vt Hippocrat. & Galen. sæpe tradiderunt, nulla alia re alitur, quam puriore parte illius sanguinis, quod quotidie superest totius corporis nutritioni, & qui in vterum amandatus menstrua facit, Atque per alui fluxum, nisi sit dysenteria haud euacuatur similis sanguis, ideò non videtur posse periclitari hac ratione

Solut. ex euacuatione, quia alimento priuetur. Dicendum: plures quidem alias esse caussas propter quas ab alui fluxu fœtus in vtero perduntur, Sed hanc potissimum proposuisse Galenum, quod hæc à vulgaribus fere vna, & maxima caussa existimetur, quomodo autem ab alui fluxu alimentum subtrahatur fœtui, non est difficile inuestigare, si intelligamus Galen. vt loquitur Hipp. de eo fluxu, qui fit sæpenumero, vel (vt ait Celsus,) sine modo: ab hoc enim vitiato calore natiuo, & consequenter vitiatis cunctis coctionibus, haud potest is copiosus sanguis gigni, qui suppetat nutriendo fœtui, maxime si grandiusculus sit, Verum ex alijs caussis propter quas fiunt abortus ex frequenti fluxu alui, est, quia in quocumque fluxu prauus, & præternaturalis humor siue sit pituita acris à capite destillans, vt ait Hipp. 1. lib. de morb: mulieb: siue sit bilis atra, aut flaua, siue ichores corrupti pertranseunt necessario per intestina, inter quę & vesicam cum sit collocatus vterus, necessario ab ipsis contrectatur, vnde quando perflant praua excrementa non est dubitandum, quin ipsi fœtui aliqua noxa cõmunicetur, & tanto magis, quando frequens est excursus illorum excrementorum per intestina, Accedit etiam, solere frequentes fluxus alui inducere tenesmos, & lienterias, quæ exitiales sunt in prægnantibus, vt Hippoc 7. aphor. 27. præterquam quod assiduæ illæ exurrectiones ad egerendum mirum in modum

Vtilitas Aphor. labefactant vires tam fętus, quam ipsius prægnantis. Itaq; vtilis est præsens aphorismus non modo ad abortum prædicendum, verum etiam ad instruendum medicum non modo vt caueat ne fiat vlla insignis alui euacuatio, verum etiam vt vbi fit eam statim compescat, sed percunctabitur aliquis, cum plerumquè laborent prægnantes alui adstrictione quid faciendum sit: Certè maxima prudentia vtendum est, ne medicamenta purgantia, imò nec lenientia adhibeantur, quæ frequenti vsu solent nimium profluentem reddere ventrem, Sed loco ipsorum chysteres blandissimi ex oleo, butyro, iure, interdum erunt adhi-

bendi,

bendi, sicut & glandes benigniores, aut pruna dulcia iure, & mana imbibita; Cauendo tamen ne etiam hæc fiant frequenter, quoniam adstrictio alui potius confert grauidis, quam obsit, nisi tamen nimia sit.

---

35 *Mulieri quæ vterinis molestatur, aut difficulter parit, superueniens sternutatio bonū.*

PERGIT Hippoc. de mulierum affectibus docere, quæ una est generalis connexio, nisi dicere placeat Hippocratem docere, quod etiam in antecedenti, scilicet diuersionem per superiora ueluti per nares iuuare in affectibus uteri, qui fiunt potissimum ex suppressis mensibus, ut sunt hystericæ passiones. Quasi ita dicat Hippocrates, non modo mensibus deficientibus bonum est sanguinem è naribus fluere, imò uerò etiam sternutamentum iuuat in ijs passionibus, quæ fiunt ob menstruorum suppressionem, ut sunt hystericæ passiones. Vnde notum est quis sit Hipp. scopus, nempe monere medicum quid facere debeat ubi sibi occurrunt mulieres hystericæ, & difficiliter parientes, undelicet sententia sit prognostica, est tamen & curatoria, & quamquam sit longiuscula caret tamen & ratione, & diuisione (*Mulieri hyster:*) posset quispiam existimare hic Hippocratem loqui de muliere grauida hysterico affectu, siue uteri præfocatione laborante. At certum est utero gerentes huiusmodi affectui haud esse obnoxias, eò quod ubi plenus est uterus paullatim sua sponte attollitur, non autem ui; & subito, neq; etiā ab eo uapores frigidi at tolluntur, cum satis caleat, qui sursum in cor elati illum affectum inducant, præterquam quod ut ait Gal. 6. de loc: aff: cap. 5. huiusmodi affectus peculiaris est uiduis, sterilibus, atq; illis, quæ cum ante solerent congressu uiri gaudere priuatæ eo uiuunt. Itaq; ubi Hippocr. meminit mulieris hystericæ, de non prægnante loqui rationi est consentaneum Quid autem Hipp. intellexerit pro hystericis mulierib. variæ fuerunt sententiæ à Galeno in comentario commemoratæ, atq; confutatæ, illa autem uerissima est, nullas alias intellexisse, quam quæ uteri præfocationes, siue magis propriè non præfocationes, sed ἀπνοίαι, seu respirationis priuationes nūcupantur, hystericæ similiter à Latinis, & præsertim à Martiale nuncupatis, nam in his nō utique ex toto aboletur respiratio, alioquin mortuę essent, sed ita exigua sit, ut sensui non appareat, quomodo uero id fiat disertissime discepta uit Galenus loco precitato lib. 6. de locis aff: & nos in uarijs lection: s. quia à prauis uaporibus ex corrupto semine, aut retentis mēstruis in cor elatis, eiusq; calorem ita uiolantibus, atq; hebetantibus, ut exigua indigeat externi aeris attractione, & refrigeratione, Celsus lib. 2. cap 8 pro hystericis transtulit, locis laborantes, dicens: Quæ locis laborat, aut difficulter partum edit, sternutamento leuatur, Sed non satis apposite, cum labor locorum, comprehendat quodlibet vteri affectus, atque huiusmodi expositio apud Galenum satis confutata reperiatur, licet alioquin Hippoc: & lib. de loc: & in homine, & in Epist: de hominis natura dixerit, vterum esse mulieribus sexcentorū morborum caussam. (*Vel difficulter.*) Difficultas partus à multis caussis proficisci potest, scilicet vel quia fœtus sit mortuus, vel quia imbecillus, vel quia secundinæ non exeant, de quibus omnibus

Connexio.

Scopus.

Dubit.

Solut.

nibus non est dubitandum quin Hippocrates sit intelligendus, quandoquidem aduersus cunctas illas caussas, imò verò, & omnes alias difficultatem partus efficientes magnopere sternutamentum valet, vt probabitur, (*Sternutamentum superueniens,*) superuenire proprie dicitur, quando in ipso actu difficiliter pariedi, vel ipsi præfocationi contingit, neq; enim sternutaméta ante partum facta aliã vtilitaté præstant, quã vt fœtus liga méta frangãtur, ac propterea siue intépestiuus siue tépestiuus partus sequatur, (*Bonum*) dixit Celsus, leuatur: satis est ad Hip. mentem. nam vox ἀγαθὸν, siue bonum, significat sternutamentum, & in præfocatis, & in difficulter parientibus esse bonum tàm vt signum, quàm vt caussam. Est quidem bonum vt signum, tum quia suapte natura sternutamentũ, (vt ait Aristoteles,) est signum augurale, & sacrum, cum significet cerebrum, quę est animi sedes, bene valere, tum quia significat vim, quæ alioquin in præfocatis, & difficiliter parientibus erat sopita, reuiuiscere, ac melius valere. Est quoq; bona caussa, primum in præfocatis, quoniam si affectus oriatur à vaporibus frigidis, concussus ille calorem excitat, sicq; vapores frigidos discutit, sin autem fiat ob semen, vel menstrua retenta, ad ea similiter eijcienda non parum auxiliatur, quemadmodum quoq; eadem ratione curat singultum, dum humores impactos ventriculi tunicis, vel vapores spiritualia instrumenta lædentes, ac singultum plorantium inducentis dissipat, nam vtrumq; singultũ aut sternutamentum curari, etiam Aristot. in probl. & ante eum Crysimachus medicus in Platonis conuiuio dixit. Non minus quoq; in difficultate partus sternutamentum est bonum vt caussa quoniam siue mortuus sit fętus, siue imbecillis, eo motu facultas expultrix ad eijciendum magis concitatur, pariter si secundinæ sint retentæ, nil pænę efficacius, quam sternutamenta mouere, vt etiam 2. Epid: apertissimę testatus est Hipp. siquidem motu illo vehementi, & facultas expultrix robustior fit, & secundina ipsa de loco mota, promptius à facultate pellitur. Patet ergo quanta sit pręsentis aphorismi vtilitas, à quo medicus docetur, in huiusmodi casibus sternutamenta excitare arte, quemadmodum obstetrices sua sponte facere solent. Hipp. lib. de locis in homine, & primo de morb: mul: & odorata locis, fętida narib. adhibet, non quod sit animal (vt dixit Plato male) sed quia instar animalis sursum tollitur, vnde sequitur præfocatio. Verum illud dubitatur vtrum mulieri vtero gerenti, atq; ab hysterica passione occupate, nam quandoquè etiam grauidas præfocari videtur censuisse Hipp. 1. de morb: mulieb: etsi id rarissimę contingat: Sternutamentum sit excitandum, cum enim sternutamentum vim habeat ligamenta frangendi, & secundinas, atq; partum elidendi, ac alia suppetant auxilia, quibus præfocatę sine fœtus detrimento excitari possint, vt odoramenta, uellicationes, aliaq; similia multa; tutius & securius est hoc non uti, atq; alia adhibere. Imo uero si quando mulieres prægnantes vltro frequenter sternuant, optimum consilium est omni industria prospicere, vt sternutamentum compescatur, maximè verò cum proximæ sunt partui, quo tempore periculum esset ne intempestiue parerent, & abortum facerent, cópescitur autem sternutamentum, vt ait Aristot. 33. partic: problem. 2. & 8. si oculus, & nares perficiantur.

Vtilitas Aphor.

Dubit.

Solut.

36 *Mulieri*

36 *Mulieri menses decolores, nec per idem semper tempus venientes: purgationem indicant esse necessariam.*

Et hic quoque aphorismus multo aptius fuit positus, vel ante, vel post vigesimum octauum vbi de menstruorum, per suffitus prouocatione tractauit, nam & in hoc Hippocratis scopus est docere, quid medicus facere debeat vbi menstrua vitiosa sunt, aut quo ad substantiam, aut quo ad motum, Vnde paret aphorismum esse purum præceptum curatorium, sine ratione, atq; indiuisibile; cuius longiorem, & explicatiorem tractationem habuit Hpp. lib. 1. de morbis mulieb: (*Mulieri menstrua.*) Optima, & naturalia menstrua, vt docuit Hipp. lib. de nat: & morbis mulieb: debent secundum colorem esse rubra, qualis optimus sanguis, vel vt ait Hip. 1. de morb: mul: qualis victimę, cito concrescens vbi super terram sit effusus, siue vt ait Auuic. lib. 9. animalium: sicut sanguis arietis recenter decollati, nam si sit, vt alibi dicitur, vel uti aqua in qua sit caro abluta, vitiosa sunt, secũdum quantitatẽ duarum heminarũ, idest. 20. vnciarum mensura plus minusuè, secundum autem tempus, seu motum singulo mẽse fluere debent, propter quod menstrua tàm, à Græcis, quam Latinis dicuntur, dierum autẽ numerus quibus solet huiusmodi fluxus per durare haud certus natura obseruatur, quando alię vno, alię duobus, tribusuè, alię quattuor, aliæ vsque ad octo naturaliter purgantur, sed hoc non admodum refert, modo prædicta mensura seruetur, atq; status ordo, & firmus fluxionis sit, tempus verò vniuersale, quo incipere debent menstrua fluere est duodecimus, & 14. annus secundum Hipp. & Arist. durant vsque ad quinquagesimum circiter. A naturali substantia recedunt menstrua, quando aquosa sunt, aut biliosa, aut pituitosa, aut melancholica, atq; hæc docet libris de mulier: morb: cognoscere, si sanguis supra harenam proiectus exiccetur, deindeq́. inspiciatur. Sed certior, & honestior modus ab eodem traditus primo de morb: mulieb: si panni quibus excipiuntur menses abluantur, siccarią. in vmbra diligẽter inspiciantur, vbi enim aquosi, & pituitosi sunt, nullæ planę masculæ apparent, aut illæ sunt potius albescentes, quemadmodum si maculæ sint flauæ, bilem flauam, si nigrescentem melancholicos esse probatur, quæ omnia menstrua Hippocratem complexum esse, sub voce (ἄχροα) non dubito, licet enim vox illa uideatur significare coloris priuationem, haud tamen hoc potest esse in præsenti casu, quando necesse est aliquem colorem quælibet purgationes menstruæ habeant, sed significat priuationem coloris debiti, scilicet veri sanguinis. Vnde prudenter antiquus interpres aphorismorũ transtulit eam vocem (sine colore proprio.) Vtrum aut possit quoq; legi (χρόνια,) vt in aliquibus contextibus scriptum repertum esse testatur Galenus haud multum est disceptandum; nam id quod significat vox (χρόνια,) videtur expressum per verba subsequentia (μὴ κατὰ τὰ αὐτὰ,) vt hac vna ratione videatur multo melior lectio (ἄχροα.) Vitium porro menstruorum secundum quantitatem est, quando vel plus, vel minus quam deberet sanguinis excernitur, quod contingere potest, vel quia sanguis alio conuertatur, vt

Scopus.

in

in obesis mulieribus, quas propterea etiam Aristot. dixit, minus menstruorum emittere quam graciles, uel quia sanguis sit, aut uiscidior, & crassior; aut quia sit nimis tenuis, nimis calidus, & acris, hæ enim sunt potissimæ caussæ, quæ efficiunt, ut mulieres modo plus, modo minus menstruorum emittant. Demum sit in menstruis uitium secundũ tempus, uel motũ, quando aut copia maior adest sanguinis, aut is est fluxibilis, & acris, ob quas qualitates nimis tempestiue sollicitatur natura ad excernendum, unde & anteuertit debitum tempus; Vel quando paucior est sanguis, frigidiorue, crassior, & uiscidior ob quas condiciones natura minus irritatur, & irritat ægrius, atque tardius expellit, atque hoc est illud totum, quod uoluit Hippocrates nos docere hisce uerbis. (*Menses decolores, & non secundum eadem semper facti*;) nam ad hoc ut uere naturales sint, oportet, ut semper secundum eundem dierum numerum, & secundum alias condiciones incipiant, & finiantur. (*Purgatione*;) Cum decoloratio mensium aliunde non oriatur, quam ab humorum prauitate, atq; prauis humoribus debeatur purgatio per pharmaca, iure Hippocrates dixit huiusmodi mulieres indigere purgatione, seu ijs esse purgationem necessariam, unde Hippocrates primo de morbis muliebribus est sollicitus in purgandis, & per aluum, & per urinam mulierib. quæ similia menstrua habent, neq; dubitandũ est, quin etiam uia urinarũ sit accommodata simil. affectionib. quandoquidẽ membra sunt admodum proxima uterus, scilicet & uesica, atq; ut docet Gal. 5. de simpl: medicina, eadem sunt medicamenta urinã, & menses prouocantia, atq; per urinam æque uniuersum corpus expurgatur, atque etiam per menses. Verum dubitabile est, utrum in his etiam quandoq. expediat sanguinem mittere; ad quod respondendum: si simul cum decoloratione mensium adsit simul & ipsorum deminutio, uel quantitate; uel postpositione, uel utrisq. necessarium etiam sanguinem mittere, quemadmodum Gal. 6. Epid. sect. 3. tex 29. se fecisse in Romana muliere narrat, quæ licet esset melancholica, & sanguine prauo abũdaret, quia tamen sibi suppressi erant menses; magnam sanguinis copiam detraxit, magna cum utilitate, Sed si solum uitium sit in sanguinis qualitate, Vnã purgationem per pharmaca conuenire certum est, tum soluentia, tum attenuantia desiccantia atq. lotium prouocantia, qualia commemorantur, à Galeno in commentario, ut diacalamentum, quod uasa uteri obstructa aperire, ac attenuare valet. Vtilitas præsentis aphorismi perspicua satis est, quandoquidem non solum confert pro sterilitate curanda, quæ uitio menstruorum fiat, uerum etiam pro omnibus alijs effectibus curandis, qui solent sequi praua, & deficientia menstrua, cuiusmodi plurimos recitat Hippoc. lib 1. de morb: mulieb: Vbi etiam longissimam curationem instituit mulierum hac ratione sterilium.

Dubit. *Solut.* *Vtilitas aphor.*

37 *Mulieri utero gerenti si mammæ graciles repente fiant, abortit.*

HIC quoque aphorismus haud satis commode uidetur antecedenti subiunctus, sed multo melius locatus fuisset post 34. in quo de periculo abortus loquebatur, cum in hoc Hippocr. nil aliud intendat docere quàm signũ, que

quo liceat cognoscere abortum futurū, atque ad hoc ut possit medicus medicinam adhibere, & omni industria ab abortu tueri, Est ergo sententia hæc prognostica, pertinens ad simioticem medicinæ partem, sed sine ratione, & indiuisibilis. (*Si mammæ statim,*) quod vult dicere Hippocrates est, in muliere grauida metuendum esse abortum, si mammæ statim graciles euadant, Sic etiam Celsus lib. 2. cap. 8. dixit: Mulieri grauidę si subito mammæ emacruerunt abortus periculum est; quam sententiam habuit Hippocrates etiam infra hoc codē lib aphor. 53. & 2. Epid sect. 1. Iam verò quòd mammæ tumescant virginibus, atque mulieribus, quæ vel vtero gerunt, vel menstruis carent, est quia in cunctis sanguis copiosior ad loca deferatur mammarum, quo nutritæ vberius in maiorem molem attolluntur, sicq; grandiores, & solidiores efficiuntur, quod genus auctionis in Virginibus sororiare dicebant veteres latini, vt est apud festum, quam vocem mutuati sunt à Græcis, & præsertim ab Hippocrate apud quem frequens est vox (ἀδέλφισμένων,) idest germanorum, & fratriarum, & similium, vt sororum, vel fratrum; Vbi itaque mammæ solidæ & tumidiores sunt in coniugatis, vel alijs viro vtentibus, atque simul menstrua deficiant, solet id haberi pro signo prægnationis atque etiam in brutis obseruari solet, Verum enimuero interdum quoque contingit, quod in grauidis, vel non fiant tumidiores, vel si fiant vt extenuentur, atque hoc contingit dupliciter, aut tempore, aut statim. Si paullatim id fiat, potest esse, vel quia fœtus plus attrahat sanguinis, quam vt ad mammas copiosus ferri queat, vel quia corpus totum vitiatum non sufficiat tantum generare sanguinis, qui & alendo fœtui, & ipsis mãmis nutriendis, atque augendis abunde suppetat, sin autem statim mammæ tumentes extenuentur, dicit Hippocrates: metuendum esse ne aborsus cōsequatur, Sed illud quæsitu dignum est; cur si (ἐξαίφνης,) .i. subito mammæ gracilescant expectandus sit abortus, non ita si paullatim id contingat; nam si hoc post rem ū fieret, frustra addidisset Hippocrates vocem (repente) Galenus videtur totum hoc tribuere defectui nutrimenti ipsius fœtus, quod eo priuatus, attrahit etiam à mammis; & cum neque sufficiens habeat inde, calcitrat, calcitrandoque ligamenta frangit, vnde post modum sequitur abortus. Cæterum non mihi videtur hæc integra caussa, quoniam fœtus paullatim attrahit, ob idque deberent etiam mammæ paullatim emaciari, non subito, Igitur alia caussa proximior est quærenda, pro qua sciendum est inter mammas, & vterum esse quidem consensum quendam vasorum, sed non ita perspicuum, vt ex Anatomæ apparet, Sed etiam & consensus quidam alius formæ, & naturæ, quam etiam cognouit Hippoc. 2. Epid. sect. 1. vbi docens tumores testium curare tussim, & è contra, dicit: illud fieri ob consensum inter genitalia, & pectus, quod vti in viris est uterum, ita non minus in mulieribus; Iam verò cum res ita sese habeat, vbi quispiam grauis affectus occupat vterum, statim mammæ compatiuntur, ac subinde extenuantur, vnde quód uoluit Hippocrates significare est, ubi statim mammæ graciles sunt, id fieri ob affectum grauem aliquem, uel fœtus, vel vteri, ac propterea expectandum esse abortum, & miror Galenum non ponderasse particulam (ἐξαίφνης) nisi dicamus eius contextum ipsam non habuisse, quemadmodum, nec in aphor. 53. huius libri, nec secundo Epid. licet etiam

Dubit.

Sol. Gal.

Sol. Auctoris.

habeatur, & in primo de morb: mulier: vbi multa alia hac de re dicit, & à Corn. Celso loco citato, Conciuis autem meus, qui eam particulam expendendã duxit, voluit iccirco ab Hippocr. appositam fuisse, quoniam si paullatim gracilescant 7. vel 8. mense, cum sit proximus fœtus partui, potest etiam cum defectu nutrimenti sufficere, quod tamẽ minimè accipio, quia quò grandior, eo minus sustinet inediam, prætterquam quòd Hippoc. 1. lib. de morb: mulieb: hoc quod dicit etiam hic, potissimum fieri septimo, & octauo mense tradit; non nego tamen posse etiam subito gracilescere mammas ob insignem aliquam ab vtero euacuationem, Sed hoc est ita euidens, vt de hac caussa Hippocratem esse locutũ minimè existimare debeamus, duę tamen sunt conditiones necessariæ ad penitus verificandum aphorismum, vna est, vt perseueret gracilitas, alia est, vt id non sit consuetum, nam sunt quædam mulieres, quibus etiam leui de caussa consueuerunt mammæ fieri graciles, neque tamen abortiunt sicuti interdum etiam abortiuntur, quibus non subito, sed paullatim gracilescũt, eo quod paullatim subtracto nutrimento tandem fœtus deficit, Vtilis ergo est aphorismus, non modo ad præsagiendum, & prædicendum abortum, verum etiam ad mulieres, & medicos docendos, quod vbi hoc signum appareat sit remedijs sollicitandum, tàm ex parte obstetricum, quàm ægræ, & medicorum, ne sequatur abortus.

38 *Mulieri vtero gerenti, si altera mamma gracilis fiat, geminos habenti, alterum abortit, & siquidem mamma dextra gracilis fiat, marem: si verò sinistra, fæminam.*

Connexio. PATET certè continuatio presentis aphorismi cum superiore, Verũ posset videri forsan superuacaneus, cum superior sat sit, At secus est, quandoquidem alia quoque docet hic Hippocr. & inter cetera fieri superfœtationes, in quibus potest vnus gemellus seruari, & alter interire, Vnde sententia est tota prognostica, parum conferens amplius, quam superior, Et potest in duas partes *Diuisio.* secari licet demonstratione careat. (*Mulieri in vtero gerenti*,) Quod dicit Galenus breuiter pro explicatione huius aphorismi est ob antedictam communionem vasorum vteri fieri, vt pars ipsius dextera cum dextera mamma, & pars sinistra, cum sinistra communicent, Vnde deficiente nutrimento, aut affectu aliquo graui existente in vna parte, illa quæ ipsi cum rectitudine communicat, similiter afficiatur, atque extenuetur, Cumq; secundum Hippocratis opinionem mas in dextera vteri parte, & fœmina in sinistra fiat, rationi consequens, vt vbi paritur mas dextera mamma coafficiatur, vbi vero femella, similiter & sinistra emacietur, qđ totum iure dixit Gal. esse secundum Hippoc. dogma, quodq́; inferius explicatius habetur aph. 5. 48. Nam vt est apud Galen. seu Plutarchum in lib. de plac: phil: fuerunt inter Veteres, qui hoc negarũt, sed promiscuè, & fęminã, & marẽ in quibuslibet vteri locis generari existimarũt: Arist. in lib. 7. de hist: anim: c. 3 dicebat mares in dextera parte magis moueri, & fęminas in sinistra, sed hoc nõ esse perpetuũ, quinimò lib. 4. de gen: anim: c. 1. disputãs aduersus

Democritum dicebat gemellos sæpe reperiri genitos, & contentos in eadem vteri parte, atq; id à se compertum in dissectionibus animalium viuiparatum, tum pedestrium, tum etiam piscium, ex quo loco conuincitur Aristoteles pro cognitione animalium etiam ipsum dissectionibus studuisse, quemadmodum Hippoc. in Epist: narrat sese Democritum facientem reperisse. Hipp. autem secundo Epid:sec:6.dicebat: plurimum dignitatis habere oculū, & mammā dexteram, atq; marem in dextera parte innasci solere. Vtilitas præsentis aphorismi tantum est ad prædicendum an mas, vel fœmina sit futurus abortus, atque etiam an mas, vel femina in vtero contineatur, siquidem hac ratione, si vera sit Hipp. sententia, debent mammę dexterę semper esse tumidiores, & solidiores vbi mas conceptus est, sicut sinistræ tenuiores, & flaccidiores. At vbi fœmina est concepta, similiter sinistræ; Sed etiam hoc est fallax signum. *Vtilitas Aphor.*

---

39 *Si mulier, quæ neque grauida est, neque peperit, lac habet, huic menstrua defecerunt.*

DE conceptus, & de mammis locutus cum sit in superiori Hipp. non ab re sequitur in præsenti de ijsdē rebus agere, quamquam fortan aptius hęc sententia posita fuisset supra, vbi egit de menstruis, cū hic etiam quid menstrua deficientia interdum faciant docere intendat: ita vt sit hæc quoq; pars simpliciter ratione carens, & indiuisibilis, etsi alioquin longiuscula. (*Mulier*) dicit Hippoc. 1. quæ concepit, deinde quæ peperit, quoniam prius natura sit conceptus quam partus, Vnde non satis commodè Celsus trāsferens hanc sententiā lib. 2. cap. 8. Hipp. ordinem peruertit, dicens. Quæ neq; peperit, neque grauida est, si lac habet à menstruis defectus est. Quod autem in muliere interdum fiat lac in mammillis absq; eo quod conceperit, vel pepererit, vsu probatissimum est, imò verò etiam in maribus interdum fieri obseruatum est, & Arist. 3. lib. de hist: animal. cap. 20. id testatur interdum contingere tam in viris post pubertatem, quā in brutis, cum referat in Lemno cuidā capro tantum lactis emulsum esse, vt inde fierent colostra. In vtrisq; autem tam scilicet fœminis neque fœtis, neque prægnantibus fieri eadem ratione non est dubitandū, nempe ob ingentem sanguinis vbertatem in ipsis mammis collecti; Sicut enim vbi sanguis superabundat nutritioni in ipsis seminarijs vasis ipsorum spermatica facultate conuertitur in semen etiam in pueris, vt testatur Hipp. lib. de genitura, haud secus & in mammis, vbi superfluit sanguis ipsarum integræ nutritioni, is vi mammarum lactifica conuertitur in lac, Atq; hoc vtrisq; commune est, verum peculiariter id habent mulieres, vt in ipsis sanguis exuberet, & ad mammas copiosus postmodum feratur, quando scilicet, is qui singulo mense euacuari consueuit, retineatur aliqua ratione, tunc enim propter consuetudinem facile ad mammas fertur, faciliusque in his conuertitur in lac, propter maiorem vim lactificandi (vt sic dicam) facultatem, vnde frequentius contingit mulieribus fieri lac sine impregnatione, & fœtatione, quam viris, vt ob hoc Aristoteles iure merito dixerit, non modo rarissimè contingere, vt in maribus fiat lac, verum etiam *Connexio.* *Scopus.*

pro monstro haberi si quando id conspiciatur. Et animaduertere oportet, Hippocratem dixisse mulieri quæ nec vterum gestat, nec peperit, & tamen lac in mammillis habet, menstrua defecisse, non tamen è contra, quoniam sæpenumero varijs de caussis solent menstrua deficere, nec tamen in mammis fieri lac, eò quod vel sanguis retentus aliò feratur, quàm ad mammas, vel qui fertur uitiosus est, nec aptus vt ex eo fiat lac. Galenus autem pluribus hanc totam lactis fabricam percurrit in commentario, Sed nihil plus dixit quàm hoc: quod dixi, & quod raro fit, vt in mulieribus fiat lac, nisi conceperint, aut pepererint, vel nisi menstrua defecerint, de quo casu non est dubium in præsenti esse locutum Hippocratem, qui studiosissimus cum esset docendi omnia artis mysteria, etiam ea quæ raro contingunt haudquaquam esse silentio prætereunda putauit, Et forsan Veteres, & præsertim Empedocles (in hoc tamen ab Aristotele damnatus,) appellarunt lac, pus, eò quod eo fere pacto generationem accipiat quò pus ex sanguine genitum, quamquam in eo diuersum, quod pus fiat tàm à præternaturali, quàm à naturali calore, lac vero à naturali tantum, (& vt ostendi in varijs lect: eo modo Antiqui vocarunt pus lac, quo etiam vocarunt coctionem σήψιν,) Sed diminuto, vt Galenus in sequenti: sed non est consumata coctio, quoniam ratione frigiditatis mammarum efficitur, vt Galenus in sequenti, vbi etiam dicit: lac esse sanguinem frigidum, neq; enim fieret ex lacte sanguis iterum, si per consumatam coctionem factum esset, eo quod vt ait Arist. 4. metheorol. quę cocta sunt perfecte non possunt recrudescere, & iterum coqui. Itaq; verissimum est, quæ nec puerperæ, nec grauidæ sunt, eas carere menstruis purgationibus, sed & illud verissimum est, lac quod in his fit, non modo raro, (vt nuper dicebam,) fieri, verum etiam exiguum esse præ illo, quod fit in puerperis, vnde ad deprehendendas mulieres, quæ occidunt fœtus, & latere volunt, nullum possint iudices habere certius iudicium, quam copiam lactis in mammillis, Sed diceret aliquis, hoc haud perpetuo verum esse, cum repertę sint puellæ, quæ multo ante menstruorum eruptionem in mammis lac habuerunt, cui respōdendum id factum esse ea ratione, qua diximus quandoq; etiam fieri in maribus, aut Viraginibus, scilicet ob copiam eius sanguinis, qui superest nutritioni partium corporis, imò verò potest etiam fieri ratione eiusdem copiæ, vt non modo fieret lac, verum etiam & menstrua fluerent, sed tunc multo minus esset lac, quam si menstrua non fluerent & rationabiliter; Sed cum Hippoc. hoc in loco loquatur de menstruorum defectu præternaturali, & morboso, quæsitu dignum est, an etiam in defectu naturali menstruorum, licet post quinquagesimum ætatis annum possit verificari, ita ut si lac habeat in mammillis, possit id fieri, quia menstrua naturaliter defecerint, cui respondendum est, reperiri interdum mulieres vsque adeò sanguine abundantes, vt etiam vltra quinquagesimum annum, & purgentur & concipiant, ac pariant, quemadmodum hisce diebus proximis contigit Ducissæ Venetiarum, in hisce si menstrua tempestiuius paullo deficiat, plane potest lac in mām illis fieri; quemadmodum in consuetis concipere, & multum lactis facere, etiam sexagesimo ætatis anno potest lac fieri, si multo sanguine abundent. Vtilis est aphorismus non solum ad deprehendenda mulierum peccata, vt dicebam, (licet etiam sint quæ pariunt, & lac non

Dubit. *Solut.* *Dubit.* *Solut.* *Vtilitas Aphor.*

ne nō faciant) veruметiam ad cognoſcendum cōceptum, vbi de eo dubitatur, & ad cognoſcendum menſtrum defectum, ſed vt hæc vtilitates ſint paruæ, eſt tamen multum ornamenti medicis, atque philoſophis hæc ſcire, quando etiam ab ipſo Ariſtot. haud fuerunt neglecta.

40. *Quibuſcumque mulieribus ad mammas ſanguis colligitur, furorem ſignificat.*

CELSVS lib. 2. cap. 7. ita præſentem aphoriſmum latinum fecit. Suffuſæ quoq; ſanguine mulieris mammæ, furorem venturum eſſe reſtantur, poteſt autem connecti cum ſuperiore, eo quod in eo ſit locutus de lacte in mammis collecto, hic vero de ſanguine ex quo fit lac, perinde ac integra conſtitui poſſit ex ambobus ſententia in hunc modum, ſi lac fiat in mammis, fit, quia ſanguis menſtruus ad eas conuertitur, atqui ſi ad illas feratur ſanguis, neque in lac mutetur, furorem adfuturum eſſe ſignificatur. Vnde patet quę ſit Hippocratis intentio in hac breui ſententia, quæ prognoſtica uere eſt, ſine ratione atque indiuiſibilis. (*Mulieri.*) Hippoc. 2. Epid. in fine ſect. 6. habet quidem hanc eandem ſententiam, verum quod hic dicitur tantum de mulieribus, ibi videtur quoque dici de viris. Sunt.n hæc ipſius verba. Venturum furorem prænūciat, cui in mammis ſanguis colligitur. Eſt autem non abſimile, id quod Hippocr. ſcripſit libro ſupracitato, ſect. 5. ſcilicet quibus venæ cubiti valdè pulſant, eos, & furibundos, & valde iracundos eſſe; Galenus ſcribit ſeſe huiuſmodi rē haudquaquam vidiſſe, & forſan Hippocratem eam uidiſſe, proptereaque voluiſſe poſteris relinquere, ut multa alia nobis tradidit cæteris penitus incomperta. Quod ſi uerum eſt, proculdubio aliquam etiam illius cauſſam reperiri, quandoquidem omnis effectus propriam cauſſam habet. Itaque inquit Galenus hanc poſſe afferri rationem, quod adenes ueluti mammę ſunt partes ſanguinis expertes & frigidæ, merito cuius lac generant, quod quidem frigidius ſanguine eſt, quemadmodum, & pars ubi fit, frigidior eſt Iocinoris parenchymate ubi ſanguis fabricatur, cū ergo ſanguis feruidior in mammis colligitur, ita ut nequeat in lac conuerti, propter communionem quam habent mammæ cum cerebro, inde feruentes uapores in illud miſſi maniæ occaſionem facile præſtant, haud ſecus quam illis idem ſanguis in cubiti uenis ualde feruidus collectus, proptereaque pulſus arteriarum manifeſtos reddens, ubi in cerebrum, & cor feruentes tranſmittit halitus, tum iræ, tum furori concitandis famulatur. Et notandum eſt hic Hippocratem proculdubio de ſanguine uitioſo loqui, quoniam uox *συστρέφεται*, qua hic utitur id proprie ſignificar, ut ſcribit Galen. 4. de uictus acut. contex. 22. Verum aduerſus rationem à Galeno propoſitam dubitari poteſt, quoniā ſi mammarū ſubſtantia frigida eſt deberet ſanguinem quantumuis feruidum attemperare, ac propterea lac quidem nihilominus gignere: ſed pro natura ipſius ſanguinis ex quo fit, ſic lac dicimus modo eſſe bilioſum, modo melancholicum prout ſcilicet talis eſt ſanguis ex quo fit, præterea initio impręgnationis ſunt collectiones ſanguinis in mammis, unde creſcunt, & durantur, neque

Connexio.

Scopus.

Not.

Dubit.

Solut. neque tamen faciunt maniã, nisi placeat dicere facultatem mammarum permutatricem interdum robustam esse, ita vt sanguinem quantumuis vitiosum permutet in lac, interdum verò debilem: vbi robusta est, facit quidem lac ex sanguine vitioso; sed & ipsum vitiosum, vbi debilis est, cum nequeat sanguinẽ melancholicum, aut biliosum permutare, is permanens immutatus vapores melancholicos, aut biliosos in caput mittit, vnde postmodum furor, & mania subsequuntur. Quod autem obijcitur de prægnantibus, in illis non colligitur sanguis in vnam partem ita ut fiat συστροφή, siue duritia, & tumor. Sed funditur

Dubit. per totas ipsas mammas. Sed an hoc faciat putrescens, an tantum feruens dubitari posset, ego verò vtroque modo fieri posse non dubito, quamquam putrescens multo sæuiora, & lethaliora damna infert, tum ob viciniam cordis, tum ob cerebri communicantiam: Si enim feruens, aut putrescens humor, & sanguis in vtero cõtineatur deliria, syncopas, aliaq. grauissima mala inducit, etiam si longe dissitus sit, & à corde, & à cerebro: multo magis hoc potest facere in mammis, quæ vtrisque uisceribus adeo sunt proximæ, possumus tamen dicere

Solut. de non putrescente esse intelligendum, alioquin esset cum febre, nec significa-

Dubit. ret maniam, quæ est vehemens delirium sine febre, qua distinguitur à phreniti-

Mania, quid. de, vt docet Gal. 1. prorr. 1. & 3. in 3 Epid. tex 44 Sed cum etiam in alijs superioribus partibus sanguis collectus faciat similia symptomata, atque etiam alia, cur solum Hippoc. loquitur de mammis, atque de Mania? Iacobus concivis meus dicit id fecisse Hippo. quia frequentius hoc contingit in mammis, quã in alijs partibus ob confluxum sanguinis menstrualis: Sed hoc est contra Galen. qui scribit hunc casum rarum esse, nec vnquam à se visum: adhæc Hippoc. vt dictũ est, 2. Epid. videtur velle hoc esse verum tàm in viris, quàm in mulie-

Solut. ribus, Itaque melius est respondere sub nomine maniç, melancholiam, aliudq. omne delyrium intellexisse, nam id interdum significare eam vocem docet Galenus aphor. 25. & 52. lib 6. & potius mammarum meminisse, quia hoc cum rarius eueniat, vt ait Galenus, docet multo facilius etiam in alijs partibus contingere. Possumus etiam aliter respondere, nempe Hippocratẽ hic vsurpasse vocem συστρέφεται, quæ vt scribit Gal. 4. acut. 22. significat collectiones, & durities partium ex prauis succis, à quibus facile mittũtur vapores in cerebrum, qui licet necessario non faciant maniam, tamen apti sunt facere, & faciunt interdum. Veruntamen ad hoc vt æternę veritatis aphorismus sit, requiruntur nonnullæ condiciones. Vna est, vt sanguis sit multus, propter quod utitur Hippocrates uoce συστρέφεται, hoc est colligitur, quæ copiam materiæ collectę significat, Alia condicio est, ut non solum sit copiosus, sed etiam ualde uitiosus, scilicet feruidus melancholicus, aut biliosus, nam quod parum uitij habet permutatur, & uincitur faciliter à facultate mammarum alteratrice: nam sanguis pituitosus etiamsi multus colligatur in mammis, haudquaquam potest maniam facere, imò si ob copiam immutatus permaneat, stuporem potius, quam furorem, & maniam inducet, quales fieri pituitosos uiros, & fœminas quotidie obseruamus. Tertia condicio est, ut cerebrum sit debile, & cor, alioquin existentibus his uisceribus robustis, repelluntur uapores priusquam ullum afferant detrimentum.

Vtilitas aphor. Est Vtilis aphorismus ad prædicendum in mulieribus furorem, qui solet illis frequen-

frequentius, quam viris continget e, Vtilis est ad curationem, præseruationemque, quoniã vbi suspicatur hac de re medicus, protinus & sanguinis euacuatione, & purgatione succurrere potest, Sed percunctabitur aliquis, & iure, quomodo cognosci possit colligi sanguinem, & periculum imminere, etenim hæc res non ita sensui obuia est, quia habeat opus aliqua industria: Ideo puto cognosci hoc posse tumore mammarũ, rubore, calore, carentia lactis, carentia menstruorum sine conceptione, faciei rubore, capitisq́. repletione, Hæc nomina, vel saltẽ plurima si adsint, proculdubio meruendum est, ne furor, & insania succedant.

41 *Si velis noscere an conceperit mulier, cum dormitura est ei aquam mulsam potandam da, & si alui tormina patietur concepit, si minus, non concepit.*

SÆPIVS Hippocrates in superioribus locutus fuerat de grauidis, & de ijs quibus menstrua deficiunt. Vnde ad eorum intellectionem, maximè referebat cognoscere posse, quando mulier in vtero habet & quãdo non. Id quod facit in præsenti aphorismo, in quo scopus Hippocr. præcipuus est docere signa quibus cognoscitur cõceptio, de quibus etiam locutus est lib. de fœtat: & superfœt: necnon primo de morb: mulieb: de sterilib: & alibi: Est autem sententia pertinens ad partem medicinæ diagnosticam, Etenim dicebat alias Hipp. conceptum, partum, abortum, & morbum ijsdem modis iudicari: Etsi uerò posset in plures partes diuidi, vna tamen est sententia, qua dicit Hipp. si placeat cognoscere an mulier conceperit, dum it dormitum esse præbendum ei melicratum, quo epoto si postea torminibus teneretur eam concepisse, sin minus, nihil in vtero habere: Certè mirari soleo, quomodo Hippoc. ex hoc uno signo uoluerit cognosci rem adeo difficilem, & eo magis miror, quia alibi non proposuit nisi in lib: de steril: vbi etiam melli addidit anisum, & forsan ex ijs rebus est, quas raro vsu ueras probauit, *(Vbi dormitura est,)* in nonnullis codicib. legitur (ἀδείπνῳ,) idest nõ cœnatę, at Gal. videtur potius legisse οὐκ ἀδείπνῳ, idest cœnatę, unde aliqui nõ solum putant in hoc periculo faciendo debere mulierem cenasse, uerum opipare edisse, quod consilium certè, nec utile, neq; securum puto, quandoquidem non modo utero gerentes, uerum etiam steriles, atq; ipsosmet viros si lautè cœna alamus, ac deinde dormituris melicratũ propinemus raro contiget, quin torminibus capiantur, *(Melicratum.)* Vt dicebam in lib. de sterilib. habetur hoc experimentum cum melle, & aniso, uel secundum alios codices cum minio, & aniso; rursus sunt qui putant Hipp. intellexisse de melicrato crudo, ut Galenus alij uero de cocto, eo quod crudũ in quibusdam tormina faciat sæpenumero, Ego uero puto non posse dari certam legem, eo quòd sunt corpora adeo tenera, quæ etiam à melle cocto crucientur, alia rursum, quæ nec à crudo quicquam patiuntur, qua caussa forsan motus Hipp. nil determinauit, sicuti nec Auicennas, sed simpliciter melicratum dixit. est melicratus compositũ ex aqua, & melle, quę uario modo fieri solet, modo plus, modo minus mellis apponẽdo, etiam puro, sub nomine melicrati intellexisse Hipp. cũctas similes potiones quãquã, accepit pro exẽplo melicratũ tãquã usitatius, & tutius cęteris similib. potionib. *(Si alui tormina.)* Alui tormina fieri solẽt à uarijs caussis, ab humorib. acrib. à frigidis, nec nõ à

Connexio. Scopus. Melicratum quid.

flatu,

flatu, similiter fieri solet in uarijs intestinorũ locis, scilicet summis imis & medijs, frequentius autem in ileo, seu colo, quamquam apud Veteres usq; ad Tiberij tempora, ut narrat Plinius haud inuenitur nominatus dolor colicus, sed tantum iliacus, cuiusmodi sæpenumero inuenitur appellatus ab Hippocrate, & de quo hoc in loco fuisse locutum non dubito, Cur autem in grauidis ex potu melicrati fiat colicus, seu iliacus dolor, puto illam posse afferri rationem, quod prægnantium intestina à tumore uteri coarctantur, quo fit vt qui libere antea flatus exibat, tunc angustia loci impeditus ipsa intestina longe, lateq; extendat, sicq; tormina inducat. Verum sicuti retro dicebam, hoc signum est admodum fallax, quin uix umquam uerificabitur nisi aliquæ condiciones adsint, quarum prima est, ut mulier consueta sit huiusmodi potiones sumere, nec ullos cruciatus pati, sic conijci poterit, quando torminibus preter consuetudinem molestetur esse ob retentionem flatuum ex angustia intestinorum ab utero pleno, & ea comprimente inducta, atque hoc potissimum contingit in somno, quando excrementa, atque flatus multo magis, quàm alias retinentur, tunc enim icirco iuuat iacere cruribus contractis, quia plus spacij relinquitur ipsis flatibus, ne extendant, & tormina faciant, imò etiam à natura docentur homines, & bruta dum torquentur secundum intestina contrahere crura, ut docuit Aristot. disertissime 6. sect prob. 3. vbi quærens cur sit melius inflexo, quàm extenso corpore cubare, prædictas rationes attulit. Secunda condicio, vt melicratum sit optime paratum, vel melle crudo, vel cocto, prout mulier solet ipsum vsurpare, aut magis minusuè pati, Et Auicennas 21. 3. tract. 1. cap. 10. volebat, vt melicratum sumendum fiat ex duabus vncijs mellis, & totidem aquæ pluuialis, vbi etiam dicebat hoc esse expertum certum, sed nisi in consuetis potare illud, scilicet absquè noxa. Tertia condicio, vt mulier alioquin sit sana, nec alijs ęgritudinibus, & præsertim intestinorum obnoxia, nam valetudinariæ mulieres, & maxime quæ oppilationibus expositæ sunt, facile absquè impręgnatione ex potu rerum similium incidunt in similes affectus, cuiusmodi quoq; sunt hystericæ vocatæ, Sed cum certum haudquaquam sit huiusmodi signum imprægnationis, quemadmodum nec alia mox subiungenda, optabitis forsan, vt doceam vos certiora; quod vt præstem ante cetera illud estis monendi, nullum in primis saltem mensibus imprægnationis signum ita certum esse, quin fallat interdum, Veteres vt Hippoc. Aristot. Galen. Auic. Aetius, alijquè scriptores conati sunt complura monstrare, quæ crediderunt minus fallere, quæq; cum plurima sint, conabor selectiora sumere, atq; facilioris doctrinæ gratia, sub capita quædam redigere, Ergo quia vbi fœtus iam incipit moueri, & venter augeri, atq; mammę, non fluentibus mensibus, iam certissimum est mulierem esse grauidam, de hoc tempore non loquemur: Sed de prioribus mensibus, scilicet quando magis dubitatur, nec dum signa certa adsunt Hæc autem signa uel capiuntur ex ipso coitu, vel post coitum, atq; hæc sumuntur, aut ab actionibus mutatis, aut ab excrementis, aut ab affectibus, De coitu dicit Auic: vbi mulier concipit percipere in ipso actu magnam delectationem, & exuctionem, atq; caput virgæ exiccari, simulq; & marem, & fęminam ad spermatis emissionem consentire, velutiq; fœminam horrere, & conuelli, tum claudi os uteri ita ut nec stylus

Dubit.
Solut.

lus penetrare possit, post coitum si spacio septem dierum semen intra vterum retineatur, ita vt non effluat, quemadmodum solet, dicit Hippocrates libro de genit: de nat: pueri; & primo de morbis mulieb; nec non Aristot. 7. de Hist. animal; 3. Signum esse conceptus. At post septimam diem, sunt multa alia signa commemorata à prædictis scriptoribus; Nam quod spectat ad actiones animales mutatas, adest quædam in motu pigrities, interdum vertigo, oculorum hebetudo, & veluti profundatio, Appetitus diminutio, & deprauatio. Ex actionibus vitalibus, anhelitus fit maior, pulsus celeriores. Naturalis coctio ciborum deterior fit. Ex excrementis, menstrua retinentur, aluus durior fit, vrina acrior, ructus, & vomitus acidi, amari, Postremo quod pertinet ad affectus; color natiuus permutatur ad varios, fiunt dolores circa stomachum, & vmbilicum; tument, & indurantur mammæ. Hæc atque alia plura solent in grauidis statim apparere indicia, quæ faciunt, vt à plerisq. putetur eas ægrotare, sed sunt etiam nonnullæ adeo validæ, & optime constitutæ, vt vix quicquam differant à seipsis dum vtero gerunt. Vtilis est itaque hic aphorismus ad prædicendum conceptum, quo cognito fiunt mulieres, & medici ipsi accuratiores in ijs gubernandis secundum regulas nobis à Veteribus relictas. *Vtilitas Aphor.*

---

42 *Mulier si marem concepit, bene colorata est, si vero fœminam, mala colorata.*

DOCVIT Hippocrates in superiori signum cognoscendi conceptum in vniuersum, nunc autem intendit docere modum cognoscendi vtrum conceptus mas sit an femina, quod etiam facit vnico signo à colore accepto, forsan quia hoc putauerit esse ceteris efficacius, vel quia hoc ab ipso sit magis obseruatum, quamquam & hoc fallax sit. Pertinet ergo præsens sententia ad partem medicinæ diagnosticam, atque sine ratione est, attamen in duas partes diuidi potest, quarum prior hæc habetur (*Mulier, si marem concepit boni coloris est,*) εὔχροος, boni coloris; Quis autem sit bonus mulieris color diffinitum est à plerisquè, scilicet albus rubeo mixtus; Vnde Ennius poeta Erubuit mulier ceu lacti purpura mixta. Aetius etiam lib. 16. cap. 9. Et Auicen. 21. 3. trac. 1. cap. 13. inter signa masculi fetus, quod grauida sit melioris caloris, pluris leuitatis, agilitatis, & mundioris faciei. Sunt etiam & alia signa, verum omnia fallacia, licet hec commemorata sint ceteris certiora, velut etiam, quod in dextera totius corporis parte diuersa symptomata appareant; cum enim (vt antea dictum est,) mares vt plurimum in dextera parte contineantur, iure quando ceteræ dexteræ partes illi compatiuntur argumentum esse potest marem esse conceptum. Cæterum hic quæ situ dignum est, ad quid sit referenda particula (*boni coloris*) an scilicet ad alias mulieres, an ad eas que conceperit femellam, an vero ad seipsam, ut scilicet sit melioris coloris, quam dum non est grauida, preterea, videre oportet que sit vera ratio, propter quam mulier que concepit marem fit boni coloris; Circa primum Galen. in comm: manifeste dixit Hippocratem facere comparationem pregnantis, non ad alias, siue pregnantes, siue non, sed ad seipsas, *Connexio.* *Diuisio.* *Dubit.* *Solut.*

quando uel in utero habent, vel fœminam habent, quod tamen intelligendum est, nisi accesserint externæ caussæ, quæ potuerint ipsam bene colorare, vt exercitatio, ignis, Sol: potio uini: nam Attila cum vidit Episcopū Narniensem alioquin sanctum virū adeo facie rubicundū dixit: illum vino delectari, cum tamē talem faciem haberet ob assiduas lachrymas, ad hæc non debent mulieres quæ sunt iudicandæ esse purpurisso fucatæ, vt solent esse pleræque. Ad secundum verò dicit Galenus similiter, & cum eo omnes alij, caussam boni coloris in ea, quæ concepit marem, non aliam esse, quam quod mares à calido semine, vel vtriusque, vel alterius saltem generantur, tam in humano genere, quam in brutorum, vnde par est etiam eos esse calidiores. & propterea magis sanguineos, quo fit vt deinde sint coloratiores, quandoquidem vt primo de humoribus dicebat Hippocrates talis color efflorescit in cute, quales humores intus dominantur; Accedit hisce quod cum mares plerumq. in dextero latere siti sint, suo calore iecur magis calefaciunt, ex quo fit, vt sanguis calidior fiat; & cōsequenter corpus magis coloretur, quæ etiam est ratio, propter quam quanto magis fœtus grandior euadit, eo magis signa ipsa masculinitatis sese produnt, quia scilicet tūc plus sanguinis calidioris factum est, & ob id venæ pleniores faciunt meliorem colorem, hæc de prima parte. Sequitur secunda quæ est, (*Sin fœminam conceperit &c.*) vox δυσχροος, proculdubio contrarium præcedentis, scilicet (ἐυχροος) significat, hoc est mali coloris, facta nempè comparatione tum ad seipsam priusquam concipiat, tum quando marem concepit, & proculdubio contrariorum effectuum contrariæ sunt caussæ, sicut enim masculorum caussa est calor, & robur, sic fœminarum frigus, & imbecillitas seminis, vnde cum minus caleat fœtus, sitq. in sinistra parte, iure iecur quoq; minus incalescit, propterea què non generat sanguinem calidiorem, & consequenter non potest melius colorare, Sed aliquis dubitabit, quomodo fieri hoc possit, quandoquidem mulieres grauidæ, siue marem, siue fœminam gerant semper sunt calidiores, quā dum non sunt grauidæ, vnde hac ratione deberet semper aliquo modo esse coloratiores, quam dum nihil habent in vtero, Ad quod respondendum est, ad faciendum bonum colorem præter sanguinis caliditatem, & bonitatem, requiri etiam ut corpora sint ab excrementis vacua, & boni humores in cutim fundantur, vt dicebat Aristot. in postrema proble: sect. 4. Nam propterea nimium dormientes fiunt decoloratiores, quoniam in ipsis excrementa plus retinentur, atq; minus dissipantur, Modo fœtus masculini magis excrementa consumunt calore, fœminini autem minus, vnde hi minus colorant, vel magis decolorant, quàm mares, quæ etiam est ratio, vt dum generantur famellæ, ac pariuntur, semper puerperia sint plura, & deteriora, pluribusque diebus fluere pergant, secus quam cum mares eduntur. Verum vt retro dicebam hoc signum non est, ita perpetuum, quin interdum fallat, quod scilicet vsuueniat quandoque, vt fœmina aliqua concepta, sit aliquo mare robustior, & propterea coloratiorem reddant prægnantem; Vnde necessum est ad hoc vt præsens signum ab Hippocrate propositum æternam veritatem habeat, multa quoq; alia coniungantur, quę sparsim ab Hipp. sunt proposita libro de fœt: & superfœt: de sterilit: de genitur: & ab Auicen: simul proposita inueniuntur 21.3. trac: primo cap. 13. &

apud

apud Aetium lib: 16.cap.9. Sunt hęc, quod marem gestans non modo sit boni, seu melioris coloris, verumetiam vripsa prægnans sit leuior, agilior, bene appetat, dextram mammam duriorem, & maiorem habeat, semperq. grauitatẽ aliquam maiorem, & affectum in dextera parte sentiat, addit Auicennas pulsum quoque dexterę partis esse maiorem, atq; velociorem, Sed quod ait quoq; fuisse expertum, est ubi pręgnans sese mouere incipit, aut quiescere, semper id facit, tum pede, tum manu dexteris; Verum quod dicit Hippoc. lib. de sterilib: atque etiam confirmatur ab alijs, s. eam quæ marem gestat, habere maculam in facie, veluti à Sole iniustam ἐφήλιν uocatam, vt est in contextu græco non satis intelligo, nisi potius legendum sit, (fœminam,) ut interpres correxit, forsan quod uideret dici ibi, fœminam gestantẽ esse bene coloratam, secus quam in hoc aphorismo habetur, Sed vt cumque sit, non probatur experientia huiusmodi maculam habere prægnantes, siue marem, siue fœminam gestent, Quemadmodum vbi fœmina est in utero, ut ait Auic: præter contraria signa marem gestanti, fiunt & vlcera, & apostemata in pedibus, atque coxis, forsan ob excrementa, quæ diximus in ijs magis exuberare, Vtilis est aphorismus, vt patet ad dignoscendum conceptus sexus, quæ cognitio tametsi in facienda medicina sit exigui vsus. Ad alia tamen plurima valet, præsertim ad conciliandam ipsi medico existimationem, & beneuolentiam, necnon ad lucrum faciendum pro ijs, qui solent pecunia, vel alio, contendere de futuro sexu. *Vtilitas Aphor.*

---

43 *Si mulieris grauidæ, in vtero sit erysipelas; lęthale.*

CVR Hippocrates interposuerit præsentem aphorismum nulla commodior afferri potest ratio, quam quia sibi proposuerat de varijs fœminarum affectibus, tàm naturalibus, quàm præternaturalibus tractare, vnde cum Erysipelas vteri in grauida, sit affectus rarus, mixtus ex naturali, quæ est prægnatio, & præternaturali, qui est erysipelas, de eo prognosticam sententiam afferre voluit, adeo vt in præsenti scopus ipsi propositus non alius fuerit, quàm monstrare, quid in vteri grauidæ erysipelatæ sit pręsagiendum, Est itaque sententia tota prognostica, sine ratione, & sine diuisione, *(Erysipelas:)* quis affectus sit Erysipelas docuit pluribus in locis Galenus, præsertim secundo ad Glauconem, & libro de tumor: præternaturam, Est enim tumor factus ab ichore bilioso feruente, nam vbi putrescit phagedęnam potius, & herpetem, quàm verum Erysipelas facit; an habeat febrem coniunctã haud videtur dubitandum; quãdoquidẽ humor suapte natura feruidus, vbi adhuc magis incẽditur, in quacumq; sit corporis parte, necessario spiritus saltem accendit, febremq. diariã inducit; Cũ Erysipelas in parte aliqua generatur, haud est difficile ipso intuitu cognoscere ob ruborẽ pallori cõmixtũ, quo affecta pars coloratur, simulq. valde calescit. At si in aliqua parte interna gignatur, haud ita facile est dignoscere, ꝑpter *Connexio.* *Scopus.*

quod Hipp. quando in lib. de nat. mulieb: ac secundo de morb: muliel: tractauit de Erysipelate vteri, laborauit vt multis signis illud cognosci posse ostenderet. *(In vtero.)* Dum mulier vterum gerit, difficile est imaginari posse ipsum fœtum erysipelate tentari; attamē haud quaquam impossibile duco, quia etiam id contingat, quod possit sanguis maternus, quo alitur adeo calidus, & biliosus esse, vt huiusmodi affectum pariat; Verum frequentius multo accidere potest, vt vterus id patiatur, tum quia dum plenus est, valde semper calet, tum substantia ipsius solidiuscula est, ita vt biliosus ichor nequeat faciliter inde elabi, sed retentus tumorem faciat, & hæc est ratio ob quam explicite dixit *(in vtero,)* quamquam etiam potuit illud dixisse, vt distingueret ab aliarū partium internarum, atq; externarum erysipelate, quod nihilo secius potest mulier prægnans incurrere. *(Mortale.)* Hippoc. 1. lib. de morb: diuidens morbos in salutares, dubios, atque eos qui necessario interimunt, inter hos postremos adnumerauit erysipelas vteri in grauidis, quasi necessariò hic affectus exitium afferat patiētibus, imò verò etiam aliarum partium inflammationes, vt pulmonum, lateris, membra-
Dubit. narum cerebri, necessariam mortem afferre dixit, Verum hoc in loco tria occur-
1. runt examinanda, Vtrū mortale intelligatur de fœtu, an de muliere, an de vtris-
2. que; Præterea non videtur ita lethale esse Erysipelas vteri, primo respectu ipsius partis, quæ ignobilissima est, & sine qua etiam bruta, & mulieres viuere possunt, deinde respectu fœtus, qui res naturalis est, & multo calido natiuo abun-
3. dans, merito cuius iniurijs maximè resistit. Postremo videndum quæ sit ratio cur Erysipelas, qui est affectus quasi cutaneus, atque sua natura potius salutaris vsque adeo lethalis sit, nam quod in pulmone erysipelas sit perniciosissimum, sicut & in iocinore non est adeò mirum, tum quia ea uiscera sunt nobilissima, ac principalia, tum quia vt sæpe dixit Hippocr. & Galenus febres malignæ semper iunguntur visceribus, aut erysipelata, aut inflammationes patien-
Sol. 1. tibus. Circa primum puto potissimum mortale referendum esse ad ipsum fœtum; Secundario autem etiam ad mulierem; nam fœtus qui res tenerrima est, vt facile à quibusuis caussis læditur, atque interimitur, sic multo magis vbi illæ caussæ sunt satis violentæ; Ceterum mulieres minus periclitantur, quia vt dixi quantum ex parte vteri illæ viuunt etiam cum grauioribus ipsius affectibus, vt cancro: quinimo cum Hippoc. locis citatis de nat: mulieb: atque de morbis mulieb: tradat curationem erysipelatis, signum est illum putasse mulierem ipsam à morte posse vindicari, Itaq; si mulieres pereunt ob hanc ægritudinem est potius ratione abortus, in quibus solent mulieres præsertim alia ægritudine deten-
Sol. 2. tæ, periclitari. Circa secundum iam dixi Erysipelas non ratione ipsius vteri esse
Sol. 3. adeo exitiale, Sed propter fœtum, qui suapte natura caussarius est; Cur autem (quod erat tertio loco examinandum,) Erysipelas sit adeò exitiosum, complures efficiunt caussæ; quarum prior est, quia Erysipelas in vtero grauidæ fieri nequit, nisi sanguis, quo alitur infans sit admodum feruidus, biliosus, & acris, vnde cum fœtus, & pessimo nutrimento vescatur, & continuo contrectetur ab vtero flagrante à quo etiam pungitur, & perurirur, necesse est omnino vt perdatur, Altera caussa est, quia simili Erysipelati vix fieri potest quin febris acuta copuletur. Iam verò prægnantem mulierem aliquo acuto morbo tentari mortale

tale esse dixit antea Hippocrates. Accedit his postremo difficile esse medicinam adhibere non modo, quia morb. internus est, nec refrigerantia applicari queũt, verumetiam quia si alantur morbus augetur, sin in tenui victu, vt morbus exigit, detineantur; haud quaquam potest fœtus, qui suapte natura debilis est, & inopiæ alimenti, & violentiæ morbi resistere, quo fit vt necessario pereat, tam si Erysipelas sit in parte vteri interna, quam si sit in externa. Sed percunctabitur aliquis, cum Hippocrates inflammationes mortales faciat in grauidis, vtra sit lethalior, an inflãmatio vera, an Erysipelas. Nam multi putant magis exitiale esse Erysipelas, ut pote de quo explicatissimè sit locutus Hippoc. sed ex alia parte, vt inflãmatio in externis est grauior morbus, quàm Erysipelas, multo magis deberet in internis partibus, in quibus semper calor multo maior est. Dicendum est pro ressolutione posse morbum metiri, vel materia, vel forma, si primo certum est sanguinem à quo fit inflammatio esse benigniorem humorem, quam bilis sit, ac propterea ab eo fieri mitiores morbos, ut ex Hippoc. docuit Gal. 6. Epid: com: 3. tex. vltimo, nam neque ita expungit, mordicat, & stimulat fœtum, ac mulierem prægnãtem, quemadmodum facit biliosus succus, neque etiam ita ardet, nam vt dicebat Hippoc 4. de morbis, & 6. Epid: initio, & 6. necnon Gal. 2. de diff: feb: & alibi ex pingui quod est in sanguine fit bilis, vnde quod biliosum est etiam pingue est, & propterea ignis præcipuũ alimentum est. Sin uerò metiatur secundum formam, proculdubio inflammatio deterior est Erysipelate, cum sit vitium in uitæ sede, quæ est sanguis. Vtilis est aphorismus ad prædictionem.

Dubit. *Solut.* *Vtilitas Aphor.*

---

44 *Quæcunque præter naturam tenues existentes vtero gerunt, aboriunt priusquam crassescant.*

HIC quoque aphorismus nihil habet commune cum superiori, nisi quòd & ipse est de affectu muliebri, in quo intentio Hippocratis est docere, quid sit præsagiendum, vbi fœminæ nimium graciles concipiunt, vt sententia sit, seu dogma partim naturale, partim prognosticum, quale dixit esse Galenus illum aphorismum, qui habetur 6. Epid: sect. 5. 33. in illo aphor. (*Mulier, & Capra depasta,*) caret autem ratione, nec diuidi commodè potest. (*Quæcumque præter naturam tenues.*) Triplex est in vniuersum corporis mulieris habitus vel gracilis, vel crassus, vel mediocris, de quibus omnibus tractat Hippocr. tribus aphorismis sequentibus. Et primo de gracilibus in præsenti, cuius multæ fuerunt expositiones, vt narrat Galenus, apud quem licet eas videre, Sed quod præceteris consideratione dignum sese offert est, quomodo dictio (*præter naturam*) sit intelligenda. An simpliciter scilicet pro ijs, quæ præter omnem naturæ modum sunt extenuatæ, an verò pro ijs, quæ sunt graciliores factæ, quam prius erant naturaliter, Galenus putat vtroque modo posse intelligi. Ego autem arbitror satius esse Hippocratem intelligere de ijs, quæ & multum, & præter sui consuetudinem sunt extenuatæ, nam quæ parum extenuantur, quomodocumque fœtum retinent, quinimò complures sunt, quæ vbi conceperint gracilescunt,

Connexio. *Scopus.*

ſcunt, & tamen fœtum, vſque ad tempus debitum geſtant, de quibus non loquitur, ſed de illis, quæ priuſquam concipiant extenuantur, vt hac forſan ratione antepoſuerit extenuationem, conceptioni. Haud tamen intelligendum de ea extenuatione, quæ fit vi morbi, vt eſt vterquè maraſmus, quoniam nimis ſtupidi ingenij eſſet, rem adeò manifeſtam dicere, imò fieri nequit; vt quæ tali maraſmo habentur, vnquam concipiant. (*Abortiuntur ſecundo menſe,*) non quod hoc tantum menſe, & non alijs abortiantur, ſed quod hoc potiſſimum; Iam verò quærenda eſt cauſſa cur abortiantur, & cur potiſſimum ſecundo menſe. De quibus dicunt fere omnes propterea abortiri, quoniam ex vna parte membra mulieris trahunt alimentum, vt reficiantur, ex altera parte etiam fœtus trahit, vt alatur, vnde cum ſufficiens non inueniat alimentum deficit, & moritur, Sed vt libere dicam non mihi plene ſatisfacit hæc ratio, quoniam quæ extenuatæ ſunt poſſunt ſanguine abundare, vt erat illa mulier Romana commemorata 6. Epid ſect. 3. t. 29. cui gracillimæ tantum ſanguinis detraxit Galenus; tum quia graciles propterea ſunt, quia membra non fruuntur debito alimento, ita vt ſuperſit multum pro fœtu, tum quia fœtus ante ſecundum menſem pauco indiget nutrimento, quare multo accommodatius mihi videtur ſi dicamus Hippocratem loqui de ijs, quę graciles ſunt ob vitioſum alimentum, in quibus cum ſanguis non ſit probus alendo, atque ob ceſſantia menſtrua magis cumuletur, ſit vt fœtus alioquin imbecillus minime poſſit ſufficere ferendis aſſiduis ab impuro alimento detrimentis allatis, vnde perditur ſpacio duorum menſium, non quod præciſe ſecundo menſe hoc accidat, Sed quod hunc non tranſeat, quin fiat abortus.) *Priuſquam craſſeſcat:*) Et ſi ſenſus huius dictionis varius concipiatur; Ego tamen hunc vnum eſſe verum puto, vt Hippoc. dicat, ſemper abortiri, quæ ſunt nimium, & pręter conſuetudinem tenues, donec craſſeſcant, & ad naturalem habitum redigantur, nam quæ ex tenuibus fiunt carnoſiores, & obeſiores illud iccirco conſequuntur, quoniam vberem ſanguinis boni copiam habent, quæ ſufficit non modo fœtui alendo, verum etiam augendæ corporis prægnantis moli occupari, & adnotandum eſt, particulam (*priuſquam craſſeſcant*) non intelligendam eſſe tantum ante aborſum, ſed ante conceptionem, quaſi voluerit dicere Hippoc. mulieres admodum graciles, & ſecundo menſe abortientes, debere ante conceptionem craſſiorem habitum recuperare, ſi debent ab abortu vindicari, & præſeruari, quamquam ſum etiam in opinione conciuis mei, non eſſe neceſſum, vt integra priſtina craſſities recuperetur, ſed ſat eſſe, vt incipiat rehaberi; Vnde mihi videtur Auic. 2. 3. tract: 1. cap. de aborſu, male intellexiſſe Hipp. dum ſcripſit: fieri aborſum in extenuatis antequam craſſeſcat. De qua re videnda quæſtio Iacobi ſuper hunc aphoriſmum. Vtilitas aphoriſmi duplex eſt, vna ad prædicendum aborſum, ne vel medicus, vel alij gratis damnentur: Altera eſt ad præſeruandum ab abortu, ſiquidem hinc diſcitur, eas quę nimium extenuatæ ſunt, oportere priuſquam concipiant, recorporari, (vt loquitur Cælius) ne abortiantur.

Dubit. *Solut.* *Solut. auctoris.* *Vtilitas Aphor.*

45 *Quæcunque mediocriter corpora habentes, abortiunt secundo, aut tertio mense sine occasione manifesta: his acetabula vteri plena muccosis sunt, & non possunt ex pondere fœtum continere, sed disrumpuntur.*

MANIFESTISSIMA est connexio præsentis cum antecedente, & subsequente aphorismo, quoniam cum sibi propouisset, & de abortientibus vitio corporis habitus prædictiones docere, in antecedente de gracilibus, modo de mediocribus, in sequenti de crassis, & obesis tractat, & quamquam aliqua ex parte prognostica sententia videatur, est tamen quoq; & physica, sed maximè practica, cum monstret rationem medendi ijs, quæ primis mensibus abortiũtur absq; caussa manifesta, habet autem demonstrationem adiunctam hic aphorismus, quia redditur in eo caussa, propter quam abortientes primis mensibus id patiantur, vnde iure potest in duas partes secari, nempe in sententiam, & sententiæ rationem, (*Quæ mediocriter*) mediocriter se habet corpus, quando neque crassum nimis, vt Nichomachus smyrnacus apud Galenum, nequegracile est, vt Philites apud Athenæum: Sed ut dicunt græci εὔσαρκον, In his abundat sanguis quantum debet, ita ut & fœtus, & mulieri prægnanti alendæ, & conseruandę sufficere possit, tanto magis in prioribus mensibus, quando non est opus copioso sanguine, Iccirco est necesse, quando tunc fiunt aborsus, vt id contingat, vel ob aliquam violentiam externam, ut casu, percussu, qualis fuit Neronis, qui Poppeam grauidam pedis graui percussione, & abortire, & perire fecit, vel animi merore, vel nimio labore, uel aliquo graui odore vt extinctę lucernę, quo prægnantes abortiri scripsit Arist. vel vt ait Gal. ob aliquũ morbum vteri, aliamue ex caussis ab ipso copiose enumeratis. (*His cotyledines muccosi*) si nulla externa caussa faciat mediocriter secundũ corpus habentes abortiri, tũc ait Hipp. immediatam abortus caussam esse eximiam acetabulorum vteri humiditatem, Etenim sunt acetabula uasa, & ligamenta illa, quibus vtero fętus alligatur, quę licet semper sint initio molliuscula, & crescente fętu solidiora, & firmiora reddantur, quo possint sustinendo põderi sufficere, attamen est quidam modus mollitiei in initio, qui etiam soliditati coniunctus est, ne fœtus labatur, & decidat, vnde si huiusmodi mollities, & teneritudo modum excedat, cũ ponderi etiã satis leui nequeat satis esse sustinendo, fit abortus decidente fętu, perinde ac fructus pediculo humidiori, & laxiori alligatus faciliter cadit, dicitur autẽ nimia mollities à muccollo, qui μυξὴ ab Hippoc. dicitur, & qui licet propriè de expurgamento cerebri per nares, & palatum dicatur, nihilominus à Gal. lib. 6. aphor. 59. & alibi impropriè dicitur quoque de quolibet excremento pituitoso aliouè succo simili, & idem Hippocrates libro de locis in homine uocat μυξὰν humorem illum, quod reperitur in acetabulis articulorum, sicut sæpe in Coacis, & alibi sic uocat humorem stercori commixtum. Et. Aristoteles septimo de hist: anim: in fine c. 4. dicit: si prægnans 8. Mense vtatur uenere infantẽ muccoopple tum exire: qua voce vsus est quoque in penultimo problem. sectio. 2. 3. Itaque uis huiusce demonstrationis tota in eo est sita, quod humidioribus exi-

stem-

stentibus acetabulis, pondus (fetus licet exiguum) ab ijs non potest sustineri. Sed

Dubit. 1. dubitatio oritur primum, quomodo in corpore bene constituto possit tantum humiditatis exuberari, quę adeo incommodet, usui, & functioni acetabulo-

Dubit. 2. rum. Deinde dubitatur, quę sit necessitas, ob quam in mediocriter se habentib. pręgnantibus, nec ulla existente caussa externa sit caussa abortus in primis mensibus tribuenda soli humiditati acetabulorum, & non alteri, siquidem possunt etiam in utero esse alię affectiones, quę abortui faciendo auxilientur, & inter cętera ipsius uteri nimia siccitas ob quam fit, ut cum nequeat extendi prout exigit foetus incrementum, certè foetus perditur, haud secus, atque dicebat Hippoc. de sterilibus, & de nat. muliebri: eundem interimi ob angustiam uteri; nam angustia uteri sicut caussa est partus, quando scilicet foetus grandior factus non potest in angusto loco contineri: sed calcitrat: sic etiam ubi tempestiuior, & maior fit, quam decet, calcitrans foetus nimis properanter exit priusquã sit maturus, & consequenter interit. Ad utrunq; dubium dicendum est, fie-

Solut. amb. dub. ri quidem posse, ut abortus fiat etiam aliquo morbo instrumentario ipsius uteri, at illud rarissimè contingere. Hippocratem uerò hoc loco docere uoluisse id quod crebèrrime accidit. Et quod dicitur de siccitate nimia uix fieri potest, ut in primis mensibus tanta sit, quę in primis mensibus extensionem uteri possit impedire, neque inconuenit: etiam in bene carnosa muliere fieri humidiora acetabula, quoniam ut pręclare dixit Gal. lib. de cib. bon. & ma. suc. etiam optimę naturę à mala uiuendi ratione corrumpuntur, & hoc mulieribus pręgnantibus accidit maximę, si uictitent humidioribus cibis, aut largiori potu quàm par sit utatur. Quemadmodum enim bibaces mulieres non concipiunt, quòd humidior factus uterus semẽ retinere nequeat, sic rationi consentaneum est ob humidiorem uictum, ita reddi acetabula humida, ut factum conceptum diu sustinere non possit. Et miror quomodo aliqui sint ausi dicere, fętus in extremis mensibus ob acetabulorum siccitatem periclitari, quandoquidem multę humiditates quæ exeunt tempore partus, ostendunt ibi non posse tantam siccitatem adesse, & si quę abortiuntur eo tempore, potius id eueniat ob acetabulorum aliã imbecillitatem, quippe quę, ut dixi indies magis minuuntur, & attenuantur, aut ob fętus magnitudinem, & loci angustiam, quàm secus; quomodo autem possit cognosci hoc acetabulorum uitium, Hippocrates & in lib. de nat. muliebr. & in primo de morb. muliebr. docuit, ubi scribit: cognosci quod loci humidi fiãt, quodq; exit mucosum est, & tenax, nec mordens; quale à uẽtre fertur, ad hęc etiã dum nõ sunt pręgnantes post sanguinis mẽstrui purgationem, solet post duos, uel tres dies huiusmodi muccosus humor manare, & interdum horrere, ac calere. Sententia itaque hęc sit Hippocratis Germana: In mulieribus mediocrem corporis habitum habentibus si fiant secundo, uel tertio mense abortus id accidere, nisi sit alia caussa uiolenta manifesta uel intra, uel extra corpus, ob ligamẽtorum nimiam mollitiẽ, quę facit, ut pondus fętus crescentis sustinere nequeat, prǽterquam quod in caussa sunt, ut ait Auicen. quod flatus in utero, alimen-

Utilitas Aphor. túq; contaminetur, & uteri corpus lubricum nimis reddatur. Vtilis est aphorismus ad pręcognitionem abortus, sed maxime etiam ad pręseruationem, cum doceatur medicus sibi aduersus largam humiditatem esse contendendum pro-

præteraquè non modo victum exiccantem esse instituendum, verum etiam medicamentis tàm externis, quàm internis esse occurrendum, qualia multa proposuit Hippocrates locis supra citatis, & quales sunt aquæ thermales variæ, quas aduersus hæc vitia, tàm intus, quàm extra adhibere solemus, ob vim exiccatoriã, quã omnes aquas thermales possidere quotidiana experimenta satis docent.

---

46 *Quæcumque præter naturam crassæ, non concipiunt vterò, his omentum os vteri comprimit, & priusquam extenuentur, non concipiunt.*

LIBRO de nat: mulieb: de sterilib. & de superfœtatione habetur hic idem aphorismus. Reliqui antecedentes aphorismi de habitu corporis potius abortum, quam sterilitatem facienre tractarunt; Qui verò in præsenti aphorismo crassus habitus memoratur ab Hippocrate, sterilitatem potius, quam abortũ facit, ideo Hippocratis scopus est docere; qua ratione in crassis fiat sterilitas, Et licet multæ aliæ sint caussæ sterilitatis, quas omnes recensiet Hippocr. lib. de sterilibus, tamen cum Hippoc. hic sibi proposuisset tractare de effectibus, quos faciunt habitus corporis mulierum præternaturales, & crassi habitus hic sit præcipuus, vt faciat sterilitatem, de hoc potissimum est locutus, Est itaq; sententia physica, scilicet ætiologica habens secum rationem, & propterea diuisibilis in sententiam, atque rationem. (*Quæcumque prætern:*) Quomodo sit intelligenda uox præternaturam docet Galenus in commen: dicens hanc particulam (*præter naturam*) dupliciter accipi, scilicet pro valde, & pro præter ipsius prægnantis naturam, & consuetudinem, & primo modo, non secundo modo esse accipiendam; ego verò puto vtroquè modo accipi debere, quandoquidem, vt ait Hippocrates libro de superfœtatione, quæ præternaturam sunt crassæ, & pituita repletæ, non concipiunt: sed quæ ex natura nisi aliud impediat, certè tales sunt; inueniuntur innumeræ, quæ licet à natura sint satis obesæ, attamen & concipiunt, & pariunt, quod ita sint à natura constitutę, ac propterea instrumẽta ita accommodata, vt proprio fine haud frustrentur, contra verò quæ à natura tenues, deinde immodice pinguescunt, non concipiunt, vt nepti meæ contigit, quæ donec nubilis fuit semper gracilis erat, paullo post crassa facta, & nupta concipere numquam potuit; (*His omentum.*) Hic Hippocrates caussam reddere incipit cur crassiores non concipiant. Omentum, quod superextenditur ventriculo, & intestinis ob multas venas, & arterias, quibus conflatum est, faciliter pinguescit, vt Galenus lib. 6 de Anat: administ: & pinguescens in longum latumq. extenditur, ita ut interdum vsq; ad pubem pertingat, totumq. aqualiculum amplum, & magnum reddat, de quo dicebat ille poeta Pinguis aqualiculus, Itaq; mulieribus, quæ ob crassitiem non concipiunt, ideo illud accidit, quoniam, Omentum ita extenditur, ut sese porrigat, vsque ad pectinem, (*Os vteri comprimit,*) cur autem pertingens omentum ad pubem impediat conceptionem, est quia os vteri coarctat adeo, vt quemadmodum ait libro de natu: mulieb: de sterilibus, & de superfœtatione; semen non recipiat, Nam vt dicebat Hippocrates primo de morbis mulieb: conceptio aufertur quando, vel

Scopus.

Diuisio.

semen non recipitur, vel receptum non retinetur, vel si retinetur, corrumpitur, & ante septimam diem corruptum excernitur. Quod autem voce Hippocrates (*os vteri*) exponit Galenus dicẽs, dupliciter esse os, aliud colli vteri, aliud ipsius vteri, hoc verò in loco intelligi ipsius vteri, quandoquidem cum in collum ingrediatur hominis pudendum, fieri nequit, quin in ipso semen recipiatur, non autem os vteri, quippe quod nisi sit apertum haud potest semen ingredi, etiam si ab vtero attrahatur. *(Priusquam extenuentur,)* vnica est ratio prouidendi, vt mulieres crassiores factæ concipiant, si extenuentur, vt ait Hipp. etiam in libro de nat: mulieb: sic enim extenuatum quoq; omẽtum redit ad pristinum situm, ita ut os vteri liberum effectum ad recipiendum semen aptius reddatur. Est itaque verissima hunc in modum explicata Hipp. sententia, nempè mulierem præter naturam suam valde crassefactam, non posse concipere, quia omenti pinguedine compressum os vteri, non admittit semen: non autem quod admissum exprimat, vt videtur voluisse Auicennas 21.3 trac. 1. cap. de sterilit: nisi dicamus ipsum voluisse dicere, quod exprimendo ipsum semen impediat ne ingrediatur vterum; Sed optabit aliquis scire, cum dictũ sit esse alias caussas, quæ impediũt crassas natura concipere, quæ sint aliæ caussæ, quæ facere possunt, vt crassa à natura mulier non concipiat, Cui dicendum est id quod scribit Hippoc. 2. prædictionum, vbi docens, quæ mulieres sint aptiores ad concipiendum, & quæ ineptiores, inter alia dixit, impedire quaslibet mulieres à conceptione, quando aut nulla, aut pauca, aut vitiosa menstrua habent, vel vterum ipsum nimis humidũ, aut secundum os malè collocatum: Et Arist. 7. de hist: animal: in fine cap. 2. & secundo de partibus anim: 5. dicebat: pinguia, & crassa omnia sterilia, ac mares minus feminis, fœminas minus menstrui habere: quippe cuius magna pars ad crassitiem faciendam vertatur; Sed vt dicebat Lucretius quarto de nat: etiam crassæ concipiunt si gracilibus iungantur, Et Hipp. lib. de aer. aq. & lo: sicut, & Arist. 7. de hist: c. 3. dicũt: crassas nimis etiã alia ratione nõ cõcipere, quia os vteri propria pinguedine ita coarctatur, vt nequeat, nec attrahere, nec admittere in corpus vteri semen, illud certè uerissimum ibi dicitur ab Hippoc. ac frequenter vsu comprobatum, tenues comparatas nimium crassis etiã à natura esse, ad cõcipiendum aptiores, quod hæ quoq; magis conspicuas, atque amplas venas habeant, & consequenter copiosa materia, & ad semen producendum, & ad alendum fœtum ipsis suppetat. *(Nisi prius:)* Hæc est 3. pars in qua ait, non concipere nisi prius extenuentur: Nam sic os vteri non comprimitur, plus excrementi menstrui supperit. Vtilis est aphorismus ad speculationem, & prædictionem sterilitatis, uerum reducit quoque ad praxim, cum hinc doceamur, quæ ob accidentariam crassitiem factę sunt steriles, ad eas fœcundas reddendas opus esse, ut prius extenuentur, quod ut faciendum sit docuit Hippocrates libro de natu: mulieb: atque libro de steril. Sed maxime primo de morb: mulieb:

Vtilitas Aphor.

47 *Si vterus in coxam vrgens suppuratur, necesse est ἔμμοτον fieri.*

ET hic quoque aphorismus malè locatus est, cum agat secundum Galenū de curatione vlcerati vteri, vt potius debuerit inter eos poni, qui de vteri affectibus tractant, verum vt alias dixi, sæpe peccatum est in aphorismis ordinandis, Scopus autem Hipp. est vt placuit Gal. & alijs (de qua re postea videbimus) docere quò instrumento sint curandi vteri q. suppurantur, ita vt sit purum præceptum curatorium, absque ratione, atque sine diuisione. (*Si vterus*) Vterus etsi non moueatur secundum locum, vt Platonem male sensisse dixit sępius Galenus, id tamen habet, vt vbi repletur, vel concutitur, vel aliquid simile patitur, inclinet modo deorsum, modo sursum, modo in latus dexterum, modo in sinistrum, quos duos postremos modos vocat nunc Hippocr (*Imponi in coxam*) & de hisce omnibus locupletissimè locutus est Hippoc. in omnibus libris, in quibus de mulierum affectibus est locutus, Quod igitur dicit Hippo. nunc est; vbi vterus repletus, & tumefactus ita est, vt incumbat in alteram coxam, atque ibi supputet, necesse esse curationem ἔμμοτον facere, (*Suppurata*) bene dixit Galenus hanc suppurationem (de qua loquitur Hippocr.) non esse in interna, sed in externa parte, siquidem vbi suppuratur intus, haud quaquam licet adhibere medicina per linamenta (*Necesse*) necessitas vtendi eo curationis modo in eo posita est, quoniam post suppurationem relinquitur vlcus, Vlcerationis autem curatio fit per exiccantia, exiccari autem non possunt nisi aperto ore pus, & sanies pro vt gignuntur sic assiduę exeant; ad quæ omnia præstanda maximè confert ea curandi ratio. Cęterum dubitatum grauiter inuenio à viris doctis, vt ab Alexandro Petronio in Dialogis, quid Hippocrates intellexerit illis uerbis (ἀνάγκη ἔμμοτον γενέσθαι,) nam Galenus videtur voluisse non aliud Hippocratem voluisse significare, nisi linamenta esse indenda, atque sic curationem faciendam, vt fieri solet in vlceribus cauis externis, cui interpretationi complura alia Hippoc. loca fauere videntur, in quibus cum simili dictione vtatur, id semper, & non aliud significare voluisse videtur, vt lib. de arti: de affectibus internis, de natu: mulieb: de morb: mulieb: imò Corn: Celsus lib. 7. cap. 13. quasi hanc Hippocratis dictionem imitatus dixit: sub linamentis sanescere, Alij dixerunt significare vnguentis per fila concerpta impositis curationem factam significari: Sed vt libere dicam, vix possum credere Hippocratem voluisse docere, rem adeo popularem, si quidem nullus erat vsque adeo imperitus chirurgus, qui non sciret, & ratione, & vsu, ulcera quæque caua externa curari, per impositionem variarum rerum filamentis lineis decerptis exceptarum, præterquam si ipsius Hippocratis phrasis rite; & diligenter attendatur, non dixit quod necesse sit facere curationem διὰ τῶ μοτων, sed quod necesse sit vterum ἔμμοτον fieri, quasi rem designat, quę consequatur necessario in generatione, vteri suppurationem. Itaq; placuit Alex prędicto emmotū fieri significare, vlcus qđ fit suppurationē decūbēte vtero ad coxā, s. cauum, & profundū, ita vt opus sit lōgis spellicis, & linamētis, quemadmodum ait in lib. de superfocatione: sed vere si res æstimetur idem

Scopus:

Dubit.

Solut.

est, aut parum differens ab eo, quod & Galenus, & alij sunt interpretati: Pudet me conciuis mei Iacobi, qui intellexit commotionem fieri, sed hæc condonanda sunt illis, sęculis in quibus lingua græca ignorabatur, imò etiam latina bona. Itaque dico cũ Petronio Hippo. hoc in loco non solũ curationem: sed præcognitionem docuisse, eiusquè sententiam esse, quod si vterum labatur in coxam, necesse esse suppurationem, & cõsequenter vlcus cauum fieri; neque dicendum est semper vlcera sequi suppurationem, quoniam id falsum, cum videamus fieri pus in thorace, atque alibi sine vlcere, imò dicit necesse esse in hoc fieri vlcus, vt denotaret non semper id sequi; Cur autem necessario sequatur vlcus cauum suppurationem vteri in coxa, est quia locus est cauus, & calidus nec commode remedia recipit, vt deberet, atque hæc voluissem explicari à Petronio siquidem cum vlcus fiat fistulosum, & profundum, nequaquam per filamenta potest curari, vt conueniret, imò nec per ignem, quasi voluerit dicere Hippoc. fieri vlcus ei mucosum, profundum, & incurabile. *Vtilitas Aphor.* Vtilis est aphorismus non modo ad prædicendam suppurationem, verum etiam & ad curationis rationem, atque modum.

---

48. *Fœtus, mares quidem in dextris, fœminæ verò in sinistris magis.*

ACCOMMODATISSIME locatus fuisset pręsens aphorismus post trigesimum octauum, si quidem est veluti ratio quædam, cur si mamma dextera extenuetur maris, si sinistra fœminæ fiat abortus, scilicet quia mares in dextera vteri parte, & fœminæ in sinistra gignuntur; Aliam autem quærere *Connexio.* connexionem inter hunc, atq; antecedentem proculdubio superuacaneum est; nisi ponamus hanc communissimam, quod vterquè sit de re muliebri: Est verò dogma potius phisicum, tractatum etiam ab Aristot absquè ratione; *Diuisio.* Diuidi certè potest in duas partes, quarum Prior est: *(Fœtus mares in dexteris,)* Secunda autem est. *(Fęminæ verò in sinistris magis,)* De ipsa re illud ante cętera obseruandum, ab Hippocrate hanc opinionem fuisse etiam recensitam 2. Epid. sec. 6. & 6. Epid. sect. 2. quam & habuerunt Parmenides, & Empedocles, vt iure vetustam fuisse opinionem, quod mares in dextera, & fœminę in sinistra gignantur dixerit Gal. 14 de vsu partium, aphor. 38. huius libri lib. 2. de semine & lib. sexto de locis affectis, nec dubium est id totum Hippocratẽ tribuisse loci ipsius caliditati, & dignitati, quandoquidem id expressè dixit locis citatis 2 & 6. Epid. quod multo magis à Galeno confirmatur in præsentis aphorismi commentario, vbi illud addit ob viciniam iocinoris, partem vteri dexterã esse calidiorem, & testem similiter dexterum compatius, & calidius semen habere, sicut è contra semen sinistri esse frigidius, atque serosius, nec non vteri sinistram partem esse frigidiorem, quod etiam se demonstrasse magis in quinto anatomicarum demonstrationum testatur, Cæterum Aristoteles lib. 7. de hist. animal. cap. 3. hanc opinionẽ nullam habere certitudinem dixit, quòd promiscuè mares æquę in sinistro atque in dextro sinu vteri comperiantur geniti, & moti, siquè vlla diffe-

differentia est, eam dumtaxat esse secundum magis, atque minus; In quarto verò de generat. animalium disputans aduersus veteres, qui similiter masculini, & fœminini sexuum caussam adscribebant caliditati, vel frigiditati vteri, & partium eius, vtitur eo magis argumento, quod in dissectionibus animalium sæpè visum sit eadem in parte genitos fuisse gemellos, quorum alter mas, alter fœmina fuerit, & quod si adscribenda esset ratio sexuum frigiditati, vel caliditati fieret, vt semper vel mares, vel fœminæ generarentur, Sed hæc Aristot. & Auerrois argumenta uix probabilia sunt, siquidem Aristot. non ita fuit in dissectionibus exercitatus, vt ex eo quod semel, aut bis viderit, certam obseruationem facere potuerit cum è contra medici quoque se secus ex ipsis dessectionibus obseruasse testētur; neque ualet altera ratio, quoniam temperamenta uteri pro uarijs internis, atque externis caussis possunt mutari adeo, vt modo calidiores, modo frigidiores illi redditi, sic modo mares, modo fœminas proferant, Sed in hac re illud statuendum, quod Hipp. in præsenti docere voluit scilicet non æternum esse dogma ut mares in dextera, & fœminæ in sinistra gignantur: sed hoc tantum euenire, μᾶλλον, idest magis, nam hæc dictio (μᾶλλον, in extremo aphorismi posita, æquè ad primam, ac ad secundam partem referri debet, sic enim in libro de nat: pueri, & de superfœtatione firmius docuit Hipp. vbi etiam ad generandos mares illud documentum attulit, quod deinde à posterioribus receptum est, ut ubi optatur mas, sinister testiculus, vbi fœmina, dexter alligetur, tamquam eadem sit ratio partium caliditatis, vel frigiditatis tàm in maribus, quàm in fœminis, nam & Auic. 21.3.1. cap. de caussis masculinitatis dicebat, propterea semen decidens à dextero reste esse calidius, atque compactius, quoniam à rene dextero proficiscitur, qui cum sit proximior iocinori calidior est. Vtilis est aphorismus ad cognoscendum an mas, an fœmina sit in utero prægnantis, quoniam vbi in parte dextera, & motus, & calor sentiuntur maiores, ibi est mas, contra si in sinistris, &c. *Vtilitas Aphor.*

---

49 *Ut secunda procidat, sternutatorio apposito, & nares apprehendito, & os.*

IN partu nulla res ferè periculosior contingit, quàm si secundina uocata aliquantisper retineatur, quæ cum sit carnea quædam substantia, quæ straguli cuiusdam instar seruit, ne fœtus ulla ratione violetur, ubi extra uterum fętus uenit, illa calore fœtus deserta, nisi statim & ipsa exeat, corrumpitur, & putrescit, unde complura grauia symptomata, & breui etiam exitium consequuntur, ob quod & Hippocrates, & Galenus maximè solliciti fuerunt in docendo, quomodo huius expulsioni studere debeant, ut Hippocrates in præsenti aphorismo facit, qui licet melius alibi collocari potuisset, non tamen ex toto male haberet, si antecedens vt parum necessarius, & alias propositus demereretur: Est autem Hippocratis scopus docere, quo pacto secundinæ sint extrahendæ, ex quo liquet esse purum præceptum curatorium, & indiuisibile, *(Secundinæ:)* Galenus in hoc breuissimo commentario purum grammaticum egit, forsan quòd suspicaretur malè intellectam, & scriptam uocem (ὑστέρων) posse aliquibus errandi occasio- *Scopus.*

nem

nem præbere, quia illa vno modo scripra vterum, alio modo secundinam significatur hic, quod scilicet posterius à fœtu exeat, aut veluti postremus quidam fœtus, uerum fœtum immediate sequitur, sed de huiusmodi re dubitandi occasionem abstulit ipsemet Hippocr. in fine sectio. 5. secundi Epidem; ubi non ὑστερῶν uoce: sed χορίων usus est. (*Sternutamentum.*) Varia sunt, quibus parantur sternutatoria, omnia facultate acri, & mordaci prædita, ut melanthium, synapi, piper, eleborus; pennis etiam solent irritari, & nares, calefieri, ad hoc ut humor ibi contentus calore in flatum conuertatur, atq; ita sternutamentum fiat; quod uniuersi flatus è naribus eruptionem esse dicebat Aristoteles, Sed quæ sit ratio propter quam à sternutamento secundinæ eijciantur, & præterea cur cum sint multa alia remedia, quę ad secundinas educendas traduntur, solius tamen sternutamenti meminit, non autem tussis, quæ similiter uidetur conferre posse, opus est aliqua diligentia speculari. Aristoteles enim 33. particula probl. 1. quærens, cur singultus sternutamento finiatur, ad duas caussas id referre uidetur ad calefactionem, ob quam spiritus crudus, quod facit singultum dissoluitur, & ad impetum, quo ex partibus spiritualibus materia singultus eliditur, His etiam duabus de caussis fieri existimandum est, ut secundinæ retentę sternutamento extrudantur, primum, quia cerebrum cōcalefactum, & spiritum læsum magna ui illum expellere nititur, deinde quia illo uehementi nixu, & impetu uniuersum corpus concutitur, quo concussu facultas uteri expultrix mirum in modum excitata, quicquid sibi incommodū, & noxium est extra à sese depellit. Etsi enim, ut dicebat Gal. 2. de sympt: causis cap. 3. sternutamentum uideatur à natura excogitatum ad depellendas narium noxas, attamen maximè, & principaliter uidetur inseruire pro tollēdis cerebri molestijs, siue illæ sint in uentriculis, siue in reliquo cerebri corpore, quæ fuit caussa, ut Aristot. dixerit loco citato problem: propterea sternutamentum esse à ueteribus uocatum rem sacram, quoniam & significat, & facit ualere cerebrum, quod est rei sacrę, nimirum mentis uerum domicilium, & à cuius utilitate, consequēter etiam pendet aliorum sensuum utilitas, ut manifestè experimur, etiam oculos, & nares ui sternutamenti expurgari, perinde atque etiam à tussi, quæ uere æmulatur sternutamentum, eo modo pulmones, & corpus uniuersum concutiens, quo sternutamentum, & certè etiam ad secundinas educendas tussis confert, tametsi non adeo id faciat; & deteriora mala inducat, ob continuationem motus, quam continuationem si haberet sternutamentum, proculdubio sæpe interirent homines, ut olim contingit in quadam peste, propter quam intereuntibus hominibus, mos fuit inductus ante Tiberium Imperatorem, ut sternutaturis, & sternuentibus bonum nomen præcaretur. Ad aliud dicendum est solius sternutamenti meminisse, quoniā facilius, & paratius magisq. naturalę cunctis alijs remedium est, & de quo forsan curatum nil fuisset ab obstetricibus, nisi id monuisset Hippocr. Tussim enim facere ope remediorum non est ita facile, & tutum facere. Itaque ad eijciendas secundinas non alia ratione ualet sternutamentum, nisi quia ob consensum existentem inter cerebrum, & uterum illo uehementer concusso, hic similiter concutitur, unde ligamentis fœtus, & secūdinæ disruptio protinus utrque, & pondere proprio, & ui expultrice operante eijciun-

cientur: Et si enim ligamenta fœtus, & secundinæ in dies, usque ad partum magis extenuentur, non ita tamen id patiuntur, quin opus habeant effractione. *(Nares apprehendito, & os)* Hipp 2. Epid. in fine sect: quintæ, hanc eandem sententiam habens, utitur uerbis aliquantisper diuersis, uerum hæc postrema nihilo ab ijs diuersa sunt, quæ & ibi in fine sententiæ leguntur, ut hinc conijciam uoluisse Hippocratem hoc tamquam necessarium esse faciendum, ut scilicet primum sternutamentum in nares indatur, deinde nares, & apprehendantur statim, atque claudantur, Sed uidendum est, quæ sit ratio propter quam hæc omnia præcepit magister, non solum ad secundinas eliciendas, uerum etiam ad partum, atq; abortum. Hipp. 2. lib. de morbis mulieribus uidetur hoc præcipisse, ut ita compræhensis naribus, atq; ore sternutatorium magis operetur, nam si partes illæ manerent apertę, posset spiritus per palatum euacuari, aut citius quam par esset naribus exire, unde ut inter illas diutius detineatur, introq; repulsus maiorem cerebri ad sese concutiendum, & sternutationem faciendam uim inferat, iussit apprehendi, simulq; tantisper claudi nares, & ora, donec sustinere id possit. Celsus autem lib. 2. dixit: eas quæ locis laborant, & difficulter partum edunt, sternutamēto leuari; Quę omnia etiam explicatę habentur apud Paullum Aeginetam lib. 6. cap. 75. Vtilis est aphorismus non modo, ut addiscatur ratio educendi quicquid pręter naturam in ipso utero retinetur, ue rumetiam, ut hoc pręcepto discamus, etiam sic, quę sunt in uentre, atque uesica interdum beneficio sternutationis eijci; Scimus enim uehementibus sternutationibus, sicut & continuata, atq; ingenti tussi interdum peritonæum, & scrotum ita male affici, ut ramices deinde consequantur irremediabiles, quemadmodum, & cursu, & alijs magnis motibus, ut est quoq; apud Plautum. *Vtilitas Aphor.*

50. *Mulieri si velis menstrua cohibere, cucurbitulam quam maximam ad mammas appone.*

HIC quoque affectus inter eos potest recenseri, qui maximę pertinent ad mulierum salutem, ut propterea ab Hipp. sit inter aphorismos eadem de re tractantes positus, qui certè maximi momenti est, quoniam ut dicit Hipp. in in hoc lib. aph. 57. & Arist. eum secutus 2. de gen: anim. cap. 4 aut non apparentibus menstruis, aut immodicè factis morbi exoriuntur. Scopus autem Hippoc. est docere, quo remedio menstrua superabundantia sint cohibenda, & vere si melior ordo seruandus esset post 28, aut post 36. locari potuisset, Est autem purum præceptum curatorium, atque indiuisibile, Menses sæpenumero nimium effluere, uel secundum tempus, uel secundum quantitatem quotidiana experimenta docet. Atq; hoc contingit, uel uitio facultatis expultricis cōcitatæ à qualitate, uel quantitate sanguinis, aut uitio facultatis retentitricis, uel læsę ab in tēperie aliqua pręsertim humida, uel impedite à morbo aliquo instrumentali, aut continui solutione, quęcumque caussa sit excessus fluoris sanguinis, primus & pręcipuus scopus est illum retinere, cum sit excretum toto genere pręter naturam, deinde caussam amoliri. Itaque Hippocrates, pro pręcipuo, & primario scopo implendo, proponit in præsenti aphorismo remedium, quod & si *Connexio.* *Scopus.*

ualere

valere posset ad multa alia, atque ad omnes è matrice sanguinis eruptiones, maxime tamen ad sistenda menstrua nimium fluētia magnam habet potestatem, Cæterum circà huiusmodi remedium tria sunt paullisper examinanda. Vnum est cur potius cucurbitulam, quam vllum aliud instrumentum probauerit, Alterum est cur voluerit cucurbitulam esse maximam, Tertium & vltimum cur ad mammas præsertim esse apponendam præceperit, Circà primum scite oportet Veteres vsq; ad Hippocratis tempora in vsu habuisse cucurbitulas, atq; alias ex ære, vt docet ænygma illud apud Athenæum Ἄνδρα εἶδον πυρὶ χαλκὸν ἐπ᾽ ἀνέρι κολλήσαντα οὕτω συγκόλλως ὥστε σύναιμα ποιεῖν, alias ex vitro, alias ex cornu fabricare consueuisse; atque omnes, uel paruas, vel mediocres, vel magnas, & uel figuræ latæ, uel angustæ, vel partim latæ, & angustæ, quas omnes inuentas esse propter vehementem à profundis partibus attractum non modo Hippocrates docuit libro de prisca medicina, & de medico, verumetiam Galen. 13. Methodi, cap. 10. huiusmodi verò attractionem fieri vi cauitatis, & vacui docuit Heron in libro de spiritalibus, vbi etiam testatus est huiusmodi instrumenta esse uocata oua medica, a figura, (vt puto) sic appellata, quæ ouorum formam quodammodo æmulari constat, præsertim cum sunt oblongæ, Hippocrates cum intelligeret, ad sistendum sanguinem fluentem, opus esse tractione illius in aduersam partem, iure præcepit adhibere cucurbitulas, nempe quas vehementer attrahere docuerat, imò videtur Hippocrates tantum tribuisse figuræ ipsarum cucurbitularum in attrahēdo, vt etiam partes aliquas corporis ratione similis figuræ dixerit trahere, sicuti quando dixit quarto de morbis: caput inflat cucurbitulæ pituitam è uentriculo ad sese trahere, sicut & uesicam vrinam, atque alia similia. Circa secundum Galenus dixit, proptereà voluisse Hippocratem, vt cucurbitula sit maxima, ad hoc vt vehementior sit ab ipso utero ad quem præcipitatur sanguis in partes, superiores retractio; nemini enim dubium est, quin in maiori quanto sit maior uis: Et Auicennas 21.3. trac. 3 cap. 4. dicebat: uentosam magnam retinere sanguinem in una hora. Circa tertium Hippoc. 2. Epidemicrū sect: 6. ubi hanc eandem sententiam habet, loco dictionis (πρὸς,) idest ad (habet dictionem) παρὰ, idest iuxta, At Galenus iudicauit melius esse ut legatur ὑπὸ, idest subtus, quasi uoluerit Hippocrates cucurbitulas non ipsis mammis, sed sub ipsis esse applicandas, eò quod ibi sint vasa per quæ fertur sanguis in vterum, & quamuis ex ipsa anatome non appareat conspicua colligantia inter vasa mammarum, & ea quæ tendunt in vterum, attamen non est dubitandum, quin archanus saltem sit mammis, cum vtero per vasa communia consensus, ac proptereà appositio cucurbitularum hisce partibus sanguinem ab vtero in partes superiores trahat, Atque hoc est, quod explicatius etiam dixit Auicennas loco citato, vbi tractans de curatione fluxus nimij menstruorum dicebat: apponendas esse ventosas in inferiori parte mammarum, & vbi incidunt venæ ascendentes ex matrice in mammas, Vtrum autem scarificata, an verò non scarificata debeat apponi, haudquaquam apposuit Hippocrates; attamen intelligēdum est eam sine scarificatione, quamquam postulante quandoquè vsu, vt fiat aliqua sanguinis missio nil prohibet, quinetiam cum scarificatione queat administrari, Vtilis est aphorismus, vt patet, ad curandam menstruorum nimiam profusio-

Vtilitas Aphor.

profusionem, immo verò etiam ad quemlibet alium sanguinis ab vtero efflu- *Dubit.* xum, sed dubitari posset, an etiam liceat menstrua alba vocata, sic retinere? cui *Solut.* respondendum est: marcriam menstruorum alborum esse excrementitiam, & prauam, quo fit ut neq; sit in utero retinenda, neque ad mammas attrahenda, alioquin posset in ijs partibus collecta tumores, & suppurationes facere. Recta autem administratio huius remedij est, quod omni tempore potest adhiberi necessitate exigente, sed melius, & tutius est vacuo stomaco, & quo frequentius applicantur, eo potentius attrahunt. Adhæc, & magna, & multo igne calefacta melior est, nec quia Hippocrates dixit magnam cucurbitulam, propterea prohibuit plures adhiberi, siquidem sat fuit sibi genus auxilij proposuisse; neque quod præcipit Gal. 13. meth. f. priusquam adhibeantur cucurbitulæ, totum per sectionem venæ esse euacuandum, quoniam in hoc casu iam plus satis corpus est exinanitum, neque metuenda est repletio, imò optatur, ut ad partem ipsam vbi affiguntur cucurbitulæ, atque ad proximas sanguis attrahatur.

---

51 *Quæ vtero gerunt, his vteri os comprimitur.*

REVERTITVR Hippoc. ad sermonem de grauidis: sed qua ratione hic sermo coniungatur antecedenti, non facile apparet. Et certe melius multo locatus fuisset inter eos aphorismos, quibus Hippocr. docere voluit rationem dignoscendi vtero gestantes, siquidem nil aliud videtur hisce uerbis intendere Hipp. nisi vt doceat, quo pacto statim possit obstetrix ipso contactu gra- *Scopus.* uidam mulierem per noscere; Vnde ad partim medicinæ diagnosticam pertinet, & sine ratione, atque sine diuisione est Galenus duo tantum in commentario docet. Vnum est obstetricem cognoscere, quando mulieres utero gerunt, quoniam ubi digitum in vuluam emittunt, protinus sentiunt os ipsius uteri clausum esse, nam ut alias dixit Galenus ex Herophilo 3. de fac: naturalib cap. 3. & Auic. 21. 3. in fine cap. 1. ubi semen retentum ad embrionem faciendum intus est, summa naturę prouidentia ne quicquam lædatur, ita os concluditur, & conniuet, ut neque acumen acus ingredi queat, donec partus instet. Et Arist. 7. de hist: animal: cap. 3. dicebat: mulieres, quæ nolebant concipere ante congressum consueuisse in ungere oleo cedrino labra uuluæ, ut hæc humectata minimè cõcluderentur, sed aperta manerent, quò semen effluere posset, id quod Lucretius in quarto libro dixit etiam facere corporis, & præsertim lumborum concussu. Aliud quod ait Galenus est, sæpe etiam idem os claudi uel ob scyrrhum, uel ob inflammationem aliquam, at dignosci duritie, quia ubi ob conceptum os conniuet, minimè durities percipitur, queadmodũ ubi occupatur à tumore phlegmonoso, aut scyrrhoso, & certè si obstetrix perita habeatur, nullum certius signum conceptionis habetur, quam hoc, presertim si quemadmodum monuit Galen. 3. de facult: naturalibus cap. 3. mulieres sentiant uterum in seipsum recurrere; Vnde autem sit ut clauso ita ore uteri nihilominus interdum fiant superfœtationes, præclare explicuit Hippocrates in libro de superfœtatione, ubi *Dubit.* scribit: uterum uoluptate coitus, & auiditate seminis attrahendi, interdum paul- *Solut.*

lulum os illud referare, ita vt femen ingredi denuo poffit, ficq. conceptus nouus fieri. Vtilis eft aphorifmus ad dignofcendum an mulier vterum geftet, id quod magnopere referr, cum fæpenumero contingat eas, quę conceperunt ægrotare, tuncque medicus anceps fit, an debeat medicinam adhibere, quo tempore in conceptu eft valde periculofa.

Vtilitas Aphor.

---

52 *Mulieri vtero gerenti, fi lac multum e mammis effluat, fœtum imbecillem fignificat, fi verò mammæ folidæ fuerint, fœtum fignificant fantorem.*

IN muliebri negocio pertinet ad medicum cognofcere non modo an mulier habear in vtero, verumetiam an id quod habet bene, vel male habeat, & an ad maturitatem, & legitimum partum fit peruenturum, an verò intermoriturum, itaq; cum Hipp. in antecedente docuiffet cognofcere an mulier conceperit, nunc docere intendit quomodo fit cognofcendum an bene, vel male habeat, quod etiam facit 2. Epidem. fect: 6. vbi habet hanc eandem fententiam, vt hinc pateat fcopus Hippocratis, & quamquam alia fint figna illius cognofcendi multis in locis ab eo tradita, voluit tamen præcipuè afferre illud, quod fumitur ex lacte, & mammillis, tamquam cęteris probabile magis, Eft fententia diagnoftica, atque prognoftica, fine ratione, quæq; in duas partes fecatur, quarum prior eft. (*Mulieri in vtero.*) Secunda verò eft. (*Sin durate fint mammæ;*) Celfus lib. 2. cap. 11. Mulieri grauidæ fi lac ex mammis profluit, imbecillum eft, quod intus gerit, duræ mammæ fanum illud effe teftantur; Circà primum Galenus conatur in comm: diligenter demonftrationem afferre, vbi fcribit: lac copiofum effluens è mammis fignum effe, quod multo in mammis congregato per venas ex vtero, paucus fanguis in vtero relinquatur, relinqui autem parum, quod pauco fœtus indigeat, indigere autem pauco, quòd imbecillus fit, Vnde patet iure dixiffe Hippocrarem, quibus grauidis multum lac è mammis fluit, earum fœtus imbecillos effe; alioquin fi multum rraherent, paucus relinqueretur in mammas mittendus, & confequenter paucum lac gigneretur, nec dubitandum eft, quin loquatur de vtero gerentibus feptimo, octauo, & nono menfibus, in quibus folis, non ante nifi raro lac efficitur; Hanc tamen fatis firmam demonftrationem haud defuerunt, qui calumniarentur, quafi non ex veris philofophiæ principijs, Sed aburebantur ocio dum nimis contra Galenum debachabantur, Etenim ubi fœtus imbecillus eft ita, ut paucum fanguinem attrahat, hic fuperfluus exiftens in mammas mittitur, vbi facultate mammarum latifica conuertitur in lac, quod cum ob copiam, & tenuitatem in ijs contineri nequeat, fponte effluit, & copiofum, pro ut copiofus eft fanguis quod fuperfluit, vnde fit imbecillis fœtus, & quia fanguis quo nutritur paucus eft, & quia nimiũ tenuis, cum etiam lac tenue reddat. Atq; hęc de prima aphorifmi parte. Sequitur modo fecunda, in qua dicit Hipp. fi mãmæ durę fint, fignificare fętũ effe faniorem, Circa quã partem uidendũ eft, qua de cauffa mãmę pregnarib. fiant duræ, tũ cur durę indicẽt fętũ effe faniorẽ, Gal. videtur ftatuere differẽtiã inter στερεότητα, quã nos foliditatẽ uocamus, & σκληρότητα, feu ἀντιτυπίαν, i. duritiem, Hanc n. effe,

Connexio. *Scopus.* *Diuifio.*

esse, & fieri ob immensam copiam sanguinis, si quidem Gal. 5. de simpl. med: seq: 5. sic dicebat quoddam genus duritei ex repletione fieri, illam veram fieri ex moderata copia lactis seu sanguinis, ac esse veluti mediam quandam constitutionem inter nimium duras, atque laxas, seu tenues, quales mulierum non virginum, de his .n. non loquitur Hipp. sed quę cum alias conceperint, non tamen tunc habent in vtero, Etenim eo tempore mammæ sunt flaccidæ, propterea quod ante cum fuerint repletæ deinde exinanitæ, remanet quidem illa amplitudo, sed cum non sint repletæ, nec lacte, nec sanguine, quippe qui singulo mense per vias naturales, & consuetas euacuetur, fit vt laxæ, & graciles euadāt, sicuti quando iterum ob menstrua diffinientia replentur, solidescunt quidem: sed haud nimium durantur, Cur autem huiusmodi soliditas indicet fœtum esse saniorem Galenus tribuit caussam vbertati nutrimenti, quàm fœtui suppeditari indicat mammarum soliditas, sed adhuc incertum est, quo pacto à soliditate mammarum conijci possit fœtum non egere nutrimento, & propterea saniorem esse, quam rem haud certè videtur Galenus diffiniuisse: Ego verò dici posse puto: soliditatem; quæ est media inter nimiam laxitatem, siue maciem, & nimiam duriciem fieri tum à bono lacte, & bono sanguine, tum à moderatæ copioso, ita vt vel parum, vel nihil effluat: Sed à commoderato calore coquatur, & in substantiam saltem aliqua ex parte conuertatur. Itaque si simile est, mammillarum sanguini quo alitur fœtus in vtero, vbi id bonum est, signum est bonum quoque esse fœtus alimentum, similiter cum sit moderatè copiosum signum tantum quoq; superesse sanguinis in vtero, vt ipsi fœtui alendo sufficere possit, cum fiat in mammis bona coctio, signum est fieri quoque in vtero, & ob id fœtum bene valere; Verumtamen obseruare oportet, nonnullas esse mulieres sanguineas; atque ita à natura constitutas, vt etiam si bene valeat fętus quem in vtero habent, multum tamen lactis producant, & effundant præ copia, quas ab aphorismo excipi non est dubitandum, vt iure dixerit significari non autem esse necesse, vt sol et loqui ubi necessariò res eueniunt. Est igitur vtilis hæc sententia ad cognoscendum quando fœtus, qui in vtero est bene, vel male valet, quod etiam conducere potest ad abortum præcauendum, quando noscentes fœtum imbecillum esse, possunt & ratione viuendi, & blandis aliquibus auxilijs succurrere, ne aliquid contingat deterius.

Dubit. *Solut.* *Vtilitas Aphor.*

53 *Quæ corrupturæ sunt fœtus, his mammæ extenuantur. Si verò rursus duræ fiant, dolor, aut mammas, aut coxas, aut oculos, aut genua infestabit, & non corrumpent.*

VT dicebam in explicatione antecedentis aphorismi in eo, & ipsum antecedente docuit Hippocrates, quomodo sit cognoscendus conceptus, atque illius valetudo, nunc verò docere vult, vt debeant cognosci ex mammis abortus futuri, vel aliorum membrorum dolores, & quamquam sit longa satis sententia, commodè tamen in duas tantum partes secari potest, quę omnes pertinent ad partem prognosticam, & nonnihil etiam ad curatoriam, quandoquidem ex hoc discitur, quando sint expectādi dolores articulorum in grauidis

Connexio. *Diuisio.*

ad hoc vt possint praecaueri. *(Quae abortum;)* Similem, sed magis explicatam sententiam habet Hippoc. lib. 1. de morbis mulieb: vbi scribit: Quibus in vtero habentibus circa septimum, & octauum mensem repente tumor mammarum, & ventris concidit, necnon mammae gracilescunt, lacq. non apparet, asserendum est puerum, vel mortuum esse, vel viuere sed debilem. Posset autem aliquis Hippocrati imponere, quasi haec prior pars, eadem sit cum sententia trigesima septima huiusmet libri, vbi dicebat. Mulieri in vtero habenti si mammae subito graciles fiant, abortitur, nam vtrum eadem verba prius, vel posterius disponantur, haudquaquam referre videtur: Sed non ita est, si quidem prior sententia non indicat necessitatem, sed frequentiam euentus, siquidem interdum etiam mammae subito extenuantur, neque tamen abortus sequitur, Contra verò, haec indicat necessitatem, quia, vt omnes mulieres experiuntur, vbi futurus est abortus necessariò prius mammae gracilescunt; Quae autem sit caussa huiusce necessitatis, Galenus in longo satis hocce commentario exponere conatus est pluribus, verum totius sermonis summa esse videtur, in cunctis abortibus, siue ab interna, siue ab externa caussa factis experimento sese comperisse semper praecedere mammarum extenuationem, quae ideo fit, quoniam vbi futurus est abortus prius ligamenta soluuntur, quibus foetus sustentatur, fiuntq. dolores ingentes in vtero, cui ut auxilietur natura haud secus ad eum mittit vndequaque spiritus, & sanguinem, & praesertim à partibus quibuscum est communicantia, cuiusmodi sunt mammae; atque facit in generatione inflammationum, erysipelatum, aliorumquè similium tumorum, Vnde fit vt mammae priuatae spiritibus multis, & sanguine gracilescant, & extenuentur necessariò, ex eo patet sententiam Hippocratis intelligendam esse, vel quod paullo ante ipsum aborsum, vel in ipso aborsu hoc fiat, vel paullo saltem post: vt aliquibus placuit etiam intelligi posse; & quamquam sint aliquae grauidae, quae habeant, mammas suapte natura ante abortum graciles, attamen oportet ante abortum vel in ipso actu abortiendi, vel immediate post adhuc fiant graciliores, etiam si ab aliqua caussa externa, & repentina abortus efficiatur, Haec itaq; est demonstratio sententiae Hippocraticae, à Galeno, nec infeliciter proposita. Sequitur modo secunda pars, in qua Hippocrates dicit, si postquam mammae extenuatae sunt iterum durae, & tumidae fiant; non abortus, sed dolores in mammis, oculis, coxis, genubus infestabunt; Galenus quoque in hac parte exponenda satis profusus fuit, & certè res est non absq. diligenti examine praetereunda, Et primo videndum est quomodo mammae quae prius graciles erat, iterum possint fieri plenae, & durę (de his enim non est dubitandum loqui Hippocratem,) deinde quomodo fieri possit, vt non perdatur foetus, à concursu sanguinis, & spirituum repentino, Demum quare sequantur dolores, & potissimũ in partibus commemoratis; Quod spectat ad primum, est sententia Hippoc & Gal: vbi in utero conceptus est, naturã maximè sollicitã esse in ipso ab iniurijs cunctis tuendo opera caloris natiui, qui tunc summus est in ipso foetu ob semen ex quo recenter factus est, ea propter fit interdũ, vt etiã si adsint dolores in vtero non quidẽ ob ligamenta fracta, sed aliã ob caussam, nihilominus natura eos à fe

m repellat, atq; ad locũ vnde discesserant, redire faciat sicq́. mãmę extenuatę, iterũ, magnæ atq; durę euadant, perinde ac uidemus sæpe in alijs partibus euenire, quæ ob recursum humorũ cum prius essent emaciatę, iterum crassescunt. Atq; hęc est uera ratio vtriſq; prioris propositi, nẽpè cur iterum mãmę prius extenuatę fiãt durę, ut ait Hippoc. nec tamen fętus perdatur. De postremo autem dicẽdũ est, sicut ab intestinis ad articulos fit humorũ transmutatio, & è contra, ita ut ex doloribus colicis fiant articulares, & viceuersa: queãdmodũ testati sunt Paullus, & Auicennas, sic rationi consentaneũ est fieri eandẽ transmutationem ab utero ad alias partes, natura scilicet omni ui contendente, vt à fœtu graues quasi hęterinjurias amoueat, easq́. in ignobiliores partes depellat, Cur autem hoc potissimũ faciat in mãmas, oculos, genua, & coxas, sunt quoque non euidentes rationes, & ut primũ de mãmis loquamur, quas etiam non sine aliquo consilio cæteris antepofuit Hippocrates, summa ratione fit, vt ob cõmunionem vasorũ, & quia humores sanguinei ab ipsis ad uterũ missi sunt, inde quoque ad easdem mãmas cũ impetu remittantur, sicquè dolor fiat, nec ualet quod sicuti prius nõ faciebant dolores, sic quoq; nõ debeant facere, quia ante quieti manebant paullatim ibi collecti, post utero impetu quodã recurrentes alteratione maiorẽ, atque dolorẽ faciunt, atque hoc expertus sum in filia mea maiore, quę cũ per interualla tentaretur, quibusdã doloribus hystericis, & stomachicis, semper ante eorũ insultũ mãmę, & duriores, & dolorosę efficiebantur in 6 Epid. sect. 5. tex. 17. habetur: significare vterum esse morbo sum, si mammarũ papillę rubor fuerit pallidus, post mãmas nominat Hipp. coxas, nẽpè quę ob vicinia cũ utero facile ab ipso humores recipiant, vt sæpè visuuenire cõprobatur, quod ægritudines uteri in coxendicos dolores conuertãtur, pręterquã quod in coxas labi vteros, & dolores sequi nõ rarò apud Hippocratẽ inuenitur: A coxis sunt oculi, qui quã facile patiãtur, & humores, ac vapores ab vtero suscipiãt præceteris ostendũt mulieres dũ mẽstruantur, quib. subtus palpebras infernas maculæ liuẽtes conspiciuntur, & quod plus est, vsq; adeo ipsi oculi inficiuntur, vt medio spirituũ uisilium coinquinatorũ inficiant specula, quę intuẽtur, & pueros etiã effascinent. Et Hippoc. in lib. de superfœtatione ad cognoscendũ conceptus statũ monstrat multa signa ab oculis cõparari, quemadmodũ etiã lib. de nat. muliebri. Postrema sunt genua, quę nõ modo ob coxas, quibus subiacent, verumetiã propria ratione solent ab vtero noxas, & dolorũ caussas recipere, atque hoc est, quod dicit Hippoc. 2. libro de morb: mulieb. Si ignis sacer uteros corr puerit, poplites tremunt, in iisquè maculæ liuidæ fiunt. Imo primo, & secundo de morb: mulieb: sæpe meminit affectuũ diuersorum, qui ab utero in fœmora, crura, & pedes transeunt: caussa autem horum omnium est, quod vterus per musculos peritonæo alligetur, atque ob id materia ab utero in illud translata facile in neruos, & articulos mittatur, aliaquè proxima loca, vt sunt coxæ, & genua, Atque hæc est demonstratio vera sentẽtię Hippocratis, quę ita est intelligenda, tamquam hęc signa haud necessariò significent abortũ, quia potest esse ut tanta sit materia, quę repulsa faciat prędictos dolores, & tamen in vtero adhuc tantum illius relinquatur, ut possit fœtum interimere; Est utilis aphorismus, ut dicebam ad *Vtilitas Aphor.*

prędi-

Prædictio ad quæ cōducat. prædicendum, & consequenter ad præseruandum, siquidem ad duo prædictio solet conducere, ad existimationem medici retinendam, necnon ad commonefaciendum medicum, vt quæ metuuntur mala præuertere, & præcauere debeat.

---

54 *Quibus os vteri durum est, his vteri os comprimi est necessarium.*

CERTE, vt ait Galenus melius fuisset, hic aphorismus locatus, post quinquagesimum primum, sed quomodo illi continuetur possent plures afferri rationes, ego vero puto hanc cæteris esse anteferendam, quod in illo docuerit ex conclusione oris vteri cognoscere præsentiam conceptus, hic verò monuerit, non esse semper viceuersa colligendum, vbi os vteri conniuet esse arguendum conceptum, quoniam etiam in duritie oris vteri concluditur illud, nec tamen necessariò est conceptus. Itaque patet scopus, & genus sententiæ, quę simplex, & indiuisibilis. *(Quibus;)* Conclusio uteri ex conceptu, ab alia distinguitur duritie, & mollitie, quia quę fit à conceptu est mollis, cum sint carnosę illæ partes bene constitutę, quę vero ab alijs caussis durę sunt, fiunt autem durę, ut ait Galenus, uel ob inflammationem, vel ob scyrrhum, aut aliud apostema durum. Cęterum hoc in loco duę oriuntur dubitationes, Vna est quia vt retro dixit Hippocrates; etiam illis quę habent omentum pingue os vteri clauditur, & mollis est, unde non uidetur certa differentia mollities, quia illę non habent in utero, neque concipere possunt, Alia dubitatio, quia Galenus non uidetur omnes occasiones duritiei oris uteri enumerasse, cum reliquerit callum, de quo Hippocrates in libro de sterilibus, Ad priorem dicendum est: in pinguibus comprimi quidem ita, ut non possit integrę recipi intro semen, at non ita perfectè concludi, quemadmodum ubi adest conceptus; Ad aliud uerò dicendum est non commemorasse callum, quia loquebatur de aptis ad concipiendū: iam uerò callosa durities facit prorsus steriles mulieres, cum sit affectus necessariò uetustus, atque hęc pro pręsenti aphorismo satis difficili, licet breuis, & darus uideatur: Est autem utilis pro munere obstetricum rectę perfungendo.

Connexio. *Scopus.* *Dubit. 2.* *1.* *2.* *Solut. 1.* *Solut. 2.*

---

55 *Quęcunque utero gerentes à febribus corripiuntur, & fortiter calefiunt sine occasione manifesta, difficulter pariunt, & cum periculo; aut abortum facientes periclitantur.*

DE morbis prægnantium, loqui pergit Hippoc. quemadmodum antea non semel fecit, licet uere cum superiori nullam connexionem, aut admodum exiguam habeat, Et quia sæpè grauidę febribus tentantur, de his agit in præsenti: docens quid febres, & quid nimia grauidarum extenuatio portendat, Vnde patet sententiam esse prognosticā, & ex parte quoque curatoriam; Est autem sine ratione, Sed in duas partes diuidi potest in quarum prima dicit Hippocr.

Connexio. *Scopus.* *Diuisio.*

poer. Mulieres prægnantes, si à febribus teneantur, fortiterq. extenuentur absq; manifesta caussa, difficiliter, & cum periculo parere. Est autem in primis illud notandum in plerisquè codicibus loco (*extenuantur*) haberi (*calefiunt*.) At prior lectio magis mihi placet, non solum, quòd Galenus eam solam sit secutus, verum etiam, quia non videtur phrasis digna Hippocrate dicere: febricitantes cum calore forti, præterquam quod multo magis verum est febricitantes grauidas periclitari, & difficiliter parere si extenuentur, cum alias ab Hippocrate dictum sit malum esse in febribus, vel plus consumi quam conueniat, vel nihil, Sed nō inconuenit etiam legere (*calefiunt*) quasi Hippoc. velit de febribus ardentibus intelligere; quas non est dubium fieri tum sine caussa manifesta, tum cum hac, quemadmodum initio quarti de ratione victus acut: manifestissimę docetur; (*A febribus capiuntur:*) Aristot. & Vitruuius prodiderunt bruta dum vtero gerunt bene valere, secus quam mulieres, quas innumeris malis tunc obnoxias esse dixit Arist. 7. de hist: animal. cap. 4 quamquam quod cap. 5. dixit de vino; s. si prægnantes biberint, maximę lędi, haudquaquam in plurimis vsui respondet, Iam verò, quòd prægnantes febribus retentur, aut fieri potest à caussa externa, aut ab interna; Si à caussa externa fiunt diariæ, quæ & placiditate, & fugacitate parum incommodi adferunt, vt propterea iure exceperit Hippocrates: factas à caussa manifesta, Sin autem fiant à caussa interna, aut vetusta est, aut recens; A vetusta fiunt ait Galenus in comment: quando ante conceptionem magna aliqua prauorum humorum colluuies est in corpore coaceruata, quæ aliqua occasione putredinem concipiens febres, atque eas magnas inducit, si autem caussa sit recens, fiunt & ipse febres ob putredinem humorum in ipsa conceptione coaceruatorum, sed mitiores, quæ tamen recurrunt, & durare solent, eo quod non purgantur, vt opus esset, quoniam medici verentur, ex lege præscripta adhibere medicamenta grauia, tàm alterantia, quàm purgantia, (*Et fortiter extenuentur*.) Vt dixi hæc lectio magis mihi placet, quam alia; Si quidem vbi corpora febricitantium magnopere extenuantur, ob magnum ardorem, aut humorum ingentem malitiam id patiuntur, Et cum, vt dicebam, nimium extenuari corpora sit semper exitiosum, maximę uerò id est in prægnantibus, vnde subiungit Hippocrates. (*Pariunt difficiliter, & cum periculo*,) quòd pariant difficiliter, in caussa est virium imbecillitas, quæ consequitur eximiam extenuationem, cum enim ad partum faciliter, atque feliciter edendum exigantur uires tàm fœtus, quàm parientis robustæ, proculdubio, ubi illæ sunt imbecillæ, neuter potest robur nixibus illis faciendis adhibere, unde difficultas pariendi insurgit; Periculum uerò oritur a febre magna, & acuta, quandoquidem acuti morbi proprius character est periculum, & alias dixit Hippocrates mulierem pręgnantem acuto morbo capi esse lęthale, pręterquam quod omnis pariendi difficultas suaptè natura, & fœtui, atque etiam ipsi mulieri periculum affert, ut iure Medea apud Euripidem dixerit se malle ter sub clypeo dimicare, quam semel parere, (*Vel abortientes*,) hæc est secunda pars aphorismi, in qua dicit Hippocrates mulieres, ita affectas si non pariant, facere abortum, & subinde periclitari; Nam cum omnis abortus sit res pręter naturalis, ac violenta, semper affert periculum, & tanto magis, quando fœtus est grādior,

dior, moriturq. vel in ipso enixu, vel ante in vtero: Ergo huic malo accedens febris valida, ac multa, periculum quoque auget, Et notandum est, Hippocr. non dixisse hoc esse periculosius, quoniam vere æquæ est difficiliter parere, atq; abortiri. Nam cum sint complures caussæ difficultatis partus, vt Auicennas diligentiss: proposuit 21. 3 trac: 4. cap. de partus difficultate, hoc in casu potissimum difficultas pendet à debilitate tum fœtus, tum mulieris, tàm in enitendo partu, quàm in secundina eijcienda, admodum debilis, atque tardæ, Est vnlis aphorismus in primis pro euentu prædicendo grauidarum, ad praxim verò etiã conducit, quoniam monetur medicus, quando in grauidis sit vigilandum, ne cum periculo vitæ abortiantur, & certe miror aliquos interdum reperiri medicos, qui vbi cernunt periculum ægrotantis grauiter prægnantis, putant sese rationabiliter operari, si abortum procurant, quasi verò etiam in abortiendo, non sit æquè periculum de matris discrimine, vbi abortitur, preterquam quod, vt dicere solebat Tertullianus: homicidij properatio est prohibere non nasci, vt hac ratione putem, numquam decere christianum medicũ, vt abortum ex electione procuret, licet vbi is gratia salutis ægrotantis medicamenta dubia administret, etiamsi accidat abortum sequi haudquaquam ipsum peccare crediderim, modo illum non intenderit; alioquin intendere abortum est homicidium certum procurare; cum permittere ægram sine remedijs, non sit peccati commissio, & incertum sit, an vterq. seruandus sit, vel alter periturus.

Vtilitas Aphor.

Numquã licet abortum procurare.

---

56 In fluxu muliebri si conuulsio, & animi defectus aduenerit, malum.

MIROR certè nonnumquam tantam inter hos aphorismos esse confusionem, culpa potius ordinatoris, quàm authoris, atq. eo magis miror, quoniam potuisset ab aliquo melior ordo, & facilior adhiberi, sed cum Gal. ipse hoc neglexerit, non est ut nos multum curemus, Sat est præsentem aphorismũ cum superiori nullam aliam habere coniunctionem, quam quod est de muliebribus affectibus, inter quos est affectus ille, qui vocatur muliebris fluxus, quod quoniam sæpe vacat periculo, interdum verò periculosus est, ideo Hippoc. præsenti aphorismo docere voluit, quando sit periculosus; scilicet cum conuulsio, & lypothimia ipsum sequuntur. Est enim sententia simplex absquè diuisione, & non solum prognostica, verum etiam ad prophylacticem medicinæ partem attinens, imò verò quia medici in curando huiusmodi fluxũ, non solent admodum esse solliciti, voluit Hippocrates eos monere, quando potissimum haud illum contemnere debeant. (*In fluxu muliebri.*) Mihi omnino videntur cæcutisse, qui putarunt hic Hippocratem locutum esse de immoderato menstruorum fluxu, nam satis de illo dixit, aphor. 4. huiusce libri, quando de omni sanguinis fluxu immoderato loquens dixit; si conuulsio, aut singultus illi superueniat, malum esse, imò verò etiam in sequenti eadem de re loquitur, ut omnino alius sit ῥόυν γυναικέιος, idest fluxus muliebris, cuius nunc mentionem facit, & quo laborasse Boëthi vxor: dixit Gal. lib. de præcogn: ad postumum. Nam hic simpliciter sæpenumero inuenitur vocatus ῥεῦς, siue ῥόος, idest fluxus, ut libro de

Connexio.

xus mulieb: & de morbis mulieb. interdum cum additione γυναικεῖος, vt apud posteriores pene omnes, inuenitur etiam vocatus λευκος, i. albus, vt apud Arist. secundo de gen. anim. cap. 4. quoniam etsi aliquando ruber, & niger sit, vt constat experientia, atq; ex Hipp. attamen plerumq; albus est, differt autem hic fluxus etiam quando rubeus est, à menstruis purgationibus, vt ait Gal. 1. de facult: alim: cap. de lente, Aetius autem lib. 16. cap. 35. dicebat ex Archigenis sententia: fluxum muliebrem esse destillationem vteri diuturnam, atq; differre à menstruis, quòd hæc sint ex sincero sanguine, ille verò ex corrupto, & sanioso, interdum rubro, interdum albo, aut alterius coloris, prout hic, vel ille humor in corpore mulieris abundat, & pro ut ætas est ægrotantis, cum in vigente rubeus in puerili & delinante albus potius fit. Huiusmodi materia, secundum Aristotelem loco citato est sanguis in coctus, ob id quę puellis familiaris affectus; nec malę, at sæpę à toto corpore, vel capite, interdum etiam à Iecinore profluit; Vnde fit vt quæ patiuntur hunc affectum, sicut ait Archigenes, sint plerumq. debiles decoloratæ, absq; appetitu, tristes, & cum pedum tumore, Maxime autem periculosus est ille fluor, qui ætati est dissentaneus, quiq; valdè inueteratus est, nempè quem vlcera, & cancri vteri soleant sequi, necnon ipsius procidentia, quòd semper sub hoc affectu vterus relaxetur. *(Si spasmus, & animi deliquium,)* Quod animi deliquia sequantur muliebres fluores interdum, & experientia, & ratio docent, si quidem vterus malę affectus non modo tetros vapores in cor mittit, verum etiam in consensum os ventriculi trahit, quo grauiter laborante vires affatim concidunt, sicq. animi defectus sequitur, Cęterum de conuulsione haud ita compertum est, quandoquidem nec tanta exinanitio, aut repletio est, vt similem affectum inducere queat, nisi tamen dicere placeat, materiā fluoris interdum ita acrem, atq; fœdam euadere, vt corroso vtero, impurisq. & prauis vaporibus in cerebrum missis, principium neruorum violetur, quo violato, cum nerui in ipsum ad læsionem propulsandā à natura trahantur, spasmus cōsequatur, sed hoc symptoma rarò contingit, neque nisi in vetusto, & admodum graui affectu atque hoc id est, quod ait Galenus in comm: non fieri hæc quæ dicit Hippocrates in recenti, & quolibet: Sed in magno, atque diuturno affectu; Etlicet Galenus videatur adscribere tum lypothymiam, tum conuulsionem nimiæ euacuationi, à qua sæpenumero ait fieri spasmos, præsertim quando pars affecta sit neruosa; nihilominus in fluxu muliebri numquam ita exiccatur vterus, vt contractus, simul totius corporis contractioni occasionem præbeat, quippe cum potius humiditate nimia laboret. *(Malum.)* Conuulsio, atque animi defectus semper sunt mali, maximę autem si supperueniant, euacuationib. magnis, aut vetustis, à quibus vires iamdudum labefactatæ facile penitus atteruntur, Vnde non solum mali sunt vt signa, quod significentiam validos esse affectus, verumetiam vt caussæ, cum perdant vires omnes, Est vtilis aphorismus tum ad prædicendum esse venturos spasmum, & lypotomiam in longis fluoribus, tum ad prædicendum euentum, tum etiam ad occurrendum ipsis antequam adueniant, maxime cum soleant à plerisq. contemni. *Vtilitas Aphor.*

57 *Si menstrua plura fiant, accidunt morbi, & si non fiant, ex vtero morbi contingunt.*

Connexio. POST fluxum muliebrem, qui est res præternaturalis, de fluxu quoque menstruorum præternaturali iure voluit loqui; ac docere res esse diuersas, vt antea probatum est. Fiunt autem præternaturales menstruæ purgationes quatuor modis: vel defectu, vel excessu, vel tempore, vel qualitate. De duobus autem prioribus tantum in præsenti scopus Hippocratis fuit tractare, simulquè monere, vbi menstrua vel excedunt, vel deficiunt, semper aliquos morbos esse expectādos, non docet autem quos expectare oporteat, quoniam innumeri pęnę sunt, vt vere dixerit Democritus in Epistola ad Hippocr. vterum mulierib. esse sexcentorum morborum authorem, id quod etiam ab ipsomet vberrime fuit monstratum in libris muliebrium morb: & Corn:Cels: lib. 2. c. 1 1. dicebat. Quibus fęminis menstrua non proueniunt, necesse est capitis acerbissimi dolores sint, Vel quælibet alia pars morbo infestetur, Est hæc sententia partim prognostica, partim practica, præcipue præseruatoria, Est sine demonstratione, Et in duas partes diuisibilis: quarum prior est, (*fluentibus menstruis plurimus morbi contingunt,*) Secunda verò est. (*Et si non fiunt, ab vterò contingunt morbi.*) Circa primam partem, tria videnda sunt, quæ sint caussæ, propter quas menstrua immoderatę fluunt, Cur faciant morbos. Et quos potissimum morbos pariant. Circa primum Galenus multas caussas proposuit, sed breuiter dici potest: Menstrua fluere immodice, aut vitio facultatis expultricis, aut retentricis, si vitio expultricis, aut ea læditur qualitate, sanguinis scilicet calidioris, & acrioris, aut à copia. Sin autem fiat vitio facultatis retentricis, aut est quia læditur aliquo morbo similari, vt intemperie humidiore, frigidiore, calidiore, atque etiam ficciore, nam his omnib. ora venarum hiantia profundunt sanguinis plus, quā par sit, aut morbo aliquo instrumentario impeditur, vt vlceribus, vulneribus, alijsuè continui solutionibus factis, vel ab interna, vel ab externa caussa: læditur quoq; interdum facultas retentrix vitio ipsius sanguinis, quando scilicet is serosior, & tenuior est, quam vt à clausis venarum osculis contineri queat, atque hæc sunt genera caussarum ob quas immodicè fluere solent. Quod vero fluentia immoderatę menstrua faciant morbos, nemo vmquam dubitauit, vt ait Galenus, cum enim calor natiuus sit uel ipsa facultas uniuersum corpus gubernās, vel principale ipsius instrumentum, proculdubio calore hoc offenso status corporis turbatur, atque inde fiunt morbi; numquam autem magis offenditur, atque imminuitur calor, quā in immoderatis omnibus, & maximę sanguinis euacuationib. in quib. ingens spirituum copia exinanitur, qui sunt domicilia, aut potius vehicola ipsius caloris; Qui verò sint illi morbi qui sequuntur immoderatas sanguinis menstrui profusiones Hipp. docuit lib. de mulieribus, neq; est difficile intelligere, quandoquidē cū fiāt à caloris paupertate, quę est frigida intemperies atq; ea vel sola, vel materię cōiuncta, proculdubio omnes morbi, qui ab ipsa oriūtur frigidi sunt, etiam si à caussa calida occasionē habuerint, Vnde experimenta quoti-

quotidiana docent ab his fieri cachexias, hydropas, decolorationes, aliasque similes affectiones, quas etiam occasionibus calidis fieri, secundo progn. testatus est Hippoc. & Aristot. 13. probl. atque Galenus, qui dixerunt, ex potu nimio vini meracioris fieri hydropas imminuto .s. non aliter calore natiuo, atq; ignis paruus à magno extinguitur, atque hæc de prima parte. Sequitur secunda. Galenus scribit fuisse aliquos, qui existimarint à plenitudine, quidem morbos fieri, ab indigentia autem nullos: Sed qui fuerint, non docet, sicuti nec eorum sententiam probat, quod Hippoc. in lib. de nat: hum: dicat: æque mulieres, atque viros non minus ab indigentia, quam à plenitudine ægrotare, eò quòd etiam ab illa intemperies fit aut sicca, aut calida, aut mixta ex vtrisque: Iam verò cur non fiant menses, complures quoque sunt caussæ, quæ omnes vel sunt naturales, vel sunt aduentitiæ, Caussæ naturales sunt ætas, vt ante 14. mensem, & post quinquagesimum, aut habitus corporis, vt densitas membrorum, astrictio, siue angustia vasorum, pinguedo, & crassities, vt ait quoque Aristoteles; caussæ verò aduentitiæ sunt, vel externę, vel internæ, externæ sunt aer, immodicæ frigidus, & siccus: nimij labores, vt narrat Aristot. de quibusdam populis, quarum mulieres nimiũ laborantes carent menstruis, mœrores etiã, & nimiæ curę adimũt has purgationes, sicuti immodicus ciborum, & potuum adstinguentium vsus, Iam verò internæ caussæ aduentitię, & morbosæ, sunt autem intemperies vteri frigida, scilicet & sicca, & mixta, atque hæ vel nudæ, vel cum materia, vt pituita crassa, & viscida, necnon sanguis similis, Similiter etiam morbi instrumentarij veluti tumores vteri; Galenus ponit etiam robur vasorum, sanguinem influentem non suscipientium. Atque hæc sunt genera caussarum omnium, a quibus menstrua ex toto impediuntur; *(Si non fiant ex vtero morbi oriuntur.)* Dubitat Galenus & merito, vtrum particula *(ex vtero)* sit etiam applicanda primæ aphorismum parti, an verò secundę tantum, verum illa sententia sibi probabilior visa est, vt dumtaxat intelligenda sit de deficientibus menstruis, quasi verò tumores præternaturales in vtero fiant ex defectu menstruorum, vt inflãmationes, erysipelata, cancri, quibus vniuersum compatitur corpus, non autem ex superabundantia fiant, Verum etsi quod ait Galenus, vt plurimum verum sit, attamen etiam ex immoderantia fluoris, vlcerantur vteri, vt sequantur cancri, aliaquè mala, quibus postmodum corpus vniuersum valde compatitur. Et Arist. 2. de gener: anim: cap. 4. hanc fere Hippocratis sententiam referens dixit: dumtaxat fieri morbos, vbi menstrua vel excedũt, vel deficiunt. *(Morbi fiunt.)* Qui sint morbi qui fiũt ex defectu mẽstruorũ locupletissimè docuit Hip lib. 1. de morbis; nam pręter eos quos enumerat Gal. Aetius lib 16. cap. 36. complures alios enumerat, quos hic referre non est necesse Corn: Celsus lib. 2. cap. 11. ait: si non profluant menses fieri acerbissimos capitis dolores, & alia mala. Sed percunctabitur aliquis cum menstrua excedant, & deficiãt, quę est mensura citra, & ultra quam fluere menses nocet? quibus dicendum est, quod Hippocrates scriptum reliquit, nempe duarum heminarum, hoc est vnciarum uiginti mensuram esse; quam tamen haud in cunctis seruari rationi consentaneum est; quandoquinem, quæ sunt sanguineæ, plus, quę uerò exangues, minus sanguinis reddunt. Magnum plane usum habet præsens aphorismus, non modo *Vtilitas Aphor.*

ad certas prædictiones faciendas in muliebribus, verum etiam ad eas in plurimis ægritudinibus curandas, si quidem vix contingit, vt mulier ab vllo morbo capiatur, nisi sit aliquod vitium in ipsis menstruis, vt propterea debeant semper medici, vt præcipiebat Hippoc. diligentes esse in percunctandis mulieribus circà statum ipsorum menstruorum, atque semper ad ea moderanda aciem intellectus dirigere.

---

58 *Recto intestino, aut vtero inflammationem patiente, vrinæ stillicidium accidit, & renibus purulentis vrinæ aduenit stillicidium. epati autem inflammationem patienti singultus aduenit.*

POSSET certè continuari hunc aphorismum cum præcedente, quasi Hippocratis scopus fuerit, Vteri inflammationem, quæ sequitur menstruorum defectum proponere, eiusquè indicium, scilicet stillicidium vrinæ proponere, cęteraq. in huiuscè gratiam dixisse, Verum pluribus existentibus alijs de quibus loquitur, magis rationabile videtur ipsius scopum fuisse inflammationum aliquarum signa tradere, ac ob id nullam esse veram continuationem: Sed intrusum esse malè inter affectus muliebres, Quod autem dicit Hippocrates est inflammato recto intestino, vtero, ac renibus succedere vrinæ stillicidium, inflammato autem epate singultum superuenire, Est enim sententia prognostica, atque diagnostica sine ratione, ac diuisibilis in tres partes, quarum. Prima est. *(Inflammato recto intestino.)* Secunda est, *(in suppuratis renibus.)* Tertia verò; *(Inflammato autem Iocinore :)* Circà primam sciendum, Inflammationis nomine duo intelligi posse, vel communiter quamlibet incensionem Φλόγωσιν vocatam, vel propriè Φλέγμονήν dictam, quę nil aliud est, quam tumor præter naturam sanguineus, durus, dolens, & cum febre; apostema calidum, vt Auic. & alij Arabes nuncupare solent, vtroque modo sententia Hippoc. vera. Hic affectus potest quidem tentare cuncta viscera, sed minimè omnium tentantur cerebrũ, & cor quippe quod vt Gal. ait de locis affectis c. 2. vbi inflãmatur statim concidat animal. priusquã morbus augeri incipiat: frequentius autem inflammatione tentantur rectum intestinum, vterus, renes: atque etiam iecur, illa, quoniam veluti cloacæ quædam sunt, per quas iugiter transeunt excrementa, à quibus irritantur, & irritata fluxiones sanguinis recipiunt. Hoc verò, quoniam officina sanguinis est, à cuius copia, & crassitie oppletum, & obstructum inflammationes promptę concipit, atq; hæc fuit ratio, propter quam de his tantum sermonem habere voluit. *(Vtero)* posuit Hippocrates vterum, post rectum intestinum, quia inter hoc & vesicam locatur, facileq. altero inflammato simul, & alius inflammarur, atque eo magis vbi menstrua desunt. *(Renibus suppuratis :)* Hæc est secunda pars in qua indagatione dignum est, cur cum de vtero, recto intestino, & Iocinore loquitur, inflammationis vocabulo vtitur, vbi verò de renibus non inflammationem: Sed suppurationem nominat, nam non est dubium, quin & renes ipsi inflammatione tenrẽtur, imò suppurari vix possunt, nisi antecedat inflammatio, Responderi potest dupliciter

Scopus.

Diuisio.

Dubit.

Solut.

vno

vno modo nomine suppurationis intelligi inflammationem, quæ ipsam quasi necessariò præcedit; Vel dicendum est stranguriam fieri tantum, vbi suppuratio facta est, eo quòd pus cum vrina exiens sua crassitia non permittit libere vrinam ferri: Sed guttatim (quam esse stranguriam dicit Galenus,) quod non facit inflammatio sola, quæ ut acriorem reddit vrinam, ita hæc haud aliter impedita libere excurrit, Cęterum vterus, & rectum intestinum inflammata cum vesicam contrectent, merito inflammationis vrinam acrem, & mordentem reddunt, quæ stimulat ad sui expulsionem, at cum tumor vterquè comprimat vesicam prohibet, quo minus libere lotium exeat, vnde parum, & sæpe mingunt, qui urinæ stillicidio laborant, & hoc est quod dixit Hippocrates secundo libro de morbis mulieb: si vterus infammatus cadat super vesicam, fieri vrinę stillicidium; Itaque uerissimum est, quod Hippocrates ait superuenire stranguriam recto intestino, & vtero inflammatis, necnon renibus suppuratis, & notandum est Hippocratem, non absquè iudicio usum esse uoce, ἐπιγίνεται, idest post fit, quoniam verè stillicidiũ urinæ est purum signum superueniens inflammationibus prædictis, non autem pathognomicum, neque proprium. Cur autem existente fœtu in vtero, & intestino recto fœcibus repleto, non fiat strangurìa, & si comprimatur uesica, caussa est, quoniam fœces non ita comprimũt, ut inflammatio, nec urinam acrem reddunt, fœtus autem ita locatur, ut non incommodet uesicæ, quamquam etiam interdum male locato fœtu fiat strangurìa in prægnantibus. Sequitur modo: Tertia pars quæ est (*Iocinori autem inflammato succedit singultus:*) Inflammatio iocinoris uocatur à Græcis ἡπατῖτις de qua sępe Hippocrates, & Galenus octauo de med: localibus, quod cum habeat multa signa, singultus tamen haud inter propria recensetur, sed interdum ipsi superuenit, quando uetustus est morbus, & Hippocrates septimo aphor. 17. dicebat: malum esse vbi iocinori inflammato succedit singultus, cur autem fiat, & cur malum sit ipsum superuenire uidendum est, singultum esse ueluti stomachi conuulsionem dixit uere Galenus in aphoris. Et sicuti conuulsio fit cum ab inanitione, tum à repletione, ita & ipsum singultum fieri non est dubitandum, Vbi ergo inflammatum est iecur cum uentriculum contrectet, illum exiccat, atque inde fit motus ad expellendum, quod nocet, potest etiam fieri, ut ab inflammata parte uapores acres, parti oris ventriculi extimæ communicetur, tumoreq. contrectet, quibus perculsa uis expultrix non modo motum illum edat: & nauseam, quem singultum Hippoc. 7. aphor. 17. propterea dixit esse malum, quoniam suaptę natura Iocinoris inflammatio sit exitialis, multo magis fit addito huiusmodi symptomate satis prauo, est enim Hippocratis dogma, quodlibet uitium graue, alteri simili superueniens rem ipsam difficiliorem reddere, Verum tamen illud scire oportet, etiam posse singultum fieri inflammato iocinore ab alia caussa, quàm ab inflammatione, vt à uapore acri, & re aliqua deglutita, quem singultum haud esse continuum, sicur is, qui fit caussa inflammationis depræhenditur, ut hac ratione uterq. sit dignoscendus, Vtilis autem est aphorismus in primis ad prædicendum stranguriam, & singultum, necnon ad cognoscendas inflammationes partium, quæ deinde cognitio, & præcognitio, magnopere iuuat ad curationem rectè instituendam. *Vtilitas Aphor.*

59 *Si mulier non concipit, scire autem velis si conceptura sit, pannis circumtectam desubter suffias, & si odor videatur per corpus ire ad nares, & os, scito quod ipsa non ex seipsa sterilis est.*

REDIT Hippocrates ad loquendum de mulierum affectionibus, inter quas unica prope, aut saltem omnium maxima est sterilitas, si quidem mulieres in id factæ sunt à natura, ut concipiendo, & generando conseruationi generis humani famulentur, Ex hoc ergo apparet, quod dixi de antecedente aphorismo, scilicet illum fuisse intrusum, ac propterea hunc præcedentibus non illi connecti debere, imò uerò si post quadragesimum primum locaret, in quo docet signa cognoscendi an mulier conceperit, apprime conueniret. Est autem scopus Hippocratis docere, modum quendam cognoscendi ubi mas, & mulier coniunguntur, neq; mulier concipit, an uitio mulieris id fiat, uel potius uiri, dixi autêm quendam modum, quoniam alij sunt, nec forsan incertiores. Est sententia diagnostica, sine ratione, & quamquam longiuscula sit, attamen commodè non potest diuidi, (*Si mulier.*) Hoc signum explorare forsan conduceret in Virginibus, priusquam nuptui tradantur, ad hoc ut cognosceretur an nuptæ essent prolem suscepturę, Verum de his non loquitur Hippocrates, sed de mulieribus iam uirum expertis, Ita enim gręcę (γυνή) significat, ut Democritus defloratam uocauit, Caussa autem esse potuit, quoniam, hoc experimentum haud in uirginibus ualet, quarum loculi adhuc sunt occlusi, sed tantum in ijs quę habent uenas, & loculos usu ueneris apertos, nam aperiri prima etiam uenere uasa superiorum partium credidit antiquitas, quando primũ concumbentibus feminis filo colla circumdabant, maneque eodem mensurãtes, si defl orata erat, crassius collum, & mensurę non respondens inueniebãt, Seruit itaque huiusmodi experimentum non pro uirginibus: sed pro ijs, quę sępius uenerem sint absquè conceptione expertę, (*Velis autem scire.*) Posset quispiam sperare huiusmodi signum certitudinem habere, postquam Hippocratis utitur uoce (εἰδέναι,) idest scire, sed non ita est, quandoquidem, & ipsum quoque ut pleraquè alia fallax ualde est, unde accipienda est uox potius pro coniecturali quadam cognitione, quàm certa scientia, ut sępę Hippocrates usurpari consueuit; Cur Hippocrates dixerit mulier quę non conceperit: Iacobus uoluit caussam fuisse, quia in utero gerentibus non ualet experimentum, quia clausum uteri os, non permittit suffitus penetrationem. Atq; puto ego significasse per ea uerba mulieres, quę uenere sępius experte nunquam conceperunt de his explorandum an uitio ipsarum carentia conceptionis contingat. (*An conceptura sit.*) Vsque adeo interest hoc scire hominibus, qui uxorem ducere, & liberis operam dare cupiunt, ut iure merito Hippocrates docendum, eo modo quo sciri potest duxerit, Quod autem docet est, ut uestibus tota obuoluatur mulier, mox suffitus subtus uterum apponatur, ac deinde obseruetur an odor ad nares perueniat, simile quoddam scriptum reliquit in lib. de sterilib. Vbi mandauit, ut caput alij integrum, purgatum, atq; derasum ad uterum apponatur, ac postri-

Connexio.

Scopus.

pro indic videatur, an os allium redoleat, Circà quod experimentum, primo tenendum est, voluisse obuolui mulierem indumentis, ne suffitus diffusius extra ad nares perueniat, quoniam hoc si fiat, nil valet ad id, quod Hippocrates optat consequendum. Hic enim modus est medicis vsitatissimus in cunctus suffitib. recte administrandis pro mulierum in varijs affectionibus, & præsertim vterinis, curatione; Cęterum, quia Hippocrates nil dixit de genere suffituum, qui sunt administrandi, posset aliquis id perquirere, ideo Galenus huic tacite occurrens, dixit: pro suffitu intelligendum esse quicquid suffiri consueuit, thus myrrha, styrax, & similia, quæ & suffiuntur, & sunt grati odoris, tempore. n. veterum vsq; ad Plinij ætatem myrrha erat præcipua inter suffitus, & odotamenta, cum adhuc cinnamomum rarum esset, post & cinnamomum, & garrophyli, & moscus, & zibetum sunt iumento, quæ longe, lateq. excellunt myrrham. Habent enim suffitus eam facultatem, vt sua tenuitate, atque caliditate longe, lateque proferantur, ac penetrent. (*Si odor ad nares*;) Cur quibus peruenit odor ad nares, & os sint fœcundæ, quibus verò non peruenit, sint steriles Galenus tribuit caussam densitati, atque laxitati, seu raritati vteri, nam dicet Hippocr. infra: habentes vteros densos, & duros esse ad concipiendum ineptas, iam vero tales haud admittunt transitum suffituum ad partes superiores, sicut admittunt vterirari, & laxi, quod propterea ad recipiendum semen, & ad concipiendum sunt aptissimi; Ceterum videre oportet, an densi vteri uere faciāt sterilitatem, & quare, prætereà cur potius Hippoc. dixit de densitate, & raritate periculum esse faciendum, quàm de vlla alia ex multis, quæ faciunt sterilitatem condicionibus; Posttemo conuenit disquirere, cur Hippocrates addidit eam particulam ἐξ ἑαυτῆς, idest non per seipsam, quasi verò, ubi suffitus penetrant nunquam possit sterilitas pendere ab ipsa muliere, contra omnem experientiā atque etiam rationem, quæ monstrant alia impedimenta esse posse in utero, quæ faciant sterilitatem, etiam si is raræ constitutionis sit. Ad primum respondendum est, quod densitas, & durities uteri obsiet conceptioni, esse & usui, & rationi consentaneum. Etenim præter densitatem & duritiem, esse certè, & alia complura conceptionis impedimenta commemorata ab Hippocrate in libro de sterilitate, & de morb: mulieb: Verum de nullis ita probabile experimentum habere est facile, quemadmodum de duritie, atque densitate, quippe quibus, ut prohibetur suffimentorum per corpus penetratio, sic uetatur quo minus haereat semen, & suscipiatur; Sed est & ratio, quia densitas, & durities cum sint secundæ qualitates, & primas sequantur, ubi eiusmodi est uterus, necesse est quoque sit frigidus, & siccus, quæ duæ qualitates conceptioni admodum sunt aduersæ, Quod autem ait Gal. in comm: solis habentibus uterum densum, & solidum non penetrare suffitus, intelligendum est de mulierib. alioquin sanis, quoniam ut ipsemet ait infra comm: 62: etiam habentes uterum frigidum, & humidū, uel nimis calidum, aut extinguunt, aut consumunt uim suffituum, priusquam perferatur in vniuersum corpus, huic non absimile est, & aliud experimentum, quod Aristot. proponit de gen: anim: lib. 2. & 4. probl. 2. qui dicit mulieres ad explorandam fœcunditatem inungere oculos, quorum linimentorum color, & odor si penetret in os esse signum fœcunditatis, vt pote indicans vias oculorū

vnde

vnde magna pars seminis decidit esse apertas, & ipsi materię seminali peruias: Voluit autem Hippoc. potius de densitate, & raritate esse explorandum, quoniam hæc maximè facit ad sterilitatem, & per se, & propter primas qualitates quas sequuntur, & quia eas cognoscere ex suffitibus non est admodum difficile, at dum densitatem, & raritatem dicimus, est & idem de obstructione, occlusione, atque apertione tàm minorum, quàm maiorum osculorum statuendum, si quidem, & hæ valde faciunt ad impediendum, vel permittendum ipsius suffitus transitum. Accedit etiam & illud, quod quæcumque habent densum, aut obstructum vterum, cuicumque copulentur, numquam concipiunt: Sed siue sint nimium frigidæ, siue nimium calidæ, humidæ, siue crassæ, aut tenues, vbicumque contrarijs constitutionibus coniunguntur, fœcundæ euadũt, vt ex sententia Galeni, monstraui in varijs lectionibus, id quod etiam Lucretius in 4 lib. appositissimę monstrauit. Quod postremo addiderit Hippocrates particulam, ἐδὶ ἑαυτῆν, idest non per seipsam Galen. inquit, demonstratiuũ esse vsum ipsius aphorismi, quippe cuius vtilitas est ad cognoscendam rem maximi momenti, nempè vt cognoscatur cuiusnam vitio non fiat conceptio, an mulieris, an uiri, atque eo cognito, deinceps prospiciatur remedijs oportunis illi, à quo pendet infœcunditas, nam ut Plato docuit in Theæteto, atq; etiam in Timæo ciuitates bene institutæ morem habebant designandi homines, & mulieres, qui peritiam haberent dignoscendi steriles à fœcundis, & coniungendi similes similib. ad hoc ut conseruaretur genus humanum, stirpes peculiares, & parentum auorumq́. similitudines: Etenim, ut dixi hic fuit scopus Hippocratis docere modum cognoscendi caussas sterilitatis ex parte mulierum, Sed dicet aliquis cur non etiam docuit modum ex parte uiri, Hoc non fecit Hippocratis, primum quia tractabat solummodo de mulierum affebctibus, deinde quia cognitio status mulieris ex sese non existentis sterilis, statim cognoscere facit, esse uitium in uiro, aut quia intemperatę contrarijs, uel temperatis non copulantur, ut necessum est, si proles optatur, nam ubi calidi calidis, frigidi frigidis, sicci siccis, & humidi humidis copulantur, haudquaquam concipere mulier potest.

Vtilitas Aphor.

Dubit.

Solut.

60 *Si mulieri vtero gerenti purgationes eant, impossibile est fœtum esse sanum.*

Connexio.

Scopus.

DOCVIT in superiori cognoscere an conceptus futurus, nunc docet cognoscere, quando factus est, sed malę sanus, scilicet quando mẽstruę purgationes fluunt, id quod etiam docuit retro cognoscere ex mammarũ dispositione. Vnde patet quis sit Hippocratis scopus, & quomodo præsens sententia coniungatur antecedenti, quæ sententia pertinet ad partem diagnosticam, atq; etiam quodammodo ad prognosticam, est uerò simplex, atq; indiuisibilis (*Si mulieri &c.*) Cum menstruę purgationes inseruiant non minus nutrimẽto fœtus quotidiano, quàm ipsi generationi, prudenter natura fecit, ut statim atq́. conceptus est in utero cessent, occluso, scilicet eius ore, attamen interdũ contingit, ut grauidis menses profluant, scilicet reclusis osculis earum uenarũ,

quæ disperſę per oris vteri labia hęmorrhoides nuncupantur, vt ait Gal. id quod etiam teſtatus eſt Ariſtoteles lib. 5. de gen:anim. 19. & 7. de hiſt:anim. 3. Cum autem interdum bene, interdum male valeant mulieres, & fętus menſtruis ipſis fluentibus, modum hoc dignoſcendi innuit Hippoc. ſecundum Galenum duobus verbis (καθάρσιες πορεύονται ,) i. purgationes procedant, nam voce plurali ſignificauit copiam ſanguinis mẽſtrui, alia autem voce innuere voluit modum conſuetum purgationum, quaſi dicere voluerit, ſi menſtrua copioſa, & ſecundũ ordinarium tempus, non ſemel, aut bis, ſed ſingulo menſe vſque ad partũ fluãt. Sic enim intelligendum eſſe hunc aphoriſmum ipſemet Hippocrates ſignificauit 1. lib: de morbis mulieb: vbi ſcripſit: ſin autem hient vteri pluſquam par ſit, profundunt ſanguinem ſingulo menſe, quemadmodum conſueuerunt menſtrua procedere, & in lib: quoq; de nat: pueri ſcriptum eſt: nil incommodare ſi vno, vel altero menſe exiguum ſanguinis profundatur: Sed ſi pergant vſq; ad partum. Idem etiam lib: de nat: pueri *(Impoſſibile eſt, &c.)* Magnam confidentiam in arte ſolet nonnumquam Hippocrates demonſtrare, quando in re quam tractat experientiæ cõiunctam rationem uidet, ſicuti modo facit, cum adeo aſſeueranter dicat, fieri non poſſe, vt ſanus ſit fœtus; Verum huic obſtare uidetur primum experientia, deinde ipſemet Hippoc. qui nuſpiam alias uſus eſt ea uoce, niſi dicamus, quod etiam Ariſt. 7. de hiſt. 3. & primo de gen:anim. 19 ſignificauit, ſ. vbi ſingulo menſe, & copia conſueta fluunt, tunc fieri non poſſe ut ſanus ſit fœtus, quemadmodum ſi parum ſanguinis exeat, nec ſtatis diebus, poteſt tunc fœtus & ſanus eſſe, & ſuperuiuere; Cur autẽ hoc ſit non eſt difficile rationẽ afferre. Si quidem ubi ualde ſit ſanguinea mulier, etiam ſi uno, uel altero menſe purgationes fiant conſuetæ, uel pauciores, haudquaquã fętus debito nutrimẽto priuatur, ita ut debeat debilis remanere. Contra uero ſi ſingulo menſe uſque ad partum fluant, atq; copia uel cõſueta, uel paullo minorẽ, neceſſe eſt omnino fętus debito nutrimento priuetur, qđ prę imbecillitate illud nõ attrahat, ac proptereà male nutritus debilior euadat, præterquam quod menſtruę purgationes ſem per turbãt corpora mulierum etiam non grauidarum, unde multo magis debẽt turbari fętus, qui ſemper neceſſariò matri cõpatiuntur. Cęterũ dubitatũ uideo, *Dubit.* utrũ ſanguis exiẽs ab utero in grauidis, prodeat ex uenis hęmorrhoidalib. vteri, ut uoluit Gal. an uerò etiã ex uenis corporis ipſius uteri, ut placuiſſe uideo pleriſquè, qui uidẽtes ingẽtem copiã, qui ſingulo menſe fluit, & cõſiderãtes paruitatẽ hęmorrhoidarũ, crediderũt haudquaquã aliũde tãtum ſanguinis effundi poſſe, quã ex cõcauo ipſius uteri, Ego autem, uix poſſum credere Gal. ita cœcutiſſe, nã *Solut.* nõ eſt nouum, neq; naturę inuſitatum, ut ex uenis anguſtis, atq; etiam ex anguſtiſſimo ore ſanguis profundatur, & copioſus, & qui extra ſtatim congeletur, & conglobetur, nam ut alia exempla dimittam, frequentiſſimè uidemus applicatis ſedi hirudinibus, ex anguſtiſſimo illo foramine, quod faciunt inſignem ſanguinis copiã manare, qui ſtatim atq; ab externo aere cõtrectatur gelaſcit, & cõcreſcit; nõ diffiteor tamen aliquãdo poſſe os uteri hiare, atq; ita ſanguinẽ ex ipſo utero prodire, ſed hoc rarius eſt, atque tunc cum fit, impoſſibile eſt fœtum ualere, & ſeruari, quod cęteris malis accedit & illud, ſcilicet, quod aperto, ore uteri refrigeretur neceſſario fœtus, neque ab iniurijs externi aeris de-

Utilitas Aphor. fundatur, quemadmodum par esset. Vtilis ergo est aphorismus ad prædictionem de fœtus salute, est quoque vtilis ad eiusdem tutellam, quoniam vbi in grauidis menstrua fluere pergunt, monetur medicus, vt ad ea blande, atque prudenter sistenda omne studium conuertat.

---

61 *Si mulieri cessent purgationes, neque febris, neque rigor superueniat, & fastidia incidant, iudica ipsam in vtero habere.*

NEMO est, vel mediocris ingenij qui statim non intelligat debuisse hunc aphorismum poni post quinquagesimum nonum, in quo docuit modum cognoscendi an mulier sit apta conceptioni; sicut hic modum proponit, quo cognoscere liceat, quando iam concepit, sed potest etiam aliquo modo *Scopus.* connecti, cum antecedente, quasi in illo tractarit, de cognitione sanitatis fœtus ex menstruis, hic autem ex ijsdem de ipsius præsentia, nisi placeat magis *Connexio.* dicere, hanc sententiam esse veluti illationem quandam, aut probationem, perinde ac si diceret non esse sanum fœtum fluentibus mensibus, quoniam statim atque factus est conceptus menstrua desinunt, imò verò ijs desinentibus, præter consuetudinem absquè alia caussa accidentali conijcitur conceptum, iam esse factum. Est sententia diagnostica, atque simplex. (*Si mulieri.*) Vbi mulier sana est, nec sibi quicquam externi mali contingit, semper aut quolibet mense, aut altero saltem, vt dixit Aristoteles copiosa pro ratione menstrua habet, præterquam dum in vtero habet; tunc enim (vt dixi) retinentur tum quia pars ipsorum in generatione consumpta est, tum quia alendo embrioni est necessarius, tum quia occluditur statim os ipsius arctissimę ob tutellam fœtus ab aere ambiente, ita ut nequeat spicillum acutissimum ingredi. Et hoc quoque in loco Hippocrates eadem est phrase vsus, scilicet (*καθάρσιες μὴ πορεύωνται.*) Vt indicaret si menstrua non fluant copiosè, nec pluribus diebus id esse verum, secus enim fieri potest ut semel, aut bis retineantur, quod in pluribus obseruatur, neque tamen conceperint, (*Neque horrore;*) Solent vbi sine conceptione retinentur mẽses, varios effectus parere, vt alias diximus ex Hipp. lib. 1. de morb: & inter alios est horror, & febris, & addidit Hipp. febris, quia vbi fit conceptus, frequens est ut fiat horror, non item febris, quæ dumtaxat solet simul fieri vbi mẽstrua cessant pręter naturam, quod scilicet sanguis à toto corpore in uterum missus uapores prauos mittat in corpus, qui uellicantes partes sensibiles primum horrorem, deinde febrem inducunt, atque etiam interdum vna cum febre fa-*Dubit.* stidia, atque inappetentiae; Hoc in loco dubitatur de horrore, quia Hippoc. lib. de carnibus non longe à fine scribit: statim facto conceptu sequi horrorem, qđ *Solut.* etiam affirmauit Auic. lib 3. fen. 21. trac. 1. cap. 11. Verum dici potest, ibi Hippocratem loqui de horriphilatione simplici, quę percipitur ipso actu conceptionis dum recipitur, & retinetur semen, hic verò de horrore, qui fit post ipsum conceptum, & antecedit febrem; qđ enim ita sit intelligendum docere potest libro 16. cap 8. vbi scribit inter alia signa conceptionis esse, ubi mulier in ipso coitus opere, horrorem quendam percipit. Cæterum si solum fastidia habeant, atque vel non appetant, vel res prauas, & horribiles, (quod genus mali picam vocãt)

appetant,

appetant, tunc dicit Hipp. conijcias mulierem cōcepisse, Etenim licet non paucę reperiantur, quę etiam si conceperint attamen appetunt, ac bene sese habent, pleraquè tamen solent fastidio tentari, dum vtero gerunt, vt præter Hippocrat. dixit quoque Aristot. 7. de hist: animalium, Cæterum videndum est, quæ sint caussæ propter quas mulieres ita læduntur, secundum appetitum dum vterum gerunt, præsertim prioribus mensibus, prætereà an prauus appetitus grauidarum possit stare cum horrore, & febre, quod videtur Hippocrates negare, Postremo non erit inutile considerare, quamobrem Hippocrates sit vsus ea loquendi forma (λογίζε τᾶυτην ἐν γαστρὶ ἔχειν,) Circa primum est dicendum: plures cōuenire caussas, ob quas mulieres prægnātes, vt plurimū habent vitia circa appetentiam, Vna est, & fere præcipua menstruorum cessatio, ob quam fit, vt in toto corpore exuberet sanguis, & cōsequenter suppetat alimentum partibus, nec ob id fiat multa dissipatio, nec oris ventriculi exsuctio, quæ est ipsa appetentia, aut saltem immediata caussa naturalis appetentiæ, alia caussa est, quoniam vbi fętus in vtero est, vt alatur separat partem puriorem dulciorem sanguinis menstrui ab impura, & amariore; cuius dulcioris, pars absumitur in eius nutrimentum, pars mittitur in mammas, reliquus verò excremētitius in ipsum vteri cauum seponitur, vbi semicorruptus in ventriculum, & cor vapores tetros mittit, qui non modo imminuunt appetitum, verumetiam sæpenumero deprauant, ita ut calcem, carbones, aliasquè res absurdas, appetant, prout varij horribilesquè vapores, necnon alij humores in ipso stomacho, vel geniti, vel aliunde aducti reperiuntur, Tertia caussa est, quoniam plerumquè grauidæ ociari, atq; sedere cogūtur, vnde cū nequeāt consumi quotidiana illa excrementa, quæ alioquin motu absumuntur, id ipsis contingit, quod etiam vitis ociosis, & sellularijs accidere solet, vt minimè appetant, nam scitum est illud Spartani coqui dictum, quando Alexandro conquerenti de innapetentia, quasiquè ipsum coquum accussanti respondit; suis dapibus defuisse exercitationem illam corporis, quā cursu in Eurota facere solebat, Tot itaque existentibus caussis appetitus lædendi in ipsis prægnantibus, iure merito Galenus hoc symptoma generale grauidarum fecisse videtur. Ad secundum porro dicendum est, prægnantes quantum sit ex parte ipsius conceptionis minimè horrore, vel febre tentari, imouero si quandoquè tententur, potius illis conducunt, ad consumenda illa excrementa, quæ ipsi appetitui incommodant, Verumtamen non inconuenit, vt quandoquè alia ratione, & febricitent, & horreant, neque appetant, quo in casu haudquaquam licebit ex ipsis fastidijs arguere conceptionem, cum possint ratione febris, & retentionis menstruorum euenire, quæ omnia facere ciborum abhominationes, nauseas, & cardialgias non est dubitandum, & forsan Hippocrates hoc in loco, vbi vsurpat vocem(ἄσαι) sibi familiarissimam, voluit ea omnia intelligere, ut sæpe facit, & vt experientia quotidiana docet in ipsis grauidis compluribus accidere, præsertim primis mensibus, vel vt ait Aristoteles septimo de historia animalium capite quarto, quando fœtui capillus exoriri incipit, & aduertendum est Hippocratem sub uoce ἄσαι Not. compræhendisse cuncta alia symptomata, quæ prægnantibus solent euenire sicut etiam sub febre, & horrore complectitur, quaslibet alias ægritudines,

quæ possint vitiare appetitum. Ad tertium dicendum est Hippocratem vsum esse ea loquendi forma, quoniam pura quædam ratiocinatio, aut coniectura est, non autem certa scientia, quam in hoc aphorismo docet, cum vt bene notauit Iacobus, non sit perpetuę veritatis, sed vt in pluribus, sic enim solet Hippocrates λογισμοὺς, vocare incertas, ac vix probabiles ratiocinationes. *Vtilitas Aphor.* Vtilis est aphorismus ad dignotionem conceptus, & consequenter ad ipsius custodiam, quandoquidem cognito eo, medicus prudentior, & cautior fit, in adhibendis remedijs, quę alioquin audacter in non prægnantibus administrantur.

---

62 Quæcunque frigidos, & spissos vteros habent non concipiunt. Et quæcunque prehumidos vteros habent non concipiunt: extinguitur enim in eis genitura. Et quæcunque siccos magis & adurentes, nam ex defectu alimenti corrumpitur semen. Quæcunque verò ex vtrisque mediocrem habent temperaturam, hæ fœcundæ sunt.

SI recte animaduertatur præsens aphorismus propterea longus est, quoniã sunt veluti plures aphorismi simul iuncti, sed vtcumque sit, *Scopus.* Hippo. scopus est, in hisce cunctis docere, quæ mulieres sint ineptæ, & quæ aptæ ad concipiendum, & melius sanè fuisset locatus supra post quadragesimum sextum, vbi loquebatur de ineptitudine ad cõcipiendum, aut post quinquagesimum nonum, vt videtur probasse Galenus, quamquam potest etiam aliquo modo superiori *Connexio.* coniungi, si dicamus in eo tractasse de modo cognoscendi, conceptum ex re præternaturali, hic autem docere modum cognosceudi ex re naturali, siue potius ex caussis, nempè ex constitutione ipsius matricis ineptitudinem, & aptitudinem ad concipiendum. Est sententia diagnostica, atque etiam practica, di- *Diuisio.* uiditurq; in quatuor aphorismos, quorum prior, & postremus, sunt absque ratione, duo verò medij habent secum rationem coniunctam, nisi etiam dicere velimus, alterutram rationem referri ad omnes sententias. Itaque incipiemus à priore, in quo dicit Hippocrates. *(Quicunque habent &c.)* est enim sensus satis perspicuus, cum Hippocrates nil aliud doceat, quam mulieres habentes frigidum, atque densum vterum minimè aptas esse ad concipiendum. Cur autem Hippocrates non attulerit rationem huiusce sententiæ dicere possumus, rem satis per se patere, quando quidem frigidum naturæ ad nil aliud inseruit, quam ad calorem attemperãdum, alioquin suaptè natura omni generationi inimicũ, nec valet animalia etiam in niue gigni, vt Arist. 5. de hist. anim. c. 5. & strabo 12. lib. ex Apollonide, & Antigonus in Paradoxis, quoniã ex luto potius gignũtur, in quo aliquis est calor celestis saltem, & viuificus, nisi placeat dicere caussam allatam pro secunda sententia referendam etiam esse ad hanc, quasi dicere voluerit Hippocrates, vterum quoque frigidum, & densum propterea esse ineptum conceptioni, quoniam in ipso vis prolifica seminis extinguitur, quippe quæ tota est posita in calore, tamquam in proprio domicilio, aut instrumento; Verum potest quoque alia ratio afferri, nempè quòd ab vtero frigido, & denso, non fiat seminis virilis attractio, neque retentio: non attractio, quo-

niam.

niam tractionis verum instrumentum est calor, non etiam retentio, quoniam densis vteris nequit adærere, sed potius diffluit, Accidit etiam, quod cum generatio fiat per coctionem, frigus aduersum est, atque inimicum omni coctioni, adhæc vteri frigidi infirmant pudendum uirile, vt non possit fieri eiaculatio, qualis deberet, Vnde dicebant Arabes coitum cum uetula infirmare penem, sicuti à calido vtero, fit maior attractio, & maior eiaculatio. Aduertendum est tamen illud quod dicit Gal. & ante ipsum Lucretius, in 4 lib: posse etiam intemperatos vteros reddi aptos ad concipiendum, si contrariæ temperaturæ viris, vt frigidæ calidis iungantur, & sic de cæteris, uel si non sint multum intemperati, Galenus alias quoque caussas pro posuit, cur vteri frigidi, & consequenter densi, sint steriles, scilicet angustiam vasorum uteri, defectum, ac prauitatem menstruorum, necnon sanguinis, & seminis pituitosam naturam, Atq; hæc de prima parte aphorismi seu de primo aphorismo. Sequitur modo secunda pars in qua dicit Hippocrates, præ humidos vteros, siue ut legitur primo de natu:hum: ὑγραὶ ἀμέτρως, idest immoderate humidos esse infœcundos, caussamquè eam adfert, quod ab humiditate extinguatur uis seminis fœcunda. Quod Hippo. meminerit intemperierum simplicium non autem mixtarum, ea caussa fuit, quia cognitis simplicibus simul etiam cognoscuntur composita: Sed circa hanc partem considerare conuenit, cur Hippocrates caussam hanc potius posuit post intemperiem humidam, cum etiam conueniat frigidæ, Deinde quæ sit ratio propter quam ab intemperie humida extinguatur facultas seminis genitalis, De primo puto eo consilio illud fecisse Hippocraté tum quia (vt antea dicebã,) notius est frigidum esse inimicum omni generationi, perinde ac hyems, quam vt egeat probatione, tũ quia de humido nõ ita constat, propterea qđ tam semẽ uirile, quam muliebre res humida est, atq; generatio potissimum fit ab humido vt significarunt illi, qui Oceanũ patrem omnium rerum dixerunt, sicut Moses quoque innuere visus est, quando dixit spiritus: autem Domini ferebatur super aquas. Nam ut narrat Seneca 3. nat: quæst: cap. 13. fuit sententia Thaletis, & stoicorũ esse principium rerum, quod etiam videtur Arist. 1. metaphys: tribuisse Theologis Antiquis, & Homerus Tætim, & Oceanum dixit esse rerum parentes. De caussa uerò propter quam humiditas sit inimica conceptioni, nil aliud videtur Galen. dixisse, quàm id contingere vtero immoderatè humido, qđ accidit tertæ paludosæ, in qua iacta semina corrumpuntur, nec quicquam producunt, Sed uerior, & accommodatior est ratio, quoniam intemperies humida simpliciter non datur, aut nihil durat, nisi coniuncta materiæ, iam verò materia, quæcumque sit duo facit, tum ut semen fluuidum, & minimè tenax euadat, tum ut uterus lubricus redditus minimè suceptum semen retineat, id quod clarius docuit Hippoc. 1. lib. de morb: mulieb: vbi dicebat, si semen recipiatur in utero, sed paullo post effluat, signum esse nimiæ ipsius humiditatis, imo verò etiam si uteri humidiores concipiant, haud possunt ferre conceptum, quippe quod acetabula sint mucco oppleta, quemadmodum alibi dixit Hippocrates. *(Et quæcumque siccæ.)* Hęc est tertia pars, in qua dicit Hippocrates siccos, & fervidos uteros similiter esse infœcundos, caussamquè affert, quod semen nutrimenti penuria perdatur, Cur autem simul iungat has duas qualitates caussa est

Dubit. 1.
2.
Solut. 1.
Solut. 2.

est, quia rarò inueniuntur in summo separatæ, nec dubitandum, quin etiam in mulieribus, cum & Parmenides, & Hippocrates primo de mulieribus videantur fecisse mulieres viris calidiores, licet Aristot. 2. de part: anim. 2. improbarit Parmenidem, & Gal. 6. Epid: sect. 2. 43. aliam ipsi tribuerit opinionem; Cur similiter caussam, & huic tertiæ sententiæ addiderit, possumus existimare factū esse, quoniam cum nuper dixisset humidum nimium facere sterilitatem, potuisset quispiam suspicari siccum, quod est humido contrarium facere fœcunditatem, vnde ad tollendum hanc suspicionem, voluit docere siccum non per se facere sterilitatem, nisi quia semini iam in fœtum confirmato nutrimentum erit, quo ille priuatus non potest adolescere, Sed illud est magis dubium, quomodo siccum priuet nutrimento semen, scilicet in conceptum iam mutatum, nam hoc est quod nutritur, semen nempe animatum, non autem simpliciter, semen, quippe quod anima orbatum minimè dici potest nutriri, Galenus etiam hac de re nil aliud dicit, quàm euenire vtero sicciori, quod contingit terrę aridę, ac in summo æstatis, cui si mandentur semina, torrentur, ac ad nihilum redigūtur, quod tamen non est simpliciter verum, si quidem, vt disputat Plutarchus in lib. de Lunę facie etiam in Arabia arbores fructiferę nascūtur, & apud eos fiunt herbæ, quæ terram maximę siccam amant veluti idem Plutarchus ait de centaurio, quod in uliginoso, & pinguisolo non adolescit: sed in arido, licet contrarium scripserint Dioscorides, & Plinius; Verum alia inuestiganda est caussa, quamobrem sicci vteri non concipiunt, quia alimenti inopia semen depereat, & cur Hippocrates nō contentus dixisse vteros siccos, addidit etiam πυρικαεῖς, (*perurentes*) Ad primum dicere oportet, cum Hippocrates dixit vteros siccos, ipsum esse intelligendum similiter dę vniuerso corporis habitu, nam uix fieri potest, vt sit immoderatè siccus vterus, quin etiam tale sit à natura, aut euadat tempore vniuersum corpus. In huiusmodi autem corpore, est penuria sanguinis dulcioris, quo alitur fœtus, atque eadem ratione fit etiam semen ipsius mulieris exiguum, ita vt vel non fieri conceptum sit necesse, vel si fiat non ali, nec ad bonā frugem perduci, sic vt ait Aristot. sect. probl. 20. probl. 2. vetitum fuisse tempore belli mentā serere, quoniam vi sua calorifica, & siccatoria absumit genituram, quod similiter confirmatum habetur apud Hipp. lib. 2. de diæta, necnon apud Plinium lib. 20. cap. 14. vt hinc quoq; pateat in corpore, & vtero siccis, consumi genituram, ob idquè infęcundas huiusmodi mulieres esse. Cur uerò addiderit (*perurentes*) putarunt aliqui, & bene non additum esse tamquam id totum debeat intelligi de vteris simul calidis & siccis, quandoquidem vterq. separatim, scilicet siccus, & calidus, sterilitatem inducit, sed potius, vt demonstraret haud quamlibet caliditatem conceptioni officere, sed immensam tantum, adeo vt Hippocr. quatuor intemperies simplices recensuerit, à quibus fit sterilitas; & quamquam non quælibet id faciant, sed immoderatæ tantum, nihilominus peculiariter voluit id monere de caliditate, quoniam hæc potissima est in fœcunditate facienda, & de qua potuisset aliquis ualde suspicari, ne omnis faceret ad cōceptionem, sed hac de re dubitari potest, quoniā Arist. 2. de gen: anim: 3. dicit nil generari in igne, uel ignitis, qđ quoq; confirmauit 4. metheo. & 2. de gen: & co: 21. Contra 5. de hist: animal: c. 19. & Strabo 12. scripserunt in fornacibus Cyp. i

fieri

fieri animalia volitantia ephemera Dic: nō fieri in igne, quia deest materia gen: alim: sed facta in terra ibi apparere(*Quęcunq; verò ex viris*) Hęc est quarta pars, seu potius 4. apho. in quo Hipp, docet, quæ sint temperamenta ad conceptionem apta, ea scilicet quę ex duabus qualitatib. commensuratæ commixtis temperationem habuerunt, Cæterum videndum est, quæ sint ambæ illæ qualitates quæ κράσιν συμμέτρως, habentes fœcunditatem faciunt, Galenus qui uidit hanc difficultatem ipse quoq; de ea quęsiuit, dixitq́ non intelligendas esse duas qualitates, quandoquidem quatuor sunt, non duæ, sed ambas coniugationes contrariarum, puta calidi frigidi, atque humidi & sicci, sunt enim duæ hæ bonæ temperationes, vt scriptum habetur ab Hippocrate lib. de nat: hum: & ab ipsomet Gal. lib. de temperam: quando scilicet ita frigidum cum calido, & humidum cum sicco sunt commixta, ut neutrum excedat, potest autem aliquis vterus in una ex his esse temperatus, in altera verò intemperatus, Sed qui in vtraq; est coniugatione temperatus vterus, is est, quem ait Hippocrates esse aptum ad concipiendum, ratio verò huius est, quoniam huiusmodi temperie prædirus vterus, cuicumque uiro, siue calidiori, siue humidiori, siue frigidiori, siue sicciori coniungatur, immoderantiam omnino corrigit, vt aqua tepida tàm feruentem, quàm gelidam remittit; Itaque totius Hippocraticæ sententia summa esto hæc, quod quæcumque sunt valde quomodolibet intemperatæ, cuicumque viro coniunguntur in fœcundæ sunt, quoniam magna intemperies à nulla re emendatur, & generatio non fit, nisi præcedat κράσις, seu temperatio, quæ intemperatæ mediocriter sunt, non concipiunt, nisi coniungantur contrarijs temperamentis, aut saltem temperaris, & hoc est, quod dicebat Plato: officium esse obstetricum, vt aromatum suffitu in primis explorent an sterilitas à fœmina, an mare proficiscatur, uel alijs externis signis, ut pilis, colore, tactu id experiatur, Deinde ut crassa corpora tenuibus, humida siccis, frigida calidis, copulent, aut etiam temperata temperatis, vel modice intemperatis, quę uerò nimium sunt intemperata, tamquam sterilia, ac inemendabilia dimittant. Verum quia Gal. in comm: multa repetit de suffitu faciendo, ac per eum exploranda sterilitate, oportunum erit, ut nos quoque eadem de re nonnulla tradamus ex Aristot: quæ ad huiusmodi experimentum faciendum non erunt inutilia, Is enim sect. 12. problematum multa tractans de suffitibus, duo dixit, quæ ad eiusmodi experientiam faciendam prodesse possunt, unum est suffimenta si cinere fiant, acrius olere, & diutius conseruare odorem, quam si fiant igne, eo quod cinis minus concoquat, & dissipet quàm faciat ignis, alterū est, quod omnia odorata cient urinam, atque longius, quam propius sita fundunt odorem suum, Vnde qui uolet huiusmodi experimentum facere, certius erit, si & distitum ab utero, & cum cinere potius, quam cum carbonibus experimentum faciet, Sed dicet aliquis huiusmodi experimentum iuuabit quidē pro exploranda sterilitate ex frigido, atque denso utero ortam, non autem ex calore, unde uidetur Hippocrates nimium parcus fuisse in docendis modis caussas sterilitatis dignoscendi. Cui respondendum est, Sterilitatem raro fieri, ab alia caussa, quàm à frigiditate, & densitate, Siquè interdum fit etiam à nimio calore, ipsi uel siccum esse coniunctum, uel obstructiones pertinaces, ad quæ Dubit. Solut.

omnia

Vtilitas Aphor. omnia dignoscenda, ualet etiam suffitus, illud quoque hic adijcere placet, quod scriptum est ab Auic. 2.1.3. trac. 1. in fine cap. 8. nempè mulieres steriles frequẽtius ægrotare, sed magis ad senectutem perduci, diutiusquè iuuentutis florem cõseruare, cuius rei caussa est; quoniam vt Hippocrates ait initio primi de morbis mulieb: quæ numquam pepererunt difficilius, & citius ægrotant ex menstruis. Quare vtilis est aphorismus ad dignoscendas sterilitatis caussas, vt scilicet ijs cognitis possit deinde medicus remedia accommodata adhibere eiusmodi sæpenumero contingit, vt sterilitas cognitis ipsius veris caussis curetur.

---

63 *Similiter autem & in maribus, aut enim propter corporis raritatem spiritus extra fertur, vt semen non transmittatur ad os, vel propter spissitudinem humor non exit foras, vel propter frigiditatem non concalescit, ita vt ad hunc colligatur locum, vel propter caliditatem hoc idem accidit.*

GALENVS in comm. antecedentis aphorismi dixit: hunc in plerisque exemplaribus desiderari, tamquam non Hippocratis germanum fœtum. Verum voluit proponere, atque demonstrare illius falsitatem, ne quispiam decipiatur. Ex quo neque à nobis inuestiganda est illius continuatio, & natura. Et mihi sane videntur lusisse operam, qui ipsum interpretandum sumpserunt, ac obiectionibus Galeni respondendum. Vnde dimissis quæ dicit Galenus satius puto futurum; si breuiter caussas sterilitatis in viris quoque percurramus, Dicuntur steriles esse viri quotiescumque in ætate conuenienti constituti, scilicet à 14 anno, vsq; ad septuagesimũ (secũdum Arist.) nulla cum fœmina genuerunt, dico nulla cum fœmina, quoniã plurimi reperiũtur viri, qui vni mulieri copulati diù numquã genuerunt, quã tamẽ alteri coniuncti statim generarint, vt etiam adnotauit Lucretius lib. 4. de nat: ubi feliciter, & elegãter totam hanc fœcunditatis, & sterilitatis partem transegit. Itaque huiusmodi vitium, aut esse potest natiuum, aut accidentarium, Si natiuum sit, aut est ob aliquam insignẽ totius, aut saltem partium genitalium intemperiem frigidam, siccam, humidã, calidam, sicuti de mulieribus dictum est; aut ob prauam partium ad generationem attinentium constitutionem, quæ sunt vasa spermatica, testes, nec non virga, aut ob aliquod ipsius seminis vitium. Iam uero cum de intemperiebus iam satis dictum sit in antecedentis aphorismi explicatione, atque eadem sint, & ob easdem caussas æquè in viris, atque mulieribus non oportet de illis plura dicere, Sed tantum de vitio instrumentorum, atque de ipso semine. Sunt autem instrumẽta generationis vasa spermatica, testes, & penis. Vasa enim spermatica si sint angustiora, & parua, nec multum seminis continere queunt, nec contentum eiaculare, aut emittere in testes. Similiter testes minores, & arctiores sterilitatem inducunt, sicut & nimium propendentes, quales fiunt senibus, & varicosis, quos Arist. 4 probl. 21. dixit esse ineptos ad generationem, pro varicosis eos intelligens, qui in scroto uarices gestant. Iam uero penis siue sit breuior, quàm par sit, siue longior, sic enim dicebat Arist. 4. probl. 24. & 1. de gen: animalium in fine cap. 6. habentem penem longiorem esse infœcundum,

tum quia non potest efferri, eo quòd remotius sit pondus à fulcimento, quod est testis, tum quia semen per longiorem viam latum frigidius atque in efficacius reddatur. Vitio seminis oritur infœcunditas, quando aquosius est quam conueniat; Vnde dicebat Auicennas semen virile fœcūdum esse debere album, tenax, splendidū,& ad quod accedant muscæ, & comedant, suauemq́. odorem habeat, pariter quoque debet esse semen spirituosum, imò ferę totum spumam, vnde ἀφροδίτη apud Græcos; Etenim si vel paucos, vel nullos flatus habeat, aut non fit tentigo,& erectio, aut facta parum durat; Atque hoc est, quod dicebat sect. probl. citata Aristoteles: Varicosos esse infœcundos, quoniam flatus, qui deberet semini commixtus facere tensionem in varicem protruditur. Atq; hac de vitorum sterilitate, nam de mulorum fœcunditate alia quæstio est apud Aristotelem 2. de gen:anim. cap. 5 & 6. aduersus Empedoclem, & Democritum, licet non vbiq́. sint steriles, cum Arist. idem primo de hist:anim. 6. & 6 lib. cap. 24. scribit: mulos in Syria supra Phœnicem sese coniungere, & generare, quod similiter in Capadocia euenire scripsit lib. de mirab: auscult. De qua re apud Galenum siue Plutarchum lib. de Plac. Philosophorum.

---

64 *Lac dare caput dolentibus malum; malum vero, & febricitantibus, & quibus ilia suspensa murmurant, & siticulosis, malum autem, & quibus in febribus acutis biliosæ sunt deiectiones, & quibus sanguinis multi deiectio facta est. Conuenit autem, & tabidis dare, qui non valde multum febricitant, & in febribus longis, & paruis si nullum ex supra dictis signis affuerit, & præter rationem consumptis.*

HACTENVS Hippocrat. de rebus muliebribus tractat, modo alias res tractare aggreditur, quo fit, vt continuatio pręsentis aphorismi cum superiore haud sit diligenter perquirenda, nisi dicamus lac quoq; esse veluti quid muliebre, at de hoc solo non fuit animus Hipp. docere, sed de recto vsu cuiuslibet lactis. Et longior fuit, quàm cōueniat doctrinę aphoristicę, quoniam cum sit remedium,& alimētum maximi momēti, frequenterq́. in vsum veniat, opus iudicauit nō minus necessariū, quàm vtile mōstrare, qui errores in ipsius administratione cōmittantur, vt ijs cognitis possint medici, atq; homines tàm ęgri, quā sani illos vitare, ex quo patet pręsentem sententiā mere practicā esse, ideoq́. sine vlla demonstratione, necnō in tot partes diuisibilem, quot sunt documēta, quę ex ipso colligūtur, nisi magis placeat totum in duas tātum partes secare, vt vna sit in qua docet quib. potissimū non conuenit lactis vsus, Altera verò in qua mōstrat quib. potissimū conueniat. *(Lac dare,)* Primum itaq; documentū est, vt lac nūquam detur capite dolētibus; neq; febricitantib. Galenus verò 3. lib. de alim: facult: cap. de lacte addidit, lac non esse administrandum nisi ijs, qui caput firmum, atque robustum habent. Lac esse temperatę naturę, quantum spectat ad actiuas qualitates, humidam verò, ex passiuis habere, & Hipp. & Aristot. &

Connexio. *Scopus.* *Diuisio.* *Lacti natura qualis.*

Galenus crediderunt, ratione autem seri vim deteriorem, & purgatoriam etiam habere manifestè consenserunt Veteres, qui frequentissimè pro blando purgatorio lacte vtebantur, Atq; hinc est quod vti medicamenta temperata, atq; media vtrisque extremis cōuenire reperiuntur, sic etiam lac pluribus, ac diuersis, & contrarijs affectib. conueniat, ea propter magna prudētia videtur vsus sapientissimus Senex, qui voluit diligenter cōmonere, quibus potissimū conueniat, & quib. non; Et primum indicauit, quib. non cōueniat, eò quòd magis intersit dicere, vt sint vitanda detrimenta, quàm quomodo procurāda vtilitas, Dicit igitur primū Hippoc. Malum esse dare lac ijs, qui capite dolēt & febricitant, Virū autē intelligat de ijs, qui simul, & capitis, dolore & febre laborāt, an seperatim, & de quomodolibet dolentib, secundum caput, ac febricitantibus, an verò separatim de vtrisq. non ita diffinitum à Galeno, imò nec ex Hippocrate apparet, eò quod infra dicit conuenire febrientibus aliquibus, vt hic de febricitantibus in vniuersum minimè intelligendum videatur. Verum quia complures contextus habent, (*malum, &c. febricitantibus,*) satis ex huiusmodi lectione clarum efficitur, Separatim intelligendum esse, & nocere caput dolentibus, & nocere febricitantibus, vtcumq; autem sit, illud constat Hippocratis mentem esse, vt voluit Galenus non de vsu lactis in corporibus alioquin sanis, sed in ægris potissimum tractare, quamquam non dubito, quin quoque eadem documenta aliquo pacto in sanis saltem conseruandis cōueniant, Verum videre expedit. Qui sint capite dolentes, & qui febricitantes, de quibus loquitur Hippocr. Deinde quæ sit caussa propter quam isti læduntur: Quod Hippocrates græcè dixit (κεφαλαλγέουσι,) Latini omnes sunt interpretati (*Capite dolētibus.*) Iam verò dolor capitis interdum fit per essentiam in capite, s. quando caussa efficiens est in eo, interdum vero per consensū quando efficiens caussa est in partibus infernis, vbi est in inferiorib. partibus, potest lactis aliquod genus conferre, vt asininū in intemperie feruida iocinoris, & sicca cum materia acri, & mordaci; quo casu siue detur lac vt purgatorium, siue vt attemperans, caussam doloris mitigat. Cæterum vbi caussa est in ipso capite cuiuslibet lactis vsus nocet, quod vapores ab ipso lacte in caput mittantur, qui intēperiem quālibet augent, & caput necessario imbecillum magnopere feriunt. Vnde Lucretius dicebat in primo de lacte mero mentes nouellas hædorum percelli, hoc autem facit lac ratione butyri & casei, quem Hippoc lib. de diæta damnat. Itaque sententia Hippoc. videtur potissimum intelligenda de ijs, qui dolorem in capite essentialem habent, & hoc est etiam quod dicere voluit Galen. 3. lib. de alim: fac: cap. de lacte, quando scripsit oportere eos, qui sumpturi sunt lac, vt habeant caput robustum: Etenim rectè ait Galenus: si interdum sua sponte lac inculpatam sanitatem habentibus dolorem capitis facit, ob vapores quos in illud mittit, multo magis lædet, vbi iam caput ægrotat, & dolet. Pro febrientibus verò intellexisse Hippocratem, eos qui febre putrida, atque ea essentiali, non consequente aliam ægritudinem ex eo certum est, quia in vlcere pulmonis, cui semper est coniuncta febris, conuenit lac, quamquam etiam aliquando in febribus accidentalibus minimè conueniat, vt sunt illæ, quæ consequuntur viscerum aliquorum inflāmationes; Cur autem non conueniat febrientibus huiusmodi manifesta est ratio, quoniā vt in

vtin calidis stomachi corrumpitur ad nidorem, & in frigidis ad acorem, sic nõ est dubitandum, quin in stomachis præ febre æstuantibus corrumpatur, & febrilem putredinem augeat. (*Et quibus hypocondria.*) Cor: Celsus lib. 3. cap. 23. dixit tantum, quibus præcordia tument, de murmurantibus nihil. Quod verò ait Hippocrates est, lac quoque nocere illis, qui habent Hyppocondria μετέωρα. i. suspensa, siue eleuata, & murmurantia. Quæ sint autem hypocondria suspensa, seu eleuata locupletissimè docuit Galenus in comm: vbi scribit: non modo intelligi, quæ in magnitudinem maiorem attolluntur ob flatus, seu humores sibi inclusos, verum etiam ob tumores præternaturales, veluti inflammationẽ, erysipelas, scyrrhum, Sicut enim suapte natura solet lac vbi male coquitur ingẽtes flatus producere, sic in ijs, qui illis sunt iam oppleti, multo maius detrimentum accedet, qđ etiam de inflammatione hypocondriorum, vel erysipelate, aut scyrrho est intelligendum, in quibus omnibus lac debita coctione priuatum in tetertimos humores conuertitur, qui cęteris iam intus existentib. adiecti, malũ valde augent, atque hinc est quod Hipp. sæpenumero in lib: de affectib. & morbis, quando lac dandum præcipit, semper lienosos excipere consueuit. Iam verò διαβορβορύζοντα hypocõdria sunt, in quib. fit strepitus, & murmur talis, vt non modo ab ipsis ægrotantibus, uerum etiam ab alijs etiam longe dissitis exaudiatur, fit autem tum à flatibus, tum ab aqua, tum ab utrisque, modo in intestinorum spacijs cõtentis, atque motis, modo in omento, quod præsertim in melãcholicis obseruuari solet, & quod in Cælio Aureliano hydatismus nuncupatur. Nam hac ratione differunt hypocõdria tensa, atque murmurãtia, quoniam illa fiunt à puro, & copioso flatu, qui distẽdit in omnes dimẽsiones, hęc verò fiunt, à flatu, uel aqua, uel utrisq. mixtis, nõ tamen replentib. neque extendentibus in loco vbi sunt motis, & quamquam magis à lacte lædãtur tensa, & eleuata hypocõdria, nihilominus læduntur quoque & murmurantia, quia in flatus cõuertitur. Verumtamẽ dicit Gal. se aliquando lactis sero cum sale dato sese habentes murmurãtia intestina iuuisse, eo quod aluus fundetetur, At dicet aliquis si serum mouẽdo aluum potest iuuare huiusmodi affectos, cur nõ etiam lac ita datum vt moueat aluum (queãdmodum faciebãt veteres) poterit iuuare: Cui respõdẽdum est, aliam esse rationem seri, aliam lactis, nam serum dum aluum ducit, ipsum quoq; exit totum, lac verò cum habeat præter serum caseosas, & crassas partes, etiam si aluum moueat, eius tamen aliquæ partes crassæ reliquũtur in corpore, quę corruptę, & flatus, & humores pręter naturales augent, ob qđ malę faciũt, qui serũ præbẽtes haud curant, vt optimę ab omni lactis parte depuretur. (*Et siticulosis:*) Celsus autẽ loco citato pro siticulosis vertit eos, qui ob febres acutas nimia siti exercentur. Qui sint siticulosi, siue διψώδεες, quos ait Hippocrates lędi ab vsu lactis, videtur Galenus explicuisse non satis clarę, cum dixerit tantum significasse eos, qui vel natura, vel post aliquod tẽpus sint facti siticulosi, quasi propriè sic vocentur, qui nõ semel, aut per interualla aliqua, sed semper, & continuo, vel ab ortu ipso, vel post aliquod tempus siti infestantur. Cæterum qui sunt à natura. vel longo tempore siticulosi, nõ alia ratione tales sunt, nisi quia calidi, & sicci sunt, cuiusmodi biliosi, His autẽ dicit Hipp. lib. de victus ratione dulcia esse inimica, & sitim facere, vt melicratum, & vinum, Vnde eadẽ ratione,

Dubit.

Solut.

lac quod est dulce ijs nocebit, & quia sitim auget, & quia in bilem conuertitur: Celsus loco citato, non deiectiones: Sed vrinam biliosam transtulit, verum non satis bene. *(Et quibus excretiones biliosa.)* Qua ratione verò lac nocet siticulosis, quia scilicet biliosi sunt, eadem ratione & quibus sunt biliosæ excretiones, non tantum quia his corrumpatur in nidorem, verum etiam quia sponte auget, & facit huiusmodi deiectiones, sicut in lactentibus pueris obseruatur, siue sint cum febre, siue sine febre. *(In febre acutis:)* Adhæreo Galeno, qui legit; *(febricitantibus)* non autem *(in febricitantibus,)* eo quod febres acutę omnes fiunt à bilioso humore, vt Hippoc. 2. de nat: humana, & Aristot. 4. de partianim: cap. 2. qui certè vsu lactis augetur, & si Hippocrates 4. acut. circa initium laudauit in ardente febre, ac non id quidem fecit in omni, sed in eo causone, quem facit salsa pituita, & vsus est Asinino cocto ad purgandum, sicut etiam 2. & 3. de morbis, *(Et quibus sanguinis multi, &c.)* Galenus hanc particulam

Dubit. dimissit in comm: forsan, quod non haberet in contextu; Dubitatur autem, quia certè in cruentis dysenterijs feliciter vsurpatur lac, tam per clysteres infusum, quam potu acceptum, vt non videatur vera sententia Hippoc. vt quidam imponunt ei; aliqui intelligendum Hipp. respondent de fluxu sanguinis facto, non de eo, qui fit: Sed errant, quia in facto maximè conuenit, ad reficiendas vires, propter quas etiam damus languidis, & consumptis. Vnde melius est re-

Solut. spondere intelligendum esse Hippoc. de lactis puri, nec vllo modo alterati vsu, alioquin lac chalybe, aut silice candentibus coctum, præparatumque, etiam in his fluxibus tam non dysentericis, quam dysentericis conuenire certum est, sicut lac purum in valde refrigeratis ob copiosum sanguinis fluxum, vt ob hoc in marasmo frigido maximè commendetur à Galeno in lib. de marcore, & in methodo medendi, & lib. de internis affect: in hydrope asinino simplici, & cocto, possumus etiam dicere, non eum loqui de quolibet lactis genere, sed de eo, quod est minus serosum, & quod propterea seri acrimonia magis irritat sanguinis fluorem, nam sic etiam loquebatur primo de morbis mul: vbi tractat de vlcerato vtero, & vbi lac caseosum intelligens dixit id humores acres, & mordentes lenire. *(Conuenit autem non valde multum :)* Hæc est secunda pars generalis aphorismi, in qua docet, Hippocr. quibus conueniat lactis vsus; & quamquam multi etiam alij habeantur affectus, in quibus Hippoc. administrauit lac, vt est videre in lib: de affectibus, & morbis, ac sæpè in Epidem: nihilominus trium dumtaxat mentionem fecit, scilicet phthisicorum, febres longas, & debiles habentium, necnon præter rationem consumptorum, quoniam in ipsis potissimum vtile est; & quoniam cum à febribus in vniuersum illud ablegasset, monere voluit non esse eam sententiam temere, & vniuersaliter recipiendam: sed cum aliquibus exceptionibus. Itaque primum expendendum est, phrasis *(ἁρμόζει διδόναι)* qua vult significare sese non de quolibet lactis vsu verba facere: Sed de potu; nec ipsum hisce firmiter conferre, sed licere absque infamia, & errore in his casibus dare, quicquid inde eueniat; Cur autem antepofuerit cæteris phthisicos; proposuit quidem Galenus: sed nil aliud dixit, quàm Hippocratem intellexisse pro phthisicis eos, qui laborant phtoe, scilicet pulmonis vlcere, verum eam puto ipse caussam fuisse, quia est vnicum præsidium horum, ita vt si à lacte

 huiusmodi

huiusmodi phtisici nullum iuuamentum capiant, à nullo alio sperandum sit, quoniam ad vlcus sanandum, reficiendasq; carnes lac omnium sit optimũ: nam Aretæus 1. curat: diuturnarum pass: c. 6. mirum in modum pro phtisicis celebrat lac, ex se, sed cõuenit maximè si animalia, quorum lac sumitur nutriantur herbis accõmodatis, vt de Tabijs narrat Galenus, & Plinius de Damocrate medico, qui pascebat capras lentisco, vbi eorum lac præbere volebat hæmoptoicis, verum dubitatur, quomodo conueniat, quia vlcera indigent exiccatione, quod non facit lac, præterea sæpè inflammatio cui inimicum est iungitur lac: Resp: dari lac ab Hipp. vt alimentum, & etiam purgatorium, sed diuersi generis, quia humanum conuenir ad nutriendum, asininum ad purgandum. (*Non valde multum,*) Phtisicorum alij sunt, qui parum febricitant, alij qui multum, alij qui valde multum, phtisicos nõ omninò febre rentari impossibile est; phtisicis modice, atque etiam multum febricitantibus significat Hippocrates conuenire lactis potum, non conuenire autem illis, qui valde multum febricitant; Valde febricitant multum, qui non modo hectica, verumetiam putrida, atq; ea insigni exercentur, multum autem, sed non valde febricitare dicuntur ab Hippocrate, qui & hectica, & putri exigua tenentur: Cæterum exiguam febrem habent, qui solum hectica tenentur, His autem duobus postremis inquit Hippocrates, non primę, conuenire, quoniam plus indicat tabes, & vlcus pulmonis lac, quàm prohibeant febres: Contra in priore, quoniam magis prohibet febris putrida magna, quàm indicent cęteræ, si quidem si in ea lac exhibeatur, proculdubio putrescit, ac putrefactum, ità febrem auget, vt cito ad mortem perducat. (*Et in febribus longis debilibus,*) quæ sint febres longæ debiles, in quibus laudat Hippocrates lac, non ita certum est, Nam aliqui putarunt intelligere febres pure hecticas, scilicet sine vlcere pulmonis, atque etiam sine putrida, eò quòd huiusmodi febres sint longæ nempè quæ pluribus mensibus durent, ac ab ipsis ægrotantibus minimè percipiantur; Sed hac de re dubito, quoniam si ita esset, sequeretur, non esse dandum lac, nisi quando iam in tertio hæcticæ gradu sunt, quoniam tunc vere dici potest longa febris, atque etiam in secundo gradu conuenit, & datur, modo febris putrida non sit coniuncta: Quare mihi potius videntur intelligendæ febres quæcumque longæ sunt, & pusillæ etiam putridæ, nam cum in his putredo sit exigua minus videtur prohibere lac, quàm indicetur ab ipsa febre consumente ob longitudinem corpus. (*Nullo ex prædictis.*) Galenus miratur, quomodo Hippoc. in quib. iubet dari lac fecerit hanc exceptionem, quoniam ex antedictis satis notum esse poterat, non dandum esse, vbi sunt quæ prohibeant, atq; ad aphoristicam doctrinam spectare, nè quæ sunt clara inutiliter repetantur: Verum probo, quod alijs quoque uideo placuisse, non sine fructu aliquo ea uerba fuisse addita, quoniam oportebat docere, vbi prædicta symptomata adsunt etiam in ijs febribus, in quibus conuenit lac, tantum posse in eo prohibendo, vt etiam non conueniat in qua re peccant complures, cum indiscriminatim tabidis, atque consumptis lac prębeant. (*Præter rationem autem consumptis.*) Plerique interpretes, hanc partem applicant prædictis immediate, quasi dicat Hippocrates, lac conuenire ijs, qui præter rationem sunt consumpti in febribus longis, & paruis; ac particu-

Dubit.
Solut.

Iam (παρὰ λόγον) exponunt, valde; mihi verò magis placet, vt sit particula separata, quasi Hippocrates velit non modo conuenire febribus longis, & paruis verumetiam quibuscumque præter rationem apparentem; scilicet absque febre & euacuatione consumuntur, nam secundo de morbis in tabe dorsali dicit: ægros esse sine febre, bibere, atque edere, & tamen consumi, vnde ijs dat lactis potum multis diebus: nam qui laborant atrophia, & similiter qui marasmo frigido, & senio Philippi tenentur, hi certè non habent febrem consumentem, nec aliam consumptionis apparentem caussam: & his certè conuenit lac. Quare Hippocratis sententiæ in hac secunda aphorismi parte summa erit, vt lac conueniat, Primo phthisicis, Secundo ijs, qui lōgis & paruis febribus capiuntur: Tertio ijs, qui consumuntur sine ratione, hoc est, sine febre, vt qui atrophia, & marasmo frigido laborant, & qui tabe dorsali occupantur, quos Hippoc. secundo de morbis dicit: esse sine febre, bene comedere, & potare, ac tamen consumi; ex profluuio seminis irē cum ratione quidem consumuntur: Sed sine febre, ac propterea eorum curatio fere tota est posita in vsu lactis, eiusq́. bubuli, nisi enim sic interpretemur, proculdubio Hippocrates dimisit has postremas affectiones, in quibus, & præsertim marasmo frigido vsum lactis apprime competere omnes sciunt, & Galenus in libro de marasmo, atque septimo methodi clarissime docuit. Vtilitas quanta sit huius aphorismi in medicina facienda vnicuiq. satis manifestum esse potest, imò verò si quæ est Hippocratica sententia cuius sit maximus vsus curandis ægris, atque præseruandis sanis, plane hæc vna est, quam medici perpetuo in ore habent. Sed dubitari potest, an postremę parti sit applicanda ea particula, (*Nullo prædictorum signorum apparente*,) quasi etiam in consumptis præter rationem sit obseruandum, an sit aliquod signum ex dictis, atque eo existente non sit lac præbendum, Et certè in his videtur etiam si adsit aliquod signum cōuenire, propterea qd plus indicat affectus, quàm prohibeat prohibēs, si quidem in affectu est necessarium nutrire, ac spiritus, & carnes reficere, ne æger ad certum interitum properet, ad nutriendum, & reficiendum nil præstantius lacte, quippe quod facile cogitur, imò elaboratione ventriculi non egeat, vt docet Galenus sexto de plac. Hippoc. & Plat. cap. 6. adhæc multum, atque id optimum alimentum affert, etiam si vaporosum sit, Iam vero illa symptomata, non producunt, neque festinant interitum, vnde non adeo prohibent quemadmodū indicat affectus, & constitutū est apud omnes semper in illud quod magis vrget esse magis incumbendum.

Vtilitas Aphor. *Dubit.* *Solut.*

---

65 Quibus tumores in vlceribus apparent non conuelluntur maximè, neque insaniunt. Verum his euanescentibus de repente, quibusdam à tergo conuulsiones, & distentiones fiunt. Quibusdam ante insania vel dolor lateris acutus, vel suppuratio, vel difficultas intestinorum, si tumores sunt rubicundi.

TRANSITVS sanè pręter ordinem omnem est, quem nunc facit Hippocrates à lacte, ad tumores vlcerum, vnde ineptum esset quęrere vllam continuationem. Habetur hæc eadem sententia 2. Epidem. sect. 3. sed in nonnullis

nullis diuersa, vt suo loco ostendetur. Est autem Hippocratis scopus docere ex *Scopus.* tumoribus vlcerum quid sit prædicendum, ita vt sententia tota sit prognostica *Diuisio.* longa satis, quæ tamen in tres principales partes cõmode potest diuidi, in quarum priore docet, bonum esse tumere vlcera. In secunda docet, quid subito dispatentibus tumoribus sit expectandum in parte corporis postica. In tertia autem monstrat, qui affectus sint metuendi, vbi vlcerum partis anticę tumores repente euanescunt, Aggrediamur ergo primam partem, quæ est: (*Quibus œdemata,*) & in qua dicit Hippocrates, vbi vlcera tumores habent ægros non admodum conuelli, neque insanire, scilicet quocumque in loco sint. Nam vox (οἴδημα, seu œdema) veteribus, vt ait Galenus & hic, & alibi sæpe, significat omnes tumores præter naturam, sub quibus etiam cõprehendebant phlegmonem, seu inflammationem, phlegmonis autem nomen tribuebant etiam illi affectioni, quam posteriores vocarunt Φλόγωσιν, idest accensionem, quæ est ingens absquè tumore excalefactio alicuius partis corporis. Itaque sententia Hippocratis est, tumores si vlceribus superueniant, scilicet inflammatio, aut quispiam alius, non admodum conuelli, & insanire; quasi voluerit dicere interdum illud quidem fieri, vt etiam cum tumoribus conuellantur, atq; insaniant: sed raro, quãdo si ipsi aut insignem magnitudinem, aut prauitatẽ acquirant, aut aliquis alius affectus coniugatur, qui insaniã, aut conuulsionem facere queat. Verum videnda est ratio, cur non conuellantur, neque valde insaniant, vbi vlceribus tumores superueniunt, contra autem vbi tumores sint magni, aut maligni. Quod enim spectat ad primum, conuulsio, quæ fit ex repletione est passio neruorum, fit quotiescumque nerui repleti abbreuiantur, ac ob id versus propriam originem trahuntur, Mania autem fit vbi humores feruidi, aut vapores in cerebrum feruntur, ibiquè cerebri, & spirituum temperiẽ corrumpunt, quotiescunque igitur huiusmodi ferũtur ad vlcera, atque ibi in tumores sublati permanẽt, partes præcipuas relinquentes eas non lædunt, vnde nec conuulsiones, nec manias inducunt, nisi tamen ita copiosi, & turgentes essent humores, atque vapores, vt simul tumores facerent, aliasquè partes læderent, quod tamen raro contingit, vt ob id prudenter dixerit Hippocr. non multum conuelli, aut insanire, hoc est, nec frequenter, nec valde; Quod autem tumores magni vlcerum, & maligni faciant hæc mala, caussa est, quia vbi sunt magni, haud possunt à natura regulari, quemadmodum etiam quando sunt maligni; Vnde remeantes in nobiliores partes, & præsertim in caput diuersa faciunt mala. (*His autem disparentibus.*) Hæc est 2. pars dicebat.n. Hipp. 2. Epid: omnia quæ absquè signo disparent esse infida, Ergo etiam tumoribus vlcerum, si disperant subito (hoc est) sine signis coctionis, nullo pacto fidere oportet. Caluo Laryssæo ab Hippocr. 3. Epid: commemorato genu intumuerat quo intempestiue sublato factus est delirus, & tertia die interijt, Hic autem disparentibus subito tumoribus vlcerum si hęc sint in postica corporis parte facere cõuulsiones, & tetanos, eo quod spinalis medulla, vnde propagantur nerui in corpus, ab humoribus ex vulneris tumore recurrentibus primum læditur, deinde principio neruorum communicata, læsio facit conuulsionem, vel tetanum, sic etiam uaricibus curatis fit mania, seu insania, vt contigit Mario, qui extractis unius cruris uaricibus imma-

nior multo euasit. (*In anticis autem partibus.*) Hæc tertia pars. Si autem, inquit Hippocrates vlcera quorum tumores statim euanescunt, sint in antica corporis parte, fiunt alij diuersi morbi, (*Maniæ*,) Cur Hippocrates enumerauerit maniā primum, esse caussa potuit, quoniam humores, qui recurrunt in anticas partes ab ulceribus, cum feruidi sint frequentius solent in caput attolli per uenas, atq; arterias, quas in hisce partibus plurimas esse uere dicit Galenus, iam uero cum in caput ferantur iure quoq; in anteriorem cerebri partem ob rectitudinem deflectunt, ibique discursum uehementer lædentes maniam pariunt, sub quo nomine Hippocratem comprehendere quaslibet magnas animi alienationes dixit Galen & in progn: prorret: atque aphorismis. Celsus transtulit insaniā, quod nomen etiam latinis quamlibet mentis grauem alienationem significare consueuit. (*Acuti dolores lateris*) fieri hos dolores inquit Galenus humore, qui recurrit ab ulcere ad thoracem conuerso, comprehendit etiam pleuritidem sub hoc nomine, quia ut dolor acutus, sic hæc. Cur autem in aliquibus ad caput in alijs ad thoracem feratur, potest in caussa esse, uel uicinia ulceris ad hanc, aut illam partem, uel ipsarum partium recipientium dispositio, uel humoris impetus maior, aut minor, caussatus aut à calore, aut subtilitate, uel crassitie, Etenim cum humores, qui faciunt in ulceribus tumores sint plerumque biliosi, & feruidi, ac ob id sanguini commixti cum feruntur in prædictas partes faciunt prædictos affectus insaniam, scilicet & pleuritidem, quę ad suppurationem deueniens interdum etiam in Empyema desinit. Dicit Hippocrates fieri dolores acutos, quoniam membranarum dolores præsertim facti ab humoribus biliosis solent esse pūgitiui, quos hic Hip. uocauit acutos; in 2. Epid: deest particula, (*vel suppuratio*,) sed nil refert, quoniam satis compertum est interdum pleuritidas conuerti in empyemata, scilicet non euacuato, nec dissipato humore morbum faciente: (*Vel dysenteria*) in secundo Epidemiorum scriptum est simpliciter, uel dysenteria rubra, hic uero inquit Hippocrates, uel dysenteria, si rubri sint tumores. (Iam uero dysenteria rubra, ea est, quando sanguis conuertitur ad anum, & sine ulcere profunditur, quę dysenteria impropriè dicitur, cum sit potius effluxio sanguinis, sic tamen appellata etiam ab Hippocrate, & Gal. lib. de natu: hum: & 3 Epid. & libro quarto de articulis, Vnde siue hoc, siue illo modo scribatur, certum est Hippocratem loqui de dysenteria sine ulnere intestinorum, quæ fit, quando tumores ulcerum sunt sanguinei, & consequenter rubri, à quibus aliqua ratione discedentes humores labuntur in intestina, ibique dysenteriam hanc faciunt, de qua locutus est sæpissimè Hippocrates, & quam dicebat 6. aphor 46. & 2. prorrhet: superuenientem lienosis, & podagricis eos liberare, quippe quę fit cum multo sanguine, absque symptomatibus, & semper alleuiat, Et notandum non modo hæc, quæ dixit Hippocrates fieri post subito euanescētes ulcerum tumores, uerumetiam plura alia, ut surditates, ophtalmias, uomitus sanguineos, & huiusmodi, quæ non nominauit Hippocrates, contentus aliquorum tantum exempla attulisse, Est etiam notandum, quod ait Galenus conuulsiones, & manias sequi indiscriminatim ulcera tam in anticis, quam in posticis partibus existentia, uerum frequentius in posticis, quod ait Hippocrates contingere, atque ita ab ipso esse obseruatum, Vtilitas aphorismi est satis manifesta ad prædi-

Vtilitas Aphor.

prædicendum, sed etiam ad curandum, quia vbi tumor disparet in vlceribus, conandum est humores eo retrahere cucurbitulis, quæ partibus proximis applicantur, nec non medicamentis, similiter quoque est statim prospiciendum illis partibus, ad quas videntur recurrentes humores inclinare, aut repercutiendo ab ijs si sint nobiles partes, aut relaxando, si sint ignobiles.

---

66 Si in vulneribus fortibus, & prauis tumor non appareat, ingens malum.

ADEO manifesta est præsentis aphorismi cum superiore coniunctio, vt in ea inuenienda nihil sit prorsus laborandum, eo maximè quod 2. Epidem: in fine sect: tertiæ hi duo aphorismi sint coniuncti. Etenim ut in præcedente tractauit de tumoribus ulcerum propriè vocatarum, sic in præsenti loquitur de tumoribus vulnerum, quæ & ipsa à veteribus comprehendi sub vlceribus solent, ita ut scopus ipsius Hippoc. sit docere, quid prædicendum sit in validis, & prauis vlneribus ubi nullus apparet tumor, quemadmodum in superiori docuit vbi sunt, sed disparent subito. Est namque sententia pura prognostica, sine ratione, atque sine ulla diuisione. quod autem in ipsa dicit Hippocr. est; malum esse, quando in magnis, & prauis vulneribus nullus fit tumor, *(Si vulnerum.)* Τρῶμα, & τραῦμα apud latinos consueuisse accipi pro qualibet insigni læsione facta ab externa caussa testatus est Galenus in explic: uocum Hippocr. necnon 6. Epid. sect. 5. & alibi sæpe, idem autem in libro de artis constitutione diffiniens, quod sit τραῦμα dixit: esse continui solutionem in carne factam à re incisiua, Verum utrum sic hoc in loco capiatur, an pro ulcere ut in superiori, quod, s. fit à caussa interna vtrumq; uerū est, quoniā sicuti in ulcere simpliciter malum est tumores factos repente delitescere, haud secus malum est, ubi ulcus, siue uulnus magnum, & prauum sit, nullum fieri circa ipsum tumorem. *(Validum,)* uox ἰσχυρῷ hic usurpata ab Hippocrate significat idem quod μέγα, magnum autem uulnus dicitur ut ait Galenus quarto, & sexto meth: tripliciter, uel propter partis nobilitatem, ut uulnera capitis semper dicuntur magna, & periculosa uocantur ab Hippoc lib de uulnerib. capitis, uel propter magnitudinem affectus, ut si sit longum, latum, & profundum, uel propter κακοήθειαν, Hic autem accipitur uulnus 1. & 2. modo, nam tertium modum intelligit sub uoce, quam subiungit, scilicet πονηρῶν. seu prauorum, *(Tumor)* hic quoque ut in superiori uox οἴδημα significat quemlibet tumorem, sed præsertim sanguineum, & inflammatorium, nam cum uulneribus, & præsertim neruosarū partium semper dolor aliquis copuletur, & proprium sit doloris ad partem dolentem attrahere humores, & maximè sanguinem, si non trahatur, signum est aut impulsiuam facultatem esse debiliorem, quàm par sit, aut ipsos humores in alios locos nobiliores adduci, non. n. ad ignobiliores, & debiliores, quia potius ad partem lęsā, quę est omnib. debilior, mitterentur, *(Malū magnum)* notat Gal. tripliciter legi, magisq́ ꝓbat, ut legatur ita; si uulnerib. prauis existētib. nō appareat tumor, magnum malum est. Corn: Cels: c. 2. 6. lib: quinti ità scribit; Nimis intumescere vul-

Connexio.

Scopus.

re vulnus periculosum, nihil intumescere periculosissimum, illud indicium est magnæ inflammationis, hoc emortui corporis. Iam verò emortuum esse corpus nemo est, qui non inter magna mala reputet, vt dixit Hippocrates. Sed & ratio Galeni etiam maxime conuenit. scilicet esse magnum, qd suspicio sit, ne humores, qui deberent facere tumorem, ad præcipuas partes vertantur, vel esse versos, vel esse vertendos, vt apposite dixit conciuis meus; Caussa verò suspicionis est, quoniam licet alia sint loca ignobilia, in quæ humores possunt decumbere, non alia est, nisi quia materia, quæ decurrit ad vulnera mittitur à partibus nobilioribus, quas præ cęteris solet natura tueri, atque à superuacaneis humorib depurare, cum cogitur aliquas in partes declinare humores, itaq; si non subministrantur, est, vel quia vis expultrix nobilium partium est imbecilla, vnde cum magnus sit morbus, & facultas corpus gubernans sit imbecilla, ingens periculum interitus imminet, Vel quia transitus materiæ ad vulnus est impeditus, vnde necessariò materia recurrit ad locum vnde fluebat, illud namquè compertissimum est, cuncta quæ impelluntur, vt saxa, pilæ, & alia huiusmodi, si impediantur remearæ in eum locum vnde sunt impulsa. Vtilitas aphorismi est, non modo ad prædictionem, verumetiam ad vulnerum magnorum curationem rectam instituendam, si quidem vbi vulnera sunt magna, vt neruorum, capite tendinum, prope articulos, & aliorum similium, haud initio vtendum est repercutientibus, quæ prohibeant inflammationem, vt male medicos aliquos facere dixit Galenus; Sed vtendum est exiccantibus, & calefacientibus, quale est therebintina, sulphur, euphorbium, nam multi alij sunt casus in quib. initio abstinendam est à repercutientibus, vbi morbus sit in emunctorio, vbi materia fluens est venenosa, vbi maximę repletum est corpus, vbi materia est crassa, frigida, aut suffocatiua.

Vtilitas Aphor.

---

67 *Molles boni, crudi verò mali.*

ET hic quoq; aphorismus ponitur 2. Epid: in fine tertiæ sectionis post antecedentem, Sed diuersis verbis hic scribitur, molles tumores esse bonos, crudos verò malos, ibi autem scribitur, laxa vulnera vtilia, sursum autem repentia deteriora, Sed vtcumquè legatur, adeò coniuncti sunt simul antecedens, atque præsens, vt iure Galenus dixerit hunc illius esse partem, Est enim & hæc sententia tota prognostica, sine ratione, breuis: sed quæ tamen in duas partes diuidi potest, quarum prior hęc est, *(Tumores molles vtiles)* χαῦνα, quæ uox hic vsurpatur ab Hippoc. Galen. 1. in 1. Epid: interpretatur pro ijs quę mollia sunt, quæq́ pręmentib. digitis vsq; ad profundas partes cedunt, cuiusmodi sunt corpora laxa, & fungosa, quibus crudi, renitentes atq; duri opponuntur. Cęterum cur tumores laxi, & molles vulnerum (de his enim loquitur Hippocrates) sint boni, Galenus videtur tribuisse coctioni, quasi huiusmodi mollities, atque laxitas sit signum coctionis saltem inchoatæ, ac propterea bonum, atque etiã caussa bona, s. diminutionis doloris, & tolerãtię ægri, nã vti quę tenduntur, & dura sunt, dolorẽ faciũt, sic quę laxa, & mollia sunt, dolorẽ nõ faciunt, cũ nec

Connexio.

Diuisio.

distensionem, nec solutionem continui aliam habeāt, imò verò cum influant humores, nec distendant locum nimis signum est impetum currentis humoris esse blādum, atq; ipsum humorem haud esse malignum, nec mirum, si quidem maligni humores, & copiosi, & distendentes, & lædentes partem faciunt dolores, & mortes; contra benigni, & moderati in motu, & copia, cum nō tendant partem sed mollem relinquant, & à conuulsione, & ab alijs malis uindicant. Iacobus conciuis meus putauit, pro laxis, intelligenda esse ipsa vulnera, non tumores, atque ea vulnera ex quibus fluit sanies laudabilis, sed ignorantia linguæ græcę, & interpres Latinus ipsum fefellit, quandoquidem cum genere neutro scriptum sit (*Mollia bona*,) putauit applicanda esse vulneribus, nesciens tumores, græcę ab Hippoc. etiam genere neutro dici οἰδήματα, sed hæc errata sunt illi seculo condonanda, in quo lingua græca erat cunctis pæne incognita, Sequitur secunda pars, quæ est hæc. (*Cruda verò mali.*) In secundo Epid: vt dicebam scriptum est græcę, τὰ ἄνω νεμόμενα χάκιον, idest sursum serpentia peius. Si mihi liceret, mallem contextum illum corrigere, quam expositionem à longe petere, quandoquidem non est absurdum transcriptores ex (τὰ ὤμα, fecisse τὰ ἄνω νεμόμενα.) Sed quia plerique malunt exponere, ipse quoque sequar eos, qui uolunt hæc verba Hippocrati significare duos, ac renitentes tumores, qui vt plurimum crudi sunt, quiq; quodammodo videntur sursum eleuari, sunt verò hi mali, tum quia significant caloris coquentis imbecillitatem, & præsertim quando sunt diuturni, tum quia perseuerantia doloris ægros magis atque magis deterit, tum quia hi tumores ad suppurationem uix vmquam deueniunt, dicebat Hippocrates retro aphoris. 20. dolores à frigido impedire suppurationem, vnde fit, vt vel æger pereat, vel vlcus in callum pessimum desinat. Vtilis, est aphorismus ad prædictionem, sed iuuat quoque ad curationem, quoniam discitur duros tumores vulcerum esse tractandos medicamentis mollientibus, concoquentibus, & suppurantibus. *Vtilitas Aphor.*

68 *Dolenti partem capitis posteriorem, in fronte recta vena incisa prodest.*

QVID commune habeat doloris capitis curatio de, qua Hippocratis scopus est in hoc aphorismo tractare, cum prædictione tumorum vlcerum, non est facile inuenire; iccirco neq; conueniens est ullam huius cum superiori sententia connexionem indagare. Illud præstat scire præsentem aphorismum esse purum præceptum curatorium, sine ratione, atque sine diuisione; habetur & 6. Epid: sect: 2. tex. 26. Sed ibi tamquam historia proponitur, cum dicat, (*Iuuit*) hic verò tamquam præceptum, nam vt alias docui, Ex historijs Epidemicis, & ex obseruationibus assiduis conflauit sapientissimus Senex hosce aphorismos eo pacto, quo dixit Arist. 1. metaphys. ex plurib. experientijs fieri artem, & regulas. (*Posteriora.*) Plinius lib. 25. cap. 3. inter acerbissimos dolores numerauit eos, qui fiunt in capite, qui quandoque occupant totum caput, quandoq. partē, vel anticam, vel posticam, vel dexteram, vel sinistrā, qui dolor hemicranea à Gręcis nuncupari solet, Hipp. autem maluit exemplum proponere posteris capitis partes posteriores, quoniā minus hæ solent dolere, & quoniā euidenter in hoc casu beneficium auersionis cognoscitur, quasi uerissimum sit, *Scopus.*

si in hoc genere doloris,qui non est adeo frequens,euidenter auersionis beneficium cognoscitur, etiam in alijs idem vtile esse non sit dubitandum. (*Vena in fronte.*) Auersionem fieri per contrarias partes certum est. Iam verò contrarietas in tribus dimensionibus consistir, vt ait Galenus secundum longitudinem supra, & infra; secundum latitudinem dexterum, & sinistrum; secundum profundiratem ante, & retro; meminir autem huiusce posterioris, quia vsu probatur eius vtilitas, & Galenus testatur sese curasse multas vetustas oculorum fluxiones sanguine misso ex postica parte capitis, atq; etiã vsu cucurbitularum. (*Vena recta incisa;*) aliqui intepretes testè Galeno existimarunt Hippocratem voce (*recta*) intellexisse modum incisionis venarum, Sed falso, si quidem nil aliud significat, quàm id quod in secanda vena commendat, vt scilicet fiat κατ' ἴξιν, idest secundum rectitudinem, seu si affectus sit dexter oculus secetur vena, siue cucurbitula applicetur in dextera occipitij parte, atq; sic de singulis (*Iuuat*) ratio propter quam huiusmodi venæ incisio iuuet, nec ab Hippocrate, nec à Galeno proposita fuit, potest autem dici iccirco iuuare, quoniam fit sanguinis euacuatio ob rectitudinem ex ea parte vbi est doloris sedes, rum etiam diuersio, & auuersio materiæ fluentis ad locum dolentem, sic enim si sit dolor in media capitis parte vena frontis media secta iuuabit, s. quæ est inter duo supercilia, & quam dixit Auic 4 primi cap. 20. tollere grauitatem capitis, & præsertim posterioris partis, non qđ adsit fibrarum rectitudo, vt aliquibus placuit, sed quia respondent sibi mutuo partes secundum venas in eadem rectitudine positæ. Verum dicet aliquis; cur Hippocrates non meminit contrarietatis dexteræ, & sinistræ partis, quæ nihilominus, quam in cęteris in capite reperitur, cui responderi potest, non meminisse, quia tametsi dolor sæpenumero sæuissimus in ijs quoque partibus fiat, attamen propter temporales illos musculos, quorum percussio quælibet est periculosa minimè audemus ijs, aut applicare cucurbitulas aut venas ipsarum pertundere. Circa hanc sententiam oritur dubitatio ab alijs quoque mora, sed non soluta, quoniam Galenus quarto meth: cap. 6. scribit reuulsionem deberi humoribus fluentibus, nõ autem firmatis, hic verò reuulsionem Hippocrates præcepit faciendam dolente capitis posteriore parte quocũque modo. Respondendum est, aut materiam esse toto firmatam, aut partem fluxam, partim fluentem; in priore semper euacuandum, & deriuandum à parte dolente, in secunda vero primum reuellendum, deinde euacuandum. Iam verò Hippocrates loquitur de secundo, quia dolor fit à solutione continui, qui fit à materia fluente, & hæc est ratio propter quam dixit Hippocrates (*iuuat*) non autem dixit curat, vel sanat, quoniam huiusmodi operatio tollit solumodo fluentem materiam, non fluxam. Itaq; Vt æternam veritatẽ habeat aphorismus operæ precium est tres adsint conditiones, prima est, vt materia faciens dolorẽ, vel sit sanguis, vel sit ipsi sanguini magna ex parte commixta, altera condicio est, vt vbi facienda sit huiusmodi sanguinis missio, semper antecedat euacuatio totius corporis, præsertim vbi id sit valde plethoricum, alioquin plus ad partem affectam traheretur, quam extraheretur, atq; hoc est, quod dicebat Galen. 13. methodi: in doloribus capitis, & oculorum non esse affigiendas cucurbitulas occipiti, nisi prius per venam cubiti facta sit totius euacuatio. Tertiam condi-

conditionem addit conciuis meus, vt materia non sit venenosa, quia tunc expedit potius ab ipsamet parte dolente sanguinem detrahere, quàm à contraria, Vtilissimus est hic aphorismus ad medicinam exercendam, imò verò uidetur ex hoc aphorismo sumpta tota diuertendi in doloribus, atque alijs affectibus disciplina, vt propter hoc semper ab omnibus medicis in ore habeatur, quasi verò hoc sit præceptum curatorium, quo medicus iubetur abducere à quibuslibet partibus affectis humores fluentes, quod potius Hippocrates voluit docere accepto exemplo à capite, quam ab alijs partibus, quoniam in hoc conspicuum est magis tàm experimentum, quàm iuuamentum. *Vtilitas aphor.*

---

69 Rigores incipiunt mulieribus quidem ex lumbis magis, & per dorsum ad caput, sed & viris parte corporis posteriore magis, quam anteriore, veluti fœmorum, cubiti. Sed & cutis rara, indicio autem est pilus.

ET hic quoq; aphorismus multo accommodatius fuisset positus inter eos, qui pertinent ad muliebres affectus, neq; enim videre possum quam habeat cum superiore coniunctionem, Est verò Hippocratis intentio docere medicos tria dogmata physica, secundum quæ aphorismus in tres partes diuiditur, prior est, quà docet mulieribus incipere rigores à lumbis, & per dorsum repete vsque ad caput, Altera est in qua docet viris à posterioribus partibus rigores inchoare, tertia est cutim eorum esse raram, atque id manifestari à pilo, sed quoniam Hippocrates nullius demonstrationem attulit, nisi postremæ à signo, obid conabimur aliquam afferre: (*Rigores.*) De rigoribus, qui præcedūt febres Hippocratem habere sermonem non est dubitandum, postquam millies dixit Galenus Hippoc ignotum fuisse rigorem absque febre, eò quod illa ætate sobrij magis essent homines, quàm posteriore, habetur autem hæc eadē sententia secundo Epid:sect. 3. & 6 Epid. sect. 3. Sed vtrobiquè paullisper diuersa, vt cum sæpius à Sene repetita inueniatur, eò magis æstimanda sit, (*Incipiunt mulieribus.*) Habet rigor suas tres partes, seu tria tempora, quemadmodum pleraq. aliæ passiones, scilicet principium, medium, atq; finem; in medio occupat plures corporis partes, in fine totum si sit magnus, & perseuerans, in initio autem solam partem aliquam, vt in mulierib. lumbos, iu viris posteriores partes magis, quam anteriores; cur autem non simul occupet rigor plures partes, aut totum, caussa est, quoniam hæc passio est effusio humorum à venis per partes sensibiles, quæ effusio cum sit materialis, non potest tota simul, & semel ferri, quemadmodum fertur lux, atq; aliæ res spiritales. (*A lumbis magis,*) apposuit prudenter Hipp. uocem μᾶλλον, quoniam non semper hoc accidit, sed plerumq. nam & mulieribus quandoquè incipiunt rigores ab extremis partibus; Cur verò potius à lumbis inchoent Galenus non explicuit, sed tantum cur à posterioribus partibus, scilicet, quia cum rigor fiat cum refrigerationis sensu, partes posteriores vt magis frigidæ prius rigorem sentiunt, qui deinceps per dorsum ipsi capiti communicatur, & præsertim partibus frigidioribus, atque magis exanguibus, cuiusmodi sunt aures, atque nares, Vnde quia mulieres sunt frigidiores, propterea ijs in *Scopus.*

partibus

partibus citius rigorem sentiunt, Sed hæc Galeni explanatio duo peccata habet, vnum quod tradit causam quasi propriam in mulieribus effectus, qui tamen in viris etiam ponitur ab Hippocrate dicente: etiam in viris à posterioribus partibus incipere magis rigores, aliud peccatum Galeni est, quod non explicuit cur Hippoc. dixerit in mulieribus à lumbis magis oriri; quod apud ipsum Hippocratem constans est, cum repetierit 2. & 6. Epidem. Itaque dicendum est Hippocratis sententiæ hanc esse veram intelligentiam, scilicet quod mulierib. non modo à partibus posterioribus simpliciter, Sed peculiariter à lumbis inchoent, propter vterum, qui cum lumbis sit subiectus, ac suapte natura frigidus, vt in rigore statim patitur, sic statim eiusmodi passionem communicat partibus, sub quibus est collocatus, & eo magis si mulieres sint, hoc est defloratæ, non virgines, à lumbis deinde, qui sunt in parte dorsi, & spinę extrema, rigor sursum per communicantiam effertur, vt dixi vsque in caput, non quod ipsum totum rigore, & frigore tenetur. Sed complures illius partes, vtpote labia, nares, atq; aures, quippe quę sunt frigidiores cęteris, ac magis à calidis visceribus seiūctę, oculi enim & si imbecilles sint, vt Arist. 21. prob. 22. non tentantur à rigore, quoniā vt scribit Arist. 31. prob. 23. oculus adiposus est, adeps in non congelatur, neque enim audiendum ait Platonem, qui in Timeo dixit non rigere, quoniam multus ignis in ipso est, Verum, nec Aristot. ratio satisfacit, quoniam pingue secundum medicos frigidum, & à frigido concrescit, vnde motus qui calefacit liquatur & consumitur, vt idē Arist. 5. sect. prob. 4. preterea oculus multis humorib. est cōformatus, qui deberet disponere ad rigorē. Ideo melius est dicere oculum nō rigere ob multitudinem spirituum, qui ipsi insunt, & calidi valde sunt, qui etiam faciunt ne humor aqueus, qui plurimus inest ipsis oculis congelatur. Attamen Petrus Aponensis in comm ipræ dicti prob testatur sese interdum audiuisse, qui certo assererent ipsis oculos rigere, quod si verū est, id nō ipsi oculo, sed potius palpebris, quæ sunt partes nerueę ac frigidæ tribui debet (*Viris*) Hęc est 2. pars in qua discrimē ponit, quod est inter mulieres, ac viros in rigore sentiēdo, scilicet quia etiā in viris, vt in mulierib. potius à posticis partibus, quàm ab anticis incipiant, verū in his peculiariter à lumbis, in illis autē à toto dorso, ac brachijs, & cruribus, & ratio iam exposita, est ex Galeno, quoniam partes omnes posteriores sunt frigidiores, quàm anteriores. Sed circa hanc partem tres

Dubit. 1. oriuntur dubitationes quarum prior est, quoniam Aristoteles octaua sectione problematum secunda, quærens rationem cur extrema rigent maxime, vtpedes, & manus, ait esse, quia vasa ipsorum angusta sunt, & propterea sanguinis parum continent, vnde videtur rationi consentaneum, vt semper debeat rigor ab hisce partibus tamquam frigidioribus inchoare. Altera est dubitatio,

2. quoniam non uidetur vsui correspondere, quod in viris exordiantur rigores à brachijs, & cruribus, sed potius à pedibus manibus, atque naribus, nam si vera est ratio Aristot. brachiorum vasa sunt satis ampla, vnde medici pertundunt venas brachiorum, & in fine ipsorum contrectant pulsus ob uasorum ibi existen-

3. tium amplitudinem, Adhæc idem Aristot. 2. probl. 26. scribit medicos solere iubere, vt ante febrium accessiones calefiant pedes, propterea quod inde incipiunt rigores. Tertia est, quia Hipp. 6. Epid. sect. 5. tex. 30. ait rigores magis incipere

cipere à superioribus ventris partibus, febres autem (hoc est) calorem à partibus inferioribus, Circa primum, dubium, atq; etiam secundum responderi potest, rigorem dupliciter accipi posse, vel pro simplicis refrigerationis perceptione, vel pro refrigeratione simul & concussu, si primo modo capiatur, certè inchoat à pedibus, naribus, atque extremis, quoniam hæ partes cum sint debiliores primum quoque sentiunt caloris defectum, quod est refrigeratio, atque sic locutus est Aristot. cui experientia quoque attestatur: Etenim cum natura intelligeret pedes debere res durissimas contrectare, eos constituit tendinib. neruisq. crassis, & multis, necnon cute dura, ob quod fit, vt licet saxa calcent numquam tamen deterantur, cum ferrum in pedibus animalium minuatur, & consumatur, quæ omnes res faciunt, vt pedes sint frigidiores. Siu autem secundo modo intelligamus, certè verum est tàm uiris, quàm mulieribus incipere illam concussionem à partibus posterioribus, scilicet à dorso, etenim experimenta quotidiana docent, illos tremores, atque concussiones quas initia febrium producunt primum circa dorsum & fieri, atque sentiri, eo quod per dorsum perreptat uena caua, in qua fit maxima ebullitio, & lucta naturæ cum morbo, ut ostendunt dolores, quibus maximę febricitantes complures molestari solent, ut etiam Hippocrates significauit in Coacis prænotionibus: Sed percunctabitur aliquis, qua ratione Hippocrates in hac secunda parte inter posteriores enumeret brachia, & crura: nam non uidentur magis posterius, quàm anterius esse posita, cui dupliciter responderi potest; uno modo pro brachijs, & cruribus intellexisse postremas illarum partes, scilicet manus, & pedes, alio modo respondere licet pro partibus posterioribus intellexisse exteriores, quemadmodum claredixit 6. Epid: Ad tertiam, & postremam dubitationem quoque dicere oportet: Hippocratem, (ut etiam Galenus putauit) ibi comparare partes uentris superiores cum inferioribus, atq; loqui non de rigore antecedente febrem, sed de eo qui fit ex ciborum corruptione os uentriculi lædente. (*utis rara*) hæc est postrema aphorismi pars, in qua Hippocrates quasi rationem reddit: cur uiris magis, quàm mulieribus incipiant rigores potius à posterioribus, quam anterioribus partibus, nimirum, quia illæ sunt frigidiores, & debiliores, hę uerò calidiores, ut ostenduntraritas cutis, & pili, qui cum sint soboles caloris, potius in anticis, quam in posticis partibus oriuntur: Circa hanc partem duę dubitationes oriuntur satis utiles: Vna est, quia non uidetur uerum, quod elicitur ex Hippocrate, scilicet partes anteriores esse calidiores, quia rariores, & hoc indicari à pilo, qui potius in anteriorib. partib. quàm posteriorib. gignitur: Nam primum huic experientia aduersatur, cum plerisq. uel nulla in parte, uel in posteriora maior copia pilorum fiat: Adhęc Galen. 1. Epid: sect. 2. tex. 78. ait: pilorum nigredinem esse temperamenti frigidi indicium: Alia dubitatio est, quoniam Hippoc. 2. Epid. sect. 3. in fine ait hoc demonstrari in animalib. quasi uerò animalia sint pilosiora in anticis partib. & in posteriorib. minus ratione frigiditatis, Contra quod est Arist. 2. de partib. animal. cap. 4. & 10. partic. prob. 52. vbi scribit, homini partes anteriores esse pilosiores, quia nobiliores, contra brutis esse tergora pilosiora, quia frigidiora, & imbecilliora cum sint, maiori tegumento indiguerunt. Ad primam dicendum est, uerum esse quod ait Hippocrates pi

Solut. 1. & 2.

Dubit.

Solut.

Solut. 3.

Dubit. 1.

Dubit. 2

Solut. 1.

los indicare caliditatem, vt etiam in arte parua docuit Galenus, & vt patet, ex generatione pilorum tradita ab Aristot. 5. de gener: anim. cap. 3. & à Gal 2. de temp: cap. 5. quamquam interdum etiam contrarium contingat. Vnde locus Galeni mendosus, quia vel abundat dictio μελανότριχες, vel vt aliquibus placuit, legendum est, μεγαλότριχες. Ad secundum dicendum vocem (Ζωοῖς) abundare in 2. Epidem: cum neque sexto Epidemiorum neque hic vbi eadem sententia habetur, reperiatur. Ad loca autem Aristotelis dicendum est, id quoque verum esse vt in pluribus, ac propterea in probl. à Gaza omissam vocem (ποτε, idest aliquando) esse ibi restituendam, vel dicendum esse, pilos, qui fiunt copiosiores in tergoribus aliquorum brutorum, esse alterius generis, nimirum setaceos, ex materia frigidiore, & terrestriore genitos, vt sues, & vrsi sunt, quos ità voluit natura tueri, cum partes supinas propter inflexum habeant magis protectas: Sic etiam vulpes, & lupi habent tergora pilosiora: Sed alterius generis, vt propterea pelles ex partibus infernis, sint delicatiores, leuiores, & magis calefacientes supernis. Est.n hec pars tum in 2. Epid: tum in 6. sect. 3. aliquantisper diuersa, imò si rectè expendantur quod hic dicit paullo obscurius, aut saltem pressius, ibi & clarius & fusius exprimit, eadem tamen est vbiquè sententia, circa quam non minus occurrit dubitare primum; quia non videtur verum pilos arguere caliditatem; primum, quia Aristot. 10 problem. 52. & 2. de partib. animal. 14. in brutis posteriora esse pilosiora, quia frigidiora, & imbecilliora, Gal. similiter 1. Epid: sect. 2. 78. ait: pilorum magnitudinem indicare frigiditatem, praetereà dubitatur, an verum sit brutis animalibus pilos magis oriri anterius, quam posterius, vt manifestè dixit Hippocr. 2. Epid: sect. 3 circa finem, nam experientia videtur contrarium testari, siquidem excepto homine, & simijs nõnullis, reliqua animalia sunt dorso, quam pectore pilosiora, vt à pluuijs, niuibus, alijsquè externis, & violentis iniurijs defendantur. Adhaec Arist. 2. sect. probl. 14. quaerens cur tergo magis, quam pectore sudemus, ait: iccircò cõtingere, quoniam partes posteriores sunt humidiores ob spinalem medullam, & quia sunt magis carnosae, secus quam hic dicunt & Hippocrates, & Aristoteles alibi. Ad primum dubium respondetur, in contextu latino Gazae desiderari vocem ποτε, idest aliquando, siquidem non id semper verum est: Vel dicendum pilos tergoris esse alterius generis, scilicet setaceos, quam abundant in tergore magis, & à materia magis terrestri, & frigida. De Galeno autem similiter dicendum; locum illum esse suspectum, & aliquibus placuisse, vt legatur μεγαλότριχες. Ad secundum dubium respondetur, in 2. Epidem: vocem ζώων, idest animalium abundare, nempè quae nec in hoc aphorismo, nec 6. Epid: habeatur, nam verissimum est pleraquè bruta habere tergora, & pluribus, & crassioribus pilis ob tecta, quinimò Aristoteles 10. probl. 52. quaerens caussam ob quam id factum sit, vt brutis posteriores, homini anteriores partes fuerint pilosiores, ait: ideo naturam illud prudenter fecisse, quoniam eum partes posteriores brutorum sint imbecilliores, & frigidiores, opus fuit eas pilis obtegere, atque munire magis, ne ob externo frigore laederentur, contra uerò cum sint homini partes anteriores debiliores, & frigidiores, eas pilis magis texisse, de qua tamen Aristot. sententia valde licet dubitare, cum Galenus contrarium senserit, neq; enim obstat, quod

Solut. 2. *Dubit. 1.* *Dubit. 2.* *Solut. 1.* *Solut 2.*

quod pondera maiora gestatur dorso, quoniam etiam id bruta habent, tum ob spinam, quæ est veluti carina quędam corporis, tum ob ossium firmitatem, qui bus tergum conflatũ est. Vtilitas præsentis aphorismi magna est in facienda medicina, & præsertim febricitantium cum rigore. Nam ex hoc intelligunt medici, quibus partibus sint remedia adhibenda pro molestijs, quas inferunt rigores; declinandis; nam veteres medici cum cognoscerent rigores incipere sę penumero à pedibus, iubebant, vt testatur Aristoteles eos cale fieri priusquam febris accederet, sic etiam solemus linimentis calefacientibus lumbos, atque dorsum maxime in mulieribus vngere, vt molestias rigoris in ijs partibus incipientis auertamus, & Aetius ex Herodoti sententia dicebat: aduersus rigores optimum esse dorsum, atque spinalem medullam, vnde inchoat rigor obtegere lanis ol. sycionio, gleucinio, rutaceoue imbutis, quod etiam interdum facimus lintea manibus, aut laneis pannis ad ignem calefactis. *Vtilitas Aphor.*

70 *A quartanis capti non admodum à conuulsionibus capiuntur. Si verò prius capiantur, & quartana superuenerit, liberantur.*

DE rigore cum egisset Hippo. subiunxit sermonem de quartana, quippe quæ præ cęteris solet à rigoribus inchoare, ita vt veteres aliqui vocarint ipsam querquerã, siue querceram ab hoc ipso symptomate sicut alij appellarũt Saturni filiam, vt est apud Theodorũ Priscianum. Est itaq; hęc vna cõtinuandi ratio antecedentẽ aphor. cum pręsente in quo scopus Hipp. est docere, quid boni quandoq; præsterit febris cum rigore, exemplo sumpto à quartana, quæ est febris frequens longissima, atq; securissima, est autem sententia prognostica sine ratione, sed in duas partes diuisibilis, quarũ prior hæc est (*A quartanis &c.*) In qua nil aliud Hippocra. dicit, quàm eos qui a quartanis correpti sunt conuulsione non tentari. Et iure vsus est Hipp. voce plurali, quoniam adeo longa semper est quartana, vt plures simul febres esse videantur, nec aphor. ita verus esset, nisi de longa quartana loqueretur, atq; de ea, quę actu exercet hominem, non autem de ijs, qui ad quartanas suscipiendas sunt dispositi, quemadmodum nõnullis placuit interpretari. Cęterum quid pro spasmo, seu conuulsione intelligere voluerit Hipp. Gal. exposuit, qui scribit in comm. Hippocr. non locutum esse de conuulsione, quę fit ab inanitione, quoniam ea & acutissima est, & exitiosissima, sed de ea, quæ fit à repletione, vt est conuulsio epileptica. Alij putarũt intellexisse ipsam epilepsiam, & adducunt in hanc sententiã Gal. quod licet pro exemplo adduxerit conuulsionẽ epilepticã, haud tamen puto ipsam intellexisse, cum dicat; spasmum de quo loquitur Hipp. fieri ab humoribus viscidis & crassis, qui ipsis neruosis partib. impacti sunt. Adducũt etiam isti pro sua opinione confirmanda Hipp. 6. Epid. sect. 6. tex 9. vbi hunc eundẽ aphorismum proponens loco conuulsionis habet, magnum morbum, qui freqũter ab Hippocr. intelligitur pro epilepsia, quasi dixerit, à quartanis febribus correptos minimè morbo magno, qui est ipsa epilepsia tentari, sed nec sibi huiusmodi authoritas admodum suffragatur, quoniam omnia fere exemplaria illius loci tam excussa, quam manu scripta non habent simpliciter ὑπὸ μεγάλης νόσου, sed ὑπό τινος μεγάλης νόσου, idest nõ à magno morbo, sed ab aliquo magno morbo quasi

Connexio. *Scopus.* *Diuisio.*

dixerit senex:rētatos à quartanis nullo magno morbo capi, queádmodú & Cor. Cell:dixit:quartanam quantú sit ex se neminem iugulare, quinimo ab alijs magnis morbis liberare, vt 1. Epid:com:3.tex.4 & quos refert Hip.3. in 3.Epi:70. obijsse quartanarios, non ob quartanam perierunt: sed ob vim pestiferæ cōstitutionis. Vnde puto ego Hipp. quando in Epid. eam sententiam adnotauit, obseruasse id in compluribus magnis morbis, verum esse vt quartanarijs sint ipsorum expertes, ob quod etiam alibi vocauit eam omnium securissimam. Verum cum iam factus senex, ac Epidemica in aphor digereret, eam vniuersalem sententiam in hac particulari conclusit, quod comperijsset in conuulsione iátum, quæ & ipsa magnus morbus est, æternam veritatem habere: nō autem in alijs, cum experimenta quotidiana doceant, etiam interdum à magnis febribus, & pestiferis tentari, vt ipse recitat 3. Epid: com. 3. 70. complures quartanarios in ea constitutione pestilenti interijsse: Cęterū videre oportet, quæ sit ratio, propter quam à conuulsione non tentantur quartanarij, & est ea ipsa quę affertur à Galleno, s. quia humor, qui facere solet conuulsioné partim excernitur opera vehementi illius rigoris, & concussionis, à quibus inchoant quartanæ, partim verò lōgitudine morbi concoquitur, & cōsumiturquo fit et ut licet dixerit alibi Hip. melancholicos (cuiusmodi sunt quartanarij fieri) epilept. haud id intelligēdum de quartana actu tentante, sed de ijs, qui sunt absq. febre, nec obstat, quod quartanarij sæpe corripiantur ea cōuulsione, quæ populari vocabulo gramphus appellatur, quia is fit à flatu neruis incluso, non ab humoribus, de quo loquitur Hipp. quod autem dicit Gal in commentatio. coctionem fieri à calore febrili, id est intelligendum non de vera coctione, quæ generationem & nutritionem antecedit, quæq. à solo naturali calore perficitur, at de impropria & expulsioni inseruiente, quem modo à febrili solo, modo, ab eo & naturali fieri scripsit, non solum Gal. sed etiam Auuerroes, & alij. Atq; hæc de priore parte. Sequitur modo secūda, in qua Hipp. ait, Si prius sit cōuulsione captus. & quartana superueniat eam solui; Ex quo loco satis manifestum esse potest, haudquaquam sub nomine conuulsionis intelligendam esse epilepsiam, cuius tanta est pertinacia, vt nec à quartanis superuenientibus, nec ab vllo alio morbo solui queat, Ratio vero cur superueniens quartana liberet à conuulsione est eadem, qua præseruat, nēpè, qd diuturnitate caloris febrilis attenuetur, ac calefiat humor ille frigidus, crassus, & viscidus neruosis partib. impactus, qui deinde sic dispositus cōcussu postmodū, & rigore febris quartanę expellitur, & cōsumitur, præterquā qd vt ait Auuic 1. 4. cap. de quartana, copiosissimus solet quartanā comitari sudor, qui maxime valet ad cōsumendos illos humores, qui faciunt, vel facere apti sunt cōuulsiones, Accedit, & his illud, qd scribit ibidē Auic: nimirū humorē; quartanę authorem frigidū & siccū esse, propterea q. ineptū ad hoc vt tenacitet impingatur, atq; hętea ipsis neruis pro conulsione inducenda. Itaq; patet quartanā quantum sit ex se id commodum habere, vt conuulsionem factam curet, & à futura præseruet; dico enim quantum sit ex se, quoniam non inconuenit aliqua alia ratione fieri conuulsiones, & alia mala vt hydrops, lienis tumores, ac similes, qui solent quartanas sequi vitiatis coctionibus, vel ob errores ægrotantium, vel nimia morbi duratione, & consequenter copiosis, atque crudis succis genitis,

Vtilis

Vtilis est aphorismus ad prædictiones, sed quoque ad curationem, quoniam discitur aduersus conuulsiones à copia humorum ortas esse contendendum remedijs calorificis, exiccantib. attenuãtibus, sudorum prouocatione, atq; motu. *Vtilitas Aphor.*

71 *Quibus cutes circumtenduntur aridæ & siccæ, sine sudore moriuntur, quibus verò laxæ, & raræ cum sudore moriuntur.*

VT libere dicam non solum præsens aphorismus toto cœlo est à præcedente separatus, verum etiam parum vtilis ad aliud, quàm ad præcognoscendum, an ægri sint perituri cum sudore, vel sine, & si Hippocrates fecit hunc aphorismum, iurarem non alia ratione fecisse, nisi vt posset medicus maiorem gloriam sibi comparare eò maximè, quod frequentissimè contingit, vt ægri pereant sudantes, & nihilominus adstantes bene sperent, quem errorem voluit detegere, ne scilicet ex sudore solo, vel spem nimiam, vel desperationem capiant. *Scopus.* Est itaque sententia pure prognostica, sine ratione, atque in duas partes diuisibilis. prior est. (*Quibus cutes circumtensæ*,) Galenus quoque admodum ieiunus *Diuisio.* fuit in hoc aphorismo explanando, forsan quòd & ipse illum parum æstimaret habetur autem etiam 6 Epid: sect. 6 tex. 15. sed breuior: ita namque scripta est, (quibus cutis arida, & dura obtenditur, ij sine sudore, quibus vero etiam laxa, ij cum sudore moriuntur.) Iam vero quid Hippocrates intelligere voluerit per cutes circumtensas non est admodum obscurum, siquidem nil aliud voluit significare quam ipsam cutim vniuersis corporis partibus circumdatam, atque à Platone in Timæo nassis retium piscatoriarum adsimilatam, quasi à natura factam vt ossa, atque tota corporis compage firmã, & vnitam contineat, hæc itaque cutis interdum plus iusto circumtenditur, quando scilicet ob siccitatem, vel repletionem abbreuiatur (*Aridæ, & duræ*) plus sanæ est duras esse cutes, quàm solum siccas, sed Hippocrati placuit ambabus vocibus vti, quò ostenderet, hâc veram esse sententiam, ut scilicet sine sudore pereant, non solum quando sunt aridæ cutes, verumetiam quando sunt duræ, vt est etiam in sexto Epid: nam huiusmodi siccitas, atque durities haud mortis est caussa, neque hoc dicit Hippocrates: sed est caussa vt morientes absque sudore vitam finiant, Etenim cutis ariditas prouenit, vel quia tota corporis humiditas sit consumpta, vt illis cõtingit, qui torrido marasmo necantur, vel quia etsi aliquæ humiditates in intimis corporis abditæ sint, attamen ad cutim non perducuntur, uel quia nimis profundæ sint, & viscidæ, uel quia facultas debilior sit, quàm vt possit eas ad extima corporis propellere vnde cutis remanet exhausta, neq; vlla mortis uiolentia sudare queunt pereuntes. Vnde 4. Epid: de lecho apud Sitodochum scribit, quod cum arquato morbo laboraret, præcordiaq; è magna, & dura, & spiritum densum haberet, morientem ne frontem quidem sudore humectauisse. Secunda pars est. (*Quibus autem laxa, & rara*.) Opponit Hippocrates tensioni cutis laxitatem, & duritiei raritatem, vultquè perituros, ubi habent cutem laxam, & mollem, ac raram cum sudore perire, non quod hoc fiat necessariò, & semper sed quod fieri possit, vel potius quòd fiat frequenter, ratio est, quoniam in morientibus magna fit inter morbum, & naturam à vincere conantem lucta, in qua

ſicuti uidemus eam ſæpe ſputa ex ore, lachrymas ex oculis extrudere ob uim: qua utitur, haud aliter fit, vt humores qui in cute, & prope ipſam reperiuntur, ſi ſint pure feroſi per ſudorem emittat, ſi autem praui ſint, ac viſcidi uel craſſi ita, ut in ſudorem conuerti nequeant, ipſi cuti affixi, & adhærentes ipſam maculant uarijs uibicibus, prout ſcilicet uarij ſunt humores in cute reperti, id quod ignorantes plerique dum uident cadauera hiſce maculis infecta veneno eſſe extincta opinantur, Vtilis eſt aphoriſmus quemadmodum initio dicebam ſolummodo ad prædicendum mortis genus in morituris, quod proculdubio medici exiſtimationem auget, Vtrum autem in moribundis ubi ſudor diffluit, ſit cohibēdus, vt nonnulli dubitāt, merum inſomnium, cum enim Hippocrates loquatur de ijs, qui ſeruari nequeunt, Sed ſolis prognoſticis ſunt relinquendi; quicquid dicat Philoteus, qui uocem τελευτᾶν, accipiendam neſcio quo ſpiritu putauit pro iudicari ad mortē, vel ſalutem, proculdubio in huiuſcemodi caſibus de ſudore cohibendo & vana, & indecora eſt omnis cogitatio, ſicut non abſonum eſſet, ubi aliquo modo ſperaretur & copiam ſudoris mortem accelerare, certum eſſet illi cohibendo operam dare.

Vtilitas Aphor.

---

72. *Qui regio morbo laborant, non multum ventoſi ſunt.*

HIC poſtremus aphoriſmus libri quinti communem pene fortunam ſubijt, vt ſcilicet nullam cum alijs coniunctionem haberet, niſi tamen imaginari placeat, ictericos ob bilem, qui eſt humor ſiccus habere cutim aridam, & duram, cumque durities interdum fiat à repletione ex flatu, voluiſſe Hippocr. hoc in loco docere eam, quæ fit in ictericis cutis tenſionem, & duritiem, haud quaquam à flatibus oriri poſſe, quādoquidem ipſi icterici haud fiunt multum uentoſi. Accedit his caſus Lechi relatus 4. Epidem. qui laborabat icteria cum præcordijs magnis & duris, & obijt ſine ſudore, quaſi verò illi, qui obeunt ſine ſudore ſint inter alios icterici, ita ut ob hoc duritiem in cute habeant, ex quo patet eſſe ſententiam ſimplicem, breuem, ſine ratione, & diuiſione, atq; purum dogma phyſicum (*Icterici,*) vox ἰκτεριώδεες, quam hic vſurpauit Hipp. etiamſi ſignificare poſſit quoque eos, qui facile in morbum Regium labuntur, proptereàque à Galeno infelices dicuntur, in præſenti tamen accipienda eſt pro ijs, qui actu morbo ſunt occupati, quos ait non eſſe admodum ventoſos, non quod nullo modo ſint flatulenti, ſed quod non valde, vel non multi ex ijs. Verum quia hoc experientiæ repugnare videtur, cum certum ſit ictericos pleroſquè flatibus abundare, eoſquè tam ſupra, quàm infra emittere, ideo Galenus conatus eſt, nec infeliciter huiuſmodi nodum explicare, dicens: duplici de cauſſa fieri flatus, vel obuiſcerum imbecillitatem, uel ob pituitæ, & frigidi ſucci abundantiam; Fieri quidem in ictericis ob uiſcerum imbecillitatem flatus, non autem fieri ob pituitæ copiam, eo quod in ictericis non eſt pituita, ſed bilis; eſt autem viſcerum caloris imbecillitas, Verum hæc Galeni explicalicatio complures patitur difficultates, prima eſt, quia ſemper flatus fit a caloris imbecillitate ex materia cruda, & pituitoſa, vnde quando in ictericis generatur, non alia ratione fit,

Connexio. Scopus.

fit, quàm quia calor ipsorum debilis est ita, vt non possit succos pituitosos, & crudos coquere, & dissipare. Adhæc icteritia nigra est flatulenta, quoniam semper humori melancholico associatur succus frigidus, & crudus, vna cum debili calore, vnde flatus copiosus, sic etiam non inconuenit in morbo regio bili associari pituitam, & succos crudos ob caloris natiui debilitatem, ex quibus fiant flatus, neque sola imbecillitas viscerum facere posset flatus. nisi materia quoque apta accederet; Præterea videmus ex morbo regio sæpe fieri tympanitidem, quod non contingeret, nisi suppeteret abundans materia pituitosa, & cruda ex qua iugiter fierent, vt his rationibus non uideatur sustentari posse interpretatio Galeni, qui voluit, fieri uentosos ictericos ex sola uiscerum imbecillitate, non ex pituitæ copia, Alij putarunt pro ictericis intelligendos non uerò morbo regio laborantes, sed biliosos, hoc est eos, in quibus sola bilis exuberat, ita ut deficiente materia apta ad flatus, iure non fiant flatulenti; Verum nec hi satisfaciunt, quoniam loquitur Hippocrates de morbo, non de temperamento bilioso, Nec similiter satisfaciunt, qui pro flatuosis intelligunt eos, qui flatum per os eijciunt, quosquè alias Hippoc 2. de morbis uocare solet ructuosos, quoniam ictericis etiam per os, & aluum eijcere flatus experimento constat, Itaque dicendum est icteritiam aut esse puram, & legitimam, aut esse mixtam, scilicet factam non ex pura bile, sed etiam pituita commixta, si fiat à pura bile, ita ut nulli alteri humori, aut morbo sit coniuncta, proculdubio, aut paucos, aut nullos flatus habet, eò quod materia careat apta in uentos conuerti, atque sic etiam intelligendum de illo signo, quod à plerisquè traditum est in ictericis reperiri, ut scilicet quæcumque tuentur sibi flaua uideantur, quod quidem in commixta icteritia haudquaquam experimento correspondet, & sic Hippocrates intelligendus est hoc in loco. Sin autem capiatur icteritia pro illegitima, in qua scilicet cum bile etiam pituita, atque humor crudus coniungitur, certè huiusmodi ictericos abundare flatibus ita, ut quandoq. tympanitici euadant non est dubitandum, quòd in ipsis & calor debilis, qui est caussa agens, & materia apta reperiatur, Vtilitas præsentis aphorismi exigua est, quoniam est pura sententia physica. Si quid tamen commodi in actu practico ex ipso comparare conceditur, illud est; ut discatur ad flatuum generationem euitandam oportere remedia, atque uiuendi rationem adhiberi, quæ potiùs bilem, quam pituitam gignant, quæ similiter caussa fuit, ob quam Galenus in senibus commendauit mellis usum, quod alias scripserat bilem copiosam generare. *Vtilitas Aphor.*

FINIS QVINTI LIBRI.

HIERONYMI MERCVRIALIS FOROLIVIENSIS,

PRAELECTIONES PATAVINAE, IN SEXTVM LIBRVM APHORISMORVM. HIPPOCRATIS.

1 *In longis leuitatib. intestinorum, si ructus acidus fiat, qui prius non erat, signũ bonũ.*

I sæpenumero inter ipsos eiusdẽ libri aphorismos vera connexio desideratur, multo minus ea est inter libros quærenda, vt iure abstinere me deliberauerim in inchoanda huiusce sexti libri interpretatione, ab ipsius cum quinto connexione. Est autem dogma prognosticum, in quo non modo Hippoc. docet quid sit expectandum vbi longæ lienterię superuenit ructus acidus, verum etiã morbos ab alijs superuenientibus morbis hoc exemplo solui; Nullam rationem habet aphorismus, neque in vllas partes diuidi potest, Quare præstabit sigillatim vnumquodq. verbum expendere, sicut fecit Galenus, qui in hoc aphorism: interpretãdo fuit profusissimus. (*In lienterijs diuturnis:*) Inuenitur hic aphorismus etiam 2. lib Epid: sect: 2. vbi non solum ponit hanc eandem sententiam, verumetiam multo plura, quæ ad explicationem, & ad ipsius amplificationem multum facere videntur; Quæ cur in hoc loco dimisserit, haud est mirandum, quòd hic breuitatem profiteatur, quam proculdubio sequi non potuisset, si cuncta prout erant in libris Epidemicis notata voluisset huc transferre. De nomine lienteriæ damnauit Gal. veteres, qui sic vocarint, quasi læuitate intestinorum oriatur, cum secus sit, vt ibi copiosè, vbi etiam quid sit lięteria copiosè satis exposuit scribens: nil allud esse quam excretionem celerem ciborum immutatorum secundum substantiam, colorem, atq; odorem, secusquam Erasistratus existimauit, & quàm opinatos esse veteres malę censuit. Hippocrates libro de affectionibus dixit, in lięteria secedere cibos non putrefactos, liquidos, dolorem autem non adesse, & corpus attenuari. quod quoque in libro de victu salubri quodammodo confirmauit, vbi notandum est, Hippocratem more antiquo dixisse non putrefactos, id est non concoctos, quoniam vocabant coctionem putrefactionem, vt alibi docuimus, maximeq. initio lib: 1. variarum lectionum.

Scopus.

Not.

lectionum. Quod autem cibi excernantur incocti potest esse, aut vitio retentricis facultatis, quæ non retinet donec mutentur, vel vitio expultricis, quę prius expellit quam mutentur, vel facultatis coctricis vitio, quæ cum vtatur pro instrumento calore, vt disputat Galenus in lib: de facul: natu: eius vitiū a calore dependere solet imminuto, Vel ob errorem externum, s. ob ipsius cibi & potus qualitatem, & quantitatem siue continuam, siue discretam, Iam verò lienteriæ, de quibus loquitur Hipp. sunt illæ, quæ fiūt vitio facultatis coctricis ob inopiam caloris, nam in longis huiusmodi, atque etiam alijs alui fluxionibus necesse est calorem natiuum frangi, & imminui, quæ ratio facit, vt fere semper lienteria sequatur alios alui fluxus, quibus durantibus primum incipiunt parū cibi mutari, deinde minus, post minimè, postremò nihil, adeo vt varios habeat huiuscemodi morbus gradus, quos omnes complexus est Hipp. licet principaliter illius sermo sit accipiendus de postremo gradu, vt etiam videtur opinatus, Sed dubium videtur, quomodo fieri potest hic morbus diuturnus, quando quidem tandiù viuimus (dicebat Aristoteles) quamdiu nutrimur, in consumata autem lienteria nihil corpus nutritur, si quidem cibi, & potus sumpti excernuntur secundum qualitatem, & quantitatem prout capiuntur, Ad quod est dicendum: etiam si cibi uideantur excerni penitus immutati, nihilominus natura salutis indiuiduorum studiosa, aliquid succi roridi, aut vaporis alimentalis trahit, quibus vtitur ad nutriēdum aliquantisper corpus, ita vt diu durare possit, sed quotidie attenuetur, & deficiat donec moriatur; nam dicebat Galen. 6. de plac: Hipp. & Plat. cap 6. aliquos reperiri cibos, qui nulla ventriculi mutatione: sed sola iocinoris egent ad nutriendum, quale est lac, & qualis est uapor, & succus roridus alimentorum. (*Ructus acidus*) quem latini duab. uocib. exprimunt, affectus, à Grecis una uoce appellatur ὀξυρεγμίη, quam cum Caluus Hipp. maiorum nostrorum ætate interpres putaret componi ex ὀξὺ pro ut significat acutū, & ὀρέγεσθαι, qđ appetere significat, ineptè trāstulit, uehemētem appetentiam, cū tamen apud Hipp. atque alios medicos nihil penę sit notiùs, quam ὀξυρεγμίην esse acidum ructum, nam ubi cibus mutatur quidem, sed parum, & male mutatur, illud uel a frigido patitur, uel à calido incommoderato; Si à frigido patiatur fit ὀξυρεγμίη, i. acidus ructus, perinde ac cōtingit fructib. quorū complures priusquā à calore tractentur, & maturētur acidi sunt. Sin uerò ob calorē incōmoderatū malè cibi cōmutentur fit κνίσσα, i. ructus nidorosus. Et quamquam dixerim acidū ructū sequi frigidū, nihilominus illud quoq; uerissimum est, quod Galen. testatur tum in hoc cōmentario, tum 2. de rat: uict: acut: tex. 22. nępe fieri etiam à pituita acida; atque à cibis acidis, uerū de his non potest loqui Hip. quoniam, quod fit à pituita acida non superuenit, sed solet continuari ipsam lienteriā, nec ullus est, qui in lienteria cibis acidis utatur, uel si utatur caussa est manifesta, neque durat, & si durat non potest esse bonum signum. (*Non prius factus.*) Ad hoc, ut ructus acidus sit bonum signum requiruntur tres condiciones: una est, ut lienteria sit diuturna, Secunda vt ei superueniat, non comitetur, Tertia ut non prius affuerit, nam si prius extiterit, & desierit sine fructu, etiam si iterum superueniat haud potest quicquam boni certum significare, quum alias fefellerit. (*Signum bonum*) 2. Epid. sect. 2. dicit σημεῖον χρηστὸν. i. signū utile, quale contigit Dama-

Dubiũ.

Solut.

Damaneto; sed perinde est, illud autem maioris momenti, quod ibidem paullo post adiecit, scilicet fortasse etiam lienterias solui ab acido ructu, quasi verò non solum sit bonum signum, verum etiam bona caussa, vt ait Auicen: 1 3.3. trac.1.cap.de signis disp:stomachi ex eructatione, vbi scribit, quandoquè acciditatem incidere, & præparare stomachum, & facere aquirere retentionem, eo quod ructu acido vapores consumantur, qui alioquin incommodi sunt coctioni ciborum perficiendæ, nam sæpę stomachi alioquin languidi in coquendo crebris eructationibus solent mirum in modum leuari, sicquè melius concoquere, Et Hippoc. lib. Epid: 6. sect. 2. contextu 32. monens, vt medicus animaduertat, quomodo eructatio conferat, Galenus ibi longa satis oratione monstrat plerosquè interpretes voluisse Hippocratem persuadere, vt quandoquè eructatio prouocetur presertim in ijs, qui habent stomachum flatib. repletum, nec per aluum emittuntur, quasi sit veluti quidam motus, & exercitatio ipsius euacuans simul flatus, & corroborans, imò verò subiungit Galenus: Sabinum consuluisse vt calice oris angusti potantes ructum prouocarent, etiam si in stomaco exiguus flatus perciperetur, ad hoc scilicet, vt motu illo ventriculus exerceretur, cur autem bonum signum sit explicat lucullentissimè Galenus; quoniam vbi nullus fit ructus, signum est calorem esse penitus prostratum, vbi verò fit ructus, signum est calorem esse debilem solummodo, non autem penitus prostratum. Vtilis est aphorismus in primis ad prædicendum, quando lienteria sit sananda, scilicet quum incipiunt ructus acidi fieri, aut etiam sine vllo sapore, nam licet Hippocrates nominauerit dumtaxat ructus acidos, vt qui cęteris frequentius lientericis contingant, nihilominus alios etiam intellexit, eò qđ similiter significetur calorem fere antea emortuū reuiuiscere; præterea est quoquè vtilis pro medicina exercenda, quod Hippoc. loco citato lib. de affectionibus uoluit intelligere, quando dixit fortasse licere ipsum ructum arte parare; nam vt arte liceat ipsum, atq; etiam cum fructu parare lucullenter satis docuit Galenus loco citato libri sexti Epidem. *Vtilitas Aphor.*

---

2 *Quibus nares natura humidiores, & genitura humidior, minus integra sanitate fruuntur. Quibus verò contraria, salubrius degunt.*

LIENTERIA proculdubio inter morbos humidos potest recenseri, vt hac ratione possit præsens aphorismus præcedenti connecti, Verum quid commune est humiditati intestinorum, cum humiditate narium, atque genituræ? Itaque satius est non agnoscere vllam connexionem, atque dicere: hanc esse sententiam separatā diagnosticam; aut patheticam, in qua, S. scopum habet docendi, quomodo sit cognoscenda sanitas ex dispositione partium, nisi etiam velimus ipsum uocare dogma physicum, absq; ratione, & in duas partes diuisibile, quarum prior est, (*Quibus nares*) posterior verò (*Quibus contraria.*) In prima itaque dicit Hipp. eos qui nares, & semen humidum habent, Sanitate morbosa vti, quam sententiam habet etiam 6.Epid: sect. 6. tex. 20. licet ibi sit aliquantisper diuersa, tàm in prima, quàm in secunda parte, vt suis locis dicemus, & certè *Scopus.* *Diuisio.*

hæc mihi quoq; magis probatur, cum ſit quaſi correctio quędam illius, Iam uerò quæ ſint nares humidę, ſiue ὑγρότεραι, i. humidiores, ut in codice Galeni ſcriptum eſt, aut ὑγρόταται, vt in 6. Epid. non eſt difficile intelligere, quãdoquidem ſunt illæ ex quibus magna pituitæ, & mucci copia manat, vt ob id à Celſo pituita naſi uocetur, Athenæus in quarto dipnoſoph, vel potius Diphibus apud Atheneum ſcribit. Bizãtios conſueuiſſe uti multo ſale, atq; abſinthio, eo quod ob frequẽtem piſcium uſum eſſent βληχνώδεις, ſeu, vt ego lego βλεννώδεις, i. multa nariũ pituita, atq; mucco abundantes, ob quam etiam, & ipſi & Thraces omnes habiti ſunt pro ſtupidis & bardis, ſiquidem vt rectè ait Galenus in commen: huiuſmodi humiditas non aliundè proficiſcitur, quam à nimia cerebri humiditate, ob quam ingenia, atq; memoriam hebetari non eſt dubitandum. (*Eſt ſemen humidius.*) Ad hoc vt ſemen ſit prolificum oportet mediocris ſit cõſiſtentię, alioquin ſi vel craſſius, vel ſit liquidius haudquaquam generationi eſt aptum, ſit autem craſſius ob caliditatem, & ſiccitatem, nempè aquoſioribus, ac tenuioribus partibus conſumptis, ſit autem humidius potiſſimum ob exuberãtem cerebri humiditatem, à quo magnam ſeminis partem proficiſci vbiq. profeſſus eſt Hipp. proficiſcitur verò tum per ſpinalem medullam, tum per venas, & arterias, quas vias inter eas quibus cerebrum exoneratur collocauit in lib: de glandulis. In 6. Epid: loco citato adeſt uox πλεῖων, ut ſit ſententia tota, (*Quibus nares humidiores, & ſemen humidius, atque copioſius.*) Quæ vox vtrum conueniat, nec ne, diſputari poſſet, nam certum eſt vbi pluſculum humiditatis à capite fluentis ipſi ſemini miſcetur augeri copiam, & minui bonitatem, cumq. ſit ſemen quid robuſtiſſimum, vt ſæpę vocat Hipp. magnamq. vim ad ſtatum corporis perturbandum habeat, ideò verum eſſe quod ait Hipp. fieri hiſce culpatam ſanitatem, imò dicebat Plato in Timęo, eos qui ſimpliciter plurimo ſemine abũdant, eſſe ſimiles arboribus nimium feracibus, quę cito conſumuntur, (*Sanitate morboſa vtuntur,*) ὑγιαίνουσι νοσηλότερον eſt tam hoc in loco, quam in 6. Epid. phraſis non admodum vſurpata Hippocrati, verum ſatis elegans, & accommodata menti Hippocr. qui nil aliud ea voluit docere, quam habentes huiuſmodi conſtitutionem eſſe quidem poſſe ſanos, verum facile alterari, & à morbis tentari, qui autem ſint morbi à quibus facile capiuntur ita conſtituti, copioſe ſatis recenſentur à Gal. in cõmen: veluti ſunt deſtillationes, quæ cum per eas ſeptem vias, quas commemorat in libro de glandulis, in infernas partes ferantur à cerebro, ſ. oculos, aures, palatum, ſtomachum, aſperam arteriam, ſpinalem medullam, venas, pro vt diuerſa eſt humiditas defluẽs, varięq. partes ſuſcipientes, ſic diuerſa, & pene innumera morborum genera ſuboriuntur, vt propter hoc dixerit quandoq. Auuic. deſtillationes eſſe cunctarum ęgritudinum matres, Ergo cauſſa propter quam hac corporis conſtitutione prędit i ſint ita cauſſarij, & morbis expoſiti non alia eſt, quàm quod cerebrum nimis humidum, & conſequenter vel totum, vel ſaltem corporis maiorẽ partem humidiorem, à cerebri verò humida intemperie red. i. morboſum corpus, & inualidũ, ſicq. cerebrũ eſſe cauſſam malæ valetudinis nõ ſemel dixit Hipp quod & in lib: de loc: ae. & aq & in lib. de morbis, & affectibus dixit: habitatores plagarũ humidiorũ eſſe malę ſanos, Imo verò ſicut in 3. apho. ſcripſit, cõſtitutiones ſiccas eſſe ſemper humidiorib. ſalubriores, ſic dicere tẽpe

ταturas ſiccas eſſe ſemper humidioribus meliores, vt locupletiſſimè monſtrat Galenus initio comm: Sed quæſitu dignum eſt, cur Hippoc. ad docendam malam ſanitatem, quæ conſequitur humidas conſtitutiones, accepit nares, atque ſemen, non potius ſudorem, aliaue excrementa, & partes; ſiquidem & cor, & iecur non videntur minus concurrere ad componendum totius corporis ſtatum, quam cerebrum, & teſtes: Reſpondendum eſt humiditatem narium, atque ſeminis potiſſimum accipere voluiſſe, quoniam cum duplex excrementum ſit, aliud vtile, vt ſemen, quod vtile excrementum vocat etiam Ariſtot. aliud inutile, & ſuperuacaneum, qualis eſt naſi pituita, quæ planè ad nullum vſum confert, uoluit duob. his ſummis excrementorum generibus complecti cuncta alia, perinde ac ſi dixiſſet, quibuſcumque exuberant quæuis excrementa, ſiue vtilia, ſiue inutilia, eorum ſanitatem ſuſpectam eſſe debere. Accedit etiam quod pituita naſi eſt index cerebri, & ſemen iocinoris, atq; totius ſanguineæ maſſæ, in quibus cunctis ſanitatem eſſe poſitam à nemine dubitatur, nam teſtes, qui pateſiūt ſemine dicebat Ariſtot. eſſe veluti quoddam ſeparatum animal, cuius & conſequenter ſeminis priuatio eximiam in uniuerſo corpore mutationem parit Hippoc. autem in Epiſt: ad Demetrium ait, ex cerebro fieri plurimos, atque violētiſſimos morbos; atque hæc de prima parte. Sequitur ſecunda quæ eſt. (*Quibus autem contraria ſalubrius.*) Eſt autem ſententia Hipp. eos, qui habent nares ſicciores, & ſemen ſiccius ſanitate meliore frui, in 6 Epid. loco citato multum uariat hęc pars, vbi ſcribitur τοῖσι πλείστοισι δὲ οἷσιν ὑπὸ νόσου τἀναντία, ideſt plurimis autem quibus à morbo, contraria; quaſi dicat, plurimos habentes à morbo humiditatem cōtraria accidere, ideſt ſanitate meliore frui, quæ ſententia vana eſſet, Vnde adamus particulam negatiuam μὴ, & in fine particulam ὑγιεινότερον, erit & verus, & clarus ſenſus, ſcilicet, eos qui ſiccum naſum, & ſemen non ex morbo habent, ſaniores uiuere, eò quod ſiccius etiam ſit vniuerſum corpus, & conſequenter minus excrementis cum abundet, paucioribus morbis ſit obnoxiū, qui maxima ex parte ab excrementis fiunt, nam & Catullus,) vt hoc obiter dicam) ludens cum Furio eiuſq́ coniuge, inter alia bona, quę eos habuiſſe dixit: illud fuit. (*A te ſudor abeſt; Abeſt ſaliua muccuſque, & mala pituita naſi*) Et narrat Xenophon in quarto pædię, apud Perſas magnū opprobriū habitum fuiſſe nares emūgere, quaſi id eſſet indicium ocij, atq; intemperantię: Sed mittamus hęc; melior & magis perſpicua eſt lectio pręſentis partis aph: vbi legitur. Quibus contrarium accidit ut, ſ. habeāt nares aridas, qualis prædictus Furius, & ſemē craſſius, ac minus humidū, ſaniores viuere ob cōtrarias, (vt dixi,) cauſſas. Sed illud eſt adijciendū; niſi ea ſiccitas ſit morboſa: vt 6. Epid: quia in nimium à morbo exiccatis corporibus ſit quidem naſus ſine excremētis, & ſemen craſſius: at iſti male ualent, proptereaq́ in aphoriſmo non cōprehendūtur. Adijciendū quoque iudico id quod aliquib. placuit, ſ. poſſe ſententiā 6. Epid: defendi ſi dicatur, plurimos eorū, qui poſt morbū, & nares humidiores, & ſemen humidius habēt, bene ualere, quod ſit ueluti quædam critica morboſorum excrementorum euacuatio, ob idquè vtilis: quinimo ſunt aliqui, qui natura habentes nares humidas, vbi illę exiccātur nō cōualeſcāt, priuſquā nares iterum humidę reddātur, quo in caſu ſolēt medici uarijs medicamentis, atque ſternutationibus eas humiditates prouocare.

Dubit. *Solut.*

Verum maior, huius confirmatio habetur ab Hipp. lib. de iudicatorijs diebus circa finem, vbi scribit: qui patiuntur humidas affectiones vehementius affligi, saniores autem degere, quibus fiunt siccæ. Verum hoc in loco duæ sese offerunt dubitationes, vna est, quod nam sit illud excrementum, quod à naribus exiens muccus vocatur. altera dubitatio est, an vbi cerebrum temperatum, & sanum est, debeat illud excrementum esse in naribus. Circa primam variæ fuere sententiæ, alij crediderunt esse excrementum, quod generatur in coctione cerebri, quod quidem esse non potest, quia interdum maxima copia huius excernitur, Alij ex vaporibus elatis, & frigore cerebri incrassatis, Angenterius in Comen: in artem medicinalē contendit, esse quod attractum in caput cum sanguine refugit elaborationem. Ego verò puto esse partim materiā factam ex vapore partim materiam attractam à stomaco vi cerebri, & ibi accumulatam, nam dicit Hippo 4. de morbis cerebrū instar cucurbitulæ attrahere à stomaco pituitam, propter quod dixit quoque in lib. de gland. id esse metropolim, & domicilium humidi frigidi, & viscidi; Circa secundam dubitationem varij quoque sunt loci Hippoc. & Gal. Nam Hippoc. hic videtur innuere, vbi sanum est cerebrum, & corpus, nares siccas esse, Galenus quoque lib. 8. de vsu partium cap. 6. scribit solam expurgationem, quæ fit per os sanis corporibus sufficere. Et ratio etiam id demonstrat melius esse præternaturalibus excrementis carere, Contra Galenus in arte medicinali loquens de cerebro temperato, inquit: illius excrementa quoque debere esse temperata. Dicendum est, Cerebrum sanum non attrahere, neque mittere pituitam ad nares: sed si faciat, aliquando esse debere moderatam tàm in quantitate, quàm in alijs qualitatibus. Est itaque vtilis aphorismus ad prædicendam ægritudinem, vel sanitatem ex ipsis excrementis tàm vtilibus, quàm inutilibus, conducit quoque non parum ad præseruationem, atque curationem, ad præseruationem quidem, quoniam qui habent nares humidiores, quàm consueuit, suspectam habet sanitatem, ac ob id quam habet tueri, & meliorem efficere conatur, Ad curationem confert, quoniam docemur vbi humiditates huiusmodi exuberant eas exiccare viuendi in primis ratione imò exercitationibus, atque alijs exiccantibus remedijs.

Dubit. 1. *Dubit. 2.* *Solut. 1.* *Solut. 2.* *Vtilitas Aphor.*

---

3 *In longis difficultatibus intestinorum, inediæ ex fastidio malum, & cum febre peius.*

CVM priori quidem aphorismo habet præsens satis perspicuam coniunctionem, cum in eo de lienteria, in hoc de dysenteria, quę ipsi est satis cognea, tractat: At superiori non est ita coniunctus, est autem sententia prognostica, sine ratione; in qua mens Hippocr. est docere, quid expectandum sit vbi in longis torminibus ciborum auersiones perseuerant. Diuiditur aphorismus in duas partes, quarum prima est: (*In longis, &c.*) Posterior verò est, (*Et cum febre deterius est.*) Quæ tota sententia habetur etiam 6. Epid. sect. 8. aph. 1. Iam verò longę dysenteriæ dicuntur, quæ diu durant, & cum vox dysenteria dicatur de quouis cruento alui fluxu, vt alias docuimus ex Galeno 3. in 3 Epid. 69.

Connexio. *Scopus.* *Diuisio.*

& 4. de

& 4. de artic: 38. certe hoc in loco non potest intelligi de ijs intestinorum vlceribus, quæ ipsorum substantiam depascuntur, quoniam adeo est morbus grauis, & perniciosus, vt vel cito finiat, vel cito finiatur, quod de quouis magno dolore solebat dicere Seneca, nisi dicere velimus, pro cronicis dysenterijs Hippocratem intellexisse eas, quæ transeunt, vigesimam tantum, ac propterea vsum esse voce plurali, vt indicaret sese non de vno, sed de pluribus dysenteriæ generibus loqui. *(Innappetentiæ malum,)* ἀποσιτίαι dicuntur propriè, vt Gal. 1. in primum Epid: tex. 28. non solum quando non appetitur, verumetiam abhorretur, quamquam hoc loco velit ἀποσίτυς, esse ἀνορέκτυς, cum verò iam hæc sit passio oris ventriculi in quo sita est tota vis appetendi, potest ledi vel ab humoribus biliosis, vel ab intemperie frigida & humida relaxante, ab humoribus biliosis fit inappetentia etiam initio dysenteriæ, sicut & à pestiferis succis, quemadmodum contigit in ea peste, in qua Galenus 3. in 3. Epidem. narrat: nonnullos adeò cibum esse auersatos, vt potius eligerent mori, quàm illum capere, fit quoque inappetentia in progressu dysenteriæ, scilicet quando iam calore innato pene consumpto totius corporis gubernatrix facultas corruit, quod fit ob mali communicantiam ab ipsis intestinis factam, *(Malum)* κακόν, idest malum non solum dicitur de signo, verumetiam de caussa, est enim malum signum innappetentia in longis intestinorum difficultatibus, quoniam significat facultatem, i. ipsummet calorem natiuum ualde esse attritum, atque ipsum ventriculum maximè secundum os esse vitiatum, quæ omnia sunt admodum exitiosa, Est quoque mala caussa, quoniam in huiusce modi morbis omnis spes salulis posita est in virium conseruatione, quæ conseruari nequeunt nisi corpus nutriatur, nutriri verò quomodo potest si uel cibus non capiatur, uel capiatur sine appetitu, ac proinde malę coquatur? In secunda parte dicit Hippocrates: peius adhuc esse si in longis dysenterijs inappetentiæ adijciatur febris, Circa quam partem videndum est, qua ratione febris subsequatur in longis intestinorũ difficultatibus deinde quomodo fieri possit, ut diu duret grauis dysenteria absquè febre, quemadmodum uidetur Hippocrates asseuetare, postremo est disquirendũ, quo fine Hippocrates adiecerit hanc postremam partem, etenim non videtur hæc sententia admodum grauis, & digna Hippocratis intellectu, si quidem nemo est, tam alienus à musis medicis, qui nesciat duobus malis nempè longis, dysenterię & inappetentiæ si adiungatur febris, deterius esse, quàm si soli duo permaneant. Circa primum non est dubitandum, quin vbi intestina incipiunt exulcerari, aut effundere sanguinem sine vlcere, magna perturbatio fiat in corpore, merito cuius vapores in cor ascendentes febrem accendunt exilem initio, quæ durante, & crescente morbo augetur, vbi autem diuturnitate affectus res deterius habent, tunc febris euidentissima, atque magna suboritur, de qua febre magna loqui Hippocratem non dubito, quippe quæ putrescentibus intestinis à uaporibus in cor inde elatis excitatur. Vtrum autem (quod secundo loco proposui,) possit dysenteria diuturna esse absque febre, sane dubitabile est ob rationes allatas, Certè primis aliquot diebus perdurare poterit, absquè vlla febre, & præsertim si sit cruenta absquè vlcere; Verum in ulcere intestinorum, atque in progressa affectione non potest esse sine aliqua febre; quæ ubi magna euadit *Probl.* *Solut.*

dubio

dubio procul lęthalior est, atque de hac loquens Hipp 3. de ratione uictus dicebat: tunc uocari dysenteriã, quãdo corpore concalefacto acria purgantur, atque intestina corroduntur, quo pacto etiã intelligẽdum arbitror locum lib: de affectionibus vbi uerba faciens de uera, & graui dysenteria mandat, si absq. febre sit, quoddã genus curationis, quod non ita conuenit vbi febris adest, Ad tertiũ, & postremũ respondendũ est. Hip. propterea addere uoluisse particulam (*Si febris adsit esse deterius*,) quoniam sunt quędam mala ab humoribus facta, quæ à febribus superuenientibus leniuntur, atq; tolluntur, quemadmodum in quarto de acutorũ uictu scribit: Dysenteriã cessantẽ conuerti in aliquẽ abscesum, tumoremuè, nisi febris superuenerit: Itaque sicuti febris superueniens incipientes alui fluxus non raro sedat, sic valde lædit, vbi fluxus & maximè dysenterici diu perdurarunt, Sunt autem huiusmodi febres peiores cum vt signa, tum etiam vt caussæ, Vt signum est deterior, quia signum est morbum vnde pendet esse auctum, & si sit cruenta dysenteria factam fuisse aliquam in iocinore inflammationem, quę alioqui suaptę natura exitialis esse solet. Si verò non sit cruenta, sed cum puris vlceribus, signum est, iam vlcera facta fuisse profundiora, ob idq. insanabilia, Est quoque deterius vt caussa, quoniam febris ingens adiecta prioribus malis non modo ea grauiora reddit, verumetiam vires à longo morbo valde attritas, multo magis atterit, ac præcipites agit, Vtilis itaque est aphorismus ad prædictiones faciendas in quibusuis alui longis deiectionibus quæ sub dysenteriæ nomine fuisse more suo complexum non est dubitemus: potest quoq; conferre ad curationem, cum sit veluti quoddam documentum, quo monetur medici, vt semper in alui longis profluuijs curam gerant ne appetitus perdatur, quod fit custodiendo diligenter os ventriculi ijs remedijs, quę ipsum calefacere, & roborare queunt, Dicit Hippocr. lib. de affect: quod vbi intestinum raditur, atque exulceratur longum reddit morbum, laboriosum, & lethalem, & si valido adhuc corpore curatio adhibeatur spem aliquã superesse, sin uerò iam colliquefacto, ventreq. prorsus exulcerato, vitæ nullam spem superesse.

Vtilitas Aphor.

4 *Vulnera circumglabra, praua sint.*

SI nil aliud ostenderet hunc esse germanũ Hipp. aphor: plane indicaret character dictionis, & mira breuitas, quib. frequenter solet vti. Neque similiter negare conuenit esse cõiunctum, in quo licet de vlceribus intestinorũ tractarit, attamen hæc vniuersalis vlcerũ circumglaborum enunciatio, etiam illa intestinorũ comprehendere potest. Sed vtcumque sit Scopus Hipp. est docere, quid sit iudicandum de vlcerib. vbi illa sunt glabritie circũ circa obducta, Est. n. sententia prognostica, atq. indiuisibilis, (*Circumglabra*.) Habetur quoq. hęc sentẽtia 6. Epid. sect. 8. aph 2. & habetur statim post antecedentẽ, qđ esse potest argumẽtũ cõtinuationis, legitur verò tripliciter: aliqui. n. habẽt περιμάδεα, alij περιμάδηρα alij περιμάδαρα, atque hęc postrema videtur alijs anteponenda. qđ ita legat Erotianus hosce duos locos subindicans, nam vox μάδαρος lapidẽ, atque glabrũ significat. quod dicitur Hesychio ἀραιόθριξ, & ψεδνός. Exponit autẽ Herotianus vlcera ἄτυφα, ἄοτυφα, ἀνώμαλα, sed procul dubio legendum ἄτροφα, quasi dicat ulcera exsucca.

Connexio.

Scopus.

exsucca, & inæqualia, Cęterum Galen. in commentario describens hanc rem, ait. Vbi vel pilos excidentes à circumpositis vlceri locis, vel cutim squammulas superficietenus emittētem, scito his ita habentibus prauos humores influere vlceri, ipsum exedens valde; neq; enim potest radices pilorum corrumpere, ac simul permittere, ut pars vlcerata ad cicatricem perueniat, ex quibus uerbis colligitur, esse vlcera περιμάδαρα, quibus partes circumsitę pilosæ, ab ipsis pilis denun dantur ob prauos humores eo influentes. (*Maligna*) vox κακοήθεα, in ipsis ulceribus vsurpata varios malignitatis modos complectitur, nam interdum significat id ulcus, quod difficiliter ad cicatricem perducitur; interdum quod fit cum alijs morbis malignis, & pestiferis, frequentissimę verò significat vlcus id, quod fit a prauis humoribus, & malignis, quemadmodum Hippocrates solet quoq; uocare erysipelata maligna, i. κακοήθεα, adeo ut uerè dixerit Gal. 4. methodi c. 2. ulcera dupliciter κακόηθεα dici, uel ob illius intemperiem, uel ob succi influentis prauitatem. Verum circa hanc sententiam sese offerunt nonnulla cōsideranda, quorum primum est, an pilorum casus absq́ ulcere dici possit malignus, nam frequentissimę absq; ulceribus depilari capita post graues morbos, atque in lue gallica. & Arist. quoq; in lib. de hist: anim: 3. cap. 11. & 4. probl. 19. dicebat: ijs, qui nimia uenere utuntur, supercilia decidere, Alterum est an possit fieri depilatio à sola mala intemperie sicca, quę raritatem in cute faciens pilorum casui occasionem præstet. Tertium, atq; postremum est, in quem finem hunc aphorismum posteris reliquerit, Etenim quę Hipp. desumebat ex lib: Epid: longis experimentis à se confectis, & in aphorismos redigebat, haudquaquam erant aspernanda: Circa primum dicendum est: deffluuium pilorum, aut esse naturale ut Caluitium, aut morbosum; primum numquam est malignum, etiamsi aliquib. accidat nonumquam tempestiuius, quam alijs, At morbosum adhuc duplex, uel consequens ulcera, uel alios morbos; consequens ulcera semper est malignū, eo quod fit ab humoribus prauis, & corrodentibus, quod uero consequitur alios morbos, ut Gallicum, febres prauas & pestiferas, est & ipsum partim malignū, partim non, Est malignum prout fit ab humorib. prauis, & quandoq́. non restituuntur pili; nō est malignum, quia sine periculo, quo pacto pilorum casus, qui curatur obortis uaricibus, ut dicunt Hipp. 6. aph. 14. & Arist. in prob. debet uocari malignus, cum fiat à prauis humorib licet non erodētibus, nempè à succo melancholico, quem uocat Hipp. ferinum, cū tamē alioquin curetur solis obortis uaricib. Circa secundum puto dicendum esse, à sola sicca intēperie fieri quidem posse interdum defluuium pilorum, ut in marasmatis, atque moribundis, uerum illud defluuium haudquaquam uere malignum dici poterit, cum non à maligna caussa, nec ab humore proficiscatur: sed a solo humidi defectu; ob qđ etiam dicitur ab Hipp. 4. aph: propinquam mortem prædicere: à siccitate quoque dicere possumus oriri illud defluuium, quod sequitur immoderatam uenerem, à qua dicit Arist. 4. prob. 18. & 2. corpus refrigerari & exiccari, proptereaq́. ijs, qui nimis coeunt oculos, atque clunes subsidere, Porro quem finem habuerit Hipp. in proposito aph: uix apparet in cortice ipsius, atq; si paullo intimius res expendatur haud credi potest, incassum, hanc breuissimā sententiam reliquisse, Ipse enim existimo finem ipsius extitisse, vt medicos moneret, qua uia in cu-

ratione similium ulcerum sit incedendum, videlicet non sanguinis missione agendum esse, sed ijs remedijs, quibus aduersus cacoetiam contenditur, sunt autem ea potissimum duo, recta viuendi ratio, qua optimi succi geniti atq; impuris commixti eos aliquo pacto corrigunt, nec non purgatio per pharmaca, quæ ipsi cacochymiæ deberi vbiq. docuerunt, & Hippocrates, & Galenus. Ex his itaque patet vtilitas aphorismi non modo in curandis vlceribus circumglabris, verum etiam in ipsorum pilorum eo defluuio curando, quod efficitur ab humorum prauitate, quam licet dixerimus solis medicamentis purgantib. curari, attamen aliquando etiam sanguinis sectio iuuat, nempè cum ipsa cacochimia sanguini commixta est, quæ propterea cum ipso sanguine exit.

Vtilitas Aphor.

5. *Dolores, qui sunt in lateribus, & pectoribus, atque alijs partibus, si multum differant perdiscendum.*

EGO sanè nullam inuenire scio connectendi præsentem aphorismum cū antecedente ratione, eò quod sit purum preceptum, quo Hip. iubet considerare in laborantibus pleuritidis, ac pectoris doloribus, alijsquè an magnum sit discrimen dolorum. Est autem inter ea, quæ faciunt ad dignotionem, & prægcognitionem, necnon curationem comparandam reponendum, simplex, sine ratione, ac diuisionis expers, verum quia dixi hunc aphorismum esse purū præceptum, & Seneca Epist. 95. dixit medicos habere sua præcepta, & decreta, secundum quæ uariatæ sunt illorum sectæ, potest dubitari, cur inter aphorismos plurima sint decreta, pauca uerò præcepta. Cur respondere licet, id quod idem Seneca scripsit initio capitis primi septimi libri de beneficijs ex sententia Demetrij Cyrenaici, nempè, plus prodesse pauca præcepta, modo ad manum, vel in vsum habeantur. licet etiam respōdere. id quod alias idem Seneca scripsit, preceptorum esse iter longum, exemplorū breuius, Hipp. verò semper breuitatē amasse (*In doloribus.*) Totus aphorismus penè in antiqua translatione diuersus est ualde, ita ut fecerit Iacobum conciuem meum lōgè à ueritate deuiare, quod præ ceteris ex eò patet non contemnendum, quia habetur quoque in 6. Epid. sect. 7. vltimo, atque clarius, sed aliquantisper differens, nam quod hic in vniuersum dicit, medico considerandas esse dolorum differentias secundum genus, ibi dixit secūdum tempus. similiter cum hic nullam eiuscemodi precepti explicationem attulerit, ibi affert dicens; esse considerandas dolorum secundum tempora differentias, quando scilicet peius, vel melius habent nil delinquentes, quasi innuat errare medicos nonnumquam; decipiuntur, dum uno tempore mitiores eos esse factos; & paullo post magis incrudescere uident. At circa totam hanc sententiam quatuor breuiter sunt examinanda. Vnum est, cur Hippocr. cum de cunctis doloribus loquatur, ut ipsius uerba testantur meminit explicatę duorum, lateris scilicet, & pectoris. Alterum considerandum est, an ut Hipp. dicit 6. Epidem. de differentia temporum, sic possumus hanc sententiam de cunctis

alijs dolorum differentijs commemoratis à Gal. in 1. & 2. lib. de locis affectis accipere. Tertium est vnde fuerit, quod Hippoc. sententiam 6. Epid: non retulerit hoc in loco integram, vt sæpè fecit, in excipiendis aphorismis ex ijs libris, sed potius quodammodo mutilatam, aut saltem obscuriorem. Quartum & postremum, est ad quid voluerit hoc in schedis Epidemicis adnotare, deinde inter aphorismos ponere. Circa primum dicendum puto inter dolores corporis nullos esse acutiores, nec fallaciores hisce duobus, adeo vt Hippocr. in lib. de victu acutorũ tractaturus de acutis pro exemplis proposuerit duos, pleuritidem, scilicet, atque peripneumoniam. Cum ergo Hippocrates vellet monere medicos, ne à differentijs dolorum paterentur sese falli, sed eas diligenter considerarent, voluit peculiariter commemorari lateris, atque pectoris dolores, quasi si in hisce se gerant prudenter, possint deinceps in alijs tutiores esse; accedit his, quod pectus, & latus habent singularem quandam constitutionem merito cuius ipsorum dolores periclitantur ne vel interimãt, vel in exitiales alios morbos conuertantur, pleuritidem, empyema, peripneumoniam, &c. Circa secundum arbitror non solum posse idem intelligi de cunctis alijs dolorum differentijs, quinimò dato, quòd hic Hipp. loqueretur dumtaxat de differentijs secundum tempora, vt fecit 6 Epid: est tamen rationi cõsonum, quod vt est suus mos sub vno differentiæ genere complectatur similiter alia. & eò maximè probabile est hanc fuisse Hippoc. mentem, quoniam vere ad cognoscendas dolorum naturas, atq; eas tollendas oportet omnes ipsorum differentias non oscitanter considerare, secũdum quarum varietatem, varias curandi indicationes oriri perspectum est, quod totum lucullenter satis, & copiosę docuit Gal. in comm: quod si de differentijs tantum vel secũdum tempora ipsorum dolorum, vel secũdum anni tempora, & constitutiones loqueretur, certum est, sic etiam consona suis dogmatibus protulisse, quæ habet in lib: de nat: hum: atque in alijs vbi dixit, semper consideranda esse anni tempora, constitutiones, atque morbos vagantes; quòd scilicet sic interdum dolores, & morbi facti vno tempore, soluantur spõtè subsequente, vel in alios conuertantur, vt anno pestilenti omnes fere alij morbi in ipsam pestem conuertuntur. Vel quod ex vagantium natura cognita, scire liceat, qua curandi arte sit incedendum; Itaque quocumque modo intelligamus hic medicum debere contemplari differentias dolorum, atque eis ab ipsismet ægrotantibus perdiscere, est Hippocrate dignum præceptum, sine quo medicinam sanctè, & tuto exercere nequaquam licet, atque hoc est quod Hippocrates scriptum reliquit primo de morbis, scilicet: medicum debere primum ab ipsis ægris percunctari an doleat, & in qua parte, & quomodo. Circà Tertium ad memoriam reuocandum est, quod sæpę vsu venit dicere, nempè Hippocratem in iuuentute collegisse, atque confudisse, in libris Epidemias, quæ animaduerterat in longis peregrinationibus, alijsquè artis operibus, seniorem vero, ac in arte consumatiorem effectum ea elimasse, & quæ sibi erant probatiora selegisse, inquè aphorismorum libris posuisse, vnde cum in Epidemicis hanc sententiam de differentijs tantum secundum tempora adnotasset, post probata re in alijs quoque placuit sibi post ipsam indefinitam tradere, quo posset solers medicus eam similiter cęteris differentijs applicare, præterquam

quod in Epidemicis potissimum considerantur tempora, & secundum ipsa vagantes morbi. Quartum erat de fine Hippocratis, quem scilicet habuerit in hac condenda sententia, circa quod est sciendum; omnia scripta Hippocratis etiam si uideantur interdum alio respicere, ipsa tamen aut immediate, aut mediate ad ipsius artis exercitationem dirigi, vnde etiam hoc in loco finis, & institutum Hippocratis fuit, vt doceret medicum respicere semper differentias, & varietates secundum tempora, secundum qualitates; quantitates, situs, atque alia tam dolorum, quam aliorum morborum, & secundum eas deinde varias curationes, variaque remedia adhibere; quæ omnia compluribus aphorismis docuit sect: 8. lib. 6 Epidemiorum. Triplex autem ponitur præsentis aphorismi à Galeno vtilitas, scilicet in dignoscendo, prænoscendo, atque curando; Ad dignotionem confert, quia ut exemplum pleuritidis sequamur ab Hippocrate propositum, & à Galeno continuatum, In pleuritide ex differentijs dolorum intelligitur & pars affecta, & natura ipsius, quibus cognitis prędicere licet, an periculosa sit ægritudo futura; an non; adhęc ex cognitis etiam locis patientibus instituitur curatio, quia si dolor ad clauiculam uergat sectione uenæ agendum est, ut alibi docuit, sin ad hypocondria purgationibus, & quod in dolore dictum est, idem quoque existimandum est de alijs, adeo vt sit vtilissimum semper differentias rerum cognoscere, quod ut dicebat initio libri de officina medici: tota fere ars pendeat ex dissimilium, atque similium integra dignotione.

Vtilitas Aphor.

---

6 *Renum, & vesicæ vitia in senioribus, difficulter sanantur.*

Connexio.

QVOD Hippocrates, (vt dicebam) in præcedente sententia de omnibus differentijs dolorum sit accipiendus, potest indicare pręsens sententia, quæ est ueluti exemplum illius, quasi dicere uoluerit, maximè referre differentias secundum ætatem dolorum perdiscere, quoniam dolores renum, & uesicæ in senioribus difficiliter sanantur, adeo ut manifesta sit connexio, atque ipsius Hippocratis mens in proposita sententia, quæ tota est pure prognostica, sine ratione, ac diuisionis incapax. (*Renum dolores*) similem quodam modo sententiam habemus sexto Epidemiorum sect: octaua aphorismo quarto, vbi narrat sese nephriticum quinquagenarium numquam sanatum uidisse, de qua re paullo post loquar copiosius, τὰ νεφριτικὰ, vt docet author lib: diffinitionum, & Galenus hoc loco, atque alibi significat Hippocrati quemcunque affectum tam similarem, quam organicum ipsorum renum, licet propriè significare soleat calculum, aut inflammationem renalem, sicut enim propriè pleuritis, phrenitis, hypatitis, significant inflammationem, sic quoque nephritis; Et hoc in loco cunctos similiter affectus renum, præsertim cum dolore factos, quæ Celsus lib. 2. cap. 1. transtulit vitia renum (cum Gal. intelligo,) idem quoq; dicendum, est de vesicę affectibus.

Scopus.

(*Vesicæ*

(*Vesicæ dolores.*) Coniungit Hipp. simul vesicam, & renes, vt etiam Arist 3. de partibus anim: 7. quia hæ duę partes, sunt gratia eiusdem vsus. (*Difficiliter sanantur*) dixit: (*sanantur*) intelligẽs perfectam sanationem, quam certè magno labore consequunrur senes. (*Senioribus*) quos dicat seniores colligi potest ex 6. Epid: loco citato, vbi scribit se nũquam vidisse quinquagenarios ὑγιάζεται τοῖσι perfectè sanatos, qua voce vtitur etiam hoc in loco. Cæterum vt integra totius sententiæ anatome efficiatur: videndum est primum; cur Hipp. loquens de renib. dixit τὰ νεφριτικὰ loquẽs, verò de vesica dicere maluit τὰ κατὰ τὴν κύστιν ἀλγήματα, idest doloris vesicę, deinde cur difficiliter sanentur omnes hi affectus tàm renũ, quàm vesicæ, postremo cur hæc difficultas curandi potissimum in senioribus comperiatur, quo etiam in loco contradictio, quæ videtur inter Galen. & Hipp. imò inter ipsum Hipp. erit soluenda. Circa primum placet mihi nonnullorum sententia, qui dixerunt propterea nominasse dolores vesicæ non renũ; quia quilibet ipsius affectus comprehenduntur dolore, atq; eo insigni, non sic autem affectus renũ, qui ob soliditatem ipsorum constitutionis, aut nullo, aut obtusiore saltem dolore tentantur, nec valet interdum dolorẽ renum in homine esse acerbissimum, quoniam is non tãtum fit ratione ipsorum, quantũ ratione partium proximarum compatientium, & quantumcumque sit asper, nihilominus doloribus vesicæ comparatus semper est minor, ita vt iure Plinius lib 25. cap. 3. dixerit: tres esse omnium reputatos dolores vehementissimos, calculorum à stillicidio vesicæ, capitis, necnon stomachi, Circa secundum Aristot. 3. de partibus anim: cap. 9. scribit: hominum renes bubulis similes esse, quippe qui tamquam compositi ex multis renibus exiguis constent, neq; æquabiles sint quomodo renes ouium, cęterorumquè quadrupedum: quò fit vt morbus eorum curari hominibus difficilius possit: accidere enim vt quasi multis renibus laborent difficilius curentur, quàm si vno tantum laborarent. Alex. autem 1. probl. 109. quærens: cur vlcera tàm renum, quàm vesicæ difficiliter sanentur respondet id euenire, quia vrina per sui acrimoniam recentem cicatricem relacerat, vnde fit, vt difficilius curenrur, quæ in vesica constiterint, quam quæ in renibus, quoniã vrina per renes tantum transit, in vesica verò firmatur. Cæterum Galenus in comm: duas alias difficultates curationis tàm renum, quàm vesicæ caussas attulit; vnam, quod harum partium operatio fit perennis, quæ autem curanda sunt opus habere quiete; Alteram, quia per ipsas partes continua recrementa potus excernantur, quæ cum acria pleruumq. & mordacia sint, exasperant magis, & augent affectum, siue sit inflammatio, siue vulcus, siue quippiam aliud, Possumus his adijcere locum renum esse admodum abditum, vt longum sit iter ad ipsa ore assumptorum medicamentorum, quę in ipso itinere, aut certè perdunt, aut saltem imminuunt vim operandi, quod si extrinsecus remedia applicentur, lumbi superpositi, atq; spina penetrationem ipsorum ad renes nõ parum impediunt, Cur porrò potissimum in senioribus sit difficilima renum, atque vesicæ curatio, ratio est, quoniam siue difficultatem capiamus pro multo labore, & sollicitudine, siue pro temporis diuturnitate, siue pro integra curationis priuatione, cuncta hęc contingunt senibus, ea de caussa, propter quam dicebat alibi Hippoc. cunctos morbos maximè diuturnos in senibus difficiliter curari, nimirum

ob virum imbecillitatem, seu ob facultatis totius gubernatricis, nempè caloris natiui paupertatem, cum enim vere dixerit Hippoc 6 Epid: naturam ipsam esse morborum curatricem, siue sit calor natiuus ipsemet, siue eo vtatur vt organo, certissimum est hoc imminuto & deficiente, non posse seniles affectus finiri, nec faciliter, nec citò, nec perfectè. Sed hoc in loco oritur non inutilis quæstio, quomodo dixerit morbos renum esse adeo difficiles curatu, cum 6 Epid: sect: 5 tex: 6. dixerit: morbos connutritos in senectute fieri, quo loco exponens Galenus, qui sint illi morbi, qui accedente senectu e sanantur, inquit esse affectus calidos, veluti est nephritis, adeò vt manifestissimè velit Galenus nephritidem curari sponte ipsa senectute, quæ frigida est ætas, adhæc dicebat Hipp 2. aphor. 34. in morbis minus periclita i, quorum ætati conuenit morbus, & ad 3. autem aphor. 31. dicebat senibus morbos familiares esse vesicæ morbos, & renum, adeò vt hac etiam ratione non debeant difficulter in senibus sanari. Pro cuius contradictionis solutione dici posset, Hippoc. quando scripsit nephriticos affectus non sanari in senectute, locutum esse ex propria experientia, cum dicat se neminem uidisse senem curatum, vel dicere possumus: nō dixisse simpliciter, quod non curentur sed quod ἐργώδως, idest laboriosè & difficiliter, Galenum autem dixisse, non quod omnes nephritici in senectute curentur, sed quod ipsa ætas frigida possit sua sponte curare. Possumus aliter respondere & melius, aliud esse pfectè sanari, aliud imminui Hip. quādo negat sanari, intelligit de perfecta sanatione, vt indicat verbum ὑγιάζεται quando verò & ipsę, & Galenus dicunt curari senectute, intelligit de imperfecta sanatione, & ideo vtitur verbo λύεται, idest deficiunt. Ad alium autem locum tertij aphorismorum dicendum est, familiares senibus vesicę, & renum affectus periclitari minus quoad vitium, nō tamen faciliter, neque citò curari. Vtilis est aphorismus ad prædicendum, sed etiam ad animandos medicos, ne penitus deserant nephriticos, & vesica laborantes, quoniam non sunt incurabiles affectus, licet difficiliter sanentur, ob quod etiam medici monentur, ne facile senib. non solum in his uerum etiam in cunctis alijs morbis senioribus, sanitatem promittant.

Dubit. *Solut.* *Vtilitas Aphor.*

7 *Dolores ventris sublimes, leuiores; qui verò non sublimes fortiores.*

PROSEQVITVR Hippocrates de doloribus tractare, & cum in antecedenti docuerit, quid sit sperandum in doloribus tenum, atq; vesicæ seniorum, in præsenti docet, quid sit præsagiendum in doloribus secundum ventrem; adeò vt pateat connectendi ratio, simulq; Hippocratis scopus in hac sententia prognostica, quæ fine ratione est, & in duas particulas diuidi potest. Quarum prior est. (*Dolores circa ventrem, &c.*) Secunda vero est. (*Non suspensi autem*) Quod itaque dicit Hippocr. in prima parte est, dolores secundum ventrem suspensos esse leuissimos. Contextus hic variant, aliqui enim habent præter, dolores, tumores; alij verò habent tantum, dolores. Et Gal. cuius contextus habent tantum ἀλγήματα ita interpretatur, hanc sententiam, vt possit accommodari vtriq; lectioni, etiam si nullam doloris, & tumoris mentionem faciat,

Connexio. *Scopus.* *Diuisio.*

sed vere vtro modo legatur, vera est sententia, (*Circa ventrem*) vox κοιλία varia significat, modo enim quicquid concauum est, modo ipsum ventriculum modo hypogastrium, & aqualiculum vocatum, hic verò vt exponit Gal. denotat, quicquid peritonæo definitur, scilicet sub quo ventriculus intestina, aliaq; partes continentur (τὰ μετέωρα, i. suspensa, seu suspensis, hęc vox quoq; Hippocrati satis est familiaris, atq; varia significare solet, vt quæcumque flatus replentur, & quæ in altum tumefiunt, verum hoc loco significat tàm dolores, quàm tumores, qui sunt in extimis partibus ventris, hoc est supra ipsum peritonæum, vt Galenus interpretatur, quos dicit esse κουφοτάτους, ideſt leuissimos. Cæterum non defuerunt, qui hanc Galeni interpretationem damnarint, quasi nō sint supra peritonæum partes sensibiles, quæ dolorem pati queant, ipsi verò putant μετέωρα nil aliud esse, quàm superiora, & μὴ μετέωρα inferiora: Sed longe falluntur, quoniam licet partes supra peritonæum non sint ita sensibiles, attamen non sunt penitus doloris expertes, ut indicāt quotidiana experimēta, quinimò ob id ait Hippoc. esse leuissimos dolores exterioribus, quoniam fiunt in partibus minus sensibilibus. Adhæc non est verum partes superiores ventris minus dolere, cum stomachi dolores à Plinio recenseantur inter maximos ob quos fugiendos aliqui sibi, uim intulerunt, ut Proculeius epoto gypso. Cur autem hi sint lenissimi complures sunt caussæ, una est, quia quilibet affectus exteriores, sunt semper interioribus securiores, nam ut dicit Hipp. aphoris. 15. huius libri, sicut semper bonum est Erysipelas ab interioribus uerti ad exteriora; sic uerissimum est quoslibet semper iisdem interioribus esse minus malos, ut ibi explicat Galenus, qui sub exemplo erysipelatis quoslibet alios morbos comprehendisse testatur, Adhæc sunt morbi omnes exteriores tutiores, & tamquam signa, & tamquam caussæ, vt signa sunt, quia significant malum esse manifestum, & propterea magis curabilem, vt caussæ quoniam partes interiores depurāt, minusq; naturam fatigant, Postremò habēt morbi exteriores id quoque, quod sicut faciles sunt cognitu, ita etiam non est difficile remedia adhibere: nā in lib. de arte dixit: medicos non mereri excusationem, si fallātur in morbis exterioribus, mereri autē ubi in internis decipiūtur, atque de prima parte hæc satis, Sequitur modo secunda, in qua dicit Hippoc. dolores & tumores, qui non sunt exteriores esse fortiores; quæ sint (μὴ μετέωρα) cuiusmodi loquitur senex Galenus clare exponit, scilicet ea esse & viscera, & alia quæcumque intra peritonæum concluduntur, & quæ non male latine interanea, vel interiora vocant, nempè quæ non in superficie, aut extimis partibus, sed in profundo corporis lateant, horum itaque dolores, & tumores, dicit Galenus, rectè esse ab Hippocrate dictos fortiores, quomodo autem rectè hoc sit dictum haud ostendit, verum duo significare eā uocem existimo, scilicet & magnitudinem affectus, & periculum, certè omnes affectus interni quicumque sint semper ualidius exercent egros, & maiore cum periculo, propter caussas complures, vna est, quia partes intimæ aut sunt principales, aut principalibus vicinæ, & famulantes; sic. n. Aueroes vocauit stomacum seruitorem, & Serenus regem; quo fit ut ratione dignitatis partium affectarum interni morbi semper magni uocari queant, & consequenter sint periculosi: altera caussa est, quoniam loca interiora calidiora sunt, vnde vbi non est inflam-

matio

matio periculum imminet ne fiat, & si adest, augetur, valdeq́. inualescit. Tertia caussa est, quoniam partes internę sunt maiori sensu prȩditę, ob quod dolores acrius sentiuntur, & acerbius affligunt, Quarta est quòd medicamenta localia adhiberi nequeunt, & si quæ adhibentur ad ea non penetrant, nisi fracta, & imminuta, quod similiter dici potest de remedijs internis, quæ uel non perueniunt ad partes profundas nisi admodum debilia, vel si perueniunt integriora, partes illas sensibiliores magis exasperant. Vtilis est præsens aphorismus ad prędictiones faciendas affectuum tam internorum, quàm externorum, preterea curationi instituendæ, quippe quæ internis passionibus, quam externis accuratior, atque maior debetur.

Vtilitas Aphor.

---

8 *Aqua inter cutem laborantibus, vlcera in corpore facta, difficulter sanantur.*

CORNELIVS Celsus lib: 2. cap. 2. hunc aphorismum transferens dixit: non facile in ægris hydropicis vlcera sanescere; nullam autem continuationem euidentem habet cum superiore, nisi dicamus hanc esse veluti illationem quandam illius, perinde ac si diceret, interiores affectus esse ualidiores, atque iccirco ulcera in hydropicis difficilius sanari, quoniam ab interno affectu viscerum, nimirum hæpatis fouetur, siquidem vt dicebat Galenus de loc: aff: nō fit hydrops, nisi refrigerato iecinore, melius autem fuisset locatus post quartū, in quo scripsit ulcera circumglabra maligna. At quicquid sit, sententia est pura prognostica, nullamq́. diuisionem patiens, in qua Hipp. docet ulcerum iudicium facere ab ipsa parte affecta. *(Hydropicis)* cum plura sint hydropis genera ascitis, tympanitis, & anasarca; de omnibus locutum esse Hippoc. non dubito, quoniam, etsi tympania dicatur fieri à flatu, numquam tamen & ipsa fit, absq; humore, ut prę cęteris docuit Cęlius Aurelianus: *(Vlcera facta.)* Et hic quoque uocem ἕλκεα, idest ulcera accipiendam esse pro quacumque continui solutione non est dubitandum, si quidem cuiuslibet ulceris, qua ulcus est, prima iudicatio est uniendi, quod fieri nequit, nisi ut ait Gal. pars unienda, & ad cicatricem perducenda, sit sicca: Cur autem addiderit *(facta)* puto uoluisse dicere, quasi sponte nata, scilicet à caussa interna non ab externa: Etenim inter alia remedia Archigenis illius magni ad hydropicos, erant vulnera facta circa talos ut est apud Galen. 9. de local: in fi. cap. 3. & apud Aetium ubi tractat de chirurgia hydropicorum, ῥᾳδίως ὑγιάζεται, idest non faciliter ad sanitatem perducuntur, quoniam cum labore, & temporead eam perducuntur; Sed Aristot. contra hanc sententiam stare uidetur, quod sect: probl: 37. probl. 7. quęrens cur aures sinistrę perforatę dextris citius consolidentur, respondet iccirco id cōtingere, quoniam sunt humidiores, & quę uniri debent postulare humiditatem, ut ob id etiam ulcera iuniorum quam seniorum facilius persanentur, pro qua contradictione tollenda respondendum est: duplicem esse humiditatem aliam natiuam, quam partes omnes simul continuantur, alteram uerò excrementitiam, & superuacaneam: illa necessaria est unioni, & quò maior est, eo felicius ulcera persanantur, atque de ipsa loquitur Arist. loco citato, Verum humiditas excrementitia impedit

Connexio.

Scopus.

pedit vnionem, atque hanc, non natiuam, esse exiccandam dicunt medici, si vlcera ad sanitatem perduci debent, atque hoc est etiam, quod dicebat idem Aristot. 1. prob. 50. nempè vlcera tetra, & impura egere medicamentis acribus, & exiccantibus, quę scilicet humiditatem superuacaneam, & vnionem impedientem detrahant, pura verò vlcera egere tantum humiditate, quę vniat, & continuet dissitas partes, quamquam puto locum in prima prob esse uitiatum, & loco (humido) legendum (siccum,) quasi dicat impura vlcera egere siccis, & acribus, pura verò solis siccis. Itaque cur vlcera hydropicorum difficiliter sanentur complures conueniunt caussæ, vna est, quia humiditas superuacanea ipsis vlceribus continuo à corpore aqua repleto suppeditatur, vnde fit, vt nequeat pars soluta vniri; Altera est, quia sicuti exuberat humiditas excrementitia acris, & salsa, quæ magis exulcerat, ita deficit humiditas alimentalis, & continuatiua, quæ necessaria est pro vniendo, deficit autem, quia ægre, ac vix nutritur, vt ostendit insignis hydropicorum macies, quæ non aliunde fit, nisi quia iecur refrigeratum non potest probum sanguinem, & carnem generare, dico enim refrigeratum, quia & si à morbis calidis & siccis induci hydropem dicat Hipp. 2. progn: id tamen facit non immediate, sed mediante caloris iocinoris natiui diminutione, quæ est ipsamet frigida intemperies, Verum vtcumque sit, hoc est verissimum, vlcera in quauis hydropis specie, maximè autem in hyposarca difficiliter, hoc est longo tempore, & cum labore sanari, quia sanguis in cunctis est aquosus, difficilimè autem omnium sanantur in anasarca, in qua carnes aqua totæ sunt imbibitæ, vnde semper est, quod exiccationem impediat, cumque caro non gignatur, vnio fieri nequaquam potest, atque hoc est, quod Hippocr. dicebat libro de vlcerib. siccum esse proximum sano, humidum nō sano, siquidē vlcus humidum est. Sano verò siccum, ac ob id vlcera nullo humido esse contrectanda in articulis, præterquam solo vino, quæ caussa facit, vt in mari & in piscatorum corporibus vlcera facilius sanescant, ob aeris salsuginem, atque siccandi vim. Vtilis est aphorismus in primis ad prædictionem faciendam vlcerum in hydropicis, necnon ad curationem ipsorum faciendam, quia docet partes ipsas exulceratas hydropicorum multo magis esse siccandas, tum ratione ipsius vlceris, tum partium exulceratarum. *Vtilitas Aphor.*

---

9 *Latæ pustulæ non admodum pruriunt.*

Ἐξανθήματα, quæ à Latinis papulæ dicuntur, non ita ab vlceribus distant, quin aliqua possit conuenientia inter ipsa apparere, non ea tamen. Quæ iustam connexionem faciat, vnde melius est dicere esse sententiam separatam diagnosticam medicinæ partem attinentem, puram, atque indiuisibilem. (*Latæ exanthemata.*) Habetur hic idem aphorismus 2. sect. 6. Epid: aphoris: 21. quo in loco adiecta est, quædam historia Simonis satis accommodata ad curationem: Sed percunctabitur aliquis quæ fuerit vera ratio, propter quam Hippocrates accipiens hanc sententiam ex eo loco, dimisserit historiam Simonis, cui respondendum est, iure eam dimisisse, quia historiæ, quę sunt casus singulares,

gulares, haud conueniunt doctrinæ aphoristicæ, quæ breuis est, atque vniuersalium rerum, Iam vero, ut ait Galenus tàm φυμάτων, idest farunculorum, siue exiturarum, vt dicunt barbari, quàm ἐξανθημάτων, idest papularum, duplex natura est, alia enim in acutam figuram desinunt, & arctiorem; alia in humiliorem, atque latiorem; quęcumq; fiunt acutiora, semper à materia calida, id enim habet peculiare ignis, vt semper in altum feratur, atque pyramidalem figuram edat, contra esse frigidum pigrum est, nec sese sursum effert, sed potius in latum expanditur, vt faciunt omnia grauia, & præsertim aqua; cum igitur latæ papulæ fiant à materia frigidiore, ac pruritus oriatur ab acri, & calido humore, plane haud quaquam eiusmodi erunt pruriginosæ, addidit autem, *(non admodum)* quoniam possunt ob pituitam salsam, aut serosum humorem fieri, vel ipsi pituitæ bilem misceri, ex quo fiet quidem aliquis pruritus: sed exiguus, vtrum verò hæ sint meliores an deteriores haud dixit Hippoc. vt solet, possumus tamen conijcere uoluisse Hippocratem docere, propterea quod non sunt admodum pruriginosę, esse quidem minus molestas, & minus periculosas, at difficilius curari; Nam difficilius curantur ob materiæ uisciditatem, & crassitiem, at minus molestant, quia quicquid acris, & feruidi ipsis inest, facilius dissipatur, & in halitum transit. Vnde fit, vt morbili sint molesti, sed citius curentur. Variolæ verò serius, & inter uariolas, quæ sunt latiores. Vtilitas præsentis aphorismi videtur pene nulla, attamen non est credendum Hippocratem eam nobis relinquere uoluisse abiq; aliquo fructu qui totus in postremis verbis. (οὐ πανύ τι κνησμώδεα potius, nam cum, (vt exposuit) hæc vox inferat materiam papularum latarum effectricem, scilicet pituitosam, atque sub salsam, significat esse curandā remedijs euacuantibus sensibiliter, & insensibiliter pituitam salsam, siue humores serosos, & biliosos pituitosis commixtos; Verum hoc in loco, & circà historiam Simonis huic sententiæ adiectam, sunt nonnulla examinanda ad curationem spectantia, & primum de remedijs videndum; an rectè fecerint medici, qui ipsi vomitum præscripserunt, & an purgantia per aluum conuenissent. Secundum; an cucurbitulę applicatę fuissent conuenientes, Tertium est, quę nam fuerit illa inunctio, qua ubi ad ignem ungebatur, ita iuuabatur; Quartum, & vltimum, an profuissent calida fomenta si essent applicata, quemadmodum existimauit Hippocrates; Circa primum de uomitu, ex una parte uidetur non sine ratione commendatus, quandoquidem ueteres frequenter eo utebantur, & Auic: quoq; ad curandam quartanam, quę fit à bile atra probauit uomitum, ob succos crudos, à quibus factę papulę latę, hac ratione uidentur posse curari uomitu. At ex altera parte testatur Hipp. non contulisse, curatio autem, vt ait Hipp maxime omnium facit ad testandas morborum naturas, & confirmandam remediorum adhibitionem an rectè fuerit instituta; & iure non uidetur uomitus profuisse, tum quia hyems erat, quo tempore abstinēdum esse alias non semel in aphor: & lib. de nat. hum: pręcepit Hippocr. tum quia est motus contrarius motui exanthematum, quę sunt proprię passiones ipsius cutis: Quare pro resolutione dicendum est: uomitum non conuenisse, & malę eos medicos egisse, qui potius consuetudini quā rationi adhęrentes illum commendarūt. nisi forte adfuisset promptitudo ob quàm in accessionib. febrium cum papulis

Vtilitas aphor.

vomitum

vomitum laudabat Herodorus apud Aetium lib. 5. cap. 129. De purgantibus autem medicamentis per aluum videtur secus differendum, quoniam & si Galenus dicat in comm: illius loci, quæ semel in cute reposita sunt, haud amplius in aluum medicamentorum vi posse attrahi, attamen purgatio confert alia ratione, s quod materiam antecedentem vocatam, i. eam quæ morbum augeret, educit, Vnde forsan non male faciunt, qui in febre periculari medicamentis purgantibus vtuntur, & præsertim quando materia turget, vt sæpe solet in huiusmodi febribus, alioquin clysteres sunt vsurpandi quales Herodorus ibidem commendauit ex prissana, oleo, ouis. Circa secundum est dubium an in hisce papulis curandis cucurbitulæ dorso, & partibus infernis applicatæ sint probandæ, in qua re magnopere dimicatum, atque etiam num dimicatur, inter practicantes alijs pertinacissimæ contendentibus, vbi apparent peticulæ sanguinem ex venis esse mittendum, quemadmodum Herodorus apud Aetium clarissime probat, quo natura exonerata valentius sanguinem expurget, alijs verò dicentib. magis conuenire cucurbitulas scarificatas, eò quod sit quo natura vergit per loca conuenientia cuiusmodi est cutis euacuandum. Sed breuiter ita diffinire soleo, vt animaduertatur an corpus ægri exuberet sanguine, an non; si exuberat proculdubio prima indicatio est à plenitudine, quæ non solum est caussa sine qua non, verum fouet, atque auget morbum, si verò nulla adsit plenitudo, certè præstat cucurbitulis agere, atque sanguinis missionem per sectam venam dimittere, tum quia periculum est ne ad exinanitas venas replendas natura reuocet à cute morbidum illum sanguinem, atque ita magis ipsum contaminet, tum quia periculum imminet ne ita uires magis imminuantur, quod val de fugiendum in cunctis malignis febribus, quales sunt hę, in quib. papulę contingunt, & quæ suapte natura alioquin solent ipsis viribus non parum detrahere, atq; hanc fuisse regulam, & Hippoc. & Gal. ex multis locis, præsertim ex 13. Meth. facile, potest intelligi. De Tertio quæ, s. fuerit illa inunctio qua Simon magno cum fructu ad ignem vtebatur, non est facile diuinare, vim tamen ipsius fuisse molliendi, detergendi, attenuandi, atq; dissipandi ex eo debemus existimare, quia natura morbi simile remedium indicabat, & forsan ab Hipp. hoc in loco incitatus Herodorus apud Aetium loco citato, huiusmodi papulas mandabat ungi. Oleo, nitri, modico & aqua: sic etiam nos simili intentione solemus varia linimenta pro papulis extirpandis, cuteq; relaxanda componere. Circa quartum dubium, videtur Hipp. innuere fuisse disputatum an conuenirent fomenta calida, atq; contra ipsius opinionem minimè adhibita fuisse, sicut etiam verosimile est contra Hippocratis mentem fuisse adhibitum vomitum, & forsan Simonem perijsse; Verum ut cumq; sit, qua ratione commendatæ sunt inunctiones detergentes, mollientes, & calefacientes, dissipantesq́ eadem quoq; conueniunt fomentationes calidæ, vt scilicet cute relaxata, & aperta promptius à natura ad ea loca prauos humores missi reciperentur, atque ob hoc mos est omnium medicorum vbi apparent papulæ, siue sint morbili, aut variolæ, siue peticulæ vt semper corpora obtecta, & calida conseruentur.

Dubit.

Solut. Auctoris.

10 *Caput dolenti, & circum dolenti, pus vel aqua, vel sanguis effluens per nares, aut os, aut aures, morbum soluit.*

DOLORI capitis, cum papulis nulla est cohærentia, nisi quod vtraque sunt symptomata, quæ solent in febribus acutis, & malignis simul accidere; ea propter non est opus de continuatione aliud quicquam, quàm cogitare scilicet quod vtraque hæc symptomata, ut simul accidunt, sicquoque ab Hippocrate simul continuata proponantur. Est enim sententia in qua Hippocratis scopus est docere, quid sit in doloribus capitis præsagiendum, vbi simul è capite excrementa exeunt, potest etiam documentum esse commune pro curatione cuiuslibet affectus capitis, nullá rationem coniunctam habet, & in plures partes non commode secatur, licet longiusculus videatur. *(Caput dolenti.)* Negari non potest quin hæc sententia sit Hippocratis germana, siquidem plerisquè alijs in locis repetitur, vt secundo & tertio de morbis, libro de iudicationibus, in Coacis prænotionibus, & partim etiam 3. in primum prorrhet. tex. 60. in Epist: etiam ad Demetrium aliqua nec contemnenda ipsius vestigia leguntur; Quid fuerit, vt dixerit. *(Dolenti, & circumdolenti secundum caput,)* puto fuisse, quoniam voluit comprehendere omnes dolores ipsius tàm scilicet hemicranicos, quàm totius, quasi quod ait sit verum in quibúsuis capitis affectionibus, quemadmodum monuit Galenus repræhendens quodammodo hanc sententiam, vt nimis vniuersalem. Sunt enim omnes capitis dolores, ut dicebant Plinius, & Galenus grauissimi, & maximè, qui fiunt ab inflammatione aliqua, à copia sang: à bile, uel eius uaporibus, & à flatibus, nam quià copia pituitæ, & crudi succi oboriuntur diuturni quidem, & contumaces sunt, verum non ita acerbi, & molesti, quemadmodum alij. Similiter qui fiunt à nuda intemperie parum durant, aut fiunt & ipsi cum affluxu materię, siquidem nulla intemperies durat, quę uitiet coctiones, & excrementa cumulari faciat. *(Pus, vel aqua.)* Hippocrates in libro de glandulis septem esse vias, quibus natura expurgat cerebrum alioquin sua natura morbosissimum docuit, nempe; Aures; Oculos; Nares; Spinam, per guttur, & gulam palatum, venas; Ad hoc igitur, vt dolores alijquè affectus capitis tuto curentur à natura, oportet non solum peccantes humores ipsa euacuet, verumetiam per loca à se in id parata, atque hoc est quod Hippocrates hoc in loco nos docere voluit, nam puris exitus inflammationis supputatæ effectus est, quod siue per aures, siue per nares, siue per os euacuetur, bonum est, similiter, & aqua, & sanguis ijsdem partibus à natura euacuatus; *(Soluit morbum)* appellat Hippocrat. communi nomine νοῦσον, siué morbum, quemlibet præternaturalem affectum, siue sit actio læsa, siue affectus, siue excrementum mutatum, est enim illud verissimum, quod Galenus docuit libro de differentijs, & caussis morborum, nempè quodlibet symptoma sequi morbum perinde ac vmbra semper sequitur corpus, & quamquam uox λύει integram significet

gnificet solutionem, oportet tamen vt hæc fluxio non sit exigua, sed magna, perdurans, atque in die critica, alioquin stillæ sanguinis exitiales semper puratę sunt ab Hippoc. præsertim in acutis, & prauis febribus. Sed quæret aliquis, cur cum ab alijs rebus fiant dolores capitis, vt à vermibus, flatibus, humore melancholico, & bilioso, atque aliæ sint partes, quibus expurgatur cerebrum voluit dumtaxat commemorare pus, aquam, & sanguinem, necnon nares, aures, & os, non autem alia. Cui breuiter est respondendum, quod ad excreta mutata, frequentissimę omnium facere ingentes capitis dolores pus, sanguinem, & aquam, nam de pure certissimum est, & de sanguine, qui si solitus exire per nates aliquo accidente sistatur, eximios dolores parit, similiter & aqua, siue sit melancholia, vt uocat Hipp. 4. de morb. & libro de natu: pueri, siue pituita eliquata, sæpe, & ipsa dolorem inducit, quemadmodum iugiter obseruatur in grauedinibus, alijsque destillationibus, possumus & dicere ad hoc, Hippocratem complexum esse sub hisce tribus omnes alias caussas materiales, nempe frigidas aut calidas, quemadmodum ipse solitus est cuncta in frigidum, & calidum diuidere atque secundum hanc differentiam omnia docere. Quantum vero spectat ad vias, contentus fuit visitatiores, & tutiores ipsi naturæ commemorare, quæ sunt os, nares, atq; etiam ipsæ aures, vt demonstrant excrementa quotidiana amara, & crassa, quæ ab illis partibus producuntur. Nam oculorum via in grauedinibus præsertim, & destillationibus solet similiter à natura tentari, sed non pati securitate, nec ita, vt ipsa sola morbum soluat, vnde iure minimè hanc partem nominauit, quemadmodum neque venas, neque spinam. Accedit etiam has tres vias nominasse, vt correspondeant tribus illis excrementis, quę solent singula per singulas vias exire, vt pus per aures, sanguis per nares, aqua per os. Est igitur hæc Hippoc. sententia, vbi in doloribus, & affectibus alijs capitis, exeunt pus, sanguis, aquaue aut è naribus, aut ore, aut auribus morbum solui, eo quod materia peccans per loca conuenientia euacuetur. Vtilis est aphorismus certè ad prædictiones faciendas in affectibus capitis, verum & ad curationem instituendam aliquo pariter modo conducit, si quidem docemur ab hoc naturā, ipsam imitari, scilicet vbi dolor capitis vehementer vrgit, atque ex suis signis cognoscatur materia peccans, satagatur materiam trahere per masticatoria, & per errhina medicamenta, quod facere solent medici diligentes, quin in his affectibus fere ægrotantes sua sponte consueuerunt aures sæpe scalpere, nares vehementer emungere, atque crebro expuere, quasi sint educti per has uias morbi caussam expurgari, neque tamen credendum est Hippocratem in hisce casibus medicamenta per os accepta, sectionem venæ, aliaue caput purgia damnare; propterea quod ea non nominet, quoniam non statuit, curationem integram tradere affectuum capitis: sed tantummodo monstrare, quomodo casu interdum natura curet, possitq. medicus illam imitari.

Dubit.

Solut.

Vtilitas aphor.

11 *Atra bile vexatis, & renum passionibus, hemorrhoides superuenientes, bonum.*

Connexio. HVIVS certè cum superiori aliqua, nec penitus obscura offertur continuationis ratio, quandoquidem in eo egit de affectu capitis in communi prout euacuatione sanguinis tollitur, in hoc verò agit de affectu eiusdem capitis peculiari, necnon renum, pro ut à fluxu sanguinis per hæmorrhoidas curatur; Est enim sententia prognostica, & quodammodo practica sine ratione, atque diuisione. (*Melancholicis;*) Melancholici propriè sunt, qui semper mærent sine ratione, atque timent non timenda: hi verò sunt vel potentia, vel actu; & vtrosque intelligit Hippocrates, nam ait Gal. & bene 4. aph. 25. hæmorrhoidas fluentes curare melancholiam factam, & prohibere futuram. Aliqui fuerunt, qui non nephriticis: sed phreniticis legendum putarunt, adducti forsan authoritate lib: de iudicationibus, vbi hæc eadem sententia habetur, & pro (νεφριτικοῖς) habetur (μετὰ φρενίτιδος.) Verum quia Galenus in breui hoc commentario sequitur lectionem recentiorem nempè nephriticis, ipse quoque eam sequar, & eo maximè, quia melancholici sunt & ipsi deliri, vt phrenitici, vnde Hipp. 21. huius libri dixit communiter: insanientibus prodesse sanguinis fluxum ab hæmorroidibus, quas etiam à Græcis ita vocari, à profluuio sanguinis Galenus docet tum lib: de atra bile, tum 4. aph 25. licet Aristot. 1. de gener: animalium cap. 19. videatur hanc vocem vsurpasse pro quolibet sanguinis fluxu: Sed videndum, quæ sit ratio propter quam hi duo affectus, nempè melancholici, atque nephritici, tantū beneficij consequantur ex profluuio venarum earum ani, quæ hæmorrhoides appellantur, & quod spectat ad primum non alium interpretem sequar nisi ipsummet Hippoc. 6. Epid: sect: 5. tex. 24. necnon Galenum tum hoc in loco, tum lib: 4. aphor. 25. qui omnes apertissime dicunt: vbi venæ hæmorrhoidales profundunt sanguinem, illū esse atrum, atq; foculentum, propterèàq. melancholicos magnopere iuuare, quam ob rationē non esse dubium singulare iuuamentum percipere melancholicos, vbi ipsi superueniunt varices, per quas sanguis melancholicus, & crassus à superioribus partibus ad inferna truditur, vt habemus apud Hipp. 6. aph. 21. verum quomodo sanguis ater euacuetur cognoscitur ex anatome, ex qua apparet venas ani duci à liene, qui receptaculum melancholiæ, vt etiam Plato in Timæo, ac ob id per eas venas lienem exonerari; imò & vniuersum corpus sic ab eodem atro sanguine depurari, qui sanguis ater cum in pueritia non fiat, neque in liene, neque in venis, ob id Hipp. in Coacis prænotionibus scripsit ab hemorrhoidibus pueros non tentari. De nephritide verò Galenus dicit: non esse mirum si hæmorrhoides sanguinem fundentes atrum, & veluti fœcem iuuet, de modo verò quo iuuent nihil dixit, Alij non probe intelligentes modum maluerunt sequi aliam scripturam, qua habetur loco (νεφριτικοῖς) φρενιτικοῖς, tamquam Hippocrates, vt sæpe solet hic capiat phrenitidem pro insania, aut delirio melācholico. Itaq; satius est dicamus sæpe ex humore melancholico calculos renū generari, qui sane prohibetur, vbi is à loco proximo deriuatur, accedit etiam quod purgatur etiam interdum

teridum cum sanguine crasso, & melancholico humor pituitosus, & crudus, quid ipsi fere semp coniūgitur, & ex quo scimus frequētius omnib. fieri lapillos renales, sed quod magis est euacuatis hæmorrhoidibus minus renes præmūtur, quinimò ijs dilatatis, & à proximo illo sanguine liberatis, calor ipsorum retunditur, quid est omnium pene renum morborum origo, & quo vna cum sanguine atro fiunt illæ rupturæ, & erosiones venarum renum, de quibus loquebatur Hippoc. lib: de affect: internis, quod autem potius dixerit Hippocr. ἀγαθὸν, i. bonum, & non dixerit λύει, idest soluit, fuit; quia non solum non liberat plene, imò verò si plusculum fluat, solet esse caussa alterius morbi, aut alio modo, & forsan melius dicere possumus, hęmorrhoidas superuenire dici bonum, quia non solum melancholicos, verum ab alijs quoque morbis liberāt, vt 6 Epid. 3. 28. & lib. de humoribus. Vtilis est aphorismus ad prædictiones quidem, verum multo magis ad curationem, si quidem est veluti quoddam tacitum præceptū, quo Hipp. monet medicos, vt ubi ipsis melancholia, & renalis morbus curandi ptoponuntur, naturam imitantes sanguinem ex hæmorrhoidibus euacuare nitantur, & maxime si antea soleant illæ venę sanguinem profundere, vel saltem tumere, vt compluribus accidere solet, & cum sint aliqua medicamenta, quę ipsis attrita vim habent aperiendi, nempe lac, & folia ficus, fel taurinum, cyclamini, radix & alia, tutius tamen semper mihi visum est hirudines apponere, ac deinde superponere calenti aquæ anum patientis, vt vaporibus illis humidis fotamen alioquin angustum dilatetur, sicq́. crasso sanguini exeunti maior aditus patefiat; sunt etiam qui post ablatas hirudines ventosis sanguinem euacuanrex ijs partibus, sed illa uehemens attractio solet simul etiam tota uasa secum extra trahere, vnde fit, vt postmodum non sine molestia diu extra promineant, quod ualde cauendum est in ijs præsertim, quibus solent faciliter illæ uenę extuberare, aut qui eas iam habent extuberantes. *Vtilitas Aphor.*

---

12 *A diuturnis sanato hæmorrhoidibus, si vna non seruatur, periculum est aquam inter cutem, vel tabem aduenire.*

NON est dubitandum de connexione pręsentis aphorismi cum superiore, quandoquidem ipsamet uerba docent Hippocratem persequi sermonem de hęmorrhoidibus, quę interdum ita pergunt fundere sanguinem, ut ęgri periclitentur ne in cachexiam, hydropem, aliaq́. grauia uitia decidant, ita ut medici cogantur ipsis medicinam adhibere, quę etiam quoniam periculosa est, & magni momenti, ea propter hoc aphorismo uoluit docere, quid mali metuendum sit in simili curatione, & qua prudētia sit utendum, ut hic sint eius scopus tradere non solum signa cognoscendi futuri mali: sed pręceptum tradere agendorum ad ea mala euitanda, ut sit pręceptum uel sententia prognostica, & curatoria, sine ratione, & sine diuisione. *(Hæmorrhoidas.)* Hęc sententia, quam diserte satis explicuit Galenus, quotidie in ore medicorum est, nihilominus non caruit omni tempore difficultatibus, quas ressoluere conandum est. Quę enim sint diuturnę hęmorrhoides, scilicet, quę longo tempore durant fluere sangui- *Connexio.* *Scopus.*

ne mi-

ne minimè cœce, siue vt uocat Auic. 1 7.3.cap. 2 surdæ, non est obscurum, sed illud est declaratione dignum, qua ratione fiunt diuturnæ, Etenim tria sunt summa caussarum genera, quib. hoc fieri potest naturalis dispositio, quas Hippoc. vocat conatas in Coacis; copia, s. & crassities sanguinis melancholici, nec non virtutis contentricis illarum venarũ imbecillitas; Crassities sanguinis melancholici, & copia possunt quidem gigni ob intemperiem iocinoris, verũ multo magis ob prauam viuendi rationem, cum (vt dicebat Hipp 2. de morbis) insit cibis ipsi bilis vtraque, pituita, atque alij humores, Iam verò debilitas retentricis venarum illarum facultatis oritur ab intemperie, & potissimum humida, vel ab aliquo alio morbo in constitutione mala posito, scilicet à solutione vnitatis, quæ ab ulcere illarum partium, & præsertim fistuloso originem ducat, (*Curato*) Et si uox (*ἰηθέντι*,) idest medicato, vel curato possit intelligi de tribus instrumentis medicis, nempe diæta, pharmacia, & chirurgia, attamen in præsenti de sola curatione, quæ fit manuũ ministerio mens Hippocratis est, quemadmodum etiam 38. aph. huiusmet libri, non secus intelligendus est, cum dixit cancros occultos non esse curandos, scilicet manu, quia sic curati citius intereunt. Curati autem chirurgis remedijs dicuntur hæmorrhoides antiquæ, quando vel ferro, vel igne potentiali, aut actuali, vel etiam remedijs externis siccantibus, atque adstringentibus tractantur, ita vt non amplius sanguinem fundant, de quibus omnibus abunde loquitur Hipp. in lib. proprio de hæmorrhoidibus. (*Nisi vna seruatur,*) His verbis non est dubium quin Hippoc. præcipiat, ut ille qui vult hemorrhoidas iam diu sanguinem fundentes curare, non omnes simul claudat, ac prorsus sisti sanguinem faciat, sed ut saltem vna aperta relinquatur, Cęterum Aetius, lib. 14. cap. 5. pluribus verbis persuadere conatus est Hipp. noluisse intelligere, quod vna debeat seruari alioquin non dixisset, (ait ille) curato, idest perfecte sanato, sed quod velit post sanationem integram esse vnam viuendi rectam rationem seruandam, ne denuo melancholicus, & crassus sanguis accumuletur, opitulatur etiam Aetio ipsemet Hippoc. qui lib de hemorrhoidibus copiosam proponens curationẽ, vult omnes penitus extirpandas, atque delendas esse, sed pręterquam quòd huiusmodi expositio contrariatur Galeno, & Corn: Celso, qui transferens hunc aphorismum lib. 2. cap 7. ita dixit. Si ora venarum sanguinem solita fundere subito suppressa sunt, aut aqua intercutem, aut tabes sequitur, Est quoque clarissima Hippoc. authoritas in fine lib. de uictu acutorum, ubi diligentem curandi Hęmorrhoidas antiquas sanguinem fundentes rationem tradens, manifestis uerbis docet, ut non omnes sanentur, sed una omnino relinquatur. In cap. etiam de hęmorrhoidibus Paullus Aegineta hanc eandem Hippocratis fuisse mentem testatur, Imo 4. lib. lib. Epid: in historia Alcippi habetur eum euasisse maniacum, quod omnes sibi hęmorrhoides importunę fuissent curatę, quod quoque compluribus alijs euenisse testatur Gal. lib. de atra bile, neque ualet quod Hipp. lib. de hæmorrhoidibus tradens curationem hęmorrhoidum accurate pręceperit, nullam esse relinquendam, cum ibi multas curationes afferat, semel tantum omnes abscindẽdas præcipit, scilicet quando non ita uetustę, sed recentiores, atque tunc etiam uult ut prius corpus purgetur. Itaque melior est Hippocratis sententia hic allata, ut

scilicet

ſcilicet ſemper vna relinquatur: imò verò. Placet mihi Auicen: qui 1 7.3. cap. 3. citans hoc Hipp. præceptum, vult, vt vbi multæ ſunt venæ non omnes ſimul ſanentur, ſed vna poſt aliam donec nulla relinquatur non ſanata. Neq; tamen negligendum eſt, id quod ait Aetius, ſcilicet etiam ſi vna adſeruetur, vt diligẽs viuendi ratio obſeruetur, ſæpequè corpus euacuetur, tum ſanguinis miſſione, tum purgatione per pharmaca atram bilem purgantia, imò neque etiam hac diligentia adhibita ſemper vitatur periculum, quin ex longa effuſione ſanguinis hydrops ſuccedat, Sicuti plerumque contingit ipſis moderatæ fluentibus hæmorrhoidibus, vt patientes à grauioribus vitijs vindicentur, quæ omnia enumerantur ab Hipp. 6. lib. Epid ſect. 3. aphor. 28. necnon in fine lib: de humor: in quibus locis habetur non ſolum in hæmorrhoidibus, verum etiam in fiſtulis, alijſquè vetuſtis vlceribus id quàm diligenter eſſe curandum, ne dum vetuſta ſunt intempeſtiue perſanentur, quoniam quæ mala anteuertũt ſi adſint, eadem & peiora inducunt, vbi intempeſtiuè tolluntur, & penitus curantur, ex quibus locis etiam præclarum præceptum habetur, vt ſi morbi aliqui ſint; qui alios tollant, ij ſi ante fiant, eorum generationem prohibere, ac propterea vbi vlceta antiqua, hæmorrhoides, & fiſtulæ curatę renouant morbos, quos abſtulerant, vt illę renouentur, Atque hinc etiam colligi poteſt, ſi vlcera, & cauteria facta, vel naturæ ſponte, vel arte ſanant aliquos morbos iam factos, eoſdem prohiberi ne fiant, ſi eadem cauteria, & vlcera prius inurantur ac fiant, quam morbi illi eueniant. (*Periculum hydropem fieri, vel phtiſim,*) dixit Hippocrates periculum imminere, quoniam etſi frequenter id contingat, non tamen neceſſarium eſt, ut eueniat ſemper, Verum duo videnda ſunt, vnum eſt, cur cum ex ſanatis hęmorrhoidibus intempeſtiuè dixerit Hippoc. 6. Epid: ſect. 3. 28. & in fine lib. de humor: multos alios morbos fieri non meminit ibi hydropis, & phtiſis, & cur cum fiāt multi alij pręſertim inſaninę, & cancri, hoc in loco ſolum hydropem, & tabem proponit, Alterum erit, quæ ſint cauſſæ ob quas ſanatis hæmorrhoidibus fiant hi affectus, qui etiam fieri ſolent non ſanaris, & præſertim hydrops: Ad primum dicere oportet, Hippoc. 6. Epid: non meminiſſe Hydropis & phtiſis, quoniam loquens ibi de morbis ab humore melancholico genitis, à quibus liberāt hęmorrhoides ſanguinem melancholicum effundẽtes, tacuit illos duos, quia uere illi non ſunt ex ijs, qui efficiuntur à ſanguine melācholico, Hic autem cum ſibi propoſuiſſet monſtrare, qui fiant morbi ex intempeſtiuè compreſſo ſanguine hæmorroidali, hydropem, ac phtiſim potiſſimum nominauit, non quod hi tantum duo fiant, quandoquidem Alcippus 4 Epid: euaſit inſanus, & maniacus ex malę curatis hæmorrhoidibus, ſicut Marius ex varicibus exciſis euaſit immaniſſimus, & Eudemo Laryſſæ factus eſt cancer, ut habetur 5. Epid: Sed quia illi duo morbi frequentiſsimę omnium ſolent conſequi; niſi etiam dicere placeat, voluiſſe Hippoc. ſignificare, quod ſi hi affectus recedentes à natura ſanguinis fiunt poſt perſanatas hęmorrhoidas, multo facilius poſſint ſubſequi alij, vt inſania, ſcabies, vitiligo, lepra, atque ſimiles alij. Iam uerò hydropicum factum ex ſanguine hęmorrhoidali imprudenter ſuppreſſo Traianum Imperatorem narrat Dion Caſsius in eius vita, quod ſimiliter ſcribit accidiſſe Hadriano eius ſucceſſori, quem etiam ſimili de cauſſa hydropicum, & phtiſicum

factum,

factum, mox aqua per incantamenta, semel euacuata iterum fuisse repletum, ac extinctum. Ad secundum verò de caussa scilicet ob quam similes affectus subsequantur persanatas hæmorrhoidas lucullenter satis Galenus locutus est in commentario, ubi scribit, sanguinem melancholicum à loco hæmorrhoidum curatione cohibitum facile restagnare modo in iecur, modo in pulmones; Si enim restanget in iecur unde pellebatur, ibi cōglobatum schyrrum facere, à quo deinde calor ipsius iocinoris valde hebetatus non amplius sanguinem, sed aquā gignit, sicq. ea per vniuersum corpus aut in ipsum abdomen diffusa aquam intercutem producit, atque iocinori tunc simile contingere ait, atque ipsi igni, quod extinguitur, si quando nimia viridium lignorum strue obruatur; Quod si restagnantem sanguinem robustum iecur à sese depellet ad pectus, & pulmones, illorum vasa nimium oppleta effrangi, sicquè phtisim succedere, quod duobus impetatoribus contigisse dixi. Vtilitas præsentis aphorismi est pro prædictione facienda in curatis hæmorrhoidibus, Sed multo maior vtilitas inde sequitur, quod ex hoc ueluti quodam præcepto docentur medici, ne propterent nimis in sanandis hęmorrhoidib. hoc est ne hoc facere tentent, nisi prius (vt monebat Auic:) prę nimia sanguinis profusione genua sint debilia reddita, aut si tentandum est, id fiat vna relicta aperta, non ut ea continuo sic seruetur, sed tantisper, donec ratione victus recta diu obseruata cesset iecur amplius sanguinem melancholicum, atque fœculentum proferre.

Vtilitas Aphor.

---

13 *A singultu habito sternutatio superueniens liberat.*

HÆC vere separata sententia dici potest, quandoquidem, nec antecedenti, nec subsequenti potest connecti, est tamē partim dogma physicum, partim pręceptum curatorium, in quo Hippoc. uoluit medicos docere, quo pacto singultus ex repletione possit faciliter curari, et si alioquin sit absque ratione, & absque diuisione (*A singultu habito*) dixi sępenumero esse phrasim Gręcorum, atque etiam latinorum imò uerò ipsiusmet Hippocr. ut quotiens cum uolunt significare quempiam ab aliquo symptomatę, seu morbo frequenter exerceri, quasi tenaciter occupari, dicere, illum ab eo habere, Sic quoque dicebat ille, Terentianus se habere Thaidem, non haberi, igitur cum Hippocr. ait (*à singultu habito*) significat illum non quod semel, aut bis, terue singultiat, sed quod frequentet, & quasi Irremediabiliter ab eo exerceatur; Et uerissimum est illud quod Gal. in comm: docuit, fere semper Hippoc. ubi singultum memorat de eo quod fit à repletione, non autem ab inanitione loqui, quippe cum frequenter sic fiat, rarius autem alio modo, ut demonstrant pueri, quos crebro singultire uidemus ob voracitatem, qua stomachum frequenter replent, nam de eo singultu nunc loquitur, qui est pasio ventriculi, nô autem de illo, qui fit in puetis, & mulierib. plorantibus, & est uitium partium spiritualium, vt bene dixit Aristot. 33. particula problem. nec valet, quod dicunt aliqui hanc Gal. distinctionem, haud esse necessariam, quoniam numquam supetuenit sternutamentum singultum ex siccitate, quod sternutamentum sit motus uehemens, qui nequit fieri uiribus

Scopus.

debilibus

debilibus existentibus, quales sunt in singultientibus ob siccitatem non valet inquam hæc ratio, quoniam in marasmatis etiam fit sternuramẽtum, quod quidem non requirit totius corporis robur, sed solius capitis *(Sternutamenta Superuenientia soluunt.)* Iure dixit Hippocrates sternutamenta voce plurali, quoniam sicuti loquebatur de singultu frequenti, & in habitu existente, sic par erat, vt remedium traderet, quod non esset momentaneum, Sed sæpius repetitum, cuiusmodi sunt complura, & frequentia sternutamenta: Plato in conuiuio introducit Erysimachum medicum Agathoni singultienti cõsulentem, vt vel sternueret, vel potaret, vel spiritum retineret, Et Aristot. 33. partic. prob. 1. & 5. querens rationem propter quam sternutamento retentione spiritus, atque aceto tollantur singultus, dixit esse, quia flatus ex retentione spiritus, nec non sternutamento, & aceto circumfuso cohibetur, sicq. cohibitus concalefacit stomachum, & partes spirituales, quæ post modum flatum à quo fit singultus dissipat, & coquit, Sed hæc responsio est eorum similis, qui putarunt omnia fieri à flatu, & ob id pneumatici sunt appellati, quorum princeps, & author fuit antiquus illæ scriptor, qui librum de flatibus nobis reliquit, siue fuerit Hippoc. cous, siue alter. Siue quispiam alius antiquus author: Cæterum multo accommodatius videtur hanc rem de sternutamento explicuisse Galenus in comm: vbi docens singultum fieri ab humore tenaciter parietibus stomachi inhærente, ac propterea valido expulsore indigenti, qui vectis cuiusdam instar ab ipsis ventriculi tunicis eum humorem debellat, tale sternutamentum dicit, cuius violento motu, & pulmones, & stomachus valde concussi non modo calefiunt, & propterea extenuant succos, verum etiam vehementer, eos ex locis, vbi inhærent detrudũt, quo fit vt etiam sternutamento tussis excitetur, ac finiatur, simulq. humores à pectore excludantur, imò verò etiam illo vehementi concussu vterus quoque conquatitur, ita vt si quid in ipso molestum reperiatur eijciat, ob quod dicebat Hippoc. 2. Epid: & 5. aph. 35. mulieri vtero laboranti, aut difficiliter parienti sternutamentum maximè conferre: Quomodo verò ut est apud Platonem & Aristotelem potu, atque etiam retentione spiritus curetur non est difficile caussam reperire, si diuersitatem caussarum, à quibus fieri possunt singultus spectemus, Si enim efficiatur ob intemperiem frigidam, vt interdum fieri, & Arist. loco citato, & Galen. in præsenti commentario tradiderunt, proculdubio retentio spiritus, qua valde calefiunt interiora, iuuat; Sin autem fiat bile, vel ab humore alio tunicam oris ventriculi mordente, tunc iuuat colluere fauces, nec nõ paullisper potare, vt faciunt pueri singultiẽtes, & præsertim acetũ quo amara in pituitam desciscere, mordentemq́ vim amittere dicit Hipp. lib. 3. de uict: acut: tex. 37. Quod uerò dicunt aliqui contra Galenum sternutamentum singultui superueniens non esse caussam solutionis eius, sed potius signum, cum indicet uapotem facientem singultum reliquisse stomacum, & petijsse cerebrum, apud me insomnium merum est, quia singultus plerumq. fit ab humore acri inhærente, atque id indicatur ex continuatione ipsius, quæ à puris uaporibus fieri nequit, accedit & illud, licet uapor ex uentriculo à cerebro trahatur, ut dixit etiam Hippoc. 4. de morbis trahi pituitam; attamen non est ille, qui uellicans cerebrum excitet ad expellendum, sed alius in cerebro contentus, & una

cum aere per narium angustos meatus uehementer pulsus, unde fit sonitus; Nam ut dixit Hipp. 7. aphorif. uera generatio sternutamenti est, quod illud fit, ex capite cerebro excalefacto, vel humectato illo vacuo, quod in capite est, aer enim intus contentus foras erumpit, edit autem strepitum, quia per angustum ipsi exitus, & Arist. 10. sect. prob 53. quaerens cur animalia bruta minus sternutant, quam homines, longo satis discursu, atq; etiã graui, monstrat id esse, quia hominum ob figuram erectam vapores, & humores vertuntur in caput, vbi caloris beneficio in flatum conuersi, atque à cerebro per nares depulsi ducunt secum humores quos ibi reperiunt, atque per angustos locos magna vi pertranseuntes, strepitum illum edũt, quem alias dixit apud Veteres habitum esse sanctum, & sacrum. Contra uerò brutis ob figuram in terram pronam uapores & humores uerti potiùs in armos, atque in reliquum corpus, sicque caput liberum magis relinqui, quo fit ut minus illa grauedinibus, atque destillationibus tententur, & illud admiratione, uel saltem notatu dignum est, quod in calce illius problematis scribit, aues, quia caput continuò in terram inclinatum gerunt minus, quam homines grauedinibus, ac destillationibus tentari, sed magis quàm bruta, quod formam corporis homini similiorem, quàm illa gerant, ex quo loco, sicut & ex alijs elici potest ad euitandas destillationes maximè conducere somnum humili & decliui capite factum. Vtilis est aphorismus, quia cum singultus frequens maximam molestiam & ipsimet singultienti, atq; adstantibus afferat, nõ modò ex hac sententia intelligitur, quando sit ipsius speranda solutio, verum etiam qua ratione sit procuranda, scilicet sternutamenti prouocatione, necnon stomachi calefactione, atque etiam pulmonum, ut tussi, atq; narium pennis facta titillatione, uel in solem obtutu.

Sternutamentum quo modo fiat.

Vtilitas Aphor.

14. Ab aqua inter cute habito, si aqua per venas in ventrem defluxerit, soluitur morbus.

VT dicebam exponens antecedentem aphorismum nullam huic cum eo connexionem accommodare scio, nisi dicere placeret, vtrobiq; Hippocratem locutum esse de curationibus, seu morborum solutionibus, quae fiunt sponte, idest sine ullo artis adminiculo, nam Galen. uoluit scopum hic ab Hippoc. propositum fuisse docere exemplum earum euacuationum, quae sponte, seu nobis nihil cooperantibus cum utilitate efficiuntur, scilicet quod hydrops etiam antiqua soluatur, si aqua è uenis per aluum exeat. Sic n. dicebat Horatius.

Connexio.

Scopus.

Crescit, indulgens
Sibi dirus hydrops,
Nec sitim pellit,
Nisi caussa morbi
Fugerit venis.

Est itaque sententia prognostica, & curatoria cum sit ueluti documentum eius, quod fieri debet pro hydrope curanda, nullam autem rationem coniunctam habet, neque in plures partes diuidere licet. (*Ab hydrope.*) Habetur haec eadem sententia saepius in Coacis, primo de morbis, libro de iudicat: 7. aphor. 29.

Effusio

Effusio è venis aquæ per aluum, quâ dicit curari hydropem, monstrat sermonem sibi potius de ea hydropis specie, in qua humor aquosus in venis continetur, & anasarca, hyposarca, & leucophlegmatia, aut magis propriè aqua intercutem nuncupatur, quam vel de ascite, aut tympanitide, in quib. cum aqua cõtineatur in spacio interiacente, inter intestina, atque peritonæum, nulla apparet via, qua eiusmodi aqua possit per aluũ, aut sponte, aut etiam per medicamenta educi, atq; ita esse satis docemur ab eodem Hip. qui lib. 7. aph. 29 dixit: si à leucophlegmatia habito superueniat fluxus alui, liberatur. Cũ verò vsus sit verbo (ἐχούσῃ,) intelligendũ est, quemadmodum dicebam in superioris aphorismi explanatione, de hydrope vetusta, atque confirmata, huius enim solutionem cognoscere refert, quæ licet fieri possit, etiam per insensibilem euacuationem, vt per insolationem, per harenam, per dolium illud Chysippi Cnidij cõmemoratum à Gal. lib. de vtil. resp. cap. 3. per frumenti aceruos, & per furnos, attamen melior, atque securior est, quæ efficitur sensibilis è venis per aluum aquosi humoris euacuatione. Et aduertendum Hippocratem potissimum voluisse monere de vetusta, non quod etiam recens non soluatur, cum id expresse dixerit in Coacis, etiam de recente. Sed quia hoc difficilius est fieri in vetusta. (*Aqua in venis.*) Vtrum in ascite quoque, & in tympanitide contineantur succi aquosi in venis, sicut in anasarca, vt aliqui putant, ipse valde dubito, si quidem asciti, ac typanitide laborantes, plerumq; vniuersum corporis habitum adeò extenuatũ gerunt, vt vix venas habere videantur, secus aut in hyposarca, in qua totum corpus tumidum, & veluti aqua repletum conspicitur. (*Fluente*) ῥυέντος, vel vt in Coacis prænotionibus, vbi habetur hæc eadem sententia ῥαγέντος. Sensus est, si aqua è venis cum impetu, & affatim effluat in ventre soluitur hydrops, idest perfectè curatur: nam quod per ventrem non intelligat abdomen, sed intestina manifestum, nam hoc non esset solui, sed fieri ascitem hydropem; & notandum dixisse (*fluente*,) vt significaret debere esse motum illum subitum, & copiosum sicut 7 aphorism. 29. manifestè dicit. Sed tria hic occurrunt, paulisper aliqua examinanda, vnum est, quia videtur indigna res Hippocrate dicere morbum aquosum curari, si exeat è corpore aqua: nam quis est adeò imperitus, qui hoc non intelligat? Alterum est, quomodo è venis possit aqua in aluum trudi, atque inde effluere. Tertium est, cur hic non fiat mentio de vrina, cum tamen sic scriptum habeatur in lib. de iudicationibus prope finem. In aqua intercute detentis, si aquosus humor per uenas in aluum, aut vesicam effluat, solutio contingit, nam perinde est dicere κατὰ φλέβας, atque dicere ἀνασάρκα. Quòd spectat ad primum sunt tria uerba, quæ expensa omnem admirationem tollent, primum enim dicit Hippocrates ῥυέντος, idest fluente, quoniam nõ debet aqua leniter, & patũ exire, sed multa ac celeritèr exire, dicit (*è venis*), quoniam in anasarca, si aliunde exeat aqua, & non è uenis patum iuuat, dicit etiam (*in Ventrem*,) quoniam per urinam, & per sudorem quoque exire potest è uenis: sed non ita soluit morbum, quẽadmodum si in uentrẽ præcipitata exeat. Itaq; ut uera sit Hippocratis sententia, & legitimę soluatur hydrops oporret, ut aqua exeat è uenis copiosa cum impetu, & in uentrem trusa corpore exeat, quæ res non gustantur nisi ab ijs, qui ingenio, & iudicio ualent; Ad alterum dici uere

posset, qđ ab Hipp. scriptum habetur 6. Epid. sect. 5. tex. 2. nēpè naturam ignotas nobis vias, & impetus, siue motiones sibi parare, verū ipsi rei naturæ propius est dicere, qđ ab alijs quoq; scriptum inuenio; Scilicet vbi venç repletç sunt crudo, & seroso humore, qualiq. nauseabūdę, illū modo in carnes, & spacia carniū euomūt, sicq; leucophlegmatiam faciunt, modo per partem & post partē eundem præ repletione in ventrē deponunt, vnde postea mittitur extra atque sic nō modo præsens malū tollitur, quoniā habitus corporis, atq; simul iecur, à frigido succo liberati pristinum calorem recuperant, sicquè meliore sanguine genito, proindequè partibus ipsis melius nutritis, fit perfecta, & absoluta mali liberatio, id quod idem Hippocrates voluit significare quando in ijsdem Coacis prænotionibus, In hydrope incipiente; Si aquosa fiat diarrhoea absquè cruditate soluit morbum; quod tam de præsente, quàm de imminente est intelligēdum; hæc enim vera est solutionis, morbi caussa, quoniam & materia frigida, & consequenter intemperies abolentur exeunte è corpore materia aquosa; Circa Tertium dicendum est: proculdubio etiam vrinæ euacuationem copiosæ conducere ad finiendam omnem hydropem, & maximè anasarcam, vt etiam tumores lienis à quibus oriri solet hydrops, vrinæ larga profusione aboleri historia Biantis relata 2. Epid: sect: 2. docet, At multo frequentius, multo citius, atque securius fit liberatio ex larga, & repentina per aluum effusione, cum illa via sit prōptior, atq; latior tum ratione situs, tum ratione consuetudinis, & venarum mesaraicarum ministerij, quę à iocinore aquosum humorem suscipientes facile ipsis intestinis refundunt. Hoc autem cum spectasset Hippocrates in hoc libro, in quo non nisi & securiora, & exploratiora, voluit tacere vrinam, & solius alui fluxus meminisse, vt fecit etiam in Coacis, atque in septimo aphorismorum.

Vtilitas Aphor. Est vtilis aphorismus ad prædictiones faciēdas in hydrope, Sed ad curationem, cum sit documentum, vt medicus debeat in hydrope curanda præsertim leucoplegmatia aluum mouere, quo natura inuitata possit ad illas partes humorē aquosum superuacaneum dirigere, atque ita & morbum præsentem finire, atq; illius renouationem anteuertere, sic enim elaterio, inde, enula, alijsquè hydrogogis medicamentis vti solemus, quamquam res plerumquè artu non respondere, sicuti naturæ quotidie obseruamus.

---

15 *Longo alui profluuio habito, spontaneus vomitus superueniens, morbum soluit.*

SI antecedentia spectantur, videtur Hippocrates, scopum in multis habuisse nobis exempla proponendi, quib. natura sponte solet malum, malo alio mitiore pellere, quod cum antea fecerit de hydrope, quę soluitur diarrhęa, nunc

Connexio. de diarrhæa similiter proponit, quæ à spontaneo vomitu soluitur, Est aphorismus prognosticus & simplex. (*A diarrhæa*) Celsus lib. 2. cap. 8. Longas deiectiones supprimit vomitus; Quæ & qualis sit diarrhœa, non est obscurum etenim, & apud Authorem definitionum, sub nomine Galeni, & apud Aretæum, propriè est effusio per aluum excrementorum liquidorum, quam Celsus alui resolutionem vertit, & Celius Aurelianus 3. acut: cap. 22. vertit alui profluuium,

quo

quo liquida effunduntur. Verum huiusmodi defluxio, aut recēs, aut antiqua. In recente liquidum, & crudum alimentum excernitur sine torminibus, in vetusta verò promiscua excrementa exeunt cum torminib. modo mitioribus si sint pituitosa, modo fæuioribus si sit etiam bilis commixta. Iam uerò hic Hippoc. loquitur de vetusto, & propterea vsus est duabus vocibus, scilicet (*ἐχομένῳ,*) & (*μακρῇς,*) idest habito, & longa, vt significaret se loqui non tantū de ea quę longo tempore, durat, sed etiam quodammodo inhabitum quendam est conuersa, quo Augustum, atq; alios tàm veteres, quàm recentiores viros magnos fuisse extinctos, fama est apud Scriptores, (*Sponte vomitus,*) Quis vomitus spontaneus sit, neque incertum est, nam sic vocatur, qui nulla arte, nulloq́ medicamēto cōcitatur, sed sponte ipsius naturæ efficitur, (*Superueniens:*) Quia si simul fiat, vt cholera non solum non iuuat: sed perniciem adfert. (*Solu t fluxum*) primo de morbis vbi habetur hæc eadem sententia ait: forti diarrhea habito vomitus factus bonum. Qua ratione autem vomitus sponte fiat, non est difficile intelligere, quandoquidem cum vomitus sit animalibus plurimis datus, & vt dicebat Plin lib. 28. c. 4. à Canib. monstratus primum ad explodendos è stomaco crudos, & prauos humores, cetrè tūc sponte fiūt vomitus, quādo stomachus, ab aliqua re inimica lacessitus eam a sese depellere tentat, qđ potissimum in illis animalibus contingit, quę nimium voracia sunt, ossibusque spinis, alijsq́. cibis duriotibus vescuntur, vnde falsum est, quod dixit Plinius lib 11. cap 37 s. solum hominem & canē vomere, quod ijs stomachus inferiore parte angustior, sit. Cæterum in longis fluxibus alui fit vomitus spontaneus, quando humor ille ad intestina descendere assuetus vertitur ad superiorem partē, aut expulsiuę facultatis stomachi debilitate, cuius facilior est euacuatio per partes proximiores, aut propter intestinorum robur, quo non facile recipit; vtor re voce recipere, quoniam inter medicos videtur constitutum ipsa intestina facultate attractrice carere, atq; solum recipere cum careant longis villis, ut ex anatome intelligitur: Itaque cum vomitus sit motus contrarius diarrheæ, nec possit diu natura suplere vtrisq́. contrarijs motib. vt cholera monstrat, in qua cum citetur simul & stomachus ad uomitum, & aluus ad ægestionem, aut cito finit hominem, aut cito ipsa finitur, ideo uomitu superueniēte alui fluxus sistitur, atq; idest, quod Hippocrates dicebat 2. de dieta, uomitum sistere aluum, quia exiccat, scilicet eas humiditates euacuando per os, quæ ipsam antea humectabant, quod propriè est soluere diarrheam, ut hoc in loco dicit Hipp. Vtrum autem uomitus uomitu curetur, & fluxus fluxu, ut dicit Hipp. lib. de locis in homine, & scriptum est à Gal 6 Epid: sect: 2, com: 9. à plerisq́. dubitatū est, quo contraria contrarijs non similib. curentur, uerum si rectę res expendatur, fit quidem, & hoc per contraria si quidem fluxus, & uomitus qui fiunt repletione, curantur inanitione facta per eosdem uomitus, & fluxus. Vt disertissimè Gal. citato loco demonstrauit. Vtilis est aphorismus ad prognosim, qua speratur ex uomitu antiquę diarrhoeę curatio, & ad curationem instituendam, cum ad longos alui fluxus persanandos conducere uomitiones arte factas, circa quas tamen est aliquid dubitandum, nam ex una parte uidetur uomitus concitandus, tum quia naturam rectę operārem debet medicus imitari, tum quia Hippocrates in Coacis præno-

Vtilitas Aphor.

Dubit.

ctis prænotionibus dicebat: in lumborum dolore eximio, & in longa deiectione conferre elleborismo vomitum ciere, Sed ex altera parte in longis deiectionib. non modo intestina redduntur leuia, verum etiam ipse ventriculus imbecillus, ventriculum autem imbecillum vomitu, qui est motus violentus magis turbare, videtur à ratione alienum. Dicendum est, aut ventriculum ita esse debilem, vt nec cibum ferre queat, aut parum debilem esse, si primo modo, semper ab his est vomitus ablegandus, vt docuit Oribasius ex Galeno lib. 8. collect: cap. 20. sin autem non sit adeò debilis, tunc facilioribus erit ad vomitum sollicitandus, atque ab Elleborismo cauendum. Et præsertim hoc tempore, quando nemo ita vomitui, & elleborismo est assuetus, quemadmodum veteres, & præsertim Hippocratis tempore, atq; Herodoti, qui scribit, Aegyptios singulo men se consueuisse vti vomitu, & clystere. Vtilior autem cæteris in hoc casu erit vomitus à cibo, tum quia facilior est, tum quia sic pituita, atque succus frigidus, qui fouent alui profluuium tutius euacuantur, quinimò non solum alui longi fluxus vomitu curantur, verum etiam ipsi vomitus, vt Hippocrates in lib: de loc: in homine scriptum reliquit, & Galen. 6. Epidem: comm: 2. tex. 9. apertissimè confirmauit.

---

16. *A morbo laterali, vel pulmoni habito, alui profluuium adueniens, malum.*

HIPPOC. in superioribus suscepit docendum, qui sint morbi, qui ab alijs morbis superuenientibus, & præsertim ab ijs, qui cum euacuatione fiunt, aut bonum, aut malum habent, & cum in antecedenti de ipso alui fluxu, vt ab alia euacuatione sedetur docuerit, nunc quid alui fluxus morbis acutis superueniens præsertim pleuritidi, & peripneumoniæ faciat edocere intendit, vnde patet quis Hippocrates sit scopus in præsenti aphorismo partim prognostico, partim curatorio. Cumque sit simplex sententia nec diuisionem patiatur, ad mentem, & consilium Hippocratis peruestigandam conuertemur, (*à Pleuritide*) quid sit pleuritis & quid peripneumonia, non est arduum intelligere, cum apud omnes medicos constet, Alteram esse inflammationem membranæ costas succingentis, alteram verò ipsius pulmonis; & sicuti prior fit tum à sanguine inflammato, & putrescente (quam mitissimam esse dixerunt Hippoc. & Gal. 6. Epid: sect. 3. tex. vlt. licet secus secundo, & tertio de morbis scriptum inueniatur) tum à bile alijsque humoribus, sic peripneumonia plerumq. fieri solet à sanguine bilioso, quo ipsi pulmones aluntur, ut propterea vterque non modò sit acutus, verumetiam inter acutos præcipuus, quo fit vt Hippocr. hanc sententiam de cunctis acutis prolaturus, potissimum hosce duos morbos in exemplum adduxerit, quemadmodum etiam in libris de acutorum victu non de alijs fieri acutis videtur locutus, quam de pleuritide, atque peripneumonia. (*Habito*) Galenus examinans cur Hippocr. ita locutus sit, decernit, id quod alias etiam nos docuimus, nempe apud Hipp. hanc vocem ἔχεσθαι, idest haberi, & ἐχομένω, idest habito significare eum, qui non recenter, nec superficietenus laborat, sed grauiter & tenaciter à morbo iam consumato exercetur, nec necesse

Connexio. & scopus.

cesse est, (vt putarunt aliqui doctissimi interpretes) intelligere de ijs, qui iam suppurati sunt, ac tabidi effecti, quoniam intellecta re quemadmodum censet Galenus semper est malum, etiam absq; suppuratione, imò uerò alia ratione dicitur malum, (ut ostendetur) alui fluxus, in his morbis, (*Diarrhoea*.) Iam diximus quis fluxus alui sit propriè diarrhoea, quæ sæpè solet complecti omne genus fluoris alui, siue sit humoralis, siue cibalis, ut loquuntur barbari, quis autem uere sit, de quo loquitur Hippoc. mihi uidetur accommodatæ satis explicauisse Galenus, qui scribit; cum Hippoc. hic loquatur non de qualibet pleuritide, & peripneumonia, sed de grauibus, & iam factis, signum est ob inflammationes, ità esse læsum iecur, atque ventriculum, vt hic cibum corrumpat, nec coquat, illud verò nec nutrimentum attrahere, nec illud in sanguinem conuertere sit potens (*Malum*,) vt signum, quia significat naturales stomachi, & iocinoris facultates, à quibus, ut dicebat Auerroes uniuersi corporis status dependet, ualde laborare, & consequenter totum corpus, nam Hipp. 1. de diæta assimilabat stomachum mari, quasi communicet, & recipiat mala ab uniuerso corpore, addo ego etiam esse malam caussam, propterea quod vtraquè inflammatio eget ualidis viribus, quas iam à morbi magnitudine attritas multo magis à superueniente diarrhoea euerti non est dubitandum; Et quamquam iecur atq; stomachus alijs partibus patientibus non ità faciliter compatiantur, vbi tamen illarum affectus ualidi sunt, quemadmodum Hippoc. hic supponit, necesse est illa quoque compatiantur, cum vt dicebat Auerroes sint ambo veluti serui, & ministri totius corporis, imò Hippoc. 1. de diæta assimilabat stomachum mari, quod à toto corpore mala recipiat, eiquè uicissim refundat perinde, ac mare aquas, & recipit, & reddit. Quod autem dicit Hippocrates de fluxu superueniente hisce morbis haudquaquam simpliciter est intelligendum; Sed quod ille fluxus spontaneus sit, à nulla caussa externa factus, veluti à cibo, aut à potu sicut animaduertit Galenus, quoniam quæ fiunt ab externis caussis mala non ità sunt grauia, & periculosa, quemadmodum quæ fiunt ab internis. Sed quæri hoc in loco iure posit, num si fluxus superueniat materia iam concocta, æquè malus sit, si quidem cum iam iecur male afficiatur, fluxusquè sit veluti nouus alius morbus superueniens viribus iam fractis, haudquaquam uidetur posse utilis esse. Præterea uidendum an posit pleuritis ex purgari per aluum vt videtur, quandoq; Gal. dixisse, & vt experientia testatur. Dicendum est non esse quidem ità malum, quemadmodum cruda materia existente, verum neque ipse bonus est, & certè pauci etiam euadunt, ac nisi medici prudentes sint, facile decipi queunt: Vel dicere possumus, & melius, quo ad statum totius corporis posse conferre, quo verò ad pleuritidem, nocere potius, quia cum ea solo sputo expurgetur, opus est viribus, quæ procouldubio læduntur à diarrhoea; Ad aliud dicendum, posse quidem beneficio venę sine pari per dorsum perreptantis opera naturæ uias congruas uenientis ad aluum deduci materiam pleuritidis præsertim suppuratam, sed id rarissimè, & non sine periculo. Vtilis et aphorismus in primis ad prædicendum verum iuuat, quoq; pro medicina rectè, & prudenter exercenda, quoniam medici ex hoc documento illud acquirūt, ut maximè caueant, à medicamentis purgantibus: sed tantum clysteribus, ijsq; blandioribus agant, nam

Dub. 1.

2.

Solut. 1.

Solut. 2.

Vtilitas Aphor.

nam si spontanei fluxus alui adeo nocent, qui fieri potest vt prosint, qui ab arte fiunt?

17 *Lippientem, alui profluuio corripi, bonum.*

Connexio. ILLVD perspectum vnicuiq. esse potest, Hippocr. in antecedente aphorismo docuisse fluxum alui superuenientem aliquando nocere, nunc autem velle docere eundem aliquando conferre, atq; hoc exemplo Ophtalmiæ potius ostendere voluit, vt intelligatur si oculi, qui sunt remotissimi ab aluo beneficium ex eius fluxu capiunt, quemadmodum quotidie experimur, multo magis idem sperandum, quando aliæ partes propinquiores male afficiuntur præsertim à fluxionibus, atq; inflammationibus cuiusmodi est ophtalmia, quæ etiam in Scopus. eo conuenit cum pleuritide, & peripneumonia, quod & ipsa sit, vt ille inflammatio, quasi verò velit Hippocrates docere inflammationibus alui fluxum superuenientem modò vtilem, modo inutilem esse, atque hæc de connexione, & scopo præsentis aphorismi, quem non est dubitandum, sicuti simplex, atq; indiuisibilis est, ita quoq; ad partem prognosticá pertinere, maximeq. ad curádos ægros pertinere, (*Lippientem,*) quam Græci nuncupant, ὀφθαλμίαν Celsus, & latini elegantiores lippitudinem appellant, nam dicebat Celsus lib. 2. cap. 1. hunc aphorismum designans, (*omnisque deiectio lippienti prodest.*) Verum Græci habuerunt duas voces diuersas, scilicet Οφθαλμιῶντας, idest laborantes ophtalmia, & ὀφθαλμικὸν, idest curantes ophtalmiam sic enim vocabant medicos curandis oculis tantum vacantes, vnde Martialis libro octauo deridet quendam, qui fuerat medicus ocularius malus; & post euaserat hophomacus his uersibus.

Hoplomachus nunc es: fueras ophtalmicus ante.
Fecisti medicus, quod facis hoplomachus.

Hippocrates autem eundem scripsit, tum in libro de iudicationibus, tum in Coacis prænotionibus, in quibus tamen addit vocem (ἀπὸ ταὐτομάτου) idest sponte naturæ, nam quæ fiunt ab erroribus vitæ alui profluuia haud ita conducunt: Vnde malæ Celsus transferens aphorismum dixit: omnisquè deiectio lippienti prodest, inter quas tamen ex errore deiectiones haudquaquam sunt connumerandæ deiectiones factæ à medico κατὰ λόγον, idest secundum rationem operante, imò uerò dicit Galenus hoc esse exemplum ab Hippocrate propositum eorum, quæ salubriter ab ipsa natura fiunt euacuationum, & reuulsionum, quas imitantur medici clysteribus, atque medicamentis purgantibus; Cęterum uidere oporteт quo pacto alui fluxus adeò iuuet lippientes, & quomodo dicat Hippocr. esse bonum, an solum vt caussa quemadmodum censuit Gal. an verò etiam, vt signum. Et quod pertinet ad primum illud statuendum est ophtalmiam, seu lippitudinem propriè esse oculorum inflammationem, hoc est abnatæ tunicæ, fit autem à plerumq. tum ab antecedentib. destillationibus acribus, atq; mordacibus, quæ faciunt pruritum & consequenter ægros ad fricationem adigunt, tum maximè à sanguine bilioso, & ichoroso transmisso ad oculos potissimum à iocinore incenso, atq; interdum etiam à toto corpore nimium repleto, id quod etiam Aristoteles censuit 1. sect. prob. &

ubi dicebat talem estum naturę esse lippitudinē in oculis, qualis est febris in toto corpore. Est autem apud Hipp. triplex ophtalmia ῥεώδης, ξηρά, & φθινώδης; prior describitur optime ab Hippoc. 1. Epid. sect. 2. tex. 6. ubi summatim docet eam esse, quę multam humiditatem mittit acrem, & mordacem ob quam Aethiopibus lippientibus exulcerari oculos scribit: Alex. 1. probl. 77. Secunda uero est in qua licet aliqua humiditas manet, ea tamen exigua est cum pruritu, & Celsus dicit esse cum lemis siccis de quibus Hipp. 3. aphor. 12. sect. Tertia est quae docet extenuationem, atq; tabem oculorum de quibus Hippoc. 3 aphor. 16. De prima, & secunda loquutus est Hipp. quam secundam fieri à bile, & pituita salsa aere sicco auxiliante testatur Galenus, qua etiam laborauit Horatius Poeta cum hæc sit diuturni. Sed illud obseruandum non semper lippitudinem apud Latinos hunc morbum designare, sed fluxiones simplices, & lachrymarum vrentium quodammodo copiam, ob quam etiam visioni detrimentum aliquod accedit, sic enim sonat prouerbium illud *(lippis, atque tonsoribus notum)* taliquè erat morbus quo laborabat Horatius, qui sæpe seipsum vocat lippum, & qui cum esset apud Agustum cum Virgilio laborante asthmate, quidam dixit tunc Augustum fuisse inter lachrymas, & suspiria: Cum igitur talis sit uera ophtalmia, proculdubio iuuat alui fluxio, vel quia fluxiones capitis eo diuertunt, & oculos illæsos dimittunt, vel quia materia, quæ ad oculos ferebatur, aut à toto corpore, aut à iecinore abducitur ad aluum, priusquam oculos petat, hoc faciente natura, & facultate expultrice iecinoris, aut aliorum membrorum stimulata qualitate, & copia materiæ, quam potius ad locum proximiorem & decliuem mittit, quo citius, & facilius sese exoneret, Vtrū autē quælibet lippitudo, scilicet tàm inflammatio, quàm fluxio cum rubore sit cōtagiosa dubitari posset, nisi hæc res diffinita haberetur, ab Arist. 7. sect. probl. 4. & ab Alex. 1. probl. 33. & 2. lib probl. 39. vbi quærens quomodo lippitudo sit contagiosa longo satis, & diserto sermone videtur statuisse summatim, propterea lippitudinem esse contagiosam; quia visorij spiritus corruptis dū sanos oculos acrius intuentes attingunt, eos facile polluunt, atque similem morbum ipsis immittunt, contra verò sanum corpus, non afficere lippientes, quoniam sanitas est quædam temperies, lippitudo intemperies immodica, iam verò imbecillior, non potest afficere fortiorem: sed viceuersa. Ad secundum verò Galenus clarissimis verbis dixit, vocem (ἀγαθόν) dumtaxat, esse interpretādam de caussa, eo quod vt explicatum est antea, fluxio alui euacuet eā materiam, quę alioquin, missa ad oculos foueret, atq; augeret ophtalmiam: ego verò nō video cur etiā non possit esse bonum signū, quandoquidem ex eo cognoscitur, naturam esse robustam, atque bene operantē, quippe quæ destectat materiā morbificam à loco nobiliore, ad ignobiliorē; accedit etiam & illud ex hoc fluxu significari optimū euentū ægritudinis, ut propterea uere sit aphorismus inter dogmata progn: recēsendus, Qui etiā vtilis magnopere est ad ipsam curationē instituendā, quandoquidem medicus instruitur, ad id q̄d facere debet, s. per aluum diuertere clysteribus, atque medicamētis. Sed hic locus postulat, vt uideatur numquid sanguinis etiam euacuatio pro ophtalmiæ curatione cōpetat, atq; eo maxime istud uidetur, esse detennendū, quoniā communiter medici, ubi oculi inflammantur solent ad san-

guinis missionem confugere, quæ in omni inflammatione, & præsertim dolori iuncta, ut est ophtalmia semper phlebotomia vnicum præsidium à Galeno semper est reputata. Itaq; pro ressolutione huius rei non minus necessaria, quam vtili, dicendum esse puto duas esse ophtalmiæ species, aliam siccam, de qua etiam Aristot. locutus est loco citato primæ probl: sect: in qua scilicet nulla fluxio essatu digna apparet: sed sola rubedo. tumor, atque dolor. aliam verò esse humidam, in qua præter alia dicta adest, quoque materiæ calidæ, & rodentis affluxus, quod enim sicca lippitudo fiat sine humore Arist. secutus Hippocratem dixit 1. probl. 9. & 12. vbi ab æstate, & autumno siccis, & aquilonaribus fieri aridas lippitudines scripsit, quoniam humores consumuntur saltem crassiores, quo fit vt vel nullis, vel tenuibus & biliosis existentibus in capite humoribus succedant lippitudines siccæ, hoc est sine multo, atque crasso humore. Si igitur ophtalmia sit arida plane non conuenit sanguinis missio, imò verò, nec alia purgatio, sin autem humida sit & cum signis sanguinis exuberatis, & cum dolore, sanguinis missio valdè conuenit, præsertim gratia doloris, atque diuersionis; Sin verò puri sint humores pituitosi, atque etiam biliosi purgatio potius prudenter administrata, quam sanguinis missio conuenit, & de hac Hippocr. lib. de visione. At in illa missione sanguinis illud est obseruandum, quod monuit Gal. lib. 13. meth. c. 19. in cuius fine dicebat cucurbitā in occipite defixam efficax esse remedium ad oculorum fluxiones, expedire tamen, vt prius totum corpus euacuetur, quoniam si refertum sanguine corpus sit, in quacumque parte capitis cucurbitam defixeris, totum ipsum implebis. Itaque sic statuendum est, vbi sit humida lippitudo, & præsertim sanguinea, vtrumq. modum detrahendi sanguinis conuenire, ad retrahendum, & exiccandum, qua etiam ratione febrem ipsi ophtalmię superuenientem conducere rationi consonum, atque ab Aristotele significatum est, quippe qua humores lippitudinem efficientes consumi rationi consonum est, illud sanæ pariter est verissimum, quod habetur apud Platonem, circa initium Charmidis, scilicet non posse curari oculos nisi capiti prospiciatur, nec huic prospici sine totius corporis curatione; illud quoq; vtile est scire, quòd scribit Alex. 2. probl. 33. nempè maximè prodesse si lippienti caput vsque ad cutem tondatur quoniam sic vapores, & humores mali caussæ difflantur, atque dissipantur.

18 *Vesica discissa, aut cerebro, aut corde, aut septo transuerso, aut aliquo ex tenuioribus intestinis, aut ventriculo, aut iecore, lethale est.*

EGO certè pro connexione præsentis aphorismi cum superiore aliud dicere nescio, quàm Hippocratem sibi proposuisse lectores exercere in cognitione prædicendi in quocumq; morborū genere, ac propterea in præsenti quoque illud agere in morbo solutę vnitatis, habita ratione partium solutarū, siquidē non modò secundū ipsius affectus magnitudinē, atq; prauitatē uariatur prognostica, verū etiā secundū cōditionem atq; dignitatē ipsarum partiū adeo, vt scopus verus Hipp. sit quem dixi, & sententia pręsens tota sit prognostica, quæ licet

connexio opus.

licet longiuscula sit ęgrè tamen potest in plures partes secari, nisi placeret, quot uerba sunt, tot particulas facere, quod opus immensum, & nimis alienum esset. (*Vesicam incisam.*) Vesicam esse corpus ex duabus saris solidis membranis conflatum, ipsa autopsia perspicuū fit, sicut etiam nemo est, qui ignoret eam esse inter membra seminaria non postremam, quando etiam in ipso utero haud secus humorem superuacaneum serosum totius corporis suscipit, atq; extra uterū: hęc uerò ratione constitutionis proprię, ita est comparata, ut tam ab externis iniurijs quàm ab internis possit inflammari, diuidi, lacerari, atque ulcera pati, cumque sit corpus suaprę natura siccū, & duriusculum, fit ut ubi passa est secundum sui corpus uulnus aliquod, aut ulcus difficiliter partes solutę possint iterum uniri, & coalescere, eò quod humido illo cōtinuatiuo careat, quod ipsi refici nequit, quia sit pars seminaria: Et quamquam Aristot. 3. de hist: animalium cap. 15. testatus sit se scire aliquando uesicam incisam fuisse consolidatam, censet tamen id raro contingere, & quod ratum est minimę obseruari debere, præterquā quod forsan, quod uidit Aristoteles, fuit non in corpore ipsius uesicæ: sed in collo appellato, quod cum sit carnosum, proculdubio eius uulnera consolidantur, ut quotidie spectatur in ijs quibus calculi è uesica per colli ipsius incisionem eximuntur, quamquam id quod Galenus dicit etiam uerissimum est, nempe corporis uesicæ si una tantum tunica scindatur posse coalescere, uerum si ambas usque ad ipsum spacium penetret incisio, haudquaquam sanari, & coalescere possunt, de quibus, scilicet de magnis ipsius incisionibus esse Hippocratem locutum uox ipsa διακοπή significat, ut rectè Galenus adnotauit non solum in hoc commentario uerum etiam alibi; Caussam uerò huiuscemodi difficultatis non tantum constitutioni ipsius uesicæ tribui debere censet Galenus, quantum quod medicamenta applicari nequeunt, sicut applicantur externis partibus, quamquam author libri de læthalibus uulneribus, siue sit Hippocrates, siue alius quispiam, etiam hæc uulnera pro medicamentis acceptis intus medicari aggreditur; At præter has rationes, est alia quoque non aspernanda, nempe, quod vesica semper vrinæ aliquid in se recipit, & continet, vnde vulnerum consolidatio impeditur, quæ & quiete, & exiccatione opus habent, Atque hæc sententia, etiam confirmata reperitur ab Hippocr. 2. prorthet. primo de morbis, & in Coacis prænotionibus hoc eodem libro aphoris: Sequenti sicut à Celso libro quinto cap. 26. & à Paullo Aegineta libro sexto cap. 88. (*Vel cerebrum*) Cornelius Celsus loco citato dixit (Basis cerebri) rum ut adnotaret, non superficialia vulnera cerebri esse læthalia, sed profunda; nam vt ipsemet Galenus testatur etiam abscissas, nedum incisas cerebri partes haud attulisse interitum, fuit obseruatum, nec opus erat, ut ipse, & Pelopem testem, & alium in Smyrna Ionię produceret, quandoquidem omni tempore aliquod huiusmodi exemplum habetur; quamquam quod refert Gal. præsertim de iuuene in Smyrna, fuit vulnus secundum cerebri ventriculos, vt ipsemet narrat octauo de vsu partium cap. 10. caussa verò cur cerebri vulnera sint adeò lęthalia est, tum ob copiam membranarum, quib. circumquaq; obductū est, tum quia cū in ipso principiū sit neruorū, sequitur ut hoc semper coafficiatur, sicq. ęgri modo conuellātur, modo ressoluātur, ac demū intereāt. (*Vel cor.*) Etsi cor, vt dicebat Hip. 4. de mor: sit à natura

ex duriſſima quadam ſubſtantia conflatum, ne ſcilicet facilè læderetur, & quo poſſet irrequieto motui ſufficere cum ſit viſcus omnium maximè vitæ animalium, & vtile, & neceſſarium, attamen illud etiam habuit, vt nullum grauem affectum, ſuſtinere poſſit, quin ſtatim necem afferat, vt dixit Ariſt. 3. de partib: animal. cap 4. & lib. 4. cap. 2. vbi dicebat in hoſtijs numquam viſum eſſe cor ſic affectum quemadmodum alia viſcera, ſcilicet iecur, atque pulmones, in quib: quandoquè inuentæ ſunt cicatrices, Galenus quoque lib. 5. de loc: aff: cap. 2. dixit: nullum affectũ in corde grauẽ poſſe ad augumentũ pertingere, quin ſtatim is inchoans occidat, imò verò habet hoc peculiare cor, vt etiam in hoc comm: teſtatur Galenus, quod vulnera ipſius neceſſariam mortem inferãt ſecus, quàm alia commemorata, ſiquidem, & ſanguis, & ſpiritus in ipſo ſtatim inflammantur, & conſequenter calor natiuus cuius id fons eſt. extinguitur. (*Vel ſeptum tranſuerſum,*) hoc membrum alias diaphragma vocatum veteres, & præſertim Hippoc. nominarunt φρένας, non quod exiſtimarent in eo eſſe mentem locatam, vt male putarunt aliqui, ſed quia ipſo violato protinus compatitur cerebrum, aut cor vt ait Ariſtot. 3. de part. animalium cap. 10. atque mens offenditur, vt obſeruatum ſit nonnullos ibi ſauciatos ſtatim riſiſſe, quemadmodum teſtatur Hippocr. 5. Epidem: circa finem de Tychone in Obſidione Dati, qui in in præcordijs catapulta vulneratus riſum emiſſit, ac tandem implacidus, atque conuulſus perijt, q͞d etiam alijs eueniſſe ſcribit, Ariſt. 3. de partib. anim. cap. 10. niſi ibi Hippocr. locum ſignificare voluerit, vbi etiam calori, atque titillationi cauſſam riſus tribuiſſe videtur cum potius mentis errori videatur adſcribenda, Cauſſa autem cur præcordiorum vulnera, vel exigua ſint vſque adeo exitioſa, eſt quia eſt principium vitæ toti corpori, & quia motu æterno cietur, quo fit vt quilibet vel minimus affectus ſtatim incrementum ſuſcipiat, quod minimè tolerare poteſt, quod quoq; dicendum eſt de ſepto tranſuerſo, quod non modo diſciſſum non ſolidatur quia ipſius ſubſtantia eſt tota neruea, verum etiam quia & ipſum perpetuò mouetur, motus autem omnibus vulneribus, & vlceribus, quibuſuis valde aduerſatur. (*Aut aliquod inteſtinum,*) Cur Hippocrates in ſolis inteſtinis appoſuerit particulam (τι, ideſt aliquod) non eſt arduum cauſſam cognoſcere, ſi quidem cætera viſcera commemorata vnica ſunt, Inteſtina autem plurium generum, quorum infima, eadem craſſa vocata crebro ab vlceribus liberantur, quoniam ferè carnea ſunt, vt propterea vniri, & coaleſcere facilius cæteris queant, tenuia verò, & præſertim ſtomacho proximiora uix, vmquam vulnerata poſſunt ſanari, ob ſubſtantiæ ipſorum nerueam conſtitutionem, ſed eſt & alia communis omnibus cauſſa, ſcilicet quod inciſa admittunt ciborum excrementis exitum per vias non naturales, & cum iugiter per ipſa tranſeant eadem excrementa fit, vt ab ijs continuo irritata ſanationẽ non admittunt, & fabulę aniles ſunt quas nonnulli recitant, nimirum viſos eſſe quibus non tantum perforata ſunt inteſtina, uerumetiam pars eorum aliqua penitus exciſſa, (*Aut ventriculum,*) haud ſecus, & ſtomachi vulnera ſunt inſanabilia ſi ſint magna, & profunda propter nerueam ſubſtãriam, atq; cum cerebro communionem, quã fit ut ipſis interdum à ſolis humoribus acribus, ac venenis corrodentibus dilaceratus immaniſſimos cruciatus, atque conuulſiones indu-

cat

cat verum est, & altera ratio, quoniam cum toti corpori paret nutrimentum, instar coqui, vt dicebat Auerr. si quando vlceratur, ita ut perforetur, pars cibi exit per illud foramen, pars verò retenta, nec coqui, nec præparari potest, quò fit, vt corpus nutrimentum orbatum diù superesse non possit, cuius rei exemplum habetur tum in 7. Epid: tum in fine quinti lib. eorundem de Aristippo, qui cum à sagitta grauiter fuisset in ventriculo vulneratus præter alia horrenda symptomata, & cruciatus illud, quoq; habebat, vt nihil infra secederet, ex quo septima die extinctus fuit. (*Vel iecur*) certum est, atq; etiam ab Aristotele, & alijs testatum, visas aliquando esse hóstias, & capras, in quorum iocinoribus inuentæ sunt cicatrices, quæ post vulnera remanserunt: sed erant illæ potius superficiales, quam profundæ, nam vbi partes intimiores scinduntur, necessariò quoque magna pars venarum pertunditur, quibus pertusis tanta sanguinis copia effunditur, vt necessariò cita mors, & certa adueniat, atq; hinc est, quod cuidam secundum hepar vulnerato narrat Hippocrates 7. Epid: statim oculos esse factos cauos, totamq́. faciem cadauerosam, & eadem die perijsse Auicennas tamē narrat cuidam fuisse partem iocinoris abscissam, & superuixisse, quamuis poetę fabulentur Titio Coruum continuo iecur exedere, quod cōcupiscentiæ cuius domicilium est iecur, nimium addictus fuisset, (*Mortale*) hæc uox, ut optimè dicit Galenus initio commentarij interdum significat id, quod necessariò significat, aut infert mortem, interdum quod id facit non necessariò, neque semper, sed ut plurimum, utro autem modo acceperit Hipp. inquit incertum esse, ego verò puto utroq; modo accipi posse, ità ut in aliquibus, quorum vulnera non sunt adeò lęthalia, accipiendum sit vt plurimum, in aliquibus uerò, ueluti in cordę accipi debet, ut semper, atque necessariò, quod quia sic est, merito Hipp. indefinitum reliquit, neque tamē ob hoc Galenus ipsum criminatus est, quemadmodum ipsi nonnullos imposuisse uidetur, Sed: Circa hanc sententiam duo oriūtur examine aliquo digna, vnum est, quia vulnera solent duob. modis consolidari, vt prę cęteris habetur ab Aui: 4. 4. c.p. & ab alijs chirurgicis, vno per primam intentionem vocato, quæ est ita membrum counire, vt ad priorem vnionis statum redeat, alio per secundam intentionem, hoc est generationi calli, aut pori, qui ita colliget, & vniat partes discissas, vt si non ad pristinam reuertantur vnionem, aliquam tamen aquirant, quæ loco illius supplere ualeat. His itaque duobus modis unionis existentibus dignum est consideratione, an quando Hipp. & alij negant huiuscemodi partib. vulneratis unionem, intelligendi de prima intentione, an uerò de ambabus, quasi nullo modo possint reconsolidari, ac propter id sauciati necessariò intereant, Alterum consideratione dignum est, quoniam Corn: Celsus lib. 5. cap. 26. enumerans, quæ vulnera sint lęthalia, recenset inter ipsa renum uulnera, uenarum, & arteriarum magnarum circa fauces, ac spinalem medullam; Lienem uerò, uesicam, uterum, crassiora intestina, ac cerebri membranas uulneratas, in magno periculo statuit. Ad hæc non desunt, qui alia etiam uulnera mortalia proponant, ut uesicæ fellis, cordis capsulæ, pulmonis, lienis, & medullæ dorsalis, quod si uerum est, cur Hippocrat. tantum septem meminerit, præterea 2. prorreth. enumerans uulnera læthalia, dicit esse magnarum uenarum, quæ sunt in collo, & inguinib. nec non

Not. *Not.*

cerebri, iocinoris intestinorum, & vesicæ, cordis non meminit, imò nec cuncta ità dicit esse mortalia, vt effugi mors nō possit, & paullo post enumerans, quib. sit adhibenda medicina, & quibus non, videtur non omnia prędicta vulnera facere insanabilia. In Coacis pariter prænotionibus, aliqua adijcit, quæ hoc in loco nō sunt cōmemorata, cuius diuersitatis rationē inuestigare, nō erit opus inutile. Quantū itaq; spectat ad primū, id certo determinádū est, perinde esse dicere aliqđ vulnus non consolidari, atq; dicere esse mortale, quoniā quæ nullo modo cōsolidátur, hoc est, neq; per primá, neq; per secundá intentionē, proculdubio semper mortē, licet modo tardiorē, modo celeriorē inferunt. Quę itaq; Hip. vult vulnera esse proprię, & ex necessitate lęthalia, sunt quę nullo ex duob. modis possunt vniri, cuiusmodi sunt viscerū prędictorum magna, & profunda, quippe quę priusquā ullo modo vniatur ad exitium perducant, queadmodū quæ per secundam intentionē coalescunt, aut mortē non afferunt, aut saltem valde eam retardāt, sicuti loquitur Auic: 4. quarti, c. 1. quando scribit aliqua ex ijs vulnerib. prædictis curari: Circa secundū illud ad memoriam reuocandū est summatim, quod explicatius dixi, quatuor ob causas vulnera aliqua esse mortalia, vel necessitate Officij, vt in pulmone, & septo trásuerso, vel præstantia naturæ, & vitæ cōmunicatione, sicut in corde, & cerebro, vel profusione sanguinis, veluti quādo iecur, aut uenæ, arteriçuè magnę, quas crassas nuncupare consueuit Hippoc. vel symptomatū immanitate, quę ab vulneratis sustineri nequeat, uti contingit, vbi aliquæ partes neruosæ, & magni momenti vulnerantur; Hæc autem omnia cum potissimum comperiantur in partibus hic ab Hippocrate commemoratis, non est mirum si de ipsis solis loquendum sibi putauit, alijs vel sub hisce septem comprehensis, vel prætermissis, quæ non ita prædictas caussas in sese gerunt, & quas nominauit Hippoc. alibi, vt in Coacis, & in secundo prædictionum, quoniam nō ita prę esse, & veraciter scripsit, quemadmodum in lib: aph: in quo licet non seruet ordinem, vt in præsenti aphorismo nominando prius, quæ sunt magis læthalia, vt cor, cerebrum, iecur, deinde quæ minus, veluti ventriculus, intestina tenuia, septum trāsuersum, & vesica, nil refert, quādoquidem Hipp. interdum quidem: sed non semper huiuscemodi ordinem, contempsit; Cęterum restat illud perquirendum, an sicut vulnera prędictarum partium sunt lęthalia, sic quoque, & vlcera sint, quæ res breuiter hunc in modum est diffinienda, vt dicamus, si celeritatem mortis attendamus, proculdubio in cæteris data paritate vulnera sunt grauiora, quia multo ocius perdūt, sin autem certitudinem mortis, sæpius vlcera sunt læthaliora, quia licet paullatim serpant, tanto magis ad interitum ducunt, id quod uoluit Hippocrates innuere, in libro de locis in homine, ubi dixit difficiliores curatu esse antiquos morbos recentibus ob idquè vetustos esse faciendos recentes: Vtilis autem est aphorismus in primis ad prędictionem faciendam, subinde uerò ad instruendum medicum quę uulnera curanda suscipere debeat & quę non, id quod nos docere Hippocratem secundo prorrethicorum iam dixi.

Vtilitas Aphor.

19 *Cum discissum fuerit os, aut cartilago, vel neruus, aut genæ particula tenuis, vel præputium, neque augetur, neque calescit.*

IN Antecedenti aphorismo de vulneribus læthalibus locutus est, nunc verò de iis loquitur quæ mortalia, licet non sint, haud tamen ad pristinam vnionem redeunt, vt hinc manifesta sit, & connexio cum præcedente, atque Hippoc. mens: Est verò dogma partim physicum, partim prognosticum, nec commodè, in plures partes diuisibilis, nisi placeat quot sunt verba, tot particulas facere. *(Discissum os.)* Quod Hippocrates vocat sua lingua διακοπεν, nos dicimus discissum, & Galen. in commentario docens, quę proprię dicantur διακοπέντα, inquit hæc differre ἀπὸ τῶ διῃρημένων, quoniam diuisa propriè sunt illa, quæ habent diuisionem, eisq. ad sui ipsius finem peruenientem, ita vt ex vna vete fiant duæ partes, discissa verò quæ non habent ita penetrantem disiunctionem, Primum itaq; ait vbi os huiusmodi discisionem patitur, neque augeri, neque colligari, seu coalescere: Galenus autem quid sit apud Hippocratem augeri, & quid conglutinari docens ait primum esse, quando eiusdem generis caro regeneratur, cuius erat ea, quæ sublata est, ut in cauis vlceribus conspicitur, quæ vbi sanantur, non alia ratione id fit, quam qđ cauitas eadem substantia repletur, qua constabat antea. Coalescere verò esse, ait cum labra partium discissarum inter se conglutinantur, atque conglutinata manent. Itaque quod os, & chartilago, non augeantur non solũ manifestis experimentis constat, verum & euidenti ratione comprobatur, quandoquidem, hæ sunt partes ex semine genitę, quę cum nullam similem substantiam habere possint, proculdubio nihil simile generari potest. Cęterum an verũ etiam, qđ nequeant coalescere dubitatũ fuit antiquitus, quoniam nonnulli videntes ossa, & chartilagines discissas simul iungi, putarunt illarum labia simul esse iuncta, ac propterea coalescere, & conglutinari dixerunt, verum hos confutauit Galenus, quod licet videantur, hæc conglutinari, haud tamen est uera conglutinatio, Sed est quędam appositio à callosa materia circumfita sibi facta, vt appatet, quando cadauera secantur, quę habuerint ossa fracta, in quibus apparet fractionis ossis fundus cauus, & disitus, circa fracturã verò callus obductus, qui partes suo loco continet, ne dimoueantur; Nam cum natura salutis hominũ studiosa partes seminarias regenerare nequeat, deficiente sibi materia apta, loco eius ex materia crassa, & terrestri, & glutinosa fabricat, quandam substantiam, quæ parti diuisæ & fractæ circumoblita, deinde indurata instar glutinis cuiusdam eam detinet, haud secus, atque fabrifaciunt, qui discissas tabulas medio glutinis vniunt, ita vt vnitæ firmiter detineantur, quod pariter in ipsis lateritb. conspicitur, atque etiam lapidibus, Verum tamen etsi quę dixi verissima sint, non tamen id est perpetuum, nec simile contingit in cunctis corporibus, atque ætatibus, nam corpora mollia, vt puerorum cum habeant etiam solidas partes satis teneras, atque molles, multo facilius conglutinãtur, imò verò regenerãtur, quàm in ipsis senib. eò qđ sint proximi, natiuitati, par tesq. ipsius sint veluti cerecę, quò fit ut instar cerę fingi, & simul iungi possint Galenus testatur 6. lib. meth. cap. 5. Hęc omnia dicit Galenus, atque etiam alij inter-

Connexio.
Scopus.

interpretes, Verum circà hoc oritur dubitatio an, scilicet uerum sit partes seminariis, siue solidas non posse regenerari, atq; uere coalescere. Nam Gal. lib. 1. de sem: cap. 13. testatur sese uidisse in capite, atque in alijs partibus regeneratas esse multas, atque magnas arterias, immò ubi caua replentur ulcera noua carne, necesse fiant uenæ, quæ possint carnis generationi, & auctioni inseruire, sunt autem uenę, atque arteriæ partes solidę, & seminariæ, ad hæc dentes uidemus regenerari: Ex altera parte neque semen reficiendis, & nutriendis partibus solidis in corpore sufficere uidetur, neque si demus ad esse, uirtus generans cessat operari postquam fœtus est perfectus, ut sapientum omnium sententia est, experientia quoque confirmata; quamquam non desint, qui eam toto tempore uitæ in membris conseruari dicunt pro necessitatib. occurentibus, ut uidetur comprobari ex ipsis detibus, qui etiam in extrema senectute generantur, ut Arist. 5. de gener: animal: cap ult. necnon Galen. & omnes restâtur. Quid igitur statuendum est, illud primo supponi oporret, uirrutem nutritiuā, augentem, atq; generantem, unam atque eandem esse, ac propterea sicut una toto uitæ tempore remanet, quę est nutritiua, sic par est alias, quæ uidentur diuersæ, nec sunt, superesse; at cur una æterna sit cum copore nempè nutritiua, siquidem tamdiu uiuunt animantia, quamdiu nutriūtur, sunt tres potissimum. Caussa una est, debilitas facultatis hoc est caloris natiui, cum enim maior uigor requiratur, ad generandum, atque augendum, hinc fit, ut nutriri quidem possint animantia donec uiuunt, non autem generare, & augeri, quę est etiam ratio, quod senes non generent, ob debilitatē virtutis generatiuę, & caloris, licet alioquin semine haud careant, Alia ratio est paucitas materiæ, quia in membris solidis remanet, quidē materia seminalis, vt videtur voluisse Galen. 1. de sem: cap 73. attamen illa exigua est, nec sufficiens, & apta regenerandis omnis speciei mēbris solidis. Tertia caussa est durities ipsa membrorum contracta, quo fit ut pauca materia, à debili facultate nequaquam possit in duram substantiam conuerri, & quamquam dentes qui sunt partes durissimæ, ita vt neque igne domari possint, quemadmodum Plinius dicere solebat, id fit propterea quod ut ait Arist. 5. de generat: animal: cap. vlt. Locus dentium calidissimus semper est, & maximè in puerulis, quo fit, ut ijs qui sunt vel natura, vel exercitatione, & fricatione, aut lactis calidioris vsu ijs in partibus calidioribus, citius quoque erumpant dentes. Quod porro aliquæ partes facilius alijs augeantur, & coalescant, complures possunt esse caussæ, unā est mollities, qua fit, ut calor facilius possit nutrimentum conuertere in substantiam restaurandam. Secunda est facilitas, uel aptitudo nutrimenti in substantiam conuertendi, vt fit in carne, quæ omnia desiderantur in partibus solidis, & presertim in osse. (*Vel neruus*,) quod dixi de osse & chartilagine, idem quoq; dici potest de neruo, quamquam illud uerissimum est, ex enumeratis ab Hippocrate, nullum discissum restaurari difficilius ipso osse, propter quod etiam iure ab Hipp. 1. loco est commemoratum; neruus autem femoris, quod in lucta Iacob. cum angelo fuit ipsi percussus, ita ut emacruerit, & subito claudicare fecerit, haudquaquam diuisio, aut discissio fuit, alioquin haud ita citò à claudicatione fuisset liberatus. (*Aut gena vel preputium*,) Galenus reddens rationem cur hę duę partes discissę nequeant coalescere, ait esse quoniam ubi

discea-

discinduntur labia ipsorum statim longe, lateque distant eò, quod & neruosa, atque tenuia sint: Aristot. autem secundo de partibus animal. cap. 13. dicit non coalescere præputium, & cilium, quia cutis est sine carne. Verum & si hoc de gena facile concedi queat, haud ita tamen de præputio videtur affirmandum, quandoquidem sæpe videmus præputium etiam inuitis, medicis, vbi scinditur coalescere, quinimò experientia compertum est, interdum parte, ipsius penitus abscissa nihilominus coaluisse preputium, ità vt fuerit necesse sæpius abscindere, vt mihi Romæ contigit in quodam iuuene, qui cum haberet occlusum præputium, necesse fuit amputare, & iterum animi coalescebat. Veteres quando infibulabant cãtores, ne vsu Veneris vocem deprauarẽt, fibula adempta sine labore foramina occludebantur: Itaque ex hac parte nõ videtur. Ex altera ex authorit: Hippocr. non solum hoc in loco, verumetiam in Coacis prænotionib. id quod pariter confirmatum habetur ab Aristot. 2. de hist: anim. 13. Pro cuius difficultatis ratione sciendum est præputium, quod à Græcis ἀκροποσθία dicitur nihil aliud esse quàm cutim illam à quà glans contegitur, in id à natura fabricatam, vt pars illa glandis tenera, quodam munimine defenderetur ab iniurijs, in qua re inuenio Aristotelem, & sibi contradicere, & falsum dicere, nam primo de hist: 13. ait cutem qua tegitur glãs esse innominatam, vocari autem ἀκροποσθίαν, id quod est commune, & glandi, & cuti, (quæ res à nemine veterum dicta est,) 2. verò de partib. 13. ait ἀκροποσθίαν, esse cutem sine carne, ac propterea nõ coalescere. Cum autem ita sit præputium, certum est aliquos sine illa parte nasci, qui nudi vocãtur, qualem fuisse Sem, Noes filiũ aliqui scribunt. Hanc autem Deus Abrahæ præcepit, vt faceret posteris suis abscindere, tum ut distinguerentur ab alijs nationibus Iudæi, quos ob id Horatius vocauit Apellas, & Martialis recutitos, tum vt discerent omnem vitiorum occasionem amputare, siquidem ab ea parte cuncta pene scelera nostra oriuntur, quemadmodum Plutarchus lib. de garrulitate narrat respondisse Anacharsim Scytham, qui interrogatus, cur dormiret, semper manu ori apposita, & altera compressis genitalibus, respondit: id facere solitum, vt doceret eas partes semper esse comprimendas, vnde vitia cuncta originem ducunt, alias quoque rationes afferunt Philo in tractatu de circumcisione, & Raby Moses 3. lib. directorij, quas ibi cognoscere vtile & iucundum est. Non est dubitandum, ipsum coalescere, & refici: nam 1. Gen. 25. & 1. Machabæorum explicite habetur, similiter apud Paullum 1. ad Corinthios 7. & apud Epiphanium lib: de pond: & mens: nam aliqui iudæi, vt occulerent circumcisionem, curabãt remedijs reficere, quod Esau inuentum fuisse dicunt, & de qua re Corn: Celsus scribit 7. lib. cap. 25. Quid dicemus pro Hippoc. & Aristot. Dicendum non fuisse veram: sed retractionem quandam cutis sursum, atque postmodum per consuitionem vnitæ instar ossium, ità vt non sit neque secundum primam, neque secundam intentionem. Vtilis est aphorismus potissimum ad prognosim faciendam, maximeq. ad instruendum medicum, vt quando sibi eiusmodi vulnera ocurrunt tractanda haudquaquam speret sese prima intentione, (vt aiunt medici) posse ea curare, Sed tantum secunda, scilicet vt callo cito generando viuendi ratione studeant.

Præputiũ quid.

Vtilitas Aphor.

20 *Si in ventrem sanguis praeter naturam effunditur, necesse est suppurari.*

AD diuisionem, seu discissionem cuiuslibet membri ex supradictis solet subsequi aliqua sanguinis effusio, seu per eum ipsis caro, & venæ inciditur, vnde sanguis effluit, qui sanguis si moderatè fluat extra corpus, nil mali solet efficere, sed si effluat à loco proprio intra corpus, solet corruptio ipsius sequi. Ideò postquam in superiori aphor: tractauit de diuisione partiũ exanguiũ, quid mali sequatur in præsenti voluit docere, quid sit expectandum, vbi aliqua pars sanguinea secatur, ac sanguis intra retinetur, vt clara sit simul continuatio, atque scopus Hippoc. Est enim sententia prognostica, simplex, & indiuisibilis. *(Si in ventrem,)* notat Galenus aliquos voluisse legendam esse hanc particulam, absque articulo (τὴν,) quod cum ea significet particularem ventriculi cauitatem, absq. verò ea significet in vniuersum cauitatem quamlibet, siue paruã & ratione contemplabilem, siue magnam & sensibilem, cuiusmodi intellexisse Hipp. ipse quoq; arbitror, perinde, ac si dixerit Hipp. in quamcumq; corporis cauitatem. *(Sanguis effusus sit præter naturam,)* Solet autem sanguis effundi, vel incisis vasis à re externa, vel intus sponte aut ob copiam, aut ob qualitatem effractis, de quibus omnibus effusionibus intelligendus est Hipp. modo sit. *(Præter naturam,)* id quod additum est non absq; ratione, quoniam sunt quædam caua in nostro corpore, in quibus naturaliter stat sanguis extra venas, vt in sinu cordis, necnon in quadam Iecinoris parte, quo nisi aliunde præter naturã effundatur, haud quaquam corrumpitur, nisi dicere velimus, (& forsan melius) partes præter naturam coniungi, cum sanguine, quasi dicere voluerit sanguinem morbosum necessariò suppurari, vbi in cauitatem aliquam effunditur, hic enim necessariò in pus vertitur. *(Necesse est suppurari.)* Hoc certè Hippocr. dictum non exiguam dubitationem habet, quandoquidem non videtur vlla esse necessitas, ob quam sanguis extra venas in aliquam cauitatem, vel magnam, vel exiguam effusus debeat suppurari, & quod spectat ad exiguas cauitates, certum est in corporibus sugillatis, atque in vibicibus sanguinem extra venas vi effusum, in cauitates subcutaneas rarissimè suppurari, Sed potius attenuatum, atque in halitus conuersum dissipari, Adhęc si sanguis similiter in quampiam insignem cauitatem, puta ventriculum, thoracem, intestina atque similia effundatur, constat non necessariò suppurari, sed potius grumescere, ita vt interdum strangulet, præterea quando factus phlegmon suppurari debet, id fit quia is arctè in angusto loco conclusus vehementer incalescit, atque ita suppuratur, vnde medici ad maturandam suppurationem, solent emplastmatibus vti, quæ obturent, caloremq. natiuum vna cum præter naturali, à quibus fieri suppurationem sępe docuit Galenus, & Auerroes conseruent, atque augeant, Arist. etiam lib. 2. de partibus animalium cap. 9. probat satis accurato discursu sanguinem in venis propterea non congelari, neque grumescere, quoniam ibi conseruatur à calore, qui continuò ipsis suppeditatur à corde, addens si vena aliqua esset à corde

secreta,

secreta, ibi sanguis putresceret, sicut omnis qui valde recedit à propria origine putrescit; Ex quibus omnibus rationibus videtur colligendum esse, minimè sanguinem extra venas in locos cauos fusum necessariò suppurari, vt clarissimis verbis in præsenti proposito aphorismo asserit Hipp. Galen. qui vidit difficultatem, dixit Hippocratem haud propriè accepisse hoc in loco suppurationem, sed pro conuersione quadam in saniem, aut certę pro corruptione mutationeque à statu naturali, in quo conseruatur à loco proprio, siquidem effatum est commune philosophantium locum quemlibet certam habere proprietatem, merito cuius locatum conseruatur, atq; inde fit, vt vbi sanguis à proprio loco exit, statim naturam suam amittat, ob idquè modo in putredinem, modo in nigredinem, modo in grumum conuertatur. Verum non defuerunt, qui ausi sunt criminari Galenum quasi Hippoc. minimè abusus sit voce suppurationis pro corruptione, sed ea propriè acceperit, intelligens tamen pro cauitate, magnam & calidiorē, veluti caput, pectus, & ventres naturales, in quos omnes effusum sanguinem, & diu retentum tandem in pus conuerti dicunt; Sed neque hoc perpetuo verum est, quandoquidem videmus effusum sanguinem grumescere in vesica, & lotio reijci, quemadmodum etiam Hippoc. in Coacis testatur fieri in ventriculo, & thorace, & vtero, ac in ipsis intestinis, à quibus videmus non raro sanguinem grumefactum, & aliquandiu retentum, vna cum fœcibus excerni. Itaque multò satius est, vt cum Galeno pro suppuratione intelligamus omnem à statu naturali recessum, quemadmodum etiam intellexit primo de morbis, cum dixit sanguinem ex vulnere in ventrem effusum necessariò suppurari. Attamen videtur Gal. immemor fuisse eorum, quæ dixit hic, quando scripsit lib. 1. de semine cap. 4. hæc verba. Quod si ex vasis decidat sanguis in quoduis instrumentum cauum in animali statim grumus efficitur, nisi dicamus semper sanguinem in cauitate effusum grumescere prius, deinde aut putrefieri, aut in pus conuerti. Porrò quod dixit Arist. 3. de hist: animal: cap. 6. caussam congelationis seu grumefactionis sanguinis esse fibras, & propterea, quæ carent his, animalium eorum sanguinē minimè grumescere, haud sensui correspondet, cum certum sit cuiuslibet animalis sanguinem à proprio loco vbi conseruatur, in alium cauum emissum præsertim grandiorem grumescere, vt huius caussa potius loci proprietati amissæ, quam fibris sit tribuenda. Vtilis est aphorismus ad prædicendum ex sanguine intus retento extra propriū locum ipsius corruptionem, à qua deinde infinita prope detrimenta subsequi consueuerunt. Atq; hoc monere sibi placuit, vt medicis monstraret, semper huic esse incumbendum in vulneribus, alijsq. percussionib. à quib. timetur sanguinem esse in aliquam partem effusum, vt sanguis foras ducatur, ad quod obtinendum solemus, & purgantia medicamenta, & Mumiam uocatam, quę ad id mirificę valere putatur, administrare. *Vtilitas Aphor.*

21 *In insanientibus si varices, vel hæmorrhoides superuenerint, insaniæ solutio.*

PROCVLDVBIO melius fuisset hic aph: locatus post 12. in quo de hæmorrhoidib. vt melancholicis, at potest etiam aliqua inueniri cōnectendi ratio: nam hæmorrhoides, & varices fiunt ob quandam sanguinis melācholici, *Connexio.*

& craſſi ad crura, & venas tranſfuſionem, quæ cum ſæpenumero conferat, voluit Hipp. ſermonem ipſius, ſubiungere illi, quam dixerat ſemper nocere medio corruptionis, quare patet, & modus connexionis, & conſilium Hipp. quod eſt docere medicos, quo pacto debeant ſalubriter imitari naturam, & quid prædicere boni interdum debeāt extrema, fuſione ſanguinis à loco proprio ad alium. Eſt enim aphoriſmus prognoſticus quidem, ſed & curatorius, nullam tamen habet rationem coniunctam, neq; diuiſionem. *(Maniacis:)* Celſus lib. 2 cap. 8. transferre hunc locum voluiſſe videtur, cum ſcripſit. At Varix ortus, vel per ora venarum ſubita ſanguinis profuſio, vel tormina inſaniam tollunt, quo loco tamen additaq; eſt particula, (vel tormina,) quæ hic minimè habetur, Galen. in comm: ſcribit hic ab Hipp. nomine, μανίας, intelligere melancholiam quemadmodum etiam in Coacis ſic ſæpę vſurpat: Verum etſi quod ait Galenus non ſit ab vſu Hipp. alienum, haud tamen video, quin etiam hæc poſſit intelligi de vere maniacis, imo verò, & de alijs compluribus capitis affectibus, quos experientia quotidiana monſtrat, ex quolibet ad inferiora abſceſſu perſanari, vt etiam ſignificauit Hippo. 2. Epidem: quare ſiue intelligamus melancholiam, ſiue furorem, proculdubio iuuant, & varix, & Hæmorrhoides ſuperuenientes, quāquam vbi in furibundis penitus eſt ab alienatum cerebrum, haudquaquam hęmorrhoides, aut aliud naturale præſidiū iuuent. *(Varicibus.)* Quid ſit varix

Connexio. *Scopus.*

Variū Hiſtoria. exponit Gal. in Comm: Sed vt breuiter videamus totam vaticum naturam, atq; eius cauſſas, primo ſciendum eſt, quos Hipp. hic vocat κιρσοὺς, & Athenienſes κρισσοὺς, ab Ariſtot. vocari ἰξίας 4. prob. 2 1. & 6. prob. 3. nec non 3. de hiſt: anim: cap. 1 1. & alibi, quinimo etiam ſic Gal: ab Hip. vocari interdum ſcribit in ling: expoſ: quod etiam videre eſt, apud Polluecem Heſychium, & alios, & Dioſcor: vocauit, etiā βδέλλαμ εξ Hipp 2. prorrhet: vt teſtatur in linguis Gal noſtri cōmuniter appellant varices, qui nil aliud ſunt, niſi venæ dilatatæ in fęmore, & cruribus, vt ait Gal. in hoc comm: & bene dixit venas, quoniam arteriç dilatatę faciūt aneuriſma. Verū illud ſciendum eſt Gal ſic definiuiſſe in hoc loco, quoniam putauit Hip. loqui tantummodo de crurum varicibus, & femorum, nam ipſemet lib: de tum: præternaturam cap. 1 6. & Paullus lib. 6. cap. 6 4. 8 2 dixerunt, veteres quaslibet venas dilatatas, & maximè in ſcroto vocaſſe κιρσοὺς, & Athenienſes κρισσοὺς, vt etiā vocat Apſyrtus inter hippiatros. Quinimò Hipp 1. lib. de morbis, & in lib. de internis affectionibus ſcribit etiam in pulmonib. oriri uarices, quos Plautus uocauit ramices, ſic. n. apud ipſum in Mercatore Charinus dicebat ſeſe pulmonis ramicem currendo rupiſſe, quem locum, ut bene interpretatus eſt Nonius, ſic malę intellexerunt Lambinus, & alij. Cauſſam cōtinentem huiuſce morbi, (ſiue in uia, ſiue in aucta magnitudine ſtatuamus) ponitur à Gal. hic & lib. de atra bile craſſus, & melancholicus ſuccus, & ater à natura ad ignobiliores partes depulſus, quarto autem de comp: med: per genera, c 2. etiā pituitā concurrere ad gener: uaricum ſcribit, Ariſt. autem 3. de hiſt: anim. cap. 1 1. dixit, & hæmorrhoidas, & uarices fieri ex ſanguine uitiato, & excreſcente. Quarto uerò probl. 2 1. dicebat fieri etiam ex flatu, ac propterea, tam in brutis, quam in hominibus, ubi fiunt uarices, gignendi poteſtatem hebetari, quod flatus, qui tentiginem facere deberet, in uarices transfundatur, propter qđ Apſyrtus equos

Varix, quid.

uarices

uarices in testiculis, habentes admissuræ non esse idoneos dixit. Cæterum caussæ naturales huiusce mali sunt plerumq. in primis ætas & sexus, de quib lo-quens Arist. 10. particul. prob. 39. & 1. de gen: anim: dicebat neque pueris (quod etiam dicit Hipp. in Coacis prænot: de uaricibus tibiarū,) neque spadonibus, neque mulieribus, præsertim quando adhuc sibi fluūt menses, uaricibus tentari; Ex caussis autem externis sunt, & aer crassus, & regiones similes, de qua re loquens Hipp lib. de aer: aqu: & loc: dicebat in locis ad occasum sitis, ac prauis aquis utentibus fieri in uiris tibiarum uarices, Equitatio quoque ad tibiarum uarices inducendos maximè facit, ut Hipp. in fine 7. Epid: testatur contigisse. Cuidam circa Elealcis fontem, quem scribit per sex annos habuisse ex equitatione tumores inguinum, uarices, & coxédicum dolores, & Medici Romani cum Germanicus crura gracilia haberet, ei præceperunt, ut equitaret, & præsertim à prandio. Vtrum uerò hoc in loco Hipp. loquatur tantum de crurum, & femorū uaricibus, quemadmodum uidetur censuisse Gal. an etiam de alijs, & præsertim inguinum, & scroti, ualde dubito, quandoquidem ipsemet Hipp. 2. Epid: sect. 5. dicebat uarices scroti uocis gracilitatem auferre, & sect. 1. abscessus per uarices in morbis esse bonos, quemadmodum etiam tertio de artic: tex. 3. dicebat gibbositates factas infra septum transuersum ex morbo, aliquando solui à uaricib. crurum superuenientibus. (*Vel hemorrhoidibus.*) Qua ratione uarices insanientibus superuenientes, eos liberant, scilicet quia humor melancholicus ab ipso capite in infernas partes abducitur; quod abscessus genus semper commendauit Hipp. eadem quoq; hæmorrhoides illud faciunt, atque tanto magis uaricibus, quod materia noxia in his adhuc in corpore retinetur; licet longis, in illis uerò extra corpus pellitur, nam hæmorrhoidas sanguine manantes intellexisse Hipp. & Cels: & Gal. non dubitant, quamquam Gal. nihil hoc in loco de hemorrhoidibus explicitè dicat, id tamen insinuat latenter, & magis confirmat retro aph: 11. huiusmet libri, Verum non hæc duo tantum remedia conferunt, in quibusuis magnis affectibus capitis, Verū quaslibet alias insignes euacuationes abscessusuè superuenientes conferre non est dubium, Et notandum est, Hippoc. usum esse particula, aduersatiua (uel) & non copulatiua, quoniam uix fieri potest, ut quispiam, simul & uaricibus, & hæmorrhoidibus exerceatur, Vtilis est aphorismus in primis ad præcognitionem, sed & quoque ad curationem, quoniam medicus docetur non solum insanientibus, uerumetiam in quibuslibet alijs capitis affectibus utilissimas esse sanguinis ex infernis partibus missiones uel per hæmorrhoidarum apertionem, uel per crurum scarificationem, uel per uenarum poplitis, aut malleoli incisionem, id quod facere Galenus in melancholicis uertiginosis, & Epilepticis curandis habetur ex libro de cur: rat: per sang: miss: Atque hinc est, quod semper damnaui eos, qui uarices ligaturis, fascijs, atque calceis ex corio canino comprimere, & cohibere nituntur, si quidem sanguis ille impurus retrocedens, uel in caput, uel in pectus, uel in aliud uiscus impelli periclitatur, Et narrant de Mario, illum euasisse crudeliorem, postquam sibi unius cruris uaricem abscindi curauit, nec dissimile est, quod scribit Hippocrates in hoc eodem libro aphorismorum trigesimoquarto, scilicet caluitium curari per uarices succedentes, & illud renouari, delitescentibus iisdem, *Vtilitas Aphor.*

Arist.

Arist. quoque 3. de hist. anim. cap. 11. secutus Hipp. quem tamen numquam compellat in fine capitis ait, nonnullos, qui habent uarices non caluescere; Siq. calui sint, ac varices superueniant, aliquando ijs capillos renasci.

---

22 *Quæcunque rupta ex dorso ad cubitum descendunt, venæ sectio soluit.*

Et præsens aphorismus, & complures subsequentium, nec inter se, nec ad modum cum superioribus connexionem habent, ex quo melius est eum accipere tamquam separatam aliquam sententiam, in qua Hippoc. vult docere, vtilitatem missionis sanguinis etiam in ijs, quæ non ita eam requirere videntur, cuiusmodi est ruptio ex dorso ad cubitum, nisi tamen dicere placeret in antecedente ostēdisse Hippocratem, quo modo sanguinis naturalis de loco ad locum transmutatio curet morbos, hic verò docere quomodo euacuatio artificialis idē præstet aliquando. Itaq; sententia est curatoria, eius partis, quæ chirurgia uocatur, & est sententia simplex, & sine ratione, atq; indiuisibilis. (*Quæcumq; ruptures,*) ῥήγματα, quę vox hic ab Hippocrate vsurpatur, complures significationes apud Hippoc. habet, vt Gal. hoc in loco docet, in explicat: vocum, & 3. methodi cap. 1. atque alibi, interdum significat internam vomicæ alicuius ruptionem, interdum vasis fracturam, interdum atque propriè diuisionem carnis musculorum, absquè vulnere tamen factam, sicut in neruis σπάσμα ex violento ictu, ex graui casu, aut quapiā alia contusione. His .n. modis sæpę vsurpata inuenitur, & in lib. de morb: & in lib. de aere aquis & locis uox (ῥήγματα,) quomodo aūt hic accipiatur, non uidetur Gal. esse certus, inquit .n. aliquos scripsisse non ῥήγματα, sed melius ἀλγήματα, i. dolores, eo quod impossibile sit ruptiones, uel propriè acceptas, uel etiam impropriè ex dorso descendere ad cubitum, sicuti interdum contingit in loco fracturæ colligi sanguinem, cuius curatio est ipsius dissipatio, Iam uerò dolores alij in dorso fiunt ab influente humore, qui sanè à loco ad locum transmutatur, quiq; interdum solus est, plerumq; uerò flatui cōmixtus crasso, ac sectione cubiti uenæ euacuatur, quando huc uerti ipsum apparet, iuxta regulam ab ipsomet Hipp. traditam, s. eo ducendum esse, quò natura uergit per loca conferentia. Atque hæc est una interpretatio, quam alijs anteponere uidetur Gal. sed est & alia, in qua si accipientū est propriè ruptio, ita intelligendum est, ut dolor consequens ipsam ruptionem per consensum quodammodo ad cubitum descendat, non ipsa ruptio, in quo casu non est dubium iuuare quoque carnis musculorum diuisionem uenæ cubiti sectionem non peculiari ratione: sed communi euacuationis sanguinis, quæ debetur huiusmodi dolorificis ruptionibus. Atque hæc Galenus satis accuratę, & appositæ: Qui sit ἀγκών, siue cubitus, non est difficile intelligere, qui licet a medicis uariè acceptus inueniatur, hic tamen accipitur ab Hipp. pro medio articulo ipsius brachij in cuius interna parte, cum sint tres principales uenæ disseminatę, una in externa parte, quę cephalica uocatur, & ex qua in affectib. capitis curādis sanguinē euacuare solemus, altera uerò in medio, quę iecoraria dicitur, & ex qua ut etiā Aristoteles docuit solet in iocinore laborāt è sāguis mitti, tertia uerò in parte interna

propterea

propterea interna vocata; ex qua missus sanguis maximè omnium corpus vniuersū exinanire valet, cum inquā tot sint venæ cubiti, dubitari merito potest de qua vena intelligendus sit Hippocrates: nam de vena aliqua cubiti, ipsum esse locutum illius phrasis, & aliorum testimonia præsertim Galeni satis demonstrant, quod autem etiam de vena interna potius sit interpretandus primò videtur colligi posse ex ipsius Galeni verbis in extremo commentario, vbi scribit posse sectionem venæ cubiti iuuare communi euacuationis ratione, communis autem dicitur euacuatio, quæ vniuersum corpus euacuat, quod certè fieri interna cubiti vena secta sæpenumero scriptum fuit ab ipsomet Galeno. Ratio porrò ob quam huiusmodi sanguinis euacuatio iuuet, vbi dolor ex dorsi ruptura ad cubitum transfertur est, quia quoniam sanguis, qui confluit ad rupturam ex toto corpore ad cubitum vergere indicat dolor, Itaque euacuato ab ea parte sanguine, non modo totius corporis euacuatione impeditur, & retrahitur ipsius sanguinis impetus à loco rupturæ, uerum etiam si eius quippiam eo iam in fluxit, euacuatur. Sed huiusmodi consilium videtur non modo periculosum verumetiam aduersus præcepta Galeni, qui ubiq; præcipit, vt laborante aliqua parte, ex aduersa sanguis, non ex eadem detrahatur, Aliqui ut euitarent hunc scopulum, dixerunt: Galenum esse locutum de partibus inflammatione, aut inflammationis suspicione laborantibus, de quibus hoc in loco Hippocrati non est sermo, Verum huiusmodi responsio haudquaquam mihi satisfacit, tum quia Galeni lex uidetur esse non solum de inflammationibus, uerumetiam de quibuslibet alijs morbis euacuationem sanguinis postulātibus. At concesso etiam, quod loquatur de inflammationibus, ruptura dorsi cum dolore ex influente sanguine à toto, plane si non est cum inflammatione maximè periclitatur ne fiat, vt etiam gratia inflammationis auuertendæ sanguinis missio exigatur. Itaque mihi videtur posse aliquo alio modo responderi; scilicet dorsum esse medium inter ambo brachia, medium autem habere rationem contrarij ad vtraq; extrema, ita vt in dolore dorsi, & affectu mittere sanguinem à cubito, sit mittere à contraria parte, atque hinc est, quod & Galen. 13. Meth: cap. 11. & lib. de curat: per sanguinis, cap. 18 & Hippocrates ante illum statuerunt simpliciter, vt inflammatis partibus supra renes sanguis mittatur à partib. superioribus, ab infernis vero si inflammatæ sint partes infra ipsos renes, quemadmodum vtrinque mitti potest, quando in ipsismet renibus reperitur inflammatio. Sed vtcumque sit, hæc sententia non est ita sancta, quemadmodum aliæ plerequè, siquidem nusquam alibi apud Hippocratem reperitur. Est autem utilis ad curandos omnes morbos cum dolore, qui fiunt in ipso dorso, & puto Hippocratem sic expertum esse, & docere uoluisse, quod forsan animaduerteret, posse de auxilio dubitari; est enim talis eiusmodi mos, ut in quo non ita uidentur conuenire ratio, & experientia, ipsi rationi anteferat experimentum.

Dub.

Solut.

Solutio au ctoris.

Vtilitas Aphor.

23 *Si timor, atque mæstitia longo tempore habentes perseuerent, ex eo atra bilis significatur.*

SI pro insanientibus in aphorismo 21. accipiendi essent melancholici, vt accepisse videtur Galenus, iure potuisset post eum hic aphorismus locari, in quo Hippocratis consilium est docere, quo pacto sint dignoscendi illi, qui vera melancholia laborant; Sed siue sic, siue aliter statuamus parum refert, illud certum est præsentem sententiã pertinere ad partem medicinę simioticam, in qua traduntur signa cognoscendarum ęgritudinum, est.n. purum dogma conferēs etiam ad praxim, vt suo loco dicetur, est simplex, & indiuisibile (*Si timor.*) Cornelius Celsus lib. 2. cap. 7. ita Latinum fecit. At si longa tristitia cum longo timore, & vigilia est, atræ bilis morbus est. Vbi cur addiderit uocem, (*Vigilia*) quæ in ipso aphorismo non reperitur, haud intelligo, nam Hipp. qui eam dimisit, sane aliqua ratione fecit, scilicet quòd intelligeret eos qui perpetuo fere mæroribus, & timoribus aguntur haud posse somnium capere, Et Hippocr. 6. Epid. sect. 8. contex. 28. tradens præcepta pro cognoscendis morbis dicebat, Mentis quoque intelligentiam esse spectandam, ut per se ipsa constat, citra instrumenta, & res externas, an tristitia, aut gaudio, an metu, aut confidentia, an spe, aut animi abiectione tenetur, quo in loco nullum de uigilia uerbum fecit. Quid autem sit timor, seu φόβος, & quid meror, siue δυσθυμία, satis accommodate docuit Arist. 2. Rethor. lib. cap. 5. ubi scripsit: timorem nil aliud esse quàm perturbationem quãdam ex cogitatione, seu expectatione mali corruptiui propinqui, ab hoc enim haud multũ distat mœror, seu męstitia, imò est ueluti præuia dispositio ad timorem, & nil aliud est, quam tristium rerum quędam profunda cogitatio, Cęterum quomodò humor melancholicus huiusmodi timores, & mœstitias inducunt, controuersum est inter Galenum, & Auerroem. Is enim tertio de loc. aff. cap. 7. circa medium dicebat; propterea timere, & mœrere melancholicos, quoniam sicut pueri, & indocti ualde metuunt, atque terrentur, ubi in tenebris sunt, sic animus obscuritati humoris melancholici offusus timet, atque tristitia semper cogitat, eo quod animi mores, & humorum, & temperamentum sequantur. Cęterum Auerroes 3. collect. cap. 40. primum redarguit Galenum, quod dicat uerba causationum, siquidem in obscuro animę nullum aliud detrimentum accedit, quam priuatio sensati sensui uisibilis, atq. animã nō uidere in corpore, ita vt sentiat terrorē nigredinis, ac turpius esse dicere ipsam uidere extra; neque enim nigredo est obiectum animę, sed ipsius sensus uisorij, Post hęc ponens Auerroes propriam opinionem, scilicet quod proprietas quædam ipsius humoris melancholici sit facere mœstitiam, atque timorem, sicut proprietas sanguinis est facere gaudium, & lætitiam, non autē quod animæ lumen tradat, atque hoc totum subdit esse compertissimum unicuique, qui aliquid de natura gustarit, Verum ut imponit Auerroes Galeno, quod dicat cantilenas, sic ipsi imputare licet, quod ad proprietates secretas confugiat, cum liceat multo euidentiores caussas inuenire; quę ex ipsius rei natura intellecta facile

Scopus.

Mæror, quid.

cile

dile secundum Galeni sententiam reperiuntur; nam si natura timoris, & mœroris est; quam proposuimus ex ipso Aristotele, certè facile intelligi potest, sicuti in obscuro terrentur pueri, atque indocti, quoniam ex priuatione lucis perturbantur, ob cogitantiam alicuius mali corruptiui propinqui; Sic à praua humoris melancholici tempetie vis cogitatiua perculsa, aliquid mali corruptiui cogitat vnde & timor, & mœstitia suboriuntur, quemadmodum etiam fieri mœstitiá grauato ventriculo plerisq; in locis dixit Galen. & maximè in lib. de Plac. Hipp. & Plat. Et quamquam Galenus videatur dicere colorem humoris esse, qui moueat animum, attamen eum ibi accepit, non vt obiectum visus: sed vt rem consequentem temperamentum ipsius humoris, quod ibidem dixit sequi mores animi, imò si rectè ipsius verba attendantur afferens rationem, quamobrem color ater moueat animum, ait: quoniam & humores, & omnino corporis temperamentum alterat animi functiones, vt & medici, & philosophi omnes asseuerant, fit autem huiusmodi alteratio, quia spiritus, qui sunt instrumenta ipsius animi, cum deberent esse lucidi, fiunt obscuri ab ipso nigro colore, vt ob hoc, imaginatiua vitietur. *(Longo tempore perseuerent:)* Hæc verba necessariò addita esse verę docet Galenus, quandoquidem sępè numero contingit, vt propter aliquam externam caussam puta mortem agnati, aut personæ caræ, propter minas inimicorum alioquin natura lætus mœreat, & metuat, neq; tamen statim dicendum est illum esse melancholicum, verum huiusmodi passiones facile, atque citò sedantur, quòd si diù perseuerent signum est, vel non pendere ab externa caussa, vel ab ea iam esse factam internam, & corpoream vocatam, cuiusmodi sæpenumero accidere videmus, vt caussæ externæ perdurantes, tandem internas producant, sic enim ab externo mœrore perdurante spiritus agitati, iugiter faciunt calefieri viscera, & præsertim cor, atque iecur; vnde post combustus, seu fœculentus sanguis genitus crassos, atque atros vapores in caput mittit, qui perturbantes ipsius cerebri temperamentum, cogitatiuæ facultatis functiones ita alterant, vt sequantur timor, atq; mœstitia, qui donec mortem non metuunt, tolerabilis affectus est; Sed vbi res eò deuenit, vt quemadmodum Bellorophontem fingit Homerus iam charos omnes odio habeant, fugiant, plorent, ac non solum mortem timeant, sed de ea sibi consciscenda cogitent, res pœnę deplorata est; atque magnopere custodiendi sunt, ne clam sibipsis manus inferant. vt euenisse non rarò compertum est, *(Melancholia est,)* græcę μελαγχολικὸν τὸ τοιοῦτον, idest melancholicum tale, cum enim melancholia possit κατὰ σχέσιν, & καθ᾽ ἕξιν idest secundum habitudinem, atque secundum habitum fieri, proculdubio quum Hippocrates dixit, melancholicum tale est, nil aliud significare uoluit, quam melancholiam non habitudine solum, sed in habitu, ac plene consummatam esse, habet namquè id proprius habitus, vt actiones ipsius sint non modo continuatæ, nec quicquam penè intermittentes, verumetiam diù perdurantes. Igitur timores, & merores continui etiam diuturni non modo signa, verumetiam caussæ sunt melancholici morbi, vt antea dictum est. Cur uerò dixerit potius melancholichum est, non autem bonum, vel malum fuit, quia vt habetur ab Aristotele 1. prob. particulæ trigesimæ. Atque alibi sæpę; dicuntur melancholici ingenio, multisquè alijs rebus ualere, at

 sapien-

sapientes, atque artibus illustres viros, vt plurimum fuisse melancolicos, quod non de morbosa, sed naturali temperie melancholica, eaque moderata prodit. Est ergo vtilis aphorismus, tum ad cognitionem melancholiæ, iam habitum adeptæ, tum maximè ad medicos docendos, quando magnopere vigilare debent remedijs aduersus melancholiam, scilicet quando perseuerantes, & continuati sunt timores, atq; mœrores, quo tempore, etsi difficilimum sit curare eos, attamen non est desistendum, imò verò dicebat Aristot. in fine lib. 7. Ethicorum, melancholicos egere assidua medicatione, quod corpora ipsorum semper mordeantur.

Vtilitas Aphor.

24 *Si quod intestinorum gracilium discindatur non coalescit.*

VT dicebam alias multo melius fuisset hic aphorismus locatus in hoc eodem libro post. 18. octauum aphorismum, in quo peculiariter de intestinorum tenuium vulneribus verba faciens dixit ea esse mortalia, quę tamen hoc loco cum non dicantur lęthalia: sed dumtaxat non coalescere, videtur Hippoc. voluisse eam sententiam corrigere, quasi verò post eam notatam expertus sit non protinus intestini tenuioris discissionem interitū afferre: sed bene coalitionem non admittere, quemadmodum aliquos esse visos narrant, qui licet vulnerati sint secundum ea intestina; attamen aliquandiu superuixerunt, Et hæc si vera sint, cessabunt Galeni rumores, qui hunc aphorismum tamquam superfluum, & inutiliter intrusum penitus esse expungendum clamat. Verùm cùm & in Coacis prænotionibus, & primo libro de morbis hæc eadem præcisę sententia habeatur, fit vt eam non omittendam esse duxerim, quæ tota prognostica est simplex, atque indiuisibilis. (*Si quid intestinorum.*) Si post decimumoctauum, ut dixi positum fuisset, imò etiam non positus sit, audeo dicere, aut Hippocratem posuisse quoque hunc inter aphorismos, vel ratione antedicta, vel potius, vt rationem afferret, cur vulnus gracilium intestinorum sit mortale, scilicet, quoniam numquam coalescit, neque prima, neque secunda intentione, & cum ita sit, illud quod dicebat Cornelius Celsus libro quinto, sequitur, vt cibus & potio per vulnus exeant, præcordia indurescant, idest membranæ inflammentur, nonnumquam bilis per os reddatur, ita vt mors sequatur; Cur verò neutro modo huiusmodi vulnera coalescere possint ratio est, tum quia carne penitus carent, medio cuius fit prima coitio, & vnio, tum quia neque cicatrix obduci potest, quæ ratione cutis vnionis fit, neque etiam calli capax est intestinum. Vtilis aphorismus ad prædictionem, & ad monendos medicos, ne similia curanda suscipiant.

Vtilitas Aphor.

25 *Erysipelas ab exterioribus verti ad interiora, non est bonum, ab interioribus autem ad exteriora, bonum.*

NON solum hic aphorismus nullam habet cum superiore connexionē, verum magna ex parte sequentes sunt inter sese ita seiuncti, vt vere aphorismi, idest separatæ sententiæ vocari mereantur, Scopus autem Hipp. est exemplo Erysipelatis docere semper bonum esse, vt mala ab internis partibus ad exteriores conuertantur, non item semper bonum, vt ab externis ad internas vertantur, Est sententia prognostica, sine ratione, & indiuisibilis, nisi tamen duas particulas facere libeat; Quarum prior sit: (*Erysipelas ab externis ad intra verti non bonum*) posterior verò sit, (*ab internis ad externa bonum.*) De prima itaque parte loquentes, primum illud monere volumus, hanc eandem sententiam haberi tum 1 lib. de morbis, tum lib: Coac: præd: In ambobus enim prior pars diuersa est aliquantisper ab hac, quoniā vbi Hipp. in aphorismo ait οὐχ ἀγαθόν, idest non bonum, in primo de morbis dicit κακόν, idest malum in Coacis verò dicit θανάσιμον, Vnde autem oriatur hæc differentia, non est facile videre, arbitror tamen ipse, Hippocratem experientia in senectute comperisse, non semper malum, aut exitiale esse si Erysipelas, aliaue mala ab externis ad internas partes vertantur, verum numquam etiam esse bonum: sed quandoq; indifferens, ita vt nec malum, neq; bonum inde sequatur. Galenus videtur in interpretatione secutus dictionem lib: 1. de morbis, vbi scr. ptum est malum esse verti ab externis ad interna, Quod porrò addit multa similia in lib: aphor: dixisse, scilicet vnico exemplo cuncta esse sermone cōplexum id verissimum est, & quasi proprium munus illorum, qui paucissimis verbis multa docere sibi proposuerunt; Cum autem Hip. hic loquatur de erysipelate, atque id. sit tumor præter naturam iure quæri posset, an de solis tumoribus sit sententia interpretanda, an verò etiam de intemperiebus, atque alijs quibusq. morbis, & certe mihi videtur stylo, & ingenio Hipp. magis conuenire, vt de quocumque morbo intelligamus, quandoquidem partes internæ omnes sunt semper nobiliores, imò verò cutis ipsa corporis, quæ est omnium extima pars, est cunctarum ignobilissima: vt quoties cumque fit conuersio ab hac ad intima, necessariò fit recessus ab ignobilissima parte ad nobilissimā, quod quidem nūquam bonum esse potest: Quapropter, vt bene dicit Gal. nec vt signum, nec vt caussa istud bonum est, quamquam nō semper malum. Nam Bioni in 2. Epid: relato tumore externo lienis, intro versus per vrinā expurgatus, & liberatus, sic etiam vidi eundem tumorem, per hęmorrhoidas expurgatum, & finitum, sed hoc rarum est, frequentius autem contingit, vt vel ad mortem, vel aliquod aliud altero deterius terminetur, atque hęc de priore particula. Circa quam posset ingeniosus optare, quando sit bonū, quādo malum, & quando mortale ab externis, ad interna, cui respondere, esse non bonū, quādo materia est benigna, & locus ad quē vertitur haud nobilis, esse malū, quādo vel locus est nobilis cū materia benigna, vel viceuersa, esse verò mortale quādo, & materia deterrima est, & locus nobilis. Sequitur scda, q̄ est bonū esse vbi erysipelas ab internis vertitur ad externa, idq. verū est nō modo, vt caussa cū

liberet viscera, aliasquè nobiles partes à malo, & à periculo, verum etiam signum, quod significet naturam optimè valere, quæ sese per conuenientia loca exoneret, ipsamque materiam superet, quæ qualiscumq; sit, semper bonum est ab internis ad externa moueatur, vt alias etiá dixit de angina, quæ fit sanguinea.

Dub. Sed quæsitu dignum est, cum eiusmodi conuersio sit motus naturæ, an etiam ad hoc vt sit bonus, & vtilis, necessariò requiratur, & signum coctionis, & decretoria dies, quemadmodum in alijs motibus requiritur, cui respondendum

Solut. est, id si fiat cum prædictis signis, sanè multo melius esse, verum quia huiusmodi motus est à natura rectè operante, atque suaptæ natura semper bonus, haud videtur necesse, vt concurrant coctionis signa, atque dies decretoria, quemadmodú exigitur in alijs motibus ambiguis, quiq; & boni, & mali esse queunt.

Vtilitas Aphor. Vtilis est aphorismus, & ad prædictionem, & ad curationem, quandoquidem hinc medicus addiscit, optimum esse, vt à medico malum ab internis ad externa trahatur, è contra vt numquam ad interiora, quò fit vt existente praua materia circa aliquas internas, & præcipuas partes, salutare sit frictionibus cucurbitulis, atque vesicantibus materiam morbificam ad cutim attrahere; vt in febre peticulari ab aliquibus fieri solet prudenter operantibus, quemadmodum illud imprudenter agunt, qui vbi pulæ cæperunt apparere, sanguinem à vena secta mittunt, quod est propriè ab externis ad interna trahere, vt etiam Galen. significasse videtur 6. Epid: in comm: ad historiam Simonis.

---

26 *Qui in febribus ardentibus tremores fiunt, delirio soluuntur.*

HÆC quoque sententia separata est, & minimè sempiternæ veritatis, at forsan ab Hipp. sæpius explotata inter aphorismos ab ipso fuit collocata. Est autem prognostica tantum sine ratione, atque indiuisibilis. (*In ardentibus*) Et si hæc eadem præcise sententia habeatur in libro de crisibus Hippocratis, necnó in Coacis prænotionibus, attamen Galenus dubitat, vtrum hæc sit Hippoc. germana, an verò ab alijs, & rem minimè diffiniens duo dicit, vnú est: caussam cur in febribus fiant tremores, & post tremores delyrium esse, quoniam illi, qui feruentes, & putrescentes in venis, atque arterijs, febrem producunt, vbi ab ijs ad neruos transferuntur facere tremores, si verò ab his rursum in caput ferantur deliria fieri. Alterum quod ait Galenus vocem λύει, idest soluit, quandoquè accipi propriè, quando scilicet ex toto morbus soluitur, aliquando impropriè, quando scilicet morbus soluitur alio morbo peiore, vel minore succedente, quomodo sæpenumero accipere solet Hipp. & maximè hoc in loco, vbi impropriè dicitur tremorem solui à delyrio superueniente, cum tamen delyrium sit affectus multo peior tremore, atque sic Galenus. Cæterum cur merito possit hęc sententia esse suspecta, non est quia vtatur voce impropriè nam vt dicebam hoc sæpę, facit Hippoc. Sic enim aph. 21. huiusmet libri dixit μανίαι, solui ab hæmorrhoidibus, & varicibus, sic etiam aphor. 5. lib. 7. dicebat ecstasim tollere maniam, & ne inutiliter infinita prope exempla proferam hoc est certissimum, & frequentissimum in Hipp. œconomia, Verum alia est etiam ratio,

ratio, cur præsens aphorismus suspicionem faciat, scilicet quia tremor est affe-ctus frigidus à facultatis motricis imbecillitate ortus, vt Galenus docet secundo de sympt: caussis cap. 2. & lib. proprio de trem: & rigore, quomodo autem febri ardenti possit succedere affectus frigidus, alijs scilicet humoribus feruidis, qui febrem faciebant, haudquaquam est facile deliberare, nisi dicamus improprie, quoque vsurpasse uocem tremoris, pro motu conuulsiuo, qui uere solet succedere ardentibus, & antecedere deliria, quemadmodum non rarò vsurpauit Hipp. in prorrhet: atque in Coacis prædictionibus, & certè quemadmodum alij quoq; adnotarunt est rarissimum, vt in febribus ardentibus veri fiant tremores, qui sunt veluti pugnæ quędam æquales inter pondus membri, ac facultatem motricem debilem. (*De febre ardente*) placitum est omnium medicorum eam fieri à succis biliosis intra uenas putrescentibus, verum difficile est intellectu, vt dicebam quomodo ab hisce possint ueri tremores fieri, unde Celsus lib. 2. cap. 8. transferens hunc aphorismum, dixit. Cui calor, & tremor est, saluti delitium est, Auic. 2. 3. cap. 11. in fine proponit hanc sententiam, quasiq́. damnat Galenum, qui non receperit eam, ut germanam, dicens: non esse ex eis, quæ non habent modum. Sed uere Galenus non est damnandus, quia proponit quidem dubium, at alijs diffiniendum reliquit, illud certe ferre nō possum, quod hoc in loco nonnulli ita aduersus Galenum debachentur, tanquam naturam tremoris ignorauerit, nam ut ipse proprium, tremorem diffiniens sic locutus est, ut uidimus, tamen & ipse vehementem illum motum, qui antecedit accessiones probe intellexit esse diuersum à tremore, at maluit appellare modo rigorem, modo conuulsiuum motum, & certè concesso ipso fieri ab humorum acredine vim neruorum expultricem sæuissimę excitante, nihil tamē prohibet quin hic motus non proprię tremor, sed potius rigor, ut in febrium accessione, vel motus conuulsiuus vocetur in febribus ardentibus, in quib. verum est, quandoquè huiusmodi conuulsiones sedari à delirio succedente, uerum id per ratum est, cum quotidie experiamur in huiusmodi febrib. primum fieri motus cōuulsiuos, tum succedere delirium, atque ambo usque ad mortem perdurare, quod si interdum etiam cesset conuulsio, est quia humor, seu uapor, qui faciebat eam discussus est relicta tamen in cerebro intemperie, quæ delirium faciat, & foueat. Ex quo etiam colligere debemus Hippoc. sententiam esse interpretandam de leui delirio, non autem de magno, quippe quod per se est semper exitiale, multoq́. magis, ubi alteri graui affectioni succedit. Vtilis est aphorismus ad solam prognosim, cum ex hoc nullum queat pręceptum colligi, quod in medicina facienda possit prodesse.

---

27 *Quicunque suppurati, aut aquam intercutem patientes vruntur, aut secantur, si pus, aut aqua vniuersim effluxerit, omnes moriuntur.*

ET hæc sententia, neque cum antecedente, neq; cum alijs ullam communionem habet merito cuius possi t fieri illius connexio. Est enim purum præceptum curatorium, in quibus docens Hipp. errata quæ committuntur in curandis

curandis per chirurgiam hydropicis, atque empycis, ex ijs intendit docere quo-
Scopus. modo sese gerere debeant, ne ullus exitialis committatur error. Et est ueluti praxis illius sententiæ quæ habetur 6. Epid. 2. 28. ubi monet ad contraria semper accedere oportere ἐκ προσαγωγῆς idest paullatim non affatim, & usus est potissimum pro exemplo suppurans, & hydropicis, quoniam in his potissimum explo ratur, quid possit ille error, quãdo ad contraria acceditur nõ paullatim, sed confestim. Est itaque sententia ad partem therapeuticam, atque eam chirurgicam pertinens, sine ratione, atque sine diuisione. (*Quicumque empyci.*) Qui sint empyci, scilicet in quib. in thorace colligitur copiosum pus, & qui hydropici nempè qui aquam intra abdomẽ copiosam gestant, uel in ambitu corporis, alias abũ de diximus. Verum hic tantum Hipp. pro hydropicis accipit, qui alias ascitæ appellantur passim à medicis, & quorum abdomen totum aqua repletum est. De his omnibus, & quomodo chirurgica ipsorum curatio, fit per paracentesim seu perforationem curanda fere omnes medici locuti sunt, sed inter ueteres lib. 2. de morb. Hippoc. & lib. de affec: internis, (quem Galenus uocat hoc in loco, librum magnum de morbis, & in scriptum ab aliquibus fuisse de Empycis testatur) locutus est Hippocrates, & post ipsum Corn: Celsus lib. 2. cap. 8. 10. & lib. 7. cap. 15. Similiter Celius Aurel: lib. de diutur: morbis omnes enim hi præcipiunt, ut quandocumque perforandi sunt empyci, uel hydropici, nõ affatim, nec unica uice, sed pluribus, & paullatim extrahatur: ratio affertur ab Hippoc. Quoniam affatim effluente pure, uel aqua omninò moriuntur, atque hæc Hippocrates summatim. Iam uerò uidendum est, cur hodie ustio, & perforatio hæc non est in usu. Quomodo sit peragenda, si quando administrari debet, demum, quę sit potissima caussa, cur perforatio, & ustio male administrata, ad certissimum atque uelox exitium perducat: Circa primum scribit Galenus: In usu fuisse apud medicos, (quemadmodum etiam Hippoc. testatur in lib: Medici) ut in Empycis administraretur caustio, qđ multitudo puris respirationem, ualde impedientis, haud possit per sputum expurgari. Cæterum in hydropicis magis usitatas fuisse perforationes medicis, at suo tempore communiter fuisse usurpatas, & caustionem, & perforationem. Etenim ueteres præsertim tempore Hippoc. cum curarent sæpe seruos, genus hominum durissimum, ipsi tum omnia audebant, tum illi cuncta tædia pro curatione tolerabant, unde accidebat, ut singulares tunc curationes uiderentur, ipsique medici ex multis, & magnis experimentis excellentiores euaderent, Verum tempestate nostra cum non detur huiusmodi occasio experiendi, & qui in nosocomijs decumbunt, sint languidi, atque ab ægritudine consumpti, fit ut medici, uel non audeant experiri, uel si audeant, omnes intereant, ut dicebat Cælius Aurelianus, ac propterea, & infame redditum sit remedium, atque plurimo metu plenum, quod si forent ministri præstantes, atque experti, remedium adhiberetur, dum ægrotantes uiribus ualent, quemadmodum in hydrope consulit Hipp. 6. Epid. sect. 7. aph. 8. nec à morbo penitus sunt attriti, plane spectarentur quoque nostris temporibus ijdem effectus, qui uidebantur tempore ueterum, atque ab hisce postmodum animati chirurgici, frequentius auderent experiri, ita ut caussa omnium, sit metus, imperitia chirurgorum, ac remediorum importunitas. De modo administrandi

nistrandi

nistrandi vstionem, atque perforationem, satis & Hippocrates locis citatis, & posteri omnes locuti sunt, vt hic locus minime exigat huiuscemodi tractationem, illud non tacebo de Empycis quod longa oratione scriptum fuit à Cælio Aureliano lib 5. tardar. pass. cap. 8. nempe huiusmodi pus interdum etiam vesica, aluo, vtero euacuari; Sed hæc incerta sunt, & quod facit natura per cognitas sibi vias, minimè licere ipsis medicis facere, quamquam omnium tutissimam faciat eam euacuationem, quæ fit per uesicam, quam etiam impune magis imitari potest ars, postquam est euacuatio per intestina, & ab hac quæ per vterum, quandoquidem omnes hæ viæ factæ sunt, vt receptacula sordium, ac propterea assuetæ stimulari, & turbari ab excurrentibus excrementis. His omnibus deteriores, & periculosiores sunt quæ fiunt materia transmissa ad cor, ad aspetam arteriam, ad stomachum, quod faciant animi deliquia, præfocationes, anhelandi difficultates, aliaquè mala. Hæc Cælius Aurelianus, qui nihil pene dixit de vstione, sed solum de incisione peritonei prope inguina dimissa vmbilici vstione, & incisione, quam probauit Hippoc. lib de locis in homine, atque lib: de internis affectionibus. De hydropicis autem locutus multa est, verum ignorantia scriptorum accidit, ut chirurgica ipsorum curatio nô habeatur lib. 3. tardarum, cap. 8. vbi debebat: sed lib 5. cap. 1. Itaq; lib. illo 3. referens opiniones varias circa perforationem, faciendam rationes profert eorum, qui eam damnant hisce rationibus, quod necessario tundatur membrana quæ non coalescit, quod periculum immineat, ne simul intestina perforentur, Quod aliqui sua vulnera resoluant, quod vires ex perforatione prosternantur, & quod nulli perforati seruentur: Quibus rationibus, & argumentis diligenter respondens, ait de partibus neruosis certum esse eas incisas contrahere inflammationē, ubi in naturali statu constitutæ sunt, uerum secus esse ubi sunt pessimè affectæ, quemadmodum in hydropicis, neque verenda esse intestina, aut aliquod quoppiam malum, si peritus minister habetur, & obseruentur obseruanda, quæ ab ipso traduntur 1. c. lib. quinti tardarum passionum. Iam uero cur si aqua, aut pus confertim euacuantur, ita certum exitium sequatur, caussam accommodatam profert Galenus, nempè aquam esse ueluti operculum quoddam, quod intra corpus continet spiritum uitalem, qui dum exeunte affatim aqua, & ipse confestim prorumpit, animi defectiones sequuntur, à quibus irrecuperabilis deinde uirium imbecillitas, sicquè mors inducitur, ut ob hoc sit utilis hic aphorismus ad medicos docendos, ut curent facta debita sectione subtus umbilicum in sinistro ilio aqua paullatim educatur, similiter & pus in Empycis. Vtrumque autem esse faciendum, nec expectandam corporis consumptionem monuit idem Hippocrates sexto Epidemiorum, septimo aphorismorum octauo, de qua te etiam omnes ueteres monuerunt, qui cum & in suppuratis, & in hydropicis, æque usi repetiantur tàm sectione, quàm vstione, in eam inducor sententiam, ut credam posse ambo remedia administrari, modo illæ obseruationes habeantur; quas cuncti proposuerunt.

Not.

Vtilitas Aphor.

28 *Eunuchi, neque podagra laborant, neque calui fiunt.*

NEMINEM esse puto, qui non apertè fateatur id quod retrò dicebam esse verissimum, s. inter plerosq. ex his aphorismis excogitari non posse, neque veram, neque apparentem connexionem. Quæ enim est communio inter hydropicos, & empycos, cum Eunuchis? Et videri posset huiusmodi sententia parum vtilis. Verum arbitror Hippoc. in primis id consilium in hoc habuisse, vt rem vsu probatam, atq; rationi consentaneam humanum genus doceret, deinde vt monstraret rem veneream maximè inimicam esse podagris; & Eunuchos, qui tunc venales, & in magno precio habebantur, ut nũc apud Turcas, ob hoc commendandos, quia possunt pedibus saltem seruire, postremo ut doceret calidos, non frigidos potissimum tentari hoc malo, nec debemus quicquam suspicari, ne forte sit ipsius Hippocratis germana, quandoquidem à multis alijs authoribus extra medicorum classem citata reperitur, ac inter alios à grauissimo scriptore Seneca. Est itaque aphorismus dogma physicum, sine ratione, quod tamen licet breuissimum sit haud inconuenit secare in duas partes, quarum prior est. (*Eunuchi podagra non laborant*,) Secunda uerò est, (*neque caluescunt*.) Qui autem sint eunuchi disserit Lucianus in Eunucho, ubi testatur eos, qui tales sunt ab ortu esse dictas βακήλυς, qui uerò excisione ἐκτομίας, qui ab ortu σπάδονας; nam esse aliquos ab ortu spadonas etiam Arist. dicit secundo de gen: animal. cap. 5. Cæterum de quibus loquatur Hipp. statim in commentario docet Galenus, vbi scribit eos esse quibus sunt abscissi testes, & propterea habitum feminilem contraxerunt, vt etiam dicit Arist. 10. sect. prob. 38. & 41. vbi Eunuchi. Cæteris esse veluti feminas, præterquam longit: scribit, non quod etiam fœminæ non habeant testes, siquidem ex ipsa anatome perspicitur clarissime feminis non deesse testes, licet non adeo insignes, & extuberantes, sicuti uiris, sed quia ut illæ non caluescunt, ob frigidum corporis temperamentum, ita quoque & eunuchi frigidiores facti, ab eiusmodi passione sunt liberi. Auenzoar admirabilis passim ab Auerroe appellatus lib. 3: tract: 3 cap. 1: scribit nullum vmquam eunuchum inuentum esse bonorum morum, & sensati intellectus, nec legalis, quod tametsi potissimum ucrificaretur in illis Arabiæ regionibus, vbi etiam nũc fiunt eunuchi venales, attamẽ etiam apud nos ex toto haud est falsum, eo quia calore natiuo ualde imminuto spiritus animales, qui maximè famulantur animæ operationibus consequenter minores, & hebetiores redduntur, præsertimq; vilitatem quandam inducunt, meritò cuius mores quoque insigniter deprauantur, Veruntamen inuenti aliquando sunt eunuchi, qui admodũ ualuerũt, & ingenio, & manu, cuiusmodi ille Candaces Reginę Aethiopiæ Eunuchus, atque Aristonicus Ptolomæi Aegypti Regis eunuchus, quem narrat Suidas, maximè sensu communi (quod rarum esse scribit) ualuisse. Eutropius etiam Eunuchus procurator Theodosij Imperatoris inter hos connumerari potest, sicut plerique alij. Sed hoc rarissimum est, unde iure fuit à cunctis damnatus Origenes (quod si tamen verum est) se ipsum castrauisset, vt posset

Scopus.

Eunuchi, qui & eorum differentia.

plura studijs operam dare nisi dicamus Origenem fuisse ex rarissimis. (*Neque podagra laborant.*) Seneca Epist: 95. loquens de pueris, & mulieribus dicit eos ætate Hippocratis magni, fuisse liberos à podagra, tempore verò suo passim laborasse, non quòd natura esset mutata, sed quòd mutati erant mores, scilicet excreuerat mirum in modum luxus atque intemperantia omnis vitæ, Gal. similiter hoc in commentario in alia ferè non versatur, quam in damnandis suorum temporum detestandis moribus, ob quos fiebat, vt omnes homines, atq; etiam ipsi eunuchi podagra laborarent, atque hæc de prima parte. Circa quam primo videndum est, quod fuerit consilio Hippocratis in relinquenda nobis hac sententia, quæ ita fallax est, & eo magis hoc scitu dignum est, quoniam non est verisimile etiam ipsum non cognouisse huiusmodi aphorismum non futurũ sempiternę veritatis, Præterea videndum est, quæ sit caussa propter quam Eunuchi ita ab hoc communi malo sunt immunes. Tertiò cur podagra etiam contra naturæ consuetudinem infestet eos, à quibus cõmittuntur plurimi errores, & quæ potissimum sint illa errata, à quibus podagra inducitur, Demum an sit verum quod scribit Galenus in hoc commentario nullos fieri arthriticos nisi prius podagrici, nam quotidie experimur contingere, vt tam mulieres, quàm viri arthritide torqueantur, etiamsi numquam antea podagra laborauerint. Amplius videndum an ad euitandas podagras bonum sit sese castrare sicuti; & ab Aetio & ab alijs scriptum est, qui sese castrarunt ab Elephantia si seu lepra liberari. Circa primum puto Hipp. mentem in hoc aphorismo nullam aliam fuisse, nisi humanum genus docere duo, vnum est, nullam rem pene esse; quãtumuis malam quæ aliquid commodi secus ferre non valeat, Alterum fuit, vt doceret homines ad euitandam podagram nihil esse vtilius, quam vel ex toto abstinere ab vsu veneris, vel ea saltem parcissimę uti, præter quàm quod eunuchi cum sint toti frigidi haudquaquam bibaces sunt, atque ut dicebat Lucianus in podagræ encomio, propterea dictum esse veteribus eam fuisse filiam Bacchi, & Veneris, quod maximè omnium fieret, & à potu generosi vini, & ab immoderato coitu. Cur autem eunuchi potissimum ab hoc publico morbo sint immunes non est, vt ego puto tam facile caussam reperire, quia cum ad generationem podagrę concurrant debilitas pedum, & abundantia excrementorum, in Eunuchis ambo cum sint deberent potius podagræ esse obnoxij, quam immunes. Accedit his Arist. authoritas, qui 4. partic: prob. 3. & 10. partic: 41. scribit Spadonibus fieri crura tumida atq; vlcerosa, & putrida tum quia idem patiuntur fœminæ quarũ habitũ cõtraxerunt eunuchi: Tum quia humidũ calidum in his deorsum fertur à quo post modũ tàm tumores, quàm vlcera producuntur, ex quibus Arist. verbis conuincitur Eunuchos habentes crura vitiosa debere multo magis à podagris tentari. Verum adhæc dicendũ aliud esse pati crura secundũ partem carnosam, & humoralẽ, aliud pati secũdum partes seminales cuiusmodi sunt articuli, Eunuchi primo modo sanę patiuntur, atq; ita locutus est Arist. At 2. modo intelligenda est Hipp. authoritas hoc in loco, nã cum partes seminariæ ipsamet substantia seminaria alantur, certũ est quo ipsis alimẽtum huiusmodi vberius suppeditatur, eo firmiores, & robustiores euadere. In Eunuchis autem ob Veneris abstinentiam, non est dubium huiusmodi alimentalem materiã maximè exu-

 berare,

berare, unde quoq; sequitur articulos bene nutritos reddi firmiores, ob idq; minus suscipiendis à toto corpore excrementis idoneos, atq; hanc ipse arbitror omnium magis euidentem, ac propriam esse caussam, neq; ualet, si ita esset, debere Eunuchos, neq; etiam ob alios errores externos à podagris capi, cum tamen experientia secus comprobetur, quoniam ut sapienter Gal. in comm. discurrit, ubi complures caussæ aduersus unam solam concurrunt, facile eam superant; igitur si Eunuchi ociosi sint intemperanter uiuant, crapulentur, pedumq; nullam rationem penitus habeant, non est dubium haudquaquã articulorum firmitatem posse solam tot alijs caussis lædentib. obsistere: Circa tertium minimè dubium est, quin naturalis, & hæreditaria ad podagram propritudo ipsam maximè omnium producat, ut Hipp. testatur secundo prorrheticorũ, atq; etiam alibi, necnõ Plutarchus in libro de sera numinis uindicta; cum dicit Veteres eos, qui nascebantur ex podagricis, statim defunctis parentibus consueuisse curare uerum, dicebat Gal. libro de cibis boni, & mali succi, sicut prauæ naturæ, ab recta uictus ratione, & medicatione corriguntur, sic quoque optimæ corrumpuntur, & deprauantur ab erroribus, unde minimè mirum est, si qui alioqui à podagra suscipienda sunt alieni, interdum etiam tempestiuę ab ea uexentur, ubi uel nimium ociantur, uel ueneri indulgent, uel meracius, atque copiosius potent, quàm par sit, ut propterea non male finxerit antiquitas podagram esse Veneris, atque Bacchi filiam; Cur autem potissimum, uenus, & uinum potestatem habeant generandi podagram, caussa est, quia illa consumit pabulum seminale, quo nutriuntur articuli, hoc uerum, excrementa facilius ad ipsos perducuntur; Et præsertim quando, ut ait Galenus præporantur uina generosa priusquam, quicquam edatur, id quod etiam multorum morborum etiam nouorum caussam esse scribit Plutarchus in symposiacis, ubi disputat an noui morbi queat oriri, sic peruehuntur ad articulos excrementa, quæ eõ magis cumulantur quò minus corpora exercẽtur, & laborant, ut propterea Hip. 6. Epid. Sect. 5. aphoris. 10. dixerit. (*Labor articulis, & carnibus alimentum, somnus viscerib.*) Postremò ad id quod scribit Gal. dicendum est solere quidẽ articulares morbos subsequi podagras, & chiragras, uerũ id non esse ita perpetuum, quin interdum quoq; articulorũ morbus accedat initio, præsertim adolescentib. & mulieribus, quibus menstrua non rectæ procedunt. Sequitur modo secũda pars aphor. quę est. (*Neque caluescunt.*) Etenim non solũ vsu quotidiano, hæc sententia verissima inuenitur, verumetiã ab Arist. confirmata habetur: qui lib. 5. de gener. anim. cap. 3. non modo scripsit Eunuchos non caluescere, verũ etiam, neq; alios pilos generare, & si quos habent, eos ammittere. Cur verò id ita sit, affert caussam, quoniã in fœmineã naturã mutantur, quæ similis est naturæ puerorũ, quod vtraq; excremẽto careat: & 10. sect. probl. 56. dicebat ideo Eunuchos non caluescere, quoniã cũ rem venereã non agant plus cerebri habent, nec pars anterior ipsis subsidet, vt hiccirco semper suppetat alimentum tàm generandis, quàm sustinendis pilis; Vsu. n. præsertim immoderato coitus consumi cerebrum, & pilos decidere in superciliis maximè alias ex Arist. & Auuenzoar diximus, nec Hipp. aliud voluit significare, quando 6. Epid. sect. 3. aphoris. 1. dixit cerebri consumptionẽ sequi caluitiũ, quoniã siue id fiat pituita ipsius cerebri putrescẽte, atque

te, atq; capillorũ radices exedente, vt in lib: de nat: pueri scriptũ est, siue fiat ipso cerebro siccescente, & consequenter subtus os anterius dehiscente, certum est caluitium, numquam fieri absque aliquo ipsius cerebri vitio; loquor autem de Eunuchis, quandoquidem non est dubium, quin pluribus quoque alijs de caussis contingat, à Gal. 1. de compos: med: sec loc. & ab Auic: 7. 4. cap. 2. Sed circa hoc tria occurrunt dubia, vnum est an verum sit Eunuchos non caluescere ob coitus abstinentiam, & quod facit dubium est, primum quia vtuntur coitu, & frequenti, propter quod mulieres antiquitus quæ nolebant impraegnari, alebãt domi Eunucos, vt scilicet frequenter venere vterentur, neq; proderentur, & hodie apud Turchas nolunt custodiri mulieres ab Eunuchis nisi totum membrũ habeant amputatum. Id enim præceteris testatus est Martialis author licet impurus, rerum tamen Romanarum valde eruditus in lib 6. in disticho ad Pannicum, & lib. 10. in Epigram: de Almone, prætereà Arist. 4 sect. prob 27. vbi quærens rationem propter quam aliqui cum delectatione patiantur venerem vt Spadones, ij scilicet quibus, vel à natura sunt meatus seminales occæcati, vel testes abscissi, aut attriti, ait esse quoniam cum semen plurimum ijs circa sedis partes colligatur, ac propterea pruritum quemdam inibi excitet, maxima cupido atterendi eum locum, & semen turgens emittendi oboritur, quod cum turpis Veneris vsu fiat, eam vehementer appetunt, qua semen illud eijcitur, ex quo Arist. loco facile colligitur, etiam Spadones interdum semen emittere, & ob id non debere immunes esse à caluitio. Alterum dubium est, quia in Eunuchis abundat humidum, & deficit calor natiuus ad quæ duo consequitur putredo, putrescente autẽ pituita cerebri, vt dicebam retro, corroduntur pilorum radices, & consequẽter caluitiũ sequitur. Tertiũ dubiũ est, quomodo Hipp. dicat 2 Epi, sect. 5 tex. 1. hydropicos fieri caluos cũ videatur præter rationẽ nã caluitiẽ fieri à siccitate nemo nõ nouit: Ad primũ dubiũ respõdendũ est sententiã Hipp. verã esse ut in plurib. si quidẽ vt bene ait Arist. non est alienũ aliquos Spadones ea ratione emittere semen, ac ppterea caluescere, si id agant frequenter. Imò uerò etiã qui uenerem agunt Spadones licet ante non emittant semen, illud tamen agitant, & commouent, retroque emittunt, vt icirco ipsi pariter caluescere possint. Verum forsitan Hippocrati sanctissimo uiro huiuscemodi sceleratissima vitia erant incognita, vel potius tempore suo inusitata. Ad secundum dicendum est, verum esse, quod Eunuchi calorem natiuum habent minorem eo, quem habebant ante castrationem uel alij, qui minimè sint castrati; at ad faciendũ caluitiũ aliqua requiritur siccitas, quæ proculdubio ijs inesse nequit, qui semp humidissimi sunt. Ad tertiũ respondendũ est Caluitiũ duplex esse naturale, & morbosũ; Naturale in Hydropicis fieri minimè potest, At morbosũ ipsis contingere posse nil vetat, quãdo nimirũ humiditates in ipsorũ corporib. accumulatę corrũpũtur, quę salsę redditę capillorũ radices erodũt, & hoc est qđ scribebat Hip. lib. de nat pue. Caluitiũ à pituita fieri, à pituita videlicet putrescẽte. Vtilis est aphor. ad ipsius naturæ contẽplationẽ, eiusq, effectuũ cognitionẽ, sed vtilis etiã est ad præcauendã podagrã, atq; caluitiũ, quoniã ubi scitur eunchos propterea ab hisce morbis, ut plurimũ esse immunes, quoniã venere nõ vtũtur, vel minus valde ũtũtur, ét intelligitur Veneris abstinẽtiã uim magnã habere

Dub. 3.
1.
2.
3. Solut 1a.
Solut. 2.
Solut. 3
Vtilitas Aphor.

effugiendos huiusmodi morbos, quod vero aliquos fecisse proditum est, qui se castrari curarunt, vt melius disciplinarum studijs operam nauare possent, illud certæ minimè est imitatione dignum, etiamsi ita fecisse magnum illum Origenem credatur, in qua re maximè ab omnibus damnatur, & de eius salute dubitatur.

---

29 *Mulier podagra non laborat, nisi menstrua defecerint.*

Connexio. CLARA est præsentis sententiæ cum antecedente cõnexio, cũ & in his, & in sequenti continuus sit de podagra sermo, in quo Hipp. consilium fuit,
Scopus. docendo qui non capiantur, similiter docere, quid faciendum sit, ne homines tententur, & puto etiam tempore Hippocratis multos consueuisse uideri podagricos, postquam de ea ita grauiter, & copiose, plerisq. in locis locutus inuenitur. Est aut aphorismus, & hic quoque dogma physicum, valens etiam ad docendum rationem curandi podagricas mulieres, si quãdo illæ tentantur, est autem simplex, nec diuisionem vllam patitur. Quod autem summatim dicit Hippocr. & mulieres quoque podagra non tentari, nisi menstrua ipsis deficiant, quę sententia quoque à Celso latina est reddita lib. 4. cap. 24. quamquam ex hisce tribus vnam tantum fecisse videatur, vbi ait chiragra, & podagra rarò, vel castratos, vel pueros ante fœminæ coitũ, vel mulieres nisi quibus menstrua suppressa sunt tentari. Galenus in commentario duo dicit, unũ est ex, sola partium supathia, idest facilitate patiendi, sine humorum superabundantia haudquaquã podagras fieri, quasi verò, & hæc, & cæteri articulorum affectus sint affluxus humorum soboles, etsi enim articulorum ipsorum infirmitas valde conducat ad arthritidis omnis generationem, attamen pręceteris est necessaria humorum affluxio pituitosorum, atque biliosorum, vt sæpę dixit Hippoc. in lib. de aff. & de affect. internis, & primo de morbis. Alterum quod dicit Galenus est tempore Hipp. verum fuisse aphorismum, quod mulieres tantum podagra exercerentur, quando penitus deficiebant menstrua ob errorum quos committebant paucitatem, verum tempore suo secus fuisse, quia tũc & sine ullo defectu menstruorum, & cum diminutione eorum pauca, vel moderata fiebant, scilicet ob errores innumeros, & varios quos cõmittebãt & Seneca, qui circiter quinquaginta annis antecessit Galenum Epist. 95. & 96. pluribus quæritur vsque adeò tempestate sua creuisse luxum, & in cunctis intemperantiam, vt quod natura mulieribus donum dederit nempę immunitatem à podagra, ipsæ propria vita perdiderint, Plinius quoque lib. 26. cap. 10. scribit Maiorum ætate rariorem fuisse podagram, ob idquè nomen latinum haudquaquam habuisse, quod & morbus tamquam peregrinus ignoraretur, (*Nisi menstrua.*) Cur deficientibus menstruis etiam temperatissimæ mulieres possint à podagra tentari, ratio est, quia cùm ipsis artus suaptę natura sint imbecilli, & præsertim pedum facile humores exuberantes in eos præcipitantur, exuberant autem quando menstrua retinentur, siquidem certissimum est, cum ijs omnes pœnę alias corporis sordes exinaniri, atque inde fieri, ut semper fœminarum carnes teneræ sint, absquè

vlla

vlla asperitate; quod si illę retineantur, non modo corporis mollitiei incommodant, verum etiam & sanitati, vt propterea dixerit Hippocr. 5. aph. 57. mulierũ menses si immodici fiant, & si nullo modo fiant, morbos ex utero oriri. Quinto, & septimo Epid: habetur exemplum Polemarchi vxoris, quæ deficientibus mensibus arthritide exercebatur, nam apud Hippocratem nomine podagræ etiam arthritidem, vel quemlibet alium particularis articuli morbum intelligi non est dubium: Igitur hoc uerissimum est rarissimę mulieres podagra laborare, vbi pro natura fluunt menses; Verum, non est alienum à ratione, & ab vsu, vt etiam tunc podagra tententur, quando in venere, vini atq; ciborum vsu delinquant; sunt enim aliqui cibi qui natura dolores articulorum inducunt vt dicit Hipp. 2. Epid: de leguminibus, quæ in Oeno genuum dolores pepererunt, & Dioscorides de cironijs, quæ nomine malorum generico comprehendisse creditur. Hoc in loco Cardanus deridet Galenum, & alios, qui dixerint podagras non habuisse mulieres tempore Hippocratis, quod tunc fuerint homines parciores, & temperatiores, cum etiam tunc ex Homero, atq; Athenæi constet gulæ, & Veneris vitia admodum abundasse. Sed licet non sit negandum illud seculum sua quoque uitia habuisse, multo minus tamen errabāt, & præsertim feminæ, de quibus non ita narratur à scriptoribus, quemadmodũ & de uiris, quorum si aliquot exempla habentur, illa certissime paucissima sunt, & exigua præ illis, quæ & tempore Galeni, & nunc habentur, quando integra regna, & populos de intēperantia certare, & crapula interire solitos scimus, quod etiam alias Solomon prædicauit, cum dixit plures gula, quàm gladio perire, neque enim Galenus simpliciter dicit nihil mulieres errasse, sed διὰ τὸ μικρότητα τῶν ἁμαρτημάτων; idest ob paruitatem & paucitatem errorum minus solitas tētari podagra. Præ cæteris autem de Veterum temperantia testimoniũ habemus apud Platonem in tertio de repub. lib. vbi Socratem inducit dicentem tempore anteacto non fuisse notum catarrhi nomen, quod ars coquinaria nondũ esset ita exculta; quæ ubi cœpit exerceri, & valde in usu esse, tum non modo catharros verum etiam alios morbos apparere cœpisse, qui ad excolendam, & in frequentem usum trahendam medicinam homines coegerunt. Vtilis est aphorismus tum ad cognitionem naturalium quarumdam affectionum, tum maximè ad curationem podagræ, quam cum sciatur fieri ubi euacuatio naturalis mulieri succedit, argumentum est si fiat, uel cessante, vel imminuto naturali illo tributo, tunc ueram curandi rationem in eo esse positam, ut naturalis menstruorum cursus reuocetur, imò verò id faciendum est in qualibet alia naturali, aut saltem consueta euacuatione intercepta. *Vtilitas Aphor.*

---

30 *Puer podagra non laborat ante vsum venereorum.*

VLTIMO loco post Eunuchos, & mulieres nominauit Hipp. pueros, quod hęc ætas omnium aliarum sit maximę immunis, à podagra, ita ut neque errata in ipsis alioquin consueta, atque familiaria uim habeant ullam eos hac in parte lædendi, unde non immerito dixit Galenus sese uidisse quidem eunuchos

eunuchos podagra laborantes, at nullos uidisse pueros. Est aphorismus, vt summatim dicam, eiusdem naturæ cum superioribus. (*Puer.*) Qui sit puer hoc in
Puer ꝗ. loco apud Hipp. non est longe petendum, quandoquidem ipsemet declarat ijs verbis ante vsum Veneris intelligens, scilicet totam eam ætatem, quæ vsque ad decimum quartum ætatis annum terminatur, vnde etiam Celsus transferés tres has sententias lib. 4. cap. 24. diffiniuit pueros vsque ad fœminæ vsum, & quamquam Hipp. in Coacis prænotionibus dixerit, pueros non tentari podagra ante pubertatem, attamen intelligédus est de ea pubertatis parte, in qua nondum veneris cognitio habetur, & in qua nondum pili circa genitalia, & circa barbam, & alas oriuntur, vt ait Aristot 4 prob. quib. puberras definitur & de qua loqués Cæsar lib. 6. de bello gallico dicebat: nō licuisse illis gentibus cognoscere fœminas, ante vigesimum annum, vt corpora proceriora atq; robustiora euaderent, quasi nimis propere venus impediat corporis incrementum, ac robur, & consequenter suscipiendis podagris apertum reddatur Et notandum est in his tribus aphor. vsum esse verbo. ποδαγριᾶν, i. podagrizare, quoniam loquitur de podagra, iam consumata nō autem incipiente, quam scribit Plutarchus Marium vocasse τ ποδαγρας ψελλισμον, i. podagrę balbutiem. (*Ante vsum.*) Dignum est consideratione Hipp. voluisse potius nominare vsum veneris, quam annos, quoniam est ipse coitus nō anni, qui faciunt podagram, nam etiá multo ante aliqui vtuntur uenere, vt narrat Hieron: in Epist: de puero decennio, qui compressit nutricem, & prægnantem reddidit, similiter etiam post 14 aliqui serius vel natura, vel lege, vt Cæsar testatur de Sueuis loco citaro Galenus maximam vim habere coitum ad podagræ generationem ait, sed qua de caussa non satis explicat, propterea clarius illæ sunt proponendæ, quæ sunt tres, priuatio materiæ seminalis, qua partes neruosæ, atque adeò ipsi articuli nutriuntur, Debilitas ipsorum articulorum ab imminuto calore natiuo producta, merito cuius facile articuli inter mouendum suscipiunt excrementa redundantia, nam & Arist. 4. prob 13. dicebat propterea pueris fœtere alas, & sudores vbi incipiunt Venere vti, quoniam calor diminuitur deterioresq́ fiūt coctiones, & maiores corruptiones. Necnon impulsio, atque commotio quæ in eo actu exercendo necessariò consequuntur, modo pueri antequam venere urantur, cum hisce omnib. occasionibus certant antequam natiuum calorem robustum habeant, quo fit vt excrementa, quæ gignunt partim consumant, partim in auctionem corporis insumant, non est mirum si uel numquam, uel rarisime omnium à podagra quæ est soboles fluxionum capiuntur, imò uerò Plutarchus de tu: Valer: dicebat tria esse, quæ sani-
Not. tatem, ac uitam conseruant, non esse pigrum ad laborem, non satiari cibis, & conseruare semen, dico autem rarissimę, quoniam etsi Galenus asserat se neminem in pueritia uidisse tentatum à podagra, haud tamen negat, quin id fieri possit, imò uerò dicit, si quando capiantur, ijs intumescere manus, atque genua, fieriquè ueluti arthritidem ex plenitudine crudorum succorum, quasi non sit uera podagra, quam Hippoc. lib. de affect: dixit esse omni arthritide immaniorem, longiorem, atque difficiliorem, eo quia in pedibus sunt plurimi nerui, ossa, & ligamenta. Sed hic duo occurrunt animaduertenda, unum est pueros non solum ob uoracitatem absquè Veneris usu posse podagra, seu arthride
exerceri,

exerceri, verum etiam ob hæreditariam proprietatem, ob quod, vt alias dixi, veteres, quemadmodum narrat Plutarchus libro de sera num: vind: filios podagricorum statim currebant ad vim illá paternam abolendam. Alterum est non solam abstinentiam veneris liberare ab hac affectione, quoniam plerique monaci, atque alij, cœlibes tentantur podagra, etiam si nulla venere vtantur, sed etiam exigi, vt alij errores vitentur, id quod non solum ad euitandam, verum etiam ad sanandam ipsam podagrá maximè códucit, narrat enim Cælius Rhodiginus aliquos podagricos pro scriptione bonorum ad pauperem mensam redactos frugali illa vita sese à morbo vindicasse, id quod etiam quodam Rogatiano narrat Porphyrius contigisse in vita Plotini. Vtilis est aphorismus, vt superiores. *Vtilitas Aphor.*

---

31 *Dolores oculorum meri potio, aut balneum, aut fomentum, aut venæ sectio, aut medicamentum è potum, soluit.*

NVLLA alia continuatio præsentis cum antecedente aphorismo afferri potest quantú ipse intelligo, quam quod vtraque senteria est de dolore, sed antecedens pedum dolores tractat, hęc verò oculorum, quorum etiam curationem tractat; Sed mirabile, quo pacto Hipp enumeret, omne genus remediorum, pro oculis, vt faciunt vulgares, & ignorantes, qui incerto quodá modo, non indicationibus explorant remedia. Nisi dicamus Hipp. hoc in loco voluisse monere, ne medici ocularij, quales erant apud Aegyptios, & veteres vno remedio vterentur, sed quodcumq; ab indicatione legitima sibi offeratur, ita vt Scopus Hipp. in præsenti aphorismo sit docere remedia omnia dolorum oculorum potius ratione ab ipso inuenta, & indicatione à natura rei, quam experientia, capienda secus, quam Galenus in comm: existimauit. Itaque est sententia hæc ueluti præceptum quoddá curatoriú, quod in tot partes secari posset, quot sunt remedia, quæ proponuntur. *(Dolores oculorum)* Celsus lib. 6 c. 6. Curati oculos sanguinis detractione, medicamento, balneo, vino, vetustissimus auctor Hipp. memoriæ prodidit; Galenus verò satis diligens, & longus est in examinandis singulis remedijs, quæ si verum est potius experientia, quàm ratione constare, haudquaquá multo discursu opus haberent, verú aliter res sese habet, vnde hac in re nos Galen. ipsum sequentes vnumquodq; examinabimus: Illud tamen ante omnia supponendum est, sicuti oculorum dolores varijs de caussis fiunt, sic etiam varia remedia, atq; diuersa eos postulare; Vnde in iudicio medici, vt hoc, vel illud administret, semper est positum. Primú itaq; remedium, quod proponit Hipp. aduersus oculorú dolores est meri potio. Circà quod primo sese offert dubium, quoniá Archigenes apud Gal. 4. de med: local: c. 1. loquens de affectib: oculorum, qui fiunt à fluxa materia, dicit cunctis initio tria conuenire; cibi, & potus parcitatem, aquæ potum, & veneris abstinentiam. Iam verò dolores maxima ex parte fiunt ab humorum affluxu, unde rarissimę usu uenire uidetur, ut dolores oculorum curentur potu uini, ac tanto minus meracioris, quod dixit Martialis esse oculorum uenenum. Pro quà dubitatione tollenda primo dicendú, non hęc sola numerari, sed uniuersalia in omnib. dolorib. Pro qua rè etiam

Connexio. *Scopus.* *Diuisio.* *Dub.* *Solut.*

Sciendum est etsi Galenus totum fere commentarium consumat in duabus historijs enarrandis eorum quos curauit, partim balneo, partim meri potu, attamé ex ipsius verbis colligi potest aliqua methodus, qua quis vtens poterit in quolibet oculorum dolore, imò uerò etiam in alijs partibus, & remedia, & remediorũ materiam reperire. Itaque cum dolor omnis fiat, (vt alias à nobis fuit constitutum) à soluta vnitate, atq; huius caussa sit vel nuda intéperies, vel cum affluxu materiæ, atque hæc aut cum totius corporis plenitudine, aut cum cacochymia, proculdubio pro ut hæc, uel illa caussa est, sic hoc uel illud remedium conuenit, vt non immeritò Hippocrates, tot remedia proponenda duxerit; Et exemplum potissimum oculorũ tanta diligẽtia selegit, tum quia est pars nobilissima, quam Celsus dicebat summo studio esse custodiendam, vtpote ad dulcedinẽ uitæ magnopere conducentem, ac Plinius lib. 11. cap. 37. dicebat oculum esse preciosissimam partem, qui lucis usu uitam à morte distinguat. Tum quia hæc pars solet ob singularem quendam sensum, quo prædita est, acerbissimis cruciatibus exerceri, quod uerò, (vt sibi imponit Celsus lib. 6. cap. 6.) neque tempore remediorum adhibendorum, neque caussas explicuerit, ratio fuit, vt ait Galen. 6. de simpl: med: cap. de Abrotano, quoniã aphoristica disciplina illud minimè exigit, non autem quòd quæ dicit, ut Galenus opinatur ex sola experientia protulerit, quo forsan etiam caussa fuit, cur hæc sententia nuspiam alibi ita exposita in Hipp. commentarijs habeatur, etsi de ea plurimis in locis sermonem fecerit Galenus: nam quæ habentur 7. partic: aph: 46. merito à Galen. veluti spuria reijciuntur. Ad hæc Hipp. alibi de his tractauit, & cum iecerit semina indicationum, quando scripsit lib. de flat: contrariorum contraria esse remedia, hinc facile quisque ingeniosus potest cognitis omnibus remedijs simul cognoscere, quæ remedia quibus morbis, & quo tempore conueniant. Igitur ut primum loquamur de meri potione, certum est in nullius affectus principio meri potum conuenire, quod in oculos exhalans augeat affectum, similiter etiã ubi sit maximè repletum caput, atq; materia influens calida, & mordax. Cæterum in uetusto morbo, nec repleto corpore, nec amplius humore influente, eoq́. influxo existente crasso, & frigido plane meri potus conueniens est, quippe quod vapores ad oculos mittat, qui discecare, & dissipare apti sunt, ob quod Arist. 31. partic: prob. 9. dicebat, quandoq́ oculis, (scilicet quãdo tunicæ duriores sunt, & densæ præsertim pupillæ) prodesse ea, quæ lachrymas cient, veluti cæpe sunt, id quod etiam ab Hipp. confirmatum reperitur in libro de locis in homine, ubi monstrat nõ paucos oculorum morbos lachrymarum prouocatione curari. Et Gal. hoc commentario proponit exemplum cuiusdam iuuenis, quẽ curauit potu meri, cum laboraret vetusto dolore oculorũ eosquè valde tumidos, & sanguine crasso repletos haberet, absq́. tamen totius corporis repletione. (*Aut balneum*) nomine balnei intelligendum esse id quod toti corpori, non autẽ ipsis solis oculis administratur ex aqua dulci tepente non est dubitandum, nempè quod cunctos pęnę dolores mitigare potest, Cæterum etiam hoc haudquaquam temere, est administrandum, sed suo tempore, & suis caussis dolorem facientibus: Nam vbi uapores, & humores acres in oculos feruntur, simulq́. incendium magnum ipsos oculos uexat absquè corporis plenitudine, proculdubio ijs ab aqua dulci te-

pente

pente mirum in modum demulcentur, atq; dissipantur, quo in casu sese magnū adiumentum balnei administratione attulisse testatur Galen. *(Vel fomentum ;)* Galenus multus est in referenda historia cuiusdam iuuenis, quem narrat sese curasse, atq; liberasse fomentis, & balneis secusquam volebant, alij medici ocularij, quæ fomenta adhibuerit expresse non dicit, sed testetur dolorem illius iuuenis originem duxisse ab influxu in oculos humorum acrium cum facile possumus conijcere eas fomentationes adhibuisse, quæ componuntur ex emplasticis, non multum calefacientibus, ac moderatè discutientibus, vt sunt ex decocto camomelli, meliloti tutia lota albumine oui in spumā redacto, nam quæ multū refrigerant, vt stupefactoria, & constipant magis humores affigunt, atque ne difflentur prohibent, vnde vel cœcitas, vel hebetudo videndi consequitur. Et Galenus inter auxilia tentatiua ponit fomentum veluti omnium securissimum, quod scilicet faciliter expediatur, & statim atq; non iuuare compertum est faciliter dimitti possit, præterquam quod iuuat tum ad consequendā naturæ morbi cognitionem, tum etiam ad inducendam ipsis oculis sanitatem, si quidem si fluxus humorum finitus sit, eos dissipat, sin autem adhuc fluant fomentum quidem caloris beneficio videtur conferre quidem prima illa applicatione, at paullo post augetur, ex quo intelligitur opus esse euacuatione sanguinis, si is exuberet, per medicamenta verò si signa cacochimiæ appareant, & hæc est ratio propter quam Gal. lib. de curandi rat: per sanguinis missionem testatus est sese quandoque statim finiuisse ingentes oculorum dolores insigni sanguinis missione, scilicet quatuor librarum, Quod verò ad euacuationem pertinet, sicuti natura ophtalmias curare solet spontaneo alui fluxu, vt Hippoc. aph. 17. huius lib: sic non est dubitandum, quin ars quoque similiter adiuuare queat, imò Hipp. in lib. de loc: in homine dat etiam Elleborum, & vstiones temporū laudat ad coercendos vetustos humorū ad oculos influxus ibidem tamē vult initio inflammationum nil oculis esse illinendum: sed valde purgandum, vt ibi nos emendauimus vomitum cauendo. Vtilissimus est hic aphorismus ad curationem exactam affectuum oculorum, in quibus primū sub vino, & balneo meminit rationis victus, primum tamquā magis referentis, & de qua alibi scripsit, ut in lib. de visu, necnon de loc: in homine, cōtentus hic aphoristica doctrina uti, ac tantum summa genera remediorum proponere, ex quorum cognitione possunt deinde remedia particularia inueniri. Discitur etiam hinc non solum aliquando esse mutanda medicamenta vt Auic: dixit, sed & medicationes, & est verum id quod ait Hipp. lib. de loc: in homine & à Celso lib. 3 in fine cap. 1. in acutis potissimum, si quid non iuuit ad alia transeundum esse: Nam vt ait Plinius lib. 8. in fine c. 16. vis malorum etiam feras docuit varia remedia experiri. *Vtilitas Aphor.*

32 *Balbi ab alui profluuio maximè capiuntur.*

CVR Hipp. tractationi oculorum, quæ tota practica fuit, subiunxerit hoc de balbis dogma, non satis perspicio, quinimo nec illi, qui de continuandis cunctis aphorismis admodum solliciti fuerunt, quicquam hoc in loco dixerunt, Attamen posset forsan dici cum Hipp. in extremis verbis aphorismi an-

tecedentis meminerit purgationis per pharmaca tamquam conferentis in oculorum doloribus curandis voluisse monere, ne in quibusuis vterentur eis temere, & præsertim in illis, qui valde humidum cerebrum, & consequenter oculos, sicuti balbi habent, quoniam facile hi in diuturnos alui fluxus incidunt, & eo magis si à medicamentis stimulentur, nisi etiam dicere iocosæ velimus subiunxisse meri potui balbutiem, quia ab eo immoderate sumpto hæc generatur. Est autem sententia theoretica, simplex & indiuisibilis, Quodq. dicit Hipp. est balbos maximè, à longa diarrhoea tentari pro cuius explicatione videndum est primum, quid sit balbuties, cur maxime balbi ab alui fluxu capiantur, & cur à longo: τραυλότης, seu τραυλοί, qua voce vtitur hic Hipp. & sæpe alibi, quę nil aliud est nisi quoddam linguæ vitium, quo non possunt ægrotantes rectę percipi, vt qui linguam latiorem habent, aut rectæ proferre r. t. aut aliud aliquod elementum, quò vitio laborasse Alcibiadem narrat Aristophanes. differt autem ἀπὸ τῆς ἰσχνοφωνίας, quod in hac non potest continuari locutio, sed paullatim intermittitur deinde repetitur, atq; hac laborauit Demosthenes à Demade oratore precio curatus, vt narrat Plutarchus in eius vita, & libello decem Oratorum. Iam verò quod in balbutie non possint proferri eiusmodi elementa, nascitur à linguæ humiditate sicut ἰσχνοφωνία a frigiditate, seu melácholia, à quib. fit imbecillitas, à qua semper fit omnis balbuties, vt scribit Arist. 11. sect. prob 30 & alibi, Imbecillitas porro lingue caussata ab humiditate cerebri. Similiter arguit totius corporis imbecillitatem, atq; humiditatem, quasi verò cęrerea quoq; humidiora sint reliqua membra, & cósequenter intestina lubrica, quo fit vt si quando humiditas à cerebro in stomachum, atq; intestina delabens faciat alui fluxum ea necessariò sit longa & diuturna, vt docet hoc in loco Hipp. Cęterum dignum

Not. est inquisitione, cur fiat vt balbi, nequeant recte proferre illa duo elementa, etenim non satis est dicere ob humiditatem, nisi simul caussam magis immediatam afferamus, Adhęc cum videamus interdum ægros, & præsertim febricitantes balbutire, ita ut rectæ non proferant verba, quod etiam accidit ebrijs indaganda est causa propter quam hoc contingat: Circà primum Galen. mihi satis bene philosophatus videtur, qui dixit ad rectę proferendum r. & t. & c. duob. esse opus, uno, ut commode lingua dilatetur, altero ut in priorib. dentib. firmetur, quorum neutrum præstant balbi, quoniam impotens cum sit lingua ob nimiam humiditatem, haudquaquam dilatari, & firmari potest, quemadmodum par esset, nam ut egregie monstrat Arist. 2. de partib. anim. c. 17. ad hoc ut literis exprimédis apta sit lingua debet esse, moderate mollis, & moderate magna, quò fit ut bruta quadrupedia non possint vnquam proferre, quoniã & longior est quam par sit, & durior, atq; asperior, contra autem aues, quarum lingue sunt molliores, dilatabiles, & moderatę lõgitudinis, ueluti psitacus sturnus cornix loquũtur, quemadmodũ narratur de ea, quę gręcę semper salutabat Imperatoré discunt proferre literas, atq; uerba. Circa secundũ illud primo statuendum est, qđ pariter Galen. placuit Hipp. hoc in loco loqui de balbutie naturali, atq; in uiris iã adultis, nõ autẽ in pueris, si quidẽ hęc facile curatur, neq; longa uentris profluuia in ipsis fiũt, nã ut pueris sũt imbecilla crura ob nimiã humiditaté, ita ut incedendo, uel labãtur, uel nõ ambulare possint, qua tamẽ humiditate nimia consum-

consumpta libere ambulant, sic contingit linguæ, vt non possit cōcinne ad formandas voces accommodari ob ingentem humiditatem, Cęterum ebrijs, etsi adsit quoq; nimia humiditas tàm in lingua, quàm in musculis, & neruis illius functioni famulantibus quæ omnia ita expressit Arist. loco probl. citato, vt Gal. sua inde accepisse putare liceat, attamē adest & alia caussa cur balbutient, s. quia mens errat, à qua & verborum, & orationū prolationes pendent, ac diriguntur, quod etiam dicere possumus, de febricitantib. atq; alijs in morbo aliquo balbutientib. in quib. non modo est caussa linguę, & aliarum partiū ipsi seruientium intemperies cum materia, siue sicca, siue humida eo pacto quo dictum est, verū etiam imaginatio errans, quèmadmodum in ischrophonis, seu lingua hæsitantib. contingere dicebat Arist. 11. prob. 38. qui ob id melancholicos affectus in huiusmodi vitia nonnumquam incurrere dicebat, quod etiam apud Hipp. habemus 2. Epid: initio sect 6. vbi balbos esse bonos cū dicat, tàm ad animi, quàm ad corporis bonitatem referendum puto, quoniam cum aluum lubricā habeāt, atq; maximè ea ad sanitatem conducat, iure merito quod ad sanitatem spectat boni dicūtur iure balbi. Vtilis est aphorismus ad hoc præcipuè, vt vbi balbi sint purgandi sciant medici sese parce illud agere debere, & cum prudentia, ne forte in fluxus ventris graues incidant, vt aliquib. cōtingere solet. Est etiam, & ad illud vtilis, vt si quando videant medici balbos tentari longis alui fluxibus sciant minus esse formidandum, iuxta aphorismum 34. secundi libri (Minus periclitantur in morbis quorum naturæ, &c. *Vtilitas Aphor.*

---

33 *Qui acidum eructant, non valde morbo laterali corripiuntur.*

NVLLA alia connexionis ratio præsentis aphorismi cū antecedente apparet, quàm quòd in vtroq; docetur, qui corporis habitus naturales sint dispositi ad aliquos morbos, Et scopus Hipp. est docere huiuscemodi exemplis à medico semper naturales corporis dispositiones, atq; habitus spectari. Vnde ad partem speculatiuam pertinet, & quodammodo etiam simioticam, est verò sententia simplex atq; indiuisibilis, *(Ructantes)* (ὀξυρεγμιώδεες) Galen, qui sint ὀξυρεγμιώδεις exponens nil aliud quam eos esse dicit, qui acidum habent ructum, ego autem puto, non eos, qui tantum actu habent esse intelligendos, sed magis qui apti sunt ad eos edendos, ac propterea faciliter etiam edunt, cuiusmodi sunt, qui stomachum frigidiorem habent: nam etsi acidus ructus efficiatur interdum vitio ciborum, vel quantitate, vel qualitate peccantium, vbi tamen diu perseuerat, (vt loquitur hic Hipp.) fieri nequit, quin ventriculus intemperiem frigidā, & humidā inducat, à qua deinceps gignitur copia acidæ pituitæ, & consequenter, ructus acidi gignūtur, qui nil aliud sunt, quam eruptiones ab ore halituum saporem acidum sapientes, sicut à nidore nidorosi, atque alij ab alijs humorib. in ventriculo contentis: Sed Hipp. potissimum meminit acidorū quoniam ob ingluuiem frequentius omnibus fiunt acidi ructus. vt habetur à Galen. 2. de rat: vic: in mor: ac: textu 22. vbi etiam ipse tres caussas acidi ructus proponit intemperiem frigidam ventriculi, copiam pituitæ acidæ in stomaco existentis, *Cōnexio & Scopus.*

necnon ciborum copiam præsertim potentia frigidorum, ob quod lib. 2. de dięta dicebat porrum, & coriandrum acidos ructus tollere, Cur autem fiat sapor acidus, est quoniam non coquuntur cibi, sed semicrudi manent, Verum

Dub. 1: hoc in loco duo exurgunt dubia vnum est quod acetum calidum putetur ab Aristot. 33. sect. 17 vnde non est verum esse acidum ructum sobolem frigidi,

2. præterea Hippoc. 2 Epid. sect. 3. non longe à fine, scribit biliosos moderatę, & sanguineos esse ἐξυρεγμώδεας, & 6 Epid. sect. 6. dicit esse melancholicos, succus autem melancholicus acidus est, ac propterea instar aceti terram fermentans,

Solut. 1. & 2. Adhæc omnia respondendum est, quod scribunt Alex. Trallianus lib. 12 cap. 1. & lib. 7. nec non Auerroes 3. lib. collect. cap. 40. Aciditatem fieri tàm à calido, quàm à frigido: à calido quidem per putrefactionem, vt acetum, quod fit ex vino putrefacto ob calorem externum ambientis, à frigido autem fit per cruditatem, vt plerisq. fructibus conspicitur, qui donec crudi, & immaturi sunt acidum saporem habent, vbi verò maturuere dulcescunt, quod similiter à Galeno fuit significatum 4. de simpl: med: cap. 10. & 12. Vnde non male Hippocr. lib. de affect: dixit ructum acidum fieri etiam ex cibis caseosis mellitis pinguibus & sesamo paratis. (*Non multum*) Galenus, & bene dictionem, (ἀπάγυτι,) dixit significare raritatem rei, non autem integram abnegationem, & absolutam quemadmodum existimarunt aliqui, tamquam si dixisset Senes, qui natura procliues sunt ad ructus acidos, ij raro pleuritici fiunt, Cæterum uidendum an hoc uerum sit, & cur id eueniat. Etenim veritas probatur primum experientia, quia constat vsu eos, qui frigido sunt ventriculo huiusmodi morbo raro conflictari, sicut etiam qui abundant pituita salsa, & acuta, quod hi aluum lubricum habeant, & qui tales sunt non tentari eos pleuritide, neq; alijs morbis acutis dixerit Hipp. lib. de aer:aq: & loc: Cur autem hoc contingat videtur Gal. duas rationes attulisse, vnam quod pleuritis sit abscessus, & abscessus fiant à copia humorum, qui vbi euacuantur, eos minimè producunt, euacuantur autem, quando aluus humida fit, vt contingit in habentibus stomacum humiditate acida, atque mordaci repletum, Alteram, quia cum pleuritis sit inflammatio membranæ succingentis costas, atque hæc sit corpus renue, & densum, humores crassos & pituitosos non admittit, sed tantum tenues cuiusmodi est bilis, vnde non potest fieri ea in parte inflammatio à sanguine pituitoso, & crasso: Sed cur ergo non dixit simpliciter non fieri, sed raiò; Dico iure illud fecisse, quia vt dictum est interdum etiam ructus fiunt à bile, & à sanguine, à quibus

Vtilitas Aphor. etiam fit pleuritis. Vtilis est aphorismus ad prædictionem faciendam, & ad cognitionem morborũ, quasi non debeat medicus iudicare morbos nisi prius habeat recte perspectam ipsorum ægrotantium naturam.

34 *Quicumque calui sunt, his magnæ varices non fiunt. Quibus verò caluis magnæ superueniunt, hi rursus capillati fiunt.*

IN hoc aphorismo docet Hippocrates quomodo ex corporis naturalibus dispositionibus cognoscantur dispositiones eiusdem ad affectus preternaturales

turales, quemadmodum fecit in duobus antecedentibus, adeo vt pateant, & continuatio, & scopus in præsenti sententia, quæ est pathognomica, simplex, atque in duas partes diuisibilis. Quarum prior est. (*Quicumque calui.*) Quid sit caluitium, alias dictum est, scilicet esse priuationem capillorum, vnde patet quę sit differentia, inter ipsum, & pilorum defluuium, quod quidem fit in cunctis corporis partibus, præsertim verò capitis: Caluitium autem in solo capite, imò verò dicit Aristor. 5 de gen: anim: cap. 3. & Plinius lib: 11. cap. 37. & bene non fieri infra verticem, vel infra cerebrum, aut circa tempora, & aures, quo etiam loco dicebat caluitium vni homini contingere præter quam innatum, qđ in Coruis aliquibus fit, qui propterea Φαλακροκόρακας vocantur, fit autem caluitium interdum à morbo, interdùm naturali cursu, scilicet deficiente modo ocius, modo serius humido ipso naturali consumpto, & modo plus, modo minus; nec dubitare oportet, quin Hipp. loquatur de caluitio non naturali, quandoquidem morbosum, quod propriè μαδάρωσις, vocatur, ut ait Galenus fit uitio excrementorum acrium, & corrodentium, & ab alio morbo pendet, atque habet commune cum varicibus humoris genus, scilicet humorem melancholicum, præterea non est curabile vlla ratione, cum id de quo loquitur Hippocr. sponte naturæ curetur. (*His magni varices.*) Varix, qui modo κιρσός à Græcis, modo ἰξία, vt ab Arist. 3. de hist: animal. cap. 11. & 4 prob. 20. ac 6. 3. nihil aliud est, ut alias diximus, quàm uena tumefacta, & licet in uarijs corporis partibus externis, atque etiam in ipsis pulmonibus fiant, propriè tamen, solent ita uocari, quę magnopere intumescunt in scroto, atque in cruribus, fit verò huiuscemodi tumefactio, tum ab humore melancholico, tum etiam a flatu secundum Aristotelem, de his enim loquitur qui superueniunt, & morbosi sunt, non autem de naturalibus, qui fiunt, ob natiuam earum venarum amplitudinem, hos itaque ait Hippocrates non fieri magnos in caluis, quasi uerò, & in hisce fiant, sed non magni; qui vbi contingunt, dicit Hipp. 2. Epid. sect: 5. circa finem esse μανιώδεις, idest facere, & prædicere furorem, quod humor melancholicus, & ater cum nequeat à paruis varicibus recipi, necessariò in caput restagnat, vbiquè mentem è sua deturbat sede, quemadmodũ varicibus existentibus magnis totus succus niger, & prauus ab ipsis capitur, sicquè cerebrum, & mens liberatur; Cur autem caluis non fiant magni varices, ratio est, quoniam humor prauus, & corrodens retinetur in capite, alioquin caluitium non fieret, & mirum est hanc sententiam mutuasse Atistotelem cap. 11. lib. 3. de hist: neq; Hipp. meminisse, quod tamen ingratitudinis peccatum fuit ipsi fere æternum, præsertim in hunc sapientissimum Senem sibi etiam cognationis necessitudine coniunctum, Aristot. 4 probl. 21. scribit iccirco laborantes varicibus, (scilicet in scroto) esse steriles, quoniam in actu veneteo ex ijs excitatur, hoc est ex humore melancholico, qui refrigerat semen, & erectionem hebetat, ego uerò addo, uasa ipsa seminaria affici propinquitate uaricum, ita ut semen improbum, & generationi ineptum reddant. (*Quibus verò caluis.*) Hæc est secunda pars aphorismi, in qua nil aliud Hipp. docere intendit, quàm Caluis iam factis si uarices superueniant eos iterum capillos recuperare, Aristot. autem nequaquam hoc dixit perpetuum esse, uerum aliquibus id ita contingere, quæ sententia certè mihi

Connexio. *Scopus.* *Diuisio.*

Arist. & Hipp. cognatione coniuncti fuerunt.

mihi non displicet, quod verò non in cunctis hoc verum comperiatur, imo ita quoque intellexisse Hippocratem non dubito: ratio autem qua hoc fit, vt in aliquibus capilli renascantur est, quia is humor, qui faciebat caluitium translatus est in crura, vel in ipsos testes, vnde vt liberat à mania, seu à melancholia, quemadmodum scriptum est 20. huius libri, nec non à linguæ hæsitantia quemadmodum idem Hipp dixit 2. Epid: circa initium quinctæ sect. haud secus quoque liberat à caluitio, neque hoc faciunt solum varices, verumetiã hæmorrhoides superuenientes, quemadmodum habuimus retro, & quemadmodum ipse experientia cognoui in conciue meo Spinutio Aspino. Duo hic problemata

Prob. 1. occurrunt vnum est, cur si abducto humore faciente capillorum defluuium ad testes, uel crura renascuntur pili, non idem fit si vlcera in cruribus fiant, purga-

2. tiones narium, fistulæ ani, quæ omnia à capite reuellunt humores: Alterum problema est, de barba, quam aliquibus mulieribus oriri videmus, & de qua loquens Hippocr. 6. Epid: in fine sect: 8. exemplum attulit duarum fœminarum quarum coniuges cum diu abfuissent, ob Veneris abstinentiam emisserunt barbam habitumq́. virilem contraxerũt: nam non solum ob hanc caussam, verum etiam ob senectutem aliquas barbam acquisiuisse, certo relatum est, & Aristot. 3 de hist: animalium cap. 11. scribit in terra Caria mulieribus sacerdotalib barbam enasci ob menstruorum defectum, atque id pro argumento facultatis di-

Solut. 1. uinatoriæ haberi Circa primum dicere oportet, discrimen esse inter fistulas, vlcera, purgationes, & similia, atque varices, quoniam in illis humores praui abducuntur simul & euacuantur, in varicibus verò et si humores à capite abducantur, non tamen foras mittuntur, sed in ipso corpore retinentur, quò fit ut in illis non possit retrocedere humor, quemadmodum in uaricibus, qui sicuti sua præsentia tuentur à caluitio, ita non fiunt, vbi caluitium adest nisi rarissimi, atque tunc parui, atq; vlcera, & aliæ euacuationes, cum dumtaxat humores tenuiores euacuent, crassioribus, atque terrestrib. relictis, non est mirum si ijs apparentib. non renascantur pili, quod humores caluitium efficiẽtes minime euacuentur, sed multo magis in capite retineantur; Cæterum de barba mulierum tria supponere conuenit. Vnum haudquaquam in cunctis mulierib. hoc promiscuè spectari, sed in paucissimis, atque ijs salaciorib. necnon multum sanguinis menstrui profundere solitis, Alterum est huiusmodi mulieres esse calidiores cæteris, quasiq́. virilem quendam habitum à natura adeptas. Tertium est numquam huiusmodi barbæ pilos decidere, ac semper in ætate prouectiori enasci, Ex quib. omnib. sequitur iam uenere desinente, mensibusq́ finitis multum recrementi torridi, multosq́. similes vapores in ijs gigni, quib. in caput sublatis, cum capillis alendis, atq; generandis non inseruiant, fit, vt ad'mentum à natura conuersi, barbam producant, non tamen tàm longam, atque densam quanta in viris fit, eo quod nec tantum materiæ suppeditetur, neque vis expultrix adeò vmquam sit valida, dicente Aristotile quamlibet, vel calidissimam mulierem, quolibet frigido viro esse frigidiorem, Simile enim quid huiusmodi barbatis fœminis contingit, atque dicebat Aristoteles euenire cornigeris, quorum terrestres humores, & vapores cum dentibus superioribus, quibus carent non seruiant efficiendis, & conseruandis, natura conuertit eos ad loca proxima pro

cornibus fabricandis, propter quę omnia dicere etiam licet, ſicuti rariſſimis mulieribus fiunt, uarices, ita quoque pauciſſimis enaſci barbam; Sed utrum (quod petebatur) poſſint uarices ſuperuenientes mulieribus facere barbam, ut uiris capillos haud affirmare auſim, quoniam humor melancholicus uaricum non eſt aptus facere pilos barbæ, ſicuti capillos, cum tamen ſanguis menſtruus retentus, ſit aptus ad producendam barbam. Accedit his quod cum ſcribat Ariſtoteles 3. de hiſtor: anim: cap. 11. paucis mulieribus fieri uarices, ſcilicet ut ſanguis earum eſt ineptus producendis illis, ſic & barbæ faciendæ. Vtilis eſt aphoriſmus non modo ad cognoſcendum, quod alias docuimus ex Hippocr. nempè affectiones morboſas ab alijs morbis ſolui, uerum etiam procuratione uariorum capitis affectuum, qui ut crurum, & teſtium varicibus, curantur. Sic quoq; Medicus ulceratione, ut potè cauterijs poteſt ſperare ſeſe alios affectus capitis curaturum atque hinc iure fit, ut Galenus lib. de cur: per ſanguinis miſſ: laudauerit in melancholicis epilepticis, & uertiginoſis ſanguinis miſſionem à cruribus, quemadmodum etiam Hipocrates 2. Epid: dixit tuſſim tolli teſtium tumoribus, & iis deliteſcentibus etiam ſuccedere ob communionem, quàm illæ partes inter ſeſe habent. *Vtilitas Aphor.*

---

35 *Aqua intercute laborantibus, tuſſis ſuperueniens; malum.*

NEQVE etiam illi, qui nimium diligentes ſunt in connectendis aphoriſmis, quicquam in hoc habent, quod rationabiliter proponant. Mihi tamen uidetur poſſe dici Hippoc. pergere in commemorandis ijs affectib. morboſis qui alijs ſuperuenientes modo ſoluunt; modo interimunt adeo, ut in præſenti ſcopus eius ſit deterrere medicos à ſuſcipienda uel ſaltem nimis confidenter tractanda hydropicorum curatione ubi ijs ſuperuenit tuſſis: nam Corn. Celſus lib. 2. cap. 8. de aqua intercutem loquens dicebat: omnem ſpem tolli ubi tuſſis adeſt. Eſt autem ſententia pure prognoſtica ſimplex atq; in nullas partes ſecabilis. *(Hydropicis.)* Habetur quoque hic aphor. 7 lib. aph 48 ſed differentia eſt, quia ubi hic dicit, κακὸν, ibi habet ἀνέλπιστος, ideſt deſperatus eſt, quem uidetur expreſſiſſe Corn: Celſus, loco nuper citato, ubi dixit omnem ſpeciem tollere hydropicis tuſſim accedentem 2. Etiam Epid: ſect. 5. dicebat malum ſi tumidis exiſtentibus cruribus in hydrope tuſſis ſuperueniat, Et 2. prorrhet: ſimiliter de hydrope loquens, dixit tantiſper in hydrope ſpem ſupereſſe, donec tuſſis nō fiat, neq; ſitis; ex quo in caſu Cteſiphontis relati ſeptimo Epidemiorum memorans ſigna deſperati morbi, dicit tuſſim, & ſuffocationem noctu habuiſſe, Galen. in com: ſcribit, & bene apud ueteres uocari ἐπιγινόμενα, ſiue ſuperuenientia, quæcumque ſymptomata fiunt vel morbi, non alia occaſione, quam ob augumentum ipſius primarij morbi, de quibus ſuperuenientibus integrum librum edidit Praxagoras, Vnde Hippocrates tuſſim, quæ ſuperuenit hydropi, cum fiat morbo incrementum ſuſcipiente, iure Hippocrates antiquo more dixit, (ἐπιγινομένη;) Cæterum uidendum eſt, cur adeo mala ſit tuſſis in *Connexio. Scopus.*

hydre-

hydropicis vt modo ab Hippocrat. vocetur simpliciter mala, modo sine spe dicantur esse. Galenus dicit ideo hoc esse, quoniam signum est adeo creuisse aquę copiam, vt cum nequeat à ventre infimo capi, etiam in asperam arteriá ingrediatur, atque tussim faciat, addo ego etiam tunc anhelandi difficultatem augeri, ac suffocationis periculum imminere, quòd ab eadem aquæ copia compressum septum transuersum minimè respirationi inseruiat quemadmodum par esset. Est itaq; iure tussis mala, vt signú principaliter, sed vt caussa quoq; quoniá à continua tussi pectus maximè læditur, ac febribus auctis debilitas virium simul crescit, vnde simul suffocatio propinqua imminet, vt ait Gal. Verum sunt qui criminantes Galenum dicant, fieri numquam posse vt aqua perueniat ad asperá arteriam, quin prius ægri suffocentur, ac proinde non potuisse Hippocratem de tussi quæ ob hoc fit, esse locutum, quandoquidem non solum mala est, sed lęthalissima, & quantum ad hoc postremum certum est Hippocratem sæpe vsurpare vocem (κακόν,) etiam pro lethali, imò sic accipiendam esse hoc loco, id potest persuadere, quod 7. aph. 48. vbi cętera verba huiusce aphorismi habet, loco vocis (κακόν) habet ἀνέλπιστος, idest desperatus. Quod verò possit per transudationem aqua in asperam arteriam transfundi, vel paullatim ibi, ex vaporib. aut distillationibus colligi, & tamé æger aliquandiu superuiuere, docet hydrops pulmonis, de qua loquens disertę Hippocrat. lib. 2. de morbis inter alia signa commemorat tussim, nec tamen vsque adeo lęthale malum facit, quin illius curationem tradat. Neque verò quod dicunt tussim fieri à vaporibus ex aqua corrupta ad pulmones elatis, eosq́. lædentibus, quicquam facit, tum quia huiusmodi tussis nullo modo est adeo lęthalis, cum sic etiam fiat in putridis febrib. vt possit dici rem esse desperatam, tum quia similis tussis, sæpę solet etiam recentes hydropas comitari, quando febris coniungitur, facta ex corrupta, & putrescente aqua. Vtilis est aphorismus ad prædictionem faciendam hydropicorum cito soffocandorum, quæ tamen non temere facienda erat, sed in ijs, qui iam longo morbi tædio penitus sunt consumpti, quiq; potius deserendi, quàm curandi sunt.

Vtilitas Aphor.

---

36 *Difficultatem vrinæ, vena secta iuuat, secare verò interiora.*

NON est vt quicquam de connectendo hoc aphorismo cum superiore cogitemus, quandoquidé uerę sententia separata est, in qua scopus Hippoc. est docere remedium pro difficultate urinæ, haud ita cunctis compertum; nam certè uideri unicuiq́. potest durum, quo pacto urinę difficultatem ità possit uenæ sectio iuuare, ut eam tollat. Est aphorismus præceptum pure curatorium sine ratione, quod licet sit breuissimum in duas tamen partes secatur, quarum prior est in qua dicit dysuriam solui à phlebotomia, secunda uerò est in qua monstrat quæ uena sit pertundenda. (*Dysuriam.*) Hippocr. habet hanc eandem sententiam septimo quoque aphor lib. 48. necnon 2. Epid. sect. 6. Sed differentia est, quoniam 2. Epid: loco (δυσουρίην) dicit στραγγουρίαν, nec quicquam aliud dicit, quam στραγγουρίην ἡ φλεβοτομίη λύει, septimo uerò aphor: utraq; uoce

Scopus.

Diuisio.

utitur,

uitur, & multa alia addit, ita ut maximè eluceat hanc sententiam esse putam: Hippocratis. Iam uerò quid δυσουρία, seu difficultas vrinæ sit, plerisq. in locis docuit Galenus, nihil aliud est, quàm mictio, aut facta cum colore, aut lente, & ægre facta, quasi uesica nihil operante. Quæ fit cum dolore, uel fit ob solutam unitatem, ut ob ulcus, uel ob intemperiem calidam, aut frigidam, uel ob vtrumque, ut pote inflammationem, abscessumq. aut ob humorem glutinosum, crassum, atque flatuosum. Quæ autem fit ægrè, oritur ob facultatis imbecillitatem ab aliqua intemperie præsertim frigida, atque humida ortam, aut ob tumorē, vel humoralem, vel carnosum in vesicæ ore natum. Atque hæc eadem est cum ischuria, differens tantum secundum magis & minus, quæ ischuria modo vrinæ substillum, modo destillatio à Latinis dicitur, à Cicerone dicitur vesicæ morbus, quia ea sola uidetur læsa. De qua autem dysuria loquatur Hippoc. in præsenti videtur statuisse Galenus in comm: vbi scribit eam intellexisse Hippocratem vrinæ difficultatem, quæ sequitur inflammationem, aut plenitudinem, qđ sanguinis missio, quā hic laudat Hip. sit proprium remedium cuiuslibet, inflammationis; Atque hæc de prima parte, quam sequitur secunda, s. (*Secare autem oportet internam*;) Nam sciendum est, tres esse venas cephalicam, mediam, internam, prior capite, media iecur magis respicit. Internam magis totum euacuare docet, Vnde præfertur cæteris, quia sanguis à toto confluit ad uesicam inflammatam, & dolentem. Cæterum circa hunc aphorismum duo dubia oriuntur. Vnum est, cur cum omnis recta administratio, quinimo operatio omnis in quinque sit posita; quid, quando, quantum, vbi, & quomodo; duorum tantum meminit Hippoc. scilicet quid agendum, & vbi, secundum est verum verus sit, & Germanus Hipp. hic aphorismus Nam conatur Galen. hunc aphor: non esse Hippoc. germanum, sed potius inter sertum nititur tribus argumentis demonstrare, primum quia non sola sanguinis missio soluit vrinæ difficultatem, sed & alia remedia, vnde quantum attinet ad hanc partem existimat sententiam esse mancam, nisi adijciatur particula copulatiua (καὶ) perinde, ac si dicat difficultatem vrinæ soluit & phlebotomia, Alterum argumentum est, quia neque uerum est uenam internam brachij incisam iuuare, neque Hippocratis dogmatibus consonum, quippe qui voluit inflammatis partibus supra iecur partium superiorum, scilicet in brachijs uenas esse pertundendas, inflammatione autem existente infra esse secandas partium inferiorum venas, s. poplitis aut malleoli. Tertium argumentum est, quod & si quis dicat Hippocratem sub nomine venarum internarum intellexisse venas malleoli, aut poplitis id parum refert, quoniam vtreque ab vna nascantur etiam in poplite trifariam diuisa. Circa primum dicere oportet propterea hasce duas proposuisse, quoniam magis referunt, & magis sunt, incognitæ. Iam vt alias dixi ex Gal. quantitatem remediorum legibus, & præceptis determinare est impossibile, tempus verò per se notum est, scilicet quādo vrget est, malū, & nil prohibet tunc agendum, modus verò parum refert, & circa has res pauci momēti non versatur Hipp. aphoristicæ doctrinæ Coryphæus. Circa Secundum dubium, vt libere dicam non possum credere hunc aphorismum hinc esse demendum, atque pro spurio habendum, tum quia plerisq. alijs in locis est ab Hipp scriptus, vt antea dicebam

Dub. 1.

2.

Solut. 1.

Solut. 2.

tum quia si recte intelligatur, doctrinam Hippoc. proculdubio refert, & quantum pertinet ad particulam (καὶ) potest addi, sed potest etiam dimitti, cum Hip. mos sit, non semper indiffinita dictione intelligere vniuersalem, verum quādoquè etiam particularem, cum proprie indiffinitum vtrisquè æquipolleat sua natura. De altero argumento aliqui respondent dixisse Hippocratem, secandas esse interiores, ad differentiam scarificationis, quæ fit superficietenus, nonintime, atque intelligendas esse venas, aut poplitis aut tali iuxta ipsius antedictam, & à Galeno significatam regulam, tamquam dicere velit, ne secato uenas externas per scarificationem, sed ipsas uenas, atq; eas inferiorum partium pertundito. Verum hæc responsio mihi non placet, quoniam vox τέμνειν, idest incidere, quæ vsurpatur ab Hippoc. est eadem, cum phlebotomia, quam ponit antea; & pro venis internis Hippocrates semper intelligit, eas quæ distinguuntur ab externis, non quæ ab scarificationibus, & certè mihi ab sonum, & ab Hippoc. ingenio valde remotum videretur si diceret non ex cute, sed intimius esse phlebotomandum. Itaque dicendum est sub nomine interiorum uenarum indefinite intellexisse non modo internas brachij venas, verumetiam poplitis, & malleoli, quasi dicere velit vbi incidendæ sunt venæ siue supra, siuæ infra, semper internas esse incidendas, quia in vtrisquè occasio venit incidendi venas, vt si ob mēstruorum, vel hemorrhoidarum defectum ortum sit inflammatorium apostema, quod faciat vrinæ difficultatem, certè mittendus erit sanguis à partibus inferris secundum aliud Hippocratis præceptum 2. Epid. vbi scribit deueniendum esse ad occasionem, & occasionis initium. Vtilis est aphorismus ad medicinam faciendam, cum sit præceptum curatorium, saltem quò ad secundam partem, in qua docet, & quid agendū, & vbi agendum, iubens secari internas venas, quoties vrinæ difficultas oritur ab inflāmatorio affectu, vel à plenitudine.

Vtilitas Aphor.

---

37 *Ab angina habito, si tumor fiat in collum, bonum.*

SI cogitemus, & expēdamus denuo, quæ dicta sunt retro aph: 25. certè potest videri hic aphorismus superuacaneus, cum ea regula de Erysipelate sit communis omnibus abscessibus, quos semper ab internis ad externa prodire bonū, quod si minimè superuacaneum putare placeat, dicere oportebit aliquid plus contineri in hoc vt videbitur, erat tamen forsan melius ipsum locare lib. 5. post aphorismum decimum, in quo cum dictum sit anginam disparentem ad pulmones verti, accommodate subiungeretur hæc sententia, scilicet nisi in Ceruicem decumbat; Itaq; verisimile est, ob has rationes breuissimum fuisse Galenum in illius expositione. Est tota sententia prognostica ex qua tamen in medendo etiam non ignobile documentum comparatur, vt suo loco dicetur, habet autē rationem adiunctam, secaturquè in duas partes, scilicet in sententiam, & rationē, est enim sententia. *(Anginam &c)* est verò ratio, *(Quia morbus, &c.)* *(Ab angina,)* & hic quoque Hipppc. vsurpat uocem (ἐχομένῳ) sibi familiarem, quando, s. de morbis iam factis intelligit, Videtur autem plane sententia capta

Diuisio.

& 3. progn. 18. vbi Hippoc. disertissime de angina sermonem faciens, inter cętera dicit, si inflammatio, seu rubor sit in ceruice, & pectore, seruari ægrotantes, quod etiam repetijt in Coac: prænot: & secundo de morbis similiter scripsit plurimum spei superesse si tumores appareant in collo, & pectore; quam rem exprimens Cælius Aurelianus 3. lib. acut: cap. 2. dicebat plura bona portendi si ignis sacer, occupet collum, aut pectus. Iam caussa huius est, quia non solum signum est bonum, malum relinquere partes nobiliores, & verti ad ignobiliores, vt ait Galenus verum etiam quia efficit bona, cum liberet partes ad spirationem, atq; deuorationem attinentes, Attamen vt verum bonum hoc sit signum, nonnullæ condiciones adsint necesse est. Vna, vt non solus rubor appareat de quo in 3. progn. verumetiam tumor, hoc est ipsa materia, ut innuit Hippocrates relinquat partem internam, & ad externam prodeat; Alia condicio est, ut alibi non sit materia hoc est intra pectus, nam etsi hoc minus malum sit, attamen melius multum est, si tantum in ceruice materia faciat tumorem, Tertia condicio, ut fiat die critica, Vtilis est aphorismus vt dicebam ad curationem quoque quoniam medici docentur in Angina ab internis ad externas partes trahere, vnde qui linimenta calefacientia, & stercus caninum exterius adhibent, præmissis debitis euacuationibus haud malę faciunt. *Vtilitas Aphor.* Cęterum qd̃ hoc in loco dubitant aliqui an in faciei Erysipelate, & inflammatione sit mittendus sanguis, an purgandus, haud leue est; Nam cum Hippocrates hic, & alibi dicat bonum esse erysipelata, & tumores ab internis ad externa prodire, atque sectio venæ, & purgatio contrarium motum faciant, planę uidetur ab ijs abstinere oportere, neque valet cucurbitulis vti licere, quæ trahunt à profundis ad extima, quoniam Galen. 13. methodi in affectibus capitis non vult applicandas esse cucurbitulas, nisi prius totum sit euacuatum. Ex altera cum sit affectus inflammatorius, & sanguineus, cum morbus sit in capite, atque febri acutæ, & continuæ coniunctus, videtur postulari sanguinis missionem secundum Galeni dogma lib. 1. meth: cap. 15. *Dub.* In hac dubitatione uidetur primum considerandum esse num corpus plethoricum sit, quo existente procul omni dubio nisi quippiam impediat sanguinem est secta vena mittere ab interna cubiti, uel dexteri, uel eius lateris, ubi magis sedem habere morbus uidetur, atq; ut subtraharur fomes morbo, & incrementum. Sin plenitudo non adsit, tunc considerandum an materia sit adhuc in motu, an firmata sit, si primo modo aut purgandum, aut sanguis secta uena, uel cucurbitulis detrahendus prout ætas, uires, humor exuberans, & ægri natura feret, atque faciendum, ne morbus augeatur à materia adhuc fluēte; Sin ipsa firmata sit gratia illius haud amplius est reuellendum, aut missione sanguinis, aut purgatione quantum sit ex ipsius particularis morbi indicatione nisi febris praua, & pestilens sit coniuncta, pro qua purgandum omni ratione est, ne maligna materia intus retenta morbum augeat, & deteriorem reddat. *Solut.*

38 *Cancros occultos omnes melius est non curare. Curati enim cito pereunt, non curati verò longius tempus perdurant.*

NON minus connexionem vllam habet præsens aphorismus, quàm antecedentis, cum attineat ad chirurgicam partem curatoriam, nisi dicamus in antecedente Hippocratem tractauisse de tumore sanguineo, & bilioso, hic verò tractare de melancholico, vbi scopus est monere medicos ne temere cancerosi tumoris curationem aggrediantur. Est vt dicebam præceptum curatoriū vna cum ratione perinde, ac si dicat Hippocr. melius esse cancrorum occultorum curationem non tentari, quoniam si tentetur citius intereunt ægrotantes, sin minus, vita diutius protrahitur, ergo in tres partes diuidi potest aphorismus, in sententiam, & in duas sententiæ rationes. (*Cancri*:) Corn: Cels: qui varijs locis de cancro locutus. Et cum carcinomate confundit sub eo complexus videtur omne vlcus cacoethes, atque etiam ipsum Erysipellas, verum iuxta Galeni doctrinam. Est cancer tumor durus, inæqualis, sub niger, nam durus est quoniam fit à materia terrestri, dura, cuiusmodi est succus melancholicus, & atra bilis, est inæqualis, tum quia materia extra venas fusa concrescit inæqualiter circum circa, tum quia quæ in venis continetur similiter durities facit, quæ branchis cancrorum æmulantur, vnde nomen adeptum est; sub nigrum verò colorem habet, à melancholici succi nigredine ab Hippoc. 2. prorrh: vocati ὑποβρύχιοι, qui donec nō putrescit, est simplex, & occultus cancer, vbi verò putredinem acquisiuit, aut ab atra bile fit iam corrodendi vim adepta corrodit, atque vlcerat, vnde cancer iam manifestus, & vlceratus vocatur, propterea qd sicut illius materia in profundo est, & delitescens, sic ista iam superficiem quoque occupat, nedum partes extimas, & cum vtrobiq. ferueat in profundo minus, in summo magis feruēs est, quo fit vt in illo minus doloris semper sit, in hoc plus, ac propterea etiam plus fœtoris, & horroris, neque mihi placet, quod videtur voluisse Galenus lib: de tum: præter naturam, scilicet neutrum cancrum fieri ab atra bile feruenti: sed tantum vlceratos fieri ab acriore succo melāncholico, quoniam symptomata illa sæuissima, quę comittantur vlceratos non possent fieri nisi à grauissimo feruore. Verū dubitatum est apud interpretes, cum Hippocrates loquatur de occultis cancris, an de illis qui fiunt in partibus profundis, & abditis, an de omnibus illis qui fiunt etiam in summis quos 2. prorrh. vocat Hippoc. ἀκροπαθοῦς modo nondum sint vlcerati, & Paullus Aegineta lib. 3, 67 propriè hoc de vteri cancris dictum esse vult, At ego sum illius sententiæ, Hippocratem de cunctis intelligendum esse, qui nondum ad vlcus peruenere, siue sint in profundo, siue in summo corporis, & quamquam potissimum hi fiant in mammis, & alijs glandulosis partibus, fiunt tamen etiam in cæteris, atque de cunctis accipiendum Hippocratem esse non dubito, cur autem frequenter in mammis fiant cancri, & præsertim mulieribus, est, quia humor melancholicus facilius colligitur in corporib laxis, & spongiosis, quā solidis, & duris, alia ratio est, quia ut colligitur ex Hippocr. lib. de glandulis hæc alunrur succo viscido, & crasso.

Connexio.
Scopus.
Diuisio.
Cancer, quid.

crasso. Tertia est quia mulieribus ob communionem vteri cum mammis facileab hoc ad illas transfunditur sanguis menstruus, & melancholicus, qui cum in pueris minimè coaceruetur, ob id Hipp. in Coacis prænotionibus dicebat in illis non fieri cancrum nisi congenitum. (*Non curare melius*;) Vox θεραπεία, & θεραπεύειν dicitur tàm de curatione per pharmaca, & diætam, quàm per chirurgiam: sed quod de diæta non sit intelligendum est vnicuiquè compertum, quoniam non modo in cancris, verumetiam in cunctis alijs morbis ea est præcipua inter remedia, quòd etiam de pharmacis non est intelligendum, est apertissima Galeni sententia 9. cap. lib. de atra bile initio, vbi dicit in quibuslibet affectibus melancholicis, vsque ad cancros in principio esse strenue purgandum, quod si ita est, proculdubio humorem illum quoq; alterare, & corrigere oportet, cum sit perniciosissimus non minus, quam pestiferi humores, ac propterea vehementer vrgeat medicum ad sui curationem. Relinquitur igitur, vt de curatione per chirurgiam sit intelligendus. Verum de hac etiam non minor est dubitatio, quoniam vlcerati cancri nisi manu chirurgi continuè contrectentur, & aliqua ex parte compescantur, semper immaniores, & horribiliores euadunt, quare quod dicit Hippocrates est ita accipiendum tamquam velit, solos cancros occultos vbicumque sint, non esse eggregia vlla curatione chirurgica tentandos, sed blanditie dumtaxat aliqua. Hæc autem omnia quæ hic monstrauit Hipp. breuissima oratione fusius, & elegantius docuit Corn: Cels: cap. 28. lib. 5. vbi narrat, quotquot vel ferro, vel medicamentis, vel igne huiusmodi malū tolle renituntur, illud multo acerbius reddere, atque exitium accelerare, Vnde mandat, vt tantum leuia imponantur, quæ quasi blandiantur, quo minus ne ad vltimam senectutem perueniant, prohibentur. (*Curati enim.*) Cur cancri non sint curandi rationem affert Hipp. quoniam, si curentur scilicet violenter, & generosè citius interficiunt, vt lucullentissimè etiam demonstrauit Celsus. Nam medici primum penitus mortem auferre, quantum fieri potest cupiunt, id si nequeunt, eam saltem quam diutius prorogare conantur, ad prorogandam autem eorum, qui cancris, siue occultis, siue vlceratis occupantur, duo sunt scopi alter vt affectus abscindatur ferro, vel igne, quod solent facere aliqui, alter ut placetur, de priore Hipp. dat præceptum, vt id minimè tentetur, & Galenus testatur sese vidisse quotquot, vel abditos cancros, vel manifestos sic curare sunt aggressi eos non modo malum acerbius, & grauius reddidisse, verum etiam mortem accelerasse, uel doloribus, vel febribus, vel quod ulcera ad cicatricem, nequiuerint perducere, Cæterum de altero scopo dicit Galenus, & bene, esse illum omnibus alijs anteferendum, atque eum esse explendum ijs remedijs, quæ possunt putres, & fœdos ichoras sine ulla acrimonia abstergere, siue ea remedia sint inuenta experientia, siue indicatione: Sed hoc in loco dubitatur primum, quæ sit vera ratio, cur cancri si tententur curari adeo grauia mala afferant; Adhæc cur Hippocr. vt deterreat, à curatione cancrorum dumtaxat facit mentionem protogationis, vel abbreuiationis vitæ, non item doloris, atque aliorum grauiū symptomatum quę sequuntur chirurgicam cancrorum curationē; Ad primum puto dici posse quod dicebat Plato in Timæo, s. cunctos morbos melancholicos, s quanto vehementius agitantur eo fieri atrociores, quoniam cum difficiliter

Dub. 1. **2.** **Solut. 1.**

ter euinci possint agitati à medicamentis, & funduntur magis, & incenduntur, vnde fœdissimam putredinem concipiunt ex qua dolores, & fœtores eximij sequuntur, & tandem mors maximè horribilis, Ad secundum respondendum

Solut. 2. est commune, & naturale omnium animalium esse desiderium viuendi quam diutius fieri potest etiam in ærumis, & doloribus, propter quod etiam inter indicationes præcipua habetur vitalis nuncupata, quæ scilicet indicat auxilia non tantum ad vitam sustentandam, verumetiam ad eam prorogandam quocirca Hipp. hoc intelligens vitæ meminit, non autem aliorum symptomatum, quæ vitari non possunt cum cancris, quemadmodum studio, & diligentia potest effici; ne morbus, ita cito interimat eo pacto, quo Galenus in comm: docuit, qui scribit aliquos nimis cupidos curationis, accelerasse mortem, quibus licuisset absque tanta molestia longius producere vitam. Vtilis est aphorismus ad

Vtilitas Aphor. medicinam exercendam non modo in cancris, verumetiam in alijs occultis tumoribus, veluti scyrrhis legitimis, qui & ipsi in canceros solent conuerti, vbi imprudenter tractantur. Nonnulli, vt ait Galenus existimarunt, cum Hippoc. loquatur tantum de occultis, non negasse tamen, quin possint superficialis curari ἀγωνιςικῶς, excindendo eos vna cum radicibus, quæ sunt venæ circumcirca humore melancholico oppletæ, quod factum esse in quodam oris cancro laborante narrat Hippocr. 7. Epid: Sed hæc etiam curatio præterquamquod est satis horrenda, & molestijs plena, habet quoque non exiguum periculum coniunctum, Ita vt multo melius sit nullos curare, Imò uerò putandum est Hippocr. de occultis, idest non vlceratis dumtaxat esse locutum, quoniam si hi non sunt, nec ferro, nec igne nec alia violentia tractandi, multo minus etiam hoc faciendum est in vlceratis, sub quibus iam corpora sunt attrita, vires labefactatæ, & tormentis grauibus sustinendis impares redditæ.

---

39 *Conuulsio fit, vel ex repletione, vel inanitione, ita verò & singultus.*

De conuulsione egit etiam retro Hipp. sed non ita vt possit præsens aphorismus antecedenti coniungi, imò verò si coniungere placeret, quasi cancer fiat à plenitudine, nihil efficeretur quoniam, cancri non faciunt conuulsiones, nisi rarissimè, neque etiam qui fiunt in vtero quorum signa Hipp. copiosè tradidit lib. 2. de morbis mulieribus, neque conuulsionis meminit, Est aphor: theoricus potius, quam practicus, pertinens ad partem ætiologicam, idest caus-

Scopus. sarum contemplatricem, in quo scopus Hippoc. est docere caussas continentes tàm cõuulsionis, quàm singultus, vnde in duas partes cõmodè potest diuidi, in vnam vbi de conuulsione, alteram vbi de singultu, quod itaque in vtrisq. breuiter est spasmum, siue conuulsionem fieri tum à repletione, tum ab inanitione quemadmodum fit singultus. (*Conuulsio,*) quid sit conuulsio alias do-

Conuulsio, quid. cuimus, scilicet esse motum præternaturalem, quo membra trahuntur versus neruorum originem, sicut etiam dum sana sunt, & quamquam plerią. distinguãt conuulsionem à Tetano, quem latini, & maximè Plinius modo græco nomine appellant, modo rigorem vt Celsus, nihilominus hoc in loco non est dubitan-

bitandum quin Hippoc. sub nomine spasmi complectatur, quoque tetanum, & quamquam hec sententia citetur frequentissimè a scriptoribus, & præsertim à Gal. 8. de comp: Medic: f. l. non est tamen facile eam reperire alibi apud Hipp. Gal. autem qui hac de re disputauit sæpius, uidetur hoc in loco uelle spasmum nullo modo fieri à facultate motrice ut etiam 2. de symp. caussis cap. 1. sed intelligendus est Gal. de fac: libera ut alias diximus non de coacta, quoniam in epilepsia, quæ est totius corporis côuulsio proculdubio facultas motrix operatur, sed coacta. Verum de hoc alias dixi sententiam meam. (*Fit vel à repletione,*) quamquam Hippoc. dicat fieri côuulsionem ab utraque caussa, multo frequentius tamen fit à repletione, quæ caussa forsan fuit ut semper anteponeret repletionem. Sed illud maius est dubium, an à solis prædictis caussis efficiatur. Nam Gal. 8. de comp: Med. loc: c. 3. apertissimè dixit sese non inuenisse aliam tertiam caussam conuulsionis, præter commemoratas ab Hippocr: quæ etiam confirmauit aph. 1. lib. 5. & 2. de sympt: caussis cap. 2. Nam exemplum dat Gal. cordarum: & accommodatę, quæ æque ab siccitate, atq; humiditatem conuulsæ franguntur. Ex altera parte idem Gal. profert exemplum cuiusdam iuuenis qui ex aura à pede ad caput ascendente protinus incidebat in epilepsiâ; quæ proculdubio conuulsio est, Præterea Auuicen. 2. 3. cap 5. & cum eo omnes Arabes faciunt, Tertiam speciem côuulsionis, quam uocant nô proportionatam ad materiam. Postremo uidemus sola refrigeratione interdum fieri côuulsionem; Vnde Hippoc. 4. aph. 68. dicebat, spiritum offendentem significare conuulsionem. Resp: quod etiam alijs placuisse gaudeo apud Hippoc. Conuulsionem duobus modis accipi posse, uel propriè, uel communiter pro quolibet motu præternaturali, conuulsioni simili, si primo modo capiatur planè fit dumtaxat à repletione, & inanitione, cuiusmodi loquitur Hippocrates in præsenti aphorismo est siue membra contrahantur, siue distendantur, siue rigida maneant id semper, uel à repletione, uel ab inanitione patiuntur, atque hoc est quod dicebat Galen. cap. 1. 2. de symptomatum caussis nempè spasmum (uerum scilicet) esse opus solius morbi. Sin autem secundo modo capiatur, scilicet communiter pro omni affectu simili ueræ conuulsioni, cuiusmodi est epilepsia, rigor, & alij qui non à solo morbo, uerumetiam ab aliqua facultate, siue animali, siue naturali coacta eduntur, proculdubio hi fiunt quoque à frigore, ab aura, atque alijs caussis, quæ nec ad repletionem, neque ad inanitionem possunt referri. (*Similiter,*) hæc est secunda pars quam scribit Galen. 8. de Local. 3 reperiri in omnibus fere exemplantibus. Quod autem dicit Hippoc. est quemadmodû uera conuulsio fit tantum ab inanitione, & repletione, ita quoque singultum, qui est motus conuulsioni similis fieri ab iisdem caussis. Sed contra hanc sententiam uidetur esse Gal. qui 2. de sympt: caussis cap. 3. ait eam esse quidem ueram de conuulsione, at de singultu non ita uideri, quoniam is fit interdum à sola humorum acrimonia, necnon etiam ab cibis, & medicamentis, ut à pipere, quod sibi contingere dicebat, necnon à corruptis cibis, quemadmodum pueris euenit, præterea an ob solam euacuationem contingere possit singultus consideratione dignum esse idem Galen. monet, quasi uerò id non careat euidenti dubitatione. Pro cuius difficultatis resolutione dicendum apud Hippocratem singultum uerum non esse

Epilepsia, quid.

Dubit.

Solut.

esse ullo modo conuulsionem, sed motum conuulsionis similem, ut uerè dixit Gal. aut potius uomitui, sed hoc uehementiorem, quoniã quæ in spacio stomachi continentur facilius rejciuntur uomitu, sed quæ profundius ori stomachi impinguntur maiori difficultate pelluntur, cuiusmodi contingit in singultu. Itaq; cùm talis sit singultus non est mirum si fit ab alijs caussis, quàm à plenitudine, & inanitione, quemadmodum monstrat Galen. & hic, & 8. de med local: neq; Hipp. id negauit, sed dixit fieri quoque, & singultũ ab inanitione & repletione, ut cõuulsio, non autem à solis his fieri dixit, ut propter hoc nulla sit contradictio uera, nisi etiã dicere placeat singultũ, qui fit acrimonia humorum, uel ciborum reduci ad repletionem, si quidem sanatur euacuatione lædentium. Cur autem quæ replentur propter eã contrahantur, caussa est manifesta, quoniã ut in latitudine crescunt, ità in longitudine abbreuiantur, cæterũ cur idem contingat à siccitate non ità compertum est, ego autem eorum sententiam libenter sequor, qui putant iccirco id fieri, quia meatus excluso humore, & aere in seipsos cõcidunt, atque ità conclusi, breuius spacium occupant, unde ipse quoque sum sententiæ eius, distentionem partium, & resolutionem, quæ est elongatio, haud uerè posse inter conuulsiones connumerari, neque à siccitate oriri posse, cum potius ad latur materia, sed tantum à repletione, qua irrigati musculi in lõgum protrahuntur, quo fit etiam ut dolore careant, qui solent omnem conuulsionem comitari una cum motu, qui in resolutione haud quaquam reperitur. Hinc etiam colligi potest cur interdum ab eadem caussa abbreuientur nerui interdum elongentur: nam ubi cauitates implẽtur humiditate fit abbreuiatio, ubi uerò substantia ipsorum tota irrigatur, tunc fit elongatio. Vtilis est aphorismus ad contemplationem naturæ morborum, cuius cognitio in primis necessaria est ad inueniendam ueram curandi rationem.

Vtilitas Aphor.

---

40 *Quibus dolor circa ilium fit absque inflammatione, his febris superueniens morbum soluit.*

De continuatione præsentis aphorismi cum superiorib. nil cogitandum est, cum nulla appareat probabilis occasio, & consarcinator aphorismorum in hoc lib. ut plurimum id studuisse uidetur ut omnes essent separatæ sententiæ, quod verò consilium fuerit Hippoc. hoc in aphorismo non est difficile venari, quandoquidem ex ipsamet sententia patet ipsum voluisse monere medicos ne semper metuant si quando febris alteri malo superueniat, quod interdum non modo non augeat malum, imò verò sit ipsius medicina, sicut contingit doloribus hypocondriorum, quos propterea accepit Hippocrates pro exemplo, quoniam dolores hi ubi non sint inflammatorij maximè omnium sedari consueuerunt à superueniente febre. Accedit etiam huic consilio, & aliud nempe voluisse Hipp. docere ad naturę imitationem debere medicos in similib. doloribus febrem facere; hoc est calorificis, uti remedijs, quemadmodum Celsus monuit lib. 3. capit. 0. Est itaque sententia partim prognostica partim curatoria, sine ratione, & diuisione. (*Quibus circa hypocondrium,*) nomine Hipocondrij

Scopus.

drij sępę dexterum apud Hippocratem significari alias dixi, verùm etiam interdum communiter pro vtroque capi non est dubitandum, quemadmodum hoc in loco, In his autem frequentius, quam in alijs partibus fieri dolores, & vsus testatur, & ratio demonstrat, si quidem in ijs est venter inferior, in quo viscera naturalia collocata sunt, vt tamquam bruta ad præsepe alligata, sicut ait Plato in Timæo, quam minimę, & vitalibus membris, & rationalis animæ sedi incommodent, Iam verò in his visceribus primæ duę coctiones celebrantur, in quibus necessario excrementa plura, atq; flatus subnascuntur, quæ inibi retenta distendentia, ac vellicantia sensibiles partes faciliter inducunt dolorem, vt etiam hac ratione Hipp. similis doloris tamquam frequentissimi exemplum proposuerit: (*Sine inflammatione*.) Mihi quoque placet id quod Galeno, & alijs placuisse animaduerto, nempè nomine Φλεγμονῆς, siue inflammationis, intelligere quoque Φλόγωσιν vocatam, idest incendium, siue quamlibet calidam dispositionem. Et Hipp. voluit hanc exceptionem facere, tum quia interdum iecur, lienem, renes, atque alias partes in hypocondrijs sitas contingit ob dolorem non modo incalescere verumetiam inflammari, vt in libro de veteri medicina docuit Hippoc. tum quia cuilibet indispositioni calidæ superueniens alius calidus affectus proculdubio illam auget, atq; deteriorem reddit, intelligenda autem est Hipp. sententia nō tantum de actuali inflammatione, verumetiam de aptitudine ad eam suscipiendam. (*Febris superueniens*.) Iure dixit Hippocrates (*superueniens*) quia febris facta cum ipso dolore, aut tum esse inflammatoriam ostendit, ob idquè nocet potius, quàm prosit, aut si non sit inflammatorius, remedium certę esse nequit, alioquin inchoantem ipsum dolorem statim compescuisset. (*Soluit*) græcę (λύει) quam uocem aliàs diximus vsurpare non modo pro integra affectus solutione, verum pro ea, quæ fit ab alio superueniente affectu, vt surditas, & lippitudo à fluxu alui; Verum hoc in loco vtroq; modo accipi potest, quia & si succedit febris, solet tamen & ipsa desinere sublato dolore, vnde Corn: Celsus lib. 2. c. 8. transferens hanc sententiam dixit. (Deniq; ipsa febris præcordiorū dolores, si sine inflāmatione sunt finit,) Verū hoc in loco duo sunt quæsitu digna, An alijs, quoq; doloribus ab ipsis hypocondrijs superueniens febris conferat puta superioris ventris, atq; medij, Aliud est, quæ sint caussæ propter quas potissimum in doloribus hypochondriorum conducat febris. Ad primum respondent aliqui diuersam esse rationem dolorum hypocondriorum, capitis, atque pectoris, ac propterea potissimum iuuare febrem in doloribus partium naturalium, quoniam in ijs minus est periculi, & plus caloris natiui, qui una cum febrili consumens, & concoquens humores, ac flatus seipsam quoque perdit, contra in capite, atque in pectore vbi dolor adest, si febris superueniat periculum est, ne vel pectoris calorem nimium incendat, vel materiam capitis nimium eliquans peiora faciat; Ego verò etsi non improbem penitus hanc sententiam, puto tamen satius esse si dicamus datis cęteris partibus etiam in doloribus capitis, atque pectoris veram esse Hippocratis sententiam, scilicet vbi absit inflammatio, nec adsit aptitudo ad eius susceptionem hoc est caussa faciens dolorem frigida, aut flatulenta sit, cum enim ab huiuscemodi cor- Not.

poreis caussis, nequeant ingentes febres produci, consequenter nequit pectori, aut capiti dolentibus multum detrimenti accedere: & sicut in his auxilium est febris paullo mitior, ita quoque licet medico auxilijs moderatę calidis uti. Ad secundum autem respondendum est pluribus de caussis febrem soluere Hippocondriorum dolores primum quia si dolor fiat à flatuosa materia nihil est, quod magis eam discutiat, atque dissipet febrili calore, Secundo quia si sint humores frigidi, & crassi, qui oppleant, distendant, & obstructionem faciant, eos febrilis calor eliquat, extenuat, consumit, & consequenter obstructiones tollens, & dolorem, & seipsum extinguit, Postremo quoniam frigidas intemperies, à quibus tàm flatus, quàm humores proueniunt, castigant, atque curant. Quare constat quantam vtilitatem hoc aphorismo medicis attulerit Hippocrates, qui non modo docuit, non esse semper timendum febrem superuenientem in doloribus cunctis, verumetiam calorificis remedijs vtendum, vt sępe febrilis calor dolorem sedat.

Vtilitas Aphor.

---

41 *Quibuscunq; suppuratio in corpore existens non innotescit, his ob crassitudinem puris, aut loci, non innotescit.*

Connexio. SI vlla huius aphorismi cum superiore connexio afferri potest, certę hęc erit, quod supra de dolore Hipocondriorũ qui à flatu, & frigido humore fit tractarit, nunc verò de eodem dolore à pure facto loquatur, quod tamen conspicuum non sit, nam sępe venit, ut in indagandis internorum dolorum caussis medici fallantur, quos meteri excussationem, non autem si in externis scribit Hippocrates libro de arte, Scopus itaque illius fuit in pręsenti monere medicos, ut diligentes sint in perscrutando caussas internorum dolorum, quod interdum fiant à suppuratione intus latente, nec medicis innotescente, ob crassitiem ipsius puris, aut loci, vbi continetur. Est sententia simplex chirurgica, & indiuisibilis, & à Galeno breuissimę tractata, qui nil aliud dicit quam duplicem fuisse huius sententię lectionem, ac propterea duplicem quoque expositionem, nempę vnam in qua loci tantum alteram in qua puris tantum fit commemoratio; possumus nos addere melius factum esse ab illis, qui vtramque dictionem simul posuerunt. Nonnulli criminantes Galenum maluerunt particulam solam poni. (*Loci*) non autem (*puris,*) eo quod Hippocrates non loquatur de pure intra pectus existente, sed dumtaxat in alijs corporis partibus. Ego uerò dispicere nescio cur sub corporis appellatione vniuersum intelligi nequeat, quasi uerò pectus queat esse extra corpus, Igitur ubi dicit Hipp. (*Quibuscunque pus in corpore*) intelligendum est, quod in quacumque corporis parte factum sit pus, atque lateat medicum, & alios, caussam esse latentię, aut loci, aut puris addo ego, aut vtriusque crassitiem, vt propterea debeat medicus magna uti diligentia ad hoc, ut illud cognoscat, & consequenter, ea remedia adhibeat, quibus possit pus sese extrinsecus exerere, atque per incisionem, aut discussionem

Scopus.

cuacuari, quasi voluerit nos docere Hipp. quibus remedijs debeamus vti, s. attenuantibus attrahentibusq́. vt, s. & locus subtilior, & materia tenuior sic enim deinde faciliter pus, aut consumitur, aut educitur, Cæterum pro integra præsentis sententiæ intelligentia tria videnda sunt; Vnum est, quomodo medicus, vbi pus oculis, & tactui non subijcitur, sit cognoscendum, Secundum est, quomodo dignosci possit an à crassitie loci, an puris ignoratio ipsius proficiscatur, Tertium erit cur Hipp. cum hæc res non sit exigui momenti, eam docere noluerit, Circa primum Hipp. lib 1. de morbis, vbi longiusculum de suppuratione sermonem habet duo indicia, quibus id cognoscatur proponit, vnum est dolor, qui pulsatilis esse solet in parte in qua latet, vbi cum feruor, quoque sit, arteriæ ibi existentes compressæ à pure, atque flagrantes pulsum magnum, & celerem edunt, qui ab ipsismet ægrotantib. percipitur, Aliud indicium quod proponit Hipp est, vt terra figlina ipsi parti affectæ superponatur, quæ si resiccetur pus subesse significat. Cæterum Aristot. 1. sect: probl. 31. quærens qua ratione cognoscendus sit abscessus, quando iam est suppuratus, respondet si perfusus aqua calida immutetur, iam ipsum esse suppuratum, sin minus, adhuc crudum esse. Auicen. 3. quarti trac: 1. cap. 429. & Paullus Aegineta, à quo sæpæ desumit Auicennas, alia signa proponit, scilicet inundationem ex contrectatione, acutiem seu eminentiam partis, cutis in vertice auulsionem, alij addunt splendorem albicantis cutis, sed verè certius cunctis signum est, inundatio, eo quia à principio dum materia cruda est non mouetur, sed coarctata in sese tenaciter inhæret, vbi verò cocta est, cum sit attenuata magis, huc, atq; illuc facile à manibus agitur, Sic enim dicebat Arist. 6. prob. sect. 4 oua cruda nequaquam posse in gyrum uerti, quod totus humor ueluti concretus, & adhærens sit, contra autem coctum verti, propterea quod humor iam fusus, & expansus est, hoc indicio inundationis sub digitis cognoui in adolescente florentino pus in thorace copiosum, scilicet in exteriori parte, quod ignoratum ab alijs medicis empyematicum esse asserentibus illum pene ad interitum deduxerant. Circa secúdum dicere conuenit crassitiem loci cognosci tum ex situ partium laborátium, quando sunt suaptę natura crassæ, ut in quibusdam abdomen nates & similes, vel quando materiæ motus sentitur, nec tamen extra fertur, sed potius intra: sic enim materia ob partium super iniectarum crassitiem, cum ad cutim peruenire nequeat, alias internas inuenit, quas etiam exedit, vt his postremis dieb. contigit in nobili Pisano, qui tumorem cum haberet in coxæ dexteræ interiore parte neque pus sese proderet, tardata est apertio, atq; incredibilis Saniei copia inuenta, quę iá internas partes depascebatur; Cognoscitur crassities materiæ ex eo quod sit uomica in parte excarne, nec tamen extuberet, neq; motus, aut pulsus ullum sensum edat, De tertio dicerem Hipp. haudquaquam docere voluisse, tum quia non pertinet ad aphoristicam doctrinam ad hæc singularia chirurgię opera descendere, tum quia ex alijs ipsius commentarijs industrius lector potest ea faciliter comparare. Patet itaq; ex his explicatis haud exiguam esse præsentis aphorismi vtilitatem, quando discitur, quid sit agendum, quando pus in aliqua parte reperitur, neque tamen extuberat, scilicet esse calefaciendam partem emolliendam, atq; extenuandam fotib. linimentis emplasmaribus imò etiam interdum *Vtilitas Aphor.*

cucurbitulę apponuntur ignitæ, & cerata post attrahentia, atque extenuantia, vt quæ fiunt ex resina therebentina, atque alijs medicamentis.

---

42 *Morbo regio laborantibus si fiat hepar durum, malum.*

Connexio. Scopus. ET si non clara appareat præsentis aphorismi cum præcedente connexio, attamen potest in eo ambos conuenire, quod agatur de hypocondriorum affectib. cum Hipp. scopus sit docere quid præsagire debeat, vbi durities est in iocinoris regione in ictericis, quasi sicut interdum est affectus in corpore, & non apparet sic interdum sit, atque ipso consensu comprehendatur. Est autem sentētia prognostica sine ratione, atq; sine diuisione. (*In ictericis.*) Duplices sunt Hipp. Ictericis, alij, qui actu laborant, & proprię ἰκτερικοὶ vocantur alij qui facile, & sæpę capiuntur affectu, atque hi proprię vocantur ἰκτεριώδεις, & à Galeno infelices nuncupati solent. De prioribus Hipp. in præsenti loquitur aphorismo, & vsus est uoce plurali, vt complecteretur omnia quatuor genera icteritię, de quibus infra, atque hic affectus nil aliud est, quam effusio bilis flauæ, vel atræ, vel pituitę per vniuersā cutim quæ aut flauo, aut nigro, aut albo colore tota inficitur, vt iure uocari possit symptoma pertinens ad affectus præter naturam; scilicet qualitates uisibiles mutatas, verum hoc in loco dubitatur cum Hipp. 2. de morbis, & lib. de affect: internis quatuor genera morbi regij faciat, de omnibus an hæc sententia verificetur, cui respondetur posse quidem etiam alijs accommodari, sed potissimum illi qui fit à bile, vel sanguine bilioso Hipp. in nullis mentionem facit duritiei iocinoris, quasi hæc non sit symptoma proprium, sed superueniens. Morbi autem quos sequitur huiusmodi symptoma uarij sunt, vt docet Gal. in comm; aut enim est scyrrhus, aut inflammatio, aut obstructio, scilicet vel ipsius iocinoris, vel vessiculæ bilis, potest etiam fieri ob ingentem iocinoris non φλεγμονὴν, sed φλόγωσιν merito cuius accumulata bilis cum nequeat contineri, neque in iocinore, neque in chysti effunditur in vniuersum corpus, fit etiam vt ait Gal. natura ex venis per modum crisis biliosum humorem ad cutem pellente, fit quoque ob venenum assumptum vel ore, vel extrinsecus ab aliquo animali illatum, vt narrat Nicander de lepore marino. Ceterum hæ duæ postremæ non ita tactu cognoscuntur, quemadmodum vbi fit vel à scyrro, vel ab inflammatione, qui quoniam sunt tumores suaptę natura duri, proculdubio ipsorum durities tanto magis ipsi tactui offertur, quanto & ipsa maior est, & partes supra ipsum iecur sunt extenuatiores. (*Malum*) πονηρὸν grecę, i. perniciosum, est autem durities iocinoris perniciosa in Ictericis non modo vt caussa, verum etiam vt signum; est enim vt signum, quia significat, vel ibi esse inflammationem si sit cum febre, vel esse scyrrhum; iam vero inflammatio omnium uiscerum habet febres semper coniunctas malignas, ut Hipp. & Galenus 2. progn. sæpius dixerunt, ex quo exitium sequitur, Scyrrhus autem longitudine morbi ad cachexiam, & hydropem perducit, ita ut dubitare non oporteat, quin Ictericiæ coniuncta durities iocinoris sit semper perniciosa, quippe quæ etiam sua spontę semper est mala, illud uerum est multo mitiorem esse quæ se-

Dub.

Solut.

quitur

quitur ipsius iocinoris obstructiones, quæque potius tensionem, quàm veram duritiem inducere solet. Itaque rectè Celsus lib. 2. cap. 8. transferens præsentem aphorismum dixit. In morbo arquato durum fieri iecur perniciosissimũ est. Verum est dubitatio, quia Galen. hoc in loco videtur existimasse hic Hippoc. loqui de ea duritie, quæ sequitur Hepatis inflammationem, in qua opinione fuerunt etiam alij. Verum cum iam à nobis declaratum sit etiam, quę fit à scyrrho satis malam esse, illud dicendum est, quod verum inuenitur uerba illa in initio commentarij, minimè esse germana, sed intrusa, cum nec in codicibus græcis impressis, nec in ulla antiqua translatione reperiantur, præterquam in Leoniceno, & alijs eum secutis, quę res non animaduersa à quibusdam, eos fecit errare, siquidem perniciosa quoque est, & forsan non minus ea durities iocinoris, in ictericis quæ originem habet à scyrrho ob caussas antedictas. Quomodo autem dignoscatur durities ex inflammatione ab ea quæ fit à scyrrho, non est difficile intelligere, quoniam illa habet semper febrem acutam iunctam tussim, vrinas maximę flauas, atque etiam egestiones, & alia quib. caret scyrrhus. Apollonius 3. in tertium Epid: obijt ictericus cum esset μεγαλόσπλαγχνος. Est vtilis aphorismus ad prædicendum, & consequenter ad inueniendam ex præcognitione curandi rationem, & ad monendum medicos, vt sint diligentes. *Dub.* *Solut.*

43 *Quicunque lienosi difficultate intestinorum capiuntur, his superueniente longa difficultate intestinorum aqua intercus, aut leuitas intestinorum aduenit, & moriuntur.*

ET si dicat Galenus, quod hic aphorismus melius esset locatus post 48. huius lib. vbi etiam idem dicit, attamen potest etiam superiori non incommodè connecti. Nam cum in antecedenti aphorismo sit Hippocrates locutus de iocinoris duritie, quid portendat nunc similiter de liene duro quid portendat edocere intendit, sic enim appellantur lienosi qui durum, & amplum lienem gestant, Hic enim interdum ita augetur, ut quemadmodum dicebat ille Plautinus instar Zonę cingat, ipsumque etiam iecur complectatur. Et Hippoc. 2. Epid: sect: 2. dixit Splenem ad exteras partes uergere: sicut etiam 6. Epid: sect: 6. mentionem facit lienis sinistri, quasi uerò etiam dexter sit, quando, scilicet tumor extenditur ita ut complectatur iecur. Vtrum autem uisum sit interdum iecur in sinistra, & lien in dextera parte, vt memorat Arist. 1. de hist: anim: cap. 18. vix credo, cum & in primis verbis eiusdem capitis errauerit, vbi iecur supra septum transuersum collocauit, quod si aliquibus uisum fuit, illud contigit, quia usque adeo amplus erat factus, ut dexteram iocinoris partem occuparet Est igitur hic aphorismus totus prognosticus satis longus, sed qui diuisionem non patitur idoneam. *Qui splenitici* σπληνώδεες, qui & actu habent splenem magnum, & à natura, qui etiam μεγαλόσπλαγχνοί, ut de Apollonio 3. Epidem. 3. hist: 13. qui ictericus obijt, cum esset μεγαλόσπλαγχνος. Prædicti igitur lienosi, cũ habeant totius corporis habitum morbosum, haud mirum est si facile alijs ægritudinibus capiuntur, inter quas est dysenteria, quæ nihil aliud est, *Connexio.*

quam

quam vlcus intestinorum cum fluxu, Celsus lib. 2. cap. 8 1. tormina ventr, vbi transferens hanc ipsam sententiam ità scripsit, Quem lienis malę habet, si tormina pręhenderunt, deinde in versa sunt, vel in aquam intercutem, vel in intestinorum lęuitatem vix vlla medicina periculo subtrahir, Et certum est vt dicebam hic loqui Hipp. de diuturno liene affectu, vel natiuo affectu, quemadmodum etiam in Coacis prænotionibus, vbi similis sententia hunc in modum scripta inuenitur: Dysenteria lienosis non longa quidem, vtilis, longa verò pestifera; desinente enim, si hydropes vel lienteria veniant mortale est. Quomodo verò fiat in lienosis dysenteria explicat Galenus, qui scribit vbi fit dysenteria ijs humoribus crassis, & melancholicis, qui infestabant lienem ad intestina translatis eam iuuare, Verum cum supra modum huiusmodi euacuationes fiūt, nocent ægrotantibus, eo quod ab assiduo huiusmodi humorum per intestina transitu, non modo ipsa uiolantur, verumetiam calor natiuus maximę hebetatur, ita ut lienteria sequatur, ipsa intestinorum facultate retentrice læsa, & hydropes fiant ob affectum iocinori spleni, & venis communicatum, ipsorumq́. calorem debilitatum; Sed vt hæc sint plana, attamen non ita intelligitur, quomodo Hipp. dicat dysenteriæ dysenteriam diuturnam superuenire; Nisi recurramus ad eundem Hipp. & Gal 4. de artic. 38. vbi habetur duplicem Hippocrati esse dysenteriam, aliam, quæ est vlcus intestinorum alia, quæ est solum cruenta alui excretiò quæ fit vitio iocinoris haud bene sanguificantis, atque hęc est, quæ diuturna euadit, & hydropem inducit. (*Et moriuntur.*) Cur isti moriantur, scilicet quibus in longis plenis duritiebus, longa quoque succedit dysenteria, complures caussæ efficiunt, quarum vna est, quia illud semper mortale est, quando alicui iam ab alio morbo pene profligato nouus morbus, nec minus grauis superuenit, cuiusmodi sunt hydrops, & lienteria, nam Hippoc. initio primi de morbis inter morbos, qui necessario mortem inferunt, enumerat hydropem, lienteria quoque suapte natura est ægritudo grauissima cum ingentem caloris natiui ruinam sequatur, merito cuius fit ut cibi nil mutentur, proptereàquè corpus aliméto penitus orbatum, minimę sustentari queat, vnde hoc tanto magis sequitur: si vtrumque sequatur, alia est caussa, quoniam vix medicinæ locus inuenitur, vt ait Celsus, quoniam si adstringentibus, & corroborantibus succuratur dysenteriæ, aut lienteriæ nocetur spleni, sin contra spleni attenuantibus, & detergentibus incidentibusquè auxiliari coneris dysenteria, atq; lienteria augentur, vnde facultas gubernatrix corporis fracta morbo, & auxilijs deserta, haudquaquam sufficere valet, Accedit his continua excrementorum generatio, & suppeditatio, quam impossibile est superari facultate imbecillima. Est aphorismus utilis ad prædictiones faciendas in lienosis curandis, qui certi vbi protrahuntur, & si non intereant, attamen erumnosam, & infelicem satis vitam degunt.

Dis eteria duplex.

Vtilitas Aphor.

44 *Quibus ex stillicidio vrinæ ileos superuenerit, in septem diebus pereunt, nisi febre superueniente, satis vrina fluxerit.*

DVO sunt modi quibus connecti potest præsens aphorismus superiori, vnus est, quia in duobus antecedentibus egit post hypochondria de affectibus iecinoris, & lienis, quæ duo viscera in hypochondrijs continentur, nunc vero agit de vesicę, & intestinorum morbis, quæ vesica, & intestina sunt ijs affinia, & excrementorum ipsorum receptacula in ipsis hypocondrijs contenta. Altera est quoniã in hoc aphorismo docet quid morbus intestinorũ morbo vesicæ superueniens portendat, sicut in antecedente docuit, quid portenderet morbus intestinorum superueniens lienis morbo, adeo ut non sit dubitandum quis sit in præsenti Hippocr. scopus, nec in quo genere sententiarum sit hæc statuenda, quippe quę mere prognostica sit absque ratione, & indiuisibilis, nisi in duas particulas secare placeat, ita ut prior sit, (*Quibus ex vrinæ stillicidio ileus superuenerit, septem diebus moriuntur.*) Secunda verò hæc sit, (*nisi febre superueniente satis vrina profluat,*) modo primã partem aggrediamur, circa quam vehementer dubitatur, nunquid sit vera, & nunquid ex germana Hippocr. officina veniat, sed priusquam Galeni sententiam expẽdamus, scire oportet, quid sit vrinę stillicidium, quid Ileos, & quæ vtriusque affectus caussæ; Vrinæ enim stillicidium quod à Græcis στραγγουρία vocatur est affectus vesicæ in quo ægri cupiũt semper mingere, sed solas guttas cum molestia emittunt. Cato. lib. de re rust. cap. 156. uocauit Lotium substillum Cicero. vecisæ morbum, & Celsus, vrinæ difficultatem, qui lib. 3. cap. 8. transferens disertę satis præsentem sententiam dixit difficultate vrinæ morbum tenuioris intestini ortum, si vrinam per calorem mouet febris, leuat, & nisi ressolutus est intra septimũ diem occidit. Caussam vero stranguriæ tribuit Gal. aut vrinæ acrimoniæ, qua mordens assiduo facultatem expultricem ad excernendum incitat, aut facultatis retentricis imbecillitati, aut ob intemperiem aliquam, aut ob instrumentalem morbum factæ, quæ caussa à priori dignoscitur, quod quantum sit ex sese nullam mollestiam inferat. Iam vero Ileos, voluulus à latinis, quod voluatur in eo intestina vocatur, & ab antiquis etiam appellatus est χορδάψος eo quod intestina, quę chordæ etiam veteribus sunt vocata instar chordarum tendantur, vt Cæl: Aurel: 3. acut: vbi etiam quamquam scribit: ab Hippocrate Praxagora, & Euriphonte Gnidio cõmune nomen tormẽto intestinorũ posuisse, quamq̃ non defuerint, qui existimarunt id nomen designare emollitionem intestinorum, vt Archigenes apud Aetium lib. 9. cap. 27 necnon Aræteus lib 2. de caussis, & signis morb: cap. 2. vbi appellat elixationem intestinorum. Diocles Carystius apud Celsum lib: 4. cap. 13. chordapson inquit esse tenuioris intestini morbum ileum verò plenioris, secusquam Gal. hoc in loco, & alij, qui putarunt ileum esse morbum intestini tenuioris in quo morbo non solum ipsa intestina mirum in modum torquentur, & immaniter cruciantur, verumetiam quandoq. stercus ut Hippocr. libro de affectibus, & Galenus hic testantur per os reijcitur, ut ob hoc barbari nescio

Connexio.

Scopus.

Dub.

Vrinę stillicidium.

qui medici, illum (Miserere mei,) appellandum voluerint, Caussæ verò secundum Galenum, & alios sunt, vel humores crudi frigidi, & crassi, qui mollientes, & extendentes ipsa intestina tormentum faciunt, vel tumores, aut inflammatorij, aut scirrhosi, ab his enim omnibus, ità angustantur prædicta intestina, ut nec ipsi flatui, nedum fœcibus exitum per inferiora permittant, sed ad superiora conuertant, Veteres qui numquam colici doloris fecerunt mentionem ante Tiberij tempora, ut scribit Plinius lib. 26. cap. 1. proculdubio sub Ilei appellatione illum intellexerunt, quando præsertim fit in crassioribus intestinis, certè non est dubitandum quin is morbus antea homines tentaret, vt malè Plinius negauit, sed alio nomine vocabantur, non autem coli, quod nomen primum populus Romanus audiuit edicto Tyberij ob morbum coli à compatendo sese excussantis. Modo videamus, quid Galenus dicat, Hic enim primum narrat quomodo alij dicant ex stranguria fieri ileum, s. quia inflammata vesica, (nam ileum non nisi ab inflammatione tenuium intestinorum, uel scytrho, uel apostemate, raro autem ab humorib. frigidis uiscidis, & crassis fieri putat,) atq; intestina comprimens ea angusta reddit, ita ut nequeat stercus, aut quicquam aliud infra prodire, sicquè iliaca passio sequatur, horum opinionem redarguit tum experientia, tum ratione, experiẽtia quidem, quoniam plurimos narrat sese uidisse stranguria ex inflammatione vesicæ tentatos, atque etiam magno cum discrimine neque tamen vmquam ileo fuisse captos, quamquam plenam vesicam, & in mingendo insignem difficultatem haberent. Ratione vero, quoniá si à uesica comprimerẽtur intestina, ita ut ob hoc magnopere læderentur, multo magis id eueniret, quando mulieres in vtero habent, qui cum medius inter uesicam, & intestina positus sit ob idq. ea contrectet, proculdubio quo maxime tumet, deberet ea coangustare, atque ita ileum inducere, quod tamen numquam fieri compertum est; subiungit alios fuisse, qui rem multo absurdiorem dixerint, uolentes enim ostendere, quomodo febris superueniens soluat ileum, inquiunt eum superuenire inflammationi, in cuius solutione cum etiam ilei solutio sit collocata, quanto maior febris est, tãto melius soluit inflammationem & consequenter ileum, contra quos inquit febrem potius augere inflammationem, à qua si fieret ileos, ut supponunt, proculdubio hic deberet potius à febre augeri quam solui, quippe quæ solos morbos, qui fiunt à succis frigidis viscidis crudis, & crassis iuuat, aut à frigida intẽperie à flatum soluat præter quàm quòd vesica quantumuis tumida comprimere solum intestinum rectum, non autem tenuia potest: His igitur Gal. postquàm monstrauit à difficultate vrinæ ex inflammatione imò uero à quantumuis magnæ illius vesiicæ tumore non posse fieri ileum, concludit multo satius esse, vt libere affirmetur ignorari quid in hoc aphorismo voluerit Hippocrates docere, quandoquidem rationi, atq; experientiæ refragatur, quibus duobus criterijs veritas rerum, & nullo alio tertio demonstratur, neque enim se posse discere an ab Hippoc. uel quopiam alio sit visus similis æger, & an aphorismus sit Hippocratis germanus, ac propreteà esse rationabilius, ut dicatur illum, qui soluitur à febre eum esse, non qui ab inflammatione, sed à frigidis succis, vel flatibus gignitur, quippe, qui coquuntur, & dissoluuntur à febrili calore, ac per urinam excernuntur, Cæterum non defuerunt, qui

qui mirati sunt, cur Galenus tantam in præsenti aphorismo difficultatem statuat, quasi facile sit omnem difficultatem de medio tollere, si statuatur ileum de quo loquitur Hippocrates fieri à succis frigidis, & crudis, aduersus quos in primis pro Galeno dici potest, eum noluisse ileum sic fieri, sed dato, quod fieri possit, planę non conuenit præsenti aphorismo, quoniam Hipppoc. loquitur de eo ileo, qui fit ex stranguria, iam verò si stranguria fiat ex succis crassis nulla est ratio ob quam debeat ex ipsa fieri ileos, qui est passio tenuium intestinorum, quę à vesica irà longę distant, vt nequeat ea cōprimere quātumuis tumida sit, fateor non inconuenire, quin simul possint humores frigidi, & crassi mitti simul, & ad vesicam vbi faciant stillicidiū vrinæ, atque ad intestina tenuia, vbi faciāt ileum verū de hoc non loquitur Hipp. sed de ileo facto ex strāguria, non autē de facto cum ea: Nam verū est Hipp. lib. de glandulis, & 2. Epid: sect. 6. voluisse fieri volulū etiā à pituita crassa, quē μάλακον, i. mollem vocat, & vino meraciori scribit curari; quāquam Cęlius Aurel: lib. 3. acut: c. 17. eū damnare sit ausus, Sed vt dixi neque hoc quicquam facere videtur ad litteram Hipp. huius loci, Quid igitur decernendum est? Certè magna est difficultas, si placeat tueri litteram Hippoc. ἐκ στραγγουρίης quēadmodū in animo habuit Gal. verum si legamus, vt habetur in Coacis prænotionibus, vbi hæc eadem sententia habetur ἐπὶ στραγγουρίᾳ, idest si in stillicidio vrinæ superueniat ileus, nam id erit quòd supra dicebar, scilicet fieri ileum cum stranguria ex pituita crassa non modo ad vesicam, verumetiam ad tenue intestinum per lata, quibus si superueniat febris dissoluens huiusmodi pituitam, atque hac per vrinam effluente, simul finiuntur Ileus, stranguria, atque febris; quo pacto similiter corrigendum puto Cornelium Celsum lib. 2. cap. 8. vbi transferens præsentem aphorismum, & ipse transtulit (ex difficultate vrinę tenuioris intestini morbum) cum melius sit dicere (in difficultate vrinę.) Tota itaque præsentis sententiæ summa hæc sit. Stranguriam, & ileum simul factos ob pituitam viscidam ad vtrumq; locum scilicet tenue, vel etiam crassum intestinum præcipitatam doloris acerbitate, & functionum naturalium impedimento, ante septimam diem interire, nisi febris superueniens, calorq. pituitam illam dissoluens, atq; per vesicam abūde expurgans simul, & affectus prędictos, & seipsam cōsumat, Verū circa hoc tria videnda sunt. Vnū cur potissimū septima die hi pereāt: Secundū quę sit illa febris quę superueniens tantū malū finiat. Tertiū cur velit Hippoc. vrinam debere fluere ἅλις, i. satis. Quantum spectat ad primum non est intelligenda sententia ita presse, quod præcise contigat mors in septima, sed quod non transeat septimam, quin pereat, nam cum duarum functionum naturalium maximeq. necessariarum altera sit penitus ablata, videlicet egestio fœcum, altera nempè vrinæ excretio valde imminuta, atque deprauata; simulquè tormenta vtraquè sint acerbissima, nisi cito succuratur à febre, proculdubio necesse est facultas gubernatrix corporis concidat, quòd fit intra septimum diem, qui criticus existens solet acutos morbos qualis est ileus alterutro finire modo, Ad secundum nonnulli putarunt febrem esse ephemeram factam ex crudorum humorum agitatione, atque dolore, verum hæc opinio mihi placere nequit, quoniam calor cuiusq. Ephemeræ blandus est, ac parum durans, quò fit vt minimè possit humorem crassum, crudum, viscidum, &

copiosum consumere, ex quo mihi placet magis sententia eorum, qui existimarunt febrem debere esse putridam, magnam, & acutam, quò scilicet caloris magnitudo perseuerátiaque tam pertinaces humores euincere, ac eliquatos per vrinam depellere, Sic enim similis febris, & non diaria est nata ad eam conuulsionem finiendam quæ fit à similibus humoribus frigidis, atque crassis. Circà tertium, in Coacis prænotionibus, vbi habetur hæc sententia, Loco vocis ἅλις, idest satis scriptum est ἀθρόον, idest cumulate, seu confertim. Vnde puto vtroque intelligendum, quòd confertim, & copiosa exeat vrina, si ex impetu illo materia dissoluta tam intestinorum tenuium, quam ipsius vesicæ liberat obstructos ductus; neque prætereundum est in aliquibus codicibus loco vocis ὄρος legi ὕδωρ, vnde nonnulli dixerunt, etiam sudorem copiosum, & confertim factum similiter conferre, qua etiam ratione dicere possumus dysenteriam prodesse, quamquam hoc non semper, vt mulieri voluulosæ 3. Epid. ab

Vtilitas Aphor. Hippocrate relatæ contigit. Vtilis est hic aphorismus in primis ad prædictionem faciendam, tum ad curationem voluuli instituendam calidis, scilicet & extenuantibus medicamentis, vt vino meraco curabat Hippocrat. 2. Epidem. quemadmodum, & Aretæus similiter vino vtebatur, radice fœniculi, adianto, atque cinnamomo, Verum stante stranguria sit procuranda vrina, videtur du-

Dub. bitandum, quandoquidem apud medicos lege cautum est, ne umquam ad affectum locum fiat prouocatio materiæ à reliquo corpore, Sed cum Natura sic

Solut. curet, & Hippocrates quoque consulat dicendum in cura rationali, & libera cauendum quidem esse à diureticis in vesicæ affectibus, uerum in coacta, & in qua destituimur alijs euacuationibus licere id agere, ut fecerunt Hippocrates, atque Aretæus, quò scilicet caussa mali aboleatur, cui magis, quam affectui, & symptomati prospiciendum est, Cur autem Hippocrates uinum meracum uoluerit esse frigidum actu, puto caussam fuisse, quò minus ipsius caliditas officeret febri, uel ut vomitus, qui est comes ipsius ilei magis compescatur, sicque natura vni ad inferna propulsioni attendat.

---

45 Vlcera quæcumque annua sunt: aut etiam diuturniora: os abscedere est necessarium, & cicatrices cauas fieri.

DE uarijs affectibus, vt alias dixi cum agat Hippocrates hoc in libro, paucissimi sunt aphorismi, qui inter sese possint commode connecti, & præsens certe nullam habet communionem cum antecedente, nisi dicere pla-

Connexio. ceret. Stranguriam interdum fieri, atque esse diuturnam, proptereaquè subiunxisse hunc de uetustis vlceribus sermonem in quo consilium Hippocratis

Scopus. est quid prædicere possimus in ulceribus antiquis docere, ita ut sit sententia mere progn: ea & chirurgica sine ratione: sed quæ possit in duas partes secari, pro ut docet duas fieri prædictiones. *(Vlcera annua.)* Quid sit ulcus satis notum est ex Hippocrate in libro proprio, quemadmodum etiam quæ sint ulcera annua,

ana, & antiquiora, scilicet quæ annum attingunt, aut excedunt, Quot genera vlcerum sint locupletissimè docet Galenus in comm: vbi primum scribit. Vlcera hæc vetusta, vel ita esse, quia numquam perducantur ad cicatricem, vel si forte perducantur iterum aperiuntur, atque hoc fieri aut errore medicorum, ipsorumuè ægrotantium, aut si nullus adsit error, vel fieri ob iugem prauorum humorum affluxum, vel ob prauam in parte affecta ab humoribus affluentibus inductam dispositionem, vel ob affectum ossis eo loco corrupti; Hæc atq; alia ab his quæ vlcera simpliciter vocantur (ἕλκεα) communi nomine, cum semper fiant maiora, & deteriora consueuerunt veteres nuncupare Φαγεδαίνας, quæ varijs nominibus alij posteriores donarunt, Cæterum, vt ait Galenus omnia vlcera, quę circumsitas partes depascuntur, aut sunt sine putredine, aut cum putredine, si sint absque putredine, vel depascuntur tantum summam cutem, & dicuntur simpliciter τὰ ἕρπητα, idest serpentia, vel depascuntur etiam profunfundiorem carnem, & propriè dicuntur Φαγεδαίνας. Si sint sine putredine, sed cum incendio fit ἄνθραξ, qui est vlcus crustaceum cum incensione. Sin autem sit cum putredine vlcus depascens vocatur, de quo scribit Galenus non esse genus proprium vlceris, sed esse quoddam compositum ex vlcere, ac putredine; cum ipsa putredo fiat sæpenumero sine vlcere. Iam verò vlcera de quibus hic loquitur Hipp. (vt vult Galen.) sunt illa, quę sine prædictis condicionib. fiunt, & quæ propterea à veteribus simpliciter vlcera nuncupabantur. Cęterū cum ita sese res habeat, Nonnulla videnda sunt pro intelligentia meliore propositæ sententiæ, nempè quam non est facile apud Hipp. inuenire alibi. Primum est cur Hippoc. antiquis vlceribus annum præstituerit, cum alij morbi dicantur diuturni etiam post quadragesimum diem. Secundum est quæ sit necessitas ob quam in antiquis vlceribus os subiectum contaminetur, ita vt id abscedere oporteat, Tertium cur abscedente osse necessariò cicatrices cauę subsequantur. Circa primum dicere conuenit diuersam esse rationem vlcerum à febribus, atque alijs morbis, quia vlcera nisi erroribus recrudescant, solent esse veluti cloacæ, per quas excrementa corporis euacuentur, & id ab alijs affectibus defenditur, vt apparet in cauterijs, quæ planæ vlcera sunt, & tamen abest, vt diuturnitate obsint, quòd potius sæpenumero valde iuuant, atq; hoc in alijs morbis minimè reperitur, qui potius consumunt corpora, quam tueantur, cum igitur ita res se habeat non est mirum si Hipp. vlcera usq; ad annum, atq; etiam vlterius perdurare innoxia scripserit, cur autem tantum temporis durent, quemadmodum dicebam ex Gal. uel est, quia assidue fluit aliunde materia, à qua mollis pars ulcerata reddita, nequaquam ad cicatricem perducitur, quod opus solius siccitatis est, ut Galenus tertio, & 4. Meth. & Hippocrates libro proprio de ulceribus. Vel est quia in parte ulcerata, est aliquod uitium, quod non permittit uniri, & siccari, atq; hoc uitium, aut est callus, ut in fistulis, quæ hac ratione sunt diuturnissimę, aut est mala intemperies, ob quā impedita coctio nutrimēti producit excrementa humida, quę exiccationi, & unioni partis obsistūt. Itaq; nō male Hipp. annua ulcera cōmemorat. Erat Secundū, quæ sit necessitas ob quam in annuis ulcerib necesse sit os desquāmari, ut etiā in lib. de art: & fractis eodē significater, Q. ut intelligatur illud supponēdum est, ante alia Hipp. loqui de ulceribus,

quæ habent proximę sita ossa ita vt vel denudentur, uel obuiciniam aliquo modo contaminentur, nam ulcera pulmonum, iocinoris, renum haud sunt huiusmodi. Caussa autem ob quam necesse sit abscedere seu desquammari est, quia ossa si denudentur ab aere contrectata, & pusillo calore donata secundum superficiem saltem corrumpatur, quæ corruptio cum nequeat corrigi, sequitur, vt uel natura, uel ars partem corruptam à sana separet, haud secus etiam si corrumpatur à succo uitioso ipsum cõtrectante, & contaminante. Iam uerò ubi vlcus rectè curatur, (nam de hoc iure vult Galenus Hippocratem loqui) atq; sit magnum, non autem vt cauterium vocatum, plane necesse est, aut ante annum ad sanitatem peruenire, aut cum vicinum ossi supponatur, illud tandem detegere, vel saltem obuiciniam, ità contaminare, vt necessario natura cogatur corruptam partem a sana segregare. Circa, tertium non est difficile caussam reddere, quoniam cum ossa sint fabricata ad sustētandos neruos, arterias, uenas, & præsertim carnes, in qua parte desunt ossa necessario partes, quæ ab ipsis sustentabantur deprimuntur, atque descendunt donec aliud inueniant, in quo firmentur, atq; sustineantur. Sed contra uidetur esse experientia quandoquidem quotidie obseruatur etiam sine ossis abscessione ulcera fieri caua, & uiceuersa supercrescere carnem, ità ut cauitas ossium quæ abscesserit, repleatur. Ad quod dicendum est interdum contingere, ut pars ulcerata etiam si nullo osse priuetur, attamen uenæ perdantur, malusq; habitus in illa relinquatur, qui haud sinit tantum bonæ carnis, & uenarum regenerari, quæ possint locum replere, quemadmodum antea erat; rursum è conuerso contingit, ut osse separato nihilominus relinquatur tantum caloris, & uenarum quæ possint carnem, uel saltem spongiosam magis, uel etiam sanam, quæ sufficiat ad replendum locum cauum; & consequenter cutim regenerandam. Nam Aristot. 10. partic: prob: 29. reddens rationem cur in cicatricibus equorum, & asinorum pili renascantur non item in hominis, scribit cutem hominis esse ueluti quendam affectum carnis, quę cum in vulnere, aut vlcere valde immutetur, sic quoque necesse careat antiquis condicionibus, inter quas erat pilorum emissio. Vtilis est aphorismus ad prędictionem principaliter, sed & ad curationem instituendam, etenim discitur ex hoc, ubi ulcus ante annum non sanatur, haudquaquam esse id perducendum ad cicatricem, priusquam os desquammetur, sed denudandum illud nisi denudatum sua sponte sit, atque tum uel ipsum ferro ignito, uel medicamentis valde siccantibus desquammandum, quod ubi factum erit tum ad ipsam vlceris perfectam sanationem deueniendum est, ita enim faciente natura ars ipsam imitans rectę operabitur.

Ad 3. (margin, beside "Circa, tertium")

Vtilitas Aphor. (margin, beside "Vtilis est aphorismus")

46 *Qui gibbi ex asthmate, aut tussi fiunt, ante pubertatem moriuntur.*

ETsi hic aphorismus non habeat particularem cũ superiore cõnexionem, habet tamen uniuersalem, quod sit sententia uterquè prognostica, & ad chirurgicam medicinæ partem attinens, in qua nos docet Hippoc. quid sit prędicendum, ubi quispiam fiat gibbus ante pubertatem; est autem simplex, sine

Connexio. *Scopus.* (margin)

ratione,

ratione, & diuisione. (*Quicumque*) Galenus in hoc commentario quemadmodum, & in duobus antecedentibus, compluribusq́; subsequentibus satis diligens fuit, qui & hic &, in linguarum Hippocr. interpretatione scribit: κῦφος, & κυφοὺς, seu κυρτὰς, idem significare quod nos latine dicimus gibbosos, siue gibborolos: ὕβωμα, autem seu κύρτωμα vsurpatum sæpe ab Hippocrate significare quid vniuersalius, nempè quamlibet spinæ peruersionem, sicuti propriè κυφοί, & ὑβοί, seu κυρτοί dicuntur quicumque spinæ vertebras luxatas, atque extra protuberantes habent, veluti quibus luxatio ad interna vergit, ita vt spondylia introrsum vertantur, à Græcis uocantur λορδοί, καὶ χόλοι à nostris excauati atque repandi, Nam vt homo erectæ staturæ esse, ac nihilo minus pro necessitate in quamlibet partem flecti possit, machinata fuit natura spinam ex pluribus ossib. tuberetibus affabre compositam, quæ instar cuiusdam carinæ, ut dicebat Galenus corpus sustentat erectum, & tamen flexionem nō impedit, verum vbi aliquod vel aliqua ex his ossibus è propria sede elabuntur, & rectitudo, & in quaslibet partes flexio impeditur, quod impedimentum, vt dixi gibbositas est, de qua loquitur, & quæ morbus est in figura, & situ non solum rectitudinem figuræ deprauans, uerumetiam flexionem ad posteriora saltem non parum impediens. (*Ex asthmate, vel tusse.*) Quomodo fiant hæc vitia omnia spinæ tam ad posterius, & anterius, quàm ad latera docuit locupletissimè Galenus 3. lib. de artic: à tex. 1. vsque ad 54. Porrò de caussis huius vitij, vel horum vitiorum, ità statuendum est cum Galeno, aut fieri à caussis externis, ut plagis, percussionibus, casu, & similibus, aut fieri ab internis, quæ sunt vel ab ortu, uel aduentitiæ, nam contingit aliquos statim natos gibbos esse, quos curari posse non est dubitandum, cum tūc ossa omnia sint ueluti cerea, ob idquè in quālibet partem flexibilia, at de his non loquitur in præsenti Hipp. Porro caussæ aduentitiæ sunt, vel tubercula sola aut dura & scyrrhosa, in ipsis spondilibus, aut in pulmone existentia, uel destillationes, cum tuberculis ea humidiora reddentibus, cum enim augentur propellūt spondylia, aut extra, aut intra, aut in latera, sicq; vario modo rectitudinem spinæ deprauant, ut Hippoc. disertissimè docuit nos libro de artic. 1. Verum sunt alij qui propriè curui nuncupantur, alias à latinis, cerasi, seu silicernia, quòd spectent semper terram, quales euadunt in senectute plerią; & præsertim proceri ob quam curuitatem vitandam M. Antonius Imperator tiliaceas tabellas pectori gestare solebat, verum huiusmodi curuitas non fit ob dislocationem spondyliorum, sed quæ fit uitio senectutis est, ob debilitatem facultatis motricis, quæ cum nequeat sustinere erectum pondus partium superiorum curuatur, haud secus atque baiuli dum graue onus aliquod gestant, ita enim senex ille curuus octuagenarius dicebat sese gestare onus Aetna grauius, & de hac Hipp. 2. aph. 55. (*Ante pubertatem*) cum hæc possint coniungi cum antecedentibus, verbis & cum subsequente (*moriuntur*) placet mihi magis, quod Gal & alijs placuisse obseruo, nempè, vt legatur coniuncta antecedentibus perinde, ac dicat Hippocrates. (*Qui ex asthmate fiunt gibbi, ante pubertatem.*) Vtrum autem sequenti debeat uox ταχέως, idest celeriter adiungi, quam videtur Galenus habuisse in suo contextu non admodum sum sollicitus, quoniam vtroque modo stare potest tàm si legatur simpliciter (moriuntur, quàm si legatur;

moriun-

moriuntur celeriter, nam uere haud possunt diu superuiuere, qui fiunt gibbi ante pubertatem. Cæterum pro horum omnium intelligentia sunt nonnulla expendēda, & primum quomodo ex tuberculo pulmonis oriatur gibbositas, nam de tuberculis spinæ iam diximus, Secundum est cur ex asthmate, uel tussi similiter fiat gibbositas, Tertium est cur hæc gibbositas ante pubertatem sit adeò perniciosa, ut non sinat diutius uitam protrahere. Circa primum scire oportet pulmonem per fibras costis alligari, atque motu irrequieto ad cordis instar flabelli inseruiendum cieri, ut dixerunt concorditer Hipp. Plato atque Arist. ut autem motus fiat expeditior oportet pulmonum corpus sit leue, & agile, ob quod natura ipsum spongiosum, & tenuis, leuisq́ substantię effecit, unde si quādo ob materiam, ac tuberculum fit grauius, non modo pulsus celeres, & inæquales euadunt, ut Antipatro contigisse testatur Galen. 4. de loc. aff. uerumetiam spiratio difficilior euadit, ita ut etiam spina dorsi & costę magnum laborem patiantur, à quo, & à thoracis motu spina lacessita uertebras è sua sede pellit, sicq́ luxationē sequitur gibbositas, præterquam quod nouæ materiæ iugis ad tuberculum attractio facit, ut multo magis afficiatur spina, atque materia ad eam attracta non aliter dimoueat spondylia, atq; solent alij articuli, è proprijs locis amoueri; neque ualet Agesis filiam 6. Epid: sect. 4 relatam cuncta pene indicia tuberculi pulmonis habuisse, neque tamen gibbam euasisse, quoniam nec Hippoc. id esse perpetuum dicit, licet sæpenumero contingat, & maximè ubi destillatio simul, ut dicebam cum tuberculo ad spinæ uertebras delabens diuturno & assiduo illapsu spacio mensium, & annorum tandem uertebras è sede pellit. De Asthmate, atq; tussi (qđ erat secundo propositum) idem sentiendū esse, ex uehemēti motu thoracis, atq; coacta ipsius dilatatione, necnō assidua ad partes dorsi materiæ dilapsu fieri spōdylium ad exteriora luxationes, quod non rarò accidere obseruamus. Ratio uero ob quam sit adeo perniciosa ante pubertatem est, quia cum cor atque pulmones adhuc augeantur, nec locus ipsorum possit secundum proportionem augeri, quod est totus thorax à gibbositate impeditus, fit ut diu nō possint uiscera augescentia in angustiori quā conueniret loco contineri, & præsertim cor, quod dicebant Aegyptij apud Plinium lib. 11. c. 37. augeri usque ad quinquagesimum annum, & quod uiolentiam nullam sustinere posse summo iure dixit Aristot. uel ut Plinius nullo vitium macerari, nec læsum durare posse, ita vt breui post gibbositatem inducat interitum, non quod statim pereant simpliciter, sed quod longo ab eo uitæ spacio, quod alioquin attingerent, recedant. Est etiam, & alia ratio capta ab Aristot. 13. sect. prob. 10. vbi quærens cur gibbis halitus grauiter fœteat, inquit esse, quoniam spiritus & aer, qui continuo excernitur, cum nequeant in his liberi excerni retinentur, retentique putrescunt, & consequenter halitum maleolentem reddunt, quæ etiam potest assignari caussa, vt cito pereant ob putredinem cordi, & pulmonibus proximam. Est utilis aphorismus non tantum ad prædictionem faciendam, verumetiam ad monendum medicos, vt ubi animaduertunt gibbositatem imminere, ante pubertatem omni studio enitantur ipsi dorso prospicere, caussasquè quanto ocyus licet, penitus amputare: & de gibbositate, quæ in senectute solet compluribus euenire, iam dixi quid M. Antonius Imperator faceret, quem imitari

Not.

Utilitas Aphor.

tari fructuosum planè erit. Quod etiam dicit Hippocr. 3. de artic: tex. 4. non est spernendum, nempe gibbositates infra dorsum solui interdum à crurum uaricibus, & interdum à dysenteria diuturna, quod tamen de recenti non autem in ueterata gibbositate accipiendum est, sicuti nec de ea, quæ fit ex morbo quam ferè incurabilem dicit Hippocrat. etsi nonnullos etiam referat ad senectutem peruenisse: Addo ego etiam iuuare posse cauteria in cruribus facta ob eam rationem ob quam dixit prodesse varices.

---

47 *Quibuscunque venæ sectio, vel purgatio cum medicamento conuenit, hos vere purgare, vel venam incidere oportet,*

SI Hippocrates in hoc aphorismo loqueretur de medicatione facienda, vel pro gibborum curatione, uel præseruatione, clara plane esset continuatio, atq; Galenus statim in comm: monuit, in præsenti Hippocratem loqui de ijs omnibus, qui adhuc sani sunt, verum ægrotaturi nisi succurratur, aut sectione venæ, aut purgantium medicamentorum administratione, Itaque Hippocratis consilium est docere tempus agendi in illis, qui preseruatione egent, ita vt sententia hæc sit purum præceptum ad partem medicinæ prophylacticem uocatam pertinens, simplex tamen, & nullam sectionem patiens. (*Qui phlebotomia*) Galenus satis profusus est in præsentis aphorismi interpretatione. Verum summa est Hippocr. loqui non de ægrotantibus actu, uerum de corporibus caussarijs, hoc est de illis, qui caussam quidem morbi intus alunt, atq; aliquando ægrotant, Hos enim prout sunt morbi quibus exponuntur sic uere potius, quæ ullo alio tempore ipsis esse medicinam adhibendam Hippocratem præcipere, ut si plethoricis sint morbis obnoxij uenę sectione euacuentur, sin biliosis melancholicis, pituitosis, aut serosis per medicamenta eos humores ducentia euacuentur. Nam quos ipse Galenus plurimos narrat præseruasse ab imminentib. malis simili medicatione fieri potest, ut uerum sit, attamen difficile credo cancros mammarum, atque elephanticos, & epilepticos hac tantum ratione curasse, nisi dicere placeat in ipsis solas suspiciones, non autem ueras, & formatas morborum ideas extitisse, Hic duo sunt querenda unum est, cur potius uere, quam alio tempore istud facere expediat. Alterum an etiam reliquis temporibus idem agere liceat, De primo dicunt aliqui, & Galenus 1. ad Glauc. & bene tempore ueris ob id hoc etiam faciendum quia tunc tempus moderatissimum, atque uires hominum optimæ ualent, adeo ut tàm externis, quàm internis iniurijs minus exponantur, simulquè euacuationes tutius sustinere queant, Verum alia quoq; est, quod ut uerno tempore cuncta uiuentia mouentur ad producendum fructus, ac (ut ita dicam) uere turgent sic accidit corporibus humanis, ut accedens ad nos Sol, humores omnes non bene sopitos conciter, & ad exitum sollicitet, unde fit ut excrementa tunc sint paratiora, & magis apta ad obediendum, & naturæ, & medicamentis euacuantibus, secus quàm in alijs tempo-

Scopus.

Not.

temporibus in quibus omnia sunt in corporibus quietiora, & consequenter magis rebellia ad eductionem, quæ forsan est caussa, vt Hippoc. 3. Aphorismorum tradat, & veri suos morbos, quod alibi, & ipse. & omnes medici omnium temporum faciunt salubertimum, Verum hoc in loco occurrit dubitandum quoniam Hipp libro de nat: hum: scribit sanguinem abundare vere. bilem æstate, melancholiam autumno, & pituitam hyeme, vnde si secundum eius leges debent humores quolibet tempore euacuari, prout dominantur, non est verum, quod Galenus ait in comm: vere debere purgari quoslibet humores, si exuberent, Ad quod dicendum est communiter rem sese habere, quemadmodum Hippocr. docuit lib: de nat: hum: ac ob id forsan Hipp. 7. aph. 53. mentionem fecisse sanguinis missionis solius, verum contingere, vt ob particulares hominum naturas hyeme, magis hi, vel illi humores cumulentur, aut etiam ob viuendi rationem, quo fit vt dum in vere exagitantur, morbos pariant, nisi ipsorum anticipetur euacuatio, atq; hoc vere dixit Gal. atq; exemplis demonstrauit, complures à se fuisse conseruatos huiusmodi prouidentia, alios uero, qui eam neglexerunt, incidisse in morbos ad quos suscipiendos erant, parati. Ad secundum respondere oportet, non negare Hippocr. quinetiam similis purgatio fieri possit alijs temporibus, vbi uere sit dimissa, & ubi metus sit futuri morbi, nam post uer autumnus est aptus similibus euacuationib. & præsertim humorum melancholicorum, & crassorum, tum quia tunc magis gignuntur, tum quia uiæ apertæ, & laxiores, tum quia succedens hyems magis robusta corpora reddens consequenter facit, ut leuius ferant anteactas purgationes. Est itaq; utilissimus aphorismus ad corporum morbidorum præseruationem, ne scilicet cadant in morbos, scilicet ut si sanguis exuberet, siue bonus, siue prauus indiscretus ab alijs humorib. secta uena euacuetur uere, sin autem alij humores, similiter, & ipsi purgentur suo quiq; proprio, & familiari medicamento, ut est Hippocratis præceptum etiam in libro de natura humana.

Vtilitas Aphor.

---

48 *Lienosis difficultas intestinorum superueniens, bonum.*

MIROR, quomodo Galen & alij dicant hunc aphorismum esse eũdem cum 43 ac propterea eo iam exposito non esse opus, ut is amplius exponatur, etenim licet uterq́ sit sententia prognostica, atque de lienosis, attamen non exiguum discrimen est inter ambos, cum illa de euentu loquatur malo in longa dysenteria, hic autem de bono in breui, de qua Hipp. in Coacis. Dysenteria breuis lienosis vtilis, longa autem perniciosa: Corn: etiam Cels: lib. 2. c. 8. separatim, & illum, & hunc transtulit, vt omnino diuersi videantur præterquam quod ibi loquitur de alijs vitijs dysenteriam comitantibus diuturnam, qualis est lienteria, atq; hydrops. Est ergo Hipp. scopus in præsenti docere quid debeat medicus prædicere, vbi splenecticis superueniat dysenteria, vnde aphorismus totus est prognosticus, & est veluti documentum, & exemplum operandi in lienosis, caret ratione, atque diuisione (*Lienosis*,) vt dicebam, vocantur proprie σπληνώδεις, qui duro, & vetusto lienis tumore laborant, siue tumor sit magnus; siue

Scopus.

fit aliter. Celsus lib. 2. cap. 8. Lienosis bono tormina sunt, fiunt verò huiusmodi lienosi à succo melancholico, & crasso tenaciter lieni ipsi in farcto, atq; indurato; & cognoscuntur non modo tactu ipso, verumetiam uentre conlatio, & oculis hebeis, vt Plautus in Curcullione, fœtore etiam oris, & gengiuarũ corruptione cognosci habemus ex Hippocrate 2. Epid. & de affectib: atque affectibus internis ac 2. prorrher. vbi inter symptomata lienosorum commemorat fœtorem oris, corruptione gingiuarum, quomodo Aretæus, & Celsus lib. 2. c. 7. & colore, qui vt plurimum sub niger, atque fœdus est, cum membrorum gracilitate iuxta id quod Hipp. dixit lib. de loc. in homine. Quibus lien floret, totum corpus contabescere, & è contra. (*Dysenteria*,) fit in his dysenteria humore illo secedente, necnon ad intestina translato, atq; inde euacuato, & nomine dysenteriæ puto non solum veram dysenteriam, sed etiam quemlibet fluxũ alui imo etiam vesicę comprehensam fuisse. (*Bonum*) est enim bona huiusmodi translatio humoris, vt signum, quia monstrat naturam robustam, nempè quæ humorem alioqui contumacem longe pellit, & ad loca conferentia, est etiam bona caussa, quoniam cum euacuet humorem noxium, nec non viscus à duritie, & frigido succo expurget proculdubio caussa est, vt lien in posterum melius depurget sanguinem à succo prauo, sicque corpus melius nutriatur, ac floreat; Neque valet, quod alias dixerit Hipp humorem nigrum, siue supra, siue infra exeat esse exitialem, quoniam id intelligendum est de melancholico ex combustione, non autem de non combusto. Quæsitu dignum est cur, vt antea dictum est lienosis os fœtéat: & gingiuę corrumpantur, ita vt abscedant, & quod facit dubium est, quia Hipp. & Gal. 6. Epid. sect. 2. tex. 41. 42. scripserunt lienosos non tentari destillationibus, quæ solent esse authores putredinis dentium. Respondendum est id fieri vitio vaporum melancholicorum, qui sublati in os, & adhærentes gingiuis, eas veluti fermentant, & corrumpunt, unde fœtor. Vtilis est aphorismus ad medicum docendum, vt in tumoribus vetustis, & duris lienis nitatur medicamentis humorem melancholicum euacuantibus dysenteriam facere, idest fluxum ventris, quod bene succedet si prius preparentur humores internis remedijs, tum extrinsecus duritiem emollire tentet fomentis, linimentis, atq; ceratis accommodatis, quale est emplastrum ex ammoniaco in aceto dissoluto oleoquè dulcium amygdarum commixto. Idem etiam dicendum de purgatione per urinam, qua liberatum fuisse à lienis tumore, quendam Biantem Hippocrates 2. Epid. testatur.

Dubit. *Solut.* *Vtilitas Aphor.*

49 *Quicumque morbi podagrici fiunt, hi sedata in quadraginta diebus, inflammatione, finiunt.*

MELIVS fuisset positus post trigesimum huius libri, cum ibi plures de podagra aphorismos fecerit, nec vlla alia est connectendi ratio, quam quod de morbis diuturnis, nempè de podagra est quoque præsens aphorismus; & est totus prognosticus, nempè in quo, Hipp. consilium est docere quid liceat prædicere, vbi doloribus podagricis partes dolentes inflammantur. Est enim

Connexio. *Scopus.*

simplex sententia sine ratione, & diuisione. (*Quibuscunque;*) Quod consueuit Hippocrates facere, vt vnius affectus appellatione, cunctos similes complectatur, id plane in præsenti facit aphorismo vbi, sub nomine podagrici affectus omnes articulares morbos intelligit, quippe qui inter sese loci tantum ratione differunt. quare dixit νοσὴ ματα ποδαγρικά, idest morbi podagrici, vt sub hac voce plurali comprehenderet vniuersos affectus similes; Hæc eadem sententia habetur libro de crisi Hippocratis, nec non à Celso libro quarto cap. 24. vbi loquens de doloribus podagricis, & chiragricis, hac eadem sententia vtitur. (*Fiunt:*) Hæc vox significat eos dolores articulares, qui iam adultis fiunt: non autem qui sunt veluti conati, & hæreditarij, nam isti non modo quadraginta diebus non finiuntur, imò uerò solent fere insanabiles esse, quemadmodum, qui sunt consuetudine longa iam inueterati, (*Desistente inflammatione,*) Galenus disertę satis in com: de inflammatione articulorum vbi fiat, & quomodo fiat locutus est, nam de loco existimauit, neque in musculis neque in neruis, sed in ligamentis, atque membranis, idquè duobus argumentis probat, & quod dolor in illis partibus percipiatur, & quod numquam obseruetur podagricos tentari conuulsione, quæ alioqui succedere solet, vbi nerui, & musculi inflammantur. De modo autem scribit quoq; Galenus materiam excrementitiam primum ferri in articulationum locos, tum in partes circumsitas, vsque ad cutem, quæ partes ubi sunt plenæ, tenduntur necessario nerui, atque tendines, sicq; tumor, & dolor consequuntur, humores autem fluxi ubi consumi debent si tenues sint, id fit breui tempore, sin autem crassi, aut uiscidi, aut simul, & uiscidi, & crassi, longiori, (*Quadraginta diebus:*) Celsus loco citato, ait quadraginta diebus cessare dolorem, & inflammationem, nisi uitium hominis accessit, Galenus etiam dixit hoc fieri si medicus agat quodcumque debet, simulquè æger obsequens sit, Verum illud inquisitione dignum est, cur potissimum quadraginta diebus inflammationes podagricorum sedentur: Ad quod dicere primum oportet noluisse Hippocratem huiusmodi vitium præcisæ quadragesimo die sedari: sed intra quadraginta dies, qui solet esse terminus acutorum ex decidentia; caussa uero huius est, quia si respiciatur inflammatio est proculdubio acutus morbus, sin autem spectetur locus, qui satis est ignobilis, morbus diuturnus esse deberet, unde conuenientibus hisce duobus in unum fit species acuti ex decidentia, quem alias dixit Hippocrates quadragesimo die terminari. (*Conquiescunt,*) quod uidetur Hippocrates dicere est, si inflammationes mitigentur in podagris quadragesima desistere, cæterum dubium esse potest an uox (quadraginta diebus) sit referenda ad inflammationem, ut uidentur existimasse Celsus, & Galenus, an potius ad subsequentem uocem, (*quiescunt,*) vt alij crediderunt, & mihi placet magis, ut ad quadraginta dies referatur, quoniam sæpę usu uenit, ut numquam perfectę liberentur, quemadmodum interdum contingit, ut liberentur, igitur si spacio quadraginta dierum cesset inflammatio, & tumor, spes est ægrum perfectę liberatum iri, si non cesset, aut non sequitur integra sanatio, aut longissimo tempore, sunt uerò plures modi quibus consueuit sedari inflammatio, aut discussione humoris influxi, quando, scilicet is Serosus, aut biliosus sit, ob quod parum durat,

Not. *Dub.* *Solut.*

aut emissione materiæ à loco articuli profundo ad partes externas; Sic enim tūc sedatur dolor cum partes extimæ inueniuntur extuberantes, atq; tumentes, qđ contingit, vbi à sanguine pituitoso gignuntur, Aut quando materia ipsa suppuratur, quod vt raro fit, sic acerbissima, & difficilis solutio esse consueuit: Aut vbi discussis partibus subtilioribus calidioribus, magisq̃. dolorificis, terrestres remanent, quæ induratæ, & veluti congelatæ malum pene incurabile reddūt. Verum antequam finiatur, paullo melius est examinandum an id quod dixit Galen. sit verum nempè inflammationem dumtaxat fieri in ligamentis, & membranis ossibus, & cauitatibus insitis adhærentibus non autem in neruis, & tendonibus, quod enim facit difficultatem est, quia ligamenta, & ossa non sentiunt, & ob id neque dolent, ex quo sequitur solas membranas distensas, & repletas dolorē pati. Adhęc difficile captu uidetur, quo pacto nerui non repleantur, & consequenter faciant conuulsionem, prætereà fluxio fit per venas, quicquid dixerit Farnelius, venæ autem non in cauitates articulorum, sed in ipsa ligamēta, & tendines, ac musculos pro ipsorum nutritione feruntur: Ad quę omnia respondendū est rem esse quemadmodum, ait Galenus, scilicet materiam una cum sanguine per uenas delatam ad articulos eructari in ipsas cauitates, ibiquè membranis adhærentem eas distendere, simulquè, & neruos, & tendines circumsitos, sicquè dolorem facere donec materia ipsa, vel à natura dissipetur, uel ab intimis ad extimas partes trudatur, aut alio modo soluatur; Non sequitur autem conuulsio, quoniam nerui, aut musculi non replentur vndequaquè, vt necessario abbreuientur, & licet aliquantisper decurtentur ob distantiam tamen haud communicatur origini neruorum, priusquam materia efficiens mali consumatur. Vtilis est aphorismus ad prædictionem faciendam in doloribus articularibus, ex qua prædictione potest etiam medicus intelligere, quem debeat sibi proponere scopum in curatione, scilicet discutiendi humores influxos, & prohibendi nouorum influxum. *Vtilitas Aphor.*

---

50 *Quibuscunque præciditur cerebrum, his necesse febrem, & bilis vomitum superuenire.*

MELIVS fuisset hic positus cum 14. & 58. 7. libri. Vnde non laborandum est in indaganda connexione præsentis aphorismi cum superiore, quandoquidem necij, qui cupidi sunt cunctos pene continuandi quicquam dixere, Est autem Hippocr. scopus docere, quid in vulneribus capitis expectandum sit, atq; ita patet esse sententiam partim diagnosticam, cum doceat ex uomitu bilis dignoscere vulnera substantiæ cerebri, partim prognosticā, quod ea vulnerata sit necessario expectanda febris, & mors si non subito, ut uomitus, saltem paucos post dies, totus aphorismus prognosticus, sine ratione, nec in vllas partes diuisibilis. (*Quibus cerebri,*) cum pluribus ex partibus sit cerebrum conflatum, scilicet vasis, membranis, atque substantia, ubi hæc vulneratę neces- *Scopus.*

sario, & illæ patiuntur, non è conuerso, vnde quando hic nominat cerebrum proculdubio de ipsius substantia intelligendum est, ea propter non male fecit Celsus, qui lib. 5. cap 26. hac de re loquens dixit; si cerebrum, membranaue eius vulnus accepit, sanguis per nares, quibusdam etiam per aures exit, fereque bilis vomitus insequitur, Habetur autē hęc eadem sentētia tum in Coacis, tum lib 1. de morbis, uerum in aliquib. differens, cum hic solum fecerit mentionem Hippoc. febris, atque uomitus bilis, ibi uerò dixerit etiam corporis apoplexiam accedere. & in Coacis haud necessariò febrem sequi, sed ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. (*His necesse est febrem.*) Iure potest hoc in loco dubitari cur in Coacis dicat ut plurimum febrem consequi, hic autem esse necesse, ut illa sequatur maximè cum cerebrum

Dub. 1. sit corpus frigidum, & à corde quæ est sedes febris adeo remotum, præterea si

2 necesse, à qua caussa fiat huiusmodi necessitas. Et quatenus spectat ad primum

Solut. 1. duobus modis respondere licet, vno modo, quod sæpe dicere solemus, scilicet dum scribebat Coacas non ita fuisse res usu, & ratione sibi compertas, quemadmodum vbi scripsit aphorismos, Alio modo fieri febrem post uulnus capitis dupliciter intelligi posse, uel quod statim fiat, uel quod paullo post. Si primo modo capiatur proculdubio non est necesse, sed bene frequenter accidit, ut statim sauciato cerebro succedat febris, atque ita locutus est in Coacis; sin autem secundo modo, ut hic Hippocrates loquitur accipiatur plane est necesse, quoniam nisi fiat febris statim, saltem fit secunda, uel tertia, uel quarta die. Circa se-

Solut. 2. cundum Galenus scribit communi quadam necessitate illud accidere. propterea quod ubi aliquod precipuum uulneratur, sequitur inflammatio, inflammationem autem sequitur febris communicato statim febrili incendio ipsi cordi, unde prout inflāmatio ocyus, uel serius succedit, sic necesse est febrē modo celerius modo tardius accedere, Verum autem statim fiat febris putrida, an diaria tantum, arbitror posse esse ephemeras plures simul continuatas in corporibus non paratis ad putridam, potest etiam esse diaria febris, atq; statim in putridam commutari veluti in corporibus, quæ sunt parata ad putredinem suscipiendam, illud certę videtur necessarium, vt semper antecedat aliqua diaria, atque hoc ferę in cunctis, quemadmodum significauit Gal. lib. de inæq. intemp: cap. 5. (*Et bilis Vomitum*) In secundo de morb: scribit etiā sanguinis vomitū sequi capitis vulnera, præsertim magna, in quibus sanguis à cerebri dilaceratis venis in palatum missus, atque inde in stomachum præcipitarus vomitu deinde reijcitur, Cæterum, quod bilis euomatur cerebro vulnerato videtur totum Galenus tribuere communioni neruorum, quam inter sese habent os ventriculi, atq; ipsum cerebrum, Verum sunt aliæ rationes conspicuæ magis. Quòd in ventriculo generetur bilis, videtur affirmasse Aristot. 4. de partib. anim: cap. 2. vbi scripsit in omni corporis parte eam generari; Verum meliorem puto esse sententiam Auerrois, qui 3. collect. cap. 3. probat bilem, nec naturalem, nec nonnaturalem fieri posse in ventriculo, præter prasinam, & æruginosam, quæ æquiuoce dicuntur biles, & fiunt ex mixtione bilis, & humorum crudorum, nec non melancholicorum simul corruptorum. Ergo cum bilis non generetur in stomacho, necesse est quando vomitur in illum aliunde eructetur, atque hoc fieri potest tum à iocinore per venas mesaraicas, tū ab ipsis intestinis præsertim à duodeno,

deno, ad quod iugiter huiusmodi humor mittitur propter ipsarum fœcum expulsionem; mittitur verò interdum ad ipsum stomachum illius attractione, interdum sine vlla ipsius attractione. Iam verò vulnerato capite bilis vomitum puto fieri propter attractionem, quia labefactato stomaco ob communicantiam neruorum prædictorum, & facile recipit, & attrahit à locis proximis natura eius læsioni succurrere cupiente, quò fit vt non solum bilis, sed etiam serosus succus secum trahatur, præsertim in ijs, qui illo abundant. Accedit etiam timor, atque horror, qui cunctis grauiter sauciatis oboriri solet, & quibus coaffecto oris ventriculo, quod Galenus in libro de demonst: & de Plac: Hippoc. & Plat: probauit esse affectuum animi caussam, facile melancholia, atque bilis in illum trahuntur, vt experimenta quotidiana docent, metentibus atque timentibus quandoq. vomitus biliosos concitari, imò Aristot 27. sect: probl. 7. etiam deiji bilem timentibus dicebat, quod calor intro coactus bilem eliquet, ac depellat; Cur autem non ita pituita: dicendum, quod etiam si semper in stomaco adsit, attamen non est ita facilis ductu cum parietibus stomaci, & intestinorum tenaciter adhæreat ad ipsorum tutellam. In Coacis prænot: nec non primo de morb: & 2. lib. & 7. aphor. (vt dicebam) additur fieri vulneratos cerebro apoplecticos, hoc est absq. sensu, ac motu, & perire, quod quidē in magnis vulneribus accidere solet, haud tamen perpetuum est, cum obseruetur quotidie etiā aliquos cerebro vulnerato seruari, cur autē fiant apoplectici est, vel quia vētriculi cerebri sanguine per vulnus effuso opplentur, vel quia ex percusso coarctantur, & simul ita conniuent, vt nequeant spiritus diffundi in corpus, atque illustratio illa fieri, qua constant operationes, atque vita. Quod etiam hæc vulnera sint suapte natura lethalia dixit idem Hip. lib. de vuuln: cap. & 2. prorrhet: Vtilis est aphorismus ad prędictiones potissimum faciendas, quę si vmquam medico videntur necessariæ, proculdubio illud est in cunctis vulneribus capitis, & maximæ cerebri, quæ vt vt sint parua, tamen haud vmquam esse negligenda dixit Hippocrates. *Vtilitas Aphor.*

---

51 *Quicumque sani dolore capitis repente capiuntur, & statim muti fiunt, & stertunt, in septem diebus pereunt, nisi febris apprehenderit.*

IN antecedenti aphorismo locutus de Cerebri, & Capitis vulneribus alioquin sanis euenientibus. (Siquidem febrem, & vomitum tamquam, iam sauciatis aduenientes nominat,) nunc de capitis dolore qui sanis similiter cōtingit tractat, ita vt in duabus reb. conueniant, & quod uterq; de sanis, & de capitis symptomatibus loquatur, possumus etiam adijcere utramq; sententiam esse prognosticam; etsi in hoc præter dolorē capitis, & aphoniæ, & stertoris mentio fiat. Est itaque Hippoc. scopus quid prędicere oporteat, ex dolore capitis repente in sanis facto cum aphonia, & stertore, potest autem diuidi in duas partes, scilicet in sententiam, & in exceptionem; sententia est, (*si sanis repente accidat dolor capitis,* *Connexio.* *Scopus.*

pitis, ac subito voce priuentur, simulquè stertant, eos spacio septem dierum extingui,) exceptio vero est, (*Nisi febris superueniat*). (*Si sanis.*) Inculpata sanitate fouentibus hæc, quæ dicit Hippocrates minimè posse contingere rationi, atque vsui consonat, Vnde non est existimandum Hippocratem de huiusmodi sanitate loqui: sed de caussaria, & faciliter mutabili hoc est de ea, quam sic appellat vulgus, cum homines nullam insignem querellam habent, ac ordinarias functiones edunt, attamen ad morbos suscipiendos ratione plenitudinis, aut cacochymiæ, atque ratione partium principalium imbecillitatis apti sunt, cuiusmodi corpora à medicis caussaria solent vocari. (*Repente Dolores fiunt in capite*) Galenus in fine libri secundi de symptomatum caussis ponens differentiam inter morbos factos à nuda intemperie, & factos ab humoribus inquit: id esse discriminis, quod nullæ magnæ læsiones possunt subito fieri à nuda intemperie: sed necesse ab humoribus, uel intemperie cum humoribus fiant, & ratio est, quia magnę intemperies si debent insigniter lædere opus est in habitum aliquem transeant, qui induci nequit nisi longo temporis spacio; Itaque dolor quem hic nominat cum fiat repente, sicut, et uocis priuatio, proculdubio asserendum haudquaquam à nuda intemperie oriri posse, sed ut bene ait Galenus, vel à flatulenta materia, vel ab humorali, uel ab utrisque, quæ caussæ caput subito irruentes cerebriquè membranas valde extendentes dolorem tensiuum inducunt, atque etiam pungitiuum, ob membranas, quæ ubi patiuntur dolorem pungitiuum edere docuit Galenus primo, & secundo de loc: affect: (*Et subito voce priuantur.*) Aphoniam communiter significare non loquellæ uitia, sed ipsius priuationem notum est uerum hoc in loco putat Galen. Hippoc. sub nomine aphoniæ intelligendum esse non solius vocis, sed cuiuslibet actionis voluntariæ priuationem, ut motus, & sensus, quod quidem in apoplexia contingit, & certę si statim post laborem capitis sequantur huiusmodi symptomata veluti sensus, & motus priuatio, vna cum stertore, non est dubium quin sit apoplexia, & quamquam subita illa accessio attestari videatur flatulentæ caussæ, non inconuenit etiam attribuere, vel pituitæ, alijsq. ac humorib. crassisq. flatibus cöiunctis, verum etiam ipsi soli humori, qui suo pondere illico in caua loca, vtpotè cerebri ventriculos præcipitentur, eosquè statim obsttuentes apoplexiam faciat, quam etiam sequi vbi idem humor statim in cor præcipitatur, credidit, & docuit Aristot. 1. sect. probl. in fine noni probl: (*Et stertunt.*) Stertor quem, & Plautus, & Cælius Aurelianus vocarunt somnum sorbilem, ad sorbendi similitudinem, à Græcis ῥέγχος dicitur, & est sonus quidem ex naribus editus ob violentiam spiritus per eas emissi ex pectoris angustia, & impedito pulmonum motu, quod quidem euenire, vbi facultas motrix nequit ob imbecillitatem mouere thoracem, atque respirationi inseruire nemo dubitat, itaque hic faciliter contingit post aphoniam, seu priuationem subitam sensus, motus, vt hac ratione Hipp. sæpe, & maxime septimo Epidemiorum iungat simul ἀφωνίαν, καὶ ῥέγχος. (*Intereunt in septem diebus*) cur isti intereant non est difficile intelligere, quandoquidem priuantur respiratione, qua intereunte statim corruit animal, quod tamdiu viuit, quandiu respirat, vt dicebat etiam Arist. Verum cur septem diebus, & quomodo sint numerandi

randi septem dies an à principio doloris capitis, an ab Aphonia, & stertore. Est nonnihil examinandum, & quod spectat ad primum Galenus, & bene dixit hanc esse ægritudinem partium principalium, quæ longa, & grauia vitia haud possunt diu sustinere, vnde necesse, ut cito, vel ipsos ægros finiant, vel finiantur; solent autem finiri cum flatus, atque humores, qui sunt mali authores consumuntur, id quod fit interdum secunda, vel tertia die, vel etiam pluribus, sed numquam post septimam; accedit & illud septimam diem esse acutissimorum morborum vltimum terminum; atque hunc morbum de quo loquitur Hippocrates esse apoplexiam, atque eam valde grauem; An verò septima sit numeranda à doloris capitis initio, an verò ab Aphonia dubitari posset, verum cum particulæ ἐξαίφνης, & παραχρῆμα vsurpatæ, ab Hippocrate excludere videantur diuturnos capitis dolores, qui consueuerunt antecedere apoplexias, fit vt sentiam esse numerandos dies ab inchoato dolore, quem ait incidere repente, necnon subito eum consequi aphoniam, & stertorem. *(Nisi febris superueniat.)* Hæc est secunda pars aphorismi, in qua diximus Hippocratem facere quandam exceptionem, quasi non sit vera sententia prolata si febris tribus illis symptomatibus superueniat: Cornelius Celsus libro secundo capite octauo, vbi proponit hancmet Hippocratis sententiam loco horum verborum habet, Nisi aluus fita accesserit: quod etsi verum esse queat, attamen melius puto legere, *(nisi febris superueniat,)* quod sic etiam legatur libro secundo de morbis, & in libro de diebus decretorijs, vbi hæc eadem sententia expressa habetur. Iam verò superuenientem febrem tollere complures morbos, atque eos maximè, qui fiunt à flatibus, ac frigidis succis non modo sæpius dixit Hippocrat. verum etiam experimenta quotidiana testantur: Cæterum illud potest esse dubium, an Hippocrates hoc in loco voluerit, febrem superuenientem ex toto soluere morbum, an potius mortis celeritatem auferre, ita ut non ita cito pereant, verum cum certum sit apoplexiam grauem semper in paralysim conuerti, dicendum est: febrem superuenientem arcere quidem interitum, sed minimè integram, ac diuturnam sanitatem afferre, adeo ut particula, *(nisi febris superueniat,)* sit referenda, ad particulam *(extinguuntur in septem diebus)* quasi febris id tantum faciat, ne correpti illis symptomatibus moriantur in septem diebus; Hæc quidem est sententiæ Hippocratis summa, nobis magna ex parte à Galeno proposita contra quam non defuerunt, qui disceptarint probantes non posse esse affectum de quo loquitur Hippocrates magnam apoplexiam, primum quia hæc interimit, interdum intra horæ spacium, semper intra vnam, vel alteram diem, atque eo magis si febris superueniat, quæ difficultatem respirandi multo magis auget, deinde quia Hippocrates bis terue, hanc eandem sententiam habet, secundo de morbis, vbi minime apoplexiam facit, cum eius curationem tradat, addunt etiam Hippocratem sepius in aphorismis apoplexiam nominatim dixisse, vbi de ea loquebatur, quod etiam debuisset facere in præsenti, si sibi de apoplexia vere fuisset loquendum. Accedit Hippocratem secundo aphorism. 42. dixisse apoplexiam fortem soluere esse impossibile. Itaque dicunt non alium affectum intellexisse, quam Carum, & præsertim ex ebrietate, qui solebat esse illis Hippoc. regionibus valde familiaris, quiq. solet etiam (nisi

Dubit.

Solut.

soluatur

soluatur prius, secunda vel tertia die in apoplexiam conuerti, Verum cum Hippoc. retro sit aph. 5. quinti libri locutus de aphonia ex ebrietate, non video, cur debuerit etiam nunc repetere, neque valet febrem superuenientem potius obesse, qd augeat respirandi difficultatem, quoniam sicut iuuat in facta ex ebrietate calefaciendo, & dissipando materiam mali caussam, sic non est dubitandum, quin eadem ratione queat prodesse. Quòd similiter apoplexia multo citius occidat verum est: sed interdum quoque prorogatur, siue ab initio fiat, siue post biduum, vel triduum, & quando Hipp. lib. 2. aph. 42. dixit: impossibile esse apoplexiam fortem soluere, debilem uerò non facile, haudquaquam numerum dierum mortis voluit apponere, quod non esset ita certus, quinimo cum dixit (soluere) locutus est de integra solutione, & ad sanitatē restitutione, quæ numquam sequitur ad magnam apoplexiam, quæ si non occidat desinit in paralysim, quæ comitatur ad mortem, quamquam possumus id quoque pro Galeno dicere: ipsum non explicate esse locutum de sola apoplexia, quæ fit prima die, sed quod hæc symptomata paullo post sequatur, vt ait Hipp. loco citato lib. 2. de morbis.

Vtilitas Aphor. Est vtilis hic aph: & ad prædictionem, & ad curationem inueniendam, quia si febris suo calore, & siccitate iuuat, docemur etiam alia remedia calefacientia, atque exiccantia non minus iuuare debere tàm intus, quàm extra adhibita, ut etiam facere in similibus casib. quotidie adeo solemus, ut etiam non timeamus remedijs huiusmodi calorificis febrem excitare, tamquam remedium futurum, etiam si adsit respirandi difficultas, quæ à febribus incrementum suscipere consueuit.

---

52 *Oportet vero, & considerare oculorum in dormientibus suspectiones. Nam si quid non album commissis palpebris sub insicitur, neque ex alui profluuio, aut medicamenti potione istud contingat, malum est signum, & letale valde.*

VT sæpius monui, hic liber maxime omnium inordinatus est, cum uaria, & fere disiuncta simul misceat Hippocr. & certè nisi dicamus hanc esse communionem præsenti cum antecedente aphorismo, quod vterque pertineat

Connexio. ad facultatem prognosticam nulla alia conspicitur, Scio aliquos connectere voluisse particulam aduersatiuam (δὲ) quasi Hipp. pergat tractare de morbo capitis; sed fallitur, quia ibi de sanis corporibus, hic de laborantibus morbo acuto, ut in prognosticis, unde quod aiunt de pueris meræ sunt nugæ; Consilium

Scopus. autem Hipp. est docere quid in ægris ex oculis sit prædicendum, ita ut sit ueluti dogma, quoddam prognosticum, ut propter hoc iterum sit scriptus aphorismus isdem pene uerbis 10. tex. vel 1. progn: in fine cap. 2. & a Celso lib 2 c. 6. necnon ab Aretæo; Est sententia cum ratione, ut diuidi possit in præceptum,

Diuisio. quoddam, & præcepti rationem. Est enim præceptum (*considerare oportet*,) & sic etiam 1. progn: præcepti verò ratio est, (*Quoniam si aliquid albi, &c.*) iam uero de præcepto dicit Hipp. debere medicum considerare statum oculorum in somno, An de ægris, uel de sanis loquatur non mihi uidetur dubitandum, quandoquidem in sanis non apparent hæc signa nisi, uel ex consuetudine, uel à caus-

sis ex-

sis externis, quas excipit Hippocrates, præterquam quod habetur eadem sententia, (vt dixi) initio primi libri prognosticorum in quibus tantum de laborantibus morbo acuto loqui Hippocratem, nemo dubitat; sexto Epidemiorum sectione quarta contex. 26. scribit Hippocrates occulorum colores esse spectandos, quoniam, vt ipsi valent, ita & corpus, cuius rei rationem ibi afferens Galenus id totum tribuere videtur spirituum ipsis occulis in existentium copię, quæ prout est minor, vel maior conijcitur etiam in corpore idem esse, ob idque pro copia, & bonitate spirituum corpus ipsum benæ, aut malæ valere, Sic etiam Christus apud Lucam capite vndecimo. Si occulus tuus fuerit simplex totum corpus lucidum erit. (*Sub apparitiones*) ὑποφάσιας, dicit Græcę Galenus autem interpretatur sub apparitiones, quod sic ionica lingua, quam Hippocrates hortatu Democriti vsus est, vt ait Aelianus, ferat; Cæterum Erotianus, quod Hippocrates inquit de colore occulorum, de ipsorum motione interpretatur. (*In somno*) cur Hippocrates velit potissimum in somno spectari occulos ratio est, quoniam tunc cum à facultate animali haud sustententur reganturue palpebræ, ita sese produnt, quales sunt. (*Quoniam si aliquid*,) hæc est secunda pars in qua reddit rationem; cur præceperit occulos ægrotantium esse diligenter conspiciendos in somno, quoniam, scilicet hinc comparantur signa efficacia ad interitum prædicendum. Si commissis palpebris, aliquid albi appareat: (*Commissis palpebris*) (ξυμβαλλομένων βλεφάρων,) In prognostico est particula negatiua μὴ, idest non commissis palpebris, atque ita in cunctis exemplaribus scriptum inuenitur, quod miror non aduertisse Galenum, quamquam vtraque lectio ferri potest, perinde ac idem sit, non committi, nec perfectę cohœrere palpebras, ita ut aliquid albi appareat, atque dum committuntur relinqui aliquid albi ad spectabile; hos enim alias Hippocrates circa initium coacarum prædictionum vocauit ὑποβλέποντας ἐν τοῖς ὕπνοισιν, idest sub adspicientes in somnis, vnde autem hoc fiat ait Galenus, & bene, esse, quoniam palpebræ suaptæ natura siccæ sunt, tantumque humiditatis retinent, quantum sufficere potest ad eas claudendas, quę humiditas si consumatur claudi nequeunt modo magis, modo minus prout maior, vel minor est illius humiditatis consumptio, (*Non ex fluxu alui. Neque ex purgante medicamento.*) Exiccantur palpebræ à multis caussis tàm procatarticis, quàm internis. Inter procatarcticas sunt multæ, vt fluxus alui spontaneus, medicamenta purgantia, vigiliæ, inediæ, mœrores coitus immoderatus, quas omnes sub fluxu alui, & pharmacia intellexisse videtur, quod omnes communicent in exiccatione per euacuationem, siue per se, siue per accidens facta; quamquam multo maior, & euidentior est euacuatio in duabus propositis hoc loco, quàm in alijs. Ex caussis internis præternaturalibus palpebras exiccantibus, sunt febres ardentes, præsertim verò cerebri inflammationes, cum n. occuli sint ipsi cerebro valde congenei eo patiente, statim & ipsi compatiūtur, vt propterea dixerit Hipp. in Coacis, vbi palpebrę occulorum non committuntur phrenitidem futuram esse metuendum, itaque quod dixit Galenus verissimum est: quamquam haud inficias eo huiusmodi exiccationem sæpę proficisci ex siccitate membranarum cerebri, quibus connectuntur

Hipp. Socratica lingua scripsit.

ctuntur tur palpebre, vt in phreneticis. (*Prauum signum. Et mortale valde:*) Circa hæc verba sunt duo expendenda, cur addiderit σημεῖον, idest signum, quod raro solet facere Hippocrates, alterum est. Cur non contentus dixisse φλαῦρον voluit addere, καὶ θανατῶδες σφόδρα, idest & mortale valde. Pro primo dicendum est apposuisse illud, quia hoc quod ait est tantum signum prauum, non autem caussa, quoniam est quidem turpitudo dormire oculis non clausis, vt lepores, attamen nil vitę, aut sanitati officit, imò verò sunt complures, qui id habent ex natura, vel inueterata consuetudine, quos Hippocrat. in progn. putauit excipiendos, quoniam vere tunc nil mali succedit, aut significatur. De secundo autem dicendum est, id fecisse Hippocratem, vt ipsius signi prauitatem augeret, vel ut doceret in aliquibus esse quidem deterrimum signum, in alijs verò esse etiam valde mortale, vt in phreneticis, alijsquè cerebri incendijs, ac febribus prauis, & ardentibus. Est vtilis aphorismus ad prędictionem faciendam, necnon ad discendum in iudicandis signis, non esse temere agendum, sed spectandam consuetudinem, atque alias caussas procatarctices, similium symptomatum effectrices.

Utilitas Aphor.

---

43 *Desipientiæ, quæ cum risu fiunt securiores, quæ vero cum studio, periculosiores.*

QVOD hic aphor: aut exiguam admodum, aut nullam habeat cum superiore connexionem satis manifestum vnicuiquè est. Sententia est simplex prognostica, quæ in duas partes diuisa est in priore inquit deliria cum risu esse tutiora, in secunda uero, ait, quæ fiunt cum studio esse periculosiora, Celsus autem libro tertio, capite decimooctauo ita transtulit, ut dumtaxat unam partem videatur fecisse, cum dixit neque ignorare oportet leuiorem esse morbum cum risu, quàm serio insanientium. (*Deliria*) Græcę αἱ παραφροσύναι; Iam vero, παραφροσύναι, vt Galenus docuit septimo aphorif. 14. est ea dicere, vel facere, quæ nulli rationi sunt consentanea, & quamquam hoc videatur vocabulum propriè vsurpatum in febricitantibus, quando in summo febris uigore consistunt, ut idem Galenus docuit primo prorrheticorum, attamen etiam communiter accipi solet pro qualibet desipientia, ut hoc potissimum in loco; Iam uerò hoc symptomacum sit læsa actio facultatis egemonicæ deprauatæ, Atque hæc læsio fiat, aut læsa facultate, aut ab errore externo, siue ut ait Galenus hoc in loco, aut læso, cerebro per ἰδιοπάθειαν, aut per συμπάθειαν ab inferioribus partibus, certum est, quæ fit per sympathiam esse minus malam, dico enim minus malam, quoniam quodcumque sit, delirium, & quomodocumq; fiat; numquam bonum est cum risu (μετὰ γέλωτος.) Duplex risus alius est, qui efficitur ore hiante, & dilatato ob conuulsionem musculorum labia mouentium, cuiusmodi risus uocari solet Sardonius, & de

Diuisio.

Risus duplex.

quo

quo locutus est Hippoc. 5. & 7. Epid. in fine vbi Psychonem quendam, pectore sauciatum risisse scribit; necnon Arist. 3. de partibus animalium cap. 10. & 35. partic: probl. 6. 8. vbi præcordijs titillatis risum excitari scripsit. Alius vero risus est non hac occasione genitus, sed ob sanguinem calefactum, blandioresq; vapores in cerebrum mittentem, de quo certè loquitur Hippocrates in præsenti; Vnde etiam meritò dicit ipsum esse securiorem, quod omnes morbi, qui fiunt à sanguine semper sint mitiores, vt de pleuritide scripsit Gal. 6. Epid. sect. 3. aphorism: vlt. & in comm: ad lib. Hippoc. de humor: *(Quæ verò cum μετὰ σπουδῆς)* cum studio aliquem delirare posse videtur absurdum, si quidem ut diximus nuper, qui delirant, omnia agunt temerè, & sine vlla ratione, non autem cum studio, seu seriò, vt transtulit Celsus lib. 3. cap. 18. Erotianus in onomastico interpretatur σπουδὴν ἢ κακοπάθειαν, Hippoc. 2. de fract. 24. videtur accepisse, pro studio, & diligentia, quæ alicui rei faciendæ adhibetur: sed cum huiusmodi expositiones haud videantur conuenire præsenti aphorismo, aliqui interpretati sunt θρασύτητα, idest asperitatem, seu immanitatem, quod quodammodo innuisse videtur Galenus, qui cum hic faciat tres desipientiæ species, eam quæ fit à bile combusta, & in humorem atrum versa, μετὰ σπουδῆς fieri dicit, ab humore autem atro, quæ fiunt deliria esse immania, & tumultuosa, ac proptereà valde funesta in Coacis, prorrheticis, atque alibi dixit Hippoc. quas etiam intellexit, cum dixit circa initium Coacarum desipientias circa necessaria esse deterrimas, & certè, vbi uidemus quempiam, ita insanire, vt neque cibi, neque potus, neque pecuniarũ, aliarumuè ad uitæ vsum necessariarum rerum habeat rationem, grauiter delirare iudicamus, non tantum quod pessima faciat, quantum quod etiã vitæ periculum immineat; rarissimè enim contingit, quin vbi una, vel altera facultas sit pœnitus euersa, ceteræ quoq; collabantur, vt ob id bene dixerit Hippoc. huiusmodi insanias ἐπισφαλέστερας, idest periculosiores. Vtilis est aphorismus ad prædictiones faciendas, imò etiam ad medicos reddendos, & vigilantes, & sedulos in curandis similibus insanijs. *Vtilitas Aphor.*

---

54 *In acutis passionibus, quæ cum febre sunt, luctuosa suspiria malum.*

VT in superiori tractauit Hippocrates de actione læsa facultatis animæ ratiocinatricis, sic in præsenti agit de vitijs facultatis læsę vitalis; quæ cum duas habeat operationes pulsum, & respirationem, pulsum videtur neglexisse Hippocrates, vnam autem respirationem semper maximi fecisse. *Connexio.* Quod autem dicit, est malum esse, vbi quibus acute febricitans respirationem habeat clangosam quasiquè luctuosam; *Scopus.* Vnde apparet sententiam præsentem, esse pure prognosticam sine ratione, & sine diuisione *(In acutis passionibus.)* Alias docui, & sæpe secundum Galenum acutorum morborum duos esse characteres vehementiam motus, ac vitæ periculum, Sed vtrum possit dari morbus acutus, sine febre, quemadmodum hoc in loco, & 1. prognost. 26. testari videtur Hippocr.

magnopere videtur dubitandum. Nam vehementer corpora agitari, & perturbari posse, vna cum periculo vitæ, nec febrire haud videtur rationi consentaneũ præterea Gal. 1. aphor. 7. scribit febres ab acutis morbis esse inseparabiles, cuiusmodi etiam videtur dixisse lib. 7. aph. 1. & alibi. Sed pro dubij ressolutione dicendum est alios esse morbos vere, & propriè acutos, alios vero acutissimos, Verè acuti numquam fiunt sine febribus, qui verò sunt acutissimi, vt apoplexia, fiunt absq; febribus, atque ita rem hanc disertissimæ diffiniuit Galen. tum 3. de diffic: respiratione non longe à fine, tum etiam 2. aphor. 19. & 5. aph. 39. Aretæus quoq; in prohemio lib. 7. de curat: acut: (*Luctuosæ respirationes:*) Erotianus in Hippoc. linguis exponens, quid significent apud ipsum ἀναπνοαί κλαυθμώδεις, idest gemebundæ, & suspiriosæ respirationes, ait accipi pro continuis, metaphora sumpta à pueris lugentibus, sed certè ignoro, quid sibi velint ea verba, quoniã haud verum est plorantes pueros habere continuas respirationes, sed potius interruptas, vnde puto addendam esse particulam negatiuam, perinde ac si dicat significare non continuas respirationes, quales edunt pueri dum plorant, & eiulant, qui modo retinentes modo emittentes spiritum veluti singultiunt. Nam & Arist. huiusmodi gemitum vocauit singultum in problematibus, sicut & Catullus in Ariadna.

Frigidulos vdo singultus ore trahentem,

& Virgilius 3. Georgic:

atque attractus ab alto

Spiritus, interdum gemitu grauis.

Imò Galen. in hoc commentario nullam aliam videtur habuisse mẽtem, quam hanc cum dicit pueros plorare interrupto spiritu subsistente interim thorace, deinde rursum id quod deest adijciente, quam etiam in Epidemijs 2. lib. sect. 3. & 6. sect. 2. tex. 10. intro respirationem vocauit veluti in superspirantibus. Vtrũ vero febris singultuosa ab Hippoc. commemorata sit ex hisce videtur dubium quandoquidem varie de ipsa locutus reperitur. Nam secundo de morbis quam nominat, plane diuersa est, cum in ea ponat rigorem, tussim vomitum, atq; sanguinis grumorum reiectationem. Quæ verò 4. de rat: vict: acut: tex. 69. commemoratur, ibiquè à Gal. describitur, necnon 3. de frac: tex. 47. nominatur, proximior huic videtur esse cum Galenus dicat cum Hipp. fieri febrem vehementem cum perpetuo singultu, verùm cum singultum propriè ibi accipiat Gal. pro ventriculi passione, aliusq. sit singultus plorantium, certè alium affectum ab hoc diuersum esse necesse est (*Malum*) non solum hoc est malum, ut caussa, quia atterit vires, aliaq. mala facit, verumetiam vt signum quandoquidem sicut præclare Galenus discurrit, signum est non à frigiditate induci, alioquin febris eam curaret, sed vel à siccitate inducta à febre acuta, vel ab imbecillitate facultatis, vel à conuulsione aliqua musculorum, aut neruorum thoracis actioni famulantium, quorum quodcumque fiat in febre acuta semper malum est, Verum si suspiriosa respiratio fiat, etiam cum sonitu aliquo veluti gementibus præter dictas caussas etiam dolorosam dispositionem indicabunt, ex qua flentes, vel gementes, vel simul omnia facientes hunc in modum respirant, Sed qui suspirant in luctu habent etiam, & aliud quod ait Galenus 2. de difficul: respir: cap. 6. 5. colligi

ijs calorem circa cor, atque propter animi ægritudines respirationis obliuisci, proptereaquè cogere eam duplicare; Sed vt cumque sit, siue singultum, siue suspirium dicamus fieri in plorantibus perinde est, nec de alio accipi debet dictum Hipp. cum scribit luctuosas respirationes in febrientibus esse malas, cum tot mala indicet. Est autem vtilis aphorismus ad prædictiones faciendas in febribus acutis ex respiratione, quam tanti fecisse Hipp. alias quoque docuimus, imò etiam in prægnantibus quos dicit in Coacis prædictionibus abortiri, si in febribus suspiriosam respirationem habeant. *Vtilitas Aphor.*

---

55 *Dolores podagrici, vere & autumno magna ex parte mouentur.*

INTER febres acutas de quibus in aphorismo antecedente locutus est Hippoc. & podagricos affectus non ea inuenitur conuenientia qua dici possit præsentem aphorismum superiori connecti ideo prætermissa omni connexionis cogitatione dicamus scopum Hippoc. esse exemplo arthriticorum affectum docere velle quo potissimum tempore fiant diuturni affectus, aut saltem exacerbentur, uel saltem renouetur, ita vt sit sententia pertinens ad partem theoriticam, & presertim diagnosticam, sine ratione tamen, atq; diuisione, pertinet etiam ad præseruatiuam, quia ea sine reliquit hanc sententiã Hippocr. ne ægri quia æstate, & hyeme non affliguntur ob id confidentiores facti committant errores & vt medicus diligens sit his temporibus in præseruando à podagra, & forsan melius positus esset ante, uel post quadragesimum huiusmet sectionis (*Podagrica.*) Notat Galenus Hippocratem sub uoce τὰ ποδαγρικά, esse complexum quoslibet articulares affectus, eo quòd in 3. lib. cum recenseret morbos vernales enumerauit inter eos etiam articulares, sub quibus complexus est podagras, Et Cornelius Celsus libro secundo capite primo dicebat morbos, qui in articulis, neruisquè modo vrgent, modo quiescunt, vere maxime, & inchoare, & repetere, (*Et autumno,*) etiam Cornelius Celsus libro quarto cap. 24. hunc aphorismum quasi designãs dixit maiorem curam eos adhibere debere quibus podagra reuertitur, quod fieri solet uere, autumnouè, quasi præcipue fiat uere, non ita autem præcipue autumno, quæ forsan caussa fuit ut in tertio libro enumerans Hippocrates morbos, qui fiunt autumno, haud omnes articulares: sed solos ischiadicos recensuerit, (*Mouentur.*) Cur Hippocrates, usus, sit uoce moueri, non autem (generari) caussa fuit, quia qui podagrici sunt, semper fere aliquid patiuntur, quod fomes mali præsertim in inueteratis numquam aboleatur, Vnde in ipsis non generatur podagra: sed exacerbatur, & ueluti renouatur autumno, & uere, id enim etiam significat uox (mouere,) atque à Celso citatis locis optime monstratum est uocibus, urgere, quiescere, repetere, quibus usus est. Quod postremo ait Hippoc. (*Vt plurimum*) seu, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, atque expressum est à Celso uoce (fere) non frustra dictum est, quando ut in eodem 3. libro scriptum est omnes morbi omni tempore fiunt, sed alij magis in uno, alij in altero, ita, namquè est sentiendum de podagra quæ licet alijs tẽporibus, quoq; generetur ac repetat; vrgeatq́, attamen uere potissimum, atque autumno id euenire obseruatur. Iam vero uidendum

dendum quomodo podagra generetur, & cur uere, & autumno potissimum tum gignatur, tum repetat, atque urgeat, τὰ ποδαγρικά, ut diximus ex Galeno dixit Hipp. est uox à Grammaticis uocata pluralis, & neutri generis cuiusmodi usurpare consueuit Hipp. quando omne genus illius uitij comprehendere uult igitur, quando Hippocrat. dicit podagrica tàm eas podagras complectitur, quę hæreditate quadam fiunt, quàm eas quæ sponte, & alia aliqua ratione gignuntur, quæque genita modo quiescere, modo urgere solét. Caussę autem ipsius podagrę, (quę nihil aliud est, quam pedum affectus, ac ueluti captura quædam) externæ sunt plurimę, Aer, seu regio, ut dictum est de Athenis, de quibus loquens Lucret. lib. 4. dixit Attrhitide tentantur gressus, occuliquè in Achaicis. somnus nimius, præsertim in humidioribus locis factus, nimium ociũ, nimiusuè labor, crapulæ frequentes, & immodica uenus, quod significare uolés Lucianus finxit podagram fuisse Veneris, & Bacchi filiam. Inter caussas internas: sed mediatas est pedum, & artuum natiua intemperies, ac imbecilitas, quæ sæpenumero à semine parentum contrahitur, ut ob hoc Hippocr. 2. prorrhet. & Plutarchus lib. de sera numinis uindicta inter hęreditarios affectus connumerarint podagram, nec immeritò, quia cum articuli partesquè ipsorum constituentes fiant ex semine, si hoc morbidum, & uitiatum sit, necesse est quoque partes indè genitæ haudquaquam sint integrę. Porro caussę immediatę, & contentiuę ipsius podagrę sunt humores, & sanguini permixti, & ab eo segregati, scilicet bilis, & pituita, qui pro ut plus, minusuè exuberant, sic uariæ, & diuersæ podagratum species suboriuntur, scilicet alię calidiores, aliæ tepidiores, alię cum ingentibus, alię cum mitioribus doloribus, id tamen uidetur ab Hippocrate ferè tamquam æternum constitui in lib. de affectibus, & de internis affectibus, ut humori frigido, & crasso commisceatur bilis, sine qua ueluti, sine uehiculo haud potest piger humor in longinquas partes deferri. Porro cur potissimum uere, atq; autumno, uel fiant, uel reuertantur, Galen. breuiter, at appositę satis caussam explicuit, qui supponens id, quod ab ipso in lib. de facultatibus naturalibus constitutum est, nempè inter alias naturę potentias corpus nostrum gubernantes unam esse, quę id quod alienum, & inimicum est expellit, siue id qualitate, siue quantitate corpus ipsum infestet ait, humores hyeme plurimos congregari, eo quod tunc homines sint uoraciores, qui tum copia, tum inimica qualitate lædentes facultatem ad eos expellendos in longiores, & imbecilliores partes adigunt, cuiusmodi sunt atticuli, & pręsertim pedes, in quibus firmati tendines, arterias, ac uenas distendentes, & dolorem, & calorem eximium quendã inducũt, qui propagatus in totũ, & præsertim in cor febres modo maiores, modo minores accendit, quæ tametsi uideantur plerumquè symptomaticę, fiunt tamen interdum putridę secundum uariam corporis pręparationem. Atque hęc potissimum contingunt uere, quando sóle ad nos appropinquante corpora laxantur, humoresquè antecedente hyeme ueluti congelati funduntur. Ceterum quod ait Galenus in fine commentarij in autumno secundum alterum tantummodo fieri podagras, sanè uidetur intellexisse tunc solum humores uitio, non copia peccare ob fructuũ esum, & ob antecedentem æstatem, in qua calor natiuus ab externo hebetatus minimè potest, (ut deceret,) coquere, vnde plurima uitiosa excrementa congeruntur,

Podagra, quid.

Prob:

ftatur, attamen videntur quoque eo tempore humores copia peccare, quia copia humorum quorumlibet, & maximè vitiosorum tùc efficitur, & Theophrastus in lib de causis plant: dicebat: propter ea autumno fieri dysenterias, aliosquè alui fluxus, quoniam tunc maxima humorum copia ob cęli humiditatem in corporibus nostris abundat, cui etiam accedit multa illa bilis, quæ in æstate genita, atque cumulata, autumno postmodum effunditur: Siquè ad aluum feratur dysenterias, si ad articulos articulares morbos, maximequè podagras inducit, Verùm duo oriuntur dubia: Vnum est cur æstate non fiant podagræ ex bile, cum tunc neque aer impediat, & magnus sit bilis prouentus; Alterum dubiū est, quia Hippoc. lib. de nat: hum: scribit morbos qui fiunt vere, finiri autumno, & viceuersa, vnde non deberent fieri podagræ autumno cum fiant vere, Pro primo dicendum est non fieri podagras æstate propterea quod licet gignatur bilis, non tamen tunc dominatur pituita, quæ vel cum sanguine, vel cum bile conuenit ad generationem podagræ, imò verò, quæ bilis æstate efficitur, partim per aluum euacuari solet, & facere dysenterias, partim per insensibilem transpiratum consumitur, ita ut nequeat mitti in articulos: Ad secundum dicendum est non inconuenire, vt diuersorum generum podagrę diuersis temporib. fiant; nam podagra, quæ fit, vt plurimum est à pituita, & sanguine, qui vt dixi, hyeme veluti congelati vere dissoluuntur, & dissoluti à robusta facultate ad articulos pelluntur, contra autem autumno fiunt à bile, quę ab æstate cumulata, ac minime dissoluta, sed potius à refrigescente aere cohibita, vimquè expultricem excitans ad pedes alioquin lassos mittitur, ac morbum facit. Vtilis est aphorismus, tum ad prægcognitionem futuræ podagrę, tum etiam ad tempus cognoscendū, quo debeat curatio adhiberi, quæ potissimum posita est in euacuatione sanguinis, necnon in coctione, atque euacuatione, tàm crudi, quàm biliosi succi, postremò, in confirmatione pedum; Quæ omnia quodammodo præstare nata est vitæ pertinax temperantia, vt merito Porphyrius in vita Plotini dixerit; Romanum nescio quem hac sola ab atrocissimo podagrico morbo fuisse liberatū, In vitæ autem ratione non est dubium, maximam partem habere alui lubricitatem, vt propter hoc dixerit Hippoc. 2. prorrhet: eorum podagras esse insanabiles, quorum alui sunt adstrictæ, & forsan ob id Athenæus scribit; Mora quando fiunt copiosa, podagras deficere, quoniam copioso illorum esu ventres citantur, sicquè humores podagram efficientes ab articulis abducuntur.

Dubit. 1. 2.

Solut. 1.

Solut. 2.

Vtilitas Aphor.

---

56 In morbis melancholicis ad hæc periculosi decubitus, stuporem corporis, vel conuulsionem, vel furorem, vel cæcitatem significant.

NISI dicamus morbos melāchōlicos habere cum podagris eam communionem, vt fiant vtriquè vere, & autumno haud alia melior coniunctio vtrorumquè aphorismorum, scilicet & superioris, & præsentis apparebit. Illud tamen est manifestum Hippocratem in presenti nil aliud docere voluisse, quàm morbos in quos solent melancholici affectus desinere, Est ergo aphorismus totus prognosticus absquè ratione, & indiuisibilis, nisi placeret singulam dictionem

Connexio.

Scopus.

nem facere fingulam quoque particulam. (*Morbis melancholicis*) folent morbi melancholici apud Hippocratem fæpè capi pro cunctis illis affectibus, quos facit fuccus melancholicus, aut folus, aut cum alijs, folent pariter capi pro ea affectione, quæ propriè vocatur melancholia, quęque diffinitur delirium fine febre; Atqui hoc in loco quomodo fit capieda, iure poffet dubitari; & quamquam magis conuenire videatur propriæ melancholiæ, attamen etiam nonnullis alijs accommodari poteft, quod ait Hippocr. fi quidem maniaci fiunt quoque, vbi nimium bilis vfta, aut putrefacta, vt ait Galenus in cerebrum rapitur, Imò in fine fect. 2. lib. 1. Epid: fcribitur ex febribus ardentibus fieri apoplexias, manias atque cœcitates. (*In hęc decubitus*.) Non opus videbatur, vt aliqui difputarent, quemadmodū fecerunt circa hęc uerba, quandoquidem uox (*in hęc*) haud bene poteft ad tempora accōmodari, de quib: in antecedenti fuit locutus, queadmodū ad fequentia, perinde, ac fi doceret Hippocrates folere melancholiam abfcedere in fubfequentes alios, & grauiores affectus. Abfcedunt quando melancholia, ita augetur, vel fecundum qualitatem mutatur, vt multo maiorem noxam afferat; & appellat Hipp. abfceffus melancholiæ in fequentes affectus periculofos mutatio, quoniam omnes læfionem grauem cerebri confequuntur, cuius quælibet etiam leuis femper eft periculofa; ut alibi dixit Hippocr: qui in Epift: ad Demetrium regem fcripfit: cerebrum effe fubiectum frequentiffimis, & violentiffimis morbis. (*vel apoplexiam*.) Quod enim melancholici interdum fiant apoplectici fatis ufu probatum eft, cauffa verò eft, quoniam humor craffus quando propè cerebri uentriculos coaceruatur, facile in eos, vel concuffu aliquo, uel alia ratione miffus præcipitatur, quos integrę replens, fpirituumquè animalium in corpus vniuerfum excurfum impediens ex toto fenfum, atque motum adimit, quę eft ipfamet apoplexia; dixi autem hoc fieri ab humore craffo, quoniam, ut uere dicit Galenus non folum ab humore melancholico, verumetiam pituitofo, & apoplexia, & aliqui fubfcripti affectus excepta mania gignuntur, cur autem addiderat particulam (*corporis*) fuit, vt totius corporis refolutionem fignificaret, nam etiam partes apoplexia tentari aliquas non femel dixit Hippoc. ut quando crus apopleticum factum dixit. (*Vel conuulfionem*:) Etfi quælibet conuulfionis fpecies quodammodo fieri poffit à melancholico fucco, potiffimum tamen fit epilepfia, quę eft totius corporis conuulfio. Quinimò Hippocrates 6 Epidem: in fine fect: octauę, dicebat: melancholicos ut plurimum fieri epilepticos. atque epilepticos melancholicos, illud quando humor in corpus præcipitatur, hoc verò quando in mentem fertur, quem locum difertę exponens lib. 3. de loc: affec: cap. 7. Galen. ferri in mentem dixit humorem melancholicum, quando ipfius cerebri temperiem euertit, contra verò dicit ferri in corpus, quando idem præcipitatur in ventriculos, quos dum nō plenę obftruit, fed flatui commixtus, ac in ipfis uentriculis motus eorum parietes percutit facultatem expultricem irritans, fimulquè motrici vim afferens, & cafui, & facultatum deperditioni, necnon motui illi deprauato occafionem pręftat, qđ eo magis ipfis melancholicis contingit, quoniam continuis cogitationibus fpiritus animales adeo agitatur, quafiquè defatigantur, vertigines deducunt, & poft modum quouis impedimento detenti, haudquaquam adminiftrandum animalibus facultatibus excurrant,

(*Vel maniam*) Galenus bene dicit alio pacto ex melancholia fieri transitum in maniam, alio in commemoratos affectus, quandoquidem furor non fiat alia ratione, nisi quia bilis, vel melancholia, sine loci mutatione vehementer combusta non modo temperamentum cerebri corrumpit, verum etiam membranas eius rodens magnos, (vt dicit Cælius Aurelianus) excitat cruciatus, quibus ægri adacti tot dirissimas operationes edunt, Caussæ vero propter quas melancholicis, qui alioquin frigidi esse consueuerunt, vsque adeo succi adurantur, sunt multæ: sed præceteris iuges illæ, & magnæ cogitationes, quibus tàm animi, quàm humores vehementer agitantur, sicquè ex vehementi motu incenduntur, vnde fit ut prout paullatim incendium augetur in iocinore, ac cerebro, sic quoque immanes operationes maiores appareant, neque mirum est in tanto incendio non suboriri febres, quoniam neque etiam in excandescentia, atque ira, in quib. dicit Aristot. fieri sanguinis circa cor ebullitionem; imò in mania fit sempet ira, & propriè illa nil aliud esse videtur, quã ferina quædam, & vehementissima ira, quæ ut dicebat etiam Homerus dulci quodam pacto mentes alienat, non fit itaque febris in mania, quoniam etsi in calescat sanguis, circa cor, manet tamen ille calor in corde tantum, non autem distribuitur in vniuersum corpus per uenas, & arterias, quemadmodum pro febre generanda esse necessarium dicebat Auuic: 1. 4. initio. (*Vel cæcitatem*) uox (τύφλωσις,) quàm hoc in loco Hippocr. vsurpat, si Galenum attendamus occulorum deprauationem significat, de qua nil aliud dicit, quam huiusmodi affectum æquę fieri ab humore pituitoso, atqueà melancholico, fit autem à succo melancholico duobus modis, non modo, quod poros deferentes spiritus visorios ad occulos sua substantia oppleat, facultatisquè visoriæ ad occulos transitum impediat, verum etiam quia sua nigritie offuscat, lumenquè uidendis rebus adimat, præterquam quod profundæ, & non intermissæ melancholicorum cogitationes suaptę natura uidendi actum abducta ab occulis mente tollat, nam ut dicebat Epicharuus mens uidet, mens audit. Est utilis aphorismus ad prædicendos melancholicis futuros morbos, vt possint sese ab eos tueri qua cognitione potissimum egent melancholici, quoniam cum sint morosi, haud possunt ita esse obsequentes, quemadmodum alijs, prætereà utilis est ad docendum, quam solliciti esse debeant medici in curandis melancholicis ne in deteriora labantur, atque idest quod significare voluit Aristoteles, quando in fine septimi Ethicorum dicebat melancholicos indigere assidua medicatione, quoniam ipsorum corpora continuè mordentur; Etenim humorem melancholicum esse naturæ omnium humorum inimicissimum dixit Gal. lib. de atra bile; sed & exẽplum quartanę satis docet, quę licet sit securissima, attamẽ deterrimos sæpę inducit morbos: Sed dicet aliquis, quę ergo est caussa, quamobrẽ melancholici diutissimę uiuãt, & certę soleo dicere id unũ habere melancholicos, quod ferè numquam pereant? Respondeo cõplures hoc facere caussas, quarum una est, quia ut ait Gal. lib. de atra bile, usq; adeo inimicus est succus melancholicus naturæ, & præsertim visceribus omnibus præcipuis, vt semper vel è corpore, vel in ignobiles partes pellatur, nec quantum sit ex sese multum vitæ officiat, altera caussa est, quoniam vt dicebat Aristot. 3. de partib. animal.

Cur in Mania non fiat febris.

Utilitas Aphor.

Prob.

Solut.

animal.cap.4.numquam humor biliosus, tàm scilicet niger, quàm flauus ipsi cordi approximatur,atq; ad hoc vt posset hoc fieri parauit natura lienem viscus nempè magnum, quo esset capax huius succi, dum à iocinore ad eum effunditur,& attrahitur imò, vt melius hoc fieret, amplas quasdam venas ab ipso liene ad anum duxit, vt ipsum lienem, dum plenior est, quam coueniat exonerarent, Etenim Plato quoq; in Timæo dixit lienem ab hoc humore iecur depurare, ità vt veluti Speculum euadat, quod est simile atque illud ab Hippocrate in libro de princip. & de loc: in homine dictum nempè vbi lien tumet ac floret, corpus bene valere.

---

57 *Apoplexiæ autem fiunt, maxime à quadragesimo anno usque ad sexagesimum.*

Connexio. LOCVTVS fuerat in superiori de apoplexia, quę fit ex succo melancholico, quæ quoniam omnium aliorum ibi commemoratorum affectuum acutissima, & periculosissima est, ideo de ipsa quandam proprietatem docere voluit, & est; quod cum alij penè omnes morbi possint omni in ætate fieri, licet aliqui magis in vna, quam in alia, sola apoplexia non videtur in omni ætate fieri, sed dumtaxat à quadragesimo vsque ad sexagesimum ætatis annum, adeo ut *Stopus.* hic scopus sit Hippocratis in præsenti aphorismo, qui est sententia simplex indiuisibilis, & ad prognosticam partem spectans; (*Appoplectici autem*) particula (*autem*) satis docet, continuandum esse præsentem cum antecedente, ac Hipp. per hanc vocem insinuare sese potissimum loqui de ea apoplexia, quæ fit à succo melancholico, nempè qui maximè in hac ætate exuberat, ut habetur in libro de nat: hum:& 2. Epidem: sic enim vespere quoque, & autumno dominari scribit melancholiam, quæ tempora proportione respondent senectuti inchoatæ, aut desinenti virilitati; Cur verò vsus hoc modo dicendi, scilicet (*apoplectici fiunt, &c.*) fuit, quantum puto, vt doceret, quod licet quilibet habeant natiuam suscipiendæ apoplexiæ promptitudinem, actu tamen non fiūt, nisi in hisce ætatibus, maximè verò in senectute, ita vt negauerint posse in alijs ætatibus fieri, & certę si loquamur de apoplexia, quæ à succo melancholico inducitur, in nulla alia ætate fieri potest, atque si simpliciter de facta à quolibet succo, ut à sanguine in iuuentute fit, sic non inconuenit eam fieri quoque in pueritia, & adolescētia, etsi id rarissimę contingere sit obseruatum frequēter autem in senectute, cui similem ægritudinem esse familiarem dixit Hipp. 3. aph. lib. (*A quadraginta, vsque ad sexaginta.*) Cur potissimum in hac ætate dicat fieri apoplecticos iam declaratum est cum Gal. nempè, quod his temporibus exuberet succus melancholicus, à quo fit apoplexia, de qua loquitur, id enim, & verum, & Hipp. placitis esse maximè cōsentaneum non est dubium. Cæterum Cardanus aduersus communem medicorum consensum nō solum huic attestatur, verum ausus est affirmare numquam ab alio, quam ab ipso melancholico succo fieri posse apoplexiam,

idquè

idquè argumentis septem adstruere laborauit, Vnum est, quia violentissimi morbi, à violentissimo humore fiunt quales sunt, & apoplexia, & atra bilis. Secundum est, quia infantes numquam tentantur apoplexia, in quibus abundat quidem pituita minimè autē melancholia: Tertium est, quia in alijs ætatib. minimè omnium pituitosi apoplexia vinolenti capiuntur: Sed vigiles, solliciti Quartum est, quia si à pituita fierent, deberent prius tentari grauedine, & raucedine, qui fiunt apoplectici, cum non affatim: sed paullatim coaceruetur succus crassus, & pituitosus. Quintum argumentum capit ex verbis Paulli lib. 3. cap. 18. vbi cum plurima futuræ apoplexiæ signa proponat, nulla fere pituitam attestantur. Sextum, quia pro apoplexiæ curatione statim sanguis mittitur. Septimum, quia ex euacuatione pituitæ per nares, aut palatum nunquam obseruantur apopletici leuari, quod tamen fieri deberet si à pituita morbus duceret originem. His itaq; rationibus conatus est Cardanus, circa caussas apoplexiæ damnare Galenum omnesquè alios tàm Græcos, quàm Arabas medicos, qui vt plurimum à pituita fieri eam existimarunt; addit errorem eorum inde potissimum esse natum, quoniam plerique pereunt Caro, qui fit à pituita, quiquè licet sit similis in aliquibus apoplexiæ, in multis tamen ab ea differt, concludit, itaque fieri apoplexiam omnem à melancholia non quidem naturali, sed præternaturali, quæ in senioribus generatur, Sed quamquam hæ rationes aliquam probabilitatem præseferant, haud tamen conficiunt, quin possit quoque interdum, & à sanguine, ut ex percussione, & à pituita fieri, quæ pituita, licet suaptę natura nequeat tantam vim naturæ inferre, vt melancholicus succus, attamen id facit, & copia, & crassitie, merito quarum paullatim congeritur, sed repentein cauitatem præcipiatur: Sic enim Galenus in fine primi de fac: natu: dicebat in eo differre morbos, qui fiunt ab intemperie, à factis ab humoribus, quod illi longo tempore semper fiunt, id nonnumquam repēte, quemadmodum apoplexia, quam non est mirum minimè leuari ex mucco, qui effluit è naribus, si quidem is non est morbi author: Sed potius humiditas ipsius morbi ui expressa; Atque idem dicendum est de alijs argumentis satis, infirmis. Vtilitas aphorismi in eo consistit, vt intelligatur, quid in ętate consistentię, atque senectutis metuendum sit, & quid prędicendum, quò simul possit caueri, atq; curari. *Vtilitas Aphor.*

---

58 *Si omentum excidat, necessariò putrescit.*

NIL. de cōtinuatione laborandum est, quandoquidem nemo non intelligit, nullam esse inter hunc, & superiorem, atque in hoc aphorismo Hippocratem nil aliud docere, nisi metuendam esse mortem, vbi omentum excidit, id quod notauit, tamquam dignum quid admiratione, cum omentum sit membrana, quę pars non ita solet putredini esse obnoxia, Est itaque sententia prognostica simplicissima, breuissima, & indiuisibilis, ut vere sibi competat aphorismi diffinitio. (*Si omentum.*) Habetur hęc eadem sententia, atque ijsdem verbis primo de morbis, & in Coacis pręnotionibus, ut dubitandum minimè sit, quin ex Hippocratica obseruationum Officina nata sit, Quid uero sit omentum, quod Gręcis ἐπίπλοον dicitur, & quod Democritus in Epist: ad Hippocrat. uocat χόριον τῆς κοιλίας, Vocatur à latinis, omentū, & est omnibus medicis, atq; etiā *Scopus.*

lanionibus compertum: nam membrana est multis, atq; ijs insignibus vasis donata, sæpequè multa pinguedine obducta, necnon humiditate ab intestinis, vt ait Hipp. lib. de glandulis sibi collata, meritò cuius constitutionis cùm extendatur supra ventriculum, ac intestina eorum functiones suo calore fouendo mirum in modum adiuuat, proptereaquè si quando è corpore dematur, solent ob tecta ab ipso viceuersa insigniter lædi, atque coctiones diminui, vt testatur Galen. 4. de usu partium cap. 9. illius gladiatioris exemplo, cui cum esset, omentum præcisum cogebatur multas lanas deferre super ventriculũ, quia malè cõcoqueret, Hoc cuncta animalia sanguinea habere scribit Arist. 3. de partibus animalium, cap. 1. & 4. Plinius verò lib. 11. c. 37. negat ouiparis, & Macrobius lib. 7. Saturnalium 9. vocat ad similitudinem huius omentum membranam illam, quę totum cerebrum circũambit, & fouet. *(Exciderit)* solet excidere, quando abdomen vulneratur, aut aliqua alia ratione rumpitur, tunc enim sub aere externo refrigeratum, liuescit, atque nigrescit, quę est ipsius corruptio, & putredo. Et aduertere oportet consueta fiducia Hippocr. dixisse necessariò putrefieri, quoniam pars humida, & pinguis existens, vbi à proprio calore non gubernatur, sed ab externo ambientis tractatur, necessariò putrescit, ob quod Corn: Celsus lib. 7. cap. 21. necnon Galenus 4. meth. cap. 4. & lib. 6. cap. 42. docuerunt diligenter

Dub. modum præcidendi tuto ipsum, si quando excidat. Cæterum dubitari posset, cur hoc asseruerit Hippoc. de vno omento, quandoquidem etiam intestina, & aliæ partes ubi orbantur proprio calore, & extra prodeunt, corrumpuntur; prætereà fuisse quandoquè visum extra omentum excidisse, ac tamen fuisse sine pu-

Solut. trefactione remissum. Cui respondendum est, vt Galenus differentiam esse interintestina, atque omentum, quia illa possunt diu manere extra abdomen, sine putrefactione, Omentum autem solum statim à putredine corripitur ob pinguedinem, & humiditatem, sicuti nos pinguiores citius uidemus putrescere, ita vt si cito remittantur alię partes non statim emarcescant, secus quam omentum quod etiam si excisum statim remittatur nihilominus putrescit, etiam intus, quamquam remissio potest ita cito fieri, ut à putredine vindicetur, & eo maximę si minus pinguedinis habeat, quod si interdum visum sit non emarcuisse id fuit rarissimum, nec tamen propterea coarguendus Hippocrates, quoniam ad verificandos omnes aphorismos satis est, si vt plurimum, quod docet contingat, cur autem Arist. 4. de partib. anim: cap. 3. vbi plura de omento scribit, hanc rem tacuerit, puto rationem fuisse, quoniam sibi propositum fuit in ijs libris partium constitutiones, & vsus non autem affectus, & proprietates omnes docere, nisi magis placeat dicere, hanc fuisse peculiarem Hippocr. obseruationem

Vtilitas Aphor. forsan ipsi Aristoteli ignoratam. Vtilis porro est aphorismus non modo pro facienda prædictione in abdominis vulnerib. vnde excidunt intestina & omentum, verumetiam pro monendis chirurgis, ut uel citissimę remittant, excisum omentum, uel si fieri id nequeat, ipsum præcidant, ne forte putrefactum alijs similiter putrefaciendi occasionem præberet, quem præcidendi modum monstrarunt Celsus lib. 7. cap. 21. & Galen. 6. Meth. cap. 4.

59 *Quibuscunque à coxendicum dolore diuturno molestatis excidit coxa, & rursus incidit, his muccores superueniunt.*

NEC huic aphorismo vlla est cum antecedente cōiunctio cum Hipp. nil aliud intenderit docere, quam caussam luxationum crebrarum ossis coxendicis, ad hoc ut possit medicus remedia inuenire; Nam est hic articulus omnium maximus, & ad incedendum valde necessarius, vt ob id Hippoc. humanę vtilitati studens voluerit hoc medicos docere, est sententia ad medicinæ partim pertinens ætiologicam, & licet habeat rationem coniunctam, uix tamen potest diuidi. (*A coxendicæ,*) vox ἰσχίας, quam hic vsurpat Hipp. atque etiam alibi frequenter, nil aliud significat, quam dolorem illius articuli, qui coxam propriæ à Latinis dictam facit, vnde ischiadici dicuntur non modo qui actu ab eo dolore conflictantur, verum etiam qui cerebro, & per interualla solent cōflictari, nam huiusmodi dolor quemadmodum, & alij articulares interdum solent continuo, interdū per interualla uexare, proptereaq. modo breuis, modo est diuturnus. Corn; Cels: vbiq. ex Hipp. vertit coxę dolorem, sicut Plin: modo sic, modo morbū coxæ, modo ischiadicos, & Hipp. in coxis, quādo coxa aliquo casu contabescit, appellat φθίσιν ἰσχιαδικήν, sit uero ischiadicus dolor sicut aliæ articulares ægritudines, ex affluxu materiæ à toto corpore, maximè verò à capite ad coxæ articulū, qui facile ingruentes humores solet suscipere, tū ob loci capaciatem, atq; sitū, tum maximè, quia pars ea tàm sedēdo, quàm ambulando valde laborat, suoq. motu ad sese materiam allicit; Cur autem hic morbus sæpenumero soleat esse diuturnus, caussa est, quoniam valdę profundus est locus, & sedes mali, quo fit, ut sicut mareria eò nō fertur nisi magna vi, sic etiā nō inde pellatur, nisi magna diligētia, & labore, siue enim interna medicamenta respicias, siue externa difficiliter ad eum locum perferuntur, ex quo materia ibi detenta paullatim crassescit, atque viscíditatem acquirit, meritò cuius aucta curationis difficultas morbum protrahit. Quod ergo dicit Hippoc. est, vbi quis diuturno coxæ dolore exerceatur, ita ut ob assiduum materiæ affluxum is articulus è propria sede excidat, ac rursum in eum redeat, huic muccores ingenerātur. Iam uerò uidendum, quæ sit caussa, & modus, quibus in hoc dolore articulus modo è proprio loco exit, modo in illum reuertitur, præterea examinandum est, quid sit apud Hippocratem μύξας ἐπιγίνεσθαι, siue muccores superuenire: Circa primum Galenus ait quandoquè circa articulos humorem quendam pituitosum ab Hippoc. muccum vocatum coaceruari, à quo ligamenta ipsa emollita, & relaxata, cum nequeant os articuli in propria cauitate retinere, illud excidere permittunt quod etiam eadem ratione non difficiliter in propriam sedem regreditur, si quidem ita comparatum est à natura, vt articuli à propria sede moti ad eam redeát, nisi impediantur, quod quidem non accidit, ubi ligamenta relaxata, & emollita con-

ta consentiunt. Circa secundum quid Hippocrates voluerit significare pro illis uerbis (mucci ingenerantur) dicendum est duo voluisse docere; Alterum est caussam cur excidat, & iterum redeat coxa esse muccosi, & pituitosi succi generationem in eadem parte, licet enim sæpè materia ad eam partem à capite mittatur, quæ tamen propriè facit huiusmodi symptoma est illa, quæ propter ipsius partis intemperiem continuò ingeneratur, quæquè cum muccosa, & copiosa sit, assiduè ligamenta irrigat, eaquè ita laxat, vt & excidere, & redire os ad propriam cauitatem permittant, Alterum quod docet est, curationis modus, & *Utilitas Aphor.* ratio, (quæ etiam vtilitas est aphorismi,) nempè si ingeneratio mucci efficit articuli coxæ luxationem, oportere in id maximę incumbere, vt prohibeatur eiusmodi ingeneratio, & quicquid iam est genitum, euacuetur, patisq. ipsa exiccetur, atque corroboretur, quod facere solemus purgationibus corporis, vsu decoctorum exiccantium, vt guaiaci, & salsæ, ceratis, perfusionibus, & naturalibus, ac artificialibus stillicidijs.

---

60 *Quibuscunque à coxendicum dolore molestatis diuturno excidit coxa, his crus tabescit, & claudicant, si non vrantur.*

Connexio. HIC qui posttremus est sexti libri aphorismus adeò euidentem cum superiore connexionem habet, vt de ea nihil dubitare oporteat, cum enim supra docuisset, In ischiade, quę caussa est luxationis nunc intendit docere, quid *Scopus.* ex ea luxatione sit expectandum, & quę sit extrema ipsius curatio, quiuè scopus esse debeat in curando, ita ut sententia sit partim prognostica partim curatoria, *Diuisio.* ac in tres particulas diuisibilis quarum prior est hęc. (*Quibus ab ischiade,*) Iam enim dictum est, quid sit ischias, & quomodo generetur, neque dubitare oportet quin modo loquatur de eo diuturno dolore, qui tenaciter premit, quasiquè habitum fecit, propter quem facile coxa è sede propria excidit ob caussas antedictas, His autem primum, atque præcipuum symptoma, quod accidit est, consumptio, siue emaciatio cruris, id quod cunctis, quoque alijs membris quorum articuli fiunt luxati, contingere quotidie obseruatur, licet alijs magis alijs minus, Hippocrates in Coacis uocat Φθίσιν ἰσχιαδικὴν: Cur autem hoc eueniat, ratio est, quam & hic Galenus, & in libro de artic: proponit vna cum Hippocr. quia scilicet motu priuatæ partes consueto refrigerantur, vnde proprio calore orbatæ, neque attrahere debitum alimentum, neq; attractum ad optimam frugem redigere nutriendoquè aptum efficere queunt, imò verò dicebat Hippocrates eodem lib. de artic: Homerum citans, bobus hyeme nimium emaciatis genua, & coxas luxari, vt & luxatio faciat maciem, & macies ipsa luxationem, sic etiam Aristot. 4. sect. problem. 32. & decima sect. 26. dicebat claudos esse salaciores, quoniam nutrimentum, quod ferri deberet ad partes vitiatas, fertur in supernas, vnde semen multiplicatur, atque hoc est quod voluit significare mulier illa Romana, cui cum exprobraretur coniux claudus, respondebat claudum optime viris agere: (*Et claudicant.*) Hęc potest dici pars secunda totius aphorismi, in qua Hipp. commemorat aliud symptoma, qđ coxę luxationẽ, atq; cruris emacia-

emaciationem sequitur, & claudicationem, seu χώλωμα, quæ vox tametsi quamlibet alicuius morbi deprauationem seu cõtorsionem significet, proprie tamen vt scribit Gal. lib. de articulis, hic significat læsionem, ac deminutionem, & deprauationem incessus, quæ fit potissimum ob articuli coxæ, qui præcipuum incedẽdi est instrumentũ, à proprio situ alienationem, ob partis ipsius imbecillitatẽ, & ob ipsius membri decurtationem, quæ omnes luxationes præsertim coxæ, sequi solet: Et Aristot. 5. probl. sect. probl. 40. rationem quærens cur maximè omnium animalium homo claudus oriri potest, duas affert rationes; prior est, quia bruta habent articulos robustiores, nempè factos ex solis neruis, & ossibus, homo etiam ex carne, quæ facile consumi potest, tàm in vtero, quàm extra. Altera est, quia bruta certum nascendi tempus habent, homo autem incertum, cum 7. 9. (sic enim legendum non octauo,) atq; decimo oriatur: nam cum ob moram, & diuersum pariendi tempus varios motus, variasquè detritiones patiatur, fit ut ob articulorum teneritudinem articuli facile distorqueantur, cur verò brutis sint etiam in vtero facti robustiores artus, caussa fuit, quoniam statim motu ad quærendum alimentum incedere debeant. (*Nisi vrantur,*) & hęc haberi potest pro tertia aphorismi parte, in qua docet modum, & scopum, quos debet medicus, sequi ad prohibendam claudicationem, & consequenter luxationem, est autem quemadmodum retro dicebã uerus scopus illius mucci exiccatio, & laxatarum partium constrictio, quæ omnia maximè præstat ignis, exiccans potenter, & exiccando partes laxas constringens, & corroborans, Sed cur potius Hippocr. commendat vstionem, quàm alia exiccandi genera, præterea, quis est modus vrendi quo debet medicus uti in hisce casibus, & cur vstiones non ita temporibus nostris in usu sunt, ueluti erant Hippocratis ætate. Vt igitur intelligatur, quæ sit vtilitas præsentis aphorismi sciẽdum est primo, propter duas caussas statim, vstionem commendasse, una fuit, quoniam cum locutus sit de luxatione membri frequenti, ea certè est difficillima omnium curatu, quippe quæ à malo quodam articuli habitu fiat, vnde potentissimo remedio eget, cuiusmodi habetur ignis, qui si quod malum non curat id prorsus esse incurabile alias dixit Hippocrates: Altera caussa fuit, quoniam Hippocratis ea est æterna consuetudo, vt vno remedio alia eiusdem generis complectatur, vnde nomine vstionis intelligit quodcumq; valde exiccat, & adstringit, atque cutem indurat, sicut facit ignis post cuius operationem relicta dura cicatrix coarctat ossa ne excidant è propria sede: Cæterum de modo urendi plura habentur apud Hippocr. Oribasium, & Arabas, nam ut omittantur ustoria medicamenta, ut Iberis, Thapsia ranunculus, cantharides, & alia quando igne ipso actuali utebãtur, uel linum crudum incensum adhibeant parti, uel fungum, uel oleum, uel ipsum ferrum candens, prout pars mollior, uel durior hoc aut illud genus magis postulabat; atque hoc est quod etiam in libro de articulis præcipit Hippocrates uti, ubi articulus brachij crebro migrat è suo loco, Verumtamen ad huiusmodi opus haud est temere accedendum, sed prius uniuersum corpus perpurgandum, atque etiã alijs medicamentis internis exiccandum, quo in casu solemus, quoq; partib. oppositis inducere cauteria, eaquè diu conseruare, ut materia aliunde ad luxatum articulum confluens inde obducatur, Verum tamen pro

Vtilitas Aphor.

recta ustionis administratione Hippocrates Celsus. Aetius, & Paulus complura documenta tradiderunt, ne scilicet tangantur tendines, sed tantum calefiant; Cutis tangatur, & calefiat: Nerui; venæ magnæ glandulæquè, nec tangantur, nec calefiant, Vtrum autem facienda sit vstio super ipsammet coxam, vt præcepit Celsus, an verò proximè illam, vt Aetius; cum non habeamus ab Hippocrate diffinitum, magis placet Celsi consilium, quod etiam à Paullo fuisse commendatum inuenitur.

FINIS SEXTI LIBRI.

HIERONYMI MERCVRIALIS

FOROLIVIENSIS,

PRAELECTIONES PATAVINAE,

IN SEPTIMVM LIBRVM APHORISMORVM HIPPOCRATIS.

1 *In morbis acutis frigus partium extremarum malum.*

GALENVS haud quaquam dubitare videtur de præsentis libri germanitate, quinimo eos interpretes quodammodo sugillat, qui initio libros nimis fuse interpretantur, postremos verò, aut vix attingunt, aut ieiune admodum tractant, spuria à legitimis minime discernentes, à quorum institutis sese recessisse semper profitetur, tamquam à principio ad finem quoscumque libros exponendos Hippocrates susceperit, æqualiterq́ sit interpretatus; Et certe vti motus naturales semper propè finem sunt incitatiores, sic nos si non vi, saltem breuitate, vbi ad finem alicuius operationis appropinquamus, semper eum attingere properamus. Neque verò dubitare oportet, quin hic postremus aphorismorum liber sit Hippocratis germanus, quemadmodũ, & alij, postquam, & Galenus, & alij interpretes ita eum acceptarunt, verum nonnulli in ipso sunt inserti, qui cum alibi, ijsdem verbis sint collocati, dubitare aliquos faciunt, quinetiam reliqui sint suspecti, Verum, cum idem contigerit etiam Aristotelis problematibus, fit vt existimem consarcinatores pro faciendo volumine grandiore multa immiscuisse præter ordinem, & rationem, quæ tamen doctrinam Hippocraticam redolent, nec propterea reijciendi, aut negligendi sunt. *(In acutis morbis extremorum.)* Habetur hic quoque in Coacis prænotionibus: sed ibi additur interiora vri καὶ δίψῃ, i. sitire quẽadmodum etiá 48.

quartæ partis: quasi voluerit dicere Hippocrates malum esse in omnibus acutis morbis extrema frigere, & sitire, Celsus autem libro 2. cap. 4. sic videtur hanc sententiam fecisse latinam: Mali quoque morbi signum frigidas extremas partes habere acuto morbo vigente, neque verò necesse vllam continuationem inuestigemus, cum sit noui libri initium, ac propterea vere separata sententia ad prognosticam facultatem spectans, sine ratione, ac sine vlla diuisione. (*In acutis morbis*) Galenus non contentus, multa præclara quoque dixisse in expositione aphorismi quadragesimi octaui quartæ sectionis, aliqua etiam in præsenti addit, Et summatim duo sunt; Vnum est in morbis longis præsertim sine febre, necnon hyeme, atque senili ætate facile refrigerari partes extremas, nares, pedes, aures, manus: sed hoc non esse mirum; In acutis autem febribus, & esse mirum, & graue admodum malum, quippe quod vehementissimas viscerum inflammationes consequatur, Alterum est Hippocratem acutos morbos appellare, quorum febres sunt continuæ. In quibus si nulla adsit interna viscerum inflammatio, non modo interiora verumetiam exteriora incenduntur, quemadmodum si prædicta adsit inflammatio, solum interiora vruntur, ac exteriora frigent, quoniam calor ille intestinus immensus ad sese rapit instar cucurbitæ à toto corpore sanguinem, quo partes externæ orbatæ frigescunt; & interiora comburuntur adeo, vt indumenta nulla sustinere queant. Verum circa hunc aphorismum sunt nonnulla examinanda, quorum primum cur Hippocrates hic tacuerit duas illas particulas (*interiora vri, & sitire*) quas habet quarto lib. 48. & in Coacis, Secundum est cur ibi dixerit (*læthale*) hic verò dixerit non (*læthale*:) sed (*malum*.) Pro amborum ressolutione, quicquid alij dicant, puto breuiter respondendum esse, proculdubio præsentem sententiam esse diuersam ab alia, ac propterea Hippocratem docendi studiosissimum voluisse quantum sibi licebat, quæ refert scite monstrare: nam In febribus acutis hæc duo contingunt, vt extrema tantum frigeant, ac interiora vrantur cum siti, ea propter cum in quarto libro, & in Coacis hoc postremum quid significet, scilicet mortẽ docuerit, ob viscerum grauem inflammationem, modo docere voluit, quid significat, solum in acutis extrema frigere, nempè malum, Etenim in corpore alioquin valde calente aliquas partes frigidas esse, non potest proficisci nisi à caussa mala impediente caloris à corde in totum distributionem, quę est ipsa febris natura, ut ait Auicennas, verum non est ita læthale, quemadmodum, vbi simul interiora vruntur, quoniam fieri contingit, vt succi crudi, & frigidi in ambitu corporis latitantes reddant extrema frigida, neque tamen sint intus eę viscerum inflammationes, quæ faciunt intima peruri, quasi dicere voluerit Hippocrates, Etiam si nulla adsit inflammatio intus, quæ uiscera comburat, ac propterea exterius frigus inducat, nihilominus semper malum esse exteriora frigere in qualibet acuta febre, quoniam ut nil aliud mali significet, attamen morbi longitudinem significat, quæ non est bona, atque hoc Aristotelem quoque intellexisse verò simile est, qui secunda sectione problematum trigesimo quinto reddens rationem, cur sudores calidi meliores sint frigidis, ait esse, quoniam indicant copiam succorum frigidorum, & consequenter morbi longitudinem, & vere in primo Epidemiorum referuntur mul-

ti, qui

ti, qui cum refrigerarentur, ac difficiliter recalescerent, non ob hoc tamen cuncti peribant, Sed vel periclitabantur, vel in diuturnos morbos incidebant, Vtilitas præsentis aphorismi est solum pro prædicendo, cuiusmodi sæpè diximus esse maiorem aphorismorum partem, id etiam in vsum trahi potest monere Hippoc. vt 2. acutis ne medicus permittat: Sed curet semper calefacere extrema. *Vtilitas Aphor.*

---

2 *In osse ægrotante caro liuida, malum est.*

LIVOR proculdubio est effectus frigoris, ac veluti prior illius gradus, ex quo quispiam continuandi omnes aphorismos auidus, dicere posset hanc esse præsentis cum antecedente connexionem, quod vterquè de significatione frigiditatis partium corporis tractet, quippe quę vbi frigent, liuescere semper soleant; Quod igitur docere vult Hippoc. est, vbi superiecta ossis laborantis caro liuorem contrahit malum esse, sententia prognostica ad Chirurgiam potissimum pertinens est, sine ratione, atque sine diuisione, qua Galenus id tantum breuissimis uerbis dicit, scilicet non fieri liuorem carnis superiniectæ, in mediocribus ossium læsionibus, sed in magnis putredinibus, in quibus natiuus calor extinguitur, ac propterea gangræna, quę est uia ad mortem, subsequi solet. Verum quæsitu dignum est, quomodo ossa quæ sunt frigida, atque sicca in viuente corpore putredinem contrahere queant, cum tamen in cadaueribus, in quib. magnæ fiant putredines videamus ossa imputria conseruari: nam videretur potius contrarium debere euenire, tum quia putredo carnium ipsa afficit magis in cadaueribus, tum quia ossa uiuentium habent spiritus, & calorem natiuum, ac uitalem, merito cuius à putredine conseruantur, accedente frigida, atque sicca constitutione, merito cuius corpora solent à putredine defendi, quę potissimum à calido, atque humido inducitur, Aliud considerandum est, cur ossa putrefacta non possint alia ratione corrigi, quam exemptione facta, aut ferri, aut ignis opera. Circa primum, quòd à nemine adhuc propositum obseruaui, sciendum est hanc Hippocr. & Gal. sententiam intelligendam esse non tantum de facta ossis putredine, verum etiam de ea, quæ fit, quoniam cum vtroq; modo signū sit calorem extingui, vel extinctum esse, proculdubio & ipsorum, & carnis superiacentis calor ad liuidum in ea, quæ fit, & in facta ad nigrum mutetur necesse est, si spiritib. illis viuificis abeuntibus, qui solent partibus viuentibus splendorem, atque albedinem conciliare ossa habent humorem, & aliquid caloris natiui merito quorum putrescunt, licet minus; Cęterum cum cadauerum ossa non putrescant, vt quotidiana experientia docet, ratio est, quoniam humor ille unctuosus, & pinguis consumptus est, qui solet putredinis subiectum esse, vbi corpus viuit, consumitur autem ille tum vi morborum, tum etiam in morte, quæ est ipsa humiditatis natiuæ consumptio, Sed est, & altera caussa, quia ad hoc, vt ossa putrescant non solum necessaria est humiditas, uerumetiam & natiua caliditas, quæ corrumpenda est, & extranea, efficax ad corrumpendum, iam verò in cadauerum ossibus, neque est vlla caliditas natiua, neq; extranea efficax ad corrumpendum; quod si dicatur etiam carnes carere huius- *Connexio.* *Solut.* *Prob. 1.* *2.* *Solut. 1.*

modi caliditate, & tamen statim putrescere, dicendum, vt Plotinus secundo de dub: animæ, in cadaueribus restare modicam aliquam caliditatem naturalem, qualis restat in cubilibus post ademptum focum, merito cuius dicebat generari vngues pilos, & alia; Sic quoque extranea caliditas est tantæ potentię, vt queat pusillum illum natiuum calorem cito corrumpere, sicquè putredinem caussare in carne, non autem in ossibus in quibus, nec humiditas est, nec caloris natiui, quicquam, imò dentes vsque adeo priuati sunt omni humiditate & calore, vt non solum non putrescant, verum nec (vt ait Plinius) ab igne domentur, cum tamen in corporibus viuentibus, & ab vno pituitæ assiduo affluxu putrescant, *Solut. 2.* & consumantur. Ad secundum verò dicendum est propterea necesse esse ossa putrefacta, vel eximi, vel exuri, quoniam putredo ipsorum non modo communicatur contiguis alijs ossibus, verum etiam carnibus, neruis, cartilaginibus, alijsquè partibus, quas sustentant præterquam quod cum ob putredinem catiosa & aspera euadant, solent membranas circumpositas, quas periostia nuncupant, pungere, & pungendo acerbissimos dolores inducere, quales patiuntur illi, qui *Vtilitas Aphor.* morbo gallico detinentur. Quare ex hoc aphorismo illud addiscimus utile, quod scitur vbi caro liuescit suspicandum esse de ossis putredine, ac proptereà statim enitendum esse, vt detegatur, detectumquè, uel eximatur, corrupta ipsius vel ferro, & igne putredo compescatur, ne longe, lateque in alias partes tam osseas, quàm carneas serpat.

---

3 *A vomitu singultus, & occulorum rubor, malum.*

CVM nulla inueniatur, neq; etiam verisimilis connexio præsentis aphorismi cum antecedente, circa eam indagandam non est, vt laboremus, *Scopus.* Est enim scopus Hippocratis docere cognitionem superflui, & praui vomitus ex duobus symptomatibus ipsi superuenire consuetis, atque id fecit Hippocrates, quoniam tempore ipsius frequentissimè vomitus exercebatur, quod græci acceperant ab Aegyptijs, quos Herodotus lib. 2. scribit iccirco omnium extitisse sanissimos, quoniam singulo mense, & clystere, & uomitu utebantur, Est autem sententia prognostica carens ratione, & diuisione. (*A vomitu*:) Cornelius Celsus lib. 2. cap. 4. quod Hippocrates copulatiuè dixit, aduersatiuè interpretatus est hunc in modum, mali morbi signum est, aut post uomitum singultum esse, vel rubere occulos, nisi dicamus sic quoque intelligi posse Hippocr. apud quem sæpenumero particula copulatiua (καὶ) vim habet aduersatiuæ, & uere siue solus singultus, siue solus rubor sequatur uomitum, semper malum est, modo tamen vterquè affectus, minimè fugax, Sed continuus, & perseuerans sit, alioquin solet vomentibus contingere fere semper rubor, qui tamen mali nihil significat, cum cito abeat, haud secus quoque solet interdum contingere singultus, ob relictos humores, vel in corpore, uel in ore stomachi, qui ubi euacuantur, statim singultus sequitur, nec proptereà malum ullum significat. Iam

verò

verò uidendum est, cur post uomitum sit adeo malum superuenire singultum, uel occulorum ruborem, uel utrumque, (nam & copulatiuè, ut Hppocrates, & aduersatiuè, ut Celsus interpretari licet) Galenus horum rationem afferens inquit primum, qualis passio est musculis conuulsio, talem esse ipsi ventriculo singultum, quemadmodum etiam alibi dixit singultum esse passionem cõuulsioni ad similem, qui cum fiat, uel ab irritatione à praua aliqua qualitate, uel à repletione, uel ab inanitione, hæc postrema caussa non modo est mala simpliciter, verumetiam exitialis, Iam uero qui fit à uomitu singultus, si sit perseuerans procludubio fit ab inanitione, quandoquidem qui fit à repletione, aut à mala qualitate irritante, humoribus euacuatis, cessat irritatio, & consequenter singultus: Pari pacto si rubor occulorum succedat vomitui, atque is perduret malus est, quoniam aliunde oriri non potest nisi ab aliqua uentriculi inflammatione à vomitus violentia genita, Huiusmodi enim rubores sequi inflammationem, aut cerebri, aut uentriculi uere scribit Galenus: Cæterum de cerebro inflammato, quòd ruborem occulorum inducat, non est arduum perspicere rationem, cum sciamus occulos, & originem, & substantiam, & spiritus ab ipso cerebro suscipere, quod si incensum sit, & per spiritus, & per ipsammet substantiam feruorem in occulos transfundere non est dubitandum, qui postmodum sanguinem in ipsos attrahens ruborem facit, cæterum cur inflammato ventriculo similis, quoque rubor occulis ipsis ingeneretur, non est ità ratio manifesta nisi dicamus etiam cum occulis maximam communicationem esse ipsi stomaco, ut ostendunt suffusionum initia, imaginumque ante occulos apparitiones, quæ plerumquè vitiato ventriculo contingunt, ut non immeritò Hippocrates in libro de locis in homine dixerit: à uomitu occulos maximæ lædi, propterea què medici cordati, vbi vomitum præcipiunt, simul etiam iubeant, occulos arctæ stringi, & obuelari. Sicut igitur ab affecto ventriculo, & repleto uapores mittuntur in occulos, qui illos vitiant, haud secus verosimile est Stomacum inflammatum ipsis vapores incensos communicare, qui & sponte sanguinem ad eos perducunt, & ipsos calefacientes, in caussa sunt, ut eundem sanguinem ad sese trahant, sicquè ruborem ingenerent, cum enim occuli plurimis vasis abundent, facilè ex sola etiam attritione ipsorum rubefiunt. Sic etiam Aristot. 31. & 32. probl. sectio. quærens cur iratis rubeant occuli pudefactis autẽ aures; Respondet iratis calefieri totam faciem, ac propterea sanguinem ad ipsam ferri, eumquè magis in occulis conspici, quod pars alba existens: quemlibet ruborem promptius repræsentat. Est & auis Erodios appellata, cui dicunt, ubi suam uenerem exercet occulos ualdè rubefieri, igitur siue iunctim, siue disiunctim Hippocratem intelligamus uerissimum est malum esse, post uomitum singultum, & occulorum ruborem remanere, qui continui, sint & perseuerent, quandoquidem vterquè significat inanitionem, aut stomachi inflammationem. Vtilitas aphorismi in eo posita est. *Vtilitas Aphor.*

4 *A sudore horror, non bonum.*

Connexio. EST aliqua huiusce aphorismi cum superiore connexio, quandoquidem, vt in eo docuit, quid sit expectandum, vbi post euacuationem vomitu factam sequitur singultus, & occulorum rubor, sic in praesenti docere voluit, quid sit expectandum vbi post sudoris euacuationem sequitur horror. Vnde haec etiam est simplicissima, & ad parrem prognosticam pertinens. (*A sudore*) breuissime Celsus, quoq; huiusmodi sententiam transtulit 2. lib. cap. 4. hisce verbis; mali quoque morbi signum est post sudorem inhorrescere, vbi quod hic Hippoc. dixit, οὐ χρηστὸν, idest non vtile, ipse malum. Galenus autem breuissimis verbis in hac sententia interpretanda vsus dixit, vim eius in hoc positam esse, q͂d vt alibi dixit signa decernentia, si nõ decernant partim laethalia esse, partim mali iudicij, vel vt 2. Epidem: sect. 1. morbi longitudinem significant, cum enim sudor sit signum decretorium, vt aliae plereque euacuationes, proculdubio nisi tollat morbum malum, & multo magis si aliud malum sequatur ipsum, cuiusmodi est horror. Primo enim prognost: contex. 25. inter optimi sudoris notas ponit, ut aegrum, aut perfecte liberet à morbo, aut eum facilius ferri praestet, Caeterum videndum restat, Cur Hippocrates potissimum horroris meminerit post sudorem, cum alia pleraquè sequi illum valeant, Deinde videndum est, quae sit caussa propter quam solet horror sudorem sequi, & cur Hippocrates dixerit potius (*non bonum*,) quam (*malum*) sicut dixit in antecedente. Circa primum uidendum est ante alia, quid sit horror, & quae differentia inter ipsum frigus, & rigorem, quibus habitis dicerem voluisse hoc exemplo monstrare, quicquid symptomatum sequitur post decretorium signum non esse bonum, quoniam si horror, qui est exiguum symptoma, nil boni affert, ergo multo minus quodlibet aliud maius erit bonum, praeterquam quod etiam solet horror ex ijs esse, quae frequentius alijs consequi sudorem consueuerunt, Caussa verò propter quam horror non sit bonus, est, quia hic fit à tenui, & acri humore post sudorem relicto, qui cum soleat omnium aliorum primus per sudorẽ euacuari, deinde post eum crassiores ressoluantur, signum non modo nil crassioris succi fuisse consumptum, imò verò, nec omnes tenuiores, ac propterea si uires sint robustae longum salrem futurum morbum, sin verò infirmae periculum interitus imminere; Cur verò potius voluerit dicere (*non bonum*) quàm malum aliqui existimarunt caussam fuisse, quoniam in animo habuit, aliquid maius significare, quàm malum, perinde ac etiam populariter loqui mos est, vbi quippiam graue malum significare animus est, & certè ex ijs, qui referuntur in libris epidemiorum horruisse, vel riguisse statim post sudores complures interierunt, adeò vt uere dici possit horrere post sudorem magnum esse malum, uerum puto etiam aliter posse huic quaesito responderi, nempè ut complecteretur, tàm horrores, qui statim sequuntur sudorem, quàm qui paullo post,

Etenim

Etenim si omnes hos horrores simul intelligamus, horum aliqui sunt valde mali, aliqui non, nullus tamen ipsorum est bonus, neque vtilis, quoniam ut antea dixi semper significat, aliquos succos esse relictos, qui saltem morbum conseruent. Vtilis est aphorismus ad prædicendum, uerum quoque ad curationem faciendam, quoniam vbi horror sequitur sudorem, medicus docetur debere vigilans esse, & præparandis, atque euacuandis humoribus prauis studere, ne neglectus morbus attrocior euadat. *Vtilitas Aphor.*

---

5 *A furore difficultas intestinorum, vel aqua intercus, vel mentis alienatio, bonum.*

PRIMVM demonstrauit Hippocrates pluribus aphorismis, quę sint mala signa superuenientia in antecedenti, quod sit non bonum; nunc autem quod sit bonum. Et non sine fructu loquitur Hippocrates de superuenientibus signis, quoniam vt docuit Galenus primo, & tertio de crisibus, benignitas, & malignitas morborum cognoscitur potissimum, ex superuenientibus signis, quæ si bona sint, vel saltem non mala benignitatem, sin mala morbi malignitatem ostendunt. Est & hæc sententia prognostica simplex, & licet sit longiuscula, uix tamen diuidi potest. (*In furorem*) Cornelius Celsus hunc aphorismum subinsinuans, inquit libro quarto capite tertio. Aluus, quoque ducta sæpè superiores partes resoluit; Quod superueniente dysenteria furor finiatur admodum rationi consentaneum, tum ratione loci, tum ratione materiæ; Ob locum quidem, quia intestina, & cerebrum sunt loca admodum dissita, & sibi ipsis motu auxiliantia, unde Galenus secundo de med. localibus dicebat: dolorem capitis usu clysterium finiri, aut saltem magnopere mitigari, præterquam quod ipsemet Hippocrates, alias in hisce libris aphorismorum dixit, & surditates, & ophtalmias alui fluoribus sedari, Ob materiam iuuat dysenteria quoque quoniam per eam bilis euacuatur à qua præsertim combusta, aut putrescente furorem gigni certum est, ut euacuata ipsa per intestina iure cessent capitis symptomata. Verum de hydrope quomodo uerum dictum sit ab ea finiri maniam, certè non est captu facile, quia licet ratione loci, qui & ipse dissitus non parum est à cerebro fieri posset, quod Hippocrates dicit, non ita tamen contingere potest ratione materiæ, siquidem, quæ facit hydropem est aqua, nempè humidus, & frigidus humor, quæ uerò facit maniam est penitus contrarius, nimirum bilis, quæ est calida, & sicca; ut nihil uideatur conferre posse, aquæ in uentrem abductionem ad tollendum furorem, neque ualet, quod ubi fit hydrops uere non fiat furor, quandoquidem Hippocrates loquitur, de hydrope superueniente, non autem de antecedente, & certè tametsi rarò huiusmodi casus uideatur, est tamen credibile ab Hippocrate quandoquè fuisse obseruatum, nempe hydropem superuenientem furori illum soluisse, & quoniam nihil usu contingit, quinetiam rationem aliquam coniunctam habeat, ideo puto dicendum esse, non transmutatione materiæ, hoc fieri à loco, ad locum, sed quia ubi genera- *Connexio.* *Dubit.* *Solut.*

generatur aqua in corpore, tum desinit generatio bilis, aqua fit mania, vel quia existente in abdomine aqua, inde vapores humidi, & frigidi tolluntur in cerebrum, ac illius incendium, & feruidos humores attemperantes faciunt necessariò furorem cessare, vel postremo dicendum est, posse fieri transmutatione bilis combustæ à capite ad hypocondria, quæ suffocans calorem natiuum det occasionem hydropi sicut 2. progn. dictum est: ab acutis morbis fieri hydropem, quod si Hippoc. dixit 3. acut 39. & 3. de artic. aquam in bilem conuerti, id dixit de natura biliosis, nec de aqua excrementitia, & morbida: sed de ea, quæ pro nutritione, & pro potu sumitur. (*Vel ecstasis*) merito Galen. qui nihil de antecedente dubitatione dixit. de ecstasi dubitandum putauit, quæ cum sit ueluti quidam exiguus furor, nulla ratio est cur debeat ab hac solui, imò uerò potius uerisimile est debere ab hac superueniente augeri, cum sint duo uitia utraq; eiusdem præcipuè partis, Galenus vt Hippocr. sententiam tueretur dixit; pro ecstasi intellexisse vehementem, & continuum, pro mania mediocrem, atque sese vidisse mediocres furores à vehementioribus succedentibus fuisse solutos; scilicet tota materia igne immenso consumpta. Sic enim vidimus, & ipsi quartanas solutas ex permutatione in continuas, & acutas, verum dici quoque potest si pro ecstasi capiamus leuem, & breuem insaniam, vt frequentius nomen sonat, posse quoque aphorismi ueritatem defendi, siquidem vt lienteriæ succedens acidus ructus bonus est, quia significat mali vehementiam esse remissam, sic succedens ecstasis bona est, quia significat furorem esse mitiorem factum, & notandum est Hippocratem meminisse ecstasis potissimum, quoniam maniæ sæpenumero in eam conuertuntur, eadem ratione, quia in primo prorrhet. dictum est phreneticos fieri comaticos, scilicet acriore, & attrociore bile consumpta, ac relicto mitiore humore. (*Bonum*) non solum, vt signum, verumetiam, vt caussa, quandoquidem non modo significatur materiæ transmutatio à nobiliori ad locum ignobiliorem, verumetiam per huiusmodi transmutationem soluitur antecedens morbus. Verum circa hoc dubitare contingit. Primum de dysenteria cum sit ab atra bile, si debet furorem soluere, ea per se læthalis est, vt scriptum habetur 4. aph. 24. Vnde non potest esse bona vlla in aliud lęthale vitium commutatio. Præterea Hippoc. 1. de morbis, inter morbos, qui necessario mortem inferunt, connumerat hydropem, igitur nullius affectus in eum commutatio potest esse bona, neque per viam signi, neque per viam caussæ. Postremò dubium etiam est de ecstasi, quomodo si vehemens, & ipsa est mentis alienatio, vt hic Gal. & 3. in 3. Epid. 1. & 1. ac 2. prorrhetic. possit maniam curare, ut ait Hippocr. Ad primum dubium dicere conuenit dysenteriam ab atra bile primo fieri posse, uel ab ea criticę depulsa, vel initio sponte ad intestina mota, aut ibi genita si primo modo fiat non est lęthalis, quia non sistitur in intestinis, sed tantum præter labitur, vnde nullum graue nocumentum inferre potest, atque sic intelligendus est Hippocr. in præsenti aphorismo. Sin autem secundo modo capiatur proculdubio mortalis est, quoniam cum in intestinis tenaciter sit impacta, eorum substãtiam crudeliter exedens, certum, exitium affert, atque sic intelligendus est Hippocr. in 4. lib. aphoris. 24. vbi per uerbum illud (*si ceperit*) monstrat se non loqui de dysenteria facta per uiam crisis, at de ea quæ fit mitio

Dubit. 1.
2.
3.
Solut. 1.

collecta

collecta sponte, aut genita in ipsis intestinis deterrima bile, atque ibi persistente. Ad secundum autem de Hydrope respondendum est, eam capi posse dupliciter, vel dumtaxat inchoatam, vel consumatam, si secundo modo capiatur lethalis est, atque de hac locutus est Hippoc. 1. de morbis, si autem primo modo loquamur non est lethalis, & de hac loquitur Hippocrates in praesenti: sed dubium adhuc est quomodo Galenus dicat huiusmodi hydropem fieri post furorem ex transmutatione materiae à capite ad ventrem, cum diuersa sit atra bilis à qua fit mania, ab aqua, quae facit hydropem, nisi dicamus, non ipsam atram bilem, sed ichorem ipsius, qui inchoat hydropem. Ad postremum respondendum est ecstasim duplicem esse, apud Hipp. tumultuosam, & tacitã de qua saepè Hippocr. in prorrhet. & in Coacis, De hac postrema loquitur hic Hippocrates, quae cum fiat à melancholia non combusta, iure bonum signum est post maniam. Vtilis est aphorismus non solum ad praedictionem faciendam, verumetiam ad instruendum medicum, quibus uijs incedere debeat pro curandis insanis, nempè alui solutione ingenti, aut frigidioris, aut mitioris affectus promotione. *Solut. 2.* *Dubit.* *Solut.* *Solut. 3.* *Vtilitas Aphor.*

---

6 *In morbo diuturno fastidium cibi, & deiectiones sincerae, malum.*

PERGIT Hippocrates alios affectus commemorare, qui alijs superuenientes mali sunt. & cum in superiori de acutis locutus esset, nunc sermonem facit de diuturnis dicens, vbi cibi fastidium diuturnis morbis superuenit. & deiectiones sincerae malum esse, ita vt sententia sit simplex, atque pure prognostica. (*In diuturnis:*) Celsus lib 2 cap 4 mali morbi signum est post longas febres cibum fastidire, Malum etiam est, quod post longas febres sincerum est, vbi videtur hunc aphorismum in duos esse partitum, vt propter hoc etiam nobis liceat ipsum partiri in duas partes: Et circa primam sciendum est apud Hippocratem reperiri has uoces significantes vitia facultatis appetitricis ἀνορεξία, ἀποσιτία, ἀσιτία prior est, cum sumitur cibus, sed absque vllo appetitu non tamen cum fastidio, aut abhominatione, Secunda est cum vna cum inappetentia est quoque cibi abhominatio, Tertia est, cum non solum adest inappetentia, & fastidium, verum cum nullo modo cibus sumitur, siue sint sani, siue non, vt in ea pestilenti constitutione accidisse narrat Gal. 3 in tertium Epidem. 57. quamquam interdum etiam ἀνορεξία, & ἀποσιτία pro eodem accipiantur, sat est quod ut inuit Galenus hoc in loco Hippocr. accipi non pro consumata cibi abstinentia, sed pro innapetentia, & cibi fastidio, cur autem haec sit mala in diuturnis morbis, Galenus id solum ait, in morbis diuturnis, qui seruari debent, eos contrarium affectum habere, scilicet vehementem ciborum appetentiam: verum haec non est uera ratio imò, neque verum est eos, qui in diuturnis affectibus vehementer appetunt seruari, propter ea qui plus cibi, quàm par sit capientes crudos succos copiosè aggerunt, qui non solum protrahunt aegritudines, uerumetiam nouis, & grauioribus gignendis vberem materiam suppeditant, ac exitium consequenter afferunt. Itaque melius est dicatur cibi fasti- *Connexio.* *Scopus.* *Diuisio.*

dium malum esse non modo, vt signum, verum etiam vt caussam, vt signum, quia significatur habitum prauum vētriculo esse morbi longitudine inductum, qui adeo magnam ciborum inappetentiam faciat. Vt caussa pariter est malum, quoniam cum corpus non alatur, ac morbus duret, haud possunt vites sufficere, quin tandem euertantur; Vnde iure solebat dicere magister in quouis morbo mente constare, & bene appetere esse bonum, quasi contrarium sit semper malum. (*Et syncerae deiectiones.*) Vt dixi hæc potest esse secunda aphorismi pars, quæ sententia intelligenda est non copulatiuè, ita vt dicat Hippocrates malum esse, si simul longo morbo consumpti ægri cibum auersentur, & deiectiones synceras habeant, sed potius disiunctiuè tamquam malum sit, si separatim in diuturnis morbis fastidium cibi superueniat, vel deiectiones, Cur enim illud sit malum iam diximus, nunc superest videamus, quamborem deiectio quoque syncera sit mala. Nam deiectiones syncerę consueuerunt proprię dici in quibus pura bilis apparet, Et in aliquibus codicibus manuscriptis, in hoc aphorismo loco uocis (ἀκρητοὶ) syncerae, legitur (χολώδεις, idest biliosæ,) vt uideatur satis compertum hic pro deiectionib. synceris biliosas esse capiendas, si communem opinionem sequi placeret, & aliquorum contextuum fidem, verum Galenus omnino aliter sensit, quasi sibi videretur fieri difficiliter posse, vt in diuturnis morbis à quibus semper corpora refrigerantur, syncera bilis adeo accumulari queat; Vult igitur Galenus pro syncera deiectione accipiendum esse quemcumque humorem ab aquosa, humiditate, seu ichore seroso segregatum, siue sit pituita, siue bilis, siue melancholicus succus. Cur autem huiusmodi deiectiones sint vsque adeo malæ, dicit Galenus rationem esse, quoniam significant omnem natiuam humiditatem esse à febrili calore combustam: nam in longis morbis corpora solent refrigerari, ac propterea aquosi, & frigidi succi gigni, Vnde si contrarium eueniat, vt non modo similes succi non gignantur, sed potius contrarij fiant; signum est magnum esse recessum, nec similes morbis esse deiectiones, ac propterea iuxta Hippocratis sententiam secundo aphorismorum malas esse. Sed non uideo, vt libere dicam, cur non etiam valeamus intelligere biliosas, quia Hippocrates dicit, propterea esse malas, quia valde dissimiles sunt, naturæ morborum diuturnorum. Sic aliquos fuisse, quibus magis placuit has duas particulas coniungere, sed quomodo, qui cibum non sumit, & abhorret, possit simul synceras deiectiones habere haud facile intueor, cum alterum fiat ab vstione etiam, secūdum Galenum, alterum verò non tantum à maligna succorum putrefactione, quantum ab ipsa facultatis prostratione, ob humidam atque confirmatam ventriculi intemperiem. Est vtilis aphorismus ad prædictionem, & ad monendum medicos, vt in ægritudinibus longis studeant ciborum appetentiam conseruare, & aluum lubricam reddere.

Vtilitas Aphor.

7 *Ex multa potatione rigor, & desipientia, malum.*

ET in antecedentibus, & in sequentibus plurimis locutus est Hippocrates de superuenientibus malis in morbis, tàm acutis, quàm diuturnis, vnde quomodo nunc interponat sermonem de malo superueniente ex caussa externa, nempè mala, atque importuna poratione, (quod contingit ferè sanis tantum) haud facile perspicitur ratio, quamquam puto hoc dixisse, quia eius tempestate homines indulgebant potui, & præsertim Græci, vnde mala diuersa sub nascebantur, quasi Hippocr. scopus fuerit docere, & monere, vt homines sese à multis potationibus abstineant, quod ab ijs, & rigores, & delyria, atq; alia mala oriantur, tàm à frigidis, quàm à calidis caussis: Etenim illud certissimum est plerosquè homines omni tempore magis in potu, quam in comestione errores committere consueuisse, quod nulla sit voluptas maior, quam vbi sitiens potat, vt etiam Plato in Philebo docuit, & Arist. 20. sect. probl 5. Est enim sententia prognostica, quæ & ipsa est sine demonstratione, sed in duas partes diuisibilis, vt antecedens; nam haud possum credere Hipp. voluisse hæc duo copulare tamquam simul, & rigor, & delirium fiant à temulantia, cum vnum frigoris, alterum caloris sit soboles, quamquã haud penitus abnuo ebrios simul, & rigere posse, & tremere, & delirare, vt docuit Arist. lib. 3 prob. 1. 2. & 5. (*Ex multa potione.*) Potionẽ simpliciter significare vini potum, non solum Galenus in præsenti comm: docuit, verum ipsemet Hipp. insinuauit ægro 13 3 lib. Epid: cap. 1. de morb: mulieb: vbi de pleuritide sermonem habet, vt non sit dubitandum, quin multa potio vini, atque etiam meracioris copiosum potũ, significet, de quo loquens Horatius dixit, Scopus.

Fœcundi calices, quem non fecere disertum?

Verũ non inconuenit, quin etiam de qualibet alia potione intelligamus, quę inebriat, cuiusmodi est Zithum, siue ceruisia vocata etiã lac in inebriare hędos scripsit Lucretius in primo de nat: (*Rigor,*) quomodo ex multo vini meracioris potu, quę est calida caussa, fiat rigor, effectus nimirum frigidus, non solum dixit Galenus in pręsenti commentario, verum etiam ante ipsum Aristoteles, qui 3. probl. sect prob 1. & 5. Quærens cur illi, qui nimium vino vtuntur rigent, atq; tremunt, cum tamen vinum sit calidum, inter alias, quas proponit caussas eam affert, quod vt ignis extinguitur à lignorum copia nimia suffocatus, sic calor natiuus immensa vini copia obrutus valde imminuitur, vnde rigor sequitur, ac tremor, quem motricis facultatis imbecillitatem sequi vbiquè profitetur Galen. Est alia quoq; non minor caussa, quod vt ignis paruus extinguitur à maiore, sic eo dissipato, atq; alimento priuato, haud secus calor natiuus alioquin pusillus à nimio vini calore hebetatur, atque inde tremor, & rigor consequuntur, quæ similiter ratio est, cur magis à vino meraciore, atq; potentiore affectus illi fiant, quàm à temperatiore, & minus potente. (*Delirium.*) Quomodo animus à vino diuersimode afficiatur idem Aristot docuit 1. probl. sect. 30. vbi scripsit pro varia ipsius temperie, & varia subiectorũ dispositione modo fieri furorem, modo ingenia pacatius componi. Galenus autem scribit in hoc propterea ex potu

multi vini fieri deliria, quoniam caput repletur multo sanguine, multoq; feruenti spiritu, ex quo non modo ipsum verumetiam vniuersum corpus incalescit, atque ita delirium sequitur, At dubium est an simul possit ex multo potu delirium excitari, & rigor vt videtur hic Hippoc. insinuare, Nam si incalescit caput, atq; corpus vniuersum, non apparet quomodo possit rigor fieri: Respondendum est vt Plutarchus in sympofiaci lib. 3. cap. 8. & ante ipsum Arist. 3. prob. sect. duplicem esse ebrietatem aliam in qua animus penitus sepultus est vna cum corpore, aliam verò in qua mediocris fit alienatio cuiusmodi ebrios vocabant veteres ἀκροθώρακας, in primo genere potest fieri rigor nempè suffocato calore, vt retro dicebam, in secundo autem genere non fit rigor, sed frigus tantum, fit enim rigor ob læsionem partium neruosarum, quibus dum succurrere tentat natiuus calor, modo exurgit, & impellit, modo sese retrahit, atq; inde sequitur rigor, qui est cum frigoris, sensu motus deprauatus, fit vero frigus tantum hebetato calore quemadmodum dixi. (*Malum*,) siue simul intelligamus hæc duo esse mala delirium, scilicet & rigorem, siue separatim vera est sententia, quoniam vtrumque per sese magnam esse læsionem caloris natiui significat, simul verò iuncta non solum calorem lædi vehementer, verumetiam cerebrum, atque neruorum principium, signum, quod solet esse mortale ob conuulsiones, quę sequuntur neruorum principij læsiones insignes. Est vtilis sententia ad prædictiones faciendas, sed maximè etiam ad monendos homines, vt à multa meracioris vini potione sese abstineant, atque omni alio qui inebrier, vbi etiam discitur metuendum esse semper, vbi ab eadem caussa fiunt duo contraria.

Dubit.

Solut.

Vtilitas Aphor.

8 *A tuberculi intus ruptione, exolutio, vomitio, aut animi defectio fit.*

ET hic aphorismus eiusdem est naturæ cum antecedente, quandoquidem pergit Hipp. commemorare alia mala symptomata, quæ alios morbos, vel symptomata sequuntur, Vnde patet, & scopus Hipp. & sententiam esse prognosticam sine ratione, vel potius simioticam cum doceat cognoscere, vbi intro ruptus est abscessus, & facta uomica, & videtur ad chyrurgicam partem spectare, vnde scopus est docere, vt cognoscatur, quando tuberculum introrumpitur, quæ tamen diuidi posset in tres particulas, prout tria sunt, quę consueuerunt sequi ruptiones intro tuberculorum, scilicet exsolutio, vomitus, atque animi defectus. (*Tuberculorum:*) De tuberculis, quæ ad suppurationem deueniunt verba facere Hippoc. non est dubitandum. Hæc enim sunt quæ propriè dicuntur rumpi, vbi factum pus cum intra locum, vbi consummatum est, nequeunt contineri, disruptis membranis, vel alijs partibus erumpit. Porro huiusmodi disruptio cum fit intro necesse uidetur, ut fiat in aliquam cauitatem, quæ cum quadruplex sit uentriculus, thorax, abdomen, atq; intestina, vbi in uentriculũ ex rupta parte fertur, vomitus excitatur, ubi in thoracem tussis, anhelitus difficultas, atq; suffocatio, ubi in intestina, alui fluxus, atq; tormina, ubi in abdomen fiunt alij tumores, & interdum hydrops. Iam uerò exsolutio, atque animi defectus fiunt in omnibus hisce ruptionibus, ubi materia maligna est, atque cõfertim, & magna fit materiæ eruptio: (*Resolutio*) Galenus uoluit hic Hippocr. dumtaxat loqui de

Connexio.

Scopus.

Diuisio.

ea ra-

ea ruptione, quæ fit in stomachum, eo quòd uomitus sit ipsius tantum passio, Verum, quia vt dixi, exsolutio, atque animi defectus contingunt quoque in cęteris ruptionibus, non video cur non possit de ijs pariter verificari: Si quidem ἐκλύσις, idest exsolutio nil aliud est, quàm virium vitalium, atque animalium impotentia, seu debilitas quędam, propter quam corpus debile, atq; impotens quodammodo redditur ad edendas consuetas functiones, λειποψυχία autem, & λειποθυμία parum, & inter sese, ab exsolutione differre videntur, nisi quod altera magis ad uires animales, altera uerò ad uitales pertinere uidetur, vtramque autē esse subitam uirium defectionem, non tantam tamen ut sequatur sudor, quemadmodum accidit in symcope, & certę si in thoracem fiat subita, & ingens alicuius tuberculi ruptio, protinus vitalis facultas fatiscit, vt inde sequatur defectus animi, quemadmodum etiam vbi fit, vel in stomachum, uel intestina, quorum graues affectus trahere in consensum cor, atque cerebrum, sicq́ & lipopsychiā, & lipotymiam facere non est dubitandum; Ruptionem in abdomen omniū minimè prędicta symptomata inferre certum. (*Vomitus*) In ruptionibus tuberculorum, si sanies cum impetu feratur in stomachum, certè fit uomitus, quinimo etiam si uapores soli materiæ putridæ aliò translatæ ferantur in os aut uentriculi tunicas, nauseam, & uomitum concitant, quem deinde exolutio uirium, si magna fit uomica, quæ rupta est, aut animi defectus sequi consueuerunt, quamquam etiam fieri solet solus sæpenumero, ut propterea illius uideatur meminisse speciatim Hippocrat. Sed illud animaduertendum puto non facile uideri ubi nam locorum, fieri possit tuberculum, quod suppuratum, & fractum materiam in stomachum mittat, alioquin si circa ipsum esset tuberculum aut in ipsius externa tunica, si materia in stomachi spacium esset mittenda necesse esset interiorem exedi, uel frangi. Ergo uel dicendum est tubercula fauciū, & gulę posse disrumpi in stomachū, aut ex alibi disruptis, quemadmodum dicebā halitus tetros in stomachum ferri, qui ad nauseam primum concitent, mox materiam iampridem in stomaco coaceruatam agitando inde uomitum subsequi faciant, (*Et animi deliquium*) uomitum cum animi deliquio factum dicere malum esse, nimium popularis sententia uidetur, ut iccirco licet sit cū particula copulatiua (καὶ) nihilominus uideatur æquius ipsam recipere tamquam separatiuam, vt sępe vsurpari, & ab Hippocr. & ab alijs scriptoribus obseruatur, nam etiam si solum animi deliquium sequatur alicuius tuberculi intro ruptionem (*plane fiunt*:) Dubium est cur cum Hippocrates soleat in similibus aphorismis, semper in fine adijcere, vel malum, vel bonum, hic non apposuit: sed solum modo, quod fiant. Cui respondendum est sat fuisse dicere fieri, cum sint semper perniciosa quomodocumque fiant. Sunt enim hæc omnia mala si separatim, & multo magis si coniunctim capiantur, tum quia significant magnitudinem tuberculi, & prauitatem illius materiæ, locique ad quem missa est præstantiam, tum quia cuncta hæc tria symptomata, tàm per sese, quàm consequutiuè, vnumquodquè separatū vires magis atterit, atque alios graues affectus producere potest, Vtilis verò est proposita sententia ad prædicendum euentum in quibuslibet tuberculorum ruptionibus, quas vbi praua aliqua symptomata consequuntur semper mali aliquid est metuendum, vbi

ἐκλύσις, quid.

Dubit.

Solut.

Vtilitas Aphor.

vbi verò fiunt, absq; vllis symptomatibus etiam si magnę fint, vbicumque fiant in partibus internis, haud ita timerę oportet.

---

9 *A profluuio sanguinis desipientia, ac conuulsio, malum.*

MAGNA, & satis varia est affectuum copia, qui alijs affectibus succedentes malum, & quandoq; bonum significant, vt proinde Hippocrates coactus fuerit plura de ijs proponere; quo varietate propositorum liceret singula quodammodo complecti, itaque modo demonstrat, quomodo morbos sequantur symptomata, modo vt symptomata sequantur alia symptomata, quod

Scopus. in præsenti facit, vbi scribit, quando fluxum sanguinis sequitur delyrium, vel conuulsio, esse malum. Vnde aphorismus prognosticus est, fine ratione, ac in

Diuisio. duas particulas diuisibilis, pro vt duo esse dicit, quæ sanguinis fluxum consequi possunt. *(In sanguinis fluxu:)* Corn: Celsus lib. 2. cap. 8. videtur totum hunc aphorismū copulatiuę legisse, vbi scribit, si sanguis profluxit, deinde secuta est dementia cum distensione neruorum periculum mortis est, Cæterum Galenus in commentario monstrat dupliciter fuisse conscriptum aphorismum, scilicet tàm copulatiuè, quàm aduersatiuè, atq; vtro modo legatur, uerissimam esse sententiam, quandoquidem, siue post sanguinis fluxum fiant simul delirium, & cōuulsio, siue fiat vnumquodq; symptoma separatim perinde est malum, quàquam multo deterius sit utraque simul fieri, propter quod Corn: Cels: qui vtraque coniunxit non cōtentus dicere malum, mortis periculum imminere maluit dicere. Non de quolibet sanguinis fluxu, sed de immenso verba facere Hippocratem non est dubitandum, quemadmodum etiam Galenus appositę satis dixit pro delirio non quamlibet mentis alienationem, sed moderatam dumtaxat intelligere, quam tremori correspondere scribit, quoniam vt tremor fit à debilitate facultatis artus ipsos mouentis, sic delirium moderatum à debilitate facul-

Dubit. tatis ratiocinatricis efficitur. Verum dubitatur vtrum delirium moderatum fieri possit à sola debilitate ratiocinatricis, vt uidetur dixisse Galenus, an etiam alia caussa ad id agendum exigatur: Nam certum est delirium esse deprauatā actionem. Iam uerò ex sententia Galeni secundo de temp. 1. & in Arte med: & Auic: 2. 1. doc: 3. c. 3. actiones deprauantur à calido, sicut minuuntur, & abolentur à frigido, ob quod uidetur existimandum non à debilitate ratiocinatricis, quæ se-

Solut. quitur frigidā caussam, sed potius ab alia caussa eaq; calida fieri. Pro ressolutione dicendum est id quod alias dixit Galen. 8. de vsu partium nempè actiones animi prodire ab optima ipsius cerebri temperie, itaque à qualibet etiam eas corrūpi, siue sit calida, siue sit frigida, tametsi plerumq; corruptionis species uarię sint secundū uarietatem intemperierum corrumpentium, ea propter vbi corruptio fit à calida caussa, vehemens mentis aberratio suboritur, ubi uero à mitiore calore, qui uicem frigidi gerit, fit minor aberratio, quæ propriè desipientia, seu ut transtulit Celsus dementia vocatur, quæ uere est deminutio quædam operationum mentis, quæq; dicitur à Galeno fieri ex imbecillitate, quoniā uigor, & copia spirituū, quibus fiunt operationes animi desunt, ex sanguinis profusione, ac proinde redditur animus debilis in cogitando, atque iudicando, vt deceret. Vtrum

dereddi-

autem quod ait Hippocrates de sanguinis fluxu intelligendum de qualibet corporis parte, an de aliqua, vel aliquibus tantum, iure posset dubitari. Verum magis mihi placet, vt intelligatur de sanguine potissimum è naribus fluente, quod locus is proximior cunctis sit cerebro, ac ob id aptior ad illud offendendum, quamquam etiam de alijs fluxibus intelligi queat, modo copiosi sint, vt solent hæmorrhoidales, quos experientia monstrat lædere cerebrum, atque desipientiam interdum facere. (*Vel etiam conuulsio*) fateor posse, quoque copulatiuè accipi hanc dictionem, vt aliqui maluerunt, verum cum Hippocr. aph 3. sect. 5. aphoris. dixerit solam conuulsionem ex sanguinis fluxu malam esse, quo iudicio, & scopo debuisset modo addere desipientiam, quæ & ipsa sola semper mala est, Igitur satius videtur esse, si legamus aduersatiuè, quasi dicere uoluerit, sicut conuulsio sola ex sanguinis copioso fluxu mala est, sic ex eodem desipientiam esse malam, nempè, quæ ex debilitate, & paupertate spirituum exoriatur, in quibus tota uis animi posita videtur. (*Malum*,) vt monstraui Corn: Celsus interpretatus est malum, mortale, & verè non solum hæc duo significant mortem futuram, verumetiam faciunt, maximè conuulsio, quæ dolorum acerbitate uires alioquin attritas, vehementer opprimit. De vtilitate præsentis aphorismi loquens statim in comm: Galenus ait ipsum magnam uobis afferre vtilitatem ad persuadendum aliquando desipientiā fieri ex defectu, quo pacto fiunt manuum, atq; pedum tremores, verum iuuat quoque ad prędictionem faciendam, & ad docendum sanguinem fluentem, vbi modum excedat, statim esse comprimendū, ne simul cum corpore animus, quoq; detrimentum, patiatur. *Vtilitas Aphor.*

---

10 *Ab ileo, vomitus, singultus, desipientia, vel conuulsio, malum.*

CONTINVANS Hippocrates tractationem de superuenientibus symptomatibus docet in præsenti, quæ mala Ileum solent sequi, atque quatuor præcipua enumerat vomitum, singultum, conuulsionem, atque delirium, quæ omnia etiam Cornelius Celsus lib 2. cap. 8. eodem præcisę ordine enumerauit, quo hic Hipp. atque etiam in Coacis prædictionibus, vt nil dubitare oporteat, de integritate, atque germanitate sententiæ, quæ & ipsa prognostica est, sine ratione, & diuisibilis (si placet) in quatuor particulas, prout quatuor sunt mala, quæ recenset voluulosos sequi: Sed statim sese offert considerandum cur hoc diuinum ingenium hæc quatuor enumerare voluit superuenientia ileo, nec plura, nec pauciora, cum præsertim in Coacis, posuerit solum uomitum, & obsurdescere. In qua re dicendum puto ob duas caussas potissimum id fecisse, una est, quia sub his voluit comprehendere omnes functionum, tàm naturaliū, quàm naturalium, lęsionum, altera est, quoniā hęc sola sunt propria sympto mata, quæ ileum grauem solent comitari. In Coacis non sic, quia ea non ita exacta doctrina. (*In ileo*:) Hic morbus intestinorum frequenter cōmemoratus inuenitur, apud Veteres, & præsertim apud Hipp. apud quos cum nusquam reperiatur nominatus colicus affectus, fit vt credam sub ipso ileo fuisse cōprehensum, eò maximè, quod Plinius, lib 26. c. 1. scribit dumtaxat Tyberij tempore primū cœpisse nominari colicā passionem, cui etiam attestatur Cels. lib. 4 c. 13 habuit autem Ileus cōplura nomina chordapsos, voluulus tormentū, & apud aliquos barbaros

Connexio. *Dubit.* *Solut.*

barbaros miserere mei quasi affectus sit omni misericordia dignus. Est tumor obstruens cum dolore intestina modo crassiora, modo gracilia adeò, vt fœces nequeant aluo egredi, sed per os reijciantur, fit autem tumor modo à sanguine & est inflammatio exitialissima, modo à pituita, aliauè materia, Hunc ergo affectum tamquam satis grauem solent comitari complura, & ipsa grauia symptomata, quorum præcipua quatuor enumerantur hic ab Hippocrate ueluti. (*Vomitus*) de quo loquens Galenus ait hunc tum accidere, cum iam ægri exitialiter sese habent, nam tunc verè consumatus est morbus, cum nil infra prodit, sed restagnant excrementa in stomacum (quæ est ilei proprietas inseparabilis) ubi facultatem expulsiuã irritantia uomitum faciunt. Verum si excrementa in stomachum impulsa non modo illius os, verumetiam tunicis tenaciter inhærentia lædant. (*Singultum*) producunt, quem esse adhuc deteriorem uomitu non est dubitandum, quippe qui indicat totum ventriculum lædi, quia quoniam interdum solus patitur, interdum uerò passionem alijs partibus communicat, & præsertim cerebro, iccirco alia quoque mala consequi consueuerunt; nam si anterior pars lædatur, ipsius imaginatio, atque discursus offenduntur, vnde παραφροσύνη, idest (*Delirium.*) Sequitur, atq; tunc maximè, quando motus à tumore inflammatorio gignitur, à quo vapores feruidi in cerebrum sublati, ipsiusq. temperamentũ euertentes consequenter operationes vitiant, sin autem læsio oris uentriculi cõmunicetur parti posteriori eiusdem cerebri, ubi neruorum initium collocatur, cæteri nerui ab illo ad sese tracti, & cum ipsis musculi conuulsionem inducunt. Atqui dubitatur? quomodo possit lædi cerebrum morbo intestinorum, cum dixerit Plato in Timeo diaphragma inter cerebrũ, & intestina, aliaquè uiscera naturalia fuisse collocatum, ne ab ijs ubi anima brutalis tanquam ad præsepta uincta est, possit mentem lædere, Resp. id esse intelligendum de homine in sanitatis statu constituto non autem de ægris in quibus natura cogitur multa facere præter illius instinctum. Itaq; uere concludit Galenus hęc omnia mala fieri in ileo, quoniam intestinorum facultas expultrix cupiens stercora diutius retenta, ob idquè maximè molesta depellere ad consuetas uias earum obstructione impedita, sursum eadem pellit uiolenter, unde prędicta consequuntur, quod quidem iure ab Hippocrate malum esse dicitur, tum quia magnum, & satis grauem esse affectum significat, tum quia omnes uires necessario sub hisce malis ingentem ruinam subeunt. Itaque utilis est aphorismus dumtaxat ad prædicendum postquam Ileus, ubi coniunctus est, tot alijs malis nullam curationem admittit, Et Galenus 3. de loc: aff: cap. 2. dicebat neminem ab ileo euadere, qui uomat stercora, unde multo minus si uomitui iungantur singultus, uel desipientia, uel conuulsio. Et certè indicium magni mali est, ubi ab intestinis tanto interuallo ab ipso cerebro distitis affectus illi adeo communicatur, ut delirium, atque conuulsio succedant.

Ilei proprietas propria quæ.

Dubit.

Solut.

Vtilitas aphor.

11 *Morbo laterali, inflammatio pulmonis, malum.*

PERGIT Hippocrates tractare de morbis, qui alijs morbis succedūt, non tamen priori sanato, cuiusmodi sunt pleuritis, & peripneumonia. Nam vt ait Hippocr lib. de affect: & post ipsum Aretæus libro de curat:acut:cap.10. necnon Galen 4. de caussis puls:8.12. facile est, vt pleuritidi succedat peripneumonia, licet non facile sit, vt curata, & mutata tota in eam pleuritis aboleatur, quæ fuit (vt ego puto) caussa propter quam Hippoc. 1. de morbis non longe à principio loquens de morbis, qui in alios mutantur, nullam fecit mentionem de mutatione pleuritidis in peripneumoniam, quasi succedat quidem pleuritidi peripneumonia, & non muretur ea in hanc, ideſt ex illa extincta hæc fiat: Est ergo Hippocratis scopus in præsenti aphorismo docere exemplo pleuritidis superuenire etiam morbis acutis morbos alios acutiores, atque tunc perniciosum esse valde. Ex quo facile est intelligere præsentem sententiam esse prognosticam simplicem, atque indiuisibilem. (*In pleuritide,*) hæc forma loquendi Hippocratis satis manifestat se loqui de ea peripneumonia, quæ superuenit in pleuritide, hoc est ea adhuc durante, nec finita, vnde non satis appositæ Celsus lib. 2. cap 7. dixit post lateris dolores vitia pulmonum, si tamen hunc aphorismum facere latinum intendebat, (Sed multo melius Galenus, qui postquam dixit in aliquibus contextibus reperiri uocem) κακὸν, idest malum, in aliquibus non, maluit legendum (*malum,*) atque Hippocratem loqui non de mutatione morbi in alium morbum, Sed potius de superuenientia, quamquam vere quoq; dixit facilius esse, vt pleuritis mutetur in peripneumoniam, quam in pleuritidem peripneumonia, quippe quæ si salutaris sit per sputum expurgetur absque vlla membranarum laterum offensione, sin verò exitialis sit prius interimat, quam inflammatio antedictis membranis communicetur, eo quod impedita via spirandi cito ægri strangulentur, sicuti rarum est, quin pleuritis interimat medio inflammationis pulmonis, nempè quæ facile suscitatur inflammata aliqua latebra cingente membrana, tum ob caloris magnitudinem tum ob pulmonis laxitatem, tum ob sanguinis redundantiam. (*Malum:*) Hæc uox licet plerumq; videatur, aliquid minus, quam (*lethale*) significare, nihilominus in præsenti videtur significare id quod omnium pessimum est, cum & ut caussa, & vt signum malum sit, morbum morbo adiungi, vt dicebat Hippoc. lib. de affect. peius vbi morbus, qui adiungitur est priore deterior, pessimum vbi id fit uiribus iam fractis, vnde cum peior sit inflammatio pulmonis pleuritide, atque vbi huic illa superuenit, iam vires sint admodum attritæ ab antecedente graui morbo, non est dubitandum, quin sit pessimum, atque cito mortem afferat, ea propter mihi videtur superuacaneum inuestigare an deterius sit pleuritidem succedere peripneumoniæ, an è conuerso peripneumoniam pleuritidi, quamquam Gal. 5. in 6. Epid. dicat securius esse, & rarius ut peripneumoniam sequatur pleuritis, quàm è conuerso, ut pleuritidem peripneumonia, Vtilis est aphorismus ad prædicendum tum uulis quoq; ad docendum medicos, ut uigilent ne ex pleuriti-

Connexio.

Scopus.

Vtilitas Aphor.

de fiat peripneumonia, quod fit adhibitis cito conuenientibus remedijs pro ipsa pleuritide persananda.

12 *A pulmonis inflammatione phrenitis, malum.*

QVOD parti vicinæ communicetur ab alia parte laborante morbus, vel symptoma quodpiam haud mirum est, sed forsan aliqua admiratione dignum videri posset, quod in longinqua parte possit supetuenire: ea propter Hippoc. huius superuenientiæ exemplū allaturus, accepit phrenitidem, quæ est passio cerebri superueniens phrenitidi, quod malum esse dicit, vt præsens sententia tota sit prognostica aliqua etiam ex parte curatoriam respiciens, est enim breuissima simplicissima, & indiuisibilis. (*In peripneumonia.*) Primo libro de morbis declarans Hippoc. qui morbi in quos mutentur ait morbum lateralem transire in febrem ardentem, phrenitidem in pulmonis inflammationem, ex pulmonis inflammatione non fieri febrem ardentem, ex quibus

Not. 2. verbis duo speculatione digna occurrunt, Vnum est: Cur pleuritis conuertatur in febrem ardentem non autem peripneumonia; Alterum est cur Hippocrates non dixerit ibi conuerti peripneumoniam in phrenitidē, vt hic dicit, Sed tātum phrenitidem in peripneumoniam, & quæ sit caussa propter quam ex peri-

Ad 1. pneumonia fit phrenitis, Circa primum puto dici posse vbi facta est inflammatio pulmonis, totum fere sanguinem biliosum crassiorem esse collectum circa pulmones (etiam si fiat huiusmodi inflammatio à pituitoso sanguine plerumquè, vt ait Galenus quatto de caussis puls: cap. 12.) ibiquè putrescentem facere inflammationem vna cum febre acuta, cumquè vera febris ardens fiat ex bile putrescente in venis magnis circa viscera, ideò non suppetere illis in partibus materiam, quæ faciendæ ardenti sufficiat: contra autem vbi febris ardens est facta cum copiosa materia biliosa in uasis magnis circa uiscera flagret, facile in ipsis pulmonibus qui semper bilioso sanguine scatent, incendium communicatur, sicq; inflammatio suboritur, attracto etiam pituitoso sanguine, & simul computrescant, quæ etiam est caussa propter quā ex pleuritide fit peripneumonia, vt supra ostensum est, quòd scilicet ob viciniam loci incalescat sanguis pulmonum, isquè feruens è uenis profundatur, sicquè in substantia pulmonis collectus, & putrescens inflammationem producat, quemadmodum etiam producere potest, si ex inflammatione lateris trāsudet sanguis pituitosus in pulmones, ibiq. collectus inflammatorium tumorem pariat: nam scio dubitatum esse an peripneumonia fiat quoq; à bile, verum hac de re nūc nō est disceptandum,

Ad 2. cum à Cardano sit disputatum lib. 11. Contrad: 7. Circa secundum dicere conuenit, etiā si Hipp. non dixerit peripneumoniam conuerti in phrenitidem, non tamen propterea id negasse, quin interdū fiat: nam sat sibi fuit de quibus magis dubitandum erat proposuisse, non tamen de quibus minus, siquidem satis manifestum videtur esse ob communionem pectoris cum cerebro posse vapores feruidos, & copiosos, vt ait Gal. in cōm: mitti in cerebrū, qui illius tēperamentū violantes deliriū faciāt, & ex delirio verā phrenitidē, vt quoq; de pleuritide Gal. scripsit quarto libro de caussis pulsuum capite octauo, vbi sermonem habēs de pleuriticorum pulsibus scribit: numquam fieri in pleuritide, & peripneumonia,

vt caput non lædatur, quod humorum putrescentium in inflammationibus suscipiat fuliginem, qui humor si sit biliosus, mordicat, erodit, irritatque cerebrum, ita vt ad delirium perducat, quæ etiam ratio in præsenti commentario, vt dicebam à Galeno proponitur, quamquam possumus etiam dicere raro fieri ex peripneumonia veram phrenitidem, propterea quod frequentius fit inflammatio pulmonum ex sanguine pituitoso, à quo crassi vapores, elati potius lethargum, atque delirium, quam veram phrenitim, quæ fit ex sanguine bilioso inducunt. Vtilis est aphorismus non modo ad prædictiones in peripneumoniam faciendas, verum etiam ad monendos medicos, vt cerebrum tueantur, ne læsum à vaporibus feruidis ascendentibus delirium, & phrenitidem faciat, siquidem malum est, omne delirium, & vt signum, & vt caussa, præsertim verò phrenitis propria, & vera, de qua sicut & de quolibet alio delirij genere posse Hippocratis verba interpretari non dubito. *Vtilitas Aphor.*

13 *Ab æstibus fortibus, conuulsio, aut distentio, malum.*

QVOD hic enarrat raro contingit: attamen credibile est ab Hippocrate fuisse uisum, atque obseruatum, & ob id voluisse etiam posteris indicare inter alia prognostica: neque enim dubitandum est, quin sententia sit tota prognostica sine ratione, diuisibilis in duas partes, prout duo mala commemorat superuenientia magnis æstibus nempè conuulsio, & tetanus (*In magn. æstibus.*) Vocem καύματα vsurpatam hic ab Hipp Corn. Celsus lib. 2. cap 7. interpretatus est magnos corporis feruores. At Galenus in comm: duo animaduersione digna ait, Vnum est Marinum satis grauem aphorismorũ interpretem loco dictionis (ἐπὶ καύμασι) maluisse legere) ἐπὶ τραύμασι, idest in vulneribus magnis,) quam lectionem comprobabat ex subsequente aphorismo, vbi de simili re tractatur, hanc autem lectionem, licet improbandam, nec recipiẽdam dixerit. Attamen maiorẽ aliorũ veterum interpretum parte potius, quam ipsum sequi maluit adhærendo lectioni, (ἐπὶ καύμασι.) Alterũ est dissensisse in significatu eius vocis tradẽdo, quandoquidem alij dixerunt significare vehementem aeris ambientis æstum, quo pacto vsurpauit Arist. in lib. meteorol: Alij magnas febres, Alij cauteria, atque escharas, quas medici facere consueuerunt, Atque hos omnes verum dicere affirmat, eò quòd cuncta prędicta solent conuulsiones, ac tetani dirissimi concitari, ob immensam siccitatem; Verum, vt libere fatear, ipse quoque cum alijs sentio, uocem illam tantum esse exponendam pro febribus magnis, & ardentibus, in quibus præsertim dum ægri sunt morti proximi tota die obseruamus conuulsiones fieri, quas aliàs solet Hippoc. appellare tremores. De aere ambiente miror, quomodo Galen. non repudiauerit eam interpretationem, quoniam si verum esset ab eo etiam æstuosissimo fieri posse conuulsiones, ac tetanos, sub plagis orientalibus, & occidentalibus, vbi corpora torrentur præ æstu insupportabili, deberent corpora cuncta esse cõuulsa, quod tamen à nemine obseruatum, vel proditum habetur, etiam si alioquin pili corũ corporum prę summo squallore fiant tortuosi, & veluti, vt uocat Arist. 5. de gen: anim: c. 3. & 24 probl 4. in Aethiopib. neq; enim intestinus semina-

lium membrorum humor, potest adeo absumi, vt conuulsionem faciat, quod appositissimè dixit Arist 1. prob. sectionis vltimę, vbi quęrens rationem, quamobrem à sole candefit cera, nigrescunt autem corpora horum, ait esse quoniam à sole vritur extima pars corporis tantum carnis verò humiditas minimè absumitur. Prætereà quod Hipp. non loquatur etiam de cauterijs, & escaris illud mihi facile persuadet, quoniam ab his tantum male administratis fiunt conuulsiones. Hipp. autem hic scopus non est docere mala, quæ eueniunt ob errorem medentium, Sed dumtaxat vi morborum. Itaque verum est à magnis febribus produci conuulsiones, & interdum, (Sed rarius) distensiones. Quomodo autem à magnis febribus fiant conuulsiones non est ita facilè explicare, si quidem si fieret ratione siccitatis, deberent, qui marasmo aliquo occupatur cōuelli cum tamen nemo aliquid tale patiatur, Vt dicendum sit non ratione siccitatis, sed quia à uaporibus acribus mordentur nerui, & eorum principia, sicquè sequitur cuiusmodi malum. Verum est, quoque id esse malum, ac valde perniciosum, tum quia significat magnas inanitiones, atque siccitates, tum quia atterunt magis uires, ac ocius exitium afferunt. Vtilis est aphorismus ad prædicendum, necnon ad docendos medicos, vt vigilent ne in febribus ardentibus sequantur conuulsiones, & ego vbi initia mali sentio, statim nucæ vnctionibus accommodatis succurrendum esse præcipio.

Vtilitas Aphor.

---

14 *In capitis ictu, obstupescentia, & desipientia, malum.*

VT Hipp. in cunctis quantum fieri potest ingenia medicorum exerceret, de superuenientibus symptomatibus tractationi instituerę voluit; quoq; adiungere, quæ superueniunt morbis ab aliqua caussa externa factis, & accepit potius exemplum capitis percussionum, quoniam his maxima, & omnium euidentissima mala contingere consueuerunt, qđ itaque dicit est, percussionibus si superueniat stupor, vel delirium malum esse, quę sententia prognostica est, simplex, & in duas particulas diuisibilis, (*In percussionibus.*) Plagæ capitis solent omne genus morborum in ipso facere, vulnera contusiones, & consequenter intēperies producere, à quibus postmodum symptomata diuersa oriri consueuerūt, & mortes, ut non solum dixit Hipp. in libello de vulneribus capitis, verumetiam lucullentissimis exemplis cōprobauit in lib. Epid: fiunt autem plagę casu, gladio, lapide, ligno, quin etiam sola manus vola, ut contigit famulæ relatæ 5 Epidem: quam uola manus in capite percussam interijsse multo post memorat. (*Stupor*) Corn: Celsus lib. 2. cap. 7. proponens hanc sententiam tacuit stuporem, & solius delirij meminit, forsan quod in illius contextu ita scriptum esset, Verum quia & hoc symptoma sæpenumero sequitur capitis percusiones, non dubito quin ab Hippocrate fuerit propositum, quomodo autem dignoscatur ἔκπληξις, & παραφροσύνη docet Galenus scribens delirantes deprehendi operationibus, & sermonibus ab omni ratione alienis, stupidos uerò eo, quòd occulis, quidem apertis, sed quieti, & taciturni manent, perinde atque illi, qui aliquid metuentes mali uelut attoniti manent; Cur autem hoc contingat Galenus solam caussam

Connexio.

Scopus.

sam dixit, quia cerebrum est domicilium animæ facultatum, & certè, quid Peripatetici possint contra medicos hac de re dicere, non facile habent. cum ad læsionem cerebri statim animę operationes lædi quotidiana experimenta doceāt. Cæterum quomodo ex percussionibus potissimum fiant stupores in aliquibus partibus, vel etiam in toto, oportet uideamus, Nam stupor cum sit debilitas quędam sensus, atq; interdum motus, fiant autem huiusmodi operationes opera spirituum facultates deferentium vsque ad nucæ originem, vnde deinceps ad modum irradiationis distribuuntur per vniuersum corpus, fit ut impedito spirituũ ad nucam transitu, atque inde sublata facultatum illustratione, simul sustollantur, & sensationes, atq; motus, vel si non penitus illa distributio, & illustratio auferantur, sed dumtaxat minores fiant sic quoq; & sensus, & motus minuantur. Cum ergo percusso capite interdum contingat vt fiat fractura interius etiã si non appareat extra, interdum vero sola compressio neruorum circa principiũ eorum, aut ad idem transmisso aliquo humore, vel sanguine ipsi nerui crassefiāt, sequitur, ut spirituum, atq; illustrationis transitus impeditus, consequenter sensus, & motus operationes impediantur, haud secus quoque delirium percussiones capitis interdum sequitur, quod cerebri temperamento violato eius operationes principes, quæ ab ipso temperamento oriuntur, consequenter lædantur, atque inde delirium sequantur, quæ omnia mala sunt non modo, quia ingentem cerebri læsionem significant, verum etiam, quia aliorum malorum caussæ existunt, & mortis, nec dubitandum est, quin vel alternatim, vel simul esse possint prædicta duo in capitis percussionibus, quemadmodum etiam esse possunt capitis percussiones absque his, vt in quarto, & quinto Epid: relatum est de multis, qui ex capitis vulneribus interierunt, absque obstupescentia aut delirio, adeo vt non sit necesse in cunctis capitis percussionibus huiusmodi duo symptomata fieri, verum vbi fiunt, necesse est mala esse, & vt signa, & vt caussa, sicuti demonstratum fuit. Vtilis est aphotismus ad prædictiones, & ad monendum medicos, vt diligentia auertant huiusmodi mala.

Stupor, quid.

Vtilitas Aphor.

---

15 *A sanguinis sputo puris sputum, malum.*

Connexio.

ET hic aphotismus est ex ijs in quibus Hippocr. docet, quid expectandum sit vbi aliquod symptoma alteri supetuenit, in qua tractatione fuit præter consuetudinem admodũ prolixus forsan, quia innumera penę sunt genera symptomatum superuenientium, quæ valde interest scire ad hoc, vt certum iudicium fieri queat, propter quod Praxagoras integrum de his librum conscripsit, est sententia prognostica, simplex & indiuisibilis: (*A sanguinis sputo*) pro sputo capi ab Hipp. quicquid per os reijcitur, siue cũ tussi, siue sine tussi in Hipp. œconomia satis firmũ decretũ est, Verũ hoc in loco accipi pro eo sputo, quod fit cũ tussi, si quidē, vt bene ait Gal. haudquaquã omnē sanguinis sputionem sequitur puris expuitio, sed illam dũtaxat, quę fit à pulmone, & consequenter, cũ tussi, q̃ plane est necessaria ad hoc, vt quę sunt in pulmone cumulata excremēta educātur, Caussa propter quã à pulmonib. pus reijciatur est, quoniã, siue fluat sãguis

à capite

à capite per os, siue à uentriculo, non potest tamdiu ibi detineri, ut conuertatur in pus, & si forte in stomaco retineatur potius in grumum, quam in pus conuertitur, cũ ille locus haud ita calidus sit, quemadmodũ pectus, & pulmones *(Pus)* sequitur autẽ pus, sanguinis sputum, haud vnquã statim: sed interdũ citius interdum tardius; neque tamen semper, quandoquidem nonnumquam accidit, vt paruum vulnus factum, aut sponte coalescat, aut ope remediorum, ex quo euitatur puris generatio, Verum si vulnus nullo modo coalescat, incipit sanguis, aliusuè succus putrefactus ex ipso ulcere manare, & quamquam alias dixerit Hippocrates omnem sanguinis ab ore exitum malum esse, nihilominus, nunc dicit peculiariter esse:(*Malum*,) quando post ipsum sequitur, siue cito, siue tarde pus, eo quia signum est ulcus pulmonum, uel pectoris iam putridum euasisse, cumquè necesse sit, quod putrefactum est educi, idquè sine tussi fieri non possit. & tussis magis, atque magis ipsum vulnus referret, nec umquam coalescere permittat, fit ut non modo malum, verum perniciosum, aut potius exitiosum sit, quémadmodum Gal. lib. 5. Meth. disertè satis indicauit. Vtilis est aphorismis ad prædictionem, & ad docendum medicos, vbi sanguis ex ore per tussim educitur, ut diligenter, & cito vulnus persanare conentur, priusquam fiat ulcus putridum, ac pus exeat.

Vtilitas Aphor.

---

16 *A puris sputo phtisis, & fluxus, cum verò sputum retinetur, moriuntur.*

Connexio. HIC atque etiam in superiori non tantum docet Hippocrat. quid sit prædicendum, vbi symptoma symptomati superuenit, verum etiam, quod symptoma sequatur aliud necessario; veluti quod vbi à pulmonibus, per tussim sanguis reijcitur; sequitur quasi necessitate quadam, puris generatio, atq; hanc tabes, & tabem mors. Istud enim, & apud medicos est probatissimum, atque vsu quotidiano satis compertum; Vnde præsens sententia non solũ prognostica, sed & diagnostica est simplex tamen, sed absq; ratione, sed diuisibilis in duas partes, quarum prior est. (*In puris sputo*:) Secunda est. (*Cum autem sputum*;) Et quantum pertinet ad primam; Galenus nil aliud dixit, quam φθίσιν hoc in loci uocauit Hippocr. eam vocasse Athenienses φθον'ν, ac nil aliud esse, quam totius corporis consumptionem consequentem vlcus pulmonis cum febre; Cæterum videre oportet circa hanc primam partem, quæ sit caussa huius ordinis, scilicet vt fiat post puris sputũ tabes, deinde, quid Hipp. intelligere uoluerit, sub uoce (φθίσις,) Quod spectat ad primum ipsemet Hippoc. lib. 1. de morbis longa satis oratione explicare conatus est, cuius summa hęc uidetur esse, præter caussas externas, nempè aerẽ, & laborem, contingere, ut pulmones ulcerentur à bile, atque pituita ad ipsos defluentibus, unde febres accenduntur, à quibus pituita continuo defluens in pus conuertitur quemadmodum: & sanguis, tusses frequentes infestant, calorquè natiuus admodum uiolatus corpori alendo sufficere nequit, sicquè illo contabescente, tandemquè fluxu alui superueniente mors ineuitabilis succedit, & quamquam fit etiam puris sputio absquè sanguinis fluxu præcedente, attamen semper reiectionem sanguinis copiosam

Scopus.

Diuisio.

Φθίσις, quid.

piosam per tussim sequitur puris excretio, & hanc corporis totius consumptio, quemadmodum dixi. Circa secundum Galenus putauit nomine fluxionis Hippoc. alui fluxum, vel capillorum defluuium intellexisse, tum quia hæc duo solent contingere, defluuium scilicet ob immensam totius corporis, & præsertim cerebri siccitatem, alui verò fluxum ex facultatis retentricis imbecillitate, aut potius ex pituitæ à capite in ventrem descensu, vt primo de morbis dixit Hipp. Tum quia 5. aph 12. Hipp. hoc idem dixit de capillorum defluuio, atq; alui fluxu. Cæterum fuerunt alij, qui minimè putarunt uocem (ῥύσις) id significare, tū quia Hipp. pro defluuio capillorum nūquam inuenitur uocem ῥύσεως, i. fluxus simpliciter vsurpasse, tum quia in secunda parte aphorismi opponit retētionem puris, quasi voluerit, pro fluxu simpliciter prolato non aliud intelligere, quàm copiosam puris excretionem, Verum huiusmodi explicatio haudquaquam mihi probatur, quoniā nil noui significaret, cum vox puris significet ipsius excretionem, & si id voluisset Hippoc. significare, æquum erat, vt anteponeret uoci, (φθίσις) præterquam quod non est is ordo, ut prius fiat tabes, deinde copiosa puris expuitio, sed potius contrarium euenit, si tabem antecedat copiosa puris excretio, itaq; multo mihi accommodatior uidetur ipsius Gal. interpretatio vtpotè, quæ consona sit sententiæ, 12. quinti libri, neq; valet ibi Hipp. ponere fluxū alui, & capillorum, vt extremum signum, non autem hic, quoniam hoc in loco scopus Hipp. fuit potius docere ordinē superueniētium symptomatū, quam aliud. Possumus etiam dicere pro fluxione accipere Hipp. fluxum materię prauæ à cap. quem scribit hoc 7. aphor. 74. etiam in phtysicis fieri. Sequitur secunda pars, quæ est (*Cum autem*) cuius partis sensus est, cum sputum quocumque modo retinetur, mori, quasi hic sit ordo symptomatum, sanguinis sputum, puris sputum, tabes, fluxus alui, & capillorum, retentio sputi, & tandem mors; Etenim retentio sputi nō modo est signum, verum etiam caussa mortis, nam signū est, quoniam significat facultatem expulsiuam, cuius instrumētum præcipuum est calor natiuus, esse pene ex toto extinctam, est quoque caussa, quoniam in pulmonibus retentum pus in dies deteriorem qualitatem acquirit, sicq; & pulmones, & cor magis, atq; magis lædens exitiū affert, eò maxime si ab initio morbus negligatur, Gal. in 5. meth. cap. 13. & 14. de sanguinis sputo preclare disserens testatur sese mulierem nobilem, atq; iuuenem penitus ab hoc malo liberasse, quod prima die sese ipsius curationi tradidisset, alioquin post quartam, aut quintam diem fieri ulcera insanabilia, & maxime si sanguinis reiectatio originem habuerit, à salsa, & acri destillatione, quamquam non semper hæc exedit, & sanguinis fluxum facit, præsertim in senibus, quorum vasa duriora sunt, quàm vt corrodi possint, hoc enim intellexit Hipp. quando in lib. 3. aph. dixit à 18. anno ad 36. fieri sanguinis reiectationes. Vtilis est aphorismus ad prędictiones faciendas in sanguinis sputo, & ad docendum medicum, quando capienda est horum curatio, & quid primum debeat facere, scilicet sanguinem supprimere ne pus sequatur, quod fecisse Gal. loco nuper citato apparet.

Ad 2.

Vtilitas Aphor.

27 *In hepatis inflammatione singultus, malum.*

Connexio. Scopus. ET hic aphorismus est eiusdem generis cum superiore, cum vterque de superueniente symptomate morbis viscerum tractet, nam Hippoc. nil aliud docet, quàm vt medici sciant, quid sperare, vel timere possint; vbi inflammationi iocinoris superuenit, aliquod alud symptoma, & pro exemplo accepit singultum, quippe qui videri alioquin posset non adeo exitialis, sicuti suapte natura solet esse salutaris; est itaque sententia prognostica, simplex, & indiuisibilis. (*In inflammatione*) Quam nostri dicunt iocinoris inflammationem duobus verbis, vnica tantum appellant Græci ἠπατῖτιδα, sicut ἠπατικοὶ dicuntur, qui hepatis inflammatione, & consequenter simul febre laborant, atque hoc videre est sæpius in Coacis prædictionibus, & alibi, quamquam à recentioribus inueniatur vocati hepatici, qui citra vllum alium manifestum affectum iecur debile habent, idquè docuit Gal. 8. de medicam. local. Iam verò iocinoris inflammatio huiusmodi nihil aliud est, quàm tumor calidus, siue vt ait Auicenna apostema calidum in ipsius iocinoris corpore factum cum duritie, dolore, atque febre; cuius materiæ caussa est sanguis in aliqua illius parte collectus, & flagrans, nam vt dicebat Gal. 4. de caussis pulsuum, à materia pituitosa vix potest tumor in iocinore gigni, quippe quod calidum cum sit prius dissipat, & absumit humanum, quàm in tumorem vertatur, contra verò quia semper sanguine exuberat, facile solet, & præ illius copia, & præclare modo caussa aliqua externa accedente, modo sine, inflammationem facere. (*Singultus.*) Vbi iecur inflammatur, potest singultus aboriri tum ob aliquas caussas externas, tum ob vitium ipsius inflammationis, sed de hoc postremo loquitur, Hippoc. qui à priori dignoscitur ob perseuerátiam, si quidē factus ab errore externo cito sublata caussa tollitur. Iam vero cur ab inflammato iocinore singultus fiat Galen. in comm. tres caussas proponit vnam, quam dicit fuisse quorumdam interpretum, nempè compressionem ipsius stomachi factam à tumore visceris proximi, & eum contrectantis ob quam compressionem flatus prohibiti ab exitu è ventriculo illum veluti lancinantes motum præternaturalem edunt, Sed hæc caussa licet, non sit refutata à Galeno tamen non videtur consona, quod singultus ab humoribus impactis fiat, vel à siccitate ructus autem à flatibus, Aliæ duę caussæ à Galeno propositæ multo accommodatiores sunt, quarum prior est communicatio neruorum, qui cum breuissimi sint, vt scribit Hipp. ea in parte tunc dumtaxat fit singultus ex communicatione iocinoris, quando ipsius inflammatio, & maxima, & deterrima est, altera caussa est copia bilis, quæ in inflammato iocinore genita, indequè in ventriculum refusa, eumque vellicans acriter singultus, vt excitetur efficit, Sed si ita est, vt tunc solummodo singultus fiat in inflammatione iocinoris, quando ea maxima, & atrissima est, quomodo igitur C. Celsus lib 2. cap. 7. dixit singultum esse signum inflammationis iocinoris? Respondendum est tres conditiones eum scriptorem apposuisse, quæ vbi adsunt, vere singultus significat iecur inflammatum, vna est, vt sit frequens, altera, vt

ra, vt sit continuus, tertia vt sit præter consuetudinem, cum enim caussa singultus sit proxima stomaco, in quo generationem habet, atque ea caussa permanens sit, non modo frequentiam passionis, verumetiam continuitatem facit, quæ si sit patienti consueta, vt solent aliquibus contingere singultus ob ingluuiem, atque plenitudinem nil aliud malum significant. verum si præter consuetudinem frequentent, & continuent, sanè necessum est caussam propinquam, atque eam habeant grauem, cuiusmodi sola videtur esse iocinoris inflammatio. *(Malum:)* Est autem malus singultus, vt signum, quoniam vt diximus ex Galeno significat maximam, & prauam esse iocinoris inflammationem, quę suaptę natura exitialis est, veluti aliæ viscerum inflammationes, est etiam malus, vt caussa, quoniam uires omnes, & præcipuè ventriculi magis, atque magis deterit. Vtilis est porro aphorismus ad prædictionem faciendam non solum in iocinoris inflammatione, verum etiam lienis, alteriusq. visceris, in quibus fit singultus, semper malus est, quod significet magnitudinem affectus tum ventriculi, tum aliarum partium. *Vtilitas Aphor.*

18 *In vigilia conuulsio, vel desipientia.*

SCOPVS Hipp. in præsenti aphorismo est docere etiam in functionibus animalibus, superuenire quandoque aliud symptoma, veluti vbi conuulsio, aut delirium superuenit uigiljs, quod non raro accidere compertum est, in febribus acutis præsertim de quibus non est dubitandum loqui Hipp. atque tunc malum esse, adeo vt hæc quoque sententia sit ex prognosticis, simplicissima, atque indiuisibilis. *(In vigilia)* Cornelius Celsus lib. 2. c. 7. si hunc aphorismum transtulit cum scripsit vbi vigilia torsit, neruorum distẽsio, particulam omisit (*delirium*) nec scio, quare, nisi dicamus, eius exemplari defuisse, quod etiam vetustissimis exemplaribus contigisse Galenus testatur, pro vigilia autem non quamlibet intellexisse Hipp. sed eam tantum, quæ die, ac nocte affligit, ita vt numquam dormiatur, non est dubitandum, Hanc enim omnium pessimam esse dixit Hipp. lib. 2. progn. contex 12. vbi scribit pessimum esse non dormire neque noctu, neque interdiu, quoniam aut præ dolore, ac laboribus vigiliæ fiũt, aut delirium futurum significant, Cur autem immoderatas vigilias, sequatur conuulsio, & delirium, caussas attulit Galenus in comm: vbi scribit uigilias maximam vim habere exinaniendi, atq; exiccandi cumque conuulsio fiat, ut à repletione, sic a nimia siccitate, ob id spasmus quoque à uigilia efficitur, sed dubium est, cur marasmati non conuellantur, in quibus cuncta sunt mirum in modum exiccata, nisi dicamus colliquationem laborantium marasmo præsertim torrido prohibere neruorum exiccationem, aut exiccationem illam fieri paullatim, proptereaq. non inducere conuulsionem, illud tamen est uerissimum non semper vigilias etiam immensas facere conuulsionem, vel deliriũ, quando Plinius, & Seneca narrant Mœcenatem ob zelotypiam uxoris erga Augustum totum biennium nihil dormiuisse, verum quod dicit Hipp. est de conuulsione, & delirio, non quod fiant ex vigilijs, sed si post vigilias fiant, esse mala tãquam *Scop' s.* *Dubit.*

signum sit fieri ex inanitione, quæ pessima est, atque ipsam met vigiliam diuturnam caussam aliquam internam habuisse, quæ potuerit simul conuulsionem, atque desipientiam facere; Quę autem caussæ vigilias graues faciant non est arduum comperire, primum enim curæ, mærores, ac studia id faciunt, quemadmodum de Mœcenate diximus, & quemadmodum Galenus scripsit primo de sympt. caussis cap. 8. Secunda est caussa calor immensus, vnde puer ille commemoratus à Galeno ob meracioris vini potum nimium in vigilias incidit, Tertia caussa est siccitas, tàm quæ coniungitur calori, quàm frigori, vnde senes vigiles sunt, vt Gal. 3. aphor. 31. quia licet extranea humiditate abundent, attamen humiditatis natiuæ, atque alimentalis indigi sunt. Quarta caussa est ventriculi repletio tàm à cibis, quàm ab humoribus crudis, vbi enim stomacus oneratur, haudquaquam situm commodum corpus inuenire potest, indequè fit, vt huc atque illuc sese vertens somnum penitus abigat, præsertim, quando cibi calidiores sunt. Defluxio quoque præsertim ad fauces & pectus somnum eripiunt, imò verò etiam dormientes excitant, veluti vapores calidi, & acres cuiusmodi biliosi sunt. (*Malum*) hanc particulam in aliquibus codicibus defuisse testatur Galenus, qui simul dicit hoc nil referre, quoniam siue adsit, siue nõ, nihilominus subinrelligitur. Est autem malum vt signum in vigilia, conuulsio, atque delirium, quod sicut dicebam significant à pessima aliqua ex caussis internis vigiliam induci, postquam in ea duo grauissimi affectus suboriuntur, Est quoque malum, vt caussa proptereaquè sicut somnus adiuuat omnes coctiones, omniaquè naturæ opera, sic vigilia eadem omnia vitiat, atque perdit ita, vt merito Hippoc. scripserit 2. lib. aphor. somnum, & vigiliam si modum excesserint malum esse, nec valet, qđ faciat homines voraces, vt Hipp. 6. Epidem. quoniam id de vigilia non valde immoderata, quę ita euacuat, vt appetitum excitet grandem non autem consumat humiditatem alimentalem. Vtilitas præsentis aphorismi nõn modo consistit in prædictione facienda, verumetiam in monendo medicos, vbi vigilias ægros tentare animaduertunt maxima cura, atque industria debere vti, vt somnum restituant, quoniam vigiliæ maxima solent inferre detrimenta, & præcipuè hæc duo ab Hippocrate commemorata, quippe quę licet non semper à vigilijs tamquam à præcipua caussa inducatur, attamen semper fere sunt cum ijs, atque tunc multo grauiora sunt.

Vtilitas Aphor.

19 *In ossis exutione erysipelas.*

CVR Hippocrat. fuerit adeò diligens, & longus in proferendis exemplis symptomatum superuenientium, tàm alijs symptomatibus, quàm morbis, (quòd forsan in vlla alia re non fecit) suspicari quis posset caussam fuisse, quoniam, vt ait Galenus primo, atque tertio de crisibus maligni morbi potissimum fiunt, ab huiusmodi symptomatibus, vt sicuti varia sunt in omni morborum genere, sic videntur postulare exemplorum varietatem, tanquam non adeo certam generationem habeant, Est aphorismus chirurgicus, prognosticusq́. sine ratione, & sine ulla diuisione. (*In ossis denudatione*,) Hic quoque dicit

Galenus præintelligi debere, (κακὸν,) vt in Vaticano codice reperitur. Quoniam neque semper, neque sequitur ossis denudationem erysipelas, sed vbi sequitur semper malum. Iam verò (ὀςέυ ψίλωσις) hoc in loco, non modo significat carnis, & neruorum, verumetiam ipsorum periostiorum ab ipso osse separationé, atque ablationem, quæ etiam sine erysipelate, semper mala est, quod soleát ossa, statim sic denudata calorem, quem habent pusillum amittere, ac ob id nigrefieri, & corrumpi, ita vt sit necesse ea abscindere, nisi sponte decidant, vt quandoque solet contingere. Iam verò Erysipelas non fit ipso osse, sed sequitur eius denudationem, atq; in carne ipsi denudato ossi circumposita generatur; Caussa verò propter quam fieri soleat in his casibus erysipelas, tametsi non prodatur à Galeno ea tamen vera est, quod inter caussas denudationis ossis ab Hippocrate uarijs in locis cômemoratas ea præcipua est, quando ichores acres, & corrodentes exedunt partes omnes ipsi ossi superiniectas, quo in casu cũ etiam ad partem affectam confluant ichores biliosi, non ita exedentes, hi firmati subtus cutem erysipelas inducunt, quòd iccirco malum esse dicit Hippocrates, tum quia signum est denudationem esse factam à prauis, & corrodentibus succis, quæ aliarum caussarum ossa denudantium pessima est: tum quia est caussa, vt denudatio magis serpat, atque ita malum, & periculum augeantur. Itaque ob huiusmodi periculum, tam prædicendum, quàm euitandum, non parum vtilis videtur præsens aphorismus. *Vtilitas Aphor.*

---

20 *Ab erysipelate, putredo, aut suppuratio, malum.*

CERTE præsens aphorismus non modo antecedenti continuus videtur, verum etiam veluti pars quædam ipsius, tamquam integra vtrorumque sententia huncin modum adaptari queat, vt in denudatione ossis malum est, si fiat erysipelas, sic in erysipelate malum est, si fiat putredo, aut suppuratio. Itaq; scopus Hippoc. est docere exitus prauos quos erysipelata habere consueuerunt, ita vt sententia sit prognostica simplex, & indiuisibilis (*In erysipelate*) quãquam duplicem sensum possit hæc oratio habere, scilicet vt intelligatur, vel de erysipelate succedente ossis denudatione, vel simpliciter de omni Erysipelate, attamen Galenus videtur potius secundam interpretationem amplexus, quemadmodum plerisque alijs placuit, attamen neque prior damnanda est, si Hippocratem faciamus veluti caussam reddentem cur erysipelas malum sit superuenire ossis denudatione, scilicet quia succedit illi erysipelati suppuratio, aut putredo, quæ omnia mala sunt, sed vt dixi etiam posterior interpretatio, & ratione, & experimentis confirmatur. (*Putredo, vel pus*) differre putredinem à suppuratione clarissimum est, quoniam illa fit dumtaxat à calore ambiente, & præternaturali, vt fuit clarissima Aristotelis, & Galeni sententia, hæc verò partim à naturali, partim à præternaturali, sicuti coctio à solo naturali, neque mihi placet eorum opinio, qui existimarunt hic Hippocratem duabus vocibus vti pro vna, atque eadem re, quoniam à grauitate, & consuetudine præceptoris mul-

Connexio. *Scopus.*

tum abest, vt verba sine ratione addat, neque valet erysipelas, numquam ad suppurationem accedere, quoniam vt id verum est de verissima suppuratione, attamen quandoque aliqua suppuratio fit non ita exacta, in qua plus habet calor præternaturalis, & minus naturalis, quam contingere posse erysipelati non est dubitandum, præsertim quando est erysipelas non simplex: sed phlegmonodes, de qua suppuratione si intelligamus Hippocratem, dubio procul eius grauitati conueniet, tamquam docere voluerit erysipelati contingere, tum suppurationem aliquam, tum putredinem, atque hæc omnia mala esse, siue loquamur de erysipelate ossis denudationi succedente, siue vniuersè de quolibet alio; Quod enim Galenus breuissimis verbis dicit manifestum esse huiusmodi sententiam esse intelligendam de malignis erysipelatibus, in quibus fit putrefactio, & suppuratio, attestatur quoque illi, quod diximus, nempè non esse veram suppurationem, quæ sequitur erysipelata, & mala est, sed potius spuriam, neque verò dubitare oportet, quin interdum Hippocrates nomine suppurationis intelligat, non veram, sicuti sexto aphorismorum vigesimo vbi dicit, sanguinem extra venas in ventrem præter naturam effusum necessariò suppurari. (*Malum*) hæc particula in compluribus exemplaribus non inuenitur, attamen certum est debere subintelligi; quamquam etiam haud malus sensus erit, si totam sententiam tamquam significatiuam capiamus, perindè ac Hippocrates docere voluerit, Erysipelati succedere posse vtrasquè, scilicet putredinem, & suppurationem, nam plerumquè, vt ait Galenus decimoquarto Methodi hic affectus, qui cutaneus est, & à subtilissimis ichoribus fieri solet, sola discussione sponte, aut etiam medicaminibus curari, Vnde si quando non curetur, & malum pergat, semper metuendum est, quod à deterioribus succis, vel mere biliosis, vel sanguini commixtis generationem habuerit, qui minimè in cute firmati, sed altius carnem uiolantes eam, aut excedant, aut corrumpant, aut putrefactionem, seu malam suppurationem inducant, ita vt non modo oporteat in curatione ad valde exiccantia medicamina deuenire, verumetiam ad caustica, atque ad ignem ipsum, vt habetur à Cornelio Celso libro quinto, capite vigesimosexto. Est itaque malum, & ut caussa, & ut signum ubi Erysipelas sequitur putredo, vel suppuratio. Est autem vtilis, vt superior.

Vtilitas Aphor.

---

21 *A forti in vlceribus pulsu, profluuium sanguinis.*

Connexio. EST coniunctus præsens aphorismus cunctis superioribus, quia de superuenientibus symptomatibus tractat, sed superioribus potissimum connectitur, quoniam vt ibi docuit Erysipelati interdum succedere putrefactionem, siue suppurationem, sic in præsenti docet vlceribus pulsantibus vehementer succedere profluuium sanguinis, ita ut sit sententia significatiua, seu

Scopus.

seu prognostica simplex, atque, sine ulla diuisione. *(In vehementi pulsu.)* ex Galeno primo libro de difficultate, & alibi alias monstrauimus Hippocratem vix nomine pulsus usum esse, quàm in magna alicuius arteriæ, atque adspectabili pulsatione, & nunc, ut id maximè intelligeretur, voluit adijcere particulam (ἰσχυρῷ.) Et Cornelius Celsus libro secundo capite septimo transferens totum hunc aphorismum dixit. Vbi uehementer uenæ supra ulcera mouentur, sanguinis profluuium erit; Et miror, quare particula (ἐν) potius transferre uoluerit (*supra*,) quàm (*in*) cum uenæ, quæ fusuræ sunt sanguinem, imo uerò, & ipsæ arteriæ tàm in ipsis ulceribus, quàm supra sint, at sæpius intra ipsa ulcera: Sed hoc tamen non admodum refert, siue hoc, siue illo modo capiamus quemadmodum etiam possumus legere, & cum particula (*malum*,) ut habent aliqui interpretes, & absquè illa, quemadmodum legisse uidetur Galenus, qui frequentissimè dixit, ut primo, & quarto de difficultate pulsuum, & secundo de locis affectibus, & alibi Veteres pulsum nominasse in inflammationibus tantum: Hippocratem vero illud nomen tribuisse quoque cunctis arteriarum motibus, qui tàm ab ipsis ægrotantibus, quàm ab assistentibus percipiuntur, Aristoteles verò aliter hanc uocem accepisse uidetur in libro de spiratione, & respiratione, vbi etiam palpitationem, seu cordis tremorem quandoquè intellexit. Cæterum videndum est quo pacto pulsus sanguinis profluuium futurum indicet si vehemens sit, Galenus scribit, & bene, pulsum de quo in præsenti loquitur esse molestum quendam sensum arteriarum notarum, quæ arteriæ, vbi corpus sanitate fruitur, minimè ab ipsis ægris percipiuntur, etiam si vehementer moueantur, imò verò nec in cunctis ægrotantibus, nec vbique tum, quia motus illarum ob consuetudinem haudquaquam à sensu animaduertitur, sicut dicebant Pythagorici cœlorum harmoniam ab animis illi assuetis minimè sentiri, tum quia ob loci, & spaciorum capacitatem, haud percutient musculos, & neruos, ita vt ipsarum percussus percipiatur, Verum vbi partes aliquæ à tumore phlegmonoso occupantur, ita vt arteriæ ipsarum solita, & necessaria capacitate priuentur, celerius illæ motæ vehementius solito mouentur, atque acrius superiniectas partes percutientes, tristem illum sensum faciunt, quem non modo Hippocrates in præsenti aphorismo, necnon alij medici, verumetiam ipsum vulgus pulsum appellant, qui est propriè auctus arteriarum motus, ad quem interdum sequitur sanguinis fluxus, quoniam facultas expultrix conata quicquid molestat expellere, ita fortiter interdum operatur, ut etiam ipsum sanguinem profundat, licet non hoc semper agat, neque enim Hippocrates hoc dixit nempè semper uehementem arteriarum pulsum sanguinis profluuium sequi: sed hoc esse unum ex aliquando superuenientibus symptomatibus ipsis ulceribus, quæ cum habeant venas, atque arterias debiliores, & denudatiores effectas, multo facilius in ijs sanguis effunditur, ex ipsis uenis, quibus semper arteriæ sunt subiectæ, quæ tametsi ipsæ sint, quæ pulsant, tamen rarò ex ipsis sanguis prodit; Quòd sint ex pluribus atque ijs durioribus tunicis confectæ ne præ motu facile frangantur; Quod igitur interdum sanguinis exitus sequatur vehe-

vehementes in vlceribus pulsationes, fit, quia illo motu venarum ora reserātur, aut copia ipsius sanguinis ad vlcus ob dolorem attracti, Neque verò placere mihi potest nonnullorum interpretatio, qui existimarunt profluuium sanguinis futurum non ex ipsa parte vlcerata, & pulsante; sed ab aliqua alia parte puta naribus, sede, vel vtero, quoniam hoc minimè artificiosum est, nec euidentem rationem habet, quemadmodum, nec quod alij dixerunt, pro pulsu intelligendum esse non ipsius partis vlceratæ, sed potius cordis, quia licet possit contingere, vt quandoque in vlceribus cor vehementer cieatur, vbi maximè adest in parte vlcerata grauis aliqua inflammatio, at tota huius occasio posita est in ipso vlcere inflammato, adeo vt non tàm sit culpa adscribenda ipsi cordi, quàm arterijs pulsantibus. Neque dubitare oportet, quin vbi sanguis huiusmodi pulsationem sequitur, malum sit tàm vt signum, quàm vt caussa, ac ob id non malè aliqui contextus particulam (*malum*) habeant, licet Galenus illius nullam fecerit mentionem, Vtilis est aphorismus non modo pro facienda sanguinis profluxuri prædictione, verum etiam pro ea præcauenda, siquidem monetur medicus vbi animaduerterit in vlceribus magnam pulsationem si putat obfuturum sanguinis in vlceribus fluxum, potest remedijs oportunis occurrete sanguinis missione, cucurbitulis, ligaturis, aut adstringentium, & repellentium medicamentorum, ipsi affectæ parti appositione.

Vtilitas Aphor.

22 *A ventris dolore diuturno, suppuratio, malum.*

HIC pariter aphorismus esse potest simpliciter significatiuus, vt dicat Hippoc. dolorem diuturnum circa uentrem sequi suppurationem; potest & esse prognosticus si addatur in fine particula (*malum*,) ut in aliquibus codicibus reperitur, uerum siue hoc, siue illo modo capiatur non admodum interest, cum sit & ipsa simplex, atque indiuisibilis sententia. (*In dolore*;) Duo dicit Galenus oportere semper in sermonibus similibus, scilicet significatiuis, aut prognosticis sub intelligi, adhoc, ut ueri euadant, unum: Si non committantur ulli errores, sed fiant, quæ debent, alterum: si morbus non sit mortalis, ita ut alia ratione sit periturus æger, His enim duobus obseruatis semper ueræ sunt huiusmodi Hippocratis sententiæ, nempè ubi dolores diu perseuerant circa uentris partes, minari suppurationem, siue bonam, siue malam, Intelligit autem Hippocrates nomine uentris non solum abdomen in quo uiscera naturalia sunt collocata, uerumetiā thoracem, imò uerò puto etiam uentri superiori, idest ipsi capiti posse id nomen aptari in præsenti sententia, dixit autem circa uentrem; tum ut complecteretur omnia quæ sunt in uentre, tum quia, ut habetur sexto Epidemiorum sectione secunda tex. 40. suppurationibus umbilicus terminus: Cæterum examinare oportet, unde hæc necessitas oriatur, ut omnibus ritè administratis, nec ægro perituro dolores diuturni uentris in suppurationem terminentur. Nam Galenus deducit hinc necessitatem ex eo, quod dolores huiusmodi, uel fiunt à refrigeratione, uel ab alia inæquali intemperie, uel à flatib. distēdentibus, uel à succis acribus, & mordentibus, uel ab aliquo tumore

Scopus.

Not.

inflam-

inflammatorio; Si fiant ab alijs, quam ab hac postrema caussa, haudquaquam diu durare possunt, quoniam refrigeratio à calore uiscerum naturali cito finitur, quemadmodum, & aliæ inæquales intemperies, similiter & flatus nequeunt diu perdurare, quin dissoluantur opera caloris natiui, atque remediorum ex arte adhibitorum, id quod de succis acribus, & mordacibus, qui pariter à facultate expulsiua remediorum ope accedente non possunt diu sustineri, quin è corpore cito pellantur. Solus dolor à tumore inflammatorio diutius perseuerare potest, tum quia materia effectrix crassior, & calidior est, quam ut cito possit consumi à uentris calore, tum quia remedia si sint temperatiora inefficaciter operantur, si uerò sint grauia, & potentia inflammationem magis exacerbant, donec ad suppurationem deueniat, nam is solet esse exitus tumoris inflammatorij, ut cum natura eum non possit dissipare, in pus conuertat, atque ita malum finiat. Quare uidetur hæc esse secundum Galenum germana aphorismi sententia, nempè durante dolore circa uentrem, nec debitis remedijs ulla ex parte cedente, expectandam esse suppurationem, quoniam is dolor fit à tumore inflammatorio. Verum circa hæc nonnulla sunt examinanda, quæ alioquin si indiscussa relinquerentur non exiguas dubitationes parerent. Primum est de quo dolore intelligat Hippocrates, an de magno an de paruo, an de mediocri. Alterum est, qui sit diuturnus dolor de quo loquitur, scilicet quot dierum spacio huiusmodi diuturnitas sit metienda. Tertium est, an uere sit necesse ubi dolor est diuturnus in uentre, adesse inflammationē, quemadmodū Gal. uidetur censuisse. Circa primum nō uidetur de dolore magno potuisse Hipp. intellexisse, quoniam ut dixit, quandoq; Seneca magnus dolor, aut cito finit, aut finitur, siquidē natura haudquaquā sustinere potest, ullas uiolentas affectiones, quin succūbat, uel eas superet, atq; depellat. non etiam uerisimile est ipsum de paruo dolore locutū, quoniā dum pus conficitur fiunt, potius magni, quam parui dolores, & ubi fiunt, circa uentrē inflammationes, solent sæui dolores excitari. Itaque rationi potius consentaneum est, cum dolorem esse ab Hippocrate intellectum, qui nec paruus, nec adeo magnus, sed potius mediocris, aut paullo ultra mediocritatem sit. Circa secundum fuit aliquorum sententia hic ab Hippocrate pro diuturno dolore accipiendum esse illum, qui transeat sexagesimum diem, eo quod tumores interni cum febre coniuncti solent, ubi perdurant ad prædictum diem suppurari, aut in scyrrhū conuerti, nisi dissipentur. Verum, quoniam uix usque ad illud tempus perdurant dolores, nec inflammatio ulla tantum temporis permanere potest, quin uel suppuretur, uel dissipetur, uel cruda permanens perimat ægrotantem, placet potius mihi, ut diuturnus dolor intelligatur is ab Hipp. qui transit uigesimum, aut ad summū quadragesimū diem, hi.n. sunt termini constituti ab Hipp. morborū acutorū, inter quos recenseri, quoq; debent dolores cū febre potissimū, quæ solet inflāmationes comitari. Ad tertiū respōdendū, qđ ait Hipp. non esse simpliciter necessariū, sed esse contingens, si quidē plerumq; solent dolores diuturni finiri, absq; suppuratione, quēadmodū interdū cōtingit, ut suppuretur, quasi uoluerit Hipp. monere, ut etiāsi dolores diu perseuerēt, nō diffidamus tamen, quin possit suppurari, utrū autē semper mala sit huiusmodi suppuratio, q̄ superuenit dolori-

doloribus ventris alicuius diuturnis, vt videtur colligi ex ijs contextibus, qui habent particulam (κακὸν) sanè dubitari posset, quia vt dicit Hippoc. 6. Epid. sect. 3. 11. quod suppuratum est non reuertitur, quoniam in suppuratione est coctio, abscessus, & crisis, ex quibus verbis colligitur suppurationem semper esse bonã, sed ex altera parte nulla bona suppuratio fit in materia cruda, & crassa, qualis plerumque esse solet, quæ facit tumores, atque dolores diuturnos, illos inquam non qui per interualla redeunt, sed qui sunt continui. Vtilis est aphorismus ad præcognitionem dolorum diuturnorum, scilicet exitum illorum, qui ut solent desinere interdum in duros, & scyrrhosos tumores, vel dissipari, uel enecare, sic quoque solent aliquando per suppurationem finiri, ob quod monetur medicus, vt licet suppurantibus medicamentis adhibitis tumores dolorifici non statim suppurantur, propterea tamen non debere eum ab vsu illorum abstinere, cum etiam diuturnos dolores sequatur suppuratio interdum bona, interdum mala.

Vtilitas Aphor.

---

23 *A deiectione syncera difficultas intestinorum.*

HIC aphorismus dubio procul est diuersus ab aphorismo septuagesimo primo in quo ait Hipp. (à longa alui deiectione, difficultas intestinorũ) & quem uidetur Celsus transtulisse lib. 2. cap. 7. vbi dixit: Deinde post alui longam resolutionem tormina. Habent aliqui contextus, & hic particulam (κακὸν.) Sed etiam si Galenus eam non significarit, potius laudo, vt addatur, quia dysenteria, non semper ita mala est, quemadmodum quando synceras sequitur alui deiectiones. Est igitur sententia prognostica simplex, atque indiuisibilis, quamquam potest etiam esse significatiua, tamquam Hippoc. monere voluerit, post synceras deiectiones alui expectandam esse dysenteriam. (*In syncera.*) & hoc in loco, & alibi Galenus docuit synceras ab Hippocrate vocari deiectiones, quibus nihil aquosi permixtum sit, siue humor sit flaua, siue atra bilis. Vnde colligitur duas esse syncerę deiectionis cõdiciones, vnam, vt sit humor biliosus, alteram, vt sit absq; humore aquoso, propter qđ pituita non potest syncera deiectio nuncupari, cum ei semper commixtus sit aquosus succus, neq; valet etiam melancholiæ semper aquam commisceri, imò verò ob hoc aquam ab Hipp. vocari, & ab Arist. vt monstrauimus in lib. 6. variarum lect: quoniam melancholia naturalis id forsan habeat, facta autem ex alijs adustis humoribus est, quæ caret aqua, & cum vlceret alias corporis partes similiter quoque exulcerat intestina, atque dysenteriam facit, quemadmodum & flaua bilis ab eodem aquoso humore segregata, Sed dubitari potest an pituita salsa possit humor syncerus, & deiectio illius syncera nuncupari, quandoquidem & ipsa interdum dysenterias facit corrodendo sicut uidemus gingiuas quoque, & aliàs partes ab affluente salsa pituita exulcerari. Dicendum est, uere pituitam salsam non esse humorem syncerum, quia numquam ea sola per aluum reijcitur, attamen facit, & ipsa dysenterias non rarò, ac tenesmos. Neque Hippocr. quando dixit post synceras deiectiones expectandam esse dysenteriam, propterea negauit etiam à non synceris eam fieri, sed dixit id quod frequentius contingit, Etenim, siue

Scopus. *Dubit.* *Solut.*

pars

pars aquosa deiectionum biliosarum comburatur, siue separetur, atque syncera bilis flaua, nigraue remaneat facile corrodit intestina, maximè si perseueret, atque dysenteriam inducit, quod præcisè voluit Hipp. docere, quoniam etsi etiam ab ore humores synceri interdum euacuentur, non tamen ita corrodunt, aliumquè morbum efficiunt, etiam si & id malum sit, veluti est dysenteria post deiectiones synceras, quæ non modo est mala, vt signum denotans humoris excuntis prauitatem, verum etiam, vt caussa, cum producat febres, ac virium destructionem, Verum contingit hoc in loco dubium de prauitate dysenteriæ, quoniam Hipp. quinto libro aphorismorum inter læthales morbos ponit fluxum nimium alui in grauidis, quas ait abortiri, At secundo prorrhet: ait dysenterias cruentas longis, & acutis morbis, imò verò etiam grauidis esse salutares: Nisi dicamus dysenterias non veras: sed in quibus dumtaxat exit aluo sanguis, & de quibus loquitur Hipp. & cum eo Gal. 4 de artic: posse grauidis conferre, scilicet in primis mensibus, & in illis, quæ nimium sanguine abundantes periclitantur ne perdant fętus, sic enim loquitur de dysentericis grauidis verba faciens; (Nam & quæ vtero gestant, etiam ipsæ seruantur magis ad partum, & ex partu, & fœtus conseruant sanguine, & stigmentis prodeuntibus etiam per multos menses, nisi dolor ipsis affuerit, aut aliud quoddam malum signum ex ijs, quæ in dysenterijs fieri scripsit, accesserit.) Ex quibus verbis manifestum esse potest ipsum non loqui de vera dysenteria, in qua semper dolor efficitur ob iugem continui solutionem, Vt ob hoc existimem, vel errasse Corn: Cels: vel eius codicem esse vitiosum lib 2. cap. 8. vbi totam 2. prorrhetic: sententiam transferens dixit; (*Acria tormina*) cum simpliciter deberet (*tormina*) dicere, nam acria tormina sunt veræ dysenteriæ, in quibus fit dolor, & quę mirum in modum cunctis grauidis officiunt. (*Malum*,) vt dicebam hæc particula aliquibus codicibus additur, nec ita malę, quandoquidem dysenteria vera de qua proculdubio loquitur Hipp. mala est; & vt signum, & vt caussa. Vtilis verò est aphor. & ad prædictionem, & ad monendos medicos, vt vbi vident biliosas excretiones solliciti sint in prospiciendo ne fiat dysenteria, quod cauere solent medici tum cibis emplasticis, & viscidis, tum maximè clysteribus ex Pinguedine castrati, ptisana Oryza, trago, vt ait Galenus, quem malè intelligentes nonnulli interpretes, atque ignorātes tragum esse cerealis speciem, pro hirci adipe interpretati sunt, cum tamen Galenus vbiquè dicat adipem hirci mordacem esse, proptereaquè dysentericis nullo pacto conueniat.

Dubit. *Solut.* *Vtilitas Apor.*

24 *In ossis præcisione stupor, & desipientia, si in vacuum apprehenderit.*

CVM de capitis vulneribus loquatur Hipp. vt Galenus interpretatur, eius scopus est, docere quod nam præcipuum symptoma sequatur, vbi os ipsius vsque ad cauitatem præciditur, quæ sententia prognostica est, simplex, & sine diuisione. (*In ossis*:) Innumera propè sunt corporis nostri ossa, quæ non solum præcisa, verumetiam abscissa delirium non faciunt, quo fit, vt iure Marinus vetus Hippocratis interpres à Galeno reprehendatur, quod crediderit

Connexio. Scopus.

derit particulam (*si vacuum apprehendat*) esse sequenti coniungendam, ac per se legendum esse. (*In ossis præcisione delirium.*) Iam verò pro præsentis aphorismi pleniore intelligentia videndum est, Quid sit vacuum illud in capite ad quod si perueniat ossium fractio, delirium inducat, Deinde disquirere oportet, quomodo huiusmodi præcisio ossis desipientiã faciat, & quatenus spectat ad primum videtur dubium, quia licet in capitibus virorum, & præsertim seniorum appareat cauitas quædam præsertim in anteriore parte, nihilominus, tàm in pueris, quàm in fœminis, tàm amplum est cerebrum, vt vndequaque os ipsum complectens, contrectet, nec vlla cauitas conspiciatur, quæ est ratio, vt dicunt medici, quamobrem pueri, & mulieres non caluescant, quemadmodum uiri, atque seniores: nam & Arist. 3. de hist: animalium cap. 11. scribit mulieres, pueros, atq; spadones non fieri caluos, quod etiam repetit. 5. de gener: animal. cap. 3. vbi scribit, ea non caluescere corpora quæ plurimum cerebri, atque humidi glutinosi habent; sed quamquam hoc sit verum in compluribus non dari conspicuam, & apparentem cauitatem subtus ossa, attamen vt idem Aristot. etiam affirmauit, partes posteriores sunt cauæ, atque sine cerebro in cunctis, imò uerò neque etiam in alijs, quibus totum caput plenum est, tanta est repletio ossium, quin aliqua cauitas relinquatur, merito cuius possit beneficio arteriarum moueri, & respirare. Cur autem præciso osse in capite ita in cauum fiat penetratio ut sequatur delirium, caussa est, quoniam contrectata, & violata, qua obtegitur cerebrũ membrana illius arteriæ incenduntur, sicq; & temperies, & spiritus animalis conturbati, cum nequeãt facultati ratiocinatrici, vt deceret, famulari, illius, quoque operationes deprauantur, Sic enim dicebat Galen. 2. prorrhet. & 7. de plac: Hipp. & Plat. c. 3. fieri desipientias ex vulneribus capitis, quando uiolatis membranis, & temperies lædatur cerebri; & spiritus animales confunduntur. Est vtilis aphorismus ad prædictionem faciendam in vulneribus capitis, in quibus dicebat Hipp. lib. de vuln. cap. vbi fit delirium, semper mortale esse, & cum medicus id uidet, semper suspicari debet, vulnus ossis in cauum penetrare, ac propterea os ipsum, & perterebrandum, atque perspirationem esse incensis partibus parandam, sanguinemquè effusum si quis est, eximendum.

Not.

Cur pueri & mulieres nõ caluescant.

Vtilitas Aphor.

25 *Ex medicamenti potione conuulsio, lethalis est.*

SENTENTIA hæc satis vulgata est, atque alias ab ipso Hippocrate tum in hoc libro, tum in alijs proposita, & puto senem eam hic repetiuisse, quod sibi propositum esset de omni genere: licet non de omnibus superuenientibus symptomatibus tractare, Est & hæc sententia tota prognostica simplex, atque indiuisibilis. (*Ex medicamenti purgantis*) particulam (*purgantis*) addendã latinę iudicaui, quoniam vt scribit Gal. is fuit ferę ęternus Hipp. mos, pro pharmaci potione, illud medicamẽtum intelligere, qđ humores noxios propria facultate purgat, cum apud alios scriptores sæpenumero vox (*Φάρμακον*) significet modo uenenũ, modo philtrũ, s. medicamẽtũ, qđ infatuat, & effascinat modo tincturã, Et quãquã 5. lib. aph. 1. hoc explicitè dixerit de helleboro, huius tamen

appel-

appellatione non est dubitandum, quin sit complexus quodlibet egregie purgans adeò, vt & illa, & hæc sit una, atque eadem sententia hic repetita ob rationem, quam antea dicebam. Non defuerunt tamen, qui hanc ab illa, & ab ea ubi addit singultum diuersam esse maluerunt, eo quod propriè ibi agatur de Elleboro, cuius vis valde acris, qua carent pleraquè alia purgantia, Nam conuulsio haudquaquam fit ratione illius acrimoniæ nisi inquantū seruit purgationi immodicæ faciendæ, & in quantum medicamenta ualde purgantia uim naturæ humanæ aduersariam, atque deleteriam habent, ut dixit Gal. 2. de uict: acut: 12. quod uerò dicunt etiam uenena, & maleficia cōuulsionem inducere, haudquaquā inficias eo de uenenis, quæ neruosas potissimum partes lędere nata sunt, At de maleficijs alia disputatio est, quam nunc tractare haud locus patitur. Est utilis aphorismus non tantum ad prædictiones faciendas, uerumetiam ad monendum medicum, ut in purgandis corporibus blande potius, quàm strenue agat, quoniam in hac operatione multo securius est deficere, quàm excedere, Defectui enim repetendo facile suppletur, ubi uerò semel in purgando factus est excessus haud ita corrigere licet, qua ratione Galenus præponebat euacuationem sanguinis purgationi quo ad securitatem pertinet. *Utilitas Apor.*

---

26 *In forti dolore ventris partium extremarum frigiditas, malum.*

SI presens aphorismus, statim post vigesimum secundum fuisset locatus, clara, esset vtriusque connexio, nunc verò dicendum est cum superiore nullam aliam esse ueram continuationem, quàm quod uterquè est de superuenientibus symptomatibus, nisi magis placeat dicere à superpurgationib. de quibus locutus est in antecedenti, fieri tum dolores vehementes circa ventrem, tum etiam extremorum refrigerationes, de quib. modo loquitur docens, quid sit prędicēdum, ubi hæc fiūt adeo, vt manifestus sit Hipp. Scopus quemadmodū non oportet dubitare, quin hæc sententia sit tota prognostica simplex, atque indiuisibilis. (*In dolore vehementi*) Scribit Plinius lib. 25 cap. 3. dubitatum fuisse, qui dolores essent omnium vehementissimi, & cōstitutum ferę fuisse talem esse dolorem eorum, quæ sunt in capite, in stomaco, & à calculo, ac stillicidio vesicæ Galen. tamen negauit dolorem capitis ex ijs esse, quod nemo propter ipsum sibi manus consciuerit, quemadmodum ob colicum dolorem. Itaq; si hoc loco pro forti dolore circa vētrem intelligamus, vel dolorem colicum, vel etiam renalem proculdubio non errabimus. Galen. tamen uidetur voluisse pro dolore circa vētrem intellexisse magnum quemlibet in medio corporis factū, siue sit cum inflammatione, siue non, Et dolores colicos, necnon iliacos fieri quoq; interdum cum inflammatione, usu compertissimum est. Imò uerò tunc maximè solent extrema refrigerari, quādo pars aliqua uenteris inflammatur, tunc enim febris, quę sequitur est vere maligna, aliàs à Græcis lypyria, ab Auicenna ἐπίαλος uocata, quod nomen etiam Aristot. in problematibus usurpauit, (*Extremorum frigus*) uox (*ἀκρωτηρίον*) qua hic utitur Hippoc. & alibi sæpę significat propriè, ut Galenus exponit, nares, aures, pedes, & summas manus, quas omnibus alijs, & ma-

Connexio.

Scopus.

Dolores omniū vehementissimi qui.

gis, & prius refrigerari tàm ab externis, quàm ab internis clarum est, sed vbi dumtaxat id accidit ob externam causam nil mali fit, verum vbi ab interna, Cum enim corpora refrigerentur varijs de caussis in dolore ventris potissimum hoc contingit, quando dolor est cum inflammatione, quo tempore incendium intestinum tantum est, vt non modo ad sese auocet calorem extremorum, verum etiam illum exhauriat, sicquè non modo malum sit, verumetiam mortale, id quod intellexisse Hippocratem uoce (κακὸν) non dubito, cum Celsus etiam ipse lib. 2. cap. 8. transferens hanc sententiam dixerit: periculum mortis imminere si in magno dolore frigerint extremæ partes quemadmodum etiam sub voce (*extremarum*) complexus est tùm partes antedictas tum extimam totius corporis cutem, quam non rarò, vt in lypothymijs sic in ingentibus, ventris doloribus refrigerari non rarò experimur, nam duę sunt caussæ potissimum attractionis humorum ad partes affectas, calor, atque dolor, quem dicebat Hipp. lib. de Vet: med: instar cucurbitulæ attrahere, vt rationi consentaneum sit in doloribus inflammatorijs ipsius ventris fieri maximam attractionem ab extremis partibus, quoniam duæ illius concurrunt caussæ, scilicet

Vtilitas Aphor. calor, atque dolor. Vtilis est aphorismus ad prædictionem, nec non ad curationem, quoniam ab hac sententia monetur medicus vbi dolores vehementes ventris partes infestant, in ijs aut expugnandis, aut saltem mitigandis debere magnopere laborare, & præsertim, quando præ dolore incipiunt iam extrema refrigerari.

---

27 *Mulieri vtero gerenti, si tensio superuenerit, facit aborsum.*

QVOD Hippocrates superius in vniuersum dixit malum esse circa ventrem dolere, & refrigerari extrema, nunc quid mali inter cæterà faciat vnico tenesmi exemplo docet, qui cum affectus dolorosus sit

Connexio. vbi utero gerentibus accidit eas facit abortiri, ita ut sit hæc sententia quasi demonstratio quędam antecedentis, ob idquè sic continuari possit, si tamen continuare eam quis optet, Est aphorismus prognosticus simplex, & indiuisibilis.

Tenesmus quid. (*Tenesmus*) Est tenesmus, vt disertè docet Galenus in comm: affectus recti intestini similis illi quem solent in dysenteria pati superiora intestina & nomen accepit à tensione, eò quod ob continuas egerendi irritas cupiditates vna cum musculis abdominis cõtendantur intestina, oritur enim hic affectus, & hoc vanum desiderium, modo ab ulcusculis in eo intestino factis, modo à uiscidis, & acribus succis ei impactis, qui stimulantes assiduo vim expultricem, nec euelli potentes faciunt perpetuũ, sed vanũ eijciẽdi fœces desiderium, quod proculdubio sine molestia, atq; dolore fieri neque, vt ob hoc fefellerit author vitę Pomponij Attici, dum dixit eum obijsse tenesmo, & sine dolore: nam Hipp. lib. de affectionib describens tenesmũ, scribit: sucedere muccum cruentum at fieri dolorẽ in infernis intestinis: Cur autẽ hic affectus vtero gerentes abortiri faciat, idem Gal luccullenter expoluit dicens: in hoc affectu ex immensa recti intestini tensione magnã fieri vteri sibi coniuncti compressionem, ob quam, & ob frequen-

tes exurrectiones assiduè fœtus uiolatur, ita ut tãdem, uel interimatur, uel uiuus: sed malè tractatus exire cogatur, ita ut cito extra uterũ moriatur. Dicebat namquè Hipp. lib. 1. de morbis ex tenesmo fieri dysenteriam, ab hac, læuitatem intestinorum, quam sæpè hydrops sequitur; verum cum hic affectus, vt dixi, duas habeat caussas, & ulcus, & succos lentos, & mordaces, non est dubitandũ, quin sit deterior ille, qui oritur ab ulcere, cum alter sæpenumero, uel sponte sanetur, vel beneficio tantum clysterium, qui abstergunt, & acrimoniam placant, atque de hoc loquebatur Hipp. citato lib. potissimum, quãdo dixit esse minimè lethalem. Vtilis est aphorismus ad prædictionem, & ad medicum monendũ, ut ubi prægnantes sollicitantur tenesmo, eas diligenter curet, atq; ne abortus sequatur, omni conatu, & industria utatur, quomodo autem hoc faciendum sit, aliqua ex parte docuit Hipp. in lib. de affectionibus, vbi scribit, oportere aluum madefacere, pinguem reddere, ac læuigare, quæ intus sunt subducere, & calida, excepto capite lauate. *Vtilitas Aphor.*

---

28 *Quando os, aut cartilago, aut neruus abscinditur in corpore, non augetur.*

VERE, vt uidetur dicere Galenus hic aphorismus pœnè superfluus est, cum 6. lib. aph. 19. scriptus habeatur, & copiosior, quam hic. Sicut etiam habetur primo de morb. & in Coac: præn: vt hac ratione ab aliquib. sit penitus dimissus, & pauca, quoque mihi dicenda supersint, cum ibidem latè de huiusmodi re sim locutus. Est aphorismus partim significatiuus, partim prognosticus, sententia indiuisibilis, & sine ratione, *(Vbi os)* aliqui contextus plura habent, sed nihil refert, quoniam quod ait Hipp. id intelligi debet de cunctis partibus solidis, quę cum originem ducant ex semine, in materno utero, ubi perduntur, aut diminuuntur numquam amplius queunt reparari, quò d & materia deficiat, & formatrix facultas, sine quibus partes solidæ non conflantur, quamquam poscente salutis animalium necessitate, solet natura loco partium solidarum aliquid aliud generare solidũ, quod supleat pro obeundis actionibus. *(Præcisum)* hæc uox apud Hippocratẽ non modo significat integram alicuius partis amputationem, uerumetiam scissuram, decurtationes, fractiones, aliasq́. similes solidorum læsiones. Plinius lib. 11. c. 37. scribit Cartilaginem ruptam non solidescere, nec præcisa ossa recrescere, ubi non est dubium transferre uoluisse pręsentem aphorismũ, atque quod dixit Hipp. non augeri intellexisse, & accepisse, tàm pro regeneratione, quam pro augumẽto. Verum quod addidit Plinius Veterinis ac recrescere ab vngula ad suffraginẽ, uoluit dicere ipsis iumentis interdum regenerari totam illam pedis partem, quæ est ab unguibus, usque ad atticulum illum, quo tibiæ pes aduertitur, & quo pedum uersura fit, quod utrum sit uerum non admodum mihi constat, neque sat scio concipere, cur potius in his, quam in cæteris animalibus id contingere debeat, Vtilitas aphorismi est, ut medicus hinc discat, in his casibus esse laborandum, ut callus pro generatione ossium obducatur, quo ut alias dixi, solet natura robustissimę ossa ferruminare. *Vtilitas Aphor.*

29 *Qui*

59 *Qui alba pituita detinetur, si fortis ventris fluxus superuenerit; à morbo liberabitur.*

HABETVR hæc sententia etiam libro de crisibus. In Coacis prænotionibus, atque etiam alibi, vt non sit dubitandum, quin ex Hippocratica œconomi prodeat. De symptomate morbo superueniente prognosim similiter docet, cum dicat leuco phlegmatiæ si succedat alui fluor eam finiri, & iure dixit etiam Horatius non finiri in hydrope sitim, nisi prius exierit aquosus albo corpore languor, Est itaque sententia prognostica simplex, & indiuisibilis. (*Si à pituita alba*) Quid sit leucophlegmatia non est difficile pernoscere, cum ipsum nomen doceat esse morbũ ab alba pituita factum, nam & Hipp. & Plato in Timęo plura genera pituitæ nobis tradiderunt, quippe cum aliam vetustam, aliam epidemicam, aliam albam vocatunt; Vnde Galenus non debebat dicere διὰ τὴν πλεονεξίαν dixisse (*albam*) cum nulla sit pituita nisi alba: eo modo quo dixit in libro de artic: spondylia spinę cũ nuspiam alibi sint spondilia, quã in spina. Si quidẽ vetusta pituita non est alba, vt recens quã licet etiam sit alijs humoribus impermixta, fit itaque hæc affectio, quando in iocinore gignitur sanguis pituitosus, qui in vniuersum corpus per venas effusus id in tumorem album eleuat quasi œdematosus fit totius corporis tumor mollis, & ad tactum subsidens, vnde Galenus in hoc commentario, atque etiam in 76. huiusmet lib. collocat inter hydropis species, eandemquè facit cum ea hydrope quæ passim à græcis modo Hyposarca, modo anasarca vocatur, à Latinis autem aqua intercus, vel intercutem, dicitur quasi inter carnem, & cutem colligatur alba pituita, quæ aquæ ipsius naturam æmulatur, ac propterea ab aliquibus λευκὸν φλέγμα, siue alba pituita dicitur, nam & Hipp. lib. de affect: & 2. de morbis vbi diserte satis de hoc morbo loquitur, non solum describit cum tumore verumetiam vult, esse appellatam albam pituitá, quod sanguis copiosæ pituitæ etiam mixtus totum corpus reddat album, vtrum autem sit hydrops consumata, an hydropis quoddam rudimentum, vt Hipp. videtur existimasse tum 76. aphor. huius lib. tum in libro de passionibus, atque passionibus internis, haud multum interest diffinire cum in aliquibus, ut in cacecticis videatur esse initium hydropis, in aliquibus sit iam consumata hydrops, quando scilicet non modo corpus albidum iam est factum, verumetiam tumidum, vtcumque autem est vitium hoc, & si possit oriri interdum ab intemperie alicuius membri, vt porè pedis quemadmodum aliqui sunt immaginati attamen vbi iam est consumatum oritur à frigida, atque humida iocinoris intemperie, ob quam facultas sanguificatrix vitiata, haud potest chylum in sanguinem bonum conuertere, sed ipsum totum pituitosum, & aquosum facit, cumq. per venas in vniuersum corpus distribuit, qui donec in ijs tantũ continetur, corporis habitum vniuersum deturpat, idq. modo albidũ, modo liuidũ reddit, vbi verò è venis intra carnẽ, & cutem effunditur, etiã tumorem inducit, qui anasarca & hyposarca nuncupatur, quiquè proculdubio preter iocinoris intemperiem, sequitur etiam agglutinatricis, & assimilatricis frustrationem,

tionem, ob uitium non ipsius facultatis, sed obiecti, atque hoc est quod dicebat Galenus initio sexti de locis aff: nullam hydropem fieri absq. iocinoris refrigeratione. (*Si fortis diarrhoea superuenerit.*) Iisdem pene uerbis habetur hæc sententia libro de Crisi cæterum in Coacis, & alibi deest, particula fortis. Verum ad hoc dici potest aliam esse recentem affectionem, aliam esse uetustam, atque in habitum conuersam, priorem quilibet alui fluxus tollit, at postremam non nisi magnus, & aquosus Hippocrates autem loquitur de postremo, unde dixit, (à leucophegmatia habito,) atque hoc est quod idem Hipp. lib. 1. de morbis dixit. Si aquoso, & splenetico, à pituita alba habito aluus fortiter turbetur, bonum esse, quemadmodum uiceuersa in Coacis dixit hydropi incipienti si alui fluxus aquosus sine cruditate superueniat, soluere morbum. (*Soluit morbum.*) Cur fluxus fortis soluat leuoco phlegmatiam in promptu caussa est. Scilicet, quoniam caussa mali tollitur, nempè aqua ipsa. Imò ut dicebat Horatius, nec sitim pellat nisi caussa morbi fugerit uenis, & aquosus albo corpore languor. Cæterum non uidetur necessarium, quod penitus soluatur, propterea quod euacuata aqua per aluum sæpè solet adhuc intemperies iocinoris frigida durare, ob quam facile morbus renouatur, nec valet, quod fluxus fortis, atque sit diutius permanens, vt in aliquibus codicibus legitur, etiam intemperiem adimat, quoniam potius eam auget, cũ à quolibet alui fluxu spiritus euacuati calorem naturalem debiliorem reddant, Sed pro hac dubitatione dicendum est, fluxum alui aquosum soluere anasarcam, & propterea bonum esse propter duas caussas, quarum una est, quia expulsio aquæ ad intestina, non fit nisi à robore facultatis expultricis iocinoris, unde huiusmodi fluxus signum est, nõ esse facultatẽ secundũ habitũ, sed secũdum habitudinem esse læsam. Altera caussa est, quoniam ubi partes à contactu aquæ refrigerantis liberantur, earum calor natiuus reuiuiscit, qui cum sit instrumentum facultatis totius corporis rectricis, proculdubio potest magnopere auxiliari facultati agglutinatrici, atq; assimilatrici, & sic consequenter hyposarcam curare, Vtilis est aphorismus non tantum ad prognosim faciendam, uerumetiam ad curationem instituendã, siquidem si cuti incipienti morbo fluxus alui superueniens liberat, sic inquit Hippocrates locis citatis, si non superueniat, purganda est pituita, & aqua phlegmogogis, ut hyppophae, eneoro, stibio, grano Cnidio, & similibus.

Dubit.

Solut.

Vtilitas Aphor.

---

30 *Quibus in alui profluuijs excrementa spumosa sunt: his ex capite pituita defluit.*

NON ineptè potest præsens aphorismus connecti superiori, si quidem ibi cum de morbo pituitoso, & de fluxu alui aquoso locutus sit, in quo interdum spumosa redduntur excrementa, nunc vult docere, vbi in fluxu simili fiat spuma, vnde nam minera illius spumæ prodeat, an à toto, vnde fluxus oritur, an ab alia parte, dicens in similibus casibus mineram pituitæ non esse à toto, sed à capite, ita ut hæc sententia, sit significatiua, & veluti præcedentis quædam amplificatio, aut potius explicatio, est tamen indiuisibilis, & sine ulla demonstratione, ob quod nobis conandum est illam inuenire. (*Quibus in alui profluuio.*) Si particula copulatiua (καὶ,) idest (*&*) anteponatur huic

Connexio.

huic orationi plane manifesta erit connexio, & dubium non erit, quin loquatur de eo fluxu, qui sequitur leucophlegmatiam, quem non est dubium quandoquè spumosum fieri, fiunt autem spumosa excrementa, vbi flatus humori viscido inclusi illum extendunt, atque in ampullas plurimas conuertunt, flatus autem citantur, aut humore feruente, vt in lebetibus bullientibus, vel ab agitatione, vt in mari, vel quemadmodum innuit Galenus propria intestinorum frigida intemperie; Atqui in leucophlegmatia non fieri potest ab ebullitione, quandoquidem totus corpus frigidum est, & frigidis succis repletum, non etiam proptia intestinorum intemperie, quoniam potius aquam facerent, quam flatum, vt fit in iocinore ea propter necesse est ab agitatione, & motu oriantur, vnde dicit Hippocrates. (*Iis à capite.*) Iam verò cum etiam ab alijs partibus prodire possit per agitationem facti flatus, videndum cur Hippocrates voluerit potius à capite, quàm aliundè prodire. Nonnulli, vt perhibet Galenus putarunt à capite pulmones, & ab his in intestina delabi, sed ipsemet Galenus euidentissima demonstratione docet hoc fieri non posse, quia licet pulmo, vt cerebrum sit aptus ob motum, & feruorem spumam generare, haud tamen vlla est ab eo ad intestina uia, quemadmodum est, à capite. Quod ante à capite in stomacum, & consequenter ad intestina pituitosus humor præcipitetur, confirmatum est ab ipsomet Hippocrate libro de affectionibus, ubi fluxus interdum non alia ratione fieri docet, quam ob pituitam à capite in uentrem præcipitatam, & in libro de glandulis certum est, eundem perhibuisse septem esse uias per quas cerebrum purgari natura uoluit inter quas una est stomachus, ut minimè mirum sit, Hippocratem hic dixisse pituitam à capite in intestina desfluere, cur uerò potius à capite, & non à uenis effusa pituita defluat ad intestina, potest illa afferri ratio, quod ad conuertendam in spumam pituitam opus est, ut in multas partes frangatur, quod absq. motu, nec leui, fieri haudquaquam potest, motum autem, aut nullum, aut exiguum effusio naturalis è uenis facit, contra autem ubi materia pituitosa ab alto, ueluti capite profunditur in infernas partes, motum satis uehementem habet, qui natus est spumam facere, quemadmodum uidemus urinam uehementer in matulam descendentem spumā edere, non quod exeat spumosa, ut aliqui arbitrantur, sed quia motu illo diffracta spiritum concipit, qui cohibitus intra humorem uiscidum in bullas illum eleuat

Dubit. plurimas, quæ nil aliud sunt, quam ipsamet spuma, Cæterum dubium adhuc est, quia ut interdum uidemus materiam spumosam uomitu è stomacho reijci, quam uerisimile est ibi genitam esse, sic consentaneum uidetur rationi, posse ab eodem uentriculo spumosam pituitam in intestina mitti, ut merito uideat Galenus Hippocratem, tamquam indefinite locutum criminari. Ad quam dubi-

Solut. tationem dicendum est dupliciter, uno modo Hippoc. ut constituimus loqui de fluxu laborantium alba pituita, in quib. ob frigiditatem uentriculi aqua quidem generatur, non autem flatus, nam certum est à minore frigiditate generari flatū quam, aquam, ut non solū medici, uerumetiam ipsemet Arist. testatus fuit, qui à modico calore spiritus excitari docuit; Alio modo responderi potest, si quā

Utilitas Aphor. do etiam à stomaco prodire queat, id per rarū esse, nec posse diu durare, Hippocratē uerò loqui de passione durante, ac ut plurimū eueniente. Vtilis est aphor.

ad di-

ad dignotionem caussarum, & ad docendum sæpe contingere, vt caussa morbi, & locus affectus sint remoti ab ipso morbo, sic etiam ex hoc loco discere possumus destillationes capitis posse, tum à natura, tum ab arte per vrinam euacuari, sic enim alias dixit Hippoc. in Epidemicis cuidam Venatori, quod caput incaluisset, multam vrinam excreuisse sicq; magnopere leuatum fuisse.

---

31 *Quibuscunque febricitantibus in vrinis fiunt sedimina, veluti farina crassior, longam ægritudinem fore significat.*

QVOD dici potest de continuatione præsentis aphorismi cum superiore illud vnum est, quod ait hic Hippocrates de furfuraceis apparentibus in vrina proportione quodammodo respondere spumæ, quę in fœcibus fit, ita vt materia vtraque sit pertinens ad symptomata superuenientia in symptomatibus ad excreta mutata pertinentibus, Est autē sententia prognostica indiuisibilis, & sine demonstratione, tametsi longiuscula videatur. (*Quibus febricitantibus*,) an hoc de quocumque genere febrium laborantibus intelligi queat, sane dubitari potest: verum quia huiusmodi vrinæ, vt videbimus in solis ferę acute febricitantibus repetiuntur, sit ut de acutis tantum siue propriæ, acceptis, siue per decidentiam existimem esse capiendum; nam & Gal. in commen: monstrar exemplo Sileni in 3.1. Epid: relati huiusmodi furfuraces vrinas in grauibus morbis cōtingere, ita vt, vel cito intereant, vel si qui euadunt, in longam ægritudinem incidant, quemadmodum contigisse illi, qui iuxta Dealeis hortum habitabat idem Hippocrates ibidem memorauit, vnde licet Hippoc. 2. prognost: posuerit inter signa praua similes vrinas, id tamen intelligendum est, vt Galenus, nō de necessario inferentibus mortem, sed de ijs à quibus interdum euadunt ægrotantes, non tamen sine aliqua longitudine. (*Vrinæ furfuraceæ.*) Vrinæ κριμώδεες, Siue farinaceæ, quæ sint, ipsemet Hippoc. describit in hist: eius qui in Dealcis horto habitabat dū ait in quibus, quæ subsident crassioris farinæ formam æmulātur, cuiusmodi interdum fieri ipsam docere experientiam testatur Galenus, quemadmodum etiam Hipp. sæpenumero ipsius vrinæ, farinaceę tamquam à se conspectæ mentionem facit, longior essem, si locos producere vellem, in quibus Hippoc. tàm lib. Epid. quàm in progn. & Coac. prę notionib. similium urinarum meminit, Cæterum oportet uidere, vnde huiusmodi fiant, vrinæ, & cur cum ipsæ ut ait Galenus, vel significent interitum, vel morbi longitudinem, attamen Hippocrates dimissa mortis mentione solummodo dixit. (*Longam ægritudinem significant.*) Circa primum Galenus vbiquè apertè dixit farinaceas vrinas generari ex crasso sanguine vi caloris febrilis cōbusto, ac proptereà frequenter in colliquantibus febribus apparere, à quibus combusto sanguine, quicquid pinguedinis in se habet, per urinam emissum illi supernatat, crassior uerò, & terrestrior pars exusta, atque in partes crassiusculas, & inęquales diuisa, ac in fundum delapsa repræsentar formam farinæ, uel triticeæ, vel hordeaceæ, ruditer, & inæqualiter molitæ, quod si uires debiles sint mortem plane minantur, vt etiam Galenus dixit secundo prognost. 28. sin autem uires validæ

Connexio.

sint, necessariò morbi longitudinem significant, eo quod sanguis crassus nequeat superari, & ad commoderantiam reduci, nisi longo tempore, atq; multo labore. Verum cur Hipp. non meminerit prædictionis mortis, cum sibi licuerit dicere similes vrinas significare, vel mortem, vel morbi longitudinem, vt aliàs consueuit loqui, non est facile veram rationem afferre, verumtamen non est putandum Hippocr. ita temere fuisse locutum, quin aliquam caussam habuerit, quæ fuit vt ego puto, quoniam cum modo incipiat prænoscendi rationem ex vrinis docere, quod etiam fecit 2. prognost. 28. vt ibi dixit huiusmodi vrinas prauas esse, ita hic voluit tantum dicere morbi longitudinem significare, quasi dicat malum minus, quod ab his vrinis præmonstratur esse morbi lōgitudinem, nisi magis dicere placeat hic Hippocratem loqui non de febricitantibus tantum acute vt in prognosticis, Sed de febricitantibus quocumque, etiā salubriter, in quibus cum similis vrina fiat à materia cruda, crassa & copiosa, haud potest ita cito superari, quemadmodum, nec superare valet vires alioquin robustas. Vtilis est aphorismus potissimum ad prædictiones faciendas, & ad victum instituendum, qui solet à medicis potissimum ex temporum ratione, atque præcognitione præfiniri, quamquam etiam non parum confert ad totam curationem ordinandam, cum alio modo curentur morbi, quos spes est cito ad statum peruenturos, alio, verò, qui putantur esse protrahendi.

Vtilitas Aphor.

---

32 *Quibus autem biliosa sedimina supra tenuia, acutum morbum significant.*

Connexio.

DIXI superius Hipp. inchoasse tractationem prædicendi ex urinis, Vnde nunc pergit in eadem, & sicuti in superiori de sedimentis vrinarum tractauit, ita & nunc de ijsdem agit, adeo ut tota sententia sit prognostica simplex, & indiuisibilis. *(Quibus autem)* non est dubitandum, quin hic quoque de febricitantibus loquatur, tum ob particulam (δὲ) initio appositam, tum quia vrinę cum sint opera iecinoris, ac venarum maximè statum declarent, in febribus potissimum spectantur, atq; considerantur. *(Biliosa sedimina.)* Videri posset alicui hanc sententiam non admodum esse artificiosam, siquidem morbi acuti præter Hippoc. 2. de nat: hum: etiam Anaxagoræ, & Aristotelis 4. de partibus animal. 3. testimonio à bile fiunt, vt cum biliosa sint sedimenta vrinarum, eaquè statum venarum ostendant, cuiuis in promptu sit, febrem à bile manantem acutam esse debere, Verum aliud plus Hippocr. nos docere voluit, nempè sedimenta interdum per se sola morborum naturas indicare, quemadmodum si biliosa sint, acutiem morbi significant. *(Superius tenues)* non solum dubitat Galenus de hac dictione, verumetiam arguit scriptorem quasi proposuerit rem neque naturæ, neque experientiæ consonam, siquidem cum tenuis vrina sit eadem, quę aquosa; nec natura patitur, nec experientia monstrat posse vrinę subsidentiam esse biliosam, & illius reliquum aquosum cum & biliosa, & aquosa vrina fiant à contrarijs caussis. Addit his, huiusmodi difficultatem nonnullos gustasse, proptereàquè ad eam euitandam dixisse particulam (ἄνωθεν) esse intelligendam non de corpore ipsius vrinæ: sed de tempore, quo ipsa mingitur, quasi

vetò

verò illius sententia fuerit vrinas, quæ antea sunt tenues, postea fiunt cum sedimentis biliosis, morbum acutum repræsentare, videtur autem Galenus pro Hippocratis defensione prædictam expositionem approbasse; Cæterum non defuerunt, qui Galen. magis, quàm Hippocratem accusare voluerunt, dixeruntq́; Hippocr. sententiam veram esse, si pro subsidentia, capiatur quicquid in vrina continetur, & particula (*tenuis*) non ad vrinam, sed ad subsidentiam referatur tamquam senex dicere voluerit, contenta vrinarum quæ in superiori parte tenuia, & biliosa sunt, significare morbum acutum, Ego verò cum non animaduerterim hanc sententiam vspiam alibi esse ab Hippocr. propositam, sit vt non parum de ea dubitem, si quidem contenta vrinarum in superna parte biliosa fieri interdum non dubito, cum proprium sit bilis supernatare, sed quod potius in hac parte, quam in medio vel in imò acutiem morbi significet, non satis video, & certè nõ negandũ, quin etiã in medio, & in fundo, possit contentũ ex materia biliosa crassiore fieri. Est vtilis aphor: ad cognoscẽdas morbi constitutiones ex vrinarum contentis, quę cum sint partes materiæ morbificæ, non est dubitandum, quin ipsius morbi quoque possint totam naturã demonstrare. *Vtilitas Aphor.*

63 *Quibuscunque vrinæ distantes sunt his turbatio fortis in corpore fit.*

VT in superiori Hipp. docuit, rationem cognoscendi morborum constitutiones ex ipsis vrinarum contentis, sic nunc docet ex corpore ipsius vrinæ cognoscere totius corporis statum, Vnde sententia est diagnostica simplex, & indiuisibilis. (*Diuulsæ*) de hac dictione, (διεστηκότα, idest disiecta) scribit Galenus eam minimè esse proprię accipiendam, quoniam si sic acciperetur, rem impossibilem significaret, quandoquidem vrina cum sit corpus continuũ, haud ita potest diuelli, vt conseruetur, & simul habeat in sese spacium vacuum interiectum, nec valet, quod scribit Arist. 1. probl 53. melius colores urinæ conspici interrupta, quam continuata mictione, quoniam aliud est interrumpere urinæ mictionem, aliud utinam habere disiectam; Ex quo uidetur Galen: magis adhærere illi sententiæ, ut ea uox capiatur pro inæquali, quando, s. urina, secundum se totam haud est æqualis, sed partes inæquales habet. (*Hisce fortis in corpore turbatio*) modus loquendi Hipp. denotat caussam diuulsionis urinę esse turbationem magnam totius corporis, & iccirco uidendum est, quomodo à turbatione non quauis: sed magna fiant huiusmodi vrinæ. Galenus ait ubi natura superat morbificas caussas, omnia æqualiter uniri, ubi uerò caussæ morbificæ adinuicem dissentiunt, & tumultuantur id quod uincitur, & concoquitur aliã habere causam sicut aliam, & diuersam habet, id qđ resistit, atq; tumultuatur, quæ omnia quanto maiora sunt, eo magis uariam, & inęqualem reddunt urinam, Atque hæc Galenus. Cæterum, quomodo ex turbatione totius corporis, atque ea non parua fiant huiusmodi urinæ, haud satis explicuit, itaque dicendum est urinas inæquales, & dissidentes dupliciter accipi posse, uel pro ijs, quæ non uno, sed diuersis temporibus referunt inæqualitatem liquoris, & contentorum, uel pro ijs quæ semper huiusmodi dissidentiam habent, utro modo accipiamus, cum urina sit id corpus aquosum & serosum, qđ in uenis una cum sanguinis massa continetur, proculdubio si sanguis agitetur, *Connexio.* *Vrina, quid.*

atque conturbetur, necesse est ipsam quoque vrinā id pati, Vbi verò sanguis cōturbatur, non est dubitandum, quin commisceantur simul biliosi melancholici, & pituitosi succi, qui in ipso reperiuntur, ex quo fit pariter, vt vrina huiuscemodi succis conserta inæqualis secundum sui substantiam euadat, & quia interdum sanguinis perturbatio continua est, interdum verò intetpollata, inde similiter fit, vt vrina vel semper sit inęqualis, & dissidens, vel non sit; porro non posse in venis fieri perturbationem, & tumultum, quin efficiatur, prius in toto corpore certum est, quemadmodum etiam rationi consonat, haud quemlibet corporis tumultum, venas agitare, sed illum dumtaxat, qui fit in vniuerso corpore magnus, Vnde Hippocrates summo iure reddit particulam (ἰσχυρὴ) ad significandum, q̄d dixit esse verum non simpliciter de corporis turbatione, sed de magna, & valida, nec non vniuersali, & non quidem interpollata & fugaci: Sed continua, & permanente: nam is ferę perpetuus est mos Hippocratis, vt cum simpliciter dicit (ἐν τῷ σώματι) de toto corpore intelligat. Sed optabit aliquis scire, num vrinæ turbatæ quales sunt iumentorum, alias retro ab Hippoctate commemoratę, sint illę ipsæ, de quibus Hippocrates in præsenti loquitur. Cui respōdere oportet, vrinas quales sunt iumentorum, fieri quidem & ipsas ob agitationem tumultuariam venarum, & corporis totius, verum nō inesse ipsis illam partium dissonantiam, atque diuersitatem, quam hic cōmemorat, sed esse illas magis commixtas, atque confusas, ita ut etiam caput ipsum insigniter coafficiatur, vt propterea dixerit similes urinas significare, vel pręsentem, vel futurum ipsius capitis laborem, quasi verò multo maior sit tunc in corpore vniuerso perturbatio. *Vtilitas Aphor.* Vtilis est aphorismus ad solam significationem, & cognitionem acquirendam.

34 *Quibus in vrinis bullæ subsistunt morbum renalem, & longum significant.*

PERGIT Hippocrates in instituto sermone de modo præcognoscendi ex vrinis, & cum in superiori de perturbatis, & inæqualib. vel secundum substantiā, vel secundum tempus locutus sit, modo loquitur de illis in quibus veluti bullæ supernatant quas à spumosis differre suo loco ostendemus, & quas dicit affectus renales, necnon morbi diuturnitatem significare. *Connexio.* Est enim sententia partim prognostica, partim diagnostica, sine ratione, atq; sine commoda diuisione; (*Supernatant bullæ*) Græcę ἐφιστανται, quæ vox familiaris satis est Hippocrati, vbi vult significare aliquid alteri rei superstare, & supernatare, siue sit flatus, siue pinguedo, Iam uerò πομφόλυγες, quę à Latinis propriè dicuntur bullæ videndum vt fiant, & quomodo nephriticas, seu renales passiones, ac morbi longitudinem significent: bulla dum nil aliud sit, quàm rotundum in humore corpus, quod cito fit ut plurimum, & cito soluitur ad illius generationem duo potissimum concurrunt, flatus contentus, & humidum corpus continens: flatus autem vel generatur in corpore, vel extra corpus. In corpore fit, ob calorem diminutum, vt habemus ab Aristotele 2. metheorol. cap. de Ventis, fit etiam ex motu, & agitatione, similiter extra corpus, fit plerūquè ex motu, vt uidemus in mari, in pluuijs, atq; feruentibus liquoribus, in quibus ob calorem, & motum excitantur spiritus. Humor porrò qui debet continere flatum opus est aliquid crassi-

crassitiei, & lentoris habeat alioquin haud possct circũextẽdi, (vt loquitur Gal.) ipsi flatui, & bullam facere, quę eo diutius permanet, quò humor ille continens viscidior, atq; tenacior existit, sit autẽ tenacitas ex ipsa actione caloris diuturna, & vehementi, Atq; hinc fit, quod vt ait Aristot. in problem: aqua bulliens non effunditur, sed legumina, quæ crassa cum sint humorem viscidum de se edunt, qui bullas tenaciores, & plurimas edens non potest capi, à vase, fit etiam ob hoc vt bullæ sint rotundæ figuræ, quoniam, s. cum ventus exire tenter, sursumq́. feratur, circumtendens sibi humorem, illum undequaq; acuminat, sicq́. rotunditatem efficit, atq; hæc est uniuersa bullarum generatio. (*Renales passiones significant:*) Cum bullæ semper humori supernatent, atq; complures morbos consequantur, planè renales passiones haud necessatio significant, vt forsan hæc sententia aliquib. esse queat suspecta, atque eò magis, q̃d nuspiam alibi apud Hipp. inueniatur, nisi dicamus bullas huiusmodi debere duas cõdiciones habere, s. esse multas, atque esse predurantes, non fugaces, vt Hipp. significauit tum uoce plurali (πομφόλυγες) tum uerbo (ἐφιςαντα.) Sed adhuc dubium cum τὰ νεφρίτικα, i. dolores seu passiones renum intelligat, cur magis bullæ multæ, atque perdurantes significent renales ægritudines, & morbum longum futurum, quod ad renum affectus, aliqui à Gal. commemorati dixerunt bullas huiusmodi, propterea fieri in urina, quoniam adaperta arteriarum oscula effundũt spiritus, quos continent, in urinę humorem, à quo circumuenti faciunt huiusmodi corpora bullosa, & spumantia, eò modo, quo mõstraui, Sed mirum esset, si apertis arteriarum osculis vna cum spiritib. aliquid etiam sanguinis non profunderetur, præterquã quod oscula arteriarum nõ ita facile reserantur, quemadmodũ uenarũ. Gal. autẽ voluit propterea significare bullas affectum renalem, atque eum diuturnũ, quoniã flatus qui huiusmodi bullas plurimas, s. & permanẽtes faciunt, ab intemperie frigidiore renũ edũtur, frigidum autẽ difficile solutu, & coctu est, propterea-què lõgo tempore durat: Nam ubi renes calidiores sunt, q̃d supernatat ipsis urinis pinguedo est, nõ uera bulla: imò uerò si quid flatulenti aliundè perducitur ad ipsos, protinus illorũ calore dissoluitur, atque hęc pura, & uera Gal. sententia videtur, quam non defuerunt, qui acriter criminari sint ausi, eò quod vrinæ spuma ex bullis plurimis cõflata haudquaquã in ipsis renib. gignatur, sed ex motu inter, exeundum, cuius rei afferunt hãc demonstrationem, q̃d quanto uehemẽtior est motus, eò plures, atq; tenaciores fiant bullæ, si uerò vrina emittatur tangẽte uirga matulæ fundũ, ita vt ex alto nõ cadat, neque motum vllũ faciat, nullã spumam fieri, Ego verò, licet cõsentiam sæpenumero motu fieri spumã quemadmodũ retro dicebã, Attamen quin etiam intra corpus gignatur, atque potissimum, quando multa est ac diu perdurans haud puto dicẽdum, nam quæ motu tantũ fit celeriter solet dissipari, ut in mari uidemus cõtingere, atque etiam in ipsa potabili agitata, nec non in uino dum ex uase in aliud uas transfunditur, q̃d si sanũ sit, spuma ex motu genita statim dissoluitur, sin autẽ corruptũ sit, ob idq́. lentũ, uiscidumq́. redditũ, spuma tardius euanescit: Ego itaq; puto uerã esse Hippoc. sententiã, sed nõ æternã, siquidem, ut Actuarius in libris de urinis mõstrauit, spuma etiã capitis affectũ significare cõsueuit: Et si. n. vox (τὰ νεφριτικὰ) de cunctis renum affectionibus tàm calidis, quàm frigidis intelligi posit, attamen

iuxta

iuxta Galeni sententiam de frigidis tantum intelligere debemus, quippe quod vrinæ non motu, sed sua sponte exeuntes bullosæ, atque spumosæ, nec in altiore ipsis renibus loco gigni possent, alioqui in ijs, & in itinere discuterētur, nec alia ratione, quam ob imminutum ipsorum calorem, nam in ijs permanet materia, ita, vt ex ipsa tempus detur gignendi flatus, infra renes meatus urinarij sunt angustiores, & vrina citius per eos perfertur, quam ut queat flatus in ipsis gigni: Sed cur etiam in uesica nequeant ijdem flatus: & bullæ gigni, cum locus capacissimus, itaque collectum lotium diu permaneat, necnon calor sæpenumero hebetetur? An forsan etiam ibi generatur, Sed quod Hippocr. hic asserit, est ex eius obseruatione, quasi uoluerit dicere sese obseruasse bullas urinæ superstantes interdum significare, & renalem affectionē frigidam, & consequenter morbi diuturnitatem, nam sunt non paucæ aliæ similes Hipp sententiæ, quarum veritas in ipsius posita est obseruationibus, & quas nobis, vt rarum quid proposuit. *Vtilitas Aphor.* Vtilis est aphorismus non solum ad prædictiones faciendas, uerum etiam ad monendum non semper auxilijs frigefacientibus utendum esse in renum affectibus, sed etiam aliquando calefacientibus, quemadmodum ubi bullæ huiusmodi conspiciuntur.

---

35 *Quibus subsidens pingue, ac simul totum his, renum vitium acutum significatur.*

Connexio. SATIS manifestus est præsentis aphorismi cum superiore nexus, quandoquidem vterquè est de cognitione acquirenda ex ijs, quæ ipsi vrinæ superiacent, sed in antecedente de spuma, atque de prædictione ex ipsa longi morbi, in hoc verò de pinguedine, & acuti ex ipsa prędictione tractat, adeo vt simul *Scopus.* Scopus Hipp. appareat in præsenti sententia, quę tota est diagnostica sine ratione, atque indiuisibilis. *(Quibus pinguedo.)* In eo lib. qui ascribitur Gal. de vrinis ex Hipp habetur hic idem aphorismus, sed ibi non ἐπίςασις, vt hic sed ὑπόςασις legitur, & malę, vt etiam Gal. in fine huius testatur, quia pinguedo non in fundo vrinę, sed in summo semper inuenitur, præter quā quòd ἐπιςάσις magis congruit connexioni cum superiori aphorismo. Quid λίπαρα, seu vnctuosa sit vri- *Dub.* næ superficies significat statim Galen. dicens hanc nil aliud esse, quam pinguedinem colliquatam à magno calore, Verum statim dubitat Galenus de sententiæ integritate, quandoquidem huiusmodi colliquatio, siue sit in vrina, siue in fœcibus non minus supra totum, quam supra renes significare potest, quòd etiam fit, vbi totius corporis pinguedo colliquatur, vt in febribus ἀντηκτικὸις, appellatis, necnon in marasmodis similes vrinæ conspici consueuerunt, vt ob hoc nequeat esse priuatum aliquod signum morbi renum pinguedinem colli- *Solut.* quantis; Pro qua obiectione tollenda duas responsiones affert, vna est, intelligendum esse aphorismum, de ijs qui laborant grauiter renibus, quasi non sit signum generis morbi, sed magnitudinis, & acutiei; Alia responsio est, quam fuisse, quoq; aliorum inrerpretum dicit, vt pro (νεφριτικὰ) legatur (φρενιτικὰ,) quamquam nō solum in phreniticis verum in quibusq́ febrib. colliquantib. solet huiusmodi signū apparere. *(Aceruatum ἀθρόη)* dicitur, qđ subito, & simul totū efficitur.

efficitur. Itaq; & hic dicitur pinguedinem confertim apparentem, quando statim, & tota simul sese offert; tunc enim ob viæ breuitatem cito excurrit, in vessicam, cum ea quæ à toto, vel ab alia magis distante parte effluit, diutius in itinere moretur, hanc fuisse mentem præceptorum scribit, qui etiam addit aliam interpretationem eis attulisse, scilicet pinguedinem, dici ab Hippoc. coaceruatam, quæ non distracta, & diuulsa: sed simul contracta, & vnita sit, Cæterum hisce Preceptorum suorum expositionibus adijcit propriam Galenus, nempè sententiam Hippoc. intelligendam esse de tempore tantum, quasi ea dicatur aceruata, quæ citissimę, non paullatim apparet, si quidem vbi à toto, vel longinquis partibus educitur pinguedo per partem, ac post partem ex alijs in alia uasa transfusa paullatim, & longo tempore in urinam confluit, at ubi à solis renibus proficiscitur ob itineris breuitatem, breuissimo quoq; tempore immixta vrinæ conspicitur, Vt ob hoc iure dixerit huiusmodi lotium cui supernatet pinguedo renum feruidas affectiones significare, ac propterea acutas, siquidem ubi renes ita inflammantur, ut pinguedo ipsorum, quæ copiosa & solidior est, statim colliquetur, proculdubio necesse est magnum incendium magnas, atq; acutas febres comitari; cui etiam rei adstipulari experientiã, testatur Gal. qui tamẽ aliquibus uisus est, & difficilis, & falsus, cũ tamen mihi secus uideatur: Sed illud bene non est facile, quomodo veritatem aphorismi sempiternam tueamur. Si quidem nec rationi, nec experientiæ satis respondet, quod vrinæ supernatans pinguedo in passionibus renalibus tota simul effluat & confertim, Etenim si duret renum inflammatio, ut solet, sicuti continua est eorum pinguedinis colliquatio, ita uidetur rationi consentaneum, ut continuo ea per lotium, & cum lotio labatur; Quare nil melius puto pro asserenda aphorismi ueritate dici posse, quam tres esse similis pinguedinis differentias, ut Actuarius docuit primo de urinarum differ: c. 17. aliam quæ instar anearum telæ superfusa est, aliam quę est ueluti guttę dispersę, instar olei, tertiam quę est crusta quędam à Gręcis γραὺς uocata, qualis solet apparere in uiribus pinguibus, ubi refrigerantur; Quod igitur vult dicere Hippocrates est, ubi in urina apparet tertia hæc pinguedinis species, eam non aliundè proficisci, quam à renibus ualde inflammatis, quos certę acuta febris sequitur, cum enim pinguedo renum, ut experientia testatur sit copiosa, & valde concreta, quasiquè sebacea, proculdubio ubi eliquata cum lotio fertur, à frigido aere contacta similiter concrescit subito, ita ut confertim tota exiuisse uideatur, neque potest, ut dixi nisi summo calore eliquari, hoc autem licet sit rarum uisu non est tamen absonum ab Hippocrate fuisse uisum, atque obseruatum. Vtilis est aphorismus ad cognoscendum locum affectum, & morbi constitutionem, & ad commonendum medicos, vt sint diligentes in considerandis omnibus vrinarum partibus, & differentijs, quoniam maximè valent ad testandas partium, vnde deriuant affectiones, vt abundè vos docuit Hippocrates lib. 2. prognost.

Not.

Vtilitas Aphor.

36 *Quibus autem morbo renali laborantibus, prædicta accidunt signa, doloresquè circa spinæ musculos fiunt, siquidem circa loca exteriora fiant, abscessus quoque exterius futuros expecta, si verò dolores magis circa loca interiora fiant, etiam abscessus expecta futuros interius.*

Connexio. CONNECTI præsentem aphorismum cum superioribus manifestum facit, præceteris uox (δὲ) initio vsurpata ab Hippocrate, quæ orationem *Scopus.* nondum esse finitam indicat, igitur scopus eius est docere, quid præsagiendum sit, ubi in renum affectionibus spinales lumbi dolore conflictatur, Est enim sa- *Diuisio.* tis longa oratio sine ratione tamen, & in duas partes diuisibilis. In quarum prima docet quid expectandum ubi dolores fiunt in extima parte, in secunda verò vbi intimam partem exercent, adeò ut tota sententia sit prognostica. (*Quibus autem nephrit.*) Quód dicit Hippocrates in hac priore parte, est, Vbi in nephriticis de quibus locutus est in antecedentibus præter signa prædicta ex urinis etiã dolores fiunt circa musculos spinalis medullę exterius abscessum in externa parte esse expectandum, Galenus autem scribit Hippocratem in superioribus signa docuisse per quæ uitia renum dignosci possunt, in hoc autem loqui de ijs quos scimus longo tempore laborasse renibus. Verum si rectè expendantur, quæ ab Hippocrate in duobus antecedentibus tradita sunt, non solum in ijs docuit ipsos renales affectus dignoscere, uerum etiam, quando ij diuturni, uel acuti sint, & in præsenti non est dubium sermonem habere de diuturno affectu, cum id sit proprium affectuum diuturnorum, ut in abscessum conuertantur, quemadmodum aliàs Hippocrates nos docuit, Quibus igitur (ait) longo tempore circa renes passis non solum antedicta signa in urinis contingunt, uerum etiam circa musculos spinalis medullę exteriores fiunt dolores, &c. Galenus scribit, & bene musculorum ad spinam attinentium duo esse genera, alterum in posteriore parte circa uniuersam, utrãq; spinam distributum, alterum vero in anteriori lumbos dumtaxat complectens, Huiusmodi musculos contingit interdum dolere totos: interdum solummodo alterum genus. Vbicumque autem fiat dolor, ibi esse abscessum expectandum docet Hippoc. Si in posteriore seu interiore parte exterius, si in interiore interius. Verum circa hæc videndum, quæ sit ratio propter quam abscesus in his casibus sunt expectandi. Deinde etiam videndum est cur Hippoc. non diffinierit vtrum huiusmodi abscessus fiat, renibus ipsis ad suppurationem venientibus, an verò musculis, Etenim vtrosquè incurrere suppurationem non est cur dubitemus, nam ut ait Galenus, quotidiana experientia monstrat tum musculos tàm internos, quàm externos, tum ipsos renes, à doloribus & consequenter apostematibus, atque suppurationibus tentari, dolores esse modo graues, vt ait Hippocrat. 6. Epid. sect. 1. 6. Circa primum Hippoc. quarto lib. aph. 32. dicebat hoc etiam contingere in conualescentibus, vt in qua parte dolores fiant, ibidem sint abscessus expectandi, cuius rei multiplex esse potest caussa, una quoniam pars dolens attrahit ad sese à circumsitis partibus humores, qui in ea tamquam debiliore retenti tãdem tumores pariunt,

quot

quot ad ſuppurationē ſæpè veniunt, vel in duritiem conuertunt, aut ſpontè diſſoluuntur: Altera eſt cauſſa, quoniam in partibus dolentibus hebetatur naturalis calor, qui nutrimentum attractum coquere, & diſtribuere, atq; vnire non valens in excrementitium ſuccum illud conuertit, qui paullatim in molem congeſtus facit abſceſſum, Tertia cauſſa eſt, quia vbi aliquam partem diutinus dolor exercet, natura illi opitulatura mittit, & ſpiritus, & cum ipſis humores, qui perſeuerante illa miſſione paullatim accumulati, atque retenti ſi non diſſoluantur, neceſſariò inflammationem, atque tumorem pariunt, Ob has itaque cauſſas, dixit Hipp. (προσδέχεν) idest expecta abſceſſum, quoniam neceſſariò ſequitur, cæterum percunctabitur aliquis, an ex ſolo dolore aſſiduo, & diuturno, ſit hoc expectandum, an verò opus ſit alia quoque adeſſe, quæ ante ſunt memorata, vt videtur Hippocr. innuere. Cui reſpondendum eſt non Hippocratem voluiſſe ea eſſe neceſſaria: Sed ſi dolores ipſis coniungantur, illud eſſe expectandum, quemadmodum expectari poteſt à ſolo dolore perſeuerante. Circa ſecundum dicere conuenit Hippocratem dimiſiſſe illud docere, quoniam ſicuti facile eſt dolorem renum communicare lumbis, vt Hippocrat. lib. de internis affect: & viceuerſa, haud eſt admodum difficile intelligere ex præſcriptis ſignis, vbi futura eſt in ipſis renibus ſuppuratio, & vbi in muſculis, vel interioribus, vel exterioribus. Si quidem vbi morbus ipſos occupat renes, haud tactu exterior percipitur dolor, ſed veluti graue quoddam onus in ipſis percipitur, vt dicebat Hippoc. de calculo 6 Epidem. ſect. 1 tex. 6. adhæc ſæpè vrina cruenta mingitur, cum pure præſertim, quando iam abſceſſus eſt ſuppuratus adeſt uomitus, & demum eadem ferè ſymptomata contingunt, quæ in calculo, vt hinc ſæpenumero decipiantur medici in diſcernendis huiuſmodi affectibus, vt contingit Piſis in medico Cappanho, quem putantes medici habere calculum in renibus inuentum eſt non illum ſed apoſtema habuiſſe. Vbi autem in muſculis ſit abſceſſus, tàm exterioribus, quàm interioribus haudquaquam ſentitur huiuſmodi dolor, ſed potiùs pungitiuus, aut tenſiuus, atq; vbi eæ partes contrectantur dolent magis ſi exterius ſit malum, minus ſi interius. Vtilis eſt aphoriſmus ad prædictiones faciendas, ſed iuuat quoque ad curationem inſtituendam, quoniam vbi ſuppuratio futura eſt in muſculis, ad iuuare eam licet externis emplaſmatibus, contra autem laborantibus ipſis renibus externa remedia haudquaquam proſunt, vt monſtrat Galen. 6. Epid. loco nuper citato, Vtrobiquè autem, & maximè affectis renibus ſanguinis miſſio eſt vnicum præſidium, qua quidem ſecundum Hippocratis, & Galeni regulas tàm in partibus ſuperioribus, quàm in inferioribus adminiſtrare licet, prout in has, vel in illas partes propendere malum uidetur. *Vtilitas. Aphor.*

37 *Quicunque euomunt ſanguinem, ſi ſine febre quidem, ſalutare, ſi verò cum febre malum. Curare verò aſtringentibus, & refrigerantibus.*

ET ſi aliqui propoſuerint neſcio quam continuandi rationem, attamen vix ipſe vllam, quæ placeat inuenio, & eo magis, quia præſens ſententia duplicem naturam habet, ſcilicet docere, quid ſit præſagiendum ex ſan-

Diuisio. guinis vomitū, & quæ sit ei curatio adhibenda, Diuiditur aphorismus in duas partes principales, scilicet in prognosticam, & curatoriam, prognostica rursus in duas particulas, Prior est: (*Sanguinis vomitus si sine febre salutare.*) Secunda est, (*si cum febre malum.*) Curatoria autem pars est, (*Curatur autem refrigerantibus, & adstringentibus: Vomitus sanguinis:*) Non est dubium differre sanguinis vomitum, à reiectatione, seu excretione, quãdo si propriè accipiatur illę sanguis à stomacho alijsuè naturalibus visceribꝰ proficiscitur, excreatio verò, aut à spiritualibus, aut à faucibus deriuat, à capite autē potest vtroque modo reijci; quandoquidem delabens à capite in ventriculum euomitur, in palatum verò, aut fauces reijcitur, & excreatur, Atq; sic propriè, communiter accipitur vomitus sanguinis ab Hipp. etiam pro reiectatione à thorace, & pulmonib. quo pacto & sputum, idq; testatur Gal. in præsenti commentario, ac passim vsurpat Hipp. præcipuę 1. lib. de morbis, & in Coacis prænotionibus, vbi scribit vomentes sanguinē spumantem partib. infra septum transuersum non dolentibus ijs à pulmonibus sanguinem proficisci. Quomodo autem hic accipienda sit vox (ἐμέεσιν) manifestè Gal. in com: scribit nonnullos voluisse etiam qui à pectore, & pulmonibus educatur ab Hipp. complecti, Verum coarguit hanc interpretationem eò quod eductus sanguis à pulmone, etiam absq; febre sit difficilis curatu, præterquā quod si perseueret necessariô febrem inducit, quare placuit magis ipsi Gal vt propriè vomitus accipiatur pro eo, qui à stomaco effertur, id quod etiam mihi magis placet, siue exeat sanguis per διάβρωσιν, siue per ἀναςόμωσιν, siue per διαίρεσιν. (*Si sine febre.*) Posse fieri sanguinis vomitum vndecumque exeat sine febre non est dubitandum, & maximè si ex copia venarum oscula aperiente illud fiat, at siue exeat à stomaco, siue à pulmone, siue à capite, vbi diù perdurat vix fieri potest, quin aliqua febricula tandem succedat, si non ob aliud saltem, quia in frequenti spuitione sanguinis solet aliqua ipsius portio alicubi retineri, vbi is extra proprium locum positus, non potest conseruari, vnde corruptus, & vapores in cor de se mittens febriculas solet excitare: (*Salutare*) σωτήριον Græcę, hoc est, vt exponit Galenus sine periculo, idest ἀκίνδυνον: Rationem uerò ob quam periculo vacat affert Galenus, quia absque partis apertæ inflammatione: sed osculis dumtaxat reseraris exit sanguis, vel si alio pacto exeat, haud magnum est ulcus, alioquin fieri non posset, quin ad locum affectum sanguis assiduò influens inflammationem, & tandem febrem induceret, quæ vbi adsunt fieri non potest, quin periculum adsit, unde Hippoc. iure dixit esse (κακόν,) idest malum, Est quidem malum, vt signum, quoniam febris significat adesse inflammationem, quę semper mala est, ut Caussa etiam hoc malum est, quoniam non solum morbus morbo adiunctus eum deteriorem, viresq. debiliores efficit, verumetiam quia curationem difficiliorem reddit, cum febris aperientia postulet, ulcus uerò adstringentia: Sed hoc in loco dubitari potest, quomodo Hipp. dicat, sanguinis uomitum
Dub. esse salutarem cum sanguinem quemlibet, ab ore effluentem malum esse dixerit 4. sect. aph. 25. Cui respondendum est: Hippocr. ibi loqui comparatiuè ad exitum per internas partes, hic uerò simpliciter. Aut dicendum est, ut eo loco diximus, quod hic intelligitur de illis, qui euomunt sæpę, & per interualla quędam vt alij interpretantur: (*Curatur.*) Hęc est 2. aph: pars principalis in qua Hipp. dat

methodum

methodum curandi non quidem febris: sed ipsius vulneris, inflammatio enim refrigerationem, vulnus verò vnionem, & consequenter adstrictionem postular, Ceterum. Circa hanc secundam partem tria breuiter sunt quærenda, vnum est, cur Hipp. voluerit curationis methodum adeò delucidam tradere sine mentione sanguinis mittendi. Aliud est cur non videatur in curatione febrem spectare, cum tamen ea sit tanti momenti, vt adiuncta morbũ faciat periculosum, Tertiũ est an hæc curandi ratio conueniat in sanguinis vomitu vbi febris abest, nam phrasis ipsa videtur monstrare Hipp præcipere huiusmodi curationem illis tantum, qui præter sanguinis vomitum, etiam febre detinentur, Ad primum dicendum est, hoc fecisse Hipp. quia sputum sanguinis cum per reiectationem, & per uomitum fiat alterum à pectore, alterum à stomaco mittitur ualdeq; diuersas curationes postulat, ita ut si quæ deberur vni alteri detur, lethale periculũ immineat, vt propterea ad uitandum huiusmodi graue periculũ voluerit, vnius meminisse ne importunæ adstringentia, & refrigerantia vomitui conuenientia in reiectatione administrentur, & de sanguinis missione nil dicit, quoniam vtriquè conuenit, & non fert ipsius discretio tantum periculi: Vel dicendum. In fluxu sanguinis duplicẽ esse curationẽ, aut ipsius vulneris, aut sanguinis fluentis, quod est symptoma, toto genere pręter naturã, primę curationi de qua Hippoc. debentur adstringentia, & exiccãtia, Secundę sanguinis missio ad reijciendum: Ad aliud dic dupliciter uno modo per refrigerantia intelligere febris ipsius remedia, siquidem febris ut febris, semper esse refrigerandũ significat: Alio modo respondere possumus propterea non spectari febrem ab Hipp. cum adstringere præcipiat, quoniam ea est nõ morbus, sed purum symptoma, nam ut alias docui ex Gal id sæpę dicente. Veteres non appellabant febrẽ eã, quę comitatur inflammationẽ, sed nomine ipsius inflãmationis eam comprehendebãt, quòd sit nõ morbus, sed accidẽs, siue non essentialis, vt dicũt, sed accidẽtalis, Ad tertiũ respõdere licet curandi rationẽ ab Hipp. traditã cõuenire quoq; vbi febris non adest, imò multo magis tũc, quãdo febris haud impedit, quin administrari possint adstringẽtia: & licet huiusmodi uomitus sine febre plerumq. spõte desinat, attamẽ solet etiam quandoq. reuerti, quo fit, vt expediat uti huiusmodi adstringentibus. Vtilis est aphorismus ob primam partẽ ad pędicẽdum, quod optandũ est maximè in sanguinis quolibet ab ore exitu, in quo solẽt facile, & ipsimet ægri, & adstãtes ualde formidare, Ob secũdam verò partem nõ parum confert ad curationem faciendam tum pharmacis, tum uictu, tum sanguinis missione, vt. Ad victum enim instituẽdum maximè cõferr, quia & cibi, & potus iubet, vt habeãt uim adstringẽdi, quod præceptũ sequentes medici ablegãt uini potum, uel eo paucifero, & astringẽte, aut ex punicis malis, utũtur, sicut & aqua chalybeata, qua etiã coquũt, & condiunt carnes aliosq. cibos, adstringẽtes, & refrigerantes. De pharmacis etiam idẽ est asserendum siue externa, siue interna administrẽtur, omnia debere esse refrigerãria, & adstringẽtia, ut est semen Iusquiami albi, Oleum de Charabe, Oleũ Chalcanthi, & alia leuiora, quę quotidie à nobis vsurpãtur. Etsi autem non habeant, uim refrigerãdi, & adstringendi sectio uenę cucurbitulę, frictiones ligaturæ, quia tamẽ abducũt sanguinẽ a loco aperto ruentẽ, efficiunt, ut uas illud uacuum, nec à fluente sanguine sollicitatum cõ-

Quæsita tria.

Solut. 1.

Solut. 2.

Solut. 3.

Vtilitas Aphor.

niueat, & claudatur adeo vt Hipp. omne genus auxiliorum spectantium ipsum vulnus tantum sit complexus, vbi dixit curandum esse refrigerantibus, atque adstringentibus, symptomatis curationem non attulit, vt claram, & momentaneam, cum statim à cunctis huic occurratur.

38 *Destillationes in ventrem superiorem, suppurantur intra viginti dies.*

DEFFLVXIO in pectus non est admodum longinqua à sanguinis vomitu, cum vterque affectus possit esse indicium pulmonum, verumtamen satius est dicere nullam esse continuationē euidentem, & Hipp. consilium esse docere, quid expectari debeat, vbi destillatio fertur in pectus, ibiq. moratur, Vnde sententia est prognostica, sed & ad præseruationē à suppuratione aliquid vtilitatis conferens; nullam tamen rationem coniunctam habet, cumque satis breuis sit haud potest diuidi. (*Destillationes*) κατάῤῥοι, qui à latinis destillatio dicitur, nil aliud est, quàm materię plerumq. pituitosæ à capite in partes inferiores descensus, quę cum sint varię, clarum est Hipp. in pręsenti sermonem habere non de singulis, sed tantum de ea quæ in superiorem ventrem, i. in pulmones delabitur, vt interpretatur Gal. & vtitur voce plurali, quoniam non de interpollata: sed de frequenti, & assidua est sententia vera, Vnde Corn: Cels: lib. 2. cap. 7. innuens hanc sententiam dixit. Post nimias destillationes tabes (*Suppurantur*,) aliqui etiam doctissimi Interpretes existimantes non fieri suppurationē nisi antecedente inflammatione, dixerunt Hipp. loqui de ijs destillationibus, quæ faciunt inflammationem, Sed valde falluntur, quin Hipp. voluit hic docere etiam interdum sequi suppurationem, & tabem vt ait Celsus ex sola antecedente destillatione, quippe cū materia ibi intra pectus, & pulmones retenta incalescit, & putrefacta conuertitur in pus, quod indies cumulatum, tandem empyema producit, id quod clarissime dixit Hipp. lib. 1. de morb: huiusmodi uerbis. Cum pituita multa confertim è capite in ventrem superiorem fluxerit putrescit, & pus euadit, Quam similiter sententiam mutuati sunt Galen. 4. de loc: aff: cap 8. Alexander Trall. lib. 7. cap. 2. Paullus lib. 3. cap. 32. & Auicennas fen: 10. 3. trac 4. cap. 17. adeò, vt minimè dubitare oporteat, quin in pectore suppuratio fit ex materia à capite descēdente in pectus nulla antecedente inflammatione, atque de huiusmodi suppuratione nunc sermonem esse ipsi Hippocrati. Cur autem destillatio in pectore retineatur, tres possunt efficere caussæ, imbecillitas partis, materiæ crassities & viscìditas, necnon angustia viarum. (*Viginti diebus*.) Primo de morbis, vbi hæc eadem sententia habetur scriptum est, vigesimoprimo die. Sed Gal. magis (*Vigesima*) placet, eò quod Hippoc. inueniatur non uigesimam primam. Sed vigesimam facere iudicialem, quippe quæ componatur ex tribus septimanis, scilicet duabus per coniunctionem, & altera per disiunctionem. Sed quærendum cur, potius 20. & non prius, nec posterius; nonnulli qui de inflammatione ipsum loqui putarunt, dixerunt: Hippocrates hunc terminum posuisse tamquam vltimum, non quod etiam ante, s. 14. 17. & septima non possit fieri suppuratio: Verum cum falsa sit suppositio falsum quoq; est id quod ex ipsa colligitur; Propterea satius est dicatur, Hippocratem sic obseruasse fieri, nec absque ratione quandoquidem ex pituita fiunt destillationes, non ex alijs

ralijs humoribus, quę pituita cum sit humor frigidus, deberet tardo ad suppurationem uenire, atqui pectoris, & pulmonum caliditas eam accelerat, vnde fit in medio quodam tempore quadragesima celeriore, & decimaquarta tardiore. Vtilis est aphorismus ad præsagiendum, Sed vtilis etiam est ad præseruandum, quoniam medicus, vbi uidet materiam pituitosam à capite in pectus defluentē non expurgari omni studio, atq; industria contendere debet, ut materiā retentam medicamentis educat per os, & per uesicam, siquidem, & Galen. & Auic. loco citato docuerunt etiam per urinam euacuari, quæ sunt in pectore, etsi educi nequit sensibiliter studēdum est dissipetur, priusquā in pus uertatur, alioquin si fiat pus corrodit pulmonem sua acredine, sicq; ulcera insanabilia, & phthisim parit, Et ad præseruandum ualent cauteria in brachijs. *Vtilitas Aphor.*

---

39 *Si quis sanguinem minxerit, & grumos, & stillicidio vrina laboret, & dolor inciderit in fæmur, & imum ventrem, pectinemquè quæ circa vesicam; malè se habere significatur.*

SI presens aphorismus fuisset statim ante præcedentem positus certè melius fuisset, quandoquidem uomitum sanguinis apte sequitur eiusdem mictio, de qua in præsenti tractat Hipp. eo, s. consilio, ut doceat quo pacto debet medicus ex mictu sanguinis conijcere uesicę affectus. Est sententia diagnostica, & licet longiuscula uideatur, nullam tamen patitur commodam diuisionē (*Si sane.*) Hic aphorismus est idem prorsus, qui & octuagesimus in quarto libro scriptus, & à nobis expositus est, ac propterea à Galeno eximendus iudicatus fuit. Vnde nec ipsi multa dicemus, aliqua tamen pauca dicenda puto, ob illos qui me tunc non auscultarunt: Sanguis, qui mingitur interdum statim, atq; è vena exijt foras eijcitur, aliquando autē partim eijcitur partim aliqua ipsius portio in uesica retinetur, hic autem qui retinetur, cū à loci proprietate, & calore haud cōseruetur, vbicumque sit permutatur, Si n. in loco aliquo concluso sit, putrescit, inflāmationes, aliaq; mala producit, sin autē in loco cauo, & spacioso, vt stomaco, vesica intestinis, pectore, haud statim putrescit, sed in grumos uertitur, s. concreta crassiore parte, & expirantibus spiritibus ob priuationem caloris proprij loci, Vnde patet non rectę sensisse Arist. qui 2. de partibus anim: tantum exterius à frigore & ob fibras sanguine grumescere, i. coagulari, atque illum qui habet fibras, existimauit. Itaque Hipp. hic loquitur de sanguinis mictu, in quo pars effluit statim, & pars retinetur, qui consequenter interdum os uesicę semi claudens haud integrę affert mingendi actionem, sed illam tantum minuit, atque deprauat, ita vt guttatim exeat, sicquè stanguriam faciat, (*Et dolor habeat*,) qui stanguriam patiuntur, simpliciter haud dolent, nisi inter mingendum, atque tunc circa vesicæ canalem; Sed qui ex uesicę vitio huiusmodi ægritudine affligantur solent perpetua quadam molestia teneri, potissimumquè dolorem percipere circa peritonæū, ubi os uesicæ locatū habetur. Imò uerò etiam in abdomine, & pectine dolor quoq; sentitur, potius ob consensum quemdā, quā qđ huiusmodi partes necessario afficiātur, Etenim uesica, q̄ subtus pectinē sita est, & cōsequēter in cōfinio abdominis, vbi grauiter afficitur, uel intemperie aliqua, uel inflāmatione cer- *Connexio.* *Scopus.*

ne certum est ipsam coafficere partes sibi proximas, vt ob id rectę Hippocrates dixerit, eos, qui habēt hęc symptomata, ut mingāt sanguinem, & grumos cum dolore perinæi, pectini, & hypogastrij ijs vesicam laborare; Nam possunt etiam à renibus, & meatibus vreteris prodire sanguis, & grumus, at vel sine dolore, s. spōtè reseratis vasis, vel saltem sine dolore partium dictarum, Est vtilis aphorismus ad dignotionem loci affecti, quę dignotio cum sit necessaria pro curatione instituenda, ipsisquè remedijs opportunę applicandis, proculdubio etiam ad curationem aphorismus non parum iuuabit,

Vtilitas Aphor.

---

40 *Si lingua repente incontinens fiat, aut aliqua pars corporis stupore elanguit, tale est melancholicum.*

SICVTI pręsens aphorismus est sentētia vere separata, ita admodum difficilis est intellectu, & ob id maximè, quia Gal. quoq; nō parum dubitauit de veritate ipsius, licet haud clare germanis ipsius sentētijs separauerit. Est & ipsa vti antecedēs diagnostica indiuisibilis, & sine ratione. (*Si lingua*,) quid uox (*lingua incontinens*) significet Hipp. statim Gal. in commētarij principio declarauit, vbi duas interpretationes attulit: Vnā, vt significet eam linguā, quæ quia difficiliter firmetur, & quando non oporter sistatur, haud possit vocē dearticulare, Alteram, vt significet linguā penitus motu priuatam, atq; ressolutam, quomodo autem ab Hippoc capiatur minimè diffiniuit Gal. Ego uerò puto potius accipere, pro ea quæ nequeat, ob sui imbecillitatem firmari, ac sermonem efformate, nam quę penitus ressoluta est complectitur ab ipso, subsequenti nomine, (ἤ τί σώματος, i. vel aliqua pars corporis ressoluatur) alioquin aut repeteretur idē, aut lingua n ō esset τὶ σώματος, i. corporis pars, quòd est falsissimū. Cardanus sua illa ingenij ferocitate damnās Gal. & alios expositores ipsum sequētes ait pro lingua incōtinente intelligere, cum æger plura & indecora magis, quàm cōueniat, loquitur, sic enim populariter solere nos dicere aliquem habere linguam incontinentem, ubi procaciter nimis loquitur, vel loquitur præter rationem, & ubi secreta non retinet, sed profatur, quod uitium oriri à melancholia haud nego: Verumtamen credere non possum eam fuisse Hippocratis mentem, qui de corporis, non de animi morbo loquitur, vnde etiam Varinus explicans hanc uocem dixit nil aliud significare, quam linguam quæ difficiliter mouetur, nec ob id uocem efformare, & dearticulare potest. Neque uerò uspiam inuenietur, Hippocrates usus aliter uoce, ἀκρατὴς, uel ἀκράτεια, quam pro uitio totius corporis, aut alicuius partis. Accedit, & illud, huiusmodi incontinentiam linguæ esse potius indicium cuiuslibet insaniæ, quam ueræ melancholiæ (ἐξαίφνης, idest subitò) hoc addidisse Hippocratem scribit Galenus ad distinguendam huiusmodi passionem, ab alijs, quæ fiunt paullatim, ut sunt quæ consequuntur inflammationem induratam, vel aliquam intemperiem solutu difficilem. (*Vel aliqua pars.*) Quid sit ἀποπληξίη, omnib. perspectū est, quippe cum sit ressolutio quędā seu priuatio motus & sensus, atq; hoc uel in toto corpore quē affectū, q patiuntur uocātur à Grecis ἀποπληκτικοί, à Celso attoniti, Vel in aliqua corporis parte,

partem, sic enim solet dicere Hipp. alicui crus, vel brachiū esse factum apoplecticū, quando sensu, & motu priuatum est, quod enim in toto corpore est apoplexia idem quoq; in vnaquaq; parte, in qua affectus dicitur propriȩ paraplexia, seu paralysis, & laborãtes paraplectici, siue paralytici, qui nō solum differunt ab apoplecticis, quod hi secundum totum sint læsi, verumetiam quia mentem habent offensam semper, illi verò non semper. *Melancholicum est*, Siue dicat esse melancholicam affectionem, siue fieri ab humore melancholico perinde est. Illud aũt verȩ dubium habet Gal. quomodo possit linguæ incontinentia, & alicuius partis ressolutio melancholiæ attestari: Nam illud verissimum est, quod alias dixit Hipp. 6. aph. 23. vbi timor, & mœstitia diù perseuerant, melãcholicum esse, sed non ita correspondet, vbi lingua subito fit in continens, aut aliqua corporis pars ressoluatur, necessariò melancholicum esse, cum etiam à pituita id contingere queat, & cum videamus quotidie melancholicos morbos fieri, quos tamē haud antecedunt prædicta signa. Vnde Gal. vt tueretur Hipp. sententiam, dixit quo pacto dicimus quartanarios circuitus fieri ab humore melancholico, eò quod sequantur illius humoris naturam, sic dici posse linguæ incontinentiam, & partis paralysim fieri ab humore melancholico ob ipsius visciditatem, atq; crassitiem, merito cuius etiã pituita potest facere eadem mala, adeò vt non minus pituitosum, quam melancholicum appellare liceat: Cæterum illud quęsitu dignum est, cum saltem interdum linguę continentia fiat ab humore melancholico, quæ sit ratio, & quis modus quibus fiat subito, nam humor crassus, & lentus est, ob idq; subito minimè moueri potest, ita vt huiusmodi læsiones repentinas faciat Arist. 11. sect. probl. 30. & trigesimo octauo loquēs de linguę hæsitantia, quam vocat ἰσχνοφωνίαν, quæq; incontinentia quædam est, & impotentia de articulandi, & loquellam continuandi, duo dicit, alterum est huiusmodi vitium fieri à frigiditate, atq; debilitate: Alterum est melancholicos esse, qui hac laborant, atque propterea fieri, quoniam melancholici cum habeant celeres imaginationes, eas lingua alioqui debilis, quæ ab ipsa imaginatione mouetur, sequi non potest, vnde veluti impedita non mouetur, quæ res maximæ facit ad veram intelligentiam præsentis aphorismi, si quidem vbi lingua non potest sequax esse imaginationū, & proptereà repēte sistitur, est quia illę imaginationes nimis celeres sunt, ob melancholiam, quod quidem pituitosis non contingit, quoniam lingua ipsorum, quamuis mollis, & debilis sit, eorum tamen imaginationes, vsque adeò sunt tardæ, vt facile ipsas sequi valeat lingua, ne repente sistatur, Hoc certę ita est: Verū illud difficilius cognitu est, quomodo similiter melancholicū sit, vbi aliqua pars repente fiat ressoluta: nam pituita, & humor melãcholicus ambo crassi sunt, atque tardi motus præsertim melancholia, quę circuitus quartanarios, aliosq; longiores facit, vnde non uidentur adeo repentè posse facere ressolutionem, & si faciant æquę id pituita, atque humor melancholicus facere potest, quemadmodum etiam attestari Gal. videtur: nisi dicamus in melancholicis propriæ fieri celerius, quàm in pituitosis membrorum ressolutiones, quoniam humoris à uelocibus melancholicorum imaginationibus velocissimæ mouetur in hanc, uel illam capitis, & principij neruorum partem, prout magis, vel minus ob debilitatem apta est recipere irruentem humorem. Vtilis est aphorismus ad dignoscendam

Quesitū. *Dub.* *Solut.* *Vtilitas Aphor.*

dam morbi caussam, & consequenter ad docendum, contra quem humorem oportear decertare, vbi quis repente, vel lingua impeditus, vel aliqua corporis parte ressolutus fiat.

41 *Si timor atque mœstitia longo tempore hominem habentes perseuerauerint, tale est melancholicum.*

MERCVRIALIS Galenum immitatus huius aphorismi expositionem dimisit, quoniam supra lib. 6. fuerat ipsum interpretatus.

42 *Si senioribus supra modum purgatis singultus superuenerit non bonum.*

NEC huic aphorismo vlla est cum superiore conuenientia, quandoquidem est pure prognosticus, est Hippoc. Scopus docere, quid superueniens singultus nimium purgatis senibus expectandum indicet, sed nullam neque rationem, neque diuisionem habet. (*Si super purgatis*) Gal. breuissimus est in hoc aphorismo interpretando, nec aliud quicquam docet, quam verissimum esse, tum simpliciter, propter singultum, qui numquam bonus est, ubi ex inanitione fit, & superpurgatione, ut Hipp. dixit 5. aphor. 4. tum maxime propter senes in quibus cuncta mala sunt deteriora ob virium imbecillitatem. Quid autem sit superpurgatio, & per se notum est, & ab Hipp. 1. de natu: hu: explicatum, est enim cum ui alicuius purgantis medicamenti non solum noxij, & inutiles humores educuntur, verumetiam boni, & vtiles usque ad ipsum sanguinem, hoc autem licet iuuenibus, quorum uis expultrix robustior est, accidere faciliter possit, senibus tamen, haud ob id frequenter contingit: Sed quia cum sint sicci facile labuntur in affectus ex siccitate, unde Hippocr. hoc ipsum adnotare uoluit, & docere. Vtrum de extremo senio loquatur, vt credunt nonnulli an uerò de uiridi senecta, puto ego de hoc postremo, quoniam in illa quælibet affectio solet esse pessima, (*Singultus.*) Vt conuulsionem, sic & singultum dicebat Hipp. lib. 5. æque fieri ab inanitione, atq; à repletione. Verum de singultu nunc tantum facit Hippoc. mentionẽ, quoniam hic magis contemptibilis affectus vulgo apparet. (*Non bonum.*) Dubitari possit cur potius Hippoc. dicere placuit οὐκ ἀγαθὸν, quam κακὸν, i. non bonum, quam malum? Respondendum est, uerè, si comparetur hic affectus cum alijs ætatibus, esse minus malum, non tamen bonum, quoniam cum sit familiaris ętati senili, minus hi periclitantur, attamen non iuuat, immo nocet non parum uiribus, ut propterea, nec ut signum, nec ut caussa bonum sit. Vtilis est aphorismus ad præcognoscendũ morbum, & consequenter ad sciendum. In ætate senili omnia etsi exigua esse formidanda, quoniam ubi uires medicinæ haud opitulantur, uix quicquam boni ex ea sperare licet, sicut uiceuersa in iuuenibus nil ferè est sine spe.

43 *Si febris non ex bile habeat multa aqua calida capiti super infusa solutio fit febris.*

HIC aphorismus sententiam quandam raram cum contineat haud potest ullam cum superiore connexionem habere, habet tamen in se non inutiles speculationes, & est totus curatorius, sine ratione, & sine diuisione,

Galenus

Galenus autem fuit ſatis longus in eo explanando, eo quod multas difficultates habeat, vt in eo explanando videbitur. Cur autem Hippocr. hanc ſententiam nobis relinquere voluerit, puto cauſſam fuiſſe, quia cum quotidie homines lauarentur, & capita etiam abluerent in balneis febricitantes, præſertim qui laborabant febribus interpollaris, vt reſtatur Corn: Celſ: ne errores committerent voluit docere in quibus febribus conueniant, & in quibus non, ſcilicet in diarijs non autem putridis. (*Si febris;*) Habet Hipp. explicatius hanc ſentētiam 2. Epidem: ſect. 6. vbi quod hic breuius, & obſcurius, ibi & paullo fuſius, & clarius docet. Quod enim hic dicit Hippocr. (ἢν πυρετὸς) ideſt febris ibi dicit (ἡ θέρμη,) ideſt calor, quam vocem vſurpat etiam 1. lib. de morbis mulieb: ſicut etiam vtitur voce (θερμαίνεσθαι,) ideſt calefieri ſemper pro febre leui, vt prudenter adnotauit Galenus primo libro Epid: ægr: 12. & lib. 3. Epid ægro 2. Vnde colligi poteſt, etiam hoc in loco nomine πυρετοῦ, ſiue febris, intelligi leuem febrem veluti diariam. Norat hic Galenus, vt etiam lib. 4. aphor. 66. 73 & 3 in 1. Epidem: veteres πυρετοῦ nomen vſurpaſſe non in illis febribus, quæ comitantur inflammationem, & ſymptomata ſunt, ſed in ijs, quæ vere ſunt morbi, ſiue ex putridis humoribus ſint, ſiue abſq; putredine, Vnde cum nunc Hipp. loquatur de febribus ſine inflammatione, quæ vel putridæ ſunt, uel ſine putredine: ad hoc ut doceret ſe non loqui de putridis addidit. (*Non ex bile,*) perinde ac ſi diceret non ex putreſcentibus humoribus, in 2. Epid. loco citato dixit, ſi non ex bile, vel pituita, vt rem clariorem faceret, Verum hoc parum refert, quoniam Hippocrates hic loquitur ſecundum veterem opinionem, qui vt habetur in parte poſtrema libri de nat: hum: necnon 2. & 4. de morbis exiſtimarunt omnes, febres putridas à bile oriti, nempè quæ ſit aerea, tenuis, & parata ad ſuſcipiendam inflammationem, & certę ſi non ſemper febres putridæ fiunt, à bile, tamquam præcipua materia, numquam tamen fiunt abſque illa, quæ inſtar ſulphuris efficit, ut alij humores facile accendantur, niſi quoque dicere velimus cum Galeno hic nomine bilis comprehendi tàm nigram, quàm flauam, & pituitam putreſcentem in bilem verti, aut flauam, aut nigram. Eſt itaque hæc Hipp. mens ſi homo à febre non putrida capiatur. Sed ab aliqua diaria, vel ex laſſitudine, vel ex Calefactione, vel ex refrigeratione, (*Aqua multa & calida affuſa capiti tollit febrem.*) Teſtatur Gal. hoc in loco duplicē ſcripturā haberi, vnā in qua habetur πολλοῦ ἱδρῶτος, aliam in qua, πολλοῦ ὕδατος, ſed præfert hanc poſtremam; quoniam prior eſt, contra experientiā, & rationem, quandoquidem vſu repertum eſt, febres bilioſas ſæpenumero ſolui copioſo ſudore. Dixit igitur Hippocrates multam aquam affuſam, reſpiciens conſuetudinem ſui temporis, ſecundum quam quotidie lauabantur, atque inter lauandum, ſimul etiam caput lauabant, neque enim tunc in vſu erat, vt barbi tonſores capita ablueerent, quemadmodum nunc. (*Febrem ſoluit.*) De perfecta ſolutione, non autem de ipſius febris in aliū morbum tranſmutatione loqui Hippocratem certum eſt: Verum quæſitu hoc in loco dignum eſt, qua ratione multæ aquæ calidæ affuſio capiti ſoluat febres non ex putredine, Secundò videndum an etiam febri hæcticæ, quæ plane haud eſt ex putridis idem remedium conducat. Tertio uidendum an toti corpori affuſa calida poſſit ſimiliter febrem tollere. Poſtremo exaninandum eſt, qua ratione me- *Quæſitū.*

dici in curando Metone, qui est septimus Aeger relatus ab Hippoc. 1. Epidem: adhibuerint balneum capiti, cum tamen laboraret febre ex bile contra hunc aphorismum. Circa primum dupliciter responderi potest, vno modo aquam multã capiti affusam per uniuersum corpus percolari, propterea q esse perinde, atque vniuerso corpori affundi. Balneum autem totius corporis ex arte administratum febres diarias, soluere non est dubium, siue fiunt ex labore, siue ex super calefactione, siue ex refrigeratione, atq; adstrictione, siquidem humectat, aperit, attenuat, & refrigerat, vt Galenus, & Auicenna docuerũt. Alio modo respõderi potest, propterea capiti potissimum affusam calidã febrem tollere, quoniam vt dicebat Hippocr. 4. de morbis & in Epist: ad Demetrium regem caput est origo fere omnium ægritudinum homini, & præsertim vbi illud incaluit nimis, aut refriguit, vnde eo curato consequenter toti corpori curatio adhibetur. Quod autem Auenzoar lib. 3. to: 1. c. 1. velit in feb. ex lassitudine lauandum esse totum corpus excepto cap. est contra Hipp. hic & 2. Epid. sect. 6. nam & in plerisq. alijs morbis Hipp. lauabat caput, ut habetur 2. de morb. & lib. de affectionib.

Ad 1.

Ad 2. Circa secundum non est dubitandum; ex præcipuis ipsarum hecticarũ remedijs esse balneum totius corporis; at affusio aquæ multæ calidæ ipsi adhibita capiti haudquaquam conduceret, quod ab eo in hæcticis malum non proficiscatur, & quod illud in ijs sit nimis debile quàm ut possit sustinere vehementiam affusionis, dicebat enim Arist. 19. sect. probl. 37. hectica febre laborantes propterea acutam uocem emittere, quoniam admodum imbecilles sunt, propter quam imbecillitatem haud possunt multum aeris ciere, paucus autem aer uelociter fertur, & acutiem facit. Accedit etiam, quod Hippoc 2. de morbis loquens de quadam tabe iussit lauari excepto capite, quod dixit rarissime esse lauandum.

Ad 3. Ad tertium dicendum est similiter non esse dubium, quin febribus diarijs conueniant curandis balnea toti corpori adhibita, quinimo ueteres inter maxima ipsarum remedia habent, & ut ait Celsus lib. 3 etiam in febribus putridis intermittentibus qua die febre uacabant, ægros lauari secundum consuetudinem, patiebantur, quamquam Asclepiades huiusmodi licentiam magis auxerit, vt Plinius testatur lib. 26. cap. 3.

Ad vlt. Ad postremum de Metone, haud dubitandum est, quin is febre putrida, atque etiam acuta laborauerit. Verum an medici iure ipsi secunda die aquam frigidam concesserint dibendam alias disputaui, quod autem capiti balnea applicarent, certe non sine ratione factum est, primum, quia crisis iam præcesserat, scilicet euacuato corpore tum per sanguinem ex nare sinistra, tum per sudorem, deinde remanserat uigil, & delirans, quæ symptoma cum a sicco, & calido nascerentur, vtique humectantia postulabant, vnde factum est, vt secutum sit quod quærebatur, scilicet dormiuit, & ad mentem reuersus est, nec morbus redijt, atq; sanguis fluere perrexit.

Vtilitas Aphor. Vtilis est aphorismus ad prædicendum quidem, sed potissimum ad curandũ febres diarias, & prospiciendum ne in putridas, ut solent, conuertantur. In fine secundi Epid: vbi habet hanc eandem sententiam non solum monstrat hoc remedium uerumetiam, quantum sit administrandum, scilicet quoad sudor ad pedes transeat, postquem deinde cibum offerri iubet, Dicebat enim primo libro de ratione uictus, acut: tempus cibandi ægrotantes oportunum esse, vbi calor ad pedes descenderit,

quod

quod signum est declinantis febris; Sic enim ait donec pedes frigidi sunt; arceri debent à sorbitione, & maximè à potu, vbi verò calor descenderit in pedes tunc dandum est.

---

44 *Mulier ambidextera non fit.*

SI quis diceret hunc aphorismum aut non esse Hippocratis germanum, aut importunæ fuisse ab aliquo interfertum, certæ non aberraret, quoniam non solum nullam habet connexionis speciem cum superiore, neque cum subsequente, verum si rectè expendatur in medicina docenda, vel facienda nullũ vsum uidetur habere, si quidem nil aliud Hipp. docet, quam mulierem non fieri ambidexteram, quæ res parum, aut nihil ad sanitatem, quæ est vnicus medici scopus, facere videtur; Nisi dicere placeat Hipp. in relinquenda nobis hac sententia illud spectâsse, vt doceret semper mulieres habere dexteras sinistris fortiores, atque hoc aliquid cõferre, tum ad notitiam, tum ad illarum curationem: est autem breuissima sententia sine ratione, & sine diuisione (*Mulier ambidextera*.) Hac de re certę nuspiam alias locutus est Hipp. nisi quod in libro de aer. aq: & loc: cap. 10. dixit Amazonidas consueuisse mammam dexteram vrere, quo totum nutrimentum ad sinistram partem conuersum illam validiorem efficeret, nam vt dicit 2. Epid sect. 6. mamma dextera, & oculus dexter magnam vim habent in natura, licet de oculo id neget Arist 31. prob. 12. neque enim fabula fuit, quod à scriptoribus de Amazonibus est relatum, cum etiam num eas alicubi reperiri non desint, qui affirment, quamquam Hipp. 3. de artic. 86. referat se ignorare, an verũ sit eas, (vt aliqui dicunt) infantes ex articulare, vt claudi, ne insidientur ipsis ac instar mancipiorum, seruiant simulq́. in venere magis valeant, vt dixit illa mulier claudo nupta, scilicet claudum melius virũ agere, Cæterum, vt etiam aliquem fructum ex hisce paucis verbis aquiramus uidendũ est, primo quid sit esse ambidexterum, deinde an uerũ sit mulieres non fieri ambidexteras, Postremo si id verum est, quæ sit ratio propter quam hoc accidit. Circa primum testantur Erotianus in Onomastico, & Galenus tum in linguis, tum in hoc ipso commentario hâc uocem ἐπιδέξιον, seu περιδέξιον propriè apud veteres eum significasse, qui bene, & apte vtraquè manu uteretur, qualem fuisse Aesteropæum memorat Homerus, & qualem etiã ambi sinistrum vocauit Aristophanes, impropriè verò tributam fuisse eiusmodi vocem plerisq́. alijs rebus, vt Euripides ferro, qđ vocauit ambidexterũ, quãdo utraq; parte incidebat, quod latini solent vocare anceps, Verum Hippocratem dicere ἀμφιδέξιον mulierem propriè, quæ vtraque manu pariter in agendis rebus vtitur, cuiusmodi Scythas fuisse narrat Plato lib. 7. de legibus. Iam uerò de secundo vtrum, scilicet hoc verum sit dubitatione dignum, etenim ex vna parte est hęc Hippocratis sententia, qua explicatissimæ testatur mulierem non fieri ambidexteram, Et vtitur uoce (γίνεται) non autem (Φύεται,) ur ostenderet, (quantum ipse puto) sese loqui non tantùm de naturali generatione verum etiam de artificiali, vnde autem Hesy-

chius acceperit equam dici amphidexion, quod vtraque parte vteri nascatur, haud scio. Ex altera parte est Plato lib. 6. de leg. necnon Arist. 2. de partibus animalium capite primo, & 31. particula probl. 12. qui voluerunt homines nasci vtraque parte, scilicet dextera, & sinistra æque valentes, verum culpa nutricum fieri, vt secus eueniat cum infantes statim assuefaciāt potius dextris, quàm sinistris vti, imò Plato non solum volebat mulieres ad easdem corporis operationes idoneas veluti viros nasci, verumetiam eisdem disciplinis capiendis, & aquirendis aptas oriri: Et Aristot. 1. cap. libro secundo de historia animalium dicens solum hominem nasci ambidexterum, uidetur id tribuisse vtrique sexui. Adstipulatur quoque huic sententiæ ipsamet rei natura, quandoquidem æque mulier, atque vir eadem membra, eadem viscera, eadem vtrobique vasa, exceptis illis, quæ ad generationem pertinent, à natura obtinuit, accedit huic etiam ipsa experientia, cum quotidie videantur mulieres, quæ non modo valent sinistris manibus, imò melius, quàm dexteris; Nonnulli, (quemadmodum ipsæ arbitror,) vt hunc scopulum euaderent dixerunt: Hippocratem dixisse mulierem, ambidexteram non fieri, quod dextera vteri parte non gigneretur, quam interpretationem Glauciæ adscribunt Erotianus, & Galenus. Alij interpretati sunt de hermaphroditis, quasi mulier non fiat, hermaphroditus, sed vir solus; Verum huiusmodi interpretationes, tamquam ridiculas, & à mente Hippocratis longe alienas repudiarunt Erotianus, & Galenus; Itaque dicendum est; Hippocratem non negasse simpliciter mulierem fieri ambidexteram; Sed in comparatione ad uiros, quia certe mulieres multo rarius, siue natura, siue assuetudine fiunt sinistra parte æque valentes, quam viri, & ideo quod raro accidit, accepit Hippocrates perinde ac non fiat, sic enim dicebat Aristoteles tertio de histor. animal. 15. quod rarum est, haberi tamquam non sit; Possumus etiam aliter respondere, scilicet non nasci vere mulieres aptas ad vtendum sinistris manibus, quoniam, siue in sinistro, siue in dextero vteri sinu oriantur præ debilitate, nequeūt vnquā dexteras partes habere sinistris infirmiores, cum alioquin Aristoteles dixerit libro primo de communi animalium motu, & quarto de generatione animalium capite primo, semper dexteras esse calidiores, atque robustiores sinistris, licet & alio modo respondere, ac forsan melius, scilicet mulieres non fieri æque validas, & potentes sinistra, atque dextera manu: sed si quæ videntur tales non esse quia valeant sinistra, sed quia infirmiores fiunt dextera contra naturam, vnde non possunt eam plus sinistra exercere, ac proptereà potius ambisinistræ, ut est apud Aristophanum, quam ambidexteræ uocari debeant. Cur autē, (quod postremo proposuimus) id fiat, ut mulier rarius fiat ambidextera, ratio accipitur ab Aristotele, qui dixit in uniuersum mulieres ad cunctas actiones obeundas esse uiris impotentiores, quia frigidiores, & imbecilliores sunt, propter quod etiam sinistræ ut imbecilliores partes, sunt inefficaciores ad operandum, quemadmodum etiam Erotianus, & Galenus significasse uideatur. *Vtilitas Aphor.* Vtilis est aphorismus tantum ad huiusce euentus cognitionem consequendam, & etiam ad illud discendum mulier, cum sit uiro infirmior eam non posse tàm grauia tædia curationis, & supplicia sustinere, quàm uirum, An uerò ambidexteri sint malorum morum, ut aliqui credunt, haud decerno.

45 *Quicunque suppurati vruntur, vel secantur, si pus purum fluxerit, & album, euadunt, si verò subcruentum, & feculentum, ac fetidum pereunt.*

NON est quaerenda hic vlla connexio, cum toto genere differant hic, & antecedens aphorismus: clarum tamen est Hippocratis consilium, nempè docere quid expectandum sit, ubi empyci vruntur, unde sententia est pure prognostica, sine ratione, quae tamē diuiditur in duas partes, quarum prior est. (*Quicunque empyci, &c.*) Secunda est, (*Si verò subcruentum,*) & quantum ad priorem partem, certum est Empycos de quibus secundum Galenum hic loquitur Hippocrates propriç dici, quibus magna aliqua puris pars in thorace collecta est, siue post suppuratam aliquam inflammationem, siue ex materia à capite descendente, atque in pectore putrescente, ut retro diximus cum Hipp. interdum contingere est quoque, & illud certum ueteres medicos multo nobis audaciores consueuisse pro consumendo, & educendo pure ex thorace, modo secare, modo urere locum aliquem inter costas, ad hoc ut ibi foramine effecto non modo per illud pus euacuaretur, uerumetiam calor ille putrefactorius perspiraretur; fuisse autem huiusmodi consuetudinem apud veteres probat Galen. etiam testimonio Platonis Comici, qui de Cinesia Euagorę filio, qui ex pleuritico factus erat empycus, & semitabidus loquēs, scribit: eum ab Euriphōte medico fuisse in corpore multis crustis iniustū, Sed multo magis hoc potest comprobari ex ipsomet Hippocrate, apud quem fere nil frequentius reperitur mentione huiusce remedij. (*Si pus Fluat purum, & album.*) Puris boni condiciones ab Hippocrate descriptae in 1. progn vlt. & in prorrheticis sunt, vt sit album, aequale, purum, & quam minimè foetens, & ibidem loquens de ijs suppuratis, qui uruntur, ait eos seruari, quibus pus album, purum, & minimè foetens exit: Secundo de morbis tacet foetorem, & loco eius ponit fibras sanguinis. Hic quoque tacet foetorem, Sed si rectę res ipsa expendatur, est quidem diuersitas, at non contradictio, quandoquidem potissimę condiciones boni puris sunt, vt sit purum, hoc est nulli alteri humori, aut excremento permixtum, & album, nam cum pus fiat opera partium solidarum, quae sunt albae, necessario ijs assimilatur, quotiescumq; generationem naturalem habere debet, Cęterum de odore nil dicit, quia is in bono pure fere nullus est, aut si malus est, quam minimę id habet, imò si uerū sit muscum, nil aliud esse, quam vomicam in pus conuersam cuiusdam animalis, iam certum erit pus in aliquibus, etiam boni odoris fieri, (*Seruantur*) περιγίνονται sua lingua dicit Hipp. in progn: σώζονται: sed perinde est. In secūdo de morbis dicit, ὑγιεὶς τὰ πολλά, vt plurimum sanus fit, quae verborum varietas, facit vt credam eos, qui uruntur, vel secantur empyci, posse quidem effugere mortem, uerum nūquam ad pristinam atq; integram sanitatem redire, eo quod pus diu in thorace detentum, fieri non potest, quin labem aliquam ijs partibus poenę indelebilem inseruerit, sicuti uidemus eos, qui è grauissimo morbo euadunt, semper aliqua parte minus sanos degere, vt inre dixerit Auicennas, persunctis morbo acuto ferae semper aliquam partem Oblaesam remanere sicut testatur Auuerroes sibimet contigisse, qui ex grauissimo morbo à quo

Scopus.
Diuisio.

Dei solius beneficio euasit, arthriticus remansit, atque hęc de prima parte, sequitur modo Secunda, quæ est, (*Si autem subcr. &c.*) dicit Hipp. si sectis uel ustis pus subcruentum cenosum, & graueolens prodierit, extinguūtur: adeò ut sicut boni duas tantum condiciones attulir, sic mali tres, Verum hoc in loco plura

Quęsita 3. occurrunt quæsitu digna, quorum primum est, cur nō pares numero condiciones tradiderit boni, & mali puris, cum contrariorum sit eadem natura. Secundum est cur hic damnet pus subcruentum, & secūdo de morbis laudet illud cui insunt ἶνες καὶ ἶνες αἵματος, Tertium est, quale dicatur ab Hippoc. pus βορβορῶδες,

Ad 1. Circa primum dicendum est, licet actu non uideatur pares, attamen esse uirtute; quandoquidem sub nomine (*puri*) quod est græcę καθαρὸν comprehenditur, sed etiam quod non est mali odoris, ubi enim prauus odor est, ibi quoque impuritas adsit necesse est, adeò ut puritas, & albedo sufficit ad restandam ipsius puris bonitatem, quippe quod numquam sit sine aliquali febre, sed non multo, Quod

Ad 2. uerò secundo de morbis laudet pus, cui sanguinis fibræ insint, cum hic damnet ὕφαιμον, idest subcruentum est, tum quia fibræ, & quasi fila sanguinis indicant materiam esse benignam; tum quia materia subcruenta significat natiuum calorem non superare calorem putredinalem, & febrilem, nam cum materia quæ ad pus est ducenda sit sanguis, siue pituitosus, siue alterius generis, ut dicebam, naturalis calor nititur illum in partes solidas conuertere, & purum ab impuro separare, quo fit, vt oporteat ipsum dealbari, cū autem permanet color sanguinis ita, vt materia illa non sit verus sanguis, nec verè dealbata, proprie subcruenta dicitur, atque hæc indicat sanguinem permutari quidem à natiuo calore, at non ita, vt dealbetur, quod plane signum pessimum est, neque enim seruari possunt, quibus iam calor naturalis, ita est affectus, vt nequeat pus inchoatum ad perfectionem perducere, sed potius putrescere sinat, ita vt fętorem edat.

Ad 3. Circa tertium dicendum est Hippocr. puro opponere βορβορῶδες, quod est perinde, ac si dicatur impurum; Iam vero, ut pus laudabile sit, cum debeat habere eas condiciones quas docuit Hippocrates in fine primi prognosticorum, & in protrheticis, vt sit album, æquale, & leue, certum ubi impuritas reperitur, inæqualitatem quoque esse, scilicet alias partes esse crassiores, alias tenuiores, alias crudas, alias semicoctas, ob idquè inæquales, Iam δυσώδες, aut fœtidum, quod sit, non est quærendum, sicuti nec dubitare oportet, quin ubi fœtor est, semper esse putredinem, quemadmodum scripsit Galenus quinto de

Vtilitas aphor. simpl: med: 1 5. ac propterea semper malum esse. Vtilis est aphorismus ad prædicendum tum mortem, tum salutem, & simul ad cognoscendas puris qualitates tàm bonas, quàm malas; Sed confert etiam ad cognoscendas, quę potissima, & extrema sint remedia pro empyematicis curandis, nempè ustio, & sectio, quę ut fieri debeant docent Celsus Aetius, & Paullus lib. 6. cap. 44.

46 *Quorum hepar suppuratum aduritur, si pus purum fluxerit, & album, euadunt, n tunicam, his pus continetur, si verò qualis amurca fluat, pereunt.*

NON est longe quærenda præsentis aphorismi connexio cum superiore, quandoquidem ut in superiore egit de pure in thorace collecto, quod facit ἐμπύημα uocatum, sic nunc de pure in partibus naturalibus facto, Iecinoris exemplo accepto loquitur, ita ut etiam præsens sententia sit tota prognostica, ac in duas partes principales diuidatur, quarũ prior adhuc subdiuiditur in duas particulas, scilicet sententiam, & sententiæ rationem. (*Quibus iecur.*) Duo supponit Hippocrates alterum etiam Iecur suppurari, atque eam suppurationem non ἐμπύημα, sed διαπύημα uocari, sic enim dicit sua lingua, (ἧπαρ διάπυον,) qua uoce utitur quoque in prognosticis, & alibi. Alterum est cuiusmodi suppuratos nô minus uri consueuisse, quam ij, quibus intra thoracem pus est collectum. Quomodo autem urerent hoc uitium patientes docuit Hippocrates in libro de internis passionib. vbi per fusos buxeros oleo intinctos feruido, nec non per fungos ustionem huiusmodi esse administrandam monstrat. Aretæus, quoque libro de diutur: pass: cap. 13. plura hac de re, sicut & Cels: libro octauo adeò ut non sit dubitandum, quin Veteres poscente usu ad huiusmodi medicationem audacter deuenirent, quam sequens pus album, & parum salutem promittit, quemadmodum etiam in antecedente aphorismo dictum est. Verum circa hoc est nonnihil dubitationis, siquidem puris boni condiciones in proposito casu referens Hippocrates, & cum eo Celsus loco citatò, solummodo duas proponunt, puritatem, & albedinem, At Aretæus loco citato vbi docuit quando, & quomodo vomica Iocinoris extra protuberans incidenda, atque vrenda sit, addit, si debet æger seruari, pus exiens esse album, coctum, leue, & κακῶδες, idest mali odoris, nam de coctione & læuitate dicere possumus hasce duas condiciones complecti ab Hippocrate, & à Celso sub puritatis nomine, verum de malo odore, non ita dici potest, tum quia odoris illi non meminerunt, tum quia, vbi fœtor est, ibi necessario est putredo, quemadmodum habetur ex Galeno quinto de simpl: med: capite decimoquinto vbi verò est putredo, non potest esse coctio, & consequenter pus non potest esse salutare. Itaque vel addenda particula negatiua (μή) ita vt dicatur μή κακῶδες, idest haud grauis odoris, vel pro particula (κακῶδες) idem intelligamus, quod scriptum est ab Hippocrate primo prognosticorum vltimo, vbi ponit easdem condiciones puris boni, quas Aretæus, & loco, κακῶδες, habet ὡς ἥκιστα δυσῶδες, idest quam minimè graueolens. Nam vt optimè discurrit Galenus in eius loci commentario, cum pus fiat à calore putredinali, & à naturali vincente, licet alioquin bonum sit, haud potest ex toto fœtoris esse expers, sed ille quam minimus est, prout quoque putredo multo minor est, quam coctio, quibus fit pus. (*In tunica*) hæc est secunda particula primæ partis in qua rationem affert Hippocrates quamobrem pus album sit, & purum in ijs qui sunt seruandi, & est, quia non in corpore ipsius Iocinoris: sed in tunica ipsum ambiente vitium est,

Connexio

Diuisio.

vt etiam Celsus eleganter dixit, caussa verò propter quam albedo puris indicet malum esse intra tunicam, est quia corpus iocinoris est parenchyma, idest pura confusio concreti sanguinis, ac ob id rubrum est semper, & solidum, vt ait Hippocr. lib. de prisca med: tunica verò alba est, quæ cum sit efficiens caussa ipsius puris sibi illud assimilat, ac propterea dealbat, illud bene verum est, quod ait Aretæus, nisi cito bonum pus, per sectionem, & vstionem euacuetur corrampi, ac tandem ipsius visceris corpus corrodere, & consumere, quodammodo si cito excernatur, Iecur expers labis remanens, haud exitium afferre potest, veluti, nec membrana illa pertusa, Sed dicet aliquis si verum est, quod ait Aretæus

Dubit. extuberantem vomicam esse statim secandam, & vrendam, cur Hipp. hoc in loco

Solut. co solius vstionis, non item incisionis meminit, vt in superiori? Dicendum est non meminisse, quia vstio incisionem præsupponit, Etenim ignis semper aperit non autem è conuerso incisio, & apertio vrit: imò vt magis aperiat ignis, solent Chirurgi, vt similiter admonet Aretæus gladiolum quo volunt aperire, simul incendere, & præsertim quādo ex ipsa incisione timetur nimium sanguinis profluuium, vt in iocinoris pertusione; Etenim tunc simul ferrum incidens, & comburens statim sanguinem fluentem comprimit pro quo etiam causticis solemus vti (*Sin autem amurca*.) Hæc est secunda pars aphorismi principalis: quam solam habet Hippoc in Coacis prænot: vbi loquens de narijs iocinoris affectionibus, habet hæc verba. (*Quibus secundum iecur vstis, veluti amurca exit, mortale*) quamquam in aliquibus codicibus (*legatur*) incisis, & vstis. Iam verò considerare oportet, quid propriæ ἀμόργη vox vsurpata ab Hippocrat. significet: nam siue dicatur simpliciter ἀμόργη, vt hic siue οἷον ἀμόργη, vt in Coacis prænot: perinde est. Deinde videndum erit, quæ sit caussa cur pus simile amurcæ sit vsque adeo exitiale. Circa quæ omnia dicendum quod ἀμόργη, idest amurca, ut scribit Galenus in comm: apud Græcos proprie significat olei fæcem, quod etiam in libro de vlcer: testatur. Verum quomodo hic Hippocrates accipiat huiusmodi vocem discrepare nonnihil uidentur Gal. & Erotianus in Onomastico, is enim sic appellari à Sene per similitudinem uoluit incoctam iocinoris putrilaginem, Huic uerò magis placuit sic uocari ab Hippoc serosam sanguinis Iocinoris partem. ego verò puto sicuti fex olei est quoddam crassamentum subatrum, & pingue: Sic ubi sanguis in uomica iocinoris diu mansit, & computruit prauo modo, eum huiusmodi amurcæ similem euadere, & consequenter mortem portendere: nam ubi tanta est putredo in ipso uiscere, quod est sanguinis officina, & quod tanti refert ad uitam ipsam protrahendam, nihil

Vtilitas spei superesse potest, Vtilis est aphorismus ad prædictionem faciendam, & ad-

Aphor. monēdum medicos, vt statim ac pus factum est circa aliquod uiscus, illud è corpore tollatur per incisionem, & vstionem, si tolli potest, & præsertim circa Iecur, quod cum semper sanguine multo exuberet, in ipso curando potissimum utendum est ustione, siue per causticum medicamentum, siue per ignem, quo statim sanguis supprimatur.

47 *Dolores occulorum post meri potionem, & aqua calida balneum venæ sectione curato.*

HVNC aphorismum pleriquè interpretes omiſſerunt, tamquam idem ſit cum eo, quem tradidit libro ſexto aph. 31 Sed cum videam ipſum à Galeno ſatis longo, nec inutili commentario fuiſſe interpretatum, nec ipſe illum ſilentio præterire volui, etſi alioquin nullam cum ſuperiore, & ſubſequente connexionem habeat, Hippocratis autem conſilium eſt docere, quæ remedia conueniant, & quo ordine ſint adminiſtrãda in doloribus occulorum, adeo vt ſit purum præceptum curatorium, ſine ratione, & ſine commoda diuiſione. (*Dolores occulorum*;) Quod dicit Hippocrates eſt in curandis occulorũ doloribus prius potu exhibendum merum, deinde vtendum balneo, & poſtremo venam incidendam, quæ omnia quoniam nimis vniuerſaliter, & indiſtinctæ ſunt propoſita, paullo diligentius ſunt expendenda, & primum illud ſciendum Galenum ſentire hunc aphoriſmum omnino ex ijs eſſe, qui fuerunt interſerti, quiquè minimè ſunt Hippocratis germani, tum quia eſt valde diuerſus ab alio ſimili, qui habetur lib 6. aph. 31. tum quia nullam eſt reperire affectionem in qua ſimilia remedia poſſint iure eô ordine adminiſtrari, Et quia fuerunt ex interpretibus aphoriſmum uerę Hippocrati adſcribentibus, qui dixerunt: hæc remedia eſſe accommodata, vbi dolores occulorum fiunt à ſanguine multo, & craſſo, eo q̃d multitudo exigat ſanguinis per ſectam venã miſſionem, quæ fieri nequit niſi prius ſanguis fluidus reddatur vini meraci potu, & balneo, cõtra hos monſtrat Galenus minimè id poſſe fieri in ſanguinis craſſi multitudine, quoniam vbi ſanguis abundat ſtatim poſcit euacuari, abſquè alio præcedente auxilio, vbi uero ſit tantum ſanguis craſſus, non item copioſus, conuenire quidem pro ipſo attenuando, ac fundendo vini meri potionem, & balneum, at non conuenire ſanguinis miſſionem; quæ ipſi multitudini debetur, Addit melius feciſſe Aſclepiadẽ qui prius per phlebotomiam euacuata plenitudine vtebatur vino, & balneo, quippe quæ ſine maximo dettimento haud ſuſtineutur à plethorica diſpoſitione, atq; hæc Galenus pro ademẽda penitus aphoriſmo authoritate. Cæterum quia nec ratione, nec experientia veritatem ipſius conſtare exiſtimat tentandum eſt, num ſaltem aliqua ratio proponi poſſit, qua eiuſmodi ſententiam tueri liceat, nam certum eſt Hippocratem in lib. de acut: ad explorandam pleuritidis naturam priuſquam ad venæ ſectionem deueniat, vti fomentis calidis tàm humidis, quàm ſiccis, quæ vbi non proſint, atque ægritudinis naturam detexerint, tum ad venæ ſectionem deſcendit, Pari igitur modo forſan dici poſſet, vbi dolores occulorum maximę urgent, nec dum ipſius natura plenè explorata eſt, pro tentanda ipſius materiæ diſcuſſione, & vinum merum, & balneum proponere, quib. fruſtra adhibitis, & iam comperto cauſſam affectus non eſſe materiam leuem, nec diſcuſſu facilem, tunc præcipere, ut ſanguis mittatur non tantum pro ſanguinis exuberantia tolenda, quantum pro doloris magnitudine ſedanda, ſiquidem alias ipſemet Galenus dixit, nil eſſe efficacius aduerſus

Fffff omnes

Vtilitas Aphor. omnes dolores ipsa etiam larga sanguinis missione. Itaque vtilis est aphorismus ad medicinam exercendam, & ad docendum sanguinis missionem haud semper esse anteferendam alijs remedijs: sed interdum quoque esse post alia auxilia differendam. *Dubit.* Verum illud dubium est quomodo vmquam possit ex vsu esse in doloribus occulorum meri potio, quandoquidem Galen. 4. de med: local. cap. 8. ex Archigene scripsit in occul: affect: conuenire aquæ potum, cui dupliciter respondere licet, *Solut.* vno modo ibi loqui de fluxionibus occulorum, quibus certè aduersatur vini potus, alio modo dicere vinum administrari posse, vel vt remedium, vel vt victus instrumentum, primo quandoq. conuenire dixit Hippoc. secundo modo damnauit illud Archigenes.

---

48 *Aqua intercute laborans; si à tussi habeatur, desperatus est.*

SVPRA lib. 6. Aphor. 35. interpretatus fuit ab Excellentiss: Mercuriali hic Aphor. vt propterea ab eius expositione nunc supersedeat.

---

49 *Vrinæ stillicidium, & mingendi difficultatem, vini potio, & venæ sectio soluit, incidere autem interiores.*

SI vt Galenus, & alij fecerunt, demamus ex hoc, illum aphorismum (*Hydropicum si tussis habeat sine spe est,*) qui etiam habitus est lib. 6. aphorism. 35. quique fere nil à præsenti discrepat, dubio procul afferri potest aliqua cum *Connexio.* antecedente connexio, quoniam vterquè sententia practica sententia est, vterquè de dolore, & vterquè de isdem remedijs, nempè vini potu, atque venæ se- *Scopus.* ctione, vnde dicere, quoque possumus Hippocratis mentem fuisse monstrare, quibus remedijs curanda sit vrinæ difficultas. Est autem fine ratione, & diui- *Diuisio.* ditur in duas partes, in sententiam, atque in præceptum. Sententia est. (*Stillicidium, & difficultatem vrinæ meri potio, & venæ sectio soluit*) præceptum uerò est. (*Internas autem venas incidere oportet.*) (*Vrinę difficultatis.*) Habetur hæc eadem sententia secundo Epidem. sect. 6. & 6. aphor. 36. Verum hic vna uox est θώρηξις, quæ ibi non habetur, & quæ forsan in caussa fuit, vt Galenus hunc quoque aphorismum sit interpretatus, quemadmodum etiam nos faciemus, *Stranguria, quid.* Alias dixi, & nunc cum Galeno repeto stranguriam, quam aliqui latini stillicidium vrinæ, alij sub stillum lotium uocauerunt, esse quando urina guttatim *Dysuria, quid.* eijcitur, Vrinæ uerò difficultatem seu dysuriam esse, cum mingitur, uel cum dolore, uel cum difficultate, ita ut & pluri tempore, & conatu sit opus, Vtraque affectio diuersas caussas habet, & diuersos morbos sequitur, prout cõtingit lęsis actionib. uarijs, quales sunt hęc, s. intemperiẽ cũ materia, necnõ solutionẽ cõtinui, & morbũ in uia, & quantitate, atq; numero. Iam uerò stranguria propriæ fit, uel ob lotij acrimoniam, uel ob retentricis debilitatem ab intemperie, & præsertim frigida inductam: Porro dysuria, ubi est cum dolore, uel ab ulcere fit,

fit, vel ab inflammatorio dolore, vel ab inæquali intemperie, vel à flatu, De quibus autem loquatur in præsenti, dicemus paullo post (*Meri potio*) θώρηξις, Græcis duo significat, & vini potionem simpliciter, & meri: Vtraque conuenit, vbi enim malum fit aut à flatu, aut ab intemperie frigida, aut ab obstructione aliqua sine corporis repletione potus vini, atque etiam meracioris conducit, nam existente plenitudine, vinum magis perduceret materiam ad partem affectam, (*Et venæ sectio.*) Vbi corpus plenum sanguine fit, semper sectio venæ conuenit, à quacumque caussa fiat vrinę vitium, sed multo magis vbi acrimonia est in vrina, & vbi tumor aliquis inflammatorius vasa mictioni famulantia occupat. (*Incidere autem oportet*,) Galenus sese hac de re locutum esse in antecedente libro testatur, quod & ipsi fecimus, Vnde nunc sufficiet pro hac secunda parte illud vos monere, dixisse Hippoc. (*internas*) numero plurium, vt doceret tàm inferiorum, quàm superiorum venarum incisionem conuenire, & præsertim quando affectus non tantum est in vesica, verum etiam in ipsis renibus, qui vbi laborant aut inflammatione, aut aliqua calida intemperie cum sanguinis plenitudine; sententia est Hippocratis, atque Galeni, tàm supernas, quam infernas venas secari posse, Cur verò potius internarum sectio præcipiatur, Est, tum quia sic magis plenitudo exinanitur, tum quia & à vesica, & à renibus, illæ magis trahunt, Est utilis aphorismus pro curatione vitiatæ mictionis, quæ & molestissima esse solet, & insigni periculo plena. Et quamquam vini administratio periculosa videatur in illis præsertim qui laborant inflammatione, & quorum corpus sanguine est repletum, attamen si vinum, vt medicamentum accipiatur, quemadmodum frequentissimę ipsum vsurpabat Hippocrates, in plerisquè concedi potest, in quibus gratia victus minimę concederetur. Balnei autem cur, nec in præsenti, nec in antecedente libro, nec secundo Epidemiorum meminerit Hippocrates, cum tamen ipsum, & ratio, & experientia conuenire doceant, puto caussam fuisse, quia dumtaxat remedia, quæ alijs non ita ex vsu videri possent, proponere uoluit, manifesta autem & vulgata dimittere: Etenim balnea, quæ quotidie apud omnes vsurpabantur non est credibile non fuisse quoque adhibita in ægritudinibus curandis, in quibus spes erat ipsa iuuatura. *Utilitas Aphor.*

---

50 *Ab angina habito, tumor, & rubor in pectore superueniens bonum, extra enim vertitur morbus.*

MERCVRIALIS huius Aphorismi expositionem dimisit, quoniam supra lib. 6. Aphor. 35. interpretatus fuerat.

51 *Quibus cerebrum sphacelatum id est corruptum est, in tribus diebus pereunt, si vero hos euaserint, sani fiunt.*

APHORISMVS hunc antecedens etiam 6. lib. 37. habetur, nec non in Coacis prænot: & secundo de morbis, vt non dubitare liceat, quin sit germanus, verum cum ab alijs dimittatur, & à nobis sit expositus anno præterito, de illo non loquemur. Quem autem sumus expositvri, nullam sanè connexionem habet, nec ab Hippoc. alibi, quam in prænot: Coac: habetur, & secundo de morbis. Docet autem Hippocrates, quid præsagiendum sit in Sphacelo cerebri, Est itaque sententia prognostica sine ratione, & diuiditur in duas partes, quarum prior est. *(Si cerebrum.)* Secunda *(Sin verò hos effug. &c.)* Primum igitur aggredientes necesse est, quid sit cerebri Sphaclus edoceamus, de quo tractauit Hippoc. etiam secundo de morbis tribus in locis, necnon in Coacis prænot: Quem igitur Hippoc. σφάκελον, siue σφακέλισμον vocat, Latini nostri transferre solent siderationem, seu corruptionem. quæ affectio non solum cerebro, sed etiam alijs partibus contingere solet, nam apud Hippocratem certum est inueniri hanc vocem vsurpatam vno modo vniuersaliter pro corruptione cuiuslibet partis viuentis, vt testatur Gal. lib 2. de fract. & lib. de tum: præter naturam, vnde Theophrastus quinto de caussis plātarum c. 11. vsurpauit in plantis ficut, & Arist. lib. de iuuen. & senec. seu de morte & vita, qui etiam in alijs alibi ea vsu est, vt tertio de hist: animal. c. 4. 3 de partibus anim: 9. & primo problem. 9. alio modo, pro ossis cuiusquè corruptione; quod latini plerisquè siderationem Con: Cels: lib 8. cap. 9. ossis vitium nuncupauit, atque sic frequentissimę vsurpasse in libris de artic: inuenitur Hippocratem vt cumque autem semper est, veluti via quædam ad gangraneam. Verùm idem Gal. 2. de loc: aff: docet compluribus alijs modis σφάκελον esse ab Antiquis acceptum, vt neque ita constet quo pacto sit hæc vox in præsenti aphor: accipienda. Vnde satius Galenum ipsum sequamur, qui in commentario vbi scribit, nequaquam intelligi posse aphorismum pro corruptione, seu putrefactione totius cerebri substantiæ, quæ est veluti ipsius gangræna, sed pro magna inflammatione, vel alio affectu, qui ad ipsam deducat, quasi sit veluti incipiens sphacelismus, & corruptio, alioquin curari non posset, vt enim gangræna incipiens, sæpenumero remedijs compescitur, vbi autem facta est, omnino perdit; sic & Sphacelismus incipiens curari potest, non autem iam consumatus, itaque Hippoc. sententia, qui loquitur de curabili Sphacelismo, sic intelligatur decet, s. de affectu graui, ad Sphacelismum perducente, quo pacto etiam secundo de morbis ipsum fuisse locutum & rationi, & illius doctrinæ ac verbis consentaneum est. Si quidem declarans Sphaceli cerebri generationem, scribit illam fieri ex aliqua magna intemperie antecedente, licet & hæc à caussa externa, vt percussu & casu oriri possit *(In tribus diebus pereunt.)* Vbi incipit cerebrum putrefieri ob magnam aliquam antecedētem affectionem si pergat, id accidit quod dicebat Gal. 4. de loc: affect: accidere cordi, quod vbi inflāmatur necessario æger interit, priusquam

Scopus.
Diuisio.
Sphacelus quid.

affectus

affectus augumẽtum perueniat, sic enim & incipiens corruptio cerebri pergat, antequam ad augumentum perueniat in ipso initio perit, quod est intra triduũ, ita enim intelligendum est, quod ait Hipp. (ἐντρίσιν ἡμέρῃσιν,) idest intra tres dies non quod tertia die pereant, vt aliqui male sunt interpretati, sed quod eam non pertranseant, tanta enim est cerebri, & cordis dignitas, vt nullo graui affectu possint diu laborare seu vt dicebat Plinius macerari. Sed necesse est, uel declinent, vel perdant, nec obstat, quod Hipp. in Coacis prænot: dicebat alios perire tertia die, alios septima die, vt etiã tertio de morbis, quinta, quoniam vbi libros illos condidit, nondum eam rem ita explorauerat, quemadmodum in senectute, in qua libros aphorismorum edidit, licet etiam dici possit in robustiorib. produci posse interitum vsque ad quintam, atq; septimam diem. (*Si autem vos effugerint.*) Hæc est secunda pars in qua dicit Hipp. si qui incipiente cerebri Sphacelismo tertiam diem euaserint, sanos fieri, i. non modo à morte liberari, verumetiam ad pristinam sanitatem redire; cuius rei ea est ratio, q̃d vbi terminus mortis prius iam exactus est, signum est, haud fuisse initiũ illud morbi graue, alioquin interemisset ægrotantem, vnde necessario integra sanitas expectari debet, quia sicuti dicebat Celsus cor longa morbi tædia non sustinere, sic dicẽdum est de ipso cerebro, quod si non excedit saltem dignitate æquat ipsum cerebrum, Vtrum autem post triduum statim ad sanitatem redeat, an longiore tempore, licet non diffinierit Hippoc. existimandum est tamen cum affectus principium non fuerit ita magnum, debere cito desinere, Est utilis tãtum ad prognosim faciendam: de qua dicebat Hipp. 2. Epid. sect. 6. Pulchrum autem, & ex medici dignitate fuerit mortem ipsam, aut vehementes dolores prædicere, Potest autem etiam ad usum aliquem practicum inseruire, nempè ad succurrendum statim, vel ex sectione, & ossis separatione significata in Coacis prædict: vel alijs auxilijs ab ipso propositis secundo, & tertio de morb: lib. *Vtilitas Aphor.*

---

32 Sternutamentum fit ex capite, calefacto cerebro, aut humectato eo quod in capite inani. Aer enim intus contentus extra erumpit. Sonat autem; quoniam per angustum ipsi est exitus.

PVTANT aliqui posse hunc aphorismum connecti superiori, Si dicamus in illo tractasse de signis prognosticis à graui capitis affectu captis, nunc vero agere de ijsdem, Sed à mitiore affectu nempè sternutamento comparatis. Verum falluntur, quia præsens nihil minus est, quàm prognostica, imò tota est theorica, in qua nil aliud intendit, quàm pro vsu medicinæ docere quibus de caussis fiat sternutamentum, Etenim ex usu esse interdum sternutamentum alias docuit, & in antecedente libro, & secundo Epidemiorum, quando præcepit pro secundinis educendis faciendum esse sternutamentum; Diuiditur aphorismus in tres partes, scilicet in sententiam, & in duas, quas adfert caussas, quarum vna est, quare fiat expulsio, & motus, secunda quare fiat ille sonitus, uideamus, itaque primum sententiam, quæ est. (*Sternutamentum, &c.*) Quod Græci dicunt πταρμὸν, Latini nostri sternutamentum dixere, *Scopus. Diuisio.*

Sternutamentum, quid. dixere, Et vt dicebat Aristot. 1. de histor: animalium 11. nil aliud est quam vniuersi flatus ex naribus eruptio, & à Gal. 1. capite libro secundo de sympt: caussis datur ipsi primus locus inter symptomata, quę fiunt naturæ stimulatæ opera. Itaque ad faciendum sternumentum tria concurrunt Motor, materia mota, & locus per quem mouetur, Motor est ipsa expultrix facultas cerebri, quæ stimulata à spiritu, vel copioso, vel acri circa cauitates, & in cauitatibus ipsius existente non sine impetu per nares extrudit, adeo vt materia mota sit spiritus, & locus per quem materia mouetur sunt ipsarum narium meatus, vt etiam dicebat Aristotel. loco commemorato, necnon 33. sect. problem. Ad faciendum autem spiritum illum, quem Hippocrat. vocat Aerem, duo conueniunt, humor in loco contentus, necnon calor natiuus, vt bene ait Galenus, qui ex ipso humore vaporem, & spiritum elicit, Excitatur verò calor, aut sponte, aut à caussa externa, vnde fit vt qui nares penna, vel alio ierunt, protinus sternuant, sicut & qui solem aspiciunt, quibus propterea dicebat Aristotel. 33 sect. problem. 4. quia Sol. calefaciens mouet, perinde ac qui penna nares stimulant, vtriquè enim motu calefacientes velociter, ex humore spiritum educunt, qui per nares uelociter motus facit sternutamentum; sic quoque piper tritum sinapi, euphorbium naribus adhibita, & cerebrum calefacientia, spiritum ob id generantia sternutamentum pariunt. Atque hoc summatim est quod dixit, & dicere uoluit Hippocrates in duabus prioribus aphorismi partibus. Sequitur modo tertia, quæ est. (*Sonat autem*,) & in qua quod vult dicere Hippocrat. est ob id fieri sonitum illum in edendo sternutamento, quoniam aer, siue spiritus, aut flatus per angustiam cum impetu exit, Vt enim experimento quotidiano exploramus in bombardis fieri strepitum illum ingentem, eo quia ex puluere ignito excitatur spiritus, qui cum loco illo nequeat contineri, magna ui per angustam uiam truditur, haud secus in sternutamento, ubi calore ex humido excitatus spiritus in cerebro contineri non potest à facultate expultrice cuius organum est calor, uehementer per angustos narium meatus actus effracto uehementer aere, strepitum illum edit, qui sonus nil aliud est nisi magna, & impetuosa quędam aeris fractio. Porro caussa finalis ipsius sternutamenti est, ut cerebrum à superuacanea humiditate exigatur. Sic enim plerumque uidemus sternutamentum sequi pituitæ muccosæ exitum, siue sponte, siue ipsa factum emanatione, Imò uero etiam impetu illo tussis per mota elicit ex partibus spiritualibus humiditatem. Atque hæc est illa Hipp. philosophia, quam accepit ingratus Aristot. nec umquam illius nominatione gratias ipsi egit, Verum hoc in loco nonnulla sunt problemata proponenda, & dissoluenda Vnum

Probl. 5. est cur qui patiuntur grauedinem magno sternuendi afficiũtur desiderio, haud tamen sternuere possunt, Alterum est cur confricatis oculis sternutandi, appetitus ille desinat: Tertium. Cur dormientes non sternuamus, Quartum cur putauerint sacram rem veteres, imò uero, ut Deum adorauerint, quemadmodum scribit Aristot. 33. partic. problem. 7. quæ à media nocte ad meridiem, Quintum, & postremum est, ad quem usum medicinæ uoluerit Hippocrates hunc

Solut. 1. aphorismum nobis relinquere. Circa primum dicendum est uerum effectorem sternutamenti esse spiritum illum, siue aerem cerebri inexistentem, qui

ubi

ubi non impeditur,& stimulat,à natura extra protruditur, sicquè sternutamentum facit, vbi verò stimulat, sed ab exeundo impeditur non sternutationem, Sed sternuendi cupiditatem parit, Impeditur verò, aut quia meatus illi sunt à muccosa materia obstructi, vt accidit senibus, quos Aristoteles trigesimatertia particu. problem. 12. dicebat difficiliter sternuere, quoniam meatus natium ipsorum sunt obducti, & conniuentes, quamquam hoc contingere potest, ob materiæ crudæ, & crassæ inobedientiam, atque facultatis expultricis imbecillitatem, aut quia productus flatus ex materia cruda adhuc est crassior, quàm vt facile exire queat, vnde in principio grauedinis fit hoc impedimentum, & sternuendi vanus appetitus, qui cocta materia cessat, & hinc etiam fit, vt qui nequeunt sternuere, si vertant faciem ad solem sternutent, quoniam attenuatus sic uapor facilius prorumpit. Circa secundum iam dixi id quod tradidit Aristoteles trigesimatertia sectione problematum quinto ex illa confricatione excitari calorem, qui excitans quidem flatum, sed propter viciniam occulorum, & narium dissipat, & consumit adeo vt inanem illam sternuendi cupiditatem penitus finiat modo citius, modo tardius pro ut copiosior, aut crassior est materia, atque hinc colligitur pestem illam, qua sternuentes peribant fuisse uetam, quod scilicet tunc cerebrum humiditate excrementitia repletum eo concussu in ventriculos cerebri humorem præcipitaret,qui occlusi apoplexiam, & subitaneam mortem inducebant, vtrum autem tunc primum inductus sit mos sternuentibus bonum omen præcandi, vt plerique credunt, arbitror multo ante fuisse morem sternuentes salutis ominatione prosequi, quod non modo tempore Tiberij qui, ut ait Plinius lib. 28. capite secundo iussit quoslibet hoc erga Imperatores etiam in lectica existentes facere, uerum etiam tempore Aristotelis, qui dixit primo de historia animal. 11. & 33. sect. problem. sternutamentum habitum pro signo salutari, & sacro, illud bene uetum est Veteres alio fine salutare consueuisse sternuentes quasi illis de bona cerebri ualetudine congratularentur; tempore autem illius pestis salutabant, tamquam præcantes ipsis à Deo salutem, & ab illa repentina morte liberationem, Cur autem dormientes (quod erat tertium propositum) non sternuant est, quia ad huiusmodi operationem efficiendam concurrunt etiam facultas animalis, scilicet imaginatiua, & voluntaria, quæ quoniam in somno, ut dicebat Aristot. ligantur inde fit, ut nequeant operari, nam ita esse monstratur, quia in potestate hominis sæpe est tàm facere, quam cohibere sternutamentum. Imò dicebat Galenus, & recitat etiam Raby Moses in Aphorismis esse aliquos motus manifestos, qui ubi exuberant ita ut lædant, curantur cohibitione, atque cessatione, cuiusmodi, est uomitus, tussis, singultus, sternutatio. Circa quartum Aristoteles ipse abundè satisfecit, qui in problem: loco citato propterea dixit sacrum esse putatum, & uocatum vulgo sternutamentum, quoniam significat robustum esse, & sacrum cerebrum, quod est sedes, & domicilium mentis quæ, est res in homine sacra, vbi notandum est ex eo loco posse colligi quandoq. etiam Arist. cum medicis, & Platone censuisse non cor, sed cerebrum esse veram animi sedem, Quintum erat de usu, & utilitate præsentis aphorismi, quæ una uidetur esse cognitio naturæ, & caussarum ipsius sternutamenti, quam rem uoluit Hippocrates medicos

Ad 2. *Ad 3.* *Ad 4.* *Not.* *Ad 5.*

medicos docere, vt alacriter, vbi ars postulat, ad excirandum sternutamentum accederent, & ne deterrentur, vbi sponte illud in morbis fieri viderent: Nam in Coacis prænorionibus scriptum habetur morbis pulmonum superuenientia sternutamenta esse perniciosa alijs vero morbis etiam exitialibus esse vtilia, vnde solent medici, & vulgares vbi vident grauiter ægrotantes sternuere, optimam spem salutis concipere.

---

53 *Quicunque hepar circundolent, his febris superueniens soluit dolorem.*

CERTE si præsens aphorismus fuisset locatus, vel ante, vel post quadragesimum septimum aphorismum melius fuisset, & connexio manifesta esset, siquidē vtrobiq. de Iocinoris effectu tractatur, & quamquam aliqui aphorismum non interpretentur, tamquam non germanum, Galenus tamen videtur, vt legitimum agnoscere, vnde & ipse iudicaui interpretandum maximè, quod habetur etiam in Coacis prænot: Est enim sententia progn: & quodammodo curatoria, cum medicus ex hoc intelligat, quid sibi agendum sit in doloribus ventris citra febrem: Nullam habet rationem, nec diuisionem. (*Quibus hepar.*) Et si aliqui codices, sint cum particula aduersatiua, aliqui sine, placet tamen magis, vt sine illa particula legatur, quia vt dixi, nulla est connexio, sicuti esset. Si loco, quem monstraui fuisset positus: In Coacis prænot: deest particula illa aduersatiua, & addiur particula ἐξαπίνης nec malè, vt paullo post dicam, Pro iocinore autem non solum intelligendum ipsum viscus, sed & totum illud latus, & partes ipsi circumsitæ imò possuntomnes partes dolentes præsertim intimæ sub hæpate complecti, cum, vt ait Galenus in libro de diff: respiratione ea fuerit Hipp. sempiterna consuetudo, vt sub nomine vnius rei plura cōplecteretur. (*Circumdolet.*) Galen. vocem περιοδυνέους, interpretatur de uehementi dolore, & certę si loci omnes (qui sunt plurimi) considerentur, in quibus Hippoc. hac uoce utitur, nequeunt, de alio, quam de summo dolore intelligi, qui cum fiat à uarijs caussis continuū soluentibus, certę ratio curationis monstrat de eo summo dolore ipsum uerba facere, qui à materia frigida tenui, ac uaporosa originē ducit, Vnde iure addita est uox ἐξαπίνης, in Coacis prænotionibus, quia huiusmodi dolores, qui fiunt à flatibus & tenuibus succis, ut plurimum fiunt repente, secus quam qui fiunt ab aliqua insigni intemperie, atque succis crassis, quoniam hi efficiuntur paullatim, & longiori tempore. (*Febris superueniens*) notat Galenus, & bene, vocem ἐπιγενόμενος, idest superueniens denotare id quod ante non aderat, tamquam certo Hippocr. loquatur non de dolore inflammatorio, quem semper febris comitatur, sed de dolore sine febre cuiusmodi esse solet is, qui fit, materia frigida tenui, atq; vaporosa, & vere ratiocinatur Galenus dolores vehementes de quibus loquitur Hippocr. non fieri posse ab obstructione, & crassa materia, quoniam illi non sunt magni: sed neque ab inflammatione, vel suppurata, vel non suppurata potius grauatiui, quoniam ad esset febris, vnde necessario fiunt à materia flatulenta distendente partes neruosas Iocinori circumsitas. (*Soluit,*) idest perfectę liberat, quoniam calor febris consumit, & dissipat tum materiam frigidam, tum maximę flatus, Sed hoc in loco, Tres oriuntur

Scopus

Not.

tur contemplationes, Vna est, quomodo Gal. dicat dolores magnos non fieri ab obstructionibus, cùm certum sit dolores colicos factos ab humore crasso frigido, & vitreo à Praxagora, & Philotimo vocato, esse atrocissimos, & uehemẽtissimos secundum Gal. 12. meth & 1. prorrhet: vltimo, adeo vt fuerint, qui acerbitatem doloris sustinere nequeũtes, sibi ipsis exitium procurarunt. Præterea cum febres cõmuniter soleãt affectus frigidos, tàm à vaporibus, quàm à tenuibus, & flatulẽtis succis genitos vbiq. finire, cur Hipp. hoc potissimũ voluit de Iocinoris dolore docere. Tertio dignũ est cõsideratione vtrũ etiam aliquãdo possint dolores à caussa calida sine inflammatione tamen finiri. Ad primum dicendum est Gal. id dixisse, non de qualibet parte dolente, Sed tantummodo de ipso hepate, quippe quod laxũ, & molle, penéq. sensus expers sit existens cedit facile humori obstruenti, ob idquè dolorem non facit, similiter & ipsum cingens membrana crescente Iocinore paullatim extenditur, quò fit, vt neque subito, neque magnus fiat dolor, secusquam intestinis contingit: quæ tota sunt neruea, atque extensa tum subitos, tum magnos dolores inducunt. Et quamquam peritonęum sit membrana neruea, & paullatim sine dolore in hydropicis extendatur, est tamen genus quoddam mollius quam intestina, atque ita fabricatum vt extendi possit in necessitatibus, & præcipuę dum animalia vterum gerunt; Sic etiam dicebat Galenus in iocinore non fieri œdema, quoniam ipsius facultas alterat, & consumit materiam pituitosam, vt non possit colligi, & facere œdem à quamquam dicat cap. 5. eiusdem lib. facere œdematosas affectiones quas Hipp. vocat sua lingua 4. Epid. ζυμώσις. Ad secundum dicendum est Hippoc. ob plures caussas peculiariter hoc de iocinore docere voluisse, Vna est, quia iecur eiusquè partes uicinæ frequenter solent dolere, quoniam ibi fabricantur humores, & excrementa, quæ cumulata dolorem faciunt, & dicebat Hippocr. 4. de morbis pueros vocare iecur cor, atque iecur esse quod morbis affligitur, cor autem ob soliditatem substantiæ, & ob uiciniam vasorum magnorum in quæ effundit statim quicquid humoris ipsum lædit, morbis non macerari diuturnis, scilicet vt dicebat Plinius, Altera est quia iecur febribus occasionem ingentem ob sui caliditatem, & sanguinis copiam præbere solet. Tertia est, quia medici metuunt semper calida pręsidia hepati adhibere, ne magis illud incendant, Vnde vt hanc inutilem formidinem ex animis medicorum demeret, voluit Hippocrates hoc aphorismo monstrare sicuti febris superueniens interdum dolores iocinoris soluit, scilicet qui fiunt à flatu, & frigidis succis, pariter medicum debere in similibus casibus remedia calida non respuere. Ad tertium, atque postremum dicendum est, humores calidos uel esse valde calidos, vel moderate, si sint ualde calidi certè à febre superueniẽte magis accenduntur, & deteriores euadũt, sin uerò tepidiores non inconuenit, quin à calore febrili cõsumantur, & consequenter dolor ab ipsis genitus finiatur. Atque hinc facile colligi potest aphorismum non modo utilem esse ad prognosim, vt initio dicebam, verum etiam ad curationẽ faciendam, scilicet non tanti semper esse indicationem ab affecta parte acceptã, quanti ea quæ fit, vel à morbo, vel ab ipso symptomate, siquidem & si iecur sit uiscus calidum, ubi tamen afficitur ab affectu frigido, & à dolore magno horum potius, quam temperamenti partis est ratio habenda, Sic enim & in hydro-

Not. 3.

Ad 1.

Ad 2.

Ad 3.

Vtilitas Aphor.

pe calefacere solemus iecur, vbi impensè refrigeratum sit, tam à caussis calidis cuiusmodi sunt febres acutæ, quàm ab alijs frigidis caussis, licet Cardanus secus existim. 2. in progn. Hipp. circa initium.

54 *Quibus à venis sanguinem mittere confert, his vere venam oportet secare.*

GALENVS in commentario præsenti nil aliud facit, quam monstrare, nec ab Hippoc. hunc aphorismum scriptum esse, cum sit pars, & veluti truncus quidam antecedentis 47 lib. 6. nec bene fecisse eos, qui immemores antecedentis interseruerunt. Et similiter eos interpretes errasse, qui hunc sunt interpretati, aut nulla antecedentis facta mentione, aut diuersa interpretatione addita, quocirca neque nos quicquam de ipso dicemus, maximè quod proprio loco satis copiose ipsum exposuimus.

55 *Quibus inter ventriculum, & septum pituita reposita est, & dolorem affert non habens exitum, neque ad alterum ventrem, his per venas ad vesicam pituita versa, soluitur morbus.*

Connexio. HAVD dubium est, si auferamus antecedêtem aphorismum vt fecimus fore deinceps coniunctum præcedenti, quandoquidem & in illo, & in hoc agitur de dolore ventris, licet diuerso modo, cum in hoc Hipp: consilium *Scopus.* sit docere exemplo dolorum ventris, quandoq. transmutatione humoris morbifici à loco, ad locum ipsos finiri dolores. (*Quibus.*) Huiusce rei nusquam alibi meminit Hipp. & parum alij medici, quò fit de veritate sententiæ dubitatum fit inter ueteres, quemadmodum ostendit Galenus in ea disputatione quàm habet in comment: aduersus Marinum non inutilem Hippocratis interpretem, quod autem potissimum fuit inter expositores dubium est, quomodo possit pituita colligi inter septum transuersum, atque ventriculum, siquidem ibidem non videtur spacium ad eiusmodi rem aptum, quin statim materia, & præsertim grauis, cuiusmodi est pituita statim suo pôdere ferri per totum illud inane spacium vsque ad os pubis. Itaque cum Hippoc. supponat materiam pituitosam colligi, collectam dolorem inducere, nullumquè alium ventrem habere in quem transferatur, ob idq. venas ingredi, & ad vesicam tendere, necesse imaginemur locum de quo sermonem facit esse cauum, membranosum, venis proximum cuiusmodi esse potest locus inter omentum, & ventriculum, qui etiam quodammodo dici potest interseptum, & ventrem, scilicet inferiorem, quia stomacus, & omentum vere sunt partes collocatæ inter inferiorem ventrem aqualiculum vocatum, necnon septum transuersum: quòd uerò posit, vt ait Gal. materia extra venas occultis soliquè naturæ cognitis meatibus intra ipsas transferri, & inde ad venas ferri, alias ab Hipp. monstratum fuit 6. Epid: imò ipsemet Gal. testatus est, ea quę sunt in thorace collecta in venas translata, per urinas purgari. (*His secundum venas,*) vult dicere Hippoc. quod si fiat dolor ventris ob pituitam

collectam intra thoracem, & ventrem inferiorem, nec desinat dolor, eo quod in aliam cauitatem, neque transmitti & dolorem finire, tunc solere ipsius naturæ solertia eam materiam in venas rapi, atq; per eas ad vesicam tendentem sic dolorem soluere, Etenim exemplum est Bionis 2. Epid: cui factum est vrinæ profluuium ex tumore lienis duro, cum tamen nulla sit patens uia à liene ad vesicam. Vtilis est aphorismus ad monendos medicos, vt in doloribus ventris, qui non facile finiuntur, vrinas prouocare nitantur, quòd natura soleat, & ipsa eiusmodi vias inuenire, etiam vbi materia tenax, & crassa est qualis pituita. *Vtilitas Aphor.*

---

56 *Quibus hepar aqua plenum in omentum eruperit. his venter aqua repletur, & moriuntur.*

ET hæc quoque singularis quædam sententia est, nusquam alibi ab Hippocrate proposita, in qua vult docere quendam rarum modum quo lethalissima hydrops generatur adeò, vt sit partim theoritica partim prognostica, & quamquam longiuscula videatur præter aphorismorum naturam, attamen, & ratione caret, & diuisione. (*Quibus.*) Certè intellectu difficile est quomodo iecur cauitatis præterquam venarum omnis expers possit aqua repleri, atq; hoc dum Galenus intelligeret, nullaque sibi offerretur ratio propter quam posset superare difficultatem, ad alterum criterium, nempè experientiam conuersus est, qua putauit posse veritatem aphorismi saluari, Esse autem experimento probatum inquit Galenus in aliquibus animalibus quodrũam iocinoribus secundum externá ipsius tunicá vesiculas generari aqua plenas, ac ob id ὑδατίδας vocatas, quæ vniuersum ipsius uisceris ambitum oppellent, de quibus nisi intelligatur Hippocrates, aliam nullá esse rationem ob quam dici possit iecur aqua repleri, (*In omentum eruperit:*) Quid sit ἐπίπλους à Latinis omentum uocatum omnibus perspicuum est, quippe quod & à lanionibus, & à vulgo retè nuncupatur, cum enim membrana sit multa pinguedine, & multis venis obducta, duplexquè simul sit, atque inferiorem ventriculi partem & lienem complectatur dicit Galenus humorem, & aquam posse recipere, ab ipsis, à iocinore autem nequaquam eo quod non sit ita proximum ipsi, vt transfundere aquam in illud queat. Et hoc in loco notandum est, in hypocondriacis, atque alijs sæpe colligi aquam in ventre, quæ strepitum à Cæl: Aurel: hydatismum uocatum edit, quæquè nullis medicamentis euacuari, & consumi potest, nam hanc semper existimaui, aut à ventriculo, aut à liene in omentum effundi, vt ait Galenus indequè non posse educi, Sed quod à iocinore aqua in abdomen effundatur, sæpeque hydrops succedat, & experientiæ, & rationi consentaneum est, at quomodo hoc fiat in omentum, non est ita compertum, nisi statuatur ab aqua acriore, & mordaciore exedi, & perforari omentum, ita vt in ipsum aqua ingrediatur, & Hippocrates ad hoc forsan significandum usus est uoce (ῥαγῇ) idest omentum

Scopus. *Omentum quid.*

effrangatur, seu fractura, erumpat. (*Iis venter impletur:*) Vocem (κοιλία) hic accipere Hippocratem pro ipso abdomine haud est dubitandum, si quidem non solum effracto & exeso omēto ipsius cauum aquoso humore oppletur, verumetiam vniuersum illud spacium, quod inter intestina, atque peritonæum intercedit, & quod est proprie locus vbi aqua colligitur, quæ facit hydropem ascitem vocatum, etsi non solum ea ratione colligatur, quam proponit Hippocrates verum etiam compluribus alijs, quas, & Auicennas, & Arabes proposuerunt. (*Et moriuntur:*) Cur Hippocrates hanc particulam addiderit, forsan aliquis mirabitur, quod iam dixerit primo de morbis non longæ à principio, hydropem ex ijs morbis esse, qui necessario mortem inferunt, vt videri possit ipsi Hippocrati sufficere debuisse, si tantum dixisset eos fieri hydropicos, quasi necessariò subintelligatur, simul etiam perire; Nisi dicamus cum multi sint modi, quibus hydrops ascites generatur, & multæ caussæ, potest interdum contingere, vt in plerisquè alijs, aliqui, vel summa diligentia, vel peculiari condicione sanentur, vt videmus euenire, Verum numquam contingit, vt qui fiunt hydropici ob effractas iocinoris vesiculas, & ob aquam exeso omento in ipso, & abdomine collectam, non moriantur ex eo morbo. Caussæ verò huiusce necessitatis mortis complures sunt, Vna est, quia vbi vesiculæ iocinori innascuntur, iam illius temperamentum est corruptum, ita vt amplius ad integram ipsius sanitatem reduci nequeat, altera est, quoniam vbi omentum exesum est, nullis auxilijs corrigi, & pars amissa refici potest, Tertia est, quia repleto ventre aqua, & partibus prædictis adeò violatis necessariò naturalis calor admodum hebetatur, ita vt nec ab arte, nec ab ipsa natura vllum auxilium sit expectandum, ob idquè ægri necessariò moriantur, quod quidem haud in cunctis hydropis generibus ita necessarium est, quin aliquos interdum sanari experientia sit compertum. *Vtilitas aphor.* Vtilis est aphorismus ad prædictionem faciendam, & ad intelligendum vsu quandoq. intelligi, & cognosci, quæ nulla alia ratione cognoscerentur, quis enim possit diuinari hydropem fieri, ob disruptas iecinoris vesiculas aqua oppletas, & ijs ruptis in abdomen aquam effusam, nisi ipsis oculis id conspiciatur, quis etiam credat Hippocratem hoc posteris debuisse relinquere documentum, nisi explorasset, & forsam non semel ex ipsa cadauerum sectione comperisset.

---

57 *Halycæ idest anxitudo, oscitatio, horror vinum, æquale æquali potum soluit ægritudinem.*

HIC si quis alius est vere aphorismus, quoniam non modo est sententia, quædam ab alijs separata verumetiam singularis, quamquam enim etiam secundo Epidemiorum sectione sexta habeatur hæc eadem sententia, est *Scopu.* tamen propria ipsius Hippocratis nempè qua voluit monstrare etiam vinum aqua castigatam, aliquas ægritudines sanare, quemadmodum quoque dixit de mero alias. Est enim sententia tota practica, & veluti quoddam documentum, quo monstrat rationem sanandi quasdam affectiones exemplo vini aqua temperati

perati accepto. Non habet rationem, nec diuiſionem commodam. (*Anxietudo.*) Vt dixi etiam ſecundo Epidemiorum habetur hæc ſententia, ſed aliquantiſper diuerſa, nã ibi additur ἢ γάλα, & deeſt particula (λύει τὴν νοῦσον,) verũ facile conciliatur diuerſitas, quia de lactæ forſan in ſenectute non ita compererat Hippocrates, quod ſemel probauerat dum ſcriberet Epidemica, præterquam quod hic loquitur de affectu bilioſo in quo 5. aphoriſ: 64 damnauit lactis uſum. Et particula (λύει τὴν νοῦσον) ſubintelligitur, quoniam ſic ſæpè Hippocrates breuitatis amantiſſimus conciſę loqui ſolet, ita ut neceſſariò à lectore, ſemper aliquid ſubintelligatur. Iam quid ſit ἀλύκη ſatis copioſę monſtrat Galenus in commentario, atque hoc ut rectæ intelligatur in primis obſeruare oportet multa apud medicos reperiri nomina, quæ idem ſignificant, ſcilicet ἀλύκη ἀλυσμὸς ἀλύζις, ῥιπτασμὸς δυσφορίη, ſignificant autem anxietatem, ſeu anxietudinem, & inquietudinem ob quam, nec animo, nec corpore quieſcere poſſunt ægri, verum modo huc, modo illuc iactantur, & quamquam hæc affectio etiam ſanis corporibus competat, attamen hic Hippocrates non de ea, ſed de morboſa intelligendus eſt, vnde non abſquè ratione Erotianus, reprehendit Bachium, qui ſecutus Herophilum putauit, verbum ἀλύειν, idem ſignificare, quod πλανάσθαι, ſiue errare, dolere, indignari, & ægre ferre. Vnde autem fiat ut ſic laborantes iactentur, minimequè poſſint quieſcere, Galenus primo de motu muſc: in fine putat cauſſam eſſe, quoniam figuram iacendo commodam inuenire nequeunt, cum os ventriculi à ſuccis, & vaporibus pernicioſis lancinetur, nec mutatione ſitus vllum auxilium ſibi aquirat, eò quòd ſuccus pernicioſus tenaciter nimis ipſius ſtomachi tunicis adhæreat, Itaque ſiue dicamus ἀλυκήν, ſiue ἀλυσμόν, vt ſecundo prognoſticorum Hippocrates hanc ſignificat, (vt ait Galenus in linguis,) anxietatem, & quieſcendi impotentiam, quæ etiam ἄση interdum uocata inuenitur; & comitari ſolet febres tertianas, aliaſquè acutas à ſuccis bilioſis originem ducentes, in quibus etiam fit καρδιαλγία, quæ eſt affectio huic congenea. (*Oſcitatio:*) Χασμὴ græce, à Latinis dicitur oſcitatio, quæ eſt paſſio qua homines hiare ſubito, coguntur: fit enim ut ait Galenus à vaporibus, quos in muſculis contentos nititur natura per os extra depellere, atque hic affectus etſi plerumquè ſanos occupare ſoleat, attamen etiam morbus eſt, nam de quodam refertur, qui cum plectendus eſſet, quòd corã Imperatore oſcitaſſet, patroni illum defendebãt, quaſi ægritudine laboraret, quam oſcedinem uocabant, i. frequentem oſcitationem, & de qua intelligendus eſt Hippocrates, quando ſecundo Epidemiorum ſectione tertia, & ſexto Epidemiorum ſectione ſecũda, aphoriſmo nono, dixit continuarum oſcitationum medelã eſſe reſpirationem longam, quæ cum ſit ipſa ſpiritus retentio, vt Galen. tertio de difficul: reſp: atq; ex retenta reſpiratione augetur calor, hinc fit ut eo aucto affectus frigidi, & qui fiunt à flatib. facile ſoluantur, veluti tuſſis ſingultus, oſcitatio. (*Horror*) horror, vt ait Gal. & in comm: hoc, & in lib. de rig: & horr: fit ęque ab externa, atq; interna cauſſa: Eſt autẽ interna humor prauus, & mordax, qui ſubtus cutẽ excurrens, parteſquè ſenſibiles lædens, moleſtiam quandam infert, ad quam pellendam expultrix partium facultas, motricem quoque ad mouendum aliqua ex parte excitat, vt in rigore: eſt enim horror ueluti exiguus rigor,

Oſcitatio, quid.

gor, qui fieri potest ut à caussa calida, sic quoque à frigida, modo ab alterutra expultrix læsa concussionem aliquam faciat. Vnde Aristoteles octauo problemata: septimo monstrauit horrorem fieri æque à calida, atque frigida aqua, licet diuerso modo, & licet ut notat Galenus hic Hippocrates loquatur de facto horrore, non ab externa, sed ab interna caussa corporea, & morbida. (*Vinum æquale*,) notat Galenus hanc sententiam, si ita legatur, ut particulæ antecedentes sint in nominatiuo casu, reputatam esse aliquibus Solęcismi naturam sapere, secus autem si in accusatiuo casu, verum vtro modo legatur nihil refert, quandoquidem Hippocrates consueuit huiusmodi loquendi formulis absq; uitio uti: Verum illud præstat per uestigare vtrũ sit uera simpliciter proposita sententia, & si uera est, quæ sit temperatura hæc æqualis vini, & aquæ,

Dubit. nam cum sint varia genera uinorum magna, parua mediocria, dubium de quo sit Hipp. intelligẽdus, & quæ sit caussa cur uinum potius aqua mixtum, quã merum ab Hippocrate sit commendatum. Quantum enim ad primum attinet

Solut. 1. Hippocrat initio tertiæ sectionis secundi Epidemiorum Cardialgiæ remedium proponens historiam cuiusdam mulieris adducit, quæ eo morbo laborans accepta hordei farina cum succo granatorum leuata est, & ratio uidetur fauere, quandoquidem & cardialgia & alij affectus hic ab Hippocrate commemorati fiunt à succis, & uaporibus acribus, & mordentibus ventriculi os, qui compescuntur à simili remedio. Atqui idem Hippocrates non solum hoc in loco, uerum etiam secundo Epidemiorum, vt dictum est laudat vinum pari aqua mixtum, Imo uerò eodem secundo Epidemiorum in fine sectionis quintę, oris ventriculi morbum curari docet mero cui panis calidus sit infusus, quod consilium secuti postmodum Galenus Aretæus, & alij censuerunt in affectibus oris uentriculi præsertim ubi est metus ne subsequatur syncope, panem, & merum indulgere etiam inflammatione corpori inexistente, Vnde Plinius libro uigesimotertio capite vigesimosexto dicebat Cardiacorum salutem in vino esse collocatam. Aliqui dixerunt Hippocratem hic intellexisse affectum illum quem uocant Latini pandiculationem, & barbari pandidationem, eo q̃d sic interpretetur Gaza falluntur meo iudicio, quia huiusmodi leues affectus ex se nullam requirunt medici diligentiam, & si interdum præcedant febres graues, nec ita vocem χάσμην usquiam accepit Hippocrates: Itaque dicendum est cardialgiam, aliosquè affectus hic ab Hippocrate commemoratos aut fieri à caussa frigida autem à calida, & acri, si ab frigida cònuenit vinum merum, Si à calida aut grauis est affectus, ita ut minetur syncopem, aut non grauis, in primo casu planè conuenit merum cum pane, quoniam cum præcipites ruant uires, omni conatu enitendum est, vt retineantur, quod fit non simpliciter vino, quia solum non nutrit, ut alias demonstrauimus, sed cum pane calido, At si grauis non sit affectus conuenit succus granatorum cum pane, vel polenta, & mulier proposita ab Hippocrate sola uomituratione uexabatur, quam dicit curatam esse sicuti curantur uino, qui graui oris stomachi malo uexantur, ob quod dicebat Auerroes 7. Coll. etiam apud Saracenos cõcedi vinum licet, alioquin sit ipsis lege uetitum.

Solut. 2. Pro secundo dicendum est uinum conuenire prædictis ægritudinibus propter duas caussas, una est, quia citò spiritus deficientes recreat, uaporesquè, & succos perni-

perniciosos comprimit, alia est, quia corroborat os ventriculi, quod maximè laborat præsertim, si sit austerum, & subadstringens cuiusmodi esse debet in his casibus. Cur verò Hippocr. cętris prætulerit illud quod aqua temperatur, & præsertim æquali vino mensura acceptum ideo fuit, quoniam vt ait Galenus vinum aqua castigatum simul, & euacuat materiam ledentem ratione vini, & attemperat mordacitatem ratione æquæ. De temperie vero æquali sciendum est id quod scriptum habetur apud Athenęum, & de quo à nobis tractatum est lib. Var. lect. 5. Veteres varias habuisse mensuras temperandi vini, & inter alias fuisse in vsu ea qua tantumdem aquæ cum vino miscebatur, & quæ meracior putabatur, eo quod vina Græcorum erant potentissima, ita ut in uino Maroneo quemadmodum testatur Plinius ex Homero lib. 14 cap. 4 uni parti eius uiginti aquæ miscerentur. Ergo Hippocrates ante posuit cæteris temperaturis hanc, quod nec sit dilutior, quam dissipando conueniat, nec calidior, quam morbus postulat. Est utilis aphorismus medicinæ tractandæ quandoquidem medicos docet, quomodo se gerere debeant, in ęgritudinibus in quib. uentriculi os offenditur, ut scilicet eius in primis magna habeatur prouidentia, etiam si febris contrariam remediorum rationem postulare uideretur. *Not.* *Utilitas Aphor.*

---

58 *Quibus in urinario meatu tubercula fiunt, his suppuratione facta, & eruptione, soluitur dolor.*

QVARTO aphorismorum penultimo habetur hæc eadem sententia nil prorsus diuersa, quò fit ut iure & à Galeno, & ab alijs sit ipsius prætermissa interpretatio, quam nos quoq; prætermittemus cum eam exposuerimus, atque ex ijs sit, quæ non multum ingenij, & artis ostendant: Verumtamen illud omittere nolo, hoc documentum prognosticum illud habere adnotatione, atque memoria dignum, quod monemur, ut ubi similes tumores fiunt, qui cognoscuntur urinæ impedimento, dolore, atque ipso cathetere, ut diligēter studeamus maturationi, quia uix umquam possunt, dissipari, & ubi inueterasci ut, atque indurantur, fiunt irremediabiles. *Not.*

---

59 *Quibus cerebrum aliqua ex causa concussum fuerit necesse est statim mutos fieri.*

NON est dubitandum hunc esse germanum Hippocratis aphorismum, quippe qui & doctrinę Hipp. est consentaneus, & primo de morbis, necnon in Coacis pręnotionibus repetitus, docet. n. Hippoc. cognoscere, quando ex casu uel aliqua alia uiolenta occasione ipsum cerebrū, idest eius substantia ualde sit uiolata, ita ut sententia sit pertinens ad eam medicinę partem, quæ simiotica uocatur, Est sine ratione, & indiuisibilis. (*Concussum est.*) gręce scriptū est σεισθῆ, concussū est, sic. n. dicitur cerebrū concuti, quādo manēs in sua sede nōnihil alliditur ipsis ossib. Nā etsi uideatur cerebrū pręsertim in mulierib. ita opplere totā *Scopus.*

cranij

cranij capacitatem, vt nullus vacuus locus relinquatur: attamen in fenioribus, & ijs, qui nimio coitu vtuntur folet fubfidere in anteriore parte, vt propter hoc aliqua fiat ibi uacuitas, & hinc eft quod fiunt ifti calui, & fymproma de quo nūc loquitur Hipp non fit in pueris, alioquin cerebro contingeret cum fæpe contingant ipfis externæ cauffæ concutientes; Sed fenioribus. *(Ab aliqua)* (ὑπό τινος πρoφάσιος) ab aliqua occafione: quæ autem fit occafio propter quam huiufmodi fymptoma contingat, declarans Galenus dicit effe cafum ex alto, fed etiá nimio, & importuno motu, necnon vehementi percuffione, narrat Hippoc. 5. & 7. Epid: quandam fœminam palma manus capite ab alia percuffam fimile, quid fuiffe paffam, quemadmodum is qui percuffus à Macedone fimilia eft paffus, fit quoque huiufmodi fymptoma valde percuffa fpinali medulla præfertim fecundum fui originem, eo qđ minimę tráſmittatur facultatis animalis illuftratio, fed ipfa tota in feipfam cogatur, Hipp. vt dicebá habet eandē fententiam primo de morbis, fed multo vberiorem in Coacis prænotionibus, vbi ita fcriptum eft. Quibus cerebrum concutitur, & percuffionibus laborat, uel aliter concidunt, ftatim fine uoce fiunt, & neque uident, neq; audiunt, & ut plurimum pereunt. *(Neceße eft ἀφωνους,)* fiue dicamus ἀφώνες, fiue ἀφώνοι nihil refert, vt ait Galenus: Sed illud intereft fcire ἀφώνες, fiue fine uoce dici ab Hipp. proprie non tantum, qui fari nihil poffunt uerum etiam, qui omni fenfu, & motu fecundum electionem priuantur. Iam uerò uidendum eft, quomodo Hippoc. & hic & in Coacis ac primo de morbis dicat hoc neceffe effe, & quæ fit cauffa cur id fiat, & fubito. Dixi alias, & libenter repeto nullum aliud ingenium potuiffe ita confidenter, & libere de rebus medicis, & naturalibus loqui ficut Hippocrates, qui ob confumatiffimam rerum experientiam, & certas, ac exploratas obferuationes, nec fallebat vt ait Celfus. Sed in propofita re eft etiam irrefutabilis ratio, quod cerebrum ob fuam teneritudinem facilè læditur, quod ne pateretur uoluit natura, ut arctę circum veftiretur primum à plurib. tunicis, demum ab offibus, atque ita arctę ambiretur, ne dum moueiur, (quod frequentiffimè debebat facere) poffet concuti, & ex concufsione offendi, itaque fi quando hoc contingit, ut concuffum allidatur ofsibus, proculdubio magnum ipfi detrimentum accedit, quia veluti duobus motibus præter naturam mouetur, vnde compresfi cerebri ventriculi, aliqua fpacia, ita in fefe cogunt fpiritus animales, ut facultatem nullam animalem deferant ad fpinalis medullæ initium, proptereaq; nec illuftrationem corpori difpertiant, qua priuatum, fimul & motu, & fenfu priuatum remanet, atque fubito patitur, ficuti fubito fit illa compresfio. Etenim ficuti uidemus illuminationem à Sole actutum fieri, & actutum definere pari pacto fenfus, & motus an fiat per illuftrationem à fpiritibus animalibus factam inftar huius dicebat Gal. 1. de fymptomatum caufsis iure, & fubito defin nunt prout illa illuftratio, uel adeft, uel deeft, atque hinc apparet manifefto cerebrum effe uerum motricis, & hegemonicæ facultatis domicilium, non cor fiquidem hoc etiam diuulfo à corpore durat adhuc per aliquod tempus motus, & fenfus in animali. Cur autem Hippoc. tantum hoc in loco, maluit dicere fieri ἀφώνες, ideft fine uoce, quam fine fenfu, & motu cum in Coacis, & primo de morbis addiderit fieri fine fenfu, & motu puto fuiffe quia prius amittitur vox,

quam vlla alia actio eo quod & musculi deseruientes pectori, & voci remanent absque motrice facultate, & imaginatrix amittitur, à quo uox efficitur, & regulatur, vnde caussa breuitatis cætera omisit, quod autem dixi de cerebro idem dicendum de spinali medulla. Vtilis est aphorismus primum vt dixi, ad cognoscendum quo sit læsum ualde cerebrum, nempè cum ex percussione statim animal sine uoce fit, id non facile est obseruatu tàm in homine, quàm in brutis. Siquidem ubi Lanij boues, & uitulos occidere uolunt, capita ipsorum malleo uehementer percutiunt, ad quam primam percussionem illico sine uoce fiunt, & cadunt, Est etiam utilis ad prædictionem, cum cerebri uehementia mala semper sint exitialia; Sed nonnihil quoque facit ad exercendam medicinam, quando hinc discitur cui parti sit occurrendum in subita uocis amissione, nempè cerebro, unde uera est ipsius uocis origo. *Vtilitas Aphor.*

---

60 *Corporibus carnes habentibus humidas, famem adhibere conuenit, fames enim corpora siccat.*

ETSI hæc sententia singularis uideatur, utpote quam non alibi tradiderit est tamen Hippoc. digna, & à Galeno breuiter satis tractat, scopus enim est Hippocratis docere quomodo corpora humida sint regenda ita ut sententia sit practica cum ratione, atque in duas partes diuisibilis nempè in sententiam ac ipsius sententiæ rationem. *(Corporibus:)* Humidum, & molle, ut colligitur ex Platone in Timeo & Arist. lib. de gener: & corr: necnon Gal. quinto simpl: cap 45. differunt, eo quòd alterum sit fluidum alterum uerò cedat quidem prementi corpori, at minimè fluat. Vnde carnes numquam propriè fluuidę sunt, sed interdum molles, interdum duræ, Vnde Aristot. 2. de anima dicebat molles carne esse aptos ingenio; quomodo igitur in præsenti Hippocrates dixit corpora habere humidas carnes? Certę ab Hippocrate non possunt carnes alia ratione dici humidæ, quam dum humoribus peregrinis, & inutilibus, ita opplentur, ut flaccidæ euadant, & quamquam sint corpora, & præsertim muliebria, quæ à natura sunt talia, haud tamen de his loquitur Hippocrates, sed de illis quæ ex accidenti eiusmodi fiunt, nam temperamenta naturalia certum est esse conseruanda, non mutanda nisi sint ualde morbosa. *(Famem)* Videri posset alicui non esse positum in medico famem corporibus facere, cum sit passio, quæ sua sponte solet nobis contingere, verum contemplanti ipsius rei naturam facile apparebit haud absona ab Hippocrate fuisse proposita, siquidem aliud est ὄρεξις, siue appetitus, aliud est λιμὸς, idest fames, appetitus enim ciborum etiam sine egentia fit: fames autem semper est cum alimenti carentia, ob quam corrugatum os ventriculi appetitus sequitur, vt Galenus lucullentissimę docet primo de sympt: caussis cap. 7. iam verò potest homo sibi cibum subtrahere, atque ita famem inducere, & hoc est quod dicit Hippocrates ἐμποιέειν λιμὸν, idest ingerere famē, quam ita possunt sibi parare homines, vt non pauci reperti sint, qui sibipsis huiusmodi fame mortem cōsciuerunt, quod fecisse Pomponium Atticum, Silium Atticum, aliosquè complures apud Historicos memoriæ mandatum est, atque *Scopus.* *Diuisio.*

hæc de prima parte, sequtur secūda quę est. (*Fames.n.exiccat;*) In hac, affert Hipp. rationē sententiæ, ita ut si libeat uniuersam hanc sententiam ad syllogismi formam redigere, liceat hunc in modum dicere, Corpora humidas carnes habentia opus habent exiccatione, sed fames exiccat, ergo oportet in ipsis famē parare, Cæterum examinare oportet, cur Hipp. hoc potissimum dixit de carnib. humidis, non autem de alijs partibus corporis humidioribus, & uisceribus, neruis, membranis, & alijs, Deinde uidendum quamobrem cum sint alij modi præter famem exiccādi carnes humidiores, maluit Hipp proponere famem, quàm ullum alium. Et quantum pertinet ad primū plurib. modis responderi potest, uno humiditates carnium, necessariò sequi quoq; & aliarum partium humiditates, ut neruorum chartilaginum, aliarumq́. solidarum partium, siquidem cum hæ, uel insint carnib. uel ab ipsis circumambiantur, fieri non posse uidetur, quin & ipsę humidę sint, unde Hipp. satis fuit cōmemorare carnes sub quib. Alię similiter partes erant complectendæ alio modo responderi potest, solum meminisse carnium, quia à fame primum, & potissimum omnium exiccantur carnes, eo quod ipsę primum gignūtur ex sanguine, & sanguis ex alimento, atq; hinc fit, vt in annonę magna caritate, qui egēr, excarnes, & monogrammi fiant, eo qđ primum ex inopia alimēti pinguedo, quę ob hoc facta est, deinde carnes cōsumantur; Postremo dici potest carnes tantum ab Hipp. fuisse commemoratas, quoniā antiquitus, atq; etiamnū à populo carnes vocabātur, modo ipsa corpora tota modo exceptis ossibus, vnde liber Hipp. vbi de corporū principijs agitur à plerisq́. fuit inscriptus de carnib. & ipsemet Hippoc quando dixit 6. Epid: laborem esse nutrimentū, carnib. & articulis, somnum autem uiscerib. sub carnib. complexus est, quicquid pręter ossa, & viscera in corpore cōtinetur. Circa secūdum sciendum est Hipp. hoc in loco nō tantum de ægris iam corporib. sed etiā de Caussarijs sermonē facere, quandoquidem consilium dat pro illis, quorū carnes sunt humidiores, adhęc non de fame illa consumata, in qua nihil alimēti sumitur ar de illa in qua parum corpora nutriuntur, & quę nō per se, & immediatè exiccat, sed per accidens & mediatè, eo qđ plus semper illud est, qđ à calore assiduo absumitur, quam quòd influit, atq; additur. Iam uerò huiusmodi fames si cęteris exiccātibus comparetur multo securior est facilior, & minus molesta, tum quia paullatim, & pene insensibiliter exiccat, tum quia principes partes nō atringit, quippe quarum cum natura maiorem curā gerat, eas haud sinit alimēti egestate macerari. Alia uerò exiccantia, aut æquę omnes partes atterunt, aut iniucūdiora sunt, aut periculosioria: Et natura illis animalib. quę humidissimas carnes habēt, vt sunt glires, & vrsi non alia ratione prospexit, quàm fame faciēs eos tota hieme latere, nec cibum capere, sed dormire, quomodo autē nimia fames uim occidēdi habeat, vt dicebat Hipp. & ut exemplis compluribus constat, non est difficile intelligere. Si illud certum constituatur in cibi penuria primū consumi pinguedinem, deinde carnem, postremo solidas partes, quarū consumptionē sequitur tandem extinctio caloris natiui, & hāc mors. Erasistratus apud Agelū monstrauit, quia intestina diu exinanita cōniuent, & simul cōsident, ita vt nihil admirāt, Vnde dicebat Scythas in bello ituros, quo magis famem sustinere possent, sese arctę secundum uentrē cingere cōsueuisse, sic.n. compressa intestina

restina minus cibi requirere, & minus capere: Sed alia melior est ratio, nempè, quia ut deficiente oleo lucernæ lumen pabulo priuatum extinguitur, sic calori natiuo, ubi deest, quo nutriatur, necessariò deficit, Vtilis est aphorismus ad medicinam exercendam, siquidem est ueluti æternum quoddam documentum, quo medici monentur, ut diminutione cibi corpora nimium humiditate exuberantia curentur. Et Auicennas Hippoc. secutus dicere solebat, ubi infirmitatem nondum noueris subtilia regimen, quasi uero uictus parcitas, & tutior, & præstantior sit aduersus quamlibet sanitatis læsionem, & Arist. quoque 2. Epid: dicere solebat salubrius esse in exercẽdo corpore excedere, medẽdo uerò deficere. *Vtilitas Aphor.*

61 *Vbi in toto corpore mutationes, & corpus refrigeratur, & rursus calefit, aut colorem alium ex alio commutat: longitudo morbi significatur.*

ET hic aphorismus ad uerbum habetur 4. lib. aphoris. 40. quo circa, nec à Galeno, nec ab alijs exponitur, neque etiam ipsi exponemus, sequitur autem.

62 *Sudor multus, calidus, uel frigidus, semper fluens humorem abduci, robusto quidem supra, debili uero infra significat.*

EX ijs aphorismis, qui perperam huic libro sunt interserti hunc quoq; putauit Galenus esse, tum quia partim est in quarto 41. tractatus, tum quia id quod hoc in loco additur diuersum ab eo, est indignum Hippoc. atque etiam malè dictum, nempè humiditates in robustioribus remedijs per superiora esse agendas debilioribus uerò per inferiora: Vt autem nos hunc penitus non dimittamus, una cum alijs tribus subsequentibus præstat uidere, num quid crimen quod huic aphorismo apponit, Galenus sit uerum, scilicet robustiores per uomitum, debiliores per aluum esse purgandos. Nam quod dicit Galenus est forsan melius, esse remediorum usum distinguere, non ut hic, sed ut ipse docuit in medendi methodo. Ego uerò licet non damnem methodum allatum ab ipso Galeno, attamen aliquid utile etiam contineri in hoc documento non dubito, cum enim uomitus sit motus uehemẽtissimus, proculdubio uiribus ualidis opus est, contra autem per aluum cum fit, & familiaris naturæ, & facilior, haud tantis eget uiribus, Et hinc est quod ueteres, qui pro uomitu ciendo Elleborum frequenter dabant, tantum studium in eo, & corporibus parandis ponebant, quãtum scribit Oribasius lib. 8.

63 *Si quis cibum febricitanti dederit, ut sano robur, sic laboranti morbus.*

NON est ut hoc in loco ullam quæramus connexionem, nisi sub locemus illi ubi dictum est corporibus humidas carnes habentib famẽ esse ingenerandã, quandoquidẽ cuncta pęnę huiusce libri septimi admodũ cõfusa sunt,

Scopus. sat est aphorismum esse vere Hippocraticum, atque ad faciendam medicinam non parum vtilem, nempè quo intendit documentū quoddam afferre de modo, tempore, & de quantitate nutrimenti febricitantibus offerendi, in qua re nō modo peccabatur tempore Hipp. vt ipsemet testatur initio lib. de victu acut. verumetiam posterioribus seculis, imò & hac ipsa nostra ætate, in qua mulieribus potius, & assistentibus ad blandiendum est, quam rationi, & ægrotantium vtilitati adhærendum; & puto potissimum Hipp. ad hanc posteritati relinquendā sententiam fuisse inductum, vt errorem adeo perniciosum omnino aboleret, Est itaque sententia practica simplex sine ratione, atque sine diuisione. (*Si febricitanti.*) Multus Gal. in hoc aph. vt ostendat ipsum mutatis dumtaxat verbis esse ex ijs, quos iā tradidit Hip. 2. lib. intrusumq. esse à quodā cacozelo uocato. Verum haud negat, quin doctrina bona sit, & ex œconomia Hippocratica capta. Hic enim loqui Hipp. non de quauis febre: sed tantum de grauiori, & præsertim acuta non est dubitandum, alioquin sententiæ veritas haud constaret, cum leues febres à cibo moderato minime augeantur. (*Cibum,*) neque etiam audiendus est senex de quolibet cibo, sed de eo quem solent sani capere, quinè à plerisquè sumitur copiosior, quàm par sit, nā si calor natiuus est qui superat morbos, & hic à moderato cibo sustentatur, & augetur, proculdubio videtur facere consequenter ad ipsum morbum imminuendum; Sic enim vsurpari apud Græcos eam uocem, & præsertim apud Hippoc: colligitur, ex aph 8. lib. 2. & alibi unde Gal. in linguis τροφὶς dicitur, qui bene pastus, & nutritus est. (*Sano quidē*, bene Gal. hoc in loco dicit hunc loquendi modum non esse naturalem, sed κακόζηλον cum cibus non sit ipsum robur: sed faciat illud, sicuti non est morbus, sed morbum facit, id quod alijs uerbis docuit Hipp. quando 2. aph. 9. scripsit, corpora impurā quanto magis nutries tanto magis lædes. Ceterum nidenda est caussa propter quam cibus, tàm robur, quàm morbū faciat, & primò, quod pertinet ad robur, hoc totū positum est in bona spirituum, humorum, & solidarum partium constitutione, quæ omnia cū quotidie cōsumātur partim ab interno, partim ab externo ambientis calore, nisi assidue reficiantur à cibo, non est dubiū uires corporis, & robur deperdi, Sicut cuncta hæc conseruantur, & augentur, vbi debita boni alimenti mensura iugiter suppeditatur; & hoc est quod voluit etiam Dauid significare, quando scripsit panē corroborare cor hominis, & vinum lætificare, Sic uice uersa à cibo eodem morbus augetur, cū uel mala qualitate, uel nimia copia improportionatus est naturæ, dicebat enim Hipp. 1. de morbis cibis inesse humores omnes bilem, melancholiam, pituitam, sanguinem, & serū, quo fit, ut quo plus horum aliquid ipsi inest, morbum eum augeat, qui à simili fit, & si non fit, de nouo generet, haud secus quoque si proportionatus sit, & tamen magna copia sumatur, morbum augeat, quoniam cum in quolibet morbo semper vis ventriculi coctrix, atque aliorum viscerum, & membrorum imbecillior reddatur, fieri non potest, vt eam cibi mensuram, & vim conficiat, atque ad bonam frugem deducat, sicuti dum sanum corpus erat, vnde multiplica ti succi crudi, & excrementosi, consequenter morbi fomitem augent, sicq. egrotantes læduntur: Verumtamen interdum contingit, vt medicus cogatur plus cibi præbere, quando, scilicet uires præcipites ruunt, quas melius est cibo licet

alio-

alioquin lædente sustētare, quam eas manifesto exitio permittere: nam etsi multus cibus morbum augeat, parumquè ipsius in nutrimentum conuertatur, attamen satius est illud parum nutrimenti habere cum multo excremento in uiribus ruentibus, quàm modico cibo minus augere morbum, sed minus quoque uires conseruare, Et hoc est quod nonnulli minus intelligentes mirantur cur medici prudentes in febribus prauis, & pestiferis, quę uires iugulant, plus cibi quam cōueniret ægris offerant. Verum, quod putant nonnulli in febrientibus, aut aliter languentibus non posse uires à cibo augeri, haud assentior, quoniam licet non appareat pro morbo augumentum uirium, attamen apparet conseruatio, quæ non fieret nisi quod assiduæ consumitur, & uires minuit aliqua saltem ex parte reficeretur, & imminutas uires augeret, nam dicebat Aristot. tam diu uiuere animal quandiu nutritur. Vtilis ergo est aphorismus ad uictus rationem in ægris constituendam, cum sit ueluti documentum quoddam, quo medici monentur, ut in cibandis ægris prudentia utantur, ne dum cupiunt uires conseruare morbum augeant, quemadmodum sæpenumero contingere animaduertimus, atq; hic fere est, communis eorum omnium error, qui ægrotantibus ministrant, & præsertim mulierum, quæ in nulla re magis sollicitę sunt, quàm ut ægri pereant saturi, siquè forte ui morbi pereat aliquis, semper putant fame perire, Et hoc forsan uoluit Plinius intelligere, quando in fine libri undecimi dixit. Vnum hominem in explebili esuriendi libidine perite. *Vtilitas Aphor.*

64 *Quæ per vesicam excernuntur inspicere oportet, si talia qualia sanis excernuntur. Quæ igitur minimè similia sunt, bis hæc morbosiora. Quæ verò sunt sanis similia, hæc minimè morbosa.*

CERTE vix in hoc aphorismo ferre possum Galenum, qui non modo à doctrina Hippoc: hanc sententiam segregauit, verum etiam conatus est gramaticę potius, quā philosophicę, & Hippocraticę illud probare, nā qđ pertinet ad doctrinam nihil est magis tritū apud Hipp. & Platonem, & Gal. in lib. de placitis Hipp. & Pl: quàm spectandas esse rerū similitudines, & dissimilitudines, quasi & naturarū notitia, & iudicia hinc pendeant. Itaq; tamquam Hipp. sententiam accipiamus, & interpretemur, in qua Scopus est docere securissimum modū ferendi de morbis iudicia, & exemplū accipit vrinæ, & consequēter aliorū excrementorū, quoniā vt etiā Arist. dixit initio 4. meteor: hęc potissimū spectātur à medicis pro cognoscenda coctione, medio cuius omnia naturæ opera perficiuntur, fecerunt. n. duos aphorismos aliqui, sed uere vnus est, qui tamē diuiditur, in duas partes, s. in sententiā, & sententiæ rationem, adeò, vt sit sententia quidē prognostica, sed cū ratione, atq; etiā quodammodo ad curationem cōferens. (*Quæ per vrinam.*) Vt dicebam excrementa, quę à Gal. secūdaria symptomata dicuntur, maximè ualēt ad significandas actiones naturales, & cōsequenter facultates, sed inter excrementa primū locum obtinent, vrinæ, ita vt in 1. de crif: 12. Gal. videatur eas pretulisse pulsib. saltem quo ad testandum naturalis facultatis statū, qui cum pēdeat à iocinore, atque iocinoris opus sit sanguis, hunc qualis sit, & cum eo qualis iocinoris facultas, maximè omniū ostendunt urinæ, *Scopus. Diuisio.*

Sed

Sed quæ est caussa quamobrē non dixit Hipp. (*Vrinas,*) Sed (*quæ excernūtur per vesicam,*) puto fuisse, quia præter vrinam, è vesica exit quādoq. pituita, sanguis, arenulæ, cauunculæ, imò Plutarchus 2. symp 8. etiam quoq; veluti paleas cum intermedijs cuidam Ephebo exiuisse testatus est, & similia, quarum uarietates, & similitudines non minus à medico sunt spectandæ, quàm ipsa urina; Et Plinius lib. 28. cap. 6. dicebat Auguria ualetudinis ex vrina capi. (*Oportet intueri,*) & certè oportet, quia si medicus vult rectè curare, & prædicere, necesse est non solum inspiciat, uerumetiam diligenter consideret vrinas, & alui excrementa; quę autem considerare in ijs debet, sunt substantia contenta, color, & odor, Quæ omnia (*Si sint similia*) ijs, quæ tempore sanitatis erant. Nam de solis urinis, & fęcibus Hipp. esse intelligendum hæc uerba testari satis queunt, siquidem nemo sanus alia excrementa facit nō sudorem, imò nec sputa, nec muccos, vnde vt ait Xenophon in quarto pædiæ apud Persas ignominiosum reputabatur expuere, & nares emungere, quasi hæc non naturaliter prodirent: Sed ob ocium atq; ingluuiem. Iam uerò quod hic dicit Hipp. de similitudine, atque dissimilitudine, est dogma ab ipso primum propositum, & nobis relictum in primis verbis libri de officina medici, & in progn. initio, quem postea secutus est Plato in quarto, & 5. de republica ut Gal. luculentissimè disputauit 9. de plac. Hipp. & Plat. cap. 1. 2. 3. atque hoc non in sola medicina uerissimum est, uerum ut ait Plato in Phędro etiam in omni philosophia, atq; alia arte: Hęc enim per similitudines, & dissimilitudines cognitio, est illa ipsa, quę à sensu ipso comparatur, & quam dicebant Hipp. Plato & Arist. esse certam, sicuti, quę ratione acquiritur, magnas obscuritates, atque difficultates habere solet: atque hęc de prima aphorismi parte sequitur secunda in qua diximus Hipp. reddere rationem, cur sint spectandę vrinę, an sint similes sanis, uel dissimiles, s. quia. (*Quia quæ minimè sunt similia.*) Hęc est 2. pars. Vt dicebā Gal. suspicatur hunc esse ex aph. intrusis, qui ideā dictionis Hippocraticę non habeat, atq; grammaticę, nimis probat ob uerbum ἥκιστα, & νοσερώτερα, quasi dici non possit minimè similia esse morbosiora, sed dicendum esse morbosissima, Ego autem non puto Hipp. potius rebus, quam uerbis, intentum, ita agere grammaticum uoluisse, ut non potuerit uocem ἥκιστα, pro simplici negatiua accipere quemadmodum Latini sępenumero accipiunt minimè, quemadmodum etiam non est absurdum, quod vsurpauerit comparatiuum pro simplici negatiua particula, vel pro superlatiua, itaque maluissem Galenus abstinuisset ab hac indecora censura, & si hæc semper fuerit ipsius libido, tum hic, tum libro quarto de acut. tex. 59. tum alibi; illud autem multo satius est, quærere cur dissimilia morbosa, seu morbosissima sint. Similiora uerò sanis minimè sint morbosa, pręterea, cur potius iudicium de excrementis ferendum duxerit ab hac una qualitate, non autem ab alijs multis, quas reliquit nobis libro secundo prognost: & cur potius ab urinis, quam deiectionibus, sputis, sudoribus, quæ & ipsa sunt excrementa. Etenim de ægrotantium uriuis ipsum loqui solum non est dubitandum, Et quantum spectat ad primum illud memoria est repetendū, morbos omnes non modo facere corpora dissimilia, uerumetiā contratia illi statui, in quo erant ante morbum, qui nil aliud est, quā dispositio pręternaturalis actiones primo & p se lædens, quę autē in corpore, primo reddūtur dissimi-

Probl. 3.

Solut. 1.

Morbus quid.

dissimilia, sunt ea in quibus morbus ponitur veluti in febribus venæ, & arteriæ, quibus affectis non est dubium affici simul & vrinam in ipsis contentam, Iam verò Hippoc. de febricitantibus loqui facile est conijcere ex antecedente aphorismo, in quo cum de alimēto febricitantium sit locutus, in hoc traditurus modum nutriendi, iussit spectandas esse vrinas, an similes, an dissimiles sanis, quasi dicat, vbi sunt similiores licere magis nutrire, quia tunc corpora saniora, contra autem vbi sunt dissimiliores, Nam 6. Epid. sect: 8. in qua copiosissimus est, si vmquam Hipp. in docendis ijs sigillatim, quæ medico sunt circa ægros consideranda, præter alia dixit considerandas esse corporum mutationes, & ex qualibus in qualia fiant, præsertim vero victus rationem prius ignorationem dicebat esse calamitatis plenam, semperquè uictum debere morbo esse contrarium, quod quoque in lib. de arte habetur, vbi scriptum est initium partis medicinæ diætericæ inde esse sumptum, quod vbi homines sese dissimiles à statu antecedente animaduertebant, protinus quoque ad victum dissimilem conuertebantur, Itaque vt ad rem redeam, caussa propter quam dissimilia sunt morbosiora, est, quoniā partes corporis contentæ continentes, & impetū facientes, sunt mutatę, quas propterea dicebat Hip. lib. de alim: & loco ante citato, esse medico diligenter cōsiderandas: De secundo autē, nempè cur similitudinis solius, nō aliarum urinę qualitatū meminerit, arbitror fuisse rationē tum quia sub ipsa similitudine, & dissimilitudine continentur aliæ qualitates, tum quia hic modus est aliorum multo captu facilior, & magis accommodatus omniū ingenijs, si quidē ipsa similitudo, & dissimilitudo occulis statim subijcitur, & vnusquisque potest facilius cognoscere, numquid status ipsius sit sanitatis statui similis, an dissimilis, & consequenter etiam potest intelligere melius, an dissimiles, vel similes sint antecedentibus, quam an coctæ sint, an boni coloris, & boni sedimenti, hæc enim potius ratione, illa uerò potius cognoscuntur sensu. Vtilis est aphorismus non modo procognoscendis morbis ex lotij inspectione & consideratione, verumetiam veluti vniuersalis quædam regula, qua potest medicus in curandis morbis incedere, & præsertim in alendis febrientibus, de quibus ut dixi uidetur potissimum hæc ab Hipp. prolata sententia. *Vtilitas Aphor.*

---

65 *Et quibus deiectiones si stare permiseris, & non moueris, veluti strigmenta subsistunt, & si pauca, paucus est morbus, & si multa, multus, his confert alui purgatio, quod si aluo non purgata dederis sorbitiones, quanto plures dederis, tanto magis nocebis.*

IPSE quoque ijs assentior, qui non dubitant, quin præsens aphorismus sit superioribus ualde connexus. Siquidem cum Hippocrates docuerit magni referre, utrum plus, minusuè alantur febricitantes, atq; modum cauendi errores in antecedēte tradiderit, ex urinarum inspectione, nunc idem docet ex fæcum, seu alui excrementorū cōsideratione, nā utraq; hæc excrementa (ut retro dicebā) à medicis debere potissimū cōsiderari, etiā Arist. 4. mer. & 1. prob. cognouit. Quare patet quis sit scopus Hipp. in præsenti sententia, quæ longiuscula est *Connexio.* *Scopus.*

& fere

Diuisio. & fere aphoristicos limites transiens, vt ob hoc non absque ratione dubitatum sit ab aliquibus an sit Hipp. Diuiditur autem in tres partes in quarũ prima docet de fęcibus execútibus, quid sit circa ipsa spectãdum, quid significent, & quid ex ipsorum indicijs agendum; est autem tota sententia huiusce prioris partis: fœces si consistere permittes neq; perturbes, ac veluti ramenta quædam subsidant, si pauca sint paucum morbum, si multa multum significant, atq; his conducit ventrem subpurgare: Hæc est tota sentẽtia circa quã Gal. discurrit partim grammaticę, partim medicæ: Primum enim notat hanc vocem ὑποχωρήματα, & διαχωρήματα apud Hipp. significare ea, quę à ventre producunt, quod etiam dixit 2. aph. 18. vbi etiam vocem (ὑποχώρησις) idem significare tradit, Cęterum nõnullos fuisse, qui & ex hoc loco, & ex aphorismo postremo collegerint etiam significare lotium, eo quod uox ὑφίσαται, idest subsident non fęcibus in quibus nil subsidet, sed vrinis competat. Alij verò tuentes Hipp. hic loqui de deiectionibus, non (ὑφίσαται) legunt, sed (ἐφίσαται, i. substant,) eo quod ipsis fœcib. vere aliquid semper superstet, quod oculis subijciatur, sicut qui subsidet, nõ potest conspici, vt in ipsis vrinis vitreo vase conspectis tàm quæ substant, quàm suprastant uideri, & considerari queũt, sicut etiam in alijs uasis sepo sita vrina, si quod prope superficiem est abijciatur, etiam quæ subsident conspiciuntur, quorum neutrum fieri licet in ipsis deiectionibus. Dubitat prætereà Galen. de voce ξύσματα, contra eos qui de vrinis loqui Hipp. existimabant, quoniam ea uox significat strigmenta, quæ in fęcibus quidem, sed non in vrinis spectantur. Verum 4. Epid. circa principium in historia vxoris Nicostrati habetur de vrina ὑπόστασις ξυσματώδης nisi dicamus aliud esse ξυσματώδης, i. referens seu adsimilãs strigmenta, aliud autem ipsa uera ξύσματα. Ex his omnibus, & nominibus, & verbis impropriè vsurpatis suspicatur ualde Galen. non esse aphorismum germanum, sed potius ex intrusis. Adhæc dicit Gal. multo magis suspicionẽ facere, ne sit aphorismus germanus, quod dicat vbi huiusmodi sint fœces esse per inferna purgandum, nec dandas sorbitiones, quandoquidem sæpe fluxum biliosæ materiæ huiuscemodi ramenta consequuntur, quæ uti nequaquam exigunt purgationem, sic sorbitionibus, ac nutrimento non parum solent demulceri: multa alia dicit Gal. pertinentia ad literam, & ad intrusores, ac expositores aphorismorum, quę quia ad nihil utilia sunt libenter prætermitto: illud tamen mihi quoque placet adnotare phrasim illam non esse Hppocr. (*si pauca sint ramenta, morbus paucus, si multa multus,*) quoniam, multitudo & magnitudo non est eadem, sicuti neque paucitas, & paruitas. Porro quod in secunda parte dicit, & in tertia uidetur opus habere examine, quandoquidem si ramenta attestantur abrasioni intestinorum purgare totum corpus per ea ab omni usu, & ratione est alienum, Adhęc impura corpora dicebat alias Hipp. quanto magis nutries, tanto magis lædes, attamen in febribus pestiferis, quæ uires ualde deprimunt, nisi assidua nutritione succurratur, facile ægrotantes deficiunt, Itaque quod ad ramenta pertinet, certum est, quod alias dixit Gal. 6. Epid. sect. 2. t. 9. fluxum fluxu, & vomitum uomitu curari: Siquidem vbi origo mali est in ipsa parte affecta, si sit humor, haud potest morbus finiri, nisi caussa illius tollatur, unde ab humore, bilioso aut pituitoso impactis, uel in stomaco, vel in intestinis solemus studere, ut inde arceatur

tur illi humores, sic enim ablata occasione morbus finitur, atque hoc pacto intelligendus est in præsenti Hippocrates, qui etiam de nutriendis impuris corporibus prudenter præcepit esse abstinendum, nisi tamen virium imbecillitas vrgeat, quia cum ab his indicatio habeatur vitalis, dubio procul ipsis potius, quã alijs inseruiendum est, alioquin mera esset fatuitas, velle morbum curare, atque interim dimittere, vt æger pereat, quapropter in huiusmodi casibus solers medicus consueuit parum, & sępe nutrire, vt simul & vires sustentẽtur, & leuius reddatur calidum natiuum ad sustenrandum sese, & ad contendendum aduersus morbificas caussas. Vtilis aphor. &c.

---

66 *Quibuscumque cruda deorsum secedunt, ex atra bile sunt: Si plura, copiosiore: si pauciora pauciore.*

PERGIT Hippocrates in præsenti aphorismo tractare de deiectionibus, (quamquam alij interpretati sunt de vrinis, vt Galenus docet) atque ex illis docere, quid sit prædicendum, & prænoscendum de morbi magnitudine, adeò ut sit tota prognostica sententia, ad curationẽ tamẽ & pręseruationẽ haud parum conducens, sine ratione, & sine commoda diuisione, nisi tamen duas libeat partes facere, primam vbi dicit. (*Quæ cruda excernuntur à bile atra sunt*,) Et secundam. (*si plura maior, si pauciora minor morbus est*.) Quod itaque in priore parte dicit Hippocr. secundum aliquos est, vbi deijciuntur in concocta vitium esse ab atra bile. Quod quidem vt ait Galenus si vniuersaliter accipiatur falsum est, cum etiam fiat deiectio cruda à bile flaua, sed alio genere incoctionis nempè nidorosę. Sin autem peculiariter accipiatur, sanè vera est sententia, quandoquidem interdum fit, vt in stomaco, atque intestinis contineatur bilis atra, quæ cum (vt ait Galenus in libro de atra bile) sit cunctis facultatibus, & præsertim calori natiuo maximè inimica, proculdubio facit, vt is hebetatus minimè possit concoquere, sicquè excrementa cruda gignantur, ac per intestina vna cum alijs fœcibus mittantur extra. Igitur particulariter accepta sententia veritatem habere potest, uniuersaliter minus. Vnde data est occasio uetustis interpretibus, ut uario modo legerent huiusmodi particulam, circa quam rem par est audiatur, quod ait Galenus in superiori commentario, scilicet malum interpretationis modum facile dissoluendi dubitationes occasionem præbere, maximè cum in obscuris liceat addere, diminuere, transponere. Cæterum quod ait in secunda particula nempè plura maiorem, & pauciora minorem morbum indicare, id quidem uerissimum in cunctis, ut scilicet in quo morbo apparent plura, eaquè mala symptomata, semper morbus fit maior, & uiceuersa, ubi pauciora minor est, vt enim minus corpus, minor vmbra, & maius maior sequitur, quẽadmodum solet dicere Galenus, sic maiorem morbum plura, & maiora symptomata, minorem pauciora & minora sequuntur. Habet & his aphorismus vtilitatem aliquam ad prædicendum.

Connexio.

Scopus.

Vtilitas Aphor.

67 *Excreationes in febribus non intermittentibus, liuidæ sanguineæ: biliosæ, & fœtidæ omnes malæ. Cum verò bene excernuntur, bonum est, & per ventrem, & per vesicam: & vbi aliquid secedens steterit non purgatum malum.*

QVÆ excreantur inter symptomata secundaria numerantur, quippe cũ sint opera coctricis facultatis actionem uitiatam, quæ est primariũ symptoma sequentia, ideo, & hæ vim non exiguam habent ad faciendam prædictionem, vt ob hoc non immerito de his agat author inter alia excrementa mutata in præsenti aphorismo, qui & ipse pertinet ad partem medicinę prognosticam, supraquè etiam habitus est lib. 4. aph. 47. licet paullo diuersus in tres partes autem diuidi potest, una est hæc (*excreationes in febribus continuis, liuidæ, cruentæ, biliosæ, & fętidæ omnes malę.*) Secunda pars est. (*Exeuntes vero bene bonę sunt*, Tertia est. (*Et siue in inferiore ventre, siue in vesica, siue alicubi sistatur, quid non purgatum malum est*;) Circa primam partem vox ἀποχρέμψις, qua vtitur Hipp. familiaris est, & propriè à Latinis excreatus dicitur. Est enim vt colligitur ex Gal. 1. prorr: tex. 6. quidam motus faucium, seu partium attinentium ad canales, qui à naribus in os feruntur cum sonitu ad tenacem materiam ab illis partibus excludendam voluntate factus, Et quamquam etiam à sanis plerisquè fieri soleat, attamen quid morbosum est, & apud Spartanos, atque Persas vt narrant Xenophon, atq; Athenæus opprobriosum erat, siquidem putabant hoc vitium in illis dumtaxat fieri, qui incontinenter viuerent, atque ociarentur, quemadmodum certè plerumquè contingit. Porro, dicit Hippocr. (*in febribus non interpollatis*,) quoniam etsi etiam in interpollatis, imò verò etiam in sanitate huiusmodi excreatus habeatur, nihilominus in continuis febribus hoc pessimum est, quia siue sint liuidæ, siue cruentæ, siue biliosæ, siue fętidæ, indicant febres à prauis humoribus fieri, atque augeri, nisi tamen hoc ægrotantis sit consuetum, siquidem, vt dicebat alibi Hippoc. illud est æternum dogma in morbis consueta symptomata esse minus metuenda insuetis, atque hęc de priore parte. Secunda est. (*Si verò rectè excernantur bonę.*) Quid sit rectè excerni non solum, quæ per screatum exeunt, verumetiam alio quocumque modo etiam si Galenus & Hippoc. non dicant, haud est operosum intelligere, si rectam agendi regulam in cunctis operationibus tamquam necessariam ab Arist. & medicis propositam spectemus, quæ posita est in tempore, loco quanto, & modo, Vnde si materia, quæ screatur nullas habeat malas qualitates, si non sit copiosa nimis, si tempestiuè hoc est tempore coctionis, vel iam factæ, vel quæ adhuc fiat, emanet, si absquè labore, & molestia feratur, proculdubio in febribus etiam non intermittentibus bonum est, imò uerò, & in interpollatis, & in ipsis sanis corporibus, Sic enim bonæ sunt excretiones, & vt signa, & vt caussæ, sunt bonæ ut signa quidem, quoniam calorem natiuum coquere, & consequentes facultates, quarum illud instrumentum est, bene ualere significant, licet aliter videantur per se significasse, sunt verò bonæ, vt caussæ, quoniam expurgatio

Scopus.

Diuisio.

huiusmodi est, & roboris, & melioris valetudinis tum pleratumque corporis partium, tum maximè ipsius capitis, cum dixerit Hippocrates libro de gland: inter cæteras vias, à natura pro expurgando cerebro paratas esse palatum, vt ob hoc iure medici, vbi placet cerebrum purgare, vtantur gargarismatibus, & masticatorijs pro sputo, atque screatu excitandis. Sequitur tertia particula, quę est, si materia screatu reijcienda firmetur in inferiore ventre, & vesica, nec expurgetur, malum esse; Scilicet tamquam signum, & tamquam caussam. Iam verò dubitari posset, quo pacto materia cerebri, quæ screatu solet expurgari, ad intestina, quæ complectitur sub nomine inferioris ventris, necnon vesicam pertingere queat, Sed hoc non est silentio alibi ab Hippocrate inuolutum, qui lib. de morbis dixit pituitam in stomachum à capite descendentem, sæpę inde in intestina præcipitari, atque alui fluorem inducere, quemadmodum etiam in Epidem: dixit à calefacto capite eliquari pituitam, ac in vesicam transmissam fluorem vrinæ parere. Vtilis est hic aphorismus ad prædictiones faciendas, sed etiam conducit ad inuentionem remediorum, cum hinc medicus doceatur vtilem sæpenumero esse expurgationem per os, modo rectè fiat, non conducere autem vbi, quæ materia per os expurgari deberet, per aluum, & vesicam perducatur, Nam cum longus sit ductus, ac per membra naturalia transitus efficiatur, vix potest contingere, quin illa à materia tum præter labente, tum firmata lædantur.

Dubit.

Solut.

Vtilitas Aphor.

---

68 *Corpora oportet, vbi quis purgare voluerit fluida facere, & si supra, sistere aluum, si verò infra, humectare.*

VT etiam adnotauit Galenus prior pars aphorismi iisdem verbis habetur secundo aphorismorum nono, atque eius mentionem facit Galenus sæpenumero, sed maximè sexto Epidemiorum com. 5. tex. 29. & primo aphorismorum vigesimoquarto. Cæterum secunda pars nuspiam alias videtur tradita ab Hippocrate, & Galenus dicit eam esse veluti expositionem quandam prioris, quasi vero nil aliud sit fluida corpora facere, quam sistere infernam aluum, si corpus sit purgandum per superiora, sin verò per inferiora eandem humectare. Sed vtcumque sit præsens sententia tota curatoria est, cum sint præcepta ad purgationem corporum rectæ faciendam accommodata, diuiditur autem in duas partes, quemadmodum dictum est, quarum prior id habet, vt quotiescumque medico placet corpora purgare, ea prius lubrica, & aperta reddantur, quò scilicet facilius per apertas, & laxas vias peccantes humores trahantur, fit autem hoc clysmatibus, necnon decoctionibus, atque serapijs, quemadmodum consuetum est, Et certè hoc præceptum erat maximè necessarium Hipp. tēpestate, quando solis grauib. & difficilimis medicamētis purgationes efficiebantur. Nunc autē quādo benigniora medicamēta suppetūt, vt cassia, manna, sena, Rhodomel solutiuum, & similia, haudquaquā ita necessarium est,

Diuisio.

cum huiusmodi medicamenta euacuent intestina, stomacum, aliasquè priores vias absquè vlla violentia, etiam si prius non sit corpus redditũ, lubricum. Imo verò neque semper lubrica corpora facere oportet, priusquam grauiora medicamenta administrentur, quoniam vt prudenter monuit Gal. 2. aph. 9. vbi morbus acutus est, & vbi materia turget, haudquaquam expectanda est corporũ ista preparatio, alioquin humores in mẽbra nobilia raperentur, aut ægri morte occuparentur, priusquã essent corpora præparata, Similiter etiã dicebat Gal. lib. quos & quando purg: oport. vbi humores peccãtes sunt tenues, acres, & sua spõte ductu faciles, nõ est opus antecedente præparatione, sed statim ducere eos oportet presertim acutis morbis existentibus, in quibus est eternum Hipp. preceptum vt sollicitetur, & si quid mouendum est, statim moueatur. Atque hæc de priore parte alias fusius à nobis suo loco pertractata, Nunc uideamus secundam in quã dicit Hippocr. siue alius author. *(Si supra)* hoc est vomitu *(sit corporum peragenda purgatio, debere sisti infernam aluum, sin verò per inferna sit purgandum, è contra debere aluum humectari, & emolliri)*. Circa quam partem uidendum est, quid Hippocr. intelligat per ea verba στῆσαι τὴν κοιλίην, & cur velit id agendum, & an vbi inferna aluus sit quoque superior sistenda. Circa primam non videtur rationi consentaneum, vt quando vomitus sit ciendus, debeat aluus sisti remedijs, tum quia Hipp. Herodotus, & alij veteres, qui rationem ἐμετικήν, vt vocat Cicero, vel alij συρμαϊσμὸν posteris reliquerunt, multa quidem præcepta dederunt, adstringendæ autem alui haud meminerunt, Sic etiam & Galenus, & Oribasius hoc idem tacuisse reperiuntur; neque etiam vlla ratio id postulare videtur, quandoquidem duo contraria circa corpus eodem tempore facere, neque facile, neque tutum est, imò verò qui vomunt, solet sæpe simul ijs ex illo concussu, & vehementi corporis commotione aluus excitari, atque etiam non absquè fructu, & Hippoc. in Coacis prædictionibus dicebat lypiriam, quæ est febris pessima nõn alio auxilio, spontaneo, scilicet & artificiali finiri, quam cholera, in qua simul & vomitu, & excretione alui corpus sollicitatur, Quare dicendum puto Authoris huiusce particulæ mentem fuisse, ne quando medicamentis vomitu superiora euacuare tentatur, simul quoq; medicamentis alijs aluum soluere quæratur, sed ita stare permittatur, quemadmodum inuenitur, eo quod multo melius natura faciendo vomitui dat operam, quando ad contrariam operationem faciendam minimè sollicitatur. Vnde patet caussa cur Hipp. huiusmodi præceptum attulerit, ne scilicet nimia vi facultas corporis gubernatrix tum ad vomitum, tum ad excretionem sollicitata fatiscat, & insigniter violetur. Quod autem dixi de vomitu, scilicet non esse tunc per inferiora purgandum, idem pariter dicendum est; quando aluum mouere proponitur, nempè minimè tunc esse quoque vlla arte prouocandum vomitum, ne contrario hoc motu alter impediatur, verum nec etiam si sponte fiat, esse cohibendum, sed permittendum quoniam sicuti sepe fit, vt à medicamento aluum ciente, vomitus similiter exciterur, sic etiam contingit interdum, vt vtroq; motu excitato graues morbi soluantur, quemadmodum dicebam nuper de lypiria ex ipsomet Hipp. Est vtilissimus hic aphorismus ad medicinam faciendam cum breuibus verbis doceat, artem, & modum purgandi corpora, tàm per superiora, quàm per inferiora.

Vtilitas Aphor.

69 *Somnus,*

69 *Somnus, vigiliæ, vtraque modum excedentia, morbus.*

HABETVR præsens aphorismus etiam lib. 2. aph. 3. sed in duobus postremis verbis discrepāt, quia ibi dicitur τῷ μετρίῳ, κακὸν, idest magis moderatæ malum, hic vero dicitur τῷ δέοντος νόσος, idest magis quam conueniat morbus est; Galenus non esse Hippocratis, sed interfertum fuisse ab ijs forsan, qui volumen lucri gratia maioris molis facere cupiebant, & multo melius dici κακὸν, quam νόσος, Quod sit absquè ratione interfertus, haud abnuo, sed quod adeò sit melius scribere κακὸν, quàm νόσος, vt ipse profitetur, non video, quinimò nimis vulgare est dicere, quæ immoderate fiunt esse mala, cum ingenium quodlibet leue id sciat mediocritatem in cunctis esse auream, quæ verò ab illa discedunt, esse vitiosa, Atqui dicere esse morbum proculdubio plus artificij habet, plusquam ad medicum pertinere videtur. Nam & Arist. statim in 1. probl. quærens cur αἱ μεγάλαι νοσώδεις, i. magni à mediocritate recessus morbosi sunt, respondet iccirco esse, quia siue recedatur à medio per defectum, siue per excessum, morbus est, vnde in secundo problemate dicebat medicos sanantes nil magis studere, quam vt contrarijs excessibus contraria vincant, eaquè ad mediocritatem redigāt. Itaq; siue dicatur τῷ δέοντος, siue τῷ μετρίῳ, perinde est, ambę enim hæ voces significant, id quod nec deficit, nec exuberat, Reliqua ad aphorismi intellectum pertinentia lib. 2. diximus; illud solum hoc in loco quæri posset, occasione sumpta à præcitato secundo problemate, an excessu vigiliarum curetur somni excessus, & viceuersa, quemadmodum Arist. dicit plerumquè medicos sanare excessibus vini, vel aquæ, vel muriæ, vel cibi, vel famis. Cui respondendum est iccirco ibi Aristotelem nullam fecisse mentionem vigiliarum, & somni, quia non ita in potestate medici est illa præstare, & si præstantur periculosiora sunt, & molestiora, nam qui nimium vigilantibus somnum grauem inducere studet, ijs remedijs vtatur necesse est, quæ soporifera sunt, & consequenter venenosa, & læthalia. Viceuersa studentes à magno veterno ægrotantes vendicare, percussionibus, vellicationibus, puncturis, ac demum igne vtuntur, quæ licet, ad mediocritatem reducendi vim habeant, id tamen agunt cum mille tædijs & periculis, quo fit vt cordati medici, multo cautiores in hisce se gerāt, Summatim tota medicina his paucis verbis comprehensa ab Arist. quod morbi fiant per excessum, vel defectum à medio, Curatio autem per contraria excessus, uel defectus. Et hæc forsan fuit ratio quamobrem auspicatus sit probl. medica: ab huius modi sententia.

Dubit.

Solut.

70 *In febribus non intermittentibus; si exteriora frigent interiora vruntur, & febris habeat lęthale.*

NEMO est, qui non uideat, & intelligat, magna cum ratione à Galeno damnari, illum qui pręsenti aphorismo, qui etiā habetur lib. 4 48. temere addi-

re addidit, καὶ πύρετος ἔχῃ. Sed vt libere dicã, maluissem à Galeno fuisse animaduersum potius scriptoris errorem fuisse, qui loco (δίψαν) apposuit (πύρετος) si enim fiat vocis transmutatio erit idem penitus aphorismus, qui libro quarto. Nam transcriptores plerumquè ignari sunt, ac propterea similes errores committunt. Et certè nemo alius, quam rudis scriptor, permutasset vocem δίψαν (in vocem) πυρετὸς.

71 *In febre non intermittente si labrum, aut nasus, aut occulus, aut supercilium peruertitur, si non videat: si non audiat, & iam debilis sit quicquid horum fuerit mors prope est.*

QVONIAM hic aphorismus nullis mutatis uocibus etiam lib. 4. aphor: 49 habitus est, atque ibi à nobis copiosè satis fuit explicatus, Galenum sequens nil aliud dicam.

72 *A pituita alba: aqua intercus superuenit.*

ET si præsens aphorismus non sit alibi ab Hippocrate tractatus, presertim in lib. aphor: à Galeno tamen breuiter sed ieiune satis fuit interpretatus, quocirca paullo diligentiùs circa ipsum versabor, Est enim breuissima sententia *Scopus.* prognostica, in qua docet, quando sit expectanda hydrops, s. vbi alba pituita apparet in corpore; nam etiam lib. 1. de morbis nõ longe à principio docens Hippoc. qui sint illi morbi, qui in alios facile conuertuntur, dicit ex læuitate intestinorum, & pituita alba fieri aquam intercutem. Cæterum videre vtile erit, quid vocet Hippocrates hoc in loco albam pituitam, quid hydropem, & quomodo dicat hydropem necessario sequi albam pituitam, Esse apud Hippocratem tres differentias humoris pituitosi, nempè albam pituitam, Epidemicam & uerustã, alias ostendimus, & præsertim in uarijs lect: vbi etiam à Platone in Timęo pituitam albam, & recentem, ac uetustam nominari indicauimus, & dicitur hic humor albus, vt Galenus docuit aphor: 29. huius lib: tum quia etiam aliqua pituita liuida reperitur, tum quia humor pituitosus suaptę natura albus esse consueuit, Verum quod Hipp. in præsenti de hoc loquatur haud rationi conuenit, quandoquidem plerique sunt huiusmodi pituita abundantes, qui tamen haudquaquam in hydropem necessariò labuntur, Vsurpatur sæpius ab Hipp. ab Aretæo, à Celso, ab Aureliano, & à Galeno, alijsquè medicijs hoc nomen λευκοφλέγματος, pro ea specie hydropis, quæ alias ἀνασάρκα, & ὑποσάρκα, ac λευκοφλεγματία nuncupatur, quæquè fit, quando ob insignem aliquam iocinoris intemperiem frigidam haud uerus sanguis, sed pituitosus, & albidus generatur, qui à uenis effusus per vniuersum corporis habitum illud album reddit, cuiusmodi etiam Horatius loquitur, quando dicit.

Crescit indulgens sibi dirus hydrops,
Nec sitim pellit, nisi caussa morbi
Fugerit venis, & aquosus albo.
Corpore languor;

De hac itaquè ægritudine sermonem habet Hippocrates in præsenti, quæ

quæ est fere eadem, cum ea mala affectione, quæ à Græcis καχεξία, à nostris malus habitus uocatur, cęterum si ita est, atque leucophlegmatia sit, quædam species hydropis, quomodo igitur ait Hippocrates post albam pituitam esse hydropem expectandam; Et certè nisi pro hydrope intelligatur illa species, quæ propriè ἀσκίτης vocatur, & quæ fit vbi totum abdomen aqua pura impletur, haudquaquam Hippocratica grauitas defendi posset, qnasi uero uoluerit dicere vbi fit anasarca, siue leucophlegmatia, non post multum temporis expectãdam esse ascitem, tamquam illa deteriorem. Cur uero hoc contingat, est, quia vbi semel refrigeratum est plusculum iecur in dies magis, atque magis refrigeratur, nisi vel à natura, vel ab arte succurratur, vbi autem illud est impense refrigeratum, haud amplius sanguinem pituitosum, sed puram aquam gignit, quæ è venis in abdomen transfusa illud replet, & ascitem facit, & quamquam videatur Aretæus deteriorem facere anasarcam ascite, eo quod in illa opporteat vniuersum hominem renouare, illud tamen intelligendum de anasarca asciti complicata, ut sæpę accidit, non autem de simplici in qua cum adhuc generetur sanguis licet pituitosus, signum est adhuc in iocinore aliquid natiui caloris superesse, qui faciat, sanguinem cum in ascite nil eius pœnę fit, ac ob id nullus sanguis, sed sola aqua fiat, Est utilis aphorismus ad prædicendum, atque etiam admonendum medicos, ne sinant anasarcam conuertti in ascitem, quippe quæ vbi facta est, nullum remedium recipit, vt dicit Hippoc. circa initium primi libri de morbis, ubi cum inter morbos necessario perimentes connumeret ὕδρωπα ὑποσαρκίδιον, non est dubium, quin de ea intelligat, quæ asciti coniungitur, alioqui, vt dixi multo deterior est ascitis, quam simplex hyposarca. *Vtilitas Aphor.*

---

73 *Ab alui profluuio, difficultas intestinorum.*

SICVT in superiori aphorismo docuit Hipp. quando ex morbis alios deteriores morbos expectare oportet, exemplo leucophlegmatiæ accepto, sic, & in præsenti, & in subsequentibus usque ad postremum idem docet exemplis ab alijs morborum generibus acceptis. Habetur & hic aphorismus 6. lib. 2 3. sed diuerso modo, atque multo melius Galeni testimonio. Quod autem hic dicit est post diarrhoeam, siue alui fluxum esse expectandam dysenteriam, quæ sententia breuis est, & sine ratione, ac diuisione, attinens ad prognosticam medicinæ partem, ἐπὶ διαῤῥοίῃ in sexto autem libro dicitur ἐπὶ ἀκράτῳ ὑποχωρήσει, idest post synceram deiectionem, quæ uerba Galenus antepofuit præsentibus, eo quod post simplicem alui deiectionem frequẽtem, quæ διαῤῥοία à Græcis dicitur, rarò sequitur difficultas intestinorum, quemadmodum è contra, vbi deijcitur syncera bilis, siue flaua, siue nigra rarò fit, quin vlcerentur intestina: Sic enim solet accipi ab Hippocrate syncera deiectio, nisi hic dicere placeat, iccirco Hippocr. uoluisse hanc sententiam nobis relinquere, quia & si rara, fuit tamen ab ipso iam seniore obseruata. Celsus autem lib. 2. cap. 7. transferens hunc aphorismum, dixit post longam alui ressolutionem sequi difficultatem intestinorum, quasi apud ipsum διαῤῥοία Hippocrati significet, quod etiam, author diffinitionum medicarum *Connexio.* *Scopus.*

carum dixit. Cæterum vtcumque sit, illud compertum est à syncera deiectione fieri frequenter ulcera intestinorum, à simplici uero liquidorum, & ut ait Areteus & incoctorũ fluxu ea non fieri, nisi is sit diuturnus, quo in casu non modo longa intestinorum uexatione fit dispositio ad suscipiendam exulcerationem, uerumetiam humores redduntur acriores, & mordaciores. ita ut facile postea, primum pituitam ipsis tunicis intestinorum tenaciter oblitam auferant, tum cuticulam abradant, mox ipsam intestinorum substantiam intime depascátur; sicq; tandem, dysenteriam, seu tormina ut loquitur Celsus, inducant, nam propriè uocauit Celsus tormina, quoniam uere sub illa ęgritudine homines ab acerbissimis cruciatibus torquentur. *Vtilitas Aphor.* Est utilis tàm ad prædictionem, quam ad hortandum medicos, ut sint solliciti, in curando quolibet alui paullo diuturniori fluxu, ne scilicet in dysenteriá degeneret, & dixi paullo diuturniore, quoniam, ut idem Celsus dicebat una die fluere aluum sæpę pro ualetudine est, atq; etiam pluribus modo febris absit, atque id malum intra septimam diem finiatur.

74 *A difficultate intestinorum leuitas intestinorum superuenit.*

CVR dicat Gal. Hunc aphorismum esse partem, ac ueluti truncum aphorismi alterius, qui habetur lib. 6 aph: 43. certè ignoro, quoniã & si quid simile & in illa, & in hac sententia reperitur, attamen est non obscura diuersitas, quoniam ibi loquitur de ea intestinorum exulceratione, quæ fit ab atra bile, & quæ propterea læthalis est, hic uerò de qualibet, post quam haud semper fit lienteria, *Scopus.* sed aliquando scilicet cum illa diturna est, caussa uerò propter quam à longa dysenteria fiat intestinorum læuitas, in qua scilicet cibi fere penitus immutati excernuntur, est, quoniam facultas retentrix tàm uentriculi quàm intestinorum ità ob læsa, ut nec tantillum possint in ijs sumpta alimenta retineri, quò fit ut etiam nequeant alterari, nedum concoqui, sed prorsus immutata excernuntur læditur autem facultas retentrix tum ob humidam, & frigidam intemperiem inductam à longo fluxu calorem natiuum hebetante, tum à cicatrice ipsis intestinis obducta, ob quam naturali asperitate priuata, & lubrica reddita haud possunt, quę continent retinere quandiu opus est; nec inconueniens, aut à ratione abhorret, uulnera intestinorum, & consequenter ipsam dysenteriam posse sanari, & subinde oriri lienteriam, & à lienteria mortem fieri, quod ut dixi, & lubrica nimium, & intempetata reddita intestina lienteriæ occasionem præbeant, itaque patet iure posse prædici post dysenteriam lienteriam, ob idquè utilem esse aphorismum tum ad hoc, tum ne medici fallantur in prædicenda statim salute, ubi uident dysenterię res melius procedere. *Vtilitas Aphor.*

75 *A corruptione abscessus ossis.*

ET in hoc aphorismo docetur prędici ex morbo alium affectum: Scilicet ex corruptione abscissionem ossis, nam licet interdum ossis tantum abscedat, vt uideatur facere morbum in diminuta quãtitate, attamen aliquando etiã, adeo pusillum est, quod abscedit ossis, vt affectum uix cõtemplabilem inducat, Dubitat Galenus vtrum pro sphacelismo, intelligenda sit ossis, an carnis corruptio, & respondet sapienter vtroque modo esse Hippocratis mentem, nam siue ipsum os cariem, seu corruptionem patiatur, siue caro ossi superiniecta necessũ est omninò quicquid ossis corruptionem, & cariem passum esse, a sana parte separetur, vel ab ipsa natura, vel si ea impediatur, ab arte, Ratio autem huiusce necessitatis est; quoniam os contaminatum, & catiosum redditum sua asperitate semper carnem, quę superc rescere debet, aut impedit, quo minus gignatur, ut si supercrescit, tantum doloris patitur ab osse aspero lancinatum, vt si natura nõ abijciat, id quod lędit, & pungit, medicus cogatur abscedere, nam quod emortuum est, atque pœnitus à natura alienum redditum cum nequeat amplius ad sanitatem redire, natura omni conatu illud à sano separare nititur, ne si remaneat contactu id quoque corrumpat, iuxta communem illam sententiam, quã dicitur, quicquid à putrefacto contangitur ipsum quoque putrefieri, Atque ab hoc aphorismo illud discunt medici, quod si cariosum factum sit, vt quamprimum pars aspera, & corrupta abrasione dematur, ne perseuerans dolor nouam attrahat materiam, sicq; morbum augeat; Sin aũt os magis uiolatum sit, quam ut posit abrasione emendari, nec ab ipsa natura separatur, atque extra mittatur, tunc necesse medicus ipsi naturę opem ferat, aut ipsemet corruptam partem eximat, medicamentis ferro, & igne.

Scopus.

Utilitas Aphor.

76. *A sanguinis vomitu, tabes, & puris purgatio supra.*

SICVT pręsens aphorismus patũ differre uidetur à decimo quinto, & decimosexto huiusmet libri, possumus tamen dicere totum hunc esse ueluti explicationem quandam eorum, aut saltem quandam meliorem ordinationem, & si Galenus dicat totam pręsentem sententiam fuisse corruptę compositam ex pluribus Hippocratis sententijs, siue autem legatur Φθορή, siue Φθοή, quemadmodum in diuersis codicibus lectum fuisse testatur Galenus nihil refert quẽadmodum non est opus diligentius perquirere, uniuscuiusquè rationem, quam alias retro attulimus, siquidem illę certissimum est, post puris reiectationem (appellat uomitum, quamlibet ex ore sanguinis reiectationem more antiquo) sequi tabem, in qua pus exire per os pergit, & in qua hebetato, pœnitusquè fracto totius corporis, & maximè capitis calore natiuo iuges fiunt incoctiones, & ex his destillationes, quę in ventriculum delapsæ faciunt alui profluuium, quo perseuerante, purgatio superior deficit, haud patiente natura simul duas purgatio-

Kkkkk nes;

nes; qua purgatione desinente sequitur mors, non quòd illa purgationis superioris cessatio inducat mortem, quandoquidem non cessat, quia retineatur, verum quia ad aluum flectitur, Sed sequitur mors, quoniam vires alioquin attritæ aluo iugiter fluente pœnitus perduntur.

77 *Qualia fuerint vesicę, aut alui excrementa: & ex carnibus: & sicubi alibi à natura corpus exierit, si parum paucus est morbus, si multum multus, si valde multum, lethale est.*

HIC aphorismus, vt adnotauit Galenus postremus est in ijs codicib. Hippoc. qui sunt cæteris magis legitimi, nam & in alijs apponuntur, quoq; complures alij, qui à plerisquè haud Hippocrates, fuerunt habiti digni, vt de ipsis vlla ratio haberetur: Itaque nos secuti Galenum hic, finem interpretandi latinis faciemus: Est enim & postremus hic aphorismus satis longus, sed qui Diuisio. partiri potest in duas partes in præceptum, & præcepti rationem. Docet autem Hippoc. ferè eadem, quæ alibi de vrinis, & ægestionibus, & quamquam malo ordine, & phrasi in vsitata sint composita quæ docet, summatim tamen uera sunt, Nam verissimum est, & forsan nimis tritum & vulgatum, E quacumq; parte parum aliquid exeat, paruum morbum indicare, si verò plus exeat maiorem, quemadmodum si valde copiosum sit, quod exeat, non solum malum est, verumetiam mortale: Quòd enim quasi prouerbio dicitur mediocritatem in cunctis auream esse, id non tantum ad animi res pertinet, omnesquè ipsius actiones, verumetiam ad corpus, quod quidem nullam eximiam alterationem diù sustinere valet, quin collabatur, vt etiam ob hoc verissimum sit putandum, quod in fine dicitur, quasi verò concludatur, omne nimium malum esse, & ob id illud caueri oportere.

FINIS SEPTIMI LIBRI.

HIBRO-

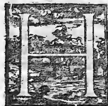

HIERONYMI MERCVRIALIS FOROLIVIENSIS,

PRÆLECTIONES PATAVINÆ.

IN OCTAVVM LIBRVM APHORISMORVM, QVI PRO SPVRIO HIPPOCRATIS HABETVR.

HACTENVS durat liber aphorismorum Hippocratis Septimus, in quo, etsi multi sint, & replicati paucissimi tamen insunt, qui non sapiunt ueram Hippocratis doctrinam, ac germani ipsius non reputentur, & præsertim, quia Galeno commentarijs, aut saltem adnotationibus sunt illustrati; Post hunc septimum habentur multi alij, qui à plerisquè pro spurijs tenentur, nec tamen defuerunt, qui ex ijs conflare octauum librum eumquè, vt alios interpretari voluerunt, atque inter hos fuerunt Antonius Brasauola, atque Holerius viri tempestate nostra in medicina facienda, atq; docenda eminentissimi, quos & ipse saltem aliqua ex parte imitari deliberaui, vt hos dies, qui restant in hoc quadragesimæ tempore cum aphorismorum expositione transeamus, ac deinde problematum Aristotelis lectionem reassumere valeamus. Itaque seligam in hoc octauo libro nonnullos aphorismos, qui mihi proximiores doctrinę grauitati, ac dignitati Hippocratis uidebuntur: Et quia primus qui à Brasauola in ordinę ponitur in hoc octauo haud mihi ab Hippocratis doctrina uidetur remotus, eum primo interpretandum sumam, est aut hic.

1. *Quicunque supra quadraginta annos phrenetici fiunt, non omnino sanantur. Minus enim periclitantur, quorum naturæ, & ætati, morbus affinis fuerit.*

DE connexione in posterum numquam agam, quoniam cum sint maxima ex parte spurij, & ita à Brasauola casu quodam ordinati prout ab ipso inuenti sunt, haud quærenda est ulla connexio, sed illud constituendum, esse

Diuisio. puram prognosticam sententiam cum ratione ita, vt in duas partes diuidatur, quarum vna est sententia, altera verò est sententiæ ratio. Primum autem videamus, quæ sit sententia; Est autem hæc, Eos qui post quadragesimum ætatis annum fiunt phrenitici non admodum, idest rarò sanos fieri, quam sententiam priusquã exponere aggrediar, ad memoriam illud est reuocandum, quod scripsit Hipp 3. aphor. 5. omni ætate, & omni tempore quoslibet fieri morbos, sed alios magis in vna, alios magis in altera, vt ob hęc huiusmodi aphorismus sit maximè consentaneus Hippocratis doctrinæ. Aliqui contextus habent non phrenetici, sed φθισικοί. Verum magis placet communior lectio. Iam verò φρενίτης, apud Hippocratem duplici modo accipi consueuit vno modo communiter pro quolibet graui delirio, & præsertim in febribus, vt sæpius docuit Gal. & max. 1. prorrhet. tex. 1. & quarto, alio modo accipitur propriè, quemadmodum hoc in *Phrenitis quid.* loco, & phrenitis propriè accepta nil aliud est, quàm assiduum delirium cum febre acuta ex inflammatione membranarum cerebri contingens, ad quam deindè consequuntur somni turbulenti, atque iuges vigiliæ; dicitur enim perpetuum delirium, quoniam verè nunquam intermittunt, quin delirent, quod non faciũt illi, qui in febrium aliquarum vigoribus delirant, quæ vbi sint remissę delirium desinit, dicitur cum febre acuta, quoniam maniaci etiam perpetuò delirio agitantur, verum aut non febricitant, aut parum & rarò, dicitur ob inflammationem membranarum cerebri, ad differentiã eius delirij, quod sequitur inflammationem septi transuersi, vt Gal. 5. de loc: aff: aut membranæ succingentis costas, in qua etiam cerebrum affici, & delirium sequi docuit Gal. 4. de caussis pulsuum. Aretæus lib. 1. curat: morb: acut: cap. 10. voluit etiam ex hypochondriorum inflammatione oriri phrenitidẽ, nam & φρένας: Veteres non alia ratione vocarunt septum transuersum, quam quod ipso inflammato protinus mens lędatur, quamquam verò possit phrenitis à sanguine, & atra bile feruescentibus in cerebro fieri, ea tamen vera, & propria est, quæ fit à bile pura, siue sanguine bilioso, siquidem cum humor huiusmodi subtilis, & mobilis haudquaquam contineri possit in cauernis cerebri, quin elabatur, vbi ad eius membranas pertingit, earum densitate cohibitus protinus sistitur in ipsis, ibique feruens, & putrescens mentem de statu deturbat, simulque, vt rectè dixit Cælius Aurelianus dolores acerbissimos inducit, à quibus deinceps imaginatrix perculsa motus, & agitationes illas corporis excitat, qui ob id sunt vehementiores, quia siccitas musculorum, & neruorum motibus magnis faciendis valdè famulatur. (*Supra quadraginta annos,*) Annus quadragesimus lib. 1. de dięta commemoratur ab Hippocrate, vbi scribit, corpora calido, & humido temperata, vsque ad quadragesimũ annum sana perdurare; post quadragesimum, qui ipsi contingunt morbi ea perimere, ità vt qđ hic ait de phrenitide ibi dicat vniuersaliter de omnibus morbis, sed neutrum est uerum simpliciter nisi dicamus corpora tẽperata post quadragesimum annum non nisi à grauissimis caussis violari, & propterea vbi capiuntur ab illis perdi, nec valet, quod Arist. in problem: dicat corpora commensurata facilius in morbos incidere, quoniam aliud est esse commẽsuratum aliud esse temperatum, nam σύμμετρον dicitur, quod habet æqualiter constitutum totum; temperatum verò, quod qualitates corporis, omnes temperatas habet, sed

pro

pro exigentia cuiusquè partis, Cæterum cur potissimum author posuerit quadragesimum annum pro termino ea potissimum ratio ab omnibus ferè affertur, quod tunc incipiat senectus finita iuuentute, & consequenter calor feruere desinat, Sed potius illa ætas vigoris, quam senectus debet dici, ante quam scribit Galenus primo de tu:san: 2. semper hominem fieri valentiorem, & in qua potiùs consistit in eodem robore, quam declinet: Vnde satius est dicere eum numerũ, tàm in diebus, quàm in mensibus, & annis fuisse Hippocrati, atque veteribus, quodammodo fatalem, vt ex libro de ętate Hippocratis conijcitur, quamquam potius dicere licet, Authorem hoc in loco haud præcisè numerum quadragenarium statuisse terminum, sed post illum, eo quòd aliquibus fit senectus celeriùs, aliquibus tardiùs. (*Non admodum*) vox οὐπάνυ τί valdè Hippocrati familiaris, atque eam vsurpare solet, vbi vult monstrare aliquid non fieri crebro, & in præsenti est, perinde ac si diceret, haud sæpè, sed rarò sanari, quasi seruentur, quidem aliqui, sed haud pristinam recuperent sanitatem: Cuius rei in secunda parte afferens Hippoct. rationem dicit ideò hoc, quia ei ætati haud conuenit illę morbus, quasi ità ratiocinetur author: ij, quorum ætati, & naturæ conueniunt morbi, minus in ijs periclitantur, quàm quibus non conueniunt, sed ætati post quadraginta annos minus conuenit phrenitis, ergo in ea magis periclitantur, Maior propositio probatissima est, quippè quàm habuit Hippoct. 2. aphor. 34. At verò minor proposito, ità vera sit dubitari meritò potest quoniam Hippocr. 3. aphor. 30. loquens de morbis familiaribus ætati declinanti, (vt Galenus putauit ibidem, atque sequenti aphorismo) inter alios ponit phrenitidem, quasi & hæc contingat sæpè post quadragesimum annum, secus quam dicit author hoc in loco nisi pro euitanda hac difficultate dicatur hic loqui de verà, & propria phrenitide, ibi verò de phrenitide communiter accepta pro delirio in febribus, etenim cum vera phrenitis fiat ab erysipelate, vel inflammatione membranarum, certè in ætate declinante, vt habetur ab Hipp. 1. de natura humana, atq; in prognosticis, post trigesimum quintum annum incipit bilis, seu sanguinis biliosi generatio desinere, vt post non ita facilè biliosi morbi fiant, sicut antè illam. Vtilis est aphorismus, &c.

---

2 *Quibuscunque in ægritudinibus oculi ex voluntate lachrimantur, bonum: Quibus verò citra voluntatem, malum.*

LACHRYMIS cum phrenitide vix ulla est communicantia, cum ea sit morbus calidus, atque siccus, lachrymæ uerò humiditatem sequanrur, nisi tamen dicere placeret utrumque cerebri affectum esse, atque hanc sententiam prognosticam esse, nempè qua docetur, quomodo ex lachrymis tàm uoluntarijs, quàm in uoluntarijs possit medicus prędicere euentum: est fine ratione, ac in duas partes diuisibilis, quarum una est de uoluntarijs lachrymis, altera uerò de inuoluntarijs (*Quibus.*) Habetur hic aphorismus etiam 4. lib. aph 52. Sed in duabus differt, in uno, quod ibi dicit in febribus, vel alijs ægritudinibus, hic uerò solummodo in ęgritudinibus, in alio differt, quod ibi dicit uolũtarias lachry-

mas

mas ἀδὲν ἄτοπον, idest nil absurdi afferre absurdius autem esse citra voluntatem lachrymari, hic verò dicit alterum esse bonum, alterum verò malum, At huiusmodi diuersitas haud multi momenti est, nisi quod verę lachrymæ voluntariæ possunt quidem non esse malæ, at nunquam in morbis sunt verę bonæ, Iam videamus, quid sit lachryma, & quomodo generetur: Nam lachrymam, quod Greci dicunt δάκρυον esse humorem quemdam serosum, ex oculis emanantem, etiam communis hominum notio clare testatur; vnde lachrymę fetui, apud Scribonium non verę lachrymæ, dixi autem serosum esse humorem, quoniam vt alicubi dixerunt Aristot. & Galenus eiusdem poenè materiæ est, atque sudor, & vrina, imò Arist. 5. probl. 35. dicebat lachrymam esse sudorem, adeò vt materia ipsarum lachrymarum sit illa ipsa humiditas excrementitia, ac potulenta, ex qua fit vrina, & sudor, aliaque serosa excrementa, atq; hinc est, quod non modo bibaces isti oculos lachrymabundos gerunt, verumetiam experientia quotidiana monstrat, statim atque vinum bibitum est, & præsertim generosum lachrymari, imò iurarem vini generosi quoddam genus esse vocatum lachrymam, propterea quod excitet lachrymas potatum, quod etiam faciunt vina picantia, sic uoce gallica nominata, quoniam mordendo, & ipsa lachrymas prouocant, Et Aristot. 3. sect. probl. 23. quærens cur vinolenti sint vsque adeò propensi ad lachrymas, significat ideò euenire, quoniam exhalationes multæ à vino ad cerebrū elatę, atque inde infra repressæ, & in humorem conuersę ad oculos feruntur, vbi cum præ sui copia in glandulis illis lachrymalibus contineri nequeant extra feruntur, Nam certum est naturam, ne oculi creberrimo motu nimium exiccarentur prospexisse fabrica earum glandularum in vtroq; oculorum angulo existentium, quæ cum semper sint seroso illo humore madidæ prohibent, quo minus oculi motu humores proprios perdant, Iam uerò caussæ lachrymarum aliæ sunt, quæ eas generant, aliæ quę prouocant, & exire faciunt, Generantes caussę sunt, vel materiales, vt cibi & potus, vel effectrices, vt intemperies humida, & frigida cerebri; ob quam dicebat Euripides mulierem ad lachrymas esse natam, Caussæ porro lachrymas prouocantes sunt, vel affectus animi, vt mœror, timor, lætitia, quorum illi comprimendo cerebrum, atq; glandulas, humorem exprimunt, hęc uerò aperiens, atq; dilatans lachrymales meatus exire facit humorem: Vel sunt caussæ externæ, vt fumus, percusiones, motus ueloces, nam Aristoteles quærens 13. probl libri quinti, cur equitantes quò celerius currunt eò magis lachrymas ijs excitari, ait esse, vel propter frigus aeris occurrentis, vel ob calorem motu excitatum, vel ob ictum ab aere agitatū oculis inflictum, qua etiam ratione dicebat eodem lib. oculum perfricatum emittere lachrymas, scilicet excitato calore, & adapertis meatibus angulorum oculi. Ita vt lachrymarum aliquę proculdubio volunrate concurrente efficiantur, vt quę affectu aliquo prouocantur, aliquę uerò nulla voluntate accedente fiant, etenim certum est nonnullos esse, qui ubi volunt protinus lachrymarum profusionem excitant, aliqui nunquam lachrymant: immo uerò, nec possunt, sicut Christus, quem semel bisuè tantum lachrymasse traditum est, sicut nunquam Phocionem Atheniensem narrat Plutarchus, sunt etiam qui dicant magos, & magas nunquam plorare, atque hoc indicio prodi, Postquam igitur, & inuolunta-

Lachrima quid, & quomodo generetur

luntariæ, & voluntariæ sunt lachrymæ, videndum est, cur in morbis, quibusuis: *Dub.*
vt hic scriptum est, inuoluntariæ sint malæ, voluntariæ autem bonæ, nam & 6.
Epid: sect. 8. aphor. 23. dicebat hoc esse medico diligenter spectandum an volenti, vel inuito profluant lachrymæ: Respondendum est voluntarias lachrymas; *Solut.*
quæ fiunt in morbis à caussa externa dici voluntarias, eo quod cũ externa caussa concurrit etiam voluntas licet quodammodo coacta dicebat autem Hippocrates secunda prorrheticorum omnes affectus, qui ab externis caussis efficiuntur, esse faciles, accedit etiam, quod vbi voluntas operatur signum est constantis mentis, dicebat autem Hippocrates in quouis morbo bene se habere ad oblata, ac mente constare bonum esse. Contra verò, quæ voluntate nihil operante exeunt lachrymæ, præterquam quod non bene valere intellectum ostendunt, habent etiam & illud, quod siue ex defluxione à capite ingenti, quæ nequeat compesci, vt in Dealcis vxore tertio Epidemiorum cõmem: habetur, siue ob aliquem ipsius oculi affectum, vt ophtalmiam, epiphoram, siue ob retentricis imbecillitatem (ob quas omnes caussas Galen. 6. Epid: & 1. prognost: dixit; fieri in morbis lachrymas inuoluntarias) semper deterrima sunt signa, quamquam etiam dicere licet bonas vocari non simpliciter: sed incomparatione inuoluntariarum perinde, ac diceret meliores, ità enim uocem boni vsurpare solere Hippocratem docuit Gal. 4. aphor 25. Vtilis est aphorismus ad prædictionem; *Vtilitas*
Nam Hipp. 6. Epid: sect. 8. 23. volebat non modo considerandas omnes lachrymarum condiciones, verum etiam esse gustandas si non ipsi medico saltẽ ęgro. *Aphor.*

3 *Quibuscumque in quartanis febribus sanguis è naribus defluxerit malum est.*

POTEST, si cuipiam libeat, hic aphorismus antecedenti connecti non modo, qđ vterq. ad partem medicinæ prognosticam attineat, verumetiã, *Connexio.*
quod agatur, vtrobiquè de exeuntibus mutatis cerebri, siue capitis, In hoc enim *Scopus.*
consilium Authoris fuit docere non in quibusuis morbis laudabilem esse sanguinis ex naribus exitum, quem Gal. 4. aph. 25. noluit esse comprehensum sub illis verbis ab Hippocrat. (*sanguis si supra exierit, qualiscumque sit malum.*) Est itaque sententia hæc prognostica sine ratione, & sine diuisione, quinimò ob sui breuitatem, atque dictionis ideam videtur legitimam Hippocratis doctrinam referre. (*In febribus.*) Si vlla est febris, quæ proprij circuitus proprietate admirationem hominibus pariat, proculdubio est quartana, quę vsque adeò certas, & ordinatas periodos sæpè habet, vt ab aliqua intelligentia non errante dirigi ab aliquibus credatur, vt ob hoc etiam dici possit: Veteres uocasse eam Dei Saturni filiam, nec antiquitas vlla in ægritudine magis fuit sollicita pro inueniendis remedijs, quam in quartana, adeò, vt etiam ad superstitiones in tantum cõfugerẽt, quod Imperatores fuerint coacti ædictis cauere ne superstitiosa auxilia quærerentur. Itaque Hippocrates, quoque sæpenumero de huiusmodi febre locutus inuenitur, & vbi de diuturnis morbis loqui vult, quartanam pro exemplo sumere solet, quẽadmodum 2. aph 25. vbi Gal. nomine quartanæ alias diuturnas ęgritudines cõplecti scribit, Nam & hoc in loco non dubito, quin cũctos diuturnos morbos cõprehẽdat, quasi hoc uerum sit in ijs sanguinẽ è narib. fluẽtẽ semper
esse

esse malũ; Est aũt malũ huiusmodi sanguinẽ propter duas rationes: Vna est, quia significat esse sanguinem tenuem, & serosum, ob imminutum in toto corpore calorem natiuum, qđ quidem semper malum est in cunctis, si quidem calor natiuus, vel est ipsamet facultas corporis totius gubernatrix, vel primũ illius instrumentum, Altera ratio est, quia exitu sanguinis vires alioquin longitudine febris attritæ multo magis exitu sanguinis imminuuntur: Accedit etiã, quod est præternaturam sanguinem melancholicum supra ferri, ob quod forsan dixit Hippoc. 6. Epid. sect. 6. tex. 9. quartanarios non fieri epilepticos immo si sint liberari: sed biliosus est, qui sursum fertur, & egreditur, vnde cum humor melancholicus tenuis euadit, ità vt sursum feratur, cum id contra sui naturam patiatur, haud potest inde quicquam boni expectari: Sed optabit aliquis intelligere cur potius scripserit author quartanas, quam quartanam: Cui respondetur, id factũ esse, vt doceretur hoc esse commune cunctis quartanæ speciebus, scilicet tàm continuis, quàm intermittentibus, tàm simplicibus, quàm compositis demum, tàm illis, quæ fiunt ab humore melancholico naturali, quàm quæ fiunt à preternaturali: Nam in omni ex his speciebus quartana semper exitus sanguinis à naribus, qui in alijs interdum solet esse criticus, est symptomaticus, tùm ex parte materię, tũ ex parte ipsius facultatis: ex parte materiæ, quia siue hęc sit cocta, siue cruda, semper est tenax, crassa, pigra, & ad quęlibet motum inepta, multo magis ad superiora: ratione etiã facultatis contentricis saltem est symptomatica, propterea quod vbi eiusmodi succus fertur in locum sibi contrarium cuius propria sedes est locus inferior, nõ aliundè contingit, quàm quod facultas expultrix nimium irritatur, & contentrix nimium debilis est, quod semper malum habetur. Itaque non est dubitandum quin doctrina præsentis aphorismi sit vera, & Hippocratica. Vtilis autem est non solum ad predictionẽ certam faciendã, verumetiam ad curationẽ medico hinc discente, vbi huiusmodi sanguinis fluxus contingit, haud ipsum esse magis sollicitandum, quod forsan aliqui imprudentes facerent, nec etiam quicquam boni esse sperandum.

Dub. *Solut.* *Vtilitas Aphor.*

4 *Sudores in diebus iudicatorijs vehementes, & celeres si fiant periculosi: præsertim, qui ex fronte tumque gutta, & fistulæ salientes pelluntur, frigidique valdè, atq; multi: necesse enim est talem sudorem multa vi, & labore, & longa expressione exire.*

IN hoc pariter aphorismo de mutatis excrementis tractatur, inter quæ proculdubio recensentur sudores, à quibus non est dubium multa de corpore indicia ferri, Vnde Authoris consilium est docere, quid indicij à sudoribus capi possit pro salute, vel interitu, notandum est de iudicatorijs potissimum loqui, hoc est de ijs, qui fiunt in diebus iudicatorijs, quoniam facilè potest medicus in ijs decipi, qui sæpenumero bona esse solent. Est autem sententia tota prognostica cum ratione, quæ diuiditur in duas partes, scilicet in sententiam, atque sententiæ rationem. Prior quoque in tres particulas diuidi potest prout de tribus speciebus sudoris tractat, quas omnes periculosas esse dicit. Primum ergo, quod dicit est: sudores factos in diebus iudicatorijs esse periculosos si vehemen-

Scopus. *Diuisio.*

tes, atque veloces fiant, Iam verò quid sit sudor, & quomodo fiat alias docui, nam siue ex vaporibus per cutem elatis, & ab ambientis frigore densatis, vt omnes pneumatici existimarunt, de quibus scribit Theophrastus in libello de sudoribus, siue ex serosis humorib. quemadmodum vrina, vt videtur credidisse Aristot. 3. probl. sect. quæ etiam est medicorum sententia nil in præsenti refert. Sat est illud intelligere omnes sudores esse præter naturam, vt putauit Diocles apud Galenum 1. apho. 15. eo quod natura corporis optimè constituta, nullaquè extrinseca occasione accedente, numquam humor per cutem pellitur. Porrò huiusmodi humoris exitus, interdum paullatim, ac tardè, interdum vero cum impetu, & velociter. Qui tardè, & paullatim fit, licet plerumquè sit bonus, vt dicit Hippoc. in Coacis, attamen non semper vacat periculo, quod possit propter debilitatem facultatis expultricis fieri, At qui fit cum impetu, & celeriter numquã periculo vacat, etiam si in die iudicatoria contingat, in qua solent motus naturæ boni esse, ratio est quoniam huiusmodi sudores non proficiscuntur nisi à caussa nimium naturam proritante, qualis est ingens calor preternaturalis, prauęquè materiæ copia, à quibus cum facultas totius corporis magnopere lædatur, proculdubio res in maximo periculo versatur, atque hoc est, quod uoluit Hippocr. significare in loco prædicto Coacarum, quando scripsit sudores nocere, qui subito affatimquè fiunt, Sed hoc in loco aduertendum est aliud esse sudores iudicatorios esse, aliud fieri in diebus iudicatorijs, nam illi fiunt cum signis coctionis, atque alijs ad ueram crisim requisitis, qui solent semper esse boni, licet ut habetur à Galeno in libro de crisis non semper crisis per sudorem sit bona, At qui fiunt solum in diebus criticis absquè coctione, vel alijs condicionibus haud semper iuuant, quoniam sola dies critica non facit ueram crisim. Atque hęc de prima particula prioris partis; secunda est: (*Qui expelluntur ex fronte veluti guttæ.*) Hi autem sudores sunt, qui alias ab Hipp. miliares sunt uocati, quiq; ἀφιδρώσεις, i. sudatiunculę uocantur, quę semper malę sunt, eo quod indicant facultatem esse maximè prostratam, nec posse materiam vt deceret expellere, presertim si tantum fiat huiusmodi sudor in fronte, quem solet comitari animi defectio, & defectionem sequi mors; nam ubi copiosa est praua materia in capite, nec facultas eius sufficit ad ipsam expellendam, huiusmodi sudor instar guttarum, & aquę salientis efficitur, quod facultas modo insurgat ad expellendum, modo pro debilitate deficiat, Tertij sudores mali, & periculosi sunt, qui simul, & multi, & ualde frigidi sunt; non modo enim indicant morbificam materiam esse nimium copiosam, uerum etiam malignam, & prauam una cum caloris mortificatione, quibus simul existentibus haudquaquam diù potest natura durare, sed necesse est, ut succumbat, atque hoc potissimum in feb. acutis quoniã dicit Hipp. & Aristot. in probl. sudores frigidos in acuta feb. mortẽ in debili longitudinem mali significare. Sequitur modo secunda pars principalis in qua author reddit rationẽ propter quam dixerit predictos sudores omnes esse periculosos, & est, quoniam ubi huiusmodi sudores fiunt, necesse est, ut adsint tria, Violẽtia, doloris excessus, & expresio diuturna, quę dubitari potest an simul omnia sint in unoquoq; sudore relato, an uerò ita sibi correspõdeant, ut primum primo, secundũ secundo, & tertium referatur tertio, quod postremum mihi magis placet, siquidem sudor

velox, & vehemens, non nisi ab ingenti violentia fieri potest, vt uidemus omnes motus veloces, & vehementes fieri, si fint præter naturam ab insigni aliqua violentia, qualis apparet in bombardis, in quibus pilę vehementer, atque velociter mouentur ob ingentem violentiam. Similiter vbi fiunt sudores veluti guttę, & aquæ salientes indicant dolorem aliquẽ vehementem, ob quem natura excitatur ad noxam pellendam: Sed nequit multum facere ob imbecillitatem, vnde paullatim sudor prodit: Sic vbi frigidi, & multi prodeunt, necesse est vt id longa expressione fiat, ob caloris imbecillitatem, nam sudoris omnis effluxum per expressionem quandam fieri non est dubitandum, quę modo ægrius, & tardius, modo citius fit, prout natura exprimens, modo magis, modo minus valet. Vtilis est aphorismus, &c.

---

5 *Post longum morbum, alui defluxio, malum: vel in morbo diuturno fluxa aluus, malũ.*

SI presentis, & sequẽtis aph: breuitas sola spectetur, planè nullus aph: magis Hip. breuitatem representat, Si etiam res ipsa attendatur, haud lõgè à doctrina, & modo eiusdẽ recedũt, adeo vt digni sint, qui à nobis una cum alijs exponãtur, hic. n. est tota progn: sententia, & est veluti documentũ quo monentur medici, ne in lõgis ægritudinib. aluum nimis moueãt, neq; quęrenda est, aut ratio aut diuisio eius, cũ ob breuitatẽ, neutra possit haberi, Quod itaq; dicit in diuturno morbo, numero singulari id factũ est ab authore, quoniã non vni, uel alteri, sed omnibus propè morbis hoc conuenit, qui quadragesimam diem trãsierunt; hic enim est terminus acutorum, atq; initiũ chronicorũ, (*Alui defluxus*) gręca uerba sunt, κοιλίας καταφορὴ; nam καταφορὴ, & καταφορὰ est quidem uox Hipp. vsitata: sed in alio sensu, cum plerumq; ab ipso capiatur pro delatione in somnum, nisi quod 6. Epid: sect. 8. aphor. 37. καταφερόμενα ab ipso dicũtur, quę ex apostematibus euacuantur, sed euacuationẽ alui ab Hipp. καταφορὴν vocari nunquam obseruaui, vt hoc satis uideatur detrahere sententiæ authoritati, licet alioqui uera sit, Cæterum cũ uaria sint genera fluxus alui, diarrhoea; dysenteria, atq; lienteria; Certũ est dysenteriã, & lienteriam, qui suaptè natura deterrimi sunt, multo peiores esse, ubi alijs morbis, & pręsertim diuturnis adijciuntur; At de diarrhoea nõ est ita certũ, quandoquidẽ, & ratione, & experiẽtia uidetur constare diarrhoeas superuenientes morbis lõgis, eas finire, Ratione quidẽ, quoniã cum in morbis lõgis cumulẽtur crudi, crassi, & frigidi succi, qui nõ ita bene, nec faciliter coq; possunt, bene, & utiliter euacuantur si aluus naturæ opera cieatur, quinimo hac ratione solemus in morbis diuturnis propter hoc per internalla exhibere medicamẽta euacuãtia, Adhęc experientiã etiã quotidie exploramus morbos, & febres lõgas superueniẽte alui fluxu desinere, Quare pro huius difficultatis ressolutione dicẽdum est uerę dysenterias, quę sunt ulcera intestinorũ, & lienterias, in quibus cibi immutati, siue ut loquitur Hip lib. de affect. imputrefacti deijciũtur malas esse in cũctis affectionib. diuturnis; tum quia uires alioquin attritas longo morbo magis prosternit, tùm quia signum est, calorem natiuum, & proinde facultatem retentricem esse debilitatos, ita ut, nec conficere, nec retinere sint pares. De diarrhoea verò ità decernendum, aut esse magnam, & continuam; aut paruam, & interpollatam, primo modo mala est, quia vires nimium læduntur, & corpus

& corpus refrigeratur. Secũdo modo potius iuuat, quia sic excremēta, quę indies cumulantur, blandę, ac sine virium detrimento euacuãtur. Vtilis est aphorismus non modo ad prænotiones, & prędictiones rectè faciendas, verũ etiam ad modũ percipiendum, quo debet se medicus gerere in euacuatione in morbis longis. *Vtilitas Aphor.*

---

6 *In lethargo tremor, malum.*

VT dicebam heri etiam hic aphorismus sua breuitate refert germanam ipsius Hippocratis grauitatem, imò verò etiam doctrinam, quandoquidē in Coacis prædictionibus, vbi plura de lęthargicis scripta sunt, similem sententiam habuit. Itaque purum dogma prognosticum est, sine ratione, atque sine diuisione, Videamus autem quid vtilis ad medicinam in hiscè tribus verbis lateat. (*In latargo tremor malum*,) Et primum videndum, quid sit lęthargus, & quæ tota sit ipsius natura, Nam quem Græci vocant λήθαργον, Latini vocare cõsueuerunt modo profundũ soporem modo veternum, modo marcorem: A Gręcis capitur vox, & præsertim à medicis, vel communiter, vel propriè, si communiter capiatur, significat omnes somniferas affectiones, vt comam cataphoram, catalepsim, & similes alias quas etiam Galenus vocare consueuit lęthargicas affectiones, si autem propriè capiatur, nil aliud est quam affectus quidam phrenitidi contrarius in quo ægri inexpugnabili somno præmuntur cum febre acuta; Et quamquam Hipp. 2. & 3. de morbis complura recenseat symptomata, quæ solent lęthargicos comitari, attamen præcipua naturam, & ideam ipsius morbi constituentia sunt illa, quę dixi: nam dixi esse contrarium phrenitidi, quoniam vt scribunt Corn: Celsus lib. 3. cap 20. & Galenus initio primi prorrhet: etsi in vtroq; affectu sit essentialiter affectum cerebrum, diuersa est tamen materia ipsum efficiens, nam in phrenitide flaua bilis est, quæ putrescens, & flagrans morbum parit contra verò in lęthargo pituita est, quæ putrescens locum illum irrigat, atq; diluit, Ex quo fit, vt somnus inexpugnabilis exoriatur, s. spiritibus animalibus, ita grauibus redditis, vt nequeãt facultatem animalem ipsi corpori distribuere, vnde motus, ac sensus non quidem pęnitus deperduntur, vt in apoplexia, & epilepsia, sed magnopere diminuuntur, pręsertim verò memoria, propter quod dicitur græcè λήθαργος, i obliuio tarda, vel vt scribit Cælius Aurelianus pigrities, quædam obliuiosa, ob hoc enim Hipp. in Coacis vocat lęthargicos somniculosos, malecoloratos sub tumidis oculis, quæ omnia sunt pituitæ morbum facientis signa, sicut & lãguidus pulsus, Dicitur cum febre acuta ad differentiã, Cari, in quo ægri quoq; profundę dormiant, obliuiscuntur, non mouentur, sed ferbe carent, queadmodum etiã cataphorici, & cataleptici, Verum de febris natura est nõnihil dubij. Quoniã ab authore lib: diffinitionum medicinalium, qui Gale. adscribitur, traditũ est febrem lęthargicorũ esse debilem, atq; malignam, Ex altera parte Celsus loco citato scribit lęthargũ esse morbum acutum, & nisi succurratur citò interficere; Dicendum aũt acutum morbum duos characteres habere, vt docet Gal. lib. de typis, scilicet motum vehementem, & periculum, ratione motus, proculdubio lęthargus non est morbus acutus, nec febris acuta: sed lenta, & debilis, at si consideretur periculum, quod quidem maximum est, proculdubio & morbus, & febris dici debet acuta. (*Tremor.*) τρόμος, siue tremor, *Latargo quid.*

vt docet Galenus in lib de trem: & rig: necnon secundo de sympt: cap. 1. & secundo; est symptoma in genere actionum diminutarum, & procul omni dubio est opus debilitate facultatis motricis ab intemperie frigida, propter quod & senes, & ebrij tremunt, vt ait Aristot. 4. prob. fit enim tremor quotiescunq; facultas nititur eleuare, & mouere corpus, & hoc contra deorsum, vt est ipsius natura petere nititur, sic enim fit quidam motus compositus, ex motu sursum, & motu deorsum, qui propriè tremor nuncupatur; At sæpenumerò apud Hippocratē, & præsertim in prorrhet: non sic capitur, sed pro conuulsiuo motu; Quomodo autem hoc in loco sit capiendus dubitari posset, quandoquidem vbi cerebrū vehementer afficitur, quemadmodum in lethargo potest ita impediri facultatis motricis transitus, vt exigua in corpus distribuatur, atque ita debilis reddita minimè possit mouendo sufficere, ac propterea tremor sequatur, potest etiam principium neruorum ità percuti, & lædi, seu repleri, vt facultas expultrix ad pellendam noxam insurgens motus illos conuulsiuos edat, propterea siue hoc, siue illō modo capiatur, semper malū est, quia significat tantam esse morbi magnitudinem, vt facultas motrix ab eo vehementer lacessita, haudquaquam possit corpus, quemadmodum deceret mouere, sed etiam vt caussa malum præsertim cōuulsio, quoniam huiusmodi molestis motibus facultas magis exagitata debilior efficitur: Caussa autem cur huiusmodi tremores læthargicis potissimum in manibus appareant, vt habetur in Coacis est, quoniam vt dicebat Cæl: Aurelia: læthargici alioquin ferè immobiles, iacent supini, & proiectis brachijs, atque manibus, qui fit, vt tremor, conuulsio, ac quilibet alius motus ea in parte magis sese prodant: Vtilis est aphorismus ad prædicendum tantum.

---

7 *Quoscunq; morbos medicamenta, non sanant, ferrum sanat; quos ferrum non sanat, ignis sanat: quos uero ignis non sanat hos sanari non posse putato: vel hos incurabiles existimari oportet.*

CERTE si me iudice de authore presentis sententię esset decernendū nō dubitarē ipsum Hipp. facere, quandoquidem pręstantia ipsius potissimū fuit in re chirurgica, quæ vsque à temporib. Homeri quasi petantonomasiā appellabatur medicina. Iam verò hanc sententiā potissimū de morbis ad chirurgū attinentib. atq; de vlcerib. esse intelligendam non est, qui dubitari merito queat, quemadmodum nullum vmquā fuit ingenium, quod ob lōgas in re chirurgica obseruationes potuerit, tàm certo asseuerare, quemadmodū hic aphor: facit; Sup *Scopus.* posito itaquē aphorismum esse verę Hippocraticum, Scopus fuit ipsius in eo docere ordinem medendi, & quando à medendo fit medico desistendum, Et quamquam hic de diæta nil meminerit, id tamen esse factum est putandum, quoniam vt ea pars prior inuenta fuit, quemadmodum testatus est Hipp. in lib. de arte vet: sic in omnibus morbis necessaria est, ac propterea Hippocr. vbiquè videtur eam prius constituere, quamquam alias duas, Est hæc sententia tota cu- *Diuisio.* ratoria, sine ratione, Sed diuisibilis in tres partes, Quarum prima est: (*Quoscunque morbos medicamenta non sanant, ea sanat ignis.*) Tria certum est instrumenta, es-

se

fe, quibus ad profligandos quoslibet morbos solet vti medicus, Diætam medicamentorum vsum, & manuum operationem, quorum instrumentorum vsurpandorum est hic ordo, vt primum debita viuendi ratio adhibeatur, quam diximus & hic, & alibi sæpè ab Hippocrate supponi; post diætam est usus medicamentorum, post hæc manuum operatio, Caussa autem huiusmodi ordinis est, quoniam primum ad quod debet medicus omnes suas cogitationes dirigere, est, vt vitam tueatur, quę victu debito solum sustentatur, secundum est, ut redundantes succi, qui faciunt, augent & conseruant morbos, consumantur, hoc enim est, qđ Hipp. 4. de morbis primum numerat inter principia morborum, si homo non repurgetur: Tertium & postremum est, vt ipsis partibus affectis succurratur. Itaque Hippoc. in præsenti aphorismo pręsupposita debita viuendi ratione consulit, vel potiùs pręcipit veniendum esse ad medicamenta, quę cum sint alterantia, lenientia, euacuantia, & corroborātia planè omnia ab ipso intelligi certum est, quasi nullum sit omittendum quin postulante vsu, adhibeatur pro superandis morbis, & maximè vlceribus, de quibus potissimum loquitur Hippocr. Quod si ob morbi magnitudinem id fieri nequeat, est transeundum ad ferrum, (quæ est 2. aph. pars) nomine (*sanari*) solet Hippocrates vti pro integra morbi solutione, quasi velit dicere Hippocrates vbi perfectè vlcera non sanantur ferro, ad ignem deueniendum est, Quæ autem sint, quæ ferro non sanantur, & quæ igne opus habent, quicquè per ferrum, & per ignem sit intelligendum breuiter videndum. Per ferrum enim haud est dubium, quin sit intelligendum quicquid incidere, abscindere, & amputare potest, quibus omnibus operationibus solent medici vti, quotiescunque aliqua pars marcida à parte sana, est separanda, & abscindenda, quemadmodum narrant Thucidides, & Lucretius in peste illa Atheniensium eos fuisse seruatos, qui genitalia, vbi vis morbi latebat amputabantur, vel vbi aliquis tumor est perforandus, atque incidendus, quo materia supputata intus addita extrahatur, vel etiam alia materia, vt aqua in hydrope, vt folliculi oppleti in apostematibus. Pro igne autem intelligendus non simpliciter carbo, vel flamma, sed quicquid vel potest vrere, vt sunt cauteria, siue caustica medicamenta vocata, vel quæ ignita adhibentur, vel ad attrahendum, vt cucurbitula, vel ad cremandum, aut consumendum, & in hoc genere inuenitur, tàm apud Græcos, quàm apud Arabas diuersa fuisse in vsu habita, vt oleum Sal, fungus arborum, linum crudum, ferrum, aurū, argentum, his enim omnibus ignitis, vel incensis diuerso tempore utebantur ueteres, prout erant diuersa corpora, quæ erant comburenda, nam alia materia neruos, alia carnes, alia ossa perurere consueuerunt, secus quam faciant plerique ex nostratibus chirurgis, qui ferro ignito ad omnia solent uti, Iam uerò ad ignem solemus deuenire, quotiescunque non solum pars affecta est consumenda, sed etiam id agendum est quàm citissimè, ne scilicet morbus serpat ad sanas partes easquè exedat ueluti ubi pars aliqua tentatur gangrena facilè in totum corpus putredo, & mors propagatur, nisi statim igne compescatur, sic etiam partes sanas urimus, ubi faciendum est ulcus aliquod cauum, per quod tabus expurgari queat, quemadmodum ubi cauteria fontanellas uulgo appellatas excitare intendimus, Porrò quæ sit ratio propter quam affectus, qui igne non domantur fiat pœnitus irremediabiles, est

quia

quia vt dicebat Euripides est ignis παμφαγὴς,i omnia vorans,siue potentissimum omnium rerum, vt iure Hippoc.ad debellandam Græcorum pestilentiá arbores odoratas,& corollas omnes incendi iusserit, quo potétissimæ praui aeris inquinamenta consumeret; vbi igitur à potentissimo omnium remedio morbus non vincitur, fieri haud poteſt, vt à minus potente vincatur, Illud tamen est animaduertendum, ne ignis adhibeatur, priusquam alia leuiora sint tentata, Quod si interdum videntur aliqui morbi finiri mitioribus auxilijs, qd non potuerint igne profligari est, quia licet ab igne non sit victus integrę affectus, est tamen exemptus fomes, & radix, vt postea locus fuerit alijs præsidijs. Vtilis est aphorismus ad medicinam faciendam si quis alius, &c.

Vtilitas Apher.

8 *Lingua nigra atq; cruenta, cum quid horum signorum abest, malum validum non est, & imbecilliorem luctum significat.*

CERTE phrasis huius sententię haudquaquam alicui videri posset Hippocratica, quoniam loquitur de reb. non existentib. quarum nulla certa, & sciétifica indicia aquiri possunt, attamen cum & hæc à plerisq́ interpretibus proponatur, ipse quoq; eos sequar, Est.n. prognostica, & habet rationem secum iunctam, vt propterea diuidi possit in sententiam, atq; ipsius sentétię rationem: est auté sententia, vbi lingua non est nigra, neq; cruenta haud necessariò sanitatem significare, sed necessariò morbum mitiorem denotare: ná vti signa lęthalia cum adsunt semper mala sunt: sic si nó adsint, haud necessariò salutaria sunt, sed morbum mitioré demonstrant, & ratio est, quoniá morbus, siue acutus, siue diuturnus est, semper habet aliqua signa mala, aut bona, aut neutra, qd si mala absint, minimè necessariò adsunt bona, sed possunt esse neutra, atque hæc morbum semper mitiorem, quam si adessent mala signa, sequuntur, Et exemplú linguæ magnopere quadrat, quoniam in morbis, & præsertim febrib. lingua solet, & secundú colorem, & secundum substantiá mutari, ità ut, vel nigra, vel rubra, vel arida, vel mollis fiat, atq; hoc vbi contingit semper malum est, quoniam vehementiam incendij febrilis consequitur, Sed vbi non adest huiusmodi in lingua mutatio, etsi non bonum necessariò sit, non est tamen ita malum, quoniam significat morbum esse imbecilliorem, quàm esset, si lingua, quoque, uel nigra, vel rubra esset: Atq; hæc est tota, & pura sententiæ præsentis intelligentia, Nunc modo videndum est: Cur linguæ potissimum author meminisse voluit, Et cur nigræ, & rubræ tantum, non albæ, non flauæ, cuiusmodi etiam sæpè fieri solet, Circa primum Hipp. sect. 8. 6. Epid: 1 7. dicebat in lingua uidenda esse ex quibusnam, quæ alliciuntur, quasi dicere uoluerit semper linguam in morbis esse considerandum, & diligenter aduertendum, quæ in ipsa fiant signa, & quæ ex illis signis eliciantur bona, vel mala, Nam vti ex coloribus, & substantia mutata trahuntur signa, vel abundantium humorum, vel magnitudinis incendij, sic possunt ex hiscè prædici, vel bona, vel mala. Arist. quoque 34 sect. prob. 4. quærens cur lingua plurimarum rerú index esse potest, resp: id esse, tùm quia superposita est pulmonib. alijsq́. partib. spiritualib. in quib. fieri febris, & præsertim ardens solet, vnde vapores inde sublati facilè linguam uarijs colorib. inficiant, tùm quia

Diuisio.

lingua

lingua spongiosa, atque rara est, merito cuius ebibit humores in corpore dominantes, ac proinde illos designare potest: accedit etiam & illud, quod alias sæpè dixit Arist. linguam ijs coloribus infici, & variari, quib. & cutis, quo fit, vt quẽadmodum ex cute, sic quoque ex lingua eliciantur plura, & certa signa, tàm salutis, quàm interitus. Sed illud dubitationem habet, an verum sit, qđ in subsequente problemate scribit idem Arist. s. linguam fieri amaram, salsam, acidam, numquam autem fieri dulcem, quandoquidem experientia comprobatur vbi lingua oppletur dulci pituita eam quoque fieri dulcem, ob idq. cuncta, quę gustat videri dulcia, sicut in arquatis succo amaro tincta lingua, omnes cibi videntur amari, & sic de singulis, nisi dicamus cæteros sapores frequentiùs in lingua fieri, dulcem verò non modo rariùs, verumetiam quando fit, non verè talem esse, quemadmodum sunt alij, quòd enim sapor dulcis sit linguæ naturalis, cæteri verò sint naturæ corruptiones, vt videtur Aristot. dicere, haud plenè intelligo, quandoquidem si lingua omnes sapores debet sentire, debet esse ità natura constitua, vt nullum habeat naturaliter saporem dicẽte eodem Aristot. 2. de anima intus existens prohibere externum. Cur verò, (quod erat secundo propositum) nigri, & rubri tantum linguæ coloris, non item albi, & flaui meminerit, puro caussam fuisse, quoniam hi frequentiores fiunt in morbis, & sunt deteriores cęteris, præsertim in febrib. in quib. vbi fit rubra lingua signum est sanguinẽ feruere, vt fit in angina, & faucium inflammatione, sic etiam vbi febris fit, vel ab atra bile, vel à sanguine combustis, nigra euadit lingua, quoniam uel fuligo, vel ipsemet succus in linguam tràslatus eam denigrat, ac ob id mala est, quia significat malam caussam, & quia ipsa, lædit saltem gustum, & sitim ingentem facit: Quamquam nigrorem linguæ etiam à præsentia succi melancholici in uentriculo existentis fieri docuit Gal. 6. Epidem: sect. 5. 14. 15. sicut quarto de pręsag: expulš: dicebat nigram linguam fieri ex pulmonum morbis & 8. de plac: Hipp. ex lingua nigra cognosci. Itaqua bene hic author dixit si sunt linguæ rubræ, uel nigræ esse malas, non tamen bonas si non sint tales, propptereaquè uirides, siue pallidæ cum fiant à bile, vt dicit Hipp. & Galenus eodem contextu 14. quintæ sect sexti Epid: ipsæ, quoque malæ sunt, non ita albæ, quæ à pituita. Vtilis est aphorismus ad præcognitionem, & ad monendum medicos, ut semper sint diligentes in spectãdis linguis ægrotantium, quandoquidem, ut scriptum est 6. Epidem: sect. 5. 13. & 15. lingua significat, & serum, & alios humores in corpore exuberantes, ut facilè ex ea in horum cognitionem deuenire liceat, præterquam quod cum lædat sæpè gustum eam oportet semper ante cibi sumptionem diligenter detergere. *Vtilitas Aphor.*

9 *Testis dexter frigidus, conuulsusquè mortiferum est.*

ET si præsens sententia alibi non habeatur ita explicata, attamen vt videtur, sunt quædã illius in diuersis locis sparsa semina, proptet, quæ fit, vt nõ admodum ab Hipp. disciplina eã esse remotam existimẽ, ac propterea vobis interpretandam, & proponendam deliberauerim, est enim authoris scopus docere quoddam ægregium, & non ita ab alijs cognitum signum præcognoscendi, & præ-

& prędicendi mortem, ut non dubitare oporteat, quin purū sit dogma prognosticum breuissimum, atque sine ratione, & diuisione. (*Testis*.) Ορχις, siue ὀρχίς est omnibus notus, quis sit, sed non ita eius substantia perspecta est nam corpus quoddam est glandulosum molle, album, & teres, quo utitur natura ad speciem conseruandam, atque propagandam, ut quemadmodum figuram prefert nobilem, sic prestantissimi sit usus, & dignitatis, propter quos dicebat Aristot. testem esse ueluti quoddam animal separatum, & quamquam uterquè eandem naturā, & potentiam habeat, tàm ad generandum in uniuersum, quàm etiam ad utriusque sexus productionem, attamen dexter nescio quid plus habet, sicuti oculus, & mamma de quibus loquens Hippocrates secundo Epid: sect. 6 dicebat mammam, & oculum dexteros habere plurimum dignitatis, ac prestantię, necnon mares in dexteris magis fieri, ut ob hoc quemadmodum refert Albertus, illi qui curam habent iumentorum, & pecudum generationis solēt in intu modo dexterum, modo sinistrum testem colligare prout magis amant marem vel fœminam illo intu produci: Ceterum uidendum est quę sint uerę causę propter quas tantum prestantię gerat dexter testis, ut propter hoc dixerit nunc author, eius conuulsionem esse lethalem: Nam quod contrahantur, & conuellantur testes in morbis, & usui respondet, & Hippocrati, nec non rationi, Visui quidem quoniā experientia quotidiana comprobatur ęgrotantibus, quemadmodum & senibus, ut ait Arist testes relaxati, & pendulos fieri, cum accedente post sanitatē contrahantur, atque in unum sese sursum colligant, Conuenit etiam hoc Hippocr. qui in Coacis scriptum reliquit, malum esse in morbis testes reuelli, quemadmodum etiam ibidem dicebat in moribundis testes contrahi: Postremo consonum est rationi, quoniam testes mirum cōsensum habent cum capite, cum thorace, cum ventriculo, & cum iocinore, De capite Hippocrates in Coacis tradit in aliquibus capitis doloribus genitalia contrahi, & Auenzoar dicebat excisis testibus intellectum minui, de thorace in 2. Epid: reddens rationem propter quam tussis sedatur superueniente testium tumore, atque contra finiri testium tumores superueniente tusse, inquit esse propter consensum, qui est inter hasce partes, qualis etiam inuenitur inter mammas, atque pudenda muliebria. Similiter dicendum est de ventriculo, atque iocinore, quibus esse consensum cum testibus inde etiā apparet, quoniam hisce laborantibus ventriculi flatus, & Iocinoris turbantur: Ita vt manifestè appareat non exiguum esse consensum inter pudenda, & precipuas partes meritò cuius laborantibus ijs, hęc quoque maleficiantur. Sed illud est examine dignum cur id potissimum dixerit author de dextero, nempè mortale esse, si dexter testis conuellatur. Nam illud certum est cunctas partes dexteras non modo sinistris nobiliores haberi, verumetiam robustiores, quę autem sunt robustiores iure magis resistunt morbis, ac proinde non nisi à magnis capiuntur, simulquè magis lędūntur, sic enim complures medici dixerunt, pleuritidem dexteri lateris esse magis lethalem quàm sinistri, & aliqui non tantum id de pleuritide scripserunt, verumetiam de quouis alio vitio modo conuulsio, quęlibet sua spōte affectus perniciosus est, vnde addita ipsi proprietate loci multo lethalior euadit, atque eo prȩcipuè, quod ut dixi ob consensum quem habent testes cū reliquis visceribus, cuncta lateris dexteri in consensum similiter trahit, vt pro-

vt propterea conuulsio dexteri testis dicatur θανατῶδες, quod necessariò, & semper afferat mortem, vel saltem frequenter, Vnde in progn: & Coacis scriptum est testis, & pudenda contracta esse πονηρὸν, idest dolores sæuos, atque mortiferam conuulsionem denotare; non tantum enim hoc vt signum mortale est, significans, scilicet præcipua viscera mirum in modum esse violata, & spiritus ad interna ob debilitatem recessisse verum, & vt caussa mortale est huiusmodi symptoma, quandoquidem tormenta, quæ sequuntur conuulsionem magnitudine, atque acerbitate cuncta alia excedunt: Vnde vires alioquin consternatæ necesse est sub doloris crudelitate concidant, Quare etiam præsens aphorismus vtilis est ad solam prognosim, atque prædictionem faciendam:

---

10 *Vngues nigri, digiti pedum frigidi, nigri, dimissi, vel proclinati; mortem proximam esse protendunt.*

ALIQVI ex præsenti, & subsequenti aphorismo duos effecerunt, Sed si res verè consideretur, & expendatur, est potius vna sententia, quæ duas partes habet vnam in qua de vnguibus, & pedibus tractat, Alteram in qua de manibus, vtraque autem est prognostica in qua docet rationem prædicendi ex pedibus, atque manibus id, quod etiam factum est primo progn: aph 19 Quod autem in prima parte dicit, est (*Vngues nigri*:) Arist. 10. probl. 65. quærens cur Aethiopum dentes albi sint, vngues verò nigri ait iccirco esse, quoniam vngues cutis colorem sequuntur, siue enim fiant per congelationem vngues credidit Empedocles, siue per combustionem, aut glutinosi crassefactionem, & resiccationem, vt Hipp. lib. de principijs, & de nat: pueri, haud est opus modo disputare, illud certo constat esse partes suapte natura frigidissimas, vt pote neruorum exodia, vt ait Tertullianus lib. de anima cap. 51. vel neruorum clausulas, vt Plinius lib. 11. cap. 45. existentes à caloris domicilio omnium remotissimas, atque ob id facile frigoris iniurias pati, qđ frigus in ipsis, vel fit propter recessum caloris in intima, vel propter ipsius extinctionem, si propter recessum fiat, vt in febrium initijs, haudquaquam malum graue necessario, nec de hoc loquitur Author, Sed si propter extinctionem proculdubio pessimum est, (*Digiti*:) Quod interdum soli vngues, interdum simul, & digiti tàm pedum, quàm manuum refrigerentur, atque denigrentur à nemine dubitatum est, Sed in morbis semper hoc est exitiale, quádoquidem vt dicebam hoc conspicitur in initijs februm salutatium, qualis est tertiana, & quartana, In alijs autem casibus, vbi simul, & manum, & pedum ungues, atque digiti denigrati sunt, & frigefacti non solum est exitiosum, verum etiam mortem esse proximam signum est, maximè, si uel contractæ, aut relaxatæ, atque demissæ sint huiusmodi partes. Ratio verò propter quam indicetur proxima mors ab huiusmodi partibus est, quoniam ut in lucerna tunc propinqua est ipsius extinctio, cum flamma illius tota collecta est ad Ellychnium, sic in corporibus humanis uicinus est interitus, quando calor totus desertis alijs partibus circa cor est redactus, tunc enim cum extrema

Mmmmm omnia

omnia sint priuata calore, spiritibus & consequenter omni facultate naturali, vitali, atque animali sine sanguine, & sine vllo fulgore, luceque remanent quo fiat primum refrigerentur postmodum, vel nigræ, vel lucidæ euadant, similiter autem si sint à morbo exiccatæ contrahantur, aut si adhuc humore sint madidæ relaxentur, atque demittantur, præcipuè verò adunci fieri solent, quod exiccati contrahantur, idquè in marasmatis, necnon purulentis moribundis ferè solet obseruari. Vtilis aphorismus ad prædictionem.

11 *Et labia liuida, ressoluta, inuersa, frigida si sint, mortiferum est.*

ET hunc, & sequentem aphorismum accommodatè connexum cum superiori clarum, qui cum prædicendi proximam mortem ex affectibus mutatis extremarum corporis partium rationem docere sibi proposuisset, atque extrema sint pedes manus, labia, aures, nares, prius de manibus, atque pedibus tractauit nunc de labijs in sequenti de auribus agit, & naribus. Ita vt præsens sententia sit prognostica tota, sine ratione, atque sine diuisione. Quod igitur dicit est si in morbis, & præsertim acutis labia sint liuida, ressoluta, inuersa, & frigida, lethale, labia quod sint à Græcis appellata χείλη omnes norunt, sed quid sint non nisi periti intelligunt sunt enim oris velvti margines quidam ad sermonis conformationem in homine, necnon ad sugendas mammillas potissimum à natura facti, propterea què ex musculo, & cute simul confusis febre facti adeo, vt vere dici queant musculi cutanei, aut cutis musculosa, quò fit ut etiam motum voluntarium habeant, maximequè ad formam, & pulchritudinem faciei inducendam conferant, siquidem illi, qui ea, vel maiora habent, vt erat Labeonum familia Romæ, & vt ætate nostra gens Austriaca fuit, vel concisa, aut contorta turpiores sunt; & inter alias labiorum qualitates, quæ spectari solet, est color, qui vt sit pulcher, & sanitati conueniens debet esse rubeus, vt corallium, vel ex rubeo, & albo, seu lacteo mixtus, ut Ennius dicebat.

Erubuit mulier ceu lacti purpura mixta.

Quare vbicunque labia ab huiusmodi colore abscedunt, vt sint pallida, alba, liuida, velnigra; semper malum aliquid significant, idquè solet à vulgo etiam diligenter aduerti, atque obseruari, Verum vbi liuida sint, ressoluta, atque inuersa, & frigida sunt, non modo prauum signum est verumetiam læthale, atque ut dixit quarto aphorismo r.40. de peruersione lubiorum proximam esse mortem significat. Iam verò cur ita mala signa sint labia sic affecta modo videndum, vnde labijs huiusmodi affectiones contingant, & primum quantum ad labia liuida certum est liuorem esse uiam proximam ad nigrum, atque ipsum non fieri à combustione, sed ab extinctione caloris propter, quod ubi liuent labia signum est calorem iam pœnè extinctum esse, modo tamen permaneat, atque hoc tanto est deterius in labijs, quanto parti huic vsque ad extremũ solent spiritus, & uapores ab infernis partibus suppeditari, ac ob id non sinere, ut ita facilè liuescant, & aduertendum est hac similiter ratione euenire, ut labia numquã nigrescant, quia nec per extinctionem, nec per cõbustionem, vsq; adeò nũquam

interit

interit in ijs partibus calor, & splendor, vt ad consumatam nigredinem perueniant, quemadmodum etiam exemplo Aethiopum, & Nigritarum apparet, quorum labia nunquam, ita nigrescunt, vt cutis. Quod autem de liuore dictum est eum tantum mali minari, pariter existimandum est de ressolutione, inuersione, & frigiditate eorundem, quoniam & si hæc sæpè fieri obseruantur absque vllo vitæ discrimine in hominibus alioquin beneuolentibus, tamen in acutis, vel diuturnis ægritudinibus si contingant pessima sunt signa, quod testentur non minus animalem, quam naturalem facultatem esse pœnitus collapsas, ita ut nec spiritus, nec vlla illustratio animalis, & maximè motricis facultatis ad labia queant peruenire.

---

12 *Aures frigidæ, perspicuę, contractæ; Sordes earum dulces, sun ditas, inflammatio, dolores vehementes, in acutis mortem.*

VT antea dicebam aures quoque cum sint ex partibus extremis, ab ijs capiuntur in morbis signa salutis, vel interitus: Nec tantum à partibus extimis, & quæ sub adspectu sunt positæ, verum etiam à partibus internis, quamquam hoc in loco author extimarum dumtaxat mentionem faciat, nempè quas ait mortem minari si sint frigidę, perspicuæ, & contractæ, vnde patet quis sit aphorismi scopus, & natura, scilicet eum esse prognosticum sine ratione, atque sine diuisione. (*Aures frigidæ*) sub nomine aurium dixi, & verum est esse intelligendas auriculas vocatas, hoc est illas partes figuratas, ex crassa quadam membrana chartilagineuè constitutas, ac ita formatas, vt simul vsui in audiendo, atque ornamento esse posint. Arist. 1. de hist: anim: cap. 11. coarguens Alcmęonem, qui putabat capras spirare per aures, scribit auriculæ partem superiorem vocari pinnam, inferiorem autem fibram, ac vtriusque naturam esse ex chartilagine carneuè constitutam, quod autem dicit homini tantum esse immobiles verum est in vniuersum, at inuenti sunt aliqui, quibus mouebantur, vt narrat Athenæus libro decimo ex Epicharmo de Hercule, quem scribit dum manducaret aures mouere solitum, sicut etiam de quoddam Sacerdote narrat Eustathius: Ob hæc itaque omnia constat auriculas suaptæ natura frigidas, vt ait Gal. primo prognosticorum etiam frigiditati externæ, atq; adscititiæ suscipiendæ esse aptissimas, vt experimento patet in hyeme quando nonnullis ab externo frigore veluti vruntur, & ulcerantur illæ partes, nisi magna diligentia obtectę conseruentur: Cæterum dubitare licet, quomodo dixerim auriculas esse suaptè natura frigidas, vt potè chartilagineæ existentes, cum tamen Aristoteles 32. sectione problemate primo, quærens cur aures alioquin exangues boni tamen sint coloris, & in pudore afficiuntur rubore, in reddenda huiusce ratione scribit eas natura esse calidissimas, & coloratas, nisi longo frigoris rigore obtorpuerint. Petrus Aponensis videns huiusmodi contradictionem putauit dicendum esse Aristotelem pro auribus intellexisse partem priorem, & carnosam Galen: uerò intellexisse partem chartilaginosam: sed nugę sunt, quoniam vt dixi Scopus.

 ante

ante ex Aristotele tota aurium natura est chartilaginosa, & ex sanguis, aut saltem pauci sanguinis, vnde nulla ratio patitur ipsam esse calidam, nedum calidissimam, Quare donec melior responsio sese offerat, putarem dicendum literam problematis illius haud esse sanam, & delendá esse particulam θαρμότατα, quasi Aristot. velit dicere Aures esse bene coloratas, nisi à frigore opprimantur. (*Pellucidæ.*) græcè est διαφανῆ, transparentia autem propriè fit, seu diaphaneitas, quoties corpora habent, itá meatus dispositos, vt facilè per eos radij lucis recipiantur, quę facit, vt postmodum res conspiciantur; Cęterum hic non puto propriè accipiendam esse diaphaneitatem, sed veluti læuorem quendam albidum eo pacto, quo marmor pellucidus, & albus dicitur; fiunt autem huiusmodi aures quotiescunque ita consumitur ipsarum caro chartilagini immixta, ut sola ipsa chartilago appareat, quę cum sit lęuis, & frigida, euadit perspicua, & pellucida, atque tunc euiusmodi euadit, quoniam ui morbi tota pars carnosa consumpta est: haud secus quoque contingit, ut ipsę aures contrahantur, ob siccitatem, scilicet ob quam idem ipsis contingit, ut dicebat Cassius problemate trigesimoprimo, quod corijs euenire experimur quotidie, quę ubi plusculum sunt, vel frigoris, vel caloris nimia vi exiccata abbreuiantur, & consequenter contrahuntur θανατώδες, idest mortale, dicuntur enim hæc omnia mortalia non vt caussæ, sed vt pura signa, quia cum caloris natiui, atque humidi substantialis consumptionem sequantur, proculdubio ipsum interitum esse proximum præmonstrant, & licet in Coacis prænotionibus, vbi hęc eadem sententia habetur, non θανατώδες, sed ὀλέθριον legatur nihil tamen interest, nam huiusmodi aures inter signa cadauerosæ faciei connumerantur, tàm in Coacis, quàm etiam in prognost: ab Hippocrate: Sed dubitatur, quia si verum est, quod dixit Hippoc. 2. aphor. 34. in morbis minus periclitari, quorum ætati, & temperamento, &c. conueniunt morbi, non videtur frigiditas aurium, ita esse posse lethalis cum aures temperamento sint frigido, pro qua dubitatione respondendum est puram frigiditatem in auribus minimè esse ita exitiosam, cum sua sponte aures sint non parum frigidæ, at si coniungatur cum pelluciditate, & contractione, vt loquitur hic Hipp. proculdubio signum est mortale propter caussas assignatas, nam vt de inuersione tantum loquar, seu contractione Cassius prob. 31. dicebat auriū inuersas fibras mortē in acutis morbis portendere, quoniam emortuo illic sanguine par est plus ariditatis eas partes contrahere. Atque hæc de auriculis hoc est, partibus aurium externis: Verum à partibus, quoque internis aliqua comparantur signa prognostica, inter alia illud est, vbi sordes ipsarum, quæ suaptè natura sunt amaræ dulcescunt, mortem proximam indicari, idquè non solum ab Hipp. scriptum est. 6. Epidem: sect. 5. tex. 19. verum etiam ab Apollonio in libro de admirandis ex Aristot. in quæst: natur: Sed quæ sit illius ratio haud ità compertum inuenio: Nam aliqui recentiores putarunt huiusmodi aurium sordes esse lethales, quod sint valdè alienæ à conditione morbi, naturę, atque ętatis, siquidem in febribus acutis, & in ętate firma par est fieri magnas putredines, & consequenter ob incēdium succos, qui sunt dulces fieri amaros, nedum amaros fieri dulces Galen. interpretans locum illum sexti Epidem: dixit sordes fieri dulces laborante, & colliquato cerebro. At ego illam cun-

Dub.

Solut.

 ctis

ctis meliorem iudico, quòd morituris calor natiuus extinguitur, vnde humores in capite dilutiores, ac frigidiores cumulantur, qui sordibus aurium commixti eas faciunt dulcescere, sicuti facit, Lupinos aqua potabilis: Pręter hęc ex internis auribus alia signa prognostica trahuntur, veluti ex sonitu, & surditate, cuiusmodi multa habentur in Coacis, qđ scilicet in acutis surditas magnum deliriũ significet, maximè si subito fiat, sunt etiam inflammationes, & dolores auriũ magni valde periculosi, qui ubi fiunt cum inflammatione, ęgri secundo vel tertio die pereunt, vt ibidem scribit Hippoc.

---

13 *Acutæ nares, collapsa tempora, cutis circa frontem arida, totius faciei color pallidus lethale.*

NONNVLLI interpretes hic omnium aphorismorum finem posuerunt, alij, vt Brasauolus alios quosdam adiecerunt quos tamen apertè negarunt esse Hippocrat. germanos, ego uerò aut hic finiam, aut si videbitur paucos alios adiungã, præsens autem est illa ipsa sententia, quam habet Hippocrates initio libri prognosticorum, & in qua describitur facies illa cadauerosa, quæ à plerisquè Hippocratica est vocata, nempè quam vnus primus Hippocrates demonstrauit, esse mortis ineuitabilis indicium, Et summo iure sapientissimus senex orsus fuit disciplinam suam pręcognoscendi, atq; pędicendi à facie, quoniã vt dicebat Plato in Eutiphrone, & Arist. 36. parric. probl. 1. ex facie potissimum cognoscimus qui, & quales simus, hoc est tàm secundum corpus, quàm secundum animum. Est apud Plautum iocus de hac facie, quam miror ab interpretibus non esse comprehensum nescio quis enim videns ad se venienrem quemdam obesum, atque colorati, & optimè vultus ludens, & ironicę loquens dixit, faciem eius esse cadauerosam, quasi pœnitus huic contrariam: Videamus quomodo eam depingat author noster. (*Acutæ nares*) ponit primo nares, quia hic ferè posteriores sunt, quæ consumitur, cum sint substantię solidiusculæ, atq; duriusculæ, necnon maximè faciant ad discernendum inter sese homines, Nam apud Platonem in Phædone cum carnifices essent apprehensuri Socratem, neque illum agnoscerent, quidam illum indicarunt signis proditis ex barba, naso, atque fronte; Habebat enim Socrates nasum resimatum de quo loquens Arist. 33. probl. sect. vltima, miror quomodo dixerit omnes pueros nasum resimatum habere, cum tamen id experientia nequaquam verum comperiatur, & si aliqui tales inueniantur maxima ex parte tales remanent, quales ferè omnes Chinenses esse traduntur, (*Collapsæ tempora*:) Quæ sint tempora Latinis, & Hippocrati *κροτάφοι* à nemine puto ignorari, quemadmodum etiam, quæ sint collapsa tempora, scilicet quando ita sunt ab omni carne, atque alia substantia spoliata, vt sola pœnè ossa remanserint, cum enim multis arterijs, multisquè venis, & neruis sint constituta, solet in ijs partibus calor natiuus diù perdurare, ac proptereà naturalem ipsorum constitutionem conseruare, quo fit vt vbi est illa pœnitus corrupta, ac destructa, signum sit summæ caloris natiui consumptionis, & consequenter propè est, vt proximi cerebri calor, atque spiritus omnes expirent.

rent. (*Cutis arida*:) Hæc quoq; faciei condicio propterea est ex deterrimis, quoniam ostendit singularem quandam humidi substantifici, & continuatiui consumptionem, quod humidum cum sit vltimum ex ijs, quæ consumuntur, planè signum est non tantum mortis simpliciter, verumetiam proximæ, idquè apparuit verum in Dealcis vxore & in Adolescente Meliboeo ab Hippoc. 3. Epidem: commemoratis. (*Color pallidus*,) vox Græca est ὤχρον, de qua uoce loquens Galenus secundo de rat: vict: acut: 22. scribit colorem ὤχρον secundum veritatem esse talem, qualis est ignis, & qualis est illius terræ speciei, quę ochra nuncupatur, qui color efficitur, quotiescunque flaua bilis aquoso excremento permiscetur, quæ bilis ubi magis aduritur, ita vt colore carbonem æmuletur, fit niger color dilutus, qualis in moribundis apparere consueuit, quo fit, vt iure Hippocrates dixerit hæc omnia esse læthalia, siue simul accipiantur, siue separatim.

FINIS OCTAVI LIBRI.

ERRATA SIC CORRIGE.

Pagina 2. linea 42. restitue. lib. 16. cap. 12. 3. 9. ἀκριβείας 4. 27. eas 5. 16. ὑπομνήματα 26. pileo 6. 25. in medio 9. 35. ratione 11. 12. κενεαγγείν 12. 37. μηδὲν 14. 1. suspectam. 15. 26. faceret 27. 33. παροξύνεσθαι 32. 40. ὀλιγοσιτίας 33. 18. αἰῶνος 34. 3. γέροντες 5. ὥσπερ σώματος καὶ τῆς, &c. 11. ὀλιγοσιτέω 36. 36. ἐσίᾳ 41. 32. partium 42 31. pro voce μακροί 44. 28. αἱ πᾶσαι ὑγραὶ 30. αἱ ὑγραὶ 34. ἀσθενεῖς ψυχαὶ ibid. τὰ ἀσθενέστερα σιτία ὀλιγοχρονίαν βιοτὴν ἔχει 46. 28. quam 39. τῇ ὥρῃ 42. præceptum 53. 23. euacuatio 54. 37. κινέειν 43. νεωτεροποιέειν 55. 9. balneo 58. 18. πεπεμένα 23. πεπασμὸς 59. 20. ἀπέχια vlt. λοιπτός 61. 3. ἐκλάμειν 63. 11. λειποθυμίαν siue lipopsychian 65. 2. καὶ ἐντες 68. 31. anatome 70. 36. παύει i. ἀγρυπνίη 73. 35. ἔλλειψιν 78. vlt. & humores 79. 14. πάχυσμός 81. 39. ἰσχύειν 82. 6. etiam in 84. 2. καθαίρεσθαι 85. 17. vnciarum 88. 36. Ποτές 94. 18. μεταβολὴ 95. 30. pulsuum 43. subsequente 97. 20. τῆς 103. 33. ἡμέραι ead. ἀεργοσύμφορος 104. 29. ἀσιτία 109. 14. διαχωρήσιες 112. in secunda apostilla. Author 25. πάμπαν 117. 17. diphtongum 21. ἄρεξις 32. Φαγέδαινα 36. Bα. 118. vlt. ἀκροθώρηξις ead. θώρηξις 121. 2. attemperare 13. Τῶν 24. ὑπεναντίωσις 125. 19. principium 129. 6. τῆς μεγάλης 132. 29. μὴ κατάλογον 133. 1. λίαν 29. μηδὲν εἰκῆ. μηδὲν ὑπερορᾶν ead. sex. Epid. sec. 2. tex. 25. 134. 23. νεῦρον 135. 20. ἐπιπωλαίως 139. 6. κεκρατημένους ὑπὸ τῶν νοσημάτων. 18. Ἀκμή. 140. 17. eductionem. 142. 28. gubernantis. 143. 6. qui ex ægritudine 19. μοχθηρὸν 29. ἀρρωστίης ead. ἀρρωσία 30. ἀρρωσία 36. εὐαπεῶντι 40. μὴ ἰσχύει ead. ἐπιδιδόναι 145. 6. ἔχοντες 146. apostilla 2. vbi innapetentia lege minor appetentia. 147. 10. τὸ ἐῤῥῶσθαι. 24. προσφέρεσθαι, & τὰ προσφερόμενα. 28. τοῖσι. 30. προσοίσματα 249. 19. τὸ 24. aphorismus 34. est ibi reponendus, qui incipit in morbis minus periclitantur, &c. 150. 42. κινδυνεύουσιν 157. 26. ἐκλύονται. 158. 8. syrmaismo 160. 2. & 8. ἐργώδεες 163. 1. adolescentia 39. νοσέουσιν ἧσσον 165. 14. κορύζα 31. γῆρας 32. sympos, ibid. γαιώδεας 166. 17. qui 34. aphorismum. 42. magna est exolutio, scilicet, &c. 169. 12. totius 44. opplebuntur 10. ἰσχυρή 170. 13. ἀσθενὴς 43. ἀδύνατον 171. 27. minima. 172. 17. ἐπαγχομένον 34. καταλύεσθαι 37. πομφόλυγες 173. 21. ἐκπαφλάζουσι 174. 35. & 36. παχέες 175. 15. ταχυθάνατος 32. εὐσαρκία 176. 32. extinctio 177. 22. victuum. 178. 40. παιδίων, & πρᾶνλεον 179. 18. flatuosa 81. 33. βιῶν 184. 17. Εἰκῆ, ead. ὑπερορᾶν 186. 23. ἐκπαφλάζουσι 187. 37. προφυλακτική 188. 28. apotherapiam, vlt. τἀναντία 189. 2. εὐθύς 7. ὀλιγοσιτίη ead. ἄδιψον 190. 7. ὑπερβολήν. 16. γυμνάζεσθαι 21. contrarium. 193. 6. complexus 196. 8. προσαγωγῆς 197 23. ἐξαπίνης 198. 33. nimium 199. 8. ἐκ προσαγωγῆς 20. παλιμβολεῖσι. 201. 10. visa. 204. 19. iuuente 205 1. senectutis curuitate. 10. παχὺ 206. 9. καὶ ἐκ ἀειδές 20. ἀειδές 25. qui 207. 13. Cinesia 210 30. hæ 42. mutationes. 215. 58. νόθος 40. νόθος quasi νοσώδης 41. νοτίειν 216. 32. instrumenta 223. 39. resinosas, & glutinosas 224. 20. quem 24. ratione 232. 21. ophthalmiæ 22. ξηρὰς 24. φθινώδεες 236. 40. κορύζαι 241. 32. Φθινώδεις 243. 9. Aeno 12. curruum 244. 28. Aquilonaribus 30. adduxerit caussas, scilicet 246. 42. affectum 43. horrendum 248. 36. μέχρι τινος 249. 21. morborum 250. 40. Aeno. 251. 2. quod 37. flatuosos 253. 11. propè 20. θηριώδης 255. 32. agrestium 256. 1. & 9. ἱδρῶτα 12. putredinibus, vlt. πλανῆτες 257. 31. de locis 260. 30. Ριθεως καὶ πλευρέον 264. 14. quos cum dentibus 38. Zanclem 266. 1. πρεσβυτέροισι 2. πρεσβῦται 6. τὰ πρεσβύτερα 7. παρίσθμια 13. Tollem 17. quum 269. 3. Τοῖσι δὲ ἔτι πρεσβυτέροισι καὶ πρὸς τὴν ἡβίω προσάγεσι 13. ἥβην 274. 21. νέων 275. 33. μεμβράδιαι 276. 22. ani 278. 26. καχεξίαν 281. 11. tractationi 282. 14. dimittuntur 28. Gnidium 287. 21. καθαίρεσθαι 288. 18. συμφέρει 294. 22. aliquam 296. 21. inepti 296. 23. marcor. à. 298. 5. τῦ 12. impulsore 37. contrariis 299. 5. dixi 301. 4. illis. excretione 303. 3. dimittatur. 307. 24. conspicabilem. autem. 308. 2. aphthas 310. 14. Aetius 16. Plin. lib 25. 33. peruidenda. 311. 21. vero 39. autem 312. 16. agitatos 17. turbantes 314. 6. quod 41. ναυτιλίαι 315. 4. pituita 17. dele (si) 28. à prauis 39. quid 317. 30. quibusq. 318. 16. carnes 21. quia 320. 24. ἀπυρέτω ἐόντι 321. 3. καρδίαν 322. 19. ipsis 26. Timeo 325. 5. quem 326. 19. ἀπυρέτοισι 24. ἔλγημα 329. 3. est. 330. 2. qui 331. 21. ὁκόσων. quibuslibet. 333. 11. violentiam 21. dele (non) 31. quamlibet 336. 1. possum. 24. caput. 343. 13. quas 344. 1. non decretoria 345. 33. vitæ. 349. 6. ἀποστηρίζεται 12. ressolutiones 351. 11. παρακυνάγχη 28. apertissimè 356. 1. Cleonactidem 16. Omnium 360. 13. Harum pars 25. varietatis 361. 5. coloribus 6. manifestatur 13. dele, (apparet) 22. significat 362. 11. qui 12. ipsis. 363. 12. ipsis 30. dele εἰ 31. ἐξαμαρτάνοι dele ἐν τῇ διαίτῃ vlt. est 364. 10. reperiri 16. oriatur. 365. vlt. intermittentes 366. 6. ἀπυρεξίαν 24. Agathinum 367. 7. putrem. 369. 11. αἰτιολογικήν 13. τῦ 22. πυρετῶν μακρῶν 23. & 25. πυρετῶν 376. 36. libris 373. 17. τεκμηρίοις 374. 13. actilibus 35. quas 376. 30. dimissio 40. rentetur 377. 9. enumeratarum 378. 25. περὶ 380. 29. difficilem 382. 1. procatarcticis 2. significat 6. prob. 23. 7. malitia 37. detestandum 383. 27. περίγλισχρα 31. τῶν 30. & 32. περίρροῦς 384. 27. aphtas 28. ἰσχυροτέροισι 385. 34. fit. 386. 14. Oritur 387. 31. κακοηθεις 388. 18. coniungitur 32. inditium 392. 20. tertiam 34. contigit 393. 4. non. 14. hæ 37. τριταιοφυεῖς, quidem. tertianarias 395. 17. ob. 397. 13. Emphasi 29. quodammodo 400 18. membris 403. 14. καρδιωγμὸν 404. 5. vsu 11. emprostotonos. alios. conuulsiuos. 26. parenchymatibus 405. 12. Ad. 19. conuulsionem 38. præsidiis 412. 9. turbatarum 24. ἀκριβὲς 444. 333. qui. 417. 30. βορβορυγμὸς 34. ingenerant 418. 29. affectus 419. 14. ἀπόθεσιν 421. 14. ἐλεοβρεπτον 423. 40. πολον 425. 6. generantur 29. quod 40 & 43. diureticis 427. 8. vrinam esse tenuiorem. 428. 6. furfuraceis 429. 27. sanguificandi 29. semicoctum, vlt. dele, (& dixi interdum dignoscatur) 430. 29. durum 431. 11. humorem 24. quæ 31. & vt ait. 432. 3. detrusa 37. θρόμβυς 435. 5. excernatur 436. 21. aboleri 438. 10. anus. oclusus. apertus. 14. foeles 441. 10. spermaticas 30. ab sonibus 446. 21. λυγμὸς 23. singultum 28. vdo 448. 5. helucum 16. vocari 454. 10. inflammationum 15. eam 19. qui 456. 27. vlcere 32. rei 33. emissio 457. 40. crura 458. 19. effugiunt 25. explananda 461. 17. ἀποφθίσεων. ἐνοχλεῖν & ἐνοχλέεσθαι 39. fine 462. 21. dele (sect. 22. quintæ) 29. ἀπόλλυται 86. proiici 464. 10. hi. 38. aliquem 40. diarbœicus 465. 3. virium 13. fœteat 468. 32. Hemisphericam 472. 37. pleuritides 474. 2. de aqua intensè 14. ὑδροθῆναι 476. 38. distensiones 480. 34. gingiuas 481. 8. σωφρονηστῆρες 39. calidius 483. 22. sanguinis 26. contrariis 484. 16. conuulsiones 35. adstringendo 485. 33. & 35. qui 487. 6. quamlibet 8. vlcere 20. calor 26. adhibet. 489. 27. ab 491. 34. adstringens 39. etiam 492. 41. has 494. 27. curatorium 495. 23. apparent 498. 29. imitatur 36. vitri 502. 36. non enim 38. natura 22. γυναικίων 504. 29. censuerunt 505. 19. Caryophyli 23. Cinnamomo 506. 18. Kyphi 510. 16. Scarificationibus 514. 20. menstruas 22. vacare 518. 20. Erysimachus 37. hiscè vlt. perfricentur 519. 28. maculæ 30. nigrescentes 523. 2. viuiparorum 525. 2. menstruum 527. 5. quin 38. mellicratum 530. 33. decoloratiores 535. 14. Nicomachus Smynaeus 15. Philetas 23. cotylidones 37. qui 539. 40. specillis 540. 5. vterus 541. 19. pastoribus 547. 10. cefficientia 549. 4. vtriusque 550. 19. molle 552. 34. fluxu 553. 40. lipothymiam 555. 18. adstringentium 556. 10. possem certè continuare 557. 11. inflammatus 558. 34. venerem vlt. allij. 559. 4. cunctis 12. inuenta 561. 5. καθάρσιες 559. 26. Dionysio 28. ab eurota 562. 39. faciat 571. 27. Gal. aliquando 577. 13. vulneribus 17. græcos 578. 33. χαῦνα 579. 11. οἰδήματα 26. vulnerum 30. vulnerum 580. 31. dele (toto) 584. 42. ab. 585. 21. præster vlt. μεγάλης 587. 21. nassis 594. 5. Daphilus 596. 9. Argenterius 603. 9. dolores 37. ipsos 608. 3. ἐξανθημάτων 609. 31. citatus 40. prauis 612. 38. φρενιτικοῖς 616. 14. curandis 29. haberi 617. 21. depellat 619. 21. autem 620. 29. Hydragogis 621. 25. vtor voce 624. 19. Ὀφθαλμιῶντας 20. Ὀφθαλμικῶν 22. hoplomacus 26. ἀπὸ ταυτομάτυ 32. earum 38. adnatæ 625. 11. diuturnior 28. corrupti 626. 3. dele. (semper) 629. 4. nutrimento 630. 12. vniantur 631. 2. coalescit 632. 18. caussæ 636. 32. κρίσεως 399. 11. dele quia 640. 19. φόβος 25. inducat 642. 24. positus vlt. suscipiant. 643. 31. nobilissimam 644. 18. illi. papulæ 649. 1. dele (plina) & repone (posset) 9. consilium 652. 1. ad effugiendos 20. eupathia 653. 11. Aeno 24. τῶν 654. 20. decenni 655. 9. cuidam 656. 15. tempora 10. ischnophonis 28. ὀξυρεγμιώδεες 670. 7. ὀξυρεγμιώδεας 24. lubricam 663. 29. spem 665. 24. dele conatur 40. vrgens 656. 20. purgandum 30. conuenit sanguinem è secta. 671. 15. humiditate 673. 21. inflammatorium 683. 9. φαγεδαίνας 685. 30. cernui 688. 32. ille 689. 4. herbeis 7. corruptionem 697. 11. qua 705. 27. Epicharmus 709. 32. ἐπιγίνεσθαι 711. 37. adhibebant 318. 34. cuipiam 721. 34. inapetentia 38. quod 725. 7. χειμοψυχίη 731. 31. tetanos dirissimos 747. 40. ἀκρωτηρίων 748. 9. friguerint 36. nequit 750. 5. Oeconomia 23. Φλέγμα 753. 25. κριμνώδεις 759. 26. aranearum 28. iuribus 771. 29. περιδέξιον 779. vlt. aph. 37. 783. 31. concurrit 784. 24. περιωδυνέες 785. 24. dolore 787. 21. animalium quorundam 23. oppleant 789. 28. χασμή 791. 6. aquæ 28. inueterascunt 792. 17. ἀφώνες vtrique scribendum per eo 793. 14. tractata 798. 4. internodiis 800. 14. superstant 23. ξυσματώδες 805. 12. plusquè 814. 11. fit 816. 30. tamquam 817. 8. humorem 22. Crisibus 819. 10. vtilitatis 820. vlt. sanat ferrum 821. 27. abdita 822. 36. considerandam 827. 6. beneualentibus.

INDEX
RERVM, ET VERBORVM IN HOC OPERE CONTENTORVM.

A

B

C

Conie-

Decli-

F

G

L

R

S

I N D E X.

T

V

I N D E X.

INDEX.

FINIS.

Carolus Ceroni D. M.